:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 1 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2536

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԶ, ՄԱՆՐԷ ԵՒ ... ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

— •• —

Տեղական մամուլը երկարօրէն կը գրաղի « Թայմզ »ի նախկին խմբագրապետին, Պ. Սթիտի չնդալից յայտնութիւններով:

Մեր ընթերցողները ծանօթ են հարցին.— Անգլիացի հրապարակագիրը երկար եւ փաստալից ուսումնասիրութեամբ մը (հրատարակուած՝ շատ լուրջ ամսագրի մը մէջ), կը պատմէ թէ գերմանացի մասնագէտներ 1932 – 33 մանրէի եւ թունաւոր կազի փորձեր կատարած են Փարիզի մեծ հրապարակներուն վրայ:

Այսպէս, 1933 օգոստոս 18ին մէկ միլիառ անվնաս մանրէներ ցանած են Քոնքորտի եւ Ռէփիւպլիքի հրապարակներուն վրայ, եւ արդիւնքը գոհացուցիչ համարուած է: Փորձեր կատարած են նաեւ ստորերկրեայ երկաթուղիներու կայաններուն մէջ (Մեթրօ):

Յետոյ ծրագիր մը կազմուած է, պատերազմի պարագային մանրէներու եւ կազերու ամպրեւ մը տեղացնելու համար Փարիզի, Լոնտոնի, Մէցի, Սթրազպուրկի, Լիոնի, Ռուպէի, Սէնթ Էթիէնի, Մարսէյլի եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններու վրայ:

Այս հրատարակութենէն յետոյ, Փարիզի գլխաւոր թերթերուն թղթակիցները մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցան Պ. Սթիտի հետ, որ վճռապէս կը պնդէ իր յայտնութեանց վաւերականութեան վրայ:

«Մաթէն»ի թղթակիցը հարցումներ ուղղած ըլլալով Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան Բ. քարտուղարին, այս վերջինը չարամտութեան վերագրած է Պ. Սթիտի գրութիւնը:

Իսկ անգլիացի հրապարակագիրը կը յայտարարէ.

— « Գերմանական կառավարութիւնը երբեք չպիտի յաջողի ուրանալ թէ իր գործակալները բազմաթիւ փորձեր կատարած են եւ կը կատարեն տակաւին, թշնամի բնակչութիւնները բնաջնջելու համար, իրենց օդանաւորդներուն յանձնելով մանրէներու եւ թոյներու սարսափելի զէնքերը: Աւելորդ է ծանրանալ Գերմանիոյ գաղտնի սպառազինութեանց քիմիական պատերազմի պատրաստութեանց էութեան վրայ: Այդ պատրաստութիւնները կը կոչուին « օդային յարձակում կազով » եւ «օդային պաշտպանութիւն կազով»: Ձեռքիս մէջ ունենալով վաւերական փաստաթուղթեր եւ զանոնք հրատարակութեան տալով յանուն Եւրոպայի խաղաղութեան, պատրաստ եմ պատասխանելու բոլոր հարցումներուն, բացի մէկէն,— Անկարելի է յայտնել իմ տեղեկութիւններուս առաջին աղբիւրը: Այդ գաղտնիքը պիտի պահեմ մինչեւ վերջը: Վըտանգը շատ մեծ է եւ պէտք է արթնցնել աշխարհի խղճմտանքը »:

Ֆրանսայի աջակողմեան մամուլը, որ արդէն առիթ չի փախցներ ահազանգ հնչեցնելու համար գերմանական վտանգին դէմ, տիրաբար կ'օգտագործէ այս նոր յայտնութիւնները: Իսկ ձախակողմեան հոսանքները թերահաւատ են:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ խոր է եղած յայտնութեանց ազդեցութիւնը, եւ ազգայնականները կը պահանջեն ստիպողաբար ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները: Այսինքն, ոչ թէ կրճատել, այլ բազմապատկել սպառազինութիւնները:

Կրնաք երեւակայել թէ ուր կը տանի այդ ճամբան: Անշուշտ յանուն ապահովութեան եւ ինքնապաշտպանութեան...

Այս նոր յայտնութիւններն ալ պաղ ջուր պիտի թափեն Ժընեւի աշխատանքներուն վրայ, սպառազինութեանց կրճատման փոխարէն զարկ տալով զինարշաւին:

Ամէնէն պաղարիւն երկրին, Անգլիոյ մէջ արդէն անհամբերութեամբ կ'արծարծեն օդային ուժերու անբաւականութեան հարցը:

Անցեալ օր, Լորտերու Ժողովին մէջ, կրկին յուզուեցաւ այս խնդիրը, եւ օդանաւային նախարարը հետեւեալ նշանակալից խօսքերն արտասանեց, իբրեւ պատասխան.

— « Մեծ դժուարութեանց կը կարօտի օդային ուժերու կրկնապատկումը: Կառավարութիւնը որոշած է օդային ուժի հաւասարութիւն հաստատել մերձակայ որ եւ է երկրի հետ: Մենք պատրաստութիւններ տեսած ենք ճիշդ ժամանակին: Չկրցանք աւելի կանուխ գործի ձեռնարկել, որովհետեւ կը ջանայինք ժընեւի մէջ համոզել միւս պետութիւնները որ բանաւոր համեմատութեան մը իջեցնեն իրենց ուժերը: Ի հարկէ վտանգաւոր է շատ բան սպասել զինաթափութեան խորհրդաժողովէն եւ աւելի երկար յետաձգել երկրին օդային պաշտպանութեան միջոցներու իրագործումը, թէեւ չեմ կրնար մանրամասնութիւններ տալ այդ միջոցներու մասին »:

Աւելի պերճախօս խօսողութիւն մը:

Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան եւ Արհեստակցական Միութեանց Խորհրդաժողովը, որ գումարուեցաւ յունիս 28ին, մերժեց անցեալ տարի հոկտեմբերին քուէարկուած բանաձեւ մը, որ կը տրամադրէ ընդհ. գործադուլ հռչակել, պատերազմի պարագային:

Նոր բանաձեւը կ'ըսէ թէ՝ «կարգ մը պարագաներու մէջ, Մեծն Բրիտանիա կրնայ զէնքի դիմել, օգնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի կարգի հրաւիրէ նախայարձակ պետութիւն մը»:

Կը նշանակէ թէ՝ Անգլիոյ Աշխատաւորականներն ալ տրամադիր չեն պատերազմը խանգարելու, ամէն գնով խաղաղասէր մընալու կամ քրիստոնէաբար խաչակնքելու:

Այս բոլոր խօսողութիւններէն եւ երեւոյթներէն յետոյ, չափազանց բարձր դիւանագիտութիւն պիտի ըլլար միրճունիլ դաշնակութեանց մէջ:

Հարցը այն է որ, մանրէներու մղձաւանջը եւ կազերու հոտը աւելի ծանր կը ճնշեն, քան ճառերու եւ մագաղաթներու տեղատարափը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»··«««

ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՓԵԱՆԻ ԵՒ ԽԱՉԻԿ ՔԻՐԻՇԵԱՆԻ ՀԵԿԱՍԵԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՔԻՐԻՇԵԱՆ ԲՌՆԱԾ Է ԵՂԵՐ ԶԱՐՆՈՂԸ,
ԲԱՅՑ ԱՆ ՓԱԽԱԾ Է ԴԷՊԻ 183ՐԴ ՓՈՂՈՑ

»»»··«««

Հալածողները չեն կրցած բռնել մարդասպանը

»»»··«««

(ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ)
(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԽՄԲ.— Եօթերորդ նիստին վերջին մասը հրատարակուած է այսօրուան Դ. էջին մէջ: Կարդալ նախ այն, յետոյ այս:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 19 յունիս.— Շատ կենդանի եւ մեծապէս շահեկան դարձուածք մը ստացան այսօրուան դատական երկու նիստերը, առտուն եւ կէսօրէ ետք, վկաներ Լեւոն Գավափեանի եւ Խաչիկ Քիրշեանի հարցաքննութեամբ զոր կատարեց պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտըն փայլուն կերպով: Այս երկու վկաներու հակասութիւնները իրենց նախապէս ըրած յայտարարութիւնները Դուրեան Սրբազանի սպանութեան հետ կապուած պարագաներու մասին՝ հաւանաբար կարեւոր լոյս պիտի կրնան սփռել ամբողջ հարցին վրայ: Միւս վկաները առանձին կարեւորութիւն մը չունէին: Յատկանշական էր մանաւանդ Պ. Խաչիկ Քիրիշեանի նախապէս ըրած այն յայտարարութիւնը հարց – պատասխանի ձեւով թէ ինք մարդ մը բռնած է 1933 դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ առջեւ, Կորկոտեան եւ ժողովուրդը յայտներ են թէ այդ մարդըն է տարաբախտ եկեղեցականը զարնողը եւ թէ այդ մարդը փախեր է ձեռքէն, փախեր է դէպի 183րդ փողոց, Օտիւպըն էվընիւ, թէ մարդիկ վազեր են փախստականին ետեւէն, բայց վերադարձեր են ձեռնունայն, յայտնելով թէ չեն կրցած գտնել զայն: Վկան դեկտեմբեր 28ին ըրած է այս յայտարարութիւնը իշխանութեանց եւ աւելցուցած է թէ չի ճանչնար այդ մարդը: Ըսած է նաեւ թէ 9 ամբաստանեալներուն մէջ չի գտնուիր այդ փախչող մարդը: Թէեւ Պ. Քիրիշեան հարցաքննութեան ճնշման տակ ըսաւ թէ իրեն եղած հարցումներուն տուած պատասխանները ուղիղ արձանագրուած չեն, բայց քանիցս ալ յայտնեց թէ ճշմարտութիւնը խօսած է իր նախորդ յայտարարութեանց մէջ:

Այս առտու փոթորիկ կար եւ տեղատարափ անձրեւը կը շարունակէր գիշերուընէ սկսեալ: Նիւ Եորքի շրջանը կարծես կը լողար ջուրերու մէջ:

Առտուան ժամը 10էն ետք պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտըն վերսկսաւ երէկ կէսօրէ ետք կիսատ մնացած հարցաքննութիւնը վկայ Պետրոս Դարբինեանի:

— Ապրիլ 8, 1934էն առաջ ո եւ է մէկուն ըսա՞ծ էիր թէ Սարաֆեանը եկեղեցիէն յուզուած եկած էր ժամը 12.30ին: = Առաջին անգամ ո եւ է մէկուն բան մը չըսի:

— Ե՞րբ ըսիր դատախազութեան: = Երկու ամիս առաջ:

— Պ. Սարաֆեանը քեզ հանե՞ց գործէ: = Այո:

— Քեզ գործէ հանողը Պարո՞ն Սարաֆեանն էր թէ Տիկին Սարաֆեանը: = Տիկինը:

— Ե՞րբ հանեց գործէ: = Դեկտեմբեր 24էն երեք շաբաթ ետքը հանեց:

Պ. Շերիտըն հոս հարկադրուեցաւ կիսատ ձգել հարցաքննութիւնը եւ դատաւորէն թոյլտուութիւն խնդրել 10 — 15 վայրկեան բացակայելու եւ ղատին ընթացքը կասեցնելու: Կարեւոր գործ ունէր, ստիպողական: Դատաւորը բաւականացաւ տալ իր թոյլտուութիւնը: Պ. Շերիտըն հազիւ վերադարձաւ ժամը 11ին, ձեներալ Սէշընս, թիւ 5 դատասրահը, ուր իրեն կը սպասէին ամբողջ դատական կազմը, երդուեալները եւ ունկնդիրները, նախագահութեամբ դատաւոր Քորրիկընի:

— Հէրի Սարաֆեան ձերբակալուեցաւ դեկտեմբեր 28ին: Կը յիշե՞ս: = Այո:

— Դեկտեմբեր 24 — 28 որ եւ է բան ըսա՞ւ Սարաֆեան: = Այո: — Ի՞նչ ըսաւ: = Ըսաւ թէ Սրբազանը ծեծեցին եւ կ'ըսեն թէ մեռած է:

— Իր ձերբակալուած օրը բան մը ըսա՞ւ: = Ոչ:

(Այդ պահուն դատարանը կը կանչէ Տիկին Սարաֆեանը, բայց լուր կը բերուի թէ դուրսը չէ):

— Գործը ձգելէ ետք ո՞ւր գացիր: = Ռամկավար ակումբը ծառայելու:

— Ռամկավարները բան մը ըսի՞ն քեզի: = Ոչ: — Որո՞ւ ըսիր առաջին անգամ քու պատմութիւնդ: = Պոստոնէն եկած մարդոց: — Ո՞ւր կը մնաս հիմա: = Բէթաքիլ լեռները:

— Ո՞րքան աշխատեցար Ռամկավար ակումբը, Նիւ Եորք: = Մէկ ամիս:

— Յետոյ ո՞ւր գացիր: = Պոստոն գացի եւ եկայ տեսայ Պ. Բոհընը (դատախազի օգնական):

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով շարունակութիւնը կը յետաձգենք յաջորդ համարին:

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ մեր ձեռքն եղած թղթակցութեանց համաձայն, յունիս 20ին վերջացած են ամբաստանեալ կողմին վըկայութիւնները եւ յունիս 25ին սկսած պիտի ըլլար պաշտպան կողմին ուղղակի աշխատանքը:

ԳԱՐԱԽԱՆ ԴԵՍՊԱՆ ԷՆԿԻՒՐԻԻ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պ. Գարախան Էնկիւրիի խորհրդային դեսպան նշանակուած է: (Վերջերս աչքէ ինկած էր):

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիական կառավարութիւնը բարեկամութեան եւ փոխադարձ գործակցութեան դաշնագիր մը կնքեց Եմէնի թագաւորութեան հետ, քառասուն տարուան համար: Դաշնագիրը ստորագրուած է փետրուար 11ին, բայց բնագիրը նոր կը հրատարակուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԻՊԻԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»·«««

Բեղուն հոգի մըն էր Սիպիլ:

Իբրեւ բանաստեղծուհի, կը պատկանի ռոմանթիք — դասական դպրոցին, որ իր մէջ իրար կը զօդէ երկու վարդապետութեանց գեղեցիկ աւանդութիւնները: Սիպիլ գնաց այդ դըպրոցին՝ կնոջական իր հոգիէն առնելով ռոմանթիզմին ջերմութիւնը, դասականին իր դիրքէն առնելով դասականութեան ճաշակը: Լեզուի նարտարապետութեան հանդէպ իր «աշխարհազգացումը» եւս որոշ նպաստ մը դրաւ, անշուշտ, որպէսզի ներկայանար մեզի ռոմանթիք — դասական դպրոցի օժտուած մշակ մը:

Սակայն Սիպիլ, եթէ չկրցաւ աշակերտներ ունենալ իբրեւ բանաստեղծ, տիրապետեց իբրեւ քերականագէտ: Բազմաթիւ են գրողները, որոնք աշակերտն են Սիպիլի լեզուին, — այդ լեզուն, քերականական ներքին յօրինուածքով որքան անհաղորդ թուրքերէնի, (պէտք էր յիշատակել այս պարագան ի պատիւ Սիպիլի, որովհետեւ իր քերականութիւններուն ազդեցութեան շրջանակէն դուրս թուրքերէնը շատ էր խաթարած մեր լեզուն), նոյնքան պայծառ էր եւ թափանցիկ իր արտայայտութեան ձեւերով (ապահովաբար ֆրանսական աւանդութեան մը ներշնչումով, որովհետեւ ֆրանսերէնը այնքան տիրապետող էր Պոլսոյ մէջ, այդ շրջանին): Կը թուի թէ մեր քերականութեան վերլուծական ձեւը, որ Ե. դարու հայերէնին մէկ շնորհն է, կը վերակենդանանայ Սիպիլով, որ կը բարեխառնէ համադրական ձեւը, Ը. դարու նպաստը, արաբական քաղաքակրթութեան հետ մեր յարաբերութիւններէն մնացած, բայց ժամանակ մը Պոլսոյ հայերէնին մէջ այնքան տարածուած:

Եւ դարձեալ, մանկավարժ մըն էր

ՍԻՊԻԼ (ՏԻԿ. ԶԱՊԷԼ ԱՍԱՏՈՒՐ)
որ մեռաւ Յունիս 19ին Պոլսոյ մէջ:
Ծնած էր 1863ին

Սիպիլ: Իր դասագիրքերուն պատրաստութեան եղանակին մէջ, որուն հետեւեցան ետքէն ուրիշներ, Զապէլ Ասատուր ցոյց տուաւ նկարագիր կազմելու բացառիկ կարողութիւն մը:

Այստեղ պէտք չէ մոռնալ, իբրեւ մանկական գրականութեան սեռ, իր ոտանաւորները, որոնցմով եւս առաջնորդ կը հանդիսանար այս լքուած ասպարէզին մէջ: Կ'արժէ հաւաքել այդ ոտանաւորները, եւ կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մանկական ոտանաւորներուն վրայ, որոնք այնքան սիրուն են եւ մայրաշունչ:

Եւ վերջապէս եռանդուն գործիչ մըն էր, միակ կին մը, որ առաջնորդ կը հանդիսանայ դարձեալ նոր ճամբու մը մէջ իր *Հայուհեաց Ազգանուէր ընկերութեամբ*, — ճամբայ մը, որ ետքէն ամբողջ քաղաքականութիւն մը պիտի դառնար:

Մեծ Հայուհի մըն էր Սիպիլ:

Յաւիտենապէս վառ յարգանք իր յիշատակին:

ԱՐԵՒՈՐԴԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ 200Ի ԴԷՄ 385 ՁԱՅՆՈՎ

Պ. ՏՈՒՄԷՐԿ ՆՈՐԷՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ ՅԱՐՈՒՑԱԾ ԷՐ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր քուէարկեց տուրքերու բարեփոխման օրինագիծը, 200ի դէմ 385 ձայնով: Ամէնէն աւելի վէճ ծագեցաւ 9րդ յօդուածի մասին որ կը տրամադրէ միօրինակ ձեւի մը վերածել գործառնութեանց տուրքը, հարիւրին 2ը չանցնելու պայմանաւ: Այս տուրքին ենթակայ են նաեւ կարգ մը բանջարեղէններ եւ ուտելիքներ: Վարչապետ Պ. Տումէրկ չորս անգամ վստահութեան խնդիր յարոյց: Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, ըսեց.

— « Ամէն մարդ խնայողութեան մասին կը խօսի, բայց ոչ մէկը կ'ուզէ հնազանդիլ: Մենք գլուխ հանեցինք առաջին բարենորոգում մը, — ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը. այժմ կը պատրաստենք հարկային բարենորոգումը: Այս բարենորոգումն ալ գլուխ հանելէ յետոյ, պիտի կրնանք պատրաստել 1935ի ելմտացոյցը որ ժողովին պիտի ներկայացուի նստաշրջանի փակումէն առաջ: Կառավարութիւնը չի կրնար հանդուրժել որ իր ծրագիրը նորէն փոփոխութեան ենթակայ. այդ՝ վստահութեան խնդիր մըն է իրեն համար: Եթէ ձախողի, իր ամբողջ ըրածը պիտի փլի »:

Յետոյ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան եւ միութեան: Յօդուածներէն յետոյ ծրագրին ամբողջութիւնը քուէարկուեցաւ միշտ վստահութեան քուէի սպառնալիքին տակ: Համայնավարները կը բացագանչէին.— « Մենք դէմ կը քուէարկենք աղքատացման ծրագրի մը որ նախաբանն է Փաշական վարչաձեւի մը »:

Զարօ աղա մեռաւ «ծաղիկ հասակին մէջ»

Յունիս 29ին Պոլսոյ մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ հռչակաւոր Զարօ աղան, որ կը համարուի աշխարհի ամէնէն տարէց մարդը, — մինչեւ 160 տարեկան: 1931ին, երբ Զարօ աղա Անգլիա եկաւ, իր անցագրին վրայ իբրեւ ծննդեան թուական նշանակուած էր 1774: Բայց Պոլսոյ բժիշկները, որոնք ամիսներէ ի վեր կը դարմանէին զինքը, կ'ըսէին թէ 120 տարեկանէն աւելի չի կրնար ըլլալ, դատելով իր ոսկորներէն: Այս կասկածը ջղայնացուցած էր ծերունին: Այժմ դիագննութեան պիտի ենթարկուի, ճշդելու համար բուն տարիքը:

Ուրեմն, համաձայն իր պատմութեան, Զարօ աղա ծնած էր 1774ին, Պիթլիսի մէջ: Ամուսնացած է 12 անգամ, իրարու ետեւէ: Ունեցած է 36 զաւակ, որոնց մէկը միայն ողջ է, 68 տարեկան աղջիկ մը, ծնած՝ իր 92 տարեկանին: Իր զաւակներէն մէկը մեռաւ 1900ին, 101 տարեկան: Վերջին կինը առաւ երբ 152 տարեկան էր ինք: Վերջերս լրջօրէն կը մտածէր ամուսնանալ ամերիկացի կնոջ մը հետ: Սուլթան Սէլիմ Գ.ի բանակէն քաշուած էր 1812ի պատերազմէն քիչ առաջ, դառնալով բեռնակիր: Ամբողջ 112 տարի այդ եղած է իր գործը: Շատ կը սիրէր դաշնակներ փոխադրել: Կանանչ ժապաւէն մը ստացած էր Պոլսոյ բեռնակիրներու արհեստապետութենէն, իբրեւ վարձատրութիւն: 1924ին, երբ իր հաշուով 150 տարեկան էր, քաշուեցաւ բեռնակրութենէ եւ դարձաւ գոնապան թաղապետական շէնքի մը: Մինչեւ իր մահը, հասակը ու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՑԵՏԱՄՆԱՑ ՍԵՐԵՐ

»»» · · «««

Նստած էինք Փարիզի անտուն Հայերուն տուներէն մէկուն մէջ, այսինքն քափէ մը։

Թէրասն էինք, Օպսէրվաթուարի հրապարակին վրայ։

Մէկ ալ երեւցաւ, հագուստին մէջ լողացող, ստուերի նման տարտամ, բայց եւ ստուերի նման յամառ գոյութիւն ունեցող մէկը, որ մեզի մօտեցաւ եւ նստաւ մեր քովը, առանց բառ մը արտասանելու։ Եւ այդ օրը մինչեւ վերջը չեմ յիշեր անոր ձայնը լսած ըլլալս։

Երբ զիս ներկայացուցին, փոխանակ ինծի նայելու օդին մէջ նայեցաւ, յետոյ ալ այլեւս գլխարկիս վրայէն նայեցաւ անդին, դէպի Սէն Միշէլ, կամ թերեւս դէպի ոչ մէկ տեղ...

Նախ խորհեցայ որ ապահովաբար անծանօթ մըն էի իրեն։ Ցետոյ ալ վստահեցայ որ առնուազն իր մէջ ծնաւ ան նախասահմանուած անդիմադրելի հակակրութիւններէն մէկը։ Բայց աւելի վերջն ալ վճռեցի որ միայն խուսափելու կարողութիւնը ունէր ան այլեւս...

Մինչեւ չանցաւ խանգարել իր լռութիւնը եւ փախուստը։ Եւ մինչդեռ ինք գլխարկիս վրայէն կը շարունակէր անդին նայիլ, երբեմն արագ ումպ մը առնելով դժխեմ «քափէ քրէմ»էն, ես զինքը կը դիտէի։

Կարծես երկու ծայրերէն կարուած կոպերու մէջ մոլորակի պէս երկար ատեն դարձած աչքեր ունէր, որոնք այլեւս յոգնած էին անօգուտ երկինքի մը մէջ անդադար շրջելէն ու այրելէն, եւ ինծի այնպէս կը թուէր թէ հոն, իմ առջեւս, անոնք պիտի մարէին վերի ուժգոյն կոպերուն ետին։ Նեղ դէմքը մէկ կորուածքով կը բարձրանար մինչեւ գլխարկը, որուն տակէն յամառ փայլուն ճակատ մը ներքնապէս կը քրտնէր։ Պրկուած շրթունքներուն վրայ փոքրիկ տառապանքին պէս մը կը սարսռար։ Մարմինը անորոշ էր լայնցած զգեստին մէջ։ Միայն, երկու հալած ջղայնոտ մատներ իրարու կը քսուէին անդադար։ Ու ծայրերէն կերուած, կլորցած մատներ, կը զգուէին ուժգնօրէն «քափէ»ին գաւաթին շուրջ, յետոյ թողելու եւ սիկառէթի մը ծուխին հետ թրթռալու համար օդին մէջ։ Ամբողջ էութիւնը կապանքներէն դուրս, դէպի առաջ նետուելու, եւ մահուան հետ ամէն վայրկեան կռիւ մղելու դիրքին մէջն էր։

Որիշներու պէս ես ալ հանդիպած էի պարբերաթերթերու մէջ իր համեստ գրուածքներուն։ Իր էութեան պէս, անոնք ալ ներքին բուռն յուզումէ մղուած, առաջ նետուելով կըսկսէին, բայց եւ անբաւարար կենսունակութենէ կարծես կը մնային մինակ ու քիչ մը դողահար...

Անիկայ գրական անուն մը ունենալով հանդերձ, չունէր գրական անուն մը։ Ան ալ շատ շատերուն պէս, չկորսուած՝ կորսուած մըն էր։

Անիկա իր սենեակը լեցուցեր էր հոգիի կանչերով մրոտուած թուղթերով։ Անոնցմէ որ մէկը հաներ էր դուրս, տեսեր էր տպուած պարբերաթերթերու ողորկ էջերուն վրայ։ Ապահովաբար փնտռեր էր, ի զուր, գնահատանքի տող մը իրեն ալ, ուրիշներու համար մեծաշուինդ շռայլուած յօդուածներու տողերուն ընդմէջ...

Եւ անիկա գիտէր թէ, օր մը, եթէ միամտութիւնը ունենար իր գրածները հատորի մը մէջ հրատարակուած տեսնելու, ապահովաբար եթէ պատէր բովանդակ հայ ազգին տպագրիչներուն սեմերէն ներս, եւ ոչ մէկը յիմարութիւնը պիտի գործէր իր գործին տպագրութիւնը ստանձնելու։

Եւ գիտէր ալ, շատ խորապէս, թէ որքան ատեն որ կեցած էր իր ազգին սրունքներով այս կարծր աշխարհին վրայ, պէտք էր կառչած մնար իր սպաննող աշխատանքին։ Եւ թէ օր մը, շատ ուրիշներու պէս, եթէ ան անօթի իյնար Սէն Միշէլէն դէպի վար, եւ յետոյ դէպի վեր, եւ միշտ վար ու վեր, դժուար թէ մէկը ետին դառնար, կամ կանգ առնէր իր քով...

Ի՞նչպէս թողուցեր էր, շաբթուան այդ լուր օրը, իր աշխատած մութ մթերանոցը եւ ինկեր լոյսին ու արեւին մէջ։ Բայց հակառակ ատոր, անոր ոտքերուն մէջ կը յամենար ապահովաբար ժանգի հոտը, եւ հոգիին մէջ անյաղթելի մինակութեան եւ լքուածութեան սեւութիւնը։ Եւ մինչդեռ անիկա կը նայէր գլխարկիս վրայէն անդին իր լուռ աչքերով ու շրթունքներով, ան էր միմիայն՝ չգնահատուած գրագէտ մը, ծանօթ անծանօթ մը, աշխատանքի եւ հիւանդութեան տակ ընկճուած՝ Փարիզի խլեակներէն մէկը։

Անիկա ան շատ լաւ գիտէր...

Բայց ան չէր գիտեր որ իրեն կը սպասէր, շատ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, ամէնէն բարձր շքանշանը որ կրնայ ընդունիլ մարդ մը՝ հայ ազգին մէջ։ Այդ շքանշանը նախախնամութիւնը, աւաղ, շատ շուտ շնորհեց անոր։ Հարկ չկար աճապարելու, անոր արդիւնքները այնքան ապահով են միշտ...

Եւ այսպէս է որ, իմ զինքը տեսած օրէս քիչ յետոյ, անոր հալած էութեան վերջին կաթիլն ալ սպառեցաւ, եւ անիկա հիւանդանոցի մը անկիւնը օր մը մեռաւ...

Մեռնիլ, վերջ ի վերջոյ, ինչ որ ալ յուսացուի, իրականութեան մէջ վերջանալն է, մեծ վախճանը։ Բայց մեր ազգին մէջ՝ անիկա սկզբնաւորութիւն մըն է, նոր ծնունդ մը...

Եւ այսպէս է որ, իր մեռած օրը, նոր ծնաւ եւ ան տարտամ, կորսուած գրագէտը, որուն արդէն խիկ հեռաւոր, խուսափող ակնարկը դիտած էի, մինչդեռ գլխարկիս վրայէն կը նայէր արդէն թերեւս դէպի ոչինչը...

Ան հիւանդանոցին անկիւնն ալ մնաց ամիսներ մինակ, աղքատ, լքուած, անծանօթ։ Բայց օր մըն ալ երբ անշնչացաւ, այդ օրը իսկ, չես գիտեր ո՞ւրկէ, յանկարծ բազմութիւններ յառաջ եկան, գալու ու տէր դառնալու անոր չարչարուած, մեռած մարմինին։

Խանդավառութիւնը այնքան մեծ եղաւ, որ շուրջի օտարները, որ տեսած էին անոր անձայն մարիլը, սկսան հարցնել թէ ով էր ան... եւ եկողները սկսան մեծաձայն ըսել թէ անիկա մեծ բանաստեղծ մըն էր, մեծ գործիչ մը, մեծ նկարագիր մը, մեծ Հայ մը...

Անշուշտ փառաւոր յուղարկաւորութիւն եղաւ։ Ծաղիկներու դէզեր... Արցունքը կոկորդին մէջ զանազան անձեր անոր դագաղին վրայ ըսելու յանկարծ շատ բաներ գտան։ Թերթերու սիւնակները ամէն կողմէն ցաւակցական հեռագիրներով ողողուեցան։ Փոխան ծաղկեպսակի առատ նուէրներ յայտնի ըրին որ անիկա բազմաթիւ կազմակերպութիւններու անփոխարինելի անդամն էր, եւ աւելի շատ շատերու սիրտին սիրելին...

Շատ յօդուածներ գրուեցան։ «Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր։»

Անխորտակելի սեւ սիւնակներու մէջտեղ անոր նկարները գրուեցան։ Անձնական յուշեր պատմողներ մէջտեղ ելան, գլուխ գլխի, սիրտ սրտի անոր հետ ապրած, հիմա անոր անհետացումովը կեանքի ճանապարհը կորսնցուցած... Վերջապէս, ընդհանուր, անմխիթարելի սուգ մը պատեց չորս դին...

Բայց ինչ որ եղերական թուեցաւ ինծի, գիտակցութիւնն էր իր գրական արժէքին, որ յանկարծ պոռթկում մը ունեցաւ իր մահուան դոյժին հետ իսկ։

Ցանկարծ շարունակելի յօդուածներու շարքեր երեւցան, ուր քննադատներ իրենց անվերապահ սքանչացումը յայտնեցին, յետոյ ալ մանրազնին գիտնութեան մը ենթարկեցին անոր նկարագիրը իր գրականութեան հետ բաղդատուած, յետոյ ալ անոր գրականութիւնը անոր նկարագիրին հետ զուգորդուած...

Ամէն յետոյ, խուժեցին անոր պանդուխտի սենեակը, որ պահ մը խորանի մը վերածուեցաւ, եւ վերցուցին հոնկէ, յանկարծ մասունքներու կերպարանքը առած, անոր անտեսուած հոգիին կանչերը։

Եւ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ, հազարաւոր ֆրանքներ մէջտեղ ելան անօրինակ առատաձեռնութեամբ մը, տպելու փառաշուք հատորով մը՝ գործ մը, որուն բանաստեղծ հեղինակը արժանացած էր միմիայն՝ իր մահով։

×

... Ըլլալ բանաստեղծ։

Ապրած ըլլալ հեթանոսական դարերու մէջ, ուր ժողովուրդները կը խուժէին սինապարդ պալատներուն մէջ, եւ ուր բանաստեղծները, դափնեպսակը ճակատներուն, կը յառաջանային ժողովուրդին մէջ, եւ անդայտ երկինքներու տակ, կը բարձրացնէին իրենց աչքերը աստղերուն, եւ կ'արտասանէին իրենց տաղերը...

Եւ երբ մահը գար, բարձրացնելով բանաստեղծին մեռած մարմինը հուժկու բազուկներու վրայ, կը տանէին, ծանր քայլերով, եւ անշշուկ, կը դնէին՝ լերան կողքին բացուած, անհուն գերեզմանին մէջ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԽԱՑԵԱՄԻ ՄԷՋԷՆ

═ • ═

Այս օրերս ձեռքս անցաւ Ա. Զարըքի «Օմար Խայեամի քառեակները» անուն ընտիր մէկ թարգմանութիւնը, որ պատիւ կը բերէ իրեն։ Բայց զարմացմամբ տեսայ, որ գրքին սկիզբը գրուած մատենագրական համառօտ տեսութեան մէջ կարեւոր սխալ մը սպրդած է, յայտարարելով թէ՝

«Ճէլալէտտին Ռումին... նշանաւոր է իր Գիւլիստանով ու Պոստանով (երես 19)։

Մենք գիտենք, սակայն, թէ Ճէլալէտտին Ռումիի գործն է Մէսնէվին. իսկ «Գիւլիստան»ի ու «Պոստան»ի հեղինակն է համբաւաւոր Սաատի։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՍԻՒՆԵԱՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԺԱՌԱՆԳԸ

»»» · · «««

Փէշով մարդոց կիրքէն զատ, պատմութիւնը ուրիշ ժառանգ պիտի չարձանագրէ երբեք վերջերս սպաննուած եպիսկոպոսի մը անունով,— գրեցինք ժամանակին թէ մտաւորական պաշար չունէր ան։

Ճո՛խ է եւ թանկագին, սակայն, ժառանգը, զոր կը թողու Սիւնեաց եպիսկոպոսը։

Ձեմ հաւատար Օրբէլեան եպիսկոպոսի պատմութեան, բայց չեմ ալ կրնար ճշդել թէ Ստեփաննոս եպիսկ. Սիւնեցի սպաննուեցաւ ազգային կամ բարոյական սայթաքումի մը պատճառով։ Ի՛նչ փոյթ,— Սիւնեցի եպիսկոպոս մեզի կը թողու անկորնչելի հարստութիւն մը։

Վանքի տաղանդաշատ մտաւորական մըն էր ան։

×

Քերականագէտ էր նախ։

Ունի քերականական աշխատութիւններ,— այս պատճառով Քերթող կոչուած, բառ մը որ կը մատնէ յունարէնին ստուգաբանութիւնը (քերթել = գրել)։ Լեզուն, բանաստեղծի եւ երաժիշտի իր ճաշակէն ծնած, կարծես ոսկեղարու ցոլքն է, որ նետուեր է ութերորդ դարուն մէջ եւ կը խաղայ օրուան հայ լեզուին մութ պատին վրայ։ Հայ լեզուին անկորնչելի եւ թանկագին մետաղին փայլն է, որ Սիւնեցիով կը շողայ անգամ մըն ալ արաբական արշաւանքներու փլատակին, գաղթականական կարաւաններու թշուառութեան մէջէն։ Հնչեղ եւ փառայեղ լեզու մը, արեւելքի տաք գոյներով բարախուն, որ փոխանակ ճախրելու, կը սիրէ խաղալ հարճի մը պէս՝ իր մարմնին ու զարդեղէններուն ամբողջ փառքը ցուցադրելու փափաքով։ Օրինակ մը տալու համար, ահա քանի մը տող ձեզի, արեւին մէջ եփած պտուղ մը կարծես, որուն վրայ ճառագայթները, պարիկներու պէս, նախշեր են շինած.—

Քանզի բղխէ ի Հօրէ իբր յականէ անհատաբար, դադարէ յաղբեր․ ի յՈրդւոյ ելանէ անմեկնելի խոհականագոյն գետ արփիաբաշխ, լուսապարգեւ, ասպնջական գծովն ունելով․ տինա՛, զի հարուստ Որդին իբրեւ զՀայր․ զի թէպէտ սուղ որդի, զի սկիզբն նոյն փառքամ, զի պատճառ է Հոգւոյ ելողութեան․ Հոգին սուրբ հարուստ, զի պատճառ է մարգարէական տառից։

Բանաստեղծ էր եւ յետոյ։

Իր լեզուին մասին խօսելով՝ տուինք արդէն վկայութիւնը բանաստեղծի իր անուրանալի տաղանդին։ Շարականներուն մէջ, որոնք իր անունը կը կրեն, միստիք բարձրաստիճան ջերմութիւն մը կը լուծէ զգացումը մտածումին մէջ, եւ սակայն մտածման բիւրեղին մէջէն զգացումը, տակաւին ողջ, կը թրթռայ, կը բաբախէ արուեստագէտին զոհաբերութեան ցաւովը։ Արուեստագէտը, որ Սիւնեցին է, նկարիչի մը պէս իր քերթողական գործին պաստառ ընտրած է Աստուածաշնչական գրականութիւնը, այդ պաստառին վրայ ուզելով բանիլ նոր հէնք մը։ Ինծի կը թուի թէ ներքին վախ մը զինք գերին է դարձուցած պաստառին, այլապէս, քիչ մը նուազ երկչոտ, իր հէնքը պիտի մոռցնէր պաստառին տափակութիւնը։

Բանաստեղծի իր տաղանդին վաւերացումն է, որ կը կատարէ, իր շարականներուն մէջ, Աւագ օրհնութեանց շարքէն, այն որ կը սկսի Ցաղթական քեզ օրհնութիւնք գովասանական տաղով։ Ճաշակ մը տալու համար՝ երկու տուն.

Ցաղթական քեզ օրհնութիւնք, Տէր, որ զխորոց ծովուն հերձեր զջուրսն․ զի ի նմա զոռնաւորին ջաղխեցեր զգլուխ. եւ զարգելեալսն՝ ի ձեռն խաչի քո՝ վերածեր ի կեանս։

... Ընկալեալք զբաժակն ուրախութեան յայգւոյն անմահութեան՝ սրբոց առաքելոցն, որք ընդհանուր ընթացան ընդ տիեզերս, լուսաւորեցին, հրաւիրելով յերկնից յարքայութիւն։

Եւ երաժիշտ էր առաջնակարգ։

Սիւնեցիի կը վերագրուին հրաշալի շարականներ։ Հայ երաժշտութեան օրէնքներուն ծանօթ, «երգեաց եւ կցուրդս քաղցրահամս, յարմարեաց եւ զստողողին Ցինանց եօթն եղանակօք յոյժ խորհրդաւոր, եւ զպահոցն որ յաղուհացսն երգի»։

Կը թուի թէ երաժշտագիտութիւնը ժառանգական ձիրք մըն էր իրենց ընտանիքին մէջ։ Արդարեւ երաժիշտ էր նաեւ իր քո՛յրը։ Այս աղջիկը, Սահակդուխտ, կանուխէն կը նուիրուի ճգնակեցութեան, կը հեռանայ Դուինէն, ընտանիքէն եւ մարդկային ընկերութենէն, իրեն բնակարան կ'ընտրէ Գառնիի ձորակին քարայրներէն մէկը, ուր օրերը կ'անցընէ երգելով Աստուծոյ փառքը։ Հրաշալի բնանկար մը ունի Գառնիի ձորակը,— այստեղ ապաստանած, Սահակդուխտ, այնքան բանաստեղծ եւ երաժիշտ, որքան ջերմեռանդ հաւատացեալ մը Աստուծոյ բանին ու գործին, ներշնչուելով պարուրող բնութենէն, օրն ի բուն ձորակը կը լեցնէր իր ձայնին քաղցր արձագանգներով եւ իր օրհներգութեան բառերով։ Սահակդուխտ կ'երգէր ոչ միայն ծանօթ եկեղեցական երգեր, այլ եւ իր ստեղծագործութիւնները, որովհետեւ ինք եւս կը յօրինէր շարականներ։ Դժբախտաբար իր յօրինած շարականներէն կը մնայ տուն մը միայն.

Սրբուհի Մարիամ, սափոր ոսկի, եւ տապանակ կտակարանաց,
Որ զի վերուստ զհացն կենաց՝ պարգեւեցեր քաղցեալ բնութեանս,
Առ նա միշտ բարեխօսեա վասն քաւութեան մեղաց մերոց։

Ամբողջութիւնը կը պակսի, հետեւաբար դժուար է գաղափար մը կազմել այս միստիք աղջկան բանաստեղծի տաղանդին մասին։ Ճիշդ է թէ վերյիշումներ (réminiscence) են «սափոր կենաց», «հացն կենաց», բայց պատկերներու այս «զողութիւնը» օրէնքի պէս բան մը դարձած էր եկեղեցական գրականութեան մէջ, այն օրերուն։ Սահակդուխտի ստեղծագործութեանց կտաւին մասին եթէ կը պակսին ծանօթութիւնները եւ վկայութիւնները, պատմութիւնը սակայն կ'աւանդէ թէ Գառնիի ձորակին մէջ իր քարայրը... դպրոց մը դարձաւ երաժշտութեան։ Արդարեւ Սահակդուխտի ձայնին ու երաժշտագիտութեան համբաւը այնքան տարածուեցաւ, որ հեռուներէն, աշխարհական թէ եկեղեցական, ջերմեռանդ բազմութիւն մը մօտիկ ըլլալու կ'երթար, քարայրին առջեւ, այդ աստուածային երգին։ Կոյսը, որ կը հետեւէր ճգնակեցներու աւանդութեանց, վարագոյր մը կը կախէ իր քարայրին բերանէն եւ վարագոյրին ետեւ նստած՝ կ'երգէ, շարական կ'ուսուցանէ լսելու եկած բազմութեան։

Եւ վերջապէս թարգմանիչ էր Սիւնեցի։ Երբ իր կենսագրութիւնը կուտայի երկրորդ յօդուածովս, գրեցի թէ Ստեփաննոս եպիսկ. Սիւնեցի մատենադարանէ մատենադարան կը վազէր, եւ Բիւզանդիոնի ու Հռոմի մէջ կ'ընդօրինակէր կամ կը թարգմանէր շարունակ, պրպտելով եւ ընտրելով կարեւոր գործեր։ Դժբախտաբար իր թարգմանութիւններէն, ճառերէն, երգերէն, շարականներէն, իր բազմաթիւ գործերէն շատ քիչ բան հասած է մեր ձեռքը,— մեզի ծանօթ իր թարգմանութիւններէն յիշենք Դիոնիսիոս Արիսպագացիին մէկ գրուածքը, Ս. Կիւրեղի Պարապմանց գիրքը, Գ. Նիւսացիին Յաղագս բնութեան մարդոյ գիրքը, Ղեւտացւոց գրքին մասին մեկնութիւն մը եւ կարգ մը անվաւեր ու կասկածելի գործեր։

Բեղուն ուղեղ մը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Անծանօթ ընթերցող մը ինծի դրկած է թանկագին տեղեկութիւններ ուռենիին մասին, իբրեւ ճշդում կամ լրացում իմ մէկ դիտողութեանս թէ կարելի՞ էր մահին դընել կամ սպանութիւն կատարել ուռենիի վրայ։ Կ'ուզեմ այդ տեղեկութիւնները տալ առանձին յօդուածով մը, իմ կողմէս աւելցնելով այլապէս հետաքրքրական ծանօթութիւններ, «ուռենին գրականութեան մէջ» խորագրին տակ։ Շ. Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Խունկը

═ • ═

Խունկը կը ծըխի խորանին առջին
Բուրվառին մեղմիկ ճօճումովն արծաթ,
Մուխի վարագոյր մը պըլլուած խաչին
Մըշուշով կ'օծէ սուրբերուն ճակատ։

Պաղատանքներու սարսուռներ երկայն
Կամարներուն տակ կը մարին տակաւ,
Մոմերու տըժգոյն բոցերը լալկան
Քըրթող աչքերով կը հեւան կարգաւ։

Սուրբ սիւներուն մօտ շըղարշ մը ներմակ
Գաղտուկ հեծքերու դողով կ'երերայ,
Սիրտ մը փաթթըւած բառերով համակ
Խունկին պէս լըռին հըրայրքով կ'եռայ։

Խունկը կը ցընդի բուրվառին ծոցէն
Ու եթերն ի վեր կ'ելլէ խոյանքով,
Նիւթ էր, բոյր կ'ըլլայ լափուելով բոցէն
Իր կեանքը ցօղուած լոյսի երանգով։

Հէ՜ք կընոջ սիրտն ալ, որ հոն կը մըխայ,
Պիտի չազատի իր պատեանէն կուռ,
Մինչեւ որ հալի, լուծուի, տարրանայ
Լափուելով բոցէն տենչերուն մաքուր։

ՍԻՊԻԼ

ՍԻՊԻԼԸ
ԻԲՐԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՉ

»»» · «««

ԽՄԲ.— Հրանտ Ասատուրն է, ողբացեալ Սիպիլի ամուսինը, որ կը պատմէ իր «Դիմաստուերներ»ուն մէջ.—

Իբր հրապարակախօս, առաջին անգամ ես լսեցի զինքը Օսմանեան Սահմանադրութեան վերահռչակման առաջին օրերուն՝ Թաքսիմի պարտէզին մէջ։ Ազգանուէրի Օժանդակ Օրիորդներու հանդէսին օրը, Դուրեանի յոբելեանին եւ Զօհրապի ասուլիսին օրերը, Դպրոցասէր Հայուհեաց Ընկերութեան եւ Հինդլեան վարժարաններուն մէջ, Ատափազարի Հայուհեաց ընկերութեան մէկ երեկոյթին մէջ, Սիպիլ ճառեր խօսեցաւ որոնց համակիր ընդունելութիւն ըրին ամենուրեք։

Իբր ազգային գործիչ, իր գլխաւոր գործն է Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը։ 1891ի դեկտեմբերին, ի նպաստ այդ ընկերութեան տրուելիք պարահանդէսին կազմակերպութեան համար Օրիորդ Մխիթարեանի տունը հրաւիրուած էի։ Հոն էր նաեւ Սիպիլ, զոր երկրորդ անգամ կը տեսնէի։ Այն օրը ճանչցայ կին գործիչը, բարեսիրական գործերու մէջ իր խանդն ու կորովը։ Կը մոռնար իր վիշտերը, իր անձնական հոգերը, իր բոլոր մտատանջութիւնները, ու գործը յաջողցնելու համար որ եւ է աշխատութիւն չէր մերժեր։

Ազգանուէրի այդ պարահանդէսին տոմսակները վաճառելու համար օր մը Սիպիլի եւ Տիկին Տէր Արթինեանի կ'ընկերանայի Պոլսոյ կողմը։ Հազարաւոր ոսկիներու տէր վաճառականի մը դիմեցինք, որ անձամբ չէր ճանչնար տիկինները, ինչպէս նաեւ զիս։ Երբ ներս մտանք խանութէն, վաճառականը կեցած էր սեղանի մը առջեւ. զգացի որ մեր այցելութիւնը շատ անախորժ տպաւորութիւն գործեց իր ջիղերուն վրայ. յօնքերու անդիտակից պռստում մը, յանկարծական գունատութիւն մը մատնեցին իր ներքին յուզումը. սակայն առեւտուրի խաբէութեանց մէջ փորձ այդ ճարտար մարդը իր պաղարիւնէն չբաժնուեցաւ, ինչպէս պիտի չբաժնուէր այն ոսկիէն զոր գացած էինք խնդրել իրմէ ի նպաստ գաւառացի հայ աղջկանց կրթութեան։ Մօտեցանք իրեն եւ ներկայացուցինք տոմսակները։ Տիկինները խնդրեցին որ ինք ալ մասնակցի իրենց բարեսիրական ձեռնարկին, քանի մը տոմսակ առնելով.

— Աղէ՛կ, բայց էֆէնտին հոս չէ հիմա, ըսաւ խորամանկ վաճառականը, անտարբեր դէմքով։

Այս անպատկառ ստին առջեւ մեզի խիկոյն մեկնիլ կը մնար։

Սակայն քիչ ետքը, մխիթարիչ ընդունելութիւն մը պիտի մոռցնէր մեզ այս մերժումը։ Խանի մը մէկ խեղճ սենեակին անկիւնը, կրակարանի մը վրայ, կերակուրի սան մը դրուած էր, ուրկէ անախորժ հոտ մը կը տարածուէր։ Քանի մը խարխլած աթոռներ կային հոն, եւ տպածոյ կտաւով ծածկուած համեստ բազմոցի մը անկիւնը հին հագուստներով հայ ծերունի մը. կօշիկները հանած, ոտքերը ծալլած, նստեր էր։ Երբ ներս մտանք ոտքի ելաւ, եւ այն պահուն ուր սխալ դուռ զարկած ըլլալու մտածումը կ'ունենայինք.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (5)

ԿԱՐՆՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՊՔԸ

Երեք ժամ տեւեց կոտորածը։ Թրքական ժամը 12ին նորից հնչեց զինւորական շեփորը. պատուիրւում էր, որ մինչեւ ժամը 12 ամէն ոք մտնէ իր տունը եւ փողոցում չերեւայ, հակառակ պարագային, կառավարութիւնը պատասխանատու չէ հետեւանքների համար (իբր թէ մինչեւ այդ ժամը պատահածների համար պատասխանատու էր)։

Երեք ժամ տեւող կոտորածները ցոյց տուին, որ Հայերի մօտ զէնք չկար. մի քանի երիտասարդներ հազիւ մի-մի ատրճանակ ունէին աննշան քանակութեամբ փամփուշտներով։

Եկեղեցու բակից դուրս հանուած բազմութիւնը ընկաւ մի կողմից կանոնաւոր զօրքերի զէնքերի տակ, միւս կողմից ենթարկուեց դաշոյններով զինուած խուժանի ձեռքը։ Երկու կրակի մէջ, անզէն — ինչպէ՞ս կարող էր պաշտպանուել։ Հակառակ դրան, պատահեցին խիզախ հերոսական դէպքեր։ Մարդիկ խլում էին զինւորների ձեռքի սուինները կամ թուրք ամբոխի կացինները եւ կատաղի կռւով պաշտպանւում յարձակումներից։ Հայերի խմբերը քշւում էին փողոցից փողոց, կողոպտւում էին անխնայ, սպաննւում։ Ով կարողանում էր, պահւում էր տներում։ Շատ մարդիկ փոխադարձաբար պատսպարուեցան միմեանց տներում՝ 5 հոգի մի տեղ, 10 հոգի մի ուրիշ տեղ, 20—25 հոգի մի այլ տեղ։ Ով մինչեւ ժամը 12 պահուեցաւ՝ փրկուեցաւ։ Դուրսը մնացողները յանձնուեցան զինւորներին, որ տուն հասցնեն, բայց ճանապարհին կողոպտուեցան ու սպաննուեցան։

Թուրք ամբոխը կացիններով փշրեց շատ դռներ, թալանեց ձեռքը ընկածը, սպաննեց դիմադրողներին, խողխողեց կանանց ու մանուկներին եւ ինքը հազիւ մի քանի զոհ տուեց։

Զանազան անկիւններում գտնուեցին մի շարք երիտասարդների դիակներ։ Եղան դիակներ, որ կոտորածներից 15 — 20 օր յետոյ միայն երեւան եկան, այլանդակուած վիճակով, կտոր - կտոր արուած եւ գերեզմանատան պատից ներս շպրտուած։ Մի շարք դիակներ պահուած էին ձիերի աղբի տակ։

Մի օտար քաղաքականութեան հողմ եւս փչում էր այս կոտորածի վրայ. հիւսիսի ցուրտ հողմը։ Հայերի ցոյցի առթիւ Ռուսաց հիւպատոս Դէնէթը կուսակալին այցելելով՝ ասել էր, թէ այդպիսի մի ըմբոստ ժողովրդին Ռուսաստանում անպատճառ կը կոտորէին, իսկ Հայոց առաջնորդարանում ասել էր, թէ Թուրքի պէս վայրենի մի տէրութեան ձեռքի տակ չարժէ ապրել։

Եւ կոտորածի գիշերը, զանազան ժամերին, երեք սուրհանդակ Դէնէթից լուր տարաւ դէպի Սարըղամիշ։

Կոտորածի հէնց սկզբին, հրացանների պայթիւնից ուշաթափուեց առաջնորդ Գէորգ եպ. Իւթիւճեանը։ Կոլլօնները մնացին առաջնորդարանում եւ մի մասն էլ ապաստանեց վարժարանում։

Ցաջորդ օր կանուխ հիւպատոսներն սկսեցին չափչփել փողոցները, դիակների պարզած տեսարանը դիտելու համար։ Երեւան եկան հարիւրից աւելի սպաննուածներ, 200 — 300 էլ վիրաւորներ, որոնցից մի քանիսը մեռան։ Վէրքերի մեծ մասը սուինից էր գոյացած։ Դոկտ. Ասլանեանը որ տեղեկագիր էր տուել հիւպատոսներին, կառավարութիւնից հալածուելով՝ մի ամիս յետոյ փախաւ քաղաքից։

Գիւղերի ճանապարհին, քաղաքի դէպքից դեռ մի - երկու շաբաթ յետոյ, սպանութիւններ էին կատարւում։ 40 օրից աւելի քաղաքի յարաբերութիւնը կտրուեց գաւառների հետ։ Առեւտուրը 40 — 50 հազար ոսկի վնաս կրեց։

(Վերջ)

— Հրամմեցէք, հրամմեցէք, ըսաւ:

Ու Սիպիլ ներկայացուց տոմսակմը, մէկ հատ մը միայն, ըսելով.

— Ոսկի մըն է. խոկ եթէ շատ կը գտնէք, կրնաք պարզ նուէրով մը միայն գոհանալ:

Ծերունին ժպտեցաւ.

— Երկու հատ տուէք ինծի, ըսաւ: Երբ դուք, մինչեւ հոս կուգաք խեղճ հայ աղջիկներու դաստիարակու-թեան համար սատկ հաւաքելու, մենք ալ մեր պարտքը պէտք է կատարենք:

Ապա, գրպանէն հանեց ճերմակ քը-սակ մը, կապը քակեց, բացաւ զայն, եւ երկու ոսկի տուաւ: Երախտութեան զուարթ արտայայտութիւնը կը ճա-ռագայթէր իր դէմքին վրայ, որ ցայ-տուն հակապատկեր մը կը կազմէր պահ մը առաջ մեր տեսած մարդուն դաժան եւ մռայլ կերպարանքին հետ:

«Հայրենիք»ի մէջ հրապարակուած գնահատուեցան Սիպիլի ջանքերը այդ պարագաներուն յաջողութեան համար, եւ Ալփիար, վայրկենականի մը մէջ, որ լեցուն էր սրամտութեամբ, գրեց անոր մասին. «Վերջին պահուն գնաց աչքէ անցընել Նոր Թատրոնին արդուզարդը, յաջողութիւն մաղթեց իր ընկերուհիներուն եւ թատրոնէն դուրս ելաւ: Գիշերը՝ երբ ամէն ոք կը պարէր, կը զուարճանար, Սիպիլ, իր փոքրիկ աղջկանը ճիւնաթոյր անկող-նին քով, զայն քնացնելու կ'աշխա-տէր»:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐԴԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Ինչպէս Բեր մէջ, այնպէս ալ եւրո-պական ազգերու մօտ օրուան ամէնէն կարեւոր հարցն է ճանչնալ երիտա-սարդութեան դիմագիծը:

Մենք յաճախ առիթ ունեցած ենք այստեղ ներկայացնելու այն բոլոր մտածումները, որ կ'արտայայտուին ֆրանսական մամուլին մէջ զանազան երկիրներու երիտասարդութեան մա-սին:

Այս անգամ Լուի Շարվէի մէկ ու-սումնասիրութիւնը, La Nouvelle Revue des Jeunesի մէջ, Երիտասարդութիւ-նը գործի առջեւ:

Շարվէ կը կարծէ թէ արդի երիտա-սարդները, այսինքն սերունդը որ ա-պարէզ կը նետուի ահա, տոգորուած է իր ճակատագրին հասկացողու-թեամբ: Այդ հասկացողութիւնը, տա-կաւին մանկունակ ու նախնական, ե-թէ չէ խորացուած ու կը մնայ ան-մշակ, այսուհանդերձ կը տարբերի այն հասկացողութենէն զոր այս սե-րունդը կազմեր էր պատերազմէն ան-միջապէս վերջ: Այդ հասկացողու-թիւնը եթէ, այսօր, բիրտ է եւ ծայ-րայեղ, այսուհանդերձ չի նմանիր ե-րէկուան հասկացողութեան, զոր կը բանաձեւէին եւ դեռ կը բանաձեւեն դասակարգ մը երիտասարդներ գիշե-րային զբօսարաններու մէջ, բայց ոչ գործի եւ շարժումի առջեւ: Արդի ե-րիտասարդութիւնը կարծես կը վե-րադառնայ իր գլուխը զարնելու բնա-զանցական նոր ըմբռնումներու, ըն-կերային ու քաղաքական մտահոգու-թիւններու, ներքին բարեփոխութեան մը անհրաժեշտութեան, «մարդկային բարեփոխութեան»:

Գործի սէրը, շարժումի, մեքենա-կան աշխատանքներու եւ մարզական խաղերու սէրը ահա բարեչրջութեան շրջան մը կը բոլորէ արդի երիտա-սարդութեան մէջ, որովհետեւ նոյն այդ սէրը զինք կ'առաջնորդէ կեան-քի հանդէպ քաջութեան մը, անհատա-կան պատասխանատուութեան, «ծա-ռայելու» զգացումին: Վերջապէս ա-հա կը կազմուի երիտասարդութիւն մը, որ վերջ կը դնէ ամերիքանիզմին:

Արդարեւ, ինչքան ալ կարգ մը երի-տասարդներ յուսահատութիւն կամ յոռետեսութիւն ներշնչեն իրենց «Մոն-փառնասի խնջոյքներով», «ինքնա-շարժի հերոսութիւններով», կամ դը-րամ դիզելու իրենց մղձաւանջով, ե-րիտասարդութեան այդ զօրշ բազմու-թեան մէջ աչքի կը զարնեն սակայն représentatif տղաք, պարզուկ եւ քա-ջասիրտ, որոնցմէ շատ բան կը սպա-սէ ապագան:

Մեզադրանքէ զերծ չեն, անշուշտ, բոլորովին: Իրենց քաջութեան եւ ե-ռանդին մէջ՝ անոնք կ'արտայայտեն նաեւ վեհանձնութեան քիչ մը պակաս, զգացական տարրերու նօսրութիւն եւ իմացական ճկունութիւն: Ուժի եւ կարգապահութեան իրենց համակրան-քին մէջ՝ անոնք կը մատնեն հոգեկան նուազ խորութիւն: Գործելու իրենց կամքին մէջ՝ անոնք կը դնեն քիչ մը շատ գործնապաշտութիւն (pragma-tisme): Եւ իրենց արտայայտութիւն-ներուն մէջ՝ ծայրայեղութիւն:

Պէտք է արձանագրել, սակայն, որ անոնք տարօրինակ պարզակեցութիւն մը ցոյց կուտան մեքենական կեանքի մէջ, չէ՞ որ մեծցան օդանաւին ու ինքնաշարժին հետ, եւ իրենց համար գաղտնիք չունի հեռասփիւռը: Վերջա-պէս այս երիտասարդութիւնը աճե-ցաւ դէմ յանդիման տնտեսական, պատմական եւ ընկերային խռովու-թիւններու: Օրուան այս խոշոր տը-ղաքը կատարելապէս կը զգան որ ա-հաւոր սպառնալիքներ կը ծանրանան իրենց ճակատագրին վրայ: Գովենք զիրենք, որ, այս կացութեան մէջ, ի-րական թեթեւաշարժութեամբ մը կը գործեն ու կ'աշխատին, սրտազեղ տարօրինակ ուրախութեամբ մը, զոր կը զգան մեծ գործերու նուիրեալնե-րը միայն:

Սառայի պատմութիւնը

Թալմուտէն, որ Հրեաներու բանա-ւոր գրականութեան աւանդարանն է, — հաւաքածոյ առակներու, զրոյց-ներու, պատմուածքներու, — կը քա-ղենք հետեւեալ փոքրիկ աւանդու-թիւնը.—

Երբ Աբրահամ հասաւ Եգիպտոս, սնտուկի մը մէջ պահած էր իր կինը Սառան: Մաքսատուն մտաւ եւ մաք-սաւորները ըսին իրեն.— Վճարէ՛ ան-ցատուրքդ: Աբրահամ ըսաւ.— Պիտի վճարեմ անցատուրքս: Մաքսաւորնե-րը ըսին.— Սնտուկին մէջ հագո՞ւստ դրած ես: Աբրահամ պատասխանեց. — Պիտի վճարեմ հագուստներու մաք-սը: Մաքսաւորները ըսին.— Ոսկի՞ դրած ես: Աբրահամ ըսաւ.— Պիտի վճարեմ ոսկիին տուրքը: Անոնք ըսին. — Մետաքսեղէ՞ն դրած ես: Պատաս-խանեց.— Պիտի վճարեմ մետաքսե-ղէնի տուրքը: Անոնք ըսին.— Մար-գարի՞տ դրած ես: Պատասխանեց.— Պիտի վճարեմ մարգարիտին մաքսը: Անոնք ըսին.— Անկարելի է, բաց սն-տուկը եւ ցոյց տուր ի՛նչ որ դրած ես: Երբ Աբրահամ բացաւ սնտուկը, Ե-գիպտոսի ամբողջ երկիրը լուսաւոր-ուեցաւ Սառայի գեղեցկութենէն:

Ֆրանսերէնը աշխարհի վրայ

Լեզուներու աշխարհակալական պայքար մը կայ, որ կը շարունակուի տարիներէ ի վեր,— երբեմն մէկ լե-զուն է որ կը յաղթէ ու կը տարած-ուի, երբեմն միւսը: Ֆրանսերէն լե-զուն ամէնէն աւելի կը կռուի անգլիե-րէնի աշխարհակալութեան դէմ: Վի-ճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ որ, ներկայիս, աշխարհի վրայ Ֆրանսե-րէն կը խօսին 120 միլիոն հոգի,— Եւ-րոպայի մէջ՝ 50 միլիոն, Ափրիկէի մէջ՝ 40 միլիոն, Ամերիկայի մէջ՝ 5 միլիոն, Ասիոյ մէջ՝ 23 միլիոն, Ով-կէանիոյ մէջ՝ 140,000 հոգի:

Այս վիճակագրութիւնը, բաղդատե-լով նախապատերազմեան թիւերու հետ, ցոյց կուտայ որ Ֆրանսերէնը կը նահանջէ Եւրոպայի մէջ, մինչ անգ-լիերէնը գրաւած է կարեւոր դիրքեր, ինչպէս Հոլանտա, Ռուսիա, Լեհաս-տան: Աւելցնենք նաեւ որ Ցունաստա-նի մէջ եւս Ֆրանսերէնը տկարացաւ, երբ 1930ի օրէնքով՝ փակուեցան 23 Ֆրանսական վարժարաններ: Նոյն կա-ցութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Ֆրանսերէնը կը տկարանայ Իտալիոյ մէջ ալ: Ընդհա-կառակն, Պալթեան երկիրներու մէջ հետզհետէ տեղ կը գրաւէ Ֆրանսերէ-նը: Դիտուած է, որ Ֆրանսերէնը աւե-լի դիւրութեամբ կը տարածուի այն երկիրներուն մէջ, որոնք պէտք չունին Ֆրանսերէն խօսելու: Այսպէս Անգլիոյ, մասնաւորապէս Սկովտիոյ, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ մէջ, ուր դպրոցա-կան օրէնքները թշնամի չեն Ֆրանսե-րէնի դասաւանդութեան: Պավարիոյ մէջ 1931էն, Ֆրանսերէնը յաղթարար-ուեցաւ գլխաւոր լեզու,— առաջ, 10 տարի, անգլիերէնն էր, որ կը գրաւէր այդ դիրքը: Եգիպտոսի մէջ եւս կը յառաջդիմէ Ֆրանսերէնը: Միացեալ-Նահանգներուն մէջ, Ֆրանսերէնն ու լատիներէնը կը գրաւեն նոյն դիրքե-րը.— Նիւ Եորքի մէջ՝ 80,000 աշա-կերտներ Ֆրանսերէն կ'ուսանին, մինչ գերմաներէն ուսանողներու թիւն է 11,000: Հարաւային Ամերիկայի մէջ Ֆրանսերէնի դիրքը աւելի եւս զօրա-ւոր է:

Զարմանալի է, որ Ֆրանսերէնը տա-րածուած է առաւելապէս այն երկիր-ներուն մէջ, ուր շատ քիչ են Ֆրան-սացիները:

Միշտ կը լսուի թէ Ֆրանսացին շատ քիչ դուրս կ'ելլէ իր հայրենիքէն: Պատերազմէն առաջ, պանդուխտ Ֆը-րանսացիներու թիւը կը հասնէր 610,-000ի: Ներկայիս՝ 625,000ի: Ահա վի-ճակագրութիւն մը արտասահման ապ-րող Ֆրանսացիներու մասին.—

Նախ Եւրոպա:

Պելճիքա, 67,000.— Զուիցերիա, 57,000.— Անգլիա, 47,000.— Սպանիա, 27,000.— Գերմանիա, 14,700.— Իտա-լիա, 8800: Ցետոյ կուգան Լիւքսէմ-պուրկ, Թուրքիա, Հոլանտա, Ռուսիա, Ցունաստան, Ռումանիա, Լեհաստան, ուր Ֆրանսացիներու թիւը կը տարուբերի 5000էն 1900:

Ամերիկայի մէջ:

Միացեալ-Նահանգներու մէջ, 187,-400.— Քանատա, 19,250.— Մեքսիկա, 4000.— Արժանթին, 81,000.— Պրազիլիա, 12,000.— Ուրուկուէ, 9,500.— Չիլի, 7,200:

Ափրիկէի մէջ:

Եգիպտոս, 24,300.— Մարոք, 2,300. — Հապէշիստան, 350:

Ասիոյ մէջ:

Չինաստան, 2,600.— Հնդկաստան, 1,460.— Ճափոն, 520.— Սիամ, 220.— Պարսկաստան, 150:

Աւստրալիոյ մէջ 2,100:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՎԷՊԸ

Վէպերու բազմաթիւ ձեւեր կան, ո-րոնք նորոյթի պէս իրարու կը յաջոր-դեն, մանաւանդ վերջին տասը տարի-ներու ընթացքին:

Գետաձեւ վէպը (roman—fleuve), երկար ու ծաւալուն, կը նահանջէ ար-դէն: Ըստ քննադատներուն, որովհե-տեւ անմարսողութիւն պատճառեց: Գետաձեւ վէպը հակազդեցութիւն մըն էր յետպատերազմեան շունչը —կարճ վէպերուն, որոնք այլեւս կը չփոթ-ուէին նորավէպերուն հետ: Բայց գե-տաձեւ վէպը չկրցաւ համբերաշխել դարաշրջանի ոգիին՝ արագութեան հետ:

Հիմա բանաստեղծական վէպն է, որ կուգայ հրապարակ, վասնզի բա-նաստեղծութիւն կը փնտռէր ընթեր-ցողը վէպին մէջ:

Նոր ձեւ մը չէ այս, այնքան հին է որքան վէպն ինքը: Բանաստեղծական վէպին ծագումը կը հասնի մինչեւ դիւ-ցազներգութիւն եւ հէքեաթ: Ի՞նչպէս արթնցաւ, սակայն, սէրը բանաստեղ-ծական վէպերու, ինչո՞ւ քննադատ-ներուն աղաղակը.— «Բանաստեղծու-թիւն դրէք քիչ մը ձեր վէպերուն մէջ»:

ԺԹ. դարու վէպը, Պալզաքի եւ Զօ-լայի հետ, խրած էր անել անցքի մը մէջ: Իրականութեան պաշտամունքը, հոգեբանական վերլուծումները, բնա-խօսական պատճառաբանութիւնը չկր-ցան երբեք յառաջացնել վէպը, ընդ-հակառակն նետեցին լուսանկարչու-թեան գիրկը (roman — observation):

Հետզհետէ կը սպրդէր ստեղծա-գործ անհատին առաքելութիւնը: Միւս կողմէ, հաղորդակցութեան միջոցներու դիւրութեան, աւելի յա-ճախ ճամբորդելու առիթներու հետե-ւանքով, եւ վերջապէս օրաթերթին զարգացման պատճառով, մարդոց համար կեանքը չէր ներկայանար, ինչպէս երբեմն, պատուհանի մը բաց-ուածքին մէջ, այլ յանհունս ընդար-ձակ: Բաց հորիզոններու առջեւ, պա-հանջ զարձաւ տեսնել ոչ թէ օրուան իրականութիւնը, վերլուծական թէ լուսանկարչական, այլ աւելի կախար-դական իրականութիւնը, ինչպէս կ'ը-սէ Էտմոն Ժալու, կամ երեւակայա-կան իրականութիւնը, ինչպէս կ'ըսեն ուրիշ քննադատներ: Առանց մերժե-լու դիտելու կարողութեան նպաստը, կը պահանջուէր վէպին մէջ դնել խոր-հուրդ եւ գերբնական բան մը վերջա-պէս, քիչ մը մշուշ որ կախարդէ կամ վառէ հոգիները:

Ժալու կ'աւելցնէ թէ կարգ մը գը-րողներու համար մղձաւանջ դարձած էր, պատկերացնելու համար իրակա-նութիւնը, հաւաքել դէպքեր, իրողու-թիւններ, վերջապէս ինչ որ կ'իյնայ իրենց քիթին տակ, առանց կասկածե-լու թէ իրենց մատչելի այդ իրակա-նութենէն անդին կայ նաեւ բարձրա-գոյն իրականութիւն մը, մշուշային ու ծփուն,— այն մթնոլորտը, որ վի-պագական կը կոչուի սխալ բացատրու-թեամբ մը: Բարձրագոյն իրականու-թեան այդ սէրը կը ծնի անփոխակից եւ չխոստովանուած այն փափաքէն, որ կ'ուզէ մարդը հանել իր շրջապա-տէն եւ հաղորդակցութեան մէջ դնել իր հասողութենէն բարձր իրականու-թեան մը հետ: Այս ուղղութեամբ դէպքերը կը դառնան տասապելային, եւ վէպը կը վերադառնայ իր ծագման շրջանի գեղեցկութեան, հագնելով բանաստեղծութիւն, խօսելով Աստ-ուածներու լեզուով:

ՏԻՐՈՒՆԻ

Դպրոցասէրի նախկին ուսուցչուհի-ներէն Տիկ. Սիրվարդ Գ. Դերձակեան (ծնեալ Սրապեան), ծննդաբերու-թեան հետեւանքով մեռաւ Փարի-զի մէկ հիւանդանոցին մէջ: Երիտա-սարդ ուսուցչուհին շատ սիրուած էր մասնաւորապէս Դպրոցասէրի աշա-կերտութեան, ինչպէս նաեւ Պանիէօյի գաղութին մէջ, որուն մանկապարտէ-զը կը վարէր անձնուիրութեամբ դեռ երկու տարի առաջ:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ԿԸ ԿԱՐԴԱՑՈՒԻՆ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ուրիշ վկայութիւններ եւ յայտարարութիւններ

(Եօթերորդ նիստ.— Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ.— Այս նիստին Ա. մասը հրա-տարակեցինք երէկ, Ա. էջ: Ստորեւ՝ վերջին մասը: Դատավարութեան շա-րունակութիւնը (8րդ նիստ) կարդալ Ա. էջ, վերջին ժամ.—

ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ըստ սղագրին)

Դատաւորը կանչեց սղագիրը, որ գրի առած էր Լէյլէկեանի յայտարա-րութիւնները ոստիկանատան մէջ, ձերբակալուելէն ետք: Ան հաստա-տեց Լէյլէկեանի անձը ամբաստան-եալներուն մէջ: Վկայի աթոռէն կար-դաց ինչ որ գրի առած էր: Այդ պա-հուն Պ. Շերիտըն եւ Պ. Քամինսկի քով քովի նստած կը հետեւէին Լէյ-լէկեանի յայտարարութեանց միւս օ-րինակին: Մատթ. Լէյլէկեան իրեն տրուած հարցումներուն ըսած է հա-պէս հետեւեալը.

— «Նպարավաճառ եմ եւ սեփական գործ ունիմ: 39 տարեկան եմ: Կին եւ որդի ունեցած եմ: Մեռած են: Ե-րեք տարիէ ի վեր Նիւ Եորք եմ: Դաշ-նակցական եմ: Կոմիտէի քարտուղար եմ (նախ ըսած է թէ չէ, յետոյ հար-ցուցած է թէ «անհրաժե՞շտ է այդ հարցման պատասխան տալ», երբ ը-սեր են թէ «անհրաժեշտ է», պատաս-խաներ է), կոմիտէի քարտուղար եմ: Դաշնակցութեան նպատակն է պաշտ-պանել հայ ազգը եւ ժողովուրդը: Վահագն Քրմոյեանի ատենապետու-թեամբ ժողով ունեցանք շաբաթ մը ա-ռաջ Ն. Եորքի ակումբին մէջ, 3րդ էվ.: 100հոգի եղած էին: Ս. Խաչ եկեղեցիի անդամ չեմ: Եկեղեցի գացի, որովհե-տեւ Դուրեան սրբազան պիտի պատա-րագէր: Նշան Սարգիսեանը չտեսայ եւ զատ զատ եկեղեցի գացինք: Սրբա-զանը մեր դրօշին դէմ է եւ մենք՝ ա-նոր դէմ: Ճիշդ տունէս եկայ եկեղե-ցի: Նշան Սարգիսեանի հետ որ եւ է կարգադրութիւն չըրինք միասին եկե-ղեցի երթալու: Նստած տեղս եկե-ղեցւոյ մէջտեղն էր: Երբ Դուրեան սրբազան թափօրով եկաւ՝ բան մը չըրի: Սրբազանին դէմ չցատկեցի: Ե-կեղեցի գացի անոր քարոզը մտիկ ը-նելու: (Դանակը ցոյց կուտան ոստի-կանատան մէջ): Չտեսայ այդ դանա-կը: Ես լուր չունիմ դանակէն: Նը-շան Սարգիսեանը չտեսայ: Ես դանակ չեմ գործածեր: Այդ տեսակ դանակ չեմ գործածեր: Ձեռքիս մէջ դանակ պահած չէի: Կռիւ եղաւ: Չեմ գիտեր ինչպէս սկսաւ կռիւը: Ս. Խաչ եկե-ղեցիին մէջ թշնամիներ ալ, բարե-կամներ ալ կային: Թշնամիները ծե-ծեցին զիս, վասնզի իրենցմէ չէի: Չգիտցայ թէ ինչպէս դանակահար ը-րին Դուրեան սրբազանը: Ներս մտնե-լուս եկեղեցւոյ պնակին մէջ 5—10 սէնթ ձգեցի: Դանակ չունէի: Ուրիշ դանակ չունէի: Երկու զմելի ունիմ: Երբեք մտադրութիւն չունեցայ ըս-պաննելու սրբազանը: Ես դանակ չզարկի Սրբազանին: Երկու զմելիներէն մէկը նուէր եղած է ինծի: Մեր ե-կեղեցին չէր գար Դուրեան Սրբազան, ուստի ես գացի Ս. Խաչ եկեղեցին: Ես Սրբազանին առջեւը չելայ: Ես յար-ձակած չեմ Սրբազանին վրայ: Մեր կոմիտէի ժողովին մէջ չըսուեցաւ թէ Սրբազանը պիտի պատարագէ: Գործի ընկերս է Աւետիս Լէյլէկեան: Երէկ գիշեր (23 դեկտ. 1933) խանութս գը-ցեցի եւ տուն գացի: Անկէ առաջ բը-նաւ ձերբակալուած չեմ: Այս զօրշ (կրէյ) գլխարկը իմս է: Ինչո՞ւ կը հարցնէք թէ կը ճանչնամ Վարդգէս Ա-հարոնեանը: Ահարոնեան դպրոց ու-նի: Ուրիշ ոչինչ: Կը հարցնէք թէ ո՛վ պահեց վերջին ժողովին ատենագրու-թիւնը.— Վահանիկ Փափազեան»: (Լէյլէկեանի ըսածները անգլիերէնի թարգմանած է Վարդան Տիրատ):

Այս յայտարարութեան ընթերցու-մէն վերջ Պ. Շերիտըն հարցուց սղա-գրին թէ այդ միջոցին Լէյլէկեանի դէմքը ի՞նչպէս էր: Սղագիր պարոնը ոտքի ելաւ, տատուղեց Լէյլէկեանը եւ ըսաւ.— «Այդ միջոցին երեսները ճան-կռտուք կար»:

ԱՐԱ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Կէսօրէն ետք ժամը 2ին վկայու-թեան կանչուեցաւ երիտասարդ մը, Պ. Արա Կիւրեղեան, կօշկակար, 29 տարեկան, որ ըսաւ.

— «Եկեղեցիէն դուրս էի դեկտ. 24ին: Տեսայ մարդիկ որ դուրս կը փախչէին ժամէն: Նշան Սարգիսեանը (ձեռքով ցոյց կուտայ ամբաստանեա-լը) ձեռքով ճամբայ կը բանար եւ խոյանալով եկեղեցիին դիմացի կող-մի մայթը գնաց: Տեսայ Կար. Զա-տիկեանը որ բռնած էր Երկանեանն ու Մօզեանը: Մէկը եկաւ եւ այդ երկու հոգին ազատեց անոր ձեռքէն: Այդ ա-զատողն էր Յովհ. Անդրէասեան: Ա-նոնք օթոմոպիլ նստան եւ գացին: Յովհ. Անդրէասեան ըսաւ անոնց.— «Ինչո՞ւ կեցեր էք, սպաննեցի՛ն: Գա-ցէք»:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դեկտ. 25ին ոստիկանատուն գացի՞ր: = Այո:

— 1934 ապրիլին օր մը յայտարա-րութիւն ըրի՞ր:

= Չեմ յիշեր: (Պ. Քամինսկի յայտ-նեց թէ խօսակցութիւն մը ունեցած է ապրիլ 26էն առաջ):

— Ապրիլ 26էն առաջ որ եւ է յայ-տարարութիւն ըրա՞ծ ես ոստիկանա-տուն կամ այլուր: = Չեմ յիշեր:

— Որո՞ւ տուիր առաջին անգամ ա-նունդ իբրեւ վկայ: = Տուփ:

— Ա՞յն ատեն երբ Յովհ. Անդրէաս-եան մարդասպաններուն համար առա-ջին անգամ դատարան տարուեցաւ: =Այո:

Պ. Շերիտըն կարդաց վկային յայ-տարարութիւնը Ապրիլ 26ին առ Պ. Քօհէն, որու ըսած է.—

«Կօշկակար եմ հասցէս 1523 Սէյնթ Նիքօլա էվ. Նիւ Եորք: Եկեղեցի գա-ցի դեկտ. 24ին: Տեսայ որ մարդիկ ժամէն դուրս կ'ելլէին: Տեսայ որ Կար. Զատիկեան երկու մարդ բռնած էր: Յովհ. Անդրէասեան եկաւ ըսաւ Զատիկեանին.— «Ձգէ որ երթան, քաշէ ձագդ» (սրն օվ բըկըդ):

—Այս պատասխանները անգլիերէ՞ն տուիր: = Վստահ չեմ:

— Փախչող օթոմոպիլին թիւը չա-ռի՞ր: = Ոչ:

—Եւ լսեցի՞ր որ այդ մարդը (Յովհ. Անդր.) կ'ըսէր.— «Փախէք, սպաննե-ցի՛ն»: = Այո:

Հոս դատաւոր Քորրիկըն միջամտե-լով ըսաւ թէ վկան պատասխանած է այս հարցման:

ՇԵՐԻՏԸՆ.— Տէր դատաւոր, կ'ու-զեմ Պ. վկային մտայնութեան բոլոր ուժը երեւան բերել:

— Գիտէ՞ք որ Կար. Զատիկեան այս ատաւ վկայեց որ Յովհ. Անդրէաս-եան զարկաւ իր ծնօտին: = Ոչ:

— Ի՞նչ պատահեցաւ այդ երկու մարդոց: Զատիկեան յանձնե՞ց զա-նոնք ոստիկանին: = Այո, յանձնեց ոստիկանին:

— Ի՞նչ օթոմոպիլ էր տեսածդ: = Սեդան էր, գոց: Կառքին մէջ չորս հոգի կային:

— Ի՞նչպէս լսեցիր Անդրէասեանի խօսիլը թէ «փախէք, սպաննեցին»:

= Անդրէասեան գնաց դիմացը: Ես ժամուն առջեւն էի: Անդրէասեան ըսաւ կառքին մէջի մարդոց.— Սպան-նեցին, փախէ՛ք»:

— Գիտէ՞իր թէ Սրբազանը սպան-նուած է: = Այդ ատեն չէի գիտեր:

— Այդ մասին որ եւ է տեղ ո եւ է մարդու բան ըսա՞ծ ես: = Ո՛չ:

— Տեսա՞ր Անդրէասեանի զարնելը Կար. Զատիկեանին: = Այո:

— Ինչո՞ւ ատոնք չըսիր ապրիլ 26ին քու յայտարարութեանդ մէջ: = Ըսի Պ. Քամինսկիին:

— Ըսի՛ր երկու շաբաթ առաջ մի-այն:

— Ինչո՞ւ չըսիր ապրիլ 25ին Կըէնտ ճիւրիին առջեւ: = Չեմ յիշեր:

ՎԿԱՅ ՊԵՐՃ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Այս պարոնը Կարապետեան եղիս-կոպոսին եղբօրորդին է եւ ըսաւ պա-տասխանելով Պ. Քամինսկիի.

— «Ըսէր (բարապան) էի 1933 դեկ-տեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ: Ժամուն մէջ տեսայ Լէյլէկեանը, Նը-շան Սարգիսեանը, Մ. Մօզեանը, Յովհ. Զալըգեանը: Տեսայ Լէյլէկեա-նը ճիշդ Սրբազանին առջեւ: Չտեսայ այն ձեւը որով գնաց Սրբազանին դէմ: Երբ խառնակութիւն եղաւ գացի վայրը: Չեմ գիտեր ինչ ըրին: Բան մը չտեսայ: Սրբազանին ձախ կողմը տեսայ Սարգիսեանը որ կը զարնէր անոր: Սարգիսեան կը խոյանար եր-կու ձեռքով: Տեսայ Մօզեանը որ ըը-ռունցքով կը զարնէր սրբազանի գըլ-խուն: Զալըգեան Թափօրը չսկսած, շարունակ խուլ կը նայէր: Երկան-եանը բան մ' չէր ըներ: Չտեսայ Ճօն Միրիճանեան կը խօսէր, բայց ոչ սր-բազանին հետ»:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դեկտ. 24ին բարապան էիր: Սրբազանին դանակահարումէն ետք ոստիկանատուն գացի՞ր: = Ոչ:

— Ցունուար 15էն առաջ դատա-խազութեան պաշտօնատունը գացի՞ր: = Ոչ:

— Ցունուար 15էն առաջ ուրիշ տեղ չգացի՞ր:

= Կարծեմ քանի մը օր առաջ ոստիկանատուն գացի:

— Երբ ոստիկանատուն գացիր, ո՞վ էր հետդ: = Պ. Ֆրէտ Տաղաւարեան, անդամ Ս. Խաչ եկեղեցիին:

— Պատմութիւնը ըրի՞ր հոն: = Այո:

— Գրի չառի՞ն: = Այո: — Վա-տա՞հ ես: = Այո:

— Տեսա՞ր Սարգիսեանը ժամուն մէջ ձախ կողմի 6 կամ 7րդ նստարա-նին վրայ: = Ձախ կողմը:

— Սարգիսեան Լէյլէկեանի մօ՞տ էր: = Այո:

Հոս Պ. Շերիտըն հարցումներ ուղ-ղեց ամբաստանեալներու նստած տե-ղերուն մասին:

— Տեսա՞ր Մօզեանին զարնելը: = Զարնելէն ետք, կռիւ մը սկսաւ ժողովուրդին հետ:

— Չտեսա՞ր Լէյլէկեանին գալը: = Ոչ:

— Եւ անմիջապէս ետք տեսա՞ր Լէյլէկեանը կռիւ սկսելուն՝ սրբազա-նին առջեւ: = Այո:

— Այս հարցերու մասին խօսեցա՞ր ո եւ է հայ փաստաբանի հետ: = Ոչ:

— Ո՞վ էր այն Հայը որուն հետ դա-տախազութեան գացիր: = Պ. Ֆրէտ Տաղաւարեան:

— Տաղաւարեանը Դուրեան կոմի-տէի անդա՞մ է: = Հաւանօրէն է:

ՃՕՆ ԹՂԹԻԿԵԱՆԻ այլ անուամբ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ յայտա-րարութիւնը

Դատախազը կարդաց ամբաստան-եալ Ճօն Թղթիկեանի կամ Նշան Սար-գիսեանի ոստիկանութեան ըրած յայ-տարարութիւնը որմէ կրցանք քաղել սա մասերը.—

— «Դաշնակցական էի, հիմա՝ ոչ: Եկեղեցին էի: Անգործ եմ: 38 տարե-կան: Անցեալ կիրակի Ս. Խաչ ժամը գացի: Ես կ'երթամ բոլոր եկեղեցինե-րը: Տեսայ Լէյլէկեանը: Չեմ գիտեր անոր ո՛ւր ըլլալը: Այդ առտուն յուզ-ուած չէի: Միայն կը ծխէի: Ժամկո-չին հարցուցի ոստիկաններու մասին: Չէի գիտեր որ Սրբազանը եկեղեցի պիտի ըլլար: Չզարկի Սրբազանին: Մատթէոսին հետ կամաւոր էինք, դա-նակը չեմ տեսած: Չեմ գիտեր: Մատ-թէոսին ըլլալը չեմ գիտեր: Մատթէ-ոսին զարնելը չեմ գիտեր: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ բռնուեցայ: Թափօրի ատեն դուրսն էի: Ցետոյ ներս գացի»:

ՌՈՒԲԷՆ ԱՆՍՈՒՐԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ակնոց կը դնէ այս վկան, Մալա-թիացի է եւ քիչ մը կը խօսի անգլիե-րէն: Քամինսկիի պատասխանելով ը-սաւ.

— «Աման լուացող եմ: Կը գործեմ Պելվիւ հիւանդանոցը: 1933 դեկտ. 24ին ամառ կը լուսայի: Վարպետս էր (պոս) Պ. Սարաֆեան (ամբաստա-նեալներէն մէկը). 154 Իսթ 27րդ փո-ղոց: Հէրի Սարաֆեանին քով կ'աշ-խատէի: Սարաֆեան այդ առաւ ժա-մը 9ին եկաւ. իսկ ժամը 6— 9 Զա-լըգեան եկաւ հարցուց Սարաֆ-եանը (ցոյց կուտայ Սարաֆ-եանը): Եկաւ ժամը 7ին: Եկաւ երկու անգամ: Զալըգեան հարցուց Սարաֆ-եանի մասին: Առաջին անգամ մինակ էր: Երկրորդ անգամ ուրիշի հետ էր: Հարցուց թէ Սարաֆեան եկա՞ծ է: Ըսի՝ ոչ»: Ա. անգամէն կէս ժամ ետք նորէն եկաւ: Նոյն հարցումն ըրաւ,

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԵՐԿՐԻ ԱՆ-
ԽԱՌՆ ՆԵՐՇՆՉՈՒՄ
ԱՆԲԱՂԴԱՏԵԼԻ
ՍԻԿԱՐԷԹՆԵՐ
«CAIRO»
Տուփը 12 ֆրանք
MATOSSIAN
"La cigarette qui vient d'Egypte"
Կախարդական հոտով, բաղդատե-ցէք եւ դատեցէք ուրիշ տեսակներ.
STAMBOUL, տուփը 10 ֆր.:
SPECIAL, տուփը 6 ֆր. 60:

ղից էր, ակնոց չէր գործածեր, բայց քիչ մը ծանր կը լսէր եւ ակռայ չունէր: Իր պատմելով, տեսած է Նափոլէոնը, երբ 24 տարեկան էր եւ կը կռուէր Սուրիոյ մէջ: Հարիւր տարեկանին մասնակցած է Փլէվնայի ճակատամարտին: 1930 յունիսին, երբ Ամերիկա կը գտնուէր, մասնագէտներ վիճելի գտան իր տարիքը: Միւս կողմէ երեւան հանուեցան իր անցեալ չուսյառութիւնները, թէեւ չէր խմեր: Տոքթ. Վորոնով կ'ուզէր քննութեան ենթարկել իր գեղձերը, ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար:

Մեկ օրուան մէջ ութ հրապարակային ժողով

Ուրբաթ օր, քաղաքական զանազան հոսանքներ ութ հրապարակային ժողովներ գումարեցին Փարիզի մէջ, ճակատելու համար իրարու դէմ: Իւրաքանչիւր հոսանք ունկնդիրներու թիւը կը ներկայացնէ համաձայն իր հայեցողութեան: Այսպէս, ազգայնական թերթերը 30,000 կը հաշուեն Հրեղէն Խաչի երեք ժողովներուն մասնակցող ունկնդիրներու թիւը: Օրուան գլխաւոր ճառախօսն էր այս կազմակերպութեան նախագահը, գնդ. տը լա Ռօք, որ բացագանչեց.

— «Ճակատային ձախակողմեան ցուցարարները «ափաշ»ներ են, Մոսկուայի եւ մասոնականութեան կողմէ վարձուած մարդիկ: Անոնց մէջ կան հարիւրին 80 օտարականներ եւ հարիւրին 20 բանուորներ որոնք մեզի պիտի գան»:

Ընկերվարականներն ալ չորս մեծ ժողովներ սարքած էին, որոնց ամէնէն կարեւորը տեղի ունեցաւ Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ: Կարգով ճառեր խօսեցան կուսակցութեան, Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն, համայնավար կուսակցութեան եւն. պատուիրակները, բողոքելով ֆաշականութեան դէմ եւ փառաբանելով աշխատաւորներու միացեալ ճակատը:

Վաղը, երկուշաբթի, աւելի բազմաթիւ եւ պատկառելի ժողովներ պիտի գումարուին, նախաձեռնութեամբ ընկերվարական — համայնավար միացեալ ճակատին:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱ՞Յ ԱԼՊԱՆԻՈՅ

Գրած էինք թէ իտալական նաւարաժին մը Տուրացցօ գացած է, առանց նախապէս լուր տալու ալպանական կառավարութեան: Վերջին լուրերու համաձայն, հինգ մարտանաւեր տակաւին կը մնան ալպանական ջուրերուն մէջ, եւ իտալական դեսպանը պահանջած է անմիջապէս բանակցութեան սկսիլ, իր պարտքերը վճարելու, առեւտրական, դպրոցական եւ ուրիշ տակաւ հարցեր կարգադրելու համար:

Ալպանիա վերջերս մեծապէս կրճատեց իր բանակը, եւ երկու հարիւրի տեղ միայն 16 իտալացի մարզիչներ կը պահէ: Իտալիա դժգոհ է Ալպանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ քաղաքական եւ տնտեսական մերձեցումէն:

(Շար. ը Գ. էջէն)

նոյն պատասխանը տուի: Սարաֆեանի խոհարարին անունը Պետրոս Դարբինեան է: Զալըգեան երկրորդ անգամ լուր ձգեց. «Եթէ Սարաֆեանը գայ, ըսէ որ մենք գացինք»: Ցետոյ չտեսայ Սարաֆեանը»:

Պ. Շերիտըն չհարցաքննեց այս վկան:

ՊԵՏՐՈՍ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Դատախազը յետոյ կանչեց Սարաֆեանի խոհարար Պետրոս Դարբինեանը որ ըսաւ.

— «1933 դեկտ. 24ին խոհարար էի Սարաֆեանին: Անոր Դաշնակ ըլլալը չէի գիտեր: Ցետոյ գիտցայ: Կուսակցական ըլլալս հարցուցած չէ: Դեկտ. 24ին գործի գացի ժամը 9ին: Մէկը եկաւ եւ հարցուց Սարաֆեանը: Սարաֆեան եկաւ ժամ մը ետքը: Ժամը 9.30 էր: Ըսաւ՝ եկեղեցի պիտի երթայ: Նոյն օրը Սարաֆեան եկաւ կէսօրին՝ ժամը 12ին: Դէմքը յուզուած կ'երեւար, բայց հագուստներուն վիճակը չեմ յիշեր: Ինքզինքը կորսնցուցած էր: Ինծի հարցուց թէ Վաղարշակ Օտապաշեանը ռամկավա՞ր է թէ Դաշնակ: Ըսի՝ չեմ գիտեր: Իրեն լըսած չեմ թէ ես Դաշնակցական եմ, ոչ ալ ռամկավար եմ ըսած չեմ: Օտապաշեանի մասին հարցուց, այն ատեն ըսի.— «Ինչո՞ւ կը հարցնես»: Ըսաւ.— «Ոչինչ, միայն կ'ըսեն որ Դուրեան սրբազանը ծեծեցին եւ մեռաւ»: Սարաֆեան հարցուց.— «Վաղարշակը ռամկավա՞ր է»:

Հոս թարգմանը վկային ԾԵԾԵՑԻՆ խօսքը ԾԵԾԵՑԻՆՔ թարգմանելով, գիտել տրուեցաւ պաշտպան փաստաբանին կողմէ թէ այդպէ՞ս ըսաւ վկան: Պ. Թարգմանը յայտնեց թէ ինք սխալ թարգմանած է ակամայ:

Պ. Շերիտըն դատաւորին դառնալով դանդատեցաւ թէ պատասխանին մօտ նստած զաղտնի ոստիկան Պ. Իսքէնտէրեան բացադանչութիւն կ'ընէ եւ գլուխը կը շարժէ երդուեալներէն լսուելու ստիպման: Ըսաւ թէ ան իրաւունք չունի այդ դիրքը բռնելու:

Արդարեւ Պ. Իսքէնտէրեան Պետրոս Դարբինեանի կողմէ Սարաֆեանի ծեծեցին բառը սխալ թարգմանուելուն վրայ գոչած էր.— «Հա՜...»:

Դատը կը շարունակուի վաղը:

(Շարունակութիւնը կարդալ առաջին էջ)

Հ. Ց. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ.ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

գեղարուեստական խնամեալ բաժին: երգ, պար, արտասանութիւն:

ձոխ պիւֆէ (Արեւել. կերակուրներ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ)

կը խօսի՝ Տիկին Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կ. Խաչի պարգեւաբաշխութիւնը տեղի կ'ունենայ դաշտահանդէսին մէջ

Հաղորդակց. միջոցներ.— Առնել 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Էնվալիտէն շոգեկառք առնել եւ իջնել Մէօտօն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 9ը

Առնուվիլի Bois de Condosի անտառին մէջ

ի նպաստ տեղւոյն ԴՊՐՈՑ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

Մ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մտնի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քարտի եւ մարշան փորենի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՎԱՐԴ Գ. ԴԵՐՁԱԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գ. Սրապեան)

յուղարկաւորութեան թափօրը կը մեկնի այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 1.45ին Մաթէրնիթէ հիւանդանոցէն, 55 Ավընիւ տը լ'Օպսէրվաթուառ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ ժամը 2ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօ Քոմին գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով ներկայս իբր այդ նկատել:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն 10

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նոր, Լը Րէնսի

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ԺԱԶ ՊԱՆՏ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անծրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակց. Միջոց.— Օթօպիւս օբէրաէն կամ ժօրէսէն 21AB.: կար տը լ'էսթէն կարկանի գիծը, իջնել Րէնսի - Բավիյօն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ տնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— 139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՁԵՐ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ ԳՆԵՑԷՔ

CLETO

ԿՕՇԻԿԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԷՆ

3, Rue Tourgot. — 5, Rue N. D. de Lorette, Փարիզ (9)

36bis, Fbg. Montmartre Փարիզ (9) — 19-21 Passage Choiseul Փարիզ (2)

Téléphone: PROVENCE 58 — 06

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉԸ

փարիզի լաւագոյն եւ սիրուն կօշիկները՝ անմրցելի գիներով:

Բացարձակ երաշխաւորութիւն:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ chir. dent. D.E.D.F.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ SOMYLով: Քուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:

Կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7 — Հեռախօս Inv. 27 - 95

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Ցուլիս ամսուան համար դեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie.

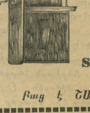

ՔԻՉ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

եւ

ՄՕԹԷՕՐՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ

կամ

ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ

ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ 5, Rue Marceau

St. Ouen (Seine). (մուտքը rue Brisard. Փարիզ (18), Մեթրօ՝ Porte Clignancourt).

Բաց է ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ եւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ երեքշաբթի 3 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ֆլորիայի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամները:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Les Gaines de J. Roussel Paris

166, Boulᵈ Haussmann

83, Boulevard Malesherbes

177, Regent Street, London W. 1

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԳՕՏԻՆԵՐ ԼԱՆՋԱՊԱՆՈՎ

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի խնկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր սպիտակով: Ինչ ամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ պիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ լուրջ անձանցներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4 %:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրներու, եւ սարքաւն ֆօրէնուերու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գոմերսի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:

Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS

125, Rue Nationale Bron - Rhône

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

եկէ՛ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)

Hôtel - Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12.43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր էն սկսեալ:

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒԼԻՍ — MARDI 3 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2537 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»· · «««

Խ. ՔԻՐԻՇԵԱՆԻ ԵՐԵՔ ՏԱՐԲԵՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԹԷ ՄԷԿԸ ՓԱԽԱԾ Է

»»»· · «««

(ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ)
(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԽՄԲ.— Այս նիստին Ա. մասը հրատարակած ենք կիրակի, Ա. էջ: Բ. մասը՝ այսօր, Գ. էջ: Իսկ այս վերջին մասն է.—

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՕՏԱՊԱՇԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Կէսօրէ ետք վկայութեան կանչուեցաւ Պ. Վաղարշակ Օտապաշեան, որ թարգմանի միջոցաւ ըսաւ.

— «Դեկտեմբեր 24ին ժամն էի: Նստած էի աջ կողմը՝ մուտքին: Ետեւը: Դարբինեան անուն մէկը կը ճանչնամ: Սարաֆեանի ճաշարանը կը գործէր: Թափօրի ատեն ժամն էի: Յարձակումը տեսայ (հրաւէրով կուգայ վար եւ ցոյց կուտայ յարձակողները): Յարձակողներն էին՝ Սարաֆեան եւ Միրիճանեան: Կը ճանչնայի Սարաֆեանը: Դէպքէն 2—3 շաբաթ առաջ տեսայ: Անոր հանդիպեցայ նպարավաճառ Անուշեանի խանութը, 3րդ. Էվընիւ: Միրիճանեանը կը ճանչնայի երկրէն: Աներոջս ազգական է: Նստած էր 4րդ նստարանը, մուտքին ձախ: Երբ Սրբազանը թափօրով կը յառաջանար, ան կը զարնէր գլխուն: Զարկած ատեն նստարանին վրայ կանգնած էր: Դանակը չտեսայ: Երբ Սրբազանը կ՚երթար դէպի խորանը, գլխուն վրայ կը զարնէր (վկան հրաւիրուեցաւ ցոյց տալ թէ ճիշդ ինչպէս կը զարնէր): Միրիճանեան գետինը կանգնած էր: Սարաֆեան՝ նստարանին վրայ: (Պ. Քամինսկի գլխուն վերեւ, աթոռի մը վրայ կանգնած Սարաֆեանի զարնելու ձեւը կ՚ընէ երդուեալներու առջեւ): Երբ Պ. Քոհն զիս երես երեսի բերաւ Միրիճանեանի հետ, Միրիճանեան ըսաւ. «Ազգականս ես եւ կը ստես»:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Երբ Սրբազանը դէպի խորանը կ՚երթար եւ մօտեցաւ, Սարաֆեան զարկա՞ւ: = Այո:

— Սրբազանին շաթալ թագը գլո՞ւխն էր: = Ինկած էր:

— Գլխուն ո՞ր մասին կը զարնէր: = Ետեւի:

— Երբ սրբազանը 7րդ կամ 8րդ նստարանը յառաջացաւ, ո՞ր մարդը յարձակում գործեց: = Ես զարնողներուն ուշադրութիւն ըրի:

— Երբ Սրբազանը կը յառաջանար դէպի խորանը, Սարաֆեան եւ Միրիճանեան զարկի՞ն: = Գլխուն զարկին:

— Դուրեան կոմիտէին գացի՞ր դեկտեմբեր 24էն ետք: = Անոր սարքած հրապարակային ժողովին:

— Հէրի Սարաֆեանի մայրը կը ճանչնա՞ս: = Այո: — Հ. Սարաֆեանի հետ առեւտրական գործ ունեցա՞ծ ես: = Չէի ճանչնար որ ունենայի: — Կը ճանչնայի՞ր մայրը: = Այո, եկաւ մեր տունը, բայց չէի գիտեր թէ Հէրիին մայրն է: — Դաշնա՞կ ես: = Ոչ: — Հակադաշնա՞կ ես: = Հակառակ ալ չեմ:

Վկան դեկտեմբեր 26ին յայտարարութիւն ըրած է ոստիկանութեան: Անկէ կը տեղեկացուի թէ պանդոկ ունի Քէթսքիլ լեռներուն մէջ: Առաջ ճաշարան ունեցած է:

— Սարաֆեանի ունեցած ճաշարանը դուն առնել փորձա՞ծ ես: = Երբեք:

— Դեկտեմբեր 27ին, երբ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կիրակիի ողբերգութեան կերպը կը ցուցադրուէր, դուն ալ գացի՞ր: = Այո:

— Յաջորդ օրն ալ դատախազութեան գացի՞ր: = Այո:

— Դեկտեմբեր 27ին քանի՞ հոգի կային ժամուն մէջ: = 10 — 15 հոգի:

— Եկեղեցիին մէջ եղած մարդիկը դէպքի մասին խօսեցա՞ն հետդ: = Խօսեցայ Լեւոն Գալֆաեանի հետ: — Ուրիշներու հետ չխօսեցա՞ր: = Անոնց ըսածը չլսեցի:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԷՐԻ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

Ամբաստանեալ Հէրի Սարաֆեան հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է դեկտեմբեր 28ին, զոր դատարանին առջեւ կարդաց օգնական դատախազ Պ. Քոհն:

— «Նիւ Եորք կը բնակիմ: 24 տարեկան եմ, ամուսնացած: Զաւակ ունիմ, 3 տարեկան: Ճաշարան ունիմ Նիւ Եորքի 27րդ փողոցին վրայ: Վերջին 2—3 տարին Դաշնակ չեմ: Առաջ էի: Հ. Յ. Դ. ակումբի բէյասեդանին գացի: 200 հոգի կային հոն, անդամ եւ ոչ անդամ: Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անդամ չեմ: Ազգականներս կը բնակին Ըփ Թաուն: Իմացայ թէ Սրբազանը պիտի պատարագէր: Այդ ատեն բարեկամի մը տունը գացած էի գիրք առնելու: Կ՚ապացուցանեմ ըսածներս: Աստիկեան է անունը: Չգացի տունը եւ ամօթ կը զգամ որ այս դէպքը պատահեցաւ եկեղեցիին մէջ: Ժամուն մէջ նստայ որ եւ է տեղ, ձախ: Քանի մը հոգի կային առջեւս: Երբ Սրբազանը եկաւ, ի յարգանս՝ իրեն նայեցայ: Զցատկեցի անոր վրայ: Ոչ: Բացարձակապէս սուտ է որ անոր վրայ ցատքած ըլլամ: Թշնամի ունիմ: Որ եւ է բան ըսած չեմ Սրբազանին դէմ: Սրբազանին դէմ եղած յարձակման որ եւ է մաս չունիմ եւ չեմ գիտեր: Միայն ժամէն դուրս ելայ եւ այդ գիտէ թիկնապահը: Իմ ճաշարանիս մէջ բոյլ տուած չեմ քաղաքական վիճաբանութիւն: Եկեղեցիէն դուրս քալեցի եւ հետաքրքրութեան համար սպասեցի: Չփախայ: Ճաշարանս եկայ 11.30ի մօտերը: Տեսայ կինս: Բացարձակապէս մաս չունիմ գործին մէջ: Շատ Դաշնակներ կային հոն, բայց դէմքով գիտեմ: Հաւ մը իսկ չեմ կրնար սպաննել: Դանակ չեմ գործածած: Բացարձակապէս անարդար է ինծի դէմ եղածը»:

ԽԱՉԻԿ ՔԻՐԻՇԵԱՆԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Վկայի աթոռը կանչուեցաւ Պ. Խաչիկ Քիրիշեան, որ թարգմանի միջոցաւ պատասխանեց դատախազի հարցումներուն.

— «Դեկտեմբեր 24ին եկեղեցւոյ դուրսը կը գտնուէի: Ներս չմտայ: Եկեղեցիին դուրսը ամբաստանեալներէն տեսայ Յովհ. Անդրէասեանը: Տեսայ Ճօն Միրիճանեանը որ զարկաւ ինծի: Տեսայ Զալըգեանը: Եկեղեցիէն դուրս բերին Մ. Մօզեանը: Տեսայ Երկանեանը: Ուրիշներ չեմ յիշեր: Երկանեան ժամէն դուրս եկաւ: Անդրանիկ Տէատէեան եւ Կար. Զատիկեան կը քշէին զէնքը դուրս: Երկանեան կ՚ուզէր փախչիլ եւ Զատիկեան կը բռնէր զէնքը: Մօզեանը կը հրէին դուրս եւ Տէատէեան քանի մը հարուած տուաւ անոր: Բազմութիւնը դուրս կը քշէր Զալըգեանը եւ չեմ գիտեր ինչ կ՚ընէր: Ճօն Միրիճանեան ժամկոչին հետ կը կռուէր: Բռնեցի զէնքը: Եկաւ զարկաւ ինծի: Բռնեցի, խորհելով որ եկեղեցին խանգարած է: Կը փախչէին: Միրիճանեան կ՚ըսէր. «Գացէք, հեռացէք»: Այս խօսքերը կ՚ըսէր իր ծանօթներուն: Եւ պոռնիք կ՚աղաղէր: Միրիճանեան զարկաւ աջ ուսիս: Բժիշկէն վկայական ունիմ (դրպանէն կը հանէ թուղթ մը):»

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ի՞նչ գործ կ՚ընես: = Գորգ կը նորոգեմ: — Ո՞ւր կը բնակէիր դեկտեմբեր 24ին: = Նոյնտեղը ուր հիմա կը բնակիմ:

— Բոլշեւի՞կ ես: = Ոչ: — Ժամը քանի՞ն ձգեցիր տունդ դեկտեմբեր 24ի առտուն: = 9ի եւ 11ի միջեւ:

— Անդրէասեանը տեսա՞ր որ կը զարնէր: = Ոչ: — Զատիկեանին զարնելը տեսա՞ր: = Ոչ:

— Ինչո՞ւ ժամէն ներս չգացիր: = Երբ ժամ հասայ, ամէն ինչ խառնակ էր: — Դեկտեմբեր 24ին ոստիկանատուն գացի՞ր: = Ոչ:

— Դեկտեմբեր 27ի իրիկունը ոստիկանատուն գացի՞ր: = Ոչ: — Դեկտեմբեր 26ին գացի՞ր ոստիկանատուն: = Այո:

— Դեկտեմբեր 26ին յայտարարութիւն ըրի՞ր ոստիկանութեան: = Այո, Տօքթօրին թուղթը հետս էր:

Պ. Շերիտըն Ատեանին կը յայտնէ թէ վկան դեկտեմբեր 26ին, դեկտեմբեր 28ին եւ ապրիլ 26ին երեք տարբեր յայտարարութիւններ ըրած է: Հոս դատաւորը եւ փաստաբանը վէճ ունեցան այն մասին թէ այդ յայտարարութեանց մէջ բաներ կան դեռ չձերբակալուած անձերու մասին, ուստի պէտք չէ կարդալ: Պ. Շերիտըն կը համաձայնի զանց ընել առարկելի մասերը:

Պ. Խաչիկ Քիրիշեան առաջին յայտարարութեան մէջ ըսած է.

— «Սպանութենէն ետք հասայ եկեղեցի: Հասայ փողոցի կիւլէն: Ճօն Միրիճանեան զարկաւ իմ աջ ուսիս: Հիմա ուսս լաւ է (իմա դեկտեմբեր 28): Այդ պահուն 4 — 5 հոգի կը փախչէին: Օթոմոպիլ մը կար»:

— Դեկտեմբեր 26ին յիշած չես Յովհ. Անդրէասեանը: = Չեմ յիշեր:

— Յովհ. Անդրէասեանը կը ճանչնայի՞ր: = Երեք տարիէ ի վեր:

— Ինչո՞ւ չյիշեցիր դեկտեմբեր 26ին 34րդ փողոցի ոստիկանատան թէ տեսար Յովհ. Անդրէասեանը: = Կը վախնայի Դաշնակներէն:

ՎԿԱՅԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (դեկտ. 28)

Պ. Շերիտըն կարդաց.

— «Եկեղեցւոյ անդամ չեմ: Քաղաքացի եմ: Դաշնակ չեմ: 10.30ին, առտու, Ս. Խաչ եկեղեցիի դուրսը գացի: Մէկը բռնեցի եւ Միրիճանեան եկաւ զարկաւ ինծի: Բռնած մարդս չեմ ճանչնար: Շատ մը մարդիկ անոր ետեւէն գացին, բայց չկրցան բռնել այդ մարդը»:

— Դատախազին ըրի՞ր այս յայտարարութիւնը: = Այո:

— Դեկտեմբեր 28ին թարգման ունէի՞ր: = Միշտ թարգման ունեցած եմ:

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Երկանեանը: = Երկար ատենէ ի վեր կը ճանչնամ:

Պ. Շերիտըն հարցուց թէ վկան կը ճանչնա՞ր Մօզեանը, Զալըգեանը: Վկան կը պատասխանէ հաստատական:

— Ինչո՞ւ դեկտեմբեր 28ին չըսիր բան մը այս անձերու մասին զորս կը ճանչնայիր: = Կը վախնայի:

— Դեկտեմբեր 28ին դարձեալ կը վախնայի՞ր: = Այո:

ՎԿԱՅԻՆ ԵՐՐՈՐԴ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շերիտըն կարդաց Խաչիկ Քիրիշեանի երրորդ յայտարարութիւնը զոր ըրած է դատախազութեան, 1934 ապրիլ 26 թուականաւ: Ան կ՚ըսէ.

— «Դեկտեմբեր 24ին երբ ժողովուրդը դուրս կ՚ելլէր եկեղեցիէն, Ճօն Անդրէասեան ժամուն մօտ կ՚ըսէր Դաշնակներուն.— «Տղաք, լաւ գործ ըրինք, փախէք»: Այդ պահուն մէկը բռնեցի. Միրիճանեան զարկաւ ինծի: Յովհ. Անդրէասեանը կը ճանչնայի եւ քովս չեկաւ»:

— Այս խօսքերն ըսի՞ր դատախազին: = Այո:

— Անդրէասեանի առաջին ձերբակալուիլը գիտցա՞ր: = Լսեցի:

— Ե՞րբ Դաշնակներէն վախնալդ կորսնցուցիր: = Աստիճանաբար:

— Ճշմարիտը խօսեցա՞ր, երբ դատախազին յայտարարութիւններ ըրիր: = Այո: — Տեսա՞ր մարդու մը փախչիլը: = Դուրս ելլողները կը փախչէին:

— Տեսա՞ր այն մարդը որուն ետեւէ կը վազէին եւ չբռնուեցաւ: = Այո:

— Դեկտեմբեր 28ի յայտարարութեանդ մէջ ըսած ես. «մարդ մը փախաւ դէպի Օսիւըըն Էվընիւ: Շատ մարդիկ ետեւէն գացին եւ եկան ըսին թէ չգտան: Այս հարցումը եղա՞ւ քեզի: (Վկան անորոշ թողուց իր պատասխանը): Ըսաւ թէ չէ հասկցած ամէնը:

— Ինչո՞ւ ձգեցիր այն բռնուած մարդը: = Ժողովուրդը եկեղեցիէն դուրս եկաւ եւ ըսաւ թէ Դուրեան Սրբազանը զարնող մարդը այդ է:

— Ո՞վ ըսաւ թէ այդ մարդն էր Դուրեան սրբազանը զարնողը: = Թիկնապահ Կորկոտեանը:

— Գիտե՞ս թէ ո՞վ էր այդ մարդը: = Ոչ: — Ձերբակալուածներէն մի՞ն էր: = Ոչ: — Ո՞ւր փախաւ գնաց: = Օսիւըն Էվընիւէն 183րդ փողոց գնաց:

— Այս հարցումները եղան եւ այս պատասխանները տուի՞ր: = Պատասխանը ուղիղ չէ: Ես ըսի թէ քանի մը հոգի գացին, օթօմօպիլ չգտան եւ եկան:

Պ. Քամինսկի պահ մը ուզեց վկային տուած պատասխանները վերլարազարել: Ժամը 4ը անցած էր: Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ վաղուան:

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ.— ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

Ո՞վ է փախստական էխս (×) զոր կը փնտռէ ոստիկանութիւնը

ՆԵՐՔԻՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, ձախակողմեան երեսփոխանները բուռն հարցապնդումներ ուղղեցին, ներքին խռովութիւններու մասին:

Ներքին նախարար Պ. Սառօ պատասխանելով բոլոր մեղադրանքներուն, յայտարարեց.

— «Ներքին նախարարը կ՚ամբաստանեն թէ մէկ կողմէ կ՚արտօնէ բուռն ցոյցերը եւ միւս կողմէ ոստիկանները վայրագօրէն կ՚արձակէ ժողովուրդին դէմ: Նախարարը պարտաւոր է ապահովել երկու ազատութիւններ.— նախ՝ կարծիքի ազատութիւնը, յետոյ՝ բարեկարգութիւնը փողոցին մէջ, որ պէտք չէ գտնուի որ եւ է կուսակցութեան իշխանութեան տակ, ինչ դրօշ ալ ունենայ: Այս երկու ազատութիւնները իրարու խառնուելով կը պայթին: Կառավարութեան պարտականութիւնն է իր ձեռքը զնել մուրճին եւ սալին միջեւ: Եթէ ոստիկանութիւնը օժանդակ ուժի պէտք ունենայ, զանոնք չպիտի փնտռէ հանրապետութեան թշնամիներուն մէջ: Անցեալ փետր. 9էն ի վեր աւելի քան հազար ցոյցեր տեղի ունեցան, անհրաժեշտ դարձնելով ոստիկանութեան միջամտութիւնը, եւ 360 ոստիկաններ վիրաւորուեցան աւելի կամ պակաս չափով: Հարկ եղաւ յաջորդաբար կանչել 30,000 շրջուն պահակներ. 103 պահակներ եւ 10 սպաներ վիրաւորուեցան: Ահա հաշուեկշիռը: Ես կ՚ապրիմ փետր. 6ի դէպքերուն մղձաւանջին տակ եւ չեմ ուզեր որ նորէն արիւն թափի: Ամէն ցոյցի համար 120—150,000 ֆրանք ծախք կ՚ըլլայ. պէտք է խնայել այս գումարը: Եթէ կառավարութիւնը հարկադրուի կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել, պիտի խորհրդակցի: Մենք որ եւ է դիկտատուրա չենք ուզեր»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

»»»· · «««

ԵՐԿՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ 37 ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՆԵՐ ԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԻՆ

ՀԻԹԼԷՐ ԱՂՏՈՏ ՅԱՆՑԱՆՔԻ ՄԷՋ ԿԸ ԲՌՆԷ ԻՐ ԱՄԷՆԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԸ

— oo —

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆԱԽԿԻՆ ԽՏԻ՞ՎՆ ԱԼ ՄԵՂՍԱԿԻՑ...

Շաբաթ օր արիւն հոսեցաւ Գերմանիոյ մէջ, չափազանց եղերական եւ փոթորկալի պարագաներու մէջ: Հիթլէրի հարուածային վաշտերը ըմբոստութիւն մը սարքուած ըլլալով, Հիթլէր ինք եւ իր աջ բազուկը, Զօր. Կէօրինկ լախտի հարուածներ իջեցուցին իրենց իսկ մտերիմներուն եւ գործակիցներուն: Քանի մը ժամուան մէջ, իրարու ետեւէ ինկան աւելի քան տասը գլուխներ, բոլորն ալականաւոր վարիչներ: (Կիրակին ալ հաշուելով 37 հոգի):

Արագօրէն ամփոփենք դէպքերը այնպէս ինչպէս որ տեղի ունեցան.—

Դաւադրութեան լուրը առնելէ անմիջապէս վերջը, առտուն ժամը 4ին Հիթլէր Միւնիխ իջաւ օդանաւով, եւ մտաւ Պատ Վիէսէի ամարանոցը, ուր կը բնակէր Ռօէմ, հարուածային վաշտերու սպայակոյտին պետը: Այս մարդը հանրածանօթ միասեռական մըն է, եւ միշտ տղաքներ կը պահէ: Երբ Հիթլէր ամարանոցին դուռը խորտակելով ներս մտաւ, անմիջապէս բանալ տուաւ Ռօէմի ննջարանին դիմացի սենեակը եւ ապշեցաւ այնտեղ գտնելով երկրորդ հրամանատար մը, Հայնէսը՝ պառկած տղու մը հետ: Պժգալի էր տեսարանը: Հիթլէր հրամայեց անմիջապէս ձերբակալել երկուքն ալ եւ անձամբ վար առաւ անոնց ուսնոցները: Հայնէս անմիջապէս գնդակահարուեցաւ ուրիշ եօթը պատասխանատու վարիչներու հետ, իսկ Ռօէմ բանտ առաջնորդուեցաւ: Այնտեղ առաջարկեցին որ «ինք հանէ իր արարքին արամաբանական հետեւանքը». այսինքն անձնասպան ըլլայ. բայց տեսնելով որ կը մերժէ, անմիջապէս գնդակահարուեցաւ:

Ռօէմ Հիթլէրի 15 տարուան բարեկամն էր եւ անոր բացարձակ վստահութիւնը կը վայելէր: Միայն Ռօէմն էր որ կրնար եզակի խօսիլ «առաջնորդ»ին հետ: Համաձայն հրատարակուած պատմութեան, Ռօէմ գաղտնի կապեր հաստատած էր նախկին վարչապետ Զօր. Շլայխէրի հետ, պղտոր անձնաւորութեան մը միջոցաւ որ հանրածանօթ է Պերլինի մէջ (Շթրասէր): Այս բանակցութիւնները ծանօթ էին օտար պետութեան մը դեսպանին: Գիշերանց լուր առնուած էր թէ ըմբոստ զինուորները հետեւեալ ազդանշանը ստացած են.

— Առաջնորդը մեզի դէմ է. հարուածային վաշտերուն դէմ է. փողոց իջնենք:

Պավարիոյ ներքին նախարարը իր նախաձեռնութեամբ ձերբակալած էր Միւնիխի մէջ, հարուածային վաշտերու պետերը: Միեւնոյն ատեն Պերլին՝ մայրաքաղաքն ալ տակնուվրայ եղած էր: Սպառազէն պահակներ կը շրջէին փողոցներուն մէջ եւ կառքերով լեցուն բանտարկեալներ կը փոխադրուէին դէպի կեդրոնական ոստիկանատուն: Սահմանները փակուած էին եւ հեռախօսի հաղորդակցութիւնները դադրած: Տեղն ու տեղը սպաննուած էր նախկին վարչապետ Զօր. Շլայխէր, իր կնոջը հետ, ձերբակալման դիմադրած ըլլալով: Ձերբակալուած եւ յետոյ ազատ արձակուած էր փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէն, որ հսկողութեան տակ է այժմ: Ուրիշներ ալ գնդակահարուեցան տեղն ու տեղը: Տագնապի մատնուած էր նաեւ նախագահ Հինտէնպուրկ, որուն համար կ՚ըսէին թէ ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով մտանգէտ բժիշկ մը կանչեր էին: Յետոյ հաստատուեցաւ որ հրաժարական տուած է, դառնացած ըլլալով Հիթլէրի դէմ, բայց կարելի եղած է համոզել որ յետաձգէ:

Առաջին օրը գնդակահարուած էին հետեւեալ զօրավարները (հիթլէրական անուանակոչութեամբ).— Հայնէս, որ պժգալի վիճակի մը մէջ հանուեցաւ անկողինէն, Քարլ Էրնսթ, հրամանատար Պերլինի 100,000 հարուածային զինուորներուն: Կոմս Հանս Սփրէթի, Միւնիխի հարուածային վաշտերուն հրամանատարը որ հիթլէրական շարժումին ամէնէն յանդուգն վարիչներէն մէկն էր, Աւգուստ Շնայդհիւպէր, նոյնպէս հրամանատար Միւնիխի մէջ: Ֆոն Հէյտէպրէք, հրամանատար Փոմերանիոյ հարուածային վաշտերուն: Շմիթ եւ Հանս Հայն, հրամանատար Սաքսոնիոյ: Բոլորն ալ ամբաստանուած էին իբրեւ դաւադիրներ՝ Զօր. Շլայխէրի հետ:

Լախտի հարուածը այնքան արագ հասաւ որ, ամբողջ երկիրը սոսկաց եւ դաւադիրները ժամանակ չունեցան գլուխ հանելու իրենց ծրագիրը: Միեւնոյն ատեն պաշարուեցաւ հարուածային վաշտերու կեդրոնական շէնքը, Պերլինի մէջ, եւ շղթաներ կազմուեցան ընդարձակ տարածութեան մը վրայ: Այս բոլոր գործողութիւնները անձամբ կը վարէր Կօրինկ, իբրեւ ներքին նախարար, բայց մանաւանդ իբրեւ պետը գաղտնի ոստիկանութեան:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐ

Գործողութեանց հետ զուգընթաց, հրատարակուեցան պաշտօնական զեկոյցներ եւ բացառիկ հրամանագիրներ:

Առաջին հրամանագրով մը, Հիթլէր հաղորդելով Ռօէմի պաշտօնանկութիւնը եւ վտարումը, անոր տեղ հրամանատար կը նշանակէր Պ. Լիւցէն: Այս առթիւ կ՚ազդարարէր թէ կուսակցութենէն պիտի վտարուին եւ բանտարկուելով դատի պիտի յանձնուին այն պետերը որ կ՚անսաստեն նոր հրամանատարին: Երկրորդ գրով մը՝ ուղղուած նոր հրամանատարին Հիթլէր հետեւեալ հրահանգները կուտար իբրեւ օրէնք.—

1.— Հարուածային վաշտերու պետերէն, ինչպէս եւ բոլոր քաղաքացի զինուորներէն կը պահանջեմ կոյր հնազանդութիւն եւ անվերապահ կարգապահութիւն:

2.. Կը պահանջեմ օրինակելի վարք ու բարք:

3.— Կը հրամայեմ անխնայ վտարել հարուածային վաշտերու այն պետերը եւ քաղաքական վարիչները որոնց վարք ու բարքը կասկածելի է:

4.— Կը պահանջեմ որ հարուածային վաշտերու պետերը դառնան տիպար պարզութեան: Չեմ ուզեր որ անոնք նոյն հացկերոյթներ սարքեն կամ մասնակցին այդպիսի խնջոյքներու: Կ՚արգիլեմ որ կուսակցութեան, հարուածային վաշտերուն կամ որ եւ է հանրային սնտուկի պատկանող դրամներ գործածուին հացկերոյթներ կամ նմանօրինակ խնջոյքներ սարքելու: Կը հրամայեմ անմիջապէս լուծել հարուածային վաշտերու Պերլինի ընդհ. սպայակոյտի կեդրոնը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

(ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

ՊԱՅՔԱՐԻ ՃԱԿԱՏՆԵՐԸ

Ցետ պատերազմեան ընկերային կեանքի ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթներէն մէկն է այն տագնապը որուն ենթարկուած է ժողովրդապետութիւնը եւ որ յաջորդական պարտութիւններով հետզհետէ իր տեղը կը զիջի կառավարելու բռնատիրական ձեւին:

Խնդիրը առարկայօրէն պարզաբանելու եւ թիւրիմացութիւններէ խուսափելու համար, անհրաժեշտ է տալ հակառակորդ կողմերու նկարագիրը, որպէսզի յետոյ պայքարին ձեւերը եւ հանգրուանները հասկնալի դառնան:

Որո՞նք են ուրեմն պայքարող կողմերը եւ ո՞ւր է պայքարին էութիւնը:

Քննենք նախ պայքարող կողմերէն մէկը, դիկտատուրան, որ յաղթականօրէն կը բարձրանայ պատմութեան բեմին վրայ եւ իր խիզախ գրոհին առջեւ նահանջի կը մատնէ ժողովրդավար կարգուսարքը:

Դիկտատորներ եւ դիկտատորական վարչաձեւեր եղած են նաեւ անցեալին մէջ: Հին պատմութիւնը եւ մասնաւորապէս Հռոմը դասական օրինակներ տուած են, ԺԹ. դարու պատմութիւնն ալ զարդարուած է գոյնզգոյն դիկտատորներով: Բայց ներկայիս յաղթական կամ յաղթանակի ձգտող դիկտատուրան իւրայատուկ յատկանիշներ ունի եւ ուշագրաւ նոր երեւոյթներ կը պարզէ:

Անշուշտ առաջ ալ ընկերային շարժումներն ու պայքարները դունաւորուած էին դասակարգային շահերով, բայց ժամանակակից դիկտատուրան մասնաւորապէս չետուած դասակարգային դրոշմ կը կրէ եւ այս իր էական ստորոգելիներէն մէկն է: Արտադրական միջոցներու հսկայական զարգացման եւ ընկերային վճռական պայքարներու հասունացման բերումով դասակարգերը ներկայիս դիմակազերծ հրապարակ իջած են: Դասակարգային բախումները ռազմական շունչով տոգորուած՝ պատմականօրէն անխուսափելի է որ դիկտատորական արտայայտութիւն ստանան կեանքի մէջ:

Ներկայ դիկտատուրաներու երկրորդ էական ստորոգելին կուսակցական յատկանիշն է: Բոլշեւիկներու յաղթանակով պատմութեան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, մուտք կը գործէ նոր երեւոյթ մը, այն խիստ կարեւոր իրողութիւնը որ քաղաքական կուսակցութիւն մը, զէնքի ուժով, տէր կը դառնայ իշխանութեան եւ հսկելով իր դիկտատուրան՝ կը դառնայ պետութիւն: Մեծամասնական դիկտատուրայէն յետոյ յայտնուող բոլոր դիկտատուրաներն ալ նոյն ձեւով կը յատկանշուին, անոնք ալ կը բարձրանան կուսակցական պատուանդանին վրայ:

Անցեալի դիկտատուրաները անհատական կամ նեղ խմբական արտայայտութիւններ եղած են, մինչդեռ մեր ժամանակներու դիկտատուրան գերազանցապէս հաւաքական, կուսակցական արտայայտութիւն է, իրեն յենարան ունի գործօն եւ գիտակից, յանդուգն եւ մարտական, խրոտօրէն կազմակերպուած եւ զինուորական կարգապահութեան ենթակայ լայն փոքրամասնութիւն մը, որ մէկ կողմէն կը ճգնի շահերով եւ ընկերային վիճակի բերումով իրեն զինակից այլ դեռ անձեւ եւ անգիտակից զանգուածը բարձրացնել նոր գիտակցութեան եւ այդպիսով ընդլայնել դիկտատուրայի խարիսխը, եւ միւս կողմէ իր պատմական առաքելութիւնը անարգել իրագործելու համար ան կը գործածէ կուսակցական դիկտատուրան իբրեւ վահան եւ հատու զէնք պարտուած բայց պատմութեան բեմէն դեռ չքաշուած հակառակորդը վերջնական եւ անդառնալի պարտութեան մատնելու համար:

Հաւաքական, կուսակցական այդ հանգամանքը թոյլ կուտայ կարծելու որ ժամանակակից դիկտատուրան ուրիշ ճակատագիր ունի եւ աւելի տեւական պիտի ըլլայ: «Կիյոթին»ն ու «Թէրմիտոր»ը այնքան ալ դիւրութեամբ իրարու չեն կրնար յաջորդել եւ ոչ ալ ղեկավար անհատի մը անհետացումովը կրնան փոխել կամ վտանգել շարժման ընթացքն ու ճակատագիրը:

Ժամանակակից դիկտատուրան նոր ձեւի պետութիւն է, համապատասխան տնտեսական եւ ընկերային զարգացման նոր շրջանի, տոգորուած նոր բարոյականով եւ ունի իր ինքնուրոյն փիլիսոփայական դաւանանքը:

Անդրադառնանք սակայն որ եթէ հաւաքական - կուսակցական հանգամանքը հասարակաց յատկանիշներէն մէկն է ժամանակակից դիկտատուրային, երկրորդ՝ դասակարգային յատկանիշով նոյն դիկտատուրան կը կորսնցնէ իր միաձեւ արտայայտութիւնը եւ կը բաժնուի, ինքն իր մէջ, երկու ճակատի, մէկը՝ կոթնած բանուոր - աշխատաւոր զանգուածներու, եւ միւսը դրամատէր - քաղքենի դասակարգին վրայ:

Չկայ ուրեմն ընդհանրապէս դիկտատուրա, այլ կան երկու դիկտատուրաներ, աջ եւ ձախ, քաղքենի եւ բանուորական, որ պայքարի մէջ են ժողովրդավար վարչաձեւին հետ:

Դրուած հարցի քննութեան ընթացքին, անհրաժեշտ է երբեք աչքէ չհեռացնել դիկտատուրայի այս ստորաբաժանումը, որ կը ցոլացնէ հակոտնեայ դասակարգային շահերու մը նոյնուն իրականութիւնը, այլապէս անկարելի պիտի ըլլայ ըմբռնել պայքարին խորունկ իմաստը եւ ճշդել, վերջին հաշուով, բուն պայքարող ճակատները:

Այսպէս երկու դիկտատուրաները, որ հաւասար ուժգնութեամբ պայքարի մէջ են ռամկավար վարչաձեւին հետ, եւ արտաքնապէս, գործելակերպով որոշ նմանութիւններ կը յայտնաբերեն, խորքով եւ նպատակով հիմնապէս իրարմէ կը տարբերին եւ իրենց կռիւը դեմոկրատիայի հետ ոչ նոյն վախճանը կը հետապնդէ, ոչ ալ նոյն վախճանին կրնայ յանգիլ, որքան ալ, ճամբու ընթացքին, յաճախ նոյն զէնքերը գործածելու սովորութիւն:

Բանուորական դիկտատուրայի համար ռամկավարութեան քննադատութիւնը երկրորդական, ժամանակաւոր կարեւորութիւն ունի միայն, եւ ռամկավար մտայնութիւնը խոչընդոտ մըն է որ պէտք է հարթել, յանգելու համար աւելի հիմնական եւ տեւական ծրագիրներու իրագործման, մինչ դեռ Ֆաշական դիկտատուրայի համար ռամկավար մտայնութեան եւ վարչաձեւի դէմ պայքարը էական եւ տեւական աշխատանքի մաս կը կազմէ եւ իր գոյութեան կարեւոր նպատակն է ազատել պետութիւնը այլ եւս ժամանակավրէպ դարձած ժողովրդավար գաղափարներէն, ստեղծելու համար աւելի կուռ, վճռական եւ արագաշարժ պետութիւն որ ընդունակ ըլլայ կուրծք տալու ընկերային նոր փոթորիկներու:

Քննենք այժմ պայքարող երկրորդ կողմը, ժողովրդապետութիւնը:

Սխալ պիտի ըլլար մտածել թէ պայքարը ընդհանրապէս ժողովրդապետութեան դէմ է, որովհետեւ դիկտատուրայի ամէնէն ջերմ կուսակիցները եւ պատասխանատու ղեկավարները կը յաւակնին ըլլալ, իրենց կարգին, աւելի հարազատ արտայայտիչը լայն զանգուածներու զգացումներուն եւ շահերուն եւ կը յայտարարեն հիմնել իրական եւ ճշմարիտ ժողովրդապետութիւնը:

Մեծամասնականները, որ առաջինն ըլլալով, արմատական քննադատութեան ենթարկեցին ներկայ ժողովրդապետութիւնը, անոր կը հակադրեն ուրիշ ձեւի եւ պարունակութեամբ ժողովրդապետութիւն, իրենց ըմբռնումով միակ ճշմարիտը, այսինքն պրոլետարական դեմոկրատիան որուն առաջնորդող անհրաժեշտ այլ ժամանակաւոր կամուրջը կը հանդիսանայ պրոլետարիատի դիկտատուրան: Ֆաշական դիկտատուրան, նմանապէս, իւրայատուկ ըմբռնում ունի ժողովրդապետութեան մասին: Մուսոլինիի արտայայտութեամբ «Ֆաշիզմը կազմակերպուած, կեդրոնացած, եւ իշխանապետական (autoritaire) ժողովրդապետութիւնն է»: (Le Fascisme, էջ 44):

Այսպէս ուրեմն վերացական - ընդհանրական ըմբռնումով ժողովրդապետութիւնը չէ որ քննադատութեան թիրախ կը հանդիսանայ, այլ որոշ պարունակութեամբ, փիլիսոփայական իւրայատուկ տեսակէտներու վրայ խարսխած, պատմական որոշ մեկնակէտ ունեցող ու շրջան ընդգրկող ժողովրդապետութիւնն որ կրակի բռնուած է իբրեւ հինցած աշխարհահայեցողութիւն եւ պատմականօրէն իր դերը վերջացուցած պետական սիստէմ:

Եթէ նկատի չառնենք Անգլիան որ իր փակ կեանքի մէջ, դեռ 13րդ դարու սկիզբէն, որոշ ժողովրդապետական սկզբունքներ որդեգրած էր, ֆրանսական յեղափոխութիւնն է որ «Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու» [illegible] յայտարարութեամբ մեկնակէտ կը հանդիսանայ ներկայ ժողովրդապետութեան եւ որուն իր դռո յաղթանակներով եւ նափոլէոնեան արշաւներով համաշխարհային ծաւալ տուաւ, խանդավառեց ճնշուած դասակարգերն ու ժողովուրդները, ազատ վարչաձեւի օրինակ ծառայեց եւ ամբողջ 19րդ դարուն նկատուեցաւ ազգերու քաղաքական կազմակերպութեան ամէնէն կատարեալ կաղապարը:

Ի՞նչ է պարունակութիւնը, որո՞նք են փիլիսոփայական յենարանները այդ ժողովրդապետութեան:

Անոր քաղաքական տարազն է խորհրդարանական դրութիւնը եւ իշխանութեան երրեակ բաժանումը, բայց խորքին մէջ երկու են յենարանները, անհատի ազատութեան եւ պետութեան դերի ու գործունէութեան ըմբռնումները:

Ահա այս երկու էական հարցերու ժողովրդապետական ըմբռնումին դէմ է որ կը ծառանայ յաղթարշաւ դիկտատուրան, բիրտ համարձակութեամբ վերագնահատման կ'ենթարկէ ռամկավար մտածողութիւնը եւ կը յաւակնի դրօշակիրը հանդիսանալ աւելի առողջ եւ արդիական սկզբունքներու:

Հետեւինք այդ պայքարին եւ փորձենք վերլուծել նախ անհատի ազատութեան հարցը:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի, 15 յունիս)

Հայ հասարակութիւնը աննախընթաց հետաքրքրութեամբ կը հետեւի Նիւ Եորքի դատավարութեան, որ ըսկըսաւ քանի մը օր առաջ:

Այս հետաքրքրութիւնը եւ բնական է եւ արհեստական: Բնական է այն տեսակէտով, որ Նիւ Եորքի սպանութիւնը բացառիկ դէպք մըն է, կատարուած արտասովոր պայմաններու մէջ եւ կապուած հայ կեանքի ամէնէն ցաւոտ կողմերուն հետ: Արհեստական է այն պատճառով, որ ազգայնական հայութեան եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութեան հակառակորդներու նիւթած աննախընթաց դաւերն են հրահրած այդ տարապայման հետաքրքրութիւնը: Չէ՞ որ անոնք արհեստական կերպով ամբողջ վեց ամիս կիրքեր գրգռեցին, անօրինակ սանձարձակութեամբ անխիղճ զրպարտութիւններ տարածեցին ամէն կողմ Դաշնակցութեան շուրջը եւ որ եւ է միջոցի առջեւ կանգ չառին Նիւ Եորքի սպանութիւնը փաթթելու Դաշնակցութեան վզին:

Դաշնակցութեան երդուեալ հակառակորդները՝ Նիւ Եորքի սպանութիւնը իրենց համար բարոյական եւ քաղաքական դրամագլուխ դարձնելու ու այդ կերպով Դաշնակցութիւնը ջախջախելու խելայեղ փորձերը, ինչպէս յայտնի է, չսահմանափակուեցան մամուլի եւ հրապարակային ժողովներու մէջ միայն, այլեւ նոյնքան անսանձ կատաղութեամբ եւ միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնող եղանակով առաջ տարուեցան ամերիկեան ոստիկանութեան եւ դատախազական իշխանութեան առջեւ: Այդ ջանքերը բնականաբար չէին կրնար ուրիշ բանի ծառայել, բայց եթէ ընդհանուր գրգռում եւ շփոթ առաջ բերել հայ հասարակութեան մէկ մասին մտքին մէջ եւ միեւնոյն ատեն մոլորեցնել դատախազական իշխանութիւնը: Զրպարտութիւններու եւ կեղծ վկայութիւններու վրայ հիմնուած այդ ջանքերը չէին կրնար ուրիշ հետեւանք տալ, բայց եթէ նախապաշարել եւ Դաշնակցութեան թշնամիներու ուզած ուղղութեամբ առաջ տանիլ Նիւ Եորքի սպանութեան նախնական քննութիւնը, որմէ, փոխանակ դիւրացնելու, անոնք մեծապէս դժուարացուցին արդարադատութեան գործը:

Մենք վստահ ենք, որ եթէ Դաշնակցութեան կատաղի հակառակորդները դատախազական իշխանութիւնը ազատ ու հանգիստ ձգէին, որ ան խաղաղ եւ աննախապաշար մթնոլորտի մը մէջ ամէն ուղղութիւններով քննութիւն կատարէր, այսօր Նիւ Եորքի դատարանը անհամեմատ աւելի դիւրութեամբ պիտի կարենար արդար վճիռ մը տալ:

Դժբախտաբար, Նիւ Եորքի դատախազը, ինչպէս ցոյց կուտայ դատարանի մէջ կարդացած իր ամբաստանագիրը, թէ մեղադրեալներու մասին մասնաւորապէս եւ թէ Դաշնակցութեան մասին ընդհանրապէս իր տեղեկութիւնները բացառաբար քաղած է Դաշնակցութեան երդուեալ հակառակորդներու տուած չափազանց պղտոր աղբիւրներէն եւ այդ պատճառով ալ թիւրիմացութեանց զոհ է գացած:

X

Այսպէս, օրինակ, Դաշնակցութեան հակառակորդները հաւատացուցած են զինքը, թէ ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութիւնը թշնամի է Դաշնակցութեան: Անոնք ծածկած են դատախազէն, ա) որ Դաշնակցութիւնը որ եւ է հայ քաղաքական կուսակցութենէ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմէ այս գաղութին մէջ եւ բ) որ Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեան նեղ շրջանակէն դուրս ունի համակիրներու հսկայ բազմութիւն մը, որ տասնապատիկ եւ աւելի անգամ մեծ է Դաշնակցութեան բուն կազմէն:

Դաշնակցութեան հակառակորդները մոլորեցուցած են դատախազը նաեւ այն մասին, թէ եռագոյն դրօշակը իբր թէ Դաշնակցութեան կուսակցական դրօշակն է, մինչդեռ ամէն հայ գիտէ, թէ եռագոյնը Հայոց ազգային դրօշակն է եւ թէ Դաշնակցութիւնը ունի իր կուսակցական առանձին դրօշակը:

Անկասկած, Դաշնակցութեան հակառակորդները մասնաւոր ջանք թափած են եռագոյնը իբր Դաշնակցութեան կուսակցական դրօշակ ներկայացնելու այն չարամիտ նպատակով, որ հաւատացնել տան, թէ եռագոյնը Դաշնակցականներէն զատ ոչ ոք կը պաշտէ, հետեւաբար ինչ որ եռագոյնի համար կամ հետեւանքով կ'ըլլայ, Դաշնակցականներու գործ միայն կրնայ ըլլալ: Մինչդեռ աղաղակող յայտնութիւն է, որ եռագոյնը պաշտողներու թիւը այս երկրին մէջ (ինչպէս եւ ուրիշ երկիրներու մէջ) Դաշնակցութեան անդամներու թիւէն տասնապատիկ եւ աւելի մեծ խումբ մը կը կազմէ:

Դաշնակցութեան երդուեալ հակառակորդները մոլորեցուցած են դատախազը նաեւ այն մասին, որ իբր թէ Ղեւոնդ արք. Դուրեան Ամերիկա գալուն «առաջին շրջանէն իսկ» «հալածանքի» է ենթարկուած Դաշնակցութեան կողմէ: Մինչդեռ անհերքելի փաստեր կան, որ Ղեւոնդ արք. Դուրեան Ամերիկա բերուած է մասամբ նաեւ Դաշնակցական եւ համակիր երեսփոխաններու ձայներով: Իր Ամերիկա գալէն յետոյ ամիսներ շարունակ բոլոր ամերիկահայ համայնքներու (նաեւ Պոսթընի) մէջ յարգանքի արժանացած է նաեւ Դաշնակցականներու եւ նոյն իսկ «Հայրենիք»ի ներկայացուցիչներու կողմէ: Դաշնակցութեան հակառակորդները չարամտօրէն ծածկած են դատախազէն, որ Ղեւոնդ արք. Դուրեանի դէմ պայքարը Ամերիկայի մէջ սկսած է իր Ամերիկա գալէն բաւական ժամանակ յետոյ, այն է՝ այն օրէն, երբ ան այնքա՛ն անվայել եւ գրգռիչ կերպով արգիլեց Տիրայր արք.ին աշխատակցիլ միլիոն մը հայ նահատակներու յիշատակին նուիրուած Նիւ Եորքի մեծ սգահանդէսին: Ղեւոնդ արք. մեծ յուզում եւ ցասում առաջ բերաւ ոչ միայն Դաշնակցականներու, այլ բոլոր ճշմարիտ Հայերուն մէջ: Այդ քայլը ինչպէս յայտնի է, խիստ քննադատութեան եւ դատավարութեան արժանացաւ նախավերջին Երեսփ. ժողովին մէջ անգամ, եւ Ղեւոնդ արք. Դուրեան ստիպուած եղաւ տեղի տալ եւ մասամբ խոստովանիլ իր մեղքը:

Դաշնակցութեան հակառակորդները այնուհետեւ մոլորեցուցին դատախազը նաեւ վերջին Երեսփ. ժողովի վերաբերեալ խեղաթիւրեալ տեղեկութիւններ տալով: Այսպէս իր ամբաստանագրին մէջ դատախազը պիտի չըսէր թէ «Դաշնակցականները առանձին Երեսփ. ժողով գումարեցին արք.ին հակառակ»:

Նախ որ՝ Դաշնակցականները առանձին Երեսփ. ժողով չգումարեցին, այլ մասնակցեցան Ղեւոնդ արք. Դուրեանի իսկ հրաւիրած եւ անոր կողմէն իսկ նշանակուած Ցովսէփ եպիսկ.ի նախագահած ժողովին:

Երկրորդ՝ հեռացողներն ու առանձին ժողով գումարողները, այն ալ գաղտագողի կերպով, եղած են ոչ թէ Դաշնակցականները, այլ խումբ մը Ռամկավարներ եւ իրենց հաւատարիմ քանի մը բարեկամներ:

Երրորդ՝ օրինական Երեսփ. ժողովին մէջ մնացած մեծամասնութիւնը Դաշնակցականներէ միայն կազմուած չէր, այլ եւ ուրիշ տարրերէ, որոնց մէջ էին, օրինակ, Դաշնակցական չեղող 10 հոգեւորականներ, ինքը՝ Ցովսէփ եպիսկ.ը եւ անկուսակցական շարք մը աշխարհական երեսփոխաններ:

Կասկած չի կրնար ըլլալ այն մասին, թէ այս բոլոր սխալ եւ մոլորեցնող տեղեկութիւնները տրուած են այն չարամիտ դիտաւորութեամբ, որ համոզեն դատախազը, թէ Ղեւոնդ արք.էն դժգոհ կամ անոր հակառակ եղած են միայն եւ միմիայն Դաշնակցութեան անդամները, հետեւաբար միայն անոնք կրնային սպանութիւնը կատարած ըլլալ:

Մեղադրեալներու պաշտպան փաստաբաններու գործը պիտի ըլլայ նաեւ երեւան բերել զրպարտութիւններու եւ կեղծ վկայութիւններու վրայ հիմնուած այս եւ նման ամբաստանութիւնները, ինչպէս եւ երեւան բերել Դաշնակցութեան ոխերիմ թշնամիներու կողմէ նիւթուած այս աննախընթաց դաւադրութեան բոլոր մութ ծալքերը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Այսօր, երեքշաբթի կը սկսի «Լ'Օթօ» թերթի կազմակերպած Ֆրանսայի շրջանը հեծելանիւով մեծ մրցումը: Կը մասնակցին 120 հեծելանւորդներ բաղկացած ֆրանսացի, իտալացի, պելճիքացի, գերմանացի, սպանիացի, զուիցերիացի հեծելանւորդներէ:

Օրը օրին պիտի հաղորդենք արդիւնքները:

ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

»»»• •«««

Ա. ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Հայ ժողովուրդը՝ նման մշակոյթ ունեցող միւս ժողովուրդների՝ շատ վաղ ժամանակներից է սկսել ստեղծագործել, երբ նոյնիսկ չի ունեցել իր գիրն ու գրականութիւնը: Հարուստ է եղել, անշուշտ, հայ ազգի բանաւոր բանահիւսութիւնը, որ յաճախ զրոյցների եւ երգերի միջոցով տարածուել է դարից-դար, տարածողները եղել են յատուկ երգիչներ, որոնք կոչւում էին գուսան, իսկ նրանց երգերն ու զրոյցները՝ գուսանական երգեր: Գուսանը սիրուած հիւրն էր ամէն մի հայ տան համար՝ թագաւորական պալատներից սկսած մինչեւ գիւղական անշուք խրճիթներն ու հովուական վրանները, գուսանական երգերը ստեղծում էին խանդավառութիւն, ուստի եւ սիրելի էին բոլորի համար. շատերն էին անգիր անում այդ դիւրեկան տաղերը եւ աւանդում իրենց յաջորդներին:

Գուսանական երգերն ամէնից շատ երգւում էին Գողթան գաւառում, որ ներկայ Ագուլիսի եւ Մեղրիի շրջանն է, Արաքս գետի ձախ ափին: Այդ գաւառը պտղաւէտ եւ գինեշատ երկիր է, ուստի եւ զարմանալի չէ, որ Գողթանն է գուսանական երգերի հայրենիքը եւ այդ երգերը յաճախ կոչուել են Գողթան երգեր:

Այդպիսի տաղերը ունեցել են բազմազան ձեւեր, որոնք են՝ վէպ, զրոյց, առասպել, երգ վիպասանաց, երբ բանից, թուելեաց երգ, երգ պարուց, երգ ցցոց, նուագ, գեղօն, մրմունջ եւն.: Նման տաղերը եւ զրոյցները երգում ու պատմում էին զանազան նուագարանների եւ պարերի ընկերակցութեամբ: Այդ գործիքներից նշանաւոր էին՝ եղէգնեայ փողը, պղնձեայ փողը եւ սրինգը, իսկ լարաւոր գործիքներից աչքի էին ընկնում՝ քնար, տաւիղ, վին, փանդիռն եւ բամբիռն, ապա թմբուկն ու ծնծղան:

Հեթանոսական շրջանում հայկական երգերն ու տաղերն աշխոյժ էին, զուարթ, այլ եւ մարտական - ռազմական: Կային դիցաբանական եւ դիւցազնական երգեր. վերջիններից մի քանիսը մեզ են հասել շնորհիւ մեր պատմահայր Մովսէս Խորենացու: Նա ինքը իր ականջով լսել է «բամբիռն» կոչուող նուագարանի ընկերակցութեամբ Վահագնի մասին երգուածը — «Երկնէր երկին եւ երկիր»ը: Դիւցազնական երգ է եւ Տորք Անգեղի պատմութիւնը, որի մասին նոյնպէս յիշատակել է Խորենացին, համարելով այն առասպելների առասպելը: Այդ առասպելը յիշեցնում է մի կողմից Հոմերոսի Պոլիֆէմ կիկլոպին, որ ժայռեր էր պոկում եւ նետում նաւերի ետեւից՝ Տորք Անգեղի նման, միւս կողմից էլ պարսկական Ռուստէմին, որ խոշոր եւ ամուր քարերը մոմի պէս փշրում էր ձեռքով եւ քարերի վրայ նկարներ փորագրում:

Գուսանական զրոյց է եւ Արայի ու Շամիրամի վէպը, որ մի գողտրիկ պօէմա է, որից եւ Խորենացին օգտուել է նրանց պատմութիւնը հիւսելիս: Գուսանական երգերից է օգտուել մեր պատմահայրը եւ Տիգրան Ա.ի ու Արտաշէս Բ.ի առասպելախառն պատմութիւնները գրելիս: Գողթան երգերի գողտրիկ կտորներից են նաեւ՝ «Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս ի սեաւն գեղեցիկ», այլ եւ «Տենչայ Սաթենիկ տիկին տենչանս», «Ո՛ տայր ինձ զծուխ ծխանի եւ զառաւօտն Նաւասարդի», «Տեղ ոսկի տեղայր», «Դու յորս հեծցես յԱզատ ի վեր ի Մասիս», «Մհերի եւ Սասունցի Դաւթի» առասպելը եւ ուրիշ շատերը:

Գուսանները, յետագայում աշուղները, պատմելու եւ երգելու յատուկ շնորհքով օժտուած էին. այդ շնորհքը տրւում էր շատ քչերին, այն էլ երկարատեւ աղօթքների եւ սուրբ Կարապետի գերեզմանին ուխտ գնալով. աշուղները Գողթան երգիչների յաջորդներն են նրանք չունգուրը, սազը կամ ջութակը ձեռներին թափառում էին գիւղից - գիւղ, քաղաքից - քաղաք եւ տարածում իրենց կամ ուրիշների հնարած տաղերը:

Կային բնութեան վերաբերող տաղեր, գութանի, սիրային, պարի, հարսանիքի, երգիծական, պանդուխտի, սուգի եւ այլ շատ տեսակ երգեր ու խաղեր: Պէտք է ասեմ, որ կրօնի եւ արիական ոգի ունեցող հեթանոսական երգերին յաջորդեցին քրիստոնէական շրջանի աղերսական սաղմոսներն ու շարականները, մեղեդիներն ու լալկան տաղերը: Մարեցան դժբախտաբար հին աստուածներին նուիրուած ռազմաշունչ դիւցազներգութիւնները, որոնց փշրանքները մեր ձեռքն են հասել:

Եօթներորդ դարում, ինչպէս գիտենք, տեղի է ունենում արաբական արշաւանքը, մեր գրականութեան մէջ գործածական է դառնում արաբական ոճը, որ կուտակումն է համանիշ բառերու: Այնուհետեւ հայ կրօնական բանաստեղծները հետզհետէ ենթարկւում են յունական եւ լատինական ազդեցութիւնների:

Տասներկուերորդ «արծաթէ» դարում Գրիգոր Նարեկացին, այդ դրական հսկան, ազդւում է աշուղական արուեստից: Քրիստոնէական լուսաւորչական կրօնը մեզանում հարկադրուած եղաւ հին աստուածներին նուիրուած վարդավառը, Նաւասարդը, Դրնդէսը եւ այլ սովորոյթները քրիստոնէական շղարշով պարուրելու, իսկ Նարեկացին իր Վարդավառի մասին գրածում պարզ է ակնյայտնի կերպով գործ է ածում հայ հեթանոսական ժողովրդական ձեւեր, որոնք միանգամայն գուսանական են: Նմանապէս Ներսէս Շնորհալու զգացումներն որքան կրօնական են, նոյնքան էլ աշուղական համ ու հոտ ունեն: Այսպիսով միջնադարեան մեր տաղերգուները նոյն աշուղ գուսաններն են:

Վարդան վարդապետը, Մխիթար Գօշը եւ միւսները գրաբար ժողովրդականացնում են, իսկ Յովհաննէս Երզնկացին նոյնիսկ օտարահու սէրն է երգում. Կոստանդին Երզնկացին, Խաչատուր Կեչառեցին, Մկրտիչ Նաղաշը երգում են սոխակի եւ վարդի սէրը, նոյնպէս ղարիբի, այսինքն պանդուխտի ապրումները. Թլկուրանցին, այսինքն Յովհաննէս կաթողիկոսը, երգում է կանանց մասին, Աղթամարցի Գրիգոր կաթողիկոսն երգում է սէր եւ վարդ, իսկ Նահապետ Քուչակը իբրեւ աշուղ երգում է տաճկերէն եւ հայերէն. նա սէր է երգել հանրածանօթ «Կռունկ»ն էլ նրան է վերագրւում:

Այնուհետեւ աշուղական արուեստը գնում է դէպի անկումը եւ մէկ էլ 18րդ դարում աչքի են ընկնում մի շարք աշուղներ, որոնք թրքական անուան տակ պատսպարուած երգում են թուրքերէն լեզուով:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

(Շար.)

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Լ. ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ, Խ. ՔԻՐԻՇԵԱՆԻ, Վ. ՕՏԱՊԷՇԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ո. Երկանեանի եւ Մ. Մօզեանի յայտարարութիւնները

(Շար. ութերորդ նիստի)

ԽՄԲ. — Առաջին մասը հրատարակած ենք կիրակի օր, առաջին էջ:

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս երիտասարդ կինը կանչուեցաւ վկայի աթոռը եւ բաւական յստակ անգլիերէնով ըսաւ.

— «Դեկտեմբեր 23ի իրիկունը ձօն Միրիճանեան մեր տունը եկաւ: Այդ երեկոյին ես գնումներ ընելու համար փողոց իջած էի: Միրիճանեան կանչեց զիս նպարավաճառ Քէնտիկեանի խանութէն: Ըսաւ թէ այդ երեկոյ մեզի պիտի այցելէ: Չեմ հաւատար ըսի: Յետոյ եկաւ մեր տունը: Ուրիշներ ալ կային: Գիշերը թուղթ խաղացինք: Օղի խմեցին: Գիշերը մեր տունը մնաց եւ հիւրանոցը պառկեցաւ: «Զայն տուր, ըսաւ, վաղ առտու եկեղեցի պիտի երթամ»: «Դուն երբեք այդ եկեղեցին եղած չես», ըսի: Զայն չհանեց: Առտուն կանուխ ելաւ: «Չկրցայ քնանալ», ըսաւ: «Եկեղեցի պիտի երթամ», ըսաւ. «եպիսկոպոսը պիտի պատարագէ», ըսաւ: Ամուսինիս հետ ժամ գացին:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ո եւ է մէկը սպառնացա՞ծ է ձերբակալել ամուսինդ: = Ոչ:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր կը ճանչնաս Ճ. Միրիճանեանը: = 6 — 7 տարիէ ի վեր:

— Քանի՞ տարի առաջ եկած էր ձեր տունը: = Չորս տարի առաջ:

— Ձեր ամուսինը դեկտեմբեր 24ին ձօն Միրիճանեանի հետ գնա՞ց ժամ: = Այո: — Երբ Դուրեան սրբազանը սպաննեցին, յիշեցի՞ր որ քու ամուսինդ եւ ձօնը միասին եկեղեցի գացին: = Այո:

— Ո եւ է Հայու ըսի՞ր այս պատմութիւնը: = Ոչ:

— Լսեցի՞ր որ ձօն Միրիճանեանը յունուար 25ին ամբաստանուած էր մարդասպանութեամբ: = Լսեցի:

— Դատախազին գացի՞ր 1934 յունուար 29ին: = Չեմ յիշեր:

— Ծեր կին մը կամ մարդ մը եկա՞ւ ձեր տունը եւ խօսեցա՞ւ ձեզի հետ: = Ոչ: — Դեկտեմբեր 24ին դուն չգացի՞ր ժամ: = Ոչ:

— Ի՞նչպէս գացիր դատախազութեան գրասենեակը: = Զիս կանչեց:

— Դատախազին գրասենեակը երթալէ առաջ ո եւ է բարեկամի, ծանօթի, մէկու մը, Հայու մը խօսեցա՞ր: = Ոչ:

Պ. Շերիտըն կարդաց Տիկին Սիրան Գավաֆեանի ըրած յայտարարութիւնը իշխանութեանց 1934 յունուար 29ին, ուր ըսած է ի միջի այլոց.

— «Դեկտեմբեր 23ին զիս Քէնտիկեանի խանութը կանչեց ձօն Միրիճանեան, իրիկուան ժամը 9ին: Ըսաւ թէ մեզի այցելութեան եկած է: Այդ իրիկուն Ճերրի Սեթիկէն երկու բարեկամներ ալ կային մեր տունը: Թուղթ խաղացինք մինչեւ առտու: Անսովոր ոչինչ կար: Ճօն Միրիճանեան շատ զուարթ չէր: Ես զաւակիս հետ պառկեցայ: Միւս հիւրերը պառկեցան հիւրանոցը: Առտուն Միրիճանեան ըսաւ. — «Ես եկեղեցի կ'երթամ եւ թող ամուսինդ վերջը գայ»: Միրիճանեան առտուն չէր ուզեր սուրճ խմել»:

— Ձեր ամուսինը դերձա՞կ է: = Այո: — Ռամկավա՞ր է: = Այո:

— Ծնունդի օրը մասնաւոր նշանակութիւն ունի՞ Հայոց համար: = Այո:

— Ի՞նչ կայ անսովոր որ ձօնը եկեղեցի երթար այդ օրը: = Այդ եկեղեցին գացած չէր առաջ:

— Դեկտեմբեր 24էն երկու շաբաթ առաջ Ճ. Միրիճանեանի տունը գացի՞ր: = Այո:

— Կը ճանչնայի՞ր զինքը 6 — 7 տարիէ ի վեր: = Այո:

— Իրողութիւն չէ՞ որ 1933 դեկտեմբեր 24էն առաջ երբ այցելեցիր ձօն Միրիճանեանին, ան 187րդ փողոցի եկեղեցին գացած էր: = Եկեղեցիին դուրսն էր:

Դատախազ Պ. Քամինսկի այս կէտին ուզեց հարցաքննել իր իսկ բերած վկան, բայց Պ. Շերիտըն առարկեց թէ իրաւունք չունի հակասական հարցաքննութեան ենթարկել (Քրօս էգզամինէշըն) վկայ Տիկին Գավաֆեանը:

Պ. ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս պարոնը ամուսինն է տիկին Սիրանի եւ յստակ առոգանութեամբ եւ գրեթէ անթերի անգլիերէնով պատասխանեց իրեն եղած հարցումներուն: Ցայսօր բերուած հայ վկաներուն ամէնէն տանելիներէն (իբրեւ խօսող) մէկը եղաւ: Ան ըսաւ պատասխանելով դատախազին հարցումներուն.

— «Սիրանուշ Գավաֆեանի ամուսինն եմ: Չորս տարիէ ի վեր կը ճանչնամ ձօն Միրիճանեանը: Դեկտ. 23ին մեր տունն էր: Երբ գիշերը տուն գացի, հոն էր, ժամը 11—12ին: Թուղթ խաղացինք, օղի խմեցինք: Ես աւելի կանուխ քնացայ: Միրիճանեանին ե՛րբ քնանալը չեմ գիտեր: Երբ արթնցայ, Միրիճանեան արթուն էր: Ժամ գացինք միասին: Նստեցանք եռուէն հաշուելով 5րդ նստարանը դէպի խորանին ձախ կողմը: Երբ թափօրը սկսաւ, ոտքի էի: Միրիճանեան կեցած էր քովս: Երբ Դուրեան սրբազան անցաւ քովէս, տեսայ յարձակում մը: Տեսայ յարձակողները (վար կուգայ վկայի աթոռէն եւ կ'ըսէ) — Այս մարդը, ա՛յս մարդը եւ ա՛յս մարդը (կը մատնանշէ Լէյլէկեան, Երկանեան, Սարգիսեան) զոր տեսայ: Տեսայ նաեւ Մօզեանը եւ Հ. Սարաֆեանը: Չեմ յիշեր Զալըզեանը: Տեսայ Մատթէոս Լէյլէկեանը որ յարձակեցաւ Դուրեան սրբազանի որովայնին վրայ: Չեմ գիտեր ո՛ր կողմէն յարձակիլը: (Դատախազին հրաւէրով վկան կը կատարէ Լէյլէկեանի յարձակման ձեւը): Երբ Լէյլէկեան յարձակեցաւ, գացի Սրբազանին օգնութեան: Այդ պահուն Ճ. Միրիճանեան ձեռքէս բռնեց: Ն. Սարգիսեան բռնեց Դուրեան Սրբազանի խաչ բռնած ձեռքը: Իսկ Երկանեան բռնեց սրբազանին մէջքը՝ կողքէն: Անհնարին տեսնել բազմութիւնը առջեւս էր եւ բան մը չկրցայ ընել: Ժողովուրդը կը ծեծէր թիւ 1 Լէյլէկեանը եւ թիւ 2 Սարգիսեանը»:

ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտըն սկսաւ իր հարցաքննութիւնը.

— Դուն դերձա՞ն ես: = Այո՛:

— Դեկտ. 24ի՞ն աւելի լաւ յիշողութիւն ունէիր թէ հիմա: = Դեկտ. 24ին:

— Այս խնդրոյ մասին խօսա՞ծ ես ո եւ է մէկուն հետ: = Ոչ:

— Ռամկավա՞ր ես: = A.D.L.ին կը պատկանիմ: — Ռամկավար չե՞ս: = Ռամկավար Ազատական եմ: (Ծիծաղ):

— Ո եւ է Հայ, հայ փաստաբան կամ ուրիշ մարդ խօսեցա՞ւ քեզի այս խնդրոյ մասին: = Ոչ:

— Դեկտ. 24ին եկեղեցիին մէջ Միրիճանեան ձեռքդ բռնեց՝ ըսիր: Ո՞ր ձեռքդ էր, ա՞ջ թէ ձախ:

= Ձախ ձեռքս: Ո՞րչափ ատեն բռնեց: = Բոպէ մը: — Այդ ատեն ո՞ւր էիր: = Նրբանցքին մէջ: — Օգնեցի՞ր Դուրեան սրբազանին: = Զիս հրեցին գետին: — Սրբազանը մեծ եւ երկայնահասակ էր, չէ՞: = Այո:

— Դեկտ. 24ին դէմքով կը ճանչնայի՞ր Լէյլէկեանը: = Ոչ: — Սարգիսեանը տեսա՞ծ էիր ո եւ է տեղ, ո եւ է ժամանակ եւ ո եւ է պատերազմի մէջ: = Ոչ: — Երկանեանը տեսա՞ծ էիր ոեւէ տեղ, ոեւէ ժամանակ եւ ոեւէ պատերազմի մէջ: = Ոչ:

— Միրիճանեան որ եւ է բան ըսա՞ւ քեզի սպանութեան մասին: = Ոչ:

— Ձեր տունը մինչեւ առտուան ո՞ր ժամը խաղացիք: = Չեմ յիշեր:

— Մինչեւ առտուա՞ն եօթը: = Հաւանօրէն:

— Դեկտ. 26ին ոստիկանութեան յայտարարութիւն ըրած ես: Ինչո՞ւ գացիր ոստիկանատուն: = Կամքովս գացի:

— Քանի՞ հարցումներ ըրի՞ն քեզի դեկտ. 26ին: = Չեմ յիշեր Պ. Քոհնը:

— Քե՞զ յիշեր այդ մարդը: = Ոչ: (Պ. Շերիտըն ոտքի կանգնեցուց դատախազի օգնական Պ. Քոհնը, որուն վրայ հաւանութիւն տուաւ Պ. վկան):

Պ. Շերիտըն կարդաց Պ. Լեւոն Գավաֆեանի հետեւեալ յայտարարութիւնը 1933 դեկտ. 26ին դատախազութեան: Ընթերցողը թող ուշադիր հետեւի.

— «Հիմա չեմ գործեր: Դեկտ. 24ին ժամն էի, 5րդ նստարանը նստայ: Անցքին եզրն էի, ձախ: Տեսայ որ սրբազանը յարձակում կրեց: Գիտեմ մարդը եթէ տեսնեմ: (Պ. Քոհն ցոյց կուտայ Լէյլէկեանի լուսանկարը եւ Լ. Գավաֆեան կ'ըսէ) — Այս մարդն է: (Ցոյց կուտայ Նշան Սարգիսեանի լուսանկարը): Չեմ կրնար ըսել թէ գիտեմ Նշան Սարգիսեանը: Միւսները չեմ գիտեր (երբ լուսանկարները ցոյց կուտան): Միակ մարդը որ գիտեմ Լէյլէկեանն է: Տեսայ Լէյլէկեանը որ զարկաւ Դուրեան սրբազանի դէմքին: Զտեսայ Լէյլէկեանի զարնելը սրբազանի ստամոքսին: Լէյլէկեան աջ կողմն էր: Լէյլէկեանի վրայէն դանակ ինալը չտեսայ: Կռիւ կար ամէն նստարանի վրայ: Եկեղեցւոյ անդամ չեմ: Չորրորդ անգամն է որ այդ եկեղեցին կ'երթամ: Դաշնակ չեմ: Կռուի ատեն ջանացի պաշտպանել ինքզինքս: Կը թուէր որ շատ հրողներ կային ժամուն մէջ: Ուրիշ բան չեմ գիտեր»:

— Այս հարցումներն ըրա՞ծ եւ այսպէս պատասխանա՞ծ ես: = Այո:

— Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի լուսանկարները ցոյց տուի՞ն: = Այո:

— Քանի՞ լուսանկար ցոյց տուին: = Չեմ յիշեր:

Դատախազ Պ. Քամինսկի հարցուց վկային. — Քեզի ցոյց տուին միայն լուսանկարը եւ ոչ մարդիկը, չէ՞: = Այո:

Պ. Շերիտըն նկատեց թէ Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան ձերբակալուած են դեկտ. 24ին իսկ Երկանեան եւ Մօզեան դեկտ. 25ին: Մինչ վկան իր յայտարարութիւնը ըրած է դեկտ. 26ին:

ՈՍԿԱՆ ԵՐԿԱՆԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Դատախազ Պ. Քամինսկի, ուղղուելով դէպի երդուեալները, կարդաց ամբաստանեալներէն Ոսկան Երկանեանի դեկտ. 26ին ըրած յայտարարութիւնը ոստիկանութեան:

Ան ըսած է.

— «Անունս Ոսկան Երկանեան է: Կարասի նորոգող եմ: Այժմ անգործ: Ամուրի եմ: 40 տարեկան: Չտեսայ Դուրեան սրբազանի սպանութիւնը: Ես սպաննած չեմ զայն: Ժամն էի առտուան 10.30ին: Դաշնակ եմ: Սրբազանը թափօրի ատեն անցաւ քովէս: 3րդ էվընիւի Դաշնակ ակումբի հանդէսին ներկայ եղած եմ: 21րդ փողոցի եկեղեցիին անդամ եմ: Ամիս մը առաջ եկած եմ Ս. Խաչ եկեղեցիի փողոցը: Չիմացայ թէ Դուրեան սրբազան կիրակի օր այդ եկեղեցին պիտի ըլլար: Ուզեցի աղօթել 18րդ փողոցի եկեղեցին: Լսեցի որ պիտի պատարագէր Կարապետեան եպիսկոպոս: Այդ օրը 27րդ փողոցի եկեղեցին չգացի, այլ 187րդի: Թէ ամերիկեան եւ հայկական Ծնունդին ժամ կ'երթամ: Ժամը 9ի եւ 10ի միջեւ եկեղեցի գացի: Եկեղեցիին ձախ կողմն էի, ետեւը: Երբ սրբազանը թափօրով եկաւ՝ բան մը չըրի: Զցատկեցի վրան: Ճշմարիտը կը խօսիմ: Անձնական բան մը չունիմ Դուրեան սրբազանի դէմ: Կրնայ ըլլալ որ սովետասէր ըլլայ: Ո՞վ յարձակեցաւ Սրբազանին վրայ, չեմ գիտեր: Ո՞վ սկսաւ կռիւը՝ չեմ գիտեր: Ես յարձակողներէն չէի: Ճշմարիտը կ'ըսեմ: Չեմ գիտեր: Ետեւը նստայ, վասնզի կրնայի որ եւ է տեղ նստիլ: Ինծի հետ էր Մօզեանը, աջ կողմս: Նստարանը չեմ յիշեր: Կրնայինք նստիլ ո եւ է տեղ: Մօզեան գնաց այրեբու լուացարանը եւ վերադարձաւ: Երբ կռիւը սկսաւ, ժողովուրդը դուրս ելաւ: Ճամբուն վրայ էի եւ ինքզինքս դուրսը գտայ: Ինքս ալ կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ ձերբակալեցին զիս: 10 — 12 Դաշնակներ կը գտնուէին եկեղեցին»:

ՄԱՐԹԻՆ ՄՕԶԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դատախազը կարդաց նաեւ Մարթին Մօզեանի յայտարարութիւնը.

—«Անունս Մարթին Մօզեան է, կօշկակար: Ամուսնացած եմ եւ զաւակ ունիմ: Քաղաքացի եմ: Դաշնակ եմ: Դեկտ. 24ին ժամն էի, 9.30—10ի ատենը: 3րդ էվընիւի Դաշնակ ակումբի թէյասեղանին ներկայ եղայ: Ժամ չգացի Դուրեան սրբազանը սպաննելու: Երկու տարիէ ի վեր գացած չէի այդ եկեղեցին: Հեռու էր: Լսեցի թէ Դուրեան սրբազան պիտի պատարագէր: Երկանեանի հետ գացինք: 100 — 150 հոգի ներկայ էին, երբ ժամ գացինք: Նստայ աջ կողմը, 3րդ կամ 4րդ նստարանը՝ ետեւէն հաշուելով: Ո եւ է մէկէն հրաման չառի եկեղեցի երթալու: Ցատկեցի, որովհետեւ ամէն մարդ կը ցատկէր: Ամէն մարդ սկսաւ հրմշտկել եւ իրարու զարնել: Երբ դրան մօտ եկայ, կար. Զատիկեան բռնեց զիս: Ես չօգնեցի սրբազանին վրայ յարձակողին: Նշան Սարգիսեանը տեսայ: Չտեսայ Լէյլէկեանի յարձակիլը կամ դանակ ունենալը»:

(Առտուան նիստը փակուեցաւ)

ԽՄԲ. — Շարունակութիւնը կարդալ առաջին էջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹԷՎՖԻՔ ՌԻՒՇՏԻ ՊԱԹՈԼՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Պուլկարական «Թրակիա» թերթը հետեւեալը կը գրէ այն տեսակցութեան մասին, զոր Թէվֆիք Ռիւշտի Սոֆիայի կայարանը ունեցաւ պուլկար արտաքին նախարարին հետ.

Մեր մէջ բոլորը գիտեն թէ Թէվֆիք Ռիւշտի պէյ, հանրապետական Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, ինչպէս կ'որակեն ոմանք Մոսկուայի մերձաւոր - արեւելեան եւ համեւրոպական քաղաքականութեան «թեթեւ հեծելազօրքն» է: Ռիւշտի պէյ միշտ յատաջապահն է եղած Եւրոպայի մէջ ռուսական քաղաքականութեան որ այլ եւս գործօն հանգամանք ստացած է: Ասիկա աւելորդ անգամ մը եւս չէր տեսնուած վերջերս Ժընեւի խորհրդաժողովին մէջ: Ահա թէ ինչու պալքանեան ուխտի ստորագրումէն յետոյ իր առաջին այցը Պուլկարիային ու իր կարճ տեսակցութիւնը մեր արտաքին նախարարին հետ, կը տարբերի միջնորդական բարեացակամութեան արտայայտութիւնէն, ու կը ստանայ քաղաքական բնոյթ: Մանաւանդ որ՝ այդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ շատ մը խորհրդաժողովներէ վերջ, որոնք տեղի ունեցած են Պալքանեան ուխտը ստորագրող պետութեանց արտաքին նախարարներուն Լիթվինովի եւ Փոքր Համաձայնութեան միջեւ, ինչպէս նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ պալքանեան համաձայնութեան ձեւակերպումէն յետոյ: Հակառակ անոր որ մեր մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ իր յայտարարութեամբ Ռիւշտի պէյ ըսաւ թէ ինք նոր առաջարկ պիտի չընէ Պուլկարիոյ պալքանեան ուխտին մասնակցելու մասին, եւ թէ իր տեսակցելու փափաքը լոկ տեղեկատու հանգամանք ունի, մենք չենք գիտեր, սակայն, թէ ինչ խօսուեցաւ այդ կարճ տեսակցութեան միջոցին: Բայց պէտք չէ մոռնալ որ այն ինչ որ տեղի ունեցաւ Ժընեւի եւ Եւրոպայի մէջ Ռուսիոյ գործօն քաղաքականութեան ի նպաստ, պալքանեան հարցը կը դնէ, վերստին, նոր փուլի մը մէջ:

... Պէտք չէ, անշուշտ, որ մեր նոր կառավարութեան խաղաղասիրութիւնը անտեսելի դարձնէ Պուլկարիան:

Ռիւշտի պէյ, իբրեւ մէկ անդամը յեղափոխական կառավարութեան մը որ հաստատուեցաւ Էնկիւրիի մէջ յանուն թրքական բարենորոգումներու, թոյլ պիտի չտայ ինքզինքին խորհելու թէ 19մայիսի մեր պետական հարուածը ակարութիւն մըն է Պուլկարիոյ համար: Փաստերու վերլուծումով մը անկասկած ան պիտի կարենայ ուղիղ եզրակացութեան մը գալ: Ահա ինչու Ռիւշտի պէյի եւ Պ. Պաթոլովի տեսակցութիւնը ուրիշ նշանակութիւն մը ունի: Որովհետեւ, Ռիւշտի պէյ ապահովաբար լաւ հասկցած է որ Պուլկարիոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքէն վերջ, Պալքաններու խաղաղութիւնը — այդ դարաւոր հարցը — կախում ունի խաղաղասէր Պուլկարիոյ դրացիններու կողմէ իրեւ բու ճշգրիտ եւ արդար գնահատումէն: Անոնց կողմէ ամէն մէկ փաստի արդար գնահատման արհամարհանք ճակատագրական պիտի ըլլայ: Ու կը խորհինք թէ Ռիւշտի պէյ ծանօթ է տար: Որովհետեւ, տար համար շատ պարզ է թէ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ քաղաքական նոր իրադարձութիւններու մէջ, Թուրքիան է որ, իր ուսերուն վրայ, ամէնէն աւելի շօշափելի կերպով պիտի զգայ՝ մեծերու քաղաքական եւ տնտեսական մրցակցութեան անդրադարձումը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԱԶՄԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (24 յունիս).

— «Սքաքիի խնդիրը տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի: Եթէ լաւ կամ գէշ, ձեւ ու մարմին չէառած, պատասխանատու կառավարութիւնը չէ: Պէտք չէ մոռնալ որ սքաքի ունենալուն դէմ արգելքը մէկ չէր: Կային բազմաթիւ դժուարութիւններ, ներքին եւ արտաքին: Յունաստանի ներքին տագնապները, իրարու յաջորդող կառավարական փոփոխութիւնները, գաղթականներու զետեղման խնդիրը, պետութիւնը նոր հիմերու վրայ կազմակերպելու ճիգը, երկրի իշխանութիւններուն ուշադրութիւնն ու ժամանակը ամբողջովին խլած էին: Ասոնց վրայ աւելցուցէք հայ գաղութականութեան բարոյական պատկանելիութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան, ներգաղթի կատակերգութիւնը եւ խառնակիչ տարրերու յանկերգը, թէ մենք հիւր ենք, սքաքի չենք ուզեր, Հայաստան պիտի երթանք եւն. — բոլորովին կը դժուարացնէին սքաքի ձեռք բերելու աշխատանքը:

Թողունք անցեալը եւ խորհինք ներկայի մասին: Իբր կարեւոր խնդիր, սքաքի ունենալու անհրաժեշտութիւնը կը շեշտուի: Վարչութիւնը արդէն դիմեր ու խօսեր է ներքին գործոց նախարարին հետ, իսկ նորակազմ ժողովրդային յանձնախումբը իր ծրագրին մէջ դրած է սքաքիի խնդիրը, որքան որ տեղեկացանք:

Անմիջապէս ըսենք որ համաձայն չենք ոչ Վարչութեան, ոչ ալ ժողովրդական յանձնախումբին հետ: Առ այժմ անտեղի է սքաքիի խնդիր յարուցանել: Առաջ յաջողութեան համար, ոչ ներքին պատրաստուած է, ոչ ալ ժամանակը նպաստաւոր է:

Այդ նպատակով, կառավարութեան մօտ կատարուած ու կատարուելիք դիմումները անհետեւանք մնալու դատապարտուած են: Ուրիշ առիթներով ալ ըսած ենք:

Առաջնորդին ու վարչութեան անունով յանուանազորակատարուելիք դիմումները լաւ ընդունելութիւն չեն գտներ: Պատճառը: Դիմեցէք Սելանիկի նախկին Թաղ. խորհուրդին, որուն անդամները հակադաշնակցականներ են, որպէսզի հասկնաք:

Ուրեմն, այս առաջնորդին օրով սքաքի ունենալու գաղափարէն խուսափ պէտք է հրաժարի մեր գաղութը: Մենք դէմ ենք սքաքիի խնդիր արծարծողներուն, որովհետեւ վերջնապէս համոզուած ենք որ մէկէ աւելի պատճառներով, կառավարութիւնը միշտ պիտի խուսափի այդ իրաւունքը մեզի տալէ:

Այդ պատճառներուն մէջ փոքրամասնական մտահոգութիւնը տեղ չունի: Ցիմարները միայն կրնան այդ ենթադրութիւնը ընել:

Այս գաղութը ոչ յաւակնութիւն ունի իբր փոքրամասնութիւն ներկայանալու, ոչ ալ այդ տեսակ պահանջ կամ փափաք ներկայացուցած է:

Ի՞նչ է ուրեմն ժողովուրդին ուզածը: Ազատ ընտրութիւններ եւ օրինաւոր իշխանութիւն: Ասոր համար, կառավարութեան դիմելու պէտք չպիտի ըլլայ, եթէ Վարչութիւնը յօժարի ընդառաջ երթալու ժողովրդական փափաքին: Հակառակ պարագային, կառավարութիւնն է որ Թեմականներու օրէնքը պիտի պարտադրէ ընտրութիւններու իրահանգ տալով:

Բացարձակապէս սուտ է որ կառավարութիւնը հաշտ աչքով չի նայիր, այն կարգ մը ընտրութիւններուն, որոնք ասկից առաջ կատարուած են եւ վերջերս ալ կատարուեցան Սելանիկի մէջ:

Այդ միտքը կրնան յայտնել միայն գաղութի կեանքին անտեղեակները: Յունաստանի բոլոր հայաշատ գաղութներուն մէջ կառավարութեան արտօնութիւնով, երկու կամ երեք տարին անգամ մը ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան, արդիւնքը կը հաղորդուի առ որ անկ է եւ կ'արձանագրուի պաշտօնապէս:

Բացառութիւն է միայն Աթէնքը եւ այդ բացառութեան մէջ, որ եւ է մեղք չունի կառավարութիւնը, որ միշտ փափաքած է որ գաղութը ինքն իր մէջ կազմակերպուի, անձայն աղմուկ աշխատի, դիւրացնելու համար իր գործը:

Ներկայ վիճակէն, կառավարութեան դժգոհ ըլլալուն կարեւոր ապացոյցներէն մին այն է՝ որ ամէն անգամուն՝ երբ առաջնորդը նշանակովի Վարչութիւն կազմած եւ առ ի տեղեկութիւն հաղորդած է պատկան իշխանութեան, վերջինիս կողմէ ոչ մէկ գրաւոր պատասխան ստացած չէ: Մինչդեռ Աթէնքէն դուրս գտնուող բոլոր ազգային մարմիններու ընտրութիւնը պաշտօնապէս արձանագրուած եւ Թաղականութեան ատենապետին եւ ատենադպիրին ստորագրութիւններ պահուած են իշխանութեանց մօտ»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ). — Այս գեղեցիկ եւ հայաշատ արուարձանը կը նմանի արեւելեան պզտիկ աւանի մը, որուն բնակիչները տարիներ շարունակ ապրելով քով քովի սահղծած են միատեսակ սովորութիւններ եւ նոյն իսկ հոգաբանութիւն: «Յառաջ»ի ընթերցողին ծանօթ է Սէն Ժէրոմցիի զոհաբերութեան ոգին, որով հարկ չկայ կրկնութիւններու, միայն կարելի է ըսել թէ այս գիւղին Հայութիւնը անկեղծ բաղձանքն ունի բարոյական կապ պահելու բոլոր քոյր արուարձաններու, նոյնպէս նաեւ կեդրոնի հետ, սակայն նախ կ'ուզէ որ ինք բարձրանայ զօրանայ, ազգային կրթական, եւ ինչու չէ, նոյն իսկ քաղաքական մարզին մէջ եւ առ այդ նորակազմ «Լսարանական միութիւնը» կոչուած է մեծ դեր կատարելու:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը տեսնելով Սէն Ժէրոմցիներու ազգային կրթիչ շարժումները, կ'ուզէ կազմել սկաուտական մասնաճիւղ մը, որուն համար նամակներով օժանդակութիւն կը խնդրեն Թաղականութենէն եւ Լսարանական Միութենէն: Ստանալով նպաստաւոր պատասխան, կը ձեռնարկեն հաճելի բանակումի մը: Յունիս 23ին շաբաթ երեկոյ Հարիւրի մօտ սկաուտներ զինուորական կարգապահութեամբ համաչափ քայլերով շրջելով Սէն Ժէրոմի հայկական թաղերը, կ'երթան բանակումը հաստատել գործի գործարանի ընդարձակ եւ հովասուն պարտէզին մէջ:

Այս բանակումին կը մասնակցէին Պոմոնի, Սէն Լուի եւ Սէնթ Մարկրիթի սկաուտական մասնաճիւղերը իրենց խմբապետներով: Կ'արժէր տեսնել բանակումի պահը «գայլուկ»ներու եռուզեռը եւ անխոնջ աշխատանքը: Ժամ մը վերջը դաշտին մէկ մասը գրաւուած էր պզտիկ սպիտակ վրաններով եւ բանակումի սահմանը ճշդուած էր ծառէ ծառ չուանով մը:

Քանի մը ընկերներով ուզեցինք մօտենալ վրաններուն, սակայն յանկարծ սկաուտ մը ձեռքի ճոկանով արգիլեց մեզ.

— Կարգախօ՛սը պարոններ ...

Հայու սեւ ու փայլուն աչքերով այս պատանին խակապէսզմայլելի պահակ մըն էր ու մենք իրեն ազգու հարցումին առջեւ անճարկեր մնացեր էինք:

Խմբապետ մը մեզ առաջնորդեց իրենց հանդիսավայրը, ուր սկաուտները բոլորաձեւ նստած կը ջանային զանազան դաշտային խաղերով հաճոյք պատճառել հանդիսատեսներուն:

Խմբապետ Գեղամը մերթ ընդ մերթ իր զուարճախօսութիւններով անվերջ խնդուք կը պատճառէր բոլորին:

Յետոյ սկսաւ հայրենաշունչ երգերու եւ արտասանութիւններու շարքը. «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Լուսին չկար», «Յառաջ նահատակ»:

Այսպէս 150է աւելի հայրենակիցներ գիտելով դաշտային այս սկաուտական տօնակատարութիւնը հպարտութեամբ կը խոստանային բոլոր կարելի միջոցներով օժանդակել հայ սկաուտական շարժման տարածման եւ բարձրացման:

Մինչ անդին նոյն օրը եւ նոյն ժամուն Սէն Ժէրոմի մաքրան կից Գասպարեան սրճարանի պարտէզին մէջ հայ արիները կը սարքէին երեկոյթ ներկայացում մը եւ չարժանկարով կը ցուցադրէին մեր սիրելի ընկերոջ՝ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը:

Վերջին մասին միայն կրցայ ներկայ ըլլալ այս երեկոյթին եւ ցաւով դիտեցի թէ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած էին հանդիսական պարերու եւ «Անդրանիկ կոչ - կակարներ» անուն անարժէք կատակերգութեան մը: Հոս ալ ներկայ էին հարիւրի մօտ հանդիսականներ, որոնց մէջէն գիտակից անձեր ցաւ յայտնեցին համաձայն ծրագրով եր - կու միութիւններու անջատ գործունէութեան:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

որ կախուորուած է շէնօրէն եւ ուր, ինչպէս կ'երեւայ, ամիսը 30,000 մարք կը ծախսէին: Բոլոր պետերուն կ'արգիլեմայսպէս կոչուած դիւանագիտական խնջոյքներ սարքել:

5.— Զեմ ուզեր որ հարուածային վաշտերու պետերը նամբորդութիւններ կատարեն շէնց ինքնաշարժներով, ոչ ալ կնամ հանդուրժել որ կուսակցութեան դրամները վատնուին շէնց կառքեր նելու:

— Հարուածային վաշտերու այն պետեր եւ քաղաքական վարիչները որոնք հրապարակաւ կը գինովնան, անարժան ենձողովուրդի վարիչներ ըլլալու:

7.— Բոլոր պետերէն կը սպասեմ որ ործակցին, որպէսզի քաղաքապահ զինուորները պահեն մաքուր եւ առողջ կիզմակերպութեան մը նկարագիրը: Կը փափաքիմ, մասնաւորապէս, որ իւրաքանչիւր մարդ կարենայ հարուածային վաշտերուն, կուսակցութեան կամ հիթլէրական երիտասարդութեան յանձնել իր զաւակը, առանց վախնալու թէ կինայ ապականիլ բարոյականի կամ վարք ու բարքի տեսակէտով: Հետեւաբար կ'ուզեմ որ բոլոր պետերը բարեխղճօրէն հսկեն որ պատժական օրէնքի 175դ յօդուածով նախատեսուած յանցանքները (միասեռականութիւն) անմիջապէս պատժուին վտարումով: Կ'ուզեմ որ հարուածային վաշտերու վարիչները մարդիկ ըլլան եւ ոչ թէ ծիծաղելի կապիկներ:

8.— Հարուածային վաշտերու բոլոր վարիչներէն կը պահանջեմ կատարեալ հաւատարմութիւն: Կը պահանջեմ որ անոնք ցոյց տան անվերապահ ուղղամտութիւն, անկեղծութիւն եւ հաւատարմութիւն պետական բանակին հանդէպ:

9.— Կը պահանջեմ որ հարուածային վաշտերու վարիչները իրենց ստորադասներէն չպահանջեն աւելի քաջութիւն եւ զոհողութիւն քան կրնան ցուցնել իրենք անձամբ, որ եւ է ժամանակ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Այս գործողութիւններէն յետոյ, պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ անդորրութիւնը վերահաստատուած ըլլալով, պաշարման վիճակը վերցուած է: Կիրակի օր, Տոքթ. Կէօպէլս, պրոպագանտի նախարարը, ձայնասփիւռին առջեւ ճառ մը խօսեցաւ երեք լեզուներով — գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլիերէն: Պարզելով նախընթաց դէպքերը, յայտարարեց թէ խաղաղութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ, թէ ապահովութիւնը վերահաստատուած է եւ ամէն մարդ իր գործին դարձած: Հաղորդելով դաւադիրներուն ջախջախումը, զանոնք խայտառակեց իբրեւ խմբակ մը «որուն անբարոյականութիւնը կ'արատաւորէր հարուածային զինուորներուն պատիւը»: Յետոյ փաստարանեց Հիթլէրի անձնական քաջութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ կորովը, պնդաբարելով թէ իրենք պատրաստ են ի հարկին անողոքաբար ջախջախելու որ եւ է փոքրաթիւ ոյժ որ կը յայտնէ կուսակցութեան դէմ:

Կիրակի օրն ալ, միեւնոյն անողոքութեամբ շարունակուեցան պատժական գործողութիւնները: Զերբակալուեցան բազմաթիւ կասկածելիներ: Ամբողջ օրը գարմանոցան գրոյցներ շրջան կ'ընէին որ ձերբակալութեանց եւ գնդակահարումներու մասին: Զրոյցի մը համաձայն, տասը նոր գնդակահարումներ եւս կատարուած էին: Կառավարութիւնը խիստ գրաքննութեան հաստատած ըլլալով, կարելի չեղաւ ստուգել այդ զրոյցները: Ճիշդ է որ, մասնաւորապէս Պերլինի մէջ, բոլոր հիթլէրական վարիչներ հսկողութեան տակ են: Կէօրինկ հրամայած է որ անոնք իրենք զիրենք նկատեն կամաւոր բանտարկեալներ, մեղաւոր ըլլան թէ անմեղ: Բանտարկուած է Պերլինի հարուածային վաշտերու ոստիկանական պահակախումբը, եւ պիտի փտուի անխնայ: Հսկողութեան տակ են նաեւ նախորդ գահաժառանգը եւ ուրիշ կայսերական իշխաններ, նոյն իսկ Վիլհելմ կայսրը որ Հոլանտա կը գտնուի:

Զրոյցի մը համաձայն, դաւադրութեան սարքած են... ֆրանսացի քաղաքագէտներ, մեղսակցութեամբ Եգիպտոս (?) Նախկին Ատ. Ապպաս Հիլմի փաշայի, որ Ցունիսին Գերմանիա կը գտնուէր եւ որ ֆրանսական գործակալ մը կը համարուի: Այս լուրը տարածողները կը պատմեն թէ՝ խռովը կ'ուզէ ծառայութիւն մատուցանել Ֆրանսայի, փոխարէն ակնկալելով Սուրիոյ թագաւորութիւնը: Ապպաս Հիլմի վերջերս փաթամ հացկերոյթներ կուտար Գերմանիոյ մէջ, զբօսանաւ մը չինել տուածէր եւ կնքահայրութիւնը առաջարկած՝ Տիկին Ֆոն Փափէնի, որ սիրով սանձնեց: Վերջապէս կ'ըսուի թէ իբրեւ Զօր. Շլայխէրի մեղսակից ամբաստանուած օտար դիւանագէտն է Պ. Ֆրանսուա Փոնսէ, Պերլինի ֆրանսական դեսպանը:

Բոլոր տեղեկութիւնները մասնաւորապէս կը ծանրանան միասեռականութեան ախտին ծաւալման վրայ եւ մինչեւ մէկմիլիոն կը հաշուեն ախտաւորներուն թիւը: Հրամանատար Ռէօմ, որ քաւեց իր մեղքը, հանրածանօթ էր այս տեսակէտով: Ծնած՝ 1887ին, այս մարդը բացարձակապէս կը խորշէր կիներէն: Թերթերը եւ մասնաւորապէս ընկերվարական մամուլը հրատարակեցին անոր մէկ նամակը, գրուած 1929ին Լափազէ (Պոլիվիա): Հրամանատարը կատարեալ ցնականութեամբ կը գրէր թէ՝ 37տարեկանէն անդիմադրելի հակում մը կը զգար, թէ չարաչար կը տանջուէր, վասնզի չէ կրցած միեւնոյն զիւրութիւնները գտնել Լա Փազի մէջ եւ միասեռականութեան մասին քարոզութիւն մը պիտի կատարէ Պոլիվիոյ մէջ, որովհետեւ տակաւին երկու տարի հոն մնալու ստիպուած ըլլալով, չի կրնար աւելի երկար դիմանալ...

⁂ Իրազեկներ կը պատմեն թէ Տոքթ. Կէօպէլս առաջարկած է Գերմանիոյ բոլոր կիրակնօրեայ թերթերուն մէջ հրատարակել իբրեւ միասեռական ամբաստանուած վարիչներու կեանքին մանրամասնութիւնները, որպէսզի չհամարձակին պաշտպան հանդիսանալ Ռէօմի եւս բարեկամներուն կամ նոր խլրտումներ սարքել:

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՄԸ ԵՒՍ

Զօր. Կէօրինկ հետեւեալ հրամանագիրը ուղղեց Պերլինի եւ Պրանտէնպուրկի հարուածային վաշտերուն, իբրեւ վարչապետ Փրուսիոյ.—

1.— Առաջնորդը հրամայած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել բոլոր անոնց դէմ որ կը քննադատեն իր հրամանով եւ պատերազմական օրէնքով կատարուած գնդակահարութիւնները:

2.— Այսուհետեւ հարուածային վաշտերը՝ իրենց պետերը պէտք է ներշնչուին Առաջնորդին տուած հրահանգներով:

3.— Հարուածային վաշտերը արձակուրդի մէջ են: Արգիլուած է համազգեստ հագնիլ արձակուրդի միջոցին: Արգիլուած է պատուոյ թուրը կրել մինչեւ գնոր տնօրինութիւն:

4.— Հարուածային վաշտերու պետերը պէտք չէ հեռանան իրենց բնակավայրէն եւ պէտք է պատրաստ ըլլան պատասխանելու առաջին կոչին: Ծառայութեան հրամանը պիտի հաղորդուի անձամբ

5.— Ձերբակալուած է Պերլինի ոստիկանական պահակախումբը: Քննութեամբ պիտի հաստատուի թէ որոնք են այն փաները որ մեղսակից եղած են Հիթլէրի դէմ կատարուած դաւաճանութեան:

6.— Բացարձակապէս արգիլուած է համասրումներ կատարել հրապարակներու վրայ կամ այլուր, նոյնիսկ հանրութիւնը լուսաբանելու պարեմաութեամբ:

7.— Ցատաջիկային, բոլոր անոնք որ հաստատարմութեան երդում կ'ընեն Առաջնորդին, պէտք է գործքով ապացուցանեն թէ այս երդումները միայն շրթունքներու ծայրով արտասանուած խօսքեր չեն:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Գերմանիոյ դէպքերը մեծ ցնցում պատճառեցին Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներուն եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ աննախընթաց կը կոչէ այս դէպքերը: Ամբողջ ֆրանսական մամուլը զայրոյթով կը մերժէ ո՛ր եւ է մեղսակցութիւն: Արտաքին նախարարութիւնը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել: Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ դաւադրութիւնը շատոնց սարքուած էր, եւ ունի շատ խոր արմատներ: Կասկածելի կը համարուի բուն պետական բանակին դերը:

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէնի ճառը՝ յունիս 17ին՝ առաջին ազդանշանն էր հիթլէրական իշխանութեան անկման, շաբաթ եւ կիրակի օրուան դէպքերը՝ երկրորդ եւ երրորդ ազդանշանները, իսկ վերջինը չպիտի ուշանայ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ երբ նախագահ Հէնտէնպուրկ մեռնի, զինուորական դիկտատուրա մը պիտի հաստատուի, Հիթլէրի նախագահութեամբ եւ Կէօրինկի վարչապետութեամբ: Խորհրդային թերթ մը կը գրէ.— «Հիթլէր եւ Կէօրինկ յունիս 28ին այցելեցին Պառոն Քրուփ Ֆոն Պօհլէնի, հարանիքի մը ներկայ ըլլալու համար: Դժուար է ըսել թէ որքան պիտի տեւէ Հիթլէրի եւ գրամատէրներու խնամութիւնը: Բայց հարսնիք մը տեղի ունեցաւ եւ երկու օր յետոյ յանկեցաւ հարուածային վաշտերու պետերուն ձերբակալութեան եւ սպանութեան»:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30*ին* Au Clair de Lune *սրճարանի վերնայարկը:*

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ Նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻԻՐ-ՍԵՐՈԲԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ, ՎԱՆԻ ԻՇԽԱՆԻ

նախաձեռնութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ հովանաւորութեամբ՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*

14 ՅՈՒԼԻՍ ՇԱԲԱԹ (ֆրանս. Ազգ. տօնի օր) *ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԱՄԸ 6*

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

(երգ, պար, նուագ, արտասանութիւն, ներկայացում եւյլն.):

կ'երգեն Օր. *Մանուշ Մարտիրոսեան* եւ Տիկ. *Վ. Մելքոնեան*

կը մասնակցին նաեւ ընկերներ՝ *Գ. Բէնաիրեան, Ա. Յակոբեան, Կարապետ, Պ. Գ. Պօղոսեան* եւ ուրիշներ:

Մուտք 2 ֆրանք: կարելի է ճաշը միասին բերել:

Առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւնը

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արամ Եռբեան 20 ֆր. կը նուիրեն, Տիկին *ՍԻՐՎԱՐԴ ԴԵՐ-ՁԱԿԵԱՆ*ի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Պանթէօյի «Յառաջ-դիմասիրաց» միութեան: Ստանալ համապատասխան բնկալագրով «Յառաջ»ի վարչութենէն:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Սահակ Ինճէեան, Արմենակ Մաշեան, Մելքիսեդեկ Դէրձակեան: Դիմել *Յառաջի* վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՄԻՒՋԻՒՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէվներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslanian*ի*, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

«ՎԷՄ»ի

Չորրորդ թիւը, *հետեւեալ բովանդակութեամբ.—*

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաշարքերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարենորոգումները (*վերջ*), ՊՐՈՖ. Զ. ԱՒԱԼՈՎ՝ Բաթումի խորհրդաժողովը, *Մուրատի յուշատետրը* (*վերջ*), Մեր հարեւաններէ մօտ, ԱՆՑԵԱԼՔ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բադալեան եւայլն: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը: ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ:

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ *«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵ[ԱՆ]*

Տարեկան Դաշտահանդէսը Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ

Իր վարժարանին նախորդ ուսուցչուհի *Տիկ. ՍԻՐՎԱՐԴ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ*ի մահուան առթիւ:

Օրն ու թուականը կը յայտարարուի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ 8 *ՅՈՒԼԻՍ*

Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Սէն-Ժիւլիէնի La Fraisière պարտէզին մէջ գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Եւրոպական պարերուն կը նուագէ ջութակահար *Չէօրէկճեան*:

Հայկական պարեր՝ մասնակցութեամբ հայրենակիցներէ բաղկացած նո[ւա]գախումբի: Սոյն դաշտահանդէսին կը հրաւիրուին ուրիշ քաղաքներ[ու] կարնեցի հայրենակիցները:

Հաղորդակց. միջոց.— Allée Léon Gambetta*էն* առնել 7 եւ 8 հանրակառքերը եւ իջնել St. Julien:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին *15* ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ *16* ֆր.

Արտասահման՝ *17* ֆրանք:

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19)

կը ծախուի նաեւ *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Մարսէյլի Զարսանճագի երիտասարդաց Միութ[եան] «Արաքս» խումբի պարգեւաբաշխութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար յ[ունի]սի 23ին:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 6[.]

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւյլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

Մ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բաթանի եւ մարշան ֆոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–16 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝* **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. Bicêtre *Metro: Porte d'Italie*

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Տպարան **"ԱՐԱՔՍ"**

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ***ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:***

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի:

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ-Սամուէլ գրատան՝ (Փարիզ) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական:

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès. Sciences)

5, rue Pergolèse (*Փէրկոլէզ*), *Փարիզ* (16)

Մէթրօ՝ **Etoile, Obligado, Maillot.** *Հեռ.* **Kléber** *78-21*

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւյլն.ի համար ամէն օր ժամը 10—12 *եւ* 17—19. *Կիրակի օրեր ժամը* 10—12:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 4 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2538

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՀԱՐՑԵՐ

»»»· ·«««

Տակաւին կանուխ է որ եւ է վճռական խօսք ըսելու համար գերմանական դէպքերու մասին, որ եկան ու անցան փոթորիկի մը պէս։

Քանըչորս ժամուան մէջ, լախտի հարուածով գետին փըռուեցան մարդիկ, որ հիմնադիրներն էին հիթլէրական իշխանապետութեան եւ «դուն»ով կը խօսէին «Առաջնորդ»ին հետ։ Փուռե–ցան առանց դատաստանի, 5–7 վայրկեանի մէջ, եւ հակառակ ի–րենց բողոքներուն։

Առ այժմ անհուասարսափի լռութիւնն է որ կը տիրապետէ ամ–բողջ Գերմանիոյ մէջ։

Ու թէեւ օրուան իշխանութիւնը ամէն ինչ վերջացած կը հա–մարի, բայց արտաքին աշխարհը թերահաւատ է ու մտահոգ։

Այդ մտահոգութիւնը հասկնալի է մանաւանդ անոր համար, որ տակաւին չեն բացուած յունիս 30ի դէպքերին բուն ծալքերը։

Իսկապէս դաւադրութի՞ւն մը սարքուած էր։ Ի՞նչ ուղղու–թեամբ,— աջ թէ ձախ։ Դաւադիրները ո՞ր աղբիւրէն ուժ կ՚առնէին,— միապետականներէ՞ն թէ պոլշեւիկներէն։ Կա՞ր դը–դիչ մը՝ դուրսէն,— Վիլհէլմ Բ., Մոսկուա կամ Փարիզ։

Եւ կամ Հիթլէր ինք վախե՞ր ունէր իր անմիջական գործա–կիցներէն, որոնք չափազանց փառատենչ եւ չփացած, կրնային ա–նակնկալներ պատրաստել։

Զունինք այս հարցերուն պատասխանը, բացի պաշտօնական զեկոյցներէն, իշխանասատ հրամանագիրներէն եւ անհամար թղ–թակիցներու անձնական տեսութիւններէն։

Ստոյգ է միայն մէկ բան,— հիթլէրական Գերմանիան կը գտ–նուի հրաբուխի մը վրայ։ Կ՚եփի ու կ՚եռայ, կրակ փսխելով ներ–սէն եւ դուրսէն։

Տարակոյս չկայ թէ՝ հարուածային վաշտերը — բուն հիթ–լէրական զօրքը — մատնուած են տարերային վիճակի մը, եւ եթէ կանոնաւոր բանակն ալ սայթաքի, դժուար է նախատեսել հետե–ւանքները։

Արդարեւ, կացութեան բանալին կը գտնուի այդ ուժին ձեռ–քը— Րայխսվէր։ Եւ օրուան իշխանութիւնը առայժմ վախ չունի այս ճակատէն։

Բոլոր դիկտատուրաները դատապարտուած են կրելու պար–բերական ցնցումներ։

Միայն բանաստեղծները կրնան հաւատալ անոնցին յեղափո–խութեան։

Նոյն իսկ Մ. Նահանգներուն մէջ, ուր քօղարկեալ դիկտատու–րա մը կը վարէ նախագահ Րուզվէլթ, ընդհարումները — եւ արիւ–նոտ ընդհարումները — հետզհետէ յաճախադէպ կը դառնան։

Խորհրդային իշխանութիւնը քի՞չ դղրդումներ ունեցաւ, 17 տարուան ընթացքին։

Եւ երկաթէ բռունցք մը չէ՞ որ կանգուն կը պահէ Մուսոլինիի տիրապետութիւնը։

Հիթլէրականութիւնը չէր կրնար բացառութիւն կազմել մա–նաւանդ անոր համար որ, առատ մը աննախընթաց կարգուսարքի մը առջեւ դրաւ մեծ ժողովուրդ մը, վերիվայր շրջելով նոյն իսկ միջազգային գիտելիքները։

Զմոռնանք որ եթէ Գերմանիան հնոցն է փրուսիական զօրա–պաշտութեան, միեւնոյն ատեն հայրենիքն է ընկերվարութեան, գիտականօրէն կազմակերպուած բանուորութեան։

Ըսել կ՚ուզենք թէ անխուսափելի են խմորումներն ու ցնցում–ները, դաւերն ու գրոհները, մինչեւ որ կարելի ըլլայ գտնել մի–ջինը, եթէ ոչ նոր կամ վերանորոգեալ կարգուսարք մը։

Այս առթիւ, չափազանց ուշագրաւ է Գերմանիոյ դրացինե–րուն վերապահ եւ սպասողական դիրքը։

Կանգնած՝ անծանօթին առջեւ, անոնք, մասնաւորապէս Ֆը–րանսան, Անգլիան եւ Իտալիան, անձկութեամբ կը հետեւին գեր–մանական տագնապին։ Կարելի է երկու բառով բացատրել այդ անձկութիւնը.— Եթէ խլրտումները շարունակուին, Հիթլէր ժա–մանակ չպիտի ունենայ խօսելու սպառազինութեանց հաւասարու–թեան եւ ուրիշ իրաւունքներու մասին։ Եթէ յաղթեց, աւելի բար–ձըր պիտի խօսի։ Եթէ յաղթուեցաւ, ո՞վ կրնայ գուշակել գալիքը։

Ամէն պարագայի մէջ, հրաբուխ մըն է որ կը բանի Եւրոպայի սրտին վրայ։

Այս փոթորիկը միեւնոյն ատեն ազդանշան մը եղաւ պար–տուած ուժերուն համար, գլուխ ցցելու եւ տապարէզ կարդալու։

Հիթլէր օրէնքէ դուրս հռչակած է ընկերվարութիւնն ու հա–մայնավարութիւնը, գրաւելով անոնց շարժուն եւ անշարժ հարս–տութիւնները։ Երկու հոսանքներուն վարիչ մարմինները ապաս–տանած են արտասահման, եւ կը շարունակեն իրենց դաւադրական գործունէութիւնը, թերթեր եւ թռուցիկներ ցրուելով, եւ գրգռե–լով հանրային կարծիքը։

Փոթորիկը հազիւ պայթած, ընկերվարական կուսակցութիւ–նը հրապարակ հանեց զայրալից յայտարարութիւն մը։ Համայ–նավարները բնականաբար աւելի յառաջ պիտի երթային։

Միւս երկիրներու ընկերվարականներն ու համայնավարները կրնայի՞ն անտարբեր մնալ։ Եւ ահաւասիկ միացեալ ճակատ կազ–մած են Ֆրանսայի մէջ, պայքարելու համար ոչ միայն իրենց ազգ. կառավարութեան, այլ եւ ֆաշականութեան եւ հիթլէրականու–թեան դէմ։

Ուրեմն, դէմ դիմաց կ՚որոտան երկու ալիքներ, միահեծան իշխանապետութիւնն ու աշխատաւոր բազմութիւնները։ Գերմա–նիան հնոցներէն մէկն է միայն։

Այդ հնոցը կրնայ դառնալ ազգայնական կիրքերու վառարան մը, իբրեւ գերագոյն միջոց պաշտպանութեան, ինչպէս ամէն երկրի մէջ։

Շ.

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

»»»· ·«««

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ, ՉԱՏԻԿԵԱՆԻ, ՉԱԼԸԳԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐԴԱՑՈՒԵՑԱՆ

Ո՞վ է փախստական էֆս (×) զոր կը փնտռէ ոստիկանութիւնը

—•—•—

ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ ՏԷՍՏԷԵԱՆԻ ԵՒ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— oo —

Երկուքն ալ կը մերժեն անգլիերէնով վկայել եւ կը վախնան Դաշնակներէն

»»»· ·«««

(ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 20 յունիս.— Այսօր կարդացուեցան ամբաստանեալներ Միրիճանեանի, Չատիկեանի, Չալըգեանի եւ Անդրէասեանի յայտարարութիւնները եւ լսուեցան Անդրանիկ Տէստէեանի եւ Մանուկ Յակոբեանի վկայութիւնները։

Հոգաբարձու Տէստէեանի կողմէ 1933 դեկտեմբեր 24ին եղած յայտարարութենէն կը թուի որ «գորշ հագուստով մէկը փախած է եկեղեցիէն» եւ ցարդ անծանօթ կը մնայ։ Յակոբեանի վկայութենէն երեւաց որ փնտռուած անձ մը կայ որուն անունը դատախազը չուզեր հրապարակել եւ այդ անձին ակնարկեց էֆս (X) յորջորջումով։ Դատախազը այսօր աւարտեց իր ամբաստանութիւն - ները եւ վկայութիւնները, գոնէ առայժմ, եւ դատը պիտի վերսկսի յառաջիկայ երկուշաբթի, 25 յունիս, լսելու պաշտպան կողմին քննիչները։

×

Առաւօտեան նիստը բացուելուն, դատախազ Պ. Քամինսկի ժամը 10էն քիչ անց կարդաց ամբաստանեալ Ճօն Միրիճանեանի 1933 դեկտեմբեր 28ին ըրած յայտարարութիւնը օգն. դատախազ Պ. Քոհնի։ Ան ըսած է.—

— «Անունս Ճօն Միրիճանեան է։ Վաճառորդ եմ։ Քաղաքացի եմ։ Միշտ Նիւ Եորք բնակած եմ։ Դեկտեմբեր 24ին եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքի մասին ահա իմ պատմութիւնս։ Դաշնակ եմ։ Հ. Յ. Դ. ակումբի թէյասեղանին չգացի։ Չեմ հաւանիր Դուրեան սրբազանի դէմ մղուած քաղաքականութեան։ Եկեղեցի գացի դեկտեմբեր 24ին։ Տիկին Գավաֆեանէն իմացայ դեկտեմբեր 23ի իրիկունը թէ Դուրեան սրբազան պիտի պատարագէր։ Ժամ գացի Պ. Լեւոն Գավաֆեանի հետ, 9էն ետք։ Չէի գիտեր որ բան մը պիտի պատահի։ Գավաֆեան Դաշնակ չէ։ Ես Դաշնակ եմ։ Սրբազանին դէմ չեմ։ Ժամուն մէջ նստած էի նստարանին եզրը։ Գավաֆեան քովս էր։ Ես չյարձակեցայ։ Զտեսայ Սրբազանին դէմ յարձակողը։ Երբ Սրբազանը քովէս անցաւ, խաչ հանեցի։ Երբ անցաւ մէկը հրեց Սրբազանը եւ կռիւը սկսաւ։ Այդ ատեն Գավաֆեանին ըսի. «եր – թա՛նք դուրս»։ Չփախայ։ Հրեցին։ Եթէ կ՚ըսեն թէ յարձակած եմ, թող ապացուցանեն։ Անշուշտ Սրբազանը լսելու գացի եւ ուրիշ դրդապատճառ չունէի»։

Պ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՏԷՍՏԷԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Վկայի աթոռը կանչուեցաւ Պ. Անդրանիկ Տէստէեան, որ ուզեց թարգմանով պատասխանել։ Պ. Քամինսկի հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ.

— «Դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցին էի։ Մուտքին առջեւն էի։ Դուրեան սրբազանի վրայ յարձակման ատեն ներսը չէի, գաւիթն էի։ Դէպքը պատահելուն ժամուն ներսի դրան մօտ էի։ Մարդ մը տեսայ որ Սրբազանին վրայ յարձակեցաւ։ (Դատարանի հրաւէրով աթոռէն կ՚իջնէ եւ ամբաստանեալներէն ցոյց կուտայ Միհրան Չատիկեանը)։ Դատարանին եւ երդուեալներուն կը յայտնեմ թէ այս մարդը Սրբազանին մարմնին դէմ ձեռքերով կը ճնշէր։ Սրբազանին ձախ ուսին։ Չատիկեան այդ ատեն կը կենար նստարանին վրայ։ Յետոյ սկսաւ փախչիլ դէպի դուրս։ Ետեւէն վազեցի։ Չատիկեան կ՚ուզէր զար - նել, իսկ ես դաւազանովս երկու ձեռքով անոր գլխուն զարկի։ Միշտ դաւազան կը կրեմ։ Գաւազանս կոտրեցաւ։ (Կոտրած գաւազան մը կը բերուի եւ վկան կը հաստատէ իր նոյն այն կոտրած գաւազանը ըլլալը)։ Այն մարդը որուն զարկի գաւազանովս՝ երկու ձեռքով կը ճնշէր Սրբազանին մարմնին։ Գաւազանս կոտրելէն ետք դարձայ ետ։ Չատիկեան փախաւ»։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձո՞ւ էիր։ = Այո։

— Անգլիերէն կը խօսի՞ս։ = ...։ — Ի՞նչ գործ կ՚ընես։ = Գոհարավաճառ եմ։ — Քանի՞ տարի է Ամերիկա ես։ = 22 տարի։ — Քանի՞ տարի է գործ կ՚ընես։ = 28 տարի։

— Բարձր խօսէ եւ անգլիերէն խօսէ։ = Չեմ ուզեր անգլիերէն խօսիլ։

— Գործիդ մէջ անգլիերէն չե՞ս խօսիր։ = Կը խօսիմ։ — Հապա ինչո՞ւ չես խօսիր։ = Թարգմանի միջոցաւ կ՚ուզեմ խօսիլ։

— Նայէ Պ. Չատիկեանին (Պ. Շերիտըն ոտքի կը հանէ ամբաստանեալ Չատիկեանը։ (Վկան կը նայի անոր)։ — Դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Չատիկեանը։ = Ոչ։

Պ. Շերիտըն դատախազէն առնելով կարդաց Պ. Անդրանիկ Տէստէեանի 1933 դեկտեմբեր 24ին ըրած յայտարարութիւնը պատկան իշխանութեանց, թարգմանութեամբ Վ. Տիրատի։ Այս յայտարարութեան մէջ վկան ըսած է.

— «Գոհարեղէնի գործ ունիմ 431 5րդ էվընիւ, Նիւ Եորք։ Եկեղեցիին մէջ էի այսօր։ Գորշ վերարկուով մէկը հրեց զիս եւ գետին ինկայ։ Յարձակումէն ետք բան չտեսայ։ Գաւազանս կորսնցուցի եւ կոտրեցաւ։ Դուրս փախչողը չեմ գիտեր»։

— Այս հարցումները քեզի եղան եւ այս պատասխանները տուի՞ր։ = Այո, տուի, բայց պատասխանները սխալ են։

— Այն ատեն ճիշդը ըսի՞ր։ = Անոնք լաւ կազմակերպուած էին եւ կը վախնայի։

Պ. Շերիտըն կարդաց Պ. Տէստէեանի երկրորդ յայտարարութիւնը իշխանութեանց ըրած, 1934 յունուար 18 թուականով։ Այս եւ միւս վկաներու եւ ամբաստանեալներու յայտարարութիւնները կազմուած են հարց - պատասխանի ձեւով։ Կ՚ամփոփեմ միայն պատասխանները։ Պ. Տէստէեան երկրորդ ան - գամին ըսած է.

— «Ս. Խաչ եկեղեցիի հոգաբարձու եմ։ Սրբազանի սպանութեան ատեն եկեղեցին էի։ Ոստիկանութեան յայտարարութիւն մը ըրի 1933 դեկտեմբեր 24ին։ Այդ ատեն ինծի հարցուեցաւ գաւազանիս եւ անծանօթ մարդու մասին։

ՏԻԳՐԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը խորին ցաւով կ՚իմանանք թէ Թիֆլիզի մեր ընկերներէն Տիգրան Աւետիսեան սպաննուած է անօրակելի դաւադրութեամբ մը, աքսորավայրին մէջ։

Ողբացեալ ընկերը, տակաւին երիտասարդ, երկար տարիներ եղած է անդամ Թիֆլիզի Կեդր. Կոմիտէին։ Ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ ընկերներ, Տիգրանն ալ առաջին օրէն իսկ ինկաւ բոլշեւիկեան իշխանութեան թաթին տակ, եւ հետապնդումէ հետապնդում, բանտէ բանտ՝ ինքզինքը գտաւ հեռաւոր աքսորավայրի մը մէջ, ուրկէ կը հասնի իր մահուան գոյժը։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Տիգրան։

Վախնալով տուի պատասխաններս։ Այդ մարդը Միհրան Չատիկեանն է։ Կը վախնայի, վասնզի անոնք կազմակերպուած ոճրագործներ են»։

— Քաղաքացի՞ ես։ = Այո։ — Գործ կ՚ընե՞ս։ = Այո։

— 1933 դեկտեմբեր 24ին յայտարարութիւն ըրի՞ր ոստիկանատան պաշտօնեաներուն։ = Այո։ — Եւ դուն հոգաբարձո՞ւ ես այն եկեղեցիին ուր սպաննուեցաւ Դուրեան սրբազանը։ = Այո։

— Ժամին գաւիթը քեզ գետինը չձգեցի՞ն։ = Ոչ։ — Դեկտեմբեր 24ին ժամէն դուրս քեզ վար նետեցի՞ն։ = Ոչ։ — Երբ յունուար 18ին դատախազի օգնական Պ. Քոհնի գրասենեակը գացիր, դուրսը տեսա՞ր Չատիկեանը։ = Այո։

— Մինակ այդ մա՞րդն էր հոն։ = Ոչ։ — Ուրիշ ո եւ է Հայ կա՞ր։ = Նստարանին վրայ քանի մը հոգի կային եւ ես անոնց մէջ ցոյց տուի Միհրան Չատիկեանը։ — Չատիկեանի լուսանկարը ցոյց տուի՞ն քեզի։ = Չատիկեան նստած էր դատախազի գրասենեակին դուրսը։ — Մէկը ըսա՞ւ քեզի Չատիկեանի անունը։ = Ոչ։

— Դատախազին կողմէ քեզի հարցում եղած է թէ «դուն կրնա՞ս ճանչնալ այն անձը որ գաւազանով զարկաւ քեզի»։ Այո՞։ = Ես առանկ բան ըսած չեմ։ — Հապա ի՞նչ ըսիր։ = Ըսած չեմ որ մէկը գաւազանով զարկաւ ինծի։

— Քեզի հարցուած է.— «ո՞վ է մարդը»։ = Միհրան Չատիկեանը։

— Դրսի՞ մարդը։ = Չեմ գիտեր։ Անիկա դուրսը տեսայ»։ Այս հարցումները եղա՞ն քեզի եւ այս պատասխանները տուի՞ր։ = Ի՞նչ պատասխան։

— Ըսէ այո կամ ոչ։ = Ինչ պատասխան։ — Անգլիերէն պատասխանէ։ = ...։ — Անգլիերէն գիտե՞ս։ = Քու հետդ չեմ ուզեր անգլիերէն խօսիլ (ընդհանուր ծիծաղ)։

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ Պ. Չատիկեանը կը ճանչնայի՞ր։ = Ոչ, չէի ճանչնար։

— Երբ եկեղեցիէն ներս գացիր, թափօրը կը շարժէ՞ր։ = Կռիւ սկսած էր։

— Րայըթ կա՞ր (խառնակութիւն)։ (Թարգման Պ. Թէքաթլեան յայտնեց թէ «րայըթ»ին համարժէք հայերէն բառ չկայ եւ թոյլտուութիւն խնդրեց դատարանէն քանի մը բառերով բացատրելու եւ բացականչեց)։ — «Րայըթ» կա՞ր։ = Այո։

Պ. Շերիտըն ուզեց ծանրանալ այն մասին թէ վկային աչքով ամբաստանեալին ձեռքերը Դուրեան սրբազանին ուսին ու կողմերը ճնշեր են, սակայն դատաւոր Քորրիկըն նկատեց թէ այդ կէտը շատ ալ կարեւոր չէ։

— Չատիկեանին ձեռքերը քանի՞ րոպէ ճնշեցին Դուրեան սրբազանի ուսերուն։ = Հազիւ րոպէ մը։ — Այդ պահուն մարդիկ նստարաններէն կը հրէի՞ն։ = Այո։ — Չատիկեանը 5րդ նստարա՞նն էր եւ ձեռքերը Սրբազանին ուսերուն դնելէ ետք, առաջի՞ն մարդն էր որ դուրս ելաւ։ = Այո։ — Խօսեցա՞ր Դուրեան կոմիտէին հետ։ = Ոչ ոքի հետ խօսած չեմ։ — Տակաւին հոգաբարձու չե՞ս։ = Այո։ — Դուրեան կոմիտէի մասին գիտե՞ս։ = Լսած եմ։

— Դուրեան կոմիտէի անդամներուն հետ խօսա՞ծ ես։ = Ոչ։

Պ. Շերիտըն վերջացուց իր հարցաքննութիւնը եւ Պ. Անդր. Տէստէեան դոհ կը թուէր որ ազատեցաւ անոր ձեռքէն։ (Մնացեալը վաղուան թիւով)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի՞ հոգի գնդակահարուած են

Հակասական լուրեր կը շրջին կատարուած գնդակահարութեանց մասին։ Երէկ հեռագիր մը կը հաշուէր 37 հոգի։ Ուրիշ հեռագիր մը կ՚ըսէր թէ 60 - 70 է։ Բոլորն ալ ենթադրութիւններ են, որովհետեւ խիստ գրաքննութիւն կը տիրէ։ Կառավարութիւնը ինք պիտի հրատարակէ պաշտօնական ցանկը։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ «մաքրագործումը» վերջացած է 24 ժամուան մէջ եւ ամբողջ ժողովուրդը Առաջնորդի կողքին կանգնած է «անլուր խանդավառութեամբ»։

⁂ Աւստրիական թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է Միւնիխի մէջ։ Կառախումբերը կը հասնին մեծ յապաղումներով եւ գրեթէ պարապ են։ Քաղաքը պատերազմի օրերու պատկերը կը ներկայացնէ։ Փողոցներուն մէջ անդադար կ՚երթեւեկեն ոստիկաններ, զինուորներ եւ հիթլէրական պահակներ։ Գնդացիրներ դրուած են կեդրոնական կայարանին առջեւ։ Գլխաւոր պողոտաները բռնուած են զինուորներով։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Շլայխէր սպաննուած է առանց որ եւ է դիմադրութիւն փորձելու։ Շարաթ առտու կանուխ, երկու հոգի ինքնաշարժով մը կ՚երթան իր բնակած վիլլան։ Անծանօթներէն մէկը ներս մտնելով, քանի մը գնդակներ կը պարպէ եւ նորէն ինքնաշարժը մտնելով կը փախչի։ Զօրավարը, որ հիւրանոցը կը գտնուէր կնոջը հետ, վայրկենապէս կը սպաննուի, իսկ տիկինը ծանրապէս կը վիրաւորուի փորէն, եւ կը մեռնի ճամբան, հիւանդանոց փոխադրուած ատեն։

⁂ Գնդակահարուածներուն մէջ կը գտնուի հրամանատար Կէրթ, ծովային սպայ մը որ ստացած էր ամենաբարձր պատուանշանը, «վասն Արժանեաց»։ Շատ քիչեր ունին այս նշանը, եւ այդ քիչերէն մէկն է Հինտէնպուրկ։

Պատերազմական ատեանին առջեւ, իւրաքանչիւր գնդակահարութիւն հազիւ եօթը վայրկեան կը տեւէր։ Ահաւոր տեսարան մը կը պարզէր Լիխթէր – Ֆիլտէի զօրանոցը, ուր տեղի կ՚ունենային գնդակահարութիւնները։ Բոլորն ալ բարձրաձայն կը բողոքէին թէ անմեղ են, խորապէս յուզելով գնդակահարող զինուորները, բայց անօգուտ էր. գնդակները կը տեղային իրարու ետեւէ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

—·—

2.— ԱՆՀԱՏԸ ԳԱՀԻՆ ՎՐԱՅ ԵՒ ԱՆՀԱՏԸ ԳԱՀԸՆԿԷՑ

Ֆրանսական մեծ Յեղափոխութիւնը անհատապաշտութեան արիւնոտ պատասխանն է ազնուապետական այն իրաւակարգին դէմ, որ անհատի իրաւունքը անտեսած էր եւ ազատութիւնը ենթարկած տիրող դասի քմահաճոյքին։

«Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Յայտարարութեան» նախաբանը փողհարելով մարդու «բնական, անձեռնմխելի եւ նուիրական իրաւունքները» կը յայտէ · — «Մարդու իրաւունքներու մոռացումը կամ անտեսումն է միակ պատճառը հանրային դժբախտութիւններու եւ կառավարութեանց ապականութեան»։

Նոյն յայտարարութեան 17 յօդուածներէն երկրորդը նմանապէս շատ ուշագրաւ է մեր առաջադրած հարցի քննութեան տեսակէտէն։ Ան կը խօսի «մարդու անկորնչելի եւ բնական իրաւունքներու պահպանման» մասին։

Այսպէս, ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան հիմնական մտահոգութիւնը եղաւ ոչ միայն ընդունիլ եւ պաշտպանել մարդու եւ քաղաքացիին իրաւունքները, այլ եւ հանդիսաւորապէս նուիրագործել եւ յայտարարել թէ այդ իրաւունքները անձեռնմխելի են, որովհետեւ բնական են, կը բխին այն իրողութենէն որ մարդը իբրեւ մարդ անքննելի եւ անկորնչելի իրաւունքներ ունի, որոնց առջեւ պէտք է խոնարհին ընկերութիւնը եւ կառավարութիւնները։

Այդ հանդիսաւոր Յայտարարութիւնը ռումբի մը պէս նետուեցաւ 19րդ դարու վրայ, թափանցեց ամէն սահմաններէ ներս, եւ իրմով համակեց դարուն ամբողջ մտածողութիւնը։

Ռոմանթիկ դպրոցը որ անցեալ դարու առաջին քառորդին թատերական հանդիսաւորութեամբ հրապարակ կ'իջնէր, անհատը, իր վիշտերով եւ տենչերով, դարձուց իր երգին եւ հոգածութեան գլխաւոր առարկան։

Ընկերաբանութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը տարփողեցին մարդու եւ անհատի իրաւունքները, հակադրեթեան։ Սփէնսըրի «Անհատը պետութեան։ Սփէնսէրի «Անհատը պետութեան դէմ» գրքոյկին եւ լոյթը փայլատակումն է դարուն մտայնութեան։

Նափոլէոնեան օրինագրքերը, որ օրինակ ծառայեցին ուրիշ ազգերու եւ ընդօրինակուեցան երկրէ երկիր, ծայրէ ծայր անհատի իրաւունքներու գերակայութեան եւ նուիրագործման նացայայտ մտահոգութիւնը կը մատնեն եւ այս՝ յաճախ ի վնաս հաւաքականութեան։

Թերեւս ամէնէն շատ եւ ամէնէն յատկանշական ձեւով տնտեսութեան եւ տնտեսագիտութեան մէջ իր լրիւ ծաղկումին հասաւ անհատին ամենակուլ իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը։

— Ազատ թողէք, մի խանգարէք անհատը, թողէք որ ան անկաշկանդ գործէ, կ'աղաղակէր տնտեսագիտութեան դասական դպրոցը Ադամ Սմիթի, Րիքարտոյի եւ ուրիշներու բերնով։

Դասական դպրոցը իր պաշտպանութեան տակ առնելով տնտեսական մարդը, կը հաւատար թէ անոր գործունէութիւնը կը ղեկավարուի ներքին, թաքուն, բնական օրէնքներով։ Բաւական է չմիջամտել՝ որպէսզի այդ բնական օրէնքները ինքնաբերաբար, իրենց ներքին ուժականութեամբ, յառաջ բերեն բարեբաստիկ ներդաշնակութիւն անհատներու միջեւ եւ ընկերութեան համար։

Ահա տեսակէտ մը, ահա սկզբունքներ որ իրենց արտայայտութիւնը գտան ոչ միայն գրականութեան, ընկերաբանութեան, օրէնսդրութեան եւ տնտեսագիտութեան մէջ, այլ արդէն յաղթական էին քաղաքական մարզին մէջ։ Ժողովրդական վարչաձեւին կիրարկումը տուաւ անհատին տիրականութեան իր ամբողջական եւ տրամաբանական զարգացումը եւ անով գունաւորեց 19րդ դարը։

Անհատին կամքն է աղբիւրը օրէնքին եւ իշխանութեան, ան է որ կը ձեւէ, կը շինէ, կը տնօրինէ եւ իրաւունք ունի քանդելու։ Քուէատուփին մօտեցող անհատը՝ թագաւոր, եւ քուէի մեծամասնութեամբ ընտրուած քաղաքացին՝ ճշմարիտ արտայայտիչը հաւաքական կամքին։

«Ձայն բազմաց, ձայն Աստուծոյ»ի դաւանանքն է որ քաղաքական տարազով կոչուեցաւ դեմոկրատիա (ժողովրդապետութիւն), իսկ հոգեկան արտայայտութեամբ եւ իբրեւ մտայնութիւն յորջորջուեցաւ ազատականութիւն (liberalisme) եւ տարփողուեցաւ 19րդ դարու երկայնքին ու երկրէ երկիր. այն աստիճան որ ընկերվարութիւնն ալ փորձութեան մատնուելով, կառչեցաւ անոր քղանցքին եւ կոչեց ինքզինք «սոցիալ-դեմոկրատիա»։

19րդ դարը անվիճելիօրէն եղաւ ազատականութեան եւ անհատապաշտութեան դարը. անհատը ինքնարժէք եւ ինքնանպատակ հռչակուեցաւ։

Անհատի այս ըմբռնումին կը հետեւի քաղաքական եւ քաղաքացիական ազատութեանց այն երկար շարանը որ կը կազմէ ժողովրդավար վարչաձեւին աւետարանը։

Իրաւունք ազատ, հաւասար եւ ուղղակի հանրաքուէի, ընտրելու եւ ընտրուելու, իրաւունք խօսքի, մամուլի, հաւաքոյթի, ընկերակցութեանց եւ խղճի ազատութեան։

Իրաւո՛ւնք... Իրաւունք նոյն իսկ դիմադրութեան եւ զինեալ ապստամբութեան, կը յայտարարէր «Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունք»ներու տախտակը, եթէ պետութիւնը փորձէ ոտնակոխել կամ անտեսել անհատին բնական իրաւունքները։

Եթէ ճիշդ է որ անհատը իրաւունքներ ունի եւ քաղաքակրթութեան վերելքին նպաստակից է պահպանել եւ ընդլայնել անհատին այդ իրաւունքները եւ երջանկութիւնը հաւաքականութեան ծոցին մէջ, ապա ուրեմն 19րդ դարու դեմոկրատիան այնքան տարամերժօրէն անհատապաշտ եղաւ որ, անտեսեց եւ շատ անգամ զոհեց հաւաքականութեան շահը, անհատապաշտութեան բագինին վրայ եւ ի վերջոյ այնպիսի այլասերումներու ենթարկուեցաւ որ դարձաւ անկարող եւ նոյն իսկ վտանգաւոր վարչաձեւ՝ առաջնորդելու մարդկութեան ճակատագիրը։

Դեմոկրատիան ոչ միայն չկրցաւ ներդաշնակել անհատին եւ ընկերութեան շահերը, այլ եւ գերադասեց անհատը ընկերութենէն եւ մխրճուեցաւ այն պատրանքին մէջ թէ անհատին շահը կը զուգադիպի հասարակութեան շահին եւ անհատին երջանկութիւնը յառաջ կը բերէ ընկերութեան երջանկութիւնը։

Իսկ անհատին երջանկութիւնը հոմանիշ դարձաւ նիւթական բարօրութեան։ Կեանքի նիւթապաշտական ըմբռնումը տիրապետեց մտքերուն. տեսլականի խանդավառ աճը, խոյանքը դէպի աննիւթական հաճոյքները, գաղափարի համար մարտնչելու եւ զոհուելու պատրաստակամութիւնը դարձան փոքրաթիւ անհատներու սեփականութիւն։ Անհատը պարպուեցաւ իր հոգեկան արժէքներէն եւ գոհունակութեամբ նետեց ինքզինք նիւթական շահի նեղ շրջանակին մէջ։

«Դեմոկրատ», «լիպէրալ» եւ անհատապաշտ 19րդ դարու անբարոյական բարոյականութիւնը հռչակուեցաւ «Ամէն մարդ իրեն համար եւ Աստուած ամէնքին համար», այն ներքին ապահովութեամբ թէ Աստուծոյ բաշխումը ամէնքին՝ «սուղի ապրանք չըլլար»։

Զարմանալի չէ որ այս աստուածաբաշխ բարոյականութեամբ բաւականացող եւ անհատապաշտութեամբ ոգեւորուած դեմոկրատիան դարձաւ, իրականին մէջ, ոչ թէ ընդհանրապէս անհատին, այլ ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի խաբեբայ ու դրամաշորթ, սնանկութիւնը զլացում ընտրած կամ անդոյ հարստութիւններու վրայ հիմնուած բաժնեթուղթեր տեղաւորող եւ եթէ այդ բոլորը չըրաւեն, բռնաբարութեամբ սնիքացող անհատին պաշտպան վարչաձեւը։

Զարմանալի չէ նոյնպէս որ արտադրութեան մէջ անմասն եւ անհաւասարակ ընկերութեան օգտակար աշխատանքհայթայթելուտեսակէտէն ամէնէն անպէտ հատուածը, փաստաբան դասը, որուն անհետացումով առնուազն ոչինչ պիտի կորսնցնէր ընկերութիւնը, դարձաւ, դեմոկրատիայի շնորհիւ, ղեկավարը պետութեան եւ բազմաձեւ հասութաբեր աթոռներու վրայ, խորհուրդ ու հնարք կը բաշխէ անբարոյականութեան եւ խարդախութեան մէջ իր փառքն ու յաջողութիւնը փնտռող անհատին։

Ահա անհատապաշտութեամբ սկսած եւ այլասերումի յանգած գունագեղ պատկերը այն դեմոկրատիային որ դիկտատուրայի լախտի հարուածներուն տակ կը կթոտի եւ նահանջի մէջ է։

Ի՞նչ կը հակադրէ անհատապաշտ եւ ազատական դեմոկրատիային բարձրացող դիկտատուրան։

«Մենք կը ներկայացնենք յստակ, վճռական եւ վերջնական հակադրութիւնը դեմոկրատիայի, սակաւապետութեան..., մէկ խօսքով 1789ի «անմահ» սկզբունքներու աշխարհին»։ (Մուսոլինի, էջ 74) (*)։

«Դեմոկրատիայի դարը, թիւի, մեծամասնութեան, քանակի դարը վերջնականապէս հաշուեյարդարի ենթարկուած է» (էջ 75)։ Իսկ ազատականութիւնը կը նկատուի «անիշխանութեան տրամաբանական եւ պատմական նախադուռը»։ (Մուսոլինի, էջ 47)։

«Արեւմտեան դեմոկրատիան, ահա՛ յիմարութիւնը»։ (Հիթլէր, էջ 264)։

Իսկ անհատը, դեմոկրատիայի գուրգուրանքին առարկայ այդ չփացած զաւակը, — ահա՛ թշնամին որուն դէմ թունաւոր նետեր կ'արձակէ դիկտատուրան։

Մանենք մանրամասնութեանց մէջ։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

(*) Այս եւ յետագայ բոլոր մէջբերումները առնուած են Մուսոլինիի **Le Fascisme** եւ Հիթլէրի **Mein Kampf** գրքերէն։

ՓԻԷՐ ԼՕԹԻԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ...

—··—

Եւրոպայի չփացած լակո՛տը դարձաւ Թուրքը, մասնաւորաբար սա վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին։ Մեծ ու փոքր, յաղթական թէ պարտեալ, բոլոր պետութիւնները կարգով զայն կը դարպասեն եւրոպական ցամաքամասէն մինչեւ Պալքանները, մինչեւ Ասիան ու Ամերիկան, խեղկատակ ու պատկերազարդ ցուցադրութիւններ կազմակերպելով մամուլի մէջ, եւ բեմերու վրայ, եւ բազմանգամ թէ առանձին այցելութիւններ սարքելով դէպի Թուրքիա ու Թուրք ժողովուրդը։

Եւ բնական է, վերադարձին լորձնաշուրթն փառաբանելու համար, «Թուրք արի եւ աշխատասէր ժողովուրդին բարեմասնութիւնները, եւ հաստատուած կարգուսարքը», իր սքանչելի «առաջնորդ» Մուսթաֆա Քէմալով, եւ «ճկուն» դիւանագէտ Ըսմէթով։

Եւ չզարմանանք երբեք այս անտաւոր երեւոյթին առջեւ։ Այսպէս էր Եւրոպան երէկ, երբ մենք հող ունէինք մեր ոտքերուն տակ եւ ժողովուրդի ստուար զանգուած մեր չուրջը, եւ այսպէս է հիմա, երբ ման կուգանք գաղթականի ցուպը ձեռին աշխարհէ աշխարհ, լուսացնցուղ պողոտաներու վրայ։ Այն տարբերութեամբ միայն, որ երէկ Եւրոպան ճանչցած էինք թերթերու, գիրքերու եւ ճառերու միջոցաւ, իսկ այսօր իր մէջ կ'ապրինք, կը շնչենք ու կը հեւանք իրենց հետ։ Եւ հիմա, երբ մարդ փորձուի համեմատութեան եզր մը գտնել երէկի եւ այսօրուան մտածումներու միջեւ, այս գետնի վրայ, պիտի տեսնէ տարբերութիւններու ի՛նչպիսի խորխորատ, ինչպիսի անջրպետ։

Երէկ, երբ Լօզանի մէջ, «յաւիտենական Հիւանդ Մարդը», Թուրքը, գլուխը վեր ցցեց, եւ պատռեց իր իսկ ձեռքով ստորագրուած մահավճիռը, Սեւրի դաշնագիրը, նոր շրջան մը բացուեցաւ Թուրքիոյ համար։ Անկիւնադարձ մը, եթէ կ'ուզէք։ Իրերու այս անողոք կացութեան առջեւ, երբ մէկը լռեց, մեր «մեծ դաշնակից»ներէն, միւսը դաւաճանեց, դարպասեց, ամենայն ամբարտաւանութեամբ։ Երբ հարցը քարիւղի եւ թաքուն քաղաքական ծրագիրներու մասին էր, աւելորդ էր իսկ մտածել, երբեմնի իրենց «փոքր դաշնակից», տառապած ժողովուրդի մը տենչերուն, քաղաքական ու ընկերային ցանկութիւններու մասին։ Այսպէս է անողոք իրականութիւնը դժբախտաբար, քաղքենի դիւանագիտութեան մէջ։ Հետաքրքրուեցան կամ կը հետաքրքրուին այնչափ միայն, որքան որ իրենց շահերը կը պահանջեն։

Քաղաքական ու տնտեսական ակնկալութիւններու եւ քարիւղի հսկայ տարածութիւններու առջեւ, մեր գոյութիւնն ու մեր արդարագոյն դատը սակարկութեան ենթարկել վերջ, Թուրքիոյ յաւիտենական եւ չնչուած թշնամիները, դարձան մէկ օրէն միւսը «անշահախնդիր» եւ «անբասիր» բարեկամներ։ Օրինա՞կ կ'ուզէք։ Ո՞րո՞ւն միտքէն իսկ կ'անցնէր որ, օր մը, ցարական Ռուսիոյ ժառանգորդները, թեւ ու թիկունք պիտի հանդիսանային քէմալական ապստամբութեան։ Ո՞րուն միտքէն կ'անցնէր, որ օր մը, երէկի Թուրքին սուրէն ազատագրուած պալքանեան փոքր պետութիւնները, որոնց հոգին խորը կայ մշտավառ ատելութիւն մը Թուրքին ու Թուրքիոյ հանդէպ, պիտի եղբայրանային Պալքանեան ուխտի ու այլ դաշինքներով։

Ահա ձեզ Իտալիան իր փաշական կարգ ու սարքով, ահա ձեզի Մեծն Բրիտանիան, որ Մուսուլի նաւթահորերու խնդրին առջեւ անպատիւ նահանջի մը ճամբան բռնեց, ու վերջապէս ահա ձեզի Ֆրանսան, որ երթալով տեղատուութեան անխափանակ ճամբան կը բռնէ թրքական քաղաքական թէ տնտեսական ճնշումներուն առջեւ։ Բոլորին յիշողութեան մէջ տակաւին կենդանի է թուրք-սուրիական սահմանագծումներու առթիւ Ֆրանսայի բռնած ընթացքը։ Եւ Թուրքերը հիմա աւելի պահանջկոտ են։ Ո՛չ միայն կը պահանջեն, այլ եւ կը սպառնան։ Վկայ Ալէքսանդրէթի սանճագին Թուրքիոյ վերադարձնելու առթիւ արտայայտուած միտքերը։

Ֆրանսական քաղաքականութիւնը նահանջի ճամբան բռնեց այն օրէն, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ արմատական-ընկերվարական Էրիօն։ Եւ Լիոնի քաղաքապետը նահանջի այս ճամբուն վրայ, գլեց անցաւ շատ ու շատեր։

Իր ճամբորդութիւնը դէպի Թուրքիա քանի մը ընկերակիցներով, շատ բաներ կը խօսին մեզի, հակառակ անոր որ «անպաշտօն» հանգամանքով մը կատարած էր այդ ճամբորդութիւնը։

Յիշողութեանս մէջ շատ կենդանի է տակաւին։ Էրիօ, Իզմիրի «պատուոյ քաղաքացի» յորջորջուելէ վերջ, երբ գիւղացի Թուրքեր ձմերուկ կը հրամցնեն իրեն, կը բացագանչէ.

— «Այս ի՛նչ երկիր, այս ի՛նչ երկինք, եւ այս ինչ պտուղ»։

Եւ քունէն ընդոստ արթնցած մէկու մը պէս, գոհար մտքեր թափելով, կ'որդեգրէ երկու Թուրք տղաք, իր ծախքով դիւղատնտեսական վարժարանի դասընթացքներու հետեւելու համար։

Եւ վերադարձին, ինչպէս բոլոր Եւրոպացիները, որոնք կամ յօդուածաշարք մը պիտի գետեղեն թերթի մը մէջ եւ կամ գիրք մը պիտի հրատարակեն, Լիոնի քաղաքապետը երկուքը միասին կատարեց։ Ե՛ւ յօդուածաշարքեր գետեղեց զանազան թերթերու մէջ, եւ հաստափոր գիրք մըն ալ հրատարակեց որ սեղանիս վրայ է հիմա, «L'Orient»։

Կ'արժէ այլ առթիւ մանրամասնել այս գիրքը, հասկնալու համար շատ մը գոհար մտքեր, որոնց մասին հեղինակը սատանաթեւ ոճով մը, իր չացած հիացումը կը յայտնէ։

Ինչպէս ըսի, Լօզանի դաշնա... Թուրքին ու Թուրքիոյ համար ե... անկիւնադարձ մը։ Թուրքիան դա... ձաւ արեւելքցի պերճազին մը, ... դիրկէ դիրկ, բազուկէ բազուկ նետուի։ Քիչ մը համբոյր, քի... ժպիտ բաշխելու ասոր ու անոր։ Այս մարզին մէջ Ֆրանսան իր ... մէջն է։ Խորհրդարանի մէջ, «Թու... քիոյ բարեկամները» անունով խ... դարանական Միութիւն մը կը կ... մուի գլխաւորութեամբ Էրիոյի։ ... պատերազմը չկրցաւ ազգերու երազուած համերաշխութիւնն ա... ծել։

Մէջտեղ եկան պարտեալներ եւ յաղթականներ։ Եւ այսպէս ալ պիտի ... լայ, քանի կան այս հոգեբանութ... եւ յաւիտենական դժգոհութեան ... ցումները, երկիրէ երկիր, ժողովուրդէ ժողովուրդ, եւ անհատէ անհա...

Հետեւաբար, վաղուան փոթո... որ մղձաւանջն է ներկայ ժամանա... շրջանի բոլոր քաղաքական դէմք... րուն, կը ստիպէ Ե՛ւ յաղթականը, ... պարտեալը, որ կռուաններ փնտռ... դաշնակիցներ ճարեն վաղուան ... մար, որ միշտ մութ է, անստոյ... անակնկալներով լի։

«Հիւանդ Մարդը» որ կենդանութեան շունչ մը առաւ քէմալական ... խութեան օրով, այսօր Միջին Արեւելքի եւ կեդրոնական Եւրոպ... քաղաքական եւ տնտեսական կարգ... սարքին մէջ կարեւոր տեղ մը գր... ւած է։ Ընդունինք այս։

Եւ հակառակ մեր բոլոր ենթադր... թիւններուն, «ներքնապէս քայքա... ուած» եւ «խռովայոյզ» Թուրքի... վերջին տասնամեակի ընթացքին ձեռք բերած արտաքին դիւանագի... կան եւ քաղաքական զանազան յա... ղութիւններու շնորհիւ, կամաց ... մաց, դարձած է խայծ մը, միջ... գային դիւանագիտութեան հերոս... րուն։ Եւ այդ երեւութական յաջո... թեանց կը վերագրուի, այն խոր ... տաքրքրութիւնը, որ այնքան շա... լօրէն ցոյց կուտան եւրոպական ... մաքամասի բոլոր տեսակի դիւան... գէտները։ Եւ այսպիսով, Էնկի... դարձաւ միջազգային դիւանագիտ... թեան շղթային կարեւոր օղակնե... մէկը։ Ջուրի ճամբայ դարձաւ Էնկ... րին։ Հոն են բոլոր քաղաքական ... նաւորութիւնները, պատգամաւոր... թիւնները, որոնք իրարու կը յաջ... դեն, կարծես մրցումի ելած ըլլա... լորձնաշուրթն փառաբանութեան ... ցանիչը կոտրելու համար։

X

Այսպէս, անցեալները, Մարսէ... Առեւտրական Սենեակը, պատգամ... ւորութիւն մը ղրկած էր դէպի Պ... եւ Էնկիւրի։ Պատգամաւորութիւնը գլխաւորէր Առեւտրական Սենեա... նախագահը Ֆէլիքս Փրաքս։ Պատգա... մաւորութեան մաս կը կազմէին ք... պաշտօնատարներ ընկերակցութեա... քաղքենի թերթի մը՝ Լը Փըթի Մ... սէյէի թղթակցին, Պ. Լէօն Պանք... լի։

Կ'արժէ որ Հայ ժողովուրդը ծա... թանայ այս ուշացած ու անճար... Փիէր Լօթիին, որուն ստորագր... տասնըմէկ յօդուածները՝ վերադա... ձին, «Պալքանները 1934» խորագր... կը կազմեն դարաշրջանի սայթաք... ները։

Արթուն են Թուրքերը, եւ կը գ... ծեն ամէն ճակատի վրայ։ Իրենց նա...

ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

»»»··«««

Ա. ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Այդպէս հայ աշուղներ են՝ Քէօռ Օղլին, Ասլի Քեարամը, Աշըղ Ղարիբը, Շիրինը եւ ուրիշ շատերը, թւով մօտ երկու հարիւր հոգի՝ հարիւր տարուան ընթացքում՝ 1700—1800 թուականներին։

«Աշուղներից աւելի կրօնասէրները, — ասում է «Հայ Աշուղներ» գրուածքում բանասէր բժշկապետ Գէորգ Ախվերդեանը — կարծելով թէ Հայոց «ճոխ լեզուն» սկզբից ի վեր նշանակուած է միայն Ստեղծողին եւ սրբերին փառաբանելու համար երգերի մէջ, եւ յանցանք համարելով անարգելու աստուածախօս լեզուի սրբութիւնը— իրենց բանաստեղծական զգացմունքներն երգել են Պարսից, Թուրքաց եւ Օսմանցոց լեզուներով։ Սրանցից մի քանիսը բոլորովին հայերէն չեն երգել, ինչպէս Քէչիչ Օղլին, Ալլահվերդին եւն... Հաղորդելով այդպէս օտարներին իրենց շնորհքի պտուղները, մեր երգիչները զուրկ չեն մնացել Օսմանցոց, մանաւանդ Պարսից ներգործութիւնից, որոնցով առաջնորդել են մեզ մեր ճաշակում եւ որոնք ու հասարակ մեծ ազդեցութիւն են ունեցել մեր կենցաղավարութեան վրայ... Պարսից ու Թուրքաց մէջ աշուղների մեծ մասը եղել են ազգով Հայ... Այսպէս, պատահում են Թուրինջ, Սէյաթ, Շիրին անունով աշուղներ. երբեմն անունին աւելացրել են «Նօվա» բառը. Սայաթ Նօվա, Քիչիկ-Նօվա. երբեմն անունի վերջին կցրել են «օղլի» (որդի) բառը կամ «օղլան». — Ջահիլ-օղլան, Եաղուբ օղլի։ Թուրքերէն խաղ ասելով, հռչակուած անունը այնուհետեւ գործածել են նաեւ հայերէն հեղինակուած երգերի մէջ, թէպէտ, մանաւանդ հայերէն ասողները, միշտ գործ են ածում իրենց յատուկ անունները — Բաղդասար, Մելքօ, Աղամ...»։ «Աշուղ» բառը պարսկերէն աշըք (սիրահար) բառից է, որ տրւում էր եւրոպական տրուբադուրների նման երգիչներին, որոնք մի-մի նուագարան ձեռներին շրջում էին ամէն տեղ, մոռացած իրենց տունն ու տեղը, եւ, ինչպէս ասում է նոյն Ախվերդեանը, «խալխի նօքարն», «ղուլ»ն եղած. նրանց տունը՝ փողոցն ու «մէջլիս»ն էր։

Երգասաց հեղինակ երգիչները կոչւել են տաղասացներ, ապա եւ պարսկերէն շայիր (բանաստեղծ), նրանց երգերը շէր (երգ)։ Յետագայում աշուղ բառը գործ են ածել մ'յն տաղերգուների համար, որոնք թէ հեղինակել են եւ թէ իրենց հեղինակածը իրենք երգել։ «Կայ որ սազ ածելը չիմանալով, միայն խաղ է հանում (գրում է կամ հնարում). սրան ասում են խաղ հանող. կայ որ սազն ածելով, ասում է ուրիշից հանած խաղը. սրան ասում են խաղ ասող։ Բայց ամէնից գերազանցն ու պատուելին աշուղն է, որի համար սազն ու խաղը իր հոգին ու մարմինն է»։ (Ախվերդեան)։

Սայաթ-Նովան է հայ աշուղների թագն ու պարծանքը. այնուհետեւ յայտնի եղան աշուղ Թուրինջը, Միսկին Բուրջին, Ազրար Աղամը, Շիրինը, Սայեադը, Շամչի-Մելքօ, Թուջջար, Քեչիչ-Օղլին, Գուրջի Նավէն, Զարդեարը, Նաղաշ Յովնաթանը եւ մանաւանդ Աշըղ Ջիւանին, որի մահուան 25ամեակն է բոլորւում։

=•=

Բ.— ԿԵԱՆՔԸ

Սայաթ-Նովայից եւ Շիրինից յետոյ՝ հայ աշուղների լաւագոյն եւ վերջին ներկայացուցիչն է Աշուղ Ջիւանին, որ տաճկահայ ազատագրութեան ժողովրդական երգիչներից մէկն է։

Րաֆֆիի հրաշունչ վէպերի եւ Գամառ Քաթիպայի մարտակոչ գրուածքների հետ միասին աշխատաւոր հայ ժողովրդի մէջ մեծ ընդունելութիւն են գտնում աշուղական հայրենասիրական երգերը։ Ութսունական թուականներից սկսած մինչեւ համաշխարհային պատերազմի օրերը երգւում էին եւ տարածւում այն տաղերը, որոնք նուիրուած էին տաճկահայ ազատագրութեան դատին, որովհետեւ այդ դատն արդար էր եւ մեծ համակրութիւն էր վայելում հայկական զանգուածների ծալքերում։ Աշուղ Ջիւանին էլ իր քնարը նուիրեց այդ սուրբ դատին եւ վաստակեց իր ժամանակին մեծ ժողովրդականութիւն։ Աշուղ Ջիւանին հռչակ ստացել է Ալէքսանդրապոլում. նա յայտնի ջութակահար էր։

Սերովբէ Լեւոնեան աշուղ Ջիւանին ծնած է Ախալքալաքի Կարծախ գիւղում, 1846 թուին. ուրեմն նա աւելի շատ Ջաւախքի զաւակ է։ Հայրն իր որդուն փոքր ժամանակից կոչեց Ջիւանիկ, որ յետագայում դարձաւ նրա աշուղական կեղծանունը։ Ջիւանին իր բովանդակ ուսումը ստացաւ իրենց գիւղի դպրոցում եւ այնուհետեւ այլեւս չկարողացաւ շարունակել իր ուսումը, որովհետեւ հայրը շուտով մեռաւ եւ նա ստիպուած եղաւ երկրագործ դառնալու՝ իր ապրուստը հայթայթելու համար. այնուհետեւ Ջիւանին ազատ ժամանակները շարունակ պարապում էր ընթերցանութեամբ. դրանով պէտք է բացատրել նրա բաւականաչափ զարգացած լինելը։ Ընթերցանութեան հետ միասին Ջիւանին սիրեց եւ աշուղական արուեստը։ Մի ձմեռ Կարծախ գիւղն եկան մի քանի հայ աշուղներ, որոնք իրենց երգերով մեծ ազդեցութիւն թողին պատանի Սերոբի վրայ. նա մի ջութակ գտաւ, խնդրեց որ իրեն էլ նուագել սովորեցնեն. յետոյ ինքնաշխատութեամբ շարունակեց նուագել եւ երգել. մի քանի տարուց յետոյ արդէն հանդէս եկաւ որպէս աշուղ-Ջիւանի Թիֆլիզում, ապա Ալէքսանդրապոլում։ Մինչեւ 1871 թիւը Ջիւանին այս կամ այն աշուղական խմբի անդամ էր. այդ ժամանակաշրջանում նա աչքի չէր ընկնում իբրեւ ստեղծագործող. 1871 թուից ի վեր նա կարողացաւ ունենալ իր սեփական խումբը եւ այդ օրուանից էլ փայլեց նրա աստղը։ Աշուղ Ջիւանին դարձաւ հա... րուստների զարդը. թուրքերէն խաղերի փոխարէն Ջիւանու խումբն էր նուագում եւ երգում հարսանիքներում. միւս կողմից հասարակ ժողովուրդն էլ զուրկ չէր մնում Ջիւանուն լսելու հաճոյքից, որովհետեւ նա նուագում էր եւ երգում թէ նշանաւոր սրճարաններում եւ թէ գրօսավայր պարտէզներում։ 1875 թուից սկսած Ջիւանին հանրածանօթ աշուղ վարպետ էր մարւում. նա ունեցաւ իր աշուղական դպրոցը, ուր սովորեցնում էր նուագելը եւ աշուղութիւնը, իսկ 90-ական թուականներին ընտրուեց աշուղների արհեստակցական պետ, համքարութեան «ուստաբաշի»։ Աշուղ Ջիւանու քնարի գլխաւոր լարը թրթռում էր հայրենիքի ազատութեան համար, նրա գրիչն ու ջութակը ուժգին թափով փոխհնչեցնում էին արեւմտահայ ժողովրդի փրկութեան արշալոյսը. Ջիւանին շատ լաւատես էր եւ ջերմեռանդ հաւատում էր արեւմտահայ ժողովրդի ազատագրութեանը։

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(2) (Շար.)

տակէն հանելու համար, ոչ մէկ խըտիր կը դնեն միջոցներու մէջ: Եւրոպական ցամաքամասին մէջ այսօր, Թրքական քարոզչութեան հսկայ ցանցեր են հաստատած:

Այսպէս, Մարսէյլի Առեւտրական պատուիրակութեան դէպի Թուրքիա ուղեւորութիւնը կը պարտինք Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսին, անոր ժամանակէ մը ի վեր տարած խըլրդային աշխատանքներուն, որ տուին իրեն պտուղը:

Այսպէս Ֆրանսական պատուիրակութեան Պոլիս հանելէն շատ առաջ, Թուրք հիւպատոսը, Պոլիս եւ Էնկիւրի է գացածմեծաշուք եւ ապսպրանքի վրայ ընդունելութիւն մը սարքելու համար Ֆրանսացիներուն:

Եւ ինչպէս տեղական թերթերը մեզի կ'ըսեն, եւ առաւելապէս պահպանողական «Լը Փըթի Մարսէյէ»էն, որ ժամանակէ մը ի վեր թրքանպաստ քարոզչութեան նուիրուած է, մօտ օրէն Մարսէյլ պիտի ժամանէ Պոլսոյ Թրքական Առեւտրական Սենեակէն պատգամաւորութիւն մը:

Այս բոլորէն վերջ, յաջորդով պիտի խօսիմ, Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի պատգամաւորութեան տարած աշխատանքներուն, եւ Լէօն Պանքալի «Պալքաններ» յօդուածաշարքին մասին:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՓՐՈՖ. Յ. Թ. ԳԱՅԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

0000

Ամառնային արձակուրդի գաղջ երեկոյ մըն էր եւ մենք յոգնած մեր արշաւանքէն, կը վերադառնայինք վարժարան յամրաքայլ, մերթ երգելով, մերթ խօսակցելով: Հեռուն՝ գիւղի կայարանին ճամբուն վրայ սեւ հետք մը կը նշմարենք որ դանդաղօրէն կը մօտենայ: Ատեն մը վերջը սեւ ստուերը պարթեւ հասակով, առնական կեցուածքով ու Չէրքէզի տարազով հսկայի մը կը կերպարանափոխուի մեր ներկայութեան: Քաղաքակիրթ երկրի մը մէկ հեռաւոր գիւղին մէջ սանկ տիպարի մը երեւան գալը աւելի քան անսովոր դէպք մըն էր: Վայրկենապէս բոլորս ալ կը շրջապատենք զինքը եւ ամէն լեզուով հարցումներ կ'ուղղենք: Նորեկը հազիւ ժամանակ կ'ունենայ հարցումներուն տեղատարափին պատասխանելու, յանկարծ փրոֆ. Յ. Թ. Գայլեան, որ մեզի կ'ընկերանար, առաջ կ'անցնի ու կը գիրկընդխառնուի նորեկ օտարին:

Այս տեսարանին հանդէպ մենք եւ մանաւանդ մեր օտար ընկերները ապշահար կը մնանք ու անհամբեր կը սպասենք լուսաբանութեան մը: Յուզումի քանի մը վայրկեաններ կը սահին: Փրոֆ. Գայլեան մեզի կը ներկայացնէ նորեկ հիւրը իբր իր հին ընկերներէն մին, հայ ազատագրութեան մարտիկ, որ հեռաւոր երկրէ մը իրեն այցելութեան եկած է:

Հրմշտուք մը ծայր կուտայ թէ ով էն առաջ անակնկալ այցելուին ձեռքը պիտի սեղմէ, իսկ հայ աշակերտները թէ ով էն առաջ զինքը պիտի համբուրէ:

Երիտասարդութիւնը դիւրաւ ըմբռնեց բացատրութիւնը եւ հաշտուեցաւ եղելութեան հետ, կը մնար միայն տնօրէնը որու դաստիարակութիւնն ու աշխարհահայեացքը շատ հեռու էին իր կրթական յարկին տակ հայ յեղափոխական մը, ան ալ Փէտայի տարազով, հիւրընկալելու գաղափարին ընտելանալէ:

Մեր հիւրն ու փրոֆ. Գայլեանը թեւ թեւի առաջ կ'անցնին ու մենք կը հետեւինք՝ օդը թնդացնելով ազգային ու մարտական երգերով:

Վարժարանին տնօրէնը մեր ատթած թոհուբոհէն ու աղմուկէն խանդարուած՝ իր աշխատութիւնը կ'ընդմիջէ եւ դուրս կ'ելլէ մեզ դիմաւորելու: Փրոֆ. Գայլեանի դէմքին վրայ անձկութեան հետքեր կը նշմարեմ: Անշուշտ կը խորհէր թէ սանկ արտասովոր հիւր մը ինչպէս ներկայացնելու է, մանաւանդ անոր ներկայութեան չարժառիթներու ի՞նչ բացատրութիւն տալու է: Հայ աշակերտներու մտահոգութիւնը ակնթարթ մը կ'ապրինք: Փրոֆ. Գայլեան յանկարծ քայլ մը կ'առնէ եւ ձեռքով ցոյց տալով մեր հիւրը անվարան.

— Պարոն տնօրէն, այս մարդը քաջ մըն է, հերոս մըն է:

Հայ աշակերտներէն մին՝

— Պարոն տնօրէն, այս հերոսը հայրենակիցս է:

Ուրիշ մը.

— Պարոն տնօրէն, ան մեր եղբայրն է:

Խստաբարոյ տնօրէնը թէեւ ինքն իրեն կը խորհէր թէ հերոսի մը, եթէ նոյն իսկ հայ ու ազգային ըլլար ան, ներկայութեան պէտքը չզգացուիր վարժարանի մը մէջ, բայց իր աշակերտութեան ընդհանուր խանդավառութենէն գինաթափ, համակրալիր հիւրասիրութեամբ մը կը պատուէ մեր փէտայի հայրենակիցը:

Այս պարզ դէպքէն անցեր են մօտ 35 տարիներ եւ սակայն յիշողութեանս մէջ անջնջելի դրոշմուած կը մնան:

— Անիկա քա՛ջ մըն է, ան հերոս մըն է:

Հերոս մըն ալ ինքն էր բառին ըն-տիր իմաստով: Ան հաւատարիմ մնաց իր գաղափարներուն, արդի գռեհկօրէն նիւթապաշտ ընկերութեան մէջ:

Վ. Ճ.

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՕՐ ՄԸ ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

0000

Օր մը խնդուքի, զուարճութեան, մխիթարութեան:

Հայորդիներ՝ փոքրիկն Լեւիկ Սամպոնճեան որ իր 7 ու կէս տարու տղեկի մը պակասաւոր ակռաներէն կոտրտելով դուրս կը թափէ գայլուկի նշանաբանը՝ «միշտ դէպի լաւ», կը խօսի հայերէն նոր լեզու ելած փոքրիկի մը անուշութեամբ, հատ հատ դուրս քաշելով բառերը: Միշտ հայերէն բառ մը սակայն, որովհետեւ գայլուկի օրէնքին Բ. յօդուածը կը պարտադրէ իրեն անպայման եւ մաքուր հայերէն խօսիլ: Կրնա՞յ իր խմբապետներուն եւ գայլուկներուն ներկայութեամբ այդ զանցառութիւնը կատարել:

—Ուշադրութիւն, գայլուկ, քիչ վերջ թերեւս կրկնել տանք նոյն հարցումը քեզ: Անունդ տուր:

— Ժորժ Մուրատեան, Անկէնի հոյլէն:

— Ուշադի՞ր էիր խմբապետիդ այս առտուան դասախօսութեան:

— Ո՛չ, եղբայր խմբապետ:

Զինքը կը շնորհաւորենք իր ճշմարտախօսութեան համար, բայց դիտել կուտանք որ գայլուկը պէտք էնաեւ ուշադիր ըլլայ այն շատ կարճ խօսակցութեանց որ իր պետերը ստիպուած են ունենալ իրենց մասնագիտական թէ հայրենագիտութեան զարգացման համար: Այո, միշտ, բայց շատ կարճ:

Միթէ յանցաւոր են սա զոյգ Լեւոնները, մէկը Գրիգորեան, միւսը Էլմասեան, Պուա Քոլոմպէն, երբ իրենց գլխին կախուած խնձորենին, Մուլէն տ'Օրմըմոնի հովասուն պուրակները եւ Սէնի ու Սէն է Ուազի չէներուն տեսքը ալ աւելի կը կապտէին իրենց ուշադրութիւնը: Մենէ ո՞վ իր դպրոցական քննութիւններու պատրաստութեան համար անտառ, լեռ, պարտէզ գացած չէ ու առանց գիրք բանալու ետ վերադարձած:

Բայց Արման Կիւլպօլեան պիտի գոհացնէ մեր հարցասիրութիւնը, տալով գայլուկի խոստումը.

— «Կը խոստանամ ըլլալ հաւատարիմ Աստուծոյս, հայրենիքիս եւ գայլուկի օրէնքին, գործել բարիք մը ամէն օր»:

Ի վերջոյ չարաճճի գայլուկները կը խոստովանին որ պէտք եղած չափով ուշադիր եղած չեն, կը խոստանան յետագային չթերանալ ու կը սկսինք խաղերը:

Գայլուկը միշտ կը խաղայ:

Խմբապետը անհաւատալի խանդաղատանքով ու համբերութեամբ կը հետեւի բոլորի շարժումներուն: Այո, ոչ մէկ ծնողք նոյն խղճմտանքով ու հոգատարութեամբ կը հետեւի իր զաւկին: Տեղի կ'ունենան արշաւներ, կը խաղանք մուկ ու կատու, աքլորի կռիւ եւն. եւն.:

Խանդավառութիւնն ու խնդուքը աննկարագրելի են: Ամբողջ մարմնով կը խնդան, ու ոչ ոք կը նշմարէ որ պաշարուած ենք հետաքրքիր ձրի հանդիսատեսներով, ու երբ կը նշմարենք, արդէն գայլուկները յոգնած են ու անօթի:

Գայլուկը իր բարեւով ճկոյթը եւ մատնեմատը խոնարհեցնելով բթամատի տակ, կը խոստանայ հնազանդիլ իր պետին, իսկ պետը իր կարգին նաեւ այդ դիրքը տեսնելով, պարտաւոր է յիշել թէ ինք պարտական է պաշտպանել գայլուկը:

Ու ահա մեր խմբապետը կը հաւաքէ գայլուկները, կը հսկէ ջուրի ամաններուն որ չխմեն ու կը պատուիրէ արեւը նստած հանգստանալ մինչեւ նախընթրիքի ժամը:

Հանգստանա՞լ թէ գուրալ, սատանան գիտէ թէ ի՞նչ կ'անցնի իրենց միտքէն:

Կ'ուտեն իբրեւ փոքրիկ գայլուկներ, աճապարանքով, սովածներու պէս: Այդ բոլոր շատախօս լեզուներէն ոչ մէկ ձայն: Քանի՛ քանի՜ մայրեր իրենց աչքերով պիտի ուզէին տեսնել այդ տեսարանը որմէ յետոյ մեր անխոնջ ու հայրենասէր խմբապետներուն միակ քաջալերանքը՝ օրհնէնքը չըթներուն պիտի երթային հիւսել դովքը Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

ՎԱՉԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Յ.Գ.— Յառաջիկայ կիրակի, 8 յուլիս, Ռօպէնսոնի պուրակներուն մէջ տեղի պիտի ունենան սկաուտներու բանակում ցուցահանդէս, երգեր, խաղեր: Կը հրաւիրենք ծնողքները եւ մասնաւորապէս Փարիզի եւ շրջակայքի երիտասարդ մտաւորականները:

Թատրոնը մարդակերներու մօտ

— o —

Թատրոնը, ինչպէս կը կարծուի ընդհանրապէս, միայն քաղաքակիրթ կոչուած ազգերու հնարքը չէ: Աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցած չէ ու այսօր ալ գոյութիւն չունի ցեղ մը որ թատրոն չունենայ, հակառակ անոր որ թատրոնը սկզբնաւորութեան կրօնական իմաստ է ունեցած: Վայրի ցեղերը, որոնց նկատմամբ մենք նախապաշարումներ ունինք, ներկայացումներէն աւելի կը տպաւորուին ու աւելի ուժգնօրէն կ'ապրին զանոնք, քան մենք:

Մարդակերները թատրոն չեն երթար: Անոնք կ'ապրին թատրոնը: Հանդիսութիւններն ու տօնակատարութիւնները, որոնց միջոցին զանազան տեսարաններ կը պարզուին, իրենց կեանքին մէկ մասը կը կազմեն: Ցեղ մը ուրիշ ցեղէ մը գերիներ կը վերցնէ ոչ միայն իր քաղցը անհետացնելու համար, այլեւ որովհետեւ կը խորհի թէ ով որ ձեռք ձգուածներուն միսը կ'ուտէ, գրայի ցեղին առաքինութիւնները պիտի իւրացնէ: Այս կարեւոր դէպքը տօնելու համար, մարդակերները մեծ հանդիսութիւններ կը սարքեն: Նախ՝ պարեր տեղի կ'ունենան: Այրերը, իւղ քսուած, իրենց գլուխներուն կը դնեն զարդեր որոնք ձուկի ձեւ ունին: Թամ-Թամի հընչիւններուն հետ անոնք կը մօտենան՝ կեղծելով փոքրիկ ձուկերուն չարժումները, որոնք իրենց խորհրդանըշանն են: Յանկարծ խումբին մէջ երեւան կուգայ այր մը որ իր գլխուն վրայ կը կրէ հսկայ դիմակ մը: Ոչ ոք կրնայ հասկնալ թէ այս մարդը ինչ կը ներկայացնէ: Ըստ մարդակերներուն, սարսափ գիշատիչ շնաձուկն է որ ձուկերը կը հետապնդէ: Վերջիններն կը սկսին վախնալ ու փախչիլ: Շնաձուկը կը մօտենայ, անոնց շուրջը կը դառնայ, կ'արագացնէ իր շարժումները, իսկ թամ-թամին հնչիւնները հետզհետէ կ'ուժովնան: Հանդիսութիւնը վերջ կը գտնէ ահաւոր իրարանցումով մը: Այն շրջանակին մէջ, զոր կը լքեն պարողները, մարդակերները կը կանգնեն խրճիթ մը, ճիւղերով: Ասկէ յետոյ, անմիջապէս կը սկսի «ներկայացում»ը:

Պառաւ մը, որուն դերը կը կատարէ այր մը, խրճիթ կը մտնէ ու կ'ելլէ, կատարելով տանտիրուհիի իր պարտականութիւնները: Քիչ յետոյ կը հասնի ամուսինը: Ան զայրացած է, որովհետեւ միայն մէկ ձուկ բռնած է: Այր ու կին կը սկսին կռուիլ: Դրացին որ շատ մը ձուկերով կը վերադառնայ, կը մտնէ խրճիթ ու բարձրաձայն կը սկսի գովուիլ ու պատմել իր յաջողութիւնները՝ որսի միջոցին: Տանտիրուհին, զայրացած, կը վերցնէ աւելը ու զայն կ'արտաքսէ խրճիթէն: Դրացին կը փախի, օգնութիւն կանչելով: Այր ու կին կը սկսին իրենց ձուկը եփել: Յանկարծ հանդիսաւոր ձեւով կը հասնի Աստուածութիւնը, որ երկիր իջած է համեստ ճաշին մասնակցելու համար: Զկնորսն ու կինը գոհունակութեամբ ապսպսած կուտան անոր, իրենց Աստուծոյն: Բայց Աստուած մինակ չէ: Իր հետ է կինը, յետոյ երկրորդ մը, երրորդ մը, չորրորդ մը...: Զկնորսը, յուսահատած, կը մերժէ ընդունիլ զանոնք բաժնել: Աստուած կը բարկանայ, հարուածով մը կը քանդէ խրճիթը ու կը ցրուէ ամէն ինչ որ հոն կը գտնուի: Տեսարանը վերջ կը գտնէ կռիւով մը որուն կը մասնակցին նաեւ հանդիսատեսները: «Սեւամորթեան պատկերախաղը» զոր տարիներ առաջ Ժուլ Լըմէթր Պէյքըր տուաւ, իրականութեան չի համապատասխաներ եւ մտացածին է: Աֆրիկէի եւ Փոլինէզիոյ մէջ գոյութիւն ունի թատերական արուեստ մը, զոր մենք երբեք չենք կրնար մեր բեմը փոխադրել: Անիկա այնպիսի արուեստ մըն է որ բնաւ չի յարմարիր մեր պայմաններուն, բայց մանաւանդ մեր ըմբռնումներուն: Ամէն ինչ իր տեղը ունի: Միայն չարժանկարը կրնայ մեզի ծանօթացնել վայրենիներու թատրոնը որ իրականին մէջ չի տարբերիր յունական գաւեշտներէն:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Դեռ կը խօսին

— o —

ԼԻՈՆ.— Անցեալ օր, «Յառաջ»ի յունիս 25 թիւին մէջ, «Հօճային տըղան» վերնագրով գրութիւն մը գրեցինք, յուսալով թէ ատկէ յետոյ բոլորովին պիտի լռէ ռամկավար պարսաւագիր մը — Մ. Տէր Ահարոնեան: Բայց, կ'երեւի թէ այս մարդիկը ոչ ամօթ գիտեն, եւ ոչ ալ բարոյական հալածանքներէ կը քաշուին: Զարմանալի չէ անշուշտ, որ Լիոնի այդ պառաւած մարդուկը ելլէ եւ «Յառաջ»ի միջոցաւ կամ մեր «ստախօսութիւնը ետ առնելու պահանջէ, եւ կամ «դատարան»ի առջեւ իմ գրածներս հաստատեմ...»:

Շատ բարի, ազա Մարտիրոս: Լսէ թէ ի՛նչ կայ չկայ, ինչպէս հօճա՞ էր հայրդ, թէ տէրտէր, մատնի՞չ էր թէ «ազգային» գործիչ, լաւ լսէ, որպէսզի իմանաս թէ քեզի ծնունդ տըւող Ահարոնը որքան զազրելի է եղեր իր այլազան յատկութիւններով.—

1.— Կը հաստատեմ հօրդ Սարուցին երթալը եւ Նուրի պէկին ինչ ըսելը Դատեմցիներուն մասին: Վկա՞յ կ'ուզես: Դիմէ ձեր հայրենակից Աստուր Մարկոսեանի, ան ձեզի մանրամասն կը պատմէ հօրդ ինչ բարի պըտուղ ըլլալը: ԱՅՍ ՄԷԿ:

2.— Թէ հայրդ ճերմակ փաթթոց փաթթեց ու «Նամազ»ի նստաւ Հաֆըզին տան եւեւը կալին վրայ՝ կը կրկնեմ, ու կը յանձնարարեմ որհարտանի մէջ ապրող Թաղէոս Վարդանեանի դիմես: Ան քեզի պիտի պատմէ շատ աղուոր բաներ, միայն թէ չխեղդուիս՝ երբ իմանաս որ անոնք ալ հաստատեն իմ ըսածներս:

3.— Հակառակ հօրդ իսլամացած ըլլալուն, Թուրք զինուորականները օգտագործեցին զայն եւ գիւղի որոշ գաղտնիքները իմանալէ յետոյ ձերբակալեցին եւ տարին քաղաք (Մեզրէ): Եւ ահա թէ ի՛նչ կը խօսի հայրըդ՝ երբ կը տեսնէ որ իսլամութիւնը ընդունելէ յետոյ՝ զինքն ալ կը կապեն որպէսզի Հարօղլի լերան խորը առաջնորդելով ոչնչացնեն: Կենդանի վկայ մըն է որ կը պատմէ, պարոն ռամկավար, առանց կարմրելու մօտիկ ըրէ: Լսեցէք թէ ի՛նչ իմաստուն խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտիրոսի պապուն ու Թուրք զինուորականին միջեւ:

ՏԷՐ ԱՀԱՐՈՆ.— ... էֆէնտի, եթէ կարելի է թոյլ տուէք որ վարի փաշային սկսի այսպէս.

բսելու:

ԹՈՒՐՔԸ.— Անկարելի է, քէչիշ, ոչ ոքի թոյլ չեմ կրնար տալ որպէսզի այս կարաւանէն ազատուի:

ՏԷՐ ԱՀԱՐՈՆ.— Կ'աղաչեմ, էֆէնտի, երկու խօսք միայն:

ԹՈՒՐՔԸ.— Անկարելի է, քէշիշ:

ՏԷՐ ԱՀԱՐՈՆ.— Աստուծոյ սիրոյն, էֆէնտի, երթամ ու գամ, չուտ, չա՛տ չուտ կը վերադառնամ:

ԹՈՒՐՔԸ.— Չըլլար ըսի, քէշիշ, կը բաւէ ինչ որ պիտի ըսես՝ կրնաս ինծի ալ ըսել: (Կը բարկանայ այս անգամ Թուրքը: Ու ահա, այն ատեն, գլխ դատի քաշող ռամկավար Մարտիրոսին հայրը կը մրմնջայ ինքնիրեն, ու առանց երկիւղի ու ամօթանքի կը սկսի այսպէս.

— Ճանըմ պէյ էֆէնտի, չէ՞ որ ես ընդունեցի«հագըը տինը»,— իսլամութիւնը — ու այնքան ծառայութիւններ մատուցի ձեզի (ըսել կ'ուզէ Թուրքերուն, Թ. Հ.):

— Չըլլար, քէշիշ, հիմա... շատ ուշ է այլ եւս:

Կը կարծեմ թէ այսքանը բաւական է, որպէսզի պ. ռամկավարը ետ առնէ իր նամակը եւ այսուհետեւ երբ ուրիշներու հասցէին վրան-բաց սուտեր եւ աղտոտ խօսքեր հիւսէ, նախ մտածէ ինքն իր վրայ, խորհի թէ իրմէն դուրս մարդիկ կան որ չեն կրնար համբերել մէկու մը, որուն անցեալն իսկ ամօթանքով մըն է ծածկուած եւ կրնայ օր մը երեւան գալ:

Ինչ կը վերաբերի այն հարցին թէ, «եթէ իրեն հանդէպ վրէժ ունիմ» իր հասցէին դրեմ փոխան իր հօր որ մեռած է, «ամօթ է» եղեր: Շատ բան կը հասկնամ, բայց «վրէժ» բառին իմաստը երբեք չհասկցայ՝ թէ ինչ ըսել կ'ուզէ այս պարոնը:

Եթէ խնդիրը վրէժ լուծելու մասին է, պ. ռամկավար, քեզմէ լուծելիք «վրէժ» չունիմ, վասնզի վրէժ բառն իսկ որոշ իմաստ մը ունի ու ամէն մարդ արժանի ենթակայ չի կրնար ըլլալ անոր: Կը թելադրեմ որ տեղդ ծանր նստիս, եւ ամէն բանի մէջ քիթդ խոթելու մարմաջէն ազատիս: Երկար ատեն լսեցինք ձեր բոլոր հայհոյութեանց եւ բամբասանքներուն, բայց այս վերջին օրերուն ձեր թաբախտ հիւանդութեանց դէմ չըլլեցի, ու չպիտի լռեմ, այսուհետեւ ալ: Կրնաս դիմել ուր որ կ'ուզես: Ես կը նամ շատ մը վկաներով «դատարան»ներուն մէջ իսկ յայտարարել ըսածներս:

Դիմեցէք որքան կրնաք շուտ: Մենք վախնալիք բան չունինք: Եղածը արատ մըն էր զոր հանեցինք մէջտեղ, որպէսզի գոնէ ամչնալով քաշուիք ձեր պատեանին մէջ ու ջանաք մաքրել արատը որ այնքան խորունկ է ու զզուելի:

Թ. Հ.

ՄԱՄՈՒԼ

«Գլխագիր անբարոյութիւն»

00000

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ յունիս 26ի խմբագրականով.

— «Մայիս 23 թիւի մեր խմբագրականին մէջ կը գրէինք ի միջի այլոց.

— «Նշանակեցէք տեղ մը, որ Սելանիկն ալ պիտի գրկուի այսուհետեւ այն նպաստէն, զոր ցարդ կը վճարէր Բարեգործականը, համայնքի ազգային վարժարաններուն ի նպաստ: Ու պիտի զրկուին բոլոր նպաստընկալ մարմինները, եթէ երբեք գետնամած չեն սողալիր Մալէզեաններու ճարպոտ որովայններուն առջեւ ու Բարեգործականին կուրօրէն հաւատարիմ անձեր չեն բերեր գործի գլուխ»:

Իրականացած է արդէն մեր նախատեսութիւնը: Առջի օր, տեղւոյս Թաղ. Խորհուրդը, իր կատարած դիմումին ի պատասխան, Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնէն ստացած է պաշտօնագիր մը, ուր կ'ըսուի թէ այսուհետեւ ոչ մէկ յոյս պէտք է դնել Բարեգործականին վրայ, անցեալ տարիներուն ստացուած նպաստի շարունակութեան համար, որովհետեւ, Բարեգործականը, որոշած ըլլալով իր կրթական ծրագիրը այս տարի կիրարկել նաեւ յունահայ գաղութին մէջ, պիտի կրնայ դրամով եւ ուսուցիչով օգնել այն վարժարաններուն միայն, որոնք կ'ընդունին իր լայն հակակշիռը եւ որոնց ուսուցչական կազմերը կը նշանակուին իրեն հետ համախորհուրդ:

Բարեգործականը, երկու տարի, այս համայնքին օգնեց դրամով (տարին 70 սթերլին), իսկ տարի մըն ալ՝ դրամով եւ... «ուսուցիչ»ով: Վերջին տարեշրջանին, խոստացած էր՝ «ուսուցիչ»ը տրամադրելով միասին տրամադրել նաեւ 70 սթերլինի գումարը, բացէն (նախորդ Թաղ. Խորհրդոյ օրով վճարեց 15,000 տրախմի ի հաշիւ 70 սթերլինի, բայց երբ կազմը փոխուեցաւ, ծորակը գոցուեցաւ եւ ջուրը կտրեցաւ, հակառակ տրուած խոստման): Իսկ հիմա, արդէն «չենք վճարեր»ը կը կոչէ ոչ միայն յառաջիկայ տարեշրջանին համար, այլ եւ այն առնելիքին (շուրջ 25,000 տրախմի), որ անցեալ տարուան վճարումէն պարտք մնացած է Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդին: Երբ յառաջիկային համար նպաստի դադարեցումը ճիզուիթական նպատակներ կը հետապնդէ եւ թայֆայական հաշիւներ ունի իբրեւ շարժառիթ, անցեալ տարուան գումարէն մնացած 25,000ին չվճարումը բառին լրիւ իմաստով խայտառակութիւն է: Այս մէկը միջանկեալ կերպով յիշելէ վերջ անցնինք մեր բուն նիւթին:

Իր վերջին պաշտօնագրով, դրամի փոխարէն խիղճ ու նամուս գնելու ելած Բարեգործականը, ըսել կ'ուզէ իրմէ նպաստ ստացող ազգ. մարմիններուն.

— Եթէ ձեր կազմերէն չհեռացնէք Դաշնակցական կամ Դաշնակցութեան համակիր անդամները եւ չփակէք վարժարանները Դաշնակցական կամ Դաշնակցականամիտ ուսուցիչներու առջեւ, ձեզի տէքարա մը չենք կրնար դրկել... Թաղ. խորհուրդները եւ վարժարանական հոգաբարձութիւնները պէտք է բաղկանան հակադաշնակցականներէ եւ եւս առաւել՝ ուղղափառ բարեգործականներէ: Իսկ ուսուցչական կազմերու մէջ տեղ պէտք է գտնեն միայն եւ միայն Բարեգործականի պնակալէզները, քափլաճները, ուտիճները եւ անողնայար սողուններ... Կա՛մ այս պայմանները կ'ընդունիք եւ կա՛մ ջուր կը խմէք ձեր ակնկալած նպաստին վրայէն...

Իսկ, այդ միեւնոյն պաշտօնագրով, Բարեգործականը, առանձնապէս Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդին կը յայտարարէ.

— Սելանիկի համար սահմանուած մեր «կրթական ծրագրին» առաջին պայմանն է հակադաշնակցական Թաղ. Խորհուրդ, երդուեալ բարեգործականի անդամներով եւ ուսուցչական կազմ, մեր ծանօթ *եատիկեար*ին մասնակցութեամբ: Ձեր ներկայ կազմին վրայ վստահութիւն չունինք: Այդ վստահութիւնը եթէ կ'ուզէք ձեռք ձգել, պէտք է այս տարի ալ պաշտօնէ հանէք մեր *եատիկեար*ը: Այս է մեր կտրուկ որոշումը...

Համրային խնդրը, սակայն, այս որոշումը կ'որակէ գլխագիր ԱՆԲԱՐՈՅՈՒԹԻՒՆ:

Բարեգործականը ռամկավար «կուսակցութեան» վերածուելէ վերջ, ամենայետին տխմարը կ'ըլլայ այն, որ այդ կազմակերպութեան մօտ բարոյական կը փնտռէ: Մենք, այլ վերաբերում չէինք ակնկալեր անբարոյացած այդ Միութենէն: Գիտէինք ըլլալիքը: Ամիս մը առաջ ըսինք որ նպաստը պիտի կտրի: Եւ մեր ըսածը ելաւ: Բարեգործականը մերժման իր որոշումը կը պատճառաբանէ «կրթական ծրագրի» պատրուակով: Սուտ է սակայն: Որովհետեւ, ճշմարիտ իմաստով կրթական ծրագիրը Բարեգործականը չունի: Անոր ծրագիրը հակադաշնակցական կիրք է եւ հակադաշնակցական մոլուցք: Ուրիշ ոչինչ: Անոր նպատակն է իրեն ու իր դրամին գերի դարձնել ազգ. մարմինները ու ուսուցիչները: Եւ նախիրի վերածել մեր համայնքները, խաշնարած կտրելու համար անոնց վրայ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՄԵՐ ՓՈԽ-ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ» ԹՈՒՐՔ ՄԸՆ Է

Գործավարներու խորհուրդի փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Ալի Մահմեդով:

Թէեւ «Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ նշանակումը կատարուած է Կեդր. Գործ. Կոմիտէի (խորհրդարանի) կողմէ, սակայն «փոխ-վարչապետ»ին կենսագրութենէն կը հասկցուի, որ Ալի Մահմեդով երբեք չէ ապրած արդի Հայաստանի մէջ, այնպէս որ ճիշդ է գրել թէ այս նշանակումը, ինչպէս ամէն նշանակում, կատարուած է վերէն, շատ վերէն:

Ալի Մահմեդով ծնած է 1903ին, Գանձակի մէջ: Միջնակարգ կրթութիւնը կը ստանայ Թիֆլիզի մէջ: 1918ին կը մտնէ կոմունիստ կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Ազրբէջանի խորհրդային յեղափոխութեան շրջանին, բանակին մէջ էր, բայց շուտով բանակէն կ'առնուի եւ կը ղրկուի Ղազախ, կազմակերպելու կոմունիստ երիտասարդութիւնը, յետոյ Բագու՝ նոյն նպատակով: Վրաստանի խորհրդային յեղափոխութենէն յետոյ, կոմունիստ երիտասարդներու Միութեան Անդրկովկասեան վարչութեան կողմէ կը հրաւիրուի Թիֆլիզ: 1922ին կը մեկնի Մոսկուա, ուսանելու Կոմունիստ Համալսարանին մէջ: Յետոյ կը վերադառնայ Ազրբէջան: 1925ին դարձեալ կը ղրկուի Մոսկուա, ուսանելու Կարմիր Փրոֆէսորայի բարձրագոյն վարժարանը: 1928ին կը վերադառնայ Բագու, ուր կը զբաղի խմբագրական եւ մանկավարժական աշխատանքներով, պահ մը Ազրբէջանի գրողներու Միութեան նախագահ: Յետոյ կը մտնէ Ազրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին մէջ: 1930ին կը ղրկուի դարձեալ Մոսկուա, ուսանելու Կարմիր Փրոֆէսորայի բարձրագոյն վարժարանին պատմագիտութեան բաժնին մէջ: Ժամանակ մը պատմութիւն կը դասաւանդէ Մոսկուայի մէջ: 1933ին Անդրկովկասի երկրային կոմիտէն Նախիջեւան կը ղրկէ, իբրեւ մարզային կոմիտէի քարտուղար, պաշտօն մը զոր կը վարէ մինչեւ անցեալ յունիս: Այժմ «փոխ-վարչապետ» Հայաստանի:

«Յուսաբեր»ի վիճակահանութիւնը

Յունիս 9ին, Գահիրէի «Նաւասարդ» Ակումբին մէջ կազմակերպուած հանդէսի մը ընթացքին, տեղի ունեցաւ «Յուսաբեր»ի վիճակահանութիւնը:

Եւրոպայի շրջանին մէջ սպասած թիւերը շահած են.—

Թիւ 2780 մէկ պեճիական արժ.թ.
Թիւ 2776 մէկ պեճիական արժ.թ.
Թիւ 2621 մէկ թրքական արժեթ.
Իսկ թիւ 2701, 2705, 2733, 2748, 2752, 2767 եւ 2782 մէկական գիրք:

Արժեթուղթ շահողներէն կը խնդրուի անմիջապէս հաղորդել «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան իրենց անունը եւ հասցէն, որպէսզի համապատասխան կարգադրութիւններ ըլլան:

Իսկ անոնք որ գիրքեր շահած են, կրնան դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան, այսօրուընէ սկսած:

«Յուսաբեր»ի հասցէն է.—

«Houssaper» quotidien arménien, B. P. 868, Le Caire, (Egypte).

Զինուոր մը իր մօրը պատմեր է թէ չաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր օգնեց գնդակահարելու 15 հոգի, որոնց ոչ մէկը յանցաւոր էր, իր կարծիքով: Բայց որովհետեւ հաւատարմութիւն խոստացած էր Հիթլէրի, ստիպուած էր համակերպիլ, այլապէս ինք պիտի գնդակահարուէր:

*** Մահապարտներէն Քարլ Էրնսթ, Պերլինի հարուածային վաշտերուն հրամանատարը, կը փորձէր փախչիլ շոգենաւ նստելով: Անմիջապէս բռնուեցաւ, օդանաւ մը դրուեցաւ եւ փոխադրուեցաւ ծանօթ զօրանոցը, ուր չարաչար ծեծուեցաւ: Մահավճիռը կանխաւ տրուած էր եւ գործուեցաւ առանց որ եւէ դատաստանի: Կ'աղաղակէր թէ անմեղ է, բայց մտիկ չըրին: Թոյլ չտուաւ որ աչքերը կապեն եւ արիաբար մեռաւ երեք սպաներու կողմէ արձակուած գնդակներու համազարկին տակ:

Հինտէնպուրկի շնորհաւորութիւնները

Նախագահ Հինտէնպուրկ հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Հիթլէրի.— «Ինծի ներկայացուած տեղեկագիրներէն կ'իմանամ թէ՝ ձեր վճռական գործողութեամբ եւ անձնական արի միջամտութեամբ սաղմին մէջ խեղդած էք դաւաճանութեան բոլոր փորձերը: Դուք մեծ վտանգէ մը ազատեցիք գերման ժողովուրդը: Խորին շնորհակալութիւններս եւ երախտագիտութիւնս կը յայտնեմ ձեզի»:

Այս հեռագիրն ալ կը հաստատէ թէ Հինտէնպուրկ, Հիթլէր եւ Կէօրինկ միասնաբար կը գործեն, կրթնած կանոնաւոր բանակին վրայ:

Զարօ աղան երեք երիկամ ունէր

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ դիազննութիւն կատարուելով, հաստատուեցաւ որ հռչակաւոր Զարօ աղան երեք երիկամունք ունէր, փոխանակ երկուքի: Այս բացառիկ յատկութեան կը վերագրուի իր երկարակեցութիւնը, 120 կամ 150 տարի: Դիազննութիւնը հաստատած է թէ մահը արդիւնք է արիւնամիզութեան, թէեւ հիւծախտի հետքեր կը գտնուէին թոքերուն եւ երիկամունքին մէջ: Սիրտը, երիկամունքը, թոքերը եւ միւս գործարանները պահուած են: Սիրտը պիտի զետեղուի Պոլսոյ Թանգարանին մէջ: Զարօ աղա թաղուեցաւ Էյուպի պատմական մզկիթին մէջ:

ՁԱԽԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օր, ընկերվարականներն ու համայնավարները միացեալ ժողով մը գումարեցին Սալ Պիւլիէի մէջ, բողոքելու համար ֆաշականութեան դէմ: «Փոփիւլէռ» կը գրէ թէ հրաւէրին պատասխանած էին 25,000 աշխատաւորներ, թէ սրահը անբաւական գալով, հարկ եղաւ երկրորդ միթինկ մը գումարել Սալ Հիւկէնսի մէջ, եւ դեռ հազարաւոր ունկնդիրներ տեղ չգտան երկու սրահներուն մէջ ալ: Բուռն ճառեր խօսեցան երկու կուսակցութեանց հռետորները, եւ յետոյ քուէարկուեցաւ երկար բանաձեւ մը որ ողջունելով միացեալ ճակատին իրականացումը, կը յայտարարէ թէ միասնաբար պիտի պայքարին ազգային կառավարութեան դէմ — «պաշտպան ֆաշական հրոսախումբերու»— հրամանագիր - օրէնքներուն դէմ, թոշակներու կրճատման դէմ, օդանաւային ռազմափորձերուն դէմ «որ պատերազմ կը պատրաստեն», ինչպէս եւ յանուն գործադուլներու պաշտպանութեան:

Բանաձեւ մըն ալ ուղղուեցաւ գերմանական դեսպանատուն, պահանջելով ազատ արձակել համայնավար Թալմանը եւ բոլոր հակաֆաշական գործիչները:

Երիտասարդ զոհի մը անձնասպանութիւնը

Պէյրութի «Ազդակ»էն ցաւով կ'արտատպենք հետեւեալ դէպքը.—

Այսօր, երկուշաբթի 24 յունիս, ժամը 11.40ին, անձնասպանութեան շատ տխուր փորձ մը ըրաւ Անդրանիկ Ծառուկեան, գնդակ մը պարպելով իր կուրծքին:

Շուտով լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան: Գոմիսէր մը եւ երկու ոստիկաններ հասնելով, անոր քովէն գտան թղթիկ մը, որուն վրայ գրուած էր. «Ոչ ոք յանցաւոր մի բռնէք իմ մահուանս համար, որովհետեւ կամքովս կը գործեմ այս ոճիրը»: Տոքթ. Փոթուգեան, որ առաջին անգամ հասած էր անձնասպանութեան վայրը, յանձնարարեց ոստիկաններուն շուտով հիւանդանոց փոխադրել վիրաւորը: Առ այժմ անորոշ կ'երեւի Անդրանիկի վիճակը:

Ծառուկեան երկար ժամանակէ ի վեր անգործ էր եւ երկու շաբաթէ ի վեր կ'աշխատէր «Ազդակ»ի տպարանին մէջ: Անձնասպանութեան փորձն ալ կատարեց իր աշխատած սեղանին առջեւ, օգտուելով վայրկեանի մը առանձնութենէն:

Ծառուկեան, բացի ոստիկանութեան ուղղած իր յայտարարութենէն, ձգած է նաեւ նամակ մը ուղղուած իր ընկերներուն:

ՅԱՌԱՋ.— Իր կտակը՝ վաղուան թիւով: Եթէ չենք սխալիր, այս այն երիտասարդն է որ կը գրէր Ա. Ծառ, Վ. Խաժակ, Վ. Տէրունեան եւն. անուններով եւ գիրք մըն ալ հրատարակած է:

Թուրքիոյ տեղաւորման նոր օրէնքը

Ասկէ առաջ տեղեկութիւններ տուած էինք տեղաւորման օրէնքի մասին, որ վերջերս ընդունուեցաւ Ազգ. ժողովին կողմէ: Ստորեւ կը ներկայացնենք օրէնքին գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

ՅՕԴ. 3.— Ներքին գործավարութեան հրամանով կ'ընդունուին թուրք ցեղէն այն հաստատուն կամ վաչկատուն անձերը կամ աշիրէթները եւ թուրք մշակոյթին կապուած հաստատուն բնակիչները որոնք կ'ուզեն անհատաբար կամ հաւաքաբար Թուրքիա գալ, երկրին մէջ տեղաւորուելու համար: Ասոնք գաղթական (*մուհաճիր*) կը կոչուին: Գործավարներու խորհուրդը կ'որոշէ թէ ո՞րոնք եւ ո՞ր երկիրներու բնակիչները կապուած կը նկատուին թուրք մշակոյթին:

Իսկ տարագիր (*միւլթէճի*) կը համարուին անոնք որոնք տեղաւորուելու համար չեն գար Թուրքիա, այլ առժամապէս, ապաստանելու հարկին տակ գտնուելով: Չորրորդ յօդուածի սահմանին մէջ չեղող տարագիրները եթէ գրաւոր յայտնեն թէ կ'ուզեն տեղաւորուիլ Թուրքիոյ մէջ, գաղթական կը նկատուին:

ՅՕԴ. 4.— Իբրեւ գաղթական Թուրքիա չեն ընդունուիր անիշխանականները, լրտեսները, վաչկատուն գնչուները եւ երկրէն վտարուածները:

ՅՕԴ. 10.— Օրէնքը չի ճանչնար աշիրէթներու բարոյական անձնաւորութիւնը: Այս մասին ճանչցուած իրաւունքները ջնջուած են, եթէ նոյնիսկ հիմնուած ըլլան վճիռներու, փաստաթուղթերու եւ *իլամ*ներու վրայ: Ջնջուած են աշիրէթի նախագահութիւնը, աղայութիւնը եւ շէյխութիւնը եւ անոնց հիման վրայ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները:

ՅՕԴ. 11.— Մայրենի լեզուն թուրքերէն չեղողներուն արգիլուած է համախումբ ձեւով նոր գիւղ, թաղ, արհեստակցական եւ աշխատաւորական խմբաւորումներ հիմնել, ինչպէս նաեւ գիւղ մը, թաղ մը, կամ արհեստ մը իրենց ցեղակիցներուն միայն յատկացնել:

Գիւղաքաղաքներու (*գասապա*) եւ քաղաքներու մէջ հաստատուած օտարներուն թիւը չի կրնար քաղաքապետական սահմանի ամբողջ բնակչութեան հարիւրին 10էն աւելի ըլլալ: Օտարները չեն կրնար առանձին թաղեր հիմնել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ. Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ. նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սարսէլի Հրայր խումբին կողմէ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՆՈՒԱԳ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԽԱՂԵՐ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ «ՇԱՒԼՈՅ»ի եւ «ՊԻՒՍԹԷՐ ՔԱՅԹՕՆ»ի դերերուն մէջ:

Կը ներկայացուին ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ՁԱՒԵՇՏ ՄԸ եւ ՓՈՔՐԻԿ ՕՊԷՐԷԹՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու պարգեւաբաշխութեան:

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն կառախումբ ժամը 8.35, 10.33, 10.40, 11.41, 11.57, 12.46, 13.54, 14.15, 16.34:

Փորթ Մայյոյէն կամ Փոռէսէն առնել Օթօքառ (ամէն քառորդ ժամ) եւ իջնել Place du Pont Sarcelle.

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ, ՎԱՆԻ ԻՇԽԱՆԻ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

14 ՅՈՒԼԻՍ ՇԱԲԱԹ (ֆրանս. Ազգ. տօնի օր) ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԱՄԸ 6

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

(երգ, պար, նուագ, արտասանութիւն, ներկայացում եւյլն.):

կ'երգեն Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան եւ տիկ. Վ. Մելքոնեան

կը սամնակցին նաեւ ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան, Ա. Յակոբեան, Կարապետ, Պ. Գ. Պօղոսեան եւ ուրիշներ:

մուտք 2 ֆրանք: կարելի է ճաշը միասին բերել:

Առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւնը:

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենկ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին այս Կիրակի Պուլվար Օտտոյի եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տարօնի բոլոր նահատակներուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցական միութիւնները իրենց յարգանքի բաժինը բերել:

ԾՈՎԱՍԱՐ ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ տնօրէն նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— 139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն - խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

ԿԱՇԽԱՏԱԿՑԻՆ

Հայ ծանօթ բժիշկներ Փարիզէն, Ֆրանսայի գաւառներէն, Իտալիայէն, Պալքաններէն, Թուրքիայէն, Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Ամերիկայէն:

ԼԵԶՈՒՆ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի հրատարակած բոլոր յօդուածները պիտի գրուին միայն ժողովուրդին համար,— ինչ որ պիտի չհասկնայ մանուկն անգամ, պիտի չհրատարակուի: Մասնագիտական բացատրութիւնները պիտի պարզացուին, ժողովրդականացուին եւ այնպէս դրուին:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բաժանորդագրութիւնները կ'արձանագրուին այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.:

(Անոնք որ 12 թիւ չեն ստանար, ետ կ'առնեն իրենց վճարած դրամը):

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ գործակալի հետ հաշիւ չի պահեր, ամէն բաժանորդ կը կապուի ուղղակի թերթին:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը ղրկուի կանխիկ վճարման վրայ միայն:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ կը փոխանակուի այն թերթերուն հետ միայն, որոնք այժմէն կը հրատարակեն այս յայտարարութիւնը շաբաթը մէկ անգամ, եւ թերթը լոյս տեսնելէ յետոյ՝ բովանդակութեան ցանկը ամէն անգամ որ կը ստանան:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ ձրի ոչ ոքի կը ղրկուի, ոչ իսկ դպրոցներու եւ ազգային - հանրային հաստատութեանց,— թերթին դիմելէ առաջ լաւ է որ գտնեն նուիրատու մը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բարեկամ կը յայտարարուին անոնք, որ բժշկական այս ամսաթերթը կը նուիրեն Հայաստանի մատենադարաններուն, արտասահմանի հայ դպրոցներուն եւ մատենադարաններուն:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ 8 ՅՈՒԼԻՍ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Սէն - Ժիւլիէնի La Fraisière պարտէզին մէջ գեղարուեստ. ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն: կը ներկայացուի զաւեշտ (...) եւրոպական պարերուն կը նուագէ ջութակահար Չէօրէկճեան: Հայկական պարեր՝ մասնակցութեամբ հայրենակիցներէ բաղկացած նուագախումբի: Սոյն դաշտահանդէսին կը հրաւիրուին ուրիշ քաղաքներ (...) կարնեցի հայրենակիցները:

Հաղորդակց. միջոց.— Allée Léon Gambettaէն առնել 7 եւ 8 հանրակառքերը եւ իջնել St. Julien:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

Մ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քարտի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9-16 եւ 14-20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ լուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ մարշան ֆորէններու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գոմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:

Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS

125, Rue Nationale Bron - Rhône

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն բոլոր բարեկամներու որոնք հօրս հիւանդութեան առթիւ հետաքրքրուած էին իր վիճակով: Բժիշկները գինքը առանձնացուցած են եւ բացարձակապէս արգիլած են այցելութիւնները:

Լեւոն Մեսրոպ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ օր կէս օրէ վերջ ժամը 4ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՍ շնորհակալութեամբ ստացած է ցունուար ամսէն սկսեալ հետեւեալ նուէրները.—

Ա. դրամական.— Պ. Գ. Կիւլպէնկեան 1000 ֆրանք, Տիկիններ Զ. Մօրէնոն 300 ֆրանք, Մ. Գարակէօզեան (Լոս Անճըլըս) եւ Սիրվարդ Մալխասեան 15ական տոլար, Պ. Յ. Սուճեան 200 ֆր., Պ. Ս. Քաչեան 140 ֆրանք:

Իբրեւ տարեկան բաժանորդագրութիւններ.— Տիկ. Ն. Գաբամաճեան 2000 ֆրանք, Մադամ Պէյ Մազուտեան 500, Տիկին Բ. Սպարթալի 300, Պ. Լ. Թուղլաճեան 200, ֆր., Արժ. Տէր Եղիշէ քհնյ. Իւթիւճեան (Վիէննա) 10 տոլար, Տիկիններ՝ Թ. Դերձակեան եւ Մ. Ալփիար 120ական, Ըրթէլի գաւութ 10, Տիկիններ Սարաճեան 60, Մնակեան եւ Տօքթ. Նէվրուզ 30ական ֆրանք.

Բ. նիւթեղէն.— Տիկիններ (...) գուհի Գարիպեան (240 բակլա...) Գավուքճեան (20 զատկական (...)րէկ), Իսկուհի Ֆրէնկեան (5 քի(լօ) պանիր), Պ. Տ. Գարակիւլեան (...) ծոյ կերպասներ), Մ. Հալեան (...)րեղէն՝ ձիթապտուղ, աղուած (...) պահածոյ միս եւյլն.), Օննիկ Յ(...) հաննէսեան (5 քիլօ չէօրէկ):

×

Ընկերութեանս Անկէնի մասնաճիւղը Յունիս 24ին, Կիրակի, (...) ճոխ ընթրիք մը վարժարանին (...) նուէրներուն:

Աշակերտական այս հացկերոյթին մասնակից եղան նաեւ մասնաճիւղին ներկայացուցիչները, որ(ոնք) ամէն ճիգ թափեցին հաճելի (...) մանց մը ստեղծելու համար:

(կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արիս Սարգիսեան կը փնտռէ (իր) եղբայրը Յովհաննէս Սարգիսեան որ կը գտնուէր Փարիզ եւ կ'աշխատէր դերձակ Պ. Քիւրքճեանի (...) 8, rue Reugemant, Փարիզ (...) 1933էն ի վեր լուր չունինք իր (...) սին: Իմացնել Արիս Սարգիսեան c/o V. Hussian, 3, rue Tellier, Décines, Isère.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 5 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2539

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

»»»..«««

Երէկ հրատարակեր էինք Թուրքիոյ Տեղաւորման օրէնքին գլխաւոր տրամադրութիւնները։

Օրէնքը ուշագրաւ է երեք հիմնական տեսակէտներով.—

1. Իբրեւ ներգաղթի ծրագիր.—

« Ներքին գործավարութեան հրամանով կ'ընդունուին թուրք ցեղէն այն հաստատուն կամ վաչկատուն անձերը կամ աշիրէթները եւ թուրք մշակոյթին կապուած հաստատուն բնակիչները որոնք կ'ուզեն անհատաբար կամ հաւաքաբար Թուրքիա գալ, երկրին մէջ տեղաւորուելու համար։ Ասոնք գաղթական (մուհաճիր) կը կոչուին։ Գործավարներու խորհուրդը կ'որոշէ թէ ո՞րոնք եւ ո՞ր երկիրներու բնակիչները կապուած կը նկատուին թուրք մշակոյթին։

2. Իբրեւ միջոց ներքին ապահովութեան.—

« Իբրեւ գաղթական Թուրքիա չեն ընդունուիր անիշխանականները, լրտեսները, վաչկատուն գնչուները եւ երկրէն վտարուածները»։

7. Իբրեւ գործիք թրքացման.—

« Օրէնքը չի ճանչնար աշիրէթներու քաղաքական անձնաւորութիւնը։ Այս մասին ճանչցուած իրաւունքները ջնջուած են, եթէ նոյնիսկ հիմնուած ըլլան վճիռներու, փաստաթուղթերու եւ խուճեներու վրայ։ Ջնջուած են աշիրէթի նախագահութիւնը, աղայութիւնը եւ շէյխութիւնը եւ անոնց հիման վրայ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները։

Մայրենի լեզուն թուրքերէն չեղողներուն արգիլուած է համախումբ ձեւով նոր գիւղ, թաղ, արհեստակցական եւ աշխատաւորական խմբաւորումներ հիմնել, ինչպէս նաեւ գիւղ մը, թաղ մը, կամ արհեստ մը իրենց ցեղակիցներուն միայն յատկացնել։

Գիւղաքաղաքներու (գասապա) եւ քաղաքներու մէջ հաստատուած օտարներուն թիւը չի կրնար քաղաքապետական սահմանի ամբողջ բնակչութեան հարիւրին 10էն աւելի ըլլալ։ Օտարները չեն կրնար առանձին թաղեր հիմնել »։

Ըսենք անմիջապէս որ նորութիւններ չկան երեք սկզբունքներուն մէջ ալ։

Շատոնց սկսած վրայ է ներգաղթի ծրագիրը։ Յունաստանի Թուրքերուն փոխանակութենէն յետոյ, քեմալականութիւնը յարատեւօրէն կը հետապնդէ այս քաղաքականութիւնը, շէնցնելու համար Թուրքիան։

Մինչեւ հիմա կատարուած փորձերը չատ լաւ արդիւնք տուած են։ Եթէ հաւատանք թրքական վիճակագրութեանց, հանրապետութեան տասը տարիներու ընթացքին տեղաւորուած են կէս միլիոնէն մինչեւ 600,000 Թուրքեր։

Արդ, ասոնց աւելի քան 400,000ը Յունաստանի հետ փոխանակուած Թուրքերն են, որոնք ուրիշ ելք չունէին։ Անոնց ալ մեծագոյն մասը տեղաւորուած է քիչ–շատ շէն շրջաններու մէջ, Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի ափերուն վրայ, եւ Իզմիրէն դէպի Արեւելք, մինչեւ Սեբաստիա։

Փոխանակեալներէն դուրս, անոնք որ Թուրքիա գացին իրենց կամքով կամ իբրեւ հետեւանք մասնաւոր քարոզութեանց, դարձեալ ամփոփուեցան նոյն շրջաններուն մէջ։ Շատերն ալ փախան կամ Պոլիս մնացին։

Վերջին մէկ տարուան ընթացքին է որ, էնկիւրիի վերջնական ձեւի մը վերածեց ներգաղթի ծրագիրը։ Իսկ իբրեւ ներածելի տարր, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ռումանիոյ վրայ։

Այս առաջադրութեամբ, Պուքրէշի դեսպան, բայց մանաւանդ իբրեւ ներգաղթի քարոզիչ նշանակուեցաւ Համտուլլահ Սուպհի, տեսաբան համաթրքական շարժման, գրող եւ երեսփոխան։ Ծրագիրն է՝ առ նուազն հարիւր հազար Թուրքեր փոխադրել, ընծայելով ամէն դիւրութիւն։ Եւ Հ. Սուպհի քարոզութիւններ կը կատարէ ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ընէինք մենք, եթէ ազատ ըլլային մեր հողերը։

Ուրեմն, նոր օրէնքը հիմնական քաղաքականութեան մը սկզբունքներն է որ կը ճշդէ։

Երկրորդ գլխաւոր կէտը, ապահովութեան խնդիր, չի կարօտիր երկար բացատրութեանց։

Այդ յօդուածին (4րդ) վերջին պարբերութիւնը — «երկրէն վտարուածներ »— նոր եւ սահմանադրական պատասխան մըն է բոլոր անոնց որ կը հաւատային ընդհ. ներումի մը, կամ կը կարծէին թէ կարելի է Թուրքիա վերադառնալ « պէյաննամէ »ներ ստորագրելով։

Եւ ահա երրորդ հիմնական խնդիրը.— Թրքացում։

Օրէնքին այս տրամադրութիւնը վերջնական վաւերացումն է այն քաղաքականութեան որ կը կոչուի Թրքացում եւ որ մինչեւ հիմա կը գործադրուէր վարչական եղանակով։

Անշուշտ ընկերային բարենորոգում մըն է աշիրէթներու լուծումը, աղայութեան, շէյխութեան եւ ուրիշ աւատապետական առանձնաշնորհներու ջնջումը։

Բայց այդ՝ արտաքին գարդն է միայն։ Օրէնքին իսկական միտքը՝ Քիւրտերու Թրքացումն է, որ անողոքաբար կը կատարուի 1925 փետրուարէն ի վեր, երբ ծագեցաւ քրտական առաջին ապստամբութիւնը (Շէյխ Սայիտ)։

Շատոնց օրէնքէ դուրս հռչակուած են աշիրէթները։

Անոնց անդամներէն հազարաւորներ տեղահանութեան են – թարկուելով, փոխադրուեցան մինչեւ Թրակիա, Բիւթանիա եւ Փոքր Ասիա։ Իսկ ուրիշներ ցիրուցան տեղաւորուեցան թրքական կեդրոններու մէջ։ Այս գործողութիւնը սաստկացաւ 1930էն, եւ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։

Այժմ, վարչական գործը օրէնքի վերածելով, վերջնական հարուածն է որ կուտան քրտական ճակատին։

Բայց միայն քրտակա՞ն ճակատին։

Փորձենք փարատել բոլոր միամտութիւնները։

Շ.

ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՏԻԳՐԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք ընկեր Տիգրան Աւետիսեանի սպանութիւնը։ « Յուսաբեր »էն կ'արտատրպենք հետեւեալ թղթակցութիւնը՝ սպանութեան պարագաներու մասին (26 յունիս).

« Տիգրան Աւետիսեանը, որ նոր էր Թիֆլիզ վերադարձել տասնամեայ աքսորից, կանչւում է Չեկա, ուր նրան ազդարարում են, թէ իրաւունք չունի Թիֆլիզում ապրելու, շատ շատ կարող է գաւառում ապրել. երբ Տիգրանը մեկնում է գաւառ՝ ճամբին սպանւում է, իբր թէ աւազակների յարձակման ենթարկուելով »։

Եւրոպի պատմութիւնը չափազանց պերճախօս է. անհնարին է, որ նրան ճանաչող մեր ընկերները, լսելով այս գոյժը՝ չցնցուեն խորապէս։

Ո՞վ էր Տիգրանը եւ ի՞նչ է նշանակում այսպիսի վախճանը։ Բարձրագոյն կրթութեամբ, հասուն եւ եփուն, նա մէկն էր այն գաղափարաշունչ երիտասարդ ընկերներից, որոնք 1917ից մինչեւ 1923 թիւը ջերմացնում էին Թիֆլիզի մեր կուսակցական ու քաղաքական կեանքի մթնոլորտը, մէկը Դաշնակցական բարձր մտաւորական Վ. Խորէնիի փաղանգից, որ շունչ ու ոգի էր ներշնչում մեր յեղափոխական երիտասարդութեան. Խորէնիի, որ նոյնպէս զոհ գնաց բոլշեւիկեան անարգ ու ամարդի գնդակին։

Տիգրանը Թիֆլիզի մեր «Աշխատաւոր » թերթի փայլուն աստղերից էր, ու նաեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Թիֆլիզի Կ. Կոմիտէի, 1918 — 20 թուերին, եւ հայ պատգամաւորներից վրաց խորհրդարանում։

Բոլշեւիկեան տիրապետութեան օրօք մնում է Թիֆլիզում, երբեմն ապրում է ծածկուած, երբեմն՝ յայտնի, մինչեւ որ տեղի է ունենում տաճիկ ձէմալ փաշայի սպանութիւնը Թիֆլիզի Չեկայի փողոցում, որի հետեւանքով ձերբակալւում են հարիւրաւոր ընկերներ՝ ի թիւս որոնց եւ Տիգրանը։ Ամենից աւելի խիստ եւ անագորոյն Չեկան վարւում է մի քանի ընկերների հետ, որոնց մէջ էր նաեւ Տիգրանը։ Երկար հարցաքննութիւնների ու չեկայական կտտանքների ենթարկուելուց յետոյ, Տիգրանն աքսորւում է Մոսկուա։ 1927 թուին նորէն ձերբակալւում եւ բերւում Թիֆլիզի Չեկան, ուր մի քանի ամիս տանջուելուց յետոյ աքսորւում է Ուրալի բանտը՝ անորոշ ժամանակով։ Եւ ահա սոյն թուին է միայն, որ իբր թէ ազատւում է բանտից եւ վերադառնում Թիֆլիզ, իր բնագաւառը։ Նրա մահուան լուրը ցոյց է տալիս, որ հրէշամիտ Չեկան դիտմամբ է նրան Թիֆլիզ հրաւիրել՝ դաւադրաբար ըսպանելու եւ ընդմիշտ ազատուելու դիտումով իր գաղափարական անհանդուրժելի հակառակորդից...

Ոչքեր ծանօթ են բոլշեւիկեան աշխարհի ու նրա նենգամիտ Չեկայի դաւադրութիւններին, ապա ուրեմն անմիջապէս կը հասկանան դաւադիր այդ սպանութեան էութիւնը. բոլշեւիկեան աշխարհում նման հրէշային սպանութիւններն ընդունուած սիստեմ են։ Տաս երկար ու ձիգ տարիներ աքսորավայրերում ու բանտերում տանջուելուց յետոյ, երբ դժբախտ ենթական վերադառնում է ազատութեան յոյսերով՝ այդպիսի ոճրածին դաւադրութեամբ սպանել գաղափարական աննկուն յեղափոխականին... դրան ընդունակ է միայն Թրքատիպ Չեկան։

Մի օրինակ նման բարքերից։ 1929 թուին Մոսկուայի Բուտիրկա կոչուող գնտանը բերին Ռուսիոյ ծայրագոյն հիւսիսի մահաստրսուռ աքսորավայրից՝ Սոլովկիից՝ Վասիա անունով մի ռուս յեղափոխական հակաբոլշեւիկի, որ լրացրել էր իր տասնամեայ տաժանակիր աքսորի պայմանաժամը եւ մի քանի օրից պիտի ազատուէր։ Եւ ահա բանտարկեալները, դժգոհ իրենց վիճակից եւ սնունդից, որոշեցին հացադուլ յայտարարել եւ Չեկայից պահանջել իրենց վիճակի բարելաւումը։ Վասիան, բացառութիւն չկազմելու ազնիւ մտածումով, նոյնպէս միացաւ հացադուլաւորներին։ Չեկան կատաղած արհամարհուած բանտարկեալների յանդգնութիւնից՝ եկաւ եւ մի քանի հոգու առանձնացրեց։ Սրանց մէջ էր նաեւ Վասիան։

Նոյն գիշերը լուր առինք, որ Վասիան գնդակահարուած է «բանտարկեալներին ըմբոստութեան մղելու» մեղադրանքով... Ահա ձեզ Չեկան։

Քաջ գիտնալով, որ Տիգրանը յայտնի Դաշնակցական ղեկավար է, Չեկան որոշել է նրանից ազատուել՝ « աւազակային յարձակման եւ սպանութեան պատմութիւն հիւսելով, որպէսզի մեզ, Տիգրանի ուխտած ընկերներիս, « խաբի »...

Այնուամենայնիւ, Տիգրան Աւետիսեանն ընկերներ ունի, որոնք լաւ են հասկանում Չեկայի մեթոտները։

Կեանքից մէկ քառորդը բանտերում մաշած, տանջուած ու անմոռանալի Տիգրան, դու ընկերներ ունես ի սփիւռս աշխարհի, ննջիր խաղաղութեամբ։

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՔԱՋ-ՆԱԶԱՐ ԳԻՏՈՍԻԿՆԵՐԸ

»»».«««

Անգամ մը եւս Երիտասարդ Հայաստաններու մասին։

Սովորութիւն ունիմ միայն մէկ անգամ զարնել, բայց խորունկ զարնել, — յետոյ թոյլ տալու համար որ եօթը օր խշխշայ անպատիւ վիրաւորը, կամ կաղկանձէ ինծի դէմ։ Ու եթէ, այսօր, անգամ մը եւս կը դառնամ Երիտասարդ Հայաստաններուն, իրողութիւն մը պատմելու համար է միայն։

Ընթերցող մը, եթէ պատահաբար ձեռք անցուցած է այս փսխուկներուն որ եւ է մէկ գրութիւնը, պիտի զարմանայ բառերու տարօրինակ անտապարանքին մասին, — չկայ խօսքի կարգապահութիւն, բառը բառին ետեւէն կը վազէ, մէկը միւսը կը գլորէ եւ կը ցատկէ վրայէն։ Եւ անհասկնալի, անըմբռնելի նախադասութիւններու ցանց մը։ Մասնաւոր հիւանդութիւն մը կայ, որուն ենթակաները այս ձեւով կը խօսին ու կը գրեն,— փարանոյա։ Ոչ կապ կայ, ոչ իմաստ։ Երեւակայեցէք կոյր մը, որ ձեզի կը պատմէ թէ ի՛նչպէս, փողոցի մը մէջ, վազեր է Արամին ետեւէն, բռներ է թեւէն ու պատուհանէ մը ներս նետեր, յետոյ ցատկելով մայթին վրայ, բռներ է Սահակին օձիքէն, թօթվեր է ձեռքին մէջ, ու ցատկելով ինքնաշարժի մէջ՝ գացեր բռներ է նաեւ Գարեգինը, բերեր է իր ընկերներու մօտ եւ...։ Այս ամէնը կոյր մըն է որ ըրեր է, ինչպէս կը պատմէ։

Երիտասարդ Հայաստանի «կուսակցութեան» խօսելու եւ գրելու ձեւը քիչ մը կը նմանի ասոր, բայց եւ այն տարբերութիւնն ունի, որ ոչ միայն ծիծաղելի մեծխօսիկութիւն մը կը ցուցադրէ, այլեւ յաճախ բան չի հասկցուիր ըսածէն։ Սկսա՞ւ Մարքսը խառնել էնգէլսին, դիալեկտիկան՝ մաթերիալիզմին, մաթերիալիզմը՝ դիալեկտիկային, սկզբունքայինը՝ սօցիոլոգիային,— ձգեցէ՛ք, զառանցանքի մէջ է մարդը։

Եւ դեռ այս մարդիկը այն տարօրինակ հաւատքն ունին թէ հայ գիւղացին, բերանը բացած, ապշած, մտիկ կ'ընէ զիրենք, թէ ունկնդիրները, զարմացած, իմաստուններուն իմաստունը կը կարծեն զիրենք։

Այո՛, այս մարդիկը կը հաւատան թէ քանի՛ չհասկցուի իրենց գրածը, այնքան խելացի կը կարծուին։

Ահա թէ ինչո՛ւ Երիտասարդ Հայաստանի մէջ գրողներու յօդուածները հակակշիռի չեն ենթարկուիր, — խօսելու եւ գրելու փորձառութեամբ մը գլուխ կ'արդուկեն միայն։

Եւ ահա թէ ինչո՛ւ այս մարդոցմով չենք զբաղիր, ոչ իսկ իրենց սպառնալիքներով կամ հայհոյութիւններով։

Բայց խոստացեր էի պատմութիւն մը ընել։

Այդ պատմութիւնը կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս իրենց Աստուածը, համբաւաւոր Սապահգիւլը, նոյնքան անհասկնալի, նոյնքան անիմաստ բաներ կը ծախէր իր ընթերցողներուն։

Չեմ յիշեր, գերմանացի ո՞ր ընկերաբանին մասին կը ճառէր, յօդուած մը ունէր։ Իրար խառներ էր անուններ եւ գաղափարներ։ Եւ ստորագրեր։ Ռոստոմի մէջ երկու մտաւորականներ տոմսով մը կը յայտնեն թէ Սապահգիւլի ստորագրած այդ գրութիւնը իրը չէ, թարգմանութիւն է, եւ շատ սխա՛լ թարգմանութիւն։ Բոլորովին բնագրի իմաստին հակառակը տեղ տեղ, եւ յաճախ անհասկնալի։

Այսպէս են Երիտասարդ Հայաստաններու մեր մե՜ծ հրապարակագիրները։

ԱՐԱՁ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ՅՈՅՍԸ ԴՐԱԾ Է ԲԱՆԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

»»»..«««

Փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէնի հրաժարումը

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԴԱԴՐԱԾ ԵՆ, ԱՌ ԱՅԺՄ

Շաբաթ օրուան արիւնալի դէպքերէն յետոյ առաջին անգամ ըլլալով, գերմանական դահիճը նիստ գումարեց երեքշաբթի օր, քննելու համար կացութիւնը։ Ժողովը տեւեց հինգ ժամ։ Փոխ-վարչապետ Ֆօն Փափէն, որ անորոշ վիճակի մը մատնուած էր յունիս 30էն ի վեր եւ հսկողութեան տակ էր, իբրեւ կասկածելի, մասնակցեցաւ ժողովին եւ իր հրաժարականը ներկայացուց։ Կ'ըսուի թէ հրաժարականը ընդունելով հանդերձ, Հիթլէր չուզեր բոլորովին լքել իր գործակիցը եւ պիտի պահէ զայն իբրեւ անպաշտօն նախարար։ Սովորական ժամանակներու մէջ Ֆօն Փափէնի հրաժարումը մեծ արժէք չպիտի ունենար. բայց հիմա տարբեր է խնդիրը, որովհետեւ ինքն էր որ, 1933 յունուար 30ին ճամբայ հարթեց Հիթլէրի համար։ Շաբաթէն առաջ, Ֆօն Փափէնի հրաժարումը պիտի նշանակէր թէ Հիթլէր երես դարձուցած է աջակողմեան հոսանքին։

Ժողովէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէր օդանաւով գնաց Հինտէնպուրկի ամարանոցը։ Տեսակցութենէն յետոյ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ։ Այս առթիւ Հինտէնպուրկ նորէն շնորհակալութիւն յայտնեց Հիթլէրի։

Վարչապետը նորէն օդանաւ նստելով դարձաւ Պերլին, ուր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆօն Փափէնի հետ, որ ժպտագին յայտնեց թէ շաբաթ օրէն ի վեր հսկողութեան տակ էր, բայց որ եւ է բռնութիւն չկրեց։

Կացութեան ամէնէն կարեւոր պարագան այն է որ՝ Գերմանիոյ կանոնաւոր բանակը՝ Ռայխսվէր՝ վերստացած է իր տիրական դիրքը, ինչպէս տասը տարիէ ի վեր։ Այս առթիւ կ'ըսուի թէ բանակին հրամանատարը Պ. Հիթլէրի ուշադրութիւնը հրաւիրած է անդատաստան գնդակահարումներու մասին։ Իբրեւ հետեւանք, վարչապետը հրամայեց որ եւ է գնդակահարութիւն չկատարել առանց դատի։ Տակաւին ջղագրգռութիւն կը տիրէ հարաւային վաշտերուն մէջ (Հիթլէրական զօրք), բազմաթիւ առաջնակարգ պետերու գնդակահարութեան առթիւ։ Յոյցեր տեղի ունեցած են փողոցներուն մէջ, բայց Հիթլէր ամուր բռնած է սանձը, ոչ միայն ապահոված ըլլալով բանակին հաւատարմութիւնը, այլ եւ իր ձեռքին տակ ունենալով « սեւ պահակները », որոնք այնքան անողորմաբար ջախջախեցին ըմբոստները, շաբաթ գիշեր։

Տակաւին ստոյգ տեղեկութիւն չկայ գնդակահարութեանց եւ ձերբակալութեանց մասին։ Նոր զրոյցի մը համաձայն, գնդակահարուած են 90 հոգի, իսկ ձերբակալուած՝ 3 — 4000 հոգի։ Այս լուրերը պէտք է ընդունիլ խիստ վերապահութեամբ։ Գրաքննութիւն հաստատուած է եւ կառավարութիւնը լռութիւն կը պահէ, առայժմ։

Դահլիճի նիստին մէջ, որոշուեցաւ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել կարգ մը օտար ազգերու, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ, որոնք խստութեան դիմած են, պարտքերու յետաձգման առթիւ։ Իրաւասու նախարարները լիազօրութիւն ստացան համապատասխան միջոցները ձեռք առ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

Շահը մեկնեցաւ Թուրքիայէն

Պարսկաստանի Շահը, որ անհամբերութեամբ պատիւներու արժանացաւ Թուրքիոյ մէջ, Պոլսէն մեկնեցաւ յուլիս 2ին, դէպի Տրապիզոն։ Մ. Քէմալ բազմաթիւ երեւելիներու հետ ողջերթի գնաց մինչեւ Վոսփորի բերանը։ Շահը Տրապիզոնէն ճամբան պիտի շարունակէ դէպի Թեհրան, այն ուղեգծով որով Թուրքիա մտաւ։ Կ'ըսուի թէ վերադարձին քանի մը օր պիտի մնայ Թուրքիոյ մէջ։

Պոլիս գտնուած ատեն, Շահը ներկայ եղաւ փայլուն ջահագնացութեան մը, եւ բազմաթիւ պտոյտներ ու այցելութիւններ կատարեց։ Մասնաւորապէս ներկայ եղաւ զօրահանդէսի մը։ Իր ճառերուն մէջ, Շահը մասնաւորապէս յանձնարարեց Պարսիկներուն որ Թուրքիան համարեն իրենց երկրորդ հայրենիքը, իսկ Թուրքերը՝ իրենց եղբայրները։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ՋԱԽՋԱԽՈՒԵՑԱ՞Ն

Պուլկարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Փէթրիչի շրջանը, որ Մակեդոնական կազմակերպութեան միջնաբերդն էր, ամբողջովին մաքրուած է։ Կեդր. Կոմիտէի անդամներէն ձերբակալուած է Կուրտեւ, իսկ Իվան Միխայլով եւ Նաատեւ փախած են։

Այս տարուան հունձքը Խ. Միութեան մէջ

Երկուշաբթի օր, Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ Կեդր. Կոմիտէին մէկ հրամանագիրը, որ կ'ըսէ թէ՝ « հակառակ մասնակի երաշտին (հարաւային շրջան), հունձքը այս տարի նոյնքան լաւ պիտի ըլլայ իբրեւ ամբողջութիւն որքան անցեալ տարի եւ նոյն իսկ աւելի լաւ՝ կարգ մը շրջաններու մէջ»։

Եւ սակայն, հրամանագիրը կը տրամադրէ միջոցներ ձեռք առնել արմտիքի կորուստին — գողութիւն — եւ ուրիշ « հակապետական» ձեռնարկներու դէմ եւ վճռապէս կը հրամայէ տեղական իշխանութեանց, այլ մանաւանդ քաղաքական ղեկավարութեան՝ ամէն միջոցի դիմել, պայքարելու համար ծրագրի թերացումներուն դէմ։ Ուրիշ խօսքով, Թոյլ չպիտի տրուի որ պակսեցնեն պետութեան պահանջած բաժինը, երաշտի պատրուակով։ Կը նշանակէ թէ հրամանագրին յայտնած լաւատեսութիւնը խախուտ է։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

Գ.

ԱՆՀԱՏԸ ԳԱՀԻՆ ՎՐԱՅ ԵՒ ԱՆՀԱՏԸ ԳԱՀԸՆԿԷՑ

Ի՞նչ է դիկտատուրայի դիրքը անհատի, դեմոկրատիայի եւ ազատականութեան հանդէպ:

Մենք նկատի պիտի առնենք գլխաւորապէս Փաշական դիկտատուրայի վերաբերմունքը, բայց բառերու որոշ փոփոխութեամբ նոյնը կը պատշաճի նաեւ բանուորական դիկտատուրային:

Մօտենանք ուրեմն անհատի այսպէս կոչուած «բնական, անձեռնմխելի եւ անկորնչելի» իրաւունքներու հարցին:

«Այն գաղափարը որ մարդ-անհատը, իբրեւ այդպիսին, իր ազատութեան իրաւունքի յարգանքին արժանի է, շատ աւերներ գործած է: Անհատը յարդի շիւղ մը պիտի չկշռէ, երբ խնդիրը վերաբերի ցեղին եւ անոր մաքրութեան պահպանման: Առ ոչինչ պիտի նկատուին այն աղմուկները զորս պիտի բարձրացնեն անոնք որ տակաւին, 20րդ դարուն, մտքի տկարութեամբ, որպէս լուրջ բան նկատի կ'առնեն մարդուն իրաւունքները»: (Հիթլէր, էջ 310):

Ի՞նչ է անհատին այնքան տարփողուած ազատութեան իրաւունքը:

«Ազատութիւնը իրաւունք մը չէ, այլ պարտականութիւն մը. ազատութեան կալուածին մէջ պետութիւնն է միակ դատաւորը եւ ոչ թէ անհատը»: (Մուսոլինի, էջ 58 եւ 72):

Փաշական դիկտատուրան կը ժխտէ որ քաղաքակրթութեան զարգացման հետ զուգահեռ պէտք է աճի եւ ծաւալի անհատի ազատութեան իրաւունքը: Ընդհակառակն, «որքան քաղաքակրթութիւնը աւելի ու աւելի բարդ ձեւեր կը ստանայ, այնքան աւելի անհատին ազատութիւնը սեղմումներու պէտք է ենթարկուի»: (Մուս. էջ 70):

«Ցեղին առջեւ անհատը պէտք է տեղի տայ»: (Հիթլէր, էջ 312):

19րդ դարու կրթութիւնը կը խթնէր եւ գիտակցօրէն կը զարգացնէր մարդուն եսապաշտ եւ շահամոլ ձգտումները: Անհատին գլխաւոր մտահոգութիւնը եղաւ [illegible] իր շահը եւ անոր հասնելու համար կիրարկուած անբարոյական միջոցները ճարպկութիւն կը համարուէին: Այդ մթնոլորտին մէջ հասունցած մարդ-անհատին քաղաքավարական ձեւերն իսկ յաճախ եսապաշտութեան քօղարկուած արտայայտութիւններ են:

Փաշական դիկտատուրան կը մերժէ անհատին այս ձեւի կրթութիւնը: «Անհատը պէտք է ապրի կեանքը մանաւանդ ուրիշներու համար»: (Մուս. էջ 36):

Փաշականութիւնը ոչ թէ նիւթապաշտական այլ հոգեպաշտական յղացումով կը պատկերացնէ կեանքը: «Փաշականութեան մարդը ազգութիւն է եւ հայրենիք, բարոյական օրէնք՝ որ կը ջնջէ հաճոյքի շրջանակին մէջ սահմանափակուած կեանքին բնազդը, կառուցանելու համար բարձրագոյն կեանք՝ պարտականութեան ոլորտին մէջ, կեանք մը ուր անհատը, իր անձին նուիրումով, իր անհատական շահերու զոհաբերումով եւ նոյն իսկ մահով կ'իրականացնէ այն ամբողջապէս հոգեկան գոյութիւնը որ կը կազմէ մարդու արժանիքն ու արժէքը»: (Մուս. էջ 14):

Փաշականութիւնը բրտօրէն քննադատելով եսապաշտ կրթութեան սկզբունքները, կը մերժէ նիւթական բարօրութեան մէջ ամփոփել անհատին երջանկութիւնը եւ ընդհակառակն կը ներբողէ պայքարի, զոհաբերութեան եւ նուիրումի կեանքը: Հերոսականութեան տենդով բռնկած անհատը միայն իր ուշադրութեան եւ գուրգուրանքին առարկայ կրնայ դառնալ:

«Փաշականութիւնը կ'արհամարհէ հանգստաւէտ կեանքը եւ կը մերժէ ընդունիլ որ նիւթական բարօրութիւնը համարժէք է երջանկութեան. Փաշականութիւնը կը հաւատայ տակաւին եւ միշտ զոհաբերութեան եւ հերոսականութեան, այսինքն այն գործերուն որոնց մէջ ոչ մէկ մօտաւոր կամ հեռաւոր նիւթական շարժառիթ գոյութիւն ունի»: (Մուս. 38—39):

Կեանքի այդ յղացումէն կը բխի այն կարեւորութիւնը զոր դիկտատուրան կ'ընծայէ գործօն եւ հաւատաւոր փոքրամասնութեան: Եսապաշտ ու շահախնդիր մտահոգութիւններէ ազատած, հաւատքով լի եւ գաղափարականութեամբ տոգորուած գիտակից փոքրամասնութիւնը պատմութեան շարժիչ լծակն է, ան է որ կը փոխէ պատմութեան ընթացքը, կը փորէ նոր ակօսներ, կը բանայ ազատութեան լուսամուտները եւ խարխափող մարդկութեան առաջնորդ՝ կ'աւետէ նոր արշալոյսներ:

«Մարդիկ իրենց մեծամասնութեան մէջ ծոյլեր եւ փախկոտներ ըլլալով, անոնցմէ շատերէն լոկ կրաւորական հաւանութիւն կարելի է պահանջել, շարժման սկզբունքին հանդէպ, կուսակցական անդամի հանգամանքը գործօն եւ վճռական փոքրամասնութեան միայն վայել է: Երբ քարոզչութիւնը իր գործը կատարած է, լաւ կազմակերպուած եւ մարզուած բուռ մը մարդիկ բաւական են որ նախօրօք կատարուած նախապատրաստական աշխատանքը արդիւնաւէտ դառնայ»: (Հիթլէր, էջ 652):

Փաշական դիկտատուրան անողոք քննադատութեան կ'ենթարկէ ժողովրդապետութեան էութեան մաս կազմող քուէի, թիւի, մեծամասնութեան անձեռնմխելի նկատուած սկզբունքները եւ կը խարազանէ հաւաքական անպատասխանատուութեան երեւոյթը որ չարիքի, անբարոյացման եւ պետական մեքենայի կազմալուծման պատճառ դարձած է:

Ի՞նչ կ'արժէ խորհրդարանը, այդ ծոյլ եւ դանդաղ մեքենան, որ յիմարութիւններ կրնայ գործել բայց որ սկզբունքով ազատ է պատասխանատուութենէ. իսկ խորհրդարանի անդամը, ապաւինած այդ հաւաքական անպատասխանատուութեան, ազատ կը զգայ ինքզինք, յաճախ անխոստովանելի նիւթական շահերու ակնկալութեամբ, խանգարելու, դանդաղեցնելու գիտակցօրէն «սաբօթաժ»ի ենթարկելու ամէն ստեղծագործ ճիգ, շարունակ եւ ամէն առիթով, մնալով անպատիժ յանուն անձեռնմխելիութեան եւ ի յարգանս կարծեցեալ ժողովրդական կամքի վեհապետութեան:

«Փաշականութիւնը կը վանէ քաղաքական հաւասարութեան ժողովրդապետական պայմանադրական անմիտ սուտը, ինչպէս նաեւ հաւաքական անպատասխանատուութեան գաղափարը»: (Մուս. էջ 44):

Ի՞նչ կ'արժէ մութին մէջ խարխափող, անգոյն, անձեւ զանգուածը, ի՞նչով եւ ի՞նչպէս ան կրնայ, պարբերական քուէարկութեամբ, գտնել ընկերութեան ճշմարիտ Առաջնորդը:

Ոչ քուէն եւ ոչ ալ խորհրդարանը ի վիճակի չեն տեսնելու եւ երեւան հանելու հանրութեան ճշմարտապէս օգտակար եւ տուեալ վայրկեանին համապատասխան պատմական անհատը:

«Խորհրդարանը թշնամի է մեծութեան: Աւելի դիւրին պիտի ըլլար ուղտը ասեղի ծակէն անցընել, քան քուէի միջոցաւ մեծ մարդ մը գտնել: Լաւագոյնը չընտրուիր, այլ իր բարձր արժանիքով ինքզինք կը պարտադրէ: Իսկ լաւագոյնը ան է որ յայտնաբերելով աւելի քաջութիւն եւ կամքի ոյժ, չի դեգերիր ստանձնելու ամէնէն ծանր պատասխանատուութիւնը»: (Հիթլէր, էջ 30):

«Փաշականութիւնը կը մերժէ թէ թիւը, լոկ թիւի հանգամանքով, կրնայ կառավարել եւ առաջնորդել մարդկային ընկերութիւնը»: (Մուս. էջ 40):

×

Այս բոլոր մէջբերումներն ու հիմնաւորումները մեզ կ'առաջնորդեն այն հիմնական եզրակացութեան թէ փաշական եւ ցեղապաշտ դիկտատուրան արմատապէս հակա-անհատապաշտ են եւ կատարեալ հակադրութիւնը 19րդ դարու ժողովրդապետութեան:

Զուր չէ որ մենք այսքան երկար կանգ առինք անհատի իրաւունքներու դիկտատուրական ըմբռնումին վրայ, որովհետեւ անկէ տրամաբանօրէն կը հետեւին անմիջական եւ գործնական նշանակութիւն ունեցող բազմաթիւ խնդիրներ:

Այսպէս հակա-անհատապաշտ Փաշականութիւնը կը մերժէ գաղափարի ազատութեան ժողովրդավար վարդապետութիւնը եւ աւելի կը հալածէ քաղաքական յանցաւորը քան հասարակ յանցապարտը կամ նոյն իսկ ոճրագործը:

Կը մերժէ գաղափարի ազատ արտայայտութիւնը, ուրեմն հաւաքոյթի ազատութիւնը եւ արհամարհանքի արժանի կը նկատէ ժողովրդապետութեան նուիրագործած իրաւունքներէն մէկը, մամուլի ազատութիւնը: «Պետութիւնը շատ մօտէն պէտք է հսկէ մամուլին վրայ»: (Հիթլէր):

Չկայ խղճի ազատութիւն, եւ եթէ Իտալիոյ մէջ քաղաքական-տնտեսական նկատումներով կրօնքը հալածանքի առարկայ չէ, այլուր ոչ միայն կրօնքը կը հալածուի, այլ եւ դիկտատուրան կը փորձէ ցեղը կամ դասակարգային վերջնական յաղթանակի կամքը դարձնել զանգուածային ջերմեռանդութեան առարկայ, տեսակ մը միթ, կրօնքի համարժէք հոգեկան գործօն:

Դիկտատուրայի միջամտութիւնը անհատի գործերուն մէջ՝ այնպիսի ծայրայեղութիւններու կ'երթայ որ չի վարանիր նոյն իսկ բնախօսութեան, սեռական կեանքին օրէնքները պարտադրել, որովհետեւ «անհատը մէկ մասնիկն է պետութեան», (Մուս. 73), որովհետեւ «անհատին ազատութեան իրաւունքը կը չքանայ ցեղը պահպանելու պարտականութեան առջեւ»: (Հիթ. էջ 310):

Անդրադառնանք սակայն որ եթէ ընդհանրապէս Փաշական դիկտատուրան հակա-անհատապաշտ է, կ'ընդունի ուժեղ կամքի եւ հեղինակութեան տէր, առաքելութեան մը խանդավառութեամբն ու վճռականութեամբը տոգորուած անհատին պատմական կարեւորութիւնը: Նիցչէական գերմարդին հզօր կանչն է այս որ կ'արձագանգէ ժամանակակից դիկտատուրայի մէջ: «Թող չմոռցուի որ ինչ որ կայ ճշմարտապէս մեծ այս աշխարհին մէջ, հաւաքականութեան պայքարի գնով չէ որ ստացուած է, այլ արդիւնք է միակ յաղթականի մը բարեբախտ յաջողութեան: Հոգեկան մեծ յեղափոխութիւնները, անոնք որ կը փոխեն աշխարհին դիմագիծը, արդիւնք են անհատին մղած պայքարին»: (Հիթ. էջ 578):

Գեր-անհատի այս ըմբռնումով կը բացատրուի դիկտատուրայի խառնուածքն ու գործելակերպը.— զինուորական կարգապահութիւն, կոյր հնազանդութիւն իսկ առաջնորդը անքննադատելի: «Այն որ հրամանատար կարգուած է, բացարձակ իշխանութեան իրաւունք ունի իր ստորադասներուն վրայ: Խնդիրը համայնքի թէ պետութեան վերաբերի, ոչ թէ քուէով ընտրուածներու մեծամասնութեան, այլ մէկ անձի կ'իյնայ տալ բոլոր որոշումները»: (Հիթ. էջ 501):

Եզրափակելով մեր վերլուծումներն ու խորհրդածութիւնները, կրնանք բանաձեւել թէ 19րդ դարը եղաւ ժողովրդապետութեան, ազատականութեան եւ անհատապաշտութեան դար, իսկ յետպատերազմեան շրջանը կը բանայ դիկտատուրայի, իշխանապետութեան (autorité) եւ հաւաքականութեան դարը:

Երկու տարբեր ըմբռնումներ, երկու մտայնութիւններ, երկու աշխարհներ է որ իրարու կը զարնուին մեր աչքին առջեւ:

Որպիսի՛ ծանր թիւրիմացութեան մէջ են անոնք որ կը կարծեն թէ այս պայքարը ժամանակաւոր է եւ զուրկ աշխարհահայեացքէ:

Յետպատերազմեան շրջանին միայն թագաւորները չեն որ գահընկեց եղան. անոնցմէ վեր եւ աւելի կարեւոր գահընկէցութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ: Անհատն է որ վար կ'առնուի պատմութեան գահէն, բազմելու համար մեղադրեալի աթոռին վրայ:

Ընկերային այս երեւոյթը, յղի անհամար հետեւանքներով, ինքնին բաւական պիտի ըլլայ բնորոշելու եւ փիլիսոփայական խորք տալու դեմոկրատիայի եւ դիկտատուրայի զօտեմարտին: Բայց դեռ այդ չէ բոլորը:

Բնորոշել ներկայ ժամանակաշրջանը իբրեւ հաւաքականութեան դար, կը նշանակէ բարձրացնել պետութեան հարցը: Եւ արդարեւ փաշական դիկտատուրայի գլխաւոր յղացումն ու կորիզը պետութեան էութեան եւ կոչումին ըմբռնումն է, որով ան, անգամ մը եւս, ուժգնօրէն կը բախի ժողովրդապետութեան ըմբռնումին:

Ի՞նչ է ուրեմն պետութիւնը:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ Գ. ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 24էն փակուեցաւ Հ. Ա. Ա. Միութեան տարեկան ցուցահանդէսը (Նկարասրահ Փըէյէլ) ուր հաւաքուած էին զանազան ձգտումներով նկարներ, արձաններ եւ կաւագործութիւններ:

Եռանդի զարմանալի տեւականութեամբ մը, այս միութիւնը կը շարունակէ ոչ միայն իր գոյութիւնը, այլեւ տարուէ տարի աւելի կ'ընդլայնէ իր հաւաքական գործունէութիւնը:

Իմ ջերմ շնորհաւորութիւնները:

Ներկայիս, ըլլալով Փարիզի հայ ձեւընկալ (plastique) արուեստագէտներու միակ միութիւնը, կ'արժէ որ աւելի մանրամասն քննենք ցուցադրուած գործերը:

Հոն կը հանդիպինք յայտնի անուններու, ինչպէս՝ Ալխազեան, Ալեանաք, Բարայեան, Էսկար Շահին, Շահնազար, Շիշմանեան, Կիւլպէնկ, Պինէ Ալխազեան, Գալֆայեան, Խաչատուրեան, Գազանճեան, եւ երիտասարդներէն՝ Գալըպճեան, Պեռօ, Գույումճեան, Մարաշլեան, Մխիթեան, Մուկօ, Թամիրեանց, Վահէ, Զուլում- եան, եւայլն:

Հակառակ սրահին մէջ լոյսի քիչ մը պակասին, Ալխազեանի երկու ընանկարներուն առջեւ, պահ մը արեւի լոյսին եւ ջերմութեան մէջ ըլլալ կը կարծեմ զիս, իր formuleը տոկուն է եւ վրձինը կրթուած. հարուածները աւելի ճշգրիտ քան շարք մը օտար յայտնի տպաւորապաշտներու մօտ:

Խաչատուրեան կը ցուցադրէ երկու կիներ, պարսկական որմանկարներու ոճով: Անկասկած աւելի անհատականութիւն ունի իր ձուլֆայի եկեղեցին:

Արժէքներու (valeur) աշխատանքը շատ յաջող դուրս բերած է Շահնազար (Փարունի) իր Place St. Andréeով: Արդեօք այս գործով Շահնազար նոր շրջա՞ն մը կը սկսի, փորձելով ըլլալ աւելի խիզախ: Ցամենայն դէպս հաւատացած եմ որ եթէ ուզէ, կրնայ թօթափել մեզի ակադեմականութեան վերջակէտեալ խորհուրդները:

Գալֆայեան Զարեհ արուեստագէտի զգացումի նրբութեան կը միացնէ արհեստագիտութիւնը (թէքնիք), որու միջոցաւ ան կը յաջողի դնել իր բնանկարներուն մէջ տարածութիւնը եւ մթնոլորտ: Իր Gerarmerը նշանակելի է այս տեսակէտով:

Շիշմանեան Ռափայէլի այս տարուան ցուցադրած տեսարանները, մասնաւորապէս իր Coin de Village եւ Maisons à Yspourը անկասկած աւելի յաջող են քան նախորդ տարուանները: Իր նկարներուն մէջ նկատելի են խղճամտութիւնն ու մտածողութիւնը:

Տիկին Բարայեան Արմինիա՝ իր երկու nature-morteերով նոր բան մը չի բերեր մեզ: Իր նկարները հաճելի են եւ զարդական:

Գազանճեան Հրանդ, Պոլսոյ իր երբեք տեսարաններով, բանաստեղծական Արեւելքի պատրանքը կուտայ մեզի:

Ակեանաք Հրանդէն պիտի փափաքէի տեսնել միայն բնանկարներ:

Կիւլպէնկ Հրանդ ունի զօրաւոր տրամադրութեամբ ինքնատիպ գունաւորումով երեք հետաքրքրական բնանկարներ: Այս նկարիչին մասին պէտք է օր մը աւելի երկար ուսումնասիրութիւն մը կատարել, իր հաւաքական գործերը տեսնելէ յետոյ:

Տիկին Պինէ Ալխազեանի երկու կէս-դանի դիմանկարները գիտելէ յետոյ, անցնինք երիտասարդ եւ նոր տաղանդներու որոնց մէջէն յարատեւ աշխատողները մեր ապագայ արուեստի փառքերը պիտի ըլլան:

Պեռօ Գոնտրաճեանին այս տարուան ցուցադրած չորս գործերը, բացի Etude de Nuէն, աւելի տկար են՝ քան անցեալ տարուանները: Ըլլալով ուսանող՝ պէտք է որ միշտ յառաջանայ: Կը յուսամ որ իր մէկ քայլ ետ երթալը աւելի խոյանք մը տայ իրեն նշանակելի յառաջդիմութիւն մը գործելու մինչեւ գալ տարի: Համադրութեան (composition) մէջ Պեռոյին յայտաբերած տաղանդը՝ որպէսզի օգտագործուի ապագայի դժուարին աշխատանքներու մէջ, կը կարծեմ թէ պէտք է աւելի երկարէ Etude de Nuերու շարքը: Կը յուսամ ապագային իր մասին աւելի երկար գրելու առիթն ունենալ:

Beaux Artsի լաւագոյն աշակերտներէն Օրիորդ Գալըպճեան Իսկէն [illegible] կը զարմացնէ իր կանխահաս ուժովը: Վարպետի մը յատուկ նրբութիւն կայ իր երանգներուն մէջ: Իր ձգտումը ճշգրիտ է եւ գիտէ թէ ուր կը դիմէ: Իր Nature-morteը հաւասար է երկու դիմանկարներուն: Մաղթենք որ [illegible] այս ուղին ուր իր անհատականութիւնը զգալի է:

Օրիորդ Թամիրեանց Վարդուհի [illegible] դէն կազմուած նկարչուհի մըն է: Թէեւ իր խիժանկարներուն մէջ (gouache) գծագրութիւնը անկայուն երբեմն, բայց ջղուտ եւ զօրաւոր [illegible] փով աշխատող մը, որ իր անհատականութիւնը կազմող կարեւոր գիծ է: Իր St. Tropezը շատ յաջող գործ մըն է, գոյներու համաձայնութեամբ: [illegible] մը աւելի plastique եւ այս արուեստագիտուհին պիտի ըլլայ միջազգային արժէք մը մեզի համար: Կը սպասենք որ առանձին ցուցահանդէսով մը հանդէս գայ Օրիորդ Թամիրեանց:

Օրիորդ Գույումճեան Էլվիր կարելի է ըսել միակն է այս սրահին մէջ իր ոճով: Իր երկու գողտրիկ նկարները կարծես պատուհաններ են ու [illegible] րիշ աշխարհի մը վրայ բացուած, որ գոյներու երաժշտութիւնը կը տիրապետէ: Իրեն համար նիւթը պատրուակ մըն է հիւսելու համար գոյներու symphonie մը: Պիտի փափաքէի տեսնել իր գործերուն մէջ աւելի տարածութիւն եւ խորք:

Մուկօ (Միշել Հովիկեան) իր ծաղկանկարներուն մէջ ցոյց տուած [illegible] ջութեամբ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Այս շատ երիտասարդ տաղանդը իր առջեւ ունի բեղնաւոր ապագայ մը որուն հանդէպ իր ցոյց տուած ինքնավստահութիւնը յաջողութեան համար կարեւոր ազդակ մըն է: Ցատկանիշներու պարզ եւ ճշգրիտ թագծութիւններու վրայ, Մուկօ կ'աւելցնէ զարդանկարչական ոճաւորում (stylisation): Այս վերջին մարզին մէջ որոշ գիւտեր ունի, բայց պէտք է հեռու կենայ ձեւամոլութենէն (maniérisme):

Ճարտարապետ Փօղոսեան Պալի հետզհետէ մեծ հմտութիւն կը ցուցնէ ջրանկար բնանկարներու մէջ: Le Pont Neuf եւ Montmartreը գեղեցիկ գործեր են:

Շապոշնիկով Լեւոն կը ցուցադրէ

ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

»»»..«««

Նա կարողանում էր ամէնքի սրտերը խանդավառել անկեղծ հայրենասիրութեամբ: Նա արեւմտահայ դասի երդուեալ երգիչն էր եւ շրջիկ քարոզիչը. նրա տաղանդաւորների մէջ կան շատ լեզուական, քերականական եւ տաղաչափական թերութիւններ ու անկանոնութիւններ. նա գրում էր առանց երկար ու բարակ մտածելու, անկեղծօրէն, բոլէի ներշնչմամբ. յաճախ նա փոխ էր առնում թիւրքական, պարսկական կամ եւրոպական այս կամ այն եղանակը, պատրաստի, եւ հագցնում էր իբրեւ շապիկ իր նոր արտադրութեանը, որպէսզի վերջինս առանց եղանակի չմնայ եւ տարածուի ժողովրդի մէջ իր աշակերտ-աշուղների միջոցով: Այդ երգերը կայծակի արագութեամբ մտնում էին ամէն տեղ, ամենախուլ գիւղերն ու անկիւններն անգամ: Ես բախտ եմ ունեցել անձամբ լսելու աշուղ Ջիւանուն, Թիֆլիզում, եւ մի ամառ էլ Շուշի քաղաքում, երբ նա իր մեծ խմբով նուագում էր Սպանդարեանի այգում:

Խմբի թողած զրաւիչ տպաւորութիւնը մինչեւ այսօր էլ չեմ մոռացել. եւս առաւել ուժեղ եւ հմայող էր Ջիւանին, երբ ինքն էր մենակ նուագում եւ մեներգում: Ջիւանին կրակ էր դառնում, նուագում եւ երգում էր մեծ խանդավառութեամբ, պարզ ու յստակ ձայնով եւ ունկնդիրներին ուղղակի հիպնոսում էր: Նրա երգերի լեզուն հին աշուղականի նման է, սակայն, խորապէս ազդուած գրական լեզուից եւ բաւականաչափ մաքրուած Ալեքսանդրապոլի կամ Էրզրումի բարբառներից: 1909 թուին նա մեռաւ Թիֆլիզում քառասուն տարի շարունակ հնչեցնելով իր երգերն ու ջութակը. նա մեռաւ աղքատութեան մէջ, բայց այնուամենայնիւ կարողացաւ բարձրագոյն կրթութիւն տալ իր որդիներին, որոնցից Գարեգինն ու Պարոյրը դարձան հասարակական գործիչներ:

oooo

Գ.— ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Աշուղ Ջիւանին արտադրել է մի քանի հարիւր երգեր, որոնք արժանացել են մի քանի հրատարակութեանց:

Այս վերլուծութիւնը կազմելիս՝ ես ձեռքի տակ ունէի 1886 թուի Աշուղ Ջիւանու երգերի երկրորդ տպագրութիւնը, լոյս ընծայուած Ալեքսանդրապոլում, Գէորգ Սանոյեանի տպարանում, ապա 1893 թուի երրորդ տպագրութիւնը նոյն երգերի, տպուած նոյն տեղը, սակայն աւելի լրիւ. յետագայում կարողացայ ձեռք բերել եւ 1882 թուի անդրանիկ հրատարակութիւնը, որի մէջ զետեղուած բոլոր երգերը նոյնութեամբ մտել են 1886ի, ապա եւ 1893 թուի հրատարակութիւնների մէջ. բացի վերոյիշեալ հրատարակութիւններից, կարողացայ գտնել եւ օգտուել 1904 թուականի հրատարակութիւնից, որ լոյս է տեսել Վաղարշապատում «Ջիւանու Քնարը» անունով. ափսո՜ս միայն, որ այդ հրատարակութեան առաջին եւ միւս հատորները չկարողացայ ձեռք բերել, այլ միայն երկրորդ, եւ ամենակարեւոր հատորն էր ենթակայ իմ տրամադրութեանը:

Ցամենայն դէպս ինձ յաջողուել է մէկից աւելի անգամ կարդալ Ջիւանու 375 երգերը եւ դասաւորել նրանց ըստ տեսակների, մի առ մի վերլուծել եւ քննադատել: Ըստ իմ մանրազնին վերլուծութեան՝ այդ երգերը բաժանւում են այսպէս՝ ա) բարոյական-խրատական եւ կենսա-փիլիսոփայական բովանդակութիւն ունեն 94 կտոր, բ) սիրային եւ սիրահարական՝ 61, գ) ընկերային-սոցիալական եւ բողոքի մրմունջներ՝ 43, դ) ազգային-յեղափոխական եւ հայրենասիրական՝ 31, ե) այլաբանական-փոխաբերական՝ 24, զ) կենցաղական-կենսագրական՝ 16, է) երգիծական-ծաղրական՝ 16, ը) բարեմաղթութիւններ եւ աղօթքներ՝ 18, թ) հայրենի գիւղերի եւ քաղաքների, գրողների, հերոս զօրավարների, անձնազոհ հոգեւորականների եւ հասարակական գործիչների գովք՝ 16, ժ) ազգագրական-գեղարուեստական՝ 8, ժա) քնարերգական-գեղարուեստական՝ 7, ժբ) աշուղական խաղեր եւ մրցութիւններ՝ 6, ժգ) հանելուկներ՝ 4, ժդ) արժէքաւոր չեն հետեւապէս եւ որակման ենթակայ չեն՝ 31 կտոր, որոնք եթէ գրուած չլինէին, չահած կը լինէր Ջիւանու քնարը:

Ինչպէս տեսնում էք, այս երգերի ու տաղերի մեծ մասը հայրենասիրական-ազգայնական ուղղութիւն չունեն, ինչպէս սխալմամբ նկատել է Վրթ. Փափազեանը: Փիլիսոփայական եւ բարոյախրատական բովանդակութիւն ունեցողները առաջին տեղն են բռնում, այնուհետեւ գալիս են սիրային-սիրահարական տաղաւորները, յետոյ ընկերայինները եւն.: Այժմ 375 երգերի վերլուծութեամբ չպիտի զբաղեմ «Յառաջ»ի էջերում, այլ միայն քաղուածքներ անելով իմ ընդարձակ աշխատութիւնից, ընթերցողներին պարզ գաղափար պիտի տամ Ջիւանու քնարի մասին:

Մի բան բոլորովին ճիշդ է նկատել հանգուցեալ Փափազեանը, որ Ջիւանին լայն ժողովրդականութիւն է ստացել իր ազգասիրական-հայրենասիրական տաղերի շնորհիւ, որոնք երբեք տասնեակից աւելի չեն. մի քանի յաջող փիլիսոփայական եւ սիրային երգերը եւս փայլ են տուել Ջիւանու քնարին: Այստեղ ես պիտի աշխատեմ համառօտակի վերլուծել նրա միայն յաջող կտորները, որովհետեւ Ջիւանին վաղուց մոռացուած կը լինէր, եթէ քնարն արտադրած չլինէր այդ տաղերը:

«Հայի ձուտ» վերնագիրը կրող ս-տանաւորն ազգասիրական-հայրենասիրական է, որի մէջ Ջիւանին ասում է.

Բնակուած երկիրդ սուրբ է, հա՛յ եղ-
բայր,
Հայի արնով ներկուած է ամէն քար,
Զոհուել են հաւատի եւ ազգի համար
Պառկած հազարաւոր նահատակներ
կան:

«Ցոյս»ը հայրենասիրական-այլաբանական բնոյթ ունի.—

Առաւօտը շատ մօտ է, լոյսը շողա-
լուն քիչ մնաց,
Խաւարն ընկաւ գետին, արեւը գա-
լուն քիչ մնաց,
Համբերանքդ ծով արա, յոյս ու հա-
ւատդ պինդ պահիր,
Ո՛վ գիշերից ձանձրացող, բախտի
խաղալուն քիչ մնաց:
Լուսաբերը մթութեան թագուհու տեղ
գահ բարձրացաւ,
Ցնծութեան երգեհոնների որոտալուն
քիչ մնաց...

Փիլիսոփայական խորունկ մտքերով լեցուն տասնեւչորստողեան ոտանաւոր է Ջիւանու հանրածանօթ «ՁԱԽՈՐԴ ՕՐԵՐԸ».—

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շար.)

(3)

չարք մը մանրանկարներ, գուցէ քիչ մը կնոջական զգացողութեամբ եւ սակայն ռուսական գունագեղ նկարչութեան ոճով: Իր Salon de Mm. B.ն կը տարբերի միւսներէն, կրելով ԺԸ. դարու ֆրանսացի մանրանկարիչներու ազդեցութիւնը:

Մխիթեան Արմենակ կը ցուցնէ բըգալի յառաջդիմութիւն: Իր Պուատոն նշանակելի է:

Աճեմեան Ներսէս ձեւակերպութեան մէջ (modelage) լաւ արհեստագիտութիւն ունի: Պիտի փափաքէի որ միայն արժանագործութիւն ընէր:

Ճարտարապետ Վարդան Յովհաննէսեանի երկու կառուցողական եւ նըկարչականացեալ maquetteները սրահին մէջ պէսպիսութիւն մը կը մացընեն:

Մարաշլեան Միսակ իր կազմութեան ճամբուն մէջ կը յառաջդիմէ, աւելի թարմացնելով իր գոյները:

Վահէ Գ. Փարիզի կեանքէն իր գծագրութիւններով rehaussé թափանցող դիտողի մը հաւասարակշռուած ուժ կը յայտնաբերէ:

Ուշադրութեան արժանի են նաեւ Թօփալեան Բիւզանդ, Թուրէն եւ Հըրանդ Պէնոէթեան:

Արձանագործ Մուրատօֆ Լեւոն այս տարի լուրջ բան մը չի ցուցադրեր:

Գեղեցկապաշտութեան միակ ներկայացուցիչն է այս սրահին մէջ Զուլումեան Գառնիկ, մտածող արուեստագէտ մը, որ իր կազմութեան ճամբուն մէջ կը փնտռէ արտայայտութեան ձեւ մը տալ, ենթագիտակցական աշխարհիմութ եւ բարդխորհուրդներուն: Փափաքելի էր որ երկու կամ երեք նկարներ ցուցադրէր փոխանակ մէկի:

Օրիորդ Բարայեան Կիտէթ կը ցուցադրէ մեծ քանակութեամբ Bibelot d'Artեր (կիսուածանկար յախճապակի): Բնածին տաղանդի արդիւնք են այս օրիորդին միամիտ, գրեթէ երեխայական, արձանիկները, որոնք իր ճկուն մատներուն ծայրէն կ'ելլեն ինքնաբուխ ձեւով մը:

Խօսքս աւարտելէ առաջ, իմ գոհունակութիւնս կը յայտնեմ այս միութեան վարչութեան, որ գնահատելի գաղափարն ունեցած էր սրահին մէկ մասին մէջ հաւաքելու Հայաստանի ներկայ նկարիչներէն մէկ քանիներու գործերը, որոնց մէջէն վճռական անհատականութեամբ եւ հմուտ արհեստագիտութեամբ դուրս կուգայ նկարիչ Մ. Սարեան:

Թէրլէմէզեան, աւելի քիչ գործեր ունեցած ըլլալու է:

Կիւրճեանի Femmes arméniennes préparent le painը գէշ չէ:

Առաքելեանի զարդարուեստական եւ գեղեցիկ բնանկարին առջեւ ակամայ շրթներուս վրայ կուգան «Հայաստան, երկիր դրախտավայր» բառերը:

Թ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ

Մ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

Հակառակ նեղացուցիչ օդին, բաւական կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր, շաբաթ իրիկուն, Միւթիւալիթէի մէկ սրահը, իր յարգանքի տուրքը տալու, վաղամեռ բանաստեղծին՝ Մ. Զարիֆեանի յիշատակին:

Երեկոյթին նախագահ, Պ. Եր. Տէր Անդրէասեան, կարեւոր գործով քաղաքէս բացակայելու ստիպուած ըլլալով, կարդացուեցաւ իր ղրկած գեղեցիկ գրութիւնը, որով կուտար համառօտ պատկեր մը երիտասարդ բանաստեղծին:

Ծանօթ դաշնակահարուհի Օր. Զառափեան նուագեց Շօփէնէն կտոր մը, Զարիֆեանի ամենասիրած եղանակներէն մին, որմէ վերջ խօսքը տրուեցաւ Պէրպէրեանի սաներէն Պ. Ս. Ոսկեանի, որ մանրամասնօրէն տուաւ կենսագրութիւնը: Ցիշեց զանազան դըրուագներ անոր մանկութենէն մինչեւ մահը: Վեր հանեց չարաճճի աշակերտին եւ մարզիկին ընդունակութիւնները եւ գրականութեան հանդէպ ունեցած հակումը, որ դիպուածով մը վերջնականապէս կը ձեւաւորուի: Օր մը օրիորդի մը ալպօմին մէջ գրուած պզտիկ ոտանաւոր մը, իրմէ գաղտնի կը տարուի «Ճակատամարտ»ի խմբագրութեան, որ կը հրատարակէ: Եկած շնորհաւորական նամակները եւ քաջալերական պնդումները զայն կը մղեն ուրիշներ եւս գրելու եւ կ'ունենանք քնքուշ բանաստեղծ մը:

Օր. Օսմանեան յաջող կերպով արտասանեց երկու պզտիկ կտորներ: Պ. Գ. Քիւրքճեան ֆլիւթով նուագեց դասական կտոր մը՝ ընկերակցութեամբ Օր. Զառափեանի:

Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ Շ. Միսաքեանի որ սահմանափակուելով յարգանքի արտայայտութեան մէջ, վեր հանեց այս «պայծառ, բարի եւ քաջ» տղուն ստոյիկեան ժպիտն ու արհամարհանքը տառապանքին եւ մահուան հանդէպ: Այս առթիւ կարդաց շարք մը ոտանաւորներ՝ վաղամեռիկ բանաստեղծին երկու հատորներէն:

... Ի զուր կը թափես մոխիր սրտիս
վրայ,
Ճառագայթ կայ հոն՝ իջած անհունէն...
Զոհերն հարուածիդ լոկ ոսկորներս
են:

(Արհամարհանք)

Երգեց Օր. Հ. Կնեազեան, «Հեգնանք»ը, եղանակաւորուած Սիփան երգչախումբի անխոնջ ղեկավար Պ. Սաքօ Յակոբեանի կողմէ: Արտասանեց Պ. Ս. Սինէմեան, վարժարանի լաւագոյն արտասանողը: Երգեց Պ. Գ. Մէհտէրեան:

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ, խօսքը տրուեցաւ Պ. Մկրտիչ Պարսամեանի, որ ընդարձակ եւ խնամուած կերպով տուաւ բանաստեղծին կեանքն ու գործը: (ԽՄԲ.— Պիտի հրատարակենք առանձին):

Մեծ անակնկալ մը եղաւ Տիկին Արշալոյս Հ. Սարգիսեան, որ Զարիֆեանի ամէնէն երկար կտորներէն մէկը արտասանեց այնքա՛ն հարազատօրէն եւ ապրուած:

Երեկոյթը վերջացաւ Պ. Հ. Ակոնայեանի շնորհակալութեան խօսքով, յանուն Պէրպէրեան սաներու:

Ցաւալի է դիտել տալ, թէ ներկաներուն մէջ հազիւ տասը Պէրպէրեանցիներ կային... Ներկայ էին Գրական Ակումբի վարչութեան անդամները:

ՀՐԱՆԴ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Ամբաստանեալ Մ. Զատիկեանի յայտարարութիւնը

ԽՈՀԱՐԱՐ ՄԱՆՈՒԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ (Շար.)

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

ՄԻՀՐԱՆ ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դատախազ Քամինսկի այնուհետեւ կարդաց ամբաստանեալներէն Պ. Միհրան Զատիկեանի ըրած յայտարարութիւնը ձերբակալուելէն ետք, 1934 յունուար 18 թուակիր եւ ներկայութեամբ գաղտնի ոստիկան Պ. Պետրոս Իսքէնտէրեանի: Զատիկեանը ըսած է.

— «Անունս է Միհրան Զատիկեան: Պրուքլին կը բնակիմ: Լուսափորագրիչ եմ: Ամուսնացած: Զաւակ չունիմ: Գործ չունիմ այժմ եւ լուսափորագրիչներու ընկերութենէն իբր անգործութեան թոշակ (պենեֆիթ) երեք տարիէ ի վեր դրամ կը ստանամ ամէն շաբաթ: Դաշնակ եմ: Դեկտ. 24ին եկեղեցին չէի: Ցաջորդ օր երբ տուն գացի թերթերէն իմացայ Դուրեան սրբազանի սպանութիւնը: Փորագրիչներու ընկերութենէն 20 տոլար կը ստանայի եւ կինս դրկեցի որ առնէ: Դուրեան սրբազանի սկզբունքներուն դէմ հայ թերթերու գրածը ես ալ կը կրկնեմ: Ըսած չեմ թէ «Դուրեանը պիտի սպաննեմ»: Դեկտ. 24ի առտուն ժամը 9.30ին եկեղեցի չգացի: Մարդիկ ըսին թէ սրբազանը պիտի պատարագէ: Ալպանեանը ինծի չըսաւ այդ: Ականջի հիւանդութիւն ունէի եւ տունը մնացի: Քոյրս եւ քեռայրս կիրակի օր մեր տունն էին: Դուրեան սրբազանի սպանութիւնը լսեցի երկուշաբթի հայ թերթերէն: Դուրեանի հետ թշնամի եմ գաղափարներով, բայց ոչ ուրիշ կերպ: Փիլէնեան ի՛նչ կ'ուզէ թող ըսէ, ես Նիւ Եորք չէի, ես եկեղեցին չէի: Համփալեան եթէ կ'ըսէ որ եկեղեցին էի, սուտ է: Ներդումե կ'ըսեմ որ սուտ է: Ես տունը հիւանդ էի: Պատմութիւն չունիմ: Տունն էի»:

ՄԱՆՈՒԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Քամինսկի վկայութեան կանչեց Պ. Մանուկ Յակոբեանը, որ թարգմանի միջոցաւ պատասխանելով, ըսաւ հետեւեալը,— (հոս Պ. Քամինսկի դատարանին հաւանութեամբ ըսաւ թէ անձ մը կայ որուն անունը չուզեց յիշել եւ այդ անունը պիտի կոչէ Էքս (x), վկային հետ հարց պատասխան-քննութեան ատեն).

— «Անունս է Մանուկ Յակոբեան: 62 տարեկան եմ: Անգլիերէն կը խօսիմ: Խոհարար եմ: Դեկտ. 24ին շէֆ (խոհարար) էի: Այդ ատեն խոհարար էի 113 Սէնթ Նիքըլա Էվընիւ, եկեղեցիէն կէս պլաք հեռու: Կը ճանչնամ Յովհ. Անդրէասեանը 5—6 տարիէ ի վեր: Դեկտ. 24ի առտուն ժամը 9ը հինգ անցած եկաւ ճաշարանը ուր կը գործէի: Առաւ էր: Ց. Անդրէասեանէն առաջ ուրիշ մէկը եկաւ ճաշարանը: Անոր գալէն քանի մը րոպէ առաջ էր եւ նստաւ: Այդ մարդը կը ճանչնամ, եթէ տեսնեմ: Այդ մարդուն անունը Էքս կ'ըսեմ: Անդրէասեանէն առաջ եկած մարդուն անունը գիտեմ: Այդ մարդը Էքսն էր (x): Երբ Անդրէասեան եկաւ, ճաշարանին մէջ էինք Մր. Էքս, ես եւ գերմանուհի ծառայող մը (Ուէյթրէս): Անդրէասեան ներս մտաւ, ձեռքերը սեղանին դրաւ եւ երկու սուրճ պատուիրեց: Անկէ ետք լսեցի երկուքին միջեւ խօսակցութիւն մը: Նախ սկսան սուրճերը խմել եւ յետոյ խօսակցիլ: Ես խոհանոցին առջեւն էի: Քանի մը քայլ անդին Մր. Էքսն էր, իսկ Անդրէասեան անդին: Ես երեք քայլ հեռու էի Մր. Էքսէն: Նախ Անդրէասեան սկսաւ խօսակցութիւնը հայերէն: Անդրէասեան ըսաւ Մր. Էքսին.— «Այսօր ամէն բան պատրաստած ենք եւ Դուրեան սրբազանը պիտի սպաննենք»: Մր. Էքսին ըսածը չկրցայ լսել: Ցետոյ Անդրէասեան նորէն ըսաւ. «Ահարոնեանին կինը դանակը ներս տարաւ եւ այսօր սրբազանը չի կրնար ազատիլ»: Ապա կիսատ ձգեցին սուրճերը եւ գացին եկեղեցիին կողմը:

«Իմ ճաշարանիս կողմը նպարավաճառ մը կայ: Այդ խօսակցութենէն ետք այդ նպարավաճառի խանութը գացի, ժամը 10.30ին: Հոն տեսայ ամբաստանեալներէն (դատախազի հըրաւէրով կ'ելնէ վկայի աթոռէն եւ ցոյց կուտայ Եուան Կոնզալէս Զալըղեանը) Զալըղեանը: Զալըղեանի չապիկը արիւնոտ էր: Երբեմն տեսած էի Զալըղեանը, երբ ան դռնապան էր 4րդ Էվընիւ, ճաշարանի մը մէջ:

«Բռնեցի օձիքը եւ հարցուցի թէ «ի՞նչ եղած է»: Մտքը խածաւ եւ ըսաւ.— «Հա՛, հա՛, եկեղեցիին մէջ սպաննեցին սրբազանը»: Ահարոն Վարդանեանը այդ րոպէին քովն էր եւ Զալըղեան իր աջ ցուցամատի կեղըրնը բերանը առնելով կ'ըսէր.— «Հա՛, հա՛»: Զալըղեան այն մարդն է զոր ցոյց տուի: Ահարոն Վարդանեան լսեց այս խօսքը եւ ձեռքը դրաւ Զալըղեանի բերնին դէմ ու ըսաւ.— «Սո՛ւս, սո՛ւս»: Այդ միջադէպէն ետք անկիւնը գացի իմանալու եղելութիւնը: Ցետոյ եկայ ետ: Կեցայ մեր ճաշարանին դիմաց մայթին վրայ: Յովհ. Անդրէասեան եկաւ, երբ Զալըղեան եւ Վարդանեան դուրս կ'ելլէին: Անդրէասեան ըսաւ անոնց.— «Փախէ՛ք, փախէ՛ք, մի՛ կենաք հոս, սպաննուեցաւ»: Եւ ձեռքով ըրաւ: Այդ րոպէին խոհանոց գացի կերակուրներուս նայելու: Եւ այդ վերջին անգամն էր»:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ի՞նչ կերակուր կ'եփէիր: = Խըզարթմա, պամիա, փասուլիա (ծիծաղ):

— Քանի՞ տարի է Ամերիկա ես: = 23 տարի: — Անգլիերէն պիտի խօսիմ եւ շատ դիւրին պիտի հարցաքննեմ քեզ: (Թարգմանը մէկ կողմ կը քաշուի):

— Ոստիկանատո՞ւն էիր յուն. 17ին կամ 18ին, ժամը 8ին: = Անգլիերէն չեմ խօսիր:

— Ձե՞ս խօսիր անգլիերէն եւ 23 տարի է Ամերիկա ես: = Չեմ խօսիր եւ ըսածդ չեմ հասկնար:

— Գիտե՞ս, ի՞նչ է Սթէյշըն Զաուսը (ոստիկանատուն): = Այո: Բայց անգլիերէն չեմ խօսիր (աւելի շեշտելով եւ ուժով, մինչ ամբողջ դատարանը կը ծիծաղի: Թարգմանը կուգայ մէջտեղ):

Դատաւոր Քորրիկըն այդ պահուն ուժով զարկաւ իր մուրճը եւ հանդիսականները հրաւիրեց պահել կարգը, սպառնալով անհնազանդները հանել դուրս:

— Ցունուար 17ին ոստիկանատան մէջ տեսա՞ր ձօն Անդրէասեանը: = Այո: — Այդ օրը ոստիկանութեան յայտարարութիւն ըրի՞ր թէ Անդրէասեան եւ Մր. Էքս խօսակցութիւն ըրին: = Ինծի հարցուցին թէ կը ճանչնա՞մ Անդրէասեանը: Այո, ըսի: Ցետոյ ըսին որ սպասեմ:

— Ճաշարանի խօսակցութեան մասին յայտարարութիւն ընելու համար որ եւ է խօսակցութիւն ունեցա՞ր ուրիշ տեղ: = Այո: — Ցունուար 18էն առաջ ուրիշ տեղ խօսակցութիւն ունեցա՞ր թէ Անդրէասեանի եւ Մր. Էքսի եւ թէ Տիկին Ահարոնեանի դանակը բերելու մասին: Ցունուար 18ի գիշերը կամ առաջ, ո եւ է բան ըսի՞ր: = Ոչ: — Կը վախնայի՞ր: = Անշուշտ, անոնք կը ճանչնամ երկրէն: — Այսօրուան բաժիններուդ համար դրամ ստացա՞ր: = Ես փաստաբա՞ն եմ որ դըրամ ստանամ (ծիծաղ): — Հապա ինչո՞ւ ըսիր: = Խիղճ ունիմ:

— 1933 դեկտ. 24էն 1934 յունուար 18 խիղճ ունէի՞ր: = Այո: — Ցունուար 22ին երբ Անդրէասեանը մարդասպանութեան համար դատարան տարուեցաւ, ներկայ էի՞ր: = Ոչ:

— Ցունուար 17ին, իրիկուան ժամը 7ին ոստիկանութեան գացի՞ր: = Ոստիկանութիւնը հարցուց. «Այս մա՞րդըն է», ըսի՝ «Այո»: — Գաղտնի ոստիկան Պ. Պետրոս Իսքէնտէրեանը հո՞ն էր: = Այո: — Գիտէի՞ր թէ այս մարդը (ցոյց տալով Պ. Իսքէնտէրեանը որ նստած էր մօտը), ոստիկանը, հայերէն կը խօսէր: = Քանի մը բառ հայերէն կը խօսէր: — Ե՞րբ իմացար թէ հայերէն կը խօսի եւ ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ է: = Չէի գիտեր: — Ըսա՞ւ քեզի թէ ոստիկան է եւ այս սպանութեան գործով կը զբաղի: = Ցիմապետ ոստիկանը հարցուց եւ պատասխանեցի: Կը վախնայի: Ցետոյ հրաւէր ստացայ դատախազին գրասենեակը երթալու:

— Ցունուար 17էն մինչեւ ապրիլ 18 ո եւ է մէկուն ըսի՞ր պատմութիւնդ կամ պատմութեանդ էութիւնը որ եւ է տեղ եւ ո եւ է անձի: = Ոչ մէկ տեղ, բացի դատախազէն: — Անկէ առաջ որ եւ է տեղ ըսի՞ր: = Ոչ:

— Ցունուար 17ին ոստիկանատան մէջ ո՞վ էր թարգմանը: = Մասամբ հայերէն, մասամբ անգլիերէն խօսեցայ: — Կը հասկնա՞ս ինչ ըսելս: = Ոչ (երդուեալները կը խնդան այս պատասխանին վրայ):

— Ո՞վ էր այդ անձը: = Պետրոս Իսքէնտէրեանն էր: — 1933 Ցունուար 17ին, իրիկուան ժամը 7ի ատեն գաղտնի ոստիկան Ֆէրրիսը խօսեցա՞ւ քեզի: = Այո: — Ե՞րբ Դաշնակներէն վախդ անցաւ: = Երբ դատախազին գացի եւ ամէն բան ըսի: — Անկէ առաջ ուրիշին չըսի՞ր: = Ոչ:

Պ. Շերիտըն կարդաց ապրիլ 18ին Պ. Մանուկ Յակոբեանի ըրած յայտարարութիւնը ոստիկանութեան: Եւ հարցումները շարունակելով.

— Ս. Խաչ եկեղեցիէն ո եւ է մէկը եկա՞ւ քեզի: = Ոչ: — Անդրէասեանի մասին ո եւ է մէկը չխօսեցա՞ւ: = Ո եւ է մէկը չխօսեցաւ: — Ապրիլ 18ին դատախազին բաժներուդ մասին որ եւ է բան ըսիր ո եւ է մէկուն: = Ոչ մէկուն: — Պ. Քոհնի (դատախազի օգնական) սենեակը ո՞վ կար, երբ յայտարարութիւնդ ըրիր:

= Պետրոս Իսքէնտէրեանը:

Կէսօրէ ետք ժամը մէկը ըլլալով դատարանը արձակուեցաւ, ժամը 2.15ին գումարուելու համար:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԶԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

= o =

ԱԼՖՈՐՎԻԼ (Յառաջ).— Զէնկիլէրցիներու նորակազմ Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը իր անդրանիկ ներկայացումը տուաւ շաբաթ գիշեր, Հայ Ակումբին մէջ ղեկավարութեամբ Պ. Կ. Տօտողեանի:

Ներկայացումն էր Սուրէն Պարթեւեանի «Անմահ բոցը» տրամը եւ [illegible] մը: Հոծ բազմութիւն մը ժամանակէն փութացած էր սրահը լեցնելու: Գրեթէ պարապ աթոռ մնացած չէր: Բոլորն ալ կարգապահութեամբ ունկնդրեցին տրամը: Շատեր լացին վերյիշելով իրենց մորթին վրայ կըրած սարսափները:

Ներկայացումը գրեթէ յաջող անցաւ, շնորհիւ Պ. Տօտողեանի ջանքերուն: Եթէ պատահեցան թերութիւններ, այդ ալ հետեւանք էր բեմին անյարմարութեան: Եւ յետոյ, դերակատարներէն շատեր առաջին անգամն էր բեմ կ'ելլէին:

Վարչութիւնը քաջալերուած հայ հասարակութենէն, ներկայացման գիշերը յայտարարեց թէ մօտերս դաշտահանդէս մը պիտի կազմակերպէ: Հասարակութեան կը մնայ այս ձեռնարկը եւս քաջալերել: Ցետոյ Միութիւնը անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ իր ծրագրին ամենակենսական յօդուածին իրագործման,— երախաներու հայերէնի դասաւանդութեանց աւելի զարկ տալու համար, մասնաւոր պիտանի յատկացնել նոր տարեշրջանին:

Թղթակից

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

Հելլենահայ Լիկա Սելանիկի մէջ

= • =

«Հորիզոն» կը գրէ (27 յունիս).

— «Սելանիկի համալսարանի տեսուչ փրոֆ. Ս. Քիրիաքիտիսի, նախկին նախարար եւ ազգային - արմատական կուսակցութեան վարիչներէն Տօքթ. Ա. Մըբըրօղլուի եւ զօր. Թորգոմի նախաձեռնութեան կը պարտինք Սելանիկի մէջ եւս հիմնումը հելլէնեւհայ Լիկայի մը, որուն առաջադրութիւնը պիտի ըլլայ զօրացնել կապերը հելլէն եւ հայ ժողովուրդներու միջեւ, օգտուելով մասնաւորապէս այն բարի տրամադրութիւններէն, զորս յոյն մտաւորական դասակարգը, յանձին իր բազմաթիւ ներկայացուցիչներուն, կը սնուցանէ մեր ժողովուրդին նկատմամբ:

Այս հիմնական առաջադրութիւններով Լիկա մը գոյութիւն չէր ունեցած ցարդ Սելանիկի մէջ: Անկէ չորս տարի առաջ, սահմանափակ եւ զուտ հայկական շրջանակի մէջ կազմուած էր «Հայ եւ հելլէն Լիկա» մը, բայց ցարդ անիկա, ոչինչով արդարացուցած էր իր գոյութիւնը, ինչպէս երեւան եկաւ նորակազմ Լիկայի նախորդ գիշերուան հիմնադիր ժողովին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց ընթացքին: Նախ, այդ Լիկան, իր կանոնագրով, անդամակցելու իրաւունք կուտար միայն Հայերուն: Ցետոյ, այս վերջին չորս տարիներու ընթացքին, այդ ինքնակոչ Միութիւնը ոչ մէկ շօշափելի գործունէութիւն մը ունեցած էր: Հիմնուած՝ 1930ին, անիկա սարքած էր բացման հանդէս մը, Ցոյներու մասնակցութեամբ, իսկ վերջն ալ պարահանդէս մը, որմէ գոյացած 17,000 տրախմիի շոգիացման մասին շատ գրեցինք մինչեւ այսօր: Բացման հանդէսը եղած էր այդ Միութեան սկիզբը, իսկ պարահանդէսն ալ՝ վախճանը: Անկէ յետոյ՝ մինչեւ այսօր, 3—4 տարուան ընթացքին, Միութիւնը մեռած է եւ գոյութիւն ունենալէ փաստօրէն դադրած»:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

»»»..«««

Դաւադրութեան ծալքերը մութ են

Փարիզեան թերթի մը թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը պարզէ Հիթլէրի դէմ եղած շարժումին պատճառները.—

Ազգային - ընկերվարութիւնը (հիթլէրականութիւն) իր սաղմնումէն ի վեր իր մէջ կը կրէ կրկնակ հակասութիւն մը: Հին Գերմանիոյ տարրերը որոնց ներկայացուցիչներն են դահլիճին մէջ Ֆոն Փափէն, Նէօրաթ եւ Քրօսիկ, միացած էին հիթլէրական շարժումին, որովհետեւ անոր մէջ կար ազգայնական ծրագիր մը որ զիրենք կը գոհացնէր: Իսկ հակառակ էին ծրագրին ընկերվարական բաժնին որ կը պարունակէր մեծ սեփականութեանց պետականացում եւ բաժանում: Ձախակողմեան տարրերն ալ իրենց կարգին դժուարաւ կը տանէին որ իրենց պետը ինքզինքը շրջապատէր հին կայսրութեան ազնուականներով ու պարոններով ու կը փափաքէին որ ձախակողմեան յատակագիծը շուտով գործադրութեան դրուի:

Հիթլէր մինչեւ այժմ կը կատարէր տեսակ մը իրաւարարի դեր, ջանալով համերաշխել հակասական ձգտումները: Այսպէս չէր կրնար ոչ աջակողմեան ծրագիրը գործադրել՝ իր ձախ կողմնակիցները չդժգոհացնելու համար, եւ ոչ ալ ձախ ծրագիր մը ձեռք կ'առնէր, աջակողմեանները չվիրաւորելու համար: Որով, առկախ խոշոր խնդիրներէն ոչ մէկը լուծուեցաւ:

Ժամանակը կ'անցնէր սակայն, տնտեսական տագնապը կը ծանրանար, ելմտական տագնապը կը սրուէր տակաւ, ինչպէս նաեւ արտաքին տագնապը: Այս ընդհանուր դժգոհութեան առջեւ Հիթլէր պէտք էր որոշում մը տար:

Ֆոն Փափէն իր Մարպուրկի ճառով հրապարակ կը հանէր նոր մտավիճակ մը: Աջերը պիտի յաղթէի՞ն արդեօք: Գորշ շապիկաւորներու պետերը դաւադրութեան սկսած էին:

Հիթլէր վճռականութեամբ միջամտեց: Որոշեց որ յուլիս 1ին Հարուածային Վաշտերը ամսուան մը արձակուրդ առնեն եւ համազգեստ չկրեն այդ պահուն: Վախ կար որ այս արձակուրդը փոխուէր զօրացրումի, քանի որ օտար պետութիւնները շատ հաճոյ աչքով չէին դիտեր այս անպաշտօն բանակը, նոյնիսկ Մուսոլինի խորհուրդ տուեր է ցրուել զայն եւ թէ արդէն անոնք «իշխանութեան մէջ իշխանութեան» ձեւ մը առած էին վերջերս: Անոնց պետը՝ Ռէօմ նշանակալի օրակարգ մը հրատարակեց այդ արձակուրդին առթիւ ուր կ'ըսէր իր զօրքերուն.— «Համոզուած եմ որ այս արձակուրդի պայմանաժամը լրանալուն ոչ մէկ մարդ չպիտի բացակայի վերակոչին»: Այսպէս Ռէօմ տեսակ մը պայման կը դնէր վերակոչի: Զկարենալով առաջին րոպէին ընդդիմանալ Հիթլէրի, դաւադրութեան ձեւը նախընտրեցին»: «Առաջնորդ»ը կանխեց, վստահաբար պիտի ըլլար, որով կանխահասօրէն հարուածեց իր հակառակորդները:

⁂ Այս դաւադրութեան մէջ օտար պետութեան մը անունը կը յիշուի: Աւստրիական թերթերը կ'ըսեն թէ Զօր. Շլայխէրի հետ յարաբերողը խորհրդային կառավարութիւնն է:

⁂ Պերլինէն կը հեռախօսեն փարիզեան թերթի մը.—

Ամենադժուար բանը դաւադրութեան ծագումին խնդիրը ստուգելն է: Ամէն կողմ կը մտնեմ, կը հարցափորձեմ, կը փնտռեմ, եւ ահա ստացած տեղեկութիւնս զոր ստոյգ համարելով հանդերձ վերապահութեամբ կը հաղորդեմ:

Ծրագիրը պատրաստուած է եղեր Ռէօմի, Զօր. Շլայխէրի, Ֆոն Փափէնի եւ այս վերջինին քաղաքական կազմակերպութեան պետ Ֆոն Եունկի կողմէ: Ասոնք, մտադիր են եղեր յուլիս 3ին տապալել կառավարութիւնը եւ իրենք անցնիլ գլուխ, նպատակ ունենալով վերահաստատել թագաւորութիւնը: Ոստիկանութիւնը թափանցեր է գաղտնիքին յունիս 25ին: Ցաջորդ օր ձերբակալուեր է Ֆոն Եունկ: Ցունիս 28ին տեսակ մը պատերազմական խորհուրդ գումարուեցաւ Հիթլէրի մօտ ուր որոշուեցաւ գործել շուտ եւ ապահով մարդոցմով: Հիթլէր որոշեց անձամբ գործել եւ գնաց Միւնիխ:

Գալով Կէօրինկի, ան իր անձնական հաւատարիմ ոստիկաններուն պաշտօն յանձնեց քաղաքացիի հագուստով եւ գաղտնապէս զինուած շրջագայիլ եւ կատարել իրենց պաշտօնը, որ է սպաննել այն անձերը որոնց անունը տրուի իրենց:

Գերման կառավարութիւնը թէեւ կ'ըսէ թէ օտար տէրութեան մը մատն ալ կայ, բայց հաւանական չէ: Սա ստոյգ է որ նախկին կայսեր մէկ որդին, իշխան Աւկուստ Վիլհելմ որ հարուածային վաշտերուն մէջ էր, վտարուեցաւ եւ խնդրուեցաւ իրմէ անմիջապէս հեռանալ Պերլինէն: Հիմա Հիթլէր կրթնած է կանոնաւոր բանակին՝ Րայխվէրի:

Հարուածային բանակը որ Հիթլէրի իշխանութեան եկած ատեն 300,000 հոգի էր, երկու միլիոնի բարձրացած էր: Այս աճումն իսկ անոր տկարացումը կը նկատուէր: Արդէն Հիթլէր իր նոր հրամանագրին մէջ կ'ըսէր թէ կը վստահէր 1933էն առաջուան խումբերուն, այսինքն անոնց որ հաւատարիմ էին երբ դեռ ազգային - ընկերվարական կուսակցութիւնը պետական կազմին մէջ չէր:

Նկատի ունենալու է որ Գերմանիոյ մէջ համայնավարութիւնը գործնապէս ջնջուած է: Արդ, համայնավարներու ունեցած 600,000նոց զինեալ շարքերը ի՞նչ եղան: Անոնք վստահաբար մտած էին հիթլէրական վաշտերու մէջ, տեսակ մը ձախ ընդդիմութիւն սաղմնելով: Հիթլէր թափանցեց եւ այս իսկ պատճառով արձակուրդ տուաւ այդ երկու միլիոննոց բանակին, որուն պետերը սկսած էին դաւել:

Կէօրինկի գաղտնի ոստիկանները կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալու գիշերը ձերբակալեցին հարուածային վաշտերու 200 պետեր որոնք պիտի յանձնուէին կուսակցական ատեանին:

նելու: Անոնք պիտի կրնան փոփոխել մաքսային սակացոյցերը:

Զօր. Պլոմպէրկ, զինուորական նախարարը, չոյելով Հիթլէրի գլուխը, յանուն բանակին շնորհակալութիւն յայտնեց, «այն քաջարի ընթացքին համար որով քաղաքացիական պատերազմէ փրկեց գերման ժողովուրդը»: Այս ալ կը հաստատէ թէ Հիթլէր յաջողած է ապահովել բանակին աջակցութիւնը, ի նախատեսութիւն նոր անակնկալներու: Այս տեսակէտէն երկրորդ կարեւոր պարագայ մըն է հարուածային վաշտերու անհետացումը, մինչեւ մէկ ամիս — յուլիս - օգոստոս — կամ մինչեւ որ Հիթլէր նորէն փոխէ իր քաղաքականութիւնը: Կառավարութիւնը մինչեւ հոկտ. 31 արգիլեց բոլոր փողոցային կամ տունէ տուն հանգանակութիւնները: Երրորդ կարեւոր պարագայ մը եւս. — Փոփոխուեցաւ այն օրէնքը որ հիթլէրական կուսակցութիւնը կը համարէր անբաժան մասը պետութեան: Այս փոփոխութեան հետեւանքով, հարուածային վաշտերու նոր հրամանատարը, Վիքթոր Լուցէ, անպատճառ անդամ չպիտի ըլլայ դահլիճին, ինչպէս էր իր նախարարը, Ռօէմ, որ գլուխը վրայ տուաւ շաբաթ օր: Այս փոփոխութեան առթիւ, կարծողներ կան թէ յառաջիկային ուրիշ կուսակցութիւններ ալ կրնան գործել, եթէ ներկայ զինուորական դիկտատուրան թուլնայ: Ամէն պարագայի մէջ, Հիթլէր անուղղակի երես դարձնելով հարուածային վաշտերուն, իբրեւ սեփական բանակ կ'ունենայ միայն Սեւ Պահակները, 50,000 հոգի. մինչդեռ մինչեւ շաբաթ օր 3,500,000 հիթլէրական զինուոր կը հաշուէին:

Նախարարական խորհուրդէն վերջը, Հիթլէր յայտարարութիւն մը հրատարակեց որով կ'ազդարարէ թէ ո՛վ որ գործէ ներկայ կարգ ու սարքին դէմ, պիտի յանձնուի օրինական դատարաններու: Ուրիշ յայտարարութիւն մը կ'ըսէ թէ «Ռօէմի ըմբոստութիւնը վերջացաւ յուլիս 1ին, կէսօրէն յետոյ ժամը 1ին»:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ գնդակահարուածներու թիւր կը ցուցնեն 47 հոգի:

Թուրքիա նորէն կը փառաբանուի

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր, Թուրքիոյ հետ կնքուած բարեկամութեան եւ ո-չ յարձակման դաշինքին վաւերացման վիճաբանութեանց առթիւ, Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Երկարօրէն պատմեց երկու երեսփոխաններուն յարաբերութիւնները, եւ յայտարարեց թէ վերջին դաշինքը այն նորութիւնը կը պարունակէ որ՝ երկու երկիրները պատերազմի չպիտի դիմեն իրենց ազգայինքաղաքականութիւնը յառաջ տանելու համար եւ չպիտի մասնակցին որ եւ է համաձայնութեան որ կը ձգտի յարձակում գործել իրենցմէ մէկուն կամ միւսին դէմ: Նախարարը յետոյ փառաբանեց Թուրքիոյ անկախութեան ճիգերը եւ չեշտեց թէ այդ երկիրը կամուրջ մը կը կազմէ Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ: Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները աւելի սերտացած են Ալեքսանդր Թագաւորին Պոլիս այցելութենէն ի վեր:

Այս ճառէն յետոյ, երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց կնքուած դաշինքը:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԱԼՊԱՆԻՈՅ

Իտալական մարտանաւերը մեկնեցան Ալպանիոյ ջուրերէն, բայց վէճը կը շարունակուի երկու երկիրներուն միջեւ: Իտալական դեսպանը պահանջեց կարգադրել փոխառութեանց խնդիրը: Ալպանիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ չի կրնար բանակցիլ, մինչեւ որ իտալական մարտանաւերը չհեռանան: Յունիս 29ին, իտալական դեսպանը պահանջեց ոչ միայն կարգադրել փոխառութեանց տոկոսներուն խնդիրը, այլեւ.—

1.— Բանալ իտալական բոլոր դպրոցները եւ կրկին պաշտօնի կոչել իտալացի բոլոր ուսուցիչները:

2.— Արտօնել իտալական զինուորական պատուիրակութեան վերադարձը, կրկին պայմանաւորուելով իտալացի մարզիչներու հետ:

3.— Երկարաձգել իտալական օդանաւային ընկերութեան մենաշնորհը:

4.— Իտալիոյ վերադարձնել բոլոր ծանր թնդանօթները, սարքուած թէ անկազմ:

5.— Զմասնակցիլ պալքանեան ուխտին:

Իբրեւ պատասխան, ալպանական կառավարութիւնը պայման դրաւ իտալական մարտանաւերուն մեկնումը:

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ՉՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ

Մարաջախտ Փէթէն, պատերազմական նախարարը, երեքշաբթի օր շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովի զինուորական յանձնաժողովին առջեւ: Ըսաւ թէ անփոփոխ պիտի մնայ զինուորութեան շրջանը, մէկ տարի, եթէ բացառիկ պարագաներ ստիպողական չդարձնեն անոր երկարաձգումը: 1936—40ի զինուորներու անբաւականութեան բացը գոցելու համար, պատերազմական նախարարութիւնը դուրսէն զինուորներ պիտի վարձէ, մինչեւ 20,000 հոգի:

ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐԷՆ 7 ՀՈԳԻ ՄԱՀԱՊԱՐՏ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Արարատի ըմբոստներէն 7 հոգի, որոնք կը դատուէին Ատանայի մէջ, մահուան դատապարտուեցան: Ամբաստանեալները 26 հոգի էին:

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ մեռաւ Մուխթար պէյ, Ուաշինկթընի նախկին դեսպանը:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ խորհ. յանձնաժողովը գրեթէ վերջացուցած ըլլալով իր աշխատանքները, ընդհ. տեղեկաբեր նշանակեց Պ. Պ. Էրնէսթ Լաֆօնը եւ Քառվիէ Վալան: Ուրիշ բազմաթիւ տեղեկաբերներ ալ նշանակուեցան, իւրաքանչիւր հարցի համար առանձին: Յանձնաժողովը արձակուրդ պիտի բնէ յուլիս 13էն սկսեալ:

300 ԿԻՆ պատուիրակներ հաւաքուած են Փարիզ, կիներու Միջազգային խորհուրդին գումարման առթիւ: Այս 300 պատուիրակները կը ներկայացնեն 40 միլիոն կիներ 52 երկիրներէ, մէջն ըլլալով Հնդկաստանը, Հարաւ. Ափրիկէն, Աւստրալիան եւ Նոր Զելանտան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ օր կէս օրէ վերջ ժամը 4ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը:

ՎԱՂԸ Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 21ին, Radio Vitusի փարիզեան անթելի կայանին հրաւէրով, Կիլիկիա երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Մ. Ալէմշահի, պիտի տայ հայկական երաժշտութեան երեկոյթ մը:

ԵՐԶՆԿԱՅԻ Հայրենկց. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր Երզնկացիները այս կիրակի, երեկոյեան ժամը ճիշտ 3ին, 40 րիւ Պէլվիլի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արիս Սարգիսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Յովհաննէս Սարգիսեան, որ կը գտնուէր Փարիզ եւ կ'աշխատէր դերձակ Պ. Քիլիքեանի մօտ, 8, rue Reugemant, Փարիզ (1): 1933էն ի վեր լուր չունինք իր մասին: Իմացնել Արիս Սարգիսեանի, c)o V. Hussian, 3, rue Tellier, Décines, Isère.

ՏԱԽՈՒ Է ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆԻ

Գին՝ 5 ֆրանք

կազմուած է մասնաւոր յանձնաժողով մը այս գրքոյկին արդիւնքը եւ ուրիշ նուէրներ պիտի յատկացնէ ծանօթ գործիչին բժշկութեան:

Հասցէ.— M. Aram Turabian, 38 rue de Bellefond, Paris (9,

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՊԱՆԵԼԾ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ: Կը խօսի ընկեր Աշոտ Արծրունի.

ԿՈՒՐԲԷՎՈՒԱԻ Տարօն խումբի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Թորիկեանի բնակարանին մէջ: Կը խօսի ընկեր Երուանդ Յարութիւնեան:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը: Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՓՈՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Թապայի սրահին մէջ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սարսէլի Հրայր խումբին կողմէ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՆՈՒԱԳ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԽԱՂԵՐ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ «ՇԱՈՒԼՈՑ»ի եւ «ՊԻՒՍԹԷՐ ՔԱՅԹՕՆ»ի դերերուն մէջ:

Կը ներկայացուին ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ եւ ՓՈՔՐԻԿ ՕՊԷՐԷԹՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու պարգեւաբաշխութեան:

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն կառախումբ ժամը 8.35, 10.33, 10.40, 11.41, 11.57, 12.46, 13.54, 14.15, 16.34:

Փորթ Մայյոյէն կամ Ժօռէսէն առնել Օթօքար (ամէն քառորդ ժամ) եւ իջնել Place du Pont Sarcelle.

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ, ՎԱՆԻ ԻՇԽԱՆԻ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւհովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

14 ՅՈՒԼԻՍ ՇԱԲԱԹ (ֆրանս. Ազգ. տօնի օր) ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԱՄԸ 6

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ

կը նախագահէ՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ

կը խօսին՝ ընկերներ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ՉԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

(երգ, պար, նուագ, արտասանութիւն, ներկայացում եւլն.):

կ'երգեն Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան եւ տիկ. Վ. Մելքոնեան

կը սասնակցին նաեւ ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան, Ա. Յակոբեան, Կարապետ, Պ. Գ. Պօղոսեան եւ ուրիշներ:

մուտք 2 ֆրանք: կարելի է ճաշը միասին բերել:

Առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւնը:

Դաշտահանդէս ԽԱՆԱՍՈՐԻ տարեդարձին առթիւ

կազմակերպուած Շավիլի ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբին կողմէ

22 Յուլիս, կիրակի, Շավիլի անտառին մէջ

Կը խնդրուի Շավիլի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. ՌԱԶՄԻԿ խումբին կողմէ

29 Յուլիս կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.50ին, Վարդավառի տօնին առթիւ Հայ Կամաւորներու և Մարտիկներու Վարչութիւնը ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿի գերեզմանին վրայ:

Իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

(կնիք)

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենկ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին այս Կիրակի Պուլվար Օտտոյի եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տարօնի բոլոր նահատակներուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցական միութիւնները իրենց յարգանքի բաժինը բերել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Արմ.—558:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. 2.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ք.— 170:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ք.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գոբծ.— 810:
ՍԷՆ ՄԱՐԹ, Ղ. Վ.— 70:
ՌՕՇԸԹԱՅԼ, Պ. Ք.— 100:
ԼԱՔՕ, Բար.— 35:
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Յ. Եղբ.— 500:
ՓԱՐԻԶ (5), Ն. Գ.— 35:
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ս.— 70:
ԱՆԻԷՐ, Աւետ.— 100:
ՓՈՆԹԷ, Գաբբ.— 35:

ԱԶԴ

Թաղ. Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, տօն Վարդավառի, գիւղիս Սէնթ Անթուան, Գամբանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյս տօնախմբութեան առթիւ Գրիգորիս եպսկ. Պալաքեան, հրաւիրեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ իր հոգեշունչ քարոզով մխիթարել ուխտաւոր բարեպաշտ ժողովուրդը: Այս առթիւ Աւագ Սեղանին նուիրուած քառաթեւ Ս. խաչին օծումը պիտի կատարուի:

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու կողմէ ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտապետ Պ. Լեւոն Ճերահեանի:

(կնիք)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ 8 ՅՈՒԼԻՍ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Սէն-Ժիւլիէնի La Fraisière պարտէզին մէջ գեղարուեստ. ճոխ բաժին: Բանախօսութիւն, կը ներկայացուի զաւեշտ... եւրոպական պարերուն կը նուագէ ջութակահար Չէօրէկճեան: Հայկական պարեր՝ մասնակցութեամբ հայրենակիցներէ բաղկացած նուագախումբի: Սոյն դաշտահանդէսին կը հրաւիրուին ուրիշ քաղաքներու կարնեցի հայրենակիցները:

Հաղորդակց. միջոց.— Allée Léon Gambettaէն առնել 7 եւ 8 հանրակառքերը եւ իջնել St. Julien:

Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

29 Յուլիս կիրակի օր ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ օդասուն անտառին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կարմիր Խաչի Սէնթ Էթիէնի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը, որ օդի աննպաստ ըլլալուն պատճառաւ յետաձգուած է տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ՊՕԼԻԷՕի ծառաստանին մէջ:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՍՐԱՍ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

Մ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշան փոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարան. Ներու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ

Քաղաքական կազմակերպութիւններու, հայրենակցական միութիւններու, թէյասեղաններու, խնջոյքներու, հարսնիքներու, նշանտուքներու եւլն.ի համար: Սրահը կը տրամադրուի ամէն օր ուզուած ժամուն (ցերեկ եւ գիշեր), ոչ մէկ արգելք թաղին ոստիկանութեան կողմէ: Դիմել՝ Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ, 14, Rue François Garcin, Lyon.

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

ԵԿԷ՛Ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12-43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր էն սկսեալ:

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

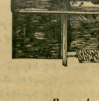

ՔԻՉ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

եւ

ՄՕԹԷՕՐՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ

կամ

ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ

ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ 5, Rue Marceau

St. Ouen (Seine). (մուտքը rue Brisard.

Փարիզ (18), Մեթրօ՝ Porte Clignancourt).

Բաց է ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ եւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐՔԵՒԵՒԻ ՀԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 6 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2540

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱՑՈՒՄ՝ ՉՈՐՍ ԹԵՒԵՐՈՎ

»»»· ·«««

Ըսինք թէ Թուրքիոյ տեղաւորման նոր օրէնքը վերջնական հարուածը կուտայ քրտական ճակատին:

Իրականին մէջ, օրէնքը ընդհանրական է, եւ բնականօրէն չէր կրնար գործածել «քիւրտ» բառը:

Արդ, Անատոլուի մէջ ոչ Հայ մնացած է, ոչ ալ Ասորի կամ ուրիշ քրիստոնեայ: Հրեաներն ալ գանցառելի քանակութիւն մը կը կազմեն, ինչպէս եւ Չէրքէզները, Լազերը եւ ուրիշ տարրեր: Միակ հոծ բնակչութիւնը՝ քրտականն է, ապա ուրեմն բուն հարուածը պիտի կրեն Քիւրտերը:

Մնաց որ, օրէնքը շատ բացորոշ է եւ հեռատես, եւ կրնայ յարմարիլ որ եւ է պարագայի կամ տարրի:

Յետոյ, աչքի առջեւ ունինք օրէնքին լրացուցիչ մասը,— այն որ երեք անջատ շրջաններու կը բաժնէ Թուրքիան,—

1. Շրջաններ ուր զուտ թուրք մշակոյթով տոգորուած բնակչութիւնը պէտք է աւելցուի:

2. Շրջաններ ուր պէտք է տեղաւորուին այն բնակիչները որ ամէնէն աւելի յարմարութիւն ունին թրքական մշակոյթը իւրացնելու:

3. Շրջաններ ուրկէ պիտի տեղահանուին այն բնակիչները որոնց մշակոյթը զուտ թրքական չէ եւ ուր բնակութիւնը կրնայ արգիլուիլ տնտեսական, քաղաքական, մշակութային կամ զինուորական պատճառներով:

Կարճ խօսքով ոչ միայն տեղաւորման, այլ եւ տեղահանութեան օրէնք մը:

Վերջին յօդուածին տրամադրութեամբ, «ներքին գործավարութիւնը արտօնուած է մէկ շրջանէն միւսը փոխադրելու կարգ մը բնակիչներ»:

Հայկական տեղահանութիւնն ալ այսպէս կազմակերպուեցաւ:

Այն ատեն ալ (1915 մայիս), օրէնքը կ'ըսէր.— Կառավարութիւնը արտօնուած է «այլուր փոխադրելու» բնակչութեան մէկ մասը:

Այն ատեն միայն զինուորական պատճառներ կը յիշուէին: Այս անգամ զինուորականին խառնուած են քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային նկատումներ:

Եւ ահաւասիկ առաջին փաստը,— Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաները սկսեր են Պոլիս կամ արտասահման չուել...

Երեք տարի առաջ, երբ Թուրք թերթերը սկսան խօսիլ այսպիսի օրինագծի մը մասին, չծածկեցին ոչ անոր ոգին, ոչ ալ առաջադրուած մօտաւոր կամ հեռաւոր նպատակները:

Քուէարկուած օրէնքին մէկ յօդուածը կ'ըսէ.

— «Անոնք որոնց մայրենի լեզուն թուրքերէն չէ, չեն կրնար համախումբ ձեւով ՆՈՐ գիւղ, թաղ, արհեստակցական եւ աշխատաւորական խմբաւորումներ հիմնել, ինչպէս նաեւ գիւղ մը, թաղ մը, կամ արհեստ մը միայն իրենց ցեղակիցներուն յատկացնել»:

Կրնա՞նք երաշխաւորել թէ՝ օրէնքը «նոր» բառը աւելցնելով, բացառութիւն համարած է Պոլիսը, ուր տակաւին ոչ-թուրք տարրեր կան համախումբ...

Քէմալականութիւնը մէջտեղ դրած է նոր զէնք մը, որ պիտի լրացնէ ջարդին եւ աքսորութեան պակաս ձգածը,— խաղաղօրէն, «օրինական» ճամբաներով, նոյն իսկ տնտեսական ճնշումներով նօսրացնել, հալեցնել եւ ձուլել ոչ-թուրք տարրերը, կամ ստիպել որ ձգեն-երթան:

Իսկ այս բոլորը՝ մէկ հիմնական առաջադրութեամբ,— որպէսզի Թուրքիան իսկապէս դառնայ «թիւրքօղլու թիւրք», անվրդով նստած՝ ոչ-Թուրքերու ջարդ ու փշուր ոսկորներուն, աւարի տրուած հարստութեանց եւ լեռնակուտակ աւերակներուն վրայ:

Ո՞վ է բռնած քէմալականութեան ձեռքէն:

Արտաքին աշխարհին համար ալ «ներքին» խնդիր է այս, եւ ոչ ոք միտքէն կ'անցընէ խառնուիլ:

Առանց տեղաւորման օրէնքին ալ, Թուրքիա բռնած է ճամբայ մը որ կը ձգտի յամրաբար եւ անաղմուկ խեղդել ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները:

Յիշէ՞նք «լքեալ» գոյքերու, անհատական թէ համայնքին կալուածներու բռնագրաւման մեթոտը, որ յամառօրէն կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Կառավարութիւնը գաղտնի վարկեր յատկացուցած է, որպէսզի պարգեւներ տրուին անոնց որ երեւան կը հանեն անյայտ մնացած «լքեալ» գոյքեր:

Կառավարութիւնը դեռ վերջերս նոր օրէնք մը հաստատեց, որ չահտուրքի կ'ենթարկէ ոչ-պետական դպրոցները: (Բացառութիւն կը կազմեն միայն անոնք որ նոյնութեամբ կը գործադրեն պետութեան կրթական ծրագիրը):

Արդ, շատ մը հայկական կամ յունական դպրոցներու պայմանաժամ տրուած է արդէն: Կ'առարկեն թէ անոնք նոյնութեամբ չեն գործադրեր կրթական ծրագիրը:

Եթէ օրէնքը այսպէս մեկնուի, միայն Բերայի Էսաեան վարժարանը տարեկան 8000 ոսկի չահտուրք պիտի վճարէ: Ինչ որ կը նշանակէ սնանկութիւն եւ փակում. որովհետեւ իր տարեկան եկամտացոյցն ալ ատոր պէս գումար մըն է...

Այս բոլորը եթէ թրքացման «օրինական» ձեւեր չեն, հապա ի՞նչ են:

Մանաւանդ որ, գործողութիւնը մէկ ճամբով չի կատարուիր, այլ չորս թեւերով,— տնտեսական, մշակութային, քաղաքական եւ զինուորական:

Այս չորս պատճառներէն ո՛րն ալ օգտագործեն, հետեւանքը գաղտնիք չէ:

Արդէն փուշի վրայ, ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները իրենց գլխուն վրայ կ'ունենան երկսայրի սուր մը եւս, որուն գործածութիւնը կախում ունի քէմալականութեան բարի կամքէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ„Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ

Երէկ, հինգշաբթի, առտուան ժամը 10ին հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Ժոռժ Նուման չորս պաշտօնատարներու հետ ներկայացաւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ յայտարարեց թէ խուզարկութիւն պիտի կատարէ, Պէյրութէն եկած դատական հրահանգի մը համաձայն:

Ընկեր Շ. Միսաքեան իբրեւ թերթին տնօրէնը եւ խմբագրապետը, մանրամասնութիւններ խնդրեց: Պ. դատաւորը յայտնեց թէ հարցը կը վերաբերի Մ. Աղազարեանի սպանութեան, որ կը վերագրուի Դաշնակցութեան (Պէյրութի տեղեկագրին մէջ), եւ խուզարկութիւն պիտի կատարեն, երեւան հանելու համար այդ գործին վերաբերեալ փաստաթուղթեր: Ընկեր Միսաքեան և թերթին վարիչը՝ ընկեր Լեւոն Գեւոնեան յայտարարեցին թէ Դաշնակցական են, թէ ո՛ր եւ է կապ չունին այդ սպանութեան հետ, թէ լուրերը քաղուած են Պէյրութի թերթերէն: (Այս առթիւ ներկայացուցին «Յառաջ»ի այն թիւերը ուր տեղեկութիւններ կան սպանութեան մասին): Քննիչները տեղեկութիւններ պահանջեցին Դաշնակցութեան քաղաքականութեան, ինչպէս եւ ընկերներ Ահարոնեանի, Խատիսեանի, Վարանդեանի, Վ. Փափազեանի, Ա. Գիւլխանդանեանի եւ Ա. Ջամալեանի մասին: Այս առթիւ միասին տարին ծրագիրը, անդամատետրի օրինակ մը եւ խմբանկար մը: Յետոյ ատենագրութիւն կազմելով, ստորագրել տուին: Ամէնէն վերջը, երկու ընկերները ատենագրութեան տակ արձանագրեցին իրենց բողոքը՝ որ դեռ չլուսաբանուած սպանութիւն մը կը վերագրուի Դաշնակցութեան:

Քննութիւնները տեւեցին երկու ժամ, մեծ փափկանկատութեամբ:

Ապրի՛ «միացեալ ճակատ»ը...

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

»»»· ·«««

ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊՈԼԻՍ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն յուլիս 3 թուականով.— *Ամենէ մը ի վեր Արեւելեան Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաները Պոլիս կը գաղթեն: Այս շարժումը աւելի շեշտուեցաւ վերջերս: Այս գաղթին պատճառները կարելի է հասկնալ կարդալով նոր օրէնք մը որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ: Այդ օրէնքին համաձայն, Թուրքիա բաժնուած է երեք շրջաններու.— 1. Շրջաններ ուր զուտ թրքական ծնունդով եւ կրթութեամբ ժողովուրդը պէտք է աւելնայ.— 2. Շրջաններ ուր պիտի տեղաւորուին թրքական մշակոյթը իւրացնելու ամէնէն աւելի յարմարութիւն ունեցող բնակիչները.— 3. Շրջաններ ուրկէ պէտք է տեղահանուին այն բնակիչները որոնց մշակոյթը զուտ թրքական չէ եւ ուր բնակութիւնը կրնայ արգիլուիլ, տնտեսական, մշակութային, քաղաքական կամ զինուորական պատճառներով:*

ԽՄԲ.— Այս հեռագրին իմաստը հասկնալու համար, կարդալ տեղաւորման օրէնքը, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ (4 յուլիս) եւ երէկուան ու այսօրուան խմբագրականները:

⁂ *Էնկիւրիէն կը գրեն թէ տեղաւորման կազմակերպութեան մասին օրինագիծ մը պատրաստուած եւ Գործավարներու խորհուրդին յանձնուած է: Օրինագիծը կը տրամադրէ կազմել շրջուն մարմիններ, նոր օրէնքը գործադրելու համար: Անոնց անդամները պիտի ընտրուին որոշ հանգամանքներ լրացնող պաշտօնեաներէ եւ բաւականաչափ թոշակ պիտի ստանան:*

⁂ *Գրեթէ ամէն օր միջին հաշուով 100 Թուրք գաղթականներ կուգան պալքանեան երկիրներէն: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, առաջիկայ ամիսներուն 20 հազարի չափ գաղթականներ պիտի գան, կ'ըսէ «Սոն Փօսթա»:*

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

■■■■■■■■

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները բողոքեցին

ԵՂԱԾ ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պերլինի ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները պաշտօնապէս բողոքեցին այն վերագրումներուն դէմ, որ կ'ըսէին թէ օտար կառավարութիւն մը մեղսակից է վերջին ըմբոստութեանց մէջ: Այս ամբաստանութիւնը եղած էր Զօր. Կէօրինկի կողմէ, շաբաթ օր, երբ անողոքաբար կը ջախջախէր ըմբոստութիւնը: Փրոփականտի նախարար Տօքթ. Կէօպէլս ալ կրկնեց զայն անթելով, կիրակի օր: Երկու պարագաներուն մէջ ալ, որ եւ է օտար պետութեան անունը չտրուեցաւ, բայց մամուլը չծածկեց թէ Զօր. Շլայխէր, սպաննուած նախկին վարչապետը, «Գերմանիան ծախած էր Ֆրանսայի»:

Երեք դեսպանները դիտել տուին թէ այս կարգի անհիմն վերագրումները վտանգաւոր են եւ պատասխանատու նախարարներու համար անպատշաճ է յայտարարել թէ օտար դեսպանատուն մը խառնուած է այս դաւադրութեան:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը մասնաւորապէս շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսական դեսպանին տուած բացատրութեանց համար:

Վիքթոր Լուցէ, հարուածային վաշտերու նոր հրամանատարը, Պերլինի պատերուն վրայ փակցնել տուաւ Հիթլէրի 12 նոր պատուիրանքները, որոնց ամէն մէկ խօսքը կը սկսի «կը պահանջեմ», «կ'ուզեմ» կամ «կը հրամայեմ» բառերով, բոլորն ալ գլխագիր: Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են արճարաններուն եւ ճաշարաններուն մէջ, որպէսզի ժողովուրդը չխօսի կատարուած գնդակահարութեանց մասին: Անոնք որ սուտ լուրեր կը տարածեն, կեդրոնացման բանակատեղիները պիտի ղրկուին: Հակառակ երեւութական հանդարտութեան, անստուգութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ: Չորեքշաբթի օր գնդակահարուեցաւ գնդ. Ֆոն Պրէտով, որ նախապէս կը պատկանէր Զօր. Շլայխէրի սպայակոյտին: Ամբաստանուած էր թէ «փորձեր է բանակցիլ օտար պետութեան մը հետ»:

ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԱԶԳԱՏՕՆԻՆ

Այս տարի ալ ազգատօն մը սարքուած է, որուն կը մասնակցին Հայաստան (այսինքն գաղթական Հայերը), Վրաստան, Անգլիա, Հունգարիա, Լեհաստան, Թուրքիա եւն.: Տօնը կը սկսի այսօր, ուրբաթ, չքեղ երեկոյթով մը որ տեղի պիտի ունենայ «Ժուռնալ»ի սրահին մէջ, Ռիշըլիէօ փողոց թիւ 100: Կիրակի օր հանդէս մը պիտի կատարուի Մէօտոնի մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՃԷՆԹԼՄԷՆ»ՆԵՐԸ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

»»»·«««

Ցանա՞լ չէ՞ք լսած, մեր բանգէտներուն բերնով.

— Անգլիա՛ն, Անգլիացի՛ն, պալատի՛ն, բարեկի՛րթ, կենցաղագէ՛տ: Մէկ խօսքով՝ «ճէնթլմէն» (բառ մը որ չի թարգմանուիր):

Արդ, պատմեմ եւ լսեցէք դրուագ մը՝ «ճէնթլմէն»ներու աշխարհէն:

Տեսարանը կ'անցնի լորտերու ժողովին մէջ:

Յուլիս 3: Ելմտական նախարարը կը ներկայացնէ ելմտական օրինագիծ մը՝ երկրորդ ընթերցումով վաւերացնելու համար:

Աշխատաւորական լորտ մը — լաւ կարդացէք, աշխատաւորական եւ լորտ — դիտել կուտայ թէ կարգ մը տուրքերու կրճատումով կամ ջնջումով, ունեւորները ետ կը ստանան իրենց վճարքին հարիւրին 38ը, իսկ չունեւորները՝ միայն 16ը:

Այս առթիւ, «բացարձակապէս անխիղճ» կը կոչէ պահպանողականները, որոնք ջնջել տուած են կալուածական տուրքը:

Եւ կը սկսի արձակ երգիծանք մը արտասանել.

— *Ո՞ւ սպաննեց հողային տուրքը:*

= *Ե՛ս, ըսաւ ելմտական նախարարը:*

Ես միշտ այդ ծրագիրն ունէի:

Ե՛ս սպաննեցի հողային տուրքը:

— *Ո՞վ տեսաւ անոնց մահը:*

= *Ե՛ս, ըսաւ վարչապետը:*

Թէեւ ես անոր ծնողներէն մէկն էի, բայց չէի կրնար փրկել անոր կեանքը, առանց կորսնցնելու իմինս:

— *Ո՞վ պիտի ըլլայ գլխաւոր սգաւորը:*

= *Ե՛ս, ըսաւ լորտ Սնօտըն:*

— *Ո՞վ պիտի կարէ պատանքը:*

= *Ե՛ս, ըսաւ Սըր Ճօն Սայմըն: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Թաղեցի բոլոր անցեալ հաւատքներս և մասնագէտ պատանք չինող մը դարձայ:*

Եւ ահա լորտ Սնօտընը — նոյնպէս ընկերվարական:

Չոր եւ դաժան մարդ մը, որ շատ կը յիշեցնէ մեր Շահրիկեանը, եւ որ միշտ ցնցումներ կը պատճառէ իր պոռթկումներով, ազգային թէ մի- ջազգային ժողովներու մէջ:

Լորտը, որ ելմտական նախարար էր ազգային դահլիճին մէջ եւ քաշուեցաւ հիւանդութեան եւ անհամաձայնութեան պատճառով, չորս տարի առաջ հաստատած էր հողային տուրքը:

Այս անգամ, տեսնելով որ պահպանողականները յաջողեր են ջնջել տալ զայն, բերանը կը բանայ եւ զոյս դուպատուիրեցէք կը լուայ իր քառասուն տարուան ընկերը, Մաքտոնըլտ, այժմ վարչապետ ազգ. դահլիճի:

Ապահովաբար Լոնտոնի թերթերը նոյնութեամբ չեն հրատարակած իր խօսքերը:

Բայց, ինչ որ կ'երեւայ «Թայմզ»ի մէջ, բաւական է գաղափար մը տալու համար:

Ուժգնօրէն բողոքելով հողային տուրքի ջնջման համար սարքուած դաւերուն դէմ, լորտ Սնօտըն կ'ըսէ.

— « *Երբ երեսփ. ժողովը կը քննէր այս խնդիրը, պահանջուեցաւ որ վարչապետը ներկայ ըլլայ. բայց ան նըւաղահանդէսի մը գացած էր: Միայն մէկ անգամ խզեց իր լռութիւնը, նամակ մը գրելով իրաւասու յանձնաժողովին: Ազատական երեսփոխան մը «նողկալի կեղծաւորութիւն» կոչեց այդ նամակը: Բուն բառն էր այս, եւ ես չեմ կրնար կլորցնել զայն, այլ կը փորձուիմ զայն գործածել վարչապետին ուրիշ շատ մը գործերուն համար* »:

Այս քանը՝ իբրեւ նախաբան: Լսեցէք նաեւ վերջաբանը, բուն ճառէն յետոյ.

— « *Ճշմարտութիւնը այն է որ պահպանողականները այժմ տիրացած են իշխանութեան, եւ կը գործածեն իրենց ուժերն ալ: Յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, պահպանողականները այլեւս պէտք չպիտի ունենան վարչապետին, եւ զայն պիտի ցուցադրեն իրենց յաղթարարութեանց վրայ պահպանողական շղթաներով, իբրեւ երբեմնի ընկերվարական մը որ հասցած է իր սխալները եւ փրկութիւնը ու հոգեկան աշխարհը գտած է պահպանողական կուսակցութեան մէջ: Վարչապետը պիտի գործածուի ճիշդ այնպէս ինչպէս զգաստացած գինովը՝ ժուժկալութեան ժողովներուն մէջ* »:

Այս դեռ լորտականն է: Իսկ բուն երեսփ. ժողովին մէջ...

Վ.Ա.Հ.

Ամերիկեան թերթի մը գնահատականը ողբացեալ Վահան Գարտաշեանի մասին

Նիւ Եորքի ամենամեծ օրաթերթը, *Նիւ Եորք Թայմզ*, հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է ողբացեալ Վահան Գարտաշեանի մասին, անոր համառօտ կենսագրութեան հետ.—

1920էն *ի վեր, երբ խորհրդային Ռուսիոյ կողմէ գրաւուեցաւ կարճատեւ Հայկական Հանրապետութիւնը, Պ. Գարտաշեանը փաստաբանն էր Հայկական Հանրապետութեան Պատուիրակութեան, որ ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը եւ օրինաւոր յաջորդն է Հայկական Հանրապետութեան կառավարութեան», որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզ:*

Պ. Գարտաշեան խիստ քննադատ մըն էր Մ. Նահանգներու արտաքին քաղաքականութեան՝ Թուրքիոյ մասին, եւ 1923*ի ապրիլին, ծերակուտական Պորահի գրած նամակով մը ամբաստանեց թէ՝ «նախագահին դահլիճին երկու անդամները Լօզանի քոնֆերանսին մէջ ծախեցին հայկական դատը»: Ան կը խնդրէր արձանագրութեանց մէջ մտցնել ցեկոյց մը, ուր ի միջի այլոց կ'ըսուէր.—*

« *Սթէնտըրտ Օյլ ընկերութիւնը, գործելով Զարլզ Ի. Հիւզի միջոցով, վարած է արտաքին նախարարութեան թրքական քաղաքականութիւնը* 1921*էն ի վեր: Համաձայն այսպէս յղացուած քաղաքականութեան մը, արտաքին նախարարութիւնը* 1923*ի Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ, փոխանակեց Հայկական դատը Մուսուլի քարիւղի մէկ բաժնին հետ՝ յօգուտ Սթէնտըրտ Օյլ ընկերութեան եւ Էնտրիւ Մելընի Կըլֆ Րիֆայնինկ ընկերութեան: Արտաքին նախարարութիւնը այժմ կը պնդէ որ Ծերակոյտը վաւերացնէ Լօզանի դաշինքը, որպէսզի Սթէնտըրտ Օյլը կարենայ գրաւել քարիւղի պահեստները Հայաստանի այն մասին մէջ, որուն սահմանները գծուած էին Մ. Նահանգներու նախագահին իրաւարարութեամբ* »:

Կարճ ժամանակ մը յետոյ, Պ. Գարտաշեան իբր փաստաբանը «Հայկական Հանրապետութեան Պատուիրակութեան», նամակ մը ուղղեց նախագահ Գուլիճին, հրաւիրելով Մ. Նահանգները որ Պատուիրակութեան հետ միասին Լահէյի Իրաւարարական Մնայուն Ատեանին «ենթարկեն Մ. Նահանգներու եւ Հայաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող խնդիրները»:

Պատերազմէ առաջ, 1910*էն* 1914*, Պ. Վահան Գարտաշեան խորհրդականն էր Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանութեան եւ Նիւ Եորքի Թրքական ընդհանուր հիւպատոսութեան:* 1930*ին՝ ան* 20,000 *տոլարի դատ բացաւ Թուրք դեսպանին դէմ, յիշեալ տարիներու իր կատարած աշխատանքներուն համար:*

Գարտաշեան հեղինակն էր Մերձ. Արեւելքի հարցերուն վերաբերեալ շատ մը գրքերու, գրքոյկներու եւ յօդուածներու: Անոնց մէջ են «20րդ դարու Օս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

"ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ,,

«Յառաջ» անցեալ շաբթու Թարգ - մանած էր «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւա- նագիտական խմբագրին մէկ խորհր - դածութիւնը:

Անշուշտ, փաղաքշական տողերուն չեմ ակնարկեր: Ոչ ալ՝ «Մ. Քէմալի ու իր կառավարութեան քաղաքական ճկունութեան, զոր անգամ մը եւս ցոյց են տուեր» վերջերս: Անգլիական Թերթը, կը խոստովանի, արդէն, տող ընդ մէջ, որ Էնկիւրի Տարատնէլը վերադինելու իր փափաքին «հրաժա - րեցաւ» ոչ թէ «որովհետեւ չուզեր զէնք դառնալ Մոսկուայի ձեռքը», այլ որովհետեւ իրեն հասկցուցին թէ տե- ղը ծանր պէտք է նստի...:

Նոյն այդ հատուածին մէջ, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի խմբագիրը կ'ակնարկէ նաեւ «Միջերկրականեան դաշինք»ին ու կ'ըսէ.

— «Մոսկուա կ'աշխատի Միջեր- կրականեան դաշինք մը կնքել նաւա - յին պետութեանց միջեւ եւ ստիպել Անգլիան որ երաշխաւորէ անոր գոր - ծադրութիւնը»:

Հարկ է ըսել, անմիջապէս, թէ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի խմբագիրը նո - րութիւն մը չէ որ կը հաղորդէ: Ամե- նէ մը ի վեր կը յեղյեղուի այս ծրա- գիրը: Բայց, ամէն բան որ տեղի կ'ու- նենայ Պալքաններէն մինչեւ կովկաս- եան հորիզոնին տակ, միայն կողմ - նակի միջոցներով կրնայ իր իսկու - Թեամբ մեր ծանօթութիւնը դառնալ: Այդ կողմնակի միջոցը երբեմն շատ անսպասելի աղբիւրէ: Օրինակ, Կով- կասի շուրջ Ճափոնի կողմէ Թուրքիոյ եղած առաջարկին մենք տեղեկացանք այն ատեն, երբ շահակից կողմերը պէտք տեսան զայն հրապարակելու ու դացին գտան համեմատաբար քիչ լը- ւուող Թերթ մը՝ զայն մէջտեղ նետե - լու համար:

Այս երեւոյթին պատճառը այն է որ Իտալիա, Եուկոսլավիա, Թուրքիա, Ռուսիա եւն. դիկտատուրայի տակ են ու մամուլը ազատ չէ իր մտածածն ու լսածը հաղորդելու:

Այդպէս չէ Յունաստանի պարա - գան: Պալքանեան Ուխտի «պլէֆ»ը դեռ առաջին օրէն երեւան եկաւ հելլէն ընդդիմադիր մամուլին շնորհիւ:

Այժմ, Միջերկրականեան ուխտի առթիւ, Աթէնքի կամ ամբողջ Յու- նաստանի մամուլը, բայց մանաւանդ իրադեկ ընդդիմադիր Թերթերը լե - ցուն են ծանօթութիւններով: Երեւան կուգայ, այժմ, որ «Միջերկրական - եան ուխտ»ի գաղափարը գոյութիւն ունէր Պալքանեան ուխտէն առաջ: Այժմ, սակայն, ան բանաձեւուած է եւ դրուած՝ իրագործման: Երեւան կուգայ, դարձեալ, որ զայն իրակա - նացնելու մղող պատճառը պալքան - եան ուխտն է, որ Պալքաններու մէջ ոմանց ցանկացած ապահովութիւնը չապահովեց, եւ, ընդհակառակն, որ- բեց, մասամբ, իտալահելլէն յարա - բերութիւնները:

Համաձայն «Էսթիա» Թերթին, շա- հակից պետութիւններու միջեւ լուրջ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան միջերկրականեան ուխտը իրականա - ցնելու համար: Այդ ուխտին պիտի մասնակցի, կը նախատեսուի, նաեւ Իտալիան: Լաւատեղեակ շրջաններէ իր քաղած տեղեկութեանց վրայ հիմ- նուած, «Էսթիա» կ'ըսէ նաեւ թէ «մի- ջերկրականեան ուխտ»ը պիտի ըլլայ Պրիան - Քէլլոկ ուխտի ձեւով, բայց աւելի լայն: Նոյն ստորագրող պետու- Թիւնները — Ֆրանսա, Իտալիա, Եու- կոսլավիա, Յունաստան, Թուրքիա եւ հաւանաբար նաեւ խորհրդային Ռու - սիան, յանձն պիտի առնեն մերժել փոխադարձ օգնութիւն մը այն պա - րագային, երբ իրենցմէ մին յարձակ- ման ենթարկուի: Նախատեսուած է, որ, կ'ըսուի, Անգլիա հաստատէ այս ուխտը: Անգլիա զայն պիտի հովա - նաւորէ որոշ չափով, որովհետեւ Տար- տանէլի խնդիրը, որ այդ ուխտին գը- խաւոր կէտերէն մին պիտի ըլլայ, պիտի ուզէ որ իր հսկողութեամբ լուծուի:

Համաձայն միեւնոյն դիւանագիտա- կան տեղեկութիւններուն, Իտալիա մեծ գոհունակութեամբ չի նայիր այդ ծրագրին: Եւ սակայն, յայտնած է այն կարծիքը որ եթէ բոլոր շահագր- գռուած պետութիւնները ուխտը ստո- րագրեն, ինք եւս պիտի ստորագրէ... «կղզիացած չըլլալու համար»: Ու - րեմն, Իտալիա, ճիշդ իր աշխարհա - գրական դիրքին նման, ուխտին պիտի կցուի իբրեւ... Թերակղզի:

Ուրիշ աղբիւր մը կ'աւելցնէ Թէ մի- ջերկրականեան ուխտի գաղափարը ծնունդ առաւ Թրքական այն առաջար- կէն, որով կ'ուզուէր Նեղուցները ամ- րացնել: Ինչպէս ծանօթ է, խորհրդա- ժողովի Թրքական պատուիրակ Ճէմալ Հիւսնի դեռ անցեալ տարի Նեղուցնե- րու զինման հարցը դրաւ, ըսելով թէ Թուրքիա ստիպուած է իր ապառազին- ման հաւասարակշռութիւնը պահել՝ ուրիշներու բաղդատմամբ:

Ուրիշ խօսքով, ուրեմն, Թուրք կա- ռավարութիւնը կը խորհի թէ ինք ան- ժխտելի իրաւունքը ունի ապահովելու եւ ծովէն՝ զինելով Նեղուցները, որով հակառակ իրենց միջազգային հանգա- մանքին եւ հակառակ անոր որ ճանչ- ցուած են իբրեւ ազատ ծով, պէտք են աննուաճելի դարձուին Էնկիւրիի կա- ռավարութեան կողմէ՝ Թշնամական յարձակման մը պարագային:

Այս տեսակէտը պարզեց եւ Թէվֆիք Րիւշտի այս տարի, ու վեր առաւ Նե- ղուցները զինելու մասին իր երկրին անսահման իրաւունքը: Խորհրդաժո - ղովի շրջանակներուն մէջ խորհեցան Թէ Էնկիւրիի այս ցանկութիւնը ար - գելինք է Մուսոլինիի վերջին ճառին: Արեւելեան պետութեան մը պատուի - րակը, շահակիցներու նախապէս խոր- հրդակցելէ վերջ, Ժընեւի մէջ մէջտեղ նետեց միջերկրականեան ուխտի ծը - րագիրը:

Ճիշդ է որ այս առաջարկը չհասաւ մինչեւ պաշտօնական սեղանը եւ դար- ձաւ խօսակցութեան նիւթ: Ընդհա - նուր տպաւորութիւնը այն է որ եթէ ան յաջողի, Թուրքիա պիտի հրաժա - րի Նեղուցները զինելու իր պահան - ջէն: Քանի որ այդ կերպով ինք ա - պահովուած կ'ըլլայ յարձակումէ: «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի տուած լուրը կը հաստատէ այս պարագան, քանի որ «մեր արտաքին նախարարին տուած ծանօթութիւնները՝ Թէվֆիք Րիւշ - տիի»պէտք է մեկնել այն իմաստով թէ Անգլիա հաւանած է հովանաւորել այդ ուխտը, ու, այդ կերպով, Նե - ղուցներու այժմու վիճակը պահել: Կարելի է հետեւցնել, ուրեմն, որ, եթէ մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր ուխտի մասին բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգին, Անգ - լիա ընթացք պիտի տայ զայն հաստա- տելու մասին իրեն եղած առաջարկին: Միւս կողմէ, կը հաղորդուի թէ՝ բա- նակցութիւնները դժուարութեան չեն բախիր եւ մինչեւ յառաջիկայ սեպ - տեմբեր անոր ստորագրումը կատար- ուած իրողութիւն մը պիտի ըլլայ:

Ուշադրութեան արժանի է այն պա - րագան, որ այդ ուխտը պիտի ստորա- գրեն պալքանեան այն պետութիւննե- րը, որոնք ստորագրած են պալքան - եան ուխտը:

Ուշադրութեան արժանի է նաեւ այն պարագան որ Աթէնքի ընդդիմադիր գլխաւոր Թերթը «Էլէֆթէրոն Վիմա» հեգնանքով կը նայի այս ուխտին, ու կը գրէ ի միջի այլոց.— «Խնդիրը կը վերաբերի իրական ուխտի մը: Մի- ջերկրականեան ուխտ մը որունուղղա- կի չի մասնակցիր Անգլիան, այլ մի - այն կը հաստատէ զայն, կը դադրի միջերկրականեան ըլլալէ, որովհե - տեւ անոր ամէնէն ուժեղ ծովային պետութիւնը յանձնառութիւն չի վեր- ցներ: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ Իտալիան ի՞նչպէս կղզիացած պիտի ըլլայ, քանի որ անոր ու Անգլիոյ տոր- միղները՝ միացած՝ Միջերկրական ծովուն մէջ գերակշռութիւն մը կրնան ունենալ անոնց տորմիղներուն վրայ, որոնք այդ ուխտը ուղղակի պիտի ստորագրեն: Կը Թուի Թէ այս երկու ուժերուն բացակայութիւնը այդ ուխ- տին մէջ, պիտի լրացուի խորհրդային Ռուսիոյ հաւանական մուտքովը, որ, սակայն, ուշադրութեան արժանի ուժ մը չէ Սեւ ծովեան իր նաւատորմով»:

Տրուած այս տեղեկութիւններէն կը պարզուի որ Ժընեւի մէջ, Թէվֆիք Րիւշտիի փափկութեամբ հասկցուցած են Թէ Մոսկուայէն Թելադրուած եւ Նեղուցները զօրացնելու ձգտող իր ա- ռաջարկը ծալէ ու կրկինգրպանըդնէ: Եւ, «գայթակղեալ մտաց» բուժման համար, միջերկրականեան ուխտ մը նետուած է մէջտեղ:

Էնկիւրի բաւական խելք ունի, ան - շուշտ, ըմբռնելու համար որ միջեր - կրականեան ուխտի ծրագրին շուրջ կատարուած եւ կատարուելիք բոլոր բանակցութիւնները աւելորդ ժամա - վաճառութիւններ են: Եթէ Իտալիոյ դէմ է, այդ ծրագիրը բոլորովին ան- կարելի կը դառնայ, քանի որ կ'ա- զէն լրացնել զայն Իտալիոյ մասնակ - ցութեամբ:

Ցամաքը վերածելով ծովու, միջեր- կրականեան այս ուխտը ոչինչով կը տարբերի պալքանեանէն: Հետաքր - քրութիւնը այն է որ Պուլկարիոյ տեղ Իտալիան խնդրոյ առարկայ է, իսկ Թուրքիան տեսաւ Թէ ի՛նչքան անար- ժէք բան դուրս եկաւ Աթէնքի մէջ այնքան աղմուկով ստորագրուած այդ ուխտը:

Սխալ կ'ըլլար կարծել, միւս կող - մէ, Թէ Թուրքիա կը դադրի մտահոգ- ուելէ, եթէ այդ ուխտը եւս ստորա - գրուի: Ան գիտէ որ հովանոցը չի տա- կար կարկուտին: Ու այնքան ատեն որ Նեղուցները ամրացած չեն, ինք հան- գիստ չէ ու չի կրնար ըլլալ:

Եթէ, ուրեմն, բուն խնդիրը կը կա- յանայ Նեղուցներու շուրջ, Թուրքիա իր դէմ ունի նաեւ Անգլիան: Ու իր հետ Ռուսիան:

Ու ո՞ւր են «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի բոլոր փաղաքշանքները«Ռուսիոյ ձեռ- քը Մ. Քէմալին զէնք չըլլալու» մա - սին:

Նեղուցներու մէջ եթէ Քէմալը իր երկրին պաշտպանութիւնը կ'ուզէ, Ռուսիա եւ Անգլիա իրենց դարերու պայքարը կը շարունակեն:

Իսկ արդէն Էնկիւրիի համար ինչ - քան մեծ ապահովութիւն մըն է, նոյն- քան եւ մեծ մտահոգութիւն մըն է, որ կրնայ վայրը փորձանք մը դառնալ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԻՆ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԸ

oooo

Դարերով կը կարծուէր թէ արդի Տիարպէքիրն էր Տիգրան Մեծի կա- ռուցանել տուած քաղաքը,— Տիգրա- նակերտ:

Պատմագէտները հիմա աւելի քան վստահ են Տիգրանակերտի բուն դիր- քին ու տեղի մասին, ու զայն որոշա - պէս կը նշանակեն Մեծ Հայաստանի Աղձնեաց նահանգին մէջ: Շրջան մը տարակարծութիւն կար թէ Տիգրիսի ո՞ր ափերուն մօտ կառուցուած էր ան, աջակողմեան թէ ձախակողմեան ա - փերուն վրայ:

Մոմսէն ու Սախաու՝ Թէլ Էրմէնի աւերակները տեսնելով, սխալմամբ կարծեցին թէ Տիգրանակերտը կը գտ- նուէր Տիգրիսի աջակողմեան ափե - րուն վրայ:

Լեման - Հաուպտ, Մոլթկէ, Լիվիոս եւ Եւտրոպիոս, համոզուեցան թէ Տիգրանակերտը Տիգրիսի ձախակող - մեան ափերուն վրայ կառուցուած էր, ու անոր տեղը համեմատեցին Նփր - կերտի աւերակներուն հետ: Այս Նփր- կերտը կը կոչուէր նաեւ Մայաֆար - կին (Միաֆարղին) կամ Մարտիրո - պոլիս, այսինքն, «Մարտիրոսաց քա - ղաք»:

Ուրեմն Տիգրանակերտին բուն վայ- րըն էր արդի Նփրկերտի աւերակնե - րը: Անոր Մարտիրոպոլիս կոչումին պատճառն ալ հետեւեալն է:

Փաւստոս Բիւզանդացին կը պատ - մէ թէ, Ս. Եպիփանէս Հայաստանի Մոփաց աշխարհէն հեռանալով մեկ - նեցաւ Աղձնեաց կողմերը, ու հոն քրիստոնէութիւն քարոզելէն վերջ, հիմնեց շատ մը վանքեր: Իսկ Տիգրա- նակերտի մէջ նահատակուած մարտի- րոսներու յիշատակը յարգելու հա - մար, հիմնեց մեծ վկայարան մը, ո- րով եւ քաղաքը կոչուեցաւ «Քաղաք Մարտիրոսաց», = Martyropolis:

ՀԻՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՒ ԲԵՐԴԵՐԸ.— Հզօր Արքայից Արքան (Տիգրան), նախ մտածեց իր կառուցանելիք հո - կայ քաղաքին քարաշէն զօրաւոր դա- րաւաի մը շինել, որուն վրայ ամուր բարձրացան 50 կանգուն բարձրու - Թեամբ մեծ պարիսպները, որոնք եր- կու տեսակ շինուած էին:

Արեւմտեան ու հիւսիսային պա - րիսպները քիչ մը աւելի պարզ էին, բայց հսկայ աշտարակներով բացար - ձակապէս անմատչելի էին:

Արեւելեան պարիսպները անմախ տոկունութեամբ կառուցուած էին, եւ ունէին մեծ պատնէշներ, իսկ շին- ուած էին երկու շարք ու բաւական բարձր դիրքերով:

Պարիսպներուն ներքին մասին մէջ շինուած էին աւազին շտեմարաններ, բոլորովին լեցուն ճոխ քաղաքի մը հազար տեսակ պիտոյքներով: Տիգ - րանակերտ շատ անառիկ էր:

Քաղաքին արեւմտեան կողմը կը գտնուէր ամրակուռ միջնաբերդը, որ կառուցուած էր 15 մէթր բարձրու - Թիւն ունեցող բուրգի մը վրայ: Այս բարձր միջնաբերդը, հեռաւոր լեռնե- րը, սարաւանդները ու դաշտերը դի- տելու ամենահիանալի վայրն էին:

Տիգրանակերտ ջրառատ քաղաք մըն էր: Ջուրը կը հայթայթուէր պատնէշներէն ոչ շատ հեռու գտնուող գետով մը, որ կը կոչուէր Նիկէֆօրիա (Ֆարկին Սու): Տիգրան շինել տը - ւաւ մեծ ջրամբար մը, որ մեծ քանա- կութեամբ ջուր կը պահէր քաղաքին մէջ: Այս ջրամբարը անձեռնմխելի պահելու համար, շուրջը շինել տուաւ մեծ բերդ մը, որուն աւերակները երկար ժամանակ կը նշմարուէին:

ԱՐՔՈՒՆԻ ՊԱԼԱՏԸ.— Ջրառատ քաղաքին բուրաստաններուն կեդրո - նը, ու հիանալի աւազաններուն եւ շատրուաններուն կից՝ շինուած էր Արքայից Արքային շքեղ պալատը:

Րօլինսըն Անգլիացին կը պատմէ թէ, պալատին ընդարձակ աւազան - ներու կողերուն վրայ կային առկախ - դրախտներ (պարտէզներ), իսկ ջուր - ջը կը թռչէին վայրի ու գեղանի երփներանգ թռչուններու երամնե - րը: Հաւանաբար Տիգրան այս գեղե - ցիկ թռչունները մասնաւորապէս բե - րել տուած էր Կովկասէն, որուն Փա - սիս գետին ափերուն վրայ հինէն ի վեր ծանօթ էր թէ աշխարհիս գեղեց - կագոյն թռչունները կը գտնուէին: Այս գեղեցիկ թռչունները Եւրոպայէն մասնաւորապէս բերուած էին Արգո - նաւորդներու արշաւանքին առթիւ, ո- րոնք փութացին ոսկի գեղմը ապա - տելու: Կովկասի արեւելեան մասերը գրաւուած էին Տիգրանէն: Ի՞նչ աւելի բնական ու նպատակայարմար էր քան այս գեղեցիկ թռչուններու ընտրուած երամներով զարդարել Տիգրանակեր - տի կախեալ պարտէզները եւ արուես- տական մեծ աւազանները:

Տիգրանակերտը, ըստ Րօլինսընի, կոչուած էր գերազանցել Տիրոնը, Սելեւկեան, Բաբելոնը եւ Նինուէն:

Այս գեղեցիկ քաղաքը եւ արքունի շէնքերը կարծես յաւիտենականու - թեան համար շինուած էին:

ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆ- ԿՈՒՄԸ.— Տիգրանակերտ շինուած էր 83 Թուականին (Ք.Ա.), ու հայ - կական կայսրութեան երկրորդ գլխա- ւոր քաղաքն էր: Հայաստանի մայրա- քաղաքը Արշակունեաց օրով մնաց միշտ Արտաշատը: Ան եղաւ գեղար - ուեստի եւ վաճառականութեան կեդ - րոնը: Ծանօթ գրեթէ բոլոր ազգերը բնակութիւն հաստատած էին՝ Տիգ - րանի հրամանով:

Հայերը կը կազմէին քաղաքին ազ - նուական դասակարգը: Յունական դա- ղութին թիւը կէս միլիոնը կ'անցնէր: Ապպիանոս կը պատմէ թէ Տիգրան յունական 12 քաղաքներու բնակիչնե- րը (300,000 հոգի) բռնի Տիգրանա - կերտ փոխադրեց: Րօլինսըն կ'աւել - ցնէ թէ, ուրիշ 300,000 ալ Կապադով- կիացի, Գոմագինեցի ու Կիլիկեցի (ընդհանրապէս Յոյն), դարձեալ փո- խադրեց Տիգրանակերտ, որով այս տարրին Թիւը կը բարձրանայ մինչեւ 600,000ի: Քաղաքին միւս բնակչու - Թիւնը կը բաղկանար Մարերէ, Կոր - դուացիներէ, Ասորիներէ, Փիւնիկե- ցիներէ, Արաբներէ, Հրեաներէ, Վր- րացիներէ, Աղուաններէ եւ Քաղդէա- ցիներէ: Գրեթէ բոլոր մեծ օտար պատմիչները կը վկայեն ասոնք: Ու- րեմն կրնանք երեւակայել թէ ի՛նչ մեծ բնակչութիւն ունէր այս հայկա- կան հսկայ քաղաքը:

Երբ հայեւհռովմէական մեծ պատե- րազմը հռչակուեցաւ 70ին (Ք. Ա.) Լուկուլլոս 22,000 կիրթ զինուորներով քալեց Տիգրանի դէմ: Տիգրան իր սրտի հատորին պէս պաշտած այս մեծ քաղաքը պաշտպանելու համար, օտար պատմիչներու համաձայն, Լու- կուլլոսին վրայ յարձակեցաւ ահեղ բանակով մը:

Պլուտարքոս Տիգրանի այս բանա- կին Թիւը կը բարձրացնէ 260,000ի: Ապփիանոս Տիգրանի կուտայ 300,000 զինուորներ, եւ Եւտրոպիոս ու Սէքս- տոս Ռուֆոս հայկական բանակին Թիւը կը բարձրացնեն մինչեւ 375,000 քաջ զինուորներու... Բայց Տիգրան պարտուեցաւ, ու Տիգրանակերտին առաջին անկումը տեղի ունեցաւ Քր- րիստոսէ առաջ 69 Թուականի՝ Հոկ- տեմբեր 6ին:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

ԱԿԱՄԱՅ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

»»».«««

Եւ այդ անխուսափելի էր...

Մեզքը հայ գեղարուեստական գաւա- ռապարակութեան անբաւարարու - Թեանն է, եւ անոնց — ինչո՞ւ չըսել — որ յաճախ՝ ինչպէս եւ ինքս երե - սուն տարիէ ի վեր — նորածիլ եւ խոստմնալից ընդունակութիւնները քաջալերելու համար, չեն վարանած արժանիքներ եւ գերազանց գնահա - տանքներ շռայլել, սեփական ուժե - րուն կարծիքութիւնները ողջմտօրէն դատելու անկարող արժէքները պատճառելով վտանգաւոր գլխի պը - տոյտներ:

Օրինակի եւ ԴԱՍԻ համար կը յի - շեմ այստեղ տարիներ առաջ պա - տահած իրողութիւն մը:

Ֆրանսական բեմի մը վրայ հռչա - կաւոր դերասան Մաքս Տէրլի կը ստեղծէր նոր դեր մը, իր ծանօթ եւ գնահատուած տաղանդին բովանդակ կարողութեամբ, հմայելով ներկայ հրաւիրեալները եւ մամուլի ներկա - յացուցիչները, եւ աւարտումին՝ ծա- փերու անվերջ որոտի մը մէջ՝ բեմ կանչուելով վեց անգամ:

Հետեւեալ օրը ծանօթ Թերթի մը Թատերական քննադատը կը յայտա - րարէր թէ ներկայացումը անցած էր այնքան տաղտկալի, որ սրահին մէջ տիկին մը քնացած էր, եւ Թիկնաթո- ռէն վար սահած...

Մնացեալ տողերը այս Թօնով:

Կը կարծէ՞ք Թէ դերասանը բողո - քագիր ղրկեց խմբագրութեան...

Արհամարհեց: Որովհետեւ մեծ էր:

Իսկական արուեստագէտ մը յար- գանք ունի բարեացակամ քննադա - տութեան հանդէպ, եւ արհամարհանք գիտաւորեալ անճշտութիւններուն:

Կը ցաւիմ որ Պ. Ս. Գալէնտէրեան իր ներշնչուած բողոքագրով — կը - նամ փաստել եթէ հարկ ըլլայ — կը ստիպէ զիս ծանրանալ դատողու - Թիւններու վրայ, զորս ըրած էի բարեմտաբար, խթանող պահանջկո - տութեամբ:

Խմբագրութեան չեշտած գեղար - ուեստական քննադատութեան բծա - խնդրութիւնը օգտագործելու համար, հարկ է բողոքագրին սայթաքող մա - սերը վեր առնել:

Պ. Ս. Գ.ի դաշնակահար Պ. Սար - գիսովի պաշտպանութեան յատկաց

ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

»»».«««

Ձմեռուայ օրերը ձմրայ նման կուգան ու կ'երթան,
Վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան, կուգան ու կ'երթան,
Դառն ցաւերը մարդու վրայ չեն մնայ երկար,
Որպէս յաճախորդ՝ շարունէ շարան կուգան ու կ'երթան:

Փորձանք, հալածանք եւ նեղութիւն ազգերի գլխից
Ինչպէս ճանապարհի կարաւան - կուգան ու կ'երթան,
Աշխարհը բուրաստան է յատուկ,մարդիկը ծաղիկ,
Որքան մանիշակ, վարդ, բալասան կուգան ու կ'երթան,
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ, ո՛չ տկարը տխրի,
Փոփոխակի անցքեր զանազան կուգան ու կ'երթան,
Արեւը առանց վախենալու ցայտում է լոյսը,
Ամպերը դէպի աղօթարան կուգան ու կ'երթան:
Երկիրը ունեալ զաւակին է փայփա - յում մօր պէս,
Անկիրթ ցեղերը թափառական կուգան ու կ'երթան,
Աշխարհի հիւրանոց է,Ջիւան,ազգերը հիւր են,
Այսպէս է կանոնը բնական, կուգան ու կ'երթան:

Հայրենի մրմունջը այլաբանական դրուածք է, բաւական յաջող, ուս - տի եւ սիրուած հանրածանօթ երգ էր.—

Քոյրերիս մէջ միշտ սգազգեաց, ինձ նման տխուր չկայ,
Դժոխքումն էլ իմ ունեցած կրակիս պէս հուր չկայ,
Ծարաւ, պապակ այրւում եմ, ո՛հ, մի կաթիլ ջուր չկայ,
Սպասում եմ այցելութեան, ո՛չ մի տեղից լուր չկայ.
Իմ տարիքս անցնում են շուտ, գլորւում են հանապազ,
Ա՜խ իմ յոյսս, իմ փափագս, կը հա - մարուի միշտ երազ,
Որտեղ ձայն ու շարժում լսեմ, կը վազեմ այնտեղ վրազ,
Սպասում եմ այցելութեան, ո՛չ մի տեղից լուր չկայ:
Չէ,քո խղճալի հարսն եմ,ինձի օգնէ քաջ հիւսիս,
Ինձ էլ օգնէ, ինչպէս կ'ապրի այժմ հանգիստ մեծ Մասիս,
Երբ կը լսեմ աւետաց լուր, ուրա - խութեան աւետիս,
Սպասում եմ այցելութեան, ոչ մի տեղից լուր չկայ:

Պարզ է, որ երգիչը ցանկանում էր Տաճկահայաստանի ազատութիւնը:

«Իմ ջութակը» տառանուարով աչուղ Ջիւանին ջութակի գովքն է անում: Ջութակով հայ վաստակողները մա - նաւանդ սիրով կը ձայնակցին այդ գովքին.—

Առանց քեզ կեանք չունիմ, սիրելի՛ ջութակ,
Դո՛ւն ես սրտիս մխիթարիչ, սփո - փանք,
Քեզանո՛վ եմ բարձրացնում աղաղակ,
Դո՛ւն ես ամէն միջոց, ինձ համար կեանք:
Տրտմեալ երեսներում դու կուտաս ծիծաղ,
Քեզանով օրերս անցնում են խաղաղ,
Քաղցրանուագ երգող յարերիդ մա - տաղ,
Դէպի քեզ ամէն սիրտ, կ'ընծայէ բաղ- ձանք:
Որփեան յիշատակն ես, ո՛վ մեծա - հանճար,
Կամ թէ՝ Ապողոնն է տուեր, քեզի լար,
Այնքան ազդեցութիւն ունիս,ո՛վ քը - նար,
Որ քեզնով կ'արթննայ սիրտ ու խղճ- մտանք:
Քեզ չսիրող մարդն է նախանձ, ժան- տաժուտ,
Կեանքի պայմաններից երբեք չէ հը- մուտ.
Հիւանդն անգամ քեզնից կը քաղէ օ - գուտ,
Մեղմ ձայնդ լսելով չի զգայ տան - ջանք:
Ուրախութեան փայլիչ, ով սիրուն Հերմէս,
Քեզանով է ամէն ցնծութիւն, կրկէս,
Առանց քեզ չի լինի հարսանիք, հան - դէս,
Ինքդ ես զուարճութեան ուսում, հը - րահանգ:
Սուրբ գրքերից ես բերում իմ օրի - րինակ,
Յօբալիցն ես դու մնացել յիշատակ,
Երբ Ջիւանուս ձեռքում կ'հնչես,ջու- թակ,
Սրտիս խորքերիցը կ'դղրդէ մաղթանք:

«Ով սիրուն»ը տարածուն եւ սիր- ուած երգ էր իր ժամանակին. ան — շուշտ որքան սիրային, նոյնքան եւ այլաբանական.—

Չի լինիլ քեզ պէս ամենայն երկիր փայլուն Արուսեակ, ով սիրուն սի - րուն...

«Այժեամ» տառանուարը Ջիւանու տարածուած երգերիցն է, նոյնպէս այլաբանական բովանդակութիւն ու - նի: Հինգ տնից բաղկացած այդ երգն այսպէս է վերջանում.—

Ջորերը մի՛ մտնիր, վտանգաւոր է,
Որսկանը ման կուգայ՝ այնտեղ սովոր է,
Քարայրից խփելով քեզ կ'գլորէ,
Փախի՛ր, այծեամ, փախիր, որսկանն է գալիս,
Ջագուկներդ տխուր լալիս են, լալիս:

«Հայրենիք» տառանուարը Ջիւանու ընտիր եւ հայրենասիրական բանաս - տեղծութիւններից մէկն է, որ եւ տեղ է գտել դպրոցական դասագրքերում:

Երբ կը լինի գարնանամուտ, նոր գարուն,
Կը բազմանան վտակներդ, հայրենիք,
Օդդ սիրուն, ջուրդ սիրուն, դո՛ւ սի - րուն,
Ծաղիկներդ պէս – պէս գոյնով հայ- րենիք:
Մարդիկ կը գան քո սարերը ման գա - լու,
Որսորդի պէս եղնիկներդ որսալու,
Հազար ու մի աղբիւրներդ կարթա - հում,
Դու դրախտ ես երեւական, հայրե - նիք:

«Աղջկայ մնաս բարեւը հօրը» եւ «աղջկայ մնաս բարեւը մօրը», հար- սանեկան երգ է, ազգագրական — բա- նաստեղծական արժէք ունեցող, դաս- կան բովանդակութեամբ, ուսուի եւ դրուած է մեր ուշադրութեան.

Աղջիկը.— Արի հայրիկ, արի իմ կեանք,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ.
Անուշ ծնող, բարի իմ կեանք,
Մնաս բարեաւ, ես գնում եմ:

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
(Շար.)

(4)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ուած մասը պարզ, պատրուակ - նախաբան մըն է, անցնելու համար Պ. Գարթեւեանի պաշտպանութեան:

Պ. Սարգիսովի մասին — խաղին ուժգնութեան վերաբերմամբ — վերապահումիս գիմաց կային հիմնական գնահատումներ, որոնք աննկատ մնացած են:

Victor Gilleի խաղին հետ համեմատութիւններուս պարագան կը մնայ նպատակայարմար եւ տրամաբանական:

Գեղեցկութիւնը նժար մը ունի. համեմատութիւնը: Կատարեալին քովը միայն անկատարին պակասները կը նկատուին. ծուռ գիծի մը ծռութեան մասին գաղափար պիտի չունենայինք, եթէ շիտակ գիծը գոյութիւն չունենար: Կարծեմ աւելորդ է ծանրանալ: Միայն Պ. Սարգիսովի նախահարցը փակելէ առաջ կը նկատեմ, որ միլիոնատէր դաշնակահարներ չկան: Կան անհամար սիրողներ, զորս պէտք է զանազանել իսկական արուեստագէտներէն: Սիրողները կրնան նաեւ ստորաժնուիլ իրենց կարողութեան համեմատ, բայց առաջին գծին վրայ կանգնողները միայն կրնան արուեստագէտ կոչուիլ իրաւամբ՝ ինչպէս Ռաուլ Փինյօ մը, Վիքթոր Ժիլ մը, կամ Մարի Պօտուրեան մը, Ս. Սարգիսով մը՝ մեր մէջ:

Պ. Գալէնտէրեանի իր գնահատելու ձեւին մէջ սխալած է, վերածելով երիտասարդ դաշնակահարին իրական տաղանդը՝ միլիոնատէր սիրողներու տանելի ընդունակութիւններու որակին:

Վերապահումներովս հանդերձ, զայն դրած էի՝ փայլուն ապագայի մը յուսադրութեամբ՝ իր արժանաւոր ատեանին վրայ:

Միեւնոյն ձախորդ արդիւնքը կը տացուի Պ. Գարթեւեանի պաշտպանութեան նուիրուած տողերէն:

Ընդհանուր կերպով պիտի պատասխանեմ Պ. Գալէնտէրեանի չորս հարցերուն, որոնք կը մտնեն շարք մը անտեղի եւ աւելորդ մանրամասնութիւններու մէջ, եւ որոնց պրպտումը նիւթը պիտի պղտորէր եւ մեզ տանէր հեռուները:

Պ. Ա. Գարթեւեանի մասին խստապահանջ ըլլալու իրաւունք ունի՞նք՝ թէ ոչ ճշդելու համար, պէտք է նախ որոշել հետեւեալ յատկանիշներէն մէկը.—

Կամ Պ. Գարթեւեան երաժշտախումբի ղեկավար մըն է միայն, կամ ան մեզի կը ներկայանայ իբրեւ ստեղծագործող երաժիշտ:

Առաջին պարագային անշուշտ ան իրաւունք կրնար ունենալ չարունակելու «տարիներով եւ տարիներէ ի վեր հանդուրժած» եւ մեր ժողովրդական երաժշտութեան «ամէնէն ծանօթ եւ անծանօթ երգացանկը» ունկնդրող հասարակութեան այս անգամ ալ հրամցնելու իր անցեալ տարուան երգացանկը՝ գրեթէ ամբողջութեամբ:

Երկրորդ պարագային — եթէ զայն դնենք հեղինակի, ստեղծագործողի ատեանին վրայ — ինչպէս ես ըրած էի— մենք անպայման իրաւունք ունինք սպասելու եւ պահանջելու նոր ԳՈՐԾ, նոր աշխատանք, նոր նուաճումներու, նոր փերեկքներու ապացոյցներ:

Նախորդ գործերու հաճոյքով կրկին լսելուն հարցը չէ որ դրած էի:

«Ծայրայեղ դժուարահաճ» պէտք է ըլլալ ստեղծագործող արուեստագէտներու հանդէպ— երբ մանաւանդ անոնք մեզի կը ներկայանան տարին անգամ մը— պահանջելով խթանող յանկութեամբ՝ չնստիլ նախապէս շահուած դափնիներու վրայ:

Արուեստին մէջ կայուն մնալը ընկրկում է:

Գործ մը անմահ ըլլալու համար անշուշտ լայնաշունչ ըլլալու հարկ չկայ, եւ ոչ ալ «ի ձայն փողոյ, թմբուկի եւ դափի»— ինչպէս կը նկատէ Պ. Գալէնտէրեան, բայց — օրինակ առնելով նկարչական աշխարհէն — Պուշէի մը գողտրիկ ու հաճոյատեսիլ փոքր մէկ նկարին առջեւ միեւնոյն ակնածանքը եւ հիացումը չենք ունենար՝ ինչ որ կը տիրապետէ մեր հոգիներուն՝ երբ կը գտնուինք Վէոնէզի մը, Վինչիի մը կամ Տըլաքրուայի մը հոյակապ ու խորապէս ուսումնասիրուած, բարդ ու փարթամ յղացումներուն առջեւ:

Տեղափոխելով դատելու այս եղանակը երաժշտական հողին վրայ, պէտք է ընդունինք որ «թմբուկի, փողի եւ դափի» դժուարին համադրութեամբ վերջերս նոյն կալօյի սրահին մէջ լսուած լայնաշունչ ԳՈՐԾ մը,— շատ աւելի արժանիք կը ներկայացնէ քան երաժշտական էսքիզները:

Արժանիքները արուեստին մէջ՝ շատ նուրբ, խուսափուկ աստիճանաւորումներ ունին, որոնց գնահատութիւնը նոյնպէս պէտք է ունենայ իր աստիճանաւորումը:

Օտար մամուլի քանի մը տող գովեստներուն վրայ չեմ ուզեր ծանրանալ, շատ մօտէն — քառորդ դարէ ի վեր — ճանչնալով բոլոր խմբագրատան խոհանոցները, ուր այդ պահորժահամ օշարակները կը պատրաստըուին հասարակութեան համար...

Պ. Գալէնտէրեան փափկանկատութիւնը պէտք էր ունենալ այդ փաստը գոնէ ինծի չներկայացնելու. մնաց որ ակնարկուած գովեստները ՄԵԾ ՄԱՍԱՄԲ ուղղուած են Պ. Ցիմմէրմանին:

Հարցը փակենք նոր օրինակով մը, եւ շատ թարմ:

Շաթըլէի թատրոնին մէջ ներկայացուող պալէ Ռիւսի մասին մեծ թերթի մը ծանօթ քննադատը կը գրէ ի միջի այլոց.

— «... Դժբախտաբար խումբը չափազանց տկար է... անկէ կը բխի խղճալի միջակութեան տպաւորութիւն մը»:

Նիժինսկայի բաղդը չկարդացի դեռ այդ խիստ տողերուն հանդէպ. եւ չպիտի կարդամ անշուշտ:

Կը գրեմ ոչ թէ «համաձայն օրուան տրամադրութեան», այլ՝ համաձայն ներկայացուած արժէքներուն...:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԷՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարգը եկաւ պաշտպանի կողմին վկայութեանց

— •• —

ԴԱՏԱՒՈՐԸ ԵՒ ԴԱՏԱԽԱԶԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՇՈՒՏ ՎԵՐՋԱՑՆԵԼ ԴԱՏԸ

»»» · · «««

(ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ.— Գ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 21 *յունիս*.— (Շարունակութիւն երէկ իրիկուն յղած թղթակցութեանս): *Չորեքշաբթի*, 20 *յունիս կէս օրէ ետք ժամը 2.15ին Ղեւոնդ Դուրեան սրբազանի սպանութեամբ ամբաստանուած 9 անձերը դատող Ատեանը գումարուեցաւ նախագահութեամբ դատաւոր Քորրիկընի:*

Դատախազ Պ. Ալեքսանդր Քամինակի կարդաց ամբաստանեալ Պ. Ցովհ. Զալըգեանի ըրած յայտարարութիւնը 1933 *դեկտ.* 26*ին առտուան ժամը* 11.35*էն մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը* 2*: Զալըգեան ըսած է.*

— «Անունս է Յուան Կոնզալէս Զալըգեան, 28 տարեկան եմ, ամուրի: Կը բնակիմ 89 Լեքսինկթըն էվընիւ, Նիւ Եորք: Պէլպօյ եմ 4 էվընիւի վրայ տեղ մը: (Ինչպէս կանոն է, քննող դատախազը կը յայտնէ Զալըգեանի թէ ձերբակալման ներքեւ կը գտնուի, այն ամբաստանութեամբ թէ դեկտ. 24ի կիրակին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ ուրիշներու հետ հաւաքական դաւադրութեամբ դանակով սպաննած է Ղեւոնդ Դուրեան արք.ը. թէ՝ իրեն հարցումներ պիտի ուղղէ եւ պատասխաններ առնայ: Կը զգուշացնէ թէ կրնայ պատահիլ որ իր պատասխանները իրեն դէմ գործածէ ետքը: Ուստի եթէ ձերբակալեալը կ'ուզէ չպատասխանել՝ բռնութիւն չկայ: Զալըգեան կ'ըսէ թէ կը հասկնայ եւ թէ պատրաստ է պատասխանելու հարցպատասխանին ու կը սկսի: Այսպիսի ազդարարութիւն կ'ըլլայ ընդհանրապէս բոլոր ձերբակալեալներուն եւ սահմանադրական կանոն է:

— «Դաշնակ եմ: 3րդ էվընիւ Հ. Յ. Դ. Ակումբի թէյասեղանին չգացի: Եկեղեցին էի կիրակի օր: Ներս մտած ատենս 100 հոգի կային: Նստայ երկրորդ նստարանը, եռեւէն ձախ: Նստայ անցքին եզրը, բայց կին մը եկաւ եւ տեղ տուի: Այդ կինը նստաւ անցքին եզրը: Անդամ չեմ եկեղեցիին: Երբեք անգամ գացած եմ այդ ժամը: Վերջին անգամ գացի տարի մը առաջ: Թերթերէն իմացայ թէ Սրբազանը պիտի պատարագէր: Սրբազանին ընդդիմադիր չեմ: Դաշնակներէն քանի մը հոգի կային հոն: Երբ Դուրեան սրբազան թափօրով ներս եկաւ, բոլորը ոտքի կանգնեցան: Չտեսայ ո եւ է մէկուն ցատքելը անոր դէմ: Ես ինքս ալ չցատքեցի: Դանակ չգործածեցի: Ոչ եւ է դանակ չտեսայ: Ո եւ է Դաշնակ չտեսայ որ դանակ գործածէր: Բոլորը իրարու կը զարնէին: Ես հետաքրքրուած էի Սրբազանին պատարագով: Եթէ գիտնայի որ այդ բանը պիտի պատահէր, ժամ չէի երթար: Ոտքի կեցայ որ արգիլեմ կռիւը: Բոլորս Հայեր ենք, ամօթ էր եւ պէտք չէր պատահէր դէպքը: Երբ թիկնապահ Կորկոտեանը անցաւ քովէս, մէկը զարկաւ գլխուս: Վիրաւորուեցայ: Սէնթ Նիքըլըս էվընիւ խանութ մը (թիւը կուտայ) գացի եւ գլուխս լըւացի: Ոստիկանատուն չգացի: Այդ ատեն չէի գիտեր թէ Սրբազանը ըսպաննուած է: Ամէն մարդ կը կռուէր ժամին մէջ: Խանութէն ելլելով, թաքսի մը առի դէպի սըպուէյ (մէթրօ), վերելակով Լիքսինկթըն էվընիւ երթալու համար: Սըպուէյի կայարանը չեմ յիշեր, բայց կառապանին 15 սէնթ վճարեցի: Պատուոյ խօսք, կ'ըսեմ թէ ես չյարձակեցայ Սրբազանին վրայ: Վրան յարձակեցան, վասնզի գիտէին թէ ես Դաշնակ եմ: Կորկոտեան կը ճանչնար զիս: Սրբազանը քանի մը ոտք հեռու էր ինձմէ: Առջեւս կին մը կար: Չէի կրնար Սրբազանին վրայ յարձակիլ: Եկեղեցիին մէջ որ եւ է նըշան չտուի ո եւ է մէկուն: Բան մը չըրի: Ցանկարծ տեսայ որ կը զարնէին մեր տղոց, Դաշնակներուն: Երբ տուն գացի, շապիկս փոխեցի: Ժամուն մէջ տեսայ որ կը ծեծէին Լէյլէկեանը: Պատճառը չէի գիտեր: Միայն տեսայ որ աչքերը սեւցուցած էին »:

ՅՈՎՀ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

ԵՐԿՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դատախազը ապա յայտնեց եւ կարդաց թէ ամբաստանեալ թիւ 9 Յովհ. Անդրէասեան երկու յայտարարութիւններ ըրած է: Մէկը դատախազի օգնական Պ. Քոհընի, յունուար 18ին, եւ միւսը՝ իրեն՝ դատախազ Քամինակիի, ապրիլ 21 թուականաւ: Թարգման եղած է Նիւ Եորքի ոստիկանութեան 18րդ բաժանմունքի գաղտնի ոստիկան Պ. Պետրոս Իսկէնտէրեան:

Առաջին յայտարարութեան մէջ առ Պ. Քոհըն, Յովհ. Անդրէասեան կ'ըսէ.

— « Անունս է Յովհաննէս Անդրէասեան: Կը գործեմ 3րդ էվընիւ թիւ 368, Հ. Յ. Դ. Ակումբը, ուր սրճեփ եմ եւ մատակարար: Ամուրի եմ: 42 տարեկան: Քաղաքացի եղած եմ Նիւ Եորքի մէջ: Ոչ եւ է ոճիր գործած չեմ: Դաշնակ եմ 1910 թուականէն սկսեալ: 1933 դեկտեմբեր 24ին Ըփ Թաուն գացի և 187րդ փողոցի Հայոց եկեղեցիին առջեւն էի ժամը 11ի ատենը: Ըփ Թաուն գացի յայտարարութիւններ ցրուելու: Այդ գործը իմ պաշտօնիս մաս կը կազմէ: Ժամէն ներս չմտայ: Չէի գիտեր թէ Սրբազանը պիտի պատարագէր: Դաշնակցութիւնը չըսաւ ինծի թէ ան պիտի պատարագէր: Չէի գիտեր թէ Դուրեան սրբազան պիտի ըսպաննուէր: Չէի գիտեր թէ ո՛վ պիտի քարոզէր: Երբ հոն գացի, ամբոխը դուրսն էր: Ժամ չմտայ: Կորկոտեանը գիտեմ: Սրբազանին թիկնապահն էր: Եկեղեցւոյ առջեւն էր այդ պահուն, դուրսը փողոցին մէջ: Զանացի խօսիլ հետը, չպատասխանեց: Իրեն չըսի թէ «յաջորդ սպաննուողը դուն պիտի ըլլաս »: Չտեսայ Կարապետ Զատիկեանը: Կը ճանչնամ Երկանեանը եւ Մօզեանը: Բայց զանոնք չտեսայ եկեղեցւոյ առջեւ: Ժամը 11էն եկեղեցւոյ առջեւն էի: Մնացի 5 — 10 վայրկեան: Յետոյ գացի ակումբ: Նպարավաճառին խանութը չգացի: Սըպուէյի կայարանը գացի: Զալըգեանը չտեսայ: Խանութը չմտայ: «Լաւ գործ տեսած էք» չըսի Զալըգեանին: Ժամէն ներս չմտայ: Չէի գիտեր Սրբազանին սպանութիւնը: Գաղտնի ոստիկաններէն իմացայ կէս օրէ ետք, Սրբազանին սպանութիւնը: Լէյլէկեանը տեսայ ժամուն առջեւ գաղտնի ոստիկաններուն ձեռքը »:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ,

21 ԱՊՐԻԼ

— «Անունս է Յովհաննէս Անդրէասեան: 3րդ էվընիւի Հ. Յ. Դ. Ակումբին սրճեփ - պաշտօնեան եմ: 1933 դեկտեմբեր 24ին Ըփ Թաուն Սէնթ Նիքըլըս էվընիւ «Արաքս » անուն ճաշարանը գացի: Կարծեմ ժամը 10 էր: Կը ճանչնայի խոհարարը: Հոն դաշնակ կուսակցութենէն չտեսայ մարդ: Չեմ գիտեր *էր* անունով մէկը: Կրնամ գիտնալ դէմքով: Ճաշարանին մէջ տեսայ մէկը: Եթէ տեսնեմ կը ճանչնամ: Չեմ գիտեր թէ Դաշնա՞կ է: Հոն խօսեցանք Նոր Տարուան եւ Ծնունդի մասին: Խոհարարը եւ սպասուհի մը կային: Խոհարարը կը ճանչնայի, կը գործէր 27րդ փողոցը: Խոհարարին ճիշդ անունը չեմ գիտեր: Մայք կը կոչէին: Այո, Մանուկ է առաջին անունը, բայց չեմ գիտեր մականունը: Խօսեցայ Մայքին հետ եւ ըսի, «Հէլօ. ի՞նչպէս ես»: Արաքսը փոքր ճաշարան մըն է: Նստած սեղանս չեմ յիշեր: 10 — 15 վայրկեան նստանք: Կը ճանչնամ Տիկին Խանտիկեանը: Տիկին Ահարոնեանը չտեսայ այդ օրը: Այդ ատու չտեսայ Տիկին Ահարոնեանը: Երբեմն շաբաթ կ'ըլլայ որ 2 — 3 անգամ կը տեսնեմ Տիկին Ահարոնեանը, երբեմն կը տեսնեմ ամիսը մէկ անգամ: Ազդարարութիւններ կը ցրուէի այդ օրը: Եկեղեցիին մէջ ի՛նչ պատահիլը չիմացայ: Հարցուցի ժամուն առջեւ եւ ոչ ոք գիտէր: Ժամին դուրսը հաւաքուած էին Հրեաներ, Իրլանտացիներ եւ Հայեր: Ոչ ոք գիտէր թէ եկեղեցիէն ներս իրապէս ի՛նչ պատահած էր: Այդտեղ եւ այդ պարագային չկըրցայ յայտարարութիւններ ցրուել: Եկեղեցիէն ներս չէի կրնար դնել այդ յայտարարութիւնները, որովհետեւ ներսի պաշտօնեաներէն մարդ չէի ճանչնար: Նպարավաճառի խանութէն չեմ կարծեր թէ մտեր եմ: Տեսայ Զալըգեանը: Գլուխը գլխարկ չունէր: Արդէն գլխարկ չի դներ: Սովորականին պէս կ'երեւէր:

« Ակումբին մէջ սուրճ, թէյ եւայլն կը պատրաստեմ: Սիկար - սիկարէթ կը ծախեմ: Ակումբին մէջ միթինկը կոմիտէն կը գումարէ: Ասիկա կը ծանուցուի *Հայրենիք* օրաթերթի մէջ, որ Պոստոն կը հրատարակուի: Կոմիտէին անդամները շուրջ 150 հոգի են: Դեկտեմբեր 14ին ժողով եղաւ: Կոմիտէն կը հսկէ Ակումբին: Դեկտեմբեր 14ի ժողովին կ'ատենապետէր Քրմոյեան: Լէյլէկեան քարտուղարն էր Նիւ Եորքի կոմիտէին: Կոմիտէի վարչութիւնը 7 հոգիէ կը բաղկանայ՝ Մ. Լէյլէկեան, Մ. Միքայէլեան, Վ. Քրմոյեան, Զօրեան, Կուկուեան (միւսներուն անունը չյսուեցաւ): Միտինեան քըլպի գործերով կը զբաղէր: Իմ պարտքս է ազդեր ցրուել և 187րդ փողոցը գացեր էի դեկտեմբեր 24ին: Երբ հոն գացի, ամէն բան տակնուվրայ էր: Ըսին.— « Տղաք փախէք, Սրբազանը սպաննուած է »: Նօ՛, ըսի: Ուրիշ բան չեմ գիտեր »:

×

Այս ընթերցումէն ետք Պ. Քամինակի յայտարարեց դատարանին թէ դատախազ կողմը աւարտած է իր ամբաստանական աշխատանքը առայժմ եւ թէ պաշտպան կողմին կ'իյնայ բերել իր փաստերն ու վկայութիւնները:

Պ. Շերիտըն դատաւորէն խնդրեց քանի մը օրուան դադար, պատրաստուելու համար: Պ. Քամինակի յայտնեց թէ դատախազութիւնը քանիցս արտօնութիւններ տուած է պաշտպան կողմին եւ այս անգամ ալ տրամադիր է քանի մը օր դադար տալու, պայմանաւ որ փութով առաջ տարուի դատավարութիւնը: Դատախազը ըսաւ թէ ինչ կը վերաբերի իրեն, պաշտպան կողմի բերած վկայութեանց եւ փաստերու հարցաքննութեան մէջ բառ կարելւոյն կարճ պիտի ըլլայ: Դատաւոր Քորրիկըն նկատի առնելով պաշտպան եւ դատախազ կողմերուն յայտարարութիւնները, ըսաւ թէ ինք կանխաւ յայտնած էր երդուեալներուն որ դատը եթէ չաւարտէր մինչեւ յուլիս 3, դատարանին պիտի տար հինգ օրուան արձակուրդ մը: Հիմա, սակայն, դատի երկարաձգման պարագային նըկատի պիտի առնէ այս արձակուրդը:

Կողմերը յետոյ համաձայնելով, դատաւորը հաւանեցաւ տալ պաշտպան կողմին պահանջած քանի մը օրուան դադարը եւ դատավարութիւնը վերսկսիլ երկուշաբթի, 25 յունիս, առտուան ժամը 10ին, Ճէնէրըլ Սէշընս, երկրորդ յարկ, թիւ 5 դատասրահին մէջ:

Պաշտպան կողմը արդէն փութով առաջ կը տանի իր աշխատութիւնները եւ փաստաբաններ Պ. Պէնթըն, Շերիտըն և Մեղրունիներկայութեամբ ընկ. Կ. Թանտրճեանի խորհրդակցութիւն մը ունեցան ամբաստանեալ ինը ընկերներուն հետ չորեքշաբթի կէսօրէ ետք, դատին դադարը յայտարարուելէն քիչ յետոյ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՐՁԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

oooo

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 *յունիս*).

— «Դաշնակցութիւնը շատ պայքարներ է տեսած թէ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատներու վրայ, բայց միշտ յաղթական եղած է իր քաջոյականով, իր ռազմունակութեամբ եւ թեքնիկ կատարելութեան հասած իր կազմակերպութեամբ:

Տարագրութեան մէջ իսկ, Դաշնակցութիւնը իր դէմ բացուած անձնախըմբաց ներքին պայքարին պատասխանեց շշմեցուցիչ հարուածներով: Ու ճակատող խառնիճաղանճը, որ կը կոչուի նաեւ «միացեալ ճակատ», գրեթէ ոչնչացուած է իր կեդրոնով եւ բազմապիսի թեւերով:

Հակադրենք «միացեալ ճակատ»ը Դաշնակցութեան բանակին, որպէսզի պայքարի իմաստն ու անոր ելքը պարզ ըլլայ:

Դաշնակցութիւնը միայն կը յենու հայ ժողովուրդին վրայ, անկէ առնելով իր ուժը, անկէ կազմելով իր սպայակոյտն ու բանակը, եւ անոր գաղափարին համար կռուելու:

«Միացեալ ճակատ»ը կը յենու բացառապէս օտարներուն, ներթարկուելով օտարներէ կազմուած սպայակոյտին՝ բաղկացած ռուս չեկիստներէ եւ թուրք գործակալներէ: « Միացեալ» բանակի շարքերը կը խտացնեն Ռուսեր, Լեհեր, Հրեաներ, սեւամորթներ, հայ բոլշեւիկներ, ռամկավարներ, հնչակեաններու մէկ մասը, հօկեր, փօկեր, բարեգործականներ եւ կոչնակականներ:

Այս խառնիճաղանճը կը պայքարի Դաշնակցութեան դէմ օտարի գաղափարը հայ ժողովուրդի վիզին փաթթելու եւ մեր հայրենիքի մէջ օտարի իշխանութիւնը տեւականացնելու:

Հայն ու Հայաստանը որքան խորթ են Մարոֆցիի, Ալժերացիի, Լեհի, Ռուսի, եւ Հրեայի համար, նոյնքան եւ աւելի անհարազատ են հայ բոլշեւիկի, Հօկի, Փօկի, Ռամկավարի, Կոչնակականի եւ Հնչակեանի համար:

Հայ ժողովուրդը «միացեալ» բանակի համար լոկ միջոց մըն է աշխարհաքաղաքացիական գաղափարներ տարածելու, իսկ Դաշնակցութեան համար նպատակ է:

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի ներքին թշնամիներու դէմ պայքարելու համար երբեք չօգտուիր օտար ուժերէ եւ գաղափարներէ, իսկ «միացեալ»ի համար օտար ու հարազատ չկայ, բաւական է որ իր հակառակորդը պարտութեան մատնէ:

Դաշնակցութիւնը կը ղեկավարէ իր ժողովուրդի գաղափարը, «միացեալ»ը կ'առաջնորդէ ամէն գաղափար բացի հայկականէ: Դաշնակցութիւնը միակտուր է, մէկ լեզուով, մէկ խօսքով, մէկ ազգային կամեցողութեամբ, իսկ «միացեալ»ը բազմալեզու է, բազմաշահ, բազմափափաք եւ բազմանըպատակ, մշտապէս իրար խաչաձեւող եւ իրերամերժ:

«Միացեալ ճակատ»ը բազմապիսի զէնքեր գործածեց պայքարի ընթացքին — լրտեսութիւն, օտար իշխանութիւն եւ դատարաններ, բոլշեւիկեան մեքենան եւ դրամ, հայ կղերն ու տիրացուն, օտար մամուլն ու դեսպանատուներ:

Իսկ Դաշնակցութիւնը միայն մէկ զէնք գործածեց — հայ ժողովուրդի արդար համակրանքը եւ անոր առողջ բնազդը:

Ու երբ պայքարի ծանր օրերը անցած են ու մենք կ'ուզենք պայքարի արդիւնքը թուագրել, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը — «միացեալ ճակատ»ը վերէն վար պատռուած գաղթաշխարհի մէջ: Վարձկան բանակը ջախջախուած է գլխովին, որուն մնացորդները պարտիզանական թոյլ ցոյցեր կ'ընեն հարստացնելով միջազգային ոստիկանութեան տարեգրութիւնը:

Իսկ Դաշնակցութիւնը աւելի հզօրացած, կազմուրուած, աւելի բազմամարդ ու խիտ շարքերով կանգնած է հայ ժողովուրդի կողքին»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

═ o ═

Յունիս 13ին, Երեւանի Բժշկական համալսարանին մէջ խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ առողջապահական աշխատանքներու մասին:

Խորհրդակցութեան կը մասնակցէին Երեւանի հիւանդանոցներուն պետերը, բժշկական համալսարանի դասախօսները, գաւառներու առողջապահական տեսուչները:

Օրակարգի գլխաւոր նիւթը կը կազմէր Հայաստանի գաւառներու առողջապահական կացութիւնը, մանաւանդ լեռնային շրջաններու բժշկական - առողջապահական սպասարկութեան հարցը:

Առողջապահական գործավարը Ղեւոնդեան, ինչպէս նաեւ Ախտայի, Բայազիտի, Աբարանի, Մարտունիի եւ Բասարգեչարի առողջապահական տեսուչները խօսք առնելով պարզեցին կացութիւնը:

Այս առթիւ խօսեցան նաեւ փրոֆ. Քեչէկ, փրոֆ. Արէշեան, ինչպէս նաեւ Կարմիր Խաչի նախագահը Մալխասեան:

Բոլորն ալ շեշտեցին որ առողջապահական ճակատին վրայ, մանաւանդ հեռաւոր շրջաններուն մէջ, գոհացուցիչ չէ կացութիւնը, որովհետեւ կը պակսին մասնագէտները:

Բայազիտի առողջապահական տեսուչը Միրզոյեան յայտարարեց, որ իր շրջանին մէջ պահանջ կայ 14 բըժիշկի, մինչդեռ ունի միայն մէկ բըժիշկ: Եւ դեռ այս բժիշկին յանձնըւած են եօթը պաշտօններ: Շատ դէշ է կարգ մը շրջանային հիւանդանոցներու վիճակը, գոհացուցիչ չէ կահաւորումը, չկան անհրաժեշտ թիւով մահճակալներ, ոչ ալ ճերմակեղէն: Աւելին, այս մասին առողջապահական գործավարութիւնը արտցաւ եւ հոգատար վերաբերում ցոյց չէ տուած:

Խօսողները խստիւ դատապարտեցին նաեւ տեղական կարգ մը կազմակերպութիւններ (Բասարգեչար, Մարտունի), որոնք առողջապահական գործին հանդէպ ցոյց կուտան անհոգութիւն: Շատ դէշ կը կատարուի նաեւ հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորներուն մէջ բժշկական - առողջապահական սպասարկութիւնը: Մանկանոցներու վիճակը լաւ է, բայց ոչ ամէն տեղ: Առողջապահական գործավարութիւնը երբեք չէ հետաքրքրուած գաւառով: Օրինակ, Բասարգեչարի շրջանը ամբողջ մէկ տարի ոչ ոք այցելած է առողջապահական գործավարութեան կողմէ:

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին ներկայացուցիչը, Ակոպով, խօսք առնելով այս առթիւ, բնորոշ փաստերով ցոյց տըւաւ երկրին առողջապահութեան ճակատին վրայ աշխատողներու, ըլլայ շրջաններու թէ կեդրոնի մէջ, անգոհացուցիչ աշխատանքը: Յետոյ դատապարտեց տեղական կուսակցական կազմակերպութեանց անտարբերութիւնը կամ «ոչ պատշաճ վերաբերմունքը»:

Խորհրդակցութիւնը շարունակուեցաւ նաեւ յաջորդ օրը, երբ խօսք առին աւելի քան 17 հոգի, փրոֆ. Յովհաննիսեան, բժիշկներ Սաղեան, Փարսադանեան, համայնավարական տնտեսութեան գործավար Եաղուբեան եւ ուրիշներ:

Փրոֆ. Յովհաննիսեան եւ իր ընկերները շեշտեցին թէ անհրաժեշտ է աւելի եւս «որակաւորել» բժշկական համալսարանն աւարտող մասնագէտները:

Փաշալուի առողջապահական տեսուչը կը գանգատէր, որ իրենց մօտ չկան բժշկական անհրաժեշտ գործիքներ, իսկ առողջապահական գործավարութիւնը հետաքրքրուած անգամ չունի:

Ստեփանաւանի առողջապահական տեսուչը կը գանգատէր, որ փոխադրական միջոցներ չունենալով՝ բըժիշկները չեն կրնար կանոնաւորապէս այցելել բոլոր գիւղերը: Տեղական կազմակերպութիւններն ալ չեն օժանդակեր այս ուղղութեամբ:

Խօսողները բոլորն ալ գանգատեցան, որ Երեւանի մէջ կեդրոնացած, գրեթէ համախմբուած է բժիշկներու բաւական մեծ թիւ մը, մինչ կարգ մը շրջաններու մէջ մէկ բժիշկ ալ չկայ:

Կախարդական հոտով, բաղդատեցէք եւ դատեցէք ուրիշ տեսակներ.
STAMBOUL, տուփը 10 ֆր.:
SPECIAL, տուփը 6 ֆր. 60:

մանեան Կայրութիւնը », որ հրատարակուեցաւ 1908ին, եւ « Մերձ. Արեւելքի Հարցին ամփոփ պատմութիւնը », որ լոյս տեսաւ նոյն տարին։

Գարտաշեան դասախօսեց Եէյլ համալսարանի եւ այլ հաստատութեանց մէջ։

Փետ. 6ի յանձնաժողովին պատակտումը

»»»· ·«««

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌՆԷ ԿԸ ՔԱԼԷ

Մանր պառակտում ծագեցաւ փետրուար 6ի դէպքերու քննիչ յանձնաժողովին մէջ, տեղեկաբերի զեկոյցին քննութեան առթիւ։ Փոքրամասնութիւնը մերժեց ընդունիլ տեղեկագիրը եւ ուրիշ մը առաջարկեց։ Նախագահը միջին ճամբայ մը գտնելու համար երրորդ տեղեկագիր մը ներկայացուց, բայց այդ ալ անգոհացուցիչ համարուեցաւ։ Փոքրամասնութիւնը կ'ըսէ թէ տեղեկաբերին զեկոյցը մատնանշելով հանդերձ քաղաքական ընկերակցութեանց յանցանքները, չի շօշափեր ոստիկանութեան եւ ուրիշ ուժերու եւ մասնաւորապէս կառավարութեան պատասխանատուութիւնները։ Ոչ ալ որ եւ է խօսք կ'ընէ Պ. Տալատիէի կառավարութեան «ահագին պատասխանատուութեան» մասին, իր վարչական տնօրինութեանց առթիւ (պաշտօնանկութիւն Պ. Քիափի եւն.)։ Իրենց կարծիքով, պէտք է գերագոյն առեանի յանձնել Տալատիէի ներքին նախարարը, Պ. Ֆրօ։ Յանձնաժողովին անդամներէն Պ. Հէյ տեղեկաբերին զեկոյցը « քաղաքական, գիտումնաւոր եւ անպէտ » հռչակելով, հրաժարական տուաւ։ Նախագահը պաշտպանեց տեղեկաբերը, բացատրելով թէ յանձնաժողովը երեք հիմնական եզրակացութիւններ պիտի հանէր.— 1. Ցանձնարարել որ օրինական հետապնդումներ կատարուին կառավարական եւ ոստիկանական ուժերու անդամներուն դէմ.— 2. Ցանձնարարել որ միջոցներ ձեռք առնուին օրուան վարչական եւ դատական իշխանութեանց դէմ, իրենց թերացումներուն համար.— 3. Խնդրել երեսփ. ժողովէն որ օրէնք մը քուէարկէ, արգիլելու համար զէնքերու վաճառումը առանց արտօնութեան եւ կառավարութիւնը իրաւունք ունենայ լուծելու այն քաղաքական ընկերակցութիւնները որոնք անկարգութիւններ կը յարուցանեն։

Նախագահին առաջարկները չգոհացուցին։ Բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, փոքրամասնութեան ներկայացուցիչները հեռացան, դատապարտելի գտնելով մեծամասնութեան բռնած ընթացքը։

ՏԻԿԻՆ ՔԻՒՐԻԻ ՄԱՀԸ

Պօնվիլի սանաթօրիոմին մէջ առջի օր մեռաւ յայտնի գիտուն Տիկին Քիւրի որ օր մը առաջ հոն փոխադրուած էր եւ կը տառապէր անարիւնութենէ։ Հանգուցեալը ծնած էր Լեհաստանի մէջ եւ 66 տարեկան էր։ Փարիզ գալով իբր գիտականուսանողուհի ամուսնացած էր 1895ին նշանաւոր գիտուն եւ ուսուցիչ Փիէռ Քիւրիի հետ։ Իր ամուսնին մահէն յետոյ 1906էն ի վեր յաջորդած էր անոր իբր ուսուցիչ Սորպոնի մէջ, առաջին կինը որ ընդունուած էր բարձրագոյն ուսուցչութեան մէջ։ Շարունակած էր նաեւ իր ամուսնին գիտական աշխատանքները։

ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնաժողովը քննեց աշխատանքի նախարարին ծրագիրը, հանրօգուտ շինութեանց մասին, որոնց շնորհիւ պիտի սահմանափակուի գործազրկութիւնը։ Աշխատանքի նախարարը պահանջեց օրինագիծը վաւերացնել ներկայ նստաշրջանին փակումէն առաջ։ Օրինագծին արտօնութեանց մասին պահեստէն։ Պետական ելմտացոյցէն պիտի տրուի վարկութեանց մասին պահեստէն։ Պետական ելմտացոյցէն պիտի տրուի միայն 180 միլիոն ֆրանք։

⁂ Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը քննելով տուրքերու բարեփոխման օրինագիծը, առաջարկեց 500էն 5000 ֆրանք տուգանքի եւ մինչեւ վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտել անոնք որ ապրանքներու գիները կը բարձրացնեն ապօրինի միջոցներով։

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Զօր. Վալթէվ, Պուլկարիոյ նախորդ դահլիճին պատերազմական նախարարը, հրաման ստացաւ հեռանալ Սոֆիայէն եւ բնակիլ Լովէչի մէջ, ամէն օր ոստիկանութեան ներկայանալու պայմանով։ Կ'ըսուի թէ ուրիշ 60 երեւելիներ ալ նոյն քաղաքը աքսորուած են։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 12ին, Ստեփան Թագուհեան, 45 տարեկան, պաշտօնեայ Իրաքի երկաթուղիներու ընկերութեան, սպաննուած է Խանէքինի մէջ (Մուսուլ)։ Սպանութիւնը տեղի ունեցած է իր բնակարանին մէջ, քնացած պահուն։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երկաթուղիի ընկերութեան պաշտօնեաներէն 38 կասկածելիներ, իսկ երկու հոգի փախած են։ Զոհը կը ձգէ երեք զաւակներ, երկու մանչ եւ մէկ աղջիկ եւ կինը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օր սկսաւ Ֆրանսայի շրջանը հեծելանիւով։ Առաջին հանգրուանը, Փարիզ — Լիլ (262 քիլոմէթր) շահեցաւ Ժորժ Սփեշէր։ Իսկ չորեքշաբթի օրուան հանգրուանը, Լիլ—Շարլըվիլ (122քիլոմէթր) շահեցաւ նոյնպէս Ֆրանսացի մը, Րընէ տը Կրէվէս։

Դասաւորման գլուխը կրգտնուին Ֆրանսացի Անթօնին Մայն եւ Իտալացի Պէրկամաշի (45 երկվայրկեանի տարբերութեամբ)։

Ասկէց վերջն է որ պիտի սկսի բուն մրցումը, որովհետեւ հեծելանուորդները շատ լարուած են իրարու դէմ։

Հինգշաբթի օրուան հանգրուանն էր Շարլըվիլ — Մէց (161 քիլոմէթր)։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Վիէննաբնակ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ, 150, Րիւ Լաֆայէթ, տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ Պատարագ իրենց սիրելի զաւակներուն՝ ԿԱՐԳԻՍ եւ ԶՕՀՐԱՊ ՓԱՓԱԶԵԱՆՆԵՐՈՒ մահուան տարելիցին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ գաղութիս հայրենակցները ներկայ գտնուիլ։

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենկ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին այս Կիրակի Պուլվար Օտտոյի եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տարօնի բոլոր նահատակներուն։

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցական միութիւնները իրենց յարգանքի բաժինը բերել։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ՅՈՒԼԻՍ 22ին ԿԻՐԱԿԻ, ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Կը նախագահէ Պ. Յ. ՃՆՏՈՅԵԱՆ

Կը խօսին Պ. ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ եւ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պուլվար Օտտոյի երիտասարդաց «Արծիւ» խումբը։

Կը ներկայացուի խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը։

Հայկական, եւրոպական եւ ռուսական պարեր։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած՝ Վիէնի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ մասնաճիւղին կողմէ վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ

Կը հրաւիրուի Վիէնի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դերձակեան, Սրապեան եւ Աբրահամեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն՝ Պանեէօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէին, «Յառաջդիմասիրաց» միութեան, «Հօկ»ի կեդրոնական վարչութեան, Դերասանական միութեան, «Դպրոցասիրաց Տիկնանց» միութեան, «Կէյվէի» հայրենակցական միութեան եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՐՎԱՐԴ ԴԵՐՁԱԿԵԱՆի դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ _ ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադիր եւ Ազգային Սկաուտներու Ընդհ. Պետ Եղբ. ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

Նախագահութեամբ ԲԼԷՍԻՍ-ՌՕՊԷՆՍՕՆի Քաղաքապետին որ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ

Տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր,

Ռօպէնսօնի Շէ Ֆիքէ Օ Կրանտ Ապրըի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ ու բարձունքին վրայ

Կը կատարուին հազար ու մէկ անակնկալներ։ Ընտիր Ճազ - Պանտ պարերու համար։

Սկաուտական բանակումի խարոյկ եւ հրավառութիւն։ Պարտէզի լուսազարդուած տաղաւարները, պիտի տրամադրուին հասարակութեան։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Հաղորդկց. միջոց.— փօրթ տ'Օրլէանէանէն առնել 128 թիւ ծանրակառքը, եւ կամ ըթօպիւս։

Անձրեւի պարագային 1000 հոգի պարունակող սրահ։ Ճաշը միասին կարելի է բերել։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Աշոտ Արծրունի։

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Տաւրոս խումբի դասախօսական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Թօրիկեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Երուանդ Յարութիւնեան։

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն։

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը։ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պար տը Թապայի սրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Օրակարգ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ շարունակութիւն նախորդ ժողովի օրակարգի։

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԶԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, 8 Յուլիս, Պ. ՓԻԼԼԻԻ պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ ընկեր Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ, հայկ. եւ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ Պ. Ե. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ իր փոքրիկին հետ (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն։ Հաճելի ժամանց։

Հայրենակիցնե՛ր, դէպի դաշտ ուրախանալու համար։

ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Մարսէյլի «Մեծն Տիգրան» եւ «Արտաշէս Ա. խումբերուն կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պօմօն Սէն-Ժիւլիէնի «Լա Ֆրէզիէր» օդասուն պարտէզին մէջ

Երգ, արտասանութիւն, հայկական եւ զանազան ազգերու պարեր։ Կը ներկայացուի «Անբախտ կօշկակարները» (զաւեշտ)։ Շարժանկարով կը ցուցադրուի Միքայէլ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը։

Մեծերու համար 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ 8 ՅՈՒԼԻՍ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին։

Բանախօսութիւն։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պ. Պ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (ֆանթէզի), ՕՐ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ԴԱՏԷՀՃԵԱՆ (մեներգ)։

Կը ներկայացուի՝ ԶԱՒԵՇՏ մը։

Եւրոպական պարերուն կը նուագէ ջութակահար ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, հայկական պարեր՝ մասնակցութեամբ հայրենակիցներէ բաղկացած 5 հոգինոց նուագախումբի, եւայլն։ Դաշտահանդէսին կը հրաւիրուին, Փարիզի, Լիոնի, Տէսինի եւ Կրընոպլի Կարնեցիները։

Հաղորդկց. միջոց.— Allée Léon Gambettaէն առնել 7 եւ 8 թիւ ծանրակառքերը եւ իջնել St. Julien։

Հանդիսավայրին վրայ կը ծածանին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Շավիլի ազգասէր եւ կրթասէր հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ տեղւոյս մանկապարտէզին հանդէսը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, Վարդավառի օրը, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue des Trois Chemptiers։

Մանկական երգեր, արտասանութիւններ եւ զուարճալիքներ կը խնդրուի քաջալերել մեր փոքրիկները ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie.

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

Մ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։ Ֆրանսա մտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանցի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ տնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— 139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ օր կէս օրէ վերջ ժամը 4ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը։

ԵՐԶՆԿԱՅԻ Հայրենկց. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր Երզնկացիները վաղը կիրակի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 3ին, 40 րիւ Պէլվիլի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ։ Վարչութիւն

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի ենթաշրջանի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը՛ լա Փօսթի հաւաքատեղիին մէջ, 2, Րիւ Քօլպէր։ Օրակարգ.= Հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

Վերջին ամսականը չվճարող անդամները իրաւունք չունին քուէարկութեան մասնակցելու։

ՌՕՄԱՆԻ Զ. Ռ. Մ.ի դասախօսական ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Յակոբ Սինանեան։

ԿԷՄԷՐԷԿՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կէմէրէկի եւ Շրջակայից Վերաշինաց Հայր. Միութեան Վիէնի վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Շատ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւոր ընտրութիւն։ Պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 14ին Մարսէյլի մէջ։ Այն հայրենակիցները որոնք որ եւ է առաջարկ կամ առարկութիւն ունին, կրնան դիմել գրաւոր հետը. Վարչութեան V. Temurdjian, 76 rus Bernard du Bois Marseille, France.

Այսպարագան կը յանձնենք Պէ... փոռի հայրենակիցներու ուշադրութեան, որոնք ամը տարի առ... հիմնած են Միութիւնս։ Կը սպասենք իրենց գիրքի ճշդումը ընդհ. ժողովին։ (կնիք)

ԱԶԴ

Թաղ. Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, տօն Վարդավառի գիւղիս Սէնթ Անթուան, Գամբանի Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ տօնախմբութեան առթիւ Գրիգոր եպսկ. Պալաքեան, հրաւիրեալ հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ իր հոգեշունչ քարոզով մխիթարել ուխտաւոր բարեպաշտ ժողովուրդը։ Այս առթիւ Աւագ Ս... ղանին նուիրուած քառաթեւ Ս. Խաչին օծումը պիտի կատարուի։

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու կողմէ ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտապետ Պ. Լեւոն Ճերահեանի։

(կնիք)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 7 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 7 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2541

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՄԻԱՑԵԱԼ„ԻՆ ՇՆՈՐՀՆԵՐԸ...

Ուրեմն, այս ալ արձանագրուեցաւ,— խուզարկութիւն «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ...

Ինչո՞ւ համար.

— Որովհետեւ դատական հրահանգ մը եկած է Պէյրութէն (քօմիսիոն ռօկաթուառ), Մ. Ազգարեանի սպանութեան առթիւ:

Բայց, ի՞նչ օրինական եւ տրամաբանական կապ՝ այդ սպանութեան եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան միջեւ:

— Որովհետեւ Պէյրութի դատախազը այն տպաւորութիւնն ունի թէ սպանութիւնը կատարուած է «Դաշնակ կոմիտէին հրամանով», իսկ «Յառաջ»ը... կեդրոնն է այդ կոմիտէին:

Հետեւաբար եւ բնականաբար... Հինգշաբթի վայելեցինք այցելութիւնը հարցաքննիչ դատաւորի մը, դատական դիւանադպիրի մը (կրէֆիէ), եւ երեք պաշտօնատարներու, որոնք եկեր էին փաստաթուղթեր փնտռելու, այդ սպանութեան մասին:

— Խուզարկութիւն պիտի կատարենք, յայտարարեց Պ. դատաւորը, ներկայացնելով օրինական թուղթերը եւ համապատասխան օրէնքին տրամադրութիւնները:

— Հրամեցէք, պատասխանեցինք: Բայց ի՞նչ հիման վրայ:

Ու բացատրեց Պէյրութէն եկած հրահանգը, շարք մըն ալ անուններ կարդալով:

Գրած էինք թէ՝ քննութիւնը տեւեց երկու ժամ:

Իրականին մէջ, հազիւ կէս ժամ:

Մնացեալը՝ բազմաբերան խօսակցութիւն մըն էր քննիչներուն եւ ներկաներուն միջեւ, Դաշնակցութեան, հայ ժողովուրդի, հայկական հարցի, Հայոց պատմութեան եւ աշխարհագրութեան մասին:

Պահ մը քարտէսներն ու «Լառուս»ներն ալ գոյն տուին խօսակցութեանց:

Ամէն մէկը բան մը կը պատմէր մեր անցեալ կեանքէն, մեր այսօրուան վիճակէն: Թրքական սարսափներուն առթիւ, քննիչները որոշապէս կը յիշէին միայն Ապտիւլ Համիտը, որ արդէն դարձեր է դասական:

Իրենց գլխաւոր նպատակն էր գտնել նամակներ՝ ուղղակի Պէյրութէն, եւ կապուած Մ. Ազգարեանի սպանութեան հետ:

Դժուար չեղաւ ապացուցանել թէ՝ սպանութեան առաջին լուրն ու մանրամասն տեղեկութիւններն իսկ Պէյրութի թերթերէն քաղած ենք:

Այնպէս որ, իբրեւ արդիւնք այս անակնկալ այցելութեան, քննիչները տարին միայն Դաշնակցական անդամատետրի օրինակ մը, ժողովի երկտող հրաւէր մը (ապագիր), Ֆրանսայի ներքին կանոնագիրը եւ խմբանկար մը:

Արձանագրութիւնն ալ՝ կարճ՝ այս գործողութիւնն է որ կը բանաձեւէր, կցելով մեր բողոք – յայտարարութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, շնորհակա՛լ ենք «միացեալ ճակատ»ի գոյնզգոյն սապետներուն, որ ուզեցին հարուածել «Յառաջ»ը, ներկայացնելով զայն իբրեւ կեդրոն մարդասպանութեան...

«Դաշտերըզհպաշկոմ»ներու, «միացեալ ճակատ»ի հայատառ եւ ֆրանսերէն պժգալի, աղտոտ, արիւնախանձ հրատարակութիւններէն, թռուցիկներէն եւ միթինկներէն յետոյ, մեզի համար անակնկալ չէր այս խուզարկութիւնը:

Եւ դեռ կը սպասենք ուրիշ անակնկալներու, կատարեալ պաշարումով եւ ճակատ ճակատի:

Կը սպասենք որ, առտու մըն ալ, կարմիր թուղթ մը ներկայացնեն, սահմանէն դուրս քշելու համար մեզ եւ մեր ընկերները, ինչպէս կը պահանջեն «ճակատական»ները, ամիսներէ ի վեր:

Կը սպասենք որ շարժման մէջ դնեն օտար կուսակցականներ, ինչպէս կ՚ընեն գաւառներու մէջ:

Հազա՜ր փառք եւ «Դաշտերըզհպաշկոմ»ին, եւ «միացեալ ճակատ»ին եւ միւս բոլոր դիմակաւորներուն:

ՏԱՔ ՍՐՏՈՎ ԵՒ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ

Վաղը, կիրակի, Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիները բանակում – դաշտահանդէս մը սարքած են, Ռոպէնսոնի անտառին մէջ:

Հանդէսին մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, կ՚ուզէինք որ հանրութիւնը սովորական աչքով չնայէր այս կազմակերպութեան,— արիական շարժում (սկաուտիզմ):

Մասնաւորապէս մեր այսօրուան կացութեան մէջ, ճշմարիտ օրհնութիւն մըն է այս շարժումը:

Ձեր զաւակներն են — 5, 7, 12 տարեկան մանուկներ, որ իրենց մատաղ տարիքէն կը վարժուին չարքաշութեան, կարգապահութեան, պարտաճանաչութեան եւ անձնուիրութեան: Կը ձգտին դառնալ ժիր, առողջ եւ կորովի քաղաքացիներ, միեւնոյն ատեն... հայերէն սորվելով:

Երէկ, տարիներ առաջ, կը յաւակնէինք հայերէն սորվեցնել Բիւրոներուն, նոյն իսկ այբբենարան եւ քերական յօրինելով:

Այսօր՝ հայ մանուկը Հայ պահելու, անոր հայերէն սորվեցնելու հոգն ունինք...

Կը նշանակէ թէ՝ որքան տաք սրտով եւ գիտակցութեամբ հետեւինք այս շարժումին, այնքան աւելի շահ պիտի ունենանք: Այսինքն՝ պիտի սահմանափակենք չարիքը, որ շօշափելի, տեսանելի է մանաւանդ այս պզտիկներուն վրայ:

Տաք սիրտ եւ լուրջ գիտակցութիւն, որպէսզի արիական շարժումը դառնայ ծաւալուն, դառնայ փարատիչ եւ տոկուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ: Որպէսզի հարիւրաւորները կազմեն հազարաւորներ, ներշնչելով եւ ներշնչուելով, եւ մեր արժէքն ու հաւատքը պտտցնելով քաղաքէ քաղաք եւ երկիրէ երկիր, աշխարհի բոլոր պզտիկներուն վրայ:

Խանդավառութիւն, այո՛, բայց նաեւ գործնական համակրանք եւ մղիչ ուժ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

8000 ՀՐԵԱՆԵՐ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ ԱՐԵՒ. ԹՐԱԿԻԱՅԷՆ

»»»..«««

48 ԺԱՄ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԷՏԻՐՆԷԻ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ

»»»..«««

Պոլսէն կը հեռագրեն անգլ. թերթերուն, յուլիս 8 թուականով.—

Հրեաները կը շարունակեն Պոլիս հասնիլ արեւելեան Թրակիայէն եւ Տարտանէլէն: Շատերը թշուառ վիճակի մը մէջ կը գտնուին, իրենց տուներէն քշուած ըլլալով շատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

Երէկ Էտիրնէի մէջ ոստիկանութեան պաշտօնեաները այցելեցին թրքախպատակ Հրեաներուն եւ հրամայեցին 48 ժամէն հեռանալ քաղաքէն: Շատերը միջակ առեւտրականներ են եւ չեն կրնար մէկ անգամէն բանի մը կապել իրենց ապրանքները. ուրիշներ՝ վարժուած ապառիկ ծախելու, չեն կրնար գանձել իրենց առնելիքները: Խախամապետը կարգադրութիւններ ըրած է, ուտելիք եւ պատսպարան ճարելու համար 1500 տարագիրներու որոնք Պոլիս հասած են: Կ՚ըսուի թէ նոյնքան ալ ճամբան են եւ ընդամէնը 8000 Հրեաներ պիտի ենթարկուին նոր օրէնքին:

Էտիրնէէն հասած լուրի մը համաձայն որ չէ հաստատուած, կառավարութիւնը հրամայած է դադրեցնել արեւելեան Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաներուն արտաքսումը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— •• —

ՆՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՄԻՇՏ ԱՆՅԱՅՏ

Հակառակ երեք դեսպաններու բողոքին, գերմանական թերթերը յուլիս 5ին հրատարակեցին շանդալից լուր մը, որ Ֆրանսան մեղսակից կը հռչակէ վերջին դաւադրութեան: Լուրը առնուած է ամերիկեան աղբիւրէ եւ տպուած՝ խոշոր խորագիրներով,— «Շլայխէրի դաւադրութիւնը ծանօթ էր Ֆրանսայի: Յայտնութիւններ դաւաճաններու յարաբերութեանց մասին» եւն.:

Բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Ֆրանսա լուր ունէր դաւադրութենէն եւ թէ Պ. Պառթու կը սպասէր գերմանական կառավարութեան անկման: Հիթլէրական պաշտօնաթերթը մասնաւորապէս կը ծանրանայ դաւադիրներուն եւ ֆրանսական սպայակոյտին յարաբերութեանց վրայ:

Այս հրատարակութիւնները մեծ զարմանք պատճառեցին Փարիզի մէջ, մանաւանդ անոր համար որ, դեռ մէկ օր առաջ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան մամուլի վերատեսուչը ընդունած էր ֆրանսական դեսպանատան խորհրդականը, իսկ նախարարը՝ բուն իսկ դեսպանը, եւ երկուքն ալ որեւէ ակնարկ չէին ըրած Ֆրանսայի մեղսակցութեան մասին:

Այս հրատարակութիւնները հազիւ հրապարակ ելած, Պերլինի ֆրանսական դեսպանը զեկոյց մը հրատարակեց, «անհեթեթ առասպելներ» կոչելով տրուած լուրերը:

Ինչպէս ըսինք, լուրին աղբիւրը ամերիկեան է: Այդ լուրին համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մայիս 30ին ըսեր է անծանօթ խօսակցի մը թէ՝ դաւադրութիւն մը սարքուած է Հիթլէրի դէմ: Այս պարագան գիտնալով, Ֆրանսա իբրեւ թէ սպասեր է արդիւնքին, եւ մերժած է շարունակել իր բանակցութիւնները՝ Գերմանիոյ հետ...

⁂ Լաւատեղեակ լուրերու համաձայն, յունիս 30ի դաւադրութեան առթիւ այսպէս կամ այնպէս սպաննուած երեւելիներու թիւը շատ աւելի մեծ է քան կ՚ենթադրուի: Ամէն օր նոր անուններ կը յայտնուին: Այսպէս, կ՚ըսուի թէ «փախած ատեն» սպաննուեր է հազարապետ Ֆոն Փապսթ: Կ՚ըսուի թէ անձնասպան եղած է գնդակահարեալ հրամանատարներէն Կարլ Էրնսթի երիտասարդ կինը: Կը յիշուին, տակաւին, շատ մը երեւելիներ.— Տոքթ. Պէք՝ տնօրէն արտաքին ակադեմիայի, Ֆոն Քարլ՝ Պավարիոյ վարչապետը 1923ին, տեղակալ Շէրինկէր՝ կարեւոր սպայ մը եւ Սէնթնէր՝ կալուածատէր մը: Անոնց դիակները գտնուած են ճախճախուտի մը մէջ: Զրոյցի մը համաձայն, անյայտ պարագաներու մէջ սպաննուած են նաեւ Զօր. Ֆոն Լոսով, Միւնիխի ոստիկանութեան հրամանատարը, Պավարիոյ ներքին նախարարը, Հայր Միւհլէր եւայլն: Դժուար է ճշդել այս լուրերը: Կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ միայն 46 գնդակահարեալ:

⁂ Բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տիրէ հիթլէրական վարիչներու խորհրդաժողովի մասին, որ բացուեցաւ յուլիս 4ին, Շլէզվիկի մեկուսացեալ գիւղին՝ Ֆլէնսպուրկի մէջ: Մեծ կարեւորութիւն ունի այս ժողովը, որուն կը մասնակցի նաեւ Հիթլէր, բայց գերմանական մամուլը բառ չի գրեր այդ մասին: Կ՚ըսուի թէ ժողովին արտաքին նպատակն է նոր մաքրագործումներ կատարել եւ խորհրդակցիլ քաղաքական եւ տնտեսական հարցերու մասին: Գերմանիոյ բոլոր կողմերէն 141 պատուիրակներ հասած են ժողովատեղին, որ շատ հեռու է երկաթուղիէն եւ միայն նախնական միջոցներ ունի հաղորդակցութեան համար: Զինուորական շղթայ մը կազմուած է գիւղին շուրջը եւ բոլոր այցելուները խիստ քննութեան կ՚ենթարկուին:

Խորհրդարանը փակուեցաւ քուէարկելով

ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Ուրբաթ օր փակուեցաւ խորհրդարանը: Երեսփ. ժողովը քուէարկած էր հանրօգուտ շինութեանց օրինագիծը, իսկ ծերակոյտը՝ տուրքերու օրինագիծը:

Աշխատանքի նախարարը, Պ. Մառքէ (անջատուած ընկերվարական), ջերմապէս պաշտպանեց իր ծրագիրը, իբրեւ լաւագոյն միջոցը պայքարելու գործազրկութեան դէմ: Ուղղափառ ընկերվարականները շարք մը փոփոխութիւններ առաջարկեցին, բայց ժողովը մերժեց: Ծրագրուած շինութեանց գումարները պիտի ճարուի հարիւրին 75 փոխ առնելով ընկերային ապահովագրութեանց սնտուկէն: Պետութիւնը պիտի մասնակցի 2500 միլիոն ֆրանքով, որ պիտի տրուի 180 միլիոն ֆրանքի տարեվճարներով: Երկաթուղիներու ընկերութիւններն ալ պիտի կրնան փոխառութիւններ կնքել: Ծրագրուած բոլոր շինութիւնները պիտի վերջանան: Վիճաբանութեանց ընթացքին, խօսք առաւ

նաեւ Պ. Տումէրկ, մասնաւորապէս շեշտելով.— «Հինգ ամիսէ ի վեր քուէարկուեցան շարք մը օրէնքներ որոնք կը համապատասխանեն զօրաւոր անհրաժեշտութեանց: Այսօր կան քաղաքացիներ որոնք խօսքէն տարբեր բան մը կը սպասեն: Անոնք վաղը պիտի ունենան ապրիլ գործազրկութեան նպաստներով որ կը նուաստացնեն զիրենք: Այս ծրագիրը գործ պիտի ճարէ բազմաթիւ բանուորներու: Խորհրդարանը ի՛նչպէս կրնայ արձակուրդի երթալ, առանց բան մը ընելու գործազուրկներուն համար»:

Ընկերվարականներու առաջարկած բարեփոխումներէն մէկը այն էր որ շաբաթական աշխատանքը սահմանուի 40 ժամ, առանց կրճատելու աշխատավարձը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՑԱՒԱԼԻ»ՆԵՐՈՒՆ ՑԱՒԱԼԻՆ

»»».«««

Կարդացի՞ք Բարեգործականի վերջին զեկոյցը (3 յուլիս):

Թերեւս առաջին անգամ է որ կը հանդիպինք այսքան լալկան եւ քիթը կախ շարադրութեան մը:

Ամփոփեմ, կարդացէք եւ... լացէք.—

1. «ՑԱՒԱԼԻ Է ՈՐ» Նուպարեան սաներու վարչութիւնը յառաջիկայ տարուան համար ոչ մէկ նոր սանի կրցած է պուրս յատկացնել»:

Անշուշտ նիւթական պատճառներով:

«Այս պարագան այնքան աւելի ցաւալի է որ» (ըսել կ՚ուզէ՝ ցաւալի է մանաւանդ անոր համար որ...), «ամէն կողմէ շատ մեծ ուսանողներ կը դիմեն», բայց «երբ հարիւրեակ մը թեկնածուներու մէջէն ոչ մին կամ հազիւ 1—2ը կ՚ընտրուին, դառնօրէն կ՚ենթարկուին յուսախաբութեան»:

2. «ՈՉ ՆՈՒԱԶ ՑԱՒԱԼԻ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է որ, ողբացեալ Պօղոս Նուպար փաշայի հիմնած ուսանողական տունը, որ ունի 70ի չափ սենեակներ, հետզհետէ կը պարպուի հայ ուսանողներէ, որոնց թիւը սկզբնական 30–40 (?) այժմ 8ի իջած է եւ կը սպառնայ աւելի նուազիլ»:

«... Պատճառները բազմաթիւ են. ոմանց համար որոշուած ամսավարձը (200 ֆրանք) շատ կուգայ, ուրիշներ իրենց երկրէն դրամ չեն կրնար ընդունիլ, իսկ կան ալ որ դուրսը իրենց փորձանաւոր ազատութիւնը կը նախընտրեն առաւելապէս, զոհելով այն բացարձակ հանգիստը եւ դիւրութիւնները զորս կ՚ընծայէ Մարի Նուպար Ուսանողական Տունը, իր անբաղդատելի առաւելութիւններով»:

3. «ՈՉ ՆՈՒԱԶ ՑԱՒԱԼԻ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸՆ Է ՈՐ, բարերարը հիմնադրամ մը յատկացուցած էր որպէսզի Ուսանողական Տան մէջ հայերէնագիտութեան դասախօսութիւններ կատարուին, եւ սակայն հակառակ որ այդ գործը վստահուած է Տ. Արշակ Չօպանեանի նման մեծ գրագէտի մը, ընդհանրապէս սակաւաթիւ ունկնդիրներ միայն հետեւած են»:

4. «Վերջապէս, կ՚արձանագրենք նաեւ որ (անշուշտ ցաւով, Վ.) Միութեան վարժապետանոցին համար հազիւ 10—12 թեկնածուներ պիտի մասնակցին մուտքի քննութեան, մինչդեռ կը բաղձայինք եւ կը յուսայինք որ աւելի մեծ թիւով թեկնածուներ ներկայանային»:

5. «Փութկոտութեան նոյն պակասը կը գտնենք նաեւ նախակրթարաններու համար ուղղուած դասագիրքերու մասին եւս, երբ կ՚ակնկալէինք որ մեր մանկավարժ մասնագէտները պիտի գիտնային սիրայօժար օգտուիլ ընծայուած այս բացառիկ պատեհութենէն»:

Ուրեմն, հինգ «ցաւալի» կամ «ոչ նուազ ցաւալի» պարագաներ:

Իսկ բուն ցաւալի՞ն:

Բուն ողբերգութիւնը այն չէ՞ որ Բարեգործականի վարիչները տակաւին չեն ըմբռներ թէ՝ կարելի չէ ժողովրդականութիւն շահիլ եւ գործ յաջողցնել.—

1. Կոպտօրէն երես դարձնելով բուն ժողովուրդին:

2. Բարեգործականը վերածելով «Իմարէթ-խանէ»ի մը:

3. Բարեգործականի դրամները գործածելով իբրեւ միջոց ճնշումի,— անբարոյացնելու նպատընկալները եւ ազգ. մարմինները:

4. Բարեգործականը վերածելով կոմիտէի մը, որ ժողովուրդին դրամով ճեղքեր կը բանայ, «թայֆա»ներ կը ստեղծէ:

5. Անտեսելով իր շրջապատէն դուրս եղած արժէքներ, նոյն իսկ մանկավարժը, եւ փնտռելով հասարակ «պէնտէկեան»ներ:

Վ.ԱՀԷ

ՀԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՄԸ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հայոց Եկեղեցին հասած հեռագրի մը համաձայն Հալէպի մէջ երէկ սպաննուած է Ներսէս քհյ. Թավուքճեան որ հայրն է Տիրան վրդ. Ներսոյեանի:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին:

Նոր յայտնութիւններ Սթավիցքիի գործի մասին

Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը որոշեց դատական նախարարին յանձնել գաղտնի ոստիկան Պօնիի թղթածրարը, իսկ ներքին նախարարին՝ ուրիշ պաշտօնեայի մը՝ Հէնէի թղթածրարը:

Ինչպէս յայտնի է, Պօնի կարեւոր դեր կատարեց Սթավիցքիի հարցին լուսաբանութեան համար, երեւան հանելով չէքերու արմատները, իսկ վերջին անգամ պաշտօն ստացաւ գտնելու դատաւոր Փրէնսի սպանութեան հեղինակները, բայց չյաջողեցաւ: Իրեն դէմ եղած վկայութիւններով հաստատուեցաւ թէ ինքն ալ դրամ ստացած է, հաղուստի համար:

Քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց երկու գաղտնի ոստիկաններ, Շաափանթիէի եւ Կալ, որոնց հակասական վկայութիւններէն երեւան եկաւ թէ կարելի էր ողջ բռնել Սթավիցքին, իր թաքստոցին մէջ, անձնասպանութենէն առաջ: Ահա Պ. Կալի խօսքերը.

— «Առաջին անգամ Պ. Շաափանթիէ թաքստոցը մտաւ պատուհանէն: Ես մտայ դուռնէն: Երբ ներս մտայ, Սթավիցքի նստած էր, կռնակը դոլարձակին տուած: Ես կրնայի հարիւրին 99 ողջ բռնել Սթավիցքին, եթէ ազատ ձգէին»:

Պէյրութի առեւտրականները կը տրտնջան

Պէյրութի առեւտրականները նոր բողոք մը ներկայացուցին վերջերս, տուրքերու ծանրութեան դէմ: Այս առթիւ թռուցիկներ ցրուեցին, յանձնարարելով երեք օր փակել խանութները:

Պէյրութի առեւտրականները տարէ մը ի վեր դիմումներ կը կատարէին տեղական եւ հովանաւոր իշխանութեանց, պահանջելով զանազան ճնշիչ տուրքերու թեթեւացումը: Հակառակ եղած խոստումներուն, սակայն, ցարդ ոչ մէկ կարգադրութիւն էր եղած: Առեւտրականները թռուցիկներով ցոյց տալէ վերջ իրենց անել կացութիւնը եւ կառավարութեան անտարբերութիւնը, կը հրաւիրէին երեք օր շարունակ փակ պահել շուկաները, մինչեւ որ կառավարութիւնը ստիպուի վճռական կարգադրութիւններ ընելու:

Սակայն, երկրորդ թռուցիկ մը, ստորագրուած առեւտրականներու ժո–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

‘‘ՆԱՄԱԿ ՂԱԶԻ Մ. ՔԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻՆ,,

Վերջին յօդուածի մը մէջ պիտի ջանամ ամփոփել Ճ. Ա. Պէտրխանի նամակին եզրակացութիւնները:

Նախորդ հինգ յօդուածներով ներկայացուցի Քիւրտերու մասին Թուրքիոյ վարիչներուն որդեգրած քաղաքականութեան հիմնական գիծերը, արիւնոտ պայքարներն ու ատելավառ թշնամանքը, որոնք յանգեցան Շէյխ Սաիտի եւ Արարատի ապստամբութեան:

Կողմերը զէնքերը վար չեն դրած: Պայքարը կը շարունակուի սաստկութեամբ եւ խոր ու լուռ ատելութեամբ: Աւելորդ պիտի ըլլար թերեւս բացատրել թէ ժամանակներն ու պայմանները չափազանց աննպաստ են Քիւրտերուն, զինեալ որեւէ շարժում սկսելու համար:

Շրջապատուած Թուրքիոյ զինակից եւ կամ բարեկամ պետութիւններով, Քիւրտերը քաղաքական ներկայ աննպաստ պայմաններուն տակ ի վիճակի չեն, առ այժմ, կենդանի գործունէութիւն ցոյց տալու:

Ծանօթ է որ, Արարատի ապստամբութէնէն վերջ, Թուրքիա զինակիցներ փնտռեց՝ քրտական նոր ապստամբութիւն մը զսպելու եւ կամ կանխելու մտահոգութեամբ: Համաձայնութեան եկաւ Միջագետքի եւ Պարսկաստանի հետ: Իրենց հողերուն վրայ քրտական հոծ զանգուածներ ունեցող այս երկու երկիրներուն հետ կնքեց պաշտպանողական դաշնագիրներ: Այս համաձայնութեան հիման վրայ, Թուրքիոյ, Պարսկաստանի եւ Միջագետքի քրտաբնակ հողերուն վրայ ապստամբութիւն մը ծագած պարագային, յիշեալ պետութիւնները պիտի օժանդակեն իրարու, փոխադարձաբար զինուորական ուժեր զրկելով վտանգուած վայրերը:

Սակայն Թուրքիա, այս միջոցն ալ անբաւական համարելով, մշակեց իրեն յատուկ ծրագիր մը՝ միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար քրտական վտանգէն: 1932 Մայիսին հրատարակեց «բնակութեան օրէնքը»: «Յառաջ» ժամանակին հրատարակեց այս օրէնքը: Միայն յիշողութիւնները թարմացնելու համար աւելցնենք որ, այս օրէնքին համաձայն Թուրքիա կը բաժնուէր բնակութեան չորս շրջաններու: Թիւ 1 շրջանակը կը կազմեն այն վայրերը, ուր պէտք է խտացնել Թուրք ցեղին պատկանող տարրերը: Թիւ 2 հողամասերը Թուրքին հետ ձուլուելիք, մէկ խօսքով թրքացուելիք տարրերուն փոխադրութեան եւ բնակութեան յատկացուած տեղերն են: Թիւ 3 շրջանակը կը կազմեն Թուրք գաղթականներուն, առանց պետական օժանդակութեան, ապաստրէն տեղաւորուելիք վայրերը: Թիւ 4 շրջանակները, առողջապահական, ցեղային, քաղաքական, զինուորական եւ ապահովութեան պատճառներով պարպուելիք եւ ընդհանրապէս բնակութիւնը արգիլուած շրջաններն են:

— «Անունով եւ ձեւով, Իթթիհատականներուն պատրաստած տեղահանութեան օրէնքէն բառ երեւոյթին տարբերութիւններ ներկայացնող այս օրէնքը, միեւնոյն նպատակը կը հետապնդէր սակայն: Քիւրտերը Քիւրտիստանէն հանելով Թուրքերու մէջ ցրուել եւ թրքացնել: Թափուր Քիւրտիստանին մէջ ալ տեղաւորել Թուրքերը:

«Օրէնքին գործադրութենէն առաջ, անհրաժեշտ նկատուեցաւ ձեռք առնել կարգ մը զգուշական միջոցներ: Քիւրտերը, զանգուածային այս տեղահանութենէն կրնային ընդդիմանալ զինու զօրութեամբ: Եւ չեմ գիտեր քանիերո՞րդ անգամ ըլլալով Քիւրտերը զինաթափ ընելու ձեռնարկուեցաւ: Անկէ առաջուանները պէտք եղած արդիւնքը չէին տուած: Այս գործողութեանց ընթացքին կատարուած վայրագութիւնները մի առ մի չպիտի թուեմ: Միայն սաչափը ըսեմ որ, բազմաթիւ Քիւրտեր պահանջուած քանակութեամբ զէնք չկրնալով յանձնել, ծեծի տակ մեռած են: Ուրիշներ ալ դուրսէն զէնք գնելով միայն կրցած են մահուընէ ազատիլ:

«Օրէնքին գործադրութեան ժամանակը հասած էր այլ եւս: Եւ իրաւամբ տեղահանութեան ձեռնարկուեցաւ: Լաւծիս համաձայն, կարգ մը խումբեր մինչեւ Խոփրճէի շրջանները հասած են:

«Փոքր չափով կատարուած այս առաջին անգամ, օրէնքին ի՞նչ աստիճանի անգործադրելի ըլլալը պէտք է ցոյց տուած ըլլայ որ, առանց երկրորդ փորձ մը կատարելու, սխտեմատիկ տեղահանութենէն հրաժարեցաք»:

Հոս Ճ. Ա. Պէտրխան թուաբանական հաշիւներով ցոյց կուտայ որ, երեք միլիոն Քիւրտերը Թրքաբնակ նահանգները փոխադրելու, եւ զուրսէն բերուած Թուրք գաղթականներով պարպուած Քիւրտիստանը լեցնելու համար, առնուազն 712 ու կէս միլիոն Թրքական ոսկիի հասնող պատկառելի գումար մը անհրաժեշտ էր:

— «Բնակութեան օրէնքին գործադրութեան արդիւնք հանդիսացող ուրիշ պատճառներ եթէ գոյութիւն ունենային, այս գումարը հայթայթող Իմաստական նախարար մը, չեմ գիտեր թէ ո՞րկէ պիտի գտնէիք:

«Ինչքան անբնական պիտի ըլլար ենթադրել թէ Քիւրտերը առանց ընդդիմութեան պիտի յօժարին ընդհ. տարագրութեան, նոյնքան անպատեհ է, կարծեմ, ենթադրել թէ՝ Թուրք գաղթականները պիտի յօժարէին տեղաւորուիլ Քիւրտիստանի մէջ, առանց նրկատի առնելու կեանքի պայմաններն ու կլիմայական տարբերութիւնները: Նոյն իսկ, եթէ Քիւրտերը համակերպէին նոյն տեղահանութեան, ո՞ւր պիտի տանէիք եւ արեւմտեան նահանգներու ո՞ր թափուր հողերուն վրայ պիտի զետեղէիք զանոնք: Հողի անբաւականութեան պատճառով իր ապրուստը ապահովելուն մէջ անճարակ Թուրք գիւղացին, կը կարծէ՞ք որ այս օտար տարրերը իր մէջ ընդունելու եւ իր հացը անոր հետ կիսելու վեհանձնութիւնը պիտի ունենար:

«Օրէնքին գործադրութիւնը մէկդի դրուած ըլլալով հանդերձ, Թրքացման քաղաքականութիւնը շարունակուեցաւ: Աքսորն ու բանտարկութիւնները, «փախուստի դիմած ատեն բռնանուեցաւ»ի նման բանաձեւերով արդարացուած գնդող վարչական բռնանութիւնները չէին դադրած:

«Հանրապետութեան տասնհրորդ տարեդարձը կը մօտենար: Ամիսներ առաջ հրապարակ նետուեցան ընդհ. ներման տարաձայնութիւնները: Քիւրտերն ու քրտական կազմակերպութիւնները հրապուրելու համար ամէն տեսակ քարոզութիւններ կատարուեցան: Բայց ինչպէս նախապէս ըսի, «մենք Քիւրտերս այս ընդհ. ներումը Քիւրտիստանի քաղաքականութեան մէջ իբրեւ նոր միջոց եւ մեկնակէտ ընդունելու, եւ այդ ձեւով տրամադրելու հարկադրուած ենք»: Արդէօք բնակութեան օրէնքին անյաջողութենէն վերջ, հաշտարար միջոց եւ կամ ընդհ. ներման առիթով քրտական հարցին լուծման նոր ձե՞ւ մը գտնել կ'ուզուէր: Արդարեւ ներման նախընթաց ամիսներուն Քիւրտերը քիչ մը հանգիստ ձգուեցան եւ պատերազմական վիճակի յատուկ գործողութիւնները առժամաբար կանգ առին: Այս ձեւով, կ'աշխատուէր հայրենասիրական վստահութիւն ներշնչել երկրին մէջ եւ արտասահման գտնուող քիւրտ ղեկավարներուն, մինչեւ որ այս մարդիկ ներումէն օգտուելով լեռներէն քաղաք իջնէին եւ արտասահմանէն Թուրքիա վերադառնային: Թոյլ տուէք յայտնել ձեզ թէ՝ այս կարգի միջոցները ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնան թողուլ քիւրտ հայրենասէրներուն վրայ:

«Քիւրտ հայրենասէրները նպատակի եւ համոզումի տէր հաստատակամ մարդիկ են: Անոնք, այսօր կամ վաղը տեղի ունենալիք հաւանական փոփոխութենէ եւ կամ յեղափոխութենէ մը օգտուելով, հանրապետութեան նախագահ եւ կամ նախարար ըլլալու նման սահմանափակ ցանկութիւններ չեն սնուցաներ: Անոնք, քրտութեան ապագան նպատակակէտ ընտրած, հաւատաւոր, իրենց ուզածը գիտցող, իրե՞նց ուզածին վրայ հաստատամտութիւն ցուցնող եւ ամէն տեսակ զոհողութեան յանձնառու կորովի մարդիկ են:

«Քրտական հարցը լուծելու համար ձեր կարծածին չափ դժուարութիւններ չկան: Հարցը շատ պարզ եւ բացորոշ է: Այս կարգի ներումներն ու ներման ծրագիրները, Քիւրտերը գրաւելու, օրօրելու եւ անոնց միամտութենէն օգտուելով զանոնք խաբելու միայն կրնան ծառայել: Եթէ կը փափաքիք, լուծման ձեւը բացատրեմ.

— Պաշտօնական զեկոյցով մը Քիւրտիստանի գոյութիւնը, Քիւրտերուն պատմական, ցեղային եւ ազգ. իրաւունքները կ'ընդունիք եւ կը խոստովանիք: Ահա այն ատեն է որ հարցին լուծման համար կարեւոր քայլ մը առնուած կ'ըլլայ: Հաւատացէք, ուրիշ որ եւ է միջոց, լիճին մէջ ծովեր խեղդող հերոսին յաղթանակէն տարբեր արդիւնք չի կրնար տալ:

«Կը վստահացնեմ ձեզ, որ Քիւրտերը ձուլել եւ կամ գերի դարձնել, զանոնք մեռցնելէն աւելի դժուար է: Քիւրտին ազատութիւնը, բնութենէն ծնած պողպատ մըն է: Սատի-ի-Շիրազիին ըսածին նման, պողպատին հետ խաղացողը ձեռքն ու բազուկը կը վիրաւորէ: Անկէ տասներչորս դար առաջ խօմէր մարգարէն ըսած է, որ իրենց մայրերէն ազատ ծնած մարդերը կարելի չէ գերեվարել: Իսկ գերման բանաստեղծը կ'ըսէ.—

— «Աստուած երկաթը ստեղծեց, որովհետեւ աշխարհի վրայ գերի չէր ուզեր, եւ մարդոց տուաւ սուր և նետ, որպէսզի իրենց իրաւունքները պաշտպանեն»:

«Այս բոլորին հակառակ, եթէ խումի արիւն թափելով խալմի գնդակէն մեռնող Անատոլուի զաւակներուն չէք մեղքնար, գիտցէք որ Քիւրտն ալ իր երակներուն մէջ առատ արիւն ունի՝ մեռնելու եւ մեռցնելու համար»:

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

»»»..«««

ՊՈԼԻՍ, (Ալեքսիս).— Նորէն միեւնոյն հարցը, միեւնոյն ցաւը եւ մտատանջութիւնը, որ ամէն զգայուն հայ երիտասարդի սարսուռ կը պատճառէն եւ կ'աղմկեն հոգին: Բայց, առանց զբաղելու, արդիւնաւոր եզքի մը յանգելու: Պատճառը ոչ թէ հայրենասիրութեան թուլութիւնն է — չատեր այս մեղքն ալ կը բեռցնեն մեր ծանրաբեռն ուսերուն վրայ,— այլ ժամանակի բարքերը:

Եւ հոս չատեր պիտի պոռան սովորական կանչով.

— Ձեզի եւ ձեր շարժումին ո՞վ է հակառակ, ո՞վ է թշնամական դիրք բռնողը. ինչո՞ւ կը չքմեղանաք:

Քաւ լիցի, մենք որ եւ է չքմեղանք չենք փորձած: Եւ կը յայտարարենք թէ ոչ ոքի պիտի ձգենք որ ձեռքերը լուայ եւ մէկ կողմ քաշուի:

Մեր այսօրուան երիտասարդութեան անկազմակերպ վիճակին մէջ պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մը ունին մեր կարգ մը տխողոտուոր «ազգայինճի»ները: Ճիշդ ատոր համար ալ նախ եւ առաջ պէտք է անոնց դիմակները պատռենք, որպէսզի կարենանք ճակատաբաց մեր ինքնութիւնը, ուժը, կամքը ցուցադրել, լծուելով գործի: Ընկերներ, նախ մաքրենք չարիքին արմատը, լպրծուն, թունալից հոգեբանութիւնը,— եւ մեր յաջողութիւնը ապահով է: Առանց այս մաքրագործման մեր բոլոր գեղեցիկ ծրագիրները պիտի մնան միշտ ծրագիր...

Թերեւս ըսողներ ըլլան.— Ուշ արթնցաք: Բայց ոչ. մեր արթնութիւնը կուգայ եղեռնի օրերէն, 1915էն, երբ գիտցանք եւ գիտենք զանազանել բոլոր անուշաբոյր խօսքերու արժէքը: Մենք մինչեւ այսօր սպասեցինք որ այս մարդիկը օր մը կը խղճահարին, խերքի կուգան մէկ միլիոն զոհերու աղաղակին անէծքին վախով: Բայց ոչ, այս տղրուկները այնպիսի ձեւով մը փակած են որ, մեզ հանգիստ չպիտի ձգեն:

Մտածէ, աքնէ, հայ երիտասարդ: Զարչարէ միտքդ, զայրացիր, ընդվզի տեսնելով երէկուան բախտակից եղբայրներդ որոնք այսօր ալ կը թօթվեն, կը փախին քեզմէ, կը հեգնեն երէկուան քու ու իր զգացումները, որ նուիրագործուած էր մէկ միլիոն ծնողքներու կտակով... Ըսէ, Ակոնայեան, ո՞վքեր սերմանեցին այս կործանիչ ախտը մեր մէջ, ինչո՞ւ իրատեսօրէն չենք ուզեր մօտենալ այս չարիքին:

Տեսնել, զգալ ու հաշտուիլ այս կործանիչ ախտին հետ՝ անկարելի է: Դեռ երէկ էր, ոչ՝ շատ հեռու, որ կը մրցէինք իրարու հետ, երբ վառ էր արշալոյսը, երբ հայկական հոգին մթագնած չէր այս օրերուս պէս, երբ դեռ որբանոցներու յարկին տակ աւելի ազատ շնչել կ'ուզէինք: Մրցում էր, մրցում՝ ոչ թէ վաղքի կամ ախոյենութեան, այլ ապագային արժէք մը աւելի բարձր, աւելի գործօն մասնակցութեամբ փառաբանելու, պաշտպանելու, մեր ձայնը արժեցնելու համար... Ըսէք, ընկերներ, ո՞ւր մնաց այս ոգին, ո՞վքեր խլեցին այս բոցավառ կրակը մեզմէ... Ինչո՞ւ մենք մեզ «դասակարգերու» կը բաժնենք: Միթէ հիները այս անքաւելի յանցանքները ունեցած չէ՞ն: Մեր աչքերը կը տեսնեն երէկուան Պէրպէրեանը, Կեդրոնականը, Էսաեանը եւ միւսները, որոնք կարճ շրջանի մը մէջ հասցուցին արժանի զաւակներ, սակայն, իժերը այնչափ շատցան որ, շատեր խլուեցան մեր բանակէն, հարուածելու համար իրենց երէկուան նուիրական խոչքերը...

Դառնալով «տիրացու», «քծնող» հասուածին, հարց է թէ ո՞ւրկէ ներմուծուեցաւ այս թոյնը, մեր հայրենատենչ եւ վրիժառու սիրտերէն ներս ...: Մենք որ սիրել գիտցանք մեր Րաֆֆին, Հայրիկը, Պատկանեանը, Նալբանդեանը, Ալիշանը եւ մեր օրերու Ահարոնեանը, մենք որ պաշտամունքն ունեցանք մեր հերոսական մարտնչումներուն ու խոյանքին, եւ պատրաստ էինք մեր կեանքը նուիրելու անոնց խորանին...

Սիրելի Ակոնայեան եւ Թաղոյեան, ահա հարցեր, ցաւեր որոնց վրայէն լուռ անցնիլը ոճիր է:

Այո, վարագոյրը պէտք է պատռենք ու հոն բեմին վրայ գտնենք առաջին չարքին վրայ առաջին ախոյեաններէն Զօպանեանը: Այս մարդը իր ճարպիկ եւ ծեքծեքուն կեցուածքով չափէն աւելի խաղաց մեր զգացումներուն հետ եւ դեռ պիտի խաղայ, ծթռած «իմաստութիւններ» թափելով մեր գլխուն: Եւ բանաստեղծ Թէքէեանը, որ խուճապի մատնուած՝ «ստահակներ» կը փնտռէ իր չուրջը...

Այո, պէտք է պատռենք վարագոյրը, մէջտեղ հանելով բոլոր թաքուն ծալքերը, գարշելի սրսկումները ռամկավարներուն որ հայրենասիրութեան դիմակով մազձ կը թափեն, դանակ կը սրեն եւ յետոյ ահազանգ կը հնչեցնեն, ոճրագործներ փնտռելով:

Օ՛, պժգալի խեղկատակութիւն:

Ներողութիւն, «Յառաջ», քու բարեացակամութենէդ օգտուիլ ուզողներէն չենք: Մենք ինչ որ պիտի ըսենք անկէ վերջ՝ պիտի ըլլայ վճռական, որովհետեւ այս մեր ալեկոծ վիճակին, քայքայիչ մթնոլորտին մէջ պատասխանատուութեան բաժին մըն ալ դուն ունիս, դուն՝ Դաշնակցական մամուլ, որ շատ կարեւորութիւն տուիր, մարդու կարգ անցուցիր զառամած ռամկավարութիւնը: Մեր պայքարը արդար է եւ մարդկային, որովհետեւ հայ ռամկավարութիւնը աւելի կործանիչ է քան հայ համայնավարութիւնը՝ իր համաշխարհային յաւակնութեամբ: Մենք այս տարբերութիւնը չատոնց ըմբռնած ենք...

Ու հիմա խօսինք բարեմիտ, ողջամիտ հասարակութեան հետ: Թող ամէն մարդ խորհի, դատէ, եզրակացնէ իր խղճին, իր ազգ. զգացումներուն անկեղծ կշռոյթով...

1.— Ռամկավարները ի՞նչ պատճառներէ դրդուած հակառակեցան որբերու շարժումին: Մենք ի՞նչ վնաս կրնայինք ունենալ թէ իրենց եւ թէ մեր սիրելի ազգին:

2.— Ռամկավարները ի՞նչ չահ կ'ապահովեն ազգին, հալածելով մեզ: Ինչի՞ վերագրել իրենց այն ընթացքը որով մեզ կոչեցին «հօրմէ Թուրք, մօրմէ Հայ»: Իրենց դիրքին կը վայլէ՞ր չափուիլ մեզի հետ, մենք որ ամէն մէկս կը ներկայացնենք խորհրդանիշ մը, հայ երդիքի մը մնացորդը...

3.— Սեւհոգի ռամկավարներ, կրնա՞ք պատասխանել թէ ինչո՞ւ չէիք ուզեր որ մենք որբերս ստանձնէինք Ապրիլեան ոգահանդէսին կազմակերպումը: Ի՞նչ չահ ապահովեցիք ձեր կուսակցութեան, այս տօնն ալ կրօնական դարձնելով եւ մինչեւ բանտ առաջնորդելով մեզ:

4.— Ռամկավարներ, ինչո՞ւ սարսափեցաք Հ.Մ.Ը.Մ.ի ծաւալումէն եւ այս գեղեցիկ շարժումն ալ տարրալուծեցիք ձեր կուսակցական նեղմտութեան անիւին: Եւ այսօր բանդ պէխապէր, ձեռքերնիդ լուալով կը դիտէք գոհունակ սրտով...

5.— Ռամկավարները ի՞նչ հակազգային շարժում գտան Մշակոյթի Օրուան մէջ, որ տարին կապեցին խաչին ու բուրվառին: Օ՛, ներողութիւն, յանցանքը «Յառաջ»ինն է, որովհետեւ չսպասեց որ հարցը անոնց կողմէ գար...

6.— Ռամկավարները ի՞նչ ազգավնաս գործ տեսան, երբ երկու հայ վաստակաւորներ որոշեցին ճեմարան մը բանալ Պէյրութի մէջ, Համազգային Միութեան անունով: Սերունդ դաստիարակելը, Հայ մեծցնե՞լն ալ Դաշնակցական գործ է:

7.— Ռամկավարներ, որ օրն ի բուն հայրենիք, Հայաստան կը պոռաք, ի՞նչ չահ ապահովեցիք ձեր վարձու աէքլամներով. քանի՞ տոլար կրցաք ղրկել Շիրակի ազէտեալներուն, կամ Ֆիլիպէի զոհերուն կամ Անատոլուի գաղթականներուն: Ի՞նչ պատճառներէ դրդուած հակառակեցաք Մուսուլի գաղթականներուն տեղաւորման այնքան չինարար ձեռնարկին:

8.— Ռամկավարներ, ի՞նչ ազգավնաս ընթացք գտաք Կարմիր Խաչերու շարժումին մէջ, զոր կը ջանաք սեւցնել ակիզբէն ի վեր:

9.— Ռամկավարներդ ի՞նչ չահ ապահովեցիք գաղութներու ազգային կազմակերպութիւնները բաժնելով երկու մասի, Եգիպտոսէն մինչեւ Ամերիկա: Կրնա՞ք տալ Փարիզի 1926—27ի Թեմականի կազմակերպութեան ձախողման պատասխանը:

10.— Ռամկավարներ, կրնա՞ք պատասխանել թէ ինչո՞ւ չէք ուզեր գաղութներու կազմակերպութիւնը, կեդրոնական իշխանութեան մը գոյութիւնը:

Օ՛, ներողութիւն, ձեր Բարեգործականը կը բաւէ ամէն բանի:

11.— Ի՞նչ չահ ապահովեցիք հայ ազգին, զզուելի պայքար մը բանալով մեր անկախութեան տօնին եւ ազգային խորհրդանշանին դէմ: Դուք, Պ. Թէքէեան կը յիշէ՞ք, երբ Մարսէյլի մէջ ձեր մէկ ընկերոջ յիշատակին նուիրուած հանդէսին եկաք ու արժանացաք մեր երեւան ընկերներու ներկայութեան եւ յետոյ մենք թէյասեղանով մըն ալ ձեզ պատուեցինք, յայտարարեցիք թէ յարգանք ունիք եռագոյն դրօշին հանդէպ եւ կամացուկ մըն ալ հասկցուցիք թէ ձեր կուսակցութեան կեդր. վարչութեան ուղեգիծն է արգելքը, բայց վաղը

ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

»»»..«««

Հայրը.— Ունեցի'ր խելք, շնորհք ու չէնք,
Գնա՛, որդիս, Աստուած քեզ հետ,
Ամուսնութիւնն է սուրբ օրէնք,
Գնա՛, որդիս, Աստուած քեզ հետ:
Աղջիկը.— Էլ ամէն հոգսէ ազատ,
Տանդ մէջ անմեղ, անարատ,
Օրհնէ ինձ, հա'յր հարազատ,
Մնաս բարեւ, ես գնում եմ:
Հայրը.— Փեսայիդ հետ սուրբ պայմանով
Ուրախացիր միշտ նորանով,
Տէրը օրհնէ իր բերանով,
Գնա՛, որդիս, Աստուած քեզ հետ:
Աղջիկը.— Ի՞նչպէս ջոկուիմ քեզանից,
Մեծ ես ինձ համար իշխանից,
Բաժնեն կտրաւ այս տանից,
Մնաս բարեւ, ես գնում եմ:
Հայրը.— Կեսերդ ու կեսրարիդ արժան,
Պատուէ հօրդ մօրդ նման,
Քեզ չեմ մոռնար յաւիտեան,
Գնա՛, որդիս, Աստուած քեզ հետ:
Աղջիկը.— Քաղցր մայրիկ, հոգւոյս հատոր,
Օրհնէ՛ ինձ, ես գնում եմ,
Քեզ հետ ապրեցայ բաղդաւոր,
Մնաս բարեւ, ես գնում եմ:
Մայրը.— Լրացաւ քո ժամանակդ,
Դուստր իմ, գնա՛, մի լար. գնա՛,
Վայելէ թագ ու պսակդ,
Գնա՛, որդիս, մի լար, գնա՛:
Աղջիկը.— Բե՛ր, համբուրեմ ձեռքդ, մայրիկ.
Կերել եմ կաթդ անուշիկ,
Նրանի չ'լնէի աղջիկ,
Մնաս բարեւ, ես գնում եմ:
Մայրը.— Մի՛ գնար վատ դրացուտուն,
Խելք ու մտքով եղի'ր արթուն,
Ունեցիր միշտ բարի անուն,
Գնա՛, որդիս, մի լար, գնա՛:
Աղջիկը.— Կորեցիր քունդ ինձ համար,
Օրօր ասելով անդադար,
Ով իմ նշմարիտ բարերար,
Մնաս բարեւ, ես գնում եմ:
Մայրը.— Եկաւ փեսան, դու ոտքի ել,
Է քեզանից նա առաւել,
Նորան քեզ Տէրն է կամեցել,
Գնա՛, որդիս, Աստուած քեզ հետ:

«Պաղ աղբիւրի մօտ» տաղաշարը գեղարուեստական բանաստեղծութիւն է, Ջիւանու քնարի գոհարներէն մէկը: Դա սիրերգ է, բաւական լայն ժողովրդականութիւն ստացած՝ ինչպէս հեղինակի «Ձախորդ օրեր» եւ «Համեստ աղջիկը»:

Պաղ աղբիւրի մօտը կանգնած մի աղջիկ,
Ձեռին սափոր, լցած ջուրն էր անուշիկ,
Աչքն ու ունքը դալմով քաշած գեղեցիկ,
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:
Պաղ աղբիւրի մօտը պարտիզում նստած,
Ունէին լաւ գինի, զառան խորոված,
Երգում էին, պարում էին բոլորած,
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:
Մաս էր գալիս ընկերներով միասին,
Կարծես հրեշտակ էր, չէր նա հողածին,
Մազերը ոսկեգոյն, ճակատը լուսին,
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:
Ցերեկը անդադար նորան եմ յիշում,
Գիշերն էլ երազիս մէջն եմ տեսնում,
Տոչորուած մաս կուզամ խեղն, մոլոր, տրտում,
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր ակնարկով արաւ ինձ նշան:
Ա՜խ, երանի այն աւուր, շատ երանի,
Տեսութեանը կրկին լինիմ արժանի,
Առանց նորան ես չեմ մնար կենդանի,
Մայրիկ զարնուեցայ, սիրում եմ նորան,
Մի փոքր անկարկով արաւ ինձ նշան:

«Եղած չեղածը մէկ հաշիւ է» բանաստեղծութիւնը փիլիսոփայական է. մի աւելորդ անգամ էլ մարդ համոզուում է, որ Ջիւանին փորձառու մտածող էր, ճիշդ դիտող եւ սուր երգիծող.—

Ծոյլ անմիտան անգործ մարդը
Եղած, չեղած մէկ հաշիւ է,
Ինչպէս ունգոյն, անհոտ վարդը՝
Եղած, չեղած մէկ հաշիւ է:
Առողջ տղին տուր երիվար,
Որ թռչի Երթայ սարէ սար.
Անոտ մարդուն հարթ ճանապարհ՝
Եղած, չեղած մէկ հաշիւ է:
Կտրին ազգն է ինքնին հնոց,
Միշտ կ'արձակէ կրակ ու բոց.
Փախչող զօրքին բերդ ու ամրոց,
Եղած, չեղած մէկ հաշիւ է:
Ուրախութեան օրը յատուկ
Կ'ուրախանան ծեր ու մանուկ,
Հարսանիքից վերջը թմբուկ՝
Եղած, չեղած մէկ հաշիւ է»:

Եւ այսպէս մէկ - մէկուց սրամիտ, 16 տնից բաղկացած բանաստեղծութիւն է այս, որ կարդացւում է մեծ հաճոյքով:

«Խելքի աչեցէք»ը — երգիծական գրուածք է, բաղկացած 18 տնից եւ պէտք է ասել, որ Ջիւանու յաջող կըտորներից մէկն է: Այս բանաստեղծութեան մէջ, որ այլաբանական բնոյթ ունի, Ջիւանին մտրակում է մեր հանրային յոռի բարքերն ու հասկացողութիւնները: Գաղափար տալու համար առաջ կը բերեմ մի քանի տուն.—

Անմիտ ննեղուկը բազէի ճանկից
Ուզում է որս խլել, խելքի աչեցէք,
Կարծես ճանճրացել է գլխից ու գանգից,
Պատերազմ է մտել, խելքի աչեցէք:
Գայլը վերան ոչխարի մորթի առած,
Գառներուն պահապան հսկող է դառած,
Աքլորը քարոզչի վերարկու հագած
Ամբիոն է ելել, խելքի աչեցէք:
Ուղտը մետաքսագործ, եզը նաւավար,
Գայլը հովիւ դառած կ'արածէ ոչխար,
Աղուէսը հաւնոցի դրանն յուշարար,
Ի՛նչ հսկող են գտել, խելքի աչեցէք:
Ցանցաւոր հարուստը ուրախ խնդալով,
Մեղքից ազատուել է մեծ գումար տալով,
Խեղճ մարդը սխալմամբ մի հաւ գողնալով,
Բանտի մէջն է փթել, խելքի աչեցէք:
Այսպէս սրամիտ կերպով հեղնանք ենթարկելով աշխարհի բարքերը՝ Ջիւանին չի խնայում եւ իրեն, ինչպէս առ հասարակ սովոր են անելու աշուղները:
Մեծամեծ մարդիկը հեռու են կանգնած,
Ասպարէզը համբակներուն են թողած,
Ջիւանն էլ կաղ իշով կարաւան մտած
Բանաստեղծ է դարձել, խելքի աչեցէք:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(Տար.)

կրնայ փոխուիլ: Օրինակը տեսանք փոփոխութեան, ո՛ղջ ըլլան Ամերի - կայի ձեր հերոսները:

Այսպէս հրապարակ գնելով ձեր ա - նիծապարտ մտածումները եւ մեր ե - րիտասարդական խարանը փակցնելով ձեր ճակտին, յաջորդով պիտի խօսիմ բուն հարցի մասին:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

oooo

ԽՄԲ.— Արդէն հաղորդած էինք թէ Պէյրութի մէջ անձնասպանութիւն փորձած է երիտասարդ գրող մը, Անդրանիկ Ծառուկեան (վ. խաժակ): Ստորեւ՝ իր ձգած նամակը որ պատկերն է դաս մը երիտասարդներու հոգեբանական վիճակին.—

Ընկերներ, Հայու տաք ու անուշ աչքերով անուշ տղաք, յանձնելէ ա - ռաջ իմ աւերակ գոյութիւնս յաւիտե - նականութեան անեղծութեան, կ՚ու - զեմ իմ անգոյ ժառանգութեանս կտա - կը յանձնել ձեզի: Դուք, որ Հայու սե ճակատագրին սարսափը ունիք ձեր աչքերուն խորը եւ մեր յեղափոխու - թեան տաք ու խենթեցնող արիւնին հրաշքը ձեր երակներուն մէջ՝ Ընկեր - ներ, մի մեղադրէք զիս վատութեամբ, անարի դասալքութեամբ, վասնզի վա - ղաժամ այս մեկնումը վեր է սովորա - կան ու տափակ մահերէն. իմ մեկ - նումս, ընկերներ, մեռնելու քաջու - թեան յաղթանակն է, ապրելու վա - տութեան վրայ: Կանուխ, շատ կա - նուխ բացուեցան աչքերս կեանքին դէմ. դեռ մանուկ՝ ուղեղս սկսաւ տագնապիլ աշխարհի մութ հարցա - կաններու յաճախանքէն: Ու, ես իմ ամբողջ էութիւնս խոյանք ըրի՝ հաս - նելու համար երազի մը: Կապոյտ, թերեւս կարմիր, գուցէ եւ սեւ երազի մը համար թեւ բացաւ իմ հոգիս, ու - զեց հասնիլ բարձունքներուն: Բայց կեանքի կապարը քաշեց զիս վար, սո - վորական իրերու սիզմին մէջ: Հոգիս աստղերուն նիզակուեցաւ, իսկ մար - մինս անընդհատ խրեցաւ նիւթին, ցե - խին մէջ:

Հոս ամէն ինչ նիւթ է, ամէն ինչ զազիր նիւթապաշտութիւն: Զճանչ - ցաք զիս ընկերներ, չտեսաք խռովքը, որ կը պտուտկէր սրտիս մէջ, կը պե - ղէր սիրտս: Ահ, կեանքը իր օրէնքները ունէր ու կը մերժէր ամէն զարտու - ղութիւն: Ու ես մերժեցի կեանքի զարտուղութիւնները՝ իմ օրէնքներուս համար:

Դէհ, կը ներեմ բոլորին, ու թող բո - լորը ներեն ինծի: Ոչ ոք մի մեղադրէք իմ մահուանս համար, ոչ ոք: Ես. ես եմ պատճառը իմ մեկնումիս: Ու զա - նօրէն կը զգամ թէ իրականութիւնը ե - րազին հետ չփոթելս եղաւ պատճառ այս վաղահաս մեկնումին: Եթէ ուզէք ձեր դժբախտ ընկերոջ մարմինը պա - տանքել, պատառի կտաւով, կը պա - ղատիմ որ այդ կտաւը ունենայ երեք գոյն, իմ եւ ձեր արիւնոտ դրօշակին երեք գոյները:

Ես կը մեռնիմ իբրեւ հաւատարիմ քրիստոնեայ ու պարտուած Դաշնակ - ցական: Պարտուած՝ վասնզի մեր նը - ւիրական դատին ուխտեալները կը մեռնին պատնէշին վրայ միայն:

Այրեցէք իմ բոլոր թղթերս, բոլոր յիշատակներս: Կ՚ուրանամ ինչ որ գրեցի, կ՚ուրանամ ինչ որ ըրի:

Հաւատացէք, ընկերներ որ տխեղրա - կան ձգողութիւններու այրող հուրը կար կուրծքիս տակ: Մեծ, մեծ թեւա - բախումներու տենդը կար արիւնիս մէջ. չեղաւ: Զկրցայ տալ այն ինչ որ կրնայի տալ: Ու լաւ է որ երբեք չյիշ - ուիմ: Ու եթէ հակառակ իմ խնդրան - քիս պատահի, որ հեռաւոր ու վերջա - լուսային օրուան մը հանդարտութեա - նը մէջ, մաքրիմ հոգի մը ուզէ հաղոր - դուիլ իմինիս, թող գիտնայ միայն, որ այս տրտում տղան սիրեց երեք բան՝ բանաստեղծութիւնը, սէրն ու հայրենիքը: Ատեց երեք բան՝ կեղծի - քը, դրամն ու Թուրքը:

Եւ արդ կը մեկնիմ վանած հոգիէս ամէն աղեղութիւն, ամէն կիրք ու սէր: Մաքուր, մաքուր հոգիով կ՚ուզեմ բարձրանալ յաւիտենութեան, որուն կը հաւատամ: Ինծի հետ կը տանիմ միակ անկորուսելի խոշոր քէն մը, միակ վրէժ մը անյագ: Վրէժ մը Թուրքին դէմ, որ չկրցայ յագեցնել: Եւ հիմայ, երբ աղքատ ու խեղճ կը մեկնիմ, այդ միակ հարստութիւնս, վրէժս, կը կտակեմ ձեզի, Դաշնակցա - կան կորիճ տղաք:

Իսկ հանդերձեալին մէջ, եթէ ա - մենակարողը հաշիւ պահանջէ իմ այդ մարդկային տկարութեանս համար, հաւատացէք, ընկերներ, որ կրնամ տալ արժանի պատասխանը: Ես կը

ՇԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»». «««

«ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՊՈՒԱԾ ԵՆ ԵՐԿՐԻՆ»

Պարսկաստանի Շահին մեկնումէն առաջ, Պոլսոյ պարսիկ վաճառական - ները Թօքաթլեանի մէջ թէյասեղան մը տուին. ի պատիւ Թէհրանի Իթթը - լաաթ թերթի խմբագրապետ Ապաս Խան Մէսուտիի եւ եղբօրը, որոնք Շահին հետ եկած են: Թուրք քանի գրողներէն ոմանք ալ ներկայ էին թէ - յասեղանին:

Թէյասեղանին յետոյ,— կ՚ըսէ Ջա - մանի,— Աղայ Մէսուտի Խան հետե - եալ յայտարարութիւնը ըրաւ մեզի.

— «Ամբողջ Պարսկաստանի բնակ - չութիւնը 15 միլիոն է, իսկ Թէհրանի բնակչութիւնը՝ կէս միլիոն: Միայն մայրաքաղաքին մէջ 6 օրաթերթ եւ 20 պարբերաթերթ ունինք: Օրաթեր - թերուն սպառումը՝ 8—12,000 է:

«Իրանի մէջ հայկական մեծ գաղութ մը կայ, բայց բոլոր Հայերը պարսկերէն կը խօսին եւ ենթարկուած են պարսիկ մշակոյթին: Առանձին դպրոցներ եւ փափաքներ չունին: Հետեւաբար մեր երկրին մէջ փոքրամաս - նութեան խնդիր չկայ»:

⁂ Անգլիական Նիր Իսթ թերթը կը գրէ.—

Րիզա Շահ Փէհլէվի, իր երկիրը արդիական պետութեան մը մակար - դակին բարձրացնելու համար, իր ներշնչումներուն գոնէ մէկ մասը ա - ռաւ Կազիին յաջողութիւններէն: Որ - քան ալ չխոստովանուի, Կազիին հան - դէպ զգացած երախտագիտական այս զգացումը դիւրացուց երկու երկիրնե - րու տարակարծութեանց հարթումը, եւ Թուրքեւպարսիկ սահմանը եր - կու տարի առաջ վերջնական դարձաւ Թուրքիոյ ճշդած գիծին վրայ:

Թուրքիա որ եւ է բան չխնայեց, Շա - հին այցելութեան յիշատակը անմո - ռանալի դարձնելու համար: Զափա - զանց հիւրասիրութիւն ցոյց տուաւ եւ իր բոլոր միջոցները եւ աղբիւրնե - րը տրամադրեց, որպէսզի Շահը օգ - տուի անոնցմէ: Բայց եւ այնպէս, Թուրքիա գործնական է եւ այս այցե - լութեան բուն նպատակն է երկու եր - կիրներու տնտեսական յարաբերու - թիւնը զարգացնել, ինչպէս նաեւ Շահը լուսաբանել Թուրքիոյ զինուո - րական ուժի մասին: Շահը Էնկիւրիի մէջ տեսակցեցաւ նաեւ տնտեսա - կան գործավար Ճէլալ պէյի հետ, որ երկու տարի առաջ Թէհրան գնաց իր - րեւ Իշ պանքասի ընդհանուր տնօ - րէնը եւ քննեց հոն մասնաճիւղ մը բանալու կարելիութիւնները: Թէեւ մասնաճիւղի բացումը յետաձգուե - ցաւ, բայց չմոռցուեցաւ, եւ հաւանա - կան է որ Էնկիւրիի մէջ խնդրոյ նիւթ ըլլայ այս գործը:

Թուրքիա գիտէ թէ Շահնշահն ալ կ՚ուզէ որ Թէհրանը երկաթուղիով կապուի Միջերկրականին: Եւ անտա - րակոյս, Թուրքիա կը փափաքի որ պարսիկ առեւտուրին մեծ մասը տեղի ունենայ իր հողին վրայէն: Կը հասկցուի թէ նախատեսուած ժամանակի ընթացքին չպիտի կարենայ աւարտել Կասպից ծով - Պասրա ծոց երկաթու - ղին որ կը շինուի ներկայիս: Երկու նախագահներն ալ զինուորական ըլ - լալով, կը գնահատեն զինուորական երկաթուղիներու անհրաժեշտութիւ - նը:

Թէեւ Շահը կ՚ուզէ իրագործել իր երկրին հիւսիսէն հարաւ երկարող երկաթուղիի ծրագիրը, բայց պէտք է Կազիի նման իրապաշտ մէկը համոզէ թէ անիկա աւելի օգտակար է քան ու - րիշ գիծ մը որ Պարսկաստանի ելք մը պիտի տայ Սեւ ծովի եւ նոյն իսկ Մի - ջերկրականի մէջ, Մէրսինի ճամբով: Նման ելք մը տալով Իրանի, Թուր - քիա անոր օգնած կ՚ըլլայ տնտեսապէս թէ զինուորապէս:

Բայց եւ այնպէս, բոլոր այս ծրա - գիրներուն մէջ ամէնէն կարեւոր դե - րը դրամը կը խաղայ: Թէ Թուրքիա եւ թէ Իրան, երկաթուղիի կառուց - ման մէջ ի վիճակի չեն իրենց բոլոր փափաքները գոհացնելու:

Եթէ Էնկիւրիի տեսակցութեանց ընթացքին քննուին նաեւ աւելի ըն - դարձակ հանգամանք ունեցող խնդիր - ներ, կը յուսանք որ Շահը օգտուի այն բարձր ըմբռնումէն զոր Կազին ունի միջազգային հարցերու մասին: Վերջին տարիներու ընթացքին, Թուր - քիա առաւելագոյն բարեկամութիւնը ցոյց տուաւ բոլոր երկիրներու հետ եւ այս ձեւով խաղաղասիրական օրի - նակելի ճիգեր թափեց: Թուրքիա որ և է ստուեր կամ փուշ չթողուց իր ար - տաքին քաղաքականութեան մէջ»:

կարգադրեմ Աստուծոյ հետ երկինքի մէջ, ու մաքրեցէք դուք ձեր հաշիւը կեանքի մէջ:

Մնաք բարով, ընկերներ, բոլորիդ, բոլորիդ համբոյրներ ու արցունք, իմ բոլոր ընկերներուս, ընկերուհինե - րուս:

Համբոյր, բոլոր անոնց որ սիրեցին զիս ու համբոյր բոլոր անոնց որ մարդկային տկարութեամբ հալածե - ցին հոգիս:

Զմոռնաք եռագոյնը, ու իբրեւ թաղ - մաներգ, մեր լիահունչ ու արուագեղ յեղափոխական երգերուն արձագան - գը, հոգով լեցուած ականջներուս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

═ • ═

Երեւանի քրտական Ռիա Թազա թերթը բացառիկ թիւ մը հրատարա - կեց վերջերս, ներկայացնելով գոր - ծերը քիւրտ նոր բանաստեղծներու եւ գրողներու (Ամիրէ Աղզաղ, Լաւան - դէ - Բակօ, Մահմեա Մամեդի, Ավդօ Շավաշի, Ռասու եւ Հաջի Ջնդի):

Հրատարակուած է նաեւ քիւրտ գը - րողներու մէկ տարեգիրքը: Տարեգր - քին մէջ զետեղուած են Ջալալի «Իմ կոչ»ը, Հաջիէ Ջնդիի «Արօ և Լէյլի», Մեզերլիի «Ստալին», Նուրիի «Քր - տական տեխնիկում», Ջարդոյէ Գեանջիի «Նոր գիւղ» եւայլ պատ - մուածքները:

Շուտով Պետական Հրատարակչա - կանը լոյս կ՚ընծայէ Թումանեանի «Ա - նուշ» պոէմային քիւրտերէն թարգ - մանութիւնը (թարգմանիչն է Դրամբ - եան), ինչպէս նաեւ մանկական ժողո - վածու մը: Տպագրութեան պիտի յանձնուի դարձեալ Ջարդոյէ Գեանջիի «Ջարեխի կոլխոզը» պատմուածքը:

ՂԱՄԱՐԼՈՒ ԿԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԻ

oooo

. Ղամարլուի բաղնիքին բացումը կատարուեցաւ յունիս 8ին: Այս բաղ - նիքը պիտի սպասարկէ կեդրոնին եւ մօտակայ գիւղերուն հաւաքական գիւ - ղատնտեսութեան աշխատաւորնե - րուն:

Ղամարլուի մէջ հիմնուած է նաեւ գրադարան մը 5000 օրինակ գիրքով: Ասկից զատ, Գեօղաքլուի, Բէջազլուի, Եուվայի, Նարիմանլուի, Արտաշատի, Իմանշալուի հաւաքական գիւղատնտե - սութեան ակումբներուն կից կազմը - ւած են փոքրիկ գրադարաններ:

Կը վերանորոգուի Ղամարլուի կեդ - րոնէն մինչեւ կայարան տանող խճու - ղին: Ամէն օր երեք անգամ կը ջրուի քաղաքին կեդրոնէն անցնող խճու - ղին:

Յունիս 15ին բացուեցաւ քաղաքա - յին պարտէզը: Այս պարտէզին մէջ շուտով պիտի հիմնուի թատրոնի եւ չարժանկարի շէնք մը:

Ղամարլու զրկուած է միայն հեռա - խօսէն ընդմէջ քաղաքին եւ Երեւանի: Գոհացուցիչ չէ նաեւ հիւանդանոցը ընդարձակելու համար կատարուած աշխատանքը:

«ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ»

»»» :«««

Մոսկուայի մէջ գրողներու ընկե - րակցութիւնը որոշեց հրատարակել Հայ բանաստեղծութիւն խորագրով ժողովածու մը:

Ժողովածուին խմբագրութիւնը կը խորհի ընտրել եւ տպել միայն նոր բանաստեղծները: Թարգմանութիւն - ներուն վրայ պիտի հսկեն ռուս բա - նաստեղծները, Սվետլով, Լուգովսկի, Պաստերնակ, Տիխոնով, Մ. Շահին - եան, Ասէեւ, Ռաժդեստվենսկի, Տրո - կոֆիեւ, Անտոկոլսկի, Գասով, Շեր - վենսկի, Բեզիմենսկի, Զենկեւիչ:

Ժողովածուն պիտի տպէ 15 հազար տող: Ներածութեան պիտի յատկաց - ուի 3 պրակ: Կողքը պիտի պատկերա - զարդեն նկարիչներ Սարեան եւ Կօջոյ - եան:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

═ • ═

Le Journal de Moscou (27 յունիս), խօսելով Ռուսիոյ աթլէթիկ մրցում - ներու ոլիմպիականին մասին, կը ներ - կայացնէ ծանօթ հայ մարզիկը, Համ - բարձումեան:

Այս մրցումները, որ կատարուեցան Մոսկուայի մէջ, տեւեցին 4 օր: Ծո - վածաւալ բազմութիւն մը ներկայ էր մրցումներուն: Կատարուեցան բազմա - թիւ ռուսական մրցանիշեր եւ մէկ ալ համաշխարհային մրցանիշ:

Ոլիմպիականին մէջ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւեց, կը գրէ նոյն թերթը, Հայ մը, Համբարձումեան, 23 տարեկան: Ծանրութիւն վերցնելու ախոյեան մը: Համբարձումեան կոտ - րեց ռուսական հինգ մրցանիշեր: Քիչ մնաց որ կոտրէր նաեւ համաշխարհա - յին մրցանիշը, երբ, այնքան դիւրու - թեամբ, ձախ ձեռքով, վերցուց 96,5 քիլօ, առանց սակայն կարենալ պահե - լու վերցուած ծանրութեան հաւասարա - կշռութիւնը օդին մէջ: Ռուսիոյ ամէ - նէն լաւագոյն 350 մարզիկներուն մէջ Համբարձումեան աչքի կը զարնէ իր բարձր հասակով եւ մեծ ուժով: Երբ կ՚անցնի բեմին եւեւ նրբանցքէն, մր - ցակիցները եւ իրաւարարները կը կորսուին իր առջեւ: «Կարելի՞ է ընտելանալ այսպիսի արջու մը հետ», կ՚ըսէ Մոսկուայի ամէնէն ժողովրդա - կան «աթլէթ»ը, «Սաշա աղբար»ը, Բուխարով: «Համբարձումեան մեծ ապագայ ունի, ես ծանրութիւն կը վերցնեմ 25 տարիէ ի վեր: Ցաղթա - կան եղայ տասնեակ մը մրցումներու մէջ: Ծանօթ աթլէթներու մէջ շատե - րը իմ աշակերտներս են: Սակայն ա - ռաջին անգամ է, որ կը հանդիպիմ այսպիսի մարզիկի մը»:

Եւ խորհիլ որ Համբարձումեան ծանրութիւն վերցնելու փորձեր կ՚ընէ դեռ միայն երկու տարիէ ի վեր: Տա - կաւին պարզ չէ իր աշխատելու ձեւը, ոչ ալ որոշ՝ իր «ոճը»: Այսուհան - դերձ իր յաջողութիւնները, իր երի - տասարդութիւնը, ֆիզիքական իր կազմը ապացոյց են թէ մեծ յառաջ - դիմութիւն պիտի կատարէ: Շատ մօտ ժամանակի մէջ, ան պիտի հաստատէ թէ կրնայ կոտրել համաշխարհային բազմաթիւ մրցանիշեր, նոյնիսկ հաս - նիլ, որոշ չարժումներու մէջ, հա - մաշխարհային գերակայութեան:

Համբարձումեան կ՚ապրի Երեւանի մէջ: Բանուոր՝ ինքնաշարժի աշխա - տանոցի մը մէջ: Ներկայիս ամէն կա - րելիութիւն ունի կանոնաւորապէս մարզուելու: Իրեն արձակուրդ տր - ուած է, որպէսզի պատրաստուի մր - ցումներուն: Մասնաւոր մարզիչ մը կը հսկէ իր փորձերուն եւ վարժու - թիւններուն վրայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Քղեցիներու դաշտահանդէսը

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քղիի Հայր. Միու - թիւնը կազմակերպած էր դաշտահան - դէս մը, Սէն Լու Կոտն Փէնի մէջ: Ներկայ էին աւելի քան 450 հանդիսա - կաններ, քաջալերելու համար մեր ձեռնարկը: Առաւօտեան ժամը 9էն մին - չեւ իրիկուան 9ը ապրեցանք հայրենի յիշատակներով:

Նախէն հրաւիրուած էր հայրենակից Գ. Թուրիկեանը, որ խանդավառուած խօսեցաւ շատ շահեկան ճառ մը: Ստո - րեւ կուտամ գլխաւոր մասերը.— «Հայրենասէր եւ համեստ իմ սիրելի հայրենակիցներս թող ներողամիտ ըլ - լան, երբ ես կուգամ ընդունուած ճշ - մարտութիւն մը հրապարակաւ ըսե - լու. ազգային գործիչ թէ կուսակցա - կան, դերասան, երգիչ թէ կղերա - կան, ու վերջապէս բոլոր անոնք որ հանրութեան հետ գործ ունեցած են, անոնք բոլորն ալ համոզուած են թէ Քղեցիները հայրենասէր են ու հա - մեստ, ծանօթ՝ իրենց գոհողութեամբ: Այս անվիճելի իրողութիւնը ապա - ցուցանելու համար պարտք կը զգամ քանի մը դէպքեր յիշել: Քղին ալ ու - նեցաւ իր հերոսամարտը: Խոսրով գիւ - ղը 35 հրացանով աւելի քան 5000 խու - ժանին դէմ երեք օր կռուեցաւ: Հայե - րը ունեցան միայն երկու վիրաւոր, իսկ թշնամին 90մեռ.: Այդ օրերուն կռուա - վարինը. իր ձեռքին տակ ունէր 25 ա - ւազակ Քիւրտեր: Որպէսզի ընդհա - նուր ապստամբութեան մը առաջքը առնէ, այդ 25 Քիւրտերը հրապարա - կաւ կախեց, Հայերուն վստահութիւն ներշնչելու համար: Այսպիսի դիւային ծրագրով մը համոզեց եւ ճամբայ հանեց Հայերը դէպի սպանդանոց»:

Ընկերը անդրադառնալով կամաւո - րական շարժման, տուաւ տեղեկու - թիւններ Կիլիկիոյ եւ մասնաւորապէս Կարնոյ ճակատը գտնուող Քղեցի կռ - րիճներու յանդուգն գործերու մասին: Յիշեց կատաղի վրիժառուներ, որոնք երդում րրած էին ողջ չվերադառնալ:

Քղիի Հայրենակցականը կազմուած է Զօր. Անդրանիկի եւ Թորգոմի թե - լադրութեամբ եւ 17 տարիէ ի վեր իր գոյութիւնը կը պահէ: «Կարինէն մին - չեւ Ալեքսանդրապոլ մեր գաղթակա - նութեան թշուառութիւնը այդ օրե - րուն զարհուրելի էր: Շատերը իրենց կեանքը կը պարտին մեր Միութեան: Զեմ ուզեր անուններ տալ, գտնուե - ցան մարդիկ որ իրենց զէնքերը Թուր - քերուն ծախեցին, վերմակներ գող - ցան եւ բռնուեցան, եւ Զօր. Թորգո - մին կողմէ գնդակահարման դատա - պարտուեցան, բայց մեր միջամտու - թեամբ ազատուեցան...: Եւ ահա այսօր, երբ մենք հաւաքուած ենք այստեղ պահ մը ապրելու վերյիշելով մեր սիրելի ծննդավայրը եւ մեր մե - ռելներուն կտակը, կան մարդիկ որ սեւ աշխատանքի լծուած են: Անոնք վատեր են որ գիտեն ժամանակը չա - հագործելով իրենց կեանքը քաշ տալ: Հազարաւոր տարիներ իրարու հետ ապրած ենք հայրենիքին մէջ, մեր վանքերուն ու լեռներուն, սարերուն ու դաշտերուն խառնուած է մեր ա - րիւնը. մոռնալ այս ամէնը փոր մը հացի համար՝ լրբութիւն է: Սիրելի հայրենակիցներ, որպէսզի դուք ձեր մեռելներուն յիշատակը յարգած ըլ - լաք, բոլոր խորթ կանչերու առջեւ ամուր փակեցէք ձեր տան փեղկերը. դուք պէտք է մնաք մաքուր խառնը - ւածքով Հայեր»:

Արա

Կ. Խաչի դաշտահանդէսը

ԵՒ «ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԽԱՂԵՐԸ

»»» :«««

ՏԷՍԻՆ, 3 յուլիս (Յառաջ).—Ֆրան - սահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչու - թիւնը վերջերս սկսած է բեղուն աշ - խատանքի մը լծուիլ, զօրացնելու համար թէ որակով եւ թէ քանակով, ինչ որ մեր հակառակորդներու վատ նախանձը կը շարժէ: Այս տարուան քանի մը յաջող ձեռնարկներէն յետոյ, ահա եւ իր սարքած դաշտահանդէ - սը, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 1ին, ծանօթ դաշտավայրը, կիրակի կէս օ - րէ յետոյ մինչեւ երեկոյեան ժամը 9: Ժամը 2ին ժողովուրդը խումբ - խումբ կը դիմէր հանդիսավայրը, ծառերու շուքին տակ, երկրի ուխտատեղինե - րու նման սեղաններ կազմելով: Մուտքի երկու ծառերուն վրայ կը ծա - ծանէին գոյգ եռագոյնները, իսկ Կ. Խաչի անդամուհիները եկողներուն կուրծքերը կը զարդարէին գոյնզգոյն ժապաւէնով:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրե - նիք»ով զոր երգեցին օրիորդներ Թա - թալաճեան, Հ. Քէչիչեան եւ Գ. Գաս - պարեան, թուղթէ տարազներով՝ իբ - րեւ հայկական եռագոյն, ղեկավարու - թեամբ Օր. Հայկուհի Տէմիրեանի: Արտասանեցին փոքրիկներ Ժ. Պու - տագեան, Գ. Ցակոբեան, Ց. Միքա - յէլեան եւ Ասատուրեան քոյրերը: Այս անգամ վերի երեք օրիորդները ֆրանսական եռագոյնի տարազով թէ կ՚երգէին եւ թէ կը պարէին: Ցետոյ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի ամբողջ սա - նուհիներու պարերը, «Առին տարին մեզ այգին» եւ «Աղբիւր գացի ջուր խմելու»: Օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Միքայէլեան անդրադարձաւ Հայ Ի - գական սեռի կատարած աշխատանք - ներու մասին: Ցետոյ շեշտեց Ֆրան. Կ. Խաչին օգտաշատ գաղութներու կեան - քի մէջ, եւ կոչ ուղղեց ներկայ տի - կիններուն եւ օրիորդներուն, որ ստուարացնեն շարքերը:

Դաշտի մէջ մինչ տարէցները նս - տած սեղաններու շուրջ խմելով եւ երգելով կ՚ուրախանային, անդին երկսեռ երիտասարդութիւնը կը պա - րէր մինչեւ ժամը 7: Վարչութեան կողմէն ողջ բաղ մը աճուրդի դրուե - լով գոյացաւ կոկիկ գումար մը եւ շահեցաւ Օր. Ժամկոչեանը: Ժամը 8էն վերջ, ժողովուրդը սկսաւ կա - մաց կամաց քաշուիլ դաշտէն: Կ՚ի - մանամ թէ մուտքէն, աճուրդէն, խը - միչքէն եւ վիճակախաղէն (որու ա - րանքներէն մաս մը նուիրած էր Կ. Խաչի ատենապետուհի Տիկ. Ն. Գա - զազը), գոյացած է կլորիկ գումար մը, Կ. Խաչի նպատակներուն համար:

Այս դաշտահանդէսի առթիւ, օրեր առաջ «միացեալ ճակատ»ի խառնա - կիչները խաղեր սարքեցին, կռիւ յա - րուցանելու համար: Նորայր Հայրա - պետեան — դաշտին վարձակալը — նախապէս դժուարութեամբ տրամա - դրեց դաշտը, ի միջի այլոց յայտա - րարելով ատենապետուհի Տիկ. Գա - զազին. — «Ես իմ դաշտը չեմ տար Դաշնակցութեան, Կ. Խաչին, Պատ. Միութեան եւ «Արծիւ» ֆանֆարին, որովհետեւ բոլորն ալ Դաշնակցական են եւ կռուարար»: Պարզ է որ վարա - գոյրին ետեւէն զէնք դրդած են գոր - ծող դաւադիրները: Հանդէսին սկիզ - բէն մինչեւ վերջը գոյնզգոյն լրտես - ներ կը դառնային ժողովուրդին մէջ եւ շրջակաները, ղեկավարութեամբ հանրածանօթ «Մասեաց քուռակ»ին: Տեսնելով որ հանդէսը յաջող կ՚անցնի սկսան գործի: Նախ գրգռեցին 6—7 Ֆրանսացիներ, որոնք եկան եւ ուզե - ցին արգելք ըլլալ պիւֆէին, ըսելով թէ «դուք իրաւունք չունիք խմիչք ծախելու». (մինչդեռ արտօնագիր առ - նուած էր): Քիչ մնաց որ Հայերու եւ իրենց միջեւ կռիւ մը ծագէր, եթէ Ֆրանսացիները չհասկնային իրենց խաբուած ըլլալը եւ չհեռանային: Ա - նոնք յայտարարեցին.— «Մենք մեղա - ւոր չենք, ձեր հայրենակիցները եկան եւ մեզի ըսին մի թողուք որ խմիչք ծախեն, որովհետեւ թուղթ չունին»: Երբ այս փորձը ապարդիւն ելաւ, այս անգամ ժողովուրդի մեկնումի պա - հուն դաշտի տէրը, կարմրուկ Նորայ - րը մէջ տեղ ելաւ եւ ուզեց կռիւ հա - նել, Կ. Խաչի հասցէին անպատուա - բեր խօսքեր ուղղելով: Իրարանցում մը տեղի ունեցաւ եւ հազիւ կարելի ե - ղաւ հանդարտեցնել մեր տղաքը: Թէ այս դէպքերը հետեւանք են «միա - ցեալ»ի զզուելի դաւերուն, այդ ցոյց կուտան արդէն Ֆրանսացիներուն ը - րած յայտարարութիւնը եւ երկրորդ Նորայրի քրոջ՝ Օր. Ս. Հայրապետ - եանի սա խօսքերը.— Երկու ժամ է որ կը խնդրէի եղբօրս որ չերթայ եւ կռիւ չհանէ, բայց չկրցայ արգիլել եւ եկաւ»: Փաստերը կ՚ապացուցա - նեն թէ՝ մեր հակառակորդները ամէն ստորնութեան ընդունակ են:

Ե՞րբ խելքի պիտի գան այս անպա - տիւ մարդիկը...

Վ.Խուռնի

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԵՐԸ

ooooo

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորա - գրով խմբագրականի մը մէջ (27 յու - նիս).

— «Պոսթընի մէջ յունիս 1ին տեղի ունեցած է Հիւս. Ամերիկայի նորա - կազմ Ցեղակրօն Ուխտերու անդրանիկ Պատգամաւորական ժողովը:

Ժողովը, որուն աշխատութիւնները տեւած են ընդամէնը երկու օր, միա - ձայնութեամբ Ուխտերը հռչակած է Դաշնակցական:

Պատգամաւորական ժողովի հաղոր - դագրութեամբ, Ուխտերու մէջ համա - խմբուած են երկու սեռէ աւելի քան 1,500 թարմ ու երիտասարդ ոյժեր:

Ստոյգ փաստ է, որ հակադաշնակ - ցական պայքարները — լիբբ, անխիղճ եւ անհոգի — Դաշնակցութեան ընծա - յաբերեցին ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐ հոգի: Ու նկատեցէք — միայն Ամերիկայի մէջ: Մինչդեռ փաստ է, որ Դաշնակ - ցութիւնը աճած է քանակով եւ ամրա - ցած որակով անխտիր մեր բոլոր գա - դութներու մէջ:

Բայց մեր խօսքը Հիւս. Ամերիկայի մատաղ սերունդի մասին է:

Ցեղակրօններու նսկայ բանակը — 1500 հոգի — անհատնում աւազան մըն է, ուրկէ Դաշնակցութիւնը պիտի կարողանայ անընդհատաբար թարմ ոյժեր քաղել եւ անոնց օգնութեամբ թէ իր շարքերը ստուարացնել եւ թէ երիտասարդական նորանոր տարրեր կապել Դաշնակցութեան:

Գործունէութեան ընդարձակ ու ե - րախտաշատ ասպարէզ մը կը բացուի բոլոր գործօն, կենդանի ու հաւատա - ւոր Դաշնակցականներու առջեւ, մաս - նաւորաբար Հիւս. Ամերիկայի մէջ: Այս երիտասարդ բանակը մարզել, կր - թել ու դաստիարակել եւ գայն հա - ւատքի ամուր կապերով բերել եւ կա - պել Դաշնակցութեան,— կը նշանակէ լաւագոյն սպասաւորները տրամա - դրել Հայ Դատին եւ հաւատարմագոյն զինուորները տրամադրել Հայ Դատին եւ հաւատարմագոյն զինուորները պատրաստել հայ հայրենիքի համար:

Անխաթար հայ ըլլալ եւ չուրախա - նալ ուծացումի բոլոր վտանգներուն ենթակայ հայ երիտասարդութեան այս խանդավառ յարումին համար դէ - պի Դաշնակցութիւնը,— կարելի չէ: Կուսակցաբար այս խանդավառութե - նէն շահողը, ի հարկէ, Դաշնակցու - թիւնն է, սակայն անկէ առաջ եւ անկէ աւելի բուն շահողը հայ ժողովուրդն է, որուն զաւակները կը փրկուին հայ հողին համար:

Մոռնալու չէ, որ տրամադրութիւն - ներով եւ համակրանքներով Ուխտե - րուն յարողներու թիւը 1500էն շատ ա - ւելի է: Ուխտերու մէջ ձեւապէս ար - ձանագրուած են 1500 թարմ ու երի - տասարդ ոյժեր, մինչ Ուխտերու պաշ - տօնական օրկանը, անգլիաբարբառ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը, ար - դէն շուրջ 3000 բաժանորդ ունի,— կրկնակ բանակը արձանագրուածներու:

Այս թարմ, կենսալիր, հաւատաւոր ու կորովի բանակը բանի մը տասնեակ տարիներու բեղնաւոր կեանք կ՚ա - հովէ արդէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Մաղթենք որ ամէն շնորհներով օժ - տուած այս արի բանակը ապրի ու գործէ ոչ թէ օտարութեան, այլ իր բուն հայրենիքի մէջ, որ իր լեռնե - րով ու ձորերով, իր շիրիմներով ու սրբավայրերով լաւագոյն բարոզիչն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարնե - րուն»:

զովի վարչութեան կողմէ, կը յայտնէ որ վարչութիւնը պատասխանատու չէ գործադուլին, որովհետեւ ինք օրինաւոր ճամբաներով կատարած է իր դիմումները եւ թիւերով ու թուականներով ցոյց տուած տիրող թշուառութիւնը:

«Քրտական խնդիրը բոլորովին մէջտեղէն վերցած»

Թէհրանի Թուրք դեսպան Հուսրէվ պէյ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է գերմանական թերթի մը.—

Զորս տարի առաջ, երբ Թէհրանի դեսպան եղայ, քրտական ըմբոստութիւնը զօրացած էր: Պարսկաստանի հետ համաձայնութեան մը կարելիութիւնը փնտռելու համար, Հանր. նախագահէն պաշտօն ստացած էի անձամբ տեսնուիլ Շահին հետ:

«Զորս տարի վերջ, մեծ գոհունակութեամբ տեսայ որ քրտական խնդիրը ամբողջութեամբ մէջտեղէն վերցած էր: Նոյն կերպով կարգադրուած էին նաեւ սահմանագլխի խնդիրները: Այսօր, Թուրք եւ պարսիկ յանձնաժողով մը համաձայնութեան որոշած կէտերուն հիման վրայ, սահմանագլուխի որոշադրութեամբ զբաղած է: Սահմանին երկու կողմերուն վրայ այսօր խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն կը տիրէ: Թաւրիզէն Տրապիզոն առեւտրական ուղին, որ մինչեւ այսօր լքեալ վիճակ մը ունէր, դարձեալ սկսած է բացուիլ միջազգային վաճառականութեան առջեւ: Շահնշահին այս ճամբով ըրած ուղեւորութիւնը որոշապէս կը ցուցնէ թէ ինք որքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ Պարսկաստանը այս ճամբով Արեւմուտքի կապելու խնդրին»:

Հուսրէվ պէյ, որ նախկին սպայ մըն է, յայտարարած է նաեւ թէ Պարսկաստանի բանակը, նաւատորմը եւ օդային ուժը մեծապէս յառաջդիմած են, եւ Պարսկաստան այսօր արդիական բանակ մը ունի:

ՌՌՈԳՈՒՄԻ ՄԵԾ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջերս ժողով մը գումարուեցաւ Պէյրութի մէջ, Հանրային Շինութեանց խորհրդականին նախագահութեան տակ ու քննեց Ճէպէլ Տրիւզի եւ Սուրիոյ մէջ կատարուելիք ոռոգումի աշխատանքներուն ծրագիրը:

Ժողովի ընթացքին, որոշուեցաւ պաշտօն յանձնել Հանրային Շինութեանց երկրաչափներուն պետին, որ մեկնի Ճէպէլ Տրիւզ և Հօմս, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար թումբի մը շինութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օրուան հեծելանուորդներու ճամբորդութիւնը սպասուածէն շատ աւելի հետաքրքրութիւն առեղծեց:

Երրորդ հանգրուանը, Շարլըվիլ — Մէց (161 քիլոմեթր) որ ամէնէն փոքրն է, շատ դժուարութիւններու մատնեց մրցորդները: Մէկ կողմէն կիզիչ արեւը, միւս կողմէն փոշին յուսահատեցուցին մրցորդները: 14 մրցորդներ միասին հասնելով որոշուած կէտը, առաջին հանդիսացաւ Ֆրանսացի Ռօժէ Լափէպի: Դասաւորման մէջ որ եւ է փոփոխութիւն չէ եղած: Ուրբաթ օրուան հանգրուանն էր Մէց — Պէլֆօր (220 քիլոմեթր): Իսկ այսօր Շաբաթ, Պէլֆօր — Էվիան: Այս հանգրուանին մէջ է որ դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան:

Վաթսուն երկու հոգի էին մրցորդները, բայց երեք հանգրուանի մէջ 8 հոգի լքեցին մրցումը:

Փարիզ եւ նահանգներ

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբ. երեկոյ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին ընկեր Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանին մէջ: Կը խօսի ընկեր Աշոտ Արծրունի.

ԿՈՒՐՊԷՎՈՒԱԻ Տարօն խումբի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Թօրիկեանի բնակարանին մէջ: Կը խօսի ընկեր Երուանդ Յարութիւնեան:

Նոյն խումբին դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, յուլիս 15ին, Կուռնէվիլի անտառին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ շարունակութիւն նախորդ ժողովի օրակարգի:

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին:

Բանախօսութիւն: Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պ. Պ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Վ. ՔԷՋԷՃԵԱՆ (ֆանթէզի), ՕՐ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ԳԱՏԷՀՃԵԱՆ (մեներգ):

Կը ներկայացուի՝ ԶԱՒԵՇՏ մը:

Եւրոպական պարերուն կը նուագէ ջութակահար ՔԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, հայկական պարեր՝ մասնակցութեամբ հայրենակիցներէ բաղկացած 5 հոգինոց նուագախումբի, եւայլն: Դաշտահանդէսին կը հրաւիրուին, Փարիզի, Լիոնի, Տէսինի եւ Կրընոպլի Կարնեցիները:

Հաղորդակց. միջոց.— Allée Léon Gambettaէն առնել 7 եւ 8 թիւ ճանրակառքերը եւ իջնել St. Julien:

Հանդիսավայրին վրայ կը ծածանին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները:

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի գիրքերը ունեցողներէն կը խնդրուի, որ բարի ըլլան այդ գիրքերը յանձնել Պ. Գ. Ակոնայեանի, 60 Rue Piat, Paris (20):

ՊԱՏԵՀԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ Է պարապ փափլիոն մը 3 փիէս եւ գետնայարկը՝ (րէ տը շօսէ) մեծ խոհանոց, 300 քառ. մեթր պարտէզ, հանոց, 2 տէպարա, 35,000 ֆրանք: Դիմել՝ ժամը 2-6, Rue de Sèvres N. 35. Clamart.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան Վարչութիւնը իր սրտագին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Հայկազուն Գույումճեանի, որ իր զաւկին՝ վաղամեռիկ ՔԵՐՈՎԲԷի յիշատակին կարեւոր նուէրով մը գնահատեց Միութիւնս:

Վարչութիւնս իր համակիր անդամին այս դառն ու անսպասելի կորուստին առթիւ յաւիտենական հանգիստ կը մաղթէ տարաբախտ քերովբէի ոսկորներուն եւ երկնային մխիթարութիւն իր ծնողքին:

Վարչութիւն

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ_ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադիր եւ Ազգային Սկաուտներու Ընդհ. Պետ Եղբ. ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

Նախագահութեամբ ԲԼԷՍԻՍ-ՌՕՊԷՆՍՕՆի Քաղաքապետին որ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ

Տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր,

Ռօպէնսօնի Chez Fiquet, au Grand Arbreի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ ու բարձունքին վրայ

Կը կատարուին հազար ու մէկ անակնկալներ: Ընտիր Ճազ-Պանտ պարերու համար:

Սկաուտական բանակումի խարոյկ եւ հրավառութիւն: Պարտէզի լուսազարդուած տաղաւարները, պիտի տրամադրուին հասարակութեան: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք՝ 3 ֆրանք:

Հաղորդակց. միջոց.— փօրթ տ'Օրլէանէանէն առնել 128 թիւ ճանրակառքը, եւ կամ օթօպիւս:

Անձրեւի պարագային 1000 հոգի պարունակող սրահ: Ճաշը միասին կարելի է բերել:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սարսէլի Հրայր խումբին կողմէ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՆՈՒԱԳ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԽԱՂԵՐ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ:

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ «ՇԱՌԼՈՅ»ի եւ «ՊԻՒՍԹԷՐ ՔԱՅԹՕՆ»ի դերերուն մէջ:

Կը ներկայացուին ԽԻՍՏ ԾԻԾԱՂԱՇԱՐԺ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ եւ ՓՈՔՐԻԿ ՕՊԷՐԷԹՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու պարգեւաբաշխութեան:

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն կառախումբ ժամը 8.35, 10.33, 10.40, 11.41, 11.57, 12.46, 13.54, 14.15, 16.34:

Փորթ Մայյոյէն կամ Ժօռէսէն առնել Օթօքառ (ամէն քառորդ ժամ) եւ իջնել Place du Pont Sarcelle.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 29 յուլիս, կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Վիէնաբնակ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան կը ծանուցանեն թէ վաղըկիրակի առաւօտ ժամը 8ին Ռ. Օ. Կ. սրահին մէջ, 150, Րիւ Լաֆայէթ, տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ-Պատարագ իրենց սիրելի զաւակներուն՝ ԿԱՐՊԻՍ եւ ԶՕՀՐԱՊ ՓԱՓԱԶԵԱՆՆԵՐՈՒ մահուան տարելիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ գաղութիս հայրենակիցները:

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին վաղըԿիրակի Պուլվար Օտտոյի եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ 1915ի Մեծ Եղեռնի Տարօնի բոլոր նահատակներուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցական միութիւնները իրենց յարգանքի բաժինը բերել:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Շավիլի ազգասէր եւ կրթասէր հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ տեղւոյս մանկապարտէզի հանդէսը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի, Վարդավառի օրը, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ, 4, rue des Trois Chemptiers.

Մանկական երգեր, արտասանութիւններ եւ զուարճալիքներ

Կը խնդրուի քաջալերել մեր փոքրիկները ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

26, RUE TROYON, SEVRES

վաղը Կիրակի, 8 յուլիս, ժամը 4ին

Նախագահութեամբ՝ ԼՈՒԻ ՄԱՐԹԷՆԻ (առողջապահական նախարար)

Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ ԼԷՈՓՈԼՏ ՊԷԼԼԱՆ (Փարիզի քաղաքապետին խորհրդական):

Կը մասնակցի թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ Է, մեկնումի պատճառով, Փարիզէն 17 քիլոմեթր հեռու, Սէվրանի մէջ, քարաշէն տուն մը, 4 փիէս, քավ, 500 մեթր պարտէզ: Յարմար գին: Այցելելու համար դիմել՝ Պ. Ալեանաքեանի, 16 Ավընիւ Վօժուռ, Սէվրան, (Սէն է Ուազ):

ԱԶԴ

Թաղ. Խորհուրդս կը ծանուցանէ թէ վաղըկիրակի, տօն Վարդավառի, գիւղիս Սէնթ Անթուան, Գամբանիլը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյս տօնախմբութեան առթիւ Գերգորիս եպսկ. Պալաքեան, հրաւիրեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ իր հոգեշունչ քարոզով մխիթարել ուխտաւոր բարեպաշտ ժողովուրդը: Այս առթիւ Աւագ Սեղանին նուիրուած քառաթեւ Ս. Խաչին օծումը պիտի կատարուի:

Երգեցողութիւնները պիտի կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու կողմէ ղեկավարութեամբ ծանօթ երաժշտապետ Պ. Լեւոն Ճերահեանի:

(կնիք)

ԿԷՄԷՐԷԿՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կեմէրէկի եւ Շրջակայից Վերաշինաց Հայր. Միութեան Վիէնի Վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներըայսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Շատ կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի ընտրութիւն: Պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 14ին Մարսէյլի մէջ: Այն հայրենակիցները որոնք որ եւ է առաջարկ կամ առարկութիւն ունին, կրնան դիմել գրաւոր կերպ. Վարչութեան, V. Temurdjian, 76 rus Bernard du Bois, Marseille, France.

Այս պարագան կը յանձնենք Պէլֆօրի հայրենակիցներու ուշադրութեան, որոնք ութը տարի առաջ հիմնած են Միութիւնս: Կը սպասենք իրենց գիրքի ճշգումը ընդհ. ժողովին:

(կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօրՇաբաթ օր կէս օրէ վերջ ժամը 4ին Ֆլորիա ճաշարանին վերնայարկը:

ԵՐԶՆԿԱՅԻ Հայրնկց. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր Երզնկացիները վաղը կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, 40 րիւ Պէլվիլի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ: Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Դաշտահանդէս Վիէնի մէջ

ԶԱՓ. ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի, 8 Յուլիս, Պ. ՓԷԼԼԷԻ պարտէզին մէջ

Կը Նախագահէ ընկեր Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ, հայկ. եւ եւրոպական պարեր: Կը նուագէ Պ. Ե. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ իր փոքրիկին հետ (յատկապէս հրաւիրուած Լիոնէն): Հաճելի ժամանց:

Հայրենակիցնե՛ր, դէպի դաշտ ուրախանալու համար:

ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հայ Որբներու Մարսէյլի «Մեծն Տիգրան» եւ «Սրտաշէն Ա.» խումբերուն կողմէ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պոմօն Սէն-Ժիւլիէնի «Լա Ֆրէզիէր» օդասուն պարտէզին մէջ

Երգ, արտասանութիւն, հայկական եւ զանազան ազգերու պարեր: Կը ներկայացուի «Անրախտ կօշկակարները» (զաւեշտ): Շարժանկարով կը ցուցադրուի Միքայէլ Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը:

Տարեցներու համար 3 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱԲԱՂՁՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ

ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Société PEUREUX

12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58—10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՌՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K Bicètre Metro: Porte d'Italie.

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, բաթանթի եւ մարշան ֆոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ

Քաղաքական կազմակերպութիւններու, հայրենակցական միութիւններու, թէյասեղաններու, խնջոյքներու, հարսնիքներու, նշանտուքներու եւայլն.ի համար: Սրահը կը տրամադրուի ամէն օր ուզուած ժամուն (ցերեկ եւ գիշեր), ոչ մէկ արգելք թաղին ոստիկանութեան կողմէ: Դիմել՝ Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆի, 14, Rue François Garcin, Lyon.

ՎԱՐՁՈՒ ՃԱՇԱՐԱՆ

Վարձու է դիւրամատչելի պայմաններով Լիոնի ամենալաւ հայաբնակ թաղին մէջ ֆրանսական ճաշակի կարասիներով կահաւորուած ճաշարան մը իր բոլոր կազմածներով: Մանրամասնութեանց մար դիմել Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆի, 14, rue François Garcin. Lyon.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԲԸ Metro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 8 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2542 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

»»»··«««

— Եա՛ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ, կը լսէինք հազարաւոր բերաններէ, ամէն տարի այսօր: Տարինե՛ր առաջ…

Վարդավա՛ռ էր, եւ վարդի պէս կը վառէին բոլոր դէմքերն ու հոգիները: Կը ցնծային մինչեւ անգամ Քիւրտն ու Քրտուհին, «լօ լօ»ներ արձակելով եւ խումբ խումբ ուխտի երթալով Ս. Կարապետ:

Անշուշտ քրիստոնէական «սուրբ»ը չէր որ կը բոցավառէր հոգիները, այդ սարալանջին վրայ:

Ուրի՛շ ոգի մը, հեթանոսական տենդերու խոյանքն էր որ կը սաւառնէր այդ պուրակներուն եւ անտառներուն մէջ, անծայրածիր լեռնաշխարհի մը դիմաց, Տարօնի ծիծղուն դաշտոն ի վեր:

Եւ իսկապէս, հեթանոսական ոստան մըն էր «Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը», իր շրջապատով, պուրակներով, պարիսպներով,՝ մեհեաններով, դամբարաններով կամ աղբիւրներով:

Ո՞վ չէ լսած կաղ դեւին հէքեաթը, — իբրեւ խօսուն դրուագ մը Գրիգոր Լուսաւորչի հալածանքին՝ հեթանոսութեան դէմ:

Ո՞վ չէ հմայուած անհուն խանդաղատանքով, լսելով դեռ ուրիշ «կռապաշտական» պատմութիւններ, կամ դիտելով, անվերջ դիտելով մնացորդները քարուքանդ փառքերու:

Կանգնած՝ Ս. Կարապետի ո՛ր եւ է մէկ անկիւնը, ծառի մը տակ, պուրակի մը մօտ կամ քիչ անդին՝ Գէորգ Զավուշի եւ Անդրանիկի անտառին ափը, ձեր հոգին թեւ կ՚առնէր, կը սլանար դէպի անցեալը, եւ մեր իսկական պատմութիւնը կը կարդար ամբողջ համայնապատկերին մէջ:

Ու ձեր աչքերը կ՚ուզէին ճեղքել գետինը, սարալանջին ամէն մէկ հողակոյտը, գտնելու համար ինչ որ թաղուած էր անոնց տակ, քրիստոնէութեան բարբարոսներուն կողմէ:

Ոչ եւս է, այսօր, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը: Եւ կարմիր է, այսօր, Վարդավառը, որովհետեւ՝ այդ օրն էր որ ողջ – ողջ գերեզման դրին նա՛եւ Տարօնի ժողովուրդը: Ե՛ւ լեռան ե՛ւ դաշտի բնակիչը:

1915էն առաջ, ամէն տարի այս օրը, Տարօնի ժողովուրդը ծիծաղ էր եւ յորդահոսան ալիք մը կենսունակութեան, ինչպէս ծաղիկները իր լեռներուն եւ դաշտերուն:

1915էն ասդին, նոյն արի ժողովուրդին ցիրուցան մնացորդները Վարդավառի ջուրին տեղ արցունք է որ կը ցանեն, երկիր երկիր, եւ իրենց չքեղ ծաղիկներուն փոխարէն, արուեստական խունկն է որ կը փնտռեն, տունէ տուն:

Ինչպէս միւս բոլոր մնացորդները, որ անչնչացան Վարդավառէն առաջ կամ վերջը…

Եւ սակայն, դուն կաս, Տարօ՛ն, ինչպէս կան Բարձր Հայքը, Վասպուրականը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը, Սեբաստիան, Բաղէշը, Կիլիկիան եւ միւսները:

Երկու երրորդով կոտորուած եւ մնացեալով ցիրուցան, դուն կաս իբրեւ կենդանի մէկ մասնիկը ժողովուրդի մը որ չուզեց ծռել իր գլուխն ու մէջքը, որ թէեւ ուշ արթնցաւ, բայց գիտցաւ զարնել զարնողին, եւ ստեղծել խարխուլ մը, կռուան մը, մեկնակէտ մը վաղուան համար:

Տարբեր պարագաներու մէջ, Վարդավառը կրնար դառնալ քու կարմիր կիրակիդ — հայկական իմաստով — փոխանակ վերածուելու սգատօնի մը:

Եւ սակայն, ահա քու մնացորդներդ են որ կ՚աղաղակեն, այս պողոտաներուն վրայ եւ ամէն տեղ, — Աշխատէ որ սուգի տօնը վերածուի յաղթանակի:

Որովհետեւ, իբրեւ լեռան ու դաշտի զաւակ — ինչպէս միւսները — անոնք Աշուղ Ջիւանիէն շատ առաջ գիտէին ու գիտեն.—

Փորձանք, հալածանք եւ նեղութիւն ազգերի գլխից
Ինչպէս ճանապարհի կարաւան՝ կուգան ու կ՚երթան·
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ, ոչ տկարը տխրի,
Փոփոխակի անցքեր զանազան կուգան ու կ՚երթան:

Ո՞վ կրցաւ չափել ձեր մէջ— այս ամբողջ ժողովուրդին մէջ— կուտակուած կորովն ու կամքը, որպէսզի համարձակէր արտասանել մահավճիռը, վերջնական ու անվերաքննելի:

Եւ ո՞վ համարձակեցաւ պատմութեան յանձնել մեզ, նոյն իսկ աշխարհաաւան սպանդի ամէնէն կատաղի օրերուն, երբ վերը երկինքն էր, իսկ վարը՝ եաթաղանը:

Մշեցի մօր համար չէ՞ր որ կ՚երգէր բանաստեղծը·

Կարդալ – գրել լաւ բան է,
Բայց երբ կուգայ քննութիւն,
Հարցուցէք աշակերտին,
Վաթել գիտէ՞ նա արիւն:

Տարօնը սորվա՛ծ էր այդ գիտելիքը — արիւն թափել, յանուն ազատութեան: Եւ եթէ ծանր վրիպումներ գործուեցան, ճակատագրական պահուն, այդ չի նշանակեր թէ այլ եւս չպիտի ունենանք ոչ Վարդավառ, ոչ ալ Հայրենիք մը ամբողջական:

Մեր անդարձ մահավճիռը կը տրուի այն ատեն, երբ կը մոռնանք ե՛ւ Վարդավառ ե՛ւ Հայրենիք: Երբ կը դառնանք միջազգային բոշաներ, առանց դաւանանքի եւ առանց պատմութեան: Երբ հոգին կուտանք մեր սրբութիւնները, թերխաշ մարդանքը չփոթելով բուն գիտութեան հետ:

Ու մանաւանդ, երբ ոտքով ձեռքով մրցումի կ՚ելլենք, բացուած ճեղքերը աւելի լայնցնելու խելագարութեամբ:

Թշնամին այդ օրը չի տեսներ, եթէ մենք սորվինք— սորվի՛նք, վերջապէս—սանձ դնել մեր ներքին թշնամութեանց, որոնք արդէն հասած են զարհուրելի եւ անորակելի աստիճանի մը:

Թող Վարդավառը ջուր ցանէ բոլոր անոնց կիրքերուն վրայ:

Շ.

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ԿՈՂՄԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

»»»··«««

ՄԱԹ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆ ԵՒ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԿԸ ՎԿԱՅԵՆ ԹԷ ՈՐ ԵՒ Է ՁԵՒՈՎ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ՉԵՆ ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Պ. ԱԼ. ՔԱՄԻՆՍԿԻԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԿՐՆԱՑ ՍԵՊՈՒՀ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԴԱՏԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍԸ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 25 յունիս.— Դուրեան Արքեպիսկոպոսի սպանութեամբ ամբաստանուած ինը Դաշնակցականներու պաշտպան կողմին ունկնդրութիւնը այսօր սկսաւ քաղաքիս Ճէնէրըլ Սէշընսի, երկրորդ յարկ թիւ 5 դատասրահը, 14 երդուեալներու առջեւ, նախագահութեամբ դատաւոր Քորրիկընի:

Հետաքրքրութիւնը բացառապէս մեծ էր այսօր եւ մեծագոյն Նիւ Եորքի զանազան քաղաքներէն, ինչպէս նաեւ Մասաչուսէցէն ու այլ նահանգներէ բազմաթիւ շահագրգռուողներ, ամբաստանեալներու ազգականներ, բարեկամներ ու ծանօթներ եկած էին տեսնելու բացումը պաշտպան կողմի դատական պայքարին: Այսօրուան հայ ունկնդիր հասարակութեան դիմագիծերու ընդհանուր պատկերէն կուզէ առաջին անգամն ըլլալով հոս գալէս ի վեր՝ պատճառ մը չզգացի ամչնալու: Հայ իգական սեռի ներկայանալի մասը եկած էր դատասրահ կամ կը սպասէր դուրսը:

Դատավարութիւնը, սակայն, չսկըսաւ մինչեւ ժամը 10.30, վասնզի դատաւորը յեցդատապարտեալ անձի մը տրուած պատիժին թեթեւացման պատճառաբանեալ խնդրանք մը:

Պաշտպան փաստաբան Պ. Շեբիտըն ժամը 10.30ին իր խօսքն ուղղելով դատաւորին, շատ մեղմ ձայնով առաջարկեց ինը ամբաստանեալները ազատ արձակել, նկատի ունենալով դատախազ կողմի բերած փաստերուն եւ վկայութեանց անզօրութիւնը: Այս կէտին դատաւորը թելադրեց երդուեալներուն դուրս ելլել, հարցը պաշտպան եւ դատախազ կողմերուն միջեւ վիճաբանութեան նեթարկելու համար: Երբ դուրս ելան 14 երդուեալները, Պ. Շեբիտըն մի առ մի թուեց ամբաստանեալ կողմի բերած փաստերու եւ վկայութեանց տկարութիւնը, ծանրանալով իւրաքանչիւր ամբաստանեալի դէմ եղած վկայութեան անբաւականութեան վրայ: Դժբախտաբար այնքան ցած ձայնով խօսեցաւ Պ. Շեբիտըն որ, ունկնդիր հասարակութիւնը լրիւ կարծիք չկրցաւ կազմել դատաւոր Քորրիկընի առջեւ, անոր կատարած չքմեղանքներու մասին, ի նպաստ ինը ամբաստանեալներուն:

Դատախազ Պ. Ալ. Քամինսքի անմիջապէս յետոյ ընդդիմախօսելով, պարզեց եւ հիմնաւորեց դատախազ կողմին ամբաստանութեան հիմքերը, այն մտքով թէ անոնք՝ ամբաստանեալները՝ 1933 դեկտեմբեր 24ին հաւաքական դաւադրութեամբ եւ գործակցութեամբ սպաննած են Ղեւոնդ արք. Դուրեանը Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ: Եւ Պ. դատախազը նոյն մեթոտով ինչպէս Պ. Շեբիտըն, կանգ առաւ իւրաքանչիւր ամբաստանեալի դէմ բերուած վկայութեանց վրայ, գտնելով բաւաւոր հիմքեր դատը շարունակելու:

Դատաւոր Քորրիկըն երկու կողմերու թեր ու դէմ պատճառաբանութիւնները լսելէ յետոյ, հիմք չտեսաւ դատը չշարունակելու, եւ հրահանգեց ներս բերել երդուեալները: Պէտք է աւելցնել թէ Պ. Շեբիտըն իր առաջարկով աւելի ձեւական գործ մը կը լրացնէր քան թէ կը հաւատար իր առաջարկին յաջողութեան:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շեբիտըն վկայի աթոռը հրաւիրեց ամբաստանեալ թիւ 1 ընկեր Մատթէոս Լէյլէկեանը, որ օրինական երդումը կատարելէ ետք, թարգման Պ. Թէքարլեանի միջոցաւ պատասխանեց իր ուղղակի հարցաքննութեան (direct examination):

Անունդ ի՞նչ է: = Մատթէոս Լէյլէկեան: — Ո՞ւր կը բնակիս: = Նիւ Եորք: (Այս երկու հարցումներն բրաւ թարգմանը, ադագրին կողմէ արձանագրուելու համար):

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Քանի՞ տարեկան ես: = 42: — Ո՞ւր ծնած ես: = Հաւաւ գիւղ, Բալու, Հայաստան:

— Ե՞րբ եկար այս երկիրը: = Առաջին անգամ 1913ին: — Երբ Ամերիկա եկար, Փրովիտէ՞նս հաստատուեցար: = Այո: — Փրովիտէնսի մէջ նախ քաթէթէրիա մը եւ ապա գործարան աշխատեցա՞ր: = Այո:

— 1915ին կամաւոր գացի՞ր: = Այո, կամաւոր գացի Հայաստանի դատին համար: — 1920 սեպտեմբերին երբ ցրուեցաւ հայկական լեգէոնը, դուն վերադարձա՞ր Միացեալ Նահանգները: = Այո, Նիւ Եորք եկայ:

— Մեծ պատերազմին հայ կամաւորներուն միացա՞ր եւ ֆրանսական բանակին մէջ մարզուեցա՞ր: = Այո: Ղրկուեցանք Կիլիկիա եւ կռուեցանք Թուրքերու դէմ: — Ֆրանսական բանակի հայ լեգէոնին մէջ մնացի՞ր:

= Այո:

— Զինադադարէն ետք եկա՞ր այս երկիրը: = Այո: — Ցետոյ Փրովիտէնս գացի՞ր եւ գործեցի՞ր նոյն գործարանին մէջ, ուրկէ մեկնած էիր կամաւոր ըլլալու համար: = Այո:

— 1930 մայիսին եկա՞ր Նիւ Եորք եւ հոս հաստատուեցա՞ր: = Այո:

— Ի՞նչ գործ ըրիր: = Նախ գործեցի Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ:

— Քանի՞ ամիս գործեցիր: = Կարճ ատեն մը, քանի մը ամիս:

— Դուն անդա՞մ ես Դաշնակցութեան: = Այո:

— 1933ին դուն քարտուղա՞ր էիր Հ. Յ. Դ. Նիւ Եորքի կոմիտէին: = Այո: — Դուն լաւ ծանօ՞թ ես Հայոց մէջ: = Զիս լաւ կը ճանչնան իմ հայրենակիցներս: — Ձեր գիւղացիները տնտեսական եւ այլ ընկերութիւններ ունի՞ն: = Այո, մեր գիւղացիները ունին հայրենակցական եւ այլ ընկերութիւններ: — Նիւ Եորքի քու հայրենակիցներուդ կողմէ լաւ ճանչցուա՞ծ ես: = Այո: — Անցեալ 10—12 տարիներու ընթացքին քու գիւղի հայրենակցական ընկերութեանց մէջ լաւ դեր կատարա՞ծ ես: = Այո: Օժանդակած եմ: — Ամուսնացա՞ծ ես թէ ամուրի: = Երկրին մէջ ամուսնացած եմ. կինս սպաննուած է Թուրքերէն, իմ որդիս յետոյ գտնուեցաւ խարբերդի մէջ: (Դատախազ Պ. Քամինսկի կ՚առարկէ թէ պէտք չկայ վկային ընտանեկան պատմութիւնն ըսել դատարանին առջեւ): — 1930էն ետք Նիւ Եորքէն դուրս գացա՞ծ ես: = Քաղաքէն դուրս ելած չեմ:

(Շար.)

ԽՄԲ.— Այս թղթակցութիւնը ստացած էինք առջի օր: Երէկ ստացանք ՀԻՆԳ հատ եւս, յունիս 26 – 30, խիստ շահեկան բովանդակութեամբ: Յունիս 27ի նիստին մէջ, պաշտպան փաստաբան Պ. Շեբիտըն բողոքելով դատաւոր Քորրիկընի «դէմքի արտայայտութեանց դէմ», ՊԱՀԱՆՋԱԾ Է ԵՐԴՈՒԵԱԼՆԵՐՈՒ ՑՐՈՒՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆԿԱՆՈՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄ »:

Իրարու ետեւէ պիտի հրատարակենք բոլոր մանրամասնութիւններով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՍՆ ԴԺՈԽՔԻ

»»»·«««

Մէկ քանի օրէ ի վեր տիրող սոսկալի տաքերը ակամայ մեր երեւակայութեան մէջ կ՚արթնցնեն Դժոխքի հեռապատկերը:

Մտածեցէ՛ք որ հոն, Դժոխքին մէջ, հարիւր, թերեւս հազար անգամ աւելի տաք պիտի ըլլայ քան այս միջոցիս Պոլսոյ մէջ:

Այս մտածումը անգամ մարդս կը սարսափեցնէ:

Իրա՛ւ է որ ամէն մարդ անհրաժեշտաբար Դժոխք երթալու ստիպուած չէ: Սակայն տրուած ըլլալով Արքայութիւն երթալու բազմազան դժուարութիւնները, շատ հաւանական է որ մեզմէ շատերը յաւիտենական հուրին պիտի արժանանան:

Ես, իմ մասիս, կը նախընտրէի զուտ Դժոխք մը, այնպէս ինչպէս կը տեսնուի Սկանտինաւեան դիցաբանութեան մէջ, քան քրիստոնեականը:

Անշուշտ լաւագոյնը երկուքին խառնուրդը պիտի ըլլար, բայց դժբախտաբար դժոխքներուն յատկանիշն է ո՛չ թէ լաւագոյն՝ այլ յոռեգոյն ըլլալ:

Հնդկական Դժոխքը, *Նարաքա* կամ *Նիրաեա*, իր տեսակին մէջ ամէնէն կատարելագործուածն է: Զանազան բաժանումներ ունի,— կարծեմ ութը բաժանում,— որոնց մէջ տաքն ալ կայ պաղն ալ եւ նոյնիսկ բարեխառնը, նաշակի՝ կամ աւելի ճիշդը՝ յանցանքի համեմատ: Անգլիական confortը անկէ աղէկը պիտի չկրնար գտնել:

Եգիպտական կրօնքը որ մեռեալներուն ո՛չ առաքինութիւնները վարձատրելու սովորութիւն ունի եւ ո՛չ ալ յանցանքները պատժելու, Դժոխք մը սահմանած է ուր ո՛չ վայելք կայ եւ ոչ ալ տանջանք եւ ասով քիչ շատ կը նմանի յոյն դիցաբանութեան *Հադէս*ին ուր մեռեալները, յիշողութենէ զրկուած սին ստուերներ տարտամօրէն ման կուգան, առանց որ եւ է չարչարանք կրելու կամ հաճոյք վայելելու:

Մեր այս դժոխային շրջագայութենէն վերադառնալով Պոլիս, դիտել կուտամ որ ներկայ ջերմութեան դիմագրաւելու լաւագոյն միջոցն է զգուշանալ քաղաքական, ազգային կամ գրական սին վիճաբանութիւններէ որոնք միայն մեզ ալ աւելի տաքցնելու կը ծառայեն: Եթէ ժողովական էք, բարձրէն եկած օրինակի մը հետեւելով, անձնական տկարութիւն պատրուակեցէք ու ժողովի մի՛ երթաք: Եթէ նիւթական միջոցներ ու տրամադրելի ժամանակ ունիք, վերին Վոսփոր գացէ՛ք եւ օրը քանի մը անգամ ծովի լոգանք ըրէ՛ք:

Իսկ եթէ այդ միջոցները չունիք, ինչ որ կ՚ուզէք այն ըրէք, ես ստիպուած չեմ ձեր հոգը քաշելու… այս տաքերուն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(*Ժամանակ*)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ - ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒՄԸ

»»»··«««

ԱՐԱԳՕՐԷՆ Կ՚ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ, ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ԵՒ ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ, ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ 1

Երկու օրէ ի վեր տեղեկութիւններ կը հաղորդենք Թուրքիոյ տեղաւորման — տեղահանութեան — նոր օրէնքի գործադրութեան մասին: Գրեցինք թէ արեւելեան Թրակիայէն եւ Տարտանէլէն 8000 Հրեաներ հրաման ստացած են հեռանալու:

Պոլսէն օտար թերթի մը թղթակիցը կը գրէ.—

«Թուրք զինուորական իշխանութիւնները սկսած են տեղահանել օտար ազգութեանց պատկանող այն բնակիչները, որ կը բնակին Տարտանէլի շրջանը, Սեւ Ծովու մօտ եւ Թրակիոյ մէջ: Բոլոր Հրեաները, Հայերը եւ Պուլկարները, արագօրէն կ՚արտաքսուին այդ վայրերէն ու կը ղրկուին Պոլիս, իսկ անկէ՝ կամ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս եւ կամ Փոքր Ասիա: Մասնաւորապէս մեծ է թիւր այն Հրեաներուն որոնք կը տեղահանուին: Անոնք ամէն ուղղութեամբ կուգան Պոլիս՝ շատ եղերական վիճակի մէջ եւ առանց նոյնիսկ իրենց բեռները առնելու կամ իրենց կալուածային գործերը կարգադրելու իրաւունք ունենալու: Թրակիայէն, Սեւ Ծովու եզերքներէն եւ Տարտանէլէն ոչ – Թուրքերու այս տեղահանումը կապուած է թուրք կառավարութեան այն ծրագրին հետ որով մտադրած է անմիջապէս սկսիլ երկրին եւրոպական բայց մանաւանդ պալքանեան սահմաններու ուժեղացման: Այս կարեւոր նախաձեռնութեանց մասին որ եւ է լրտեսութեան առաջքը առնելու համար, այդ վայրերէն կը հեռացուին բոլոր ոչ – Թուրքերը»:

Այս կարեւոր հարցի մասին ստացած ենք թղթակցութիւն մը՝ մեր աշխատակից Վ. Իշխանեանէ: Պիտի հրատարակենք յաջորդ համարով:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Այսօր չորս մը ցոյցեր տեղի պիտի ունենան Փարիզի մէջ: Հրեղէն Խաչի անդամները, որ փաշական կը համարուին, պիտի երթան Ցաղթական Կամարին տակ, վառելու անծանօթ զինուորի դամբարանին աւանդական բոցը:

Այս ձեռնարկին դէմ բողոքելու համար, միացեալ ցոյց մը կազմակերպած են ընկերվարականներն եւ համայնավարները: Երկու հոսանքներու հրատարակած կոչերէն կ՚երեւայ թէ ցոյցը պիտի ունենայ պատկառելի համեմատութիւն: Հրեղէն Խաչի հրամանատարը, գնդ. տը լա Ռօք, գաղտնի կը պահէ իր ծրագիրները, բայց հակառակորդները կ՚ըսեն թէ զաւառներէն ալ պատուիրակութիւններ բերած են եւ իրենց ուժերը պիտի ցուցադրեն Փարիզի փողոցներուն մէջ: Այս բոլորը համարելով «փաշական գրգռում», Սէնի ընկերվարական եւ Փարիզի շրջանի համայնավար կազմակերպութիւնները որոշած են հակացոյց մը սարքել Վէնսէնի մէջ, ժամը 3ին:

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, բախկարգութիւնը ապահովելու համար: Մասնաւորապէս խիստ պիտի վարուին օտարականներու հետ:

*** *Երէկ բացուեցաւ նախկին սպաներու եւ պատերազմի զոհերու ազգ. Դաշնակցութեան արտակարգ ազգ. խորհուրդը, որ կը վերջանայ այսօր: Այս կազմակերպութիւնը ունի 3.500.000 անդամներ, եւ մասնաւոր ազդով մը կը*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՏԻԳՐԱՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

[1891 - 1934]

Տիգրան Աւետիսեանը սպաննուած... «Յառաջ»ի հաղորդած այս կարճ ու ցնցող լուրը խորապէս խռովեց ամէն մէկ Դաշնակցականի հոգին ու միտքը: Մանաւանդ անոնց որ անձամբ տեսած ու ճանչցած են այս անվեհեր ընկերը:

Կարմիր բռնակալութիւնը ստորնաբար ու վայրագօրէն պոհ մը եւս խլեց մեր շարքերէն: Հրէշին ամարդի ու դաւադիր ձեռքը մարեց կեանք մը, որու գոյութիւնը քունէն ու հանգիստէն զրկած էր Կրեմլինի ճիւաղները: Վատոգի ու վախկոտ ոճրագործներու արձակած գնդակով դադրեցաւ սիրտ մը, որ ամբողջ քսան տարի բաբախած է հայրենիքի եւ իր պաշտամունքը եղած կուսակցութեան համար: Զկարողանալով ընկճել անոր հոգին ու կամքը, սրիկայաբար մեռցուցին զայն: Սակայն, պատմութեան այդ վիժածները կը մոռնան, որ ճշմարիտ հերոսները անմահ են:

Գրիչը ձեռքս եմ առած, սակայն տարակոյսի մէջ եմ: Ի՞նչ գրեմ Տիգրանի մասին: Աւելի ճիշդ, ի՞նչ չգրեմ...:

Չէ՞ որ թշնամին արթուն է եւ վատ: Չէ՞ որ Տիգրանի ընկերները դիշատիչ գազանի արիւնոտ ճանկերու մէջ կը գտնուին ու արիւնարբու բորենին չի վարանիր մեռեալին վրէժը լուծել անմեղ հոգիներէ: Չէ՞ որ մարդկային կերպարանքէ զուրկ այդ ստորուկները պատրաստ են ոչ միայն ողջակիզելու ողջերը, այլ եւ ընդունակ ցածարար անարգելու մեռեալի գերեզմանն ու ոսկորները: Օ՜հ, ժամանակներ ու բարքեր...

Սակայն, չգրել Տիգրանի մասին անկարելի է: Որովհետեւ, անոր կեանքն ու գործը մեր նորահաս սերունդին համար հաւատքի ու ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր մըն են: Պէտք է գիտնան բոլորը, որ Տիգրան Աւետիսեանը զարնուեցաւ Դաշնակցութեան դրօշը կրծքին ամուր սեղմած:

×

Տիգրան Աւետիսեան կը պատկանէր Դաշնակցութեան այն սերունդին, որ ասպարէզ նետուեցաւ ռուսական մեծ յեղափոխութեան ալիքներուն վրայ, առաջնակարգ տեղ գրաւելով մեր կուսակցութեան մէջ: Այդ սերունդին լաւագոյն ներկայացուցիչները համախմբուած էին Թիֆլիսի «Աշխատաւոր» թերթին շուրջ, միաժամանակ վարելով թէ՛ թերթը եւ թէ Վրաստանի Կեդր. Կոմիտէութիւնը:

Մինչեւ յեղափոխութիւն, անոնք բոլորն անցած էին համաշխարհային պատերազմի բովէն, մասնակցելով կամաւորական խումբերուն եւ հայկական նահանգներու վերաշինութեան աշխատանքներուն: Իսկ փետրուարեան յեղափոխութենէն վերջ, անոնց առջեւ, Թիֆլիսի մէջ, կը բացուի գործունէութեան լայն ասպարէզ:

Պէտք է գիտնալ, որ այդ ժամանակաշրջանին Կովկասի քաղաքական կեանքը կեդրոնացած էր Թիֆլիս, որ դարձած էր ռուս-ադրբէջան-վրացի-հայկական բախումներու հակամարտութիւններու եւ դաւերու հնոց: Եւ հայկական շահերը պաշտպանելու տեսակէտէն, Թիֆլիսի Կեդր. Կոմիտէին վրայ խոշոր պատասխանատուութիւն էր ինկած: Այդ ծանր պատասխանատուութիւնը, մինչեւ Վրաստանի խորհրդայնացումը (1921 թ. փետր.), երիտասարդներէ կազմուած Կեդր. Կոմիտէն տարաւ պատուաւորապէս:

Ցախուռն ու անկախ մտածողութեամբ, խիզախ ու համարձակ յղացումներով, վճռական ու կորովի կեցուածքով եւ քաջ ու հերոսական գործերով, Թիֆլիսի «աշխատաւորական» խմբակը մեծ համակրանքի արժանացաւ, խոշոր ազդեցութիւն ունեցաւ աշխատաւոր զանգուածներու վրայ եւ արժանացաւ երիտասարդութեան պաշտամունքին: Եւ Տիգրան Աւետիսեան այդ խմբակին առաջիններէն մէկն եղաւ:

Իր կենսագրութիւնը մանրամասնութեամբ յայտնի չէ ինձ: Նոյն իսկ չգիտեմ իր ծննդավայրին անունը: Առաջին անգամ ըլլալով, իրեն հանդիպեցայ Ռուսաստան՝ 1925ին:

Միջահասակէն քիչ մը բարձր, նիհարակազմ, ուղիղ դիմագծերով, գեղեցկադէմ, պզտիկ սեւ պեխերով, փայլուն ու վառվռուն աչքերով, համակ եռանդ ու կամք էր Տիգրանը: Ուսած է Թիֆլիզ, ապա հետեւած իրաւաբանական ճիւղին՝ Ռուսաստանի համալսարաններէն մէկուն մէջ: Պատերազմի ընթացքին կը ձգէ ուսումը եւ կը մեկնի ճակատ, ուր խումբ մը մտաւորական ընկերներու հետ (որոնց մէջ նաեւ ընկ. Կարօ Սասունի) կ'աշխատի գրաւուած շրջաններու մէջ: Յեղափոխութեան օրերուն կը վերադառնայ Թիֆլիզ եւ ընտրուելով Կեդր. Կոմիտէի անդամ, ամբողջովին կը տրուի կուսակցական գործունէութեամբ: Կը մասնակցի «Աշխատաւոր» թերթի խմբագրութեան, ապա կ'ընտրուի Վրաստանի խորհրդարանի պատգամաւոր:

Կը մասնակցի Երեւան գումարուած Հ. Յ. Դ. 9րդ Ընդհ. Ժողովին:

Երբ Վրաստանը կը խորհրդայնանայ, Տիգրանը բոլոր դիւրութիւններն ունէր արտասահման անցնելու: Սակայն, ինքը եւ ընկերները չեն ուզեր զատուիլ ժողովուրդէն ու շարքերէն եւ Կեդր. Կոմիտէն իր ամբողջ կազմով կը մնայ նախկին դիրքերու վրայ: Այդ օրերուն Հայաստանի մէջ տեղի կ'ունենայ փետրուարեան ապստամբութիւնը, որու արձագանգները կը հասնին Թիֆլիզ: Տիգրանը հանգիստը կը կորցնէ: Եւ ահա, մտաւորական եւ մարտական ընկերներէ կազմելով փոքրիկ խումբ մը, Պաթումի վրայով կը փութայ Հայաստան, միանալու ապստամբ ընկերներուն:

Պաթումի մէջ կը հանդիպին Հայաստանէն փախած խմբապետի մը, որ կը պատրաստուէր արտասահման մեկնիլ: Այդ հանդիպումը շատ կ'ուրախացնէ խումբը, որովհետեւ փորձառու եւ վարժ զինուորական հրամանատարի մը պէտքը կը զգային: Կը դիմեն անոր, որ խումբի առաջնորդութիւնը ստանձնէ: Բայց վերջինս «քաղաքական հեռատեսն ու խորիմաստ մտքեր յայտնելով» կը մերժէ եւ չուղը կ'առնէ... Փարիզ: Պէտք էր լսել Տիգրանը, թէ ինչպիսի զայրոյթով ու արհամարհանքով կը պատմէր այդ դէպքի մասին:

Այս անյաջողութիւնը չի յուսահատեցներ անձնուէր խմբակը եւ անոնք կը շարունակեն իրենց ճամբան առանց առաջնորդի: Թէ ինչպիսի հերոսական քայլ էր այդ, բաւական է գիտնալ, որ Պաթումէն մինչեւ Ղարաքիլիսէ ամբողջ տարածութիւնը գրաւուած էր Թուրքերու կողմէ եւ պէտք էր այդ ճամբան կտրել ու ապա ճեղքելով կարմիրներու ճակատը, հասնիլ ապստամբներուն: Խումբը առանց վարանումի կը քալէ եւ հազար ու մէկ վտանգներէ անցնելով կը հասնի Ալեքսանդրապոլ: Այստեղ կ'իմանան, որ Երեւանը ինկած է եւ ապստամբութիւնը զսպուած: Գլխիկոր ու յուսախաբ, նոյն վտանգներուն ենթակայ, կը վերադառնան Պաթում, այնտեղէն ալ Թիֆլիզ:

Մէկ տարի յետոյ, 1922ի ամառը, Թիֆլիզի մէջ, հայ յեղափոխականի վրէժառու գնդակով գետին կը փռուի Ջարդարար Ճէմալ փաշան՝ իր թիկնապահին եւ քարտուղարին հետ միասին: Քանի մը օրուան մէջ 7—800 Դաշնակցականներ կը ձերբակալուին, որոնք Չեկայի զնդաններուն մէջ կ'ենթարկուին անլուր տառապանքներու: Կը ձերբակալուի նաեւ Տիգրանի կինը, որ տարի մը աւելի կը մնայ բանտը եւ ապա կ'աքսորուի Ռուսաստան:

Տիգրան կը յաջողի աներեւութանալ եւ, եթէ չեմ սխալիր, միակը ըլլալով Կեդր. Կոմիտէի կազմէն, ձեռք չանցնիր (կամ թէ կը բռնուի շատ ուշ): Ամիսներու այդ գաղտնի կեանքն այնքան հարուստ է զանազան դրուագներով ու պատահարներով որ, ուղղակի հէքեաթի կը նմանի: Պատմեմ միայն մէկը:

Փախստականները ստիպուած էին յաճախ իրենց տեղը փոխել: Օր մը կը պահուին տանը մը մէջ: Գիշերը, պառկելու ատեն, երկու ընկերները կը կռուին: Տիգրան կը պնդէ, որ պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ հագուստը չհանել: Միւսը, որ գլխու մազերու չափ վտանգ անցուցած էր, կը յամառի եւ անկողին կը մտնէ շապիկ վարտիքով: Տիգրանն ալ կը բարկանայ ու նոյնպէս հանուելով, կը պառկի: Կէս գիշերին յանկարծ տունը կը կոխեն: Ժամանակ չունենալով հագուելու, երկուքն ալ պատուհանէն կը ցատկեն ու կը փախչին: Տիգրանը իր հետ կ'առնէ ձեռքն անցած հագուստ մը, զոր կը հագնի ճամբան: Հազիւ տունէն հեռացած, կը հանդիպին գիշերուան ռուս պահակ զինուորներուն: Ընկերը, որ ռուսերէն չէր գիտեր, կը սկսի պոռալ ու ցատկոտել: Տիգրանը կը քաշքշէ ընկերը եւ դիմելով պահակներուն, կը խնդրէ որ օգնեն իրեն ընկերը հիւանդանոց փոխադրելու, որովհետեւ ջերմախտէ բռնուած՝ անկողինէն ելած, փախած է... Պահակները կառք մը կեցնելով, երկուքն ալ կը նստեցնեն մէջը եւ ճամբայ կ'իյնան: Երբ ապահով կը հասնին ընկերոջ մը տունը, տնեցիները կը սկսին քրքջալէն խնդալ: Ուրախութեան պատճառը Տիգրանը կը հասկնայ միայն այն ատեն, երբ կը նայի որ փախուստի ժամուն իր հագուստին փոխարէն առած է եղեր տան տիկնոջ հագուստը...

Եւ ինչպէս կը խնդային երկուքն ալ, երբ կը պատմէին այս դէպքը: Ա՜խ, սիրելի Տիգրան, կարելի՞ է մոռնալ այդ անհոգ ու չարաճճի ծիծաղը:

Դրօի ու Ստալինի միջեւ եղած համաձայնութեան հետեւանքով, բանտարկեալներու մեծ մասը ազատ կ'արձակուի, իսկ մնացածը, թիւով 120 հոգի, կ'աքսորուին Ռուսաստան երեք տարով: Այս վերջիններու մէջ կը գտնուէր նաեւ Տիգրանը:

Այստեղ կանգ կ'առնեմ: Կարելի չէ այլ եւս խօսիլ Տիգրանի յետագայ գործունէութեան մասին: Կը բաւականանամ միայն ըսելով, որ Տիգրանը Ռուսիոյ եւ Վրաստանի մեր կազմակերպութիւններու համար եղած է այն ինչ որ իր ժամանակին Հրայրը՝ Սասունի եւ Մուշի մէջ:

Բայց եւ այնպէս, կ'ուզեմ յիշել դէպք մը եւս, ցոյց տալու համար Տիգրանի քաղաքական հեռատեսութիւնն ու հաստատութիւնը:

Կարեւոր եւ պատասխանատու ժողովի մը ժամանակ, Տիգրանը կանգնած աշխարհագրական քարտէսին առջեւ, կը յայտնէր իր կարծիքը քաղաքական այն հեռանկարներու մասին, որոնց կրնար ենթարկուիլ Խորհ. Ռուսաստանը: Պէտք չէ մոռնալ, որ 1925ին Ռուսաստանի համար արտաքին վտանգ կը ներկայացնէին Անգլիան, Ֆրանսան, Լեհաստանը եւ Ռումանիան: Երբ կը հետեւէիր խորհրդային մամուլին, այն տպաւորութիւնը կը ստանայիր, թէ այսօր չէ, վաղը պատերազմ պիտի ծագի Ռուսաստանի եւ այդ երկիրներէն մէկու մը հետ: Իսկ Ճափոնի հետ Մոսկուան լաւագոյն բարեկամական յարաբերութիւններու մէջ էր: Հակառակ տիրող կացութեան, Տիգրանը կը պնդէր, թէ համայնավարութեան մահացու թշնամին Ճափոնն է եւ վտանգը Ծայր. Արեւելքէն պիտի գայ: Կարծեմ, ժողովականներէն եւ ոչ մէկը համամիտ գտնուեցաւ իրեն:

Ներկայիս, բոլորի բերնին մէջ է մարաջախտ Ֆօշի այն պատմական դարձած խօսքը թէ համայնավարութեան գերեզմանը Ծայր. Արեւելքի մէջ պիտի փորուի: Սակայն, մեծ զինուորականի խօսքերը յիշեցին միայն այն ատեն, երբ Ճափոնը գրաւած էր Մանջուրիան եւ նիզակները ցցած Ռուսաստանի կրծքին...

Իսկ Տիգրանը, որ բնաւ լսած չէր Ֆօշի կարծիքի, մասին, դէպքերը սկսելէն վեց տարի առաջ, ըրաւ քաղաքական այդ մարգարէութիւնը:

Երեք տարուան աքսորի պայմանաժամը լրանալէ վերջ, ի հարկէ, Տիգրանը տուն վերադառնալու իրաւունք չստացաւ: Ընդհակառակն, 1927ին, երբ Հայաստանի մէջ իրարու ետեւէ տեղի կ'ունենային զանգուածային ձերբակալութիւններ, Ռուսաստան եղած աքսորականներն ալ բանտ նետուեցան եւ ապա քշուեցան Սիպերիա: Եօթը տարի վերջը աքսորավայրէն դաւադրօրէն Տիգրանը Թիֆլիզ կը բերուի եւ ամարդօրէն կը սպաննուի:

Խորհրդային իշխանութիւնը սպանութիւնը կը վերագրէ աւազակներուն: Համաձայն ենք, որովհետեւ աշխարհիս երեսին գոյութիւն չունի աւելի ոճրածին ու անպարոյ աւազակ, քան ինքը խորհրդային իշխանութիւնը:

×

Տիգրանի հետ միասին տասը օր ապրեցանք նոյն սենեակին մէջ: Գիշերները կը լուսցնէինք զրուցելով: Կը պատմէր ու կը պատմէր: Ցափշտակութեամբ, հիացումով եւ, յաճախ ալ, զարմանքով մտիկ կ'ընէի իրեն: Գիշեր մըն ալ հետեւեալն ըսաւ.

— Այս բոլորը կը պատմեմ, որովհետեւ կրնայ պատահիլ, որ դուն յաջողիս ազատուիլ: Իսկ ես կը մնամ հոս եւ չգիտեմ, թէ վաղը ի՛նչ կրնայ պատահիլ ինծի: Գոնէ, այս ամէնը դուն գիտցիր...

Եւ պատահեցաւ աններեւակայելին: Տիգրանը այլ եւս մեզ հետ չէ...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԵՔ ԵՐԳԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Մեր լեռներում երկնայեց, մեր ձորերում խորախոր
Մեր դաշտերում նորահերկ, ուր բացւել է ուրախ օր,
Մեր հնօրեայ գիւղերի, քաղաքների վրայ մեր
Ես տեսնում եմ թռչում են երազների երամներ:

Երազների երամներ եւ կարօտներ եւ իղձեր,
Այնքան մաքուր, որ անցեալ ոճիրները չեն պղծել,
Նրանք թռած գալիս են, է՜յ, դարերի յետեւից,
Եւ օրէ օր աճել են մինչեւ եկել, հասել ինձ:

Ու տեսնում եմ ես ահա, թռչունները այդ տարագիր,
Որ ծնունդ են դարերի տառապանքի կրկնակիր,
Օ՜ շատերը ինձ ծանօթ են, գուցէ մի օր մանկական,
Իմ հոգուց են դուրս թռել, որ այսօր էլ ինձ ետ գան:

Գուցէ նրանք թռել են մի հայրական մեծ սրտից,
Մի մայրական կրծքից՝ որ մի օր կաթ է տուել ինձ,
Բայց շատերը ինձ էութեամբ անծանօթ են եւ օտար,
Է՜յ, ո՞վ գիտէ՝ ծնւել են ինձնից առաջ քանի՜ դար...:

Բայց ամէնքի թեւերին մի նիշ կայ ինձ հարազատ,
Տառապանքի կնիքը՝ յոյսի շողով յարազարդ,
Հէնց այդ նիշն է, այդ նիշն է անջնջելի միշտ գրուած,
Որ մեր աշխարհը նրանց դարձնում է հանգրուան:

Ահա, որպէս թիթեռներ միշտ ծաղկասէր, լուսաքաղց,
Նրանք իջնում, թառում են մեր դաշտերին նոր ծաղկած,
Նրանք որպէս լոյսի շիթ, որպէս կաթիլ արեւի՝
Մտնում են վար ու նստում մեր նոր տաշած քարերին:

Որպէս յոյսի պսակում, որպէս կամքի կարմիր փայլ՝
Շողշողում են, աշխատող դէմքի վրայ տիրակալ:
Մանուկների աչքերում, մեր ջրերի պէս վճիտ,
Փայլում են այդ երազները, իբրեւ ժպիտ վառ ու ջինջ:

Ու հիմա էլ, երբ ես այս երգի տողերն եմ գրում
Նրանք իբրեւ լոյս իմաստ փռւում են այս տողերում:
Օ՜, ամէն ուր, ամէն ուր, որ նոր կեանքն է խլրտում,
Մարմնաւորուած իջնում են այդ երազները ու նստում:

Նստում են մեր լեռներին, մեր ձորերին խորախոր,
Մեր դաշտերին կանաչած, ուր բացւել է ուրախ օր:

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ

ՏԱՐՕՆԻ ՍՈՒՐԳԸ

ԱԹԷՆՔ.— Մխացող աւերակներու, քանդուած տաճարներու, անշուք շիրիմներու եւ մոխրակոյտներու շուրջն է որ պիտի տօնենք Տարօնի տառապանքի ու պայքարի Օրը:

Ձերն օրն է Տարօնցիներ, ձեր օրը, որովհետեւ հազարաւոր Տարօնցիներ ազգութեան եւ հայրենիքի համար մոռցան իրենք զիրենք եւ տարուեցան դէպի մեծ ու ահաւոր Գողգոթան, ներկայիս կը տեսնէք որ այդ ահագին տարածութեան վրայ կուտակուած մոխրակոյտերը եւ անթաղ շիրիմները ինչպէս ոտքի են կեցեր մէկ մարդու պէս եւ մեզի կը նային սպասելով մեզմէ յարգանք այս օրուան հանդէպ, սպասելով ուխտի այն խօսքին, որ իրենցմէ մեզի մնաց որպէս երդումի խօսք, իբրեւ գերագոյն կտակ ու պատգամ:

Կործանուած երդիքներու տակ զուլումի ճիրաններէն ճմլուած Տարօնցիներուն համար է, որ Տարօնի հալալ հողին փարած դարերու ընթացքին դարտերու տակ հալ ու մաշ եղած, հորիզոնի մէջ ճախրող կռունկներէն եւ անցնող հովերէն ազատութեան խապրիկ կը մուրային:

Տարօնի տառապանքի պատմութիւնը քանի քանի ողբերգական դէպքեր ունի, — կախաղան, աքսոր, ջարդ, աւեր ու հալածանք եւ բռնաբարումներ, լեցուն է մեր անբախտ Տարօնի պատմութիւնը: 60ական թուականներէն սկսեալ քու կրած տառապանքիդ բովէն էր, որ ի յայտ եկաւ ազգային ազատութեան գաղափար եւ հայրենիքի տենչ: Այդ երկարաձիգ տարիներէն ի վեր, դուն քու ուխտ առիր ազգային ազատագրութեան բեռի ծանրութիւնը, ու քալեցիր ճակատդ բարձր, զարկիր ու զարնուեցար գերազանց ուժերու դէմ եւ արիւնով ներկեցիր Տարօնի լեռն ու դաշտը, եւ հաւատաւոր քու արդար պահանջքիդ, դարերէ ի վեր Տարօնի կրած տառապանք եւ խնկելի անմահ յիշատակութիւնը Պատմութեանց մէջ անջնջելի կը մնայ: 80ական թուականներէն, որ վերադար Թօնքի թուականն է, Տարօն կը խայտար հայրենիքի ազատագրութեան տենչով: Տարօն արհամարհեց կեանք, չառնկայ արիւնէն, չվախցաւ կախաղանէն, բանտէն եւ աքսորէն, եւս առաւել բոցավառուելով հնչեցուց իր արդար բողոքի ձայն, կռուեցաւ ազատութեան տենչով ու միշտ մնաց

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ - ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(Իր մահուան տասնամեակին առթիւ)

Նոր լոյս տեսած էր իր առաջին հատորը, Տրտմութեան եւ Խաղաղութեան Երգեր, այն օրերուն, երբ «Ճակատամարտ» օրաթերթը, իրարու ետեւէն, շաբաթը քանի մը անգամ, հրատարակութեան կուտար անոր քերթուածները:

Զարիֆեանին հանդիպեցայ «Ճակատամարտ»ի խմբագրատան մէջ, ուր գրի առաւ իր գրքին ճակատը, դողդոջուն մատներով, քանի մը տող, իբրեւ ձօն:

Առաջին եւ վերջին հանդիպումս պիտի ըլլար դալկահար երիտասարդին հետ, որուն ճակատը, այդ օրը, համեստ հպարտութեան մը ճառագայթը կը ցոլար: Համեստ՝ որովհետեւ իրեն շռայլուած բառերն ու խօսքերը չափազանցուած կը գտնէր: Կ'ըսէր թէ ընկերներն ու մտերիմ բարեկամները շատ ազնիւ ու բարի էին իրեն հանդէպ: Սակայն միայն այս վերջինները չէին, որ բանաստեղծ մը ողջունեցին անոր առաջին հատորին մէջ, այլ բոլոր անոնք որ առաջին իսկ ընթերցումով, եւ պահելով բոլոր համեմատութիւնները, մեր օրերու Դուրեանն ու Մեծարենցը ողջուներ էին. ոչ թէ անոր համար, որ ուա՜ղ, ճակատագրով կ'եղբայրանար անոնց, այլ որովհետեւ, խորքով բանաստեղծ, իր հոգին Տրտմութիւնն ու Խաղաղութիւնը կ'երգէր, եւ որոնց պիտի գային միանալ շուտով Կեանքի եւ Մահուան երգերը...:

Ոչ միայն հոգիով եւ ներշնչումներով բանաստեղծ էր Զարիֆեան, այլ եւ արտաքին իր ապրումներով, վարած կեանքին մանրամասնութիւններով: Երազող, փնտռող, կարեկցող ու աղօթող բանաստեղծ էր: Գիշերները ներշնչումի ամէնէն բանաստեղծական պահերն էին անոր համար: Կ'ապաստանէր ծառերուն ստուերներուն: Հոն կը կենար գլուխը կախ, աչքը թաց, դիտելով հեռուն ծովը եւ դալկահար լուսինը: Յաճախ սաղմոս կը կարդար, մանաւանդ Պայրըն, զոր կը սիրէր արուեստագէտի սիրով ու նախանձով: Գիշերները բաց դաշտին վրայ կ'անցընէր, խոկալով ու երազելով եւ գրի առնելով հետեւեալ յատկանշական տողերը.—

Ես գիւղին մէջ աղքատ քերթող մ'եմ,
Ցորեկը, մութ անտառին մէջ տրտում
երգեր կը հիւսեմ,
Ու գիշերը, աստղերուն տակ, երազանքի կը նստիմ,
վայրի ծաղիկ կը փեթթեմ:

Զարիֆեանի հոգին գերզգայուն թելերով կապուած էր իր շրջապատին հետ: Ծնունդն էր Սկիւտարի պէս միջավայրի մը, ուր խառնուածք ունեցող երիտասարդները չեն կրնար չըլլալ գրագէտ կամ բանաստեղծ: Բնութիւնը կը հրապուրէր բոլոր արուեստ հոգիները: Մտաւորական-կրթական միջավայրը արուեստագէտներ կը պատրաստէր: Զարիֆեանի պէս զգայուն հոգի մը չէր կրնար կանուխէն չազդուիլ բոլոր այս ազդակներէն, եւ մանաւանդ չքամել սիրոյ բաժակին վերջին կաթիլը: Անոր գերզգայութիւնը կատարեր էր իր դերը: Մէկ կողմէ դարձնելով երիտասարդը բանաստեղծ, որ քնարի մը վրայ իր ներքին տրտմութեան սէրերը կը քնարերգէր, միւս կողմէ քանդելով անոր ֆիզիքականին վերջին պատնէշները, ազատ ասպարէզ տալով արտաքին ամէն յարձակումներու, տանելով հէք քերթողը դէպի շիրիմ, այնքան վաղահասօրէն...

×

Հոգեբանական պահու մը կը զուգադիպէր Զարիֆեանի յայտնութիւնը: Աչքի առջեւ բերէք զինադադարին յաջորդող տարիները, 1918—21: Անդարձ մեկներ էին մեր գրականութեան վարպետները: Բառին գրական եւ արուեստագիտական իմաստով գրականութիւն գոյութիւն չունէր: Վերապրող գրական սերունդը, եւ այն որ նոր սկսեր էր գրել, կը գտնուէին տարագրութեան սարսափներուն անմիջական ազդեցութեան տակ: Թերթերը կը լեցուէին անհատական յուշերով եւ ականատեսի ցնցող պատմութիւններով: Հակակշիռ գոյութիւն չունէր եւ ոչ ալ գրական մտահոգութիւն: Ոչ մէկ գրող կը փորձէր պատկերացնել հայաջինջ Մեծ Եղեռնը իր համայնական ծաւալով ու տարողութեամբ գրական ստեղծագործութեանմը մէջ, ուր պիտի դառնէին սովորական ձեւերուն երանգները, եւ ուր պէտք էր յայտնուէր բաբախող այն ոգին, որ տարագրութեան բովանդակ տարիներուն ապրեցաւ, հնչեց, շրջան ըրաւ բոլոր անկիւնները եւ արիւնոտ անապատները, բանտերու նկուղներուն մէջ, լեռներու կոյս կատարներուն վրայ, անտառներուն խորը եւ հայրենական արծաթ ջուրերուն գոգը: Այն ոգին, որ ցեղին դարաւոր անկումներուն եւ հոգեւարքին մէջ իսկ խիզախօրէն ժպտեցաւ դահիճներուն եւ ոճրագործներուն...

Հերոսական ամայութեան մը մէջ էր հետեւաբար, որ կը յայտնուէր Մատթէոս Զարիֆեան: Մխիթարական եւ կազդուրիչ էր անոր երգը. առաջին իսկ օրէն անոր քնարը մեզի կը բերէր անկեղծ եւ ապրուած տրտմութեան եւ փնտռուած խաղաղութեան արձագանգը: Սիրեցինք իր առաջին երգերը, եւ այդ երգերով՝ երգիչը: Որովհետեւ անիկա մեզի կը բերէր տխրութեան մէջ քնքուշ եւ զգայուն երգերու գեղեցկութիւնը: Եւ ինչո՞ւ համար չսիրէին զինքը մանաւանդ բոլոր այն երիտասարդները որոնց հոգիներն ալ երկնի պէս խոռված էին հիւանդագին հեծեծանքներով: Այս էր պատճառը, որ Դուրեանին ու Մեծարենցին պէս Զարիֆեանն ալ դարձաւ երիտասարդութեան սիրելի երգիչը:

Մէկը, որ կը զգայ թէ իր կեանքի լապտերը կը մթագնի հետզհետէ, որ իր աչքերը կը խաւարին ու բնութեան գեղեցկութիւնները հազիւ տեսանելի կը դառնան, որ պայծառատես գիտակցութիւնը քերթողը գերեզմանին դուռները կը տանի հետզհետէ եւ անոր ականջին տխուր մեղեդիներ կը հծծէ, — այդպիսի հոգի մը անկեղծ դառն մեքենայ մը պիտի դառնար, եթէ աշխարհին հոգն ու վիշտը երգելէ դադրելով երգելէ իր հոգիին սեփական վիշտն ու տառապանքը: Զարիֆեանի քերթուածները ուրեմն անոր հոգիին պատմութիւնը կ'եղերերգեն:

Բայց Զարիֆեանի տրտմութիւն եւ խաղաղութեան կարօտը, առաջին ակնարկով, մելամաղձոտ եւ յոռետեսի շեշտ մը չունին, ինչպէս երգերը բոլոր այն մեծ հոգիներուն, որոնց կեանքին ունայնութիւնը ողբերգեցին դարերէ ի վեր: Անոր տխրութիւնը շատ բնական, վայրկեանէ վայրկեան կեանքին եւ իր գեղեցկութիւններուն կը հրաժեշտ տալու գիտակցութենէն կը ծնի, գիտակցութիւն մը, որ կը դառնայ անոր գրական նկարագրին ամէնէն հարազատ ու անխարդախ մէկ տարրը:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1)

պատնէշի վրայ կանգնած եւ հաւատաւոր իր սուրբ ուխտին եւ խաչային : Սակայն 1914ին մեծ պատերազմին, մեր դարաւոր Թշնամի Թուրքին սուրբ սահմանուեցաւ խեղդելու մեզ, սակայն չկրցաւ իր նպատակին հասնիլ : Տարօնի մազապուրծ ազատատենչ երիտասարդներ, որդեկորոյս հայրեր, ծնողազուրկ վրէժի կրակով լցուած տղաք մտան կամաւորական բանակի մէջ, անկարելին կարելի դարձուցին ու հասան հայրենի արիւնաներկ հողին վրայ : Մխացող խարոյկներ, մոխրակոյտներ, փշրուած գանկեր եւ կործանուած տաճարներ շարժանկարի նըման կը դիտեն չարանչարան : Դիտելով կը համբուրեն եւ կը բացականչեն .— « Ով դուք անմահ հերոսներ, ձեր արիւնով սրբագործուած ու նուիրական ուխտի ամբողջացման համար կ'ուխտենք քալել այն փշոտ ճանապարհով, ուրկից դուք քալեցիք » : Ահա հերոս ժողովուրդի սուգի տօնն է այսօր, ոչ թէ սուգի տօն, այլ ուխտի տօն է : Ծունկի գանք այդ հերոս ժողովուրդի անշուք շիրիմին առջեւ եւ ուխտենք անշեղ քալել անոնց խաչային եւ ուխտին փշոտ ճանապարհով : Դասալքութիւնը դաւաճաններու համար է եւ յուսահատութիւնը Թերահաւատներուն, իսկ դուք, Տարօնի բեկորներ, հերոս նահատակ ժողովուրդին ոսկորները դեռ արեւի տակ են, Տարօնի հողը կը սպայ ցաւոտ սրտի խորունկ վէրքերով : Ծունկի եկուր եւ պահ մը հոգիով սլացիր եւ դիտէ վայրկեան մը այն վերջին մահասարսուռ գալարումը, որ կրեց այդ հերոս ժողովուրդը, իր դարաւոր Թշնամիներէն, խոնարհէ այս սրբազան օրուան առթիւ այդ աճիւններու առաջ, ոչ թէ արտասուքով, այլ վճռատու եւ ուխտաւոր հոգիով, աշխատէ որ այս սուգի տօնը փոխանակես յաղթանակի տօնի, չէ՞ որ մայրը ցաւով զաւակ կը ծնի, իսկ այդ ցաւով ծնած զաւակը կը լինի ծնողաց ուրախութեան պտուղ, եւ նոյնպէս դուն հաւատաւոր եղիր, որ այս սուգի տօնը մօտիկ ապագային պիտի ստեղծէ յաղթանակի տօն հայրենի հողին վրայ :

Ցարգանք այդ անվեհեր հերոսներուն, եւ փառք անոնց անջնջելի յիշատակին :

ՄԻՀՐԱՆ ԱՄԻՐԵԱՆՑ

×

ՌԸՆԱԺ .— Արիւնոտ Թուականի մը 19րդ տարեդարձն է այսօր, Թուական մը որ անմոռանալի պիտի մնայ սերունդէ սերունդ եւ պատմութենէ պատմութիւն, որովհետեւ ճիշդ այդ Թուականին էր որ բնաջինջ եղան Տարօնի հայ ժողովուրդը եւ իր հերոսները : Եկէք, ուրեմն, ով Տարօնի ցիր ու ցան բեկորներ, Վարդավառի տօնն է այսօր, Մշոյ Ս. Կարապետի ուխտին օրն է եւ Տարօնի ժողովուրդի կոտորածին օրը : Եկէք բոլորս միասին պահ մը երթանք դէպի աւերակ Տարօն, եւ անգամ մը եւս տեսնենք մեր պաշտելի նահատակներուն մնացող ոսկորները, եւ վերյիշենք մեր անցեալը : Չկայ Մշոյ Ս. Կարապետը, չկայ անոր քաջ ժողովուրդը եւ չկայ այն օրուան երիտասարդութիւնը, որ Ս. Կարապետին անունը տալով զէնք կ'առնէր ու լեռ կը բարձրանար յանուն հայրենիքի ազատութեան, եւ բազմաչարչար հայ ժողովուրդին պատիւը բարձր պահելու համար : Մնացած ենք քանի մը բեկորներ, հալածական ու Թափառական աշխարհէ աշխարհ, երկիրէ երկիր եւ քաղաքէ քաղաք, ու շատ հեռու մեր սիրելի Տարօնէն :

Թէեւ փոքր էի այդ օրը, բայց կը յիշեմ այն հազարաւոր կարաւաններուն լացն ու ճիչը, որ կ'այրէին կրակի բոցերով կամ ողջ ողջ կը լեցնէին Մեղրայ ու Մուրատ գետերուն մէջ : Տասնեւինը երկար տարիներ անցած են այն արհաւիրքի օրէն եւ ես հասակ եմ նետած այս օտար պողոտաներուն վրայ : Եւ սակայն դեռ յիշողութեանս մէջ Թարմ է այն հազարաւոր մայրերուն, քոյրերուն եւ մանուկներուն բզկտուած մարմիններուն պատկերը : Եթէ մենք վերապրող Տարօնցիներս սրբութեամբ չկատարենք մեր պարտքը հանդէպ մեր նահատակ ժողովուրդին եւ հերոսներուն, եւ եթէ անոնց կտակն ու յիշատակը վառ չպահենք մեր սրտերուն մէջ եւ չփոխանցենք սերունդէ սերունդ, կը նշանակէ որ մենք անարժան ժառանգորդներն ենք այն անթաղ մեռելներուն որ ինկան մեր փրկութեան համար : Վայ անոր որ կը մոռնայ անոնց կտակն ու արիւնը : Այսօր այս 19րդ տարեդարձի առթիւ երկիւղածութեամբ խոնարհինք անոնց խնկելի շիրիմին առջեւ, անգամ մը եւս վերանորոգենք մեր ուխտը, գիտակցութեամբ վերցնենք բեռը եւ հաստատ ու վճռակամ երդուինք քալել ազատութեան փշոտ ճամբայէն, ուր ինկան Հրայրն ու Գէորգ Չաւուշը եւ Տարօնի ամբողջ արի արանց հերոսները, եթէ մենք սրբութեամբ չհետեւինք մեր պաշտելի հերոսներուն եւ չկատարենք մեր սրբազան պարտքը ու չքալենք անոնց մեզ առաջնորդած ազատութեան գաղափարի փշոտ ճամբայէն, ուրեմն ողջ աշխարհ անէծք Թող կարդայ մեզի՝ անարժան ժառանգորդներուս : Մենք վերապրող Տարօնցիներս պէտք է որ Վարդավառի օրը վառ պահենք մեր սրտերուն մէջ այդ յիշատակը եւ զայն փոխանցենք սերունդէ սերունդ եւ որպէսզի գալիք սերունդը տեղեակ ըլլայ Տարօնի անցեալին : Որովհետեւ Վարդավառի օրն էր որ ոճրագործ Թուրքը իր զարհուրելի եաթաղանով վերջացուց այդ ազատատենչ եւ արի հոգիները : Եթէ մենք չտեսնենք Տարօնը ազատագրուած, գոնէ մեզմէ վերջ անոնք ըլլան արդար ժառանգորդները խոպան Տարօնին : Կարօտ ունինք քեզի, ով սիրելի հայրենիք Տարօն, կարօտ մը որ կը հալեցնէ ու կը մաշեցնէ մեր տարագիր կեանքերը այս օտար հորիզոններու տակ :

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

= o =

Ֆրանսական Պետական Կարմիր Խաչի անդամուհիներէն Տիկին Բասմաջեան յաջողութեամբ աւարտեց նոյն Ընկերութեան կողմէ բացուած հիւանդապահուհիներու դասընթացքը եւ ըստացաւ վկայագիր մը ամէնէն բարձր նիշով :

Տիկին Բասմաջեան աւարտած է նոյնպէս քիմիական եւ կազային պատերազմի դէմ ինքնապաշտպանութեան դասընթացքները, որ բացուած են Պատերազմական Վիրաւորեալներու Օգնութեան կոմիտէին կողմէ :

Այս վերջին դասընթացքները աւարտած է նաեւ իր ամուսինը, պատմագէտ եւ բանասէր Պ. Կ. Բասմաջեան :

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...

Ապէտին Տավէր պէյին

Մեծ պատերազմի ընթացքին՝ Թուրք կառավարութիւնը կամ Իթթիհատական արտաքին պրոպագանտի համար իր պատրաստած մէկ ալբոմին մէջ հրատարակեց « Հին Հայաստան »ի մէկ քարտէս, Եւրոպայի ցոյց տալու համար Թէ Հայերն իրենց պատմական սահմանները պահանջելու նպատակով՝ դպրոցականներուն անգամ ապստամբութեան պատրաստելու դասեր կուտան :

Արդ, ես ալ Թրքական դպրոցներու մէջ գործածութեան համար պատրաստուած եւ արաբատառ Թուրքերէնով գրուած գիրք մը պիտի մատնանշեմ ձեզի : Վերնագիրն է՝ « Խարիթալը Մուսավվէր մէմալիքի օսմանիյէ ճիւղրաֆիասը », այսինքն՝ (Քարտէսաւոր պատկերազարդ Օսմանեան երկիրներու աշխարհագրութիւնը), զոր իմ գործածութեանս համար նուէր տուած էր ինծ հին աշակերտներէս մէկը :

Գրքիս հեղինակն է՝ Իպն էլ Նիւզհէթ Ճէվատ, եւ տպուած է Կ. Պոլիս, Հիջրի 1328ին, այն է՝ քրիստոնէական 1910 Թուականին, ուրեմն՝ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք բոլոր Նախակրթարաններու եւ Երկրորդական վարժարաններու Բ. ու Գ. տարիներուն մէջ դասաւանդութեան յատուկ :

Բանանք՝ հիմա այս գրքին 102րդ երեսը, ուր մեծ տառերով գրուած սա բաժանումը կայ .

« Քիւրտիստանի եւ Հայաստանի բնական աշխարհագրութիւնը » :

Իսկ յաջորդ երեսը (էջ 103) կը Թուէ « Հայաստանի լեռները », չմոռնալով յիշատակել նաեւ Թէ՝

« Հայաստան երեք մեծ մասերու բաժնուած է . մէկ մասը՝ հիւսիսային արեւելեան կողմը՝ Ռուսաստանի մէջ է . երկրորդ մասը՝ արեւելեան կողմը՝ Պարսկաստանի մէջ է . իսկ երրորդ մասը՝ Տաճկաստանի մէջ է » (իմ կողմէ ստորագծուած) :

Դարձնենք էջը (104) :

Հոս կ'ըսէ հեղինակը .

« Օսմանեան Հայաստանը՝ (իմ կողմէ ստորագծուած) Պոնտոսի եւ Հայկական Տաւրոսի լեռնաշղթաներուն միջեւ բարձրացած երկրամաս մըն է ... » :

Իսկ գետերն են՝ Ճորոխ (էջ 105) Արաքս, Եփրատ (Սեւ Ջուր) :

Լիճերը .— « Հայաստանի մէջ կան շատ մը մանր լիճեր, եւ Վանայ լիճ անունով ալ մեծ լիճ մը ... » :

Հիմա գանք «քաղաքական աշխարհագրութեան» (էջ 106), ուր հեղինակն այսպէս կը խօսի .

« Հայ ազգին հիմնադիրը համարուող Հայկի անունն՝ այս ազգին տրուելով, « Հայկեան » անունով յորջորջուած են Հայերը » :

« Տիգրանի ժամանակ Հայաստանի երկիրը մեծաշուք փառաւորութեան շրջան մը անցուցած է » :

Եւ, այսպէս, համառօտ կերպով կը շարունակուի Հայոց պատմութիւնը, յիշելով Արշակունեաց եւ Բագրատունեաց հարստութիւնները, իսկ Ռուբենեանց հարստութեան խօսքը չըներ բնաւ, այլ կը յիշատակէ « չորրորդ դարուն սկիզբները՝ Ս. Գրիգորի ձեռքով Հայոց մէջ քրիստոնէութեան մուտքը » :

Բայց գրքին ամէնէն հետաքրքրական կէտն հոն է, որ հեղինակը ասիական Տաճկաստանի ընդարձակութեան համեմատ՝ բնակչութեան նուազութիւնը նկատելով, կը յայտարարէ (էջ 55) .

« Ասիական Տաճկաստանի բնակչութեան այսօրուան նուազութեան պատճառը՝ երբեմն երբեմն տեղի ունեցող եւ դարերէ ի վեր շարունակուող յարձակումները, ջարդերը, աւազակութիւններն ու աւարառութիւններն են, որոնք պատճառ եղած են բնակիչներու պակսելուն, եւ աղքատութեան ու Թշուառութեան շատնալուն » :

Այսօր այսքան :

Երբ որ կ'ուզէք, նորէն կը խօսինք, Ապէտին Տավէր պէյ :

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Օտար բառ մըն է այս, Թէեւ այնքան նման հայերէնի : Սանսկրիտ լեզուով, «վարդավառ» կը նշանակէ ջուր ցանել : Արդարեւ հայ ժողովուրդը, իր բնագաւառին մէջ, Վարդավառի տօնին՝ սովորութիւն ունէր ջուր ցանելու իրարու վրայ : Եկեղեցիէն ելլելէ վերջ, երբ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները կը հաւաքուէին ծառերու շուքին տակ, գիւղերու հրապարակին վրայ (ընդհանրապէս դպրոցի կամ եկեղեցիի առջեւ), յանկարծ մին կամ միւսը, գաղտնի, ջուր կը սրսկէ իր ընկերներուն վրայ,— երբեմն աւելով, երբեմն կանանչ ու երկար ճիւղով՝ Թաթխելէ յետոյ ջուրին մէջ : Իրար Թրջելու այս սովորութիւնը պարզ զբօսանք մը չէ միայն, այլ եւ աւանդութիւն մը որ կը մատնէ հին հեթանոսական դարաշրջանի մը հետքերը : Արդարեւ Վարդավառը նախաքրիստոնէական տօն մըն է եւ կապուած է երկրագործական - անասնապահական տօներու շարքին, որոնց մասին խօսեցանք այստեղ : Ըստ աւանդութեան՝ ջուրի եւ ծաղիկի օր մըն է Վարդավառը, երբ հայ երկրագործ ժողովուրդը, ամրան այս շոգուն, կ'ապրի մէկ մտածումով,— ջո՛ւր իր ծլած, աճած եւ ծաղկած ցանքերուն : Տարւոյն այս օրերուն՝ երաշտի սպառնալիքը կը կախուէր հայ գիւղերուն վերեւ : Եւ ժողովուրդը կը ստիպուէր դիմել մոգութեան,— աստուածներուն կամքով անձրեւ բերել դաշտերուն վրայ : Այդ իմաստով՝ ստեղծուած էր զանազան արարողութիւններ, որոնք կը մնան մինչեւ հիմա : Գիւղէ գիւղ կը տարբերին այդ արարողութեանց անունները,— այսպէս ծանօթ է խուշկուրուրիկ, խուրձկուլուլու, նուրին, չիչի - մամա :

Խումբ մը պատանիներ կ'առնեն ցախաւել մը, կը հագուեցնեն աղջիկի մը պէս, Թեւեր ու գլխարկ, մազեր ու շրջազգեստ,— աղջկան մը պաճուճապատանքը վերջապէս : Այս աղջկան ձեռքէն բռնած՝ կը պտըտցնեն գիւղին փողոցներուն մէջ, կանգ առնելով իւրաքանչիւր տան առջեւ, ուր կ'երգեն այսպէս .

Խուշկուրուրիկն եկեր ա,
Շալէ շապիկ հագեր ա,
Զովէ գօտիկ կապեր ա,
Երկնքուց ցօղ ա ուզում,
Գետնից պտուղ ա ուզում,
Եղ բերէք՝ պորտին քսենք,
Ջու բերէք՝ թաթին դնենք :

Տնեցիները, պատուհանէն, ամանով ջուր կը Թափեն խուշկուրուրիկին գլխուն, երբեմն ալ զայն պտըտցնողներուն վրայ : Ցետոյ իւղ եւ հաւկիթ կուտան անոնց : Խուշկուրիկին «քոյրիկ»ները հաւաքելով այդ նուէրները, դուրս կ'ելլեն գիւղէն, առուի մը մէջ կը նետեն խուշկուրուրիկը, հաւաքուած իւղով եւ հաւկիթով ձուածեղ կը պատրաստեն ու կ'ուտեն :

Կարգ մը գիւղերու մէջ ալ (Արմաշ), աղջիկ մը կամ պառաւ կին մըն է, որ կը մերկանայ, կը հագնի ճերմակ ու երկար շապիկ մը, գլխուն վրայ կը դնէ մաղ մը, եւ մաղին վրայէն կը տաւ մը, որ կը կախուի եւ կը ծածկէ իր ամբողջ հասակը : Այսպէս կը կոչուի չիչի - մամա, որ Թարգմանի «Թրջած մայրիկ» : Երբեմն ձեռքը կը տրուի խաչ մըն ալ, բայց ամէնէն կարեւորն այն է որ չիչի - մաման ըլլայ անմեղ աղջիկ մը, որպէսզի լսուի աղօթքը եւ անձրեւ գայ : Ցաճախ կ'ընտրուի կոյր աղջիկ մը, այն կարծիքով Թէ կոյրը անմեղ է, մեղքին գաղափարը չունի : Ցետոյ խումբ մը աղջիկներ կը պտըտցնեն նոյն արարողութեամբ :

Խուշկուրուրիկը կամ չիչի - մաման կը կատարուի ամէն երաշտ եղանակի, բայց իրարու վրայ ջուր ցանելու սովորութիւնը՝ միայն Վարդավառին : Սակայն երկու աւանդութիւններն ալ ունին նոյն իմաստը եւ կը խորհրդանշեն նոյն գաղափարը,— ջո՛ւր ծլած, աճած եւ ծաղկած ցանքերուն համար :

Հեթանոսական դարերու այս աւանդութիւնը չկրցան քանդել մեր առաջին քրիստոնեաները : Գրիգոր Լուսաւորիչ, որ, քաղաքական տեսակէտով, յունական քաղաքակրթութեան գործակալ մը հանդիսացաւ ընդդէմ պարսկական քաղաքակրթութեան ազդեցութեան, որ կը տիրապետէր մեր վրայ, մեզ միանգամընդմիշտ ազատելու համար արեւելքի գերիշխանութենէն՝ կրօնական յեղափոխութեամբ մը քանդեց անցեալին հետ ամէն կապ եւ հոգեկան հաղորդակցութիւն, որ կը կատարուէր հեթանոսական աւանդութիւններով : Այդ բարբարոս քանդումին ամէնէն աւելի ենթարկուեցաւ Տարօն, որ վառարանն էր հայ քաղաքակրթութեան, միաժամանակ ամէնէն աւանդապահը եւ քաջ պաշտպանը հին մշակոյթին : Տարօն ունէր հռչակաւոր մեհեաններ, ուր կիներ եւ այրեր կը փառաբանէին հեթանոս բարքերու գինովութիւնը : Գրիգոր Լուսաւորիչ քանդելով մեհեանները, եւ կիներու «ոտքը կոտրելու համար»՝ Տարօնի մէջ հիմնեց եկեղեցի մը անունով այն սուրբին, որ կ'ատէր կիները,— Ցովհաննէս Մկրտիչ, այլ անունով՝ Կարապետ : Այս Ս. Կարապետ եկեղեցին եթէ, երկար տարիներ կըրցաւ կաթողիկոսներու դէմ յարձակման, եպիսկոպոսներու սպանութեան Թատերաբեմ դառնալէ յետոյ, ի վերջոյ յաղթեց մեհենական քաղաքակրթութեան, չկրցա՛ւ սակայն մոռցնել կարգ մը աւանդութիւններ : Վարդավառի տօնը մէկն է այդ աւանդութիւններէն, որոնք հին խանդավառութիւններով եւ ցեղային ջերմեռանդութեամբ կը կատարուին ամէնէն աւելի Տարօնի մէջ :

Տարօնէն դուրս ալ, անշուշտ, հայ ժողովուրդը երկրագործական - անասնապահական կեանքի իր հին տօներուն սէրը վառ կը պահէ, հակառակ քրիստոնէական ըմբռնումներուն, զորս տուին իրեն : Ջուրի պաշտամունքը, սակայն, իր մէջ արարողութիւն մը, հեթանոսական աւանդութիւններու մասին նախընտրութիւն մը ըլլալէ աւելի, տնտեսական պահանջի մը բացատրութիւնն է, եւ ուրիշ ոչինչ :

Վարդավառին, երբ հայ գիւղացիները ջուր կը ցանեն իրարու վրայ, երբ հայ հովիւները կանանչ ճիւղերով եւ գոյնզգոյն ծաղիկներով կը զարդարուին, երբ անասնապահները ծաղիկներով խաչաձեւ փունջեր կը շինեն եւ կթուած կովերուն եղջիւրները կը զարդարեն, ոչ ջուրով հեթանոսութիւնն է որ կը խորհին պանծացնել, ոչ ալ խաչով՝ քրիստոնէութիւնը,— Վարդավառի տօնը, խորքին մէջ հեթանոսական, արտաքնապէս քրիստոնէական, ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ միայն հայ գիւղացիին տնտեսական մտահոգութիւնը,— բերքին յաջողութեան խնդրակատար տօնն է ան :

ՏԻԿԻՆ ՔԻՒՐԻ

»»»: «««

Տիկին Քիւրի, աղջիկի անունով Մարիա Սքլոտովսքի, ծնած էր Լեհաստան, 1868ին : Երկրորդական կըրթութիւնը ստանալէ յետոյ Վարշաւայի մէջ, կուգայ Փարիզ եւ կը հետեւի քիմիագիտութեան : 1895ին կ'ամուսնանայ Փիէր Քիւրիի հետ, որ քիմիագիտութիւն կը դասախօսէր Բնագիտութեան վարժարանին մէջ : Այնուհետեւ երկուքը կը նուիրուին քիմիական փորձերու, առանց մէկուն ինքնատպութիւնը ստուեր ձգելու միւսին ինքնատպութեան վրայ :

ԺԹ. դարու վերջերն է : Գիտական աշխարհը բռնուած է տարօրինակ տենդով մը,— աշխատանոցները կը գործեն գիշեր ցերեկ, մրցելով իրարու հետ : Ռէօնթկէն նոր գտած էր Ք. ճառագայթները, իսկ Հանրի Պէքըրէլ՝ շողարձակութեան երեւոյթը : Ֆրանսացի մեծ գիտունը դիտեր էր, որ ուրանիումի աղերը օժտուած էին փոսփորային տարօրինակ փայլով մը,— հետաքրքրական էր այս շողարձակութիւնը, որովհետեւ փոսփորականութիւնը ոչ միայն կը սպառէր ու կը հատցնէր նիւթը, որմէ կը ճառագայթէր, այլ եւ կը տպաւորէր լուսանկարչական ապակիները :

Տիկին Քիւրի կ'ուզէ գիտնալ Թէ ուրանիումէն զատ չկա՞ր մետաղ մըն ալ, որ ունենար նոյն յատկութիւնը,— շողարձակութիւն : Լեհ այս տիկինը, որ ծանօթ քիմիագէտ դասախօսի մը հետ ամուսնանալէն յետոյ տակաւին կը հետեւէր Գիտութեանց համալսարանին քիմիագիտական բաժնին, շարունակեց իր փորձերը եւ ի վերջոյ տեսաւ որ Թորիումն ալ, ինչպէս նաեւ Թորիումի աղերը կ'արձակեն Պէքըրէլի նոյն շողերը :

Այս մասին, 12 ապրիլ 1898ին, զեկոյց մը ղրկեց Գիտութեանց Ակադեմիային : Փիէր Քիւրի, իր կնոջ գիւտէն խանդավառուած, կը պատրաստէ ելեկտրաչափ մը, որպէսզի տիկին Քիւրի կարենայ չափել շողերու սաստկութիւնը : Եւ ահա տիկին Քիւրի կատարեց երկրորդ գիւտ մը,— շողարձակ մետաղները, զորս գտած էր, շատ աւելի սաստիկ փայլ մը ունէին քան ուրանիումը :

Դէպի մեծ գիւտը կարեւոր յառաջդիմութիւններ էին ասոնք : Բնագիտութեան վարժարանը, ուր կը դասախօսէր իր ամուսինը եւ ուր կը կատարէր ինք իր փորձերը, շատ աղքատ էր եւ փորձերու բոլորովին անյարմար : Այսուհանդերձ, տիկին Քիւրի կրցաւ գտնել երկու շողարձակ նիւթեր եւս : Տիկին Քիւրի մէկն անուանեց, իր հայրենիքին անունով, փոլոնիոմ, միւսը՝ ռատիոմ : Այս երկրորդը անուանեց ռատիոմ, որովհետեւ իրապէս անոր շողարձակութիւնը հազար անգամ աւելի էր քան ուրանիումի շողարձակութիւնը :

Կը մնար գտնել ռատիոմի աղը բոլորովին անխառն, զուտ : Ու նուիրուեցաւ դժնդակ աշխատանքի մը, դժնդակ որովհետեւ անհրաժեշտ էր տարրալուծել Թոննաներով ուրանիումի աղ, որպէսզի ձեռք ձգէր քանի մը տէսիկրամ ռատիոմ : Ի վերջոյ Տիկին Քիւրի յաջողեցաւ ձեռք ձգել ռատիոմի զուտ աղը, ճշդել անոր շողարձակման սաստկութիւնը, եւն. :

Մեծ էր գիւտին տարողութիւնը : Մանաւանդ բժշկութեան մէջ, ուր այնքան յեղաշրջեց դարմանաբանական մեթոտները : Ի՞նչ ցաւեր կ'ամոքէ այսօր հազուագիւտ ռատիոմը :

19 ապրիլ 1906ին, ամուսինը, փողոցէն անցած պահուն, կառքի մը տակ մնաց, գլուխը ճզմուեցաւ եւ մեռաւ տեղն ու տեղը : Սուգի մէջ, տիկին Քիւրի բովանդակ աշխարհի համակրանքին եւ հիացումին արժանացած, ֆրանսական կառավարութենէն ի վերջոյ կը ստանայ անհրաժեշտ վարձատրութիւնը,— փրոֆէսէօր կը նշանակուի Սորպոնի : Եւ դարմանելու համար մեղքը, զոր գործեցին հան-

(Շարունակութիւնը դ. էջ)

Նախարդական հոտով, բաղդատե- ցէք եւ դատեցէք ուրիշ տեսակներ .
STAMBOUL, տուփը 10 ֆր. :
SPECIAL, տուփը 6 ֆր. 60 :

ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ)

»»»· ·«««

«Հայ աղջիկ»ը տաղանուէրով Ջիւանին ոգեւորուած հայ աղջկայ գովքն է անում : Դա յաջող սիրային երգ է .

Սեւ աչերուդ, աղեղ ունքերիդ մատաղ,
Մեղրից ու շաքարից անուշ հա՛յ աղջիկ,
Վարդագոյն այտերդ միշտ գեղածիծաղ,
Քայլքդ կաքաւի պէս քնքուշ, հայ աղջիկ :

«Ազգ իմ, որքան նկուն մնաս» տաղանուած երգը ազգասիրական բարձր եւ նուիրական զգացմունքի արդիւնք է :

Ազգ իմ, որքան նկուն մնաս,
Սիրտս քեզանից չի զատուի,
Հազար տեսակ չարչարանք տաս,
Սիրտս քեզանից չի զատուի :
Քեզ չեմ մոռնայ յաւիտեան,
Հարազատ մայր իմ Հայաստան .
Թէկուզ դրախտ էլ ինծի տան,
Սիրտս քեզանից չի զատուի . . .

«Ծիրանի ծառ»ը հանրածանօթ երգ է . սա մի ազգասիրական տաղանուէր է, այլաբանական ոգղութեամբ : Չորս հազար տարուայ ծիրանի ծառ - որ հէնց ինքը հայ ժողովուրդն է :

Հին ծառ եմ արեւելեան,
Չունիմ որոշ այգեպան .
Տունկերս ամէն երկիր
Ընկած են բաժան - բաժան . . .

«Աշխարհի բանը» փիլիսոփայական տաղանուէր է :

Ապիկար է, երբ բժիշկը հիւանդ է .
Տկարներուն նա չի կարող դեղ ճարել .
Տնանկ քարոզիչը, երբ խօսի խրատ,
Կ'ասեն թէ՝ խելք ունի ինչո՞ւ է աղքատ . . .

«Ընկեր» տաղանուէրը լաւ ընկերոջ ներբողն է . դա յայտնի դասական երգ է, իր ժամանակին շատ տարածուած : Գովելի է «բարի, գեղեցիկ եւ տաքսիրտ ընկերը» . «Ինչ մարդ ունենայ իր մօտ հաւատարիմ ընկեր, նրա գիշերը ցերեկի նման կ'անցնի» . . .

«Կաս չկաս՝ մէկ է» չնորհալի երգիծանք է :

Ում համար կը մաշուիս, անբախտ հեդինակ,
Դու քո ազգիդ համար կաս, չըկաս՝
մէկ է .
Իրենը սիրելու նա չէ ընդունակ,
Կ'ուզես եղիր հանճար, կաս, չըկաս՝
մէկ է :
Հայի համար այլոց սարեակը սագ է,
Իւր սագը իւր աչքին մէկ հաւի ձագ է,
Հայ երաժիշտ, ինչ կամեցաս նուագէ,
Նա կ'ուզէ սազանդար, կաս, չըկաս՝
մէկ է :
Ջիւան, Թուրք լինէիր, սիրուն հագնըւած,
Հայ ազգը չի սիրում Հային երգասաց.
Հայ աշուղ ես, պիտի մեռնիս դու քաղցած .
Իբրեւ աղքատ Ղազար կաս՝ չըկաս . .
մէկ է :

«Երեք ձայն» տաղանուէրը հետաքրքրական է :

Երեք ձայն կայ, շատ է սիրում ականջս,
Ոսկիի ձայն, սիրունի ձայն, ջրի ձայն» . . .

«Համեստ աղջիկը» գեղարուեստական սիրային բանաստեղծութիւն է եւ հանրածանօթ երգ . դրա իսկական վերնագիրն է Առ սիրուհին :

«Զանգը հնչեց էրզրումէն» պատմական նշանակութիւն ունեցող մի յեղափոխական - դասական երգ է, որ իր ժամանակին շատ էր ժողովրդականացած :

«Անի դու, Անի» ազգասիրական վառ զգացումներով լեցուն բանաստեղծութիւն է, սիրտ մորմոքող երգ :

Հանդիպողը քեզի տխրի կը մնայ,
Տեսնելով վիճակդ թշուառ քո Անի,
Անիրաւը երբեք էլ մօտդ չի գայ,
Բախտդ ուրացել է իսպառ քո, Անի :
Պալատներդ հողին եղան հաւասար,
Կրկին նորոգելու չունիս յոյս ու ճար,
Վանքերդ կիսաքանդ, առանց ժամաբար,
Ուր է դրութիւնդ պայծառ քո, Անի :
Ո՞ւր է Աշոտ Երկաթ, ո՞ւր Վահրամ իշխան,
Ո՞ւր է Սմբատ Մեծ — Շահնշահ ախոյեան,
Վեստ Սարգիսի ձեռքով կերաւ Յունաստան,
Ո՞ւր է սէգ Գագիկդ կայտառ քո, Անի :
Չունիս չէն մնացած մի տուն, մի փողոց,
Դարձել ես բուերու ձագուց օրորոց .
Այգիներդ ողջ եղել են փշանոց,
Գոնէ չի երեւում մէկ ծառ քո, Անի :

Այս համառօտ վերլուծութենէն կարծեմ պարզուեց, որ դժուար կապելի է տակաւին մոռնալ Ջախորդ օրերը, Պաղ աղբիւրի, Այծեամի, Ծիրանի ծառի, Համեստ աղջկայ, Անի դու, Անիի եւ այլ աշուղական գոհարների հեղինակին, քանի դեռ հայ ժողովուրդը կը մնայ ներկայ վիճակում :

Չմոռնանք յիշատակելու, որ նոյն Աշուղ Ջիւանին է հայացրել եւ լոյս ընծայել աշուղ Ղարիբի, Քէօրօղլու եւ Ասլի Քեարամի սիրուն հէքեաթները, որոնք այնքան հետաքրքրութեամբ կարդացւում են մեզանում մինչեւ այսօր էլ :

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(վերջ)

ծանուցանէ թէ հակառակ է փողոցային ցոյցերու։ Ժողովը մեծ արժէք ունի մանաւանդ անոր համար որ, անցեալ ապրիլ 12ին կարգ մը առաջարկներներկայացուցած էր կառավարութեան, ելմտական վերակազմութեան եւ պետական բարենորոգման մասին, եւ այժմ իր կարծիքը պիտի յայտնէ տրուած խոստումներու եւ կատարուած գործերու մասին։

⁂ Նախկին պատերազմիկներու ծայրայեղ թեւը անջի օր ժողով մը գումարեց Սալ Վակրամի մէջ, իսկ խաղաղասէր հատուածը այսօր յարգանքի ցոյց մը պիտի կատարէ անծանօթ զինուորի դամբարանին վրայ։

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3000 ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐ

Պ. ՎԱՀԱՆ ԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ ԹԱՂՄԱՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, յունիս 17 (Հայրենիք)։— Այսօր տեղի ունեցաւ Պ. Վահան Գարտաշեանի թաղումը, որուն ներկայ գտնուեցաւ խուռն բազմութիւն մը՝ աւելի քան 3000 հոգի։

Մարմինը ամփոփուեցաւ Սիտըլ Կրով գերեզմանատան մէջ։ Ի մէջի այլոց դամբանականներ խօսեցան ծերակուտական Քինկ, Տիրայր Արքեպիսկոպոս, Տօքթ. Բարունակեան, Ահարոնեան, Թանտրճեան, Մաթիկեան եւ ուրիշներ։ Հանդիսութեանց նախագահեց Գ. Զպուգ։

Տաճկաստան կը պահանջուի

Պոլսոյ ոչ-թուրք դպրոցներէն

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ ելմտական պաշտօնեաներ ներկայացած են գրեթէ բոլոր ազգ. վարժարանները եւ յայտարարած են որ եթէ պետական ծրագիրը նոյնութեամբ կը գործադրեն, այս մասին կրթական տնօրէնութենէն վաւերագիր մը ցուցնելու են. ապա թէ ոչ շահատուրք տալու են։

Վարժարաններու կողմէ ելմտական մասնաճիւղերուն հաղորդուած է գիր մը, ուր կ'ըսուի թէ մեր դպրոցները «մասնաւոր» չեն, այլ համայնական, ինչպէս կը ճշդէ Ազգ. ժողովին կողմէ վաւերացուած կրթական կանոնագրի Ա. յօդուածը։ Միւս կողմէ, կրթական գործավարութիւնը միշտ երեքի կը բաժնէ վարժարանները. — պետական, փոքրամասնութեանց եւ օտար։

Պատասխանագիրը կը շեշտէ նաեւ թէ համայնական վարժարանները շահու համար բացուած չեն, այլ աղոց տալու համար նախակրթութիւնը որ պարտաւորիչ է օրէնքով. հետեւաբար կարելի չէ զանոնք անհատական ձեռնարկ մը նկատել եւ շահի ենթարկել։ Արդէն, շահատուրքի նոր օրէնքին մէջ կ'ըսուի թէ բարենպատակ հաստատութիւնները զերծ են տուրքէ։

Նոյն իսկ եթէ ընդունուի թէ անոնք մասնաւոր հաստատութիւններ են, դարձեալ տուրքի ենթակայ չեն, քանի որ շահ չունին։ Արդարեւ, անկէ առաջ, երբ տուրքի խնդիր չկար, դպրոցները նպաստ կը ստանային կառավարութենէն, ինչ որ կը ցուցնէ թէ բաց ունին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ Մէց — Պէլֆոր հանգրուանին (220 քիլոմեթր) մրցումը, սպասուածէն շատ աւելի հետաքրքրական։ Հեծելանւորդները շատ դժուարութիւններու մատնուեցան։ Այս հանգրուանին ալ առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Ռօժէ Լափէպի։ Դասաւորման մէջ ալ փոփոխութիւններ եղան, այնպէս որ իտալացի Պէրկամաչի որ երկրորդն էր այս հանգրուանին տասը վայրկեան ուշ հասնելով կորսնցուց իր տեղը, եւ անցան ֆրանսացի լը Կրէվէ եւ իտալացի Մարթանօ։ Երէկ շաբաթ պիտի կտրէին Պէլֆոր — Էվիան (293 քիլոմեթր)։ Այսօր, կիրակի, առաջին հանգիստն է որ պիտի ընեն մրցորդները։ Երկուշաբթի կը սկսին Ալպեան լեռներուն մրցումները։ Դասաւորման գլուխն է ֆրանսացի Անթօնին Մաներ, 7 վայրկեանի տարբերութեամբ։

— •• —

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ծագեցան Ամսթէրտամի մէջ, գործազուրկներու եւ ոստիկանութեան միջեւ։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ոչ — յարձակման դաշինք մը կնքել Խ. Միութեան հետ, աւելի չգրգռելու համար Ճափոնը։ Առեւտրական բանակցութիւնները ալ առկախ կը մնան։

դէպ իր ամուսնոյն, տիկին Քիւրիի կը տրուի ամէն յարմարութիւն որ շարունակէ իր գիտական փորձերը։ Շուտով հիմնուեցաւ ռատիոմի բարձրագոյն կաճառ մը, որուն տնօրէն նշանակուեցաւ տիկին Քիւրի։ Իր դասախօսութիւնները ամփոփուելով երկու հատորներու մէջ, այսօր ունինք հրաշալի գործ մը, Traité de radioactivité։ Եւ վերջապէս ազատ անդամ ընտրուեցաւ Բժշկական Ակադեմիային, — առաջին կին ակադեմիկոսը։

Համաշխարհային հռչակի արժանացած էր այլ եւս։ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներուն մէջ փողոցներ ու վարժարաններ իր անունով են կնքուած։

Քանի մը տարի առաջ, յաղթական այցելութիւն մը տուաւ Միացեալ Նահանգներուն, ուր հրաւիրուած էր ամերիկացի կիներու կողմէ՝ նուէր ստանալու համար 1 կրամ ռատիոմ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները յառաջիկայ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սարսէլի Հրայր խումբին կողմէ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Hôtel Beauséjourի պարտէզին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՆՈՒԱԳ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԽԱՂԵՐ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն կառախումբ ժամը 8.35, 10.33, 10.40, 11.41, 11.57, 12.46, 13.54, 14.15, 16.34։

Փորթ Մայյոյէն կամ Ժօռէսէն առնել Օթօքառ (ամէն քառորդ ժամ) եւ իջնել Place du Pont Sarcelle.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին։

Բանախօսութիւն։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պ. Պ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն), Վ. ՔԷՁԷՃԵԱՆ (ֆանթէզի), ՕՐ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ Պ. ԳԱՏԷՀՃԵԱՆ (մեներգ)։

Կը ներկայացուի՝ ՋԱՒԵՇՏ մը։

Եւրոպական պարերուն կը նուագէ ջութակահար ՋԷՕՐԷՔՃԵԱՆ, հայկական պարեր՝ մասնակցութեամբ հայրենակիցներէ բաղկացած 5 հոգինոց նուագախումբի, եւայլն։ Դաշտահանդէսին կը հրաւիրուին, Փարիզի, Լիոնի, Տէսինի եւ Կրընոպլի կարնեցիները։

Հաղորդկց. միջոց.— Allée Léon Gambettaէն առնել 7 եւ 8 թիւ ճանբակառքերը եւ իջնել St. Julien.

Հանդիսավայրին վրայ կը ծածանին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԻ Հայրենկց. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր Երզնկացիները այսօր կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 40 րիւ Պէլվիլի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ։

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ — ԲԱՆԱԿՈՒՄ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադիր եւ Ազգային Սկաուտներու Ընդհ. Պետ Եղբ. ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

Նախագահութեամբ ԲԼԷՍԻՍ-ՌՕՊԷՆՍՕՆի Քաղաքապետին որ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ

Տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Ռօպէնսօնի Chez Fiquet, au Grand Arbreի գեղատեսիլ պարտէզին մէջ ու բարձունքին վրայ

Կը կատարուին հազար ու մէկ անակնկալներ։ Ընտիր ճազ-պանտ պարերու համար։ Սկաուտական բանակումի խարոյկ եւ հրավառութիւն։ Պարտէզի լուսազարդուած տաղաւարները, պիտի տրամադրուին հասարակութեան։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Մուտք 3 ֆրանք։

Հաղորդկց. միջոց.— փօրթ տ'Օրլէանէանէն առնել 128 թիւ ճանբակառքը, եւ կամ օթօպիւս։

Անձրեւի պարագային 1000 հոգիպարունակող սրահ։

Ճաշը միասին կարելի է բերել։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ chir. dent. D.E.D.F.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քունով՝ SOMYLով։ Քօւրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր։ Երախաներու ատամներու շտկում։

Կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7 Հեռախօս Inv. 27 - 95

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՁԵՐ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ ԳՆԵՑԷՔ

CLETO

ԿՕՇԻԿԻ ՃԵՏԵՒԵԱԼ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԷՆ

3, Rue Tourgot. 5, Rue N. D. de Lorette, Փարիզ (9)

36bis, Fbg. Montmartre Փարիզ (9) 19-21 Passage Choiseul Փարիզ 2)

Téléphone: PROVENCE 58 — 06

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉԸ

փարիզի լաւագոյն եւ սիրուն կօշիկները՝ անմրցելի գիներով։

Բացարձակ երաշխաւորութիւն։

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

ԵԿԷ՛Ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12-43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր։

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ։

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր էն սկսեալ։

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ։

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք։

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան։

ԾՈՎԱՍԱՐ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ — ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ տնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— 139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8։

Տպարան «ԱՐԱՔՍ»

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի։

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ - Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒՍՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանեւրու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան։

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի։

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Ցուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie.

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։ Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզան փոքրէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%։

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրներու, եւ սարքան փօրէններու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ։ ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը քօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու։ Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն։ Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն։

Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS

125, Rue Nationale Bron - Rhône

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

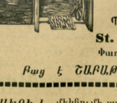

ՔԻՉ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ եւ ՄՕԹԷՕՐՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ կամ ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ

ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ 5, Rue Marceau

St. Ouen (Seine). (մուտք rue Brisard. Փարիզ (18), Մէթրօ՝ Porte Clignancourt).

Բաց է ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ եւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ԾԱԽՈՒ Է, մեկնումի պատճառով, Փարիզէն 17 քիլոմեթր հեռու, Սէվրանի մէջ, քարաշէն տուն մը, 4 փիէս, քավ, 500 մեթր պարտէզ։ Յարմար գին։ Այցելելու համար դիմել՝ Պ. Ալեքսանեանի, 16 Ավընիւ Վօժուռ, Սէվրան, (Սէն է Ուազ)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒԼԻՍ

MARDI 10 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2543

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՃՆՇՈՒՄ ԳՈՐԾ ԴՆԵԼ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

»»»· ·«««

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» յունիս 28 թիւի խմբագրականէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք անգամ մը եւս ցոյց կուտան թէ ինչքան անբարոյացած է հակադաշնակցական խառնակոյտը.—

Ինչպէս կը խոստովանի համայնավար *Բանուոր* թերթը (տե՛ս յունիս 24ի թիւը), «հակադաշնակ» Դուրեան յանձնախումբը (համայնավարներունը) «տասնեակ հազարաւոր քարտեր» է ցրուած վերջերս հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Առով մենք կը յայտարարենք՝

«1. Որ հիմնականօրէն հակառակ ենք Դաշնակցութեան հակախորհրդային Հայաստանեան գործերուն.

«2. Որ Դաշնակցութիւնը ըլլալով նեղմիտ փոքրամասնութիւն մը՝ իրաւունք չունի հայ ժողովուրդի անունով խօսելու.

«3. Որ Դուրեանի եւ ուրիշներու սպանութիւնը ոչ թէ հայրենասիրութիւն է, այլ հայ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութեան դէմ ոճիր.

«Հետեւաբար կը պահանջենք՝

«1. Ամենախիստ պատիժ Դուրեանի սպանիչներուն.

«2. Հետապնդումը Դաշնակցութեան ոճրաբոյծ մեքենային»:

Այս յայտարարութիւններն ու պահանջները արդէն բաւականին կը բացատրեն այս «քարտ»երու նպատակը, որ աւելի եւս կը պարզուի հետեւեալ տեղեկութիւններէն.—

Քարտերը տպուած են փոքր — քարտի ձեւով եւ իրենց միւս կողմին վրայ ունին Նիւ Եորքի դատախազի օգնական Ա. Քամինսկիի հասցէն: Ասիկա կը նշանակէ, թէ քարտերը ստացողներէն կը պահանջուի վրաները դնել քանի մը ստորագրութիւններ եւ անմիջապէս ուղարկել Նիւ Եորքի դատախազի հասցէին:

Հաւաստի աղբիւրէ մեզի կը հաղորդուի, թէ մինչեւ այժմ 52,000 այսպիսի քարտեր են ղրկուած Ամերիկայի զանազան կողմերը:

Որոշ է, թէ տեղական համայնավարները եւ անոնց գործակից Ռամկավարները ջանք պիտի չխնայեն մեր միամիտ հայրենակիցներէն ստորագրութիւններ կորզելու եւ Նիւ Եորքի դատախազի օգնականին հասցէին հասցնելու համար: Որոշ է նոյնպէս, որ բաւ ստորագրողներ չգտնելու պարագային ալ համայնավարները պիտի դնեն կեղծ ստորագրութիւններ եւ դարձեալ ղրկեն այդ քարտերը դատախազին, ինչպէս որ իրենք սովոր են կեղծել ու խարդախել ամէն տեղ, ուրկէ օգուտ մը կ'ակնկալեն իրենց համար: Չէ՞ որ այդ մարդիկ երբեք չեն գիտեր խտրութիւն դնել միջոցներու մէջ:

«*Բանուոր*» կը յայտարարէ յունիս 24ի նոյն թիւին մէջ.—

« *Անհրաժեշտ է ուժեղ զանգուածային ճնշում, որ արդարութիւնը գործադրուի: Անհրաժեշտ է բողոքի բանաձեւերով, նամակներով, հեռագիրներով ողողել դատարանը* »:

Ուրեմն, մարդիկ չեն ալ ծածկեր, թէ որոշած են ամէն գնով *ճնշում* ի գործ դնել դատարանի վրայ, *իրենց ուզած դատավճիռը* կորզելու համար դատարանէն: Կրնա՞ք զարմանալ, եթէ մարդիկ դատաւորի եւ դատախազի վրայ ազդելէ զատ՝ փորձեն ազդել նաեւ ճիւրիի վրայ:

Ինչպէս կը տեսնուի, համայնավար «հակադաշնակ» յանձնախումբը բացէ ի բաց կը դաւէ, իսկ Ռամկավրներու «Դուրեան յանձնախումբ»ն ալ մութին մէջէն տենդային աշխատանք կը կատարէ՝ « Դուրեանի դատը » շահելու եւ ամէն գնով 9 անմեղ Դաշնակցականները մահապատժի ենթարկել տալու համար: Օրինակ, ինչպէս մեզ կը հաղորդեն, Ռամկավարներն ալ դատարանի եւ ճիւրիի անդամներուն վրայ կը փորձեն ազդել, անոնց հրամցնելով *Փըրվէյթըր Փէթրիօթիզմ*ի պէս սրիկայական գրութիւններ Դաշնակցութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽԱՌՆԱԿԻՉՆԵՐ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ ՂԱԼԱԹԻՈՅ Ս. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Առնէ մը ի վեր Ղալաթիոյ (Պոլիս) բնակիչներէն խումբ մը դաւադիրներ կը փորձեն ոստիկանութեան միջոցաւ գրաւել Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ կեդրոնական վարժարանը, քշելով ազգ. իշխանութիւնը: Պոլսոյ վերջին թղթարերէն կ'իմանանք թէ՝ յուլիս 5ին, երբ ժամերգութիւնը աւարտած էր եւ ուխտաւորները մեկնած էին, անակնկալ դէպք մը տեղի ունեցաւ:

Քարոզիչ Գէորգ արք., որ սակէ առաջ ներքին եւ արտաքին դուռները գոցելէ յետոյ միայն կը մեկնէր, այս անգամ մեկնեցաւ առանց այս անհրաժեշտ զգուշաւորութեան: Այդ միջոցին պահապան Պ. Նասիպ գիտեց որ քանի մը հոգի չնուզեր ելլել տաճարէն եւ գործակատար Պ. Մուրատ Ափոյեանի եւ ուրիշներու հետ աշխատեցաւ դուրս հանել զանոնք:

Իբարանցումը պահականոց արձագանգ գտած ըլլալով, ոստիկաններ միջամտեցին եւ ազդարարեցին թէ միայն աղօթք ընողները կրնան մնալ:

Այդ միջոցին, Պ. Յովհաննէս Բէշիշեան եւ կարգ մը անծանօթ անձեր, որոնց մէջ կային նաեւ Յոյներ, բակը մտան եւ հոն մնացին:

Բանկային մէջ կը մնային նաեւ Խնամակալութեան անդամներէն Պ.Պ. Հանըմեան եւ Տանոնեան, որոնք հարկ եղած բացատրութիւնները կուտային պատկանեալ իշխանութեան ներկայացուցիչներուն:

Պ.Յ. Բէշիշեան եւ ընկերները երկաթագործ բերել տալով բացին թաղային խորհրդարանին դուռը որ փակ էր:

«Նոր Լուր» կը գրէ թէ «նորընտիր» թաղականները գործի ձեռնարկած են, յայտարարելով թէ իրենց պաշտօնը վաւերացուած է պատկան իշխանութեան կողմէ: Ոստիկանները պահանջած են յանձնել բանալիները: Խնամակալները եւ քահանան պատասխանած ըլլալով թէ իրենք բանալի չունին եւ կը գործեն համաձայն պատրիարքի հրահանգներուն, տարուած են պահականոց:

Միեւնոյն առեն կը հաւաստեն թէ պատկան իշխանութիւնը լսելով պատրիարքարանի բացատրութիւնները, արտօնած է նոր ընտրութիւնները:

Աւելորդ է ըսել թէ Փափա Էֆթիմի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, այս անգամ ալ «որիկաներու» կողմէ...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ «ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ» ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒՄԸ...

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ՏԱՐՏԱՆԷԼ ԵՒ ԹՐԱԿԻԱ ԳՆԱՑ «ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ ՊԱՏԺԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

»»»·«««

Պոլսէն կը հեռագրեն « Թայմզ »ի, յուլիս 6 թուականով.—

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա երէկ գիշեր ճառ մը խօսելով Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը դատապարտէ Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաներուն դէմ կատարուած գործողութիւնները եւ որոշած է խստօրէն պատժել պատասխանատուները: Ցանձնարարուած է շատ խիստ քննութիւն կատարել: Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ այս իրիկուն Էնկիւրիէն ճամբայ ելաւ դէպի Տարտանէլ եւ Թրակիա, անձամբ վարելու համար քննութիւնը:

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, շատ կարճ պայմանաժամ — էտիրնէի համար՝ միայն 48 ժամ — տրուած էր Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաներուն, որպէսզի հեռանան: Այս հրամանին վրայ, հարիւրաւոր Հրեաներ ճամբայ ելան դէպի Պոլիս, շատերը յետին թշուառութեան մէջ, քանի որ ժամանակ չէին ունեցած կարգի դնելու իրենց գործերը: Այս տեղահանութիւնը հետեւանքն է տեղաւորման օրէնքին, որ երեք աջատ շրջաններու կը բաժնէ Թուրքիան: Երրորդ շրջանին մէջ պիտի չկրնան բնակիլ այն ժողովուրդները որոնց մշակոյթը զուտ թրքական չէ եւ ուր բնակութիւնը կրնայ արգիլուիլ զինուորական, տնտեսական կամ քաղաքական պատճառներով: Այս առթիւ ըսենք թէ՝ 1915ին, Թալէաթն ալ պաշտօնական ժողովի մը մէջ կը«դատապարտէր» իր իսկ հրամայած տեղահանութեան «խստութիւնները», յայտարարելով թէ «կարգ մը անպատեհութիւններ գործուած են»...

⁂Երէկ վերջին պահուն ստացանք Պոլսոյ թղթաբերը (4 եւ 5 յուլիս), որմէ կ'արտատպենք Անատոլուի գործակալութեան հետեւեալ հեռագիրը.—

Վարչապետ Ըսմէթ փաշայի կողմէ հաղորդուած է.—

Իմացայ որ Թրակիոյ կարգ մը վայրերէն 100ի չափ Եահուտիներ Պոլիս եկած են: Վարչապետութեան ըրած իրենց բողոքներուն մէջ, կարգ մը Եահուտիներ կը յայտնեն թէ տեղական մասնաւոր ճնշումներու հետեւանքով է որ ստիպուեր են իրենց տեղերը լքել:

Դէպքին իրական հանգամանքը քննել կուտամ: Բայց կ'ուզեմ յիշեցնել թէ հանրապետական օրէնքներուն հակառակ ձեռնարկները օրինական խիստ տրամադրութեանց պիտի ենթարկուին:

Այս յայտարարութիւնս պատասխան մըն է նաեւ բողոքողներուն, որոնց կը յանձնարարեմ դատական իշխանութեան դիմելով փառել իրենց իրաւունքները եւ հետապնդել յարձակում գործողները:

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը տեսնէք, իրականին մէջ խեղճ ու կրակ ձեւ բանի մըն է Ըսմէթի «խիստ պարսաւանքը»:

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՋՆՋԵԼ ԻՐԵՆՑ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, կիրակի օր վերջացաւ նախկին ռազմիկներու Ազգ. Դաշնակցութեան համագումարը, բաւական ծանր մթնոլորտի մը մէջ:

Այս միութիւնը կը ներկայացնէ նախկին ռազմիկներու աջ թեւը եւ ունի 3,500,000 անդամ, ինչպէս եւ նախարար մը՝ ազգ. դահլիճին մէջ (Պ. Ռիվոլէ):

Ժողովը, որ շաբաթ սկսած էր, տեղի ունեցաւ բաւական ծանր մթնոլորտի մը մէջ: Նախկին ռազմիկները անցեալ ապրիլ 12ին Տումէրկի դահլիճին վստահութիւն յայտնած էին որոշ վերապահումներով, որպէսզի գործէ եւ բարենորոգումներ կատարէ: Արդէն երեք ամիս անցած ըլլալով, ռազմիկները իրենց տեսակէտները պիտի յայտնէին կատարուած գործերու մասին, վերահաստատելով իրենց վստահութիւնը, կամ ժխտական դիրք բռնելով: Շաբաթ օրուան ժողովին մէջ, ռազմիկները դիտել տուին թէ կառավարութիւնը գոհացում չէ տուած իրենց պահանջներուն: Ամէնէն տագնապալի պահուն, ճառ մը խօսեցաւ կենսաթոշակներու նախարարը, Պ. Ռիվոլէ, պարզելով կացութեան դժուարութիւնները: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ վարչական խորհուրդին կը յանձնարարէ շարունակել իր աշխատանքները՝ հանրային կարծիքը պատրաստելու համար եւ ի հարկին անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի յաղթանակեն « կրակի սերունդին իղձերը » : Միայն երեք հոգի դէմ քուէարկեցին, իսկ 15 հոգի ձեռնպահ մնացին: Երկրորդ բանաձեւով մը, համագումարը հաստատելով հանդերձ թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց չէ գործադրած երկրին կացութիւնը վերակազմելու համար, համակրանք եւ վստահութիւն կը յայտնէ, որպէսզի շարկ տրուի դատական բարենորոգման, վարչական մաքրագործման եւ կարգ—կանոնի պահպանման:

Ինչպէս կը տեսնէք, բանաձեւը երկիմաստ է: Ոչ սպառնալիք, ոչ ալ դաշինք: Նախկին ռազմիկներու ազգ. միութիւնը արդէն դարձեր է քաղաքական ազդակ մը, եւ կրնայ վճռական դեր կատարել նոր տագնապի մը առեն:

Համագումարը ամէնէն վերջը քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ ջնջել նախկին ռազմիկներու թոշակներու կրճատումը (3առ հարիւր), դիտել տալով թէ այլեւս անհրաժեշտ չէ այդ զեղչը: Այս բանաձեւը աւելի կը դժուարացնէ իրենց ներկայացուցիչին դիրքը՝ ազգ. դահլիճին մէջ:

Ծանր խլրտումներ Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, պետական հարուած մը կը պատրաստէ, ըմբոստանալով վարչապետին դէմ: Զօրավարը հրամայեց որ թնդանօթաձիգներու գունդ մը թափօր կազմէ Աթէնքի փողոցներուն մէջ:

⁂ « Իւմանիթէ » կը գրէ թէ ներքին նախարարութիւնը որոշած է լուծել բոլոր համայնավար քաղաքապետութիւնները, ըսկսելով Գավալայէն: Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ գործադուլը կը շարունակուի Քսանթիի եւ Պիրէոնի մէջ: Այս վերջին քաղաքին անգործները, այր եւ կին, երկու անգամ գրաւեր են Պիրէոն — Աթէնք ելեկտրական երկաթուղին, «անօթի՛ ենք» պոռալով: Ոստիկանութիւնը երկու անգամ փորձեր է ցրուել բազմութիւնը, բայց անգործները նորէն յարձակած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱԿԱՆՈՒՆԸ

»»»·«««

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, բացառիկ ջանք թափելով վերջացուցած է արդիականացման սատարող նոր օրէնք մը, որով ասկէ վերջ ամէն թրքախպատակ մականուն մը պիտի ունենայ:

Բացի այն քանի մը հարիւր բնտանիքներէն, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, որոնք մականուն արդէն ունին, միւսները պէտք է պաշտօնական առաջարկ ներկայացնեն թէ ինչպէս կ'ուզէին կոչուիլ... Պաշտօնատունը նկատի պիտի առնէ որ շատ չկրկնուին նոյն անունները եւ իւրաքանչիւր թուրք անուն, թուրք լեզուի օրէնքներուն համապատասխանէ...: Վերջապէս կ'ուզեն շփոթութեանց առաջքը առնել, որովհետեւ երբ փնտռեն մէկը Ահմէտ Ալի անունով, պէտք է ընտրութիւն ընեն 20,000 այդ անունը կրողներուն մէջէն...

Բայց, որքան մենք մեր Թուրքերը կը ճանչնանք, այնքան ալ դիւրութիւն չպիտի կրնան տալ պաշտօնատունեբուն, որովհետեւ ըստ իրենց դարաւոր աւանդին, մեծամասնութիւնը ինքզինք պիտի կոչէ « Ջաֆըրի », «Ասար Քէսէր», «եաֆար», «էրֆար»: Կրնաք երևակայել թէ տասնեակ հազարաւոր « Ահմէտ եաֆար » կամ « Ֆաթիմէ էրֆար »ներ կամ «Մէհմէտ Ճանպազներ » հրապարակ պիտի գան, որոնց մէջէն փնտռուածը գտնել դարձեալ դժուար պիտի ըլլայ, որքան ատեն որ ծննդեան թուականի մասին գաղափար չունին մեր « քաղաքակիրթ » դրացիները: Թէեւ անոնցմէ սկիզբ առած է ամբողջ աշխարհի քաղաքակրթութիւնը...

Միւս կողմէ՝ պաշտօնեաները ալ, որ լատիներէն այբուբէնը գիտնալու են այլեւս, իրենց կարգին պիտի օգնեն քիչ մը անուն դնելու գործին: Ո՛ր անունը որ դիւրին է եւ կրնայ գրել, անիկա կը գրէ լմնցաւ, գնա՜ց:

Այս առթիւ փոքրիկ պատմութիւն մը:

Համիտի օրերուն է: Մարդուն մէկը Ռոտոսթոյէն Սիլիվրի պիտի ճամբորդէ (Մարմարայի վրայ 3 — 4 ժամ ճամբայ)·խիստ քննութիւն, հրաման, անցագիր, բարի վարուց թուղթեր եւն., եւն.: Պաշտօնեան կը հարցնէ.

— Անունդ ի՞նչ է: — «Զարարսըզ»:

— *Ուլան, զարարըը օլան նէ խալքլըն:*

Եւ թուղթին վրայ կը գրէ «զարըը», բոլորովին ուրիշ իմաստ մը շնորհելով մարդուն անունին:

— Ո՞ւր պիտի երթաս, կը շարունակէ:

— Սիլիվրի, կը պատասխանէ ճամբորդը:

— *Սիլիսդրէէ կիթսէն տահա էյի տէի՞լ մի...:*

Սիլիվրի գրելը դժուար էր մարդուկին համար կամ չէր կրնար գրել, ի՛նչ փոյթ թէ այդ սխալով շատ ու շատ հեռաւոր քաղաք մը պէտք էր ճամբորդէր խեղճ մարդը:

Իսկ ի՞նչ կը բանինք մենք, Հայերս: Սովորական «եան»էն առաջ կը գործածենք դեռ բոլորովին օտար բառեր, Ջօպան, Թէրզիպաշի, Խանենի, եւն.: Գոնէ Հայաստանի մէջ պէտք չէ՞ որ մականունի մաքրագործութեան օրինակ մը տային:

ՍԼԱՔ

Կիրակի օրուան ցոյցերը

ՎԵՐՋԱՑԱՆ ԱՌԱՆՑ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐՈՒ

— •• —

Կիրակի օր տեղի ունեցան շարք մը ցոյցեր, աջ եւ ձախ հոսանքներու կողմէ: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, մանաւորապէս հսկելով որ տարբեր հոսանքի թափօրներ իրարու չհանդիպին եւ ընդհարումներ չծագին:

Հրեղէն Խաչի հետեւորդներէն 15,000 հոգի — ձախերը կ'ըսեն միայն 6000 հոգի — Անծանօթ Զինուորին դամբարանը երթալով, արծարծեցին մշտավառ բոցը: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ անսովոր բան է թափօր կազմել Յաղթական Կամարին տակ: Իրազեկ մը կը պատմէ թէ՝ 1871էն ի վեր, միայն երկու անգամ այդպիսի թափօր կազմուած է. մէկը՝ 1919ին, երբ դաշնակիցները յաղթական գնացք մը կատարեցին, եւ միւսը՝ Հ. Խաչի ցոյցը:

Հանրապետական պահակները բռնած էին բոլոր պողոտաները, իսկ հեծեալ ոստիկաններ կը հսկէին ուրիշ կարեւոր կէտերու վրայ: Առտուն կանուխ, ձախերը ծաղկեպսակ մը դրած էին Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ, հետեւեալ վերտառութեամբ.— «Դուն չմեռար որպէսզի Ֆրանսան Ֆաշական դառնայ»:

Ոստիկանական տեսուչ մը քանի ոստիկաններով շրջապատեց դամբարանը եւ հանեց այս վերտառութիւնը, Հրեղէն Խաչի թափօրին ժամանումէն առաջ:

Երկրորդ կարեւոր ցոյցն էր ընկերվարականներու եւ համայնավարներու սարքածը, Վէնսէնի մէջ: Իրենց թերթերը 100,000 կը հաշուեն մասնակցողներուն թիւը, իսկ ոստիկանութիւնը եւ աջակողմեան թերթերը 20,000 կը ներկայացնեն ցուցարարները, որոնց 17,000ը թափօրին մաս կը կազմէին, իսկ միւսները միթինկին վայրը գացած էին: Կարգապահութեան կը հսկէին ոստիկանութեան վերատեսուչը եւ քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչը: Օդանաւ մըն ալ կը սաւառնէր անտառին վերեւ: Փորթ Ծարանթոնի առջեւ, ցուցարարները վար առին հանրակառքերու եւ ինքնաշարժներու ազգ. դրօշները եւ անոնց տեղը պարզեցին կարմիր դրօշներ: «Էնթէրնասիոնալ»ը կը թնդար փողոցներուն եւ անտառին մէջ: Խճողման պահուն, երկու ոստիկաններ խոշտանգուեցան ցուցարարներուն կողմէ: Ժամը 7ին վերջացաւ ցոյցը: Ոչ եւ է ձերբակալութիւն չկատարուեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ 5րդ հանգրուանը՝ Պէլֆօր — Էվիան (293 քիլոմէթր) մրցումը, որ շատ հետաքրքրական եղաւ: Հեծելանուորդները մեծ դժուարութեանց բախեցան տաքին պատճառաւ: 22 հեծելանուորդներ որոշեալ կէտը միասին հասնելով, ֆրանսացի Լը Կրէվէզ եւ ժորժ Սփէշէր, առաջին հանդիսացան, իսկ երկրորդ իտալացի Կուզզուլանի: Ֆրանսացի Մօրիս Արշամպօ, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած էին ֆրանսական թերթերը, շաբաթ օրուան մրցումին հեծելանիւէն իյնալով վիրաւորուեցաւ եւ Պէլֆօրի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ: Ահա դասաւորումը շաբաթ օրուան մրցումէն յետոյ, — ֆրանսացի Անթօնին Մաներ՝ հինգ հանգրուանը կտրած է 36 ժամ, 11 վրկ. երկվ., ֆրանսացի Լը Կրէվէզ՝ 36 ժամ, 16 վ. 46 երկվ., իսկ իտալացի Մարթանօ 36 ժամ, 19 վայրկ. 10 երկվ.: Ֆրանսական բոլոր թերթերը միաբերան կ'ըսեն թէ կամ Անթօնի Մաներ եւ կամ Մարթանօ պիտի շահին: Կիրակի օր Էվիանի մէջ հեծելանուորդները հանգիստ ըրին: Իսկ երէկ երկուշաբթի պիտի կտրէին վեցերորդ հանգրուանը՝ Էվիան Էքս Լէ Պէն (207 քիլոմէթր): Հոս է որ կը սկսին Ալպեան լեռները: Դասաւորման մէջ մեծ փոփոխութիւններու կը սպասուի: Այսօրուան հանգրուանն է Էքս Լէ Պէն — Կրընոպլ (229 քիլոմէթր), նոյնպէս լեռնային:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

Դ.

4.— ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՈՉԻՆՉ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԷՆ ԻՆՉ

Մեր նպատակը չէ քննել պետութեան իրաւագիտական ըմբռնումը, ճշդել անոր ստորոգելիները եւ տալ վարչագիտական բացատրութիւններ, այլ պետութեան քաղաքական - ընկերաբանական արտայայտութիւնն է որ մեզ կը շահագրգռէ:

Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը անհատի շունդալից յաղթանակը եղաւ եւ անոր փոխ - վրէժը պատմութենէն: Մենք տեսանք թէ ինչպէս, ԺԹ. դարու ընթացքին, ժողովրդապետութեան ազատականութեան մթնոլորտին մէջ, իրաւունքի լուսապսակը ճակատին, անհատը յաղթական տեղաւորուեցաւ ամենուրեք եւ իր ազդեցութեամբ դրոշմեց կեանքի բոլոր երեւոյթները:

Եթէ անհատը ազատ հռչակուեցաւ եւ դարձաւ կեդրոնը ընկերութեան, յանուն «անձեռնմխելի, նուիրական, անկորնչելի» իրաւունքներու, ապա ուրեմն ի վնաս որո՞ւ կիրարկեց այդ իրաւունքները, ի վնաս որո՞ւ ան դարձաւ առանցքը ընկերային գործունէութեան:

Անտարակոյս ի վնաս հաւաքականութեան, ի վնաս պետութեան:

Ազատականութիւնը կը քարոզէր թէ պետութիւնը պէտք չէ ձգտի միջամուխ ըլլալ անհատի կամ ընկերակցութեան գործերուն, մանաւանդ տնտեսական ձեռնարկներուն, այլ պէտք է սահմանափակուի վերին հսկողի, խաղաղութեան պահապանի կրաւորական դերին մէջ եւ չփորձէ աւելին՝ արդարացնելու համար իր գոյութիւնը:

19րդ դարու կէսերուն, Մաք Կէլլօկ ազատականութեան էութիւնը կ'արտայայտէր գրելով թէ «պետութիւնը պէտք է շատ կառավարելէ զգուշանայ»:

Տնտեսագիտութեան դասական կամ ազատական դպրոցը կը մերժէր ճանչնալ պետութեան ձեռնհասութիւնը արտադրութեան մէջ եւ նոյն իսկ վնասակար կը համարէր անոր միջամտութիւնը: Պենթամ այդ տեսաբանութեան թարգմանը կը հանդիսանար հաստատելով թէ «ճարտարարուեստը մէկ բան կը պահանջէ պետութենէն, — չխռովել իր հանգիստը»:

Ո՞րն է լաւագոյն պետութիւնը. «լաւագոյնը անգործ պետութիւնն է» կը փողհարէր Հումպոլտը:

Բայց դեռ այդ ալ բաւական չէ ազատականութեան տեսաբաններուն համար: Այնքան մեծ էր անոնց անհատապաշտութիւնը, այնքան խոր անոնց հաւատքը, որ անհատը, իր անձնական շահերու հետապնդումին մէջ, անհրաժեշտօրէն բանական եւ ընկերայնօրէն օգտակար հետեւանքներու կը յանգի, որ անոնք չէին վարանիր նոյն իսկ ժխտելու պետութիւնը ի վնաս անհատին: Ազատականութեան վաղ արշալոյսին Ժիւլ Սիմոն կը վճռէր թէ «պետութիւնը պէտք է աշխատի ինքզինքը դարձնել անպէտ եւ պատրաստէ իր հրաժարականը»:

Այսպէս ազատականութեան խէժը դարձաւ ծոյլ եւ անգործ պետութիւնը, սահմանափակուած «ժանտարմ»ի դերին մէջ:

Ժողովրդավար վարչաձեւը դուռները լայն բացաւ անհատին առջեւ, իսկ պետութեան վերապահեց նեղ լուսամուտ մը հանդիսատեսի կամ ոստիկանի դերին համար: Համալսարաններու ամպիոններէն պետութիւնը անընդհատ հռչակուեցաւ կազմակերպելու եւ ղեկավարելու տնտեսական որեւէ արդիւնաւէտ ձեռնարկ, իսկ անհատին ձեռներէցութիւնը եւ եսական շահին փնտռտուքը փառաբանուեցան իբրեւ ազդակ տնտեսական զարգացման եւ հանրային երջանկութեան:

Եթէ կեանքը եկաւ ապացուցանել թէ անհատին ազատութիւնը եւ անկաշկանդ գործունէութիւնը, մանաւանդ տնտեսական մարզին մէջ, միշտ ալ նպաստաւոր չէ հանրային բարօրութեան եւ ընդհակառակն պատճառներէն մէկն է գերարտադրութեան, տնտեսական տագնապներու եւ փոխանակ ներդաշնակութեան՝ անիշխանութիւն յառաջ կը բերէ, եթէ ամկավար պետութիւնը իր բազմածախս մեքենային պէտքերուն մտահոգութեամբ ստիպուեցաւ մենաշնորհներ ստեղծել եւ փոքրիկ յանդգնութիւններ ունեցաւ օրէնքներ սահմանելու անհատին, չկրցաւ սակայն ինքզինք ազատել անհատի խնամակալութենէն եւ յարմարիլ տնտեսութեան յարաճուն զարգացման նոր պայմաններուն:

Ժամանակակից դիկտատուրային վիճակուած էր կատարել այդ յեղաշրջութիւնը եւ այս անգամ ոչ թէ հակադրելու պետութիւնը անհատին, այլ լուծելու անհատը պետութեան մէջ:

Ֆաշական դիկտատուրան, ամէն բանէ առաջ, պետութիւն է, իրաւական սիստեմ, եւ կը մերժէ ընդունիլ իրմէ դուրս անհատի կամ խմբակցութեան հակադիր գոյութիւն: Ան խորապէս կը հաւատայ որ եթէ անհատներն ու խմբաւորումները ազատ ձգուին, կեդրոնախոյս, քայքայիչ ձգտումները տիրապետող կը դառնան եւ ազգերը փտտասերման ու անկումի կ'ենթարկուին:

«Ամէն ինչ պետութեան մէջ է եւ անկէ դուրս ոչ մէկ բան արժէք ունի: Ֆաշականութիւնը ամբողջապետութիւն է (totalitaire) եւ ֆաշական պետութիւնը՝ ըլլալով համադրութիւնն ու միութիւնը ամէն արժէքի, կը ներկայացնէ, կը զարգացնէ եւ կը տիրապետէ ժողովուրդին ամբողջական կեանքը»: (Մուս. էջ 20):

Որքա՜ն ժամանակավրէպ անհատի եւ պետութեան Սփէնսըրեան հակադրութիւնը, եւ որքա՜ն խորթ կը հնչէ դիկտատուրայի ականջին Ֆրանսական Յեղափոխութեան «անձեռնմխելի եւ անկորնչելի» իրաւունքներու կոչը: Չկայ բան մը «անկորնչելի եւ անձեռնմխելի անհատին մէջ»: Դիկտատոր պետութիւնը ոչ միայն ազատ կը զգայ ինքզինք, այլ իրաւունք եւ պարտականութիւն կը նկատէ միջամուխ ըլլալ անհատի բոլոր գործերուն եւ նոյն իսկ «ազատութեան կալուածին մէջ, պետութիւնն է միակ դատաւորը եւ ոչ թէ անհատը»:

«Պետութիւնը բացարձակն է որուն առջեւ անհատները եւ խմբաւորումները յարաբերականը կը ներկայացնեն» (Մուս. էջ 52):

Ի՞նչ կ'արժէ անհատը, ի՞նչ կը կշռէ, իր ամբողջ իրաւունքներով, դիկտատուրայի նժարին վրայ: «Անհատը մէկ մասնիկն է պետութեան եւ այն չափով միայն գոյութիւն ունի, որչափով որ պետութեան մէջ է եւ ենթակայ պետութեան անհրաժեշտութիւններուն: Ամէն ինչ պետութեան մէջ է, ոչինչ պետութեան դէմ, ոչինչ պետութենէ դուրս»: (Մուս. էջ 70—73): «Անհատը կը չքանայ ցեղին անհրաժեշտութեան առջեւ»: (Հիթլէր):

Ֆաշական պետութիւնը խիստ, շարժուն, գործունեայ պետութիւնն է, հակոտնեան ժողովրդապետութեան կրաւորական, ծոյլ պետութեան: ան ոչ միայն հանդիսատեսի դիրքերէն դուրս է, այլ կը խուժէ ամենուրեք, իբրեւ ոյժի տիրակալութիւն, իբրեւ կամեցողութիւն եւ իրեն կ'ենթարկէ ամէն ինչ, որպէս կայսերականութեան հոգեկան ձգտում:

Դիկտատուրան ոչ միայն անտարբեր չէ դէպի կրթութիւնը, այլ եւ դաստիարակ է եւ հոգիի քանդակագործ, չի բաւականանար իր հակակշռին ենթարկելով անհատին ֆիզիքական կեանքը, այլ կը թափանցէ հոգիէն ներս՝ կերտելու համար կամքն ու իմացականութիւնը, դրոշմելու համար իր նախընտրած նկարագիրը եւ ներշնչելու իր նախասիրած բարոյականն ու հաւատքը:

Եթէ անհատը ժառանգական յատկութիւններու եւ կարելիութիւններու դրոշմը կը կրէ, չի դադրիր սակայն, լայն չափով, ձեւընկալ նիւթ մը ըլլալէ որ դիկտատուրան կը շաղուէ, կը քանդակէ իր տեսիլքին համաձայն, անոր կը պարտադրէ իր կարգապահութիւնն ու հեղինակութիւնը նետելու համար զայն կայսերականութեան յորձանուտ ուղիներուն վրայ:

«Ֆաշական պետութիւնը կը կամենայ ամբողջութեամբ վերաշինել մարդը, անոր նկարագիրը, հաւատքը, թափանցել կամքին եւ իմացականութեան: Ան ոյժ մըն է որ իր մէջ կ'ամփոփէ մարդու մտաւոր եւ բարոյական կեանքի բոլոր ձեւերը: Ֆաշական պետութիւնը ոգիին ոգին է»: (Մուս. 25—26):

Իսկ տնտեսական կալուածը որ, ինչպէս տեսանք, ժողովրդապետութիւնը ձգած էր անհատի ազատ եւ քմահաճ գործունէութեան, դիկտատուրան իր աչալուրջ հսկողութեան կ'ենթարկէ, արտադրութիւնը նախագծած ծրագրով առաջնորդելու դիտաւորութեամբ: Ոչ բանուորը ազատ է իր ուզած ժամանակը եւ ուզած ձեւով լքելու աշխատանքը, կամ գործադուլ հռչակելու եւ ոչ ալ գործատէրը կրնայ ըստ կամս աշխատաւորը գործէ զրկել, որովհետեւ երկուքը, իրաւունքներով եւ պարտականութիւններով իրարու կապուած՝ գերադանցօրէն ընկերային պաշտօն մը կը գործադրեն պետութեան անմիջական հակակշռին եւ ի հարկին ազդու միջամտութեան տակ:

«Ֆաշական պետութիւնը երբ կը վերապահէ տնտեսութեան կալուածը, իր ստեղծած կրթական, ընկերային եւ արհեստակցական հիմնարկութիւններու միջոցաւ կը թափանցէ երկրի ամենայետին մասերուն, այնպէս որ ֆաշական պետութեան մէջ կը հոսի ազգին քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեկան բոլոր ուժերը»: (Մուս. 57):

Չենք կրնար աւելի մանրամասնութիւններու մէջ մտնել, այլապէս չահեկան եւ արտայայտել ժամանակի ոգին, բայց այսքանն ալ բաւական է, ցոյց տալու թէ որքա՜ն հեռու ենք ազատական դպրոցի ոգիէն եւ երբեմնի յաւիտենական նկատուած սկզբունքները ինչպէ՜ս կը փշրուին կեանքի հարկադրանքին տակ:

Մօտենանք այժմ բանուորական դիկտատուրայի պետութեան ըմբռնումին:

«Պետութիւնը շահագործման, ճնշումի, տիրապետութեան գործիք մըն է դասակարգի մը ձեռք՝ ընդդէմ ուրիշ դասակարգի» (Լէնին, L'Etat et la révolution):

Պետութեան գոյութիւնը կը սկսի եւ կը պայմանաւորուի դասակարգային շերտաւորումներու ենթարկուած ընկերութեան գոյութեամբ: Պատմութեան արշալոյսին երբ չկար դեռ դասակարգ, չկար նաեւ պետութիւն ու վաղը երբ արտադրութեան միջոցներու համայնացումով ջնջուին դասակարգերը, պիտի մեռնի նաեւ պետութիւնը: Մեծամասնական դիկտատուրայի իմաստն է ընթանալ դէպի անդասակարգային ընկերութիւնը եւ պատմութեան ամէնէն տաժանելի այդ ճամբու ընթացքին, ան, իր կարգին, կը գործածէ պետութիւնը, իբրեւ դասակարգային ճնշումի միջոց, խորտակելու քաղքենի դիմադրութեան ամէն փորձ:

Ֆաշական եւ մեծամասնական դիկտատուրաները հիմնապէս իրարմէ կը տարբերին պետութեան ըմբռնումին մէջ:

Ֆաշական ըմբռնումը դասակարգային չէ, այլ ազգային եւ դեռ աւելին՝ ինքը պետութիւնն է որ կ'իմաստաւորէ ազգութիւնը. պետութիւնը բացարձակն է, տեւական իրականութիւնը: «Պետութիւնը ազգին շարունակութիւնն է պատմութեան մէջ. առանց անոր ազգը գոյութիւն չունի (76): Պետութիւնը բացարձակն է (52): Ազգը չէ որ կը ստեղծէ պետութիւնը, այլ պետութիւնն է ստեղծողը ազգութեան»: (Մուս. 23):

Մեծամասնական ըմբռնումը դասակարգային է. անոր համար պետութիւնը պատմական, ժամանակաւոր ստորոգելի մըն է, դատապարտուած անհետանալու դասակարգային ընկերութեան հետ:

Տեսականօրէն հիմնապէս տարբեր ըմբռնումներու առջեւ կը գտնուինք, բայց գործնականի եւ կիրարկումի անկիւններէն դիտուած՝ բազմաթիւ են նման կէտերը:

Մեծամասնական դիկտատուրան, ֆաշականէն աւելի, գեր - զարգացման հասած, հսկայաթեւ մեքենայ մըն է որ կ'երկարի ամենուրեք իր բացարձակ հակակշռին կ'ենթարկէ անհատի եւ հաւաքականութեան հոգեկան թէ նիւթական բոլոր արտայայտութիւնները:

Այսպէս կը յուսանք պարզած ըլլալ մեր առաջադրած երկու հարցերը, անհատի ազատութեան եւ պետութեան դերի ու գործունէութեան ժողովրդապետական եւ բռնատիրական երկու ներհակ ըմբռնումները:

Կը մնայ այժմ ետ դառնալ եւ ճշդել պայքարի բուն ճակատները:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԲԵՄԱՎԱՐԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Հայուն բնատուր կարողութիւններն այնչափ գերազանց են, որ ամէն ասպարէզի մէջ կրնայ յաջողիլ, բայց ասպարէզներ կան ուր կը փայլի: Մեզի միայն « վաճառական ժողովուրդ» կ'ըսեն:: Անիրաւ է այդ մակդիրը, աւելի ճիշդ՝ միակողմանի, մենք բանաստեղծ ենք, երաժիշտ ենք, դերասան ենք, նկարիչ ենք, ենք այն բոլոր արուեստագէտները, որ կը պահանջեն մտքի մեծագոյն կարողութիւն, ճաշակի լաւագոյն ընտրութիւն, զգացումի խորին տպաւորութիւն, մէկ խօսքով՝ կատարելութիւններ, որոնց առջեւ ընդհանուր մարդկութիւնը յարգանքով գլուխ կը ծռէ:

Ամէն արուեստի մէջ ունինք ախոյեաններ: Հեռուները պէտք չունինք երթալու, Մայքլ Արլէն (Տիգրան Գույումճեան) միջազգային գրական դէմք մըն է ապրող բանաստեղծներու մէջ. իսկ Ռուբէն Մամուլեան շարժանկարի լայնկամար երկինքի վրայ ամէնէն շողշողուն աստղը: Եւ մենք գիտենք, որ այդ դէմքերը իրենց բազմաթիւ արբանեակներով՝ հայ ժողովուրդին հոգեվարքի բուռն ճիգերուն արդիւնքը չեն, այլ աւելի կամ նուազ փայլուն միջնօղակները հսկայ շղթայի մը, բազմաբեղուն ծնունդի մը զաւակները, որոնց նմանները կը ծնին ու դեռ պիտի ծնին հայ ժողովուրդի ծոցէն:

Հայ ժողովուրդի այդ օժտուած որդիներու խումբէն է նաեւ Վահէ Գույումճեան, բեմավար, որուն աստղը նոր կը ծաթի, ու առաջին փայլով իսկ շողշողուն ապագայ կը խոստանայ: Վահէ Գույումճեան հակառակ իր մականունի նոյնութեան, չունի արեան կապ Մայքլ Արլէնի հետ, բայց սիրուած ծանօթ վիպասանի մը՝ Աւանձարի (Միսաք Գույումճեան) որդին է: Փոքր հասակէն անողոք մահը կը զրկէ զայն իր հօրմէն, բայց գեղեցիկի ու գեղարուեստի ճաշակը իր կեանքին հետ ժառանգած էր արդէն: Պարագաներու բերումով կը յաճախէ նախ Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանը, կ'անցնի Կ. Պոլիս ու կը մտնէ Պէրպէրեան վարժարան, զոր կ'աւարտէ: Ու այլեւս գործօն կեանքի եզրին կանգնած, կը դեգերի վայրկեան մը՝ որ ուղին բռնել: Պաշտօններ կան որոնք մասնաւոր հրապոյր մը ունին մարդու սրտին, — վաճառականութիւն, բայց անոնց քօղին տակ կը փայփայի խարուսիկ դեղնութիւնը ոսկիին: Վահէ կը փորձէ, եւ ո՞վ չէ փորձած կեանքին մէջ, ըլլալ բան մը, ուր շահի, կը մտնէ երկրագործութեան դպրոց, կ'անցնի անասնաբուծութեան, զոր կը փոխանակէ լուսանկարչութեան հետ: Ու այդ բոլորէն չի զգար գոհունակութիւնը կեանքի: Պարապ մը սրտին մէջ, բացատ մը բաղձանքներու մէջ, ու պակաս մը իր ամբողջ էութեան մէջ, որ չի լեցուիր, չի ծածկուիր, չի լրանար: Անոր կուրծքին տակ հայրը ծրարած էր գեղարուեստի ճառագայթները, որ ռէօնթկէնեան ճառագայթներու նման կը ամրակոծեն սիրտը, մինչեւ խորտակեն խոչընդոտ դարձող ամրութիւնները եւ լիովին գրաւեն զայն գեղեցիկի գաղափարականին, Պ. Վահէ կը ձգէ իր պաշտօնները զորս չէր կրցած սիրել, կը փարի թատրոնին, կու գայ գեղարուեստի մայրաքաղաքը Վիէննա: Երկու տարուան սուղ շրջանին մէջ, շնորհիւ իր բնատուր ձիրքերուն եւ տաքուն աշխատանքին, կը բոլորէ Ռայնհարդի սեմինարի դասընթացքը եւ քաջագոյն վկայականով կ'աւարտէ զայն:

Ուսումը պիտի փակուէր վերջին փորձով, որուն ներկայ պիտի գտնուէր նաեւ հասարակութիւնը: Պ. Վահէ պէտք է կազմակերպէր թատրոն մը, զոր իր անուանի ուսուցիչը Պաուլ Գալպէկ իրեն սահմանած էր: Դանիացի նշանաւոր երգիծաբան ողբերգակ Լուդովիկոս Հոլբերգի մէկ գործն էր այդ՝ «11 Յունիս» վերնագրով: Ներկայացումը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ յունիսին, կայսերական պալատի Շէօնպրունի թատրոնին մէջ, սքանչելի էր եւ հանդիսատես Աւստրիացիներէն ջերմ ծափեր խլեց:

Ներուի մեզի քանի մը տողով ուրուագծել հեղինակն ու գրութիւնը: Լուդովիկոս Պարոն Հոլբերգ (ծն. Պէրգէն. Նորվեկիա) 1684 — 1754 թողած է բազմաթիւ երկեր, թատրոնական, նմանողական, անկախ, [illegible] բոնցմով շահած է « Տանիմարքայի Պլաւտոս կամ Մոլիէր» տիտղոսը: Իր աշխատութիւնները, որոնք յաճախ ողբերգական ընթացք ունին, բայց միշտ համեմուած են կծու հեգնաբանութեամբ, կը ձգտին խարազանել դարուն հոգին: Հոլբերգ գերազանցապէս դարուն մարդն է, եւ հոն է անոր մէկ դժուարութիւնը հայ բեմավարին համար: Ան պէտք է ցատկէր երկու հարիւր տարուան անջրպետ մը, արդի հոգւոյն ու ճաշակին համեմատ ձեւել ու կաղապարել դանիացի վարպետին գործը, եւ այսպէս աւստրիական օտար մթնոլորտին մէջ գետեղել զայն: Ուրախութեամբ կը հաստատենք թէ Պ. Վահէ կատարելապէս յաջողեցաւ իր ձեռնարկին մէջ. գեղեցիկ ապացոյց հայորդւոյն բեմավարի արտակարգ ձիրքին:

Տասնումէկ Յունիս»ը կը ներկայացնէ զաւեշտական ողբերգութիւն մը հինգ արարով: Եութլանտի պարտատէր մը անհելլիք մեծ գումար մը ունի Սուդենբէրգ անուն պարտապանէն, մերձակայ քաղաքը, Յունիս տասնումէկ պայմանաժամով, եւ որդին կը ղրկէ դանձելու զայն: Սուդենբէրգ սանթիմ չունի գրպանին մէջ, եւ պայմանաժամի լրանալու օրն է: Իր Հէնրիկոս ծառան, արամիտ աւազակ մը, տեղեկանալով խնդրին, խելք կը սորվեցնէ տիրոջ, ոչ պակաս քաահասակ մը, թէ ինչպէս կրնայ այս դժուարին կացութենէն պրծիլ ու ալ դեռ շահիլ: Հէնրիկոս կը ծպտի, իբր պարտատիրոջ ազգական կը ներկայանայ գաւառացիին, կ'առաջնորդէ զայն պանդոկ մը, որուն հետ կանխապէս դաշնադրուած էին, հոն անփորձ երիտասարդի սրտին մէջ սէր կը զարթուցանէ պանդոկապետի կարծեցեալ կնոջ հանդէպ, կը զգէ անոր այցելել: Մենութեան առթիւ կարծեցեալ կնկան ննջասենեակին մէջ, պանդոկապետը յանկարծ կը կանչուի վեր ու վկաներու ընկերակցութիւն կը մտնէ սենեակէն ներս: Կը բռնեն երիտասարդը, դանակ կ'ընեն. կը սպառնան դատարանի

ՎԱՂՄԵՌԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ - ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(իր մահուան տասնամեակին առթիւ)

Երեւակայեցէք երիտասարդ մը, որուն համար կեանքը ամէն վայելք ու շնորհք կը շռայլէ, մանաւանդ մօտը կը զգայ քնքուշ եւ սիրելի էակի մը հպումը, կամ հեռուէն կը լսէ քաղցր ձայնի մը, երգի մը ներդաշնակութիւնը, համբել կը փորձէ երկնակամարին պլպլացող աստղերը, կը կարդայ արշալոյսին եւ վերջալոյսին խորհուրդը, պարտէզին մէջ բուրող ծաղիկներուն հոտը կ'առնէ եւ կ'ապրի անոնց բանաստեղծական խռովքը, իր մօտը կը զգայ սիրելի հոգիներուն ժպիտը... Եւ կենդանի գիտակցութեամբ կը տրամադրէ, որ այդ բոլոր բարիքներն ու գեղեցկութիւնները իրեն համար չեն, իր օրերը, վայրկեանները համրուած են, եւ ինք յաւէ՛տ պիտի բաժնուի այս բոլորէն...

Երիտասարդ մը վերջապէս որուն հոգին կարօտով ու սիրով կը բաբախէ եւ որ տաղանդ ունի իր զգայութիւնները թուղթին յանձնելու այնպէս՝ ինչպէս անոնք կը բխին մաքրամաքուր եւ վճիտ ակէ մը...

Մատթէոս Զարիֆեանի եւ նման քերթողներուն ճակատագրի եղերականութիւնը այսպէս կարելի է բացատրել միայն: Ճակատագրուած էր, որ ան ալ զգար իր էութեան խորտակումը, եւ ճամբորդութեան մը համար պատրաստուողի մը պէս, իրարու ետեւէ բիւրեղացնէր իր ներքին կարօտներն ու սէրերը, տրտմութիւնն ու խաղաղութիւնը:

×

Իր մահուան տասնամեակին առթիւ անգամ մըն ալ մտերմանալով Զարիֆեանի գործին հետ, կը տարուինք խորհելու,, որ ինչ որ կրցաւ տալ, կամ աճապարեց տալ, — քանի որ մահուան նախազգացումն ունեցաւ, — պիտի մնայ իբրեւ իր կարապի երգը: Որովհետեւ ժամանակ չունեցաւ եւ ոչ ալ կեանքի փորձառութիւն իր հոգիին սահմաններէն դուրս ալ փնտռելու արուեստի տարրեր, եւ խորանալու նոյն իսկ ինքն իր մէջ: Այս է պատճառը, որ շատ դժուար է սահմանել իր դերը մեր նոր գրականութեան մէջ: Մեզի համար սրտառուչ է սակայն տխուր վախճանը քնարերգակին, որ երգը կէս մնացած շրթունքին վրայ, կոտրած ու ջախջախուած թեւերով կ'իյնայ մահուան անդունդին գիրկը: Ինք բերաւ մեր գրականութեան մէջ քանի մը զգայութիւններու կրկնութիւնը, սակայն ինչ որ տուաւ, իր հոգիին անկեղծ ու հարազատ արտայայտութեան կնիքը կը կրէ: Եւ ասիկա աննշան առաւելութիւն մը չէ քերթողի մը համար:

×

Իրմէն երկու հատոր ունինք միայն: Առաջին հատորին վերնագիրն է Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր (1921), երկրորդինը՝ Կեանքի եւ Մահուան երգեր (1922): Առաջինները ներշնչուած են կեանքի խորունկ տրտմութիւնը եւ անոր հետեւող, խաղաղութեան կարօտն ունեցող եւ յոգնած մարդուն յուսահատական ճիգերէն: Տրտմութեան ու թախիծին երգը, ազնուացած, մարդկայնացած ձեւին տակ, բանաստեղծին կը թելադրէ ողբալու իր հիւանդ հոգիին «անգոյն ծաղիկները»: Ընդհանուր կաւած մը, առանց արուեստականութեան, կը մատնէ տառապած հոգին, որուն մէջէն «կը թափին հին օրերու հաւատքները»: Զարիֆեանի տրտմութիւնը փոխանցիկ է, կը գրաւէ մեզ: Փոքրիկ երգերով, կը փորձէ երգել իր հոգիին մեծ վիշտերը, ինչպէս Հայնէն:

Քանի մը աղօտ գիծերով միայն կը մօտենայ վաղամեռիկ Միսաք Մեծարենցին: Սակայն Զարիֆեանի երգին կը պակսէր բնութիւնը պաշտելու ուժն ու կորովը: Մեծարենց կը սիրէր ու կը պաշտէր բնութեան գեղեցկութիւնները, ինչպէս Մ. Զարիֆեան՝ իր սիրած էակը: Զարիֆեանին համար բնութեան գիրկը եւ հորիզոնները միջավայր են, հոն երգելու իր սիրած էակին գեղեցկութիւնները կարօտը եւ սէրերը, մինչդեռ Մեծարենց բնութիւնը կը սիրէր ու կ'երգէր, իբրեւ անմիջական տարր եւ գործօն. ինք բնութեան սիրահարած էր եւ ինքզինքը կը նկատէր անոր անբաժան մէկ մասնիկը: Մեծարենց հաղորդուած էր անոր հետ, անոր երգերուն մէջ ժպիտ կար, արեւ, դաշտային հով ու վերջալոյս: Անոր քերթուածներէն դուրս բոյրը կ'առնէք ծաղիկներուն, կը լսէք թռչուններուն երգը եւ թաւալող ջուրերուն կարկաչը: Մինչդեռ Զարիֆեանի մօտ ամէն բան կը հագնի տրտմութեան քօղ: Արեւն ալ, աստղերն ալ, համայն բնութիւնը տրտմութեան շղարշովը ծածկուած են, որովհետեւ՝ բանաստեղծը իր հոգիին տրտմութիւնը անդրադարձած կը տեսնէր բնութեան ամէն երեւոյթի մէջ:

×

Սիրոյ զգայութիւնը միակ եւ գլխաւոր երակն է, որ գոյն եւ բովանդակութիւն կու տայ Զարիֆեանի քնարերգութեան: Իր կենսագիրներուն պարտականութիւնն է մեզի ըսել, թէ անոր սիրոյ ենթական իրապէս ապրա՞ծ է անոր ներշնչումներուն մէջ: Անոր երազին աղջիկը, իրաւ միս ու ոսկոր ունեցող էակ մը եղե՞ր է թէ ոչ: Անոր երկու հատորներուն մէջ, դժուար չէ գտնել հետքը սիրոյ ենթակայի մը, որ հեռուեր է անոր սիրահարի քայլերուն, եւ մինչեւ վերջին շունչը անոր սրտին թելերը մեկիկ մէկիկ կտրատեր է: Այս է պատճառը, որ բոլոր քերթուածները ապրուած, կենդանի պահերու արտայայտութիւնը կը թուին ըլլալ: Անոր սէրը ամգոյն ծաղիկ մըն է, հիւանդ կարապ եւ կամ մեռնող նշոյլ մը: Կասկածոտ ու տարտամ, կը թուի թէ կը նախընտրէ չսիրել, որովհետեւ թունաւոր եւ զգուշաւոր կասկած մը բոյն շիներ է սրտին մէջ: Տրտմութեան [illegible] է, որ սիրոյ խռովքը խեղդելու կը միտի, եւ դեղնած ծաղիկներու բոյրը կը տարածէ կարծես անոր սէրը:

Երկու նմոյշ կը բաւէ գաղափար մը կազմելու համար անոր այդ հիւանդագին զգայութեան մասին: Առաջինը Ի՞նչ շուտ վերնագիրը կը կրէ:

Հովին հիւանդ համբոյրէն
Ծառերն ամբողջ դեղնեցան·
Ի՜նչ շուտ, ի՜նչ շուտ դեղնեցան,
Վարդերը մահ կը բուրեն...
Վիշտի մը լուռ համբոյրէն
Երազներս դեղնեցան·
Ի՜նչ շուտ, ի՜նչ շուտ դեղնեցան,
Սէրերս մահ կը բուրեն...

Երկրորդին վերնագիրն է Կարեկցութիւն·

Պզտիկ աղջիկ մ'ինծի կ'ըսէ
Որ զիս խենթի պէս կը սիրէ·
Պզտիկ աղջիկ մը զիս սիրէ՜...

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(2)

տալ եւ վարկարեկել զայն: Պարտաւորոչ խեղճ որդին բոլորովին ընկճուած ներքնապէս կը հայցէ, կը խոստանայ մեծամեծ գումարներ՝ խափանելու համար այդպիսի քայլ մը: Պանդոկապետը վերջին պայմանով յանձն կ'առնէ, ամբողջապէս կը կեղեքէն երիտասարդը, եւ գիշերնոցով պանդոկէն փողոց կը նետէն: Թատրոնը կը փակուի աւագակներու ցնծերգներով:

Ինչպէս կը տեսնէք, կայտառ ու կենդանի թատերական կտոր մըն է «Տասնումէկ Ցունիս»ը, ուր ամէն յաջողութիւն կախում ունի ներկայացման կերպէն ու կազմակերպութեան կատարելութենէն: Պ. Վահէ Գույումճեան շատ յարմար ընտրութիւն բրած էր դերակատար անձերու միջեւ, որոնք իրեն զաւընկեր են, բնականաբար աւարտեցի: Դերասաններու մէջ ամէնէն փայլուն դեր խաղաց Բարտըն իբր Իրլանտացի երիտասարդ, եւ օրիորդ Գլայն իբր պանդոկապետի կինը: Բայց ամէնէն փայլուն եւ արտակարգ էր, հայ բեմադրիչին կազմակերպիչ կարողութիւնը. ներկայացումը իր յօրինուածքին մէջ կատարեալ էր, շարժուձեւերը կենդանի, եւ հակառակ հեղինակին՝ Հոլբերգի հըռնութեան, իր նորակառոյց կերպարանքին տակ «Տասնումէկ յունիս»ը խուլ ծափեր խլեց աւարտեցի հասարակութենէն, մաղթելով հայ բեմադրիչին հսկայական յաջողութիւն: Օրուան թերթերը՝ «Թայմզս», «Նէօյէ Ֆրայէ Փրէսսէ», «Տէր Վինէր Թակ», «Վինէր Ժուրնալ», «Վիէննա Հէրըլտ» դրուատական սիւնակներ նուիրեցին բեմադրութեան յիշատակելով միշտ Պ. Վահէ Գույումճեանի ազգութիւնը եւ դուշակելով անոր լայնածաւալ ապագայ գործունէութիւն մը: Վերջին թերթերանց չէր առած յիշել թէ Գույումճեան հայրենակիցն է աշխարհահամբաւ Ռուբէն Մամուլեանի:

Ուսմունքէն ետք սակայն կը մնայ մասնագիտութիւնը՝ պաշտօն ձեռք բերելու: Պ. Վահէ կը խորհի անցնիլ եւրոպական մայրաքաղաքներ, տեղ մը գտնելու համար: Եւ գիտենք որ Հայերը պիտի չթերանան օժանդակել հայ երիտասարդին այս կէտի մէջ, քաջալերելով Մամուլեանի օրինակէն, որուն անունը ամբողջ ազգին պատիւ կը բերէ: Տխուր իրողութիւն է մեր քով, որ յաճախ լաւագոյն կարողութիւններ մատնուած են թառամելու, չունենալով իրենց գործունէութեան յարմար միջոցը:

Կը շնորհաւորենք Պ. Վահէ Գույումճեանին գեղեցիկ յաղթանակը, եւ կը մաղթենք աւելի փայլուն յաջողութիւններ յօգուտ եւ ի պատիւ ազգին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ ԴԷՊԻ ՔԱՆԱՏԱ

Տաղանդաւոր դերասանը Ա. Շահխաթունի կիրակի օր մեկնեցաւ դէպի Քանատա, ուր, շարժանկարի ֆրանսական ընկերութեան մը հետ, պիտի մասնակցի ժապաւէնի մը պատրաստութեան:

Շահխաթունի, շարժանկարի իր աշխատանքները կատարելէ վերջ, ժամանակ մը պիտի շրջի եւ այցելէ Քանատայի քաղաքները, ուր Հայեր կան:

ԼԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Պ. ԱԼ. ՔԱՄԻՆՍԿԻԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԿՐՆԱՅ ՍԵՊՈՒԻԼ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՍՄՍԱՐԵԱՆ ԵՒ Վ. ՏԻՐԱՏ ՎԱՏ ԴԵՐ ԿԱՏԱՐԱԾ ԵՆ

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ.— ՇԱՐ.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Պաշտպան փաստաբան Պ. Շէրիտըն կը շարունակէ Մ. Լէյլէկեանի ուղղակի հարցաքննութիւնը.

— 1930էն ասդին Պոսթըն գացա՞ծ ես: = Երբ Փրովիտէնս էի, անկէ Պոստոն գացած եմ, բայց 1930էն ի վեր Պոստոն եղած չեմ: — 1933 նոյեմբեր 26ին Պոստոն գացի՞ր: = Ոչ:

—Նշան Սարգիսեանին հետ Պոստոն գացա՞ծ ես: = Ոչ: — 1933 նոյեմբեր 26ին որ եւ է ժամանակ Պոսթընի Շոմէթ էվընիւի Հայոց եկեղեցիին ներքնայարկը եղա՞ր: = Երբեք հոն եղած չեմ: — Այդ կիրակին Պոսթընի եկեղեցի՞ն էիր: = Նիւ Եորքի իմ խանութս էի: — Պոստոնի եկեղեցիին ներքնայարկը կնոջ մը ուսին դպա՞ր եւ ըսիր «ի՞նչ գործ ունիս հոս»: = Ոչ:

— Գիտե՞ս ո՛ւր էիր 1933 նոյեմբեր 26ին: = Իմ խանութս էի ժամը 1ին:

— Այդ կէս օրէն ետք ո՞ւր էիր: = Խանութս գոցելէ ետք Պրոնքս գացի բարեկամի մը: — Ո՞րբ այդ բարեկամին տունը գացիր: = Ժամը 2ին: Բարեկամիս անունն է Ներսէս Ոսկանեան: — Այդ բարեկամիդ անունը այս ինչ տեղը չէ՞ (Պ. Շերիտըն հասցէն կ'ըսէ): = Հասցէն չեմ յիշեր, միայն գիտեմ որ Պրոնքս է: — Այդ բարեկամիդ մնացի՞ր: = Այդ օրը մնացի եւ մինչեւ ուշ ատեն գիշերը հոն մնացի:

— Այդ օրը, նոյ. 26, 1933, ուրիշ հայրենակիցներ տեսա՞ր այդ տան մէջ: = Մինասեանին ազգականները, բարեկամները եւն., նաեւ մեռելաթաղ Դասապեանը հոն էին: — 1933 դեկտ. 24էն առաջ ո՞ւր կը բնակէիր: = Ես ու որդիս խանութիս ետեւը կը բնակէինք: — Այդ օրը 187րդ փողոցի եկեղեցին գացի՞ր: = Այո, այդ օրը գացի Ըփ Թաունի եկեղեցին:

— Գիտէի՞ր թէ Դուրեան արքեպ. հոն պիտի ըլլար: = Գիտէի թէ Ծընունդին հոն պիտի ըլլար: — Հոն գացիր առանձինն: = Այո:

— Դուն անդա՞մ էիր 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցիին: = Ոչ: Եկեղեցիին մէջ տեսա՞ր բարեկամներ (դատախազ Քամինսկի կ'առարկէ հարցման ձեւին): — Երբ ժամ գացիր, ո՞ր ատեններն էր: = Ժամացոյց չունէի: — Լաւագոյն յիշողութեամբ կրնա՞ս ըսել թէ ո՞ր ժամին էր: = Ի՞նչպէս կրնամ ենթադրութեամբ ըսել:—Ե՞րբ մեկնեցար խանութէդ: = Ժամը 8.30ի ատենները: — Երբ ժամ գացիր, ո՞ւր նստար: = Երբ ներս գացի, 5–10 սէնթ ձգեցի պնակը եւ նստայ 4րդ նստարանին վրայ: — Ետեւէ՞ն թէ առջեւէն հաշուելով 4րդ նստարանը: = Խորանէն հաշուելով 4րդ նստարանը:

— Դէմքդ ո՞ր կողմը կը նայէր: = Խորանին կողմը: — Թափորէն առաջ 10 վայրկեանի չափ դադար կա՞ր: = Այո՛: — Ո եւ է բահանայ կամ եպիսկոպոս ծանուցում բրա՞ւ այս մասին: = Կարապետեան եպիսկ. ըսաւ. «սպասեցէք 10 վայրկեան»: — Խորանէն սկսեալ 4րդ նստարանին մէջտեղը նստա՞ծ էիր: = Այո, մէջտեղը: — Երբ թափորը ներս մտաւ, բոլոր մարդիկ ոտքի ելա՞ն: = Սովորութիւն է ոտքի կանգնիլ, երբ թափորը ներս կուգայ:

— Երբ թափորը դէպի խորան կուգար, դուն ի՞նչ կ'ընէիր: Ի՞նչ տեսար միջանցքէն դէպի վեր: = Երբ կանգնած էի, տեսայ որ թափորը կանգնած էր եւ չէր շարժեր: — Յետոյ երբ թափորը շարժեցաւ, սրբազանին վրայ ի՞նչ տեսար: = Շատ բան չտեսայ, մարդ մը առջեւը եւ մարդ մը ետեւը կար: — Այդ առտուն գորշ (կրէյ) վերարկու հագա՞ծ էիր (Պ. Քամինսկի կ'առարկէ հարցման այս ձեւին): = Ոչ: — Ի՛նչ վերարկու ունէիր: = Սեւ վերարկու մը: — Այդ վերարկուն կրնա՞ս բերել դադարի ատեն: (Նոյն րոպէին մարդ մը կը դրկուի բնկ. Լէյլէկեանի վերարկուն բերելու): — Դուն աջ ձեռքդ գրպանդ դրա՞ծ էիր, վերարկուիդ կամ բաճկոնիդ գրպանը: = Ոչ բնաւ: — (Վերարկուն կը բերուի եւ կը դրուի սեղանին վրայ դատարանի մէկ ծառայողէն): — Այս վերարկո՞ւն էր զոր հագած էիր այդ օրը: = Այո, եւ այդ օրուան պատռուածքները կարել տուած եմ: — Այդ վերարկո՞ւն էր որ հագած էիր դեկտ. 24ի օրը: = Այո:

Դատաւոր Քորրիկըն մօտը բերել տուաւ Լէյլէկեանի վերարկուն եւ աչքով քննեց զայն: Յետոյ դատարանի դրագիրը անոր վրայ նշան դրաւ իրբեւ կարեւոր նիւթական փաստ:

— Նստարանին միջանցքէ՞ն անցա՞ր եւ Դուրեան սրբազանին մօտեցար: = Երբեք: — Սրբազանին վրայ յարձակեցա՞ր այդ առտուն: = Ոչ:

— Դեկտ. 24ին այս դանակը տեսա՞ր (դանակը վեր կը բռնէ Պ. Շերիտըն): = Ոստիկանատան մէջ տեսայ:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ եկեղեցիին մէջ թափորի ատեն, յարձակումէն առաջ տեսա՞ր այս դանակը եւ ձեռքիդ մէջ ունեցա՞ր: = Երբեք դանակ չեմ ունեցած: — Քու խանութիդ մէջ դանակ կը գործածե՞ս: = Խանութիս մէջ դանակ ունիմ: — Այս տեսակ դանակ կը գործածե՞ս: = Ոչ: — Կը ճանչնա՞ս Տիկին Ահարոնեանը: = Այո:

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ փողոցին մէջ Տիկին Ահարոնեան դանակ տուա՞ւ: = Երբեք: — Այդ օրը թափորին վրայ յարձակեցա՞ր: = Թափորն ինծի հասնելէ առաջ արդէն կըռիւը սկսաւ եւ վրաս յարձակեցան «Դաշնակ է, Դաշնակ է» գոչելով:

— Այդ օրը թեւիդ տակ դանակ ունէի՞ր: = Ոչ դանակ եւ ոչ ալ ուրիշ բան: — Երբ ծեծեցին քեզ, նոյն նստարանին մէջն էի՞ր: = Այո: — Քեզ նոյն նստարանի՞ն մէջ ծեծեցին: = Այո: — Հոդ ծեծէն ետք ի՞նչ ըրին քեզ: = Ծեծուելէ՛ ետք, ոստիկանը եկաւ բռնեց զիս: — Երբ ոստիկանը բռնեց քեզ, ո՞ւր էիր: = Ոստիկանը բռնեց նոյն նստարանին մէջ եւ տարաւ զիս դէպի եկեղեցւոյ սենեակը:

— Քեզ ծեծելէ ետք ժողովուրդը դէպի անցքը քաշկռտե՞ց քեզ, ինչպէս վկայութիւն տրուեցաւ հոս (Պ. Քամինսկի կ'առարկէ հարցման այս ձեւին, բայց դատաւորը հաւանութիւն կուտայ Պ. Շերիտընի): — Քեզ հրեցի՞ն նստարանէն դուրս: = Երբեք չեմ յիշեր. գիտեմ միայն որ նոյն նստարանին վրայ ոստիկանը բռնեց զիս: —Նո՞յն նստարանին մէջ: = Այո, նոյն նստարանին:—Այդ նոյն նստարանին ո՞ր մասին մէջ, պատի՞ն կողմը, մէջտեղը թէ անցքին եզրը: = Ինչպէս ըսի, նստարանին մէջտեղը:

— Քու վրադ փոքր դանակ մը ունէի՞ր: = Ունէի երկու գմելի: Ոստիկանները քովէս առին:

—Կը հաճի՞ս վար իջել (Լէյլէկեան աթոռէն վար կ'իջնէ): Հիմա դուն Սրբազանն ես, ես ալ Լէյլէկեանը: Դուն աջ կողմէն դէպի խորանը կ'երթաս, դուն ոտքդ դուրս նետեցի՞ր, երբ թափորը կը յառաջանար: (Պ. Շերիտըն հարկադրուեցաւ կրկնել հարցումը, որ անորոշ կը մնար): — Դուն Սրբազանին վրայ յարձակեցա՞ր, ձեռքդ Սրբազանին որովայնին դէմ դնելով: = Ինչպէս ըսի, նստարանէն դուրս չեմ ելած: — Ոստիկանը քեզ ձերբակալելէ ետք ոստիկանատուն տարա՞ւ: = Այո:

— Ոստիկանատան մէջ ոստիկանները ծեծեցի՞ն քեզ: = Ձիս հարցաքննելէ ետք (դատախազ Պ. Քամինսկի կ'առարկէ եւ դատաւորը կը միջամտէ): — Ոստիկանատան մէջ որքա՞ն երկար մնացիր: = Մինչեւ իրիկուան ժամը 11 նոյն օրը: — Ե՞րբ հասար ոստիկանատուն: = Ժամը չեմ յիշեր: — Այդ օրը տեսա՞ր Հայեր որ ոստիկանատուն կ'երթային: = Այո:

— Հոս վկայութեան կանչուածներէն կա՞ր մէկը զոր ճանչցար:

= Այո: Այն մարդը որ խլամացած էր եւ երբ ոստիկանատան մէջ իրեն կը հարցուէր, ըսաւ. «Բան մը չտեսայ»: Հոն տեսայ նաեւ Սմսարեանն ու Վարդան Տիրատը, որոնք կ'ըսէին Զաքմաքեանին.— «Ըսէ՛, ըսէ թէ այդ է սպաննողը»: Իսկ Զաքմաքեան կ'ըսէր. «Ես բան մը չտեսայ: Այդ մարդը նստարանին մէջ տեսայ»: Իսկ Սմսարեան կ'ըսէր Կար. Զատիկեանին. «Ըսէ թէ այս մարդն էր Դուրեան սրբազանը սպաննողը», բայց Կար. Զատիկեան կը շարժէր գլուխը ժխտական իմաստով: Զաքմաքեան եւս նորէն կ'ըսէր. «Չեմ գիտեր»: — Քեզ ծեծեցի՞ն: = Ձիս խարազանեցին: — Վկաներու ներկայութեա՞նը ծեծեցին քեզ: = Ոչ: Ձիս եւ Սարգիսեանը միասին կը ծեծէին: —Դուն որ եւ է կերպով Դուրեան արք.ի վրայ յարձակեցա՞ր 1933 դեկտ. 24էն առաջ: =Երբեք այդպիսի մտադրութիւն մը չեմ ունեցած:

Պ. Շերիտըն այս հարցումով վերջացուց իր ուղղակի քննութիւնը եւ դատախազ Պ. Քամինսկի ոտքի կանգնելով, սկսաւ հարցաքննել Պ. Լէյլէկեանը:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆ

— Դուն Դաշնակ կոմիտէին քարտուղա՞րն ես: = Այո: — Եւ դուն միակ ա՞նձն ես որ կրնաս վարչութեան եօթը անդամները նիստի հրաւիրել: = Այո: — Եւ ճիշդ չէ՞ որ այդ եօթը անդամները կը նկատուին պրոպագանտի գործով զբաղող: = Վարչական եւ տեղական գործերով: — Նաեւ Եւրոպայի Կեդրոնական Մարմնին հրահանգներով: = Չեմ գիտեր:

— Ձէ՞ք գիտեր Դաշնակցութեան ծրագիր - կանոնագիրը: = Այո:

— Դուն չե՞ս գիտեր որ Դաշնակցութիւնը կը գործէ Թուրքերու դէմ:

= Նպատակն է հայութիւնը ազատել Թուրքերէն:

— Դաշնակցութեան ծրագրին 156 եւ 157 յօդուածները ահաւոր չե՞ն տրամադրեր. (Պ. Շերիտըն կ'առարկէ այս ձեւ հարցումին դէմ):

— Երբ Դաշնակցութեան դէմ գործողներ ըլլան, չե՞ն պատժուիր 156 եւ 157 յօդուածներով: = Ատանկ բան չկայ:

— Դուն ըսել կ'ուզես թէ այդպիսի բան չկա՞յ: =Դաշնակցութիւնը մարդասպան չէ, այլ կը կռուի թշնամիներու դէմ:

— Ես կը կարդամ Դաշնակցութեան ծրագրին այս յօդուածը (պաշտպան փաստաբան Պ. Շէրիտըն կ'առարկէ թէ տեղական կոմիտէներու չի պատկանիր այդ յօդուածը):

— Նիւ Եորքի կազմակերպութիւնը անկա՞խ է թէ կախեալ: = Մենք մէկ ճիւղն ենք այդ կազմակերպութեան: (Պ. Շէրիտըն կ'առարկէ դարձեալ թէ պ. դատախազը չունի ուղիղ թարգմանութիւնը ծրագիր - կանոնագրին):

— Իրողութիւն չէ՞ որ դուն Դաշնակ ըլլալէ առաջ ամբողջովին ընդունած ես կուսակցութեան ծրագիրն ու գործելակերպը, կ'ենթարկուիս կանոններուն եւ անոր նպատակները կը գործադրես կեանքի մէջ:

= Դաշնակցութեան նպատակն է պայքարիլ հայ ժողովուրդի թշնամիներուն դէմ: — Քեզի հարցուածիս հաւանութիւն տուի՞ր: = Այո:

— Երբ ընդունեցար կուսակցութեան սկզբունքները, չընդունեցա՞ր նաեւ քաղաքական տեռորը, ինչպէս նաեւ միւս կազմակերպական տեռորը: = Դաշնակցութիւնը տեռորիստ չէ:

— Չե՞ս գիտեր որ Դաշնակցութեան կանոնագրին համաձայն տեռոր կը կատարուի անոնց դէմ որ թշնամի են Հայաստանի: = Դաշնակցութիւնը մարդասպան չէ:

— Ձեր պաշտօնական օրկան «Հայրենիք» Պոսթը՞ն կը հրատարակուի եւ ձեր ծանուցումները անոր մէ՞ջ կը տպուին: = Այո: — Այդ թերթին մէջ չե՞ս գրեր: = Ի՞նչ գրեմ, ես գրող չեմ: — «Հայրենիք»ի վարած քաղաքականութեան համաձա՞յն ես: =«Հայրենիք» կը քննադատէ: —Կարդացի՞ր որ «Հայրենիք»ի մէջ գրուած էր «Dashnaks are killers» (Դաշնակները սպաննող են): Պ. Շէրիտըն կը յայտնէ թէ ատիկա խմբագրութեան կողմէ եղածրան մըն էր եւ թէ պիտի անդրադառնայ ատոր): — Դաշնակցութեան կանոնագիրը կ'ընդունի՞ս: = Այո:

— Դաշնակցութեան կանոնագիրը տպուա՞ծ է: = Այո: — Դուն կոմիտէի քարտուղա՞րն ես: Ինչո՞ւ հերքեցիր: = Հերքած չեմ թէ քարտուղարն եմ: Ըսած եմ թէ հպարտ եմ: — Թիւ 2 յայտարարութեանդ մէջ չըսի՞ր թէ «քարտուղար չեմ»: = Երբեք հերքած չեմ, հաւանօրէն թարգմանը գրել տուած է այդպէս: — Երբ դատախազի օգնական Պ. Քոհէնը հարցուց, ինչո՞ւ ըսիր թէ եկեղեցիին մէջ չտեսար որ եւ է Դաշնակ: =Ես ըսած եմ թէ Սարգիսեանը հոն էր: — Յիշողութիւնդ թարմացնելու համար յայտնեմ թէ դուն Պ. Քոհէնի ըսիր որ Դաշնակ կազմակերպութենէն ուրիշ որ եւ է անդամ չկար եկեղեցիին մէջ: = Երբ հարցուցին, ըսի թէ Սարգիսեանէն զատ ոեւէ մէկը չկար հոն: — Մի՞թէ Պ. Քոհէնը առաջին անգամ չտուաւ Սարգիսեանի անունը: = Ոչ:

Լէյլէկեան այս խնդրոյ մասին քանիցս յայտնեց թէ ինք յիշած էր Սարգիսեանի անունը, բայց թարգման Վ. Տիրատ ուզածին պէս թարգմաներ է:

— Դուն ըսիր թէ «այս կողմը բնակող Դաշնակներ շատ կային եկեղեցին մէջ»: = Երբ ներս գացի Սարգիսեանը տեսայ:

Դատաւոր Քորրիկըն.— *Ոստիկանութեան գալէն առաջ Սարգիսեանէն զատ որ եւ է մէկը չտեսա՞ր: = Սարգիսեանէն զատ ուրիշ մէկը տեսած չեմ:*

Քամինսկի.— *Ամբաստանեալներէն ուրիշ որ եւ է մէկը չտեսա՞ր: = Ոչ: — Դուն չըսի՞ր թէ խորանէն սկսեալ 4րդ նստարանը նստած էիր: = Այո: — Ճի՞շդ եմ ըսելով թէ դեռ թափորը չյառաջացած երբ շփոթութիւն կար ժողովուրդը քու վրայ յարձակեցաւ «Դաշնակ, Դաշնակ» գոչելով: = Այո, երբ դրան առջեւ խառնակութիւն կար: — Սրբազանը ո՞ւր էր այդ ատեն: = Բան մը չտեսայ, երբ վրաս եկան: — Վեց ոտքէն աւելի բարձր հոգեւորական մը ինչպէս չտեսար: = Այն կողմը չէի նայեր:*

— Երբ թափորը գայ սովորութիւն չէ՞ ոտքի կանգնիլ: = Շփոթը սկսած էր: — Դուն ըսիր թէ սրբազանը տեսար: = Ես թափորը տեսայ: — Կարապետեան եպիսկոպոսին եռեւ տեսա՞ր Դուրեան արք.ը: = Ոչ, չտեսայ: — Այդ ամբողջ ատենը Դուրեան սրբազանը չտեսա՞ր: = Ոչ:

— Երդուեալներուն ըսե՞լ կ'ուզես թէ սրբազանն այդօրը որ եւ է ատեն չտեսար: = Այո: — Կարապետեան եպիսկոպոսը տեսա՞ր: = Այո: — Ո՞ր նստարանին մօտ: = Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ: Ես 4րդ նստարանն էի: —Ո՞ր նստարանին մօտ էր Կարապետեան եպիսկոպոսը: = 4րդէն ի՞նչպէս կրնայի տեսնել: — Ի՞նչ տեսար թափորը մտնելէն ետք: = Երբ թափորը մտաւ եւ խառնուրդը սկսաւ, ես որ եւ է բան չտեսայ: — Բուրվառակիրը տեսա՞ր: = Թափորը կանգնած էր:

— Թափորին առջեւ մարդը ո՞րքան հեռու էր: = Երբ հեռուն էի, ի՞նչպէս կրնայի քննել: — Դուն 6րդ կամ 7րդ նստարանը չէի՞ր նստած, ինչպէս վկայեցին հոս: = Ես նստարանս ձգած չեմ: — Մօզեանը ըսած է թէ եռեւէն հաշուելով 4րդ կամ 5րդ նստարանն էիր նստած: = Կրնայ ըսած ըլլալ կամ ոչ: Ես գիտեմ ուր նստիլս:

Պ. Քամինսկի հոս կարդաց բնկ. Մօզեանի յայտարարութիւնը, ուր ըսուած է թէ «իմ բարեկամ Ոսկան Երկանեանը եւ Լէյլէկեանը նստած էին 4 նստարան դէպի առաջ, աջ կողմը»:

— Այս մէջբերումը չի՞ թարմացներ քու յիշողութիւնդ թէ 6րդ կամ 5րդ նստարանը նստած էիր: = Ինչպէս ըսի խորանէն սկսեալ 4րդ նստարանը նստած էի: — Ինչո՞ւ ժամ գացիր այդ օրը: = Լսելու Դուրեան սրբազանին քարոզը: — Դեկտ. 24ին Պ. Քոհէնի հարցումին պատասխանելով կ'ըսէիր թէ սրբազանը տեսնելու գացիր: (Պ. Շէրիտըն հոս ընդմիջելով կ'ըսէ թէ թարգմանը հակառակորդ մարդ մը եղած եւ ուղիղ թարգմանած չէ) = Ես այդ ատեն ըսի թէ Դուրեանը մաքի ընելու գացի, բայց թարգմանը այդպէս գրել տուած է:

— Ո՞ր ժամին ձգեցիր խանութդ: = Ժամը 8.30ին: Եւ չեմ գիտեր երբ հասայ եկեղեցի: — Դուն հակառակ չե՞ս Դուրեան արք.ին: = Անձնապէս որ եւ է հակառակութիւն չունիմ:

— Ըսի՞ր Պ. Քոհէնին թէ դուն հակառակ ես սրբազանին: = Ըսած եմ

(Շարունակութիւնը դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

"ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ..."

»»»· ·«««

Ընկերոջ մը թարմ յիշատակին,
իր՝ մահուան տարելիցին առթիւ.

×

Տիկին Նարդուհի Շահ - Մելիքեան երեք ամսուան ծոցուոր էր եւ 18 տարեկան, երբ խաւարեցաւ իր կարին եւ հօրը 22 գարուններ բոլորած ամուսինը, Փայլակ, դեռ ծաղիկ հասակին մէջ, անպատմելի եւ սրտաճմլիկ արկածի մը հետեւանքով:

Այրի տիկին Նարդուհի որ դեռ քանի մը ժամ առաջ, գարնան դուրը հասած թռչունի մը նման, ծիծաղը դէմքին վրայ, այտերը՝ իրենց պարտէզի վարդագոյն խնձորներուն նման կարմիր, հագուած էր ճերմակ գարնան ձիւնծաղիկի նման, ու կը կարծէր թէ աշխարհը ամբողջ իրենն է այդ վայրկեանին, քանի մը ժամ վերջ, այրիացած էր ու սեւերու մէջ փաթթուած, կարծես կմախք դարձած: Դեղնած էր քիչ առաջուան ծիծաղկոտ, կարմիր վարդի նման դէմքը, ու չէր գիտեր թէ ի՞նչ էր պատահած, «երկի՞նքն էր թէ գետի՞նը»:

Շահ - Մելիքեան ընտանիքը բնիկ մեր քաղաքացի չէին: Անոնք տարիներ առաջ գաղթելով Պարսկաստանէն եկած եւ հաստատուած էին մեր քաղաքը: Այս գաղթը արձանագրուած էր իրենց հին պղնձամաններուն վրայ «Շահ - Մելիք, 1837 Թէհրան»:

Շահ - Մելիքեան ընտանիքը, որ բաւական հարուստ մեր քաղաքը հասած էր եւ իրենց հմուտ առեւտրականի ձիրքին շնորհիւ ալ աւելի հարստացած, եւ նախանձելի դիրքի մը տիրացած էր, երբ ազգային որ եւ է գործի համար իրենց դիմում ըլլար, միշտ ուրիշներուն տասնապատիկը կը տրամադրէին:

Արշակ Շահ-Մելիքեանի ընտանիքը կը բաղկանար տասնըմէկ հոգիէ, եւ ունէր չորս տղայ, Զաւէն, Փայլակ, Հրայր եւ Արմէն, երկու աղջիկ, Արաքսի եւ Բէրսօ (Բերսաբէ), մայրը՝ Տիկ. Գոհար, աւելի քան 65 տարեկան: Կինը՝ Տիկ. Արմաւենի 40 տարեկան մը կար:

Հայրը՝ Մանուկ, Շահ - Մելիքեան, տասնեակ մը տարի առաջ մեռած էր արդէն, ու մենք փոքրիկներս չէինք յիշեր զայն:

Ինքը, Պ. Արշակ Շահ - Մելիքեան, հազիւ 45 տարեկան մը կար, իսկ զաւակները, հինգէն մինչեւ քսան տարեկան: Ոչ մէկը չէր ամուսնացուցած տակաւին, երբ 1915ի արհաւիրքին գիրենք եւս քշեցին դէպի սպանդանոց, մեր քաղաքի ամբողջ բնակչութեան հետ, իր հարստութիւնը աւարի տալով:

Արիւնոտ թուականէն վերջ, 1918ին այս ամբողջ 11 հոգի ընտանիքէն միայն ողջ մնացած էր Փայլակը, իր երրորդ տղան, որ այժմ 17 տարեկան էր, եւ վերադարձած քաղաք, իրենց բազմանդամ ընտանիքի մարած օճախը ծխացնելու համար:

Փայլակը, հրաշքով մը ազատած էր, եւ երեք տարի Քիւրտի մը քով հովուութիւն բրած: Օր մըն ալ իրենց գիւղը հայ կլայեկներ տեսնելով հարցուցած ու հասկցած էր, թէ տակաւին աշխարհի վրայ Հայեր կան եւ ինքը մինակ չէ, ինչպէս կը կարծէր:

Եւ որոշեց կլայեկներու հետ փախչիլ:

Ցաջողած էր եւ այսօր դարձեալ կը ծխար Շահ - Մելիքեաններու բուխերիկը, հոգ չէ թէ քանդուած այդ գեղեցիկ շէնքը, բայց նորէն «մէկ աչք» տեղ կար իրեն բնակելու:

1922 թուականին էր, ու Փայլակ եղած 21 տարեկան: Անիկա իր հօր եւ նախնիքներուն նման շատ ճարպիկ էր, առեւտրական ու գանագան ապարէզներու մէջ, եւ այս չորս տարուան ընթացքին, հօրը շէնքին նման զոր Թուրքերը քանդած էին, լաւագոյն տուն մը շինեց, խանութ բացաւ, եւ սկսաւ կարգին գործ ընել: Սրիկայ Թուրքերը չար նախանձէ մը բռնուած էին,— «Կեավուրը, դեռ 4 տարի առաջ երբ եկաւ, բոպիկ ու մերկ էր, ամբողջ տունը տեղը քանդուած, ուտելու հաց չունէր, բայց, կը տեսնէք այսօր, չորս տարի վերջ մեզմէ առաջ անցաւ»:

Ամէն գործ կարգին էր, չունէր որ եւ է պակասութիւն, բացի իրենց ընտանիքի տասը անդամներէն, որոնք, անհետ կորսուած էին տարիներ առաջ: Շատ էր մտածեր, լացեր էր, բայց ոչ մէկ օգուտ չէր տեսած, եւ ահա որոշեց ամուսնանալ, ընտանիք կազմել: Ինքը՝ հայր մը ըլլալով իր հօրը տեղ, անշուշտ Աստուած զաւակներ ալ պիտի տար, որ բռնէին եղբայրներուն եւ քոյրերուն, Զաւէնին, Արմէնին, Հրայրին, Արաքսիին ու Բերսօին տեղը:

Եւ ամուսնացաւ 1922ի աշնան, իրեն պէս ողջ մնալով վերադարձած տակաւաթիւ բարեկամներու եւ քաղաքացիներու հովանաւորութեամբ:

Գեղեցիկ հարսանիք մը ընելով, իրեն հարս բերաւ Օր. Նարդուհի Պալեանը, որ իրեն նման, իրենց բազմանդամ ընտանիքէն միակն էր վերապրող եւ հօրաքրոջ, այրի տիկին Զարդար Նունուֆարեանի խնամքին տակ հասած էր 17 գարուններու:

Հազիւ ութ ամիս էր որ ամուսնացած էին, եւ արդէն Նարդուհի ծոցուոր էր:

1923ի մայիսին Համբարձման տօնի օրն էր: Առաւօտեան, բոլոր հարսները ու աղջիկները, նաեւ երիտասարդները, հաւաքուած նախապետական վիճակը կատարելէ վերջ, մաս մը երիտասարդներ իրենց ձիերը հեծնելով, որոշեցին երթալ դէպի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքը, որ փլատակ էր արդէն տարիներէ ի վեր: Միայն չոր պարիսպներն էին մնացած կանգուն:

Վանքը հազիւ մէկ ժամ կը քաշէր ձիերով երթալու համար, եւ անոնք երիտասարդները, մօտ տասնեակ մը, բոլորն ալ արհաւիրքէն ողջ մնացած 18—22 տարեկան տղաքներ, հեծած իրենց գեղեցիկ նժոյգներուն վրայ, երգելով, խնդալով, եւ ձիերը խաղցնելով, հասած էին այն լերան ստորոտը, որուն բարձրաբերձ գագաթին վրայ կը դառնաէր, երբեմնի չէն ու հոյակապ, եւ այժմ բոլորովին փլատակ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքը: Ճամբան ստորոտէն մինչեւ գագաթը շատ դժուարին եւ օձապտոյտ: կը բարձրանար ու խոր ձոր մը կ'երկարէր ճամբուն արեւելեան կողմէն:

Դարձդարձիկներէն ելած ժամանակ երբեմն վտանգաւոր անցերէ կ'անցնին բոլոր ուխտաւորները զգուշութեամբ, եւ մանաւանդ ձիաւորները, դէպի անդունդ չգլորելու համար:

Անոնք կը բարձրանային դէպի վեր իրենց ձիերուն սանձերը թող տուած, բոլորին ալ գլուխները տաք, քիչ մը ուրախութեան, եւ քիչ մըն ալ օղիի ազդեցութեան տակ:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(Շար.)

Թէ դրօշակի խնդրոյ մասին կարմա - կերպութիւնը մամուլով քննադատած է գինքը։—Անկէ առաջ տեսա՞ծ ես Դուրեան արք․ը։ = Ոչ։ — Ըսել կ'ու-զես թէ բնաւ տեսած չե՞ս Դուրեան արք․ը։ = Ոչ։

ԿԷՍ ՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 2·20ԻՆ ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԼԵՅԼԵԿԵԱՆ

— Պարոն Լէյլէկեան, երբ ըսի որ թերթերու մէջ կը գրես Արագիլեան անունով, դուն ըսիր՝ ոչ։ = Երբ Լէյլէկեան անունը թարգմանուի թուրքերէնէ հայերէն կ'ըլլայ «Արագիլեան»։ — Քեզի հարցուցի թէ «Արագիլեան» անունով բան գրա՞ծ ես։ = Ոչ։

—Դեկտ․ 24էն առաջ ճանչցա՞ր Երկանեանը։ = 1933ին Երկանեան մեր կոմիտէին եկաւ։— Ըսի՞ր թէ եկե - ղեցիին մէջ չտեսար Երկանեանը։ = Այո։ — Եկեղեցւոյ մէջ չտեսա՞ր Երկանեանը։ = Ոչ։ — Ե՞րբ ձգեցիր խանութդ դեկտ․ 24ին։ = 8.30ին։

— Ի՞նչ ճամբով եկար։ = 7րդ Էվը-նիւի սըպուէյով։ — Երբ Դուրեան սրբազանին սպանութիւնը գործուե - ցաւ, տեսա՞ր Երկանեանը։ = Ոչ։

— Թիւ 4 Մօզեանը ե՞րբէն կը ճանչ-նաս։= 1930էն ի վեր, — Ան Դաշնա՞կ էր։ = Այո։ — Զալըգեանը ո՞րքան ատենէ ի վեր կը ճանչնաս։ = 1930էն ի վեր։ — Զատիկեանը ո՞րքան ատենէ ի վեր կը ճանչնաս։ = Անիկա չէի ճանչնար առաջ։— Յովհ․ Անդրէասեանը ո՞րքան ատենէ ի վեր կը ճանչ-նաս։ =1930էն ի վեր։ — Եկեղեցիէն դուրս չտեսա՞ր Անդրէասեանը։ =Ոչ։

— Երբ թափօրը դրան կողմն էր եւ դուն 18րդ նստարանին առջեւ էիր, ի՞նչ էր պատճառը որ վրադ յարձա - կեցան։ = Բոլոր ժողովուրդը կը կո-ւէր եւ յանկարծ մէկն ըսաւ «Դաշնակ է, Դաշնակ» եւ վրաս յարձակեցան։

— Ո՞րքան հեռու էիր։ = 4րդ նս - տարանը։

Դատաւոր Քորրիկըն․— Կռիւը ո՞ւր սկսաւ։ =Ես կռուին սկիզբը չտեսայ։ Դատախազ Քամինսկի․— (Լուսանը - կար մը կ'առնէ եւ ցոյց կուտայ Լէյ - լէկեանին) ։Այս լուսանկա՞րդ է։=Այո — Եկեղեցիին մէջ այ՞ս էր հագուս - տըդ։ =Այո։ — Հագուստդ գորշ (կրէյ) չէ՞ր։ = Ի՞նչ է «կրէյ»ը։ (Քամինսկի հոս վերջացուց իր հար - ցաքննութիւնը)։

Լէյլէկեան երկու լուսանկար ունէր հանուած ոստիկանութենէն։ Մէկը սեւ գոյնով հանուած է վերարկուն, միւսը՝ բաց։ Պ․ Շերիտըն սեղանին վրայ հանեց վերարկուն, իսկ լուսա - նկարը տրուեցաւ երդուեալներուն՝ նայելու։ Լուսանկարի բաց գոյնով վերարկուն պարզապէս լուսանկարչա-կան լոյսի արդիւնք էր։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ԼԵՅԼԵԿԵԱՆ

— Դեկտ․ 24ին այս վերարկուն հա-գա՞ծ էիր։ = Այո։ — Այս խակ է քու վերարկուն զոր հագած էիր։ = Այո։ — Որ եւ է յօդուած գրա՞ծ ես հան - դէսի կամ լրագրի մէջ։ = Ոչ։ — Լաւ հասկցիր, այս երկրին մէջ որ եւ է յօդուած գրած չե՞ս։ = Ոչ։ — Երբ թափօրը շարժման մէջ էր, ի՞նչ տե - սար։ = Ես բան մը չտեսայ։

Շերիտըն․— Այսչա՞փ։

Քամինսկի․— Այսչա՛փ։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Վկայի աթոռը կանչուելէ եւ օրի - նական երդումն ընելէ ետք, ընկ․ Նը-շան Սարգիսեան պատասխանեց Պ․ Շերըտընի․

— Անո՞ւնդ։ = Նշան Սարգիսեան։

— Քանի՞ տարեկան ես։ = 38։

— Ուրիշ անունով ալ ծանօ՞թ ես։ = Այո, կը կոչուիմ Թըթիկեան։

— Ինչո՞ւ հիմակուան անունդ կը գործածես։ = Աւելի դիւրին է հնչե-լը։ — Բալուի Հաւաւ գիւ՞ղը ծնած ես։ = Այո։

— 1913ին Դաշնակցութեան միա - ցա՞ծ ես։ = Այո։

— 1913ին Ամերիկա եկած եւ Փրո-վիտենս մնացա՞ծ ես։ = Այո։

— Գոհարեղէնի գործարա՞ն կը գոր-ծէիր հոն։ = Այո։

— 1915ին կամաւոր գացի՞ր Թուր - քերու դէմ կռուելու։ = Այո։

— 1916ին վերադարձա՞ր։ = 1916ի վերջերը։

— 1916ին նորէն գացի՞ր Թուրքերու դէմ կռուելու։ = Այո, Կիլիկիա, ֆը-րանսական բանակին հետ։

— Վիրաւորուեցա՞ր եւ վերադար - ձա՞ր։ = Այո։

— Ցետոյ գացի՞ր Ֆրէզնօ, Քալի - ֆորնիա։ = 3 տարի Ֆրէզնօ կեցայ եւ յետոյ գացի Տէթրոյիթ։

— Դաշնա՞կ ես։ = Միշտ եղած եմ։

— 1933 դեկտեմբեր 24ին 187րդ փո-ղոցի եկեղեցին գացի՞ր։ = Այո։

— Նոյն կիրակին եկեղեցիին մէջ ղադար տրուեցա՞ւ։ = Այո։

— Ե՞րբ ժամ գացիր։ = 9.10ը անց։

— Որո՞ւ հետ եկեղեցի գացիր։ = Մինակ գացի։ — Լէյլէկեանը տե - սա՞ր։ = Տեսայ։

— Եկեղեցին մնացի՞ր թէ դուրս ե-լար։ = 2 — 3 անգամ դուրս ելայ ծխելու։ — Մէկը քեզի դիտողութիւն ըրա՞ւ ծխելուդ մասին։ = Ժամկոչն ըսաւ որ չծխեմ և սպասնացատիկան-ներուն յայտնել։ Ես ալ ըսի թէ ի՞նչ է տարբերութիւնը։

— Ժամ վերադարձա՞ր ծխելէ ետք։ = Այո։— Քովդ մէկը կա՞ր։ = Ոչ ոք։ — Անկէ ետք ժամէն դուրս ելա՞ր եւ ժամկոչին հետ խօսեցա՞ր։ =Այո։

— Քանի՞ անգամ դուրս ելար։ = Երկու անգամ։

— Երբ վերադարձար ո՞ւր նստար։ = Հոն ուր թողած էի գլխարկս եւ վերարկուս։

— Երբ Կարապետեան եպիսկոպոս ղադար տուաւ, դուրս ելա՞ր ծխելու։ = Այո։ — Երբ երկրորդ անգամ ներս եկար, ի՞նչ կ'ընէիր, նստա՞ծ էիր, կանգնա՞ծ էիր, ի՞նչ տեսար եւ ի՞նչ պատահեցաւ։ = Թափօրը կը յառա - ջանար, կ'ուզէի 3րդ նստարանը եր - թալ, բայց թափօրը եկաւ։

— Այդ օրը որ եւ է ձեւով բռնեցի՞ր Դուրեան սրբազանը։ = Ոչ։

— Այդ օրը յարձակում տեսա՞ր։ = Ոչ։ Ես ետեւն էի եւ հեռու էր։

— Այս դանակը տեսա՞ր 1933 դեկ - տեմբեր 24ին։ = Այդ դանակը ցոյց տուին ոստիկանատան մէջ։

— Այդ դանակը առաջ տեսա՞ր։ = Կեանքիս մէջ տեսած չեմ։

— Անկէ առաջ որ եւ է մէկուն քով տեսա՞ծ ես։ = Ոչ։

— Տեսա՞ր որ Լէյլէկեանը ո եւ է մէկուն վրայ յարձակէր այդ օրը։ = Ոչ։ — Դուն ցատկեցի՞ր Սրբազանին վրայ։ = Ոչ։ — 1933 դեկտեմբեր 24ին, իրիկուան ժամը 6ին հարցաքն-նուեցա՞ր օգնական դատախազ Պ․ Քո-հէնի կողմէ։ = Այո։

— Քեզի եղա՞ւ սա հարցումը — «դանակը տեսա՞ր։ = Ոչ։

— Քանի՞ անգամ զարկիր Սրբազա-նին։ = Բնաւ չմօտեցայ անոր եւ չը - զարկի։ Այս պատասխանները տուի՞ր։ = Այո։ — Քեզի այն ատեն եղա՞ւ սա հարցումը եւ սա պատասխանները տուի՞ր։ «—Ինծի ըսէ ճշմարտութիւնը որ Մատթէոսին հետ յարձակեցար Սրբազանին վրայ եւ դանակահարե - ցիր։ = Ես չտեսայ»։ = Այո։

— Եկեղեցի վերադարձար ի՞նչ ը - րիր։= Մինչեւ տեղս հասայ ամէն ինչ տակնուվրայ էր։

— Եկեղեցիին մէջ կռիւ տեսա՞ր։ = Այո։ — Լէյլէկեանը տեսա՞ր հոն։ = Լէյլէկեանը դուրս տարին։

— Կռիւէն ետք ի՞նչ ըրիր։ = Փո - ղոց գացի։ — Հոն ի՞նչ ըրիր։ = Երբ տեսայ որ Լէյլէկեանը կը ծեծէին, հե-տը գացի։ — Երբ ձերբակալուեցար, ո՞ւր էիր։ = Մայթին վրայ կեցած էի եւ կը ծխէի։

— Ժամէն դո՞ւրս ձերբակալեցին։ = Այո։ (Պ․ Շերիտըն կանչելտուաւ գաղտնի ոստիկան Ֆերրիսը,որ եկաւ կանգնեցաւ Ատեանին առջեւ) — Այս մարդը, Mr. Ferris, քեզ բռնե՞ց։ = Այո։ — Ոստիկան կա՞ր հետը։ = Այո։ Ուրիշ ոստիկան մը կար հետը։

— Երբ ձերբակալուեցար այդ օրը դուն եկեղեցիին առջե՞ւն էիր, դիմա՞-ցըն էիր, ո՞ւր էիր։ = Դիմացի կող-մը։ — 1933նոյ․ 26ին Պոստոնի եկե - ղեցի՞ն էիր։ = Կեանքիս մէջ Պոստոն տեսած չեմ, Պոստոն գացած չեմ։

— Երբ ձերբակալուեցար, եկեղեցի՞ տարին քեզ։ = Այո։

— Ձերբակալուելէ առաջ քանի՞ վայրկեան մնացիր ժամուն առջեւ։ = 15 վայրկեանի չափ եւ աւելի։

—Ի՞նչ ըրիր այդ միջոցին։ =Սպա-սեցի որ հետեւիմ Մատթէոսին։

— Եկեղեցի եղած ատենդ ո եւ է մէկուն աչք ըրի՞ր։ = Ոչ, ոչ։

— Նոյեմբեր 26, 1933ին ո՞ւր էիր Նիւ Եորք։ = Քրոջնիս՝ Թըթիկեանի խանութն էի եւ անոր կ'օգնէի։

— Այդ օրը տեղ մը ճաշեցի՞ր։ = Հայրենակից կին մը հրաւիրեց հնդ - կահաւ (Թըրքի) ուտելու։

(Շար․)

»»»··«««

ՁԷՐ ՈՒԶԵՐ ԲԱԺՆՈՒԻԼ ԿՆՈՋՄԷՆ

Մարսէլ Կարչիա Իրիկոյէն, փէրուի դեսպանատան քարտուղարը (Պրիւ_սէլ), իմանալով որ իր կինը ամուսնալուծման դատ բացած է, սպաննեց զայն, քենին եւ յետոյ ատրճանակը ուղղելով իր բերնին, չորրորդ յարկի վերելակի անցքէն վար նետեց ինքզինքը։ Զոհանչը հրաշքով ազատեցաւ։

Պ․ Նշան Թուլպէնտեան եւ զաւակունք (Կարտան), Տիկին Մամաս Թաշ - ճեան եւ զաւակունք, Կ․ Խաչատուր Մարգարեան եւ զաւակունք եւ քոյրեր (Ա-մերիկա), Այրի տիկին Ովսաննա Ալիբունարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Թէրզիեան, Տէր եւ Տիկին Թօփալեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Գալինեան, Տէր եւ Տիկին Մարտոյեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Երամեան, Տէր եւ Տիկին Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Թէմոյեան (Մէռոյ), Տէր եւ Տիկին Վարդանեան (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Վարդանեան (Տէսին) սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, աղջկան եւ ազգականին

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳԱՐ Ն․ ԹՈՒԼՊԷՆՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ Թաշճեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 23 յունիս, 1934, Լէքսի հիւանդանոցին մէջ։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Լէքսի գերեզմանատունը։ Շնորհակալութիւններ ամէն անոնց, որոնք հեռագրով, նամակով կամ անձամբ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին ինծի։

Կարտան 6 յուլիս 1934 — ՆՇԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ ԹՈՒԼՊԷՆՏԵԱՆ

Հ․ Յ․ Դ․

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

X

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ․ ժողովը, այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրը։

Հ․ Կ․ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)

29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Նախագահութեամբ՝ ԸՆԿ․ Ա․ ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ

Նուագ, պար, երգ խաղեր ու սիրուն անակնկալներ։

Դիւրամատչելի ԳԻՆԵՐ եւ պաղ խմիչքներ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ Ֆ․ Կ․ ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒՍ, ՔՈԼՈՆՊԻ Մ․ՃԻՒՂԻՆ կողմէ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

գեղարուեստական խառնեալ բաժին։ բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր։

Հաղորդկ․ միջոց․— Շոգեկառք՝ Սէն Լազարէն, փոխ Ֆլշիէն հանրա-կառք թիւ 40 եւ իջնել կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière, ուր պետի սպասեն առաջնորդներ։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ

գին 15 ֆրանք․ փոստի ծախքով, միայն կանխիկ․ Ֆրանսա՝ 16 ֆր․ Արտասահման՝ 17 ֆրանք

դիմել․— H. Zartarian, 126, Ave· Simon Bolivar, Paris (19)։

կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Մարսէյլի Զարասնճագի Երիտասարդաց Միութեան «Արաքս» խումբի պարգեւաբաշխութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար Յու-նիս 23ին։

կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր․Կ․ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 29 յուլիս, կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ Թուա - կանը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ․

Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան

22 Յուլիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը

Maison Pilou Henri· Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ։ Route des Sabotiers.

(Մէթրօ Շաթօ տիւ վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու)։

Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով։ Երգ, պար, գրաւոր արտասանութիւն եւ մե-նախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ։ Եւրոպական պարեր մասնակցու-թեամբ եփրատ նուագախումբի։

Մուտք 5 ֆրանք։

տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը։

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ- ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն․ ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

"ԵՐԿՈՒՆՔ"

ՕՐԿԱՆ Զ․ Ո․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— oo —

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ․ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 5 տա_րիէ ի վեր։ Ապրիլեան սանէրու, վաhանգնեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր աքսո-րէ եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտա - սարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ,վերազնահատութեանփորձեր մերանցեալին ու ներ_կային վրայ, որբերու նամականի, որբերու ագարակի աշխատանքները։

Վերջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երի_տասարդները։

Տարեկան բաժնեգին․— 15 ֆրանք՝ Ֆրանսա, 20 ֆրանք՝ արտասահման։

Դիմել՝ A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԺ․Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խառնեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց։

Հաղորդկց․ միջոցներ․— Թրամուէյ թիւ 1, եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նոր, Լը Րէնսի

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ՃԱԶ ՊԱՆՏ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդկց․ միջոց․— Օթօպիւս օբէրաէն կամ ժօրէսէն 21AB։ կալ տը լ'էսթէն կարկանի գիծը, իջնել Րէնսի - Բավիյօն։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ կ'ուզենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՍՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE — Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ․—

M. M H· Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit· Nice (A· M.)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կերք․ ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։ Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզան փո_րէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9_16 եւ 14_20։

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ

Քաղաքական կազմակերպութիւններու, հայրենակցական միու-թիւններու, թէյասեղաններու, խնջոյքներու, հարսնիքներու, նշա-տուքներու եւլն․ի համար։ Սրահը կը տրամադրուի ամէն օր ուզուա ժամուն (ցերեկ եւ գիշեր), ոչ մէկ արգելք թաղին ոստիկանութեա կողմէ։ Դիմել՝ Պ․ ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ, 14, Rue François Garcin, Lyon.

ՄԻՒԶԻՒՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները ա ու կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix son Maitre, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայ երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՐԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ թագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր․ Կ․ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտ-նէ ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆԻ որ յաճախ մասնաճիւղին կը տրամադրէ ծրարներով գործածելի ճերմակեղէն, հանդերձեղէն, սաւան, կօշիկ եւայլն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր․ Միութեան մասնաճիւղի վար-չութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ՍՐԱՊ ՍՈ - ՂՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր պարա-գաներուն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍի Վարա - գայ Ս․ Խաչ եկեղեցւոյ նորընտիր հո-գաբարձութեան կազմն է․— Պ․ Պ․ Խաչատուր Թորգոմեան՝ ատենապետ, Նիկողոս Նիկողոսեան՝ գանձապահ, Ղեւոնդ Փափազեան՝ ատենադպիր, Յակոբճան Կէօզիւմեան՝ խորհրդա - կան, Յարութիւն Պուչիկեան՝ խորհր-դական, Բենեամին Փափազեան՝ խոր-հրդական (Առնուվիլէն), Նշան Գոչ _ եան, Տիգրան Սէմէրճեան Սարսէ - լէն), Խաչիկ Կէօյիւչեան (Կուսէնվիլ - լէն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ․ Հ․ Կ․ Խաչի Իսի - լէ - Մուլինօ մասնաճիւղի վարչութիւնը՝ մասնա ւոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ ա[illegible] անդամուհիներուն, որ իրենց գեղե ցիկ նուէրներով օժանդակեցին մ[illegible] պարգեւաբաշխութեան, նաեւ շնորհ կալութիւններ Պ․ Ջամալեանի իր գեւորիչ բանախօսութեան համար։

Պարգեւաբաշխութենէն չահած [illegible] հետեւեալ թիւերը՝ 15թիւ տոմսը [illegible] թիւ գոյքը, 133՝ 26, 93՝ 28, 252՝ [illegible] 247՝ 53, 403՝ 24, 89՝ 31, 531՝ 21, 4[illegible] 23, 430՝ 27, 425՝ 37, 374՝ 39, 516՝ [illegible] 185՝ 47, 344՝ 54, 88՝ 40, 495՝ 22, 435 8, 278՝ 25, 406՝ 50, 224՝ 16, 334՝ [illegible] 512՝ 12, 311՝ 2, 402՝ 35, 224՝ 43, 18[illegible] 42, 474՝ 20, 223՝ 32։

Նուէրները ստանալու համար դի[illegible] յանձնախումբին, մինչեւ 7 օգոստ[illegible] 1934։ Հասցէ՝ 29 Ave. du Bas Meudon Իսի Լէ Մուլինօ, (Սէն)։

Վերոգրեալ թուականէն յետոյ չպահանջուած առարկաները կը մնան Միութեան։

ՍՏԵՓԱՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

30, Rue Stephenson, Métro: Chapelle

կը փաճառէ եւ կը նորոգէ ամէն տեսակ ժամացոյցներ։

Չափաւոր գին։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameeme . PARIS (13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 11 Juillet 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2544

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԻՒԱՅԻՆ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ուրեմն, իմացաք թէ Ըսմէթ փաշան ի՛նչպէս «խստօրէն դատապարտեր է» Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաներուն դէմ կատարուած գործողութիւնները, յանձնարարելով քննութիւն կատարել:

Անցեալ շաբթուան ընթացքին, մենք շարք մը աղբիւրներէ տեղեկութիւններ հաղորդեցինք այս տեղահանութեան մասին:

Առաջին հեռագիրը կ'ըսէր թէ առենէ մը ի վեր արեւելեան Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաները Պոլիս կը գաղթեն, իբրեւ հետեւանք տեղաւորման նոր օրէնքին: (ՅԱՌԱՋ, 6 յուլիս):

Երկրորդ հեռագիրը, յուլիս 8 թուականով, կը պատմէր.— Գաղթը կը շարունակուի. շատերը թշուառութեան մատնուած են, շատ կարճ պայմանաժամ տրուած ըլլալով: Միայն 48 ժամ միջոց տրուած է խոխոնէի Հրեաներուն: Արդէն 1500 հոգի հասած են Պոլիս, նոյնքան ալ ճամբան են, եւ ընդամէնը 8000 Հրեաներ պիտի ազդուին նոր օրէնքէն:

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ այս լակոնական հեռագիրները չեն կրնար ամբողջական գաղափար տալ ողբերգութեան մասին:

Ամբողջական գաղափար կազմելու համար, յիշեցէք ո՛ր եւ է գրուագ՝ հայկական տեղահանութենէն:

Արդ, ի՞նչ արդարութիւն կը խոստանայ քէմալականութեան իմաստո՛ւն վարչապետը, այս բարբարոսութեան առթիւ:

Կարդացէք եւ զատեցէք.

— «Իմացայ որ Թրակիոյ կարգ մը վայրերէն 100ի չափ Եահուտիներ Պոլիս եկած են: Վարչապետութեան բրած իրենց բողոքներուն մէջ, կարգ մը Եահուտիներ կը յայտնեն թէ տեղական մասնաւոր ճնշումներու հետեւանքով է որ ստիպուեր են լքել իրենց տեղերը: Դէպքին իրական հանգամանքը քննել կուտամ: Բայց կ'ուզեմ յիշեցնել թէ հանրապետական օրէնքներուն հակառակ ձեռնարկներըօրինական խիստ տրամադրութեանց պիտի ենթարկուին»:

Պրծա՛ւ: Կը մնայ որ «հարիւրի չափ Եահուտիները» — այս ալ արդէն բացատրութիւն է— երախտագիտական գիր մը ուղղեն Ըսմէթ փաշայի, մխիթարելու համար միւս հազարաւոր հալածականները...

Բայց, ինկապէս յանցաւո՞ր է Թրակիոյ մարզպանը, հաշտակուր Իպրահիմ Թալին, որ արդէն վկայական ստացած էր արեւելեան նահանգներուն համար, եւ հիմա միեւնոյն «շինարար» գործը կը կատարէ Թրակիոյ մէջ, իբրեւ փորձ վարչագէտ...

Հանրապետական օրէնքներուն մաս չի՞ կազմեր տեղաւորման — տեղահանութեան— նոր հրահանգը, որուն գործադրութիւնը վստահուած է շրջան յանձնախումբերու, լայն լիազօրութիւններով:

Մարզպանը եւ շրջան յանձնախումբերը կառավարութեան ներկայացուցիչները չե՞ն, անոնց կամքին գործադիրները չե՞ն:

Ուրեմն, ի՞նչ բանի համար քննութիւն կը կատարուի:

Որովհետեւ «քիչ մը» խի՞ստ վարուած են, կամ, Թալէաթի պատմական բացատրութեամբ, օրէնքին գործադրութեան ատեն «կարգ մը անպատեհութիւննե՞ր» ծագած են:

Զարժե՛ր յոգնիլ ատոր համար: Թուրք պաշտօնեան շատ լաւ կը հասկնայ իր գերադասին միտքն ու լեզուն:

Ան դարաւոր փորձառութեամբ սորված է թէ՝ երբ «քալէ՛» հրամայեն, պիտի վազէ, կամ երբ ըսեն «բռնէ՛»,— պիտի մորթէ կամ խեղդէ:

Ան հաւատարիմ է ոչ միայն իր բնազդին, այլ եւ իր վարիչներու քաղաքական հաւատամքին, բառին ու տառին:

Ապացոյց՝ նորագոյն, թէեւ ոչ նոյնքան եղերական խեղկատակութիւնը,— Ղալաթիոյ Հայոց եկեղեցիին եւ Կեդր. վարժարանին բռնագրաւումը ափ մը սրիկաներու կողմէ:

Ամիսներէ ի վեր կը խմորուէր այս խլրտումը, եւ գործնական հանդամանք ստացաւ քանի մը շաբաթ առաջ:

Ափ մը դաւադիրներ, օրէնքէ եւ իրաւունքէ ճառելով, քուէատուփ մը կը ճարեն, կը տանին Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենք զիրենք թաղական - խնամակալ հռչակել կուտան 50–60 հոգիով, — եւ կը պահանջեն բանալիները:

Խնամակալութիւն, քարոզիչ, տէրտէր կը բացատրեն թէ իրենք իրաւունք չունին բանալի յանձնելու, թէ օրէնք եւ իրաւասու մարմին ունին 1866էն ի վեր, թէ Պատրիարքարանն է ժամուն եւ դպրոցին տէրը:

Պատասխանը կը տրուի ոստիկանութեան միջոցաւ:

Կուգան կը սպառնան, պահականոց կը տանին խնամակալ թէ տէրտէր, դրագիր կամ գոնապան: Երկաթագործ մըն ալ բերելով, բանալ կուտան դուռները ու կը յանձնեն դաւադիր սրիկաներուն:

Միւս կողմէ, «վերին իշխանութիւնը—Բերայի կառավարիչը— կը խոստանայ յարգել օրէնքը, լսելով Քաղաք. Ժողովի անդամներուն բացատրութիւնը...

Նկատեցի՞ք որ եւ է տարբերութիւն, երկու դիւային խեղկատակութեանց միջեւ:

Յոյները մէկ Բաբա Էֆթիմ ունեցան, չեն կրնար գլուխ ելլել տասը տարիէ ի վեր:

Ահա հայ էֆթիմներ — այս անգամ աշխարհական— որ իրենց կռնակը տուած ոստիկանութեան եւ «օրէնք»ին, ճամբայ կը հարթեն ազգային հաստատութեանց բռնագրաւման, այլասերման եւ քայքայման համար:

Այսպէ՛ս է մեր պատմութիւնը: Մարդիկ շատ շուտ կը մոռնան երէկը, եւ երբեք չեն անդրադառնար թէ «այս օրերն ալ կ'անցնին»...

Եւ այսպէ՛ս է Թուրքին պատմութիւնը,— աւերել, կոտորել, հալածել, մոխիրի վրայ նստեցնել,— եւ յետոյ «օրինական» խեղկատակութիւններ սարքել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐԹՈՒ ԻՆՉՈ՛Ւ ԼՈՆՏՈՆ ԳՆԱՑ

»»»··«««

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Լոնտոն գնաց կիրակի օր եւ վերադարձաւ երէկ: Իրեն կ'ընկերանային ծովային նախարարը եւ շատ մը մասնագէտներ: Մինչ շոնդալից մանրամասնութիւններ հրատարակուեցան Պ. Պարթուի Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա կատարած այցելութեանց մասին, տարօրինակ վերապահութիւն մը կը տիրէ այս անգամ: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ նախարարներուն տեսակցութենէն յետոյ, շատ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, եւ պատուիրակները մերժեցին որ եւ է յայտարարութիւն ընել: Բայց տեղական թերթերը կը հաւաստեն թէ Պ. Պարթու յաջողած է փարատել Անգլիոյ կասկածները: Կանխահաս է խօսիլ անգլօ-ֆրանսական զինակցութեան մը մասին:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Լոնտոն գնաց Պ. Մաքտօնըլտի հրաւէրով, բայց տեսնուեցաւ ուրիշներու հետ, քանի որ Անգլիոյ վարչապետը հիւանդ է: Կանխահաս է խօսիլ անգլօ-ֆրանսական զինակցութեան մը մասին:

Առաջին երկու տեսակցութիւնները տեղի ունեցան Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Անգլիոյ կողմէ ներկայ էին արտաքին նախարարը եւ անոր օգնականները: Կ'ըսուի թէ Պ. Պարթու աշխատած է Անգլիոյ հաւանութիւնը ստանալ արեւելեան շրջանային ուխտի մը համար, որ իրականին մէջ կը նշանակէ արեւելեան Լոքառնօ, մասնակցութեամբ Լեհաստանի, Ռուսիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, եւ հաւանաբար Գերմանիոյ եւ Պալթեան պետութեանց:

Խօսակցութիւններ տեղի ունեցան նաեւ ծովային սպառազինութեանց մասին, առանց մեծ արդիւնքի մը յանգելու: Ֆրանսա չուզեր ձեռքերը ծալլել, երբ Իտալիան նոր մարտանաւեր կը շինէ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումի մը պատասխանելով, Սըր Ճօն Սայմըն կրկնեց թէ Մեծն Բրիտանիա որոշած է հաւատարմօրէն գործադրել Լոքառնոյի դաշինքով ստանձնած պարտաւորութիւնները: «Այս որոշման վրայ չեն կրնար ազդել Գերմանիոյ վերջին դէպքերը»:

Իրաւու եւեւէ դատի կը յանձնուին

Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը որոշեց դատական իշխանութեան հաղորդել նախկին նախարար Պ. Տալիմիէի թղթածրարը, իր քաղաքական ազդեցութիւնը չարաչար գործածած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Միեւնոյն բախտին արժանացան ուրիշ չորս պաշտօնատարներ, Պ.Պ. Պառոն, Տըլամաշ, Ֆոնթընէ եւ Ուէսթ (առեւտրական նախարարութենէն):

Նիստէն յետոյ, յանձնաժողովը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ.— Ամէն կասկած փարատելու համար, յանձնաժողովը կը յայտարարէ թէ՝ միաձայնութեամբ մերժելով բարձրագոյն ատեան ղրկել կամ դատական իշխանութեան յանձնել, հաստատած կ'ըլլայ որ նախկին վարչապետ Պ.Շօթան չէ ըրած ոչ պատիւէ ոչ ալ ուղղամտութենէ: Ինչ կը վերաբերի այն քաղաքական կամ վարչական սխալներուն որ կրնան գործուած ըլլալ իր նախարարութեան օրով, յանձնաժողովը պիտի քննէ զանոնք:

⁂ Հարցաքննիչ դատաւորը Սէնի դատախազութեան յանձնեց նախկին դատական նախարար Պ. Ռընէ Ռընուի թղթածրարը: Նախկին նախարարը պիտի դատուի համաձայն պատժական օրէնքի 177րդ յօդուածին, որ կը տրամադրէ զրկել քաղաքացիական իրաւունքներէ եւ իր ստացած գումարներուն կրկնապատիկը վճարել իբրեւ տուգանք: Ինչպէս կը յիշուի, ամբաստանեալը 1926ին 50,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, խորհրդատուութիւն մը կատարելու համար ընդհ. դատախազութեան մօտ:

Սանասարեանի դատը դեռ կը ձգձգուի

Յուլիս 4ին Պոլսոյ Իրաւական Բ. Ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ Սանասարեան խանի դատը:

Նիստը բացուելուն, նախագահը կարդաց հետեւեալ որոշումը.—

Դատարանս կ'որոշէ հարցնել Սվազի կուսակալութեան թէ ներկայիս գոյութիւն ունի՞ եւ գործունէութեան մէ՞ջ է Էրզրում բացուած եւ Սվազ փոխադրուած Սանասարեան վարժարանը, եւ եթէ այս վարժարանը Սվազ չի գտնուիր եւ տարբեր տեղ մը փոխադրուած է, Սվազի մէջ իր գործունէութիւնը ո՞ր թուականէն որ թուականը տեւած է, եւ ո՞ր թուականին, ուր եւ ինչ պատճառով փոխադրուած է: Նոյնպէս այս վարժարանին հիմնարկութեան մասին կուսակալութեան ունեցած ծանօթութիւնները հաղորդել դատարան:

Դատավարութեան շարունակութիւնը տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 19ին:

Ջեկան կը ճաշածէ թողոֆական եկեղեցին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն յուլիս 9 թուականով.— *Ջեկան ծանր հարուած մը իջեցուց Ռուսաստանի լութերական եկեղեցիին, որուն կապուած են 1,400,000 գերմանածին քաղաքացիներ: Բողոքականներու Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին վեց խնամակալներէն 5ը վերջերս գաղտնապէս դատապարտուած էին իբրեւ լրտես, 2էն 10 տարի բանտարկութիւն կրելով կամ աքսորուելով: Այժմ կը դատուի 6րդը: Այժմ բանտարկուած կամ աքսորուած են 35 գերմանածին բողոքական երէցներ եւ նոյնքան կաթոլիկներ: Բացի 73 տարեկան եպիսկոպոսէ մը, լութերական եկեղեցիի բոլոր բարձրաստիճան կղերականները քշուած են: Երկու ամիս առաջ մեռաւ Ռուսաստանի բողոքականներու հայրապետը, եպիսկոպոս Մայէր, իսկ անմիջապէս գնդակահարուեցաւ իր 28 տարեկան տղան, իբրեւ զինուորական լրտես:*

Անաստուածներու ցուցահանդէսը

Փարիզի մէջ բացուեցաւ Խ. Միութեան անաստուածութեան պայքարին նուիրուած ցուցահանդէս մը, եւ պիտի տեւէ մինչեւ յուլիս 16: Ցուցահանդէսը կը բաղկանայ չորս բաժիններէ: Առաջինը կը վերաբերի բուն հակակրօնական վարդապետութեան, երկրորդը կը ներկայացնէ Խ. Միութեան մէջ կազմակերպուած պայքարը, երրորդը՝ հետեւանքները, չորրորդը՝ անոր ազդեցութիւնը Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Այս առթիւ թերթ մըն ալ կը հրատարակուի, «Պայքար», դասախօսութիւններ կը տրուին, իսկ յուլիս 15ին ընդհ. ժողով մը պիտի գումարուի: Գերմանիոյ կարգուսարքը փոխուած ըլլալով, անաստուածները կ'ուզեն Փարիզ փոխադրել իրենց պայքարին արտաքին կեդրոնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ ԽՈ՞Ց

»»»·«««

Հեռագիրները կցկտուր, բայց պերճախօս լուրեր կուտան աշխարհի վեցերորդ մասին համար, որուն կապուած է նաեւ մեր հայրենիքը.

1.— Կէփէուն (Ջեկա) բարեկարգելու ծրագիր կայ:

2.— «Կարմիր նշան»՝, որ զինուորական պատուանշան մըն է կամ, Լէնին նշան»՝ որ քաղաքական եւ քաղաքային պատուանշան մըն է, կրող անձերը կրնան ձրի ստանալ ամէն տեսակ լաւ ուտեստ, հագուստ, եւն. կրնան բացարձակապէս օգտուիլ ամէն հանրային հաստատութիւններէ, շոգեկառք, հանրակառք եւն. եւ իրաւունք ունին ձրիաբար լուացքի տալու... իրենց շորերը: Վերջապէս՝ վերի արտին ցորենը:

3.— Լիթվինով կը մտնէ Ազգերու ժողովներէն ներս եւ նոր պատգամներ կ'արձակէ: Կը հաստատուի թէ գաղտնի կապեր Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի քաղաքականութեանց հետ, կը մղեն խորհուրդներու արտաքին գործավարը աշխուժութեան, թէ կասկած չի վերցներ կնքահայրութիւնը Շահին եւ «ընկեր» Քէմալի եղբայրակցութեան:

Այս լուրերը չե՞ն ապացուցաներ դէպի խո քայլեր:

Առայժմ Կէփէուի բարեկարգութիւնն է ամէնէն կարեւորը խաղաղ հայ աշխատաւորութեան համար, եթէ իրագործուի իսկապէս եւ միայն թուղթի վրայ չմնայ:

Որովհետեւ, մինչեւ հիմա համայնավար *կուսակցութեան* ուժը պարտադրող բացարձակ եւ անկախ գործիք մըն էր Կէփէուն եւ ունէր իր սեփական «դատարան»ը, կը «քննէր», կը վճռէր եւ կը գործադրէր: «*Խփում էր էլի, խփում էր*»: Իրմէ վեր մարմին մը չկար. իսկ ամբողջ գործունէութիւնը կը մնար գաղտնի: Այժմ կ'ուզեն այս ինքնիշխանութիւնը սահմանափակել եւ Կէփէուն պէտք է դառնայ *պետական*, հետեւաբար որոշ հակակշռի եւ պատասխանատուութեան ենթակայ... Սպասենք եւ յուսանք:

Բայց ի՞նչ են միւս երկու պարագաները. խորհրդային երկրին մէ՞ջ ալ երկու կարգի մարդիկ կան: Հո՞ն ալ նորէն գաղտնի դաշնագիրներ: Ինչո՞ւ համաշխարհային յեղափոխութիւն հապա, ի՞նչու այդքան արիւն...

Աւա՛ղ երազիս անցաւորի:

ՍԼԱՔ

ԹՈՒՐՔԵԻՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Սօֆիայի «Նօվօ Վրէմէ» թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

«Ուժեղ Պարսկաստան մը այնքան կարեւոր է Թուրքիոյ համար, որքան ուժեղ Թուրքիա մը՝ Պարսկաստանի համար» — այս էր իմաստը այն ճառերուն որ խօսուեցանՊարսկաստանի Շահին Էնկիւրի այցելութեան առթիւ: Այսպիսիփոխադարձութիւն մը շատրնական է շրջանի մը մէջ, երբԹուրքիա մեծագոյն ջանքերը կ'ընէ՝ իր ազգային պաշտպանութեան զօրացման համար: Անշուշտ, Թուրքիա կ'ուզէ ընդհանրապէս պատրաստ ըլլալ ամէն հաւանական անակնկալի առջեւ որ կրնայ ծագիլ միջազգային այժմու կացութենէն: Թուրքիա հետզհետէ աւելի կը մտնէ եւրոպ. խաղերու մէջ, եւ, անկասկած, անոր համար մեծ նշանակութիւն ունի իր կռնակը զօրացնել ուժեղ ու զինակից Պարսկաստանով մը:

Պարսկաստան ի՛նչ նշանակութիւն կուտայ Թուրքիոյ — «Նոր Արեւելքի մօր»ը — բարեկամութեան: Պատասխանը տրուեցաւ Շահին այցելութեամբ: Քաղաքական անկախութեան գաղափարը շատ ուժեղ է արեւելեան այն երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Պարսկաստանի, որոնք այնքան երկար ատեն խաղադնդակ էին դարձեր մեծ ուժերու՝ Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ ձեռքը: Նոյնիսկ այն ճամբան, զոր Պարսկաստանի Շահը ընտրեց՝ Թուրքիա իր այցելութեանը համար, խորհրդանշան մըն է այդ գաղափարին համար: Ան ոչ Պաթումէն անցաւ եւ ոչ ալ Պաղտատէն, հակառակ անոր որ չէին պակսեր ազմկալից թելադրանքներ՝ երկրորդ ճամբան ընտրելու համար, ու հակառակ նաեւ անոր որ քանի մը տարի առաջ Իրաքի թագաւորը Ֆէյսալ այցելեց Թէհրան: Անշուշտ, ասոր վրայ պէտք է աւելցնել եւ այն անհամաձայնութիւնը որ կը տիրէ ներկայիս Թէհրանի եւ Պաղտատի միջեւ՝ քանի մը վիճելի հարցերու մասին: Անգլիա կրնար մխիթարուիլ անով որ Շահը չանցաւ նաեւ Պաթումէն այլ միայն պարսկական եւ թրքական նահանգներէ, որով ան ընդգծեց թէ իր ճամբորդութիւնը դէպի արտասահման յատկացուած է բացառապէս ու մի միայն Թուրքիոյ: Բայց, անգլիական դիւանագիտական շրջանակներու մէջ շատ լաւ գիտեն թէ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ աւելի սերտ մերձեցումէն կը շահի նաեւ Խորհրդային Ռուսիան:

Ինչպէս Վօրօշիլովի՝ խորհրդային զինուորական եւ ծովային գործավարի այցելութեան, այնպէս եւ Պարսկական Շահին այցելութեան առթիւ, Էնկիւրիի մէջ գգալապէսբարձրացաւ զինուորական շեշտը: Շահին առջեւ ցուցադրուեցան թրքական ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու լաւագոյն մասերը: Շահը կարելիութիւն ունեցաւ ծանօթանալու Քըրք - Քալէի թրքական զինուորական ճարտարարուեստի վիճակին, այցելելու Էսկիշէհիրի օդանաւային շինարանը: Ան աչքէ անցուց նաեւ Տարտանէլը: Այս պտոյտներու միջոցին, ՊարսկաստանիՇահին կ'ընկերանար թրքական ուժերու վերին հրամանատարը՝ Կազի Մ. Քէմալ փաշան:

Երկու երկիրներու միջեւ քաղաքական եւ տնտեսական սերտ գործակցութիւնը, զոր կը նախատեսէ 1932ի համաձայնագիրը, անհրաժեշտ կը դարձնէր եւ զինուորական գործակցութիւն մը: Կ'արժէ գիտել տալ թէ ծրագրին այս ամենակարեւոր մասը մէջտեղ դրուեցաւ յանկարծ:

Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի նման երկու երկիրներու (որոնք բոլորովին նոյնգաղափարներն ու խէպլներն ունին քաղաքական եւ մշակութայինտեսակէտէ) համաձայնութիւնը, որոշ տեսակէտով, Թուրքեւրոյն համաձայնութեան շքադրամին արեւելեան կողմն է, իսկ Թուրքեւրոյն համաձայնութիւնը նոյն շքադրամին արեւմտեան կողմն է:

Անկարելի չէ որ Թուրքիա - Պարսկաստան առանցքին շուրջ, մերձաւոր եւ կեդրոնական Ասիոյ մէջ ձեւ ու մարմին առնէ շրջանային հաւաքական ուխտ մը, Աֆղանիստանն ալ քաշելով իրենց հետ:

Տուրքերու թեթեւացումը

Ելմտական նախարարը պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ համաձայն 1934 յուլիս 6ի օրէնքին Բ. յօդուածին որ կառավարութեան արտօնութիւն կուտայ բարեկարգելու հարկային դրութիւնը, հրամանագիր մը պիտի հրատարակուի վաղը, հինգշաբթի, 12 յուլիս, հարիւրին 17էն 12ի զեղչելու համար շարժուն ստացուածքներու տուրքը: Օրէնքին հրատարակուած օրն իսկ ջնջուեցաւ պերճանքի տուրքը (լիւքս), եւ դեռ ուրիշ թեթեւացումներ պիտի կատարուին: Միեւնոյն ատեն պիտի հրատարակուի հրամանագիր մը, որ կը տրամադրէ մինչեւ հոկտեմբեր 31 աւելի պարզ ձեւի մը վերածել զանազան տուրքերու գանձումը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ "ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ" ՄԸ

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը իր յունիս 24ի թիւով հրատարակած է Թուրքիոյ մէջ տեղաւորման նոր օրէնքը, որու մասին օր օրին տեղեկութիւններ հաղորդեց «Յառաջ»:

Համաձայն այդ օրէնքին, Թուրքիա կը բաժնուի երեք գօտիներու: Օրէնքին մէկ տրամադրութիւնը ամենալայն կերպով ԿԸ ԼԻԱԶՕՐԷ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՄԷԿ ՇՐՋԱՆԷՆ ՄԻՒՍԸ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԷՆ ՄԱՍ ՄԸ՝ *«մշակութային, քաղաքական եւ այլ նկատումներէ առաջնորդուած»:*

Միւս կողմէ, Թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ գործավարներու խորհուրդը կը պատրաստէ նոր օրինագիծ մը որ կը վերաբերի տեղաւորման խնդրին: Այդ օրինագիծը կը նախատեսէ կազմութիւնը շրջուն մարմիններու, «որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ գործադրել նոր օրէնքը»: Թերթերը կ'աւելցնեն թէ այդ «մարմիններուն անդամները պիտի ըլլան որոշ հանգամանքներ լրացնող պաշտօնեաներ եւ պիտի ստանան մեծագումար թոշակներ»:

Պաշտօնաթերթին ու միւս թերթերուն կողմէ միաժամանակ տրուած այս լուրերը, հակառակ իրենց սեղմ հանգամանքին, բաւական խօսուն են եւ արժանի ամենալուրջ ուշադրութեան:

Տեղաւորման (իսքեան) *այս օրէնքը, սակայն, նոր ծրագիր մը չէ: Կը յիշուի թէ բաւական առաջ դարձեալ Թուրք թերթերը հրատարակեցին այդպիսի լուր մը թէ Էնկիւրի իր օրինագիծը պատրաստեց: Այդ օրինագիծն էր որ ներկայ Թուրքիան բաժնեց տարբեր շրջաններու, նախատեսեց «վաչկատուն ցեղերը» տեղաւորել որոշ վայրեր եւն.: Կը յիշուի ապահովաբար, որ «Յառաջ»ը խմբագրականներով պարզեց այս դաւադրական ծրագրին ներքին ծալքերը ու մատնանշեց այն չարամիտ նպատակները զորս Էնկիւրի կ'ուզէ գործադրել:*

Անկէ ասդին, սակայն, բաւական ժամանակ անցաւ ու ահա պաշտօնաթերթը պէտք է տեսնէր այդ օրինագիծը հրատարակել:

Օրինագիծի մը հրատարակութիւնը պաշտօնաթերթին մէջ կը նշանակէ զայն ի զօրու դարձնել: Միամտութիւն կ'ըլլար անշուշտ, ենթադրել թէ՝ Էնկիւրի այն ատենէն ի վեր կը մշակէր զայն ու նոր լրացուց անոր քննութիւնը: Դիւային ծրագիրներ գիտերը յղանալու եւ ատոնց գործադրելու մէջ անզուգական է Թուրքիան: Կը մնայ, ուրեմն, եզրակացնել թէ՝ Էնկիւրի այլ եւս կ'ուզէ զայն գործադրել:

Այս առթիւ, աւելորդ չըլլար յիշեցնել թէ մատնանշուած ծրագիրը բացարձակ վտանգ մըն է ոչ-Թուրք տարրերուն համար:

Այսպէս, ըստ այդ ծրագրին գիւղի, քաղաքի թէ նահանգի մէջ, ոչ Թուրք տարրը բնակչութեան առաւելագոյն 10 առ հարիւրը պէտք է կազմէ:

Եթէ, ուրեմն, Էնկիւրի որոշած է սկսիլ անոր գործադրութիւնը, պիտի տեղահանուի ոչ-Թուրք մեծամթիւ բնակչութիւնը կարգ մը վայրերէն եւ պիտի փոխադրուի ուրիշ վայրեր: Այս օրինագիծը յղացուեցաւ քրտական ըմբոստութեան զսպումէն անմիտաւին յարմար նկատուեցաւ ամէնքը մէկ ջուրով լուալու: Առանց այդ օրինագծին ալ, բազմահազար քրտութիւն տեղահան ըրին ու սպաննեցին: Եւ սակայն, «Թուրքիան Թուրքերուն» ծրագիրը առով չէր իրականանար: Կան ուրիշ շրջաններ ուր ոչ-Թուրքեր կը բնակին մեծ թիւով: Էնկիւրի, կանխելու համար բոլոր առարկութիւնները, քաղաքականին հետ նախատեսած է նաեւ «մշակութային» եւ «տնտեսական» նկատումներ: Այնպէս որ այդ օրէնքի «գդուանքէն» զերծ չէ նաեւ հրէութիւնը: Որպէսզի աւելի պարզ ըլլայ թէ Էնկիւրի ինչքան վճռական կ'ուզէ ըլլալ այս խնդրին մէջ, յիշեցէք «Յառաջ»ի հրատարակած լուրերը Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաներու տեղահանութեան մասին:

Օտար թերթերու հաղորդած այս լուրերը կը հաստատուին նաեւ Թուրքիայէն նոր բաժնուած Հրեայի մը տեղեկութիւններով: Ան կ'ըսէ թէ արդէն իսկ սկսած են անխտիր քշել բոլոր ոչ-Թուրքերը:

Այսպէս, ուրեմն, Էնկիւրի հաւատարիմ հետեւորդն է իթթիհատական ճիւաղային ծրագիրներուն: Տարբեր ժամանակներու եւ տարբեր պայմաններու տակ, բայց, աւելցնենք, աւելի յանդուգն ու թերեւս անզիջող, ան խաղաղ ժամանակի մէջ կը գործադրէ միեւնոյն ծրագիրը՝ գրեթէ միեւնոյն «քաղաքական նկատումներով», բայց այս անգամ առանց խտրութեան՝ Հրեայի թէ Պուլկարի:

Ու այժմ անորոշ է թէ այդ ծրագիրը ո՞ր շրջանները կը նախատեսէ: Արեւելեան նահանգները մաքրեցին առանց ձայն-ծպտուն հանելու: Ու յատկանշական է այն պարագան որ քրտական տեղահանութեանց եւ կոտորածի գլխաւոր գործադրիչը՝ Իպրահիմ Թալի, որ Տիգրանակերտի շրջանի մնաց երկար ատեն՝ բացարձակ լիազօրութիւններով, նոր անցաւ Թրակիա՝ այդ մասը բարեզարդելու նպատակով:

Ու ահա սկսաւ գործադրել իրեն յանձնուած թաքուն նպատակները: Տարակոյս չկայ, թէ մոլեռանդ ազգայնականութեամբ մը լեցուած, Էնկիւրի եւ իր «որոշ հանգամանքներ լրացնող» պաշտօնեաները, որոնք տեղահանութեան գործը գլուխ հանող մարմիններու պիտի անդամակցին, տէր են լայն փորձառութեան մը, տրուած ըլլալով որ իրենց յիշողութեանց մէջ կամ իրենց ձեռքին տակ ունին հայկական տեղահանութեանց շրջանի սադայէլական կերպերն ու տեղափոխուող տարրերը օր օրի քայքայելու գիւային ձեւերու անսպառ փորձառութիւն մը...:

Ուրիշ ձեւի միամտութիւն մը կ'ըլլար կարծել թէ Էնկիւրիի այսօրուան վարիչները կը տարբերին երէկի Թալէաթներէն: Ասոնք աւելի արմատական են, ու պէտք չէ տարակուսիլ թէ կը ձգտին երկրին մէջ չորցնել Հրեաներուն իսկ արմատը՝ իրենց միակ փրկութիւնը հարազատ Թուրք բնակչութեան մը մէջ գտնելով:

Արդէն տրուած տեղեկութիւնները որ եւ է տարակոյսի տեղի չեն ձգեր այդ մասին: Հայաջինջ սարսափներէն շուրջ քսան տարի վերջ, ահա «արջապէս վերջ: Բայց, կ'երեւի, հիմա զինակնացած» ու «հանրապետական» Թուրքիան որ, «եղերական պայմաններու տակ» կը քշէ իր քաղաքացիները, առանց որ եւ է «յեղափոխական» կամ «դաւադրական» պատրուակ փնտռելու:

Երէկ՝ տան, խանութի ու գործի տէր, այսօր՝ «տըփճըք»ի տակ է մարդը: Ու տեղահանուած է ճիշդ այն ձեւով, ինչ ձեւով որ տեղահանուեցան Հայերը:

Նոյն թաքուն ծրագիրը, նոյն օրէնքը, նոյն մասնաւոր լիազօրութիւնը ունեցող անձերը (երէկ Պահաէտտին Շաքիր, այսօր Իպրահիմ Թալի), ու նոյն մարմինները՝ «որոշ հանգամանքներ լրացնող պաշտօնեաները»: Այնինչ՝ մարդոցմէ, որոնք մաս ու բաժին են ունեցած 1915ի տեղահանութեանց մէջ, որոնց քօղարկուած (իբրեւ թէ ճակատ ուղարկուելիք) բայց շատ խօսուն մանրամասնութիւնները տեսան այս թերթին ընթերցողները՝ «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ի մէջ, որ հրատարակուեցաւ իբրեւ թերթօն:

Ահա, այսօր, նոր «Թէշքիլաթը Մախսուսէ» մը, որուն ծրագրին մանրամասնութիւնները մեզի դեռ եւս անծանօթ կը մնան, բայց որ, իր ըսկզբնաւորութենէն իսկ, նախատեսել կուտայ ահաւոր ելք մը:

Էնկիւրի այս բոլորը կը պատճառաբանէ իր սահմանները պաշտպանելու ծրագրով: Բայց, իրականին մէջ, այդ «պաշտպանութիւն»ը պատրուակ մըն է: Մանաւանդ Հրեաներու մասին, որոնք 1915ին ոչինչով նպաստեցին դաշնակից նաւատորմին՝ Տարտանէլի յարձակման առթիւ:

Ինչպէս ըսինք, Էնկիւրի առիթը կ'ուզէ օգտագործել՝ իր «Թրքացման» ծրագիրը իրականացնելու համար: Ընդհ. պատերազմին հայկական տեղահանութիւնները բազմակողմանի կերպով օգտագործեց Իթթիհատը: Նախ՝ ամբողջ հոգեպէս կերակրեց: Երկրորդ՝ բնաջինջ բրաւ վտանգաւոր տարր մը: Երրորդ՝ թէ բնակչութիւն եւ թէ պետութիւն նիւթապէս օգտուեցան:

Այսօր, երկրին տնտեսական ծանր օրերուն, երբ այնքան հսկայ կարիքներ կան, բայց միջոցները քիչ են, ահա պատեհ առիթ մը, «մաքրելու եւ քիչ մը «խըռտելու» համար...

Ասկէ զատ, անոնց այդ ծրագրին արագ գործադրութիւնը ինքնին կ'ապացուցանէ թէ Էնկիւրի իրապէս ինքզինքը վտանգուած կը տեսնէ ճիշդ այնպէս, ինչպէս կը տեսնէր 1914ին: Կովկասէն՝ Պարսկաստանէն ապահովելու ճիգ, Կարին-Սեբաստիա գիծի արագ շինութիւն, ազգային պաշտպանութեան համար պիւտճէի յաւելում, Թրակիոյ ամրացում եւ Տարտանէլի — հակառակ դաշնագրի — ամրացման թաքուն թէ բացայայտ ձեռնարկներ կասկածի ստուերն իսկ չեն թողուր, որ Էնկիւրի կը պատրաստուի «օրհասական կռիւ»ին:

Զգիտենք թէ այդ կռիւը ո՞րքան արագ կուգայ: Ու ի՞նչ հետեւանք կ'ունենայ:

Ստոյգ է միայն որ «արջը» ցոյց կուտայ «հզօրագոյն» կռիւի մը տրամադրութիւնն ու հարկադրանքը...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ
ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Այս կրկնակ խորագրերով հետեւեալ շահեկան առաջնորդող գրութիւնը հրատարակած է Սոֆիայի «Զօրա»ն (4 յուլիս) .—

Ծանօթ է թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը ինչ պարագաներու տակ ցրուեցաւ մէկ ամիս առաջ: Ան, թաքցնելու համար իր անզօրութիւնը թէ չի կրնար ընդհանուր ու վերջնական որոշում մը կայացնել, Ֆրանսայի արտաքին նախարարի առաջարկով, նշանակեց յանձնախումբ մը՝ Փոլիթիսի նախագահութեամբ, ու անոր պարտականութիւն դրաւ ապահովութեան մասին տեղեկագիր մը ներկայացնել:

Տեղեկագիրը արդէն իսկ պատրաստ է:

Յատկանշական է որ տեղեկագիրը կուտայ շրջանային ուխտի համար օրինակ մը, յարձակողի բանաձեւումով, ճիշդ այնպէս ինչպէս հերու Լոնտոնի մէջ ընդունուեցաւ Ռուսիոյ հետ ստորագրող պետութեանց կողմէ:

Ուխտին համար տրուած տիպարը չի տարբերիր մինչեւ այժմեան ուխտերէն ու նոյն իսկ կրնայ նկատուիլ անպէտ կրկնութիւնը՝ անոնց բովանդակութեան:

Բայց այդ յանձնախումբէն զատ, Ժընեւի մէջ գոյութիւն ունի ուրիշ հոսանք մը որ նուազ արժանի չէ մեր ուշադրութեան: Յանձնախումբին մէջ ներկայացուած 23 պետութիւններէն երկուքը — Իտալիա եւ Հունգարիա — վերապահութիւն ցոյց տուած են վիճարանութեանց մասնակցելու խնդրին մէջ, իսկ Անգլիա կեցած է մասնաւոր կարծիքի մը վրայ՝ երկու կարեւոր կէտերու մասին: Ան յայտարարած է թէ պիտի չընդունի Լօքառնոյի համաձայնագրով ընդունուած պարտաւորութիւններէն զատ որ եւ է ուրիշ պարտադրութիւն, եւ թէ յարձակողի բանաձեւին պիտի չմիանայ:

... Ազգերու Դաշնակցութեան կազմութենէն ի վեր, Եւրոպան վճռապէս կ'ընթանայ շրջանային ուխտերու ճամբով: Այդ ուխտերը արդիւնք են այն իրողութեան որ մեծ պետութիւնները չեն կրնար միանալ ընդհանուր ուխտով մը որ լրացնէ, ապահովութեան եւ յարձակողի սանձահարման տեսակէտէն, Ազգերու Դաշնակցութեան թերիները: Իբրեւ այդպիսիներ՝ այդ ուխտերը ժխտումներն են ընդհանուր ուխտին զոր ոչ ոք յաջողցուց եւ ոչ ոք պիտի յաջողցնէ: Այս կացութեան մէջ, Եւրոպա, բնականաբար, կ'ընթանայ զինակցութեան հին ճամբով եւ ժամանակաւոր կամ տեւական դիտողներով, որոնք կը հետեւին ապագայ բախումներու պատրաստութեանց, ինչ որ, կը նշանակէ ուշ կամ կանուխ դէպի նոր պատերազմ մը երթալ:

Ֆրանսան, որ գլուխը կանգնած է դաշնագիրներու սրբութեան քաղաքականութեան ու կ'ուզէ զանոնք անպայման պահել, կը ձգտի աւելցնել շրջանային ուխտերու թիւը, անոնց մէջ մտցնել կարելի եղածին չափ մեծ թիւով պետութիւններ, որոնց աշխարհագրական եւ զինուորական արժէքները կրնան օգտագործուիլ իրեն համար ժխտական կամ դրական ձեւով:

Այդ քաղաքականութեան արդիւնքն է Պ. Պարթուի այցելութիւնը Վարշաւիա, բայց մանաւանդ Փոքր Համաձայնութեան երեք մայրաքաղաքները: Նոյն քաղաքականութիւնը զգալապէս իրար մօտեցուց Ռուսիան Ֆրանսայի ու անոր զինակիցներուն՝ հերուընէ ասդին: Ֆրանսայի աշխարհագրական-ռազմագիտական պարունակը աւելի զօրացաւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ զինակցութեան շնորհիւ. մանաւանդ որ Թուրքիա կը ձգտի միացնել, կրօնական-իսլամական ու քաղաքական հիմքերով, արաբական պետութիւններէն ոմանք՝ Սեւ ծովու եւ Պարսից ծոցի միջեւ, եւ, աւելի վերջ, Ասիոյ մնացեալ պետութիւնները — Պարսկաստան, Աֆղանիստան եւն.:

Այս քաղաքականութիւնը, իր հետեւանքներուն պատճառաւ կ'ազդէ նախ Գերմանիոյ եւ յետոյ Իտալիոյ վրայ — երկու պայթուցիկ պետութիւններու որոնք չեն կրնար մարսել դաշնագիրներով ստեղծուած կացութիւնը: Բայց, այս հետեւանքները թէեւ կողմնակի, կ'ազդեն նաեւ, խորապէս, Անգլիոյ վրայ. որպէսզի հասկնանք վերջնոյս յարաբերութիւնը՝ վերոյիշեալ խմբաւորման հետ, յիշենք, հարեւանցի, միայն Թուրքիոյ փորձը, Նեղուցները սպառազինելու ինչպէս նաեւ Ասիոյ մէջ, Ռուսիոյ հովանաւորութեամբ, մահմետական համերաշխութեան ստեղծողը ըլլալու մասին: Ասիկա կը շօշափէ Անգլիոյ կենսական շահերը՝ այն ճամբուն վրայ որ կը տանի դէպի արեւելեան Միջերկրական, Սեւ ծով, Պարսից ծոց եւ Հնդկական ովկիանոս:

Եւ, այսպէս, կրկին կը վերածնի ամբողջ Արեւելեան Հարցը՝ իր ամենալայն ծաւալով, ալ աւելի բարդացած Միջին Եւրոպայի կացութեամբը, ուր Ֆրանսա կը ձգտի տէր դառնալ՝ Փոքր Համաձայնութեան միջոցաւ: Այս արգելքներն են ահա որ կը ճզմեն Անգլիոյ դիրքը, ապահովութեան եւ յարձակողի բանաձեւի խնդրին մէջ: Անգլիոյ համար այս արգելքներուն կարեւորութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութենէն Գերմանիոյ բացակայութիւնը, եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի յատուկ երկու հարցերու մէջ Իտալիոյ վերապահութիւնը ցոյց կուտան թէ անկարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել՝ ինչպէս կը փափաքին Ֆրանսան եւ իր զինակիցները:

... Մեծերու այս մեծ հակամարտութեանց միջեւ իր պատւոյ տեղն ունի եւ փոքրիկ Պուլկարիան: Անոր փայլուն աշխարհագրական եւ ռազմագիտական կացութեան պէտք է աւելցնել նաեւ իր ժողովուրդի քաջութիւնը — որով հպարտ է ան — ինչպէս եւ իր զաւակներու միաձայնութիւնը, որպէսզի հանդարտօրէն եւ ինքնավստահ սպասէ աւելի բախտաւոր օրերու:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՆՐԷՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂՏՆԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

«Թայմզ»ի նախկին խմբագրապետ Ուիքհէմ Սթիտի մերկացումները ցնցող տպաւորութիւն գործեցին հանրային կարծիքի վրայ: Ուրեմն Գերմանիան լրջօրէն մանրէներու պատրաստութիւն կը տեսնէ եւ գործնական փորձերու ձեռնարկած է նոյն իսկ Ֆրանսայի սիրտին մէջ՝ Փարիզի կեդրոնը:

Ռուս մասնագէտ մը՝ Վ. Ինովիմցեւ, այս առթիւ, կը քննէ մանրէներու դերը եւ հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կուտայ, հիմք ունենալով ֆրանսացի եւ գերմանացի մանրէաբաններ Տօքթ. Ժորժի եւ Շըվարթէի ուսումնասիրութիւնները:

Պատերազմի պարագային, բացի անասուններու հիւանդութիւններէ, կարելի է գործածել երեք տեսակ մանրէներ՝ ուղղուած անմիջապէս երկրի ազգաբնակութեան դէմ — ժանտախտ, քոլերա եւ որովայնիժանտատենդ: Այս երեք մանրէներէն դուրս ուրիշ մանրէ չկայ, որ կարելի ըլլայ իբրեւ զէնք գործածել պատերազմի պարագային:

Ժանտախտի աղբիւրը, ինչպէս յայտնի է, Երսէնի մանրէն է, զոր կարելի է բազմացնել անսահման քանակութեամբ: Այս մանրէն շատ դիմացկուն ոյժ չունի, 40 աստիճան տաքութիւնը բաւական է որ ան փճանայ, բայց զարմանալի արագ տարածուելու ընդունակութիւն ունի եւ բաւական է հաստատել քանի մը կեդրոններ, որպէսզի ամբողջ երկրի բնակչութիւնը անդամալուծութեան ենթարկուի: Պատերազմական տեսակէտով ան ունի նաեւ մեծ առաւելութիւն մը — կը տարածուի օդի միջոցով: Ըսել է անոր տարածումը համեմատաբար դիւրին է, քանի մը օդանաւ բաւական է Փարիզի պէս մեծ քաղաքի գլխին թափելու եւ բնակչութեան մեծ մասը մահուան ենթարկելու համար:

Ճիշդ է, ժանտախտը օդի միջոցով կրնայ անցնիլ նաեւ զայն գործածող բանակի մը սահմաններէն ներս, բայց օրինակ, գերմանացի Շվարթէ կը կարծէ, թէ պատերազմի պարագային սահմաններն այնքան ամուր կը փակուին, որ այս վերջին վտանգէն կարելի է ազատ մնալ: Ամէն պարագայի մէջ, ժանտախտը այնքան զօրաւոր ու կտրուկ զէնք մըն է որ, պատերազմի դիմող երկիր մը չուզեր անկէ հրաժարիլ: Ան այժմ անոր դէմ պաշտպանուելու որ եւ է իրական միջոց չկայ: Թշնամին ժանտախտի միջոցով կրնայ կայծակի արագութեամբ կործանել երկիր մը եւ ոչնչացնել ամենազօրաւոր բանակներն իսկ:

Միւս երկու միջոցները — քոլերայի եւ ժանտատենդի մանրէները համեմատաբար պակաս ազդեցիկ են, որովհետեւ անոնք կը տարածուին միայն ջուրի միջոցով, ուրեմն, կարելի է ապահովել ջուրի աղբիւրները եւ երկիրը զերծ կացուցանել անոնց վտանգէն:

Նոր պատերազմի մը պարագային վճռական դեր պիտի կատարէ ժանտախտը, որ ահաւոր զէնք մըն է զայն գործածող բանակի ձեռքին:

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ - ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(իր մահուան տասնամեակին առթիւ)

Գիշերն անհուն իմ աչքերուն
Երբեք դեռ նա չէ տեսեր.
Պզտիկ աղջիկ մ'ինծի տայ սէ՜ր...
Երբեք դեռ նա չէ նայեր
Հոգւոյս խաւար անդունդն ի վար.
Պզտիկ աղջիկ մ'ինձ սիրահա՜ր...
Եթէ լսէր թէ ո՛չ մէկ սէր
Այդ անդունդին մէջ կը շնչէր՝
Հէ՜, պզտիկը չէ՞ր հառաչեր...
Ուստի եղբօր մը պէս ըսի
Որ լուսնին տակ մարդ կը մսի.
«Գնա՛, գնա՛, ննջէ» ըսի,
Յետոյ գացի հեռուն լացի...

×

Կ'ըսէի, որ հէք բանաստեղծը ժամանակ չունեցաւ խորանալու կեանքի տխուր երեւոյթներուն վրայ եւ խորացնելու մանաւանդ իր հոգիին տառապանքները եւ մահուան ու կեանքին գերագոյն երգերը: Հակառակ երկրորդ հատորին վերնագրին, Կեանքի եւ Մահուան երգեր, *շատ քիչ քերթուած կը գտնենք հոն այդ ուղղութեամբ: Աւելի շատ մահուան ստուերն է, որ կը հետապնդուի կարծես: Այն համեմատութեամբ որ ներքին տրտմութիւնը կը չեչտուի, եւ հոգին աւերակներու կը վերածուի, նոյն համեմատութեամբ մահուան ստուերը, եւ անխուսափելի ճակատագրին մօտիկութիւնը կը զգայ: Ասոնցմէ խուսափելու մէկ միջոց ունի սակայն,— լարել քնարին լարերը եւ անոնց վրայ երգել իր արհամարհանքն ու հեգնանքը.*

Քանի կ'անի ցաւը մարմինս,
Ժպիտն աչքիս վարդ կ'ըլլայ.
Ցուրտ հոգիէս կ'անցնի մայիս,
Ու լոյս կ'իյնայ ճակտիս վրայ...
Ու այս վարդով, այս գարունով,
Կը հեգնեմ Ան որ կուգայ.
Ան որ կուգայ, հողին ննջով,
Քրնացնել Ցաւն հսկայ:
(*Տրտ. եւ Խաղ. Երգեր*)

Վերջին նմոյշը, Մահը կուգայ... *քերթուածն է.*

Հեւքը կուրծքիս տակաւ տակաւ կը շատնայ,
Մա՛հը կուգայ իր արծաթէ մանգաղով.
Եկո՛ւր, քնար, դէմ գանք անոր նո՛ր տաղով,
Նա արքա՛ն է արքաներու, մե՛ծ է նա...
Տէ՛ս, իմ քնար, ոսկին շուտով կը հալի
Սա իրիկուան երանգներուն.ահ, արդէն,
Տէ՛ս, գիշերը կ'առաջանայ յամբօրէն
Հանդերձանքը հագած իր է՛ն թախծալի...
Եկո՛ւր, նստինք սա ծառին տակ քեզի հետ.
Աս այն ճամբան է ուրկէ Սէրը կ'անցնի
Երբ արշալոյսը նո՛ր է որ կը ծըլնի,
Ու Մահը՝ երբ կ'ըլլայ Երազը անհետ:
Ու երգէ՛ երգ մը բառերով սառոյցէ,
Ցուրտ եւ խորո՛ւնկ, ինչպէս երկինք մը ձմրան՝
Ուր լոկ քանի մը սեւ թռչուն կը սուրան.
Կ'ըսեն թէ Մահը չախորժիր շատ ցոյցէ...
Ահ, լոկ երգէ Արհամարհանքը շքեղ
Զոր ունեցանք ցաւին համար այս կեանքին.
Եւ թէ ի՛նչպէս չը հաւատացինք երկինքին՝
Ուր կարդացինք Սուտը ոսկի ու ահեղ:
(*Տրտ. եւ Խաղ. Երգեր*)

Անշուշտ տարբերութիւն մը կայ երկու հատորներուն մէջ: Առաջինին մէջ, երազող, յոյսով ապրող ու սիրող քերթողն է, երկրորդին մէջ կը զգանք, որ կեանքի ծառին տերեւները թափիլ կը սկսին: Անծանօթին վախը գրաւած է անոր հոգին: Օրերը համրուած են: Կ'ուզէ անտարբերութեամբ նայիլ իր շուրջը: Բնութեան ամէն մէկ պատկեր տխուր կը ներկայանայ, ինչպէս իր հիւանդ հոգին: Այլ եւս մութ ճամբուն *ուխտաւորն է, որ դէպի շիրիմ կը դիմէ: Բայց այդ անծանօթ ու մութ ճամբուն վրայ իսկ* յոյսն ու հաւատքը *անգամ մըն ալ կը ծաղկին: Սիրոյ կարօտը եւ սիրած էակին ներկայութիւնը անգամ մըն ալ կը խռովեն իր սիրտը: Կը յիշէ ապրած օրերը, երջանիկ կը զգայ ինքզինքը, եւ անսահման ծիծաղով մը կը գոչէ* Ճակատագրին դէմ.

Ես այսօր
Ճառագայթ մ'եմ բոսոր...
Աչքերուս, հեշտօրօր,
Ա՛յնքան լոյս ունիմ որ
Կը ծըպտիմ՝
Մըտերիմ՝
Արեւին...
Ու վարդե՛ր կ'երեւին
Արեւին
Ոսկեղէն
Հոգիէն...
Ես այսօր, ես այսօր,
Արեգա՛կ մ'եմ բոսոր...
(*Կեանքի եւ Մահ. Երգ.*)

Բայց Մահուան ստուերը դարանակալ կը սպասէ հէք քնարահարին մահճին մօտ: Զոյգ մը քառեակ ունի, որ հատորներէն դուրս կը մնային, եւ որ Զարիֆեանի հոգիին վերջին պոռթկումը կը խորհրդանշեն: Բանաստեղծը իր խռովայոյզ սրտին խաղաղութեան համար նինջել կ'ուզէ: Հետեւեալ տողերը կը մատնեն անոր հոգիին փոթորիկները, որովհետեւ գարուն գիշերով, ծաղիկ հասակի մէջ չուզեր անձնատուր ըլլալ անծանօթ դեւերուն...

Հովերու խորհուրդին...
Թողէ՛ք զիս ննջեմ...
Այնքա՛ն եմ խռով
Գարուն գիշերով...
Ո՞վ եմ ես, ի՞նչ եմ...
Թողէ՛ք զիս, դեւեր...
Մի՛ նետէք զիս ծով
Գարուն գիշերով...
Սիրտ չունի՞ս դուն, Տէր:

×

Երկու խօսք ալ Զարիֆեանի լեզուին եւ ոճին մասին:

Աչքի զարնող առաջին յատկանիշը պարզութիւնն է, յստակութիւնը: Ինչպէս իր մտածումներն ու զգացումները, այնպէս ալ բառերն ու նախադասութիւնները չափուած, ձեւուած եւ յղկուած են: Ինչպէս իր հոգիին պատկերը, բայց ամէնուն առջեւ, անոնց գաղտնիքի ու խորհրդաւորութեան, այնպէս ալ անոր ոճը իր հոգիին հարազատ ցոլացումն է: Պատկերներու տրամութիւնը փոխանցըւած է կարծէք բառերուն: Յաճախ մէկ բառ կ'արտայայտէ ներքին զգացում մը, հայելիի յստակութեամբ եւ ճառագայթով օծուած: Զարիֆեան իր լեզուով ու ոճով, կը թուի թէ կուգայ մեզի ըսել, թէ ամէնէն խորունկ յոյզերն ու տարակոյսները, ամէնէն բարդ մտածումներն ու մահուան ըստուերին առջեւ զգացուած ողբերգութիւնը կարելի է երգել եւ արտայայտել ամէնէն պարզ բառերով, առանց արուեստականութեան, առանց իյնալու բառարաններուն մէջ, հոն փնտռելու համար չըսուած ու չլսուած բառեր: Իր լեզուով ու ոճով աւելի շատ կապուած էր մեզ նախորդող գրական սերունդին:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ԴԱՏԱԽԱԶ ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԽՍՏԻՒ ՍԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆԷ Սարգիսեանը, Երկանեանը եւ Մօզեանը

ԵՐԵՔՆ ԱԼ ԲՈՒՌՆ ԿԵՐՊՈՎ ՀԵՐՔԵՑԻՆ ԹԷ ՅԱՐՁԱԿԱԾ ԸԼԼԱՆ ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՎՐԱՅ

ԽՈՒԱՆ ՔՈՆՁԱԼԷԶ ՁԱԼԸՔԵԱՆ ԼՍՈՒԵՑԱՒ ՄԵԾ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՎԿԱՅ ՄԸ ԸԼԼԱԼ

ԵՐԿԱՆԵԱՆ ԵՒ ՄՕԶԵԱՆ ՅԱՄԱՌԵՑԱՆ ԽՕՍԻԼ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ.— ՇԱՐ.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Պ. Քամինսկի սկսաւ հարցաքննել ընկ. Նշան Սարգիսեանը:

— 1933 նոյ. 19ին ո՞ւր էիր:

= Քըլըմպիա նոյն խանութը:

— Որո՞նք ներկայ էին:

= Մէկ հոգի:

— 27րդ փողոցին մէջ եկեղեցի կա՞յ:

= Այո:

— 187րդ փողոցի եկեղեցին մօ՞տ է թէ 27րդինը:

= Ես կ'երթամ որ եւ է եկեղեցի որ ուզեմ:

— Ի՞նչ բան սիրել տուաւ որ դեկտ. 24ի օրը 187րդ եկեղեցին երթաս:

= Այն բանը որ դեկտ. 24էն երկու շաբաթ առաջ գիս 187րդ եկեղեցին տարած էր, նոյն սէրը տարաւ գիս հոն:

— Չէի՞ր գիտեր որ Դուրեան արք. հոն պիտի ըլլար: = Ոչ:

— Երկու անգամ ժամէն դուրս ե-լար եւ գացիր նոյն տե՞ղը նստար:

= Այո:

— Դուն ըսի՞ր թէ նստար այն տե-ղը, ուր գլխարկդ դրած էիր: = Այո:

— Երբ Կարապետեան սրբազան դադար տուաւ, քանի՞ րոպէ նստած էիր հոն:

= Առաջին անգամ ժամը 10ը 10 անց էր եւ ժամացոյցը գլխուս վերեւ էր:

— Քանի՞ րոպէ նստար:

= Առաջին անգամ 30 վայրկեան նստայ:

— Երկրո՞րդ անգամ:

= 10 վայրկեան:

— Ըսել է 40 վայրկեան նստա՞ր:

= Մօտաւորապէս:

— Քու կողմդ քանի՞ հոգի նստած էին:

= Նախ չտեսայ: Կիներ անցան եւ նստան: Չեմ գիտեր քանի հոգի:

— Խորանէն հաշուելով 4րդ նստա-րանը չէ՞:

= Այո:

— Լէյլէկեանը քու ընկերդ է, չէ՞:

= Անշուշտ:

— Երբ Լէյլէկեան իր վերարկուն ուզեց, ներս գացիր բերի՞ր:

= Այո:

— Ուղղակի հարցաքննութեան մէջ չըսի՞ր թէ Լէյլէկեանը եկաւ:

= Ըսի թէ Լէյլէկեանը եկաւ անցաւ եւ նստաւ:

— Դուն ըսի՞ր թէ Լէյլէկեանը եկաւ նստաւ:

= Այո:

Պ. Քամինսկի կարդաց Նշան Սար-գիսեանի դեկտ. 24ի յայտարարու-թիւնը, ուր ըսած է. «Լէյլէկեան ե-կաւ անցաւ, բայց չէի գիտեր ո՛ւր նստիլը: Ես ժամն էի, եւ անիկա եկաւ վերջը»:

Ն. Սարգիսեան պատասխանեց թէ այն ատեն ալ ըսած է ճիշդ այն, ինչ որ այսօր, այս ատեանին առջեւ կը յայտարարէ:

— Երբ քեզ պիտի ձերբակալէին եւ փողկապիդ ակնարկ ըրին, ժամուն մօտ դուն վերարկուովդ չծածկեցի՞ր փողկապդ:

= Ես ճակատաբաց կեցած էի եւ կը ծխէի: Ես երբեք փողկապս չծած-կեցի:

— Դուն ուրիշ կերպ չըսի՞ր:

= Հիմա դուն ալ սխալ կը հասկնաս գիս, ինչպէս միւսները սխալ հասկը-ցան այն ատեն:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Այո, ես Դաշնակցական եմ:

— Դուն կը հպատակի՞ս Դաշնակ-ցութեան օրէնքներուն եւ կը հաւա-տա՞ս ուղղակի գործունէութեան:

= Ազգիս համար, այո:

— Ճի՞շդ է որ Դաշնակցութիւնը կ'ահաբեկէ անոնք որ դրօշակին դէմ կը գործեն:

= Երբ Դաշնակ եղայ, դրօշակի հարց չկար:

— Դուն չըսի՞ր թէ դուն Դաշնակ-ցական չես:

= Ես Դաշնակ եմ, բայց վերջին 2—3 ամիսներու ընթացքին ժողովի գացած չեմ, ըսի:

— Դեկտ. 24ին քեզիհարցում եղած է. «Դաշնա՞կ ես: Պ. ես անդամ էի, բայց հիմա կ'երթամ երբեմն»:

= Ես ըսած էի թէ հպարտ եմ որ Դաշնակ եմ:

Պ. Շերիտըն կը միջամտէ եւ կ'ըսէ՝ Սարգիսեան այո կամ ոչ թող պա-տասխանէ. Let him say «այո կամ ոչ»: Այս վերջին բառերը հնչելով հայե-րէն, զոր սորված է վերջերս:

Քամինսկի.— Դուն չըսի՞ր որ Թէ-յասեղանին չգացիր:

= Ես ըսի որ Թէյասեղանին ներ-կայ եղայ:

— Թէյասեղա՞ն էր:

= Թէյասեղան էր, վասնզի մեր շատ մը անդամները կոմիտէէն ներս կուգային:

— Դուն Պ. Քոհընին չըսի՞ր թէ Թէյասեղանին չգացիր:

= Ես ըսի թէ ժողովի չգացի: Թէ-յասեղանը ժողով չէր:

— Սրբազանին դէմ բան մը ու-նէի՞ր:

= Անձնապէս բան մը չունէի հետը: Բայց թերթերու մէջ կը կարդայի թէ բոլոր հայրենասէր Հայերը կը քննա-դատէին զինքը:

— Ի՞նչ ըրած էր Դուրեան սրբա-զան:

= Ան խանգարեց եկեղեցւոյ խա-ղաղութիւնը, եկեղեցիները փակեց եւ ճնշում կը բանեցնէր:

— Դաշնակ կուսակցութիւնը կը հաւատա՞յ ահաբեկութեան:

= Դաշնակ կուսակցութիւնը կը հա-ւատայ միայն եւ միայն Հայաստանի անկախութեան:

—Սրբազանը պրոպագանտ կ'ընէր Սովետ Հայաստանի համար եւ այդ պատճառաւ դուն դաւաճան չէի՞ր նը-կատեր զինքը, որ անկախ Հայաստա-նի դրօշակին դէմ գործեց:

= Ամէն մարդ գիտէ թէ ան եկեղե-ցիէն դուրս գործերու կը խառնուէր: Ես անձնապէս բան մը չունէի:

— Սրբազանը իբր դաւաճան չէի՞ր ճանչնար:

= Ինչո՞ւ պիտի ճանչնայի:

— Առաջին անգամ դուրս ելար եւ եկար, երկրորդ անգամ երբ եկար, Կարապետեան եպիսկ. դադար յայտա-րարեց ու դուրս ելար, երբ ներս ե-կար Թափօրը սկսա՞ծ էր:

= Երբ եկայ, խառնակութիւն կար:

Պ. Քամինսկի կարդաց Նշան Սար-գիսեանի դեկտ. 24ին ըրած յայտա-րարութիւնը, ուր ըսած է. «Կը նստէի աջ կողմը, ետեւէն, քանի մը անգամ դուրս ելայ, գացի եկայ սիկարէթ ծը-խելու»: Սարգիսեան յայտնեց թէ Թարգման Պ. Վ. Տիրատ սխալ թարգ-մանած է եւ սխալները շատ են:

— Այն ատեն չըսեցի՞ր անգլիերէնը:

= Քանիցս միջամտեցի, բայց Տի-րատ ձեռքը Պ. Քոհընի ականջին տա-նելով կը խօսէր, որ չլսեմ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

— Կը ճանչնա՞ս Վարդան Տիրատը:

= Երկրէն կը ճանչնամ:

— Քեզի եղա՞ն սա հարցումները դեկտ. 24ին, եւ դուն սա պատասխան-ները տուի՞ր. «— Այս ատուն կրնա՞լ չունեցա՞ր ծխելու մասին: = Ոչ: — Ժամկոչը ըսա՞ւ թէ դրան առջեւ ծխելն արգիլուած է եւ թէ ոստիկա-նին լուր պիտի տայ»:

= Այո:

— Դեկտ. 24ին ոստիկանատան մէջ Սմսարեան անուն հայ փաստաբան մը ճանչցա՞ր:

= Անձնապէս չեմ ճանչնար Սմսար-եանը, բայց հոն էր:

— Երբ ժամին մէջ դադար տրուե-ցաւ, դուրս ելլելու օրէնք կա՞ր:

= Չկար, բայց ես ելայ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

— Երկու տարի Փրովիտէնս ապրե-ցար եւ Պոսթըն չգացի՞ր:

= Երբեք գացած չեմ Պոսթըն:

— Երբ եկեղեցիէն դուրս ելար, ո՞վ տեսար:

= Երբ ժամէն դուրս ելայ, Մօզեա-նը տեսայ աջ կողմս:

— Երկանեանը կը ճանչնա՞ս:

= Քանի մը ամիս առաջ ճանչցայ:

— Ձալըքեա՞նը:

= Բանտին մէջ ճանչցայ:

— Սարաֆեա՞նը:

= Չէի տեսած Սարաֆեանը, երբ Ամերիկա եկայ, փոքր տղայ մըն էր եւ իր տունը գացի անգամ մը:

— Միրիճանեա՞նը:

= Բանտը ճանչցայ:

— Զատիկեա՞նը:

= Անիկա Նիւ Եորք չէր բնակեր, չէի ճանչնար:

— Ի՞նչպէս գիտէիր թէ Նիւ Եորք չէր բնակեր:

= Բանտին մէջ տեղեկացայ թէ այդպէս է եղեր:

— Անդրէասեա՞նը:

= Ան կը ճանչնայի:

Այսպէս վերջացաւ Սարգիսեանի հարցաքննութիւնն ալ:

Ամբաստանեալները կը գտնուին բարձր տրամադրութեան ներքեւ:

(ՏԱՍՆԵՄԷԿԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 26 յունիս.—Այս օր-ուան դատական նիստը յայտարար-ուեցաւ ժամը 10.15ին, բայց դատա-վարութիւնն սկսաւ հազիւ ժամը 10.-30ին, դատախազ Պ. Ալ. Քամինսկիի յապաղման պատճառաւ: Միջանկեալ կացութենէն օգտուելով Պ. Շերիտըն ամբաստանեալներու եւ պաշտպան կողմին առջեւ դրուած սեղանին վրայ շատ կարճ խորհրդակցութիւն մը ու-նեցաւ Երկանեանի, Սարաֆեանի եւ Ձալըքեանի հետ, փաստաբան Մեղ-րունիի երբեմնակի բացատրութիւննե-րով: Բնականաբար ոչ ոք կը լսէր ա-նոնց խօսակցութիւնը: Ամբաստա-նեալները լաւագոյն տրամադրութեան մէջ կը թուէին ըլլալ: Պ. Պէնթըն նս-տաւ Լէյլէկեանի մօտ եւ երկուքը ժպիտով ողջունեցին զիրար: Պ. Քա-մինսկիի բացակայութիւնը առիթ տը-ւաւ որ դատաւոր Քորրիկըն պահ մը դատաւորահի կից սենեակը մտնէ: Եր-դուեալներէն մի քանին հետեւեցան անոր օրինակին եւ գացին ծխելու:

Այսօր Պ. Քամինսկի պայքարի ու-ժեղ տրամադրութիւն ի յայտ բերաւ հանդէպ Սարգիսեանի, որուն հարցա-քննութիւնը երէկ երեկոյ վերջացած կը նկատուէր եւ Երկանեանի եւ Մօզ-եանի, որոնց յամառ մերժումը անգ-լիերէն չխօսելու դատախազին հետ՝ ծանր մթնոլորտ մը ստեղծեց ու պահ մը ղանդաղեցուց դատավարութեան ընթացքը: Եթէ օրը քիչ մը անխոստ-մնալի սկսաւ արագութեան տեսակէ-տէն, վերջացաւ Ձալըքեանի պայծառ, համոզիչ եւ մտացի պատասխաննե-րով, որոնց չարունակութիւնը պիտի լսենք վաղը: Պ. Քամինսկի այսօր ու-զեց խորտակել Սարգիսեանի, Երկան-եանի եւ Մօզեանի վկայութեանց որոշ մասերը, բանելով անոնց ենթադրեալ հակասութիւնները, եւ պատերազմիկ ոգիով մըն ալ ժամը 10.30ին մտաւ դատարան, անակնկալօրէն վկայի ա-թոռը հրաւիրելով Նշան Սարգիսեա-նը:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(Թարգման՝ Թէքաթլըեան)

— Երէկ վկայեցի՞ր թէ եկեղեցւոյ դիմաց մայթին վրայ կեցած էիր, դեկտ. 24ի եկեղեցւոյ կռիւէն ետք:

= Այո:

— Ի՞նչ բանի համար կը սպասէիր:

= Կը սպասէի Մաթթէոսին եւ կ'ուզէի գիտնալ իրադարձութիւնը:

— Այն ատեն Լէյլէկեանը տեսա՞ր:

= Այո:

— Ո՞ւր տեսար:

= Եկեղեցւոյ պահարանը:

— Երբ ժամն էիր եւ նստար նստա-րանին վրայ, տեսա՞ր Մաթթէոսը:

= Տեսայ միայն այն ատեն, երբ եկաւ նստաւ:

— Անկէ ետք չտեսա՞ր:

= Ոչ:

— Եկեղեցիէն դուրս չտեսա՞ր:

= Երբ ոստիկանները դուրս բերին զինք:

— Ոստիկանատուն տարի՞ն զինքը:

= Այո:

— Դուն ի՞նչ ըրիր մայթին վրայ:

= Ծխեցի:

— Դուն չվկայեցի՞ր թէ սրբազանը յարձակումէն ետք առաջին անգամ տեսար:

= Առաջին անգամ:

— Դուն ըսի՞ր թէ եկեղեցւոյ մէջ 3րդ նստարանը նստար:

= Այո:

(Շար.)

Եոզկացիներու լուրջ ուշադրութեան

ԽՄԲ.— Թաւրիզի մեր թղթակիցը անցեալ շաբթու կը գրէր թէ 28 գաղ-թականներ հասած են Հայաստանէն, (Ցառաջ, 27 յունիս):

Երէկ ստացանք Ատրպատականի Թեմական խորհուրդէն հետեւեալ նա-մակը: (Թիւ 482).—

ԹԱՒՐԻԶ, 25 յունիս.— Այսօր Թե-մական Խորհուրդի դիւանում, երբ ժո-ղովուած 28 հոգի Եոզկացի, կին, երախայ, տղամարդ աղի արցունքով հացի դրամ կը խնդրէին, ստացանք «Ցառաջ»ի յունիս 14ի համարը, ուր վիէնի Եոզկացիներու Հայր. Միու-թիւնը «Կոչ Եոզկացիներուն» ուղ-ղած թղթով հրաւէր կը կարդայ «ա-զատուելու համար այս թափթփուք եւ դժոխային վիճակէն, հիմնել մեր Հայ-րենիքին մէջ ապրող Եոզկատ մը»: Կոչի հեղինակներուն ուշադրութեան կը յանձնենք թշուառ 28 Եոզկացի-ներու պատմութիւնը:

Սրանք 1931ին Պոլսէն կ'ելլեն տաճ-կական անցագրով Պաղտատ երթալու, առանց անգլիական վիզէի՝ Հայաս-տանի եւ Պարսկաստանի վրայով, մտադրութիւն ունենալով Հայաստան մնալու, քանի որ ըստ իրենց ասու-թեան Հայաստանի անունով անցագիր մերժած են տալ ռուս եւ տաճիկ կա-ռավարութիւնները: Երեք տարի կը մնան Երեւան: Երբ անցագրի քննու-թիւն կը կատարուի, Երեւանի Չեկան կը պահանջէ ըստ անցագրերի տրա-մադրութեան ելլել երթալ Պաղտատ:

Խեղճերը այժմ Թաւրիզ են: Կառա-վարութիւնը կը պահանջէ երթալ Պաղտատ, անգլիական հիւպատոսը կը մերժէ թոյլ տալ որ երթան Պաղ-տատ, առաջին՝ անոր համար որ ան-ցաթուղթերը վիզա եղած չեն Պոլսոյ մէջ, երկրորդ տնտեսապէս՝ անապա-հով տարր են: Թրքական հիւպատոսը Պոլիս վերադառնալու հնարաւորու-թիւն չի տար. մնացած են օդի մէջ: Միակ փրկութիւնն է դիմել Ռուսաց հիւպատոսարան եւ խնդրել յետ դար-ձնել Երեւան: Սրանք էլ հարցացու-ցակ պիտի ուղարկեն ոչ Երեւան, այլ Մոսկուա, գործողութիւն մը որ ըստ սովորականին ամիսներ, տարիներ կը տեւէ: Այս սոսկալի տագնապի ժամա-նակ շատ դժուար է 28 հոգի պատս-պարել, թէ աղքատախնամ եւ թէ հայ-րենակիցներ թէթեւ օգնութիւն հաս-ցուցին, բայց վերջ չկայ...

Ահա ցուցակը: (ԽՄԲ.— Անունները մանրամասնօրէն հրատարակած ըլլա-լով, զանց կ'առնենք):

Քարտուղար Թեմ. խորհուրդի

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

(Կնիք)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մեր նոր ընկերները

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, յուլիս 1ին Ափթի մէջ տեղի ունեցաւ հրապարա-կային բանախօսութիւն մը, որուն ներկայ էր Ափթի Հայերուն մեծ մա-սը:

Ընկեր Ազգին խօսեցաւ ազատագրա-կան շարժումի, հայ կուսակցութեանց ծագման ու այդ շարժումի ընթաց-քին մեր ձեռք բերած յաջողութիւն-ներու մասին: Թուեց նաեւ մեր ներ-քին անմիաբանութեան պատճառով տեղի ունեցած ձախորդութիւնները:

Մանրամասնօրէն խօսեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան եւ անոր ունեցած նպատակներու մասին: Թելադրեց համբերաշխ եւ մեծահոգի ըլլալ, քիչ խօսիլ ու շատ գործել, կազմակերպուիլ եւ միշտ պատրաստ գտնուիլ ամէն տեսակ հաւանականու-թեանց հանդէպ:

Ունկնդիրներուն մէջ կային նաեւ շատ մը կիներ ու պատանիներ, որոնք մասնաւոր հետաքրքրութեամբ ունկն-դրեցին ետք, նոյնպէս պատրաստակա-մութիւն յայտնեցին իրենց կարելին ի սպաս դնել յանուն մեր ազգային շա-հերու:

Ներկայ էին նաեւ տարեց եւ հայրե-նասէր հայրենակիցներ, որոնց բոլո-րի աչքերուն մէջ կ'երեւային յուզումի արցունքներ:

Տեղւոյն վրայ, նախապէս փափաք յայտնած երիտասարդներէ եւ նախ-կին ընկերներէ կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. «Արամ» խումբը: Հայրենաշունչ խօսքերու ծարաւի Ափթի մեր հայրե-նակիցները բանախօսութենէն ետքն ալ, ջերմիկ այդ մթնոլորտէն կը դժ-ուարանային բաժնուիլ:

Առաջին անգամն է որ մեր փոքրիկ գաղութը նման հաւաքոյթի մը ներ-կայ կը գտնուի: Նոյն օրը խումբին միանալու խնդրանք ներկայացուցին ուրիշ երիտասարդներ ալ:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

Նիւ Եորքի դատը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Նիւ Եոր-քի դատավարութեան առթիւ (1 յու-լիս).

— «Հայկական բովանդակ գաղ-թաշխարհի ուշադրութիւնը, այս օրե-րըս կեդրոնացած է այն մեծադղորդ դատավարութեան վրայ, որ ներկայիս տեղի կ'ունենայ Նիւ Եորքի մէջ, Ղե-ւոնդ արքեպ.ի սպանութեան վրայ լոյս մը սփռելու համար: Տրամաբա-նական է հայ հանրային կարծիքին հետաքրքրութիւնը այս դատին շուրջ, որովհետեւ, հակադաշնակցական անո-զոր կատաղութեամբ վարակուած դաս մը հրէշներ, 24 դեկտեմբեր 1933էն մինչեւ այսօր ամէն նիզ թափեցին եւ ամէն հնարք ու միջոց ի գործ դրին ֆաղաքական - կուսակցական մասնա-ւոր գոյն մը տալու համար Նիւ Եորքի ոճրին եւ անոր հայրութիւնը բեռցնե-լու Դաշնակցութեան վրայ: Եւ անոնք, զոնէ իրենց համալսող հակադաշնակ-ցական բազմութեանց վրայ կրցան ձգել այն տպաւորութիւնը, թէ իրա-պէս Դաշնակցութեան դատն է որ տե-ղի կ'ունենայ Նիւ Եորքի մէջ եւ ամե-րիկեան ոճրադատ ատեանի մեղադր-եալի աթոռին վրայ նստած են ոչ թէ ինը Դաշնակցականներ, իբրեւ ան-հատ, այլ նոյն ինքն Դաշնակցութիւ-նը՝ իբրեւ կազմակերպութիւն: Թէ որքան ուղիղ է այս լպիրշ ու կանխա-կալ մեղադրանքը Դաշնակցութեան դէմ, ատիկա ծանօթ է հանրային կար-ծիքը այն առողջ հատուածին, որ թու-նաւորուած չէ բոլշեւիկ - ռամկավար հրէշներու ֆուութիւններով: Եւ ատի-կա ի յայտ պիտի գայ այս աղմկալի դատավարութեան վախճանին, շնոր-հիւ Ամերիկեան արդարութեան, որ, կը հաւատանք թէ պիտի կրնայ վերջ ի վերջոյ թափանցել բոլշեւիկ - ռամ-կավար դաւադրութեան խորքին, ա-ռանց մոլորելու վաթսունի մօտ թե-լադրուած, մարզուած ու նախապատ-րաստուած ամբաստանիչ վկաներու միօրինակ ու կաղապարուած ցուց-մունքներէն:

Ցաւենայն դէպս, միացեալ ջոլիրը իր վերջին փամփուշտն է որ կ'արձա-կէ Նիւ Եորքի ոճրադատ ատեանին առջեւ: Թոյնի վերջին կաթիլներն է որ կը թափէ ան, երդուեալներու միտ-քը փորձելով թունաւորել այս ան-գամ: Պիտի սպառին — սպառողա-բար սպառած են արդէն մինչեւ այսօր — բոլոր շինծու վկայութիւնները, բոլոր կանխորոշ մատնանշումները ու մեքենայութեանց եւ դաւերու ամբողջ սարքաւորումը, կարգը գալու համար ամբաստանեալ կողմի ինքնապաշտպա-նութեան, որու ընթացքին պիտի սփ-ռուի անշուշտ անհրաժեշտ ամբողջ լոյսը՝ Դաշնակցութեան եւ Դաշնակ-ցական ընկերներու ի վնաս «Միաց-եալ»ի կողմէ նիւթուած այս զարշելի դաւադրութեան վրայ:

Պէտք է համբերել՝ հետեւելով դա-տավարութեան զարգացման էական փուլերուն: Առաջին վեց օրերու ան-ցուդարձերը ցոյց կուտան արդէն, թէ իրական ի՛նչ արժէք կը ներկայացնեն լսուած տասնեակ մը ամբաստանիչ վկաներու խօսքերը, որոնք բացա-յայտօրէն ձեւաւորուած են միեւնոյն կաղապարին մէջ ու այդպէս ալ դուրս կը թափին: Պաշտպան փաստաբանը արձանագրեց արդէն իր առաջին յաջո-ղութիւնները, ֆանի մը կարեւոր վը-կաներու հակասութիւնները բռնելով: Ու դեռ ծայրն ենք ծրագրոց: Իսկ, ամ-բաստանողներու կողմէ եղած վկայու-թեանց ընդհանուր արժէքը երեւան բերելէ վերջ, իր խօսքը պիտի ըսէ ամբաստանեալ կողմը, այնպիսի փաս-տերով, վկաներով ու վկայութիւննե-րով, որոնք անկասկած, դատարանին մէջ պիտի ստեղծեն նոր կացութիւն:

Ընդհ. դատախազի բացման ճառը, որով մահապատիժ կը պահանջուէր ամբաստանեալներուն համար, բստ էութեան որ եւ է արժէք չի ներկա-յացներ: Երբ վաթսունի մօտ ամբաս-տանիչ վկաներով, գործուած ոճիրը բեռցուած է որոշ անձերու վրայ, ընդ-հանուր դատախազը, իր սկզբնական եզրակացութեան մէջ տարբեր տեսա-կէտ չէր կրնար ունենալ: Պէտք չէ մոռնալ այն շատ կարեւոր պարագան, որ ամերիկեան դրութեամբ, նախ քան հրապարակային դատավարութիւնը, ոչ մէկ պաշտպան վկայ կը լսուի ի նպաստ ամբաստանեալներուն: Հետե-ւաբար, ամբաստանիչ ատեանն ու ընդհանուր դատախազը, իրենց տե-սակէտը կը հիմնաւորեն միայն եւ միայն ամբաստանող կողմի վկանե-րուն ընդհանրապէս միակողմանի յայտարարութեանց վրայ եւ ըստ այնմ կ'եզրակացնեն: Մեր ամբաս-տանեալ ընկերները հիմա է որ պիտի կրնան իրենց անմեղութիւնը հաստա-տել պաշտպան վկաներու շարքով մը, որոնց թիւն ալ յիսունէն աւելի է: Եւ վկայութեանց այս երկրորդ մասին շնորհիւ է որ ի յայտ պիտի գայ սար-քուած հակադաշնակցական դաւը իր ամբողջ զարշելի ծալքերով, իր բո-վանդակ մերկութեամբ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջին անգամ

ԼԻՈՆ.— Սիրելի «Յառաջ», քիչ մը ներողութիւն խնդրի համար, որ քու մաքուր էջերուդ վրայ կը գրեմ պատմութիւնը եօթն անգամ «սալը-վաթ» կանչող տէրտէրի մը եւ անոր չատաւիղներէն խենդուկի մը մասին: Չէ՛ ես կը կարծէի թէ Լիոնի ստախօս պորտաբոյծը պիտի քաշուէր իր պատ-եանին մէջ ու արցունքոտ աչքերով պիտի խորհէր արատի մը վրայ որ ան-պատիւ է ու զարշելի: Բայց «սխալա՛ծ եմ եղեր», որովհետեւ «հօճայի տղան» կրկին սկսած է բաներ մը գրել եւ փո-խանակ արդարացնելու իր հայրը մեր ըրած մեղադրանքներէն՝ իսկական «փախուստի ճամբաներով» սկսած է հէքեաթներ հիւսել ու դնել հարցում-ներ՝ որոնցկարծես թէ դժուար ըլլար գտնել որեւէ պատասխան:

Ես ոչ միայն կրնամ գրել հօրս պատ-մութիւնը 1915ի սարսափներուն ա-տեն,— ինչպէս քու մայրդ ու քոյրդ, — այլ եւ ձեզի նման տղոց խակ կեն-սագրութիւնները կրնամ հրապարա-կել որ եւ է ատեն: Բայց չ'երկարենք զանոնք, զատուած ստահակ, վասնզի քու մայրդ որ հայ կին մըն էր բար-բարոսութեան ձեռքը, իմ պատիւս է, կը յարգեմ զայն եւ հայ կնոջ կրած տա-ռապանքը Թուրքի բռնութեան տակ: Միտքդ պահէ, մի կարծեր որ ես Դաշ-նակցական ըլլալով ձերիններուն կը-րած անհասար չարչարանքէն պիտի ուրախանամ, ոչ, հազար անգամ ոչ, քու մայրդ իմ մայրս է, քոյրդ իմ քոյրը, իսկ անոնց դաժանօրէն չարչա-րանքը թրքական եաթաղանին տակ՝ տղամարդու պէս խորհիլ կուտայ մե-զի որ բոլորին կրած խժդժութիւննե-րը պիտի մնան բարկութեան ու վրէ-ժի ամենհի թափիր: Մենք դեռ ռամ-կավարական դաւաճանութիւն ըս-տացած չենք որպէսզի մեր հակառա-կորդներուն կիները բերան առնենք, պարզապէս Թուրքին ըրածովը սիրտ ունեցնելով: Իսկ եթէ դուն հակառա-կը կը պնդես, սուտ կը խօսիս, վասն զի ձեր պատմութիւնը աչքիս առջեւն է,— Սարուցին կամ Խարամոն. իմ խօսքս հօրդ մասին էր, եւ քիչ մըն ալ քու, որ հետզհետէ ջղայնանալով պի-տի բռնես հօրդ ճամբան:

Ես «կրնա՞մ» հօրս անունը ըսել: Ի հարկէ կ'ըսեմ, քանի որ հայրս ոչ թրքացաւ, ոչ «սալըվաթ» փաթթեց, ոչ «նամազ» ըրաւ, ոչ սաար - անոր զէն-քերուն տեղը բռաւ, ոչ սմասրութիւն ըրաւ, ոչ որ եւ է մէկու մը դրամը կերաւ. եւ 1909էն սաղին կ'ապրի Ա-մերիկա: Եւ ոչ ոքի նեղութիւն չի տար: Մոռցայ հօրս անունը.— Ար-մենակ:

Եթէ ասկէ ուրիշ բաներ կան որ ես չեմ գիտեր իմ հօրս մասին, կը խնդ-րեմ Պ. ռամկավարէն որ հրապարակ հանէ: Կրնայ ըլլալ որ վաղը Փարիզի ռամկավար օրկանին ստախօս ման-կլաւիկը եւլէ ու գրէ.— «Հայրդ են-չո՞ւ քեզի նամակ եւ կանաչ տոլար չղրկեց» :Եթէ սարրհամար է որ ես իմ հօրս անունը չեմ կրնար ըսել, մեծ սխալ է, տիրացու Մարտիրոս, վասն զի ես խիստ զոհ եմ որ հայրս ինձի չօգնելով հանդերձ իր կեանքին մէջ ո եւ է Հայու վնաս տուած չէ:

Ահա թէ ինչ է իմ եւ քու տարբերու-թիւնը, կամ հօրդ ու իմ հօրս տար-բերութիւնը: Ծիծաղելի է նաեւ, Պ. ռամկավար, երբ կը գրես թէ «Հայրս մեծ Մուրատին լաւ բարեկամն էր եւ անկէ նուէր ստացած էրպէշլիմը»(?):

Առոր մէջ հօգեկան ի՞նչ ուրախու-թիւն կայ, որ այդքան զառազացեր ես ու կ'ուզես նոյն իսկ «բարձրաձայն խնդալ», քրքջալ... կամ հաչել: Ա-ռաժեանցն ալ նուէրներ էր ստացեր «Մեծ Մուրատէն», անոր հետ ժողով-ներու նստեր, ուրախութիւններ ըրեր, ծրագիրներ կազմեր ու յեղափոխա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Ինչպէս գրած էինք, Էվիան — Էքս — Լէ — Պէն (207 քիլոմէթր) մրցումը տեղի ունեցաւ շատ դժուարին պայմաններու մէջ եւ 35 աստիճան ջերմութեամբ: Այս հարցումին մէջ էր որ հեծելանուորդները ցոյց պիտի տային իրենց ճկունութիւնը: Մրցորդները ժամական 30 քիլոմէթր հաշուելով 646 ճամբայ կտրած են լեռներու մէջ:

15 մրցորդներ միասին հասնելով որոշուած կէտը, առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Ժորժ Սփէշէր: Բայց Արավիսի գագաթը կրցաւ հասնիլ Պելճիքացի Ֆ. Վէրվաէք: Այս մրցումին մէջ աչքի կը զարնէին Մարթանօ եւ Մաներ, որ իրարու օծիք չձգելով, միասին հասան որոշուած վայրը: Դասաւորման մէջ ալ մեծ փոփոխութիւններ եղան: Մարթանօ որ երրորդն էր, եղաւ երկրորդ: Իր ետեւէն կուգան երկու յայտնի Ֆրանսացիներ՝ Ժորժ Սփէշէր եւ Լափէպի, այնպէս որ պաշարուած է: Տեսնենք ինչպէս ինքզինքը պիտի ազատէ: Բայց դեռ շատ անակնկալներու կը սպասուի: Երէկ երեքշաբթի, պիտի կտրէին Էքս լէ-Պէն — Կրընոպլը (229 քիլոմեթր) հանդրուանը, նոյնպէս լեռնային: Երկուշաբթի օրուան մրցումին դասալիք եղան ֆրանսացի Շարլ Փէլիսիէ որ ֆրանսական խումբին խմբապետն էր եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր, ինչպէս եւ Պելճիքացիներ՝ Շէփէրս, Հարտիկէսթ եւ Տիսքիւս:

62 մրցորդներէն մնացած են 48 հոգի:

ԶԱՐՕ ԱՂԱՅԻ մահուան գոյժն առնելով, սրտին ցաւէն մեռաւ, Պուբրէշի մէջ, իր նախկին սիրուհին, Անիփէ Ահմէտ Մուսթաֆա: Հարիւր քսան տարեկան էր եւ միշտ կը պարծենար թէ Զարօն աղան իր ձեռքը խնդրած է հարիւր տարի առաջ, բայց իր ծնողքը մերժելով, թուրք ուսեւորի մը հարէմը դրած էին:

ԻՆՔՆԻՆՔԸ ՊԱՅԹԵՑՈՒՑ.— Առջի օր ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ Մոնմարթրի գերեզմանատան շրջակայ թաղին մէջ: Յուսահատ սիրահար մըն է, Ալֆրէտ Ժիւլիէն, 32 տարեկան: Իր սիրած աղջիկը երես դարձուցած ըլլալով, գաղտնապէս ռումբ մը շինած եւ ինքզինքը պայթեցուցած էր:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ առթիւ կատարուած քննութիւնները երեւան հանեցին եօթը մեղսակիցներ, որով ամբաստանեալներուն թիւը կ'ըլլայ 29: Ասոնց 17ը բանտարկուած են: Ամբաստանեալներէն վարժուհիի մը մայրը չհանդուրժելով այս անպատուութեան, անձնասպան եղաւ:

57 ԿՈՒԼԱԿ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ պաշարուեցան Լէնինկրատի շրջանին մէջ, վեց ամիս աջ ու ձախ աւերելէ յետոյ: Հրոսախումբը կազմակերպուած էր Իվան Մագարովի կողմէ, որ հարուստ կալուածատէր մըն էր Ուրալի շրջանին մէջ: Կը գործէին իբրեւ համայնավար, խանութներ աւարի տալով եւ նոյն իսկ պետական դրամատունը կողոպտելով: Երբ թաքստոցը գտան, 300 ոստիկաններ պաշարեցին վայրը եւ ձերբակալեցին բոլորը մէկ, ժողովի մը պահուն:

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐ հրապարակ պիտի հանուին մօտերս. մէկը՝ ի յիշատակ Ժաք Քառթիէի, որ 1534ին Ատլանտեանէն Քանատա գնաց, իսկ միւսը՝ ի յիշատակ Լուի Պլէռիոյի, որ 1909 յուլիս 25ին առաջին անգամ օդանաւով կտրեց Մանշը: Առաջինը երկու տեսակ պիտի ըլլայ, 1,50 փր. եւ 75 սանթիմնոց. իսկ միւսը պիտի գործածուի օդային թղթատարի համար:

կան «տաճարներու առջեւ «դրամա — շորթ փէտայիներ» զինաթափ ըրեր, բայց, բայց, գրե՞մ, դեռ չե՞ս ամչ — նար այսքան ապտակ ուտելէ յետոյ իսկ:

Ես ոչ քու հօրդ նուէր ստացած զէնքին մասին գրեցի, ոչ ալ մեծ Մուրատին բարեկամ կամ թշնամի ըլլալը: Ես ուրիշ բան ըսի քեզի, այ թշուառ, եթէ կրնաս ուղղակի իմ հարցիս պատասխան տուր.— Հայրդ ընդունեց թրքութիւնը եւ դարձաւ հօճա, լրտես, մատնիչ ու առաջնորդ թուրք զինուորներուն. — ահա այս հարցերուն է որ պիտի պատասխանես, ոչ թէ քու հօրդ հրացան առնելը, կամ եկեղեցւոյ մէջ իբր թէ երկու «փէտայիներու» զինաթափումը հօճային կողմէ, որ դեռ նոր կ'իմանամ:

Սուտ կը խօսիս երբ կը գրես թէ «ազատ սիրոյ քարոզիչ» մը գիւղ գալով Դաշնակցականներուն միջնորդութեամբ հօրմէդ կը խնդրէ եղեր որ դպրոցին դուռը բացուի, որպէսզի ան իր բանախօսութեան սկսի: Վա՜յ թշուառական քեզի, հապա ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ այդ «ազատ սիրոյ քարոզիչը»— Ակնցի երիտասարդ ուսուցիչ մը, Գեղամ Արծրունի՝ Դաւեմցի դպրոցականներով կը կազմակերպէ «Պետոյի» ողբերգական տաճը, ներկայութեամբ նոյն իսկ Թուրքերու... Քու հա՞յրդ էր զայն հեռացնողը մեր գիւղէն, թէ ուրիշ մութ ուժեր: Մի՛ գրեր, մի գրեր այդ ստախօս տողերդ որպէսզի օր մը փողոցը քեզի հանդիպած ժամանակս երեսիդ չթքնեմ:

Հայրդ կ'ուզէր զիմադրե՞լ, հա՞, սուտ չէ՞ս, Պ. ռամկավար, գիտե՞ս թէ որոնք ուզեցին զիմադրել, եւ դաւադիր ձեռքով մը լքելով գլխի — կոր յանձնուեցան Թուրքերուն: Լսէ՛, անոնցմէ քանի մը հոգիներ ողջ են ներկայիս եւ այժմ կը գտնուին Ամերիկա, հետեւաբար, մի ստեր ըսելով թէ հայրդ կողմնակից էր զիմադրութեան, կամ կ'ուզէր Տէրսիմ անցնիլ: Այդ ալ սխալ է, քանի որ երբ դեռ փախստական տղաքներ լեռները կ'ապրէին, քու ողորմած հայրդ Հայ չէր, ճերմակ երիզը դարձեր էր իր... գլխարկին շուրջ: Հիմա կը կարծեմ թէ հօրդ պատմութիւնը լաւ մը սերտեցիր ու այսուհետեւ չըլլայ թէ ուրիշներուն բան գրես, վասնզի Ցուղայի որ եւ է զաւակ չի կրնար աշակերտ դառնալ Քրիստոսի:

Թ. Հ.

Հասկցողին շատ բարեւ:

Յ.Գ. Մեր դիտողութիւնները Լիոնի ծանօթ ստախօսին դէմ կատղեցուցեր են ռամկավար աղաները եւ անոնց ամէնէն տխմարը, Յակոբ - Ղաբիպը: Այս ձրի փաստաբանին կը թելադրեմ ժամուն բակէն դուրս չելլել:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme. PARIS (13e)

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մեսրոպ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Մեսրոպեան եւ զաւակները, Օր. Արաքսի Մեսրոպ, Տէր եւ Տիկին Բագրատ Համբարձումեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Միքայէլեան եւ զաւակները, Տիկին Արուսեակ Հանչէր, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պէյնազարեան, Տէր եւ Տիկին Տիրան Գարագաշեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ փափազեան, Զօհրապ խան, Գալէնտէրեան, Մարկոսեան, Գուրգէն եւ Մկրեան ընտանիքները եւ պարագաները խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, մեծ հօր եւ ազգականին,

ԱՐԺ. Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ Տ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ

(Նախկին աւագերէց Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի, 9 յուլիս, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 75 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի ուրբաթ, 13 յուլիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Արարողութիւնները կը սկսին առաւօտեան ժ. 9ին: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Քուրպվուայի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի իբրեւ այն նկատել ներկայս:

Յ.

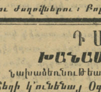

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» *Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:*

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրը:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւ) բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Շար. նախորդ երկու ժողովներու: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 5ին:

Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ *Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ* կողմէ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին: բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն *եւ* հայկական պարեր:

Հաղորդկ. միջոց.— Շոգեկառք՝ Սէն Լազարէն, փորթ Քլիշիէն հանրակառք Թիւ 40 եւ իջնել կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière, ուր պետի սպասեն առաջնորդներ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՑԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

ՅՈՒԼԻՍ 22ին ԿԻՐԱԿԻ, ՍԷՆԹ ԱՆՏՐԷԻ ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Կը Նախագահէ Պ. Յ. ՃՆՏՈՅԵԱՆ

Կը խօսին Պ. ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ եւ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Պոլվար Օտոյի երիտասարդաց «*Արծիւ*» խումբը:

Կը ներկայացուի լիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը:

Հայկական, եւրոպական եւ ռուսական պարեր:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Տպարան **«ԱՐԱՔՍ»**

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի նիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի:

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ - Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱԾՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, 15 ՅՈՒԼԻՍԻՆ

ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎՐԺ.Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՓԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

26, Rue de Troyon, Sèvres.

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ հայ եւ օտար անուանի արուեստագէտներու:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք՝ 10 *ֆրանք եւ* 5 *ֆրանք տղայոց:*

Հաղորդկց. միջոցներ.— *Թրամուէյ թիւ* 1, *եւ մէթրօ՝ Pont de Sèvres.*

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ *եւ* ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ

եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանաններու

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ***ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ***

Ամենայաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական բնտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ լուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ *սարչան ֆօրէն*ներու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ **lotissement**ներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ **études** ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:

Դիմել կամ գրել.— **CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS**

125, Rue Nationale Bron - Rhône

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել* **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicêtre Metro: Porte d'Italie.*

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՎԱՐՁՈՒ ՃԱՇԱՐԱՆ

Վարձու է դիւրամատչելի պայմաններով Լիոնի ամենալաւ եւ հայաշէնակ թաղին մէջ ֆրանսական ճաշակի կարասիներով կահաւորուած ճաշարան մը իր բոլոր կազմածներով: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ, 14, rue François Garcin. Lyon.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

"ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ..."

»»»··«««

Նոյնպէս ձիերուն ալ գլուխները տաքցած էին, եւ կարելի չէր անոնց սանձերը քիչ մը աւուր բռնել, որովհետեւ վտանգաւոր տեղերէ էր որ կ'անցնէին, մանաւանդ երկար ժամանակ ուխտաւորներ չէին գացած ու ճամբան աւելի վտանգաւոր դարձած էր, եւ շատ տեղեր ալ գրեթէ բոլորովին անանցանելի: Տղաքը՝ ձիերուն վրայ կը սուրային, շուտով գագաթը հասնելու համար:

Դարձդարձիկ զառիվերին, գրեթէ մէկ երրորդ մասը կտրած էին, երբ անպատմելին պատահեցաւ:

Ամէնէն առաջ կը սուրար Փայլակ, սանձ չբռնող իր «տօռի»ով, եւ կ'անցնէին ամենավտանգաւոր տեղէն: Միսաք, իրենց ընկերներէն մէկը, որ Փայլակին անմիջապէս ետեւէն կը սուրար զգուշութեամբ, զգաց որ սոսկալի վտանգաւոր տեղէ մըն էր որ կ'անցնէին, զգուշացուց նաեւ ընկերները, որ աւելի կամաց եւ զգոյշ բարձրանան:

Հազիւ «զգոյշ տղաք, այստեղ շատ դէշ է» նախադասութիւնը թաւ բերնէն, Փայլակ, երիտասարդական տաք արիւնի ազդեցութեան տակ, առանց շուրջը նայելու եւ իր-դանուած վտանգաւոր տեղին ուշադրութիւնը ընելու, ուզեց «Տօռի»ին սանձը քիչ մը ձիգ տալ դէպի ետ դանդաղեցնելու համար, բայց յանկարծ, խենթ «Տօռի»ն իր բաշերը ցցելով, ու տաք գլուխը դէպի վեր գրեթէ Փայլակի հաւասարութեան հասցնելով, ցնցուեցաւ, եւ Փայլակ մէկ ակնթարթի մէջ ինքզինքը գտաւ անդունդին խորը...

Փայլակի ընկերները քարացած մնացին, այս եղերական տեսարանին առջեւ: Կարծեցին թէ երկրաշարժ մը պատահած էր, ու իրենք, բոլորն ալ մնացած փլատակներուն տակ:

Մէկ ժամ չանցած, գոյժը Նարդուհիին հասած էր եւ խեղճ հարսը նուաղելով ինքզինքը գետին նետած էր:

Երկու ժամ վերջն ալ, դժբախտ Փայլակին ջարդուած եւ արիւնլուայ մարմինը տուն կը հասնէր, փաթթուած սեւ լաթերու մէջ, եւ ընկերներուն ուսերուն վրայ:

Այսպէս սեւ օր մը եղաւ Համբարձման օրը մեր քաղաքի սակաւաթիւ հայ բնակչութեան համար:

×

Այրի տիկին Նարդուհի Շահ Մելիքեան, ինչպէս ըսինք, երեք ամսուան ծոցուոր էր Արայով, երբ այս դժբախտ արկածով կորսնցուց իր ամուսինը: Այսօր արդէն Արան հինգ ամսուան էր եղած, ու Նարդուհիին համար ամենաթանկագին յիշատակը:

Այս արկածէն յետոյ, աւելի ծանր ցաւ մը եւս աւելցաւ,— ստիպուած էր անմոռանալի Փայլակին գերեզմանէն անգամ բաժնուիլ եւ հեռանա՜լ միանգամ ընդմիշտ հայրենիքէն:

Այդպէս էր հրամանը, երկրի ճիւաղային կառավարութեան:

Եւ պատրաստուեցան մեր քաղաքի բոլոր Հայերը, մեկնելու համար օտար երկիրներ:

Այրի Տիկ. Նարդուհին իր հօրաքրոջ հետ, օրեր առաջ արդէն բացի իրենց անկողիններէն, ամէն բան ոչինչ գնով մը ծախած էին, իսկ իրենց գեղեցիկ տունը եւ խաութը գրաւուած էր կառավարութեան կողմէ, որով չկրցան ծախել:

Հասած էր օրը եւ այդ առաւօտեան անոնք բոլորը պիտի մեկնէին:

Հօրաքոյրը, նոյնպէս այրի, տիկ. Զարդար Նունուֆարեան, առաւօտեան երբ կ'արթննայ, կը տեսնէ որ Նարդուհին չկայ տունը: Անմիջապէս Արայի օրօրոցին կը վազէ, կը տեսնէ որ երեխան ալ չկայ օրօրոցին մէջ: Խելքը կը թռի, մտածելով թէ մի գուցէ, դժբախտ աղջիկը առաւօտեան կանուխ, դեռ քաղաքին բնակչութիւնը չարթնցած, Արայի խանձարուրը կուրծքին սեղմած՝ գնաց Եփրատ նետուելու: Գետը քաղաքէն հազիւ կէս ժամ հեռու էր:

Անմիջապէս լուր ձգեց դրացի Հայերուն, որոնք քանի մը խումբերու բաժնուելով փնտռտուքի ելան, Եփրատի կողմը, գերեզմանոցին մօտ եւ զանազան կողմեր:

Մէկ խումբը, որուն կ'ընկերանար նաեւ հօրաքոյրը, դիմեց ուղղակի գերեզմանոց, մտածելով թէ թերեւս հոն գացած կ'ըլլայ, վերջին համբոյր մը եւս տալու իր անմոռանալի Փայլակին հողաթումբին, թէեւ վերջին այցելութիւնը դեռ երէկ տուած էին բոլոր բարեկամներու հետ միասին:

Զէին սխալած: Այնտեղ, գերեզմանոցին մէջ գտան զինքը Արայով միասին:

Ո՜վ գիտէ որքան լացած էր ու կիսամեռ վիճակի մէջ ինկած, ճիշդ գերեզմանի կողքին, գլուխը դրած գերեզմանաքարին, իսկ փոքրիկն Արան, իր խանձարուրին մէջ երկու ձեռքերովը սեղմած կուրծքին:

Ուշքի բերելով, ոտքի հանեցին Նարդուհին, Արան առին ձեռքէն, եւ իրենք եւս քանի մը կաթիլ արցունք թափելէ վերջ, դուրս ելան գերեզմանոցէն: Քիչ յետոյ տուն հասած էին արդէն, ուր կառապանը մէկ ժամ առաջ եկած, կը սպասէր իրենց:

×

Գաղթականներու կառաւանը քաղաքէն դուրս ելլելով համախմբուեցաւ:

Քաղաքին մէջ կը մնային տակաւին Նարդուհին, հօրաքոյրը եւ քանի մը բարեկամներ:

Նարդուհիին աչքերուն մէջ կարծես ալ արցունք չէր մնացած, միայն խելագարի մը պէս մարած ճիչեր կ'արձակէր եւ չէր ուզեր բարձրանալ «փայթոն»ը:

Քանի մը հոգի միասին, խնամքով վերցուցին եւ տեղաւորեցին կառքին մէջ, բայց անիկա դարձեալ ինքզինքը նետեց կառքէն վար, ու այսպէս շարունակ երկու երեք անգամ, մինչեւ որ հասան քաղաքէն դուրս կարաւանին, որ իրենց կը սպասէր բաց դաշտին մէջ:

Վերջապէս, կարաւանը շարժեցաւ առաջ:

Շահ - Մելիքեաններու կառքը կ'ընթանար ամէնուն ետեւէն: Նարդուհին շարժելու կարողութիւն չունէր: Երբ քաղաքը իրենց ետեւը մնալով պիտի անհետանար ու կորսուէր իրենց աչքէն, վերջին փորձ մը ընելով կառքին մէջ ոտքի կեցաւ, ու իր փոքրիկ Արան թեւերուն վրայ առած, վերջին անգամ բարեւը արտասանեց իր անմոռանալի Փայլակին...

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(2)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
12
ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI
12 Juillet
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2545

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԽԱՐԽԱՓՈՒՄ

»»»—«««

Հայաստանի վերաշինութեան աշխատանքը գովելի եռանդ մը ներշնչած է Հայր. Միութիւններուն:

Մէկ տարիէն միւսը, նոր ծրագիրներ կը մշակուին կամ «Վերաշինաց»ներ կը կազմուին, աջակցելու համար շինարարական շարժումին:

Ու պարբերաբար կը լսենք սրտառուչ կոչեր, նոր գիւղերու կամ աւաններու շինութեան համար:

Դժբախտաբար, այս հիմնական հարցին մէջ ալ, կուշկոռ կապած են բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ, խաթարելով շարժումին բնական ընթացքը:

Այսպէս, գրեթէ բոլոր Հայր. Միութեանց մէջ ալ, բացուած է լայն ճեղք մը,— «Հայաստանեան» եւ «հակահայաստանեան»:

Այս հերձուածին ազդանշանը տրուեցաւ Ամերիկայէն, ուր հանրածանօթ Միութիւններ,— Մալաթիա, Տիգրանակերտ, Սեբաստիա, Խարբերդ, եւն.— երկու թեւի բաժնուեցան, տարիներով իրար հոտոտելէ յետոյ:

Պատճառը կարելի է բացատրել երկու բառով:

Անոնք որ սիրահարած են Խ. Հայաստանի, աչք ու ականջ կը փակեն արտասահմանի պահանջներուն առջեւ: Իսկ անոնք որ կը յիշեցնեն նաեւ այդ պահանջները, կը համարուին հակահայաստանեան:

Անշուշտ հասուն գիտակցութենէն աւելի, կուսակցական կիրքն է աղբիւրը այս ողբերգութեան:

Մարդիկ դրամագլուխի վերածելով տօրեայ վէճերը, չեն ուզեր ըմբռնել թէ որքան պարտականութիւն ունինք այսօրուան հայրենիքին հանդէպ, նոյնքան ալ պէտք է ունենանք արմատախիլ բազմութեանց համար:

Ի՞նչ կ'արժէ հայրենիքը— մանաւանդ վաղուան հայրենիքը— եթէ բախտին պիտի ձգենք վտարանդի զանգուածը, եթէ միջոցներ չպիտի խորհինք անոր ինքնապաշտպանութեան համար:

Դիւրի՛ն է ըսել,— գաղութները դատապարտուած են կորսուելու. միայն հայրենիքն է, հողով եւ պետական սահմաններով կազմակերպուած երկիրը՝ միակ իրականութիւնը:

Անհատական կեանքի մէջ, դուք տեսե՞ր էք որ իր վիճակին ձգուի նոյն իսկ ամէնէն անյոյս հիւանդը:

Մարդիկ օգնութեան չե՞ն հասնիր, երբ մէկը գետը կամ ծովը իյնայ:

Եւ ջուրէն հանելէ վերջն ալ, նոյն իսկ ամէնէն ծանրակշիռ պարագային, մարդկային եւ գիտական բոլոր միջոցները չե՞ն փորձեր, փրկելու համար զոհը:

Իսկ ո՞վ պիտի համարձակէր վճռել թէ այո՛, իսկապէս մահուան դատապարտուած է Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին վերջին մնացորդը, 700,000 կամ կէս միլիոն:

Ամերիկայի օրինակը եւ ուրիշ ախտաւոր նախապաշարումներ Ֆրանսայի մէջ ալ պղտորեցին մթնոլորտը:

Եւ ահաւասիկ համեստ, նոյն իսկ խեղճ ու կրակ Միութիւններ երկուքի բաժնուած, մէկը Հայրենակցական, միւսը՝ Վերաշինաց:

Ըսէ՞նք թէ յաճախ 8–10 կամ 3–4 հոգի են ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին կորիզը...

Մնացեալը կրնաք եզրակացնել: Ներքին վէճեր, փոխադարձ վարկաբեկում, եւ,— քանի մը հազար ֆրանք վասն վերաշինութեան:

Ուրիշ թիւրիմացութիւն մը, որ թէեւ բարեմտութենէ կը ծնի, բայց իր կարգին կը ջլատէ բուն վերաշինութեան գործը:

Առաջին կանուխ արթնցողը կ'ուզէ Հայաստան փոխադրել իր ծննդավայրը,— Նոր Եոզկատ, Նոր Իզմիր, Նոր Պոլիս, Նոր Սպարթա, Նոր Քէօթահիա, Նոր Սիվրիհիսար:

Չէ՞ք ընդունիր թէ քիչ մը... հոսհոսական է այս փառասիրութիւնը:

Ամէնէն զօրաւոր Միութիւնն ալ, հազիւ գիւղ մը կամ աւան մը կրնայ շինել Հայաստանի մէջ: Փաստերը մէջտեղն են արդէն եւ աւելորդ է վիճիլ:

Արդ, ի՞նչ կը նշանակեն այս «նոր»երուն նորերը, երբ գիտենք անոնց ետին կանգնած Միութեանց ե՛ւ բարոյական ե՛ւ նիւթական ուժը:

Յետոյ, տրամաբանական չէ՞ պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնն ալ աչքի առջեւ ունենալ, որ եւ է նոր գիւղի կամ աւանի շինութիւնը ծրագրած ատեն:

Օրինակ, Իզմիրը, Պոլիսն կամ Եոզկատը ի՞նչ կապ ունին Հայաստանի հետ: Անոր պատմութեան եւ աշխարհագրութեան հետ:

Այս ճամբով, կ'ուզէ՞ք որ վաղը տարագիր Պոլսեցիներն ալ «Նոր Պոլիս» մը ծրագրէին, կամ Գանիացիները՝ նոր Գանիա մը...

Ուրեմն, ծրագրուած «նոր»երը պիտի դառնան կամ թաղի, կամ փողոցի եւ կամ շէնքի մը անունը:

Աւելի տրամաբանական չէ՞ր միանալ եւ ուժ տալ արդէն ձեռնարկուած շինութեանց, կամ առանձին առանձնել կառուցումը հանրօգուտ հաստատութեան մը:

Ֆրանսայի մէջ, անցեալ տարի յուլիսին սկսաւ ներգաղթի մեծ հանգանակութիւնը, բնակարաններու շինութեան համար, շնդալից կոչերով:

Արդի՞ւնքը,— անցեալ օր «Հայաստանեան» թերթերը հրատարակեր էին Կեդր. Յանձնաժողովին 16րդ ցանկը, որ ընդհանուր գումար կը ցուցնէ... 109,409 ֆր. 30 սանթիմ:

Գաղտնիք չէ նաեւ Ամերիկայի հանգանակութեան արդիւնքը,— 6063 տոլար, որմէ Հայաստան ղրկուած է միայն 2930 տոլար:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս թուանշանները...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՎԱՆ ԿԸ ՂՐԿԵՆ...

»»»··«««

ՖԻԼԻՊԷ, 7 յունիս (*Յառաջ*).— Էտիրնէէն Հրեայ մը իր մէկ ազգականին գրած է անձնական նամակ մը, որուն մէջ, խօսելէ յետոյ Հրեաներու տեղահանութեան մասին, կ'ըսէ թէ թուրք կառավարութիւնը Հրեաներուն յայտնած է որ ամէն մէկ տեղահանուած Հրեայ իրաւունք ունի բնակելու Թուրքիոյ այն վայրերուն մէջ, որոնք իրենց համար արգիլեալ շրջաններ չեն նկատուիր (ոչ – սահմանամերձ եւ ոչ – ծովեզերեայ): Հետեւապէս, ամէն ոք կրնայ ընտրել արտօնեալ վայր մը ու իր դրամովը մեկնիլ: Իսկ անոնք որ նիւթական միջոցներ չունին, կառավարութեան ծախքով պիտի ղրկուին Վան՝ տեւապէս հոն բնակելու համար:

ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսմէթ փաշայի եւ ներքին գործավարին յայտարարութիւնները

— oo —

« ՈՉ ՑԵՂԱՅԻՆ ԹՇՆԱՄՈՒԹԻՒՆ, ՈՉ ԱԼ ՀԱԿԱՍԵՄԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ »

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները: Ըսմէթ փաշա յայտարարեց Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ.—

« Ընկերներ, այսօր ստիպուած եմ ի մէջ այլոց ձեզի պարզել օրուան դէպքերէն մէկ դէպքը: Լսեցի թէ Թրակիոյ մէջ կարգ մը Եահուտի հայրենակիցներ, իրենց բողոքին համաձայն, տեղական տարրերու պատճառաւ ստիպուեր են գաղթել եւ ոմանք ալ Պոլիս գաղթած են: Թուրքիոյ մէջ ամէն անհատ կը գտնուի Հանրապետութեան օրէնքներու պաշտպանութեան տակ: Անթիսէմիթիզմը (հակասեմականութիւն) Թուրքիոյ ապրանքը եւ մտայնութիւնը չէ. երբեմն արտասահմանէն մեր երկիրը կը մտնէ եւ անմիջապէս առաջքը կ'առնուի: Հաւանական է որ այդ բորբոքումն ալ այս տեսակ վարակում մըն է: Բնաւ չպիտի հանդուրժենք այս տեսակ հոսանքներու (ծաւիեր): Էնկիւրի գալուս պէս իմացայ դէպքը: Իմ տուած վճռական հրամաններուն վրայ, հոսանքը անմիջապէս դադրած է: Պոլիս եկած հայրենակիցները ազատ են իրենց տեղերը վերադառնալու: Պատասխանատուները դատարան յանձնուած են եւ պիտի յանձնուին: Այսօր ալ ներքին գործավարը այդ վայրը կը ղրկեմ: Յանցաւորները խստօրէն պիտի պատժուին »:

Իսկ ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ, որ Էտիրնէ գացած է քննութեան համար, իր կարգին հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Անատոլու գործակալութեան.

— «Վարչապետ Ըսմէթ փաշայի հրամանով Թրակիա կ'երթամ, քննելու համար թէ ի՛նչ պատճառաւ Թրակիայէն խմբովին Պոլիս եկած են այն Եահուտիները որոնց մասին վարչապետը խօսեցաւ Ազգ. Ժողովին մէջ: Մեր գիտցածին համաձայն, կարգ մը քարոզութեանց հետեւանքով է որ Եահուտիները սկսած են Պոլիս գալ: Դէպքին իրական պատկերը տեղին վրայ աւելի լաւ պիտի տեսնուի: Ամէն պարագայի, հարկ եղած միջոցները ձեռք պիտի առնեմ եւ կառավարութեանս պիտի հաղորդեմ: Թուրքիոյ մէջ ամէն մարդ, տեղացի թէ օտար, Հանրապետութեան օրէնքներու պաշտպանութեանը տակ կը գտնուի:

« Թրքական օրէնքները այս երկրին մէջ կը պահպանեն բոլոր հայրենակիցներուն իրաւունքները, առանց ո եւ է խտրութիւն նկատի առնելու: Քէմալական Թուրքիոյ ամենամեծ յատկանիշը՝ այս օրէնքներուն գործադրութիւնն է: Օտար թերթերու մէջ տեսնուած անթիսէմիթիք (հակասեմական) շարժումները երբեմն մեր մէջ ալ կ'արձագանգեն: Ինչպէս անգամ մըն ալ պարզած եմ Պոլսոյ հանրային կարծիքին, մենք միշտ կ'ուզենք մեր երկիրը, մեր հայրենակիցները զերծ պահել ուրիշ երկիրներու մէջ տեսնուած այդ տեսակ գաղափարներէն եւ հակազդեցութիւններէն: Ո եւ է երկրի ներքին քաղաքականութիւնը եւ ներքին վէճերը չեն կրնար ազդել մեր երկրի ներքին կացութեան վրայ, եւ պէտք չէ ազդեն: Մեր ներքին քաղաքականութեան հիմը՝ մեր պայմաններուն եւ օրէնքներուն համաձայն կ'ընթանայ: Եահուտիներուն դէմ այս կարգի հրատարակութիւններ եւ դրդումներ ընողները ճամբու բերելը՝ կը պատկանի մեր կառավարութեան եւ դատարաններուն որոնք պաշտօն ունին թրքական օրէնքները գործադրելու:

Ես պետերէս այս հրամանը եւ ուղեցոյցը առած եմ միշտ եւ ամէն մարդու համար: Մանր մունր դէպքերը իրենց անծանօթ նպատակներուն ի նպաստ կամ դէմ գործիք ընել ուզողներուն գալով, հայրենասիրական պարտականութիւն կը սեպեմ անգամ մըն ալ յիշեցնել որ, եթէ անոնք հայրենակից են՝ ազէկութիւն չեն ըներ իրենց երկրին, իսկ եթէ օտար են՝ բարեկամութիւն չէ որ կ'ընեն այս ազգին»:

⁂ « Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ.— Ասքի օր ալ Լիւլէ Պուրկազէն խումբ մը Հրեաներ եկան եւ Սիրքէճի պանդոկներուն մէջ տեղաւորուեցան: Եկող Հրեաները իրենց ինչքերն ալ միասին բերած են: Ոմանք իրենց խանութներուն բոլոր ապրանքները բերած են, բեռնատար վակոններու մէջ լեցնելով:

Պոլիս եկող Հրեաներէն ոմանք կ'ըսեն թէ ճնշումի ենթարկուած եւ ասոր վրայ ստիպուեր են Պոլիս մեկնիլ:

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

Գըրգլար էլիէն հասած Հրեաները հետեւեալը պատմած են Վագըթի.—

Յուլիս 3ի իրիկուան ժամը 9ն էր, երբ մեր տուները քարկոծուեցան: Ապակիները ամբողջովին կոտրեցան: Տուներէն դուրս ելլելով ծաշերը ինկանք եւ յաջորդ օրը չդեկանք նստելով Պոլիս եկանք: Մեր անձը պահելու համար, ամէն ինչ լքեցինք եկանք:

— Լաւ, հարցուցած է « Վագըթ »ի խմբագիրը, քանի որ այնքան վախցաք եւ մութ էր, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ համարձակեցաք դաշտեր եւ լեռներ ելլել:

— Ոչ, լեռները չելանք, այլ դրացի Հրեայի մը տունը գացինք, շուզեցինք առանձինն մնալ տան մէջ:

— Բիչ առաջ ըսիք թէ դաշտերը ելանք, հիմա ալ կ'ըսէք թէ հարեւանի մը տունը գացինք: Այս երկու խօսքէն ո՞րը ճիշդ է: Կ'երեւի թէ ճիշդ չէք խօսիր, կամ դուք ալ չէք գիտեր թէ ի՛նչ եղած է ձեզի:

— Էֆէնտիմ, եթէ հոգիի վախը չըլլայ, մարդ ունեցած չունեցածը լքելով Պոլիս կուգա՞յ միթէ: Իմ վրաս հազուստ անգամ չմնաց: Ասա ժաքէթը զոր կը տեսնէք, Պոլսոյ մէջ տուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐԸ

»»»·«««

Ազդակ շատ հետաքրքրական թղթցութիւն մը ունէր Հալէպէն (3 յուլիս): Թղթակիցը կը գրէր.—

Հալէպ ունի ամերիկեան քոլէճ մը, եւ այդ քոլէճն ալ ունի իր ուսուցիչները եւ ուսանողները, ընդհանրապէս Հայերէ բաղկացած:

Արդ, այս քոլէճը տուաւ իր ամավերջի հանդէսը, ուր ճառախօսները, բոլորն ալ Հայ, խօսեցան, արտասանեցին եւ երգեցին անգլիերէն, ֆրանսերէն եւ... թուրքերէն *եւ... եւ ուրիշ ոչինչ:*

Ոչ ամերիկացի տնօրէնը ամչցաւ, ոչ հայ փրոֆէսէօրը, ոչ հայ ուսուցիչը, եւ ոչ ալ հայ ճառախօսները կարմրեցան:

Ոչ մէկ բառ հայերէն, ոչ մէկ ձայն հայերէն:

Ո՛վ հէք բարբառ մայրական...:

Ազդակ կ'ընդվզի այս տեսարանին առջեւ: Ու կը յիշէ Տօքթ. Պարթըննեը եւ Ֆաուլները, այս ամերիկացի միսիոնարները, որոնք քրիստոնէութիւն կը քարոզէին... Հայերուն: Այս առթիւ կը յիշէ նաեւ Տօքթ. Պարթընի մէկ զգուելի տողը *Քրիստոնէութիւնը Փոքր Ասիոյ մէջ* գրքէն.—

Շնորհիւ հայկական տարագրութեան, Փոքր Ասիոյ թափառաշրջիկ եւ անկրօն ժողովուրդներուն մէջ տարածուեցաւ քրիստոնէութիւնը, որովհետեւ բազմաթիւ քրիստոնեայ հայ կիներ ու աղջիկներ իսլամ հարէմներ տարուելով նպաստեցին քրիստոնէութեան ճանաչման:

Այսքան ալ շնականութի՛ւն:

Բայց կարդացէք նոյն Ամերիկեան Նպաստամատոյցի վարիչներէն Ֆաուլի մէկ խօսքը, ուղղուած ամերիկեան որբանոցի մը տնօրէնին.—

Կը լսեմ որ որբանոցիդ մէջ ազգային ոգին տարածելու աշխատանք կը թափուի: Խստիւ կ'արգիլեմ եւ կը հրահանգեմ խելօք դուրս հանել որբանոցէն այն որբերը եւ ուսուցիչները, որոնք հայկական ոգին կ'ուզեն վառ պահել որբերու մէջ:

Եւ խորհիլ, որ այս միսիոնարներուն, ամերիկացի այս... Թուրքերուն յանձնած էինք մեր որբերու խնամքը, դաստիարակութիւնը: Եւ խորհիլ, որ մեր լզուըռտողական կուսակցութիւնը — անունը դուք ըսէք— իր մամուլով տակաւին գովքը կը հիւսէ այդ ամերիկացի միսիոնարներուն, Նպաստամատոյցի վարիչներուն:

Այո՛, այսօր ալ ունինք լզուըռտողական կուսակցութեան անդամ վարժապետներ, որոնք Ամերիկեան Նպաստամատոյցի որբանոցներուն մէջ կերած իրենց փիլաւը կը յիշեն, թէեւ շատո՜նց մոռցած են հայ որբերուն այն տեղ կրած տառապանքը:

Չէ՞ք յիշեր, վերջերս, Եգիպտոսի մէջ, երբ ամերիկացի միսիոնար « հայրիկ »մը արգիլեց հայերէն աղօթքն ալ, գտնուեցան լզուըռտողական կուսակցութեան թերթեր, որ արդար գտան արգելքը:

Ազդակ ինչո՞ւ կը զարմանայ, որ չեն կարմրիր հայ ճառախօսները, թուրքերէն երգելով: Չէ՞ որ այդ թրքատիպ միսիոնարները իրենց... արտին մէջ են:

Այո՛, հայ ժողովուրդը դժբախտաբար իր մէջ կը համբէ մարդիկ, որոնց գոյութիւնն իսկ հրաւէր մըն է միսիոնարներու:

Մե՛նք կը քաջալերենք այս դարավերջի ապուշները, որ քրիստոնէութեան առաքեալ կը հանդիսանան մեզի: Մե՛նք կը պատուենք այս Քաւոր Պետրոսները, նոյն իսկ կը պաշտենք, կը կապկենք զանոնք:

Կը յիշեմ Հայ մը, որ ամերիկացի միսիոնարներու շունչով մեծցած, հայ լեզուին շեշտն ու առոգանութիւնը անհետացնելու, նիշդ ու նիշդ ամերիկացի միսիոնարի ձեւով խօսելու համար, յատկապէս կոտրած էր բերնին մէջ առջեւի ակռաները...:

ԱՐԱՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆՔ

Մեր նոր թերթօնը.- «Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ»

որ յետաձգուած էր նիւթերու խճողման պատճառով:

Նիւ Եորքի դատավարութենէն յետոյ, պիտի հրատարակենք Բ. թերթօն մը՝ Գ. էջին մէջ:

Իսկ թուրք մամուլը գայլի աւետարան կը կարդայ..

Թուրք մամուլը անկարելին կը փորձէ, տեղահանութեան սարսափները պարտկելու եւ գայլի աւետարան կարդալու համար: Ահաւասիկ նմոյշ մը *Միլլիէթ*էն, որ դէպքը իր ուզած եղանակով պատմելէ յետոյ, կը շարունակէ.

— « *Եթէ Թրակիոյ մէջ կարգ մը Հրեաներու վրայ ճնշում բանեցուած է, — ինչպէս կը պնդեն եւ ինչպէս այս մասին շատ մը նշաններ եւ ապացոյցներ կը յիշեն,— յանցաւորները անմիջապէս պիտի պատժուին: Արդէն, բուն իսկ Թրակիայէն գաղթող Հրեաները երէկ ըսին թէ, այդ տեղերէն իրենց առած լուրերուն համաձայն, հանդարտութիւնը վերահաստատուած է եւ ամէն մարդ կրկին իր գործով կը զբաղի: Կասկած չկայ թէ ներքին գործավարին տեղին վրայ կատարելիք քննութիւնը եւ ձեռք առնելիք միջոցները, հարկ եղած վրդովութիւնը եւ ապահովութիւնը պիտի տան անոնց: Այս ըսինք նաեւ այն Եահուտիներուն, որոնք դիմեցին մեզի եւ բողոքեցին Թրակիոյ դէպքերուն դէմ:*

Հետեւաբար վրդովիչ բան մը չկայ մեր հրեայ հայրենակիցներուն համար: Ո եւ է կազմակերպութեան չպատկանող կարգ մը անձերու ինքնաբերաբար կատարած շարժումը չի կրնար ընդհանուր ըլլալ: Ընդհանուր բան մը եթէ կայ, այդ ալ հակասեմականութիւնը չէ, այլ օրէնքն է, կարգապահութիւնը: Գաղթող Հրեաները կարճ ժամանակէն պիտի տեսնեն որ կացութիւնը այսպէս պիտի զարգանայ, եւ պիտի հասատան ասոր:

Եահուտիներէն մեր ուզածը՝ ամէն թուրք հայրենակիցէն ուզուածն է.— Հնազանդութիւն օրէնքին, եւ հաւատարմութիւն հայրենիքին եւ ազգին որուն կապուած են: Կասկած չկայ թէ մեր հրեայ հայրենակիցներն ալ ասկէ այս ձեւով պիտի ընդունին »:

Լոնտոնի տեսակցութեան արդիւնքները

ԱՆԳԼԻԱ ՀԱԿԱՌԱԿ ՉԷ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

Արտաքին նախարար Պ. Պառթու վերադառնալով Լոնտոնէն, հաւաստեց թէ Մեծն Բրիտանիա ոչ միայն համաձայն է առաջադրուած արեւելեան դաշինքին, այլեւ իր աջակցութիւնը պիտի ընծայէ, Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ մասնակցութիւնը ապահովելու համար: Միեւնոյն ատեն, Անգլիա հակառակ չէ որ Խ. Միութիւնը անդամակցի Ազգերու Դաշնակցութեան:

Բայց, Անգլիա պայման կը դնէ որ շրջանային դաշինքները իրական «Լոքառնօ»ներ ըլլան, այսօրէն միացնելով նախկին դաշնակիցներն ու թշնամիները եւ սերտ գործակցութիւն հաստատելով հանդերձ, չխանգարեն արեւմտեան Եւրոպայի Լոքառնօն:

Ֆրանսայի ծովային նախարարը Լոնտոն մնաց Պ. Պառթուի մեկնումէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ՝)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

5.- ԵՐԿՈՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ԴԷՄ ԴԷՄԻ

Այժմ մեզի հնարաւոր է քայլ մը եւս յառաջանալ, փնտռել պայքարին շարժառիթները եւ ճշդել ճակատող բուն կողմերը:

19րդ դարը դրամատիրական իրաւակարգի մեղրալուսնի ժամանակաշրջանը եղաւ, շնորհիւ մեքենային, որ եկաւ բիւրապատկելու մարդու արտադրական կարողութիւնը, բանալու տնտեսական վերելքի եւ ոգեւորիչ հեռանկարներու աննախընթաց շրջան մը: Քաղքենի դասը իր առջեւ փռուած ունէր լայն ու կոյս շուկաներ, մեքենան կրնար անարգել դառնալ եւ արտադրել ազգային ու միջազգային շուկաներու համար: Եթէ պարբերաբար, տասնամեակէ տասնամեակ, տնտեսական կարճատեւ տագնապներ յայտնըւեցան եւ մեքենան ստիպուեցաւ դանդաղեցնել իր թափը, չսարսեցաւ սակայն յառաջդիմ վերելքի եւ նոր նուաճումներու անդրդուելի հաւատքը: Դրամատիրութիւնը փոխեց մարդկային կենցաղի սահմանափակ պայմանները, դրական, յառաջադէմ, իր ձեւով յեղափոխական իրաւակարգի մը հպարտութիւնն ունեցաւ եւ չվարանեցաւ ինքզինք հռչակելու ընկերային զարգացման բարձրագոյն եւ վերջնական օղակը:

Աշխատաւոր զանգուածները, եթէ սկզբնական շրջանին թշնամացան մեքենային, շուտով սակայն ընտանեցան անոր ճանչիւններուն եւ իրենց բաժին ինկած աւելի առատ փշրանքներով համեմատական բարօրութեան պատրանքն ունեցան:

Ժողովրդապետութիւնը քաղաքական իտէալ վարչաձեւը դրամատիրութեան ձեռքին, ժողովուրդի վեհապետութեան խաբկանքը պատուաստելու եւ օրօրելու աշխատաւոր զանգուածները կարծեցեալ ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան քարոզներով: Ի՞նչ աւելի գեղեցիկ՝ քան այդ նշանաբանները եւ ի՞նչ աւելի արդարացի՝ քան դրամատիրական իրաւակարգը, որ բարօրութիւն կը բերէր եւ վեհ սկզբունքներու ախոյեան կը հանդիսանար:

Այսպէս է որ 19րդ դարը նաեւ գաղափարական պատրանքներու դարը եղաւ:

Ռամկավար վարչաձեւը քաղաքական ակնհաճոյ դիմակն էր որով քաղքենի դասը ծածկեց տնտեսական անլուր շահագործման իր իրական դէմքը, իսկ ժողովրդապետութեան «յաւիտենական» սկզբունքները՝ խարսբայութեանց նոր աւետարան մը, խանդավառելու ամբողջ սերունդներ եւ հեռացնելու անոնց ուշադրութիւնը ծանրութեան կեդրոնը կազմող միակ խնդրէն, — տնտեսական շահագործման կոպիտ իրականութիւնը:

Պատերազմը յեղաշրջեց կեանքի պայմանները եւ այդ յեղաշրջումի առաջին ողջակէզը, արեւմուտքի մէջ, եղաւ քաղքենի դեմոկրատիան որ այնքան ծառայութիւններ մատուցած էր դրամատէր դասակարգին, այնքան գարդարուած անկէ եւ հիմա՝ քանդքը ժողված եւ խարխլած ջատուկի կերպարանքով՝ կ'իջնէ պատմութեան սանդուղներէն վար, գլտորելու համար, նոյն «ապերախտ» դրամատէր դասակարգի ձեռքով, պատմութեան անդունդին մէջ: Այսպէս է դրամատիրութիւնը, չունի ոչ երախտագիտութիւն եւ ոչ բարոյական՝ բացի շահի բարոյականը, եւ որքան իր գոյութիւնը վտանգուած զգայ, այնքան աւելի անագորոյն եւ վայրագ կը դառնայ:

Աշխատաւոր մարդկութիւնը, իր կարգին, երախտագիտութեան տուրք չունէր վճարելու ժողովրդապետութեան որ եղաւ դրամատիրական շահագործման քաղաքական վարչաձեւը: Մեծամասնական յեղափոխութիւնը քաղաքավար, փաղաքուշ խօսքերով չդիմաւորեց արեւմուտքի այդ երբեմնի գեղանին եւ «արշալոյս»ի կրակներու մէջ չոգիացաւ «Սահմանադիր Ժողով»ը:

Ինչո՞ւ սակայն քաղքենի դասը երես դարձուց իր քաղաքական վարչաձեւէն, ժողովրդապետութենէն:

×

Դեռ անցեալ դարու վերջերուն բըպառող շուկաներու փնտռտուքը դրամատիրութեան գլխաւոր մտահոգութիւնը դարձաւ եւ այդ փնտռտուքի ընթացքին, ան փոխեց իր խաղաղասէր նկարագիրը, եւ դարձաւ տնտեսականօրէն՝ կայսերապաշտ եւ քաղաքականօրէն՝ զինուորապաշտ: Պատերազմը եւ յետպատերազմեան շրջանը չնախատեսուած կատարելութեան հասցուցին մեքենականութիւնը: Բարգաւաճ փայլուն տասնամեակ մը բոլորելէ յետոյ, դրամատիրութիւնը հետզհետէ աւելի ու աւելի կը սեղմուի ներքին անլուծելի տագնապներու եւ ապա մրցումի գծած կախարդական շրջանակին մէջ: Այս տագնապը, սակայն, արտադրութեան պարբերական, ժամանակաւոր դժուարութիւնը չէ, այլ իրաւակարգի տագնապն է եւ պատճառներէն մէկը որ քաղքենի դասը լքէ ժողովրդավար վարչաձեւը, կառչելու համար փրկութեան նոր լաստի մը:

Երկրորդ կարեւոր պատճառը մեծամասնական յեղափոխութեան գոյութիւնն է եւ այն պարագան որ բանուորութիւնը, ենթակայ այդ յեղափոխութեան հոգեկան ազդեցութեան, այսօր աւելի գիտակից իր շահերուն եւ կրելով ներկայ տնտեսական երկարատեւ տագնապներու հետեւանքները, հետզհետէ աւելի յանդուգն եւ սպառնական կը դառնայ մղելով տիրող դասակարգը նոր եւ աւելի ամուր դիրքեր գրաւելու:

Պատահական չէ որ փաշականութեան օրրանը եղաւ Իտալիա: 1920ի աշնան, ճշմարիտ ընկերային յեղափոխութեան մը սկզբնաւորութիւնը տեսանք հիւսիսային Իտալիոյ մէջ: Այս անգամ բանուորութիւնը չլքեց գործարանները, այլ ինքզինք տէր հռչակեց, փորձեց վարել արտադրութիւնը առանց դրամատիրոջ մասնակցութեան եւ եթէ յաջողութիւնը կարճատեւ եղաւ, մեծ էր սակայն իտալական քաղքենի դասուն սարսափը որուն աջակցութեամբ եւ մեղսակցութեամբ սնացաւ բողբոջող Փաշականութիւնը, հասակ նետեց, բողբոջեցաւ եւ 1922ի աշնան յաղթական մտաւ Հռոմ, նոյն պուրժուազիայի երախտագէտ եւ բարեհաճ համաձայնութեամբ:

Նոյն երեւոյթը Գերմանիոյ մէջ: Հիթլերական շարժումը հակազդեցութիւնը եղաւ Պավարիոյ Քուրդ - Այսնէրեան համայնավար յաղթանակին: Գերման դրամատիրութիւնը չբաւականացաւ սակայն կարելով միայն Պավարիոյ համայնավար պետութեան կեանքի թելը, այլ պատրաստեց եւ կազմակերպեց իր փոխ - վրէժը սոց. դեմոկրատիային եւ այդ վրիժառութեան պատմական զէնքը եղաւ ցեղային փաշականութիւնը՝ հիթլերականութիւնը:

Ամէնուրեք, փաշական կամ փաշանըման դիկտատուրայի յայտնութիւնն ու յաղթանակը, նոր ձեւի յաղթական ելոյթն է քաղքենի դասակարգին որ քաղաքականօրէն վտանգուած եւ տնտեսապէս տագնապալից՝ նոր ընդունակութիւններ կը յայտնաբերէ, քաղաքական դիմագիծ կը փոխէ, ամրացնելու յոյսով ցնցումի ենթարկուած իր տիրապետութիւնը:

Դրամատիրութեան քաղաքական ընաշրջումի եւ յարմարեցումի այս ճիգերուն զուգահեռ՝ բանուոր դասակարգն ալ խմորումի շրջան մը կը բոլորէ:

Տասնեակ տարիներու ընթացքին ընկերվարութիւնը քաղքենի ժողովրդապետութեան ազդեցութիւնը կրեց եւ հակառակ զինեալ պայքարի եւ ընդհանուր - ապստամբական գործադուլի սպառնալիքներուն, պատերազմը ցոյց տուաւ թէ այդ ազդեցութիւնը որքան խոր եղած էր ընկերվար շարժման ղեկավարներու վրայ: Պատերազմի սկզբնաւորութեան եւ ընթացքին Երկրորդ Միջազգայինը ճակատագրական ընկրկումներ ունեցաւ որուն հակազդեցութիւնն եղաւ Երրորդ Միջազգայինի կազմութիւնը:

Համպուրկի մէջ վերակազմուած Երկրորդ Միջազգայինը շարունակեց ընթանալ, նախապատերազմեան ուղիով եւ չկրցաւ վերջնականապէս ազատուիլ այն զառամած գաղափարանութենէն թէ կարելի է խաղաղ, ժողովրդավար միջոցներով իրականացնել ընկերվարական իրաւակարգի յաղթանակը: Այն երկիրներու մէջ որ պետութեան ղեկը իր ձեռքն ունէր, փոխանակ ճզմելու՝ խնայեց եւ զօրավիգ դարձաւ տագնապի մատնուած դրամատիրութեան, բայց դրամատիրութիւնը չխնայեց իրեն եւ յարմար վայրկեանին փշրեց անոր ողնասիւնը, յիսնամեայ սոցիալ-դեմոկրատիան որ միջազգայնականին փառքն ու պարծանքը կը համարուէր, իսկ Վիէննայի մէջ հեղեղահոս արիւնով պատժուեցաւ նոյն սոց. դեմոկրատիան:

Փետր. 6ը, Ֆրանսայի մէջ, դրամատէր դասակարգի փորձն էր պետութիւնը յարմարցնելու իր ստիպողական պահանջներուն, դարձնելու աւելի վճռական եւ արագաշարժ: Բանուորական զանգուածը, որ հակառակ կատարուած քանի մը ցոյցերուն, կըրաւորական - հանդիսատեսի դերին մէջ էր, սթափեցաւ, վտանգի սարսուռն ունեցաւ եւ նոր ապացոյց մը՝ որ նոյն իսկ ժողովրդապետութեան դասական հայրենիքին մէջ, քաղքենի դասը չի վարանիր, ամէն պատրուակ օգտագործելով, ոտնակոխ ընել իր իսկ փառաբանած սկզբունքները, երբ խնդիրը գոյութեան ամրացման կը վերաբերի:

Այս բոլոր պատմական դէպքերը չէին կրնար իրենց անդրադարձումը չունենալ ընկերվարական շարժման վրայ եւ բնական է այն խմորումը զոր մատնանշեցինք: Դրամատիրութիւնն է որ իր քաղաքական ձեւափոխումի ընթացքին կը մղէ եւ պիտի մղէ երկրորդ միջազգայինը դիկտատուրական ըմբռնումներու եւ գործելակերպի պողոտային վրայ:

Արտադրութեան կեդրոնացումը եւ մեքենականութեան անսահման զարգացումը պատրաստած են արդէն ընկերվարութեան իրականացման նիւթական պայմանները: Գլխաւոր արգելքը դրամատիրութեան քաղաքական կազմակերպութիւնը, պետութիւնն է. իսկ պետութիւնը չի գրաւուիր, այլ զէնքի ուժով կը խորտակուի եւ բռնութեամբ միայն կը սկսի ընկերային յեղափոխութիւնը: Ահա այս համոզումն է որ հետզհետէ կ'աճի երկրորդ միջազգայինի մէջ եւ զայն պիտի մօտեցնէ երրորդ միջազգայինին: Այս օրերուն, մեր աչքի առջեւ կը կատարուի յատկանշական երեւոյթ մը: Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, որ կատաղի պայքարի մէջ էին 15 տարիէ ի վեր, այսօր իրարու ձեռք կ'երկարեն, «միացեալ ճակատ» կը կազմեն, որովհետեւ կը տեսնեն հասարակաց վտանգը որ կը պատրաստուի: Համաձայնութիւնը կը կատարուի եւ պիտի ամրանայ աւելի ձախ, դիկտատուրական ըմբռնումներու գետնին վրայ:

Ուշագրաւ է, այս տեսակէտէն, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վերջին համգումարը, Թուլուզի մէջ, որ բանաձեւեց «անգամ մը իշխանութեան տէր, կուսակցութիւնը կանգ պիտի չառնէ որ եւ է ձեւի դիմադրութեան առջեւ, պիտի փշրէ ամէն արգելք»...

Այսպէս անվիճելի է որ ընկերվարութիւնը, թէեւ քիչ մը ուշ, բայց հաստատ քայլերով կը ձախանայ, մարտականութեամբ կը տոգորուի, կը յարդարուի միացեալ ճակատը, բանուորական դիկտատուրայի անհրաժեշտութեան եւ անխուսափելիութեան գաղափարական ճակատը:

Միւս կողմէ դրամատիրութիւնը, աստիճանաբար տրորելով ռամկավար սկզբունքները, կը յարդարէ իր ճակատը, քաղքենի դիկտատուրայի իրական ուժի ճակատը:

Փաշականութիւնը դրամատիրութեան նորագոյն ձեւի պետութիւնն է: Փաշական դիկտատուրան ռազմական դրամատիրութիւնն է որ դիմակազերծ կը ներկայանայ: Անոր դէմ յանդիման, կը բարձրանայ պրոլետարական գօտեմարտի ճակատը: Ահա պայքարի իրական եզրերը, բուն ճակատները:

Անդադրում, տեսանելի եւ անտեսանելի ձեւերով, կը պատրաստուին պայքարի այդ երկու ճակատները: Բայց կռիւը ժողովրդապետութեան դէմ չէ. ան աքացի կը ստանայ բայց պայքարի ճակատ չէ: Չխաբուինք երեւոյթներէն: Փետր. 6ի թափուած արիւնը եւ զոհերը չնախատեսուած, դիպուածային արդիւնքն եղան այդ պատմական օրուան: Բայց Վիէննայի մէջ թափուած արիւնը դրամատիրական եւ ընկերվարական ճակատներու բախումի նախատեսուած արդիւնքն է:

Քանի՞ տասնեակ տարիներ կրնայ դեռ տեւել այդ պայքարը, մինչեւ վերջնական յաղթանակ, աւելորդ է գուշակութիւններ ընել: Բայց կարելի է պնդել թէ դրամատիրական եւ բանուորական դիկտատուրաներու զոռ պայքարը պիտի լեցնէ 20րդ դարը որ արդէն կը յատկանշուի իբրեւ դիկտատուրայի եւ ընկերային յեղափոխութեան դար:

Երկարատեւ արիւնոտ պայքարներէ յետոյ միայն պիտի գետնուի գազանը: Պէտք է խորտակուի անհատի եւ ընկերութեան թշուառութեան եւ անբարոյացման մայր պատճառը, չարիքներու չարիքը, դրամատիրական իրաւակարգը, որպէսզի լուծուին պայքարի ճակատները, որպէսզի ազատագրուին անհատն ու ընկերութիւնը եւ հաշտուին նոր ներդաշնակութեան մը մէջ:

Վերջացնելէ առաջ, անդրադառնանք պահ մը հայ կեանքին:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ - ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

(Իր մահուան տասնամեակին առթիւ)

Միւս կողմէն, մեր կեանքին մէջ հետզհետէ զգալի եղող աղտղութեան եւ հետ ի հետ արշաւին հետքերը հազիւ կը տեսնուին իր բառերուն եւ նախադասութիւններուն մէջ: Անոր տրտմութիւնն ու խաղաղութեան կարօտը պէտք չունէին արդէն արուեստակեալ բառերու, շլացուցիչ պատկերներու եւ կրակոտ բացագանչութիւններու: Որովհետեւ այդ քերթուածները ներշնչուած եւ յօրինուած էին աւելի ներքին պահանջներու քան թէ ուրիշներու համար: Եւ որոնք մեր մէջ կ'արթնցնեն մտերիմ քաղցրութիւններ:

Իր ներշնչումները թուղթին յանձնելու ատեն, օգտուած է տաղաչափութեան բոլոր ձեւերէն: Գրած է քառեակներ ու հնչեակներ: Բայց ամէնէն աւելի սիրած է ազատ չափի քերթուածները, որոնց մէջ աւելի շատ ներդաշնակութիւն գտած է իր մտքին ծաղիկները հոն թափելու համար: Այդ կարգի քերթուածներուն մէջ ալ զգալի է երաժշտական ներդաշնակութիւնը, ուր ամէն մէկ բառ իր տեղն ունի եւ արուեստով ընտրուած: Ներքին հարազատ ձայները բնականութեամբ ու գիտակցութեամբ երգած ըլլալուն համար է, որ ներողամտութեամբ պէտք է վերաբերուիլ տաղաչափական վրէպներուն հանդէպ:

Այս հակիրճ վերլուծումը վերջացնելու առթիւ, չենք կրնար խանդաղատանքով չխոստովանիլ, որ մեր գրականութեան պարտէզին մէջ Մատթէոս Զարիֆեան ունի սեփական ածու մը, թէեւ փոքր, բայց խնամքով ու գիտակցութեամբ մշակուած, ուր ամէն մէկ ծաղիկ ու բոյս, հակառակ փոքրութեան, կը պահէ մեծութիւններու եւ արժէքներու քնքշութիւնն ու գեղեցկութիւնը: Մենք կը զուրգուրանք ամէն գեղեցկութեան վրայ: Եւ արուեստի որ եւ է զգայութիւն մեր մէջ արթնցնող արուեստագէտին յիշատակը կը սիրենք պահել մեր հոգիներուն մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Վերջ)

ՎՐԻՊԱԿ.— Այս շարքին մէջ, առաջին յօդուածի հինգերորդ սիւնակ, հերոսական կարդալ գրական:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

»»»: «««

Ատենէ մը ի վեր փարիզահայ մամուլը ողողուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան դէմ դժգոհութիւն յայտնող խմբակի մը դժկամակութեան եւ սպառնալից աղաղակներովը: Ամէն ոք խորհած պէտք է ըլլայ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի պէս առաւելապէս կարգապահութեան նախանձախնդիր Միութեան մը անունով խօսողներուն համար նախընտրելի էր բողոքի ուրիշ միջոց մը գտնել, իսկ մասնաւորապէս բուն Հ.Մ.Ը.Մ.ականները խորհեցան թէ իրենց ապօրէն ընթացքով, բողոքողները արդէն իսկ կորսնցուցած են իրենց դատը:

Հասարակութիւնը, սակայն, որ տեղեակ չէ խնդրին էութեան եւ որ միայն մէկ կողմին ձայնը լսեց, գուցէ սխալ կարծիք մը կազմած է, նաեւ այն թերթերը որոնք առանց ստուգելու կը դնեն ամէն ինչ որ իրենց կը ղրկուի: Ասոնց համար ուրեմն անհրաժեշտ է լուսաբանութիւն մը տալ — թէեւ այդ լուսաբանութիւնը պատասխան մը չըլլայ ցարդ հրատարակուած չքնաղ գրութեանց:

Մենք պիտի ըլլանք կարելի եղածին չափ զուսպ եւ առարկայական: Ահա ուրեմն խնդրին պատմութիւնը.—

«Յառաջ»ի մարզական բաժնին հետեւող ընթերցողները գիտեն թէ ամիսներ առաջ «Լիկ փարիզիէն տը Ֆութպոլ»ը (ֆութպոլի փարիզեան բոլոր խումբերու ղեկավար մարմին) կախակայած էր «Տորք»ն ու «Ֆութպօլ Գլիւպ Արմէնիէն»ը, իրենց օրինազանցութեան կամ գէշ ընթացքին համար. որով Հ.Մ.Ը.Մ.ը յաչս այդ Լ.Փ.ու Ֆութպօլին կը մնար միակ հայ կազմակերպութիւնը օրինական կերպով գործող: Այդ ատենները Հ.Մ.Ը.Մ.ը ունէր 24 «լիսանսիէ» խաղացողներ, բայց միայն մէկ խումբ կը գործէր կանոնաւորապէս, ամէն կիրակի կատարելով մրցումներ Փարիզի շրջանին մէջ:

Շրջ. Վարչութիւնը խորհեցաւ թէ իր պարտականութիւնն էր այս առիթը գործածել, Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշին տակ հաւաքելու համար բոլոր հայ ֆութպոլիստները: Այդ նպատակով թերթերուն մէջ հրաւէր ուղղեց եւ խորհրդակցութեան հրաւիրեց բոլոր հայ ֆութպոլիստները: Հրաւէրին պատասխանեցին միայն Հ.Մ.Ը.Մ.ի ֆութպոլիստներէն տասը հոգի, ջնջուած «Տորք»ի քարտուղարը եւ հին ֆութպոլիստ երիտասարդ մը: Այդ խորհրդակցութեան մէջ որ եւ է որոշում չտրուեցաւ, որովհետեւ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը լիազօրութիւն չունէր, այլ միայն կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի ունեցան: Հոն ներկայացաւ նաեւ Մ. Վէրմէօլէն ֆութպոլի նախորդ յանձնախումբին ձգած պարտքի խնդրին մասին խօսելու: Իրեն պատասխանուեցաւ թէ այդ յանձնախումբին վարիչ-պետը առանց Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչական ժողովին, ընդհ. պատգ. ժողովի գիտութեան ու կեդր. մարզական եւ սկաուտական յանձնախումբին խառն մէկ նիստին մէջ հրապարակաւ յայտարարած էր թէ իր վրայ կ'առնէր ֆութպոլի յանձնախումբին հաշուական պատասխանատուութիւնը — այլապէս ոչ կեդր. վարչութիւնը, եւ ոչ ալ Շրջ. Վարչութիւնը համակարծիք էին պահելու ֆութպոլի խումբեր, բացի մասնաճիւղերու խումբերէն՝ որոնց ծախքը արդէն կը հոգան նոյն այդ մասնաճիւղերը:

Այս մանրամասնութիւնները ծանօթ չէին Պ. Վէրմէօլէնի — որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մեծ բարեկամ մըն է — եւ ան որ եւ է դժուարութիւն ցոյց չտուաւ ընդունելու այս մասին տեսակցութիւն մը կեդր. վարչութեան ներկայացուցչին հետ: Պ. Ք. Ժպառնի իր վրայ առաւ ուրեմն ժամադրութիւն մը կարգադրելու խնդիրը: Այդ տեսակցութիւնը ցարդ տեղի չէ ունեցած հասկնալի պատճառներով:

Սոյն խորհրդակցութիւնը վերջացաւ ուրեմն որոշելով որ Շրջ. Վարչութիւնը ֆութպոլիստները հրաւիրէ նոր ժողովի մը, յանձնախումբի ընտրութիւն կատարելու համար: Բայց որովհետեւ այդ օրերուն կը զուգադիպէր Շրջ. Վարչութեան պակաս անդամներուն տեղ նորեր առնելու խնդիրը, որոշուեցաւ սպասել Շրջ. Վարչութեան վերջնական կազմութեան որուն նախաձեռնարկ եղած էր մայր դիւանի նախագահը, ֆութպոլիստներու խնդիրը հոն լուծելու համար: Այս որոշումը հաղորդուեցաւ նամակով ջնջուած «Տորք»ի ներկայացուցչին իսկ «Յառաջ»ի միջոցաւ ալ բոլոր ֆութպոլիստներուն:

Շաբաթ մը հազիւ անցած թերթերուն մէջ «առժամեայ յանձնախումբ» մը հրաւէր կ'ընէր ֆութպոլիստներուն ներկայ ըլլալ ժողովի մը՝ որ տեղի ունեցաւ տասնըհինգ հոգիի ներկայութեամբ եւ ուր այդ պարոնները ընտրեցին յանձնախումբ մը — իրենք իրենց — որուն մասին գրեցինք այս էջերուն մէջ ատենին: Հոն ներկայ էր «Լիկ տը Փարի»ի «ներկայացուցիչ»ը (?) ինչպէս յայտարարուեցաւ նիստին մէջ. (այս կէտը կը խնդրուի չմոռնալ):

Քանի մը օր վերջ Շրջ. Վարչութիւնը վերակազմուած՝ կ'որոշէր հրաւիրել Հ.Մ.Ը.Մ.ի ֆութպոլի խումբին խմբապետը եւ խնդրին տեղեկանալ — ի հարկին այդ ընտրուած յանձնախումբը վաւերացնելու կամ բեկանելու համար: Այդ երիտասարդը իրեն զոց սորված դասը կրկնելով ըսաւ թէ այս յանձնախումբը ընտրուած է եւ ձեզ կը ղրկէ իր երեք ներկայացուցիչները (հոս ջնջուած «Տորք»ի երկու վարիչներուն անունները եւ երրորդ մը) Շրջ. Վարչութեան նիստերուն մասնակցելու համար:

Այսինքն ուրիշ խօսքով՝ Շրջ. Վարչութիւնը — Հ.Մ.Ը.Մ.ի վերին մարմին — այս յանձնախումբին օրինականութիւնը ճշդելու զբաղած՝ կը տեսնէր թէ այս վերջինն էր որ զինքը կը պատուէր իր «վստահութեամբ»: Շրջ. Վարչութիւնը կազմուած չէ անփորձներէ, ոչ ալ անձնական հակառակորդութեանց յագուրդ տալու ցանկութիւնը ունեցողներէ: Որոշուեցաւ որ ուրեմն վարչութեան ատենապետ դիմում մը փորձէր եւ հրաւիրէր յանձնախումբը ենթարկուիլ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կանոնագրին տրամադրութեանց:

Անկից վերջն է որ այդ ֆութպոլի յանձնախումբը փոխուեցաւ «Փարիզի վարչութեան» եւ փրփրոտ բերանով հրապարակ իջաւ «պատմութեան համար» գրած իր գլուխ գործոց յայտարարութեամբ: Ըսինք թէ անոր պատասխանել չէ մեր միտքը: Անցնինք:

Այդ առաջին ձախորդ քայլին յաջորդեց՝ Բ.) Հ.Մ.Ը.Մ.ի նշանակներով եւ անունով նամակաթուղթեր տպագրութիւնը: Գ.) Հ.Մ.Ը.Մ. նշանակով կնիքի մը շինութիւնը, Դ.) Միութեան ֆութպոլի համազգեստներուն գոյնին փոփոխումը — երեւի իրենց բուն Հ.Մ.Ը.Մ. ըլլալը հաստատելու համար... Ե.) ջնջուած կամ կախակայուած «Տորք»ի Հ.Մ.Ը.Մ.ի հետ ձուլման(?) լուրին հրատարակումը «Օթօ»ի մէջ ուր՝ Զ.) ֆութպոլի այդ յանձնախումբին դիւանը կը ներկայացուէր իբր Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընդհանուր վարչական կազմ, Է.) «Տորք»ի քարտուղարին իբր Հ.Մ.Ը.Մ.ի պաշտօնական առաքումը Լիկ տը Փարիի ընդհանուր ժողովին՝ որուն բառ օրէնի մասնակցիլ կարենալու համար պէտք էր ունենալ Միութեան կնիքով կնքուած եւ նախագահէն ստորագրուած լիազօրագիր մը: Եւ ունեցան դեռ ուրիշ «ելոյթ»ներ մէկը միւսէն չքնաղ — յիշենք հատ մը եւս իբր զուարճալիք.— Թերթերուն մէջ բոլոր Հ.Մ.Ը.Մ.ականներուն իբր «հայրիկ» յարգուած Պ. Ներսէս Օ. հանեանը լաւ մը ձաղկելէ վերջ «Թուփէ»ն ունենալ անոր իբր «Շրջ. Վարչութեան յարգելի նախագահ» նամակ գրելու...

Ահաւասիկ խնդրին էութիւնը. Նկատի ունեցէք նաեւ թէ այդ յանձնախումբին անդամները որոնք այժմ, ինչպէս ըսինք, իրենք զիրենք իբր «Փարիզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի մ.ճիւղ» կը նըկատեն, ոչ մէկ կապ պահած էին Հ.Մ.Ը.Մ.ի հետ՝ առնուազն չորս տարիներէ ի վեր:

Շրջ. Վարչութիւնը, որ ինչ որ ալ խորհին այդ պարոնները մէկ հոգիի մը ձեռքին մէջ չէ եւ իր ետին ունի ամբողջ Ֆրանսայի Հ.Մ.Ը.Մ.ները եւ այս Միութեան անկեղծ բարեկամները, անշուշտ, կը մնայ իր դիրքին վըրայ անխախտ. կամ այդ յանձնախումբը պիտի ենթարկուի իրեն եւ գործէ կանոնագիրի տրամադրութեանց համաձայն, եւ կամ պիտի ձգէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունը:

Ժ.Ե.

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԵՏԵՒԷՆ

Դեռ երէկ էր, որ հողին յանձնեցինք մատղաշ տղայ մը, Արսէն [illegible]եան:

Եւ ահա նոր զոհ մըն ալ:

Ալպէր Սինկէրեան, բնիկ Զէյթունցի, հազիւ 25 տարեկան, հող կը մտնէ անողոք հիւանդութեան մը ճիրաններուն մէջ երկար տառապանքներէ վերջ: Աշխատասէր եւ եռանդուն երիտասարդ մըն էր: Ճէպէլի որբանոցէն: Մօտ տասը տարի առաջ՝ Սուրիայէն կը փոխադրուի Ֆրանսա խումբ մը բախտակից որբերու հետ աշխատելու ագարակներու մէջ: Չէր կրնար դիմանալ տաժանելի աշխատանքին, եւ կը փախչի ագարակէն: Օրեր ու օրեր քալելով՝ Փարիզ կը հասնի: Այդ օրերուն՝ գաւառներէն շարունակ որբեր կուգային Փարիզ փախչելով ագարակներէն: Զ.Ո.Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը տեղաւորման գրասենեակ դարձեր էր, — պանդոկի մը մէջ երկու սենեակ վարձեր՝ փախստականներուն յատկացուցեր էին: Զոմունիք շուտով գործի կը դնեն Սինկէրեանը, — լաւ մածուն պատրաստել գիտէր: Կը սիրէր իր գործատեղին մէջ, ժամանակ մը կ'աշխատի, ինքնապահ կը դառնայ եւ օր մըն ալ առանձին մածունի գործ կը բանայ: Յետոյ կը ձգէ այս գործը, դերձակութիւն կը սորվի եւ մինչեւ վերջերս այս գործին էր նուիրուած: Պարկեշտ տղայ, շուտով ամուսնացաւ, — որբուհի մը, իրեն նման մէկը որ մարդ մարդասանք չունի աշխարհի վրայ:

Կազմով ուժեղ էր, Զէյթունի արտադրութիւն: Անողոք եւ հազուագիւտ հիւանդութիւն մը, սակայն, չարչարեց զինք, քամեց եւ սպառեց:

Զ.Ո.Միութեան մէջ, Սինկէրեան կը պատկանէր «ձախ հոսանքին», — բայց գիտէր Զ.Ո.Միութեան տեսակէտները հաշտեցնել համայնավարութեան գաղափարներուն հետ:

Պիտի չմոռնանք յիշատակը, սիրելի Սինկէրեան:

ԶՈՄՈՒՆԻ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ԴԱՏԱԽԱԶ ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԽՍՏԻՒ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆԷ

Սարգիսեանը, Երկանեանը եւ Մօզեանը

ԵՐԵՔՆ ԱԼ ԲՈՒՌՆ ԿԵՐՊՈՎ ՀԵՐՔԵՑԻՆ ԹԷ ՅԱՐՁԱԿԱԾ ԸԼԼԱՆ ԴՈՒՐԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՎՐԱՅ

»»» · · «««

ԽՈՒԱՆ ՔՈՆՋԱԼԷԶ ՋԱԼԸՔԵԱՆ ԼՍՈՒԵՑԱՒ ՄԵԾ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՎԿԱՅ ՄԸ ԸԼԼԱԼ

ԵՐԿԱՆԵԱՆ ԵՒ ՄՕԶԵԱՆ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ԽՕՍԻԼ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ

oooo

(ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆԻՍՏ.— ՇԱՐ.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

— Երբ անգամ մը դուրս ելար ծխելու՝ վերադարձար, նստա՞ր:

= Ժամանակ իսկ չունեցայ նստելու, ամէնինչ տակնուվրայ էր:

— Դուրեան սրբազանը տեսա՞ր երբ ներս մտար:

= Քանի մը նստարան առաջ էր ինծմէ:

— Դժուարութիւն չկրեցի՞ր տեսնելու Սրբազանը:

= Առջեւը եւ ետեւը բազմութիւն կար եւ մեծ ըլլալով տեսայ Սրբազանը:

— Գիտե՞ս որ 21 նստարան միայն կար Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ:

= Հոս իմացայ:

Քորիկը միջամտեց եւ հարցուց դատախազ Պ. Քամինսկիի թէ ի՞նչ նպատակի կը ծառայէին այս հարցումները: Պ. Քամինսկի պատասխանեց դատաւորին թէ իր նպատակն է ճշդել եկեղեցիին մէջ Սարգիսեանի ունեցած տեղի դիրքը Դուրեան Արք.ի յարաբերութեամբ: Եւ հարցաքննութեան վերջ տուաւ պահ մը:

ՇՆՐԻՏՐԸՆ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Պաշտպան փաստաբանը ուզելով վերկայութեան կացութիւնը վերայարդարել, սկսաւ.

— Ո՞ւր էիր երբ ձերբակալուեցար:

= Եկեղեցւոյ դէմն էի:

— Դուն գիտէի՞ր որ եկեղեցւոյ մէջ սպանութիւն գործուած է:

= Ոչ:

— Պ. Քամինսկի քիչ առաջ հարցուց թէ այն առեն Լէյլէկեանը տեսա՞ր: Դատարանին եւ երդուեալներուն առջեւ ըսէ՞ր որ մարդիկ բռնեցին քեզ այն առեն, ժամէն ներս տարին, դէպի ներսի սենեակը, ուր տեսար Լէյլէկեանը:

= Այո:

— Այդսենեակին մէջ տեսա՞ր որ Սրբազանը պառկած էր բազմոցին վրայ:

= Այո:

— Հոն շատ մը մարդիկ տեսա՞ր:

= Այո:

— Մաթէոսը հոն տեսա՞ր:

= Այո:

ՆՈՐԷՆ ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

— Յուլիս 2, 1932ինման մը գրեցի՞ր «Հայրենիք»ին մէջ «Նախկին Լէգէոնականներու բողոքը» վերնագրով:

= Այդ յօդուածը կեդրոնէն գրկըուած է:

— Այդ յօդուածըդուն գրած չե՞ս:

= Խմբովդ գրուած է:

— Կը տեսնե՞ս որ «Հայրենիք»ի առաջին էջ 4րդ սինակին վրայ գրուած է Նշան Թղթիկեան (ցոյց կուտայ «Հ.»ի այդ թիւը):

= Իմանունս դրած է վարչութիւնը:

Պ. Շնրիտրըն դիտել կուտայ դատաւորին թէ Պ. դատախազին կ'ինայ ապացուցանել թէ Սարգիսեանըգրած է յօդուածը:

— Այդ ստորագրութեանցմէջ Մ. Արագիլեան մը կայ, այդպիսի լեգէոնական կը ճանչնա՞ս:

= Արագիլեանը Մաթէոսին մականունին հայերէն թարգմանութիւնն է: Քամինսկի.— Այդ է գիտնալ ուզածս:

Այսպէս փակուեցաւ, գոնէ առ այժմ, ընկ. Նշան Սարգիսեանի հարցաքննութիւնը:

ՈՍԿԱՆ ԵՐԿԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը 11ն էր, երբ Պ. Շնրիտրըն վերկայի աթոռը հրաւիրեց ընկ. Ոսկան Երկանեանը:

— Անո՞ւնդ:

= Ոսկան Երկանեան:

— Ո՞ւր կը բնակիս:

= Նիւ Եորք:

— Այս քաղաքին մէջ տարբեր տեղեր աշխատա՞ծ ես:

= Այո:

— Դուն Թրքահայաստանի Սվազ քաղա՞քը ծնած ես:

= Այո:

— 1919ին Դաշնակ եղա՞ծ ես:

= Այո:

— Ամուսնացա՞ծ ես երկիրը:

= Այո:

— Անգլիերէն գիտե՞ս:

= Այո:

— Թրքական բանակին մէջ ծառայա՞ծ ես:

= Այո:

— 1920ին Ամերիկա գաղթեցի՞ր:

= Այո:

— Նիւ Ճըրզի գացի՞ր:

= Այո:

— 1922ին Ճէյմս Մըքրիքի ընկերութեանմօտ աշխատեցա՞ր:

= Այո:

— 1926ին քաղաքացի եղա՞ր:

= Այո:

— 1926 — 1930 հնարժէք (անթիք) կարասիներու գործով կը պարապէի՞ր:

= Այո:

— 1928 Հ. Յ. Դ. Նիւ Եորքի կոմիտէին միացա՞ր:

= Այո:

— 1933 դեկտեմբեր 24էն առաջ Մարթին Մօզեանի հետ միեւնոյն տունը կամ սենեակը բնակեցա՞ր:

= Այո:

— Այն ատեն անգո՞րծ էիր:

= Ատեն մը գործեցի, յետոյ անգործ մնացի:

— Կինդ մեռա՞ծ է թէ ոչ:

= Մեռած է:

— Դեկտեմբեր 24, 1933ին 187րդ փողոցի եկեղեցին գացի՞ր:

= Այո:

— Ո՞ր ժամանակ էր, ժամը:

= Առաւօտեան ժամը 9.30ին:

— Մ. Մօզեանին հե՞տ գացիր:

= Այո:

— Այդ եկեղեցին գացած էի՞ր:

= Առէջառաջ քանի մը անգամ:

— 1933 դեկտեմբեր 24ին ո՞ւր կը բնակէիր:

= Ինչպէս ըսի նոյն տեղը (հասցէն կ'ըսէ):

— 27րդ փողոցի ժամը կ'երթա՞ս:

= Սովորաբար, բայցուրիշ տեղեր ալ կ'երթամ:

— Ինչո՞ւ դեկտեմբեր 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցին գացիր:

= Որովհետեւ լսեցի թէ Կարապետեան եպիսկոպոսը պիտի պատարագէր:

— Իմացա՞ր թէ Դուրեան արք.ալ հոն պիտի ըլլար:

= Կը խօսէին, բայց չէի գիտեր:

— 27րդ փողոցին մէջ վարդապե՞տ մը կը պաշտօնավարէ:

= Քահանայ մը:

— Երբ ժամ գացիր, դէպի խորանը ո՞ր կողմը նստար:

= Ձախ:

— Ո՞ր տեղը:

= 3րդ նստարանը:

— Ձախ կողմի ո՞ր նստարանը:

= Կարծեմ երրորդը:

— Ո՞ւր նստար:

= Միջանցքին քովը:

— ԵրբՄօզեանը նստաւ, դուն ո՞ւր նստար:

= Կրկնեմ որ միասին նստանք: Յետոյ Մօզեան այրերու լուացարանը գնաց, երբ եկաւ տեղը բռնուած էր նորեկէ մը: Չեմ գիտեր ուր գնաց նստաւ:

— Երբ Թափօրը եկաւ, կեցա՞ծ էիր:

= Այո:

— Արքեպիսկոպոսը եւ միւսները կը յառաջանայի՞ն դէպի խորանը:

= Այո:

— Արքեպիսկոպոսը անցա՞ւ քու նստարանէդ:

= Ինծմէ անցաւ 4 — 5 նստարան:

— Դէպի խորա՞նը:

= Այո:

— Դուն յարձակեցա՞ր Արքեպիսկոպոսին վրայ:

= Ոչ:

— Ի՞նչ ըրիր:

= Երբ Սրբազանը կ'անցնէր, խաչ հանեցի:

— Ո եւ է կերպով յարձակեցա՞ր վրան:

= Նախ ան հեռու էր եւ յետոյ սնեւէ առանկ մտադրութիւն չունէի:

— Կը ճանչնա՞ս Մատ. Լէյլէկեանը:

= Մէկ տարիէ ի վեր:

— Կը ճանչնա՞ս Նշան Սարգիսեանը:

= Քանի մը անգամ տեսած եմ:

— Դաշնակ քլը՞պը:

= Այո:

— Մօզեանի հետ ապրա՞ծ ես:

= Այո:

— Զալըքեանը կը ճանչնայի՞ր:

= Տեսած էի, բայց յարաբերութիւն չունէի:

— Սարաֆեա՞նը:

= Տեսած չէի:

— Միրիճանեա՞նը:

= Չէի ճանչնար:

— Զատիկեա՞նը:

= Ոչ:

— Անդրէասեա՞նը:

= Քիլպի պաշտօնեայ է. կը ճանչնայի:

— Եկեղեցիին մէջ դեկտեմբեր 24ին Մօզեանէն զատ քանի՞ հոգի Դաշնակ տեսար:

= Ուրիշ մարդ չեմ տեսած:

— Եկեղեցիէն դուրս տեսա՞ր:

= Կուէէն ետք Նշան Սարգիսեանը տեսայ եկեղեցիին առջեւ մայթին վրայ:

— Առանց խուշակիմարդը, Զատիկեանը բռնե՞ց քեզ եւ Մօզեանը:

= Չեմ տեսած այդ մարդը: Չեմ յիշեր:

— Հարցուցի՞ն քեզի թէեկեղեցիին մէջ դաշնակ մարդիկ ար, դուն ըսի՞ր թէ կային:

= Այդ հարցումը եղաւ ինծի. ես ըսի թէ չտեսայ, բայց կրնայ ըլլալ որ կռիւին մէջ Դաշնակներ ըլլան:

— Ո՞ւր հարցաքննուեցար առաջին անգամ:

= Ձերբակալուելէ ետք գիս տարին Ըփ Թաունի ոստիկանատունը, 34 Քրէսընթ սթրիթ, 181 փողոցին մօտերը, ուր Պ. Տաղաւարեանը կար իբր թարգման:

— Հոն հարցումներ եղա՞ն եւ դուն պատասխանեցի՞ր:

= Պատասխաններս տուի Տաղաւարեանի միջոցաւ:

— Ժամը քանի՞ն էր երբ հարցաքննուեցար:

= Կէս գիշերէն ետք:

— 1933 դեկտեմբեր 25 կէս գիշերէն ետք ո՞վ թարգմանեց բանձներդ:

= Տաղաւարեան:

— Դեկտեմբեր 26ին ո՞ւր տարին:

= Դատախազին գրասենեակը:

— Հոն ալ յայտարարութիւններ ըրի՞ր:

= Այո:

— Այդ առթիւ քեզի սա հարցումը ըրին եւ այս պատասխանը տուի՞ր.— «— Ո՞ր նստարանը նստած էիր: = 2րդ: — Ետեւէ՞ն հաշուելով: = Դըրան ետեւէն: Կանգնած էի ես, նըստայ»: Հիմա կը թարմացնե՞ս յիշողութիւնդ թէ ուր նստած էիր:

= Նախ հոգնստած էի, բայց երբ ուրիշներ եկան, 4րդ նստարանը նստայ:

— Երբ Արքեպիսկոպոսը Թափօրով եկաւ դուն ո՞ւրէիր:

= Այն ատեն 4րդին վրայ չորրորդ տեղը:

— Եկեղեցւոյ մէջ կռիւին սկիզբը տեսա՞ր.

= Երբ կանգնած էի եւ Դուրեան անցաւ, յանկարծ Թափօրը կանգ առաւ եւմարդիկ անմիջապէս սկսան իրար զարնել:

— Դեկտեմբեր 26ի հարցաքննութեան ըսի՞ր թէ կռիւը սկսաւ 3 — 4 նստարան անդիէն:

= Այդպէս ըսած չեմ:

— Հիմա քու յիշողութիւնդ կ'ըսէ՞ թէ Թափօրը քու նստած տեղէդ 4 — 5 նստարան անցած էր:

= Այո:

— Ըսէ երդուեալներուն թէ ինչպէս պատահեցաւ կռիւը:

= Երբ Թափօրը կը յառաջանար, չեմ գիտեր քանի՞ նստարան անդիէն, 4 — 5 նստարան հաւանաբար, կռիւը սկսաւ յանկարծ. եւ որովհետեւ անցքին եզրն էի, ինծի զարկին. չեմ գիտեր ով էր: Ուզեցի դուրս ելլել եւ երբ դրան մօտ էի, անցքին մէջ հաւաքուած ժողովուրդը կ'աշխատէր միասին դուրս գալ: Ես ալ ժողովուրդին հետ դուրս ելայ, բայց դուրսի սանդուխին վրայ ինկայ:

— Ո՞վ բռնեց քեզ հոն:

= Ո եւ է մէկը զիս չբռնեց: Ընդհակառակն, գետին ինկած կիներ կային, ես զանոնք բարձրացուցի:

— Յետոյ ի՞նչ ըրիր:

= Դուրսը կեցայ եւ տեսայ որ կռիւներ կ'ըլլային:

— Դուն կռուեցա՞ր:

= Ես կռիւին չմասնակցեցայ:

— Այդ գիշեր տունդ անցուցի՞ր:

= Այո:

— Մ. Մօզեան եւ դուն միասի՞ն ձերբակալուեցաք:

= Այո:

— Երբ Մօզեան լուացարան գնաց, վերադարձին կը յիշե՞ս ուր նստաւ:

Պ. Քամինսկի հոս վէճ ունեցաւ Պ. Շնրիտրընի հետ ուղղակի քննութեան ձեւի մասին: Պ. Շնրիտրըն շարունակեց.

— Քեզի սա հարցումները եղած եւ սա պատասխանները տուա՞ծ ես դատախազին.— «— Դուն Մօզեանի հետ միեւնոյն նստարանը նստա՞ր: = Երբ ժամ եկանք, միասին նստանք: — Միջանցքին տարբե՞ր կողմերը նստած էիր: = Անիկա իր առջեւի նստարանն էր: — Բայց դուն միեւնոյն նստարանը չնստա՞ր: = Ոչ»: Հիմա յիշողութիւնդ կը թարմացնե՞ թէ Մարթին Մօզեան երկրորդ անգամ ուր նստած էր:

= Այդ հարցումներու պատասխաններուն մէջ սխալ կայ: Երկրորդ՝ ես չահագրգռուած չէի թէ Մօզեան վերադարձին ուր կը նստէր եւ չգիտցայ ուր նստիլը:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

Դատախազը սկսաւ հարցաքննել.

— Անգլիերէն գիտե՞ս:

= Պարզ լեզուն:

— Կամաց կը խօսիս, չի լսուիր, բարձր խօսէ:

= ——

— Քեզ քննեցին դեկտ. 26ին, չէ՞:

= Տաղաւարեան անունով թարգմանին միջոցաւ:

— Դուն յայտարարութիւններ ըրի՞ր եւ թարգմանը նոյնը գրել տուա՞ծ է:

Պ. Շնրիտրըն առարկեց հարցումի այս ձեւին:

Պ. Քամինսկի սկսաւ մանրակրկիտ հարցումներով թէ Երկանեան անգլիերէն գիտէր եւ կրնար սխալ թարգմանութեան պարագային միջամտել եւ ուղղել սխալները: Իրեն տրուած հարցումները հայերէն եղած են եւ ինք պատասխանելով՝ լսած է նաեւ անոնց անգլիերէնը:

Այս հարցաքննութիւնը պահ մը շատ խիստ բնոյթ ստացաւ, բայց Երկանեան միշտ պնդեց թէ իր տուած պատասխաններու անգլիերէն թարգմանութիւնը սխալ եղած է:

Քամինսկի.— Երբ բան մը քեզի աննպաստ է, սխալ թարգմանուած կ'ըլլայ, երբ նպաստաւոր է՝ ուղիղ կ'ըլլայ:

Պ. Շնրիտրըն հոս միջամտեց նորէն բոլորու ձեւը անպատշաճ գտնելով:

Քամինսկի.— Ուրեմն, Պ. Երկանեան, թարգմանը սխա՞լ թարգմանած է: Կը հաւնի՞ս:

= Այո: (Ծիծաղ):

— Երբ սրբազանը Թափօրով եկաւ, ո՞ւր նստած էր Մօզեանը:

= Չեմ գիտեր:

— Եւ դուն չտեսա՞ր զինքը լուացարանէն գալէն ետք:

= Ոչ:

— Մօզեանը քու բարեկամդ է, միասին եկաք, եւ վեր գալէն ետք չտեսա՞ր զինքը:

= Ոչ:

Դարձեալ երկար վէճ մը սկսաւ դատախազին եւ Երկանեանի միջեւ նախապէս այս վերջնոյն բրած յայտարարութեանց սխալ թարգմանութեան նկատմամբ: Երկանեան դարձեալ պնդեց թէ իր բասծները սխալ թարգմանուած են: Այս վէճը տեւեց 10 վայրկեանէն դուրս աւելի:

Դատաւորը կարճ դադար մը տըւաւ եւ նիստը վերսկսելուն Պ. Քամինսկի հարցաքննեց Երկանեանը:

— Դատախազին կողմէ քեզի սա հարցումը եղած եւ սա պատասխանը տուած ես.— «Եկեղեցիին մէջ ուրիշ Դաշնակներ կայի՞ն: = Կային»:

— Այս պատասխանը չտուի՞ր:

= Ես ատանկ բան չըսի:

— Դուն չըսի՞ր — «Քանի՞ Դաշնակներ նստած էին եկեղեցիին մէջ: = Նստած էին ետեւ առջեւ եւ կողմնակի»: Ատանք ըսի՞ր:

= Ես ատանկ չըսի: Սխալ է:

— Ըսել կ'ուզես թէ թարգմանը սխա՞լ գրել տուած է:

= Իմ պատասխաններս չեն:

— Դուն ըսած չե՞ս.— «Ետեւ, առջեւ եւ կողմնակի»:

= Ոչ, ըսած չեմ:

— Ոխ ունէի՞ր սրբազանին դէմ:

= Բան մը չունէի դէմը:

— Ան սովետ Ռուսիոյ բարեկամ էր եւ դուն կ'ատե՞ս զինքը:

= Չեմ ատեր:

Հոս անգլիերէն խօսելու չխօսելու խնդիր ծագելով, թարգման Պ. Թէքաթլեան հարցուց 27րդ փողոցի եկեղեցիին մէջ այն ժողովի մասին, ուր որոշուած էր պաշտօնանկ ընել Դուրեան արք.ը եւ ուր գացած էր Երկանեան: Ըստ երեւոյթին դատախազը կ'ուզէր սա ապացուցել թէ Դուրեան սրբազանի հանդէպ ատելութեան մթնոլորտ մըստեղծուած էր դեկտ. 24էն առաջ:

(Շար.)

ՄԵՐ ԲՈՂԲՈՋՆԵՐԸ

»»» :«««

ՇԱՎԻԼ, 9 յուլիս.— Հակառակ հեղձուցիչ տաքին, կոկիկ եւ գիտակից բազմութիւն մըն էր որ կը փութար կիրակի օր իր պարտականութիւնը կատարելու, նորաբաց մատուռ — մանկապարտէզի սրահին մէջ:

Հանդէսին բացումը կատարեց Պ. Շարապխանեան որ ծանրացաւ մաս մը ծնողներու անտարբերութեան վրայ, բացատրելով թէ անոնք զուտ կրթական հարցի մը հետ անգամ կուսակցութիւն կը խաղան, ոմանք հոսանքէն տարուած, ոմանք ալ գիտակցաբար ատելութիւն կը սնուցանեն իրարու դէմ, լարուած անձնական կիրքերով:

Գեղեցիկ եւ գնահատելի էին փոքրիկ օրիորդներու՝ Գաղիքեանի, Նազիկեանի եւ Մինասեանի արտասանութիւնները յստակ առոգանութեամբ եւ բնական շեշտերով:

Ներկայ էին ներկայացուցիչներ «Համազգային»ի եւ նորակազմ «Կարմիր Խաչ»ի մասնաճիւղերէն ինչպէս նաեւ Բարեգործականի կեդրոնին կողմէ Պ. Թաշճեան որ առիթէն օգտուելով հրաւիրեց փափաքողներն արձանագրուիլ այդ ընկերութեան:

Իսկ մենք հաճոյքով կը դիտէինք մատաղ սերունդին կուրծքերուն վրայ ազգային դրօշին եռագոյնին ծալքերը, միացած անոնց ազգային երգերուն հետ, որ անգամ մը եւս հաստատեցին թէ միայն ազգային ոգին է որ կը ծառայէ հոն եւ եղած է նոյնպէս խթանը անոնց վարիչներուն գործունէութեան:

Այս առթիւ շնորհաւորելի են թէ Եկեղեցական Ընկերութիւնն եւ թէ մանկապարտիզպանուհի Օր. Ա. Ալճեան, որ կրցած էր այնքան սուղ ժամանակի մը մէջ թէ հոգ տանիլ անոնց մայրենի լեզուին եւ թէ հանդէսին պատրաստութեան: Վստահ ենք թէ իր միակ մտահոգութիւնն է եղած մեծցնել զանոնք իբր Հայու զաւակ եւ տոգորուած ազատ Հայաստանի շունչով ու գաղափարներով:

Հանդէսը վերջացաւ «Հայր մեր»ով ծերունի տէրհօր մը որ շատ կը յիշեցնէր մեզ հին, բարի ժամանակներու զարիփ տէրտէրները: Ջէ՞ որ անոնք աւելի յարդ ուպատիւ ունէին մեզի համար քան նոր օրերու բարձրաստիճան ու սեւ գոյնի տակ ամէն գոյն ծածկող «ժէզուիթ»ները:

ՄԷՑ - ՍԷ

×

ՊՈՒԱ ԳՈԼՈՄՊ, 7 յուլիս.— Շաբաթ իրիկուն Պուա Գոլոմպի Թաղապետական սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութեան հանդէսը Պուա Գոլոմպի, Գոլոմպի եւ Անիէռի մանկապարտէզի երկսեռ աշակերտութեան: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Հանդէսը սկսաւ ֆրանսական քայլերգով ու յետոյ «Բամ Փորոտանը»ով, զոր դաշնակի վրայ նուագեց Օր. Յովհաննէսեան. Թաւիթոն ալ գեղեցիկ կտորներ նուագեց: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, բեմին վրայ 4—14 տարեկան մանչ ու աղջիկ մաքուր հագուած, 50է աւելի սկսան երգել մանկական երգեր: Ուսուցչուհի Օր. Յովհաննէսեան: Թաւիթո Թուրքէն արտասանութեան: Առաջին անգամ արտասանեց վեց տարեկան աղջիկ մը, Սիւզան Տուտուէճեան, յետոյ հինգ տարեկան աղջիկ մը Կուկունեան: Գրեթէ բոլորն ալ մանչ թէ աղջիկ անթերի արտասանեցին: Յետոյ ամէն մէկը երգեց «Ով մեծափառ դու լեզու»ն, բուռն ծափերու մէջ: Բարեգործականի տեղական մասնաճիւղին կողմէ Պ. Օթոն Հէքիմեան յայտնեց թէ Միութիւնը Փարիզի արուարձաններուն մէջ վեց զասընթացքներ հաստատած է, որպէսզի Հայ պզտիկները հայեցի կրթութիւն ստանան:

Դաշնակի վրայ նուագեց Օր. Նաթանեան եւ 12 զոյգ պզտիկներ պարեցին հայկական պարեր, Օր. Սապոնճեան պարեց կովկասեան պարեր, իսկ Օր. Վերոնիկ Զատիկեան հայկական պար: Մրցանակներ բաշխեց Տոքթ. Սինի: Հանդէսը վերջացաւ կէսգիշերին:

Յակոբ Ադամեան

ՕՐ. ՍԻՐԱՆՈՒՇ ՃԷՐԱՆԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Նշանուած

1 Յուլիս 1934 Փարիզ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պայքար ջերմախտի դէմ

»»»: «««

Ջերմախտը կամ ճահճատենդը, այլ անուամբ մալարիա, Հայաստանի աշխատաւորութեան սարսափն է ու կը մնայ: Կառավարութիւնը այս տարի իր եղմտացոյցին մէջ կարեւոր փարքեր յատկացուցած է պայքարելու համար ճահճատենդին դէմ:

Ծանօթ է ամէնուն թէ ճահճատենդը կը տարածուի մժեղներու շնորհիւ: Արդ, մժեղներու դէմ կռուելու ամէնէն վստահելի միջոցն է քանդել մըժեղներուն բոյնը, — ճահիճները: Լաւագոյն միջոցն է, առ այդ, «փարիզեան կանաչ» կամ քարիւղ շաղ տալ ճահիճներուն եւ հանգչած ջուրերուն վրայ: Այս նպատակին համար որոշուած է հայթայթել 900 թոն «փարիզեան կանաչ» եւ 25,000 թոն քարիւղ:

Անկից զատ, ջերմախտի դէմ պայքարի կայաններուն եւ բուժարաններուն թիւը պիտի աւելցուի 155 նոր կայաններով: Պիտի կազմուի նաեւ 350 ջոկատներ ջերմախտի դէմ պայքարի ճակատին վրայ:

Բժիշկ Միրզոյեանի ղեկավարութեան տակ, արդէն սկսած են օդանաւով ճահիճներու վրայ քարիւղ կամ «փարիզեան կանաչ» անձրեւել: Այս աշխատանքը ներկայիս կը կատարուի Ղուրտուղուլի ճահիճներուն մէջ:

Հիւանդները քինինով բուժելու աշխատանքին համրնթաց, որոշուած է Անդրկովկասի, մասնաւորաբար Հայաստանի մէջ անկել քինինի ծառեր: Պոլիխայէն անցեալ տարի «քինքինայ»ի 100,000 տնկի բերուած եւ մշակուած են Սուխումի եւ Պաթումի մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Արշաւախումբ մը վերջերս քննութիւն կատարեց Հաղխս լերան վրայ, Քեօրօղլու բերդին աւերակներուն մէջ (Շամիրամարերդ): Արշաւախումբը քննած է նաեւ Հաղխի հարուստ բուսականութիւնը, Բաշգիւղի աղբիւրները (Ղրխբուլաղ) եւ կարգ մը պատմական յուշարձաններ:

*** Ագրրէջանի մարզական ողիմպիականին մասնակցեցաւ նաեւ Հայկական խումբ մը Երեւանէն, 6 հոգի: Այս խումբէն Բասոս 10 քիլոմէթր վազքի մէջ նշանակեց Անդրկովկասեան նոր մրցանիշ մը, — այդ միջոցը կտրեց 37 վայրկեան 12 երկվ. ժամանակով: Բասոս 1500 մէթր վազքի մէջ եւս առաջին ելաւ (4 վայրկ. 39 երկվ.): Հայ խումբին միւս անդամները եւս երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացան:

*** Լողալու մարզախաղերը զարգացնելու նպատակով, Երեւանի մէջ հիմնուեցաւ լողի դպրոց մը, որուն կը հետեւին ներկայիս 35 հոգի: Դպրոցը կը ղեկավարէ Մոսկուայի լողի դպրոցը աւարտած երիտասարդ մը, Խիտավէրդեան:

*** Յունիս 12ին եւ 13ին Իջեւանի կարգմը գիւղերու մէջ կարկուտ տեղաց եւ մեծ վնաս պատճառեց ցանքին:

*** Յունիս 20ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի ուսուցչական համագումարը: Կը մասնակցէին 500 պատգամաւորներ:

*** Յունիս 14էն 15ի լոյս գիշերը հրդեհ ծագեցաւ Երեւանի սեւ շուկային մէջ, այրուեցան երկու չարքի վրայ մօտ 200 խանութներ: Վնասը կը հասնի հազարներու: Ջուրի պակասութեան պատճառով, հրշէջները չկրցան օգտակար ըլլալ: Ոստիկանութեան անձնուէր ջանքերուն շնորհիւ, կարելի եղաւ ազատել մեծ թիւով խանութներ եւ շուկային կից տուները: Նախնական քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ միայն Գործակցական Վաճառանոցին մէջ այրած է 22,000 րուբլի արժէքով ապրանք:

ՄԵՐ ԵՐԿՐԻ ԱՆՄԱՌՆ ՆԵՐՇՆՉՈՒՄ
ԱՆԲԱՂԴԱՏԵԼԻ
ՍԻԿԱՐԷԹՆԵՐ
«CAIRO»
Տուփը 12 ֆրանք
MATOSSIAN
"La cigarette qui vient d'Egypte"
Կախարդական համով, բաղդատութ-ցէք եւ դատեցէք ուրիշ տեսակներ.
STAMBOUL, տուփը 10 ֆր.:
SPÉCIAL, տուփը 6 ֆր. 60:

յետոյ եւ խորհրդակցութիւններ կատարեց ծովային սպառազինութեանց մասին: Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, Պ. Պարթու խօսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ գերմանական հարցի մասին: Թէ անգլիական եւ թէ ֆրանսական կառավարութիւնները այն տեսակէտն ունին թէ հին Գերմանիոյ վարիչ տարրերը իշխանութեան գլուխ պիտի գան աստիճանաբար, ինչ որ պիտի դիւրացնէ բանակցութիւնները: Պ. Պարթու երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ ամերիկեան լիազօրին՝ Նորմըն Տէյվիսի հետ:

Կ՚ըսուի թէ Պ. Պարթու մօտերս Հռոմ պիտի երթայ, պատասխանելով Պ. Մուսոլինիի հրաւէրին:

Պուլկարիա եւ պիտի ճանչնայ Խ. իշխանութիւնը

Էնկիւրիի պուլկարական դեսպանին յանձնարարուեցաւ բանակցութիւններ կատարել խորհրդային դեսպանին հետ՝ վերահաստատելու համար դիւանագիտական յարաբերութիւնները: Թրքական կառավարութիւնը միջնորդի դեր պիտի կատարէ այս բանակցութեանց մէջ: Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները դրական ելքի մը պիտի յանգին մօտ օրէն:

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ ՊՈՆԻՆ ԱԼ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ

Ընդհ. դատախազը սկսաւ հարցաքննել գաղտնի ոստիկան Պոնին, որ ամբաստանուած է իբրեւ կաշառակեր, Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովին կողմէ:

Ազգային Ապահովութեան այս պաշտօնեան օրուան մարդ է դարձած ամիսներէ ի վեր: Սթավիսքիի գայթակղութեանց յայտնութենէն մէկ ամիս վերջը պաշտօնանկ եղաւ հին յանցանքի մը համար, բայց երեք չարաթ յետոյ վերահաստատուեցաւ եւ երեւան հանեց Սթավիսքիի չէքերուն արմատները: Յետոյ պաշտօն տրուեցաւ լուսաբանելու դատաւոր Փրէնսի սպանութեան խնդիրը, սակայն ձախողեցաւ:

Գերմանիոյ փրոփականտի նախարարը

ԽՍՏՕՐԷՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ փրոփականտի նախարարը, շատ բուռն ճառ մը խօսեցաւ աջլի օր, ծանր լուտանքներ արձակելով օտար մամուլին դէմ: Ահա քանի մը խօսքեր, այդ ճառէն.

— « Բացի քանի մը լուրջ թերթերէ, որոնք չկորսնցուցին իրենց պաղարիւնը, միջազգային մամուլի մնացեալ մասը մատնուեցաւ չարամիտ գրգռութեան եւ ջղագար զրպարտութեանց տենդի մը: Անոնց թղթակիցները այնպիսի սուտեր եւ զրպարտութիւններ տարածեցին որ աննախընթաց է համաշխարհային մամուլի պատմութեան մէջ: Ոմանք խոհանոցի ճենճեր են, արհեստով ստախօսներ եւ սուտ շինողներ, ուրիշներ « չանթաժիստ»ներ, անամօթ, կեղծաւոր եւ վայրենի »:

Այս առթիւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը արդէն վտարած է կարգ մը օտար թղթակիցներ, որոնք սուտ լուրեր տարածեր էին յունիս 30ի « ազգային մաքրագործման» առթիւ եւ թէ թոյլ չպիտի տայ որ Գերմանիոյ մէջ մնան այնպիսի թղթակիցներ « որոնք իրարու դէմ կը գրգռեն ժողովուրդները եւ անկարելի կը դարձնեն պարկեշտ յարաբերութիւններ՝ կառավարութեանց միջեւ »:

Այս ճառը ձայնարձակով լսուեցաւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Օտար թղթակիցներու միութեան գործադիր մարմինը բացառիկ ժողով գումարեց, իր դիրքը ճշդելու համար:

27 ԹՕՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՒԿԻԹ ԱՒՐՈՒԱԾ...

Սպանիական կառավարութիւնը ոչնչացնել տուաւ 27 թօն թրքական հաւկիթ, որ կ՚արժէ 1160 անգլ. ոսկի: Հաւկիթները Սպանիա հասած էին երկու ամիս առաջ, բայց չընդունուեցան, որովհետեւ արտօնուած չէին բաժնեցուցակի դրութեամբ: Առողջապահական իշխանութիւնները ի վերջոյ հրամայեցին փճացնել զանոնք, իբրեւ անպէտ եւ վնասակար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օրուան մրցումը ալ աւելի հետաքրքրութիւն առեղծեց մարզական շրջանակներուն մէջ: Այս հանգրուանը՝ Էքս - լէ - պէն Կրընոպլը (229 քիլոմէթր) շահեցաւ Ֆրանսացի Րընէ Վիէթթօ, 3 վայրկեան 20 երկվայրկեան առաջ հասնելով որոշեալ կէտը: Իսկ երկրորդ հասաւ Իտալացի Մարթանօ: Իր եւեւէն կուգար իր մրցակիցը, Անթօնին Մաներ: Իսկ սպանիացի Էզքուէռա առաջին հանդիսացաւ Օ Թէլէկրաֆ եւ Կալիպիէր լեռներուն գագաթը մագլցելուն համար, այնպէս որ նախորդ տարիներու մրցանիշն ալ կոտրեց:

Դասաւորման մէջ ալ Մարթանօ իր եւեւէ ունէր երկու ֆրանսացի մրցորդներ՝ Լափէպի եւ Սփէչէր: Առաջինը՝ 10 վայրկեան, իսկ երկրորդը՝ 15 վայրկեան ուշ հասնելով, իր օծիքը պատռած է անոնցմէ, հիմա այլեւս պիտի հետապնդէ Անթօնին Մաներ: Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ 7 վայրկեանի տարբերութիւն մը ունի, որ շատ մեծ բան չէ:

Երկուշաբթի օրուան մրցումին միջադէպ մը պատահած էր: Ճամբու ընթացքին Իտալացի Քէսթրիի եւ Ֆրանսացիներ Սփէչէրի եւ Լափէպիի միջեւ: Այս վերջինը ջուրի շիշ մը նետելով խորտակած էր ճամբուն վրայ, որու հետեւանքով պայթած էր Իտալացիին անիւը:

Այդ միջադէպը սակայն փակուեցաւ, Իտալացիները բողոքած չըլլալով եւ միւս կողմէ քոմիսէրները 200 ֆր տուգանքի դատապարտած ըլլալով Լափէպին, իր « անուշադրութեան » համար:

Իտալացի Պէրկամաչի լքեց մրցումը: Այսօր պիտի կարէին Կրընոպլ—Քափ հանգրուանը (102 քիլոմեթր) որ նոյնպէս լեռնային է:

ՀԱՆԳԻՍՏ

Հոգեշնորհ Տ. Մեսրոպ Աւագ–քահանային Տ. Մեսրոպեան, մերձ 50ամեայ հաւատարիմ պաշտօնէին Առաքելական Ս. եկեղեցւոյս Հայկազնեան, որ ականակուռ լանջախաչիւ եւ ծաղկեայ փիլոնաւ վարձատրեալ էր ի Վեհ. Հայրիկէն Հայոց, բազմաշխատ աւագերիցուն Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյն Ղալաթիոյ՝ ծնեալն ի Կ. Պոլիս եւ ի քանի ինչ ամաց հետէ եկեալն ի Փարիզ, բարեկրօն եւ օրինակելի վարուքն սիրելի հանդիսացեալ եւ մեր ժողովրդեան, յետ սակաւօրեայ հիւանդութեան, շրջապատեալ համայն հարազատօքն՝ խաղաղութեամբ աւանդեաց հոգին ի ձեռն Ամենակալին՝ յաւուրն մեռելոցի Վարդավառին, 9 յուլիս 1934 ի հասակի 75ամեայ կենացն, համակելով զհօտն եւ զսիրելիսն ի խոր վիշտս:

Ս. Օծման կարգն եւ յուղարկի պաշտամունքն կատարեցեն ի 13 յուլիսի յառաւօտու ուրբաթուն ի ժամս 9—10.30:

Հանգիցէ ի լոյսն երկնից:

ԱՂՕԹԱՐԱՐ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Փարիզ եւ առուարձանները

Յ. Հ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաս) բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ: Շար. նախորդ երկու ժողովներու: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահը: Շրջ. ժողովի օրակարգերու շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՎՌԱՄՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն իրիկուան ժամը 9

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Պաղ Աղբիւրին մօտ)

Բանախօսութիւն, երգ, պար, եւլն.:

կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը: ձօխ պիւֆէ ժողովրդ. գիներով:

Հաղորդակց. միջոց — Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Էնվալիտէն շոգեկառք, իջնել Մէօտօն Վալ Ֆլորի:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ի յիշատակ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպուած՝ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ

29 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ, Տէսին

Ողիմպիականը Վիէնի մէջ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզադաշտին վրայ նաւասարդեան եւ ֆութպոլի խաղերուն կը մասնակցին Լիոնի, Տէսինի, Վալանսի եւ Կրընոպլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը:

Ներկայ կ՚ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ Սկաուտներու ազգային պետ՝ եղբայր ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ - ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Կ՛ՈՒԶՈՒԻ

Կ՛ՈՒԶՈՒԻ պատուաւոր եւ մաքուր կին մը խնամելու համար 5 տարեկան երկու փոքրիկներ, եւ միաժամանակ կատարէ տնական գործերը: Լաւ վճարում: Դիմել անձամբ կամ նամակով ԹՈՐԻԿԵԱՆԻ, Avenue St. Juste. Marseille.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9—16 եւ 14—20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Կ՛ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ

ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

եկէ՛ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12.43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր էն սկսեալ:

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

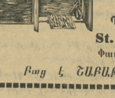

ՔԻՉ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

եւ

ՄՕԹԷՕՐՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ

կամ

ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ

ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ 5, Rue Marceau

St. Ouen (Seine). (Մօտերը rue Brisard

Փարիզ (18), Մէթրօ՝ Porte Clignancourt).

Բաց է ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ եւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

"ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ..."

»»»..«««

Անոնք բոլորը միասին, քաղաքէն բաժնուած կարաւանով, քալեցին չաքաթներով, ամիսներով, հազարաւոր անծանօթ գիւղերէ, քաղաքներէ, եւ լեռներէ անցան, անցան նաեւ ծովերէ, եւ եկան հաստատուեցան անծանօթ քաղաքի մէջ, տասնեակ հազարաւոր մղոն հեռու իրենց հայրենիքէն:

Դժբախտ Նարդուհին, իր փոքրիկ Արան կուրծքին սեղմած, ողջ եւ առողջ, բերաւ հասցուց մինչեւ հոս, եւ հօրաքրոջն հետ մէկտեղ, իբրեւ իր մայրը ինչպէս էր իր դժբախտ ամուսնութենէն առաջ, մէկ յարկի տակ հաստատուեցան:

×

Անցան երկար տարիներ միեւնոյն քաղաքին մէջ: Արան մեծցաւ եւ եղաւ չորս տարեկան: Սկսաւ դպրոց երթալ:

Նարդուհին անմոռանալի Փայլակէն մնացած միակ յիշատակին՝ Արայի վրայ այնքան գուրգուրանք թափած էր որ, այս անցնող չորս տարիներու ընթացքին, երբեք չէր զգացուեր անոր որբ ըլլալը...:

Արան, իր տարեկիցներէն ամէնէն առողջն էր, հասակով ալ բարձր, մաքուր եւ միշտ կոկիկ հագուած:

Նարդուհին, իբրեւ իրենց տան վաստակաւորը, գործարանի իր սեւ աշխատանքովը կը հոգար բոլորին ապրուստը:

Եւ ահա փսփսուք մը, բարեկամներու եւ դրացիներու շրթունքին վրայ: «Ճահիլ» է, «տըհա շատ պիտի ապրի...»:

Փսփսուքները հասան մինչեւ իր հօրաքրոջ Տիկին Զարդար Նունուֆարեանի շրթունքին:

Շատ չանցած իմացուցին Նարդուհիին ալ, եւ յորդորեցին.— « ինչ ընենք աշխարհքի օրէնքն է, մինակ դուն չես, չատեր քեզի պէս տարիներ սպասելէ վերջ, համակերպած են, ճահիլ ես, մեղք է քեզի, մեղք է որբին, առանց էրիկ մարդու տունը դժոխք է եղեր»:

Հօրաքրոջն ալ ակամայ համաձայնած էր բարեկամներու այս առաջարկին: Իր մորթին վրայ զգացած ըլլալով այրիութեան դառնութիւնները, կ՚ուզէր Նարդուհիին կեանքը կապել դարձեալ երիտասարդի մը հետ:

Որքան դժուար բան էր Նարդուհիին համար, Փայլակէն վերջ երկրորդ ամուսնութիւն մը կնքել... մահը կը նախընտրէր քան այս առաջարկը:

Ամիսներով մտածեց, գաղտնի արցունքներ թափեց, օրերով՝ գիշերները քուն չեղաւ չարունակ ունենալով, Փայլակին սօսի հասակը աչքին առջեւ...

Եւ օր մը հօրաքրոջն հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

—Ի՞նչ ընեմ, հօրաքոյր, ինչպէս մոռնամ Փայլակը... Երկրորդ ամուսնութիւն մը մահս կը հաշուեմ: Դուն գիտես:

Եւ քանի մը օրէն խնդիրը պիտի վերջանար: Նարդուհին ծալլեց սեւ հագուստները եւ մէկդի դրաւ:

Փոքրիկ Արան, որ իր տարեկիցներուն հետ կը խաղար ամէն օր, եւ երբեմն ալ անոնց տուները երթալով կը տեսնէր, որ իր ընկերները իրմէն աւելի բան մը ունին, անուն մը կու տան, զոր ինքը երբեք չէր տեսած, եւ ոչ ալ բառը արտասանած, օր մը ուղղակի մօրը վազելով որոշեց հարցնել: Թաթիկները մօրը ծնօքներուն մէջ տեղաւորելով, հարցուց.

— Մայրիկ, ինչո՞ւ համար Յակոբիկը, Սարգոն, հայրիկ ունին, ես չունիմ: Իմին հայրի՞կս ուր է...:

— ...:

Մայրը չկրցաւ անմիջապէս պատասխան մը տալ: Աչքերը լեցուեցան արցունքով, կոկորդը սեղմուեցաւ, բայց Արան միեւնոյն դիրքին մէջ, հարցում հարցումի վրայ կը տեղացնէր եւ պատասխանի կը սպասէր:

Դժբախտ Նարդուհին, Արան թեւերուն մէջ առնելով համբուրեց քանի մը անգամ եւ, որոշեց պատասխան մը տալ, Արան հանգստացնելու համար:

— Իմ անուշիկ զաւակս, դուն ալ հայրիկ ունիս... բայց անիկա հոս չէ հիմակ, տեղ գացեր է...:

— Ո՞ւր գացեր է, մայրիկ:

— « Մեռելներու քաղաքը »... ճամբուն, քանի մը օրէն պիտի գայ...:

Արան, թէեւ « մեռելներ » բառին անտեղեակ, բայց, զգաց որ քաղաք մը գացեր է հայրիկը, եւ պիտի գայ մօտ օրէն, եւ ուրախ - զուարթ դուրս ցատկեց եւ ուղղակի գնաց Յակոբիկենց, հաղորդելու համար թէ «ինքն ալ հայրիկ ունի, բայց հոս չէ հիմակ, վաղը միւս օր պիտի գայ...:

Մի քանի օր վերջ, Արան օդափոխութեան գնաց, իր դպրոցական ընկերներուն հետ միասին: Տեղական կառավարութիւնը կը ղրկէր ամէն տարի քառասուն օրուան համար, ծախքերն ալ ինքը հոգալով:

Տիկին Շահ - Մուրատեանի հօրաքոյրը, եւ բարեկամները շատ դժուարութեամբ համոզեցին զինքը, բայց վերջապէս կարգադրեցին երիտասարդի մը հետ ամուսնացնելով: Այն ալ արիւնոտ թուականներէն՝ միակ ողջ մնացողը, իր եօթը եղբայրներէն...:

Քառասուն օր վերջ, երբ Արան վերադարձաւ օդափոխութենէն, ամէն ինչ կարգադրուած եւ վերջացած էր, եւ հայրիկը եկած « մեռելներու քաղաք »էն:

Այդ օրը, իրիկուան դէմ էր երբ փոքրիկներու ինքնաշարժը կանգ առաւ քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ: Անոնք բոլորն ալ քանի մը ազգութիւններու խառնուրդ, իրենց ծնողքներուն հետ ուրախ, զուարթ երգելով քաղաք մտած էին:

Փոքրիկներու բոլորին ալ ծնողքները եկած էին այդտեղ, իրենց երախաները տուն տանելու համար: Եկած էր նոյնպէս Արայի մայրը, եւ, ինքնաշարժէն վար ցատկելով վիզը փաթթուեցաւ, առաջին հարցում մը եղաւ.

— Մամա, հայրիկս եկա՞ւ «...քաղաք»էն:

— Հա, հոգիս, եկաւ, հիմակ գործի է, քիչ մը վերջը ան ալ տուն կուգայ, մենք ալ կ՚երթանք, կը տեսնես:

Տեսնելո՞ւ էր Արայի ուրախութիւնը, տեղն տեղն ցատկելը եւ... «հայրիկը եկած է այլեւս, ինքն ալ հայրիկ ունի՝ Յակոբիկին, Սարգոյին նման:

Կէս ժամ վերջ մայր եւ որդի տուն հասած էին արդէն: Արան թէեւ նոյնպէս մեծ մայրիկին (այդպէս կը կոչէր հօրաքոյրը) ճիտը, համբուրեց, չմոռցաւ նաեւ մեծ մայրիկին առաջին հարցումը ուղղել հայրիկին մասին:

Քիչ յետոյ, ժամը 8.30ին հայրիկը եկաւ գործարանէն: Բայց Արան երբ տեսաւ հայրիկը առաջին անգամ, զայն օտար մը զգալով ներսի սենեակը փախաւ: Յետոյ, մօրը առաջարկին վրայ, վազեց եւ հայրիկին վիզը փաթթուեցաւ:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(3)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՅՈՒԼԻՍ — VENDREDI 13 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2546

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ

»»»··«««

Երր, Հակառակ չքեղաշուք անուններու եւ շոնդալից կոչերու, մէկ տարուան մէջ Ֆրանսայի Ներգաղթի Կեդր. Յանձնաժողովին Հանգանակութիւնը կը Հասնի միայն 109,409 ֆրանք 30 սանթիմի (1933 յուլիս 1934 յուլիս)։

Երբ Մ. Նահանգներուն մէջ, դարձեալ մէկ տարուան ընթացքին,— 1933 մարտէն 1934 մարտ— կը Հաւաքուի միայն 6063 տոլար, անոր ալ միայն 2930 տոլարը Հայաստան ղրկուելով։

Իրաւունք չունի՞ք Հարցնելու,— վերաշինութի՞ւն է որ կը կատարուի, թէ մարզանք։ Որոշ ծրագի՞ր մըն է որ կը Հետապնդուի, թէ սին փառասիրութիւններ են որ կը Հրմշտկեն իրար։

Եւ այս՝ այնպիսիատեն մը երբ մարդիկ «Հայաստանը սիրելու» պարտականութիւնն իսկ մենաշնորհի վերածեր են, եւ չեն Հանդուրժեր որ ուրիշներն ալ սիրեն...

Ու դարձեալ այնպիսի ատեն մը, երբ տասնեակ Հազարաւոր տոլարներ Հաւաքեր են, դիակ մը սրբացնելու եւ խումբ մը երիտասարդներ ելեկտրական աթոռին վրայ նստեցնելու Համար։

Մեր խօսքը կ'ուղղենք նորէն Հայր. Միութիւններուն, անգամ մըն ալ չեշտելու Համար թէ՝ միայն բարի բաղձանքը բաւական չէ, Հայաստանի վերաշինութեան աջակցելու Համար։

Այդ Միութիւններուն գլխաւորները,— Արաբկիր, Մալաթիա, Սեբաստիա, Խարբերդ եւն.— գէշ – աղէկ ձեռնարկած են նոր աւաններու շինութեան, բոլորը միասին մէկ – երկու Հարիւր Հազար տոլար Հաւաքելով եւ մաս – մաս փոխադրելով։

Անշուշտ անոնք ալ չեն կրնար գործել նախկին թափով, քանի որ անտեսական երկարատեւ տագնապը ցամքեցուց շատ մը աղբիւրներ։

Բայց, լայն ճամբայ կտրած են անոնք։ Պատրաստ են արդէն շէնքեր եւ թաղեր, իրենց յատուկ բնակչութեամբ։

Ի՞նչ պիտի կրնան արտադրել միւս գոյնզգոյն Միութիւնները, որպէսզի ճերմակերես ելլեն։

Բոլորը մէկ Հագիւ թէ կրնան գիւղաքաղաք մը շինել, անհրաժեշտ յարմարութիւններով։

Այս անորոշ իրականութեան առջեւ, Հասարակ անպարծութիւն է խօսիլ նոր գիւղերու եւ քաղաքներու մասին,— այն ալ իւրաքանչիւրը իր ծննդավայրին անունով։

Որովհետեւ, Համրանք չունին այդ «նոր»երը — Զօրլուէն մինչեւ Զորում կամ Զարշանպա, իսկ մատի վրայ կը Համրուին իւրաքանչիւր Հայրենակցականի անդամները եւ անոնց նիւթական աղբիւրները։

Ուրեմն, կը մնայ մէկդի դնել տեղական Հայրենասիրութիւնը, եւ Համախմբուիլ աւելի լուրջ, ընդհանրական եւ գործնական ծրագրի մը շուրջը։

Այդ ծրագրին անունը պիտի ըլլայ վերաշինութիւն, իսկ անոր զանազան գլուխները կարելի է ճշդել, խորհրդակցելով Երեւանի Հետ։ Անշուշտ սախըողութեան կարգով։

Այսօրուան Համար, ամէնէն անյետաձգելի պահանջը բնակարաններու շինութիւնն է։

Երեւանն անգամ անոր կապած է ներգաղթի խնդիրը։ —Դրամ տուէք որ տուն շինենք, տեղ պատրաստենք եւ գուռները բանանք։

Անշուշտ արդահատելի է այս վիճակը, իշխանութեան մը Համար որ կը յաւակնի երջանկացնել բանուորն ու գիւղացին։

Բայց, մէկդի դնենք տեսակէտները եւ կանգ առնենք սառն իրականութեան առջեւ,— Հարկ է դրամ ճարել, որպէսզի բնակարան շինուի եւ տեղ բացուի։

Արդ, երբ մէջտեղն է յանուն բնակարաններու շինութեան կատարուած Հանգանակութեան արդիւնքը — թշուառ, թշուառ— ի՞նչ կը նշանակէ նոր – նոր գիւղեր եւ աւաններ ծրագրել, ծննդավայրեր փնտռելով Թրակիայէն մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը։

Աւելի բանաւոր եւ գործնական չէ՞ բոլոր աղբիւրները Հաւաքել միեւնոյն կուժին մէջ, որպէսզի գումարը դառնայ շօշափելի, ուրեմն իսկապէս օգտակար։

Ի՞նչ բանի պիտի ծառայեն այս կամ այն Հայր. Միութեան պարբերաբար ղրկած քանի մը Հազար — թո՛ղ ըլլայ քանի մը տասնեակ Հազար — ֆրանքները։

Նոր գի՞ւղ շինելու, թէ զանազան փառասիրութիւններ գոհացնելու։

Եթէ բազմաթիւ ծննդավայրերու անունով Հաւաքուած գումարները իրարու վրայ բարդուին եւ յանձնուին Կեդրոնական Մարմնի մը, կարելի է ոչ միայն շարք մը տուներ շինել, այլ եւ գոհացնել բոլոր բանաւոր բաղձանքները։

Օրինակ, այսինչ քաղաքի Հայրենակիցները Հիւանդանոց մը շինել կուտան, ուրիշներ՝ գիւղական դպրոցներ (որոնց այնքան կարօտ է մեր Հայրենիքը)։ Վերջապէս արհեստանոց մը, գործարան մը եւն.։ Նոյն իսկ փողոց մը։

Այս Հիման վրայ, գործը լաւագոյն ձեւով կազմակերպելու Համար անհրաժեշտ է ունենալ իսկապէս Համազգային Կեդր. Մարմին մը։

Բայց որովհետեւ ննդամիտ եւ բթամիտ մարդիկ, իրենց գլուխն ունենալով Երեւանը, երկուքի բաժնած են ժողովուրդը, նոյն իսկ վերաշինութեան Հարցին մէջ, մենք այլ եւս չենք Հետաքրքրուիր Մարմիններով։

Մեզի Համար բուն Հարցը այս է,— միացնել ճիգերը, կեդրոնացնել աղբիւրները, եւ գործել Համախորհուրդ, տեղական անսաթութիւնները կամ կասկածելի նախասիրութիւնները ստորադասելով բուն Հայրենիքի պահանջներուն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Մեր ձեռքն եղած թղթակցութիւնները (յունիս 27, 28 եւ 30) դեռ չվերջացած, երէկ ստացանք յուլիս 2ի եւ 3ի դատավարութեանց մանրամասնութիւնները։ Կ'արտատպենք միայն խորագիրները, գաղափար մը տալու համար դատի ընթացքի մասին.—

ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ԱԲԻԿԵԱՆ ՎԿԱՅԵՑ ԹԷ ՄԱՐԴ ՄԸ ՓԱԽԱԾ Է 187ՐԴ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԽՈՐԱՆԻ ՊԱՀԱՐԱՆԻՆ ԱՆՑՔԷՆ.— ՓԱԽԱԾ ՄԱՐԴԸ ԱՆՑՔԻՆ ՄԷՋ ՆԵՏԱԾ Է ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՇԱՊԻԿԸ ԵՒ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՎԵՐՑՈՒՑԱԾ Է ԶԱՅՆ.— ԴԱՆԱԿԸ ԹՈՒՂԹՈՎ ՓԱԹԹՈՒԱԾ ԷՐ.— Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԱԲԻԿԵԱՆ ԿԸ ՎԿԱՅԷ ԹԷ ԻՆՉ ԱՆՊԱՏՇԱՃ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՆ ՕԳՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— «ԱՒԵԼԻ ՎՐԷԺԽՆԴՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒ ՄԸՆ ԷՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԴԷՄ, ՔԱՆ ՈՃԻՐԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆԵԼՈՒ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆ ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ԳՏՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔ ՄԸ».— Վ. ՏԻՐԱՏԻ ՏԽՈՒՐ ԴԵՐԸ.— ՎԵՐՋԻՆ ՎԿԱՆ ԵՂԱՒ ՄԻՀՐԱՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆ։

Չեկան կը բարեկարգուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն յուլիս 10ին Հրամանագիր մը Հրատարակեց, որ Հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ Կէփէուին (Չեկա) դատական իրաւասութիւնները եւ ներքին գործավարութիւն մը կ'ըստեղծէ, անոր փոխանցելով այդ իրաւունքները։ Նոր գործավար նշանակուած է Պ. Եակոտա, Չեկային իրական վարիչը, երկու օգնականներով, Ագրանով եւ Պրոկոֆիեւ։

Նոր գործավարութեան պաշտօնը պիտի ըլլայ ապահովել պետութեան բարեկարգութիւնը, պաշտպանել Հանրային ստացուածքները, պահպանել ազգային սահմանները, վարել աշխատանքի կայաններն ու գաղութները (աքսորավայր)։ Պիտի կրնայ, առանց դատավարութեան՝ աքսորի կամ հինգ տարուան տաժանակիր աշխատանքի վճիռներ արձակել։ Դատաճանութեան դատերը պիտի վարեն գինուորական ատեանները։ Ներքին գործավարութիւնըկարգ մը նոր վարչութիւններ պիտի ստեղծէ, վարելու Համար Չեկային Հետ կապուած զանազան գործեր։

Այս բարեփոխումը չի ջնջեր Չեկան, այլ պարզապէս անունը կը փոխէ եւ վերակազմութիւն կը կատարէ, աւելի արդիւնաւոր դարձնելու Համար զայն։ Յեղափոխութեան սկզբնական շրջաններուն, ներքին գործավարութիւն մըն ալ Հաստատուած էր, բայց ջնջուեցաւ քանի մը տարի առաջ եւ անոր իրաւասութիւններուն մէկ մասը յանձնուեցաւ Չեկային։

Նորագոյն տեղեկութեանց Համաձայն, Խ. Միութեան միւս Հանրապետութեանց մէջ ալ ներքին գործավարութիւններ պիտի Հաստատուին։ Բուն Ռուսաստանի դաշնակցային Հանրապետութեան մէջ, կեդրոնական գործավարութեան մէկ լիազօրը պիտի վարէ գործերը։ Բուն Չեկայի վարչութիւնը պիտի ջնջուի։

1931էն ի վեր կազմուած էր Սթավիսքիի թղթածրարը...

Աօջի օր դրդեագին յայտնութիւն մը եղաւ Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովին առջեւ։ Գաղտնի ոստիկան Լէսէօի վկայութենէն երեւան ելաւ որ, Սթավիսքիի գայթակղութեանց մասին փաստալից տեղեկագիր մը կազմուած էր դեռ 1931ին, եւ պահուած Ապահովութեան Տնօրէնութեան մէջ, մառանաւոր կղպանքի տակ։ Այս տեղեկագիրը մէջտեղ չէ Հանուած 1931 փետրուարէն յունիս։ Այս ամթիւ ձախակողմեան թերթերը դիտել կուտան թէ այդ շրջանին վարչապետն էր Պ. Թառտիէօ։

Յանձնաժողովը որոշեց յուլիս 17ին լսել նախկին վարչապետներ Պ. Թառտիէօն եւ Լավալը եւ ապահովութեան վերատեսուչը, Մ. Մոնիէօ։ Յաջորդ օրը որոշում պիտի տայ ներքին գործերու նախարարութեան վարչական պատասխանատուութեանց մասին։

Սենի ձուկերը կը մեռնին սաստիկ տաքէն

Մէկ շաբաթէ ի վեր, Հեղձուցիչ տաք մը կը տիրէ Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Աօջի օր ջերմաչափը բարձրացած էր մինչեւ 35 աստիճան։ Այս պատճառով, Փարիզ քաղաքը օրական կը սպառէ 861,000 խորանարդ մեթր ջուր, այսինքն աւելի քան 1933ին, երբ Հասած էր 820,000 խորանարդ մեթրի։

Միւս կողմէ, Հազարաւոր ձուկեր կը մեռնին Սէնի մէջ, ուր տաքութիւնը Հասաւ մինչեւ 25 աստիճանի։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ այս իրողութիւնը կը փճացնէ այն աշխատանքը որ կը կատարուէր տասը տարիէ ի վեր, Սէնի ձուկերը բազմացնելու Համար։ Ոստիկանութիւնը արգիլեց որսալ մեռած ձուկեր, որոնք վնասակար են առողջութեան Համար։ Խեղճ կենդանիներու մահուան պատճառ կը Համարուի նաեւ լողացողներու բազմութիւնը։

Տաքը նոյնքան սաստիկ է գաւառներու մէջ։ Անգլիան ալ կը խեղդուի տաքէն, ինչպէս եւ Ամերիկան։ Նիւ Եորքի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ դեկտեմբեր 24ի դատավարութիւնը տեղի'ունենայ... փուռի մը մէջ։ Գերմանական կառավարութիւնը չեղեալ Հռչակեց ազգամիւրձերը, սարսափելի տաքին եւ անտառային բազմաթիւ Հրդեհներու պատճառով։

ՍՈՖԻԱՅԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ երեւան Հանեց Համայնավարական կեդր. կոմիտէ մը։ Ձերբակալուեցան 30 Համայնավարներ, ոմանք ատրճանակներով։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ երկու ամբաստանեալներ, որոնք ուրիշ գողցած էին պետական հաստատութենէ մը, Մոսկուայի մօտ, սպաննելով պահապանը։

Պ. ՏՈՒՄԷՐԿ ձայնարձակով ճառ մը պիտի խօսի երկուշաբթի օր, իր քաղաքականութեան մասին, յետոյ պիտի երթայ իր գիւղը, 15 օր արձակուրդ ստացած ըլլալով։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ վերակազմեց իր դահլիճը, աւելի տիրաբար վարելու համար գործերը։ Մասնաւորապէս պիտի սաստկացնէ պայքարը հիթլէրականներուն դէմ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ նիստի հրաւիրուած է այսօր, ուրբաթ։ Առաջին ժողովն է այս, յունուար 30էն ի վեր։ Հիթլէր ճառ մը պիտի խօսի յունիս 30 դէպքերու մասին, շօշափելով նաեւ արտաքին խնդիրները եւ հաւանօրէն բարեկամութեան ձեռք երկարելով Ֆրանսայի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԷՐ ՏԷՐ ԿՈՒԶԵՆ

»»»·«««

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, հոգեւոր հովիւ մը կ'ուզեն հեռաւոր Խարպինէն (Մանչուրիա)։

Տարիներ առաջ վարդապետ մը ունէին, հեռացաւ սեւ յիշատակ մը ձգելով։

Յետոյ ունեցան քահանայ մը (Ռոստոմեանց), որ մեռաւ։

Անկէ ի վեր, նամակներ կը տեղացնեն աջ ու ձախ, թէ հաւաքաբար եւ թէ անհատապէս։

Այժմ ճարահատ ափ առեր են... Պոլսոյ պատրիարքարանին դուռները։

Պարզելով իրենց կացութիւնը, կը յայտնեն թէ պատրաստ են ոչ միայն թոշակ վճարելու գալիք տէրտէրին, այլեւ յարկաբաժին մը եւ սպասաւոր մը տրամադրելու։

Եթէ չեմ սխալիր, 4—500ի կը հասնի Խարպինի գաղութին թիւը։ Մեծ մասով ռուսախօս։

Ունին համայնական վարչութիւն, կիներու եւ երիտասարդներու միութիւն մը, մատուռ եւ լսարան – դպրոց։

Կը նշանակէ թէ՝ հոգեւոր հովիւը պիտի ունենայ որոշ զարգացում, պիտի գիտնայ ոչ միայն հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն, այլեւ ռուսերէն։

Գիտեմ որ «Յառաջ»ը չզբաղիր տէրտէր – վարդապետի խնդիրներով։

Բայց, տէրտէրի հարց չէ այս, սիրելի «Յառաջ»։

Իմ կարծիքով, այն քահանան որ Խարպին պիտի երթայ, շատ կը նմանի մեր գիւղի տէրտէրներուն, որոնք ամէն բան էին, հոգեւոր հովիւ ըլլալով հանդերձ։

Ան պիտի ըլլայ ժողովուրդին առաջնորդը բառին նախապատերազմեան իմաստով։ Ոչ թէ փիլոնաւոր շուք մը, որ կըսիրէ հրամայել, փառաւորուիլ եւ պորտ բուծանել։

Գիտեմ որ այսօր դժուար է գտնել Տէր Յուսիկներ (*Կարմիր Ժամուց*)։

Բայց, կը պակսի՞ն թեկնածուներ, որ գոնէ տոգորուած ըլլան Հայը Հայ պահելու խանդաղատանքով։

Խարպինի գաղութն ալ համրանք մըն է, քիչ – շատ չէն եւ հայրենասէր։

Կ'արժէ հետաքրքրուիլ եւ... կամաւոր մը գտնել։

Այլապէս, պիտի ստիպուին դիմել ռուս «փօփ»ին կամ մարապետներուն, ինչպէս բրած են յանախ։ Ճարահատ։

ՎՕՀԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի յուլիս 6ի նիստին մէջ, Ըսմէթ փաշա հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին.—

Այն Հաստատ յոյսն ունինք թէ Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ամէն գետնի վրայ նոր եւ լայն յարաբերութեանց շրջան մը պիտի սկսի։

Խորհրդային Ռուսիոյ Հետ մեր քաղաքական գործակցութիւնը կ'արտայայտուի Պալքանեան ուխտով, որուն բարձր կարեւորութիւնը իրական ուժ մը կը գտնէ երկու երկիրներու միջեւ տիրող փոխադարձ վստահութեան զգացումով։

Իրաքի Հետ կը շարունակուին մեր անկեղծ եւ լաւ յարաբերութիւնները։ Սուրիոյ Հետ մեր յարաբերութիւնները լաւ Հարեւաններու վստահելի Հանգամանքը կը ներկայացնեն։

Յունաստանի Հետ մեր կնքած մօտիկ եւ սերտ դաշնագրերուն նշանակութիւնը եւ բնոյթը բարեբաստիկ ձեւով մը կը տիրապետեն մեր միայնութեան եւ երկու ազգերու յարաբերութեանց վրայ (ծափեր)։

Մեծապէս կը յուսանք թէ Պուլկարիոյ Հանդէպ իրական բարեկամութեան մեր զգացումները պիտի գնահատուին պուլկար կառավարութեան եւ ազգին կողմէ։ Մեզի Համար թանկագին յոյս մըն է թէ Պուլկարիա Հաւանաբար աւելի մօտիկ եւ գործնական դիրք մը բռնէ Պալքանեան ուխտին Հանդէպ։

Ռումանիոյ Հետ բարեբաստիկ գործակցութիւն մը ունինք ի նպաստ խաղաղութեան պահպանման, եւ Համոզուած ենք թէ այդ գործակցութիւնըմեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ Պալքաններուն Համար։

Ալպանիոյ Հետ բարեկամական եւ անկեղծ են մեր յարաբերութիւնները։ Հունգարիոյ Հետ բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագիր կնքած ենք։ Խորհրդային Ռուսիոյ Հետ բարեկամութեան եւ վստահութեան քաղաքականութիւնը ուժեղքայլերով կը շարունակուի։ Բարեբախտ պարագայ մըն է որ երկու երկիրները լաւ Հասկցած են զիրար, մօտիկ բարեկամութիւնը Հաստատմութեամբ շարունակելու տեսակէտով։

Իրական գոհունակութիւն մըն է տեսնել որ Ֆրանսա շահագրգռութեամբ կը դիմաւորէ մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը։ Երկու երկիրներու տարակարծութեանց Հարթումը դժնդակ եղաւ եւ երկար տեւեց, բայց կը յուսանք թէ վստահութեան նոր շրջան մը թեւակոխած ենք։ Իրաւամբ կը գնահատենք բարձր արժէքը բարեկամական այն արտայայտութեան զորս զանազան առիթներով կը տեսնենք Ֆրանսայի պետական մարդոց մօտ։

Անգլիոյ Հետ մեր յարաբերութիւնները առանց վէճի եւ բարեկամական են։ Առեւտրական յարաբերութեանց կարգադրութիւնը՝ օգտակար ընդլայնումի առիթ մը պիտի ըլլայ մեր յարաբերութեանց Համար։

Իտալիոյ Հետ տարակարծութիւն չունինք որեւէ կարեւոր խնդրի մասին։ Իրար կապուած ենք զօրաւոր դաշնագրով մը որ կ'ամրացնէ բարեկամութեան եւ վստահութեան զարգացումը։ Այս օրերս փոխանակեցինք պայմանագրութիւններ, որոնցմով կ'երկարաձգուի 1932ին Հռոմի մէջ մեր ստորագրած դաշնագիրը։ Առիթ առիթ մը եղաւ թանկագին արտայայտութիւններու։

Իտալիոյ Հետ մեր յարաբերութեանց հիմնական խնդիրը՝ ապահովութեան Հարցն է։ Բոլոր տարրերը կան, որպէսզի այս ապահովութիւնը կատարեալ ըլլայ քաղաքական եւ դաշնագրային տեսակէտով։ Մեր յանկանիշն է զգայուն ըլլալ խաղաղութեան եւ ապահովութեան Հարցին մէջ։ Եւ ասոր Համար անհրաժեշտ կատարած ատեն, կարեւոր կը նկատենք բաց քաղաքականութիւն մը ձեռնարկել եւ նպաստել երկու երկիրներու միջեւ լուրջ բարեկամութեան եւ ապահովութեան քաղաքականութեան շարունակուելուն։

Ըսմէթ փաշա յետոյ վստահութիւն ուզեց եւ ժողովը իր բոլոր անդամներով (205) միաձայնութեամբ եւ բուռն ծափերու մէջ տուաւ այդ վստահութիւնը։

ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ կառավարութեան նոր կարգադրութեան Համաձայն, օտարահպատակ աշխատաւորները միայն այն ատեն ծխախոտի գործերու մէջ պիտի առնուին, երբ նոյն վայրին մէջ չկան պուլկարահպատակ գործաւորներ, նոյն ճիւղին պատկանող։

Միւս կողմէ, եթէ գործի նուազութեան Հետեւանքով Հարկ ըլլայ բանուորներ արձակել, ամէնէն առաջ պիտի ճամբուին օտարահպատակները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

6.- ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ

ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

[illegible]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԻՐԷԿՋԵԱՆ

«Ցասում» (27 յունիս 1934) «Հայրենիք» ամսագրին ...

[illegible]

Կ. Յ. ԲԱՄԱՏՃԵԱՆ

[illegible]

ՍԵՊՈՒՀ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑՈՒՑԱԿ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

[illegible]

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԶԻԱՆԴԱԳԻՆ ԶԱՐԱՆՑՆԵՔ

[illegible]

ՄԵՆ - ՎԷ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ՄԱՐԹԻՆ ՄՕԶԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ջալըգեանի պատասխանները ընդհ. դատախազին

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ԲՈՂՈՔԵՑ ԴԱՏԱՒՈՐ ՔՈՐՐԻԿԸՆԻ «ԴԷՄՔԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»

(11ՐԴ ՆԻՍՏ, 26 ՅՈՒՆԻՍ — ՇԱՐ.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

— Սրբազանին սպանութիւնը դեկտեմբեր 24ին չէի՞ր գիտեր։

= Թերթերուն մէջ կարդացի։ Չէի գիտեր։

— Ճի՞շդ չէ որ կ՚ըսէին թէ երկու երեք մարդ բռնեցին քեզ։

= Այդպիսի բան չեղաւ։ Խաչուրդին մէջ զիրար կը զարնէին եւ ես ամբոխին հետ դուրս ելայ։ Իսկ դուրսը կար. Ջատիկեան դիմաւորեց զիս։

— Երկու հոգի չբռնեցի՞ն քեզ։

= Ոչ։

— Գիտե՞ս Կորկոտեանը որ մազեբէզ բռնեց եւ զգետնեց քեզ։

= Դուրս կ՚ելլէի, մէկը ձգեց զիս. չեմ գիտեր ով էր։

— Կը ճանչնայի՞ր Կ. Ջատիկեանը։

= Մէկ երկու անգամ տեսած եմ, բայց չեմ խօսած հետը։

Դատաւոր Քորրիկըն.— Դուրս ելած ատենդ մէկը բռնե՞ց մազերէդ։

= Մէկը բռնեց, բայց չեմ գիտեր ով։

Դատաւոր.— Լաւ։

⁂ Շերիտըն.— Այսչա՛փ։

Այսպէս վերջ գտաւ Ոսկան Երկանեանի հարցաքննութիւնը։

ՄԱՐԹԻՆ ՄՕԶԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շերիտըն վկայի աթոռը հրաւիրեց այսօրուան երրորդ ամբաստանեալ վկաներէն ընկ. Մօզեանը, որուն ըրաւ սա ուղղակի հարցումները.—

— Անո՞ւնդ։

= Մարտիրոս Մարթին Մօզեան։

— Ո՞ւր կը բնակիս։

= Նիւ Եորք։

— Քանի՞ տարեկան ես։

= 41 կամ 42։

— Ամուսնացա՞ծ ես։

= Այո։

— Զաւակներ ունի՞ս։

= Երեք հատ։

— Քաղաքացի՞ ես։

= Այո։

— 1924—25ի՞ն քաղաքացի եղար։

= 1923ին։

— Ծնած ես Թրքահայաստանի Սվաղ քաղաքը։

= Այո։

— Ամերիկեան Միսիոնարական քոլէճը գացա՞ծ ես։

= Ոչ քոլէճ, այլ բարձր վարժարան։

— Երկաթագործի խանութ աշխատա՞ծ ես։

= Այո։

— Դաշնակցութեան անդա՞մ ես։

= Այո։

— Ե՞րբ անդամ եղած ես Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

= 1910ին։

— Մեծ պատերազմին իբր կամաւոր գացի՞ր։

= Արձանագրուեցայ, բայց չգացի։

— Զգանչուեցա՞ր։

= Այո։

— 1927ին եւ 1933ի միջեւ ո՞ւր կ՚աշխատէիր։

= Տարբեր տեղեր։

— 1933 դեկտեմբեր 24ին միեւնոյն տեղը կը բնակէ՞ր Ոսկ. Երկանեանի հետ։

= Այո։

— 1933 դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցին գացի՞ր։

= Այո։

— Քեզի հետ ո՞վ էր։

= Ոսկան Երկանեանը։

— Գիտէի՞ր որ այդ կիրակին Դուրեան Արքեպիսկոպոս հոն պիտի ըլլար։

= Այո։

— Անդա՞մ ես այդ եկեղեցիին։

= Ոչ։

— Սովորաբար 27րդ փողոցի ժա՞մը կ՚երթաս։

= Այո։

— Այդ կիրակին Ս. Խաչ եկեղեցի՞ն գացիր։

= Այո։

— Առկէ առաջ հոն գացա՞ծ էիր։

= Այո։

— Ե՞րբ։

= 2—3 տարի առաջ։

— Ինչո՞ւ հոն գացիր։

= Դուրեան սրբազան պիտի պատարագէր։

— Ո՞ր ատեն ժամ գացիր։

= 9.30 — 10ի ատենները։

— Երբ ժամ մտար, դէպի խորանը ո՞ր կողմը նստար։

= Նախ Երկանեանի հետ ձախ կողմը նստայ, յետոյ երբ դուրս ելայ, տեղս գրաւուած էր եւ նստայ աջ կողմը։

Ժամը 1 ըլլալով նիստը յետաձգուեցաւ ժամը 2ին։

Երբ վերադարձանք, ոստիկանները բռնած էին դէպի դատասրահ տանող անցքերը եւ ներս մտողներուն վրայ խուզարկութիւն կ՚ընէին։ Իմացանք թէ նախ կիները ներս ընդունուեր են եւ մնացեալները կեցեր էին դուրսը։

Դատասրահին ներսը հանդիսականներու ճնշող մեծամասնութիւնը կին էր։

ՇԱՐ. ՄՕԶԵԱՆԻ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

Պ. Շերիտըն ժամը 2էն ետք վերսկսաւ կիսատ թողած իր հարցաքննութիւնը։

— Դատախազին կողմէ քեզի եղա՞ծ է սա հարցումը եւ դուն տուա՞ծ ես սա պատասխանները.

«— Երբ ժամ գացիր, Ոսկան Երկանեանի հետ, նստա՞ր նոյն տեղը։

= Ոչ։

— Ինչո՞ւ։

= Երբ եկեղեցի երթալս, կրնա՞ս ուզած տեղդ նստիլ։

— Երբ ժամ գացիր, ո՞ր կողմը նստար։

= Ձախ։

— Եւ քու բարեկամդ, Ոսկան, ա՞ջ կողմը։

= Այո։

— Այս պատասխանները տուի՞ր։

= Այո, բայց սխալներ կան։

— Երբ եկեղեցի գացիք, ո՞ւր նստաք։

= Սկիզբէն միասին, նստանք ձախ եւ նստանք միասին։

— Վար եկուր։

(Մօզեան վար կ՚իջնէ աթոռէն եւ կը մօտենայ Շերիտընին), — Քանի՞ ոտք բարձր ես։

= 5 ոտք։

— Նստարանին վրայ ելլելով, զարկի՞ր Սրբազանին։

= Ոչ։

— Որ եւ է կերպով զարկի՞ր բրբազանին։

= Երբեք։

— Դաշնա՞կ ես։

= Այո։

— Ե՞րբ ձերբակալուեցար։

= 1933 դեկտեմբեր 24ի գիշերը ժամը 11ին տանս մէջ։

— Լէյլէկեանը կը ճանչնայի՞ր։

= 2—3 տարիէ ի վեր։

— Սարգիսեա՞նը։

= Ճանչցայ դեկտեմբեր 24էն մէկ շաբաթ առաջ։

— Երկանեա՞նը։

= Երկրին մէջ միասին դպրոց կ՚երթայինք։

— Ջալըքեա՞նը։

= Տարի ու կէս առաջ։

— Սարաֆեա՞նը։

= Տարիուկէս։

— Միրիճանեա՞նը։

(Զկրցայ լսել)։

— Ջատիկեա՞նը։

= Դեկտ. 24էն առաջ չէի ճանչնար։

— Անդրէասեա՞նը։

= Կը ճանչնայի։

— Լէյլէկեանը ո՞ւր տեսար եկեղեցիին մէջ։

= Աջ կողմը, դէպի ճակատը։

— Սարգիսեանը ո՞ւր տեսար։

= Եկեղեցիին մէջ։

— Ջալըգեանը տեսա՞ր։

= Ոչ։

— Միւսները տեսա՞ր։ = Ոչ։

— Ուրեմն քանի՞ հոգի տեսար։

= 3 հոգի, Լէյլէկեան, Սարգիսեան եւ Երկանեան։

— Տեսա՞ր այս դանակը (ցոյց կուտայ)։

= Երբեք։

— Դուն զարկի՞ր կամ յարձակեցա՞ր սրբազանին վրայ։

= Ոչ երբեք։

Շերիտըն հրաւիրեց դատախազը հարցաքննելու վկան։

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՄՕԶԵԱՆ

— Դուն կը խօսի՞ս անգլիերէն։

= Կը խօսիմ, բայց հոս կ՚ուզեմ հայերէն խօսիլ։

Հոս վէճ մը սկսաւ դատախազին եւ Մօզեանի միջեւ, անգլիերէն խօսիլ չխօսելու մասին։ Քամինսկի յամառօրէն կը պնդէր որ Մօզեան անգլիերէնով պատասխանէ։ Մօզեան նոյնքան յամառօրէն կը պնդէր հայերէնով։ Պահ մը դատաւորը միջամտեց՝ օգուտ չըրաւ։ Պ. Շերիտըն միջամտեց՝ նորէն օգուտ չըրաւ։ Մօզեան կը պնդէր ու տեղի չէր տար։ Դատասրահը ծանր տպաւորութեան ներքեւ կը գտնուէր եւ դատին ընթացքը տաղտկալի սկսած էր ըլլալ։ Վերջապէս նորէն կանչուեցաւ պաշտօնական թարգման Պ. Թէքաթլեանը, որ պէտք է ըսել թէ կը ջանայ բարեխղճօրէն կատարել իր պաշտօնը մինչեւ հիմա։ Թէեւ իրեն համար դժուար է անթերի ըլլալ։

—Ե՞րբ յիշողութիւնդ աւելի լաւ էր, 1933 դեկտ. 24ի՞ն թէ հիմա։

= Կախում ունի պարագայէն։

— Քու յիշողութիւնդ սպանութենէն մէկ օր ետք աւելի՞ լաւ էր թէ հիմա։

= Պիտի պատասխանեմ ինչ որ կը հարցնես։

— Ե՞րբ իմացար թէ սպաննուած է Դուրեան սրբ.ը։

= Իմացայ (Տիծաղ)։

— Դուն ձերբակալուած էիր այս ոճիրին համար, կը յիշե՞ս։ = Այո։

— Քու ձերբակալութեանդ յաջորդ օրը Պ. Քոհէնի կողմէ հարցաքննուեցար, կը յիշե՞ս։ = Այո։

Պ. Քամինսկի հարցումներով ուզեց ճզմել Մօզեանի սկզբնական յայտարարութիւնները Երկանեանի հետ եկեղեցւոյ մէջ, ո՞ր տեղ եւ ի՞նչպէս նստելու մասին։

— Երկանեանի հետ լաւ բարեկա՞մ էիր։ = Անշուշտ։

— Միասի՞ն գացիք ժամ։ = Այո։

— Դուն գիտէի՞ր թէ Դուրեան սրբ. պիտի պատարագէ։ = Այո։

— Ըսի՞ր Երկանեանին այդ բանը։

= Չեմ յիշեր։

— Բնաւ երբեք չըսի՞ր Երկանեանին թէ Դուրեան սրբազանը պիտի պատարագէ այդ օրը։ = Չեմ յիշեր։

— Կը ճանչնա՞ս Քիրիշեանը։

= Անունով կը ճանչնամ, իմ քաղաքս է։

— Լսեցի՞ր դատարանին մէջ, երբ ան վկայեց թէ բռնած է քեզ։ = Ոչ։

— Թէ երկու հոգի բռնեցին քեզ։

= Ջատիկեանն ըսաւ ատիկա։

— Սարգիս Տէմիրճեանի հետ խօսակցութիւն ունեցա՞ր Ֆիֆթհ էվընիւին վրայ։ = Այո։

— Ըսի՞ր իրեն թէ դրօշակը անարգելուն համար պիտի սպաննեն Դուրեան սրբ.ը, եթէ գիտնաս որ եկեղեցական աթոռի վրայ պիտի նստիս։

= Բացայայտ զրպարտութիւն է ատիկա։

— Ինչո՞ւ պիտի զրպարտէր քեզ։

= Իր խղճին ձգուած հարց է այդ։

— Եկեղեցիէն ներս բռնեցի՞ն քեզ։

= Եկեղեցիէն դուրս՝ այո։

— Ո՞վ բռնեց քեզ։

= Նախ չտեսայ, յետոյ տեսայ որ Կար. Ջատիկեանն էր։

— Ճի՞շդ չէ՞ որ դուն նստարանին վրայ ելար եւ զարկիր սրբազանին։

= Ոչ երբեք։

— Ո՞ւր կը նստէիր։

= Առջեւէն 3րդ կամ 4րդ նստարանը։

— Մր. Քոհէնը հարցուց քեզի թէ ո՞ւր նստած էիր։ = Այո։

— Որո՞ւ միջոցաւ պատասխանեցիր, թարգմանի՞ թէ անգլիերէնով։

= Մասամբ թարգմանի միջոցաւ եւ մասամբ անգլիերէն։

Պ. Քամինսկի հոս խիստ հարցաքննութեան տակ առաւ Մ. Մօզեանը անգլիերէն գիտնալու — չգիտնալու եւ իր յայտարարութիւնները ուղիղ կամ սխալ թարգմանուելու հարցի մասին։ Դատախազը որոշած էր անողոք ըլլալ եւ ապացուցանել թէ Մօզեանի սկզբնական յայտարարութիւնները ուղիղ թարգմանուած էին։ Մօզեան պնդեց միշտ հակառակը։ Դատախազը յետոյ ծանօթ Թէքյասեդանին մասին ալ հարցուց ամէնէն վերջը եւ փակեց հարցաքննական իր զօրեղ կրակը։

— Քլըպի Թէքյասեդանին գացի՞ր։

= Այո։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՄՕԶԵԱՆ

— Ծանօթ դէպքէն մէկ շաբաթ առաջ քլըպի Թէքյասեդանին գացի՞ր։

= Այո։

—Հոն դրսէն շատ մարդիկ կայի՞ն։

= Համակիրներ եւ ուրիշ մարդիկ կային։

— Անցեալ շաբթու հոս տեսա՞ր Կար. Ջատիկեանը։ = Այո, տեսայ։

— Ջատիկեան ըսաւ թէ դուն նստարանին վրայ ցատկեցիր եւ ձեռքերովդ զարկիր։

= Կարծեմ լսեցի։

— Ճի՞շդ է այդ։ = Ոչ։

Պ. Շերիտըն կարդաց Կ. Ջատիկեանի վկայութեան այն մասը, որ նստած տեղի հարցին մէջ կը համապատասխանէ Մօզեանի ըսածին։

— Դրօշի մասին Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ Սարգիս Տէմիրճեանի հետ խօսակցութիւնդ Շիքակոյի դէպքէն առաջ չէ՞ր։

= Այո։ Ատիկա պարզ զրպարտութիւն է։

Պ. Քամինսկի առարկեց այս ձեւով հարցին եւ Պ. Շերիտըն վերյարդարելով նոյն հարցումը, Մօզեան տըւաւ նման ժխտական պատասխան մը թէ Սարգիս Տէմիրճեան զրպարտած էր։

Մօզեանի քննութիւնն ու հարցաքննութիւնը լրացած ըլլալով, վկայի աթոռը կանչուեցաւ Յուսան Կոնզալէս Ջալըգեան, որուն ուղղակի քննութիւնը Պ. Շերիտընի կողմէ նոր մթնոլորտ մը ստեղծեց դատարանին մէջ։ Այդ քննութիւնը կիսատ մնացած ըլլալով — ժամը 4 եղած էր, այժմ կուտամ ամբողջութեամբ։

12ՐԴ ՆԻՍՏ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 27 յունիս.— Այս օրուան դատավարութիւնը նշանակելի եղաւ ոչ միայն ամբաստանեալ Յուսան Կոնզալէս Ջալըգեանի փայլուն վկայութեամբ, այլ նաեւ պաշտպան փաստաբան Թամըս Ի. Շերիտընի երկու կորովի ելոյթներով, որոնք դատական ատեանը պահ մը դրին ամենալարուած ուշադրութեան եւ որ եւ է նոր դարձուածքի մը ակնկալութեան ներքեւ։ Պ. Շերիտըն բուռն կերպով բողոքեց նախ դատաւոր Քորրիկընի դիմային արտայայտութեանց դէմ, որոնք կրնային նախապաշարել երդուեալները, եւ յետոյ երկրորդ անգամ աւելի բարձր ձայնով եւ չեշտով բողոքեց դատաւոր Քորրիկընի ապօրինի տեսակցութեանց դէմ երդուեալներու հետ, ու պահանջեց անկանոն դատավարութեան յայտարարում եւ երդուեալներու ցրւում։ Այսպիսի խղումի մը սպառնալիքը ի վերջոյ դարմանուեցաւ երկու կողմին համաձայնութեամբ։

Այսօր ալ, ինչպէս երէկ, դատասրահի բոլոր աթոռները գրաւուած էին եւ դուրսն ալ տակաւին կը մնային շատեր։ Օդը շատ տաք էր։ Ինչպէս գրած էի, երէկ կէսօրէ ետք վերջին կէս ժամուն վկայի աթոռը կանչըւած էր ամբաստանեալներէն ընկ. Յուսան Կոնզալէս Ջալըգեանը, որուն քննութիւնը կիսատ մնացած էր ժամը 4 հասած ըլլալով։ Այս առաւ. բնականաբար նոյն աթոռը պիտի հրաւիրուէր ընկ. Յուսանը, ամբողջացնելու իր վկայութիւնը եւ ենթարկուելու բուռն ու երկարատեւ հարցաքննութեան մը, դատաւոր Քորրիկընի ալ մասնակցութեամբ։ Ընկ. Յուսան արդարեւ եղաւ ամէնէն երկար հարցաքննուողը դատավարութեան սկիզբէն մինչեւ հիմա, եւ տուաւ իւրաքանչիւր հարցումի բանաւոր, համոզիչ ու մտացի պատասխաններ։ Իր վկայութեան առաջին մասերը երէկ յետ միջօրէի քննութենէն են։

ՋԱԼԸԳԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Օրինական երդումը ընելէ ետք ընկ. Յուսան Կոնզալէս նստաւ աթոռը եւ ըսաւ թէ իր ամբողջ անունն է Յուսան Կոնզալէս Ջալըգեան եւ կը բնակի Նիւ Եորք։ Ապա իր մօտ կանչեց հայ թարգման Թէքաթլեանը, որուն միջոցաւ սա յայտարարութիւնն ըրաւ.—

«Ներողութիւն կը խնդրեմ Պ. դատաւորէն, երդուեալներէն ու ատեանէն անկատար անգլիերէն խօսելուս համար, բայց պիտի ջանամ իմ լաւագոյնս ընել թերի լեզուովս տալու անգլիերէն պատասխաններ»։

Յուսանի այսյայտարարութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեց դէպի իր աթոռը եւ փարատեց այն ծանր մթնոլորտը, որ առաջ եկած էր նախորդ երկու ամբաստանեալ ընկերներու անգլիերէնով հարցաքննուելու մերժումէն։ Եւ Պ. Շերիտըն սկսաւ իր քննութեան։

— Ամուսնացա՞ծ ես։ = Ամուրի եմ։— Ո՞ւր ծնած ես։ = Փանամա։

— Հայաստան վերադարձա՞ծ ես։

= 1910 Թուականին ծնողքս վերադարձան իրենց ծննդավայրը եւ զիս միասին տարին։

— Հայրդ եւ մայրդ ի՞նչ եղան։

= Մեծ կոտորածներու ժամանակ հայրս եւ մայրս սպաննուեցան։

—Դուն ի՞նչ եղար։

= Հինգ տարի Արաբներու մօտ մնացի։

— Ե՞րբ եկար Ամերիկա։

= 1929 յունիս 9ին։

— Ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիս։

= Հ. Յ. Դաշնակցութեան կը պատկանիմ։

—Նիւ Եորքի մէջ ո՞ւր կը բնակէիր։

= 27րդ փողոցը։

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցին գացի՞ր։

=Այո։

— Ժամը քանի՞ն էր։ = 10ին։

— Որո՞ւ հետ գացիր։ = Մինակս։

— Այդ եկեղեցինուրիշ անգամ գացա՞ծ էիր։

= Առաջ չորս անգամ գացած էի։

— Երբ եկեղեցին գացիր, ո՞ւր նստար։

= Նստայ ետեւէն հաշուելով երկրորդ նստարանը։

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ո՞Վ Է ՅԱՆՑԱՒՈՐԸ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պոլսոյ Ժամանակ թերթը կը գրէ.—

Պատմութիւնը ծանօթ է։ Օր մը կը գողնան Նասրէտին Հոճայի կենդանին։ Հոճան իր ցաւը պատմելու կ՚երթայ հարեւաններուն։ Մէկը կ՚ըսէ.— Դուն ես յանցաւորը, ախոռին դուռը բաց թողելու չէիր։ Ուրիշ մը կ՚ըսէ.— Դուն ես յանցաւորը, պահապան մը դնելու էիր։ Երբ երրորդ մըն ալ դուն ես յանցաւորը կ՚ըսէ, Հոճան զայրացած կ՚ընդմիջէ.

— Համկցանք, յանցաւոր ենք որ ախոռին դուռը բաց ձգած եւ պահապան չենք դրած, բայց ի սէր Աստուծոյ, կենդանի գողցողը բնաւ յանցանք չունի՞...

Այս պատմութիւնը յիշեցինք, Թրակիոյ Հրեաներու արտագաղթի լուրը կարդալով։ Ամբողջովին չենք գիտեր թէ ի՞նչ տեղի ունեցած է Թրակիոյ մէջ եւ ի՞նչպէս եղած է որ Հրեաները յանկարծ ստիպուեր են գաղթել։ Ըմէթ փաշայի զեկոյցէն եւ յայտարարութենէն յետոյ, բնականաբար այլ եւս վերջ պիտի գտնէ Հրեայ հայրենակիցներուն խուճապը։

Բայց կ՚արժէ խնդիրը քննել նաեւ հանրային կարծիքի տեսակէտով։ Նախ ըսենք որ մանաւոր տեղեկութիւններ չունինք Թրակիոյ գաղթի մասին, եւ պաշտօնական զեկոյցներէն է որ իմացանք թէ բուական թիւով Հրեայ հայրենակիցներ գաղթած են կամ ստիպուեր են գաղթել։ Հոս փափուկ կէտ մը կայ։ Արդեօք ինչո՞ւ Հրեաները յանկարծ գաղթեցին կամ ստիպուեցան գաղթել։ Սկիզբէն ի վեր, Թուրքիոյ Հրեաները որ եւէ ճնշում կրած չեն եւ հետեւաբար կարելի չէ ընդունիլ որ առանց պատճառի գէշ ընթացք ցոյց տրուած է անոնց նկատմամբ։ Միւս կողմէ, առանց կրակի ծուխ ալ չկայ, եւ առանց պատճառի այդ գաղթի նման կարեւոր դէպք մը տեղի չունենար։

Մեր հրեայ հայրենակիցները հինէն ի վեր միակ տարրն են որ ամէնէն քիչ հոգ պատճառած է երկրին, եւ կամ բնաւ չէ պատճառած։ Ասիկա կրնանք անվարան յայտնել։ Բայց Հրեաներն ալ պէտք է խոստովանին թէ տնտեսական հարցերու մէջ պէտք եղածին չափ չեն յարգած երկրին շահերը։

Մեր նպատակը զիրենք վիրաւորել չէ։ Կ՚ընդունինք նոյնպէս որ պէտք է նկատի ունենան իրենց անձնական շահը։ Բայց ստիպուած են հաշուի առնել նաեւ շահերը այն երկիրներուն ուր կը բնակին։ Որովհետեւ անկարելի է միշտ այդ երկիրները յանցաւոր նկատել հակահրէականութեան համար։ Հրեաները մեզմէ աղէկ գիտեն որ այսօր անտեսութիւնն է աշխարհի առանցքը։

Մեր այս տողերով, որուն իւրաքանչիւր բառը կշռելով կը գրենք՝ խնդրին կարեւորութեան պատճառով, նպատակ ունինք Հրեաներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու այս փափուկ կէտին վրայ։ Թուրքին հետ շատ դիւրին է ապրիլ։ Թուրքերը աշխարհի ամէնէն վեհանձն ժողովուրդն են. բայց Թուրքին այս անհման առաքինութիւնը պէտք չէ մինչեւ վերջ չարաշահուի։ Որովհետեւ վերջ ի վերջոյ մենք ենք որ արիւն թափած ենք այս երկրին փրկութեան համար, եւ հետեւաբար մեր իրաւունքն է պահանջել որ թոյլ տրուի մեզի օգտուիլ երկրին բարիքներէն։

×

Միլլիէթ կը գրէ.— Թրակիոյ կարգ մը վայրերէն Հրեայ բնտանիքներ եկած են Պոլիս։ Մեծ մասը Ջանաք Գալէէն, Կէլիպոլուէն, Ուզուն Քէօփրիւէն, Գըրգլար Էլիէն եւ Լիւլէ Պուրկազէն են։ Այս Հրեաները մտադիր են հոս գործելու։ Եկողներուն մեծ մասը իրենց ինչքերը միասին բերած են, եւ կալուածներն ալ ծախած։

Եթէ կատարուելիք քննութեամբ հաստատուի թէ ճնշում մը գոյութիւն ունի, յանցաւորները դատարանի պիտի յանձնուին։ Բայց կառավարական այս քննութիւնը արգելք մը չէ որ բողոքարկուները դատարան դիմեն այն անձերուն դէմ, որոնց համար կը պնդեն թէ նեղած են զիրենք։

Տեսնուեցանք Պոլիս եկած կարգ մը հրեայ ընտանիքներու հետ։ Ոմանք ըսին թէ Պոլիս եկած են աւելի լայն սահմանի վրայ գործելու եւ յայտնեցին թէ իրենք հարազատ հայրենասէրներ են։ Ուրիշներ ալ յայտնեցին թէ եկած են, վախնալով որ քարոզութեան ազդեցութեան տակ մանուկի ճնշումներու կրնան ենթարկուիլ ժողովուրդին կողմէ։ Շատեր ալ իրարու նայելով եկած են։

⁂ Պոլսոյ հրեայ վաճառականներէն Նիսիմ Թարանթօ էֆ. յայտարարեց մեր խմբագրին.— Մեր ընկերներէն ոմանց Թրակիայէն հեռանալը նախ զարմանք եւ մտահոգութիւն պատճառեց մեզի, բայց վճռապէս կ՚ենթադրէինք թէ մէջտեղը թիւրիմացութիւն մը կայ։ Եւ ասիկա հաստատուեցաւ այն յայտարարութեամբ զոր ըրաւ վարչապետ Ըմէթ փաշա։ Այսօր հրէական խնդիր մը գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ։ Մեր փոքրերէն սկսեալ մինչեւ մեծերուն արիւնին մէջ մտած է Թրքութիւնը։ Այնքան Թրքացած ենք որ չենք կրնար բաժնուիլ այս հայրենիքէն։ Մեր տղաքը Թրքական մշակոյթի համաձայն կը դաստիարակենք։ Հինգ դար յետոյ իսկ խնդրոյ առարկայ չպիտի կրնայ ըլլալ նման թշնամութիւն մը։ Արդէն մէջտեղը խնդիր չկայ»։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի շրջանին սկաուտական խումբերը շաբաթ գիշերուընէ սկսեալ բանակած էին Բոպէնասնի բարձունքը եւ այդ առիթով Կոմիտաս երգչախումբին հետ միասին սարքած էին դաշտահանդէս մը, որ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։

Կիրակի կէսօրէն վերջ փոքր հանդէս մը տեղի ունեցաւ, որուն ընթացքին Կոմիտաս երգչախումբը Պ. Նշան Սերգոյեանի ղեկավարութեամբ երգեց քանի մը ազգային երգեր, Պ.Ս. Տէր Թովմասեան բացատրեց Վարդավառի նշանակութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ ազգային բնդհ. պետ Պ. Գ. Ցակոբեան խօսեցաւ պարզ բայց գեղեցիկ ճառ մը, ձաղկելով Հ. Մ. Ը.Մ.ի դէմ եղած վերջին «ելոյթ»ը եւ պանծացնելով այդ Միութեան գործն ու նպատակը։

Պարերը անցան շատ մեծ խանդավառութեամբ եւ տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն գիշերը։

Իսկ բանակումը վերջացաւ կիրակի երեկոյին մեծ կանոնաւորութեամբ։ Կը շնորհաւորենք Փարիզի շրջանին խմբապետ Ժ. Մինթանճեանը, անոր գեղեցիկ կազմակերպութեան համար։

Ներկայ մը

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Ժընեւէն կը գրեն մեզի.—

Տեղական վարժարաններու մէջ, կարգ մը հայ աշակերտներ լաւ վկայականներ ստացան։ Երկու աշակերտներ Պարգեւ Նիկոլեան եւ Սարգիս Կարապետեան աւարտեցին քոլէճի շրջանը։ Կարապետ Ազատեան, բացարձակ սեր մը, Գեղարուեստից վարժարանի ճարտարապետական բաժնին Բ. դասարանի առաջնութիւնը շահեցաւ լաւագոյն նիշերով, իսկ Վիգէն Գարմէն մասնակցելով քոլէճի բարձրագոյն դասարաններու Ազգերու Դաշնակցութեան մրցումին, ստացաւ առաջին մրցանակ, միակը իր դասարանին մէջ։

Այս ուրախառիթ լուրերը կը հաղորդեմ «Յառաջ»ի, որովհետեւ գիտեմ թէ ան որքան կը գնահատէ արժէքները, մանաւանդ օրերուն։

⁂Պէյրութի ամերիկեան բժշկական համալսարանի այս տարուան շրջանաւարտներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Օր. Բերկրուհի Զըթըրեան, մօրեղբօր աղջիկը ծանօթ լուսանկարիչ Գ. Ճօլօլեանի, որ իր աւարտական քննութիւնները անգլիերէնով մեծ յաջողութեամբ անցընելէ յետոյ, նոյնքան յաջողութեամբ փայլած է նաեւ ֆրանսական կառավարութեան պաշտօնական քննութեանց մէջ, այս անգամ զուտ ֆրանսերէն։

Օր. Զըթըրեան, իր շատ երիտասարդ տարիքին մէջ բժշկուհիի տիտղոսը ստանալէ յետոյ, հրաւիրուած է Լաթաքիա քաղաքը, իր բժշկական ասպարէզին նուիրուելու։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՒ Պ. Թաթարէսքու, Ռումանիոյ վարչապետը, ելմտական նախարարին հետ: Կարեւոր խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ ֆրանսական կառավարութեան հետ:

ԵՐԵՔ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ փոխառութիւն մը հրապարակ հանուեցաւ կառավարութեան կողմէ, ի հաշիւ տասը միլիոնի որ արտօնուած էր 1933 դեկտեմբերին: Պարտաթուղթին արժէքն է 1000 ֆրանք, տոկոսը՝ 4 առ հարիւր, գինը՝ 950 ֆրանք, վճարելի 50 տարիէն եւ 400 ֆրանք պարգեւով:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊԵՏՐՈՍՈՎ, որ Լէնինի եւ Մարտովի հետ կը կազմէր Պլեխանովի եւ Աքսէլրոտի աշակերտներուն երրորդութիւնը, իբրեւ հիմնադիրներէն Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան, մեռաւ Փարիզի մէջ: 65 տարեկան էր: Մինչեւ իր մահը կը հրատարակէր փոքր ամսագիր մը, *«Սոցիալ դեմոկրատի մը յուշերը»*:

ՂԱԼԱԹԻՈՅ (ՊՈԼԻՍ) Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին բանագրաւող սրիկաները դատ բացած են խնամակալներուն եւ պահապանին դէմ, յայտնելով թէ իրենց վրայ յարձակած եւ մահուան սպառնալիք բրած են...

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Չորեքշաբթի օրուան մրցումը աւելի հետաքրքրական եղաւ: Երկու մրցորդները, Մարթանօ եւ Անթօնին Մաներ իրարու օձիք չձգեցին, բայց այս հանգրուանին, Կըրնոպլը–Գափ (102 քիլոմեթր) առաջին հանդիսացաւ Մարթանօ, եօթը երկվայրկեան առաջ մտնելով Գափ: Երկրորդ եղաւ Մաներ: Լաֆրէյի գագաթը մագլցելուն մէջ շահեցաւ սպանիացի Թրուէպպա, որ անցած տարի «լեռներու թագաւոր»ը հռչակուած էր:

Մարզական շրջանակները անհամբեր կը սպասեն այսօրուան եւ վաղուան մրցումներուն ելքին: Երկու մրցորդներուն միջեւ իսկական ճակատամարտ մըն է որ կը մղուի: Մարթանօն պիտի ջանայ ընդհ. դասաւորման առաջնութիւնը խլել իր մրցակիցէն որ վեց վայրկեանի տարբերութիւն ունի: Այսօր ուրբաթ՝ կը կտրեն Տիներ–Նիս (156 քիլոմէթր) նոյնպէս լեռնային: Իսկ շաբաթ դադար է Նիսի մէջ: Նիսէն վերջ մրցումը պիտի վերսկսին Պիրէնեան լեռներուն մէջ: Դասալիք եղան երեք հեծելանորդներ եւս՝ գերմանացի երկու եղբայրներ, Ֆոլքէ եւ ֆրանսացի Վիրաթէլ:

62 հոգիէն մնացած են 44 հոգի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքոնի ծանօթ հաւաքավայրը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Ճիհանեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երեք խումբերու Քրիստափոր, Մուրատ եւ Ռոստոմ (Շաւօ) բոլոր ընկերները այսօր Ուր. երեկոյ ժամը 7.30ին Ակումբին մէջ: Շար. նախորդ երկու ժողովներու: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gare*ի սրահը: Շրջ. ժողովի օրակարգերու շարունակութիւն:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ շարունակութիւն նախորդ ժողովի օրակարգի:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՎՌԱՄՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Հովանաւորութեամբ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն իրիկուան ժամը 9
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (*Պազ Մըզիւրին մօտ*)
Բանախօսութիւն, երգ, պար, եւյլն:
կը նուագէ *Եփրատ* նուագախումբը: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդ. գիներով:
Հաղորդկց. միջոց.— *Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Ընդհանուր շոգեկառք, իջնել Մէօտօն Վալ Ֆլորի:*

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն 10
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նոր, Լը Ռէնսի
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՃԱԶ ԳԱՆՏ *ՊԱՐ* *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ*
Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց
ՄՈՒՏՔ 5 *ՖՐԱՆՔ*
Հաղորդկց. Միջոց.— Օթօպիւս Օբէրաէն կամ Փօրթ Մայօ 21AB: Կար տը լ'Էսթէն կարկամի գիծը, իջնել Ռէնսի-Բավիյօն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած՝ *Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ԳՈԻԱ ՔՈԼՈՆԳԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ* կողմէ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Պիտի բանախօսէ՝ ՏԻԿԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
գեղարուեստական խնամեալ բաժին: բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն *եւ* ճայկական պարեր:
Հաղորդկ. միջոց.— Շոգեկառք՝ Սէն Լազարէն, փոքր քիլիշէն ճանրակառք թիւ *40* եւ իջնել կար Արժանթէօյի, ուրտեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière, ուր պետի սպասեն առաջնորդներ:

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած կուսէնվիլի *ՏՈՒՐՈՍ* խումբին կողմէ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կուսէնվիլի Անտառին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պարեր:
կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

ՊԱՏԱՐԱԳ - ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ
Մարսէյլի Պոլսեցիներու Միութեան *եւ նախագահութեամբ Թեմիս հրաժարեալ Առաջ.* Գր. եպ. Պալաքեանի *ի յիշատակ* Տիկ. Զապէլ Ասատուրի *(Սիպիլ), եւ Միութեանս հիմնադիր հանգուցեալ անդամներէն* Մինաս Չերազի *եւ* Սմնիկ Չիֆթէ-Սարաֆի, *այս Կիրակի Պոմօնի եկեղեցւոյն մէջ: Ս. Պատարագի եւ Հոգեհանգստեան երգեցողութիւնները պիտի երգուին ներդաշնակօրէն, Մարսէյլի Կեդր. Դպրաց Դասու կողմէ, ղեկավարութեամբ երաժշտապետ Պ. Լ. Ճերահեանի:*

Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ յարգանքի խօսք պիտի առնեն Տիկ. Ներ Ն. Քիպրիթճեան *եւ* Մատլէն Եավէր, *Պարոններ* Ա. Գափուճեան, Պ. Զարոյեան *եւ* Ա. Աբրահամեան:
Կը հրաւիրուին համարակութիւնը:

Ուսուցիչ կ'ուզուի

կը փնտռուի,

1.— Ուսուցիչ մը որ որ տիրաբար գիտնայ ֆրանսերէն լեզուն եւ ծանօթ ըլլայ ֆրանսական գրականութեան:

2.— Պատմութեան ուսուցիչ մը:
(*Երկուքն ալ Սուրիոյ համար*):
Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովը կը հրաւիրէ քաղաքի եւ արուարձաններու մէջ բնակող Ուրֆայի եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը- 31, Bld du Nord, La Rosière, Beaumont

Ողիմպիական Վիճակի մէջ

կազմակերպուած *Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզադաշտին վրայ
նաւասարդեան եւ ֆութպոլի խաղերուն կը մասնակցին Լիոնի, Տէսինի, վալանսի եւ կրընոպլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը:
ներկայ կ'ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադիր եւ Սկաուտներու ազգային պետ՝
եղբայր ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ:
Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ *եւ* ՄՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ
եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանները
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ **ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ**
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէնիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Ցուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝* **13**
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicêtre Metro: Porte d'Itali*e.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան ֆոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–16 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՄԻՒՋԻՒՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱՄՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կ... տ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *ափսէներու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բեշրեֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*
Դիմել Agop Arslanian*ի* (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 2

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր 1*ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*
Տարին 3 *անգամ* 24 *էջ, մնացեալ թիւերը* 16 *էջ,— տարեկան հաւաքածոն* 216 *էջնոց հատոր մը:*

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 *թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ* 20 *ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ* 25 *ֆր.*
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
17, Rue Damesme, 17 Paris.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

"ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ..."

»»»··«««

Հայրիկը համբուրեց Արամ, ճիշդ հարազատի մը նման, ու անոր առաջին դեղեցիկ նուէրյանձնեց,— փոքրիկներու յատուկ զէնք մը:

Իսկ Արամ, մօրը առաջարկին վրայ հետեւեալ ոտանաւորը արտասանեց հայրիկին, փոխադարձաբար.—

Հա՛յ եմ ես, հա՛յ եմ ես,
Սարսափեցէ՛ք իմ դէմքէս,
Հայաստա՛նը ազատող,
Քա՛ջ Վարդանին թո՛ռն եմ ես:

Այս արտասանութենէն վերջ, հայրիկը, մայրիկը, եւ մեծ մայրիկը, բոլորն ալ կարգով անգամ մը եւս համբուրեցին Արամ, որ երբեք չէ մոռցած լեզուն, թէեւ 40 օր հայերէն չէր խօսած օդափոխութեան ընթացքին:

Անցաւ տարի մը իրենց ամուսնութեան թուականէն: Նարդուհին, թէեւ շատ դժուարութեամբ մտած էր այս երկրորդ ամուսնութեան կեանքին մէջ, բայց, ակամայ ընտելացաւ, անշուշտ առանց մոռնալու Փայլակը, եւ իր սրտէն հանելու անոր յիշատակը: Դարձեալ, լուսաւոր ընտանեկան բոյն մը շինած էին, եւ ինը ամիս վերջ երկրորդ մանչ զաւակ մը ունեցաւ՝ Օնօնը: (Ցովնան – Նարդուհիի եղբօր անունը):

Այս տարի Արամ դարձեալ օդափոխութեան գնաց յուլիս ամսուան մէջ: Այս անգամ հայրիկը տարած էր զինքը, պէտք եղած կարգադրութիւններ ընելու, եւ ինքնաշարժին յանձնելու համար:

Արամ, հայրիկին հետ համբուրուելէ վերջ ցատկեց ինքնաշարժին մէջ ընկերներուն հետ միասին, չմոռցաւ նաեւ մայրիկին, մեծ մայրիկին, եւ Օնօյին ալ համբոյրներ ղրկել:

×

Արայի մեկնումէն հազիւ 10—15 օր անցած էր, երբ օր մը, Արային նոր հայրիկը՝ Պ. Տրիրոն, գործը կիսատ ձգելով գործարանէն տուն վերադարձաւ:

Անկողինին վրայ ինկած «ա՛խ փոր ծակեցաւ», ըսելով կը գալարուէր օձի մը նման:

Դժբախտ Նարդուհին, շուարած այս ու այն կողմը ինկած էր, դարման մը գտնելու համար...

Մեծ մայրիկը՝ Այրի Տիկին Զարդար Նշանփարեան, անմիջապէս բժիշկի դիմեց, որ քանի մը վայրկեան վերջ հասած էր արդէն:

Երկու անբախտներ, հօրաքոյր եւ եղբօրորդի, խենթի նման կը դառնային սենեակին մէջ, Տրիրոնի անկողինին շուրջը: Բժիշկը քիչ մը սիրտ տուաւ անոնց, հանգստանալու համար, եւ միեւնոյն ժամանակ պատուիրեց որ հիւանդանոց փոխադրեն:

Գործարանին մէջ աշխատանքի պահուն, ծանր բան մը վերցուցած էր, եւ կարեւոր աղիք մը պայթած, զոր գաղտնի պահեց բժիշկը:

Ճիշդ հինգերորդ օրն էր, երբ այդ քաղաքին ամբողջ հայ գաղութը խուռներամ, հիւանդանոցին առջեւ, զոյգ մը սեւ ձիերու եւսեւ կառքի մը շուրջ հաւաքուած էր...

Սեւ կառքին վրայ կ'երեւային բազմաթիւ ծաղկեպսակներ որոնց մէկուն վրայ աչքի կը զարնէր դեղեցիկ ժապաւէն մը, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն:

Պ. Տրիրոնի հիւանդութենէն մինչեւ մահ: Հինգ օր յետոյ հասած էին իր 30 տարիները:

Թաղումին օրը լրանալէ վերջ օդափոխութենէն վերադարձաւ Արամ:

Այս անգամ մեծ մայրիկն էր որ դիմաւորելու գնաց Արային, քաղաքապետարանի հրապարակը:

Տղան վար իջաւ, եւ անմիջապէս պլլուեցաւ մեծ մայրիկին ճիտը:

Բայց Արային տարօրինակ թուեցաւ, հայրիկին կամ մայրիկին բացակայութիւնը:

Քիչ յետոյ տուն հասած էին արդէն, ու դժբախտ Նարդուհին արցունքը աչքերուն կը համբուրէր Արայի սիրունիկ այտերը:

Արայ միշտ կը հարցնէր հայրիկը, բայց պատասխանի փոխարէն, արցունքն էր որ կը հոսէր մայրիկին աչքերէն:

— Մամա, ըսէ հայրիկս ո՞ւր է, ինչո՞ւ տունը չկայ...:

= ...

— Մամա, մամա, ինչո՞ւ չես ըսեր, հայրիկս գործի՞ գնաց փարիզ*:*

— Չէ... անուշիկ ձագուկս:

— Հապա ո՞ւր գնաց նորէն, մամա:

— Նորէն... «Մեռելներու քաղաքը»... գնաց:

— Էհ, ե՞րբ պիտի գայ նորէն, մամա:

— Ալ չպիտի գայ...իմ պզտիկ ձագուկս, այս անգամ մենք հոն պիտի երթանք...:

— Ե՞րբ պիտի երթանք, նորէն օթոյո՞վ պիտի երթանք:

—Հա մայրիկը մտացաւ քեզի, երբ որ հայրիկը նամակ գրէ, այն ժամանակ օթոյով պիտի երթանք...:

×

Այդ օրը, մեռելոցի օրն էր: Քաղաքին ամբողջ բնակչութիւնը (ո՞ր ընտանիքն է որ մեռել մը չունի) ճամբայ ինկած էր դէպի մեռելներու քաղաքը*.... Թարմ, գոյնզգոյն ծաղկեփունջերով ողողուած էր ամէն կողմ: Ամէն մարդ մէկ-երկու փունջ ձեռքին կը քալէր:*

Նարդուհիին հօրաքոյրը եւ բարեկամները եւս այցելած էին առաւօտեան, եւ թարմ ծաղկեփունջ մը դնելով Տրիրոնի գերեզմանին վրայ, վերադարձած էին: Զէին թողած որ Նարդուհին ալ այցելէ, բայց մանկամարդ կինը աղաչելով, յաջողեցաւ համոզել մօրաքոյրը:

Եւ կէսօրէ վերջ պատրաստուեցաւ մեկնելու համար դէպի «մեռելներու քաղաքը»:

Միասին առաւ Արամ, որուն խոստացած էր արդէն, որ միասին պիտի երթային հայրիկին քով: Նոյնպէս Օնօնը որ հինգ ամսուան էր տակաւին:

Գերեզմանատունը բաւական հեռու էր, իրենց տունէն մօտ մէկ ժամ պիտի տեւէր իրեն համար, որովհետեւ, վրան հոգի եւ ոյժ չէր մնացած քալելու: Բաւական քալելէ վերջ, մտան թարմ ծաղկավաճառի մը խանութը եւ փունջ մը գնելէ վերջ շարունակեցին ճամբան:

Օնօնը եւ ծաղկեփունջը միասին էին կառքին մէջ, զոր կը քշէր Նարդուհին, իսկ Արամ, երբեմն մայրիկին կողքէն կը քալէր, շարունակ հարցնելով թէ «Նորէն այն տեղա՞ց (քաղաք, հրապարակէն) պիտի առնենք օթօն:

Վերջապէս հասան «մեռելներու քաղաք»ը, ուր անհամար բազմութիւն կար:

Մօտեցան իրենց գերեզմանին, ուր հայրիկը յաւիտեան կը քնանար ցուրտ հողին տակ:

Նարդուհին կառքը կեցուց գերեզմանի կողքին, եւ սկսաւ Արայէն գաղտնի արցունքները հոսեցնել ձեռքի ծաղկեփունջին վրայ:

Արայի հարցումին խեղդուած ձայնով մը պատասխանեց Նարդուհին.— Ահիկա է հայրիկին տունը, բայց ինքը հոս չկայ, այսօր գործի գացեր է, վաղը նորէն պիտի գանք:

Արամ շատ տխրեցաւ հայրիկը չըտեսնելուն համար: Ի՞նչպէս պիտի համբերէր մինչեւ վաղը, դժգոհ նայեցաւ գերեզմանին շուրջ շինուած երկաթ ձողերէն մէկուն առջեւ, եւ ըսկսաւ խաղալ ձողէն միւս ձողը ձգուած երկաթ շղթային հետ:

Նարդուհին չկրցաւ բաժնուիլ Տրիրոնի թարմ հողակոյտէն, եւ օրը իրիկուն ըրաւ երախաներուն հետ:

Այդ օրը, չարժանկարի ժապաւէնի մը նման աչքին առջեւէն եկան ու անցան, ծնողքը, եղբայրները եւ քոյրերը, որոնք անհետ կորած էին անապատներուն մէջ: Փայլակը որուն գերեզմանը հայրենիքին մէջ կը գտնուէր: Անհաւասիկ այս գերեզմանը օտար երկնքի տակ, թերեւս վաղը մ... օր, ասալ ձգեն եւ հեռանան:

Շատ ուշ էր արդէն ժամանակ... Դժբախտ Նարդուհին երկու բազուկները բանալով կը հեծկլտար, բայց արցունքները կոկորդը խեղդեցին, այլեւս չկրցաւ: Աչքերը մթագնեցան եւ ուժասպառ ինկաւ մանկական կառքին առջեւ... Պայծառ երկինքին վրայ սկսան աստղեր երեւալ: Փոքրիկ Օնօնը իր կառքին մէջ մո՛ւշ-մուշ քնանար, իսկ սիրունիկ Արամ, մանտրիկ թաթիկներով ամուր փաթթած էր իրենց մեռելատան երկաթ ձողերէն մէկուն, ու չէր ուզեր բաժնուիլ...:

ՆԵՐՍԷՍ Գ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ
(Վերջ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Աննա Վարպետեան զաւակները՝ Զարուհի, Երջանիկ Գրիգոր կը փնտռեն իրենց ամուսինը եւ հայրը, Միսաք Վարպետեան *որ կորսնցուցած են 1922, Իզմիրի աղէտին: Իր մասին լուր ունեցողները կը խնդրուի իմացնել Պ. Գրիգոր Վարպետեանի* 15, rue du Terrasse, Marseille: *Ճշգրիտ ... տուողին նուէր:*

ՎԱՐՁՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ
Փարիզի մէջ, 73, Ave. d'Italie *փողոցին վրայ, նոր շէնքի մէջ, ... յարկ, 2 մեծ սենեակ, մէկ մեծ ... հանոց, մեծ պահարան, ջուր, ելեկտր. եւ կազ՝ 3300 ֆր. տարեկան, ... մէջը: Ազատ է 1 Օգոստոսէն: Դիմել դռնապանին:*

Սանդուխ C, *յարկ* 5, *յարկաբաժին* 86:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 14 Juillet 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2547

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐԵՆ ԳԻՇԵՐ-ՑԵՐԵԿ

Յուլիս 14: Զօրահանդէս: Խրախճանք: Ու մանաւանդ պար: Երեք օր, երեք գիշեր: Փողոցէ փողոց եւ հանդիպողին հետ...

Ի՞նչ օգուտ պատմութիւն թղթատել, տեսութիւններ պարզել: Բացատրե՛լ «օրուան տօնին իմաստը»:

Ահա մէջտեղն է «օրուան տօնը», շօշափելի եւ մերկապարանոց: Միս ու ոսկոր: Մարմիններ թրթռուն: Ոտքեր ոստոստուն: Եւ ծիծաղ մը ծովու պէս ծաւալուն, անոր պէս ծփուն: Ժպիտներ տաք-տաք, որ մրցումի ելած են տաքին հետ...

Միւս բոլոր բացատրութիւնները — պատմութիւն եւ քաղաքական կամ ընկերային տեսութիւն — կը հալին այս պատկերին առջեւ: Կը մնան չուքի մէջ:

Տօն է, տօ՛ն: Այսինքն՝ ազատութիւն, — իրաւունք երգելու, խնդութեան կանչեր արձակելու, թեւ թեւի պարելու եւ համբոյրնե՛ր փոխանակելու:

Ինչո՞ւ կ'ուզէք իմաստ մը փնտռել միւս բառերուն մէջ — եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն — երբ ունինք միակ արտայայտիչ բառը, — ազատութի՛ւն:

Ժողովուրդները մէկ են ամէն տեղ, երբ տօն է, — ազատութիւն:

Մնացեալը, քաղաքակրթութիւն եւ գիտութիւն, չպարներ են որ գոյն կուտան եւ անջրպետներ կը բանան: Բայց, չեն կրնար փոխել բնութիւնը մարդուն եւ տենդը անոր աչքերուն:

Ուրեմն, յուլիս 14 է այսօր եւ կը թրթռայ բովանդակ Ֆրանսան: Փարիզի պողոտաներէն մինչեւ յետին գիւղը: Եւ, սահմանէն դուրս ալ, ամէն տեղ ուր ֆրանսական համբանք մը բոյն կազմած է:

Թերեւս ոչ մէկ ազգային տօն այնքան ժողովրդականացած, փողոց իջած է, որքան ֆրանսականը:

Անշուշտ անոր համար որ, ազատութեան գաղափարը՝ Ֆրանսայի մէջ՝ վերացական տեսութիւն մը չէ, այլ թանձրացեալ վայելք մը: Մատչելի բոլորին համար:

×

Չե՞նք ունեցած, մենք ալ «ազատութեան» տօներ:

Այսինքն առիթներ, ուր կարենայինք բարձրաձայն արտասանել «արգիլուած» բառեր, ու թեւ տալ մեր երեւակայութեան, ինչպէս երգերուն:

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, եւ նմանութիւնը կատարելով փոխաբերաբար, ազատութեան տօն մը — տենչ մը — չէ՞ր «Արիք Հայկազունք»ի տարեդարձը, սուլթանախնամ սատանին մէջ:

Եւ ազատութեան թռիչքը չէ՞ր որ հազարներ ու հազարներ կը համախմբէր Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետի սարալանջին վրայ, Վարդավառ օրով...

Ունեցանք «ազատութեան» խոյանքներ՝ նաեւ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին: Խանդաղանձ մթնոլորտի մը մէջ:

Իսկ բուն ազատութիւնը — պետական ստորոգելիներով — եկաւ ու գնաց ինչպէս գարնանային արեւածագ մը: Երբ շատ ուշ էինք մնացեր, կամ ունէինք արթնութիւնը քնաթաթախ աչքերու:

×

Եւ ահաւասիկ զրկուած բոլորէն: Մինչեւ իսկ հողէն:

Ազատութի՞ւն: Այո, ունինք այսօր ալ: Եւ սանձարձակ: Անսկիզբ եւ անվախճան: Աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ, «բացի այն երկրից որ կոչւում է Հայաստան»...

Ազատութիւն՝ թռչելու, կանչելու, խաղալու եւ... իրար բզքտելու:

Ազատութիւն՝ մինչեւ իսկ ազատութեան տանող բոլոր տենչերը խեղդելու, բոլոր ճիգերը խափանելու:

Ազատութիւն՝ ազատութիւնն ալ ծաղրանկարի վերածելու, օտարներու ապշահար աչքերուն առջեւ...

Հազիւ տեսած ազատութեան ծաղկոցը կամ նախակրթարանը, նետուեցանք ուսումնարանն ու ճեմարանը, — եւ արդէն կ'ստատենք սիգաճեմ եւ բարձրասլաց: Սանձակոտոր եւ անզուգական:

Մինչ ուրիշները դարեր ու դարեր ծծելով ազատութեան ակունքը, կրցան, սորվեցան կանգ առնել տեղ մը, — մենք մրցանիշը կոտրեցինք այս ճամբուն վրայ: Նոյն իսկ հայրենիքէն դուրս:

Անշուշտ անոր համար որ երբեք չունեցանք իրական ազատութիւն: Այսինքն անոր տարրական գիտելիքը:

Կ'ունենա՞նք այսուհետեւ, տարուէ տարի ցմրուր քամելով բնի պանդխտութեան մը դառնութիւնները:

Կ'ունենա՞նք թեւ թեւի քալելով աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն հետ, վայելելով անոնց լայնանիստ ազատութիւնը, դիտելով անոնց խրախճանքն ու ցնծութիւնը, բայց, միեւնոյն ատեն սերտելով գաղտնիքը անոնց ազատութեան:

Դժուա՛ր է պատասխանել: Հարցումն անգամ կը խռովէ մեր հոգին, երբ աչքի առջեւ կը բերենք համայնապատկերը մեր կեանքին, տարիներու պանդխտութենէն յետոյ:

Խռովիչ է հարցումը եւ դժնդակ՝ պատասխանը:

Մինչ մարդիկ այստեղ կը պարեն երեք օր ու գիշեր, փողոցէ փողոց, եւ առանց դասակարգի խտրութեան, մենք միայն ա՛յդ է որ կը տեսնենք, ու կը մոռնանք միւսը:

Կը մոռնա՛նք թէ նոյն իսկ ազատութիւնը ծնունդն է կարգ ու կանոնի, յարատեւ աշխատանքի եւ անսասան հաւատքի, հաւաքական գործունէութեան եւ անհնարին վերիվայրումներու:

Ու մանաւանդ կը մոռնանք թէ՝ լեռ էինք, դաշտ իջանք, եւ հիմա փոշեր ենք ցամաքէ ցամաք, զրկուած ե՛ւ խարիսխէ ե՛ւ արմատէ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԿԱՅԻՆ ՁԵՒԱՓՈԽՈՒՄԸ

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՆՈՅՆ ՄԱՐԴԻԿՆ ԵՆ

Երէկ հաղորդած էինք Կէփէուին (Չեկա) վերակազմութեան հրամանագիրը:

Մոսկուայի մամուլը երկար բացատրութիւններ կուտայ կատարուած փոփոխութեան մասին, չեշտելով թէ երբեք տկարացած չէ խորհրդային իշխանութեան թաթը:

Համաձայն տրուած բացատրութեանց, խորհրդային պատժական դրութիւնը կը մնայ ամենազօր, որովհետեւ խորհրդային դատարանները այժմ ի վիճակի են անողորմաբար եւ արագօրէն ոչնչացնելու դաւաճաններն ու օտար գործակալները: Մինչեւ հիմա Չեկային ծառայող օրկանները պէտք չարունակէին հետապնդել ոճրագործներն ու դասակարգային թշնամիները, բայց իրենց քննութեանց արդիւնքը պէտք յանձնէին օրինաւոր դատարաններու: Կատարուած փոփոխութիւնը կը կազմէ երրորդ շրջանը յեղափոխական ամենազօր օրկանին՝ Չեկայի զարգացման ճամբուն վրայ: Այս առթիւ «Փրավտա» կը գրէ.

— «Կէփէուին անհետացումը ամենամեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ բովանդակ Խորհրդային Միութեան մէջ, որովհետեւ այդ անուն մըն է զոր սիրել սորվեցան տասնեակ միլիոնաւոր գիւղացիներ եւ բանուորներ: Կէփէուն ոչ միայն բաց սուր մըն էր, այլեւ մէկը խորհրդային կարգ ու սարքի դատախբակչական ամէնէն կարեւոր եւ ազդու զէնքերէն: Անոր շնորհիւ, եւ պարտաւորիչ աշխատանքի միջոցաւ, վերակազմուեցան եւ երկրորդ անգամ ծնան տասնեակ հազարաւոր մարդիկ որ մոլորած էին դրամատիրութեան կողմէ»:

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ՝ այս բոլորին մէջ միակ իրական փոփոխութիւնը այն է որ կը ջնջուի առանց դատաստանի մահավճիռ արձակելու իրաւունքը, բոլոր դատական իրաւասութիւնները փոխանցելով նորահաստատ ներքին գործավարութեան, բայց արտօնելով վարչական պատիժները (աքսոր, տաժանակիր աշխատանք եւայլն): Հրամանագիրը չի խօսիր մահապատժի մասին, որ հաւանօրէն պիտի կրնայ տրուիլ միայն կանոնաւոր դատարաններու միջոցաւ:

Խնդիրը այն է որ, Չեկային իրական վարիչները խմբովին փոխադրուած են ներքին գործավարութեան մէջ: Այսպէս, գործավար Եակոտա եւ երկու օգնականները՝ Ագրանով եւ Պրակովիեւ հանրածանօթ չէկիստներ են, եւ հանգուցեալ Մենժինսկիի ամէնէն աչառու գործակիցները: Յեղափոխութեան սկզբնական շրջանէն իսկ, Եակոտայի անունը սերտօրէն կապուած է զանգուածային գնդակահարութեանց հետ: Վերջերս ստացաւ ամենաբարձր կարմիր աստիճանը, բանի աշխատանքով շինուած ջրանցքի մը լրացման առթիւ: Ագրանով, Եակոտայի օգնականը, Չեկային միացաւ 15 տարի առաջ եւ աստիճանաբար յառաջացաւ, անոր աջ բազուկը դառնալով 1933 փետրուարին: Ան էր որ «հաշուեյարդարի ենթարկեց Քրոնշթատի ապստամբութիւնը (1921) եւ այնուհետեւ ճզմեց բազմաթիւ դաւադրութիւններ: Հռչակաւոր է իբրեւ բացառապէս վայրագ եւ ոխակալ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՔՆՆԻՉՆԵՐ ՂՐԿԵԼՈՎ Կ'ՈՒԶԵՆ ԽԵՂԴԵԼ ԽՆԴԻՐԸ

Թուրք մամուլին օձի լեզուն

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (8 եւ 9 յուլիս).

Քաղաքային աւագ քննիչ Իպրահիմ Սապրի եւ քննիչ Սամի պէյեր Էտիրնէ մեկնեցան, ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյի միանալու համար: Գործավարէն հարկ եղած հրահանգը առնելէն յետոյ, անոնք անմիջապէս գործի պիտի սկսին, քննելու համար Թրակիոյ Հրեաներուն գաղթի պատճառները: Քննութիւնը արագ պիտի կատարուի եւ տեղեկագիրը կարճ ատենէն պիտի ներկայացուի գործավարութեան եւ վարչապետութեան:

Միւս կողմէ, տրուած հրամանին վրայ, Պոլիս գտնուող քաղաքային չորս քննիչներն ալ Թրակիա գացին: Քաղաքային քննիչ Ֆայիք պէյ ալ Թէքիրտաղ գնաց:

× Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշա, Հրեաներու գաղթի մասին հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ Պոլսոյ մամուլին.

— «Էնկիւրիի մէջ լսեցի թէ Թրակիոյ կարգ մը վայրերէն Հրեաներ Պոլիս եկած են, լքելով իրենց տեղերը: Շատ ցաւալի դէպք մըն է: Ինչպէս յայտնի է, կարգ մը երկիրներու մէջ հակասեմական շարժում կայ: Այս հոսանքները երբեմն թէեւ կրցած են մեր երկիրը գալ, բայց երբեք չեն կրցած գործնական ու ընդհանուր ազդեցութիւն մը գործել, եւ որ եւ է անկանոնութեան տեղի չէ տրուած»:

«Բոլոր հայրենակիցները կը գտնուին հանրապետական օրէնքներու պաշտպանութեան տակ: Բնաւ կարելի չէ թոյլատրել որ ո եւ է անհատ յարձակման ենթարկուի: Որոնք ալ ըլլան անոնք որ ստիպեր են Թրակիոյ Հրեաները լքել տեղերը, բնականաբար պիտի պատժուին հանրապետական օրէնքներու սահմանին մէջ: Կառավարութիւնը այս մասին հարկ եղած միջոցները ձեռք առած է արագօրէն: Ներքին գործավարը այս մասին տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարելու համար Թրակիա գնաց: Կասկած չկայ թէ յանցաւորները արագօրէն պիտի պատժուին: Վարչապետը այս մասին որոշակի եւ վճռական յայտարարեց Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ: Ո եւ է արգելք չկայ որ իրենց տեղերը լքող Հրեաները վերադառնան: Կառավարութիւնը զանոնք կը պաշտպանէ բոլոր թուրք հայրենակիցներու նման»:

⁂ Րիւթէր գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս ալ Ռուսիոյ մէջ պաշտօնական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, հակասեմականութիւնը ճզմելու համար: Թուրքիոյ մէջ խստիւ պիտի պատժուին այն պաշտօնեաները որոնց մասին համոզում գոյանայ թէ Հրեաները վտարած են Թրակիայէն:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱ՞Ն

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Թրակիայէն Պոլիս եկած Հրեաներուն կարեւոր մէկ մասը կը պատրաստուի վերադառնալ իրենց տեղերը: Պոլիս եկած Հրեաներուն թիւը առ առաւելն 1500 է: Եւ գործին մէջ միակ շահող հաստատութիւնը՝ Արեւելեան ընկերութիւնն է, որ 6000 ոսկիի տոմսակ ծախած է: Եւ կասկած չկայ թէ նոյնչափ գումար մըն ալ պիտի շահի, երբ Հրեաները վերադառնան իրենց տեղերը:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ:

Մէկ կողմէ Թրակիա մնացած Հրեաներու ապահովիչ հեռագիրներուն, միւս կողմէ ալ կառավարութեան տուած հաւաստիքներուն վրայ, 15 հրեայ ընտանիքներ Գըրգլար Էլի մեկնեցան: Երբ կը սպասուէր որ անոնց միւս հայրենակիցներն ալ հետեւին իրենց, հասկցուած է որ կարեւոր մաս մը տակաւին անիմաստ վարանումի մը մէջ է:

Հաստատուած է որ զանգուածային գաղթին առաջքը առնուած է: Հակառակ անոր որ Թրակիոյ իրենց ազգականներէն եկած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ կացութիւնը բոլորովին բնական է եւ որեւէ նեղութիւն տեղի չունենար, հրեայ հայրենակիցները տակաւին չեն վերադառնար եւ կը սպասեն ներքին գործավարին քննութեանց արդիւնքին: Ասիկա զարմանք պատճառած է ամէն կողմ: Որովհետեւ խնդիր չէ մնացած, երբ կառավարութիւնը ձեռք առած է այդ դէպքերը, որոնք կը բաղկանան ապակի կոտրելու եւ սպառնալու նման տեղական մէկ երկու միջադէպերէ:

Արդէն, իրաւասու անձերու համաձայն, ճիշդ չէր նոյնիսկ չափազանցել կարգ մը անխելքներու կրած նեղութիւնները եւ սպառնալիքները, եւ խուճապի մատնուելով գաղթել: Հրեայ հայրենակիցները կրնային պարզ հեռագրով մը դիմել ներքին գործավարութեան եւ տեղւոյն վրայ սպասել արդիւնքին: Ամէնէն ճիշդ ընթացքն ալ այս էր: Փոխանակ աւելորդ եւ անտեղի խուճապի մը մատնուելով Պոլիս փախչելու եւ հրապարակի վրայ կարգ մը անիմաստ զրոյցներու տեղի տալու, Հրեաները եթէ հանդարտօրէն մնային իրենց տեղերը, երեւակայական հակասեմականութիւնը խօսքի նիւթ անգամ չպիտի ըլլար: Արդէն, յայտնի է թէ մեր երկրին մէջ այս տեսակ հոսանք մը չկայ: Հետեւաբար պատճառ չկայ որ մեր հրեայ հայրենակիցները չվերադառնան իրենց տեղերը:

Խելքը գլուխը հրեայ մտաւորականները բացէ ի բաց կ'ըսեն ասիկա: Հաւանական է որ եկողներուն մէկ մասը վերադառնայ:

⁂ Թրակիայէն Պոլիս եկած Հրեաներէն 12 ընտանիքներ ալ վերադարձան իրենց տեղերը, կ'ըսէ «Միլլիէթ», աւելցնելով թէ վերադարձողներուն թիւը քիչ է, բաղդատմամբ եկողներուն: Կը թուի թէ Հրեաները մէկ մէկ – երկ երկու պիտի վերադառնան: Գըրգլար Էլիէն եկած լուրերը նորէն կը հաստատեն թէ որ եւ է անպատեհութիւն չկայ անմիջապէս վերադառնալու մէջ:

ՔՆԱՐԲԵՐ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

Ծանօթ գրող Վալա Նուրէտտին (Վա-Նու) կը գրէ «Հապէր»ի մէջ.

Ի՞նչ պիտի նշանակէր Հրեաները վտարել Թրակիայէն, երբ անոնք պիտի գան ապաստանիլ Պոլիս, նոյնպէս թրքական քաղաք մը: Փոքրամասնութիւն մը շրջանակի մը մէջ կեդրոնացնել, զայն տկարացնել չէ, այլ ընդհակառակն՝ զօրացնել: Արդ, այս մեթոտը բնաւ յանձնարարելի չէ, Հրեաները ձուլելու, զանոնք թուրք մշակոյթին յարմարցնելու համար: Ասոր համար հարկ պիտի ըլլար ոչ թէ կեդրոնացնել Հրեաները, այլ զանոնք ցրուել թուրք զանգուածներու մէջ:

Անոնք որ ըսած են Հրեաներուն թէ «հեռացէք Թրակիայէն եւ Պոլիս գացէք», բնաւ չեն ծառայած ձուլման դատին: Իմ հաշուիս, ես չեմ կրնար իբրեւ լուրջ ընդունիլ այն տեսակէտը կամ հէքեաթը թէ Հրեաները տնտեսական գերակայութիւն մը կը հաստատեն հոն ուր որ կը տեղաւորուին: Ես անոնցմէ եմ որոնք կը հաւատան թէ թուրք ազգը ընդունակ է մրցելու բոլոր ցեղերուն եւ նոյն իսկ տնտեսական հողին վրայ: Հակառակը ենթադրել՝ պիտի նշանակէր նուաստացնել մեզ: Թող ուրիշ ազգեր հակասեմականութեան միջոցաւ պաշտպանուին, բարոյապէս իրենք զիրենք վար նկատելով հրեայ տարրէն: Մենք որ չենք կրնար այս զգացումէն տարուիլ, չենք կրնար նաեւ հակասեմական ըլլալ»:

⁂ Արդուինի երեսփոխան եւ «Վաքըթ»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ.

—«Թուրքիոյ մէջ Հրեաներուն դէմ ոչ կրօնական, ոչ ալ քաղաքական որ եւ է թշնամութիւն գոյութիւն ունի: Շատ շատ կրնայ ըլլալ որ վերջերս արտասահմանէն եկած հակասեմական քարոզութիւնները Թրակիոյ մէջ բորբոքած են անհատական տնտեսական հակառակութիւնները, եւ կամ գործի անցած են անոնք որ շահ կը տեսնեն հրապարակը հակասեմականութեամբ խառնակելու մէջ:

Եթէ Հրեաները այս ձեւով ըմբռնէին կացութիւնը, իրենց տեղերէն չարժելու չէին: Մինչդեռ անոնք արժէք տուին գրգռիչներու եւ քարոզիչներու խօսքերուն, եւ կարծեցին թէ կառավարութեան կարգադրութեամբ է որ Պոլիս կը փոխադրուին:

Եւ վերջապէս, այս տեսակ գաղթերը համաճարակի բնոյթ ունին: Երբ մաս մը ընտանիքներ որ եւ է կասկածամտութեամբ մեկնին, ուրիշներ ալ անմիջապէս կը հետեւին անոնց: Այսպէս է որ գաղթը նախ սկսաւ Չանագ Գալէէն, մէկ օր յետոյ անցաւ Կէլիպօլու, անկէ ալ Էտիրնէ եւ վերջապէս Գըրգլար Էլի:

Հանրապետական կառավարութիւնը իր ձեռքն ունի օրէնքներ, ինչպէս նաեւ ամէն միջոց՝ զանոնք գործադրելու: Ըսել կ'ուզեմ որ, եթէ կառավարութիւնը ուզէ Թրակիոյ կամ երկրին ուրիշ մէկ շրջանակին մէջ բնակող Եահուտիներուն մէկ մասը ուրիշ տեղ փոխադրել, ասիկա մի՞թէ կրնայ ըլլալ, օրինական ճամբաներէ ընթանալով: Կառավարական կեդրոնէն բոլոր նահանգներուն բացէ ի բաց հրամաններ կը տրուին: Մէկ խօսքով, ամէն ինչ կառավարական ուժերով եւ միջոցներով տեղի կ'ունենայ: Ասոր համար հարկ չկայ կողմնակի ճամբաներու երթալու, գաղտնի քարոզութիւններ ընելու, եւ գիշերանց տներ քարկոծելով եւ ապակիներ կոտրելով մարդ վախցնելու»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻՆ ԽՄԲՈՎԻՆ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 12 թուականով.—

Համալսարանի բազմաթիւ ուսուցիչներ հրաժարեցան, իրենց թոշակներու կրճատման հետեւանքով: Կառավարութիւնը ճնշում բանեցուց, բայց անօգուտ: Կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ ալ ստիպուեցաւ հրաժարիլ:

Մահուան ճառագայթ մը...

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն.— Պ. Նիքօլա Թէսլա, հռչակաւոր գիտնականը, իր ծննդեան 78րդ տարեդարձին առթիւ, յայտարարեց թէ նոր գիւտ մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՅՈՒԼԻՍ 14

Ոսկեփոշի քսած են Ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութեան,— կը գրէի քանի մը տարի առաջ:

Թէեւ հիացող մը այդ յեղափոխութեան, այսուհանդերձ կ'ուզեմ թօթվել ոսկեփոշին, գէթ իմ ծանօթութիւններուս տուփին մէջ:

Ահա թէ ինչու կը հետաքրքրուիմ այն աշխատութիւններով, որոնք քննադատութեան տակ կ'առնեն եւ այնպէս կ'ուսումնասիրեն Ֆրանսական յեղափոխութեան պատմութիւնը: Անոնց է,— մեր երիտասարդութեան համար, որ խանդավառութիւն ցոյց կուտայ օտար ժողովուրդի մը այս մեծ յեղափոխութեան հանդէպ,— ճշդել քանի մը կարեւոր կէտեր.— Ֆրանսական յեղափոխութիւնը շուկայ մըն է, որ երկու տեսակ ապրանք ունի, «ներքին սպառման» եւ «արտածման» յատուկ ապրանքներ: Այս ճշդումը անհրաժեշտ է նաեւ ռուսական մեծ յեղափոխութեան ուսումնասիրութեան ժամանակ: Եւ յետոյ քննել, ճիշդ ինչպէս հիւանդութեան մը պարագային, թէ իրական ի՞նչ պատճառագիտութիւն (étiologie) կը ներկայացնէր Ֆրանսական յեղափոխութեան այս կամ այն ընթացքը: Տակաւին պատմութեան դասագիրքերու սիրական բացատրութիւնը կը մնայ այն թէ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը ծնունդն է Վոլթէրներու եւ Ռուսօներու գաղափարներուն: Նոր աշխատութիւններ, այսօր, կը մերժեն այս տեսակէտը: Ու տակաւին նուիրագործուած բացատրութիւն մըն է ըսել թէ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը տնտեսական դժգոհութիւններու արտայայտութիւնն էր միայն: Եւ դեռ տեսակէտնե՜ր, տեսակէտնե՜ր, որ կը քնանան կամ կ'արթնան հաստափոր գիրքերու մէջ: Դժուար է, գիտեմ, ընդունիլ կամ մերժել այս կամ այն տեսակէտը,— Հայոց բովանդակ գրականութիւնը աննշան քանակ մը կը կազմէ այն վիթխարի մատենադարանին մէջ, որ յատկացուած է միայն ու միայն Ֆրանսական յեղափոխութեան ուսումնասիրութեան: Եւ սակայն անհրաժեշտ է հետեւիլ նոր աշխատութիւններուն, որոնք կը յաւակնին լուսաբանել պատմութեան ամէնէնկարեւոր դէպքերէն մէկը,— Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, որ իր անդրադարձումն ունեցաւ բոլոր ժողովուրդներուն մէջ:

Այս ուղղութեամբ, իբրեւ լաւագոյն աշխատութիւն՝ կ'ընտրեմ Կիւյեոյի եւ Լըֆէվրի, Լավիսի եւ Օլարի, Մաթիեզի, Մատըլէնի, Մորնէի գործերը: Պատմաքննական եւ փիլիսոփայական այս ակնոցներուն կողքին, իբրեւ բժշկա–հոգեբանական եղանակ, Քապանէսի, Լըպոնի, Լաքորթի գործերը:

Եւ հիմա քննենք Յուլիս 14ի պատմութիւնը, զոր այնքան պանծացուցին, փառաւորեցին, անմահացուցին, նոյնիսկ ազատութեան խորհրդանշան դարձուցին:

×

1789ի յուլիսն է:

Քանի մը ամիսէ ի վեր Վերսայլի մէջ, Թագաւորին քթին տակ, Ժողովի են նստած ազգին ներկայացուցիչները:

Ազգային Ժողովը կը նեղէ, սակայն, Թագաւորը, Լուդովիկոս ԺԶ., որ կը խորհի ցրուել «խառնիճաղանճը»: Հետզհետէ զինուոր կը համախմբէ Վերսայլի մէջ, իբր թէ ամրացնելու համար կարգապահութիւնը Փարիզի մէջ, որ, յուլիսի սկիզբը, խառնակ էր չափազանց: Ազգային Ժողովը կասկածամտութեամբ կը նայի զինուորական այս համախմբումին: Յանկարծ յուլիս 11ին Թագաւորը կը հրաժարեցնէ օրուան վարչապետը, Նէքքէր: Թագաւորը, որոշ էր այլեւս, «պետական հարուած» մը կը պատրաստէր՝ տապալելու համար Ազգային Ժողովը: Կը խռովի Ազգային Ժողովը, կը ցնցուի, ոտքի կը կանգնի եւ կը բողոքէ:

Մինչ անդին, Փարիզ մատնուած էր ջղային գալարումներու: Իրապէս հիւանդ էր, այդ օրերուն, Փարիզ քաղաքը:

Նախ՝ անօթութիւնը:

Սով կար եւ գործազրկութիւն: Ստամոքսը, այս մեծ զգայարանքը, որ տարօրինակ հոգեվիճակներ կը ստեղծէ,— յիշեցէք Սալամպոյի մէջ անօթի բանակի մը զգայախաբութիւնները,— կերպարանափոխած էր Փարիզը: 1789ի սկիզբը 120.000 մուրացիկներ կային քաղաքին մէջ, որուն բնակչութիւնն էր 600.000: Ապրիլի վերջը, գործազուրկներու եւ անօթիներու հսկայ բազմութիւն մը ոտքի կը կանգնի կողոպուտի համար,— զինուորական իշխանութիւնը կը միջամտէ, բախում մը տեղի կ'ունենայ եւ արիւնը առատ կը հոսի Փարիզի փողոցներուն մէջ:

Երկրորդ՝ «մեծ վախը»:

Հոգեկան ուրիշ վիճակ մը, որ խուճապ ստեղծեր էր Փարիզի բնակչութեան մէջ: Մինչեւ այսօր հոգեբաններ, ընկերաբաններ եւ պատմագէտներ կ'աշխատին ուսումնասիրել 1789ի ամրան «մեծ վախ»ը: Ժողովուրդին յիշողութեան մէջ այնքան խոր դրոշմուած էր այդ տարօրինակ սարսափին տպաւորութիւնը, որ շատեր, երբ խօսէին իրենց դաւկին մասին, կ'ըսէին թէ «ծնած է մեծ վախի թուականին»: Ի՞նչ էր այս «մեծ վախ»ը,— ոմանք, կ'ըսէին թէ անգլիական դաւադրութիւն մըն էր, ուրիշներ՝ Օրլէանի դուքսին մէկ խաղը, շատեր ալ՝ հակայեղափոխական շարժում մը, սակայն նոր ուսումնասիրութիւններու համաձայն՝ անիշխանական վիճակի մը, աւազակային յաճախակի յարձակումներու տպաւորութիւնը, ընկերային հոգեբանութեան տեսակէտով՝ ցնցուած ջիղերու հետեւանք պարզապէս: Ճիշդ է թէ այս «մեծ վախ»ը հիւսիսէն իջաւ հարաւ, համաճարակի պէս տարածուեցաւ, եւ յուլիս 14էն վերջն էր, որ վարակեց ամբողջ Ֆրանսան: Այլ սակայն «մեծ վախ»ը սկսած էր Յունիսին, նոյն իսկ շատ աւելի կանուխ՝ Ապրիլէն: Յուլիսին արդէն «մեծ վախ»ը հիւանդ դարձուցած էր Փարիզը: Կողոպուտները անպատիժ կը շարունակուէին Փարիզի դուռներուն առջեւ, մարդիկ կը սպաննուէին, հրդեհներ տեղի կ'ունենային, առեւանգումներ կը կատարուէին, ապստամբները յաճախ Փարիզ ալ կը մտնէին,— բնակչութիւնը տարօրինակ դողի մը մատնուած էր: Սպանութիւններու եւ աւազակութիւններու պատմութիւնը տարօրինակ համեմատութիւններ կը ստանար, վառելով բորբոքած երեւակայութիւնները:

Երրորդ՝ տաքը:

Անհանդուրժելի աստիճանի մը հասած էր ջերմութիւնը,— ուղեղները կը վառէին կարծես: Տաք մը որ կը խենթեցնէր՝ փոխանակ թմրեցնելու, որ կը կատղեցնէր՝ փոխանակ քնացնելու:

Ու մինչ Փարիզը կը գալարուէր այս հոգեկան վիճակին մէջ, կը հասնի Նէքքէրի պաշտօնանկութեան լուրը, բարդացնելով ստեղծուած կացութիւնը: Խորհեցէք որ Փարիզի մէջ, զինուորները կը յայտարարէին շարունակ թէ կը հնազանդին Ազգին, (այնտեղ գլխագիր կը գրէին այս բառը), որ կը վճարէր իրենց ծախքերը, եւ ոչ թէ Թագաւորին, որ գիտէր հրամայել միայն: «Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք», կ'ըսէին զինուորները ժողովուրդին: Միւս կողմէ ժողովուրդը եւս զինուած էր մասամբ, ինքնապաշտպանութեան համար ընդդէմ աւազակներուն, «մեծ վախ»ին:

12 Յուլիսին, երիտասարդ հրապարակագիր մը, որ մաղձային էր հոգեբնախօսական կազմութեամբ, Քամիյլ Տէմուլէն՝ իր անունով, հեւ ի հեւ կը մտնէ Փալէ–Ռուայեալի պարտէզը, խուռներամ բազմութեան մէջ: Կը բարձրանայ աթոռի մը վրայ եւ կ'աղաղակէ.

— Ի զէ՛ն, վայրկեան մի կորսնցնէք: Վերսայլէն կուգամ: Նէքքէր պաշտօնանկ եղած է: Ասիկա ահազանգ մըն է, այս իրիկուն զուիցերական եւ գերմանական զօրատներուն հրաման պիտի տրուի մորթել մեզ: Փրկութեան մէկ միջոց միայն կայ,— զէնուիլ: Ի զէ՛ն...:

Պարտէզին բնակչութիւնը կը ցնցուի: Դուրս կը խուժեն բոլորը, տասը հազարնոց ամբոխ մը ահա, որ կը քալէ սպառնական: Խառնիճաղանճ մը, կազմուած ամէն դասակարգի մարդոցմով: Կասկածելիմարդիկ՝ շատերը: Իրար ճանչնալու համար, պարտէզին շագանակենիներէն կը փրցնեն մէկ մէկ տերեւ եւ կը յարեն իրենց գլխարկին կամ լամբակին: Կանանչ տերեւէ այս զարդանիշն էր իրենց դաշնակցութեան նշանը:

Քիչ յետոյ այս ամբոխը կը խլէ Նէքքէրի եւ Օրլէանի կիսանդրիները, եւ թափօրով կը տանի մինչեւ Վանտոմի հրապարակը: Գերմանական արքայական պահակախումբի զօրատ մը ընդառաջ կուգայ ամբոխին: Ժողովուրդը քարերով կը հալածէ պահակախումբը: Քոնքորտի հրապարակին վրայ կը բախի զինուորական նոր շքթայի մը: Հեծելազօրքն էր: Այդ օրերուն, նորկը չինէին Քոնքորտի կամուրջը: Սէնի եզերքը լեցուած էր հսկայ քարերով: Ամբոխը կ'ապաստանի քարերուն ետեւ ու կը կռուի: Վրայ կը հասնի, Շան–տը Մարսէն, զինուորական զօրատ մը: Ամբոխը Թիւյլըրիի պարտէզէն վերցնելով քարերն ու աթոռները, կը նետէ հեծելազօրքին: Շան–տը–Մարսի զինուորները կը մտնեն ամբոխին եւ հեծելազօրքին միջեւ, եւ կը հարցնեն.— Որո՞ւ կողմն էք: Հեծելազօրքը կը պատասխանէ.— Անոնց կողմը, որ կը հրամայեն մեզի: Շան–տը–Մարսի զինուորները կը սկսին կրակել հեծելազօրքին վրայ, որ կը նահանջէ: Ամբոխը կը հետեւի անարգելից աղաղակներով եւ քար նետելով անոնց ետեւէն:

Իրիկուն էր արդէն, յուլիսեան տաք իրիկուն մը: Ամբոխը իր յաղթանակը կը տօնէր, երբ, արդէն գիշեր, սկսան ղօղանջել Օթէլ–տը–Վիլի զանգակները:

Առաջին պատմիչները կը գրէին թէ այս ղօղանջը մէկ նշանակութիւն միայն ունէր,— Փարիզ քաղաքը կը հրաւիրէր կռուելու Վերսայլի կառավարութեան դէմ: Եւ սակայն նորագոյն աշխատութիւնները կը հաստատեն, որ քաղաքը, այս ղօղանջով, ինքնապաշտպանութեան կը հրաւիրէր բնակչութիւնը ընդդէմ աւազակային յարձակման մը, որ, ինչպէս ըսինք, յաճախադէպ դարձած էր երեք ամիսէ ի վեր: Քաղաքին անիշխանութենէն օգտուելով, աւազակները կը փորձէին մտնել պարիսպներէն ներս, կը կողոպտէին խանութներն ու փողոցներուն անցորդները: Քաղաքին այս յուսահատ ահազանգը, Յուլիս 13ի առաւօտուն, գերագոյն աստիճանի մը հասցուցած էր բնակչութեան ջղայնութիւնը: Խառնակ վիճակ մըն էր ստեղծուած: Կողոպտուած էին Լազարեան միաբանութեան վանքը եւ հացագործներու խանութները, իսկ կասկածելի մարդիկ, յարձակելով Ֆորսի բանտին վրայ, ազատ արձակած էին բանտարկեալները: Միւս կողմէ կը գործէր նէվրօզ րէվօլիւսիօնէրը:

Գերագրգիռ ամբոխը զէնք կը խնդրէր Օթէլ–տը–Վիլէն: Քաղաքապետը, Ֆլէսէլ, մերժեց: 12000 հոգինոց միլիս մը կազմուեցաւ,— այս «բանակ»ին մէջ մտած էին ով որ ներկայացած էր, նախկինդատապարտեալներ, վտանգաւոր տարրեր: Ժողովուրդն ալ, իր կարգին, զինուեցաւ ինչպէս որ կրցաւ: Յուլիս 14ի առտուն զէնքի մթերանոցներէն առաւ հանդերձանքը,— նիզակներ, սուրեր, հրացաններ: Յետոյ բազմութիւն մը մտաւ Էնվալիտ, առաւ 27 թնդանօթ եւ 32 հազար հրացան: Եւ դեռ զէնք կը փնտռէր ժողովուրդը: Գնաց Զինարան, ուր կը պատասխանուի թէ վառօդը տարուած է Պասթիլ:

— Դէպի Պասթի՛լ, կը պոռայ մէկը ամբոխին մէջէն:

Եւ ամբոխը կը յառաջանայ՝ թնդացնելով օդը.

— Դէպի Պասթի՛լ:

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՀԵՌՈՒԹԻՒՆ

Հօրս հոգւոյն՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻՆ համար

Ո՛վ Տարագիր,
Մութն է կորնած աստղերուն,
Հեռո՜ւն, հեռո՜ւն՝ Աստեղատուն,
Ուրտեղ վերջին հիւրն ես դուն...
Մինչ ես կորնած դամբանիդ՝ դուռին վրայ տարագիր,
Ո՛վ տարագիր, ըսէ՛ խնդրեմ,
Դուն այս կեանքէ՞ն, թէ մեզ Մահէն եք տարագիր...
Յայգալոյսն հրաշագեղ՝ փայլակնացայտ հոգիիդ՝
Ցուցուց՝ նանանչը նակտիդ,
Ջոր ես տեսայ դագաղիդ՝ կափարիչի՛ն տակ ներմակ,
Եւ, ըսի որ, խոկումէդ հատո՛ր մըն է կը հանգչի՝
Պարզութեան մէջ՝ աշխատանքի սեղանիդ...
Բայց, դուրսն,աւա՜ղ, կուլար Շոփէնը մռայլ...
Հիմակ,
Վեղարներէն վերասլաց՝ նոճիներուն սեւաթոյր,
Կը հեծէ քնարս ցասկոտ՝ ցայգին մէջ այս ականակուռ...
Ճակատագիրն ալ կարծեմ, Հաւատացեա՛լ Մեծաւոր,
Կը հեծէ դիպուածն իր չար,
Ջի աստղերէն — երբոր շիջար,
Արցո՛ւնք իջաւ,եւ սեւ սո՛ւգ մը հեւասպառ...
Ինչո՞ւ մեկնեցար ընդոստ,
Երբ Հոգիիդ մէջ ըմբոստ՝
Կը ճողփար Նաւն դէպի՛ ափ,
Որուն բացէ – փարոսին պրիսմակին տակ պայծառ՝
Քանքարեղ շո՛ղ մը կ'եռար...
Կ'եռար Յո՛յս մը լազուարթ, եզերքներուն պէս Երազին,
Ուրտեղ տարիր զիս մէկ օր,
Անգամ մը երբ լանջիդ տակ՝
Բարձրացած էր, ինչ որ ալիք մը արդար,
Եւ շնչահեղձ գոռացիր — օ՛ ձայնդ այդ առտուան —
— Բալա՛ս, Ա... ապրիմ այնքան,
Որ տեսնեմ վախնանը Թուրքին...
Եւ հոյակեդ, եւ տրտմագին՝ բիբերդ դաշո՛յն էին դարձած՝
Պատուհանէն՝ հորիզոն, դէպի՛ սիրտը Մեծ – Ռոխին...
«Ո՛ տայր, ըսի, զառուօտն վրէժի»,
Եւ նայուածքէդ երջանկացած — ուրտեղ Պայքա՛ր տեսայ բոլոր,
Եւ զինուորներն քայլամոլոր՝
Այդ պայքարն հոյակապ՝ լացո՛ւց զՔեզ
Մինչ ես լացէդ՝ լացակումած հեռացայ...
Հիմա, վե՛րն ես,փաղանգին մէջ՝ Հերոսներուն Քարլայլեան,
Դեռ կը հեծե՞ս,
Թէ կը տեսնես այն ճամբան, ուր կը սուրա՛յ՝
Սեւ – Ձիաւոր մը հսկայ,
Որուն փառքին համար, եւ պաշտամունքին որ կը մխայ՝
Յեսանեցիր ամբո՛ղջ կեանքիդ՝ Գրիչդ քո պողպատեայ...:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

.. Շոգեկառքը կը քերէ ընդարձակ ու լերկ դաշտագետին մը, որ եզերուած է լայնանիստ բլուրներով: Հեռուն լեռներու ձիւնապատ կատարներ: Եւ ամայութեան մէջ՝ ոչխարի հօտեր, ու կ'արածին: Դաշտերուն վրայ՝ սաւան մը ծաղիկներու վարդագոյն, դեղնաւուն եւ կապուտակ: Ջրհաւ մը կեցեր կը մտմտայ ճահիճի մը եզերքը: Էշ մը կը բարձրանայ տաժանելի ճամբէն, կռնակին վրայ՝ ջուրի երկու հողէ կուժեր, ձուկի պէս երկար: Հունա՝ վրան մը, կրակ, քովը ձի մը, որ կը ճարակի: Բնակութեան նշան չի տեսնուիր:

Կանգ կ'առնէ շոգեկառքը,— կայարանին շուրջ նոյն տափաստանը: Ոչ տաղաւար, ոչ քարէ պատ մը: Այսուհանդերձ երբ ակնարկդ սեւեռես հեռուն, կը տեսնես գիւղակ մը, որուն տուները շինուած են աղիւսով:

Այն ատեն միայն կանանչութեան ովասիսներ,— այգիներ ու ջրանցքներ,— կենդանութիւն կուտան դաշտագետնին, երբ կ'երեւի Արարատը վեհափառ, ամպի բարակ պսակով մը: Ասդին անդին կիսաքանդ պատեր, փլատակներ, եւ ահա, այստեղ, մարդ կը տարուի խորհելու ողբերգական պատմութեան մասին այն ժողովուրդին, որ ահաւոր աղէտներ կրեց, տառապեցաւ բնութեան եւ մարդոց չարիքներով, ինչպէս թերեւս ոչ մէկ ուրիշ ժողովուրդ տառապեցաւ քանի դարերէ ի վեր: Այս հալածուած, մարտիրոսացած, բզկտուած, տարտղնած ժողովուրդը կրցաւ իր մէջքը շտկել իրապէս եւ կանգնիլ բոտ երեւոյթին ապերախտ այս հողամասին վրայ դեռ հազիւ տասներկու տարի առաջ, երբ, Խորհրդային Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ եղբայրական դաշնակցութեամբ մը, ձեռնարկեց ընկերվարութիւն կառուցանելու:

Զափազանց խոր է հակադրութիւնը ընդմէջ այն տպաւորութեան, զոր նախ կը թողուն այս լուռ գիւղանկարները իրենց բացառիկ վեհութեամբ, երբ, այդ դաշտագետինէն, կը մտնես Երեւան, եւ այն տպաւորութեան, զոր անմիջապէս կը զարնէ քեզի՝ երբ հաղորդակցութեան մէջ կը մտնես նոր կեանքին հետ: Խորհրդային Հայաստան տան այդ կեանքը կը կառուցանէ հզօ[ր] կամքով եւ խանդավառութեամբ, ո... րով իր երիտասարդ մայրաքաղաքի մէջ, առաջին քայլերուն ընթացքի իսկ, անկարելի է չտարուիլ:

Կը մտնենք շինութեանց յատա... գետին մը,— բնակարաններ, արհեստանոցներ, կամ զանազան շինութիւններ կը կառուցուին, ոմանք նո... սկսած, ոմանք աւարտելու մօտ: Ա... դէն, երբեմնի հին քաղաքին մէջ, ո... 1922ին ունէր մօտ քսան հազա... բնակչութիւն, մինչ ներկայիս՝ աւե... լի քան հարիւր հազար,— հողակեր... տուներու թաղին վերեւ տիրական կը բարձրանան վիթխարի շէնքեր, հրա... խային վարդաքարով շինուած, ... կը գործեն բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, հաստատութիւններ ու մի... ութիւններ: Մարդ կը հիանայ դիտ... լով շարժումը փողոցներուն, կ... գործունէութիւնը բնակչութեան, ... րուն եղբայր եղբօր պէս կը խառն... ւին Թուրքն ու Քիւրտը: Ոչ ջարդ, ... ատելութիւն այլ եւս:

Պարզ պտոյտ մը հրահանգիչ է այ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԺԱՅՌԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

Mais qui rendra la vie et la flamme et la voix
Au coeur qui s'est brisé pour la dernière fois?

LECONTE DE LISLE

Լիբանանի բլուրներէն մէկուն, հո՛ն ուր այծի – ճամբան կը մտնէ մայրիներու անտառակին, կայ անօրինակ ժայռ մը: Շուրջի քարերէն քննոտ ընդվզումով մը մեկուսացած՝ան կը բարձրանայ վեր, իր հարթ մակերեսը կը փռէ բլուրի կողին ու կ'երկարի դէպի ճամբան՝ սպառնալի, ուռկախ: Անոր ստորոտը կազմուած հսկայ խոռոչը աւելի կը շեշտէ դուրս ցցուած ծնօտը ժայռին:

Իրիկնամուտին, երբ արեւը կը սկսի սուզուիլ Միջերկրականի կապոյտին, երբ վերջալոյսը գոյներու պարը կը պարէ բլուրէ բլուր, երբ հովիտներու քրիստոնեայ զանգակները կը թրթռան երազափաղփ, այդ տարօրինակ ժայռը յանկարծ կը լուսաւորուի: Անդրաշխարհային ժպիտ մը կը ծփայ անոր ցցուած, մարդակերպ ծնօտին: Ան կարծես կ'ապրի, կը հեւայ, կը վերյիշէ:

Այդ բոլորը կը տեւէ կարճ: Արեւը ոսկեգոյն գնդակի մը պատրանքով կ'իյնայ կապոյտ ջուրերուն գիրկը, բլուրները կը մթգնին, մշուշը կը բարձրանայ ձորերէն, զանգակները կը լռեն: Վերադարձող այգեգործին «հոյ – հոյ»ը կ'արձագանգէ միանուագ: Շնագայլերը թախծոտ կը կաղկանձեն ծածուկ մահիկն ի վեր: Ժայռը կը լեցուի ստուերներով: Դաժան, անհերոդ՝ ան կը ցցուի մութին մէջ եւ կը սպառնայ քիչ հեռուն հանդչող գիւղին լուսամուտներուն:

Գիւղը ալ անտարբեր է դարերու պատմութիւն ունեցող այդ ժայռին հանդէպ ու ալ չի վախնար անոր սպառնալի ծնօտէն: Նոյն իսկ երբեմն, յանդուգն պզտիկներ կուգան պահ մը պառկելու ճամբուն վրայ կախուած անոր շուքին տակ. բայց ոչ ոք, ոչ ոք սիրտ կ'ընէ բարձրանալ անոր հարթ մակերեսին: Կ'ըսեն թէ հոն կը մնան դեռ հետքերը անմեղ արցունքներու որոնք թափեցան տրտմութեան եւ մահուան գիշեր մը: Անպատիժ չի մնար ան, որ կը կոխէ այդ արցունքի հետքերուն վրայ, կ'ըսեն անոնք:

Ու կը պատմեն:

×

Գիւղը ունէր խարտեաշ զանգուրներով, կապուտակ բիբերով աղջիկ մը: Անոր հասակը նուրբ ու վայելի էր նեսթէրենի թուփին պէս: Անոր մորթը ճերմակ էր բլուրներու յասմիկին նման: Ան այնքան տարբեր էր գիւղի միւս աղջիկներէն, որ այրերը լուռ ու դաժան կ'անցնէին անոր մօտէն հողակոյտին քովէն:

Երբ այդ աղջիկը մեծցաւ, անոր գեղեցկութենէն այրող գիւղին մատղաշ տղաքը սիրտ չըրին կնութեան ուզել: Անոնց ամէնէն համարձակն իսկ չկրցաւ անդրանիլ գիւղին լուռ դատապարտութիւնը:

Աղջիկը մնաց անմատչելի: Ան չէր զգար սակայն իր շուրջի թշնամութիւնը: Մազերը հովին, արձանային ոտքերը մերկ, հրաշալի մարմինը թեթեւ հագուստներու ծփանքին յանձնած, ան կ'անցնէր փողոցներէն, կ'ուղղուէր դէպի այծի–ճամբան: Խնդալով, երգելով կը բարձրանար բլուրին կողը ու կը նստէր խոժոռ, անօրինակ ժայռին վրայ:

Վերջալոյսը գոյն կը թափէր անոր մազերուն, բոց կը նետէր աչքերուն, գերմնական տեսիլքի մը պատրանքը կուտար անոր անշարժացած ձեւին:

Հիացումէն խռնաւ կիսաբաց շրթներով, աղջիկը կը դիտէր վերջալոյսը ու զմայլանքէն սրսփուն իր մատները մե՛ղմ կը շոյէին ցցուած ծնօտը խոժոռ ժայռին:

Երբ ստուերները երկարէին, ան կ'իջնէր գիւղ, բարի ողջոյն մը իր կարմիր շրթներուն:

Ու այդ ժայռին վրայ էր,վերջալոյսի մը պահուն, որ հեռաւոր ճամբաներէն եկած տղան տեսաւ աղջիկը:

Անոնց նայուածքը իրիկնամուտի գոյներով եւ լոյսերով լեցուած՝ քրիստոնեայ սրտի մը բոլոր բարութիւնը ունէր: Տղան խօսեցաւ եւ աղջիկը պատասխանեց:

Ամէն երեկոյ, այն ժայռին վրայ, անոնք միասին դիտեցին վերջալոյսը. երբեմն, նոյն անբարբառ հիացումով շոյեցին ցցուն կզակը ժայռին: Ամէն երեկոյ քիչ մը աւելի յամեցան բլուրին սպառնալի՝ բայց իրենց համար բարի ու ներող ժայռի հարթ մակերեսին:

Գիւղը տեսաւ աղջիկն ու տղան, բայց մնաց անտարբեր: Անոր գեղեցկութենէն այրող երիտասարդները երկչոտ համակերպեցան մեծերու անողոքնայուածքին: Աղջիկը չճանչցաւ բարեկամ ձեռքի մը քնքշանքը:

Լիալուսնի գիշեր մը, կարմիր, շա՜տ կարմիր վերջալոյսէ մը յետոյ, ան իր ազուոր, ճերմակ մարմինը յանձնեց անծանօթ տղուն համբոյրներուն, մտերիմ ժայռին հարթ ու տաքուկ մակերեսին վրայ:

Ու այդ համբոյրներու խենթութեամբ անոր մարմինը փթթեցաւ, ծաղկեցաւ անօրինակ գեղեցկութեամբ մը: Լոյս իջաւ անոր խարտեաշ մազերուն, ու անոր կապուտակ բիբերը աստղացան:

Գիւղը զարմացաւ: Համեստ եկեղեցիին մէջ, մոմերու ստուերին երազող Աստուածածինն անգամ այդպէս լուսեղ գեղեցկութիւն չունէր:

Գիւղը տեսաւ:

Աղջկան եւ տղուն գիշերային հանդիպումները գէշ երազի մը պէս սեւ թեւերով իջան անոր հոգիին: Գիւղը փակեց իր լուսամուտները, բայց մենաւոր ու ողորմելի քայլաձայներ ուշ գիշերուան մէջ, խռովեց անոր խղճ... անդորրութիւնը: Օր մըն ալ, քանի մը տղաք, զինուած ու սպառնալից, ... ռացուցին անծանօթը գիւղին բոլ... ճամբաներէն:

Աղջիկը սակայն յամառօրէն սպա... սեց անոր վերադարձին: Ամբողջ գի... գին դէմ մինակ, ան վիրաւոր ու ա... նարգունք յամառօրէն սպասեց իր մտերիմ ժայռին վրայ: Սպասեց մին... չեւ արեւածագ, հաւատալով որ ... զան եւ պիտի գար ու պիտի տանէր իր սիրած աղջիկը Լիբանանի բար... գիւղերէն մէկուն մէջ: Անոր հաւա... քը լուսեղ մնաց նոյն իսկ երբ օրեր ու ամիսները անցան, առանց եւ ... րելու սիրահար տղան:

Գարունը հալեցաւ Ամառուան գի... կը: Ամառը ցնդեցաւ Աշնան մշուշ... րուն մէջ: Աշունը սառեցաւ Ձմ... ուան համբոյրներուն տակ: Տղան չեկաւ:

Խոժոռ ժայռը ծածկուած էր ձիւնով ու անոր ցցուած կզակէն կախուած էր սպիտակ, երկար մօրուք մը: Շնագայլերը անոր խոռոչին մէջ ապաստանած, կ'երազէին խաղողի այգիները, ուր խունկի գոյն ողկոյզները կը ժպտէին լուսնի լոյսին տակ:

Լիալուսնի գիշեր մը աղջիկը ... կամաց: Անոր մերկ ոտքերուն

քա՞ն:

Շինութեանց յատուկ բանուորներու ակումբին դիմաց, ահա ճարտարապետութիւն մը ժուժկալ բայց շնորհալի գիծերով,— այս շէնքին մեծ հալլի մէջ է որ, ներկայիս եւ առարաժամաբար, տեղի կ'ունենան Բանուորական Թատրոնին ներկայացումները, ինչպէս այստեղ է հաստատուած ըլլալ Օփերան, որուն բացումը կատարուեցաւ հազիւ մէկ տարի առաջ: Այս դահլիճը նման է մզկիթի մը իր երկնաձեւ խորանիքով, շինուած կապտագեղ յախճապակիէ:

Քովիկը կը կառուցուի նոր Թատրոնը:

Արդարեւ, եթէ Երեւանի մէջ կը կառուցուին վիթխարի գործարաններ եւ հսկայ արհեստանոցներ,— յիշենք բաղադրական ձգախէժի, պահածոյի, կտաւի, մեքենական սարքերու գործարանները,— միւս կողմէ կը հիմնուին մշակութային շէնքեր, այնպիսի ձեւով մը, որ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ ամէնէն կատարեալը եւ ամէնէն լաւագոյնը պիտի համարուին Երեւանի այդ կարգի շինութիւնները: Համալսարանը, որ կառուցուած է, քաղաքին բարձրադիր մասին մէջ, լաւագոյն յատակագիծով մը, ներկայիս ունի ուսանողներու հոծ բազմութիւն մը, որ պիտի եռապատկուի մէկ կամ երկու տարի վերջ: Կը բաւէ այցելել բժշկական եւ մանկավարժական բարձրագոյն վարժարանները, գաղափար մը կազմելու համար կատարուած հրաշալի աշխատանքներուն մասին, մանաւանդ անասնաբուժական բարձրագոյն վարժարանը, որ հիանալի հիմնարկութիւն մըն է՝ իր անթերի լաբորատուարներով, իր հարուստ սարքաւորումով, իր տիպար բարեկարգութեամբ:

Այսպէս եւ բոլոր վարժարաններուն, այլ մանաւանդ բժշկութեան եւ առողջապահութեան յատուկ սարքաւորման մէջ,— պերճախօս փաստ՝ ակնաբուժական դարմանատունը, բնաբուժական հաստատութիւնը, որոնց գոյութիւնն իսկ Երեւանի մէջ նախանձը պիտի գրգռէր եւրոպական բազմաթիւ մայրաքաղաքներու:

Թանգարանը, որ ուսուցողական տեսակէտով լաւ կազմակերպուած է, իր հարստութեամբ եւ կարեւորութեամբ կը համարուի երրորդ Ռուսիոյ թանգարաններուն մէջ: Մատենադարանը ունի 250,000 հատոր գիրք: Այստեղ կը գտնէք նաեւ ֆրանսական գրականութեան բաժին մը, 30,000 հատորով, որոնց մէջ Ռէսթիֆ տը լա Պրըթոնի ամբողջական գործերը, հազուագիւտ տպագրութիւն մը, նոյն հեղինակէն, Découverte australeի, զոր չարած ու տպած է հեղինակը ինքը, ամբողջական բնագիրով, տպագրութիւնը արգիլուած ըլլալով նախապէս:

Լ. ԺԱՆԷ

(Journal de Moscou, 27 յունիս)

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

⁂ Գեղարդէն 1 քիլոմէթր հեռու երեւան հանուած է երկաթաջուր, եւ մօտը՝ թթու-ջուր: Նկատելով որ Գեղարդը որոշուած է վերածել հանգստեան տունի, հանքային եւ բուժական այս ջուրերուն օգտագործումը մեծ հեռանկարներ կը բանայ Գեղարդի համար:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Իտալական հոգին»

oooo

Կոմս Սֆորցայի կը պատկանի այս ուսումնասիրութիւնը: Իտալացի այս դիւանագէտը կը փորձէ նկարագրել իտալական հոգիին երանգները, հիմնուելով իտալական գրականութեան վրայ,— չէ՞ որ ըսուած է թէ գրականութիւնը հայելին է ժողովուրդի մը հոգիին, նիստուկացին, կենցաղին, նկարագրին: Եւ սակայն Սֆորցա կը հրաժարի քրքրել իտալացի դասական հեղինակները: Իր կարծիքով, դասականները համամարդկային են,— այսպէս Տանթէ կամ Փեթրարքա կ'արտայայտեն ոչ թէ իտալական հոգին, այլ իրապէս տիեզերական իմացականութիւնը:

Իտալական հոգին գտնելու համար, կոմս Սֆորցա կը նախընտրէ ուսումնասիրել վիպասանները եւ մանաւանդ գաւառական գրականութեան մշակները: Այսպէս «Պոքքաչիօն իրապէս իտալացի է եւ կը ներկայացնէ միայն ու միայն Իտալացիները»: Գալով արդի վիպասաններուն, Սֆորցա կը կարծէ թէ անոնց լեզուն, հետզհետէ պերճանք հագնելով, կորսնցուցած է իտալական բնականութիւնը, ուժականութիւնը եւ ինքնատպութիւնը: Ընդհակառակն գաւառաբարբառ լեզուն, առանց տպաւորուելու աշխարհաքաղաքացիական լեզուէն, խոյանք կ'առնէ հետզհետէ: Ահա թէ ինչու ժողովրդական բնաշխարհիկ բանաստեղծութիւնը կը ցոլացնէ կեանքի արտայայտիչ պարզականութիւն մը եւ բարքերու տոհմիկ ինքնատպութիւն մը,— իտալական հոգին վերջապէս: Պաշտօնական գրականութիւնը կ'արհամարհէ այս արժէքները, սակայն Իտալիոյ հոգին համն ու գոյնը, իտալական հոգիին ալիքն ու բոյրը ընդմիշտ հեռու կը մնան պաշտօնական գրականութենէն, ապաստան գտած արդէն ժողովրդային եւ բնաշխարհիկ գրականութեան մէջ:

Ի՞նչպէս կ'ուսուցանեն

oooo

Ցեղապաշտ Գերմանիան սկսած է փոխել դաստիարակչական ծրագիրները եւս,— այսպէս հրահանգ տրուած է բոլոր դպրոցներուն՝ մտցնել դասաւանդութեանց մէջ արդի Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը, այլ խօսքով՝ դաստիարակութիւնը կատարել ներշնչուելով կառավարական վարդապետութենէն, ցեղապաշտութենէն: Ցեղապաշտութիւնը կ'ուզէ իրեն գործիք դարձնել մանաւանդ աշխարհագրութիւնը, այնպէս որ աշխարհագրութեան դասընթացքին կից, բոլոր դպրոցներուն մէջ բացուած է նաեւ géopolitiqueի դասընթացք մը,— երկրին քաղաքական յանկութիւնները ներմուծել աշխարհագրութեան մէջ, ինչ որ մասամբ կը համապատասխանէ մեր «հայրենագիտութեան»:

Երկրին քաղաքական վարդապետութեան ազդեցութեան պիտի ենթարկուի նոյնպէս պատմութիւնը: Կրթական նախարարը երկար շրջաբերականով մը մանրամասն կը գծէ պատմութեան դասաւանդութեան կրելիք փոփոխութիւնները, որոնք պատմութիւնը կը դարձնեն «էապէս ազգային գիտութիւն» մը: Նախապատմական շրջաններէն սկսեալ մինչեւ 20րդ դար, ցեղիգաղափարն է, որ ժողովուրդներու պայքարին մէջէն կարմիր գիծով մը պիտի բաժնէ Գերմաններուն պատմութիւնը: Պատմութեան դասաւանդութեան մէջ խստիւ պիտի քննադատուին միջազգայնական վարդապետութեանց գաղափարները, ընդհակառակն խնամքով պիտի մշակուի հերոսութեան գաղափարը:

Գերմանիոյ ազգային պատմութենէն զատ, հիմնական փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի նաեւ Եւրոպայի պատմութիւնը: Ըստ ցեղապաշտ դպրոցին, Եւրոպայի քաղաքակրթութիւնը գործն է միայն հիւսիսային ազգերուն: Յունական պատմութիւնը եւս կ'ապացուցանէ թէ հելլէն քաղաքակրթութիւնը գործն է հիւսիսային ժողովուրդներու, որոնք եկան եւ տիրեցին Ելլադայի:

Գերման կրթական նախարարին շրջաբերականը յանդուգն փորձ մը եւս կը կատարէ՝ աշխատելով ցեղային խնամութիւն մը գտնել Գերմաններուն եւ Իտալիոյ հիւսիսային ժողովուրդներուն միջեւ:

«Նոր մարդկութիւն»

»»» ««««

Պարբերականներու եւ օրաթերթերու ամէնէն սիրելի նիւթն է արդի երիտասարդութեան դիմագծումը,— հասկնալ թէ ինչ կը մտածեն նորերը, ինչեր կ'երազեն, ի՞նչ կ'ընեն: L'homme Nouveau ամսաթերթն ալ, որ կը խմբագրուի երիտասարդներու կողմէ, հարցարան մը բացաւ վերջերս հետաքրքրական ձեւով մը, որ ոչ միայն կը շօշափէ երիտասարդութեան ապագան այլեւ վաղուան պատմութիւնը,—«Կը հաւատա՞ք, որ ընկերային նոր վարչաձեւ մը կրնայ ոչ միայն պարգեւել տնտեսական ազատագրութիւն մը այլ եւ ստեղծել նոր մարդ մը, մարդկային նորտիպար մը, աւելի բարձր՝ իմացական եւ ֆիզիքական տեսակէտով»:

Պատասխանողները երիտասարդներ են ընդհանրապէս: Պատասխանողներուն մէջ է նաեւ Ռէժիս, որ եթէ երիտասարդ չէ տարիքով, երիտասարդ է իր գաղափարներով:

Այո՛, կը պատասխանէ Ռէժիս, վաղուան մարդը բարձր պիտի ըլլայ հասակով (5 սանթիմէթր աւելի բարձր), քիչ մը աւելի ծանր, գեղակազմ, ոչ «փոր» պիտի ունենայ, ոչ ալ աւելորդ ճարպ: Միջին հաշուով՝ պիտի ապրի 10 տարի աւելի: Սուր իմացականութիւն եւ սուր ... աչք: Գրեթէ միշտ զուարթ եւ լաւ տրամադրուած: Ռէժիս, յետոյ խօսելով ուղղակի երիտասարդութեան մասին, կ'աւելցնէ թէ նորերը չեն սիրեր հիներու phraséologieն, կը խօսին այնպիսի ձեւով մը, որ անսովոր է, մարքսական տեսաբանութեան մասին արհամարհանք կ'արտայայտեն, աւելի պետականութեան սիրահար՝ առանց ընկերվարութենէն տարուելու, նախընտրելով հանդերձ տնտեսական փաշականութիւնը՝ դէմ են դիկտատուրայի, ծառաւ գործելու, ղեկավարութիւն ըստանձնելու: Զգտումներ, որ կը վկայեն թէ նոր մարդկութեան մը նախակարապետներն են այս երիտասարդները:

ՀԱԼԷՊԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»»: «««

Յուլիս 7ին հաղորդած էինք Հալէպի Ներսէս քահանայ Թավուքճեանի սպանութիւնը:

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ ըսպանութիւնը հետեւանք է անձնական ոխի մը: Պոլսեցի ոսկերիչ Կարապետ Գասպարեան, որուն կինը փախած էր տունէն եւ ամուսնալուծում ստացած, իր դժբախտութեան պատասխանատու համարելով Ներսէս քահանան (իբրեւ նախագահ դատաստանական խորհուրդի), անոր տունը կը մտնէ եւ ատրճանակը քաշելով կը վիրաւորէ: Քահանան հիւանդանոց կը փոխադրուի, բայց կարելի չըլլար փրկել կեանքը:

Ներսէս քահանայ նախապէս արհեստաւոր եղած է: 1896ին կը մտնէ Այնթապի քոլէճը, յետոյ Արմաշի դպրեվանքը: 1920ին մասնակցած է Այնթապի ինքնապաշտպանութեան գործին:

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻՆ

Մարսէյլի համար դիմել.— D. Tatoyan, 13, Rue des Dominicaines:

ձիւնը կը սրփար, կարծես անտեսանելի հրթիներ կը համբուրէին երիտասարդ միւեռը: Աղջիկը եկաւ հերարձակ ու հովը հեծեց անոր մազերուն մէջ: Ան յոգնած էր ու հիւծուած, բայց մեծ ճիգով բարձրացաւ մեռելմ ժայռին վրայ ու հոն ինկաւ, դէմքը դարձուցած հեռաւոր հորիզոնին:

Բարենիները այդպէս գտան աղուոր աղջիկը եւ մութին մէջ լացին գիւային ծիծաղով: Ոսկրուտ մատերով, կափկափող երախներով անոնք քաշեցին տարին այդ ծաղկաբոյր մարմինը մինչեւ իրենց խոռոչները տուներոտ: Ու երկա՜ր հնչեց անոնց խրախճանքի քրքիջը բլուրէ բլուր:

Գիւղը իմացաւ: Տարէցները խուսափեցան նայելէ իրարու: Երիտասարդները գլխահակ ու տրտում՝ մոմ վառեցին իրենց կապուտաչեայ Աստուածածնին: Աղջիկները ա՛լ երբեք, երբեք չանցան բլուրի կողն ի վեր ցցուած խոժոռ ժայռին մօտէն:

Բերնէ բերան, երգէ երգ ու օրրանէ օրրան տարածուեցաւ, երանգաւորուեցաւ, թախիծով ու խղճահարութեամբ ծանրացաւ պատմութիւնը աղուոր, դժբախտ աղջկան:

Գիւղին բանաստեղծը տեսաւ անօրինակ ժայռին լուռէ ժպիտը վերջալոյսի մը պահուն եւ պատմեց գիւղի երգիչին: Խարուած ու մոռցուած սիրահարները կրկնեցին այդ տաղն ու երգը, ու գիւղին սիրտը մեղմացաւ, ներե՛ց աղուոր աղջկան: Ցուրտ ու դաժան գիշերին մէջ անոր թափած անմեղ արցունքներուն հետքը տեսաւ խոժոռ ժայռի մակերեսին, ու մե՛ղք սեպեց ոտնակոխել այդ հետքերը:

Գիւղին կապուտաչեայ եւ ոսկեմազ աղջկան պատկերը տեսիլքի մը հանգոյն յամեցաւ մտքերուն մէջ տարուէ տարի:

Անով լեցուն էր երազը երիտասարդ այգեպանին, երբ բողբ մը վար դնէր բահը ու նստէր մեծ թթենիի շուքին: Անով լեցուն էր երազը արգասաւորուած երիտասարդ կնոջ, երբ բոպէ մը զգար խորհրդաւոր խլրտումը իր արգանդին:

Բայց գիւղը կամաց կամաց մոռցա՛ւ: Անօրինակ ժայռը միայն մնաց յամառ ու քնոտ գիւղի բոլո՛ր լուսամուտներուն դէմ: Դաժան, աններողան կը կախուի բլուրին կողն ի վար եւ կը սպառնայ բոլոր անցորդներուն անխտիր:

ՍԵՋԱ

2 Յուլիս 1934
ԷԼ-ԺՈՒՌԱ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Զաղըլեանի պատասխանները ընդհ. դատախազին

(12ՐԴ ՆԻՍՏ, 27 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

— Նստարանին ո՞ր կողմը նստար:
= Նախ նստայ եղերքը, բայց որովհետեւ կին մը եկաւ, տեղս անոր տըւի եւ քիչ մը անդին անցայ:
— Գիտէի՞ր որ Դուրեան արք. պիտի պատարագէ:
= Այո:
— Լէյլէկեանը կը ճանչնա՞ս:
= Մօտ երկու տարիէ ի վեր:
— Սարգիսեա՞նը:
= Չէի ճանչնար:
— Երկանեա՞նը: = Ոչ: —Մօզեա՞նը: = Ոչ: — Միրիճանեա՞նը: = Այո: — Անդրէասեա՞նը: = Այո:
— Այն նստարանին վրայ, ուր նստար եկեղեցիին մէջ մեծ մարդ մը կա՞ր:
= Չեմ գիտեր:
— Առջեւդ մէկը կա՞ր: = Չկար:
— Երբ սրբազանը եկաւ ի՞նչ ըրիր:
= Ոտքի ելայ:
— Դուրեան սրբազանին զարկի՞ր:
= Երբեք չզարկի:
— Սրբազանին ոտքերը բռնեցի՞ր:
= Երբեք:
— Ինչո՞ւ չզարկիր: = Չեմ կրնար զարնել:
— Տեսա՞ր արք.ին անցնիլը:
= Տեսայ:
— Ո՞ւր եւ ե՞րբ տեսար:
= Երբ թափօրն անցաւ, տեսայ 4 նստարան անդին:
— Դեկտ. 25ին, երբ հարցաքննեցին քեզ, եղած հարցումներուն սա պատասխանները տուի՞ր.
«— Երբ արք. միջանցք եկաւ, ի՞նչ ըրիր:
= Ոտքի ելայ եւ ամէն մարդ ոտքի ելաւ:
— Ի՞նչ տեսար յետոյ:
= Սրբազանը 8—9 քայլ անցաւ եւ յետոյ կռիւ մը սկսաւ»:
— Այսհարցումներն եղա՞ն եւ այս պատասխանները տուի՞ր: = Այո:
— Ասիկա կը թարմացնէ՞ քու յիշողութիւնդ թէ ո՞րքան հեռու էր սրբազանը քենէ:
= 5—6 նստարան հեռու էր:
— Ցարձակեցա՞ր Դուրեան արք.ին վրայ: = Երբեք:
— Դանակ զարկի՞ր անոր: = Երբեք:
— Դաշնակ ընկերութենէն մէկը ըսա՞ւ քեզի որ եկեղեցի երթաս:=Ոչ:
— Ինչո՞ւ գացիր 187րդ եկեղեցին:
= Այդ օրն ազատ էի, Ամերիկեան ծնունդ էր, կ'ուզէի տեսնել սրբազանին պատարագը, վանքի քահանայի մը պատարագը տարբեր է եւ արքեպիսկոպոսի մը տարբեր:
— Պ. Կորկոտեանը կը ճանչնայի՞ր:
= Այո:
— Երբ կռիւը սկսաւ, գիտէի՞ր թէ սրբազանը սպաննուած է:
= Չէի գիտեր:
— Քեզի զարկի՞ն: = Այո:
—Ո՞վ զարկաւ: = Կորկոտեանը զարկաւ:
— Ո՞ր կողմիդ զարկաւ:
= Գլխուս ետեւի կողմը:
— Արիւն եկա՞ւ: = Այո, արիւնոտեցաւ:
— Ցետոյ ի՞նչ ըրաւ:
= Օձիքէս բռնեց դուրս հանեց եւ գնա՛, ըսաւ:
— Ցետոյ ո՞ւր գացիր:
= Կրօսըրիի խանութը:
— Որո՞ւ հետ գացիր այդ խանութը:
= Ահարոն Վարդանեանի հետ:
— Ի՞նչ ըրիր յետոյ: = Լուացի գլուխս:
— Ցետոյ ի՞նչ ըրիր:=Տուն գացի:
— Ոտքո՞վ գացիր: = Նախ քալեցի:
— Ցետո՞յ:
= Թէքսի մը առի եւ դէպի Էլէվէյթըր գացի Լէքսինկթըն Էվընիւի համար:
— Անկէ ե՞տքը:
= Սենեակս գացի:
— Կիրակի իրիկուն ո՞ւր մնացիր:
= Տունը մնացի:
— Երկուշաբթի իրիկուն ո՞ւր էիր:
= Գործի գացի:
— Ոստիկաններ եկան փնտռեցի՞ն քեզ:
= Ժամը 7ին ոստիկաններ եկան:
— Որո՞ւ հետ գացիր ոստիկանատուն:
= Տանս մէջ, վարը բնակող Մովսէս Գասպարեանը զիս տարաւ ոստիկանատուն:
— Հոն հարցաքննուեցա՞ր: = Այո:
— Ոստիկանատան մէջ Հայեր կայի՞ն: = Այո:
— Այդ Հայերը բան մը ըսի՞ն:
= Մէկը ըսաւ՝ «Դաշնակ ես», երբ ոստիկանատուն տարուելուս պատճառը հարցուցի: Ըսի թէ ես աշխատաւոր մըն եմ: Մտիկ չըրին:
— Բոլոր հարցումներուն պատասխանեցի՞ր: = Այո, պատասխանեցի:
— Քեզ ծեծեցի՞ն:
= Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 8էն մինչեւ առտուան ժամը 3, թէ՛ ծեծեցին եւ թէ հարցաքննեցին:
— Դեկտ. 24ին եկեղեցի երթալէ առաջ Հէրի Սարաֆեանին ճաշարանը գացի՞ր: = Ոչ:
— Կիրակի առտու ի՞նչ ըրիր եկեղեցի երթալէ առաջ:
= Նախաճաշեցի, ածիլուեցայ, բաղնիք առի, հագուեցայ եւ եկեղեցի գացի:
— Տունէդ երբ ելար ո՞ւր գացիր:
= Շիտակ եկեղեցի գացի:
— Եկեղեցիի կռուէն ետք Անդրէասեանը տեսա՞ւ քեզ եւ ըսա՞ւ.«Գնա՛, փախիր, սրբազանը սպաննուած է»:
= Ոչ:
— Տիգրան Զաքմաքեան անուն արթիստը կը ճանչնա՞ս: = Ոչ:
— Ըստ Զաքմաքեանի վկայութեան դուն փորձեցի՞ր ազատել Լէյլէկեանը: = Ոչ:
— Վկայ Կար. Զատիկեան ըսաւ թէ դուն նստած ես եղեր Նշան Սարգիսեանի քով, ճի՞շդ է: = Ոչ:
— Աման լուացող Կէօզիւբեանը կը ճանչնա՞ս:
= Այդ մարդը ինծի համայնավարական հայերէն թերթ բերաւ որ կարդամ, բայց մերժեցի:
— Գիտե՞ս Մանուկ Ցակոբեան անուն խոհարարը: = Ոչ:
— Ըստ Մանուկ Ցակոբեանի, նպարավաճառի խանութին մէջ դուն ըսեր ես. «Սպաննեցինք սրբազանը», ճի՞շդ է: = Ոչ:
— Խանութին մէջ դուն մասդ խածի՞ր այդ խօսքը ըսելէն առաջ, կամ ետքը եւ մատ խածնելը հայկական սովորութի՞ւն է:
= Ես գազան չեմ: Ատանկ բան ըրած չեմ:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԵՒ ԶԱԼԸԳԵԱՆ

Պ. Քամինսկի սկսաւ իր հարցաքննութիւնը:
— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Այո:
— Ե՞րբէն: = 1923էն:
— Դաշնակներու ծրագիր-կանոնագիրը կարդացե՞ր ես:
= Այո:
— Տեօրի մասն ալ կարդացե՞ր ես:
Պ. Շերիտըն հոս առարկութիւն ըրաւ այս կարգի հարցումներու նկատմամբ եւ յայտնեց թէ Դաշնակցութեան ծրագիր-կանոնագրի բնագիրը բերուած չէ դատարան, թէ անվաւեր թարգմանութեան մը հիման վրայ կը կատարուին այդ հարցումները: Պահանջեց որ մէջտեղ դրուի այն ծրագիր կանոնագիրը, որմէ կ'ըսուի թէ քաղուածքներ եղած են: Պ. դատախազը յայտնեց թէ այս ծրագիր-կանոնագրէն միայն մէկ հատիկ օրինակ կայ եղեր Ամերիկայի մէջ:
— Գիտե՞ս թէ ինչո՞ւ Դաշնակ եղած ես: =Այո:
— Երդում ըրա՞ծ ես Դաշնակցութեան նպատակներուն համար:
= Երդում ըրած եմ իրագործելու Հայաստանի անկախութիւնը, եւ մեր հայրենիքին փրկութիւնը բարբարոսներու լուծէն:
— Դուրեան սրբազանին դէմ հակառակութիւն չունէի՞ր:
= Գաղափարական տեսակէտէ հակառակ էի:
— Երբ 1923ին միացար Դաշնակցութեան, անոր ծրագիրը նո՞յնն էր, ինչպէս հիմա: = Նոյնն է:
— Դաշնակցութեան զինանշանը նշանակութիւն ունի՞ քեզի համար:
= Այո:
—Կը տեսնե՞ս այս զինանշանը (ցոյց կուտայ «Հայրենիք»ի կուսակցական սինակի վրայ տպուած զինանշանը):
= Կը տեսնեմ:
— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ զինանշանին մէջ թրին:
= Ասիկա կը խորհրդանշէ աշխատանքը:
— Իսկ գրի՞չը:
= Մտաւոր կեանքը, մտքի աշխատանքը:
— Այս զինանշանը քանի՞ տարիէ ի վեր կայ:
= 43 տարի:
— Լա՛ւ, հապա սա դանակը ի՞նչ կը նշանակէ:
= Դանակը կընշանակէ որ երբ Թուրքերը, թշնամիները գան անարգել մեր մայրերը, քոյրերը եւ յափշտակեն մեր ինչքերը, կազմակերպուինք ու կռուինք եւ բացէն պաշտպանենք մեր պատիւը:
— Գիտե՞ս որ 1920ին Հայաստանի մէկ մասը անցաւ Սովետ Միութեան մէջ:
= Ի՞նչպէս չեմ գիտեր, ես հոն էի:
— Ուրեմն այս դանակը (ըսել կ'ուզէր սուրը: Ծ. Թ.) Սովետ Ռուսիոյ դէ՞մ ալ է:
= Ատիկա չեմ գիտեր:
Պ. Քամինսկի Դաշնակցութեան զինանշանի պատկերը տուաւ դատաւոր Քորրիկընի, որ աչքէ անցուց զայն:
— Զինանշանին վրայ Հ.Ց.Դ. բառերը ի՞նչ կը նշանակեն:
= Հայ Ցեղափոխական Դաշնակցութիւն:
— «Հայրենիք»ը որո՞ւ օրաթերթն է:
= «Հայրենիք»ը կը գտնուի Հ.Ց. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի հակակշռին ներքեւ:
— Վերջին անգամ Միացեալ Նահանգները գալէ առաջ ո՞ւր էիր:
= Փարիզ:
— Քու ճիշդ անունդ Զալըգեա՞ն է:
= Այո:
— Քու ընտանիքիդ անունը Գալիչեան չէ՞ր: =Ոչ:
— Կեանքիդ մէջ ո՞ւր իմացար Ղեւոնդ Դուրեանի անունը:
= Երբ որբանոցն էի, իմացայ որ ան Զմիւռնիոյ առաջնորդն էր:
— Գիտե՞ս որ քու ընտանիքդ սոսկալի հակառակ եղած է Դուրեանի:
=Չեմ գիտեր երբեք:
— Դատախազի գրասենեակին մէջ ոեւէ մէկը ծեծե՞ց քեզ:
= Երբեք:
—Դուն դատախազին գրասենեակին մէջ ըսի՞ր թէ... (Պ. Քամինսկի կը յայտնէ Զալըգեանի ըրած յայտնութիւնները երկար նախադասութեամբ, որ Զալըգեան չի հասկնար):
Պ.Պ. դատախազ դուք բարձր (հայ քլէս) անգլիերէն կը խօսիք եւ ես չեմ հասկնար: (Ծիծաղ):
— Երբ եկեղեցի գացիր ի՞նչ ըսաւ Կորկոտեան:
= Ինծի ըսաւ թէ խնդիր (թրըպըլ) պիտի ըլլայ. ես ալ ըսի թէ ատոր մէջ ես չեմ ըլլար:
— Երբ Կորկոտեան ըսաւ թէ եկեղեցիին մէջ խնդիր պիտի ըլլայ, ինչո՞ւ դուրս չելար:
= Մինչեւ հիմա ալ կը զղջամ որ դուրս չելայ այն ատեն:
— Դուն խաղաղասէր Հայ մըն ես, չէ՞: = Այո:
— Դուն չէի՞ր ակնկալեր խնդիր (թրըպըլ):
= Չէի ակնկալեր:
— Չէի՞ր հաւատար որ խնդիր կը ծագի: = Չէի հաւատար:
— Լաւ, չպատահեցա՞ւ դէպքը:
= Ամօ՛թ էր:
— Հապա ինչո՞ւ զարկաւ Կորկոտեանը:
= Կ'ենթադրեմ, եւ ասիկա իմ երեւակայութիւնս է, թէ ժողովուրդը երբ «Դաշնա՛կ, Դաշնա՛կ», կը պոռար եկեղեցիին մէջ, Կորկոտեան կարծեց թէ բան մը եղած է, գիտնալով որ ես ալ Դաշնակ եմ, եկաւ զարկաւ ինծի:
— Դուրեան արք.ը տեսա՞ր թափօրին մէջ:
= Այնքան մեծ եւ խոշոր անձ մըն էր որ տեսայ:
— Եկեղեցիին մէջ խորանին եւ քու միջեւ կա՞ր որեւէ պատուար, որ արգիլէր քեզի տեսնել անոր վրայ յարձակումը:
= Բոլէապէս եղաւ:
— Տեսա՞ր սրբազանին չաթալ թագին իյնալը:
= Թագին իյնալը չտեսայ:
— Կարապետեան եպ.ը Դուրեան սրբազանին առջեւը չէ՞ր:
= Չեմ գիտեր, քահանայ մը կար, զուցէ Կարապետեան եպիսկոպոսն էր:
— Ո՞րչափ մեծ էր Կարապետեան եպիսկոպոսը:
= Միջակ հասակ ունէր:
— Արքեպիսկոպոսէն ո՞րչափ փոքր էր:
= Բաւական:
— Քու յայտարարութեանդ մէջ ըսեր ես որ «եկեղեցիէն ներս տեսայ Դաշնակներ»: Ճի՞շդ է: = Այո:
— Որո՞նք են:
= Դէմքով կը ճանչնամ եւ զանոնք տեսած եմ հրապարակային ժողովներու մէջ:
— Գիտե՞ս որ Դաշնակ խումբեր կան 10ական հոգինոց եւ մարտական:
= Երբեք: Քեզ խաբսպաշարեր են Պ.Քամինսկի, շատ կը ցաւիմ:
— Մր. Էջըր կը ճանչնա՞ս:
= Չեմ ճանչնար եւ հոս լսեցի այդ անունը:

(Շար.)

բրած է, մանուան ճառագայթ մը որ անկարելի պիտի դարձնէ որ և է պատերազմ: Ցխուն միլիոն վոլթ ուժով, այս ճառագայթը պիտի կրնայ խորտակել տասը հազար օդանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը, աւելի քան 400 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ եւ վայրկենապէս ոչնչացնել քանի մը միլիոնոց բանակներ:

Այս ճառագայթը պիտի կրնայ գործածուիլ միայն պաշտպանութեան համար, որովհետեւ պիտի արձակուի ծայր աստիճան զօրաւոր ելեկտրակայաններէ որոնք պիտի հաստատուին ռազմական կէտերու վրայ եւ չինական պարիսպի մը պէս պիտի շրջապատեն իւրաքանչիւր երկիր: Այս միեւնոյն գիւտին շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ փոքր կազմածներ տեղաւորել մարտանաւերու մէջ, ոչնչացնելու համար օդանաւերը:

Գիտնականը կը խորհի զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացնել իր գիւտը:

Անէն օր կծիկ մը եւս կը քակուի

Սթավիսքիի քննիչ յանձնաժողովը յուզումնալից նիստ մը ունեցաւ առջի օր: Ազգայնական երեսփոխան Ֆիլիփ Անրիօ, որ վեց ամիսէ ի վեր պայքար կը մղէ նախկին վարչապետ Պ. Շօթանի դէմ, կրկին վկայութեան կանչուելով, հաստատեց թէ անոր եղբայրը, Փիէռ Շօթան տուն–տեղ եղած էր ներքին գործերու նախարարութեան մէջ, եւ փաստաբանութիւն կ'ընէր կասկածելի մարդոց համար: Այս անգամ ցոյց տուաւ Փիէռ Շօթանի մէկ նամակը, որ ժամադրութիւն կուտար Փարիզի խաղարաններէն վտարուած մարդու մը համար եւ որուն պիտի ցուցնէր Ապահովութեան Տեսչութեան մէկ փաստաթուղթը: Այս յայտնութիւնը մեծ յուզում պատճառեց, մանաւանդ որ Պ. Անրիօ երկրորդ յայտնութիւն մը եւս բրաւ, պատմելով թէ Պ. Ռէվիյեօ, ներքին նախարար Պ. Սառոյի օգնականը, եւ Փէնեէ, Շօթանի օգնականը, փորձած էին դրամով ետ առնել նամակը: Փէնեէ հիւանդ ըլլալով, անմիջապէս ներս կանչուեցաւ Ռէվէյեօ որ հերքեց եղած վերագրումը եւ ըսաւ թէ մէկը եկաւ եւ նամակին լուսանկարը ցուցուց իրեն: Մերժեց յայտնել այցելուին անունը, յետոյ նեղը դրուելով անուն մը տուաւ, եւ յայտարարեց թէ չպիտի խօսի մինչեւ որ յանձնաժողովը չպատուհայ պատժել զինքը:

Որոշուեցաւ ուրիշ վկաներ ալ կանչել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ինչպէս գրած էինք հինգշաբթի օրուան « Ֆրանսայի շրջանը » հեծելանիւով մրցումը տեղի ունեցաւ շատ դժուարին պայմաններու մէջ եւ մեծ փոփոխութիւններ կրեց ընդհանուր դասաւորումը: Այս հանգրուանը Քափ – Տինեը (227 քիլոմեթր, լեռնային) շահեցաւ Ֆրանսացի Վիէթթօ: Վարսի եւ տ'Ալլոսի գագաթը հասնելուն պէս շահեցաւ ամբողջ ճամբու տեւողութեան գտնուած լեռներու առաջնութիւնը, այնպէս որ Տինեը հասաւ վեց վայրկեան 50 երկվայրկեան առաջ: 1926ին անգամ մըն ալ Իտալացի Պոտէչիան էր որ այսպիսի անակնկալ մը բրաւ: Իսկ օրուան երկու հակառակորդները, Մարթանօ – Մաներ, միշտ իրար հետապնդեցին, բայց ճամբան Մարթանոյի հեծելանիւը աւրուելով, Մաներ երեք վայրկեան 58 երկվայրկեան յառաջ անցաւ: Մարթանոյի ընկերները, Ճէնթրի եւ Կազզուլանի քաջալերելով ճամբան շարունակեցին եւ հասան Ալլոսի գագաթին վրայ, չուարեցնելով Մաներ: Ասկէց վերջը միշտ իրար հետապնդելով, Մարթանօ Տինեը հասաւ 6րդ, իսկ Մաներ 10րդ:

Ընդհանուր դասաւորման մէջ ալ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղան: Իտալացի Մօրէլլի գրաւեց Լափէպիի տեղը (երրորդ), Լափէպի անցաւ 5րդ, իսկ Վիէթթօ որ 13րդն էր, եղաւ 6րդ:

Երէկ ուրբաթ մրցորդները պիտի կտրէին Տինեը – Նիս (156 քիլոմէթր) Ալպեան լեռներուն վերջին հանգրուանը: Այսօր, շաբաթ դադար կ'ընեն Նիսի մէջ, սկսելու համար Պիրէնեան լեռներու մրցումը, որ մեծ դժուարութեանց պիտի մատնէ մրցորդները:

⁂ Հեծելանւորդներէն շատերը ճամբան խարդախութիւն գործած ըլլալով, տուգանքի դատապարտուեցան:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ՓՈՄՕՆԻ (Մարսէյլ) ԶԱՒԱՐԵԱՆ ՆՈՒԱԿՈՄԻՏԷԻՆ* կողմէ
Օգոստոս 12ին ԻԳՆՈՑԵԱՆ եղբայրներու ագարակին մէջ
Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած՝ *Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ* կողմէ
ՎԱՂԸ ԿԻՐ. ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
Պիտի բանախօսէ՝ ՏԻԿԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
Գեղարուեստական խնամեալ բաժին: բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ ճայկական պարեր:
Հաղորդկ. միջոց.— Շոգեկառք՝ Սէն Լազարէն, փորթ Փիշիէն ճանրակառք թիւ 40 եւ իջնել կար Արժանթէօյլ, ուրտեղէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Fontaine Rosière, ուր պետի սպասեն առաջնորդներ:

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած կուսէնվիլի *ՏԻՒՐՈՍ* խումբին կողմէ
վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն կուսէնվիլի Անտառին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն եւ պարեր:
կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Տարեկան Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՍՏՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
22 Յուլիս կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10
Robinsonի **Chez Fiquet, au Grand Arbre** պարտէզին մէջ
Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալներ
ճաշը կարելի է միասին բերել:
Դիւրամատչելի պիւֆէ, *Մուտք՝ 2 ֆրանք:*

Ողիմպիական Վիճնի մէջ

կազմակերպուած *Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*
վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզադաշտին վրայ
Նաւասարդեան եւ ֆութպոլի խաղերուն կը մասնակցին Լիոնի, Տէսինի, Վալանսի եւ Կրընոպլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը:
Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադիր եւ Սկաուտներու ազգային պետ՝ եղբայր ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ:
Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՈՒՂՂԱՏԵՍՏ

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովը կը հրաւիրէ քաղաքի եւ արուարձաններու մէջ բնակող Ուրֆայի եւ շրջանի բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Գէորգ Եօթնեղբայրեանի բնակարանը 31, Bld du Nord, La Rosière, Beaumont.

Այս երկուշ. երեկոյ ժամը 9ին, Օր. Զառափեան *կը նուագէ* Debussy, *Փարիզի Ռատիօ* L. L.*էն:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Աննա Վարպետեան եւ զաւակները՝ Զարուհի, Երջանիկ եւ Գրիգոր կը փնտռեն իրենց ամուսինը եւ հայրը, Միսաք վարպետեան, *որ կորսնցուցած են 1922, Իզմիրի աղէտին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ.* Գրիգոր վարպետեանի 15, rue du Terrasse. Marseille: *Ճշգրիտ լուր տուողին նուէր:*

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵԽՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» *ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:*

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ շարունակութիւն նախորդ ժողովի օրակարգի:

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30 *ին* 32, Avenue des Gobelins *սրճարանի վերնայարկը:*

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՎՌԱՄՄԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ*
Հովանաւորութեամբ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն իրիկուան ժամը 9
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (*Պաղ Աղբիւրին մօտ*)
բանախօսութիւն, երգ, պար, եւլն.:
կը նուագէ *Եփրատ* նուագախումբը: ճոխ պիւֆէ ժողովրդ. գիներով:
Հաղորդկց. միջոց.— *Առնել 23 կամ 32 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Ֆէրմ տը Մուլինօ: Էնվալիտէն շոգեկառք, իջնել Մէօտօն Վալ Ֆլօրի:*

ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին **stagiaire** Փարիզի հիւանդանոցներուն
եւ ցնորէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան
Հասցէն.— **139, Rue Lafayette (Gare du Nord**ի եւ **Gare de l'Est**ի մօտիկը)
Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրներու, եւ *սարչան ֆօրէն*ներու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնպէս **lotissement**ներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գոմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ **études** ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:

Դիմել կամ գրել.— **CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS**
125, Rue Nationale Bron - Rhône

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.
Ex. Interne des Hôpitaux de Paris
Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française
Assistant **ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ** ***chir. dent. D.E.D.F.***
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ
Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **SOMYL**ով: Քուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ. քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:
կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7 Հեռախօս Inv. 27 - 95
28 Avenue d'Orléans
Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԲԻԶ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ
եւ
ՄՈԹԷՕՐՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ
կամ
ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ
ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ **5, Rue Marceau**
St. Ouen (Seine). (անկիւն **rue Brisard**
Փարիզ (18), Մէթրօ՝ **Porte Clignancourt**).
Բաց է ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ եւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ պատուաւոր եւ մաքուր կին մը խնամելու համար 7 եւ 5 *տարեկան երկու փոքրիկներ, եւ միաժամանակ կատարէ տնական գործերը: Լաւ վճարում: Դիմել անձամբ կամ նամակով ԹՈՐԻԿԵԱՆի,* 28 **Avenue St. Juste. Marseille.**

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ, *որ տեղի պիտի ունենար ՅՈՒԼԻՍ* 15*ին:*

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ *«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԻՒՆ*
Տարեկան Դաշտահանդէսը ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ
22 *Յուլիս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ*
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian *24*, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ *եւ* ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ
եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանիրներու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ***ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ***
Ամենալաւ տեսակի պանիրներ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝* **13**
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicêtre Metro: Porte d'Italie.*

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–16 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի *յարկաբաժինին մէջ)*

ՁԵՐ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ ԳՆԵՑԷՔ

CLETO

ԿՕՇԻԿԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԷՆ
3, Rue Tourgot. 5, Rue N. D. de Lorette, Փարիզ (9)
*36*bis, Fbg. Montmartre Փարիզ (9) 19-21 Passage Choiseul Փարիզ (2)
Téléphone: *PROVENCE 58—06*
ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԿՕՇԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉԸ
փարիզի լաւագոյն եւ սիրուն կօշիկները՝ անմրցելի գիներով:
Բացարձակ երաշխաւորութիւն:

Etude de Me BERNARD WAHL
(*12* année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67 - 69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ.*

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ
եկէ՛ք **JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)**

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12-43
ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ
Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:
Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:
Սենեակ եւ ճաշերը (*pension complete*) օրական *30* ֆր էն սկսեալ:
Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:
Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:
Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 17 Juillet 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2548 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵԼՔԸ

»»»··«««

Մաթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի Ա. աստիճանի մարդասպան կը ճանաչուին

ՄԻՒՍՆԵՐԸ՝ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ

»»»··«««

ՎՃԻՌԸ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍ 24ԻՆ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն «Ծիքակօ Թրիպիւն»ի յուլիս 14 թուականով.— Երդուեալներու ատեանը այսօր յանցաւոր հռչակեց Մաթէոս Լէյլէկեանը եւ Նշան Սարգիսեանը, իբրեւ առաջին աստիճանի մարդասպան, ինչ որ կը տրամադրէ մահապատիժ, Նիւ Եորքի նահանգին օրէնքով, իսկ անոնց երեք մեղսակիցները հռչակուեցան երկրորդ աստիճանի մարդասպան, ինչ որ կը տրամադրէ առնուազն տասը տարի բանտարկութիւն:

Ինը ամբաստանեալներուն վճիռը պիտի տրուի յուլիս 24ին:

ԽՄԲ.— Հեռագիրը պարզելով Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան պարագաները, կը շարունակէ.—

Մ. Լէյլէկեան եւ Նշան Սարգիսեան տարիներով առաջնակարգ դեր կատարած են Դաշնակ ընկերութեան մէջ, որուն ամերիկեան կեդրոնն է Պոստոնը:

Համաձայն կարգ մը ամբաստանեալներու խոստովանութեանց, սպանութեան պատճառն է Դաշնակ ընկերութեան բուռն գայրոյթը Դուրեան արք.ի կարծեցեալ սովետասիրութեան դէմ, որ ուղղակի կը հակասէր ազգայնական Դաշնակներու տարամերժօրէն հայկական քաղաքականութեան:

Դաշնակ ընկերութիւնը հայրենասէր յեղափոխականներու չափազանց հզօր կազմակերպութիւն մըն է, որուն համաշխարհային կեդրոնը կը գտնուի Փարիզ, համաձայն ամբաստանեալներու յայտարարութեանց:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» եւս տալով միեւնոյն լուրը, կ'ըսէ թէ ամբաստանեալները բոլորն ալ անդամ են «Դաշնակ քաղաքական ահաբեկչական կազմակերպութեան, որ հակառակ է ներկայ հայ-խորհրդային իշխանութեան որուն ջատագովն էր Դուրեան արք., եւ թէ Լէյլէկեան քարտուղարն է «Դաշնակ»ի (ըսել կ'ուզէ Նիւ Եորքի ակումբին):

Տեղական թերթերէն «Իւմանիթէ» եւս հաղորդելով յանցապարտութեան հեռագիրը, կը գրէ թէ «մարդասպանները եւ անոնց մեղսակիցները կը պատկանին Դաշնակ ահաբեկչական ընկերութեան որ միշտ անդամ է Բ. Միջազգայինի: Այս թունդ հակախորհրդային կազմակերպութիւնը արիւն թափած է նոյնիսկ Ֆրանսայի, մանաւանդ Կրընոպլի մէջ: Դուրեան արք. սպաննուեցաւ եկեղեցիին մէջ, որովհետեւ կը պանծացնէր խորհրդային իշխանութեան կատարած գործը Հայաստանի մէջ»:

ԽՄԲ.— Աւելորդ կը համարենք որ եւ է խորհրդածութիւն կցել այս մեկնութեանց եւ բացատրութեանց եղանակներուն, որոնք արձագանգներն են հակադաշնակցական ծանօթ յանկերգներուն:

ՈՉ-ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

«ԿԱՑԻՆԸ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ՏԱԿ ԿԸ ՊԱՌԿԻՆՔ»...

ՖԻԼԻՊԷ, 10 յուլիս (*Ցառայ*).— Թրակիայէն հասած լուրերը այլեւս կասկած չեն ձգեր թէ՝ *ա*) տեղահանումը կը կատարուի կեդրոնի հրամանով, *բ*) որոշ ծրագրով, *գ*) կը վերաբերի ոչ-Թուրքերու, եւ *դ*) կը շարունակուի, հակառակ հերքումներուն:

Էտիրնէէն Հրեաներու եկած նոր նամակներ չափազանց թշուառ գոյներով կը նկարագրեն աքսորեալներու վիճակը: Ճիշդ է հեռագրական այն տեղեկութիւնը թէ քանի մը ժամուան ընթացքին յանկարծ տեղահանուած են: Զոհերը միջոց ունեցած չեն ծախել ծախծխելու: Պուլկարիա եկած են Պուլկարներ: «Փրազնիչնի Վէսթի» թերթը կը գրէ թէ «վերջին օրերու ընթացքին քանի մը տասնեակ պուլկար ընտանիքներ անգթօրէն տեղահանուած են Թրակիոյ զանազան կողմերէն (Էտիրնէ, Չորլու, Քըրքքիլիսէ եւայլն): Թուրք կառավարութեան յանկարծակի կարգադրութեամբ, պուլկար բնակիչներուն տրուած է 48 ժամ միջոց, իրենց բոլոր գործերը հաշուեյարդարի ենթարկելու եւ հեռանալու համար, հակառակ պարագային, բռնի պիտի տեղահանեն զիրենք: Այս արտակարգ միջոցները կը բացատրեն անով որ՝ այդ շրջանները յայտարարուած են զինուորական գօտի, որով Թուրքերէն զատ ոչ ոք չի կրնար հոն բնակիլ: Ամէնէն տխուրը այն է որ Թուրքերը, որոնք ստացուածքներուն միակ գնորդը կրնան ըլլալ, նախապէս իրարու հետ համաձայնած են եւ որեւէ շահագրգռութիւն ցոյց տուած չեն: Կամ, լաւագոյն պարագային, չնչին գիներ առաջարկած են: Թուրքերէն ոչ ոք կը յանդգնի մեկնողներու այս կամ այն կալուածին յանձնաձումը ստանձնել: Իսկ ով որ կը հեռանայ առանց ծախելու եւ կամ փոխանորդ կարգելու՝ իր իրաւունքը կը կորսնցնէ («*Ցառայ*» «*Լիմյալը Մէթրուքէ*» — *լքեալ կալուածներու մասին ձեւը...*): Այս բոլոր կարգադրութիւններն ու խստութիւնները չեն մեղմացներ տեղահանուողներու աղաչանքներն ու լացերը, եւ խեղճերը հարիւրաւոր տարիներու ընթացքին ամբարած իրենց հարստութիւններն ու կալուածները լքելով՝ ձեռնունայն կը հեռանան»:

Դարձեալ պուլկար թերթի մը համաձայն, Թուրքերը սկսած են հիմնովին նորոգել մանաւորապէս Էտիրնէի ամրութիւնները: Կը քանդեն հիները եւ կը շինեն բոլորովին նոր ամրութիւններ: Աւելի քան տասը հազար զինուորներ գիշեր ցերեկ կ'աշխատին հոն:

**Քիչ առաջ, Հրեայ մը ինծ ցոյց տուաւ նամակ մը, զոր ստացած էր Էտիրնէէն: Խեղճը կը պատմէ արհաւիրքը ու, հաստատելով տեղահանումի ու կողոպուտի բոլոր տեղեկութիւնները, կ'աւելցնէ թէ տեղահանման միջոցին չորս հրեայ գեղեցիկ աղջիկներ անյայտացած են: «Այնքան մեծ է սարսափը որ, կ'աւելցնէ նամակագիրը, գիշերը կը քնանանք կացինը մեր բարձերուն տակ»:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

»»»··«««

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏՈՎ ՊԻՏԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԷՄ

Շաբաթ եւ Կիրակի գումարուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը, լուծելու համար միացեալ ճակատի խնդիրը: Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, կիրակի գիշեր 366ի դէմ 3471 ձայնով քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'ընդունի Համայնավար կուսակցութեան առաջարկը՝ միացեալ ճակատ կազմելու համար: 67 հոգի ձեռնպահ մնացին:

Տրուած որոշման համաձայն, ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը բանակցութիւններ պիտի կատարէ, դաշինքին մանրամասնութիւնները ճշդելու եւ ստորագրելու համար: Այժմէն իսկ համայնավար կուսակցութեան պիտի առաջարկուի միասնաբար ցոյցեր կատարել մեծ պատերազմի քսանամեակին առթիւ: Միացեալ ճակատը պիտի ջանայ անյաղթելի պատուար մը կազմել ֆաշականութեան եւ պատերազմի վտանգին դէմ: Վարիչ Մարմնին տրուած պաշտօնը կը տրամադրէ.—

1. Փոխադարձ ուղղամտութիւն: Դաշինքի տեւողութեան ընթացքին եւ նոյնիսկ միասնական գործունէութենէն դուրս, երկու կուսակցութեանց առանձին պրոպագանտ եւ գործունէութիւնը զերծ պիտի մնան վիրաւորանքէ եւ նախատինքէ: Միացեալ գործունէութեան արտայայտութիւնները պէտք է նուիրուին միմիայն հաւաքական նպատակին, դուրս ձգելով երկու կուսակցութեանց վարդապետութեան եւ գործելակերպի վերաբերեալ վէճերը:

2. Ֆաշականութեան դէմ միացեալ պայքարը անշուշտ կ'ենթադրէ պաշտպանութիւն ժողովրդապետական ազատութեանց: Ուրեմն, պիտի ձգտիլ մասնակցութեան հրաւիրել նաեւ բոլոր անոնք որ կ'ուզեն պաշտպանել այդ ազատութիւնները: Պայքարի միջոցին, պիտի խուսափին բռնի միջոցներէն: Միւս կողմէ, հոգ պիտի տարուի որ ցոյցերը չբազմապատկուին, յոգնութիւն եւ անտարբերութիւն ստեղծելու աստիճան:

3. Միացեալ գործունէութեան մասին սառուցում պիտի կատարէ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն առանձին: Պիտի ստեղծուի մասնաւոր մարմին մը, հաւաքական ցոյցերու հանգամանքը ճշդելու, զանոնք պատրաստելու, վէճերը հարթելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը:

Երկրորդ բանաձեւով մը, ընկերվարական կուսակցութիւնը պաշտօն կը յանձնէ իր վարիչ մարմնին՝ հասկնալ համայնավարներէն թէ կ'ուզե՞ն այս միացեալ ճակատը դնել միջազգային հիման մը վրայ: Այսինքն՝ միասին գործել ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ եւ բոլոր երկիրներու մէջ:

Վաղը կ'անդրադառնանք այս շատ կարեւոր հարցին:

Ընդհանուր գործադուլ եւ խուճապ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ

»»»··«««

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ՎԱԽՆԱԼՈՎ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ԵՒ ԱՆՕԹՈՒԹԵՆԷ

Քանի մը օրէ ի վեր ծանր կացութեան մը մատնուած է Սան Ֆրանչիսկոյի նահանգը, գործադուլի եւ ուրիշ խռովութեանց հետեւանքով: Արդէն գործադուլ հռչակած են նաւահանգստի 27,000 բանուորները: Արհեստակցական միութեանց վարիչ մարմինը ընդհ. գործադուլ հռչակեց երէկ, երկուշաբթի: Այս որոշման վրայ, գործադուլին կը մասնակցին նաեւ Սան Ֆրանչիսկոյի 60 հազար, Օքլէնտի եւ Ալամէտայի 40,000 բանուորները: Կեանքը ջլատուած է ոչ միայն քաղաքին, այլեւ ամբողջ նահանգին մէջ: Սան Ֆրանչիսկօ Մ. Նահանգներու երկրորդ մեծ նաւահանգիստն է, Նիւ Եորքէն յետոյ եւ ունի 634 հազար բնակիչ: Մօտակայ շրջաններն ալ հաշուելով, մէկուկէս միլիոնի կը հասնի բնակչութեան թիւը: Թէ կառավարութիւնը եւ թէ ժողովուրդը խուճապի մատնուած են, վախնալով ոչ միայն խռովութիւններէ, այլեւ անօթութենէ: Հարիւրաւորներ կը փախչին: Բազմաթիւ սրճարաններ, ճաշարաններ եւ խանութներ փակուած են: Մեծ պանդոկները ուտելիք ունին միայն 3 — 4 օրուան համար: Տանտիրուհիները ուտեստ կը հաւաքեն իրենց մառաններուն մէջ: Հարիւրաւոր ինքնաշարժներ չեն բանիր, վառելանիւթ չունենալով:

Բանթողները բուռն ցոյցեր կը կատարեն փողոցներու մէջ, քարկոծելով նպարեղէնի խանութները, ինչպէս եւ ոստիկաններն ու զինուորները, որոնք քանի մը օր առաջ կրակ բացած ըլլալով, սաստկացուցին գրգռութիւնը: Կացութիւնը այնքան ծանր է որ ժամը ժամին հեռաձայնով խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Ուաշինկթընի հետ: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ պիտի փորձէ միջամտել անձնապէս: Արդէն իսկ պաշարման վիճակ հռչակուած է: Քաղաքին պահպանութեան համար կը գործեն 14,400 ոստիկաններ եւ զինուորներ:

Սան Ֆրանչիսկոյի շրջականերու քաղաքապետները արտակարգ ժողով գումարեցին, ապահովելու համար քաղաքին պարենաւորումը, որ լրջօրէն վտանգուած է: Կաթ, միս, պտուղ, բանջարեղէն եւն. սպառած են եւ ոստիկանութեան միջոցաւ կը փոխադրուին ուրիշ վայրերէ: Խանութպանները կը մերժեն հինգ լիպրայէն աւելի շաքար, բրինձ կամ ալիւր ծախել, իսկ ուրիշներ փակած են դուռները: Հազարաւոր բնակիչներ գիւղերը գացած են, ուտելիք ճարելու համար:

Գործադուլի շարժումը կը սպառնայ տարածուիլ ամբողջ Խաղաղականի ափերուն վրայ: Սան Ֆրանչիսկոյի քաղաքապետը կ'ըսէ թէ ամենամեծ աղէտն է այս գործադուլը, 1906ի հրդեհէն ի վեր:

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ յուլիս 9ին, Բերայի կառավարչութեան ներկայացուցիչը Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին երթալով, ամէն իրաւասութենէ զրկած է ինքնակոչ թաղականները եւ վերահաստատած՝ օրինաւոր խնամակալութիւնը: Այս առթիւ ձերբակալուած են ինքնակոչ թաղականներէն երկուքը, իրենց վրայ զէնք բռնուած ըլլալով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հիթլէրի ճառը վերջին դէպքերու մասին

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ՈՐՈՇԱԾ ԷՆ ԵՂԵՐ ՍՊԱՆՆԵԼ «ԱՌԱՋՆՈՐԴ»Ը

Հիթլէր ուրբաթ օր բացառիկ նիստի հրաւիրելով Գերմանիոյ խորհրդարանը, երկար ճառ մը խօսեցաւ յունիս 30ի դէպքերու մասին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասէին այս ճառին, բայց Հիթլէր խուսափեցաւ արտաքին խնդիրներէ, եւ ծանրացաւ միայն ներքին քաղաքականութեան վրայ: Խօսելով բացասական տարրերու վրայ, Հիթլէր ըսաւ թէ ազգային-ընկերվարական պետութիւնը «ի հարկին հարիւր տարի ներքին պատերազմ պիտի մղէ, ոչնչացնելու համար վերջին մնացորդները այն յիմարներուն որ կը թունաւորեն ժողովուրդը»: Այս խօսքը ուղղուած էր բացասական տարրերու առաջին դասուն դէմ, որ կը կոչուի «միջազգային կազմալուծիչներ, իբրեւ նեցուկ համայնավարութեան»:

— «Երկրորդ դասը կը ներկայացնեն այն քաղաքագէտները որոնք կը զգան թէ 1933 յունուար 30ը վերջ տուած էր իրենց ապագայ հեռանկարներուն, բայց չեն ուզեր ընդունիլ թէ անդառնալի է այդ իրողութիւնը: Երրորդ խումբ մը կործանարար տարրերու արկածախնդիրներն են, արմատախիլ յեղափոխականները որոնք 1928ին կորսնցուցին իրենց տեղը ընկերութեան մէջ եւ որոնք յեղափոխութիւն կ'ուզեն յեղափոխութեան սիրոյն եւ կ'ուզեն տեւական վիճակ մը դարձնել զայն: Չորրորդ խումբը կը կազմեն դատարկապորտները, որոնք ամէն բանի մասին կը շաղակրատեն եւ կը կարծեն թէ իրենց հոգերը ազգին հոգերն են: Ասոնք սակաւաթիւ են, բայց վտանգաւոր՝ իբրեւ սերմեր խռովութեան, անապահովութեան, սուտ զրոյցներու, կասկածներու եւ զրպարտութեանց»:

Վարչապետը յետոյ անցնելով բուն հարցին, մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչ կարգադրութիւններ ըրած էր հարուածային վաշտերու համար եւ թէ ինչպէս դաւաճանեցին անոնց վարիչները: Այս առթիւ, պարզեց անոնց սպայակոյտի պետին, Ռէօհմի չարաշուք դերը: «Մայիսին խլրտումը այնպիսի աստիճանի մը հասած էր որ անթոյլատրելի ծայրայեղութիւններ կը յառուցանէր: Կարգ մը պատասխանատուներ բանտարկուեցան այն ատեն, իբրեւ անկարգ ու գինով: Ռէօհմ սկսաւ ընդդիմանալ տրուած հրահանգներուն եւ ուզեց կուսակցութեան վերերններուն դէմ պատժական տնօրինութիւններ ընել մասամբ երիտասարդ անդամներէ կամ անկուսակցականներէ կազմուած պատւոյ ատեաններու առջեւ: Այս պատճառով ծանր վէճեր ծագեցան իր եւ Ռէօհմի միջեւ: «Այն ատեն է որ առաջին անգամ ըլլալով կասկածեցայ Ռէօհմի ուղղամտութենէն: Ամիսներով մտքէս վաներ էի այդպիսի կասկած մը, բայց նոր փաստեր եկան համոզեցին զիս: Անցեալ մայիսէն այլ եւս կասկած չկար թէ Ռէօհմ փառատենչ ծրագիրներ կ'որոճար որոնք եթէ իրականանային, ամենածանր ճգնաժամեր յառաջ պիտի բերէին: Մայիսի վերջը աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան: Ռէօհմ սկսաւ բոլորովին հեռանալ կուսակցութենէն: Իր վարած կեանքը՝ կարգ մը խմբակներու հետ՝ անթոյլատրելի էր ազգային-ընկերվարական վարդապետութեան համար»:

Ճառի այս մասին մէջ, Հիթլէր աւելի բարձրացնելով ձայնը, շեշտեց թէ անհրաժեշտ էր խստօրէն պատժել յանցաւորները: Պատմեց թէ Ռէօհմ առանց իրեն լուր տալու կապ հաստատած էր Զօր. Շլայխէրի հետ, «ապականեալ բախտախնդիրի մը, ոմն Ա...ի միջոցաւ: Շլայխէրի համար, գերմանական կառավարութիւնը չէր կրնար դիմանալ եւ հարկ էր մէկ ձեռքի մէջ կեդրոնացնել բանակը եւ բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները: Այդ գործին համար աչքի առջեւ ունէին Ռէօհմը: Պէտք էր հեռացնել՝ Ֆոն Փափէնը, իսկ Զօր. Շլայխէր պատրաստ էր դառնալու փոխ-վարչապետ: Մարդ մը կը փնտռէին նոր կառավարութեան համար: Կ'ընդունէին թէ ես վարչապետ պէտք է մնամ, գոնէ առ այժմ: Յունիսի սկիզբը քովս կանչեցի Ռէօհմը եւ ամբողջ հինգ ժամ, մինչեւ կէս գիշեր խօսեցայ: Ըսի թէ անգիտակից տարրեր ազգային-համայնավար յեղափոխութիւն մը կը պատրաստեն, ապարէկ քաշելով բանակը: Յորդորեցի ընդդիմանալ այս յիմարութեանց: Ռէօհմ բաւականացաւ ըսելով թէ զրոյցները մասամբ սուտ, մասամբ չափազանցուած են: Դաւադիրներէն Ուլ իր մահէն առաջ խոստովանեցաւ թէ պատրաստ էր սպաննելու զիս, համաձայն տրուած հրամանին: Դաւադրութիւնը պարզուած էր այլ եւս: Այս մարդոց կեանքը նոյնքան գայթակղելի դարձած էր որքան անոնց զորս տապալեցինք 1933ին: Այլ եւս չէի կրնար իմ քովս հրաւիրել զանոնք կամ ոտք կոխել Պերլինի սպայակոյտի շէնքէն ներս: Յունիսի վերջը, որոշեցի գործել: Եւ գացի Վիէսզէ, պաշտօնանկ ընելու համար Ռէօհմը: Բայց յունիս 29ին, լուրերը այնքան երկիւղալի դարձան որ, որոշեցի պատրաստ գտնուիլ: Առաւօտեան ժամը 1ին երկու վրդովիչ լուրեր ստացայ, մէկը՝ Պերլինէն, միւսը՝ Միւնիխէն: Պերլինի համար, յունիս 30ին կէսօրուան ժամը 4ին ընդհանուր ազդանշան տուեր էին: Հարուածային զինուորները փոխադրելու համար կառքեր բռնագրաւուած էին: Ժամը 5ին պիտի գրաւէին կառավարական շէնքերը: Գործողութիւնները անձամբ պիտի վարէր հրամանատար Էրնսթ: Միւնիխի մէջ ազդանշանը տուեր էին ժամը 9ի համար: Հարկ էր գործել կայծակի արագութեամբ: Ես օդանաւ նստայ Միւնիխ երթալու համար, իսկ նախարար Կէօրինկ հրաման ստացաւ գործել Պերլինի մէջ: Որ եւ է ներողամտութիւն անկարելի էր: Այդ պահուն, ես պատասխանատու էի գերման ազգի ճակատագրին համար եւ գերագոյն դատաւորը: Ամէն ժամանակ մարդիկ կոտորած են ըմբոստները: Ես հրամայեցի գնդակահարել այս դաւաճանութեան գլխաւոր պատասխանատուները եւ խարանել մեր ներքին թունաւորման եւ օտար թունաւորման պալարները, այրելով մինչեւ միսը: Հրամայեցի սպաննել ապստամբները, եթէ դիմադրութեան ամենաթեթեւ փորձ մը ընէին ձերբակալման ատեն: Ամէն մէկը պէտք է գիտնայ որ եթէ ձեռք կը վերցնէ պետութեան դէմ, անպայման պիտի մեռնի»:

«Առաջնորդ»ը յետոյ ըսաւ թէ դաւադիրներէն երեքը տեսակցութիւն մը կարգադրած էին օտար դիւանագէտի մը հետ, եւ մանրամասնութիւններ հաղորդեց գնդակահարեալներու մասին, որոնց թիւն է 77: Իբրեւ եզրակացութիւն, յայտարարեց թէ պատրաստ է պատմութեան առջեւ ընդունելու այդ 24 ժամուան ծանր վճիռներու պատասխանատուութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

Այսօր, Չորրորդ էջ, մեր նոր թերթօնը

«Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ»

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

7.- ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Չընկրկեցաւ սակայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ այդ թշնամութեանց եւ ոչ ալ կեղծ հայրենասիրական վայնասուններու առջեւ։

Իր ծնունդէն մինչեւ Օսմանեան Սահմանադրութիւն անվարան, մինչեւ մահ հաւատարիմ պահակ՝ հերոսաբար վարեց երկրի ազատագրական պայքարը։ Իսկ դուրսը, գաղութներու մէջ, չատ ոյժ ու եռանդ սպառեց կազմակերպելու համար թիկունքը։

Այդ շրջանը եղաւ անսահման խանդավառութեան, զոհաբերումի եւ հերոսական պայքարներու շրջանը։ Կուսակցական ղեկավարը, գործիչը պայքարի առաջին գծի վրայ եղան, չարունակ վտանգի ենթակայ, չարունակ մահուան սպառնալիքի տակ եւ երբեմն աւելի քան չարքային ընկերը։ Այդ շրջանին կուտակուեցաւ այն հոգեկան աքանչելի հարստութիւնը որով խանդավառուեցաւ ազատատենչ հայութիւնը մինչեւ հեռաւոր գաղութներ եւ այդ թանկագին դրամագլուխը այսօր ալ կը մնայ ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր, հայրենադուրկ հայութեան համար։

Այսպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տիրապետեց հայ կեանքին։ Եղաւ աւելի քան կուսակցութիւն, քիչ մը պակաս քան պետութիւն, տեսակ մը իշխանութիւն՝ պետութեան յատուկ ստորոգելիներով։ Իր գործունէութեան հողն էր Հայաստան ուր միահեծան իշխեց, ժողովուրդ մը՝ որուն ոգին հարազատ պատկերը եղաւ եւ կուռ ու կարգապահ կազմակերպութիւն։ Իր տրամադրութեան տակ ունէր միջոց՝ պարտադրելու իր վճիռները, լսելի դարձնելու իր որոշումները։ Երբեմն բռնութեան դիմեց անհատին վրայ, երբեմն ալ ստիպուեցաւ մահուամբ պատժել հայրենադաւը եւ անուղղայ ներքին թշնամին։

Տեսնելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան կուռ ու կարգապահ կազմակերպութիւնը, այլ մանաւանդ ազդուելով շնդալից ահաբեկումներէն, հայ որոշ խաւի մը մէջ այն կարծիքը կազմուած է թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դիկտատուրական սկզբունքներ որդեգրած եւ անողոքաբար առաջնորդուող կուսակցութիւն մըն է։

Մեր համոզումով՝ թիւրիմացութիւններու վրայ հիմնուած է այս կարծիքը։

Զմոռնանք որ դիկտատուրա կը նշանակէ պետութիւն, իսկ Դաշնակցութիւնը, յամենայն դէպս, պետութիւն չէր այդ շրջանին։ Ազատագրական կռիւը, ինչպէս ամէն կռիւ, կը պահանջէ երկաթեայ կարգապահութիւն, հրամանի ենթարկում, ինչքի բանադրում, եւ անհրաժեշտութեան պարագային՝ մահուան պատիժ։ Պէտք չէ սակայն կռուի մէջ եղած ամէն վարչաձեւի կամ կազմակերպութեան յատուկ այս երեւոյթները շփոթել դիկտատուրայի հետ։

Դիկտատուրա կը նշանակէ նաեւ կանխամտածուած ծրագիր, և ոյժ ու կամք՝ պարտադրելու ծրագիրը։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հրապարակ եկաւ ոչ թէ նախօրօք գծուած, ուսումնասիրուած ծրագիր մը բռնի ոյժով պարտադրելու, այլ իր դերը եղաւ ժողովուրդի մէջ արդէն յայտնուած եւ երբեմն ալ զինեալ ապստամբութեամբ արտայայտուած ազատութեան պայքարը բանաձեւել, ուղղութիւնալ եւ կազմակերպուած ձեւով գործադրել։

Դաշնակցութիւնը ոչ թէ դիկտատոր, այլ բռնապետ ալ չեղաւ եւ իր խարիսխը մնաց զանգուածի ինքնաբուխ կամքը։ Ոչ թէ բռնի ոյժի եւ պարտադրութեան, այլ յօժարակամ ենթարկումի, կարգապահութեան եւ զոհաբերութեան վրայ բարձրացաւ ծաւալեցաւ իր ամբողջ գործունէութիւնը։

Քանի՜ քանի ազատատենչ երիտասարդներ, վառուած հայրենիքի սիրով, մրցումի ելած էին անցնելու սահմանը՝ դէպի երկիր։ Երբեմն յեղափոխական բռնկումներ՝ հակառակ կուսակցութեան կամքին եւ կամ կանխահաս՝ ինչպէս եղաւ Սասնոյ մեծ ապստամբութիւնը։ Դաշնակցութիւնը ստիպուեցաւ, չատ անգամ, չափաւորել, զսպել պայքարի եռանդը եւ ինքնաբուխ բռնկումներ։

Սխալ է այժմէն դիկտատուրայով բնորոշել այդ շրջանը։ Մեր նպատակը չէ, այս եզրակացութիւնը հանելով, կուսակցութիւնը պաշտպանել վատ վերագրումի մը դէմ, ազատագրական պայքարի այս առաջին փառայեղ շրջանը պաշտպանութեան չի կարօտիր։ Մեր նպատակն է թիւրիմացութիւն մը մատնանշել եւ սխալ կարծիք մը փարատել։

Եթէ ուզենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեանքի եւ գործունէութեան առաջին քառամեայ շրջանը բնորոշել, կրնանք կոչել ահաբեկումի եւ հերոսականութեան շրջան։

Դաշնակցութեան գործունէութեան երկրորդ, սահմանադրական վեցամեայ շրջանը, եւս առաւել զուրկ է դիկտատուրական որ եւ է յատկանիշէ։

Երկարատեւ պայքարի եւ նիւթական զրկանքներու շրջան մը բոլորելով՝ երկիրը յոգնած կը թեւակոխէր սահմանադրական շրջանը։

Կուսակցութիւնը լեռնէն իջաւ վար դէպի դաշտ, լքեց գիւղը եւ մտաւ քաղաք, թաքստոցէն լոյս աշխարհ ելաւ, փոխուեցան գործունէութեան միջավայրն ու պայմանները, կուսակցութիւնն ալ փորձեց յարմարիլ նոր պահանջներուն, բնաւորութիւն փոխեց եւ նոր յատկանիշներ ստացաւ։

Այդ շրջանի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հսկայ մշակութային ճիգ յայտնաբերեց, յորդեցաւ գաղութներու մէջ եւ կարծես իր գլխաւոր նպատակը դարձաւ յեղափոխել եւ երկրի պէս, իր միահեծանութեան՝ ենթարկել նաեւ գաղութները։ Մտաւ դպրոցներէ ներս, իր շունչով ազդուելու նոր սերունդը եւ ուզեց իր հակակշիռին ենթարկել ամբողջ կրթութիւնը։

Յանձին Սիամանթոյի, Վարուժանի, Զարդարեանի եւ դեռ ուրիշներու, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայաստանեայց ոգին էր որ կը փչէր Պոլսահայ գրական աւազանին վրայ, երկրի շունչն էր որ կը թափանցէր ընդդէմ օտարոտի եւ մանաւանդ Ֆրանսական ազդեցութեան։ Ծաղիկի եւ Թիթեռի տժգոյն տաղերուն տեղ, հեթանոսութեան եւ հերոսականութեան փառքով երգը հնչեց. շինծու եւ նմանողական նորավէպերու տեղ՝ հայրենի հէքեաթին քաղցր կարկաչը լսուեցաւ։

Յանձին Կոմիտասի, դարձեալ նոյն հայրենի ոգին էր որ որպէս շինականի երգ՝ կը խուժէր ընտանիքէն ներս, դուրս կը վտարէր շարքին եւ հոգեպարար կամուրջով մը կը կապէր գաղթահայը հայրենի դաշտերուն եւ քրտնաթոր մշակին։

Դաշնակցութիւնը չմնաց միայն ազգային միջավայրի մէջ, աւելի առաջ քալեց եւ միջազգային երանգ ստացաւ։ Դաշնակցական երիտասարդութիւնը, քաջալերուած կուսակցութենէն, առագաստները լայն բացաւ արեւմուտքի հովերուն։ Եւրոպան յուզող հարցերը եւ մասնաւորապէս ընկերվարութիւնը ամէնօրեայ զբաղումի եւ խանդավառ վիճաբանութեան նիւթ հայթայթեցին։ Կանտի փիլիսոփայութիւնը, Հեկելեան տիալէկտիկան, յաւելեալ արժէքի տեսութիւնը, պատմական նիւթապաշտութիւնը, Հողային հարցը Եւրոպայի մէջ եւ նման խնդիրներ միայն մտաւորականի վայել զբաղում կրնային համարուիլ, մինչ նոյն «մտաւորական»ը պիտի անճրկէր քիմիական պարզ տարազ մը գրելու կամ չորս գործողութեան վերաբերեալ խնդիր մը լուծելու. իսկ Հայաստանի կնճռոտ եւ հսկայական հողային հարցը բնաւ ուշադրութեան առարկայ չէր։

Խրեցաւ կուսակցութիւնը դիւանագիտութեան աւազանին մէջ։ Ոչ միայն հայդուկը մոռացութեան տրուեցաւ, ինչ որ կրնար հասկնալի ըլլալ, խաղաղ աշխատանքի այդ շրջանին, այլ ժողովուրդի հետ անմիջական շփման մէջ գտնուող եւ անոր ամէնօրեայ հոգերուն տեղեակ գործիչին տեղ՝ տեսաբանը ի պատուի եղաւ, հրամանի եւ հնազանդութեան կանոններուն տեղ վիճաբանական ժողովը եւ տեսաբանական խնդիրները գրաւեցին։ Զկրցանք ըմբռնել որ եթէ գեղեցիկ է քալել դէպի իտէալ, ապա ռէժիմն անհրաժեշտ է, կեանքի եւ մահուան անհրաժեշտութեամբ, ըմբռնել իրականութիւնը, նախ գոհացնել իրականութեան պէտքերը եւ ապա միայն յաւելեալ ոյժը յատկացնել իտէալին։

Խրեցաւ կուսակցութիւնը դիւանագիտութեան մէջ եւ դարձաւ քաղաքագէտ։ Անշուշտ այդ շրջանին ալ Դաշնակցութիւնը զօրաւոր կապերով կապուած մնաց երկրին եւ մեծանուն առաջնորդներ, կարկառուն գործիչներ հաստատուեցան երկրի կեդրոններ եւ մեծ զարկ տուին մշակոյթի զարգացման, բայց կարելի է ըսել որ կուսակցութեան ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուեցաւ գաղութ։ Առաջ բոլոր աչքերը յառած էին երկրի վրայ, այժմ ուղղուեցան դէպի Պոլիս, մինչդեռ Պոլիս պէտք է ըլլար քաղաքական դէպքերու դիտարան մը՝ յանձնուած կուսակցութեան յաւելեալ ուժերու հսկողութեան, բուն ոյժը վերապահելով միշտ երկրին։

Խրեցաւ կուսակցութիւնը «ազգային» ժողովի «ճախճախուտ»ին մէջ, գաղթային մանր խնդիրներու հետ ինքն ալ մանրացաւ, «գաղթայնացաւ», «բաց ու գոց»ի, «փալթօլը եւ փալթօըզ»ի նման փուճ հարցերու շուրջ ահագին եռանդ սպառեց եւ թանկագին ժամանակ կորսնցուց։ Ընդհանուր գինովութեան մէջ, անհրաժեշտ ուշադրութեան չարժանացաւ, կամ ստուերի մէջ մնաց, երկրի զինական պատրաստութեան գործը, էականը մանաւանդ մեր պայմաններու մէջ գտնուող ժողովուրդի մը համար։ Մոռցուեցաւ որ Օսմ. Սահմանադրութեան հաստատումով վերցած չէր հայ ժողովուրդի վրայէն ֆիզիքական գոյութեան սպառնացող վտանգը։ Ինքնապաշտպանութեան ստորերկրեայ աշխատանքը ամենօրեայ մտահոգութեան առարկայ չեղաւ, երբ այդ շրջանին աւելի լայն հնարաւորութիւններ կային։

Եւ այդ բոլոր թերացումները ճակատագրական եղան։ Այս առթիւ աւելորդ չէ կրկնել եւ շեշտել թէ՝ երբ անցեալի սխալներուն կ'անդրադառնանք, պէտք է վերջնապէս վանենք մեղմէ չքմեղանքներ փնտռելու վատ մտայնութիւնը։ — «Զգիտենք տարբեր կ'ըլլա՞ր հայ ժողովուրդի բախտը՝ եթէ երբեք»... եւն. նման սոփեստութիւններ։ Պատերազմի մէջ պարտուած զօրականին համար թշնամիին զինական կամ թուական գերակշռութիւնը չքմեղանք չի կրնար ծառայել արդարացնելու համար իր գործած ռազմագիտական սխալը։

Կարեւորը մեր սխալները գտնել եւ ճշդելն է։

Բնորոշելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեցամեայ սահմանադրական շրջանի գործունէութիւնը, կարելի է բանաձեւել՝ մշակութային ճիգի եւ ընկերվարութեան շրջան։

1915...

Պատերազմի ընթացքին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը աւելի հետեւեցաւ դէպքերուն քան ղեկավարեց դէպքերը։ Այդ շրջանի ամէնէն կարեւոր խնդիրը կամաւորական շարժումը, Էրզրումի ընդհ. ժողովի որոշման հակառակ ձեւով լուծուեցաւ։ Դաշնակցութիւնը ստիպուեցաւ ձեռք առնել եւ ղեկավարել շարժումը որ տարերայնօրէն արդէն սկսած էր։ Որքա՜ն հեռու ենք դիկտատուրայէն որ յամառ է եւ հետևողական, իր գծած ուղիէն չի սիրեր շեղիլ, կ'առաջնորդէ, կը տնօրինէ եւ գիտէ իր որոշումները պարտադրել։

Շարունակենք ընթանալ պատմութեան հետ։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾԵՐՆ ՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

»»»: «««

Անմիջապէս կը սկսիմ արուարձաններէն, քանի որ Աթէնքը արժէք մը չի ներկայացներ իբրեւ գաղութ։

Քոքինիա, (5 — 6000 Հայ)։ Տարիներէ ի վեր այս թաղը ենթակայ եղած է Հնչակեաններու եւ Ռամկավարներու հակամարտութեանց եւ այս տեղի թաղային մարմինները կազմուած են նշանակովի, «առաջնորդ» կոչուած վեղարաւոր դաւաճանին առջեւ «Թէմէննահ»ի կեցող խամաճիկներէ, որոնք բան-գործ ըրած են թաղը պառակտել, վարժարանն ու եկեղեցին երեսի վրայ ձգելով։

Իբրեւ այս վիճակին՝ այս տարի մօտաւորապէս վերջ դրուեցաւ, շնորհիւ «Վարդան Մամիկոնեան» անկուսակցական Միութեան ջանքերուն, եւ վերջերս կազմուած կրկին նշանակովի, թաղային մարմնին կորովի դերքին։

Քոքինիայի նորակազմ թաղային մարմինը, որ հազիւ տարուան մը կեանք ունի, խորապէս գիտակից իր կոչման եւ պարտականութեան, թօթափեց Մազլըմեանականներու լուծը, մօտենալով ժողովուրդի բոլոր խաւերուն։ Շնորհիւ այս կեցուածքին, թաղը այսօր ունի վարժարանի սեփական շէնք եւ եկեղեցի, ու վարժարանն ալ ազատ մնաց, որոշ չափով, կուսակցական կռիւներէ ու փրոփականտէ։ Այս պարագան կատաղութեան մատնած է Մազլըմեանի եւ անոր ազանդերուն շրջանակը, որոնք, ամէն ջանք կը թափեն, նորէն իրենց ազդեցութեան ենթարկելու համար Քոքինիան։

Ապրիլ 24ին, Մազլըմեան գրաւոր եւ պաշտօնական հրահանգ կը ղրկէ բոլոր թաղերուն պատուիրելով «Ապրիլ 24ի» առթիւ եկեղեցիներուն մէջ կատարել միմիայն հոգեհանգստեան արարողութիւն, առանց քաղաքական կուսակցութեանց մասնակցութեան։

Քոքինիան կ'ընդվզի։ Եւ գնահատելի քաջութեամբ մը կը կազմակերպէ համաժողովրդական սգահանդէս մը նորաշէն եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Կուգայ Մայիս 28ը։ Օրեր առաջ «Կրթական Խորհուրդ» կոչուած մարմինը շրջաբերականներով կը հրահանգէ վարժարանները բաց պահել։ Քոքինիան կրկին կ'ընդվզի։ Ու ոչ միայն գրաւոր հրահանգ կուտայ վարժարանի տնօրէնին՝ Արիս Գալֆայեանի (Հնչակեան) դպրոցը փակելու, այլ եւ կը յանձնարարէ «հաւաքել երկսեռ աշակերտութիւնը եւ խօսիլ Մայիս 38ի մասին»։ Այդպէս ալ կ'ըլլայ։

Չերկարեմ։ Կը թուի թէ բաւական լուրջ բախումներ պիտի ունենան՝ թաղն ու կեդրոնը, հիմա, որ դպրոցական տարին լրացաւ։ Սակայն, ինչպէս կը տեղեկանամ, ներկայ թաղային մարմինը իր ուժը կ'առնէ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութենէն, եւ որոշած է խաղալիկ կամ զոհ չըլլալ կեդրոնի խաղերուն։

Անմիջապէս հակադիր պատկեր մը տալու համար, պարզեմ Ֆիքսի կեանքը։ Այս արուարձանը, որ կը գտնուի Աթէնքի չատ մօտիկ, կը հաշուէ 4—5000 հայութիւն։ Ունի դպրոց եւ թաղային խորհուրդ։ Տարիէ մը ի վեր, հոս ալ — եւ մասնաւորաբար հոս— ժողովուրդը իր ստուար մեծամասնութեամբ, բազմատորագիր հանրագրութիւններով, խնդրած եւ պահանջած է կեդրոնէն, որպէսզի վերջ տայ նշանակովի թաղային մարմին կազմելու կամայականութեան։ Անօգուտ։ Կեդրոնը ոչ միայն խուլ կը ձեւանայ, այլ եւ թաղեցիին բոլորովին անծանօթ, հռչակաւոր «Թէմէննահճի»ներով նորագոյն մարմիններ կազմած է իբրեւ թաղականութիւն, եւ հոգաբարձութիւն։

Այս տարին— անցնողը— գլեց ու անցաւ ամէն սահման։ Տարուան սկիզբը, օգտուելով ուսուցիչ - բանաստեղծ Մ. Մանուկեանի բանտարկութենէն (սուտ զրպարտութեամբ), անոր տեղը լեցուցին անմիջապէս ռամկավարներով, երկու վաթսունը անցած բրածոներ։ Միւս կողմէ, առանց մօտիկ ըլլալու ժողովուրդին բուն բողոքներուն, վարժարանն ու եկեղեցին դարձուցին հակազգային եւ հակաժողովրդական որջեր։ Եկեղեցիի սրահը տրամադրուեցաւ միմիայն Հօկերուն, Հնչակեաններուն եւ Ռամկավարներուն։ Եկեղեցւոյ բեմը դարձուցին՝ հակադաշնակցական փրոփականտի բեմ։ (Դուրեանի սպանութեան եւ այլ առիթներով, ամէն անգամ, որ կամ Մազլըմեանն ինքը եւ կամ իր խամաճիկներէն՝ սեւազգեստ մը քարոզելու համար բեմ ելաւ)։

Իրերու այս վիճակը երկար չէր կրնար տեւել։ Վարժարանը վերածուած էր ծերանոցի, եկեղեցին ենթարկուած պոյքոթի, թաղային գործերը երեսի վրայ։ Ժողովուրդը տեսնելով այս բոլորը, ծառացած է հիմա։ Վերջերս, ամբողջ Աթէնքի մէջ օրինաւոր թաղային եւ կեդրոնական մարմիններ մէջտեղ բերելու համար, անկուսակցականներու լուրջ շարժում մը ծայր տուաւ։ Կազմուած է արդէն կեդրոնական յանձնախումբ մը, որուն հետ համախորհուրդ, Ֆիքսն ալ շարժեցաւ եւ կազմեց մասնախումբ մը, որուն միակ պահանջն է օրինաւոր եւ ընտրովի թաղային մարմինի մը կազմութիւնը։ Այս շարժման յարած զանգուածը, կը սպառնայ ամէնուրեք պոյքոթի ենթարկել և՛ւ վարժարանը եւ եկեղեցին, եթէ ընթացք չտրուի իր արդար պահանջին։ Հակառակ պարագային պիտի պահանջեն ժողովրդական ընտրութիւններ՝ համաձայն պետական օրէնքի։

Այս շարժումէն առաջ, Ֆիքսի մէջ, թաղային եւ հոգաբարձու մարմիններուն մասնակցող Դաշնակցականները (երկու հոգի 12 հոգինոց զոյգ մարմնին մէջ) հրապարակային «բաց նամակ»ով մը ներկայացուցին իրենց հրաժարականները։

«Վերին» մարմինը սակայն, փոխանակ մօտիկ ըլլալու ժողովուրդին՝ թաղային մարմնին մասնակցելու կը հրաւիրէ նորե՛ր, նշանաւոր «չէզոք»-ներ, ու թաղականութիւնն ալ իր կարգին կը լրացնէ հոգաբարձութեան կամքը, նոյնքան հռչակաւոր «չէզոք»-ներով։

Ինչպէս կը տեղեկանամ ժողովուրդը պոյքոթի պիտի ենթարկէ վարժարանը, եթէ ընտրութիւններ տեղի չունենան։

Ահա, երկու հայաշատ թաղերու վիճակը։ Աւելցնեմ թէ Սինկրուն ալ կը մնայ հլու կամակատարը կեդրոնին. ուրեմն՝ Քոքինիան եւ Լիփաղման անկախ են, ուր ժողովուրդին վստահութիւնը վայելող մարմիններ կան։ Չենք խօսիր շրջաններուն մասին, որոնք ձգուած են իրենց բախտին, եւ տարիներով թղթակցական կապ իսկ չունին «կեդրոն»ին հետ։

Իբրեւ «շինարար» աշխատանք, յիշեմ թէ նորելուկ թերթ մը, «Արամազդ» վերջերս կը պահանջէր «վարչութենէն» անմիջապէս կառավարութեան յանձնել բոլոր խռովարար տարրերը — հասկցիր Դաշնակցականներն ու ընտրութիւն պահանջող անկուսակցականները — գաղութին խաղաղութիւնը ապահովելու համար։

Այս ընդհանուր ապականութեան մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ., Հ.Կ.Խ. եւ զանազան երիտասարդական կազմակերպութիւններ հազիւ կը յաջողին քիչ մը պայծառութիւն եւ կենդանութիւն սփռել։

Այս առթիւ ըսեմ որ վերջերս «վերակազմեր» են Հ. Մ. Ը. Միութիւն մըն ալ «մեծն ազանդերու հովանաւորութեան տակ»։ Փորձ մը, սակայն, որ առաջինօրէն դատապարտուեցաւ ձախողանքի, որովհետեւ, քանի մը փանջունիներէ եւ փառամոլներէ զատ, մարդ չունեցաւ իրեն հետ։

Ուրիշ «ազգասիրական» գործ մը,— «Կեդր. Վարչութիւն»ը» դիմած է Բարեգործականի կեդրոնին, որպէսզի ազգ. վարժարանները «սեփականացնէ»...

Այս տարի եւս Կիւլպէնկեանէ 1500 տոլարի կարեւոր գումար մը տրամադրուեցաւ վարժարաններուն։ Չեմ գիտեր թէ այս գումարը ի՞նչ համեմատութեամբ բաշխուած կամ իր բուն նպատակին յատկացուած է։ Անհրաժեշտ է հրապարակային հաշիւ մը ներկայացնել քանի որ, ինչպէս կը լսենք, այդ նպաստը պիտի շարունակուի։

Վերջերս ունեցանք «Հայ Մտքի Տուն» մը, գրական, երաժշտական եւ թատերական բաժիններով։ Շարժումը գլխաւորեց բանաստեղծ Կարավարենց՝ իրեն հետ ունենալով լաւագոյն ուժերը։ Յաջողութիւն։

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

0000

ՊԵՐԼԻՆ (Յապաղած) — Մ. Վարանդեանի յիշատակին նուիրուած հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ յունիս 30ի շաբաթ իրիկուան, Շարլոթէնպուրկի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։ Ընտիր բազմութիւն մը բոլորուած էր մեծ գործիչին յիշատակը յարգելու համար։ Դժբախտաբար օրը զուգադիպած էր գերմանական ծանօթ ներքին դաւադրութեան, որ պատճառ եղած էր շատերու ակամայ բացակայութեան։ Ամէն տեղ կը հսկէին զինուած ոստիկաններ, յատկապէս այդ օրուան համար նշանակուած։

Հանդէսը կազմակերպիչ էր մանաւանդ անոր համար որ ողբացեալ Վարանդեանի սիրած, գուրգուրացած, ուսանող սերունդին կողմէ պատրաստուած էր եւ կը ներկայացնէր երկխօսութիւն մը նորերուն կողմէ։ Ըսի կազմակերպիչ։ Հապա ի՞նչ կ'ապացուցանէ այն պարագան որ Օր. Մարիա Դաւիթխանեան, պարմանուհի մը, հակառակ օտար վարժարան միայն յաճախած ըլլալուն, վերջերս գեղեցկօրէն կ'արտասանէր հայ մեծաքանչ լեզուէն գրական կտորներ, իսկ այս հանդէսին՝ Միքայէլ Վարանդեանի վերջին գրութիւնը՝ «Երկունք»ի մէջէն։ Նոյն կազմակերպիչ տպաւորութիւնը չէ՞ք գտար իմանալով որ Պ. Շաւարշ Ցարութիւնեան, տասնըվեց տարու պատանի մը, որ այնքան յափշտակութեամբ լափած է Րաֆֆիի «Խենթ»ը եւ «Ջալալէտտին»ը եւ ուրիշներ, այս անգամ ինքն է որ (ինչպէս կը վկայէ մեզ Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութեան վարիչը Պ. Տիրայր Ֆրունճեան), առաջ կը նետուի եւ կ'ուզէ «Մեղրագետ»ը որուն մէջ Վարանդեանի «Հայ Հերոսներ» կը գտնուի եւ կը ստանձնէ անոր ընթերցումը, եւ իր ընթերցումով կ'ոգեւորուի եւ կ'ոգեւորէ մեզ ամէնքս։

Այո, նորոգող եւ յուսադրիչ են այս երեւոյթները եւ կ'ապացուցանեն յաւիտենական կրակը, որուն արժանաւոր պահակը ըլլալու կոչուած է
նոր սերունդը։

Միութեան քարտուղար Պ. Մ.
րութիւնեան ճառով մը բացա
թէ «Միքայէլ Վարանդեան դեռ
նողական շրջանէն իր գրիչը ի
դրած է հայ ազգի ազատագր
գործին եւ ծանօթ ըլլալով եւրո
կան ոստաններուն, քանի մը ըն
ներով աշխատած է ծանօթացնել
դատը Եւրոպացիներուն։ Այլ
դիւ տեսած իր երազներուն իրակ
նացումը, փակեց իր աչքերը օտար
կնքի տակ։ Միքայէլ Վարանդ
անձը օրինակ մըն է հայ ուսանո
թեան եւ երիտասարդութեան
մար»։ Յետոյ խօսեցաւ Պ. Դ. Դ
ւիթխանեան, պանծացնելով Վար
դեանը իբրեւ ռահվիրայ, իբրեւ
բերող, իբրեւ ուսուցիչ երիտա
սերունդին, իբրեւ երգիչը յեղափո
կան եւ ոգիական մարտնչողնե
Բանախօսութիւնը ճոխ էր նաեւ
սագրական ծանօթութիւններով,
եւ շինիչ դրուագներով։ Ապա վե
չումներ իր գիրքէն, Հ.Յ.Դաշնակ
թեան մէջ, իր հաշտարար տրամ
դրութիւնը եւ ջանքերը համազգ
վերակազմութեան, վերջապէս
յօդուածները անհամար եւ հրատ
րակած գիրքերը լրիւ ցանկով։

Ամէնէն վերջ, ուսանողներուն
մէ գծուած մեծադիր պատկերին
նալով, Պ. Դաւիթխանեան արտա
նեց հրաժեշտի իր խօսքը որ չատ
պաւորիչ էր եւ կը խոստանար ընթ
նալ Վարանդեանի ճամբով եւ օր
փոխադրել իր աճիւնը Հայաստան
Պանթէոնը։

Շոփէնի մահերգը նուագեց Օր.
րութիւնեան եւ պահ մը յոտն
յարգուեցաւ ողբացեալին յիշատա
կը։

Հանդէսը փակելով Պ. Տիրայր
րունճեան շեշտեց թէ անշուշտ ե
տասարդութիւնը պիտի հրաւիրէ
հաւաքոյթը Վարանդեանին հա
որովհետեւ անիկա երիտասարդ
րուն էր, ան ոչ միայն արեւել
երիտասարդութիւնը խանդավառ
էր այն ատեն, այլ եւ արեւմտա
ան ոգեւորած է նաեւ մեր այսօր
երիտասարդութիւնը։ Յետոյ,
նարկելով անշուշտ «ո՞վ է Վար
դեանը» հարցնող «պէխապէյ»նե
շարունակեց թէ ժողովուրդ մը
պէտք է գիտնայ իր պատմութի
իր անցեալը, իր ոգորումները
ճանչնայ իր ռահվիրաները եւ գ
ծիչները. երիտասարդութեան վ
կած է այդ պարտականութիւնն
ստանձնել»։

Ներկաները ցրուեցան ոգեւոր
ազգային կրակով եւ ողբացեալ Վ
րանդեանի գործերուն յիշատակ
Երիտասարդները գեղեցիկ անակ
մը ըրին մեզի բաժնելով նաեւ Վ
րանդեանի վերջին նկարէն մէկ-
հատ, երբ կենդանի յիշատակ։

Թ.Ղ.ԹԱԿԻ

Օր. Մ. Բաբայեանի

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

0000

Հայկականէն աւելի փարիզե
բաժշտասէր շրջանակներէն գնա
ուած այս տարեվերջի տօնը՝ այ
րի եղաւ մասնաւորապէս ճոխ յայ
գրով, եւ ուշադրաւ յաջողութե
Foyer International des Etudiantes
րուն սրահը լեցուած էր ընտր
հասարակութեամբ, որուն մէջ—
անգամ— հայ գաղութին պատկ
դէմքերը նկատելի թիւ մը կը
մէին։

Օր. Բաբայեանի ուսուցչական
կարատեւ ու բեղնաւոր աշխատ
ներու մասին խօսիլը աւելորդ կը
կատեմ, այնքան ծանօթ է ան հայ
ֆրանսացի հասարակութեան։
ուսուցման մէթոտը, դաստիարա
գնահատուած կարողութիւնները
ւիրագործուած են արդէն բազմա
յաջողութիւններով։

Իր այս տարի ներկայացուցած
շակերտները եկան պարզապէս՝
գամ մըն ալ շեշտել վերոգրեալ
կութիւնները։

Աշակերտուհիներու խումբ մը
րոնց մէջ կային մեր սիրուած երգ
հիներէն Տիկ. Լ. Գեւոնեան եւ Օր
Պիլպիլեան, նրբօրէն եւ ներդա
կօրէն կատարեց Կոմիտասի «Լ
նակ գիշեր»ը, երաժշտագէտ Պ.
կալի ղեկավարութեամբ։

Այս վերջինին հեղինակած 6
ական ժողովրդական երգերէն
«Որքան լաւ ու քաղցր է» հարա
տօրէն երգուած Տիկ. Գեւոնեանի
մէ, լսուեցաւ մեծ հետաքրքր
թեամբ եւ հաճոյքով, ինչպէս
նոյն հեղինակին «Եմէնիներու եր

ուր արեւահար անապատներուն հը – բայրքը եւ խորհուրդը կար։

Հրեայ ժողովրդական երգերու շարքին մանաւորապէս գրաւիչ եղաւ Վ. Տիքի «Vos vet saïn mit Isroel»ը, երգուած շատ տպաւորիչ կերպով Պ. Պըլումպէռկի կողմէն։

Մեր ժողովրդական երգերուն հետ նմանութեան շատ յատկանշանական գիծեր ունի հրեայ ժողովրդական երաժշտութիւնը, հետեւաբար հաճելի մեր ականջներուն։

Եւրոպական երաժշտութիւնը ներկայացուած էր շատ բազմազան նկարագրով, ուր նշանակելի տեղ ունէին Հէնտէլ, Մէնտէլսօն, Վէպէր, Կլիւք, Մուսորքի, Լաքասսա, Տըպիւսի, Սէն Սանս, Մօցարթ, Մէսաքէ եւն.։

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի կը գտնեմ Օր. Ա. Տըլաֆէռմի «Chant Indou»ն, ուր տաք ու զգայուն ձայն մը՝ միացած մաքրի արտայայտութեան մը, ճշգրիտ կերպով վերարտադրեց Պէմպէրկի գործը։

Ցերեկոյթին գլխաւոր հրապոյրներէն մէկը եղաւ նաեւ Մուսորսկիի «Պօրիս Կոտունով»ի գործին 2րդ արարուածին առաջին տեսարանը, ուր յայտնուեցան Օր. Պիւլպիւլեան, Օր. Ժ. Ռիշար եւ Տիկ. Ռէյնէր, ընկերացած փոքաւոր գործիքներու հնգեակի մը։ Մեր շնորհալի երգչուհին Օր. Պիւլպիւլեան մասնաւորապէս յաջող եղաւ այդ գեղեցիկ կտորին մէջ, բարձր տրամադրութեամբ ներշնչուած։

Պ. Ռ. Պուվիէ նշանակելի արուեստ մը ունի իր ձայնը վարելու մէջ, եւ իր Պախէն թարգմանած Bénédictusը խորապէս տպաւորիչ էր։

Անվերապահ գնահատութեան արժանի են Ժ. Ռիշար, Պ. Պլումպէրկ, Տիկ. Մ. Ռ. Քայյոլ, Ն. Լալուա, եւ Պ. Է. Քառպօնէլ, որոնք վերջին մասը կազմող Մօցարթի Cosi fan tutteի կըտորներուն կարեւոր մասերուն մէջ յայտնուեցան կիրթ երաժիշտներ։ Երգիչներուն ուշադիր եւ կարող առաջնորդը եղաւ մինչեւ վերջը՝ դաշնակի վրայ Օր. Բաբայեան, որուն նուիրուեցաւ շքեղ ծաղկեփունջ մը, անվերջ ծափերու մէջ։

Մեծ արուեստագիտուհին երկարօրէն շնորհաւորեցին բարեկամներ՝ որոնց անկեղծ գնահատանքի բառերը անշուշտ վարձատրեցին զայն այլապէս։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Յ.Գ.— Այն պահուն երբ յաճախ վիճելի յօբելեաններու կը հանդիպինք, կը տարուիմ մտածելու որ անընդունակ ենք իրական արժանիքները գնահատելու, երբ մանաւանդ անոնք կը խուսափին շռնդալից ցոյցերէ։

Ե՞րբ կը տօնենք Օր. Բաբայեանի դաստիարակչական – գեղարուեստական քսանեւհինգամեայ գործունէութեան՝ այնքան արդիւնաւոր եւ մի – ջազգայնօրէն գնահատուած յօբելեանը։

Հ. Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի դաշտահանդէսը

»»» :«««

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 11 յուլիս (Յառաջ). — Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Կ. Խաչը գեղեցիկ դաշտահանդէս մը տուաւ Պօլիեոյի օդասուն բարձունքներուն վրայ։ Առաւօտեան զով օդին ընտանիքներ բեռնաւորուած ուտելիքներով կը դիմեն հանդիսավայրը՝ ապրելու համար հայկական մթնոլորտ մը։ Դաշտահանդէսը զուգադիպած ըլլալով Վարդավառի տօնին (8 յուլիս), ներկաները չմոռցան կատարել աւանդական պարտականութիւն մը՝ ջուր սրսկելով իրարու վրայ։ Ընկերներէն մէկը յուզուած գաւաթ մը ջուր նետեց տարադիր երաղոյնին՝ որ կը ծածանէր ծառի մը կատարէն՝ ըսելով.

— Հալածական բայց պաշտելի եռագոյն, առ այս գաւաթ մը ջուրը եւ զովացուր խորհրդաւոր ծալքերուդ մէջ հանգչող բազմաթիւ հերոսներուն հոգիները որոնք միմիայն Արարատի գագաթին քու ծածանումդ տեսնելու յոյսով զոհուեցան։

Իւրաքանչիւր ծառի տակ մէկ կամ երկու ընտանիք համախմբուած կ'ուտեն կը խմեն մտերմիկ խօսակցութիւններով։ Կ. Խաչի անդամուհիները, առանց բացառութեան գործի են լծուած, մէկը միւսը գերազանցելու բարի նախանձով։ Ընկ. Գարեգին Իշխանեանի եւ Պ.Պ. Փարաւոնի ու Օ – հանեկի արեւելեան նուագը առժամանչոնչ երգերով կը թնդացնէր անտառը։ Տրամադրութիւնները բարձր, ուրախ ու զուարթ, կատարեալ Հայկական մթնոլորտ։ Մոռցուած են օրուան սեւ աշխատանքը կամ տնտեսական տագնապը։ Մեր ուրախութիւններուն բաժնեկից ըլլալու համար իբրեւ հիւր Սէն Շամօնէն եկած էին 8—10 երիտասարդ ընկերներ ու բարեկամներ։ Զանազան անկիւններէ կը լսուին կարմիր խաչականներու ձայները «հայկական պաղպաղա՛կ», «պիստա՛կ», «պանան» եւ անդադար շրջագայեցան մինչեւ որ իրենց յանձնուած պարտականութիւնը լիովին կատարեցին։ Կէսօրէ վերջ կը սկսի դաշտահանդէսի պաշտօնական մասը։ Օրուան նախագահուհի Տիկ. Խրիմեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք» խմբերգով, զոր Կ. Խաչի անդամուհիներուն հետ ժողովուրդը երգեց յոտնկայս։ Յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ Օր. Վերժին Աբրահամեան «Գարուն»ը։ Երկու գեղեցիկ կըտորներ «Կարմիր վարդը» եւ «Դէլէ եաման» երգեց ընկ. Արամ Տէմիրճեան (Սէն Շամօնէն)։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Լեւոն Պայընտըրեան, որ կարճ բայց բովանդակալից ճառով մը բացատրեց թէ ինչ պէտք է ըլլայ հայ կնոջ դերը հանրային կեանքին մէջ։ Զանազան դրուագներով լուսաբանելէ յետոյ կոչ ըրաւ բոլոր ներկաներուն որպէսզի զօրավիգ ըլլան մեր տիկիններուն ու քոյրերուն ձեռնարկած ազգանուէր գործին, նկատի ունենալով մասնաւոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը։ Ողջ հաւ մը եւ շիշ մը գինի աճուրդի դրուելով երկուքն ալ շահեցաւ Մանուէլ աղա Ցակոբեան։ Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտան» խմբերգով եւ գոյացաւ կոկիկ գումար մը։ Կ. Խաչի վարչութիւնը մասնաւորապէս համոզուած էր հանդէսին յայտագիրը՝ ընդարձակ միջոց տալու համար հաւաքականութեան խրախճանքին։

*** Երկու երիտասարդներու յաջողութիւնները.— Ecole Dessinի աշակերտներէն Պ. Էմմանուէլ Աբրահամեան (Յօբըլեւըցի) որ միայն գիշերուան դասընթացքի կը հետեւի, ամավերջի քննութեան առթիւ առաջնութիւնը շահած ըլլալով, քաղաքապետին եւ դպրոցի տնօրէնութեան կողմէ գնահատանքի արժանացաւ եւ նիւթապէս ալ վարձատրուեցաւ։ Երկրորդ.— 14 տարեկան Գասպար Աբրահամեան (Քըլեցի) ընկ. Միհրան Աբրահամեանի փոքրիկը Cours élémentaire de solfègeի մէջ առաջին, իսկ Cours élémentaire de violonի մէջ երկրորդ ըլլալով, նոյնպէս արժանացաւ գնահատանքի եւ նիւթական վարձատրութեան։ Մեր շնորհաւորութիւններով կը մաղթենք աւելի յաջողութիւն։ Այս գաղութը ունենալով 12 տարուան կեանք մը առաջին անգամ է որ տեղական թերթերը գնահատական տողեր կը նուիրեն հայ աշակերտութեան։

ՀԱՐԳԱՆՑԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միութեան, ամսաթերթ գրական, գեղարուեստական, պատմական եւ ուսումնասիրական բովանդակութեամբ, Ե. տարի, թիւ 2 (յունիս)։

Ցօղուածներ ունին.— Գ. Բանեան (Մեր հանդէսները ամէն կողմ), Երկու մասունք Մ. Վարանդեանէ, Ռ. Բերբերեան («Մեր հայրենիք»ը մերն է»), Արշակ (Միս Գարէն Եփփէ), Գ. Մահարի (Մեծ գործի սկիզբը), Ն. Նարդունի (Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ ...), Ոսկան Օհան (Ո՞վ բացակայ պէր), Մուրատի յուշերը, արձագանգ եւ խմբականներ։

Տարեկան բաժնեգինը.— Ֆրանսա՝ 15 ֆրանք, արտասահման՝ 20 ֆր.։ Դիմել A. Kapikian, 17, Ave. Philippe Auguste, PARIS։

×

ԶԱՐԹՕՆՔ, գրեց՝ Մալխաս։ ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐ (թղթակազմ և լաթակազմ)։ Վէպ ժամանակակից կեանքէ, սկսելով 1870ական թուականներէն։ Զափազանց հետաքրքրական։

Հասցէ.— A.G.Malkas, P.O.Box 197, Astor Sta. Boston, Mass. (U.S.A.)։ Կը ծախուի նաեւ Հ. Սամուէլի գրատունը։

ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԸ, քաոսնելի նկարագրութիւն մը Լիբանանի 60ական թուականներու խռովութիւններէն։ Գրեց՝ Իսկէնտէր Արգուրիոս։ Հայերէնի թարգմանեց Սիսակ Վարժապետեան։ Գին մէկ տոլար։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

— —

Պաշտպան փաստաբանին երկու դիտողութիւնները

(12ՐԴ ՆԻՍՏ, 27 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԴԱՏԱԽԱԶ ԵՒ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

— Քեզի համար որ եւ է նշանակութիւն չունի՞ այդ անունը։ = Ոչ։

— Տիկ. Տէօքմէճեան անուն մէկը հոս եկաւ եւ վկայեց թէ սրբազանին դուն զարկիր։

= Իրա՞ւ աստանկ կին մը եկաւ վըկայեց։

— Ձե՞ս յիշեր։ = Կարծեմ։

— Կը յիշե՞ս որ այդ կինը ըսաւ թէ Լէյլէկեանը յարձակեցաւ սրբազանին վրայ եւ զարկաւ։

= Իրա՞ւ ըսաւ այդ խօսքերը։

— Հապա չե՞ս գիտեր, չե՞ս յիշեր։

= Եթէ ըսեր է, ուրեմն ըսեր է։ (Ծիծաղ)։

Կարճ դադարէ մը ետք, Պ. Քամինսկի կարդաց տիկ. Խանըմ Տէօքմէճեանի վկայութիւնը որով կ'ուզէր շեշտել թէ Չալըքեան ցատքած է սրբազանին վրայ։

= Ես չէի կրնար ցատկել սրբազանին վրայ։

— Զաքմաքեան վկայեց եւ ըսաւ թէ դուն Սրբազանին վրայ յարձակեցար։ Այնպէս չէ՞։

=Այդ վկան այդպէս ըսաւ. կրնա՞մ արգիլել։

Պ. Քամինսկի վկայութիւնը բերաւ Զաքմաքեանէն թէ Չալըգեան յարձակած է սրբազանին վրայ։

Պ. Շերիտըն նոյն վկայէն ուրիշ վըկայութիւն մը ցոյց տուաւ, որով ան կ'ըսէր թէ «չէ տեսած Չալըգեանը»։

Պ. Քամինսկի նախ իրաւունք տըւաւ Շերիտընի, բայց յետոյ դառնալով Զաքմաքեանի դրական վկայութեանն ալ, կրկնեց հարցումը։

Այս առթիւ վէճ ծագեցաւ պաշտպան եւ ամբաստանեալ կողմերուն միջեւ, եւ դատաւորն ալ միջամտեց։ Քամինսկի յետոյ շարունակեց։

— Արքեպիսկոպոսին կողմէ հայկական դրօշակին դէմ գործելը հակահայրենասիրութիւն կը նկատե՞ս։

= Առիկա բան մըն է, որ պէտք չէր ընէր ան, եթէ զգացում ունենար։

— Մանուկ Ցակոբեանը կը ճանչնա՞ս։

= Հոս ճանչցայ։ Բայց կ'երեւակայեմ որ դուրսը տեսած եմ։

— Ցակոբեան հոս եկաւ վկայեց թէ Սէնթ Նիքըլսի հայ կրօնքի խանութին մէջ դուն կը լուայիր արիւնդ։

= Հոն շատ մարդիկ կային եւ հաւանօրէն ալ ալ հոն էր։

— Հոն կա՞ր Ահարոն Վարդանեանը։ = Այո։

— Ան բարեկա՞մ է քեզի։

= Կրնամ այդպէս նկատել։

— Ան քովդ կեցա՞ծ էր։

= Այո։

— Դուն այդ խանութին մէջ ըսի՞ր։ «Սպաննեցի՛նք սրբազանը»։

= Բացարձակ զրպարտութիւն է. ես պատիւ ունիմ. Աստուած վերն է. խիղճ ունիմ։

— Գիտե՞ր գիտեր որ սրբազանը սպաննուած էր։

= Ժամը 10.30ին այդ խանութն էի եւ չէի գիտեր։

— Ե՞րբ իմացար։

= Իրիկուան ժամը 10ին եւ չհաւատացի։

— Սրբազանին վրայ յարձակումը չտեսա՞ր։

= Կռիւ եւ խառնակութիւն կար եկեղեցիին մէջ, ի՞նչպէս գիտնայի որ մէկը դանակ մը խոթած է սրբազանին։

—Ինչո՞ւ թէքսիով գացիր կայարան։

= Գլուխս վիրաւոր էր եւ կը դառնար։

— Կրօնքի խանութին մէջ Ահարոն Վարդանեան ձեռքը բերանդ դըրա՞ւ։ =Ոչ երբեք։

— Ինչո՞ւ այդ օրը 27րդ փողոցի եկեղեցին չգացիր։

= Նախ, ամերիկեան Ծնունդ էր, յետոյ 187րդ փողոցի եկեղեցին պիտի պատարագէր Արքեպիսկոպոսը, որուն պատարագը ոչ միայն տարբեր է քահանայի պատարագէն, այլ նաեւ փառաւոր է։ Ես չեմ ուտեր – խմեր, բայց պատարագի ներկայ կ'ըլլամ։

— Եթէ այդչափ կը փառաւորուէիր Արքեպիսկոպոսի պատարագով, ինչո՞ւ եկեղեցի մտնելէ ետք գացիր ետեւի նստարաններուն վրայ նստար եւ ոչ առջեւի, որպէսզի մօտէն տեսնէիր Սրբազանը։

= Ի՞նչ է տարբերութիւնը. նախ եկեղեցին փոքր էր, յետոյ երգչախումբին երգեցողութիւնը հեռուէն աւելի քաղցր կը լսուի։ Ահա պատճառը։

— Ասկէ առաջ քանի՞ անգամ գացած էիր այդ եկեղեցին։

= Դեկտեմբեր 24ին չորս անգամ եղաւ։

— Դեկտեմբեր 24էն առաջուանը ո՞րքան առաջ էր։

= 6 — 7 ամիս առաջ։

— Այդ եկեղեցին վերջին անգամ երթալդ տարի մը առաջ չէ՞ր։

= Թող այդպէս ըլլայ։

— Պ. Քոհէնի ըրած յայտարարութեանդ մէջ ըսած էիր թէ «մեր տղաքը կը ծեծուէին։Այս «our boys»ըսելով ի՞նչ ըսել կ'ուզէիր։

= «Մեր տղաքը» ըսելով սա կ'ուզէի յայտնել թէ քանի որ եկեղեցիին մէջ «Դաշնակ, Դաշնակ» կը պոռային այն ատեն, կը նշանակէ թէ «մեր տղաքը» կը ծեծուէին։

Պ. Քամինսկի հոս դադար առաւ։

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

— Տարիներ առաջ քու ընտանիքդ Դուրեան Սրբազանին դէմ ատելութիւն ունէ՞ր։

= Ես 4 — 6 տարեկան էի երբ ծընողքս կորսնցուցի, ի՞նչպէս կրնայի գիտնալ։

— Դուն Թուրքերուն ծախուեցա՞ր։

= Արաբներուն։

— Քու անունդ կանխաւ Գալիչեա՞ն էր։ = Ոչ։

— Իսլամացած հայ Զաքմաքեանը կը ճանչնա՞ս։ = Ոչ։

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՉԱԼԸԳԵԱՆ

— Տեսա՞ր յարձակումը Սրբազանին դէմ։ =Ոչ։

— Մէկը տեսա՞ր որ անոր վրայ յարձակեցաւ։ = Ոչ։

— Կռիւը ո՞ւր սկսաւ։

= Թափօրի անցնելու ատեն։

Դատաւոր Քորրիկըն հոս սկսաւ ինք անձամբ հարցեր տալ Չալըգեանի։

Դատաւորը.—Ո՞ւրկէ սկսաւ կռիւը։

= Թափօրին մէջէն։

— Արքեպիսկոպո՞սը սկսաւ կռուիլ։

= Թափօրին մօտէն սկսաւ։

Այս պահուն Պ. Շերիտըն ոտքի կանգնելով իր խօսքը դատաւորին ուղղեց եւ ըսաւ. «Տէր դատաւոր, այս հարցաքննութեան ժամանակ դիտելի են ձեր դէմքի արտայայտութիւնները, որոնք կրնան նախապաշարում պատճառել երդուեալներուն՝ վկային տուած բացատրութեանց մասին,» եւայլն։ Պ. Շերիտըն շատ ուժեղ կերպով արտայայտեց այս խօսքերը։ Դատաւորին բացատրութիւններէն ետք, պաշտպան փաստաբանը նստաւ։ Դատաւորը վերսկսաւ իր հարցումներուն։

Դատաւորը.— Ըսէ թէ արքեպիսկոպո՞սը սկսաւ կռիւը։

= Տէր դատաւոր, Արքեպիսկոպոս մը կրնա՞յ կռիւ սկսիլ։ Այդ անկարելի բան է։

Եւ դատաւոր Քորրիկըն շարք մը հարցումներ ուղղեց Չալըգեանին, այն մասին թէ ուր եւ ինչպէս սկսած էր կռիւը։ Չալըգեան պատասխանեց իրեն յատուկ արթնութեամբ։Յետոյ Պ. Քամինսկի նորէն սկսաւ հարցաքննել։

— Կրնա՞ս ըսել թէ որքան հեռու էր քեզմէ Արքեպիսկոպոսը։

= 15 ոտքի չափ հեռու էր։

— Երբ կռիւը սկսաւ եւ դուն կանգնած էիր, պատճառը չե՞ս գիտեր թէ ինչո՞ւ Սրբազանին թիկնապահը բրունցք օձիքէդ եւ գլխուդ զարկաւ։

= Ես կանգնած էի եւ երբ կռիւը սկսաւ՝ ես կը գոչէի «ամօթ, ամօթ»։ Այդ ատեն Կորկոտեան եկաւ ինծի զարկաւ։

— «Ամօթ, ամօթ» ըսելո՞ւդ համար զարկաւ։

= Չեմ գիտեր թէ այդ ատեն Կորկոտեան լսե՞ց իմ խօսքերս, բայց գիտեմ որ եկաւ զարկաւ։

Այսպէս վերջացաւ Չալըգեանի երկարատեւ հարցաքննութիւնը։

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Պ. Շերիտըն այդ պահուն ոտքի կանգնելով խնդրեց դատաւոր Քորրիկընէն, որպէսզի երդուեալները դուրս հանէ՝ դատին վերաբերեալ յայտարարութիւն մը ընելու նպատակաւ։ Դատաւորը սկսաւ հարցնել Շերիտընի թէ ի՞նչ էր իր ընելիք յայտարարութեան բնոյթը, նոյն ատեն երդուեալները պահելով իրենց աթոռներուն վըրայ։

Պ. Շերիտըն ըսաւ թէ կ'ուզէ իր յայտարարութիւնները անցընել արձանագրութեան մէջ։ Երբ դատաւորը դուրս չհանեց երդուեալները, Պ. Շերիտըն երդուեալներու ներկայութեան յայտնեց թէ երկու երդուեալներու եւ դատաւորին միջեւ բան մը անցած է (transpired), առաջին անգամ յունիս 25ին եւ երկրորդ անգամ յունիս 26ին եւ թէ ինք՝ (Պ. Շերիտըն) խնդրած է Ատեանէն տեղեկացնել թէ ի՞նչ էր իբաղարձութիւնը երդուեալներու եւ դատաւորին միջեւ։ Դատաւորն իրեն ըսած է թէ խնդիրը կապ չունի դատին հետ։

Այս պատճառաւ Պ. Շերիտըն առաջարկեց որ անկանոն դատավարութիւն յայտարարուի եւ երդուեալները ցրուուին։ Ատեանը չընդունեց (overruled) առաջարկը եւ դատաւորը յայտնեց թէ արձանագրութեան մէջ պիտի անցընէ դատաւորին եւ երդուեալներուն միջեւ պատահածը։

Ամերիկեան թերթերը գրեցին արդէն թէ երկու երդուեալներ անծանօթներէ ստացեր են նամակներ, որոնց բովանդակութիւնը դատաւորը չհրատարակեց։

Սա եւս աւելցնեմ թէ առտուան նիստի ընթացքին Պ. Պենթըն թուղթ մը ներկայացուց դատաւոր Քորրիկընի, մինչ կը շարունակուէր Չալըգեանի հարցաքննութիւնը։ Դատաւորը իր քով կանչեց Պ.Պենթընըրորուն հետ ունեցաւ կարճ խօսակցութիւն մը։ Ապա դատաւորին մօտ կանչուեցաւ մամուլի սեղանէն «Արմինիըն Սփէքթէյթըր»ի աշխատակից Պ. Աւետիս Տէրունեան, որ խօսակցութիւն մը ունեցաւ դատաւորին եւ Պենթընի հետ։ Այդ ատեն չկրցանք իմանալ պատճառը։ Ցետոյ սակայն իմացանք թէ յիշեալ Պ. Աւետիս Տէրունեան, որուն սեղանը կը գտնուի ամբաստանեալներուն ետեւ, հայհոյութիւններ կ'ընէ եղեր։ Պ. Պենթըն այս պարագան է որ տեղեկացուցեր է դատաւորին։ Դատաւորը ազդարարեր է Պ. Աւետ. Տէրունեանին թէ կրկնուելու պարագային դուրս պիտի արտաքսէ զինքը դատասրահէն։

(13ՐԴ ՆԻՍՏ — 28 ՅՈՒՆԻՍ)

Հ. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ, ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ, ՉԱՏԻԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 28 յունիս.— Այսօրուան դատավարութիւնը սկսաւ սովորական ժամին եւ ամբողջ օրը արտակարգ դէպք մը չպատահեցաւ որ ուշագրաւ ըլլար դատական տեսակէտէ։ Առաւօտուն վկայի աթոռը կանչուեցաւ ամբաստանեալներէն ձօն Միրիճանեանը, որուն քննութիւնը սահմանուած էր երէկ երեկոյ Պ. Շերիտըն կողմէ եւ կարգը եկած էր դատախազ Պ. Քամինսկիի զայն հարցաքննելու։ Ընկ. Միրիճանեան անգլերէն կը խօսէր բէեւ, բայց իր փութկոտ պատասխաններով պահ մը այն տպաւորութիւնը ձգեց թէ չի հասկնար լաւ ու գործածած շատ մը բառերու եւ պարբերութեանց ուղիղ իմաստը։Միրիճանեան դեկտ. 24ի կիրակիի թափօրին մասնակցող Կարապետեան եպիսկ.ի ուրկէ քալելու մասին տուաւ նոր մեկնութիւն մը։

Ընկեր Միհրան Չատիկեան, որ սահուն անգլերէն կը խօսի, վկայի աթոռէն խոստովանեցաւ թէ ոստիկանութեան եւ դատախազի օգնական Քոհէնի ըրած կրկնայայտարարութիւններուն եղած են իր կողմէ,ծեծկվածի եւ ականջի հիւանդութեան պատճառաւ եւ թէ հիմա կուզայ խօսիլ ամբողջ ճշմարտութիւնը։

Ընկ. Ցովհ. Անդրէասեան, թիւ 9 ամբաստանեալը բաւական լաւ քննութիւն մը տուաւ, բայց խիստ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ դատախազ Քամինսկիի կողմէ, մանաւանդ դեկտ. 24ի առտուն ժամը 11ի ատեններ Սէնթ Նիքըլըս էվընիւի վրայ Չալըգեանը տեսած ըլլալու իր նախորդ յայտարարութեան եւ այժմ այդ բանը ժխտելուն առթիւ։

Պահ մը թուեցաւ որ այսօրը պիտի փակուէր Միրիճանեանի եւ Չատիկեանի վկայութիւններով, որովհետեւ կ'ակնկալուէր երկուքին հաւասար երկարատեւ հարցաքննութիւն մը դատախազին կողմէ։ Այդ տեղի չունենցաւ տեւողութեան տեսակէտէն եւ ժամանակը յաջորդեց մեր նախատեսութեանց։ Դարձեալ Ցովհ. Անդրէասեանի բաւական սահուն ընթացիկ անգլերէնը նպաստեց ժամանակի կրճատումին եւ կէսօրէ վերջ ժամը 3.45ին վկայութեան կանչուեցաւ Տիկ. Փայլուն Ոսկանեան։ Այս տիկինը յուսալէ առաջ դատախազ եւ պաշտպան կողմերը դատաւորին հետ խորհրդակցութիւն ունեցան դատը երդուեալներուն վճռին յանձնելու հաւանական թուականին մասին։ Տպաւորութիւնն այն է թէ մինչեւ յառաջիկայ երեքշաբթի պիտի լրանայ պաշտպան կողմի վկաներու ունկնդրութիւնը։ Ասիկա, սակայն, հաւանականութիւն մըն է։ Վաղը, ուրբաթ, առտուան ժամը 11ի ատեններ երդուեալները պիտի առաջնորդուին 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցին, ուր տեղի ունեցաւ 1933 դեկտ. 24ի ողբերգական սպանութիւնը, որ այնքան յուզումի մատնեց ու տակաւին կը մատնէ մեր գաղութը։ Վաղը 14 երդուեալները պատեհութիւն պիտի ունենան տեղին վրայ ստուգելու բոլոր վկայութեանց եւ նախավկայութեանց մէջ յիշուած բազմաթիւ կէտեր ու պարագաներ, որոնք շատ կարեւոր են երդուեալներուն համար ըմբռնելու ողբերգութեան պատկերը եւ ամբաստանեալներու ու ամբաստանող կողմին արտայայտութիւնները։

Թէեւ ընկ. Հէրի Սարաֆեանի քննութիւնն ու հարցաքննութիւնը երէկ տեղի ունեցաւ ընկեր Խուանէն անմիջապէս ետք, բայց որովհետեւ երէկ գիշեր ուշ ատեն չկրցայ ամբողջացընել զայն, կարգը պահելու համար կուտամ այժմ։

ՀԷՐԻ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս ընկերը նուրբ եւ մաքրի երեւոյթ մը ունի եւ վկայի աթոռը բարձրանալով երէկ կէսօրէ քիչ առաջ, Պ. Շերիտընի տուաւ սա ուղղակի քննութիւնը։ Սարաֆեան խօսեցաւ անգլերէն եւ ցած ձայնով, այս պատճառով իր վկայութեան մէկ մասը լըսելի եղաւ միայն Ատեանին, բայց ոչ ունկնդիրներուն եւ թղթակիցներուն։

— Անունդ եւ մականո՞ւնդ։ = Հէրի Սարաֆեան։ — Հասցէ՞դ։ = Նիւ Եորք (ճիշդ հասցէն կուտայ)։

— Տարի՞քդ։ = 25 տարեկան։—Ամուսնացա՞ծ ես։ = Այո։—Զաւակ ունի՞ս։ = Մէկ զաւակ ունիմ։ — Ի՞նչ գործ կ'ընես։ = Իսս 27րդ փողոցը ճաշարան ունէի։ — Ո՞ւր ծնած ես։

= Հայաստանի Երզնկա քաղաքը։

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Ամերիկա կը գտնուիս։ =14 տարիէ ի վեր։

— Դաշնա՞կ ես։ = Դաշնակ էի։

— Հիմա չե՞ս։ = Երկու տարի է տուրքս չեմ վճարած եւ ժողովներու չեմ երթար։ — Դեկտ.24էն առաջ ո՞ւր կը բնակէիր։ =Ըփ Թաունի 187րդ եկեղեցիին մօտերը։

— 187րդ փողոցի եկեղեցիին անդա՞մ էիր։ = Ոչ։ — Այդ եկեղեցին գացա՞ծ ես։ = Յաճախ հոն գացած եմ։

— 1933 դեկտ. 24ին Ս. Խաչ եկեղեցին կը գտնուէի՞ր։= Այո։ (Շատ ցած ձայնով կը պատասխանէ եւ գրեթէ չի լսուիր)։

— 187րդ եկեղեցւոյ ի նպաստ ներկայացումներ տուա՞ծ ես։ = Այո եւ քանիցս։ — Այդ ներկայացումներուն մէջ դեր ստանձնա՞ծ ես։ = Գլխաւոր դեր։

— 1933 դեկտ. 24ին ինչո՞ւ 187րդ եկեղեցին գացիր։ = Տաուն Թաունի եկեղեցին ներկայացում մը տալու համար 181րդ փողոցը բարեկամի մը տունը պիտի երթայի գիրք մը ստանալու եւ խորհեցայ թէ զինքը կը գտնեմ 187րդ փողոցի եկեղեցին։

— Եկեղեցիին մէջ ո՞ր կողմը նստած էիր։ = Երրորդ նստարան ձախ կողմը։ — Ո՞ր ժամին գացիր եկեղեցի։ = 10ի ատենները։

— Եկեղեցի մտնելէդ ետք դադար յայտարարուեցա՞ւ։

= Եկեղեցի մտնելէս երկու վայրկեան ետք դադար յայտարարուեցաւ։

— Թափօրը սկսելուն հո՞ն էիր։

= Այո։

— Երբ թափօրը կ'անցնէր, դարձի՞ր Դուրեան սրբ.ին։ = Ոչ։

— Դո՞ւն սպաննեցիր Դուրեան սրբազանը։ = Ոչ։— Այդ առտուն ո եւ է մէկուն հետ կռիւ ունեցա՞ր։

= Ոչ։ — Հոս լսեցի՞ր վկայութիւնը Համփալեանի որ կ'ըսէր թէ Լէյլէկեան յարձակեցաւ սրբազանին վըրայ։ = Լսեցի։—Ճի՞շդ է այդ։ =Ոչ։

— Հոս Օտապաշեան վկայեց թէ դուն զարկիր սրբազանի գլխուն, ճի՞շդ է։ = Լսեցի այդ, ճիշդ չէ։

— Ե՞րբ լսեցիր սպանութեան լուրը։ = Դեկտ. 24ի կէսօրէն ետք զըրոյցներ շրջեցան եւ լուրը կարդացի յաջորդ առտու։

— Այս դանակը այդ առտու քովդ ունէի՞ր։ = Ոչ։ — Այս դանակը տեսա՞ր այդ առտու։ = Ոչ։ — Ե՞րբ ձերբակալեցին քեզ։ = Դեկտ. 27ին զիս ձերբակալելով խանութէս տարին։ — Ի՞նչ էր կացութիւնը դեկտ. 27ին ոստիկանատան մէջ։ = Հոն հաւաքուած էին բազմաթիւ Հայեր.Վարդան Տիրատու ճառ կը խօսէր թէ՝ Հայեր, մի՛ վախնաք, ըսէք ինչ որ գիտէք Դաշնակներու մասին եւ ցոյց տուէք զանոնք ոստիկանութեան եւն.։

(Շար.)

Խորհրդային Միութիւնը պիտի անդամագրուի

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ժընեւէն կը հաղորդեն թէ Խորհրդային Միութիւնը երկու շաբաթէն պաշտօնապէս պիտի դնէ իր թեկնածութիւնը, իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան: Բանակցութիւնները սկսած են արդէն, համաձայն լաւատեղեակ շրջանակներու տեղեկութեանց: Այս առթիւ հերքումներ ալ հրատարակուեցան, բայց կը հաստատուի թէ կարգ մը օտար պետութիւններ կը բանակցին, որպէսզի Խ · Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունուի յառաջիկայ սեպտեմբերի ընդհ · ժողովին մէջ: Այս բանակցութիւնները կապ ունին արեւելեան Լոքառնոյի դաշինքին հետ: Շահակից պետութիւնները կ'ուզեն ապահովել Մոսկուայի անդամակցութիւնը, նոր դաշինքին կնքումէն առաջ:

Եթէ Խ · Միութիւնը խսկապէս անդամագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան, հաւանական է որ Գերմանիա վերադառնայ Ժընեւ, կցգիացման չմատնուելու համար:

Այս լուրերու ազդեցութեան տակ, Պ · Հէնտէրսըն սեպտեմբերի համար նիստի հրաւիրեց զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը:

Կազային պատերազմի ռազմափորձեր

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կազային պատերազմի ռազմափորձերը պիտի կատարուին օգոստոս 28 — 31ին: Այս առթիւ հարիւր ռմբաձիգ օդանաւեր պիտի յարձակին Փարիզի վրայ եւ անոնց դէմ պաշտպանուելու փորձեր պիտի կատարուին: Ժողովուրդը պիտի ապաստանի Մեթրոներու եւ նկուղներու մէջ, եւ կազարգել դիմակներ պիտի գործածէ, համաձայն կառավարութեան հրահանգներուն: Փարիզ քաղաքը քսան միլիոն փրանքի վարկ մը քուէարկած է, պաշտպանութեան միջոցներ նարելու համար օդային արշաւներու դէմ: Քաղաքին կեդրոնը եւ արուարձաններու մէջ հաստատուած շեփորներ պիտի ազդարարեն վտանգը:

Այս առթիւ մասնագէտներ դիտել կուտան թէ մինչեւ հիմա հնարուած կազարգել դիմակները չեն կրնար անվնաս դարձնել թունաւոր կազերու նորագոյն տեսակները: Ոչ ալ մեթրոները կամ նկուղները կրնան ապահով համարուիլ, երբ կազարձակ ռումբեր նետուին 3000 ոտք բարձրութենէ: Նորագոյն կազարձակ ռումբերը կրնան թափանցել ամէն բանի մէջ, բացի արդիական բերդի մը պատերէն:

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՀԸ

Շաբաթ առտու մեռաւ Վալէրիէն Տովկալէվսկի, Փարիզի խորհրդային դեսպանը, որ կը տառապէր ստամոքսի խլիրդէ:

Ծնած էր 1885ին: Ուսանողական շրջանէն մասնակցած է յեղափոխական շարժումներու: 1905ին գործօն զինուորեալ մըն էր, իբրեւ աշխատակից յեղափոխական թերթերու եւ գործիչ բանուորական շրջաններու: 1908ին Սիպիրիա աքսորուեցաւ, բայց 1909ին փախչելով, ապաստանեցաւ Պելժիա, ուր շարունակեց ուսումը եւ յետոյ եկաւ Ֆրանսա: Ելեկտրական ճարտարագէտի վկայական ստացած էր Թուլուզի համալսարանէն: Արտասահմանի մէջ եր- կար ատեն գործակիցն եղած է Լէնինի: Դիւանագիտական ասպարէզը մտաւ 1924ին, իբրեւ դեսպան Շուէտի: 1927 փետրուարին փոխադրուեցաւ Թոքիօ, իսկ հոկտեմբերին եկաւ Փարիզ, իբրեւ յաջորդ Ռաքովսկիի, որուն դէմ բուռն պայքար մը բացած էր ֆրանսական մամուլը: Պայքարը շարունակուեցաւ նաեւ նոր դեսպանին դէմ, մանաւանդ որ իր օրով պատահեցաւ Զօր · Կուտեպովի խնդիրը, բայց Պ · Տովկալեվսքի յաջողեցաւ վարպետօրէն հարթել բոլոր դժուարութիւնները, զանազան համաձայնութիւններ կնքելով Ֆրանսայի հետ: 1930ին Լոնտոն գնաց, վերահաստատելու համար անգլօ-խորհրդային յարաբերութիւնները:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի: Մարմինը պիտի հրկիզուի Փէր Լաշէզի մէջ եւ աճիւնը՝ պիտի փոխադրուի Մոսկուա:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵ'ՆՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Ուրբաթ օր, Անգլիոյ Երեսփ · Ժողովին մէջ, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարը, արեւելեան դաշինքի մասին: Ըստ Պ · Պառթուի տեղեկութիւններ հաղորդեց այդ ծրագրի մասին, թէ անոր պիտի մասնակցին Ռուսիա, Գերմանիա, Լեհաստան, Պալթեան պետութիւնները եւ Չեխոսլովաքիա, պահպանելու համար ներկայ սահմանները: Անգլիա համաձայն է այս ծրագրին, պայմանաւ որ չհակասէ Լոքառնոյի դաշինքին, բայց չուզեր նոր յանձնառութեան տակ մտնել:

Այս ճառէն անմիջապէս վերջը, Հռոմի մէջ հրատարակուեցաւ զեկոյց մը որ կը յայտարարէ թէ Իտալիա հակառակ չէ ծրագրուած դաշնագրին, հաւաստիք ստացած ըլլալով թէ Գերմանիոյ դէմ ուղղուած չէ ան եւ կը հաստատէ հաւասարութեան իրաւունքները: Իտալիան ալ, Անգլիոյ պէս հաւատարիմ մնալով Լոքառնոյի դաշինքին, ինքզինք կապուած չզգար արեւելեան դաշինքով:

*** Պ · Պառթու քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Պայոնի մէջ, ուր ներկայ էր նաեւ Փարիզի լեհական դեսպանը: Արտաքին նախարարը բացորոշապէս հասկցուց թէ Ֆրանսա անհամբերութեամբ կը հետեւի Լեհաստանի արտաքին քաղաքականութեան խմորումներուն եւ անտեղի կը գտնէ անոր վարանումը՝ մտնելու արեւելեան դաշինքին մէջ, մանաւանդ հիմա որ Անգլիա եւ Իտալիա համաձայնութիւն յայտնած են:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԵՒ...

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն յուլիս 15 թուականով.— Մ · Նահանգներու կառավարութեան բարձրաստիճան անդամները մտահոգութեամբ կը դիտեն պատերազմի ամպերը՝ Խ · Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ, անխուսափելի համարելով զայն: Երկու երկիրներն ալ պատրաստ են իրարու կոկորդին փարելու ամենաթեթեւ գրգռութեան մը պահուն: Ճափոնցիները չոգեպինդ յառաջ կը տանին Մանչուրիոյ երկաթուղիներու շինութիւնը, որպէսզի կարենան արագօրէն զինուոր փոխադրել ռուսական սահմանը: Ռուսերն ալ նոյնքան արագութեամբ երկրորդ երկաթուղի մը շինեն Սիպերիոյ մէջ, Պայքալ լիճին արեւելեան կողմը: Ճափոն ունի հզօր նաւատորմիղ մը: Ռուսական տորմիղը աննշանական է: Բայց, Ռուսերը օդային զօրաւոր տորմիղ մը ունին Վլատիվոսթոքի մէջ: Մինչեւ որ ճափոնական մարտանաւերը շարժին, Ռուսերը կրնան հրձիգ ռումբեր տեղացնել Ճափոնի վրայ եւ մոխրի վերածել հազարաւոր շէնքեր: Ամերիկեան սպաներ գերակշիռ կը համարեն ճափոնական բանակը, բայց անգլիացի սպաներ ալ նոյնքան ընտիր կը գտնեն ռուսական բանակը:

Պատերազմը մօտալուտ համարելով, Անգլիացիներն ալ կ'ամրացնեն Սինկափուրի նաւային կայանը:

Տեղեկագրի մը համաձայն, Ճափոն 1918ին ունէր միայն 250 օդանաւ: 1930ին ունեցաւ 700, 1933ին՝ 1550, իսկ 1934ի սկիզբը՝ 2050: Օդանաւային վարժարանները ամէն տարի 350 մասնագէտներ կը հասցնեն:

Թուրքիոյ Հրեաներու տեղահանութեան

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻՆ ?

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 14 թուականով — Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ՝ իբրեւ հետեւանք ներքին գործավարին կատարած քննութեան, Քըրքլար Էլիի (Քըրքքիլիսէ) քաղաքապետութեան եւ առեւտրական սենեակին նախագահները ձերբակալուած են:

Ձերբակալուած է նաեւ ոստիկանութեան տեսուչը, որուն տան մէջ գտնուած են փախստական Հրեաներու պատկանող գոյքեր:

Պոլսոյ տնտեսական շրջանակները գոհունակութիւն կը յայտնեն կատարուած ձերբակալութեանց առթիւ եւ կ'ըսեն թէ այսպիսի տնօրինութիւններ կրնան հանդարտեցնել Հրեաները, առանց սակայն փարատելու նոր դէպքերու երկիւղը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր, հեծելանուորդները կտրեցին Տինը – Նիս (156 քիլոմէթր): Ալպեան լեռներուն վերջին հանգրուանն էր այս եւ շատ մը դժուարութիւններու մատեց հեծելանուորդները: Քսան հեծելանուորդներ, միասին հասնելով, որոնց մէջ կը գտնուէին երկու հակառակորդները, առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Ըրնէ լը Կրէվէզ:

Այս հանգրուանին պատահեցաւ արկած մը: Հեծելանուորդներէն պելճիքացի Րօմէն Մայէս, Տինէէն դեռ 10 քիլոմէթր հեռու՝ լեռը բարձրացած եւ վար իջած ատեն հեծելանիւէն իյնալով ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Ընդհանուր դասաւորման մէջ ո'ր եւ է փոփոխութիւն չեղաւ:

Շաբաթ մրցորդները դադար բրին Նիսի մէջ սկսելու համար Պիրէնեան լեռներուն մրցումը:

Կիրակի օր Նիս – Քան հանգրուանը (126 քիլոմէթր) շատ հետաքրքրական եղաւ եւ մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ ընդհանուր դասաւորումը: Սօսփէլի գագաթը հասան երեք մրցորդներ՝ Անթօնին Մաներ, Մարթանօն եւ Ըրնէ Վիէթթօ: Վիէթթօ փախուստ կուտայ եւ կը հեռանայ մէկ վայրկ · 30 երկվ · բայց Մարթանօ եւս փախուստ կուտայ, Անթոնին Մաներ ամէն ջանք կը թափէ հասնելու համար, բայց անօգուտ:

Այսպիսով Մարթանօ եւ Վիէթթօ կը զատուին խումբէն եւ 3 վայրկ · առաջ կը մտնեն Քան, ուր առաջին կը հանդիսանայ Ըրնէ Վիէթթօ, իսկ երկրորդ Մարթանօ: Ճամբու ընթացքին շատ մեծ ցոյցերու արժանացան մրցորդները, որովհետեւ Վիէթթօ Քանցի է եւ իր հայրենակիցները քաջալերած են զայն, իսկ Իտալացիները ալ Մարթանօն: Ընդհանուր դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղան այս հանգրուանի մէջ ալ: Մարթանօ 3 վայրկ · 23 երկվ · առաջ հասած ըլլալով Անթօնին Մանէրէն, 2 վայրկ · 5 երկվ · տարբերութիւն մը ունի «դեղին շապիկը» խլելու համար:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ պատուաւոր եւ մաքուր կին մը խնամելու համար 7 եւ 5 տարեկան երկու փոքրիկներ, եւ միաժամանակ կատարէ տնական գործերը: Լաւ վճարում: Դիմել անձամբ կամ նամակով ԹՈՐԻԿԵԱՆի, 28 Avenue St. Juste. Marseille.

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն 10

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նօր, Լը Րէնսի

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ, ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ՃԱԶ ՊԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդկց · Միջոց · — Օթօպիւս Օբէրաէն կամ Ժօրէսէն 21AB.: կար տը լ'Էսթէնկարկանի գիծը, իջնել Րէնսի - Բավիյօն:

Հ · Յ · Դ ·

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երկու խումբերը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Դուրեան Գր... դարանը: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն եւ ընթացիկ հա... ցեր:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. Ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

Տարեկան Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՍՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յուլիս կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը ...

Robinsonի Chez Fiquet, au Grand Arbre պարտէզին մէջ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալ...

ճաշը կարելի է միասին բերել:

Դիւրամատչելի պիւֆէ, Մուտք՝ 2 ֆրանք:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարսիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ. —

M. M H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կըստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզական փոքր... րէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–16 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. Խաչի Վինէի ժառանգորդի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Խաժակ» ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Աննա Վարպետեան եւ զաւակները՝ Զարուհի, Երջանիկ եւ Գրիգոր կը փնտռեն իրենց ամուսինը եւ հայրը, Միսաք Վարպետեան, որ կորսնցուցած են 1922, Իզմիրի աղէտին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Գրիգոր Վարպետեանի 15, rue du Terrasse. Marseille: Ծշգրիտ լուր տուողին նուէր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խօսակցութիւն, շարադրութիւն, ուղղագրութիւն եւ քերականութիւն

PIGIERի

Նոր եւ արագ եղանակաւ ինտենսիւ դասընթացքին եւ թղթակցութեամբ:

45 եւ 53, Rue de Rivoli — 19, Bld Poissonnière, Paris.

Ուսուցիչ կ'ուզուի

Պէյրութի Ճեմարանին համար ...ոտիպողական պէտք ունինք ֆրան... սերէն լեզուի եւ ֆրանսերէն գրա... կանութեան համար պատրաստուած ուսուցիչի մը: Պիտի դասաւանդէ վերին կարգերուն որոնք կը համա... պատասխանեն ֆրանսական լիսէներուն III, II, I դասընթացքներուն:

Պայմաններու մանրամասնութեան եւ այլ հարցերու մասին դիմել Տր. «Համազգային»ի Կեդր. Մարմնոյ քարտուղարութեան, Հալուեանի 1, Rue l'Aqueduc, Paris (1):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՈՒ՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ · Ս · ՖԼԷՋԸՐ

Թարգմ · Ժ ·

1920ի հոկտեմբեր 25ի երկուշաբթի օրը գիշերուան ժամը 11.45ին Քար – Թրայթ Կարտընսի պանդոկներէն մէ – կուն մէջ բնակող երիտասարդ մը արտասովոր բան մը տեսաւ փողոցը:

Անիկա բանտապետի պէս բան մըն էր եւ այդ օրը մինչեւ ուշ ատեն նստած ոտնհաւոր կը գրէր երբ, քիչ մը զովանալու համար, բացաւ սենեակին պատուհանը եւ գլուխը դուրս հանեց:

Երիտասարդին անունը Ալպըրթ Ճէնիսըն էր՝ դրագումով դրագիր:

Քսանըմէկ տարեկան՝ դրագիր էր չորս տարիէ ի վեր ու իր կարծիքով դրագիր ալ պիտի մնար միշտ: Բայց դրագրութեան արհեստն ալ իր առաւելութիւնները ունի: Ճէնիսընի պաշտօնը շատ ցած էր: Անոր աշխատութեան սենեակը հրէշըմ փողոցին մէջ, չոր ու ցամաք ապրանքներով լեցուն մթերանոց մըն էր, ուր առտուան ժամը իննէն մինչեւ իրիկուան հինգը գու – մար ու բաղմապատկութիւն կ'ընէր:

Տանըիօթը տարեկանին չարաթական մէկ ոսկի թոշակով սկսած էր եւ հիմա կը ստանար երեքուկէս ոսկի · իր ազգականները որոնք գիւղը կը բընակէին եւ գիւղացիի մտայնութիւն ունէին, բաած էին իրեն թէ այլեւս լաւ գիրք ունէր հիմա ու եթէ կարենար իր ներկայ թոշակին կրկինը ըստանալ, ազայի պէս պիտի ապրէր կեանքին մինչեւ վերջը:

Ճէնիսըն տարբեր կերպով կը մտածէր · օրական մէկ ոսկիով մարդ կրնար թերեւս ազա ձեւանալ, բայց մէկ ոսկին ամէն բան չէր վերջապէս: Եւ սակայն անիկա հիմա կը ստանար օրը տասը շիլին միայն, այսինքն ազայի մը օրականին կէսը · ինչպէս: Ի՞նչ չէր արժեր կէս ազատ ըլլալ:

Բայց Ճէնիսըն մեծ հովեր ունեցող տղայ չէր եւ դրամին կարեւորութիւն չէր տար: Իր չարաթականով հանգիստ կեանք մը կը վարէր: Այսու հանդերձ ներքնապէս կը զգար թէ այդ միապաղաղ ու դիւրասահ հանգիստը իրեն համար չէր: Անիկա արկածալից կեանք մը կը փնտռէր: Ոչ մէկ փոփոխութիւն չէր կրեր իր կեանքը մթերանոցէն ներս կամ պանդոկին մէջ · չատերէն մէկն էր առաջինին մէջ: Անոր համար օրերը իրարու կը նմանէին, իսկ կիրակիներն ու տօնական օրերը շատ աւելի անտանելի էին:

Անշուշտ իր ստանաւորները կը խանդավառէին զինքը: Երբեմն սիրտը թունդ կ'ելլէր, երբ երկար պահարան մը կը ստանար այս կամ այն ամսաթերթէն կար անոր մէջ արդեօք, ստրադրուելիք փո՞րձ մը թէ մերժուած ձեռագիր մը: Երբեմն կը համարձակէր նոյնիսկ պաշտօնէն հրաժարիլ եւ իր խնայած փոքրիկ գումարով քաջարար ու յանդգնութեամբ ըսկսիլ արկածախնդիր կեանք մը այն աշխարհին մէջ որուն մասին գրեթէ բան չէր գիտեր: Սակայն եւ այնպէս, թէեւ չորս տարիէ ի վեր Լոնտոն կ'ապրէր, անիկա գիւղացիի ուղեղ ունէր եւ շուտով կը սթափէր · վերջ ի վերջոյ ամէն ուրբաթ իրիկուն կանոնաւորապէս վճարուած ռոթմանսուն շիլինը գումար մըն էր զոր դիւրին չէր արհամարհել · հապա տարեկան յաւելո՞ւմը:

Ոչ, անիկա կապուած էր մթերանոցին · եւ սակայն... արկածալից կեանքի մը կարօտը կար միշտ... բան մը թող պատահէր, որ եւ է բան...

Եթէ Ճէնիսըն գիտնար որ այդ բանը պատահելու վրայ էր այն վայրկեանին երբ գլուխը դուրս կը հանէր պատուհանէն...

Պայծառ էր այդ գիշերը ու լուսին կար · խաղաղ ու ամայի էր Քար – Թրայթ Կարտընսի հրապարակը · լոյսեր կը տեսնուէին պատուհաններէն ներս, բայց մարդ մարդասանք չկար փողոցը կամ մայթերուն վրայ:

Ցանկարծ մէկը երեւցաւ Մէյպըլ – տըն հրապարակին անկիւնը: Բարձրահասակ, մարմնեղ ու արագաշարժ մարդ մըն էր, որ աճապարանքով կը կտրէր հրապարակը՝ օդին մէջ պտտցնելով իր գաւազանը:

Բայց յանկարծ մարդը Ճէնիսընի պանդոկէն տասը կամ տասներկու քայլ անդին, նետեց գաւազանը, անսովոր ու խեղդուկ ճիչ մը արձակեց ու երկու ձեռքերով սկսաւ բզքտել օձիքն ու փողկապը քանի մը վայրկեան կատաղի շարժումներ ըրաւ, յետոյ երկու թեւերը վար կախուեցան, մարմինը օրօրուեցաւ այս կողմն ու այն կողմ, խուլ մռունչով մը դէպի առաջ ինկաւ ու փռուեցաւ մայթին վրայ: Ու այնտեղ մնաց անշարժ ինչպէս ճամբուն քարերը: Ճէնիսըն անմիջապէս բացաւ սենեակին դուռը եւ փողոց վազեց:

Այդ ժամուն թիւ 85 պանդոկին հիւրերը քնացած էին եւ տանտիրուհին կզպած էր փողոցին դուռը: Ճէնիսըն քանի մը վայրկեան աշխատեցաւ փականքը բանալու համար:

— Մարդը մեռած պիտի գտնեն, մարդը մեռած պիտի գտնեն, կ'ըսէր Ճէնիսըն ինքնիրեն:

Ու երբ տունէն դուրս վազելով մարդուն քով հասաւ, տեսաւ որ անիկա մեռած էր ինչպէս տախտակին մէջ մխրճուած գամը:

Շուարեցաւ: Գիտէր թէ մարդ մէկ վայրկեանէն միւսը կրնար մեռնիլ: Մահապատիժներու գործադրութեան մասին կարդացած էր ան թերթերուն մէջ, քանի որ կը հետաքրքրուէր այդ կարգի նիւթերով եւ գիտէր թէ մահուան դատապարտուած բանտարկեալին կեանքը իր խուցէն մինչեւ կախաղանին ոտքը հազիւ երեսունը հինգ երկվայրկեան կը տեւէր · կը հասկնար նոյնպէս որ ելեկտրահարութեան մէջ կեանքէն դէպի մահ երկարող ժամանակը շատ աւելի կարճ էր: Բայց այդ բոլորը անմիջական բաներ չէին որոնց մասին կրնար մտածել · դիակ մը կար հիմա իր առջեւ: Երեք, կամ ա... մէկէն շատը հինգ վայրկեան առաջ այդ մարդը ուրախ – զուարթ կը քալէր գաւազանը օդին մէջ շարժելով, իսկ հիմա անշունչ փռուած էր իր ոտքերուն տակ:

Զայն ձուն չկար Քարթրայթ Կարտընսի մէջ · մարդ մարդասանք չէր երեւար · առանձին էր ան մայթին վրայ փռուած դիակին հետ: Վար ծռելով ուշադրութեամբ նայեցաւ անոր: Լապտերին լոյսին տակ տեսաւ որ այդ մարդը երեսունըհինգ տարեկան մը կար, գեղադէմ էր եւ հաւանաբար նիւթական բարեկեցիկ դիրքի տէր: Լաւ հագուած էր, մաքուր ճերմակեղէններ ունէր ինչպէս նաեւ ժամացոյցի ոսկի շղթայ մը իր կուրծքին վրայ: Ճէնիսըն վերցուց մարդուն գլխարկը որ քանի մը քայլ հեռուն ինկած էր: Անոր ներսի կողմը կարդաց Լիվըրփուլցի գլխարկավաճառի մը անունը · շատ նոր գլխարկ մըն էր · թերեւս մարդը այդ քաղաքէն եկած էր, մտածեց Ճէնիսըն:

(Շար ·)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone: Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 ›	130 ›	—
Ամերիկա	200 ›	100 ›	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ — MERCREDI 18 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2549 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

1920 – 1934

»»»··«««

Այլ եւս իրականութիւն է ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ գործունէութիւնը:

Սկզբունքի համաձայնութիւնը գոյացած էր քանի մը շաբաթ առաջ: Մէկ – երկու ցոյցեր ալ տեղի ունեցան Փարիզի մէջ, միացեալ ճակատով:

Իսկ յուլիս 15ին, ընկերվարական կուսակցութեան արտակարգ Ազգային Խորհուրդը վաւերացուց գործակցութեան բանաձեւը, 366ի դէմ 3471 ձայնով: Ձեռնպահ մնացին միայն 67 հոգի:

Ուրեմն, կը մնայ ճշդել գործակցութեան մանրամասնութիւնները, որոնք մասնաւոր դժուարութիւն մը չեն ներկայացներ:

Արդէն իսկ, երկու աշխատաւորական հոսանքները որոշած են միասնաբար ցոյցեր կազմակերպել, Մեծ Պատերազմի քսանամեակին առթիւ, իբրեւ առաջին բողոք փաշականութեան եւ նոր պատերազմի մը պատրաստութեան դէմ:

Իրականին մէջ, շատ խոր է եւ լայն՝ այս նոր շարժումին իմաստը:

Նախ որ, 1920ի պառակտումէն ի վեր (Թուռ), առաջին անգամն է որ Ֆրանսայի ընկերվարութեան երկու թեւերը քով քովի կուգան, գոնէ գործնական հարցերու մէջ միասին քալելու համար:

Այդ պառակտումէն ի վեր, ամբողջ 14 տարի, երկու հոսանքները ահարկու պայքար մղած են իրարու դէմ, ոչ թէ երկուքի, այլ չորս – հինգի բաժնելով աշխատաւորական – ընկերվարական ճակատը:

Հերձուած եւ անխնայ պայքար՝ վարդապետական թէ քաղաքական գետնի վրայ, աշխատաւորական թէ արհեստակցական ճակատի վրայ: Մամուլով, փողոցը թէ խորհրդարանին մէջ:

Համաձայն Մոսկուայէն արձակուած նշանաբաններու, Ֆրանսացի համայնավարներուն համար ալ ընկերվարականները «սոցիալ – դաւաճաններ» կը համարուէին, եւ պայքարը՝ անոնց դէմ, շատ աւելի բուռն եղած է քան ուրիշ հոսանքներու դէմ:

Թողո՛ւնք վարդապետական բանավէճերը, — նոյն իսկ անձնական յարձակումներն ու վարկաբեկումները տարուէ տարի ստեղծեցին թունաւոր, անշնչելի մթնոլորտ մը: Եւ ընդհարումներ, արիւնալի կռիւներ, փոխադարձաբար ժողով կամ հանդէս խանգարել, անուանարկիչ թռուցիկներ՝ փողոցներու մէջ, պատերուն վրայ...

Արդար ըլլալու համար, պէտք է յիշել թէ այս 14ամեայ ճակատամարտին մէջ համայնավարները շատ աւելի սանձարձակ եւ անկիրթ եղան, քան միւսները: Ինչպէս ամէն տեղ: (Այդպէս չէ՞ մեր մէջ ալ, Երեւանէն մինչեւ Ատլանտեանի միւս ափը...):

Ուրեմն, հաստատուած համաձայնութեամբ խաչ կը քաշուի 14 տարուան պատմութեան վրայ: Գոնէ երկար ատենի համար:

Անշուշտ եղածը միացում, ձուլում չէ, այլ գործակցութիւն, միասնական գործունէութիւն:

Ուրիշ խօսքով, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր տեսակէտները եւ գործելու ազատութիւնը:

Բայց, գոյացած համաձայնութիւնը պիտի օգնէ պայծառացնելու մթնոլորտը, փարատելու կանխակալ կարծիքները, եւ աւելի հզօր թափ տալու աշխատաւորական շարժման:

Այս հեռանկարը այնքան շօշափելի է որ, աջակողմեան տարրերը այժմէն իսկ սկսած են ահազանգ հնչեցնել, պահանջելով միացեալ ճակատ հանրապետական – ժողովրդավար հոսանքներու:

Գործակցութեան արժէքը մեծ է նաեւ միջազգային տեսակէտով:

Յուլիս 15ի Ազգային Խորհուրդին մէջ, ընդունուեցաւ նաեւ երկրորդ բանաձեւ մը, որուն համաձայն պիտի խնդրուի Աշխատաւորական – Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Մարմնէն՝ Գ. Միջազգայինի (Կոմինթէրն) կեդրոնին հաղորդել առնուած որոշումը եւ հարցնել թէ տրամադի՞ր է միջազգային գետնի վրայ կատարելու այն ինչ որ կը կատարուի Ֆրանսայի մէջ, ազգային գետնի վրայ:

Այսինքն, Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը կ'ուզէ որ տեղական համաձայնութիւնը դառնայ միջազգային, բոլոր երկիրներու մէջ ալ գործակցութիւն հաստատելով երկու հոսանքներուն միջեւ:

Եթէ կարելի ըլլայ գլուխ հանել այս ծրագիրը, այն ատեն աշխատաւորական շարժումը պիտի մտնէ բոլորովին նոր ճամբու մը մէջ, դառնալով իսկապէս ահեղ եւ անդիմադրելի ուժ մը:

Եւ կը թուի թէ ցնորք մը չէ նաեւ այս հեռանկարը:

Փարիզի մէջ գործակցութիւնը հաստատուած է մասնաւորապէս պատերազմի վտանգին դէմ:

Արդ, պատերազմի վտանգը միայն Ֆրանսայի բանուորութիւնը չէ որ կը հետաքրքրէ: Աշխարհի ո՛ր կողմէն ալ պայթի նոր պատերազմը, հետեւանքը պիտի կրեն աշխատաւոր բազմութիւնները:

Միւս կողմէ, ինչ որ Փաշականութիւն կամ Հիթլէրականութիւն կը կոչեն, արդէն դարձեր է վարակիչ եւ համաշխարհային կախարդանք մը: Շատ քիչ երկիրներ կրցած են կամ կրնան դիմանալ հոսանքին, եւ մէկ դիկտատուրայէն միւսը՝ երեւութական են տարբերութիւնները: (Երանգներ):

Իսկ ամէնէն կարեւորը, չկայ պետութիւն մը որ այնքան մտատանջուի նոր պատերազմէ մը, որքան Խ. Միութիւնը: Եւ որովհետեւ Կոմինթէրնի ծնողքն ու սնուցիչներն ալ Մոսկուա կը գտնուին, տրամաբանական է որ զիջումներու ճամբան բացուի այն կողմէն:

Դեռ չըսինք թէ ի՛նչ արժէք ունի այս գործակցութիւնը, հայկական տեսակէտով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԹԻՒ

»»»··«««

Ի պատասխան մեզի եղած հարցումներու եւ փարատելու համար բերնէ բերան տարածուած զրոյցներ, կը յայտարարենք.

1.— ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՍԽԱԼ է թէ Նիւ Եորքի 9 ամբաստանեալներէն երկուքը մահուան, իսկ 7ը տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած են, ինչպէս գրած է եղեր ռուսական թերթ մը:

2.— Յուլիս 14ին, երդուեալները յայտնած են իրենց եզրակացութիւնը՝ ամբաստանեալներու ՅԱՆՑԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ մասին: Ինչպէս գրած էինք երէկ մանրամասնօրէն, անոնք առաջին աստիճանի մարդասպան կը համարեն ամբաստանեալներէն Մ. Լէյլէկեանը եւ Ն. Սարգիսեանը, իսկ երկրորդ աստիճանի՝ միւսները: Այս առթիւ էր որ հեռագիրը կը յիշէր օրէնքին ՆԱԽԱՏԵՍԱԾ պատիժները, եւ ոչ թէ ՏՐՈՒԱԾ ՎՃԻՌԸ:

3.— Բուն վճիռը պիտի տրուի Յուլիս 24ին, ինչպէս գրած էինք դարձեալ, երէկուան թերթին մէջ:

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱԿՈՅԿԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ «Տէվընշիր» մարտանաւին մէկ առագաստանաւը, որուն մէջ երեք սպաներ կը գտնուէին, բուռն կրակի մը բռնուեցաւ Սամոսի հանդիպակաց եզերքի Թուրքպահակներուն կողմէ: Սպաներէն տեղակալ Րոպինսըն մահացու վէրքեր ստանալով ծով ինկաւ, իսկ միւս երկուքը վիրաւորուեցան, մէկը՝ ուժէն: Յարձակումը տեղի ունեցած է շաբաթ կէսօրէն յետոյ:

Այս դէպքին վրայ, անգլիական «Լընտըն» յածանաւը Սամոս գնաց շտապով, քննութիւն կատարելու համար: Միեւնոյն ատեն քննութիւն կը կատարուի դիւանագիտական ճամբով: Սամոսի յոյն նահանգապետը եւ պաշտօնեաները իրենց տեղեկագրին մէջ կ'ըսեն թէ երեք սպաները դէպի Թրքական ծովեզերքը կ'ուղղուէին եւ մօտեցեր էին պատմական շրջանի մը, երբ Թուրքերը հրամայեցին որ հեռանան: Սպաները նաւը դարձուցին, բայց Թուրքերը կրակ բացած էին: Գնդակներէն խուսափելու համար, երեք սպաները ծովը նետուեցան: Յունական մարտանաւ մը դրուած է Անգլիացիներու տրամադրութեան տակ, որպէսզի փնտռեն տեղակալ Րոպինսընի դիակը:

ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

165 ԽԱՆՈՒԹ ԱՒԱՐԻ ՏՐՈՒԱԾ, 3000 ՀՐԵԱՆԵՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ

Երկու շաբաթէ ի վեր, օրը օրին կը հաղորդենք Թրակիոյ եւ Տարտանէլի Հրեաներուն դէմ սարքուած դաւերը: Եւրոպական մամուլը հազիւ քանի մը հեռագիրներ հաղորդեց, իսկ Թուրք թերթերը կը շարունակեն զարմանազան «մասալ»ներ պատմել:

Հռչակաւոր «Թան»ը երէկ առաջին անգամ ըլլալով հեռագիր մը կը հրատարակէր որ կ'ըսէ.— Արեւելեան Թրակիոյ Հրեաներուն դէմ կատարուած բուռն յարձակումներու ընթացքին, 165 հրէական խանութներ աւարի տրուեցան եւ 3000 Հրեաներ ստիպուեցան Պոլիս ապաստանիլ, ուրկէ իրենց տեղերը պիտի վերադարձուին կառավարութեան ծախքով:

⁂ *Քըրքլար էլիի կուսակալը «արձակուրդ» խնդրած է երկու ամսուան համար:*

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

»»»··«««

200,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

»»»··«««

ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐԸ ՍՊԱՌԱԾ ԷԻՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Սան Ֆրանչիսկոյէն կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի օրուան ընդհ. գործադուլը շատ աւելի ծանր հետեւանքներ ունեցաւ քան կը սպասուէր: Առաջին օրն իսկ ուտելիքները գրեթէ սպառած էին: Գործադուլին կը մասնակցին աւելի քան 200,000 բանուորներ: Ոստիկանական ուժերէն զատ, 60,000 զինուորներ կը հսկեն կարգապահութեան: Մասնաւոր կառախումբերով ուրիշ զինուորներ ալ կը հասնին շրջակայ նահանգներէն: Այս վիթխարի ուժը իր տրամադրութեան տակ ունենալով, քաղաքապետը կը շարժի դիկտատորի մը պէս:

Հակառակ բոլոր զգուշութեանց, խռովութիւնները անպակաս են քաղաքին մէջ: Երկուշաբթի օր 1500 համայնավարներ խորտակելով նպարավաճառներու խանութները, գրաւեցին ուտեստի պաշարը: Բազմաթիւ դէպքեր պատահեցան ուրիշ վայրերու մէջ ալ: Բանթողները կեցնելով ուտեստի կառախումբերը, կրակի կամ աւարի կուտան: Օքլէնտի մէջ ռումբեր նետուեցան խանութներու եւ տուներու վրայ: Վեց համայնավարներ քաղաքապետը նախատած ըլլալով ձերբակալուեցան: Բոլոր եկեղեցիներուն մէջ մասնաւոր աղօթութիւններ կատարուեցան, որպէսզի խաղաղութիւնը վերահաստատուի: Քաղաքապետը պաշարման վիճակ հրատարակելէ յետոյ, յանձնաժողով մը կազմեց 500 երեւելիներէ, որպէսզի օգնեն իրեն, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Որոշուած է կեդրոնական կայան մը հաստատել, ուրկէ անհրաժեշտ պիտոյքներ պիտի հայթայթուին բոլոր քաղաքացիներուն անխտիր: Բանթողները արտօնած են որ 19 ճաշարաններ բաց մնան: Այս ճաշարանները հազիւ կը բաւեն օրական 3610 մարդ կերակրելու, ինչ որ դարման չէ կացութեան: Բանթողներն ալ 25 հոգինոց յանձնախումբ մը կազմած են, որ տիրաբար կը վարէ գործադուլը: Անոնք իրենց կեդրոնին մէջ ունին հեռախօսի եւ հեռագրի մասնաւոր գիծեր, ամէն ուղղութեամբ: Բանուորները իրենք ալ ոստիկանական ուժեր կազմակերպած են: Ոչ միայն ուտելիք չէ մնացած, այլ եւ գարեջուրն ու ծխախոտն անգամ դժուար կը ճարուին: Գործադուլին միացան նաեւ անթելի 500 հեռագրիչներ, ջլատելով նաւերու երթեւեկը: (Ամերիկեան օրէնքով, որ եւ է նաւ չի կրնար ճամբայ ելլել առանց անթել գործիքի): Բոլոր թատրոնները եւ սինէմաները փակուած են:

Կ'ըսուի թէ գործադուլին կազմակերպիչները իրենց կեդրոն ընտրած են Քալիֆորնիան եւ կը սպառնան շարժումը տարածել 38 նահանգներու մէջ, 48ի վրայ: Հաշտութեան բոլոր փորձերը ձախողած են մինչեւ հիմա եւ կը սպասուի նախագահ Րուզվէլթի անձնական միջամտութեան:

1919էն ի վեր, առաջին անգամ է որ այսքան վիթխարի գործադուլ մը կը կազմակերպուի Մ. Նահանգներուն մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԱՍՆԱԿԱՆ...

Եթէ ծանր է բառը կամ թեթեւ, կը խնդրեմ որ ընթերցողը ինք առաջարկէ բուն բացատրութիւնը:

Ես կը գոհանամ ներկայացնելով խնդիրը:

Անշուշտ Ամերիկայի թերթերը ամէնէն առաջ պիտի հետաքրքրուէին Նիւ Եորքի դատավարութեամբ: Եւ բոլորն ալ մասնաւոր թղթակիցներ ունին, որոնք օրը օրին կը գրեն դատավարութեան մանրամասնութիւնները, ինչպէս «Յառաջ»ը:

Արդ, անցեալ օր ձեռքս անցան «Պայքար»ի քանի մը թիւերը: Հարեւանցի աչք մը նետեցի դատավարութեան մը նկարագրութեան վրայ, եւ...

Լաւ է որ ձեր աչքերով կարդաք.

— «*Ինչպէս պզտիկ բռնուած իժը կը գալարուի իր պրկումներուն մէջ ամբողջ մարմինը գետին կը զարնէ թունալից լեզուն դուրս ձգած, նոյնն էր Լէյլէկեանի հոգեկան վիճակը: Ի զուր կը ջանար բացասական պատասխաններով եւ ուրացումներով պրծիլ իր գլխուն նետուած ջախջախիչ հարցումներէն... եւ այդ տառապանքի վիճակին մէջ, սակայն՝ միշտ նոյն շնական քմծիծաղը շրթներուն, վար իջաւ իր աթոռէն*»: (Պայքար, 28 յունիս):

Դարձեալ նոյն Ռամկավար օրկանն է որ կը գրէ, ուրիշ տեղ մը.

— «*Բայց Պ. Քամինսկի զոհը մագիլներուն տակ բռնող ուրուրի մը պէս փետտեց ամբաստանեալի (Նշան Սարգիսեան) կողմէ շնականօրէն տրուած պատասխանները, որոնք ուրացում էին դէպքերու, իրողութեանց եւ վկայութեանց*»:

Այս շնական ճակատին վրայ ետ կրնայի՞ն մնալ բոլշեւիկները, որոնք նոյնքան մոլեռանդութեամբ «Սուրբ» կը խաղցնեն:

Հատուած մըն ալ անոնց օրկանէն, որ կը կոչուի «Բանուոր» (29 յունիս).

— «*Պ. Քամինսկի հարցումներու տեղատարափին տակ Լէյլէկեանին հետ այնպէս խաղաց, ինչպէս կատու մը մուկին հետ: Ան ամէն մէկ բոպէ Լէյլէկեանին հակասութիւնը բռնեց եւ ամբաստանեալը չափազանց նեղ ու անօգնական կացութեան մը մատնեց*»:

Դարձեալ նոյն թերթէն, նոյն առիթով.

— «*Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ Լէյլէկեան այսօր էլեկտրական աթոռին այնքան մօտ է որքան չէ եղած*»:

Որ եւ է մեկնութեան կը կարօտի՞ն այս իսկապէս շնական եւ իժային (կրնաք ըսել նաեւ իշային) արտայայտութիւնները, գիտնալով որ.

1. Հարցը կը վերաբերի ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ամբաստանեալներու:

2. Ամէնէն վայրենի երկիրին մէջ իսկ, մարդիկ իրաւունք չունին նախատելու **ամբաստանեալ մը:**

3. Իրաւունք չունին իրենց իրենց գլխուն վճիռ արձակելու եւ միտքերը նախապաշարելու, երբ տակաւին հարցաքննութիւն է որ կը կատարուի:

4. ... **Բայց, դուն ըսէ**, ընթերցող, այս տմարդի թշուառականները ե՞րբ կանգ առած են որ եւ է բարոյական հասկացողութեան առջեւ:

Անոնք հարսնիքի պատրաստուած են արդէն, դատավճիռէն շաբաթներ ու շաբաթներ առաջ, եւ անհամբեր կը փնտռեն ելեկտրական աթոռին կռնակը, ինչպէս գնչուն՝ կախաղանին պարանը...

ՎԱՀԷ

Կ'առաջարկուի Թրակիոյ մէջ տեղաւորել 50,000 թուրք գաղթականներ

Լուր առնուած ըլլալով թէ 50,000 գաղթականներ պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ, Ապիտի Տավէր պէյ կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

— «*Մեր այդ եզերայինները Թրակիա տեղաւորելու է: Բոլորս գիտենք թէ Պուլկարիա աչք ունի այդ հողին վրայ: Պուլկար որ դահլիճն ալ իշխանութեան գլուխ գայ, Թրակիոյ կոմիտէն միշտ կը գործէ: Այդ կոմիտէն միշտ կ'աշխատի Թրակիան ազատագրել (!): Պուլկարները կը փրփրին, ամէն անգամ որ Թրակիոյ անունը լսեն Թուրքերու բերնէն:*

Թրակիան պէտք է զօրացնել բնակչութեամբ: Այդ շրջանին բնակչութիւնը 461,000 է, չհաշուելով Պոլսոյ կուսակալութեան ենթակայ մասը որ 800,000 բնակիչ ունի: Արդ, այդ շրջանակը կրնայ մէկուկէս միլիոն հոգի տեղաւորել:

Մեր այս գրութիւնն ալ կրակ ժայթքել պիտի տայ Պուլկարներուն, ինչ որ պիտի հաստատէ մեր ըսածին ճշդութիւնը:

⁂ *Տեղաւորման (իսքեան) օրէնքին համար կազմուած ժամանակաւոր հրահանգին համաձայն, երկիր պիտի ընդունուին այն Գարափափաքները, Թաթարները, Վրացիները եւ հաստատուն Գնչուները որոնք իսլամ են: Կասկածելիներու մասին քննութիւն պիտի կատարուի: Թուրք մշակոյթին չկապուածները իբրեւ գաղթական չպիտի ընդունուին:*

⁂ *«Ազգամ» Պուլկարիայէն կ'իմանայ թէ վերջերս Թուրքերը աւելի կը ճնշուին այնտեղ: Գիւղերը եւ սրճարանի մէջ «ամէն տեղ պուլկարերէն պէտք է խօսիլ» վերտառութեամբ ցուցանակներ կախուած են: Սրճարանի մը մէջ երբ քանի մը Թուրքեր թուրքերէն խօսին, շատ ճնշումներու ենթակայ կ'ըլլան:*

Այս կացութեան առջեւ, Թուրքերու մէջ գաղթը սաստկացած է:

— oo —

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ ԷՆԿԻՒՐԻ պիտի երթայ Ռումանիոյ վարչապետը: Այս առթիւ Էնկիւրիի մէջ պիտի գումարուի պալքանեան չորս պետութեանց մնայուն խորհուրդը, որուն պիտի մասնակցին իրենց պատերազմական նախարարները:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար, խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Էնկիւրիի մէջ, պուլկարական դեսպանին եւ խորհրդային գործակատարին միջեւ:

Պ. ՏՈՒՄԷՐԿ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ երէկ գիշեր, ձայնարձակին առջեւ, պարզելով իր քաղաքականութիւնը եւ շեշտելով միութեան անհրաժեշտութիւնը:

ԿՏՈՐ ԿՏՈՐ ԵՂԱԾ կնոջ դիակ մը եւս գտնուեցաւ Պրայթընի մէջ (Անգլիա): Անցեալ յունիս 17ին, նոյն քաղաքի կայարանի մթերանոցին մէջ գտնուած էր կասկածելի պայուսակ մը, որ բացուելով երեւան հանուեցան կնոջ մը մարմնին զանազան մասերը: Այս խնդիրը դեռ չլուսաբանուած, ահա նոր դիակ մը: Առաջին զոհը դերասանուհի մըն էր, Վայոլէթ Քէյ: Անգլիոյ ապահովութեան Տեսչութիւնը քննութիւններ կը կատարէ նաեւ Ֆրանսայի մէջ, կասկածելով թէ հոս ապաստանած է մարդասպանը, իտալացի Մանչինի: Երկու զոհերն ալ 20 — 25 տարեկան կիներ են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ Քան – Մարսէյլ (195 քիլոմեթր) հանգրուանին մրցումը, որ շատ յոգնեցուցիչ եւ տաժանելի օր մը եղաւ մրցորդներուն համար: Այս հանգրուանին 22 մրցորդները միեւնոյն վայրկեանին հաս–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

Ց.- ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայ ազատագրական շարժումը չնախատեսուած, անակնկալ յեղյեղումներով եւ փոխելով իր հունը, 1918ին յանգեցաւ պետականութեան: Ստեղծուեցան գործունէութեան նոր եւ աւելի բարդ պայմաններ, բազմացան պայքարի ճակատները, բայց հարազատ էր մթնոլորտը եւ աւելի զօրաւոր՝ պայքարի հնարաւորութիւնները:

Եթէ 1918ի մայիսին հայ ժողովուրդի առջեւ ձեւականօրէն եւ պաշտօնապէս բացուեցաւ պետականութեան շրջանը, իրականին մէջ վերջացած չէր ազատագրական պայքարը եւ դեռ կը մնար վճռական կռիւը, որպէսզի մեծ պատերազմի ընդհանուր իրարանցումին մէջ ստեղծուած նոր գոյավիճակը իր վաւերացումը ստանար եւ Հայաստան իրապէս մտնէր պետականութեան մէջ:

Այդ թուականներուն հայ զանգուածը խլրտեցաւ, իր ենթագիտակցութեան մէջ զգաց սարսուռը հայ պետականութեան եւ նոյն իսկ գոհարեց անոր, սակայն խորապէս չըմբռնեց հայ պետականութեան պատմական տարողութիւնը:

Թշնամին, իր կարգին, պատերազմի իրարանցումին մէջ, ժամանակաւորապէս հաշտուեցաւ ստեղծուած գոյավիճակին հետ, ընդունեց իրողութիւնը, յետոյ անդրադառնալու վերջնական հաշուեյարդարը կատարելու, իր հաւանութիւնը ճշդելու եւ գոյավիճակի իրական վաւերացման խնդիրը լուծելու մտադրութեամբ:

Եւ թշնամին անդրադարձաւ՝ Կարսի պատերազմով:

Կարսի պատերազմը հարցականն էր ազգային եւ միջազգային չափանիշով, Հայաստանի պետականութեան վաւերացման, իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը արիւնոտ եւ պարտադիր պատմական հրաւէրը կը ստանար՝ մղելու հայ ազատագրական շարժման վերջին եւ վճռական ճակատամարտը:

Իր գոյութեան ընթացքին, առաջին անգամ ըլլալով, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լայն խորխոր եւ մարդկային ու նիւթական աւելի լայն հնարաւորութիւններ ունէր կազմակերպելու այդ ճակատագրական ճակատամարտը եւ խումբ մը փէտայիներու փոխարէն առիթ ունէր բոլոր հայ ժողովուրդը փէտայացած՝ հրապարակ իջնէր արժէքաւորելու իր դրօշակի նշանաբանը՝ «Մահ կամ ազատութիւն», որ երբեք, այնքան անսահմանօրէն խոշոր եւ կրակէ տառերով փայլած չէր հայ հորիզոնին վրայ: Այդ պայքարի ելքէն կախում պիտի ունենար բովանդակ հայ ժողովուրդին իրական եւ վաւերական մուտքը պետականութեան մէջ:

Շատեր կը մեղադրեն Դաշնակցութիւնը թէ ընդունակ չեղաւ շուտով յարմարելու պետականութեան նոր պահանջներուն: Իմ կարծիքով, ընդհակառակն, Դաշնակցութիւնը անապաքեն պետականանալու, վերստին բնաւորութեան աղետաւոր փոփոխութիւն մը կրեց եւ այս անգամ խրեցաւ ժողովրդապետութեան մէջ:

Ռուսական ժողովրդավար յեղափոխութեան դեռ առաջին օրերէն, երբ գործունէութեան այնքան լայն ասպարէզ կը բացուէր քաղաքական կուսակցութիւններու առջեւ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չկրցաւ համակովկասեան չափանիշով, ինքզինք արժեցնել: Մեղի անմիջական դրացի երկիրներու քաղաքական կուսակցութիւններէն աւելի ազդուեցաւ՝ քան ազդեց, եւ նախաձեռնութիւնը միշտ մնաց ուրիշներու, մինչ Դաշնակցութիւնը անոնցմէ նուազ զօրաւոր չէր, իսկ յեղափոխական ուժերու կեդրոնացումով եւ մարտական անցեալի փորձառութեամբ՝ ընդունակ պէտք է ըլլար աւելին ընելու եւ առաջադրելու դէպքերը մեղի աւելի նպաստաւոր ուղիով: Այդ շրջանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեան եւ վճռականութեան պակասը, իր անհնարին հետեւանքներով, յետոյ զգալի դարձաւ Հանրապետութեան շրջանին:

Իսկ Հանրապետութեան շրջանին կուսակցութիւնը ինքզինք կորսնց ընականոն պետականութեան մէջ եւ փարեցաւ ժողովրդապետութեան:

Խորհրդարանական դրութիւնը իր կարգուսարքով անպատճառ «օպոզիցիա» ունենալու «դեմոկրատական» այդ պահանջը, անհրաժեշտութիւնը, եւ այդ բոլորի անհամ պատուղը, ազատ ու անվերջ վիճաբանութիւնները, երբեմն «օրինակելի» կատարելութեան հասան հանրապետական Հայաստանի մէջ: Ուամկավարութեան նուիրագործած բոլոր ազատութիւնները, մամուլի, խօսքի, հաւաքոյթի... անարգել կիրարկուեցան եւ նոյն եւրոպական ժողովրդապետութեան մէջ թոյլատրուած սահմաններէն անդին անցնելով՝ հայ կնոջ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք տրուեցաւ իրբեւ «անյետաձգելի» պահանջ: Դեռ աւելին, միամիտ ակնկալութիւններէ տարուած՝ երկրի իշխանութիւնը բաժնելու ելաւ այն օտարոտի տարրին հետ, որ անցեալին մէջ այնքան խոչընդոտներ յարուցած էր իր առջեւ, լրվանթէն «դիւանագէտ»ներ հրաւիրեց, պատրաստ էր երեսփոխանի աթոռներ հրամցնելու լրվանթէն գործիչներու եւ լրվանթէնիզմի ներկայացուցիչներու հետ հաւասարէ հաւասար ժողովի նստաւ, քաղաք. կարեւոր գիջումներ ընելու պատրաստակամութեամբ եւ երբ «համաձայնութիւն»ը չգոյացաւ, յուզուող եւ ափսոսողներ ալ գտնուեցան:

Դարձեալ նոյն շրջանին՝ ժողովուրդի ներկայացուցիչը այնքան «անձեռնմխելի» էր որ կրնար Հայաստանի նոյն իսկ պետականութեան ու անկախութեան դէմ արտայայտուիլ եւ ունենար, փոխանակ չըթթայակապ բանտ առաջնորդուելու: Իսկ յանուն ընկերվարական – դեմոկրատական սկզբունքներու եւ ազատամտութեան, կարելի էր պետութեան վարչական մեքենային մէջ այնպիսի անձերու պաշտօն տալ, որոնք բացարձակապէս թշնամի էին Հայաստանի անկախ պետական գոյութեան, որոնց համհարզները բան գործ ըրած էին կազմալուծել հայ բանակը եւ յաջողեցան կազմակերպել ու գործադրել Մայիսեան ապստամբութիւնը, պահ մը խուճապի մատնելու երկիրը:

Ցայտնի է թէ այդ ապստամբութենէն յետոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն, in corpore, դարձաւ կառավարութիւն:

Մասնաւորապէս այս պարագան նըկատի առնելով, հայ մտաւորականներէն ոմանք այն կարծիքն ունին թէ հանրապետութեան յետմայիսեան շրջանը Դաշնակցութեան բաց դիկտատուրայի շրջանն է:

Դարձեա՛լ թիւրիմացութիւն: Մենք դիկտատուրական ոչ մէկ յատկանիշ կը տեսնենք ոչ յետմայիսեան եւ ոչ ալ նախա – մայիսեան հանրապետական Հայաստանի դէպքերուն մէջ:

Կառավարութեան միատարր ըլլալու պարագան, խորհրդարանը ժամանակաւորապէս արձակուրդի ղրկելու ամ գումարումը ընդհատելու հանգամանքը, զինեալ ապստամբութեան երումով՝ կիրարկուած խստութիւնները, ժողովրդավար ազատութեանց սահմանափակումը եւ անգամ մահապատիժը, երբեք առնչութիւն չունին դիկտատուրայի հետ որուն յատկանիշները մանրամասնօրէն պարզեցինք յառաջ: Ժողովրդավար Եւրոպայի պատմութեան մէջ չեն պակսիր մեր կարծիքը հաստատող եւ հիմնաւորող դէպքեր ու օրինակներ:

Դժբախտաբար, Հանրապետութեան ամբողջ շրջանին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չկրցաւ ազատիլ ընկերվար – ժողովրդապետական շրջանի դաղափարական կաշկանդումներէն եւ փաստեցաւ կուսակցական դիկտատուրա հաստատել, մինչդեռ այդպայ ան – ուսափելի վտանգներու կանխատեսութեամբ՝ ստիպողական անհրաժեշտութիւն էր ստեղծել ապրազարժ, ծայրայեղօրէն կեդրոնացած, կարող, ապահ եւ միաձոյլ պետական մեքենայ:

Ան քաջութիւնը չունեցաւ անտեսելու ժողովրդավար սկզբունքները, հրաժարելու եւ արգիլելու բոլոր տեսակի եւ գոյնի վիճաբանութիւններն վիճաբանական ժողովները: Զկրցաւ իր դեռ ուշ չէր, կեդրոնացնել ամէն ինչ, մարդ ու իր, մէկ նպատակի շուրջ— երկրի ռազմական հեւիհեւ պատրաստութիւնը — եւ վարել արագ կտրուկ միջոցներով:

Երբ հասաւ վճռական ժամը, եւ «ամէն ինչ ու ամէն մարդ ռազմաճակատի համար» ահազանգը հնչեց, ուշ էր արդէն:

Հայ ժողովուրդը իր աքսորով չվաւերացուց պատմութեան բռնութիւնները մէջ սաղմնաւորուած իր պետական գոյավիճակը եւ պատմութիւնը վաս–րեց անոր մէկ մասը հայրենիքէն դուրս՝ աշխարհի չորս հովերուն, իսկ միւս կարեւոր հատուածին առջեւ փակեց հայրենիքի դուռները:

Փետրուարեան ապստամբութիւն. նախ տարերային շարժում, յետոյ կուսակցական ղեկավարութիւն, ինքնապաշտպանողական պարտադիր կռիւ եւ լայն բերդաքաղաքի մը մէջ պաշարուած զինուորներու յատուկ հոգեկան վիճակ եւ կեանքի օրէնք: Ի զուր դիկտատուրայի յատկանիշներ չփնտռենք այս ծալքերուն մէջ:

Փակելով այս պատմական շրջանը, միամտութիւնը չունինք կարծելու թէ հայ կամքը կամ դիկտատուրական գործելակերպ մը բաւական պիտի ըլլային յաջողութեամբ վանելու բոլոր արգելքները: Կը գիտակցինք մեր եւ մեր շրջապատի ուժերու փոխյարաբերութեան եւ այն ահաւոր խոչընդոտներուն որ բարձրացան մեր ճամբուն վրայ: Բայց պէտք չէ առարկել որ «եթէ երբեք այսպէս ալ ըրած ըլլայինք նորէն...»:

Ներկայիս մեր նպատակն է ժողովրդապետութեան եւ դիկտատուրայի պրիսմակէն դիտել դէպքերն ու դէմքերը, տալ մեր վերլուծումը եւ ընել մեր քննադատութիւնը:

Եւ այդպրիսմակին մէջէն կը տեսնենք շքեղ դէմք մը, Արամը, որ կը ներկայանայ հայ նորագոյն պատմութեան միակ դիկտատորը:

Թրծուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան քուրային մէջ, մկրտուած Վանի հերոսամարտին կրակով, Արամ ըմբռնեց 1918 թուականի մայիսեան օրերու պատմական խորունկ իմաստը, տալով իր անդրդուելի որոշումը, չվարանեցաւ մահուամբ պատժելու վհատութեան անպատեհ բանադնացը, թելադրեց իր կամքն ու վճռականութիւնը դասալիք ամբոխին եւ զայն փոխակերպելով խանդավառ եւ հերոսական լեգէոնի, ճակատեցաւ թշնամիին դէմ եւ յաղթութեան դափնիով մը պսակեց հայ նորագոյն պատմութեան ճակատը:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

»»» :«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երբ Երեւանէն քանի մը քիլոմէթր հեռու, հին Հայաստանի կրօնական մայրաքաղաքը՝ Էջմիածին այցելէք, կը տեսնէք թէ ի՛նչ մեծ խնամքով պահուած են ծաղկազիր եւ թուղթազիր ձեռագիրները, հիանալի եւ թանկագին գործեր, որոնց ուսումնասիրութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է ամէն անոնց համար, որ կ՚ուզեն խորապէս ճանչնալ արեւելեան արուեստը:

Կը բաւէ տեսնել թէ ինչպէս Պետական Առաջին Թատրոնը կը բեմադրէ ոչ միայն հայկական թատերախաղեր, ինչպէս Պէպօն, այլ եւ ռուսական եւ օտար դասական գործեր, գաղափար մը կազմելու համար թէ նոր Հայաստանը ի՛նչ խնամք ցոյց կուտայ հին մշակոյթի ժառանգութեան, եւ ի՛նչ դասեր կը հանէ դանդուածին համար: Ես ներկայ գտնուեցայ, Դաշնակցական կառավարութեան խորհրդարանին մէջ, որ առժամաբար թատրոնի վերածուած էր, Ֆիկարոյի հարսնիքը խաղին բեմադրութեան, որ տեղի ունեցաւ այնքան կատարեալ, մեծ ճաշակով, անակնկալ թարմութեամբ եւ ուժեղ գործողութեամբ: Խաղարկութիւնը, այնքան անթերի, իր կշռոյթին մէջ կ՚առնէր բոլոր հանդիսատեսները, խանդավառելով բոլորը:

Հազիւ թէ երկու ժամէ ի վեր Երեւան կը գտնուինք, բայց արդէն համոզուած ենք թէ անհրաժեշտ է երկար բնակութիւն մը՝ կարենալ ուսումնասիրելու համար այն հսկայ աշխատանքը, որ կ՚իրագործուի:

Ճիշդ է թէ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ հինն ու նորը իրարու կը բախին յաճախ ուժգնութեամբ, սակայն Հայաստանի մէջ այդ հակադրութիւնը կը ներկայանայ ամէն ապարէզի մէջ, այնպէս որ այդ հակադրութիւնը աւելի արագ եւ աւելի խորունկ կը զգացուի այստեղ քան ուրիշ որ եւ է տեղ: Այդ հակադրութեան նկարագիրը շատ լաւ կը բացատրէ այն փոփոխութիւնը, որ կը կատարուի թէ քաղաքական, թէ ընկերային, թէ տնտեսական եւ թէ մշակութային գետնի վրայ:

Ապերախտ եւ լքուած այս հողէն, որ կարծես նախասահմանուած էր թշուառութեան եւ աղէտներու, ասպարէզն ու ճարտարագործութիւնը կ՚արտադրեն մշակութիւններ զարմացուցիչ հարստութեամբ: Բոլորովին երկրագործական այս երկիրը, հիւ ելեկտրաշինութեան, ահա ճարտարագործական երկրի կը վերածուի: Իւրաքանչիւր օր նոր արժէք մը կ՚աւելցնէ երկրին:

Երբ կը տեսակցէի Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի հետ, որ ինծի կը բացատրէր իրենց ազգային քաղաքականութեան յաջողութիւնները Հայաստանի մէջ եւ երկիրը ճարտարագործութեամբ օժտելու դժուարութիւնները, իրեն բերին Հայաստանի մէջ պատրաստուած առաջին ապակիի նմոյշը:

Քանի մը տարիէն կը յուսացուի որ ապակիի արդիւնաբերութիւնը կատարուի մեծաքանակ, շնորհիւ հում նիւթերու առատութեան եւ ելեկտրական ուժի աժանութեան:

... Այցելեցինք գիւղեր, որոնց բնակիչները կ՚ապրին միայն ու միայն անասնապահական արդիւնաբերութեամբ: Ցեռոյկանգառինք նորաշէն գիւղերու մէջ, որոնք կառուցուած են օժանդակութեամբ Օգնութեան Կոմիտէին, որ հսկայ աշխատանք կը կատարէ բովանդակ Հայաստանի մէջ, եւ օրէ օր աւելի կը տարածէ իր գործունէութիւնը, այնպէս որ իր անունը այլ եւս կապուած է ընկերային հակայ շինարարութիւններու, որոնք կը կատարուին արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն ներգաղթին համար: Այսպէս հիմնուած նոր գիւղերն են Նոր Սեբաստիա, Նոր Մալաթիա, Նուպարաշէն, ուր արդէն կը գործէ մանր ճարտարարուեստը (գորգագործութիւն, կաւագործութիւն եւն.) եւ հետզհետէ կը կազմակերպուին մշակութային վառարաններ, որոնք շուտով պիտի ճառագայթեն շրջակայ յետամնաց գիւղերուն վրայ՝ զանոնք լծելով ընկերային, քաղաքական նոր կեանքին:

Շարժանկարը, ձայնասփիւռը, շրջուն թատերախումբերը եւ գրադարանները շարժում կը ստեղծեն ամէն կողմ: Կարդալու եւ սորվելու պահանջը գոհացուած չէ տակաւին, որքան ալ մեծ թիւ մը կազմեն հրատարակութիւնները, գիրք, թերթ, պարբերական, որ լոյս կը տեսնեն Հայաստանի մէջ, ուր գրականութիւնն ու արուեստը մեծ դեր կը խաղան: Հրատարակութիւնները իրարու կը յաջորդեն, եւ կը սպառին՝ հազիւ թէ լոյս տեսած:

Այս եռանդուն աշխատանքին արդիւնքը կը տեսնենք Լէնինականի Ղարաքիլիսայի, վերջապէս Հայաստանի բոլոր կեդրոններուն մէջ:

Դիլիջան, Արզնի բնութժական եւ կլիմայաբուժական մեծարժէք կայաններ են դարձած: Սեւանայ լիճը, որուն շուրջ տենդագին աշխատանքներ կը կատարուին շինելու համար հանգստեան տուներ, կազմակերպելու համար ձկնորսութիւնը, իր դուրս հոսած ջուրով պիտի դառնայ նախ անսպառ ուժ մը՝ բանեցնելու համար ելեկտրակայանները, որոնք քանի մը տարիէն պիտի կրնան այնքան ելեկտրական հոսանք բաշխել որքան Դնիէպրոյի ելեկտրակայանը, չափազանց աժան ծախքով, երկրորդ անսպառ աղբիւր մը ոռոգելու համար շրջակայքը:

Ամէն կողմ բնանկարը կը ներկայացնէ իր մեծ ու ճկուն գծերը, ուժգին հակադրութիւն մը պարզելով այսպէս: Անզուգական բնանկար, երբ իրկունը ոսկին, կապոյտը եւ կանանչը իրար կը խառնուին:

Ոչխարի հօտը կը վերադառնայ: Երիտասարդներ կը հաւաքուին աղբիւրներուն շուրջ եւ կը սկսին խօսիլ: Ուղտ մը կը ցցէ պարիթափին վրայ աւերակ ագուգայի մը ուրուանկարը: Մեր քովէն կ՚անցնի մեքենաշարժ արօր մը, որ գիշեր չգիտած, Քանաքեռ կը մեկնի: Կ՚անցնին նոյնպէս արբինները խումբ մը, կարմիր դրօշը իրենց առջեւէն, — դաշտ կ՚երթան երգելով:

Լ. ԺԱՆԷ

Մուրատեան ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

»»» :«««

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի ընթացաւարտ դասարանը, ութ հոգի, մասնակցելով ֆրանսական պետական (պաքալօրիա) քննութեանց, առաջին իսկ առթիւ յաջողեցան 4 հոգի: Կը յուսացուի որ միւսներն ալ յաջողին երկրորդ քննութեան: Այս յաջողութիւնը, որ հարիւրին 50 համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ, գնահատութիւն մըն է Մուրատեան վարժարանին համար, քանի որ ֆրանսական վարժարաններու ուսանողներուն յաջողութիւնը հարիւրին 25 համեմատութիւն մը կը ներկայացնէ:

«ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊԸ»

oooo

Ուրբաթ օր թաղեցինք Մեսրոպ Ա. քահանայ ՏէրՄեսրոպեանը, որ Պոլսոյ մէջ ծանօթ էր իբրեւ «Ղալաթիոյ Տէր Մեսրոպը»: Ներկայ էր ծանօթներու եւ մտաւորականներու բազմութիւն մը: Դամբանական խօսեցաւ Վռամշապուհ եպիսկոպոս, ներկայացնելով հանգուցեալին արժանիքները:

Իբրեւ մօտէն ծանօթ հանգուցեալ ատագերէցին կեանքին, պարտականութիւն կը սեպեմ «Յառաջ»ին յանձնել իմ տեղեկութիւններս, որոնք միեւնոյն ատեն աղօտ գաղափար մը կուտան ժամանակաշրջանի մը մասին:

Մեսրոպ քահանայ ծնած է Պոլիս, Սամաթիա: Իր ընտանիքին մէջ պահուած աւանդութեան մը համաձայն իր պապերը հաստատուած են այդ հայկական թաղը, բիւզանդական տիրապետութեան շրջանին:

Ուսումը վերջացուցած է Գում Գափուի Մայր վարժարանը, իր ժամանակուան Կեդրոնականը: Պաշտօնավարած է նոյն դպրոցին մէջ նախ իբր ուսուցիչ թուրքերէնի եւ ուսողութեան, յետոյ իբր տեսուչ: Նաեւ Օտտոմանեան շրջանը՝ իբր տնօրէն:

Ղալաթիոյ եկեղեցին դարձած է ազգային կեանքի կեդրոն: Հայոց Հայրիկը կը համոզէ երիտասարդ ուսուցիչը (աշխարհական անունով՝ Դանիէլ) եւ քահանայ կը ձեռնադրէ նոյն եկեղեցիին վրայ: Նորընծայ Մեսրոպ քահանայ կը շարունակէ ուսուցչութիւնը Ղալաթիոյ վարժարանին մէջ եւ կ՚աւանդէ կրօն, հայերէն եւ թուաբանութիւն: Այդ շրջանին կը սկսի իր բարեկամութիւնը Իզմիրլեանին հետ, որ դպիրն էր Ղալաթիոյ – Օճախին:

Իզմիրլեանի պատրիարքութեան օրով կը նշանակուի Ղալաթիոյ ատագերէց: Վրայ կը հասնի Պապը – Ալիի ցոյցը: Կեդրոնականը եւ Լուսաւորիչ եկեղեցին ենթարկուած են խիստ հակողութեան: Ղալաթիոյ թաղը գրեթէ ամբողջութեամբ դատարկուած է: Հալածանք, խստութիւն եւ աքսոր ամէնօրեայ դէպքեր են: Քարոզիչ վարդապետը կը հեռանայ եւ Ղալաթիոյ հոգեւորը կը ծանրանայ ատագերէցին վրայ: Կառավարութիւնը կը պահանջէ յեղափոխականներ, փախստականներ եւ Պապը Ալիի ցոյցին եաք Ղալաթիոյ շրջափակը ապաստանածները: Իզմիրլեանի հետ համախորհուրդ, Մեսրոպ քահանայ կը ներկայանայ Նազըմ փաշային եւ կը վարէ բանակցութիւնները: (Մանրամասնութիւնները պատմուած են ընկ. Վարանդեանի «Մուրատ»ին մէջ):

Այդ խումբը յեղափոխութիւնը կախող եւ պատրաստող մտաւորականութիւնն է: Ղալաթիոյ զարիպները, մեծ մասամբ Տարօնցի, Վանեցի եւ Պիթլիսցի բեռնակիրներ, շատերը երիտասարդ, կամ Սեբաստացիներ, շատերը ընտանիքով, իրենց հոգածութեան եւ մտահոգութիւններու առարկան են, Ղալաթիոյ նման ապականած միջավայրին մէջ: Անոնց համար կը կազմակերպուին այցելութիւններ եւ կիրակնօրեայ դասախօսութիւն: Երիտասարդ քահանան հոգեւին նուիրուած է իր Ղալաթիացի զարիպներուն, չկայ մէկը զոր չճանչնայ, չկայ մէկը այդ օրերու ծանօթներէն որ զինքը չյիշէ մինչեւ այսօր:

Անոնց գլխուն կախուած է սակայն Թուրքին կասկածը: Մեսրոպ քահանայ կը վազէ բանտէ բանտ, փաշային դուռները: Բազմաթիւ անձնական երաշխաւորութիւն տուած է ճիւաղ Նազըմին:

Բայց արդէն ինքն ալ դարձած է կասկածելի: Կը կանչուի հարցաքննութեան: Հայր Մեսրոպ բացարձակապէս կըմերժէ ներկայանալ: Երկաթեայ պատրիարքը կը պնդէ որ իբր եկեղեցական Պատրիարքարանի մէջ հարցաքննուի: Ամիսներ կը շարունակուին «թագրիր»ները, մինչեւ որ Իզմիրլեանի անկումով Թուրքերը կը յաջողին եւ կը ձերբակալեն Ղալաթիոյ ատագերէցը եւ կը բանտարկեն Եզնիկ եպ.ի հետ: Աննախընթաց պարագայ Պոլսոյ մէջ: Մեսրոպ քհ. կը դատապարտուի հինգ տարուան բերդարգելութեան: Հինգ ամիս վերջը ընդհ. ներումէն օգտուելով կ՚արձակուի:

Օրուան պատրիարքին Օրմանեանի հետ կ՚ունենայ ընդհարում մը արձակուած օրն իսկ: Մեսրոպ քահանայ իրեն եղած մեղադրանքներուն կը պատասխանէ թէ իբր քահանայ օգնած է ամէնուն, յեղափոխականկամ ոչ – յեղափոխական եւ պիտի շարունակէ պարտքը կատարել միեւնոյն ձեւով:

Օրմանեան կ՚որոշէ զինքը հեռաց... Ղալաթիոյ շրջանակէն, բայց կը... Ղալաթիոյ շրջանակէն, բայց կ՚... հանջին առջեւ:

Քանի մը տարի վերջ, որու մէջ... մինչ մնացած է ոստիկանական հս... ղութեան տակ, Երլտըզի դէպքին... ձերբակալուի եւ առանց դատա... վճռի կ՚աքսորուի Երզրում: Քանի... ամիս վերջ անիկա կը յաջողի ... նելի ուղեւորութենէ մը ետքը ան... ռուսական սահմանը: Երեւան, կո... Թոփիկոս Անգլիա կը ղրկէ, ուր մ... չեւ օսմ. սահմանադրութիւն կը վ... րէ Լոնտոնի հովուութեան պաշտօ... նը: Օսմ. սահմանադրութեան շրջ... նին կը դառնայ Պոլիս, կ՚ընտր... Երեսփ. ժողովի, Կրօնական ժողո... եւ Դատաստանական խորհուրդի ... դամ:

Հինգ տարի առաջ կը հաստատ... Փարիզ իրեններուն մօտ: Իր անձն... ւիրութիւնը եւ անսպառ եռանդը ... սպառեց մինչեւ վերջին վայրկեան... սիրելի դարձուցած էին զինքը ամ... նուն: Դպրոցական իր որբուհիները, ... րոնց կը դաստիարակէր, իր զուրգ... բանքի առարկան էին մինչեւ հիւ... նդած օրը:

Ա.

ՄԻՏԻԼԻԻ ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ Կ՚ՈՒԶԷ ՏԷՐ ԴԱՌՆԱԼ ՀԱՅԵՐՈՒ...

oooo

Աթէնքի «Էսթիա» լրագիրը կը գ... (10 յուլիս).

Կը տեղեկանանք թէ Միտիլլէ... քական փոխ – հիւպատոսը նահան... դապետարան դիմելով, կ՚ըլլի... հաստատուած թրքահպատակներ... ցուցակը ուզած է, ինչ որ տրուած...

Քիչ յետոյ, Թուրքիոյ փոխ – հի... պատոսը կուսակալութեան ուղղու... նոր պաշտօնագրով մը ուզած է Մ... տիլլի հաստատուած Հայերուն ցու... ցակը, զանոնք նկատելով թրքահպա... տակ: Կուսակալութիւնը մերժած... լալով այդ պահանջը, Թուրք հիւպա... տոսը դիմած է ոստիկանական տե... չութեան, որ պահանջը յղած է կու... սակալութեան:

Ի վերջոյ, կուսակալութիւնը դի... մած է արտաքին նախարարութեան... խնդրելով իմացնել թէ Հայերը թր... քահպատա՞կ են թէ ոչ:

Նախարարութիւնը՝ կուսակալու... թեան ուղղուած պաշտօնագրով... հաղորդած է թէ Յունաստան ապա... տանած Հայերը կը գտնուին յու... կան պաշտպանութեան տակ, առա... հպատակութիւն ունենալու: Կարե... չէ թրքահպատակ նկատել Հայերը:

Զենք կրնար ենթադրել թէ Միտի... Թուրք հիւպատոսը իր կառավարու... թեան հրահանգով Լեսպոսի կուսա... կալութեան դիմած ըլլայ, հայ գա... թականներու ցուցակը պահանջե... համար, զանոնք նկատելով թրքահ... պատակներ:

Ընդհակառակն, կը կարծենք ... հիւպատոսը ինքնաբերաբար կա... րած է դիմումը: Պալքանեան պատ... րազմէն առաջ Միտիլլի հաստատ... փոքրաթիւ Հայերը, դաշնագրեր... համաձայն, հելլէնահպատակ են, ... Փոքր Ասիայէն Միտիլլի կամ Յ... նաստանի այլ շրջանները հաստա... ուած Հայերը Ռուսերու զիրքին ... կը գտնուին, առանց հպատակութ... ունենալու: Ռուսերը կը գտնուին ... գերու Դաշնակցութեան պաշտպա... թեան տակ, իսկ Հայերը Յունաստա... նի:

Ասկէ զատ, այս Հայերէն մաս ... եւ անոնք որ Փոքր Ասիոյ մէջ կո... ցան զօրամասերու կողքին, կամ... խէն յունահպատակ եղան, իսկ մ... ցեալները, որոնք պահանջեցին ... պահանջէն, առանց հպատակութե... կը մնան, որովհետեւ Հայերու տե... փոխութեան խնդիրը երկար ատեն... վեր կը մնայ Ազգերու Դաշնակցու... թեան սեղանին վրայ:

Հայերու թրքահպատակութեան ... սին ոչ մէկ խօսք չի կրնար ըլլ... մանաւանդ Թուրք կառավարութի... նը շատ առաջ զանոնք թշնամի նկ... տած է Թուրք հայրենիքին:

«Նոր Օր» կը գրէ այս առթիւ...

Միտիլլիի Հայերու մասին Թուր... քիոյ փոխ հիւպատոսը կուսակալու... թեան դիմած էր մարտի առաջին... բերուն: Իր առնելիք, Միտիլլիի... թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւ... ները տուած էր մեզի.

«Զինուորական իշխանութիւնն... զէնքի տակ կոչէին 22–26 տարեկ... ոչ հպատակ Հայերը, որոնց մէկ ... որ արդէն կատարեցին իրենց զինու... րական պարտականութիւնը: Յետ... հրաման եկաւ 20–35 տարեկանները... զինուորագրել: Ցանկը պատրաստ... ուած է եւ կը սպասուի նոր հրաման...

նի: Կառավարական շրջանակէ անպաշտօն տեղեկութիւններ ստացուած է թէ Թուրք հիւպատոսը պաշտօնապէս պահանջած է Հայերուն ցանկը, որովհետեւ անոնք տակաւին Թրքահպատակ կը համարուին: Իմացանք թէ Թուրք հիւպատոսի դիմումին կառավարութիւնը մերժողական պատասխան տուած է:

Կը թուի թէ Միտիլլիի Հայերու խնդիրը, երկու կառավարութեանց միջեւ խօսակցութեան նիւթ դարձած է եւ տակաւին առկախ կը մնայ խնդիրը:

ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ

»»»: «««

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, եզրակացութիւնը ձգելով ընթերցողին.—

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ (10 յուլիս).— Էնկիւրիէն եւ Գըրգլար Էլիէն եկող մեր հրեայ հայրենակիցները հետզհետէ կը վերադառնան իրենց տեղերը: Երէկ ալ մաս մը ընտանիքներ չոգեկառքով եւ օթօպիւսով վերադարձան: Այս ձեւով, ընդամէնը 250 հոգի վերադարձած կ'ըլլան եկող 1800 Հրեաներէն:

Մնացեալները վարանոտ ընթացք մը ունին. մէկմասը ծախած է իր առեւտրական ապրանքները: Եկողներուն մեծ մասը հիւրասիրուած են Պալաթի եւ Խասգիւղի իրենց ազգականներուն մօտ: Աղքատներն ալ տեղաւորուած են Խախամապետարանի պատկանող շէնքի մը մէջ: Խախամապետարանը հաց եւ ուտելիք կը հայթայթէ կարօտներուն: Խախամապետը երէկ ալ այցելած է եկողներուն, հետաքրքրուած է անոնց վիճակով եւ յանձնարարած է վերադառնալ ու փութացնել կառավարութեան ուժին:

**Ներքին գործավարը Ուզուն Քէօփրիւ գնաց, անկէ Քէշան եւ Կէլիպօլու անցնելու եւ քննութիւն կատարելու համար: Պէտք է իրբեւ յերիւրածոյ ընդունիլ այն լուրը, որուն համաձայն Էտիրնէէն զանգուածային գաղթ տեղի ունեցած է: Անկէ մեկնողները ոեւէ բռնութեան ազդեցութեամբ չէ որ գաղթած են, այլ պարզապէս անոր համար որ իրենց առեւտուրը վերջին ամիսներուն չէյապահովուած հարկ եղած չափը եւ հետեւաբար անհրաժեշտ գտած են աւելի շահաւոր կարելիութիւններ փնտռել:

Թրակիոյ աշխարհագրական կացութիւնը յայտնի է: Այս կացութեան մէջ բնական է որ պիտի նեղուէին մեր հրեայ հայրենակիցները որոնց հարիւրին 80ը առեւտուրով կը զբաղին: Մեծ դրամագլուխով գործողները երբ քաշուեցան հրապարակէն, անիկա յուսահատեցուց նաեւ միւսները:

Այս յուսահատութիւնը պատճառ եղաւ որ մէկ երկու օրուան ընթացքին մօտ 100 ընտանիքներ մեկնին: Անոնք որ կ'ուզեն անիկա ցուցնել իբրեւ հրէական ընդհ. գաղթ մը, թող գան եւ տեսնեն այն Հրեաները որոնք Էտիրնէի մէջ հանդարտօրէն կը գործեն ներկայիս: Այսպէս է որ մինչեւ հիմա չլսեցի թէ Էտիրնէի մէջ ․․ եւ է Հրեայ ներքին գործավարին դիմած եւ բողոքած ըլլայ:

Էտիրնէ վերադարձած եւ գործի սկսած են միջակ դասակարգէն այն հրեայ նպարավաճառները որոնք, տարուելով անտեղի հոսանքէ մը, իրենց ապրանքներով միասին Պոլիս մեկնած էին: (Միլլիյէթ):

** Ջամանի Թղթակիցն ալ կը հաղորդէ իր կարգին.— Սխալ է պօլսական թերթի մը այն լուրը թէ Էտիրնէի Հրեաները ճնշումի ենթարկուած են: Տեսնելով որ տագնապին պատճառաւ նուազած են գործերը, Հրեաները տնտեսական աւելի նպաստաւոր գետին մը փնտռելու ելան եւ ասոր համար դեռ 7—10 օր առաջ հաշուեյարդարի ենթարկեցին զլամատուններու մէջ իրենց ունեցած ընթացիկ հաշիւները: Կարգ մը մեծ վաճառականներու այս քաշուելուն վրայ, ուրիշ առեւտրականներ ալ ապրանքները միասին առնելով մեկնեցան Պոլիս:

Էտիրնէի մէջ հազարաւոր Հրեաներ կան, եւ ասոնց շատ փոքր մէկ մասը Պոլիս գացած է: Միւսները իրենց գործով կը զբաղին: Խանութները բաց են եւ անոնց կացութիւնը ոչինչ ունի արտակարգ:

Վագըթի խմբագիրներէն մէկը որ քննութեան համար Գըրգլար Էլի գացած էր, կը գրէ իր թերթին.—

«Հոս եկայ, մօտէն քննելու համար հրէական դէպքը, որ յանկարծակի տեղի ունեցած է յուլիս 3 լոյս յուլիս 4 գիշերը: Կարգ մը անձեր կը շրջագային թաղ մը ուր քանի մը հրեայ տուներ կան եւ կ'ուզեն կոտրել դուռները: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը միջամտէ, բայց կարելի չըլլար շատով առաջքն առնել դէպքին, ոստիկաններու եւ ոստիկան զինուորներու ուժը բաւականաչափ չըլլալուն համար:

Այն միջոցին երբ ոստիկան զինուորներու տասնապետ մը կ'աշխատէր արգիլել յարձակողները, խառնակութեան մէջ կը վիրաւորուի դանակի հարուածներով: Տասնապետը հիւանդանոց կը փոխադրուի եւ այժմ ցաւով կ'իմանանք թէ այդ հերոս զինուորը մեռած է հոն:

Դէպքին քննութիւնը ալ աւելի ստուգելու, երբ ներքին գործավարը Գըրգլար Էլի եկաւ Թրակիոյ ընդհանուր քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյի հետ եւ սկսաւ անձամբ քննութիւն կատարել: Շատմը անձեր ձերբակալուելով հարցաքննուեցան: Ձերբակալուածներուն թիւը 30ի կը հասնի: Հետապնդումը կը շարունակուի:

Համազգայինը Մարսէյլի մէջ

»»» · «««

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցնող ամսուան վերջերը (30 յունիս) Համազգայինի հարաւային Ֆրանսայի խնամակալ յանձնաժողովի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլ քաղաքի, Պոմօն – Սէն Ժիւլիէնի, Սէն – Լուի, Սէնթ – Մարկրիթի, Պուլվառ Օտտոյի մասնախումբերու վարչութեանց ներկայացուցիչներուն, Քաֆէ Նօայլի մասնաւոր սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, ուր մանրամասնօրէն քննութեան առնուեցան շարք մը կարեւոր հարցեր եւ տրուեցան համապատասխան որոշումներ.—

Ա. Կանոնաւոր կերպով եւ բարեխղճօրէն կատարել Պէյրութի Համազգային Ճեմարանին հանդէպ մեր շրջանին բաժին ինկած պարտականութիւնը, այն խոր գիտակցութեամբ որ այս հաստատութիւնը մեծ դեր ունի կատարելիք գաղթաշխարհի հայութեան համար:

Բ. Մարսէյլի շրջաններուն եւ մօտակայ արուարձաններուն մէջ գոյութիւն ունեցող մանկապարտէզ – նախակրթարաններուն, նոր տարեշրջանին համար յատկացնել ձեռնարկներ և առարկաներ, ի – րազեկութիւնը պատկերներ եւ աշխարհագրական քարտէսներ: Հնարաւորութեան սահմանին մէջ աշխատիլ յառաջ բերելու դասագիրքերու նոյնութիւն:

Գ. Տալ հայեցի դաստիարակութիւն ֆրանսական վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտութեան՝ իւրաքանչիւր շրջանի մէջհաստատելով շաբաթը երկու անգամ դասընթացքներ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Դ. Աշխատաւոր եւ տարէց անձերու համար, բանալ երեկոյեան դասընթացքներ ֆրանսերէն եւ հայերէն լեզուներու համար:

Ե. Հիմնել լսարանական դրութիւն ուր տեղական եւ դուրսէն ժամանած անձերու կողմէ տրուին դասախօսական – վիճաբանական հաւաքոյթներ մշակութային, պատմական, գրական, գիտական, հանրային եւ բժշկական – առողջապահական նիւթերու շուրջ:

Ահա գեղեցիկ առաջադրութիւններ որոնք հետզհետէ սկսած են գործադրուիլ շատ մը շրջաններու մէջ, սակայն անոնց լրիւ եւ անթերի գործադրութիւնը բնականաբար կախում ունի տրամադրելի միջոցներէն:

Իսկ այդ նիւթական միջոցներէն գլխաւորը այն անդամավճարն է զոր «Համազգային»ի անդամները կը վճարեն: Ո՞վ պիտի չուզէր իր մէկ ֆրանք ամսավճարով նպաստել հայապահպանման գործին:

Տուէք ձեր լումաները այս կենսական ձեռնարկին, անդամագրուեցէք «Համազգային»ին:

Դիմել անդամակցութեան համար Տ. Թաղոյեան, Լիպրէռի «Յառաջ» 13, ռիւ տէ Տօմինիքէն, Մարսէյլ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Սարաֆեանի եւ Միրիճանեանի վկայութիւնները

(13ՐԴ ՆԻՍՏ, 28 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Քննութիւնը կէսօրէ ետք ժամը 2.15ին վերսկսաւ Պ. Շերիտընի կողմէ:

— Ոստիկանատան մէջ Թիկնապահ Կորկոտեան եւ Օտապաշեան կը խօսէի՞ն: = Այո:

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ 3րդ է – վընիւ Դաշնակ քլըպի ժողովին ներկայ եղա՞ր: = Թէյասեղանի՞ն:

— Ի՞նչ է թէյասեղանը:

= Ընկերային հաւաքոյթ մըն է, ուր թէյ կուտան, արտասանութիւններ եւ ճառեր կը խօսին եւայլն:

— Թէյասեղանը դեկտեմբեր 24էն առաջ ե՞րբ տեղի ունեցաւ, բուն քուլաւագոյն յիշողութեամբդ:

= Դեկտեմբեր 24էն 9 օր առաջ:

— Այսօր ալ Դաշնակ ես, չէ՞:

= Այո:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Դաշնակ եղած ես: = 6 տարի կ'ընէ:

— Կուսակցութեան ծրագրին մէջ ահաբեկչական մասին բան կա՞յ: = Այդ մասին ոչինչ գիտեմ:

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Լէյլէկեանը:

= Կը ճանչնայի դէմքով:

— Կը ճանչնայի՞ր Նշան Սարգիսեանը դեկտեմբեր 24էն առաջ: = Ոչ:

— Երկանեա՞նը:

= Դէմքով կը ճանչնայի:

— Զալըզեա՞նը:

(Անկարելի էր լսել):

— Մօզեա՞նը: = Այո:

— Միրիճանեանը կը ճանչնայի՞ր:

= Միրիճանեանը առուծախի սէյլըմէն էր եւ օրերը կ'առնէր ինծմէ:

— Ջամիկեանն ալ կը ճանչնայի՞ր:

= Մէկ երկու անգամ քլըպը տեսած եմ: — Անդրէասեա՞նը:

= Քլըպի սպասարկողն էր եւ կը ճանչնայի:

— Եկեղեցւոյ կռիւին ժամանակ ցա՞ր: = Ոչ:

— Դուրեան արք.ին դէմ յարձակեցա՞ր: = Ոչ:

— Եկեղեցւոյ անցքին մէջ տեսա՞ր որ Լէյլէկեանը կամ Սարգիսեանը յարձակէին Արք.ին վրայ:

= Չտեսայ:

— 187րդ փողոցի եկեղեցին կ'երթայի՞ր դեկտեմբեր 24էն առաջ:

= Տարիներով այդ եկեղեցին գացած եմ:

ԴԱՏԱԽԱԶԸ ԵՒ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Պ. Քամինսկի ձեռնարկելով իր հարցաքննական պարտականութեան, ըսաւ.

— Դուն չահագրգռուա՞ծ ես հայկական քաղաքականութեամբ:

= Այո:

— Կարդացա՞ծ ես Հ. Յ. Դ. ծրագիրը թէ կարդացեր ես ակումբի ծրագիրը:

= Քլըպը ծրագիր չունի:

— Դաշնակ կուսակցութեան ծրագի՞րը: = Այո:

Պ. Քամինսկի կարդաց հատուած մը Դաշնակցութեան ծրագրի այն մասէն որ բառ թարգմանութեան մը իբր թէ ահաբեկչական մասին կը խօսի: Պ. Շերիտըն քանիցս առարկեց եւ ըսաւ թէ Դաշնակցութեան ծրագրին մէջ ահաբեկչական չկայ:

— Գիտե՞ս որ Դաշնակցութեան ծրագրին մէջ մասնիչներու դէմ ուղղակի գործողութիւն կայ: = Չեմ լսած: — Ինչո՞ւ չգացիր 27րդ փողոցի եկեղեցին եւ գացիր 187րդինը:

= Բացի բարեկամ մը տեսնելու անկալութենէս, Ֆիլատելֆիոյ «Կռունկ» թերթին եւ ուրիշ թերթի մը թղթակիցն էի եւ կը խորհէի թէ Դուրեան սրբազանի պատարագի մասին ալ կրնամ տեղեկագրել:

— Տեսա՞ր Սրբազանը եկեղեցիին մէջ կամ ներս մտնելու ատեն: = Ոչ գինքը տեսայ եւ ոչ մտնելը:

— Ինչպէ՞ս սկսաւ կռիւը:

= Չգիտցայ թէ ինչ տեղի ունեցաւ:

— Ժամուն մէջ կռիւ կար: Սրբազանին շուրջը կռիւ կար. նախապէս Դուրեան սրբազանի դէմ յարձակում գործուած էր, եւ դուն իբր թղթակից գիտցած ըլլալու չէի՞ր արժէքը քու շուրջդ կատարուածին եւ մօտենայիր ու քննէիր:

— Կռիւի ընթացքին այդ ուղղութեամբ չմտածեցի:

— Դուն կը կարդա՞ս հայերէն թերթերը: = Կը կարդամ բոլոր թերթերը: — Չէ՞իր կարդար որ Դուրեանի դէմ յարձակումներ կային:

= Իր քաղաքականութեան դէմ:

— Չկարդացի՞ր որ թերթերուն մէջ կը յանձնարարուէր Արքեպիսկոպոսը վերցնել մէջտեղէն: = Չեմ յիշեր:

— Չէ՞իր կարդացեր Ուէստպօրթի մէջ իր վրայ եղած յարձակումը:

= Կարծեմ այդպիսի բան մը եղաւ:

— Երբ եկեղեցիէն դուրս ելար, ի՞նչ ըրիր: = Դուրսը կեցած էի:

— Ինչո՞ւ կեցար:

= Հարիւրաւորներ դուրսը կեցած էին, ես ալ կեցայ:

— Դուն ի՞նչ վերաբերում ունէիր հանդէպ Արքեպիսկոպոսին:

= Կը յարգէի զինքը եւ կը հիանայի: — Լաւ, երբ հիացող, եկեղեցիէն դուրս ելլելով, չհետաքրքրուեցա՞ր անով եւ ուղղակի խանութ գացիր:

= Հարցուցի, բայց կռիւէն դատ ուրիշ տեղեկութիւն չառի:

— Ոստիկանատան մէջ գիտցա՞ր որ դուն ամբաստանուած ես Դուրեան սրբազանի սպանութեամբ:

= Երբ զիս ձերբակալելու եկան, Կորկոտեանն ալ հետս էր, Կորկոտեան ինծի ըսաւ. «Հէրի, ես գիտեմ որ դուն անմեղ ես, բայց Օտապաշեան կ'ամբաստանէ քեզ:» Յետոյ ոստիկանատան մէջ երբ բողոքեցի, Օտապաշեան ըսաւ. «սխալ կամ ոչ, Դաշնակ ես»: Ես ալ ըսի. «Գիտեմ որ արտօն խորէն կը ստես»:

Պ. Քամինսկի այնուհետեւ կարդաց Դատարանին մէջ տրուած վկայութիւն մը, որուն համաձայն Հէրի Սարաֆեան զարկած է Սրբազանին:

— Երբ Օտապաշեան այդպէս ըսաւ, ինչո՞ւ յաջորդ իրիկուն չըսիր Պ. Քոհէնի:

= Չեմ յիշեր, բայց տէթէքթիվներուն ըսի:

— Ո՞ր տէթէքթիւներուն ըսի՞ր. (Ներս կը կանչուին Իսկէնտէրեան եւ Ֆերրիս տէթէքթիվները) ասո՞նց ըսիր: = Ոչ, ասոնց չէր: Բայց ըսի տէթէքթիվին:

— Գիտէ՞իր որ Լէյլէկեանը կոմիտէի քարտուղար էր:

= Չէի գիտեր:

— Օտապաշեան ինչո՞ւ վկայեց քեզի դէմ: = Թշնամի է:

— Համփալեա՞նն ալ թշնամի է:

= Ես ալ կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ այդ մարդն ալ վկայեց:

— Ինչո՞ւ խոհարարը արձակուեցաւ ճաշարանէդ:

= Կինս արձակած է. պատճառը ես ինքս ալ չեմ գիտեր:

ՃՕՆ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Սարաֆեանէ յետոյ վկայի աթոռը կանչուեցաւ Ճօն Միրիճանեան, թիւ 7 ամբաստանեալը որ հետեւեալ պատասխանները տուաւ Պ. Շերիտընի:

— Անո՞ւնդ եւ մականո՞ւնդ:

= Յովհաննէս Միրիճանեան:

— Տարի՞քդ:

= 41 տարեկան:

— Քաղաքացի՞ ես: = Այո:

— Քանի՞ տարի առաջ քաղաքացի եղար: = 5 տարի առաջ:

— Ե՞րբ Ամերիկա եկար:

= 1910ին:

— Ոճիր գործա՞ծ ես: = Ոչ:

— Ի՞նչ գործ կ'ընես:

= Ածուխի սէյլըմէն եմ:

— Դեկտեմբեր 23ի իրիկունը Ըփ Թաու՞ն էիր: = Այո:

— Նպարեղէնի խանո՞ւթն էիր:

= Այո:

— Տեսա՞ր հոն Տիկին Գափաֆեանը: = Այո, ժամը 9.30ին:

— Անոր տունը մնացի՞ր գիշերը:

= Մնացի:

— Քարդ խաղացի՞ք հոն: = Այո:

— Ուրիշ մարդիկ կայի՞ն: = Այո:

— Իրիկունը ի՞նչ ըրիք:

= Տիկնոջ ամուսինը Պ. Գափաֆեան ուշ եկաւ, կանուխ անկողին գնաց եւ մենք հիւրերով միասին քարդ խաղացինք:

— Յաջորդ առտուն ի՞նչ ըրիր:

= Յաջորդ առտու Պ. Գափաֆեանի հետ եկեղեցի գացինք:

— Պ. Գափաֆեանը ամէկա՞ր է:

= Այո:

— Եկեղեցիին մէջ ո՞ր կողմը նստաք: = Ձախ կողմը երրորդ նստարանին երկու տեղերը:

— Գափաֆեան ո՞ւր նստաւ:

= Միջանցքին եզերքը:

— Երբ Կարապետեան եպ. դադար յայտարարեց, ի՞նչ ըրիր:

= Ես մնացի տեղս:

— Երբ Թափօրն եկաւ, ինչ ըրիր:

= Ոտքի կանգնեցայ:

— Դուրեան արքեպիսկոպոս այդ միջոցին ի՞նչ կ'ընէր:

= Իր խաչը աջ ու ձախ կը շարժէր:

— Ժողովո՞ւրդը ինչ կ'ընէր:

= Ժողովուրդն ալ խաչ կը հանէր եւ գլուխնին կը ծռէին:

— Լսեցի՞ր որ Պ. Գափաֆեան վկայեց թէ կռիւը սկսելուն դուն բռնած ես անոր ձեռքը որ օգնութեան չերթայ սրբազանին: = Լսեցի:

— Ճի՞շդ է այդ: = Ոչ:

— Երբ Դուրեան արքեպիսկոպոս Թափօրով անցաւ ի՞նչ լսեցիր:

= Անցած ատեն յանկարծ մէկը պոռաց. «Դուք սրիկաներ»: Եւ կռիւ մը փրթաւ:

— Տիկին Գափաֆեան քեզի հարցո՞ւց թէ ինչո՞ւ եկեղեցի կ'երթաս: = Ոչ: — Դուն Դաշնա՞կ ես: = Այո: — 187րդ փողոցի եկեղեցիին անդա՞մ ես: = Ոչ:

— Տիկին Գափաֆեանի հետ եկեղեցական եւ քաղաքական գործերու մասին խօսեցա՞ր անոր տան մէջ:

= Ոչ: — Դեկտեմբեր 28ին յայտարարութիւններ ըրի՞ր Պ. Քոհէնի:

= Այո: — Եկեղեցւոյ մէջ մէկը զարկա՞ւ քեզի եւ դուն ալ զարկի՞ր մէկու մը: = Ոչ ոք ինծի զարկաւ եւ ես՝ ոչ ոքի:

— Դեկտեմբեր 24ի իրիկունը ո՞ւր գնացիր: = Տունս:

— Յաջորդ օ՞րը: = Տունս:

— Յաջորդական օրե՞րը:

= Գործի գացի եւ տունս գնացի:

— Ի՞նչպէս ոստիկանատուն գացիր: = Դեկտ. 27ին ինքս եւ մինակս գացի ոստիկանատուն, 42րդ փողոցինը, որովհետեւ զիս փնտռած էին:

— Նոյն իրիկունը տարի՞ն քեզ 187րդ փողոցը: = Այո: — Հոն ո՞վ տեսար:

= Հոն էր Վարդան Տիրատ եւ կ'ըսէր հաւաքուած Հայերուն, «Նայեցէք, նայեցէք, եւ եթէ գիտէք բան մը, յայտնեցէք ոստիկանութեան»:

— Եկեղեցւոյ մէջ դեկտ. 24ին տեսա՞ր Կորկոտեանը: = Եկեղեցւոյ մէջ տեսայ Կորկոտեանը, որ ատրճանակ բռնած էր եւ ձեռքը կը դողար: Թողուց զիս որ դուրս ելլեմ: Եւ երբ ամբոխին հետ դուրս կ'ելլէի, ամբողջովին վրայ ինկայ:

—Տեսա՞ր մէկը որ եկեղեցւոյ մէջ յարձակէր արք.ին վրայ: = Չտեսայ: «Միրիճանեանը ըսաւ թէ կը ճանչնայ Լէյլէկեանը եւ Սարգիսեանը, դէմքով կը ճանչնայ Երկանեանը, Ջամիկեանը չի գիտեր, Սարաֆեանը ճաշարան ունէր եւ Անդրէասեանը կը ճանչնայ եղեր»: — Յառաջեցի՞ր նստարանէն արք.ին վրայ: = Ոչ:

Այնուհետեւ Պ. Շերիտըն ծանրացաւ Միրիճանեանի բրած յայտարարութիւններուն վրայ ոստիկանատան մէջ: Միրիճանեան յայտնեց թէ այդ յայտարարութեանց իմաստը եւ պատասխանները սխալ գրուած են, սուրիացի գաղտնի ոստիկան Սահատիի եւ Օտապաշեանի միջեւ սխալ թարգմանութեանց պատճառաւ:

— Դեկտ. 28ին Օտապաշեան քու խօսքերդ արաբերէն թարգմանեց Սահատիին եւ դուն չհասկցա՞ր անոր ըսածները: = Չհասկցայ:

— Պերճ Կարապետեան վկայեց հոս թէ «Միրիճանեան կը կռուէր եկեղեցիէն ներս ամբոխին հետ: Ճի՞շդ է:

= Եկեղեցիին մէջ ես կռուած չեմ:

— Գափաֆեան վկայեց թէ նստած էիք 5 կամ 6րդ նստարանը, քու յիշողութիւնդ ի՞նչ է: = 3րդ նստարանը նստած էինք: — Գափաֆեան վկայեց թէ «Միրիճանեան ձեռքս բռնեց, ես ձգեցի եւ օգնութեան գացի սրբազանին»: = Ես դուրս ելայ եւ Գափաֆեան քալեց դէպի սրբազանը:

— Ըստ Գափաֆեանի դուն զարկիր սրբազանին, ճի՞շդ է: = Ոչ, սուտ:

— Քիրիշեան ըսաւ թէ դուն ժամուն մէջ զարկիր սրբազանին, ճի՞շդ է: = Ոչ: — Ճի՞շդ է որ դուն աշխատեցար Լէյլէկեանը ազատել: = Ոչ:

— Ինչո՞ւ ինքդ գացիր ոստիկանատուն: = Եղբայրս եւ եղբօր կինս ըսին թէ Կորկոտեան եւ երկու գաղտնի ոստիկաններ զիս փնտռեցին, ասոր համար ուղղակի գացի:

Յունիս 27ին ժամը 4ին վերջացաւ Միրիճանեանի ուղղակի քննութիւնը:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

Այս առտու, ժամը 10էն ետք դատախազ Քամինսկի սկսաւ քննել Միրիճանեանը:

— Դեկտ. 24ին դուն եկեղեցի՞ էիր: = Այո: — Թափօրը տեսա՞ր: = Այո:

— Կորկոտեան հոս ըսաւ թէ չափելով մարդիկ միայն կրնան մասնակցիլ Թափօրին: = Ճիշդ չէ այդ: —Տեսա՞ր Կարապետեան եպ.ը Դուրեան արք.ին առջեւ: =Ոչ:— Ո՞ւր էր բուրվառակիրը: = Ամէնէն առջեւը:

— Յետոյ ո՞վ կուգար: = Կարապետեան եպ.ը: — Անկէ ե՞տքը:

= Դպրաց խումբը:

— Դուրեան սրբազանը ո՞ւր էր:

= Դպրաց դասին ետեւը:

— Սրբազանին ետեւ Թափօրին մէջ շատ մարդիկ կայի՞ն: = 10–14 հոգի կային:

— Անուննե՞րը կը յիշե՞ս:

= Եղիա Մարգարեանը, Համփալեանը, (միւսներուն անունները չէր գար տալ, թէեւ գիտեմ ըսաւ), Կար. Ջամիկեան, Կորկոտեան:

— Կար. Ջամիկեան արք.ին քո՞վն էր: = Թափօրին մէջ էր: — Թափօրին մէջ ո՞ւր էր:

Կը նկարագրէ տեսածը: = Երբ Թափօրը դրան մօտ էր, պահ մը կանգ առաւ եւ երբ սկսաւ շարժիլ, ետեւի մարդիկ ալ շարժեցան: Դուրեան սրբազան անցաւ զիս, քշգահարներն ալ անցան: Շապիկ չհագնողները շարժեցան եւ վերջինը Կորկոտեանն էր:

Պ. Քամինսկի կարդաց Զալըզեանի վկայութիւնը, որ կ'ըսէր թէ Կարապետեան եպ. կը քալէր Դուրեան սրբազանի առջեւէն: Արդարեւ Միրիճանեան Թափօրի դասաւորման նկարագրութեան մէջ այնպիսի բաներ կ'ըսէր որ մինչեւ հիմա տրուած վկայութիւններէն կտարբերէին եւ դատախազը կը ջանար ճշդիւ կերպով ստուգել թէ իրաւ, ինչ կ'ըսէ կամ ըսել կ'ուզէ:

— Հիմա ի՞նչ ըսել կ'ուզես: = Ինչ որ կ'ըսեմ այն է թէ Կարապետեան եպ. կամ բուրվառակիրին առջեւն էր եւ կամ ետեւը: Ետեւոյ կուգային 14 դպիրները, իսկ արք.ին առջեւ կար ծեմ երկու սարկաւագներ կային: Ասոնց հագուստը ոչ քահանայի եւ ոչ հասարակ դպիրի հագուստ էր:

— Կը ճանչնա՞ս Խաչիկ Քիրիշեանը: = Այո:

— Դուն զարկի՞ր անոր: = Ոչ: սուտ է: — Գափաֆեանը ամէկա՞ր է: = Այո: — Երբ Պ. Քոհէնի կողմէ քննուեցար, գիտէի՞ր որ սղագրող մը կայ քովը: = Մէկը կը գրէր, բայց ես կը նայէի Պ. Քոհէնին եւ չէի գիտեր թէ սղագրող է:

— Լսեցի՞ր Գափաֆեանի վկայութիւնը որ կ'ըսէր թէ սրբազանին օգնութեան երթալու ատեն ձեռքէն բռնեցիր: = Այո: — Ուրեմն արգիլելո՞ւ համար էր:

= Ես բռնեցի անոր ձեռքէն, որովհետեւ ան կռիւի կ'երթար եւ ես չէի ուզեր որ ոտքի տակ երթար:

— Պ. Քոհէնը քեզի հարցումներ ըրա՞ւ: = Քանի մը հարցումներ ըրաւ եւ իմ պատասխաններս չհասկցաւ: Հոն սուրիացի գաղտնի ոստիկան մը կար: Քոհէնը լրիւ հարցումներ չէ ըրած ինծի:

Քանի Պ. Քամինսկի կը շեշտէր թէ Միրիճանեան Պ. Քոհէնի հարցումներուն տուած է պատասխաններ, որոնք հիմակուան վկայութեանց չեն պատշաճիր, Միրիճանեան իր կողմէ կը պնդատէր թէ Քոհէնի օֆիսին մէջ քննութիւնըկանոնաւոր եղած չէր, թէ ինք պատասխաններ տուած է որոնք չեն հասկցուած մանաւանդ սուրիացի տէթէքթիւ Սահատիի պատճառաւ:

Միրիճանեան հերքեց նաեւ տիկ. Գափաֆեանի ըրած պատմութիւնը իր տունէրթալու պարագաներու եւ խօսակցութեանց մասին եւ ըսաւ թէ Տիկ. Գափաֆեանը հրաւիրած էր զինքը տուն՝ լաւ ժամանց ունենալու համար դեկտ. 23ի իրիկունը: Միրիճանեան հերքեց նաեւ թէ ինք ըսած ըլլայ՝ «ես եկեղեցի կ'երթամ, թող ամուսինդ ետքը գայ»:

— Գափաֆեան քու բարեկամդ չէ՞ր:

= Եթէ իմ բարեկամս էր, ինչո՞ւ դեկտ. 25ին եւ 26ին չեկաւ վկայելու այդ բոլորը:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պաշտպան փաստաբանը վերսկսաւ.

— Դեկտ. 28, 1933ին Պ. Քոհէնի օֆիսն էիր 16 վայրկեան եւ ոչ հինգ վայրկեան: Այս պարագան կը թարմացնէ՞ յիշողութիւնդ: = Այո:Կարծեմ: — Ահաւասիկ Պ. Քոհէնի օֆիսին մէջ քեզի վերագրուած յայտարարութիւնները: 16 վայրկեանի մէջ 5 էջ բան կրնա՞յ գրուիլ հարցաքննելով: = Չեմ կարդար անգլիերէն:

Եւ Պ. Շերիտըն ուժեղ կերպով ցոյց տուաւ ատեանին 5 էջնոց յայտարարութիւնը, որ16վայրկեան քննութեան ատեն եղած էին: Ըսաւ թէ այդ բանը կարելի չէր: Այնուհետեւ դարձեալ սուրիացի Սահատիի խնդիրը մէջտեղ եկաւ:

— Ի՞նչպէս քննեցին քեզ Պ. Քոհէնի օֆիսին մէջ: = Երբ Պ. Քոհէնի օֆիսին մէջ հարցուցին ինծի թէ ինչպէ՞ս դուն եկեղեցի գացիր դեկտ. 24ին սկսայ պատմել եղելութիւնը: Պ. Քոհէն դարձաւ գաղտնիոստիկան Սահատիի թէ «Ի՞նչ է ըսածը», Սահատի ալ արաբերէն խօսեցաւ Օտապաշեանի հետ եւ Քոհէնին դառնալով ըսաւ. «Էհ, պատմութիւն մը կ'ընէ»: Եւ զիս դուրս հանեցին սենեակէն:

(Շար.)

նելով որոշուած կէտը՝ առաջին հանդիսացաւ Ֆրանսացի Ռօժէ Լափէպի, իսկ երկրորդ՝ գերմանացի Գուրտ Շթօփէլ: Ճամբու ընթացքին երկու հակառա-կորդները շատ մը դժուարութիւններու հանդիպեցան, այնպէս որ երկու ան-գամ գէշ վայրէջքներ ունենալով իրենց հեծելանիւները խանգարուեցան: Եւ այս պատճառով խումբը կը գտնուի իրենցմէ: Հանգրուանին մէկուկէս ժամ մնացած Մարթանոյի հեծելանիւը նորէն աւրուելով Անթօնին Մանէր փախուստ կուտայ: Ասոր վրայ Իտալացին որ երեք վայրկեանի տարբերութիւն մը կ'ու-նենար, իր հեծելանիւը չինելով ժամական 40 քիլոմեթրի վրայ կը քշէ եւ 50 երկվայրկեանի տարբերութեամբ կը հասնի նշանակուած կէտը իբրեւ 23րդ: Իր այս քաջագործութիւններուն համար զինքը կը կոչեն «օրուան հերոսը» եւ «Լօքօմօթիվ»: Ընդհանուր դասաւորման մէջ երկու վայրկեանի տարբերու-թիւն մը ունէր, այս մրցումին 50 երկվայրկեան եւս կորսնցնելով 3 վայրկեա-նի տարբերութիւն մը ունի:

Նախքէն դէպի վեր տափարակճամբաներու վրայ պացողհեծելանուորդները, ի-րենց առջեւ պիտի գտնեն Պիրէնեան լեռները, ուր շատ մը անակնկալներ տեղի պիտի ունենան: Հեծելանուորդները երէկ պիտի կտրէին Մարսէյլ – Մօնփէլիէ (176 քիլոմեթր), իսկ այսօր Մօնփէլիէ – Փերփինեան (177 քիլոմեթր):

Մրցումը ձգեց զուիցերիացի Շթէթլէր, որով մնացին 62 հոգիէն 42 հոգի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

«ՎՌԱՄԵԱՆ» խումբի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին:

«ՄՋՕ» խումբի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին:

ԶԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արղութեան» խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը, այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երկու խումբերը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Դուրեան Գրադարանը: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 18, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Այս Կիրակի, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
իր հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ
մասնակցութեամբ Պուլվ. Օտտօի, Սէն Լուի ենթամասնաճիւղերու
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
Կ'երգեն՝ Պ. Կ. Գատէհճեան, ընկերներ՝ Աւտօեան եւ Փ. Ասատուրեան:
Արտասանութիւն՝ Լ. Ստեփանեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Ատանալեան:
Ֆանթէզի՝ ընկ. Յակոբ Թօրոսեանի կողմէ:
Կը մասնակցի Զ. Ո. Մ. «Վահագնեան» նուագախումբը:
Կը ներկայացուի Օտեանի ԶԱՎԱԼԼԸ զաւեշտ դեկ.թեամբ ընկ. Գ. Թօրոսեանի
Գեղարուեստական բաժինէն ետք հայկ. եւ եւրոպական պարեր:
Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Տախսերու համար 2 ֆր.:
Առնել 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Ժիւլիէն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յուլիս, Կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուեստական բաժին՝ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՋԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը: Պ. ՋԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արծիւները հունգարական պարեր:

Տարեկան Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10
Robinsonի Chez Fiquet, au Grand Arbre պարտէզին մէջ
Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալներ
ճաշը կարելի է միասին բերել:
Դիւրամատչելի պիւֆէ, Մուտք՝ 2 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի կէսօրէն մինչեւ իրիկուն, Շավիլի անտառին մէջ
Կազմակերպուած Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբին կողմէ
Հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէի

Ուխտագնացութիւն Շաւիլի գերեզմանատունը, «Խանասոր»ի արշաւանքի հրամանատարներէն Իշխանի եւ իր Տիկնոջ գերեզմանին:

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ պար:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր ընկերներէն եւ հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի հանդէսին:

Փօն տը Սէվռէն առնել Վէրսայլկամ Շաւիլ գացող 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Շավիլ, Puits sans Vin: Փարիզի կառ Մոնփառնասէնառնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ:

»»»· ·«««

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէի կողմէ Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձի առթիւ, այս կիրակի օր, ընկ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի զովասուն պարտէզին մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
22 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ
Notre Dames des Angesի պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նուագէ Թառիստ Աբգար, կինտօ Ազատեան կը պարէ հայկական եւ լեռնային կովկասեան պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, կը հրաւիրուին Օլնի – սու – Պուայի, Պլան – Մէնիլի, Կարկանի եւ Րէնսիի հայրենակիցները:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Սէվրանի կայարանը թաքսիներ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յուլիս 22ին Տէսինի մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ Կարմիր խաչի դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ օգոստոս 12ին:

Կըխնդրենք նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Դաշտահանդէս Արժանթէօյի անտառը

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Կազմակերպուած է Ֆրանսայի Տարօն–Տուրուբերանի կեդրոնական վարչութեան եւ Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ:
Կը նախագահէ՝ ՓՐՕՖ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ անակնկալներ՝ մասնակցութեամբ տոհմիկ զուռնայի:

Ժողովրդական ճոխ պիւֆէ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40 և կառ Սէն Լազարէն շոգեկառք՝ իջնել կառ տ'Արժանթէօյ եւ առնել օթօպիւս՝ իջնել Ֆօնթէն Բօզին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ
ԱՅՍ ԿԻՐ. ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ
Երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»
Կը ղեկավարէ ուսուցիչ դրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Աշակերտներու հայերէնի արագ ընթերցման մրցում
Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:
Մուտք 2.50 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.
Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան
22 Յուլիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը
Maison Pilou Henri› Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ: Route des Sabotiers.
(Մէթրօ Շաթօ տիւ վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու):
Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով: Երգ, պար, գրաւոր արտասանութիւն եւ մենախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ: Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ եփրատ նուագախումբի:
Մուտք 5 ֆրանք:
Փոքրիկներու մուտքը ազատ է:
Տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը:

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ առընչան ֆօրէնսներու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Տօն տը զօնեռի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:

Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS
125, Rue Nationale Bron - Rhône

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանեերու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէնիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicètre Metro: Porte d'Italie.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանքի եւ մարշան փոբէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–16 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

5 Օգոստոս, ՉՈՄի Փարիզի մասնաճիւղին ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ:
Նկատի ունենալ այսթուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին «Խաժակ» ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Սարսէլի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովիկը հրաւիրէ անդամ – անդամուհիները այսօր, չորեքշաբթի, ժամը 8.30ին, Պ. Կ. Երանեանի տանմէջ: Մասնաւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը՝ եկեղեցիին յարակից շէնքին շինութեան վերջնական կարգադրութեան համար ժողովի կը հրաւիրէ տեղւոյս հայ հասարակութիւնը, վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի եկեղեցիին մէջ:

Հոգաբարձութիւն

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Կարելի է կաթուածահար եղաւ, այսպէս յանկարծօրէն... կրնայ ըլ-լալ... բայց ի՛նչ պիտի ընեմ հիմա...

Ճէնինքն չկրցաւ տարբեր մեկնու-թիւն տալ:

Իբրեւ անմիջական պատասխան այդ հարցումին, անոր ականջին հասաւ ոտնաձայնը մէկու մը որ Մարչմօնթ փողոցէն Քարթրայթ Կարտընս կու-գար: Հասկցաւ որ եկողը ոստիկան մըն էր. Ճէնինքն անմիջապէս անոր քովը վազեց:

— Մեռած մարդ մը կայ այնտեղ, մեր տունին ճիշդ դիմացը, բառ չըն-չասպառ. տեսայ թէ ինչպէս մեռաւ, պատահաբար տեսայ...

Ոստիկանը քայլերը արագացուց, աչքերը լայն, լայն բացաւ ու նայե-ցաւ դէպի այն կողմը զոր Ճէնինքն ցոյց կուտար իրեն:

— Օ՛, այդպէ՞ս ուրեմն...

Տեսաւ սեւ կոյտը որ փռուած էր մայթին վրայ. չխօսեցաւ այլեւս ու հետեւեցաւ տղուն:

— Այո, ըսաւ Ճէնինքն, ես տեսայ. պատահաբար դուրս կը նայէի... Թիւ 85 տունը կը բնակիմ... մարդը արագ քայլերով հասաւ այստեղ. կարծեմ երգ մըն ալ կը սուլէր... յետոյ յան-կարծ կանգ առաւ. կոկորդը ճանկեց, տարօրինակ շարժումներ ըրաւ... վար ինկաւ, գլորեցաւ... երբ իր քովը ե-կայ՝ տեսայ որ մեռած էր... ինչ պատահած է, կը կարծես...

Ոստիկանը գոհացաւ միայն պաշտօ-նական հարցումով մը.

— Ե՞րբ տեսար...

— Ճիշդ հիմա, երկու, երեք վայր-կեան առաջ, պատասխանեց Ճէնինքն արշած. Աստուած իմ, հազիւ հինգ վայրկեան կայ որ տեսայ զինքը...

— Մեռնելու համար երկար ժամա-նակի պէտք չկայ, գիտել տուաւ ոս-տիկանը. Հարցը այն է թէ մահուան պատճառը ո՞ւր սկսաւ, այստե՞ղ թէ ուրիշ տեղ մը... բայց թերեւս սխալ ես, մարած կրնայ ըլլալ...

Երկուքը մէկը մօտեցան դիակին ու ոստիկանը լաւ մը քննելէ յետոյ շա-րունակեց.

—Իրաւունք ունիս, մեռած է... հոտը ուրիշ մարդ չկա՞յ, վրան յար-ձակող մը...

— Ցարձակո՞ղ. երբեք. մարդ մար-դասանք չկար...

— Ուրեմն կաթուածահար եղած է, թէեւ կաթուածին ալ տեսակները կան... ինչ որ է..., ըսաւ ոստիկանը եւ սուլեց: Սուլիչին ձայնը ուժով արձագանգ մը տուաւ հրապարակին մէջ. Ճէնինքն անքթիթ կը նայէր դիակին. ոստիկանը շարունակեց իր քննութիւնը, յետոյ յանկարծ տղուն դառնալով ըսաւ.

— Կը ճանչնայի՞ր զինքը...

— Ո՛չ, ոչ, բնաւ տեսած չէի այս մարդը...

— Այսինքն ըսել կ'ուզեմ որ, դուն, ինչպէս ըսիր, թիւ 85ը կը բնակիս ու թերեւս դրացիներէդ մէկն է ու հան-դիպած ես իրեն...

— Առաջին անգամն է որ կը տեսնեմ զինքը, պատասխանեց Ճէնինքն. յե-տոյ նայեցաւ մարդուն գլխարկին զոր մէկ կողմ նետած էր:

— Գլխարկին մէջ Լիվըրփուլի հաս-ցէն կայ, շարունակեց տղան. կարելի է այդ քաղաքէն եկած մէկն է, չէ՞ս կարծեր...

— Արդէն իր հագուստները քննու-թեան պիտի ենթարկուին, գիտել տը-ւաւ ոստիկանը. հաւանաբար վրայէն հետք մը գտնուի, նամակ, այցաքարտ եւայլն. կառքը հասնելուն պէս մեռ-ելատուն պիտի փոխադրուի. բժիշկն ալ պիտի քննէ զինքը...

Այդ վայրկեանին փողոցին անկիւ-նը երեւցան քանի մը ոստիկաններ:

Ճէնինքն զարմացաւ թէ ինչպէս շուտ եկած էին անոնք. համրեց. մէկ երկու, երեք, չորս, հինգ ոստիկան որոնց մէջ կար նաեւ տասնապետ մը, անիկա իր պատմութիւնը ըրաւ այս վերջինին եւ ամէն ինչ մանրամասնօ-րէն նկարագրեց: Երբ կառքը հասաւ, տասնապետը ըսաւ Ճէնինքնին թէ ոս-տիկանատուն պէտք է երթար իրենց հետ որպէսզի անցուդարձը պատմէր ոստիկանապետին իբրեւ միակ վկայ:

Ճէնինքն չհակառակեցաւ, չէ՞ որ իր ուզածը կ'իրականանար հիմա — արկածալի դէպք մը, փոփոխութիւն մը իր կեանքին միօրինակութեան մէջ:

Բայց մութ եւ յուսալքող բան մը կար այդ բոլորին մէջ, մտածեց ան:

Մեռելատունը ցուրտ ու անհաճոյ տեղ մըն էր, աւելի հակակրելի երեւ-ցաւ ան իր աչքին երբ այնտեղ դրին անծանօթ մարդուն դիակը: Ոստիկա-նութեան վիրաբոյժը սկսաւ իր դի-տողութեան՝ լուրջ արտայայտութիւ-նով մը. ամէնքն ալ լուռ էին եւ Ճէ-նինքն անմիջապէս հասկցաւ որ այդ վիրաբոյժը սակաւախօս մէկն էր. ոչ ոք չհամարձակեցաւ խզել տիրող լռութիւնը:

— Ո՞վ տեսաւ այս մարդուն վար իյնալը, հարցուց բժիշկը յանկարծ:

Ճէնինքն որ ոստիկաններուն ետեւը կեցած էր, յառաջ անցաւ. բժիշկը սուր նայուածք մը նետեց անոր.

— Պատմէ տեսնեմ...

Տղան կրկնեց իր պատմութիւնը. երրորդ անգամն էր որ կը նկարագրէր դէպքը: Բժիշկը խոր լռութեան մէջ մտիկ ըրաւ անոր խօսքերը: Յետոյ հարցուց.

— Ձեռքերը կոկորդին տարաւ, ը-սիր. յանկա՞րծ...

— Այո, յանկարծ, պատասխանեց Ճէնինքն. արագ արագ կը քալէր. մէ-կէն կանգ առաւ ու ձեռքերովն սկսաւ կոկորդը ճանկել, բզքտել... այսպէս:

— Որ եւ է ճի՞չ, աղաղա՞կ,...

— Ոչ, պարզապէս խուլ հառաչ մը արձակեց ու ինկաւ...

— Երե՞սի վրայ...

— Այո, երեսի վրայ, կարծեմ, յե-տոյ գլորեցաւ ու անշարժ փռուեցաւ մայթին վրայ...

Երբ Ճէնինքն վերջացուց իր խօսքը չորս դին նայեցաւ ու տեսաւ որ երկու մարդիկ եւս ներս եկած էին: Մէկը երկարահասակ, զինուորականի նման նող եւ ոստիկանապետի տարազով մարդ մըն էր, միւսը՝ հանդարտ արտայայտութիւնով, սուր նայուածքով ու քաղաքային հագուստ կրող երիտասարդ մը:

Վիրաբոյժը անոնց մօտեցաւ, քանի մը բառ փոխանակեց անոնց հետ մեկնեցաւ. Ճէնինքն իմացաւ որ մանաւոր քննութիւն պիտի կատարուի այդ դիակին համար ու տակաւին պէտք էր երկարէր պատմութիւնը, գիտէր չատ բան պիտի լսէր այդ մասին:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 19 Juillet 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2550

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

»»»··«««

Ընկերվարականներու եւ Համայնավարներու միացեալ ճակատը կը շահագրգռէ՞ մեզ:

Այո՛, եւ շատ մը տեսակէտներով:

Այսօր կ'ուզենք շօշափել անմիջական խնդիր մը:

Ոչ մէկուն համար գաղտնիք է թէ՝ գաղութներու կազմակերպման եւ անվերջ պառակտումներուն մէջ տիրական դեր կը կատարէ կոմկուսը, իր գոյնզգոյն դիմակներով:

Կոմինտէրնը ունի զանազան նշանաբաններ, իր հակառակորդներուն դէմ պայքարելու համար: Ամէնէն բանուկ մարտակոչն է՝ կրակ ֆաշականութեան, հիթլէրականութեան, քաղքենի դրամատիրական աշխարհակալութեան, «սոցիալ – դաւաճանութեան» դէմ եւն.:

Այս բոլորը վերածելով մէկ բառի, եւ յարմարցնելով մեր կացութեան, կ'ունենանք մէկ ազդանշան,— պայքար ֆաշականութեան դէմ, որ Երեւանի մէջ կը թարգմանուի Դաշնակցութիւն:

Առէք որ եւ է կարմիր թերթ կամ ճառ, եւ պիտի տեսնէք որ երկու բառերէն մէկը կամ միւսը գլուխ կը ցցեն տեղի – անտեղի: (Հարցը հայերէն թերթի մասին է):

Անցեալ տարի, երբ հիմը դրուեցաւ «Դաշտերդոհպաշկոմ»ին եւ տեղացի համայնավարներ ալ հրաւիրուեցան, բանաձեւը նոյնն էր,— պայքար ֆաշական Դաշնակցութեան դէմ:

Համայնավար «Իւմանիթէ»ն եւ անոր սայլին կապուած ուրիշ թերթեր ալ միշտ կը հոլովէին եւ կը հոլովեն միեւնոյն կախարդական բառը:

Անշուշտ անոր համար որ, այս խեղաթիւրումը ամէնէն «ազդու» միջոցն էր, օտար բանուորները մոլորեցնելու եւ գրգռելու համար:

Հայ կարմրուկներու սարքած միթինկներուն հայերէն եւ մանաւանդ ֆրանսերէն թռուցիկներն ալ միեւնոյն երգը կ'երգեն, ածական ածականի պոչին կապելով:

Արդ, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու կազմած միացեալ ճակատը մանաւորապէս պիտի պայքարի ֆաշականութեան եւ պատերազմի վտանգին դէմ:

Կան ուրիշ բազմաթիւ խնդիրներ, բայց ընդհանուր նշանաբանը այս է:

Ճիշդ այստեղ կը սկսի մեր շահագրգռութիւնը, անմիջական տեսակէտով մը:

Ֆրանսայի, ինչպէս ուրիշ երկիրներու ընկերվարականները գիտեն որ Դաշնակցութիւնը ֆաշական չէ: Եւ գիտեն ոչ թէ սրճարաններէն հաւաքուած հաւաստիքներով, այլ սերտելով մեր պատմութիւնը:

Ուրեմն, մեր պարտքն է անոնց միջոցաւ յիշեցնել համայնավարներուն թէ՝ ի զուր կը պղտորեն եւ կը խառնեն հայկական անդաստանը, ֆաշականութիւն, հիթլէրականութիւն, աշխարհակալութիւն եւ ուրիշ օտարոտի բոյսեր փնտռելով:

Միացեալ ճակատի համաձայնութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկն է դադրեցնել փոխադարձ թշնամանքներն ու վիրաւորանքները:

Մենք որ եւ է պայման չունինք այս մասին:

Իւրաքանչիւր հոսանքի, խմբակի կամ անհատի գիտակցութենէն, կրթութենէն եւ պարկեշտութենէն կախում ունի քննադատութիւնը չշփոթել գռեհիկ խուժանավարութեան, քնարեր սուտերու եւ գարշելի քսութեանց հետ:

Մեր ուզածն այն է որ՝ մարդիկ միջազգային մարտակոչերն ու մարզանքները չփոխադրեն հայկական հրապարակը, միջնադարեան մոլեռանդութեամբ եւ թերխաշ գիտելիքներով:

Էնինն անգամ խոստովանեցաւ թէ Հայաստանը Ռուսաստան չէ: Իր լեգօրը, Միասնիկեան, աւելի բաց խօսելով, յայտարարեց թէ ռուսական կարմիր զօտին պիտի խեղդէ հայ գիւղացին:

Երբ երկու հեղինակաւոր դէմքեր այսպէս կը դատեն Հայաստանի պայմանները, կրնաք եզրակացնել թէ ի՛նչ պիտի ըլլէին, եթէ ողջ ըլլային եւ ծանօթանային հայկական գաղութներու իրականութեան:

Որպէսզի կարենանք լայնօրէն օգտուիլ նոր պատեհութենէն — յանուն գաղութներու խաղաղութեան — մենք նորաստեղծ միացեալ ճակատի խնդիրը կը յանձնենք ոչ միայն կուսակցական մարմիններու, այլ եւ երխտասարդ ընկերներու լուրջ ուշադրութեան:

Գիտենք որ, ամէն տեղ ալ, պաշտօնական յարաբերութիւններէն զատ, հաստատուած են անհատական կապեր:

Արդ, չի բաւեր այդ կապերը օգտագործել միայն հանդիսաւոր առիթներով, կամ ... նեղը մնացած ատեն:

Անհրաժեշտ է այդ ծանօթութիւնները վերածել շօշափելի խորհուրդ մը: Անշուշտ առանց ոտքը գետնէն կտրելու եւ խրելու ծայրայեղութեանց մէջ: (Մենք միշտ պիտի մնանք չէզոք):

Միացեալ ճակատը կրնայ զարգանալ եւ նոր հեռանկարներ բանալ, տարածուելով երկիրէ երկիր:

Մենք առայժմ կը յիշեցնենք տարրական պահանջ մը միայն: Եւ կուսակցականէն աւելի հանրային մտահոգութեամբ,— ապահովել գաղութներու խաղաղութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, լուրջ խմորումներ տեղի կ'ունենան մեր բոլորտիքը, մեր ճամբուն վրայ:

Մանաւորապէս երիտասարդութեան համար յանցանք պիտի ըլլար աչք ու ձախ նայիլ քարացած հոգեբանութեամբ, սպասելով դէպքերու ընթացքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

»»»··«««

Երէկ առաւօտ « Փարիզ-Սուար » թերթը հետեւեալ հեռագիրը հրատարակած էր Նիւ Եորքէն, յուլիս 16 թուականով.—

Նախճան Դուրեան եպ.ի սպանութեան գործի առթիւ վճիռ արձակելը, ժիւրին 11 ժամ անընդհատ խորհրդակցութիւն ունեցաւ — աննախընթաց դէպք մը Նիւ Եորքի դատական տարեգրութեանց մէջ: Վճիռը դատաւորներուն հաղորդուեցաւ արշալոյսին:

Ամբաստանեալներէն երկուքը, որոնք ճանչցուած են իբրեւ « առաջին կարգի սպանութեան» յանցաւորներ, դատապարտուած են մահապատժի: Մնացեալ եօթը ամբաստանեալները դատապարտուած են քսանական տարուան բանտարկութեան:

Փողոցը դատավճռին կը սպասէր հազար հոգինոց ամբոխ մը: Դատապարտուած «Դաշնակ»ներու կուսակիցներն ու քաղաքական գաղափարակիցները յոյս ունէին, թէ բոլոր ամբաստանեալները անպարտ կ'արձակուին, այդ պատճառով պատրաստուեր էին ջախջախիչ հաւաքով համակրական ցոյց կատարելու: Վճիռը հաղորդուելէ ետք, բազմութիւնը սկսաւ իր դժգոհութիւնը արտայայտել այնպիսի բուռն ձեւերով, որ ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ բռնի ցրուել:

Տեղեկացանք, թէ այս հեռագիրը քաղուած է իտալական « Քորիէրա Տէլլա Սէրա » թերթէն, եւ, ինչպէս կ'երեւայ, տարբեր եւ աւելի մանրամասն մէկ պատմութիւնն է յուլիս 14ի նիստին, այսինքն երդուեալներու եզրակացութեան:

Երրորդ անգամ ըլլալով կը յիշեցնենք թէ բուն վճիռը պիտի տրուի յուլիս 24ին, անշուշտ հիմնուելով երդուեալներու եզրակացութեան վրայ եւ մանրամասն քննութեան ենթարկելով օրինական թերութիւնները կամ մեղմացուցիչ պարագաները: Ի հարկին ամբաստանեալները կրնան դիմել նաեւ Վճռաբեկ Ատեանին:

Թուրքիա ցաւ կը յայտնէ Անգլիոյ

Գրած էինք թէ անգլիացի սպայ մը սպաննուած եւ ուրիշ մը վիրաւորուած է Սամոսի բացերը, թրքական պահակներու կողմէ: Լոնտոնի թրքական դեսպանը անմիջապէս Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ցաւակցութիւն յայտնեց յանուն իր կառավարութեան: Այս առթիւ հրատարակուած թրքական զեկոյցը կ'ըսէ թէ անգլիական յածանաւին մակոյկը արգիլեալ ջուրերը մտած էր եւ երկու հոգի թրքական ծովափը ելան բաղնիքի հագուստով: Պահակները հրամայեցին որ չշարժին, բայց անոնք փորձեցին հեռանալ. ասոր վրայ պահակները կրակ բացին, սպաննելով մէկը եւ վիրաւորելով միւսը: Թրքական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ իր պահակները, օրինաւոր գտնելով անոնց բռնած դիրքը:

Մականուններու Օրէնքը Թուրքիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն իւրաքանչիւր ընտանիքի պետ մականուն մը պիտի ընտրէ եւ արձանագրէ մարդահամարի տոմարին մէջ: Երկու տարի ժամանակ տրուած է: Չպիտի ընդունուին զինուորական կամ քաղաքական աստիճաններու նմանող մականուններ, ինչպէս եւ անպատշաճ, ծիծաղելի կամ օտարածին անուններ:

Այսուհետեւ մականունը յատկանշող պարսկական «զատէ»ին տեղ պիտի գրուի թրքական « օղլու »ն:

Նկարիչ Պետիկեան դատապարտուեցաւ

ՎԵՑ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Ընթերցողները կը յիշեն թէ անցեալ փետրուար 2ին, Ակադեմի Ժիւլիանի մէջ երիտասարդ նկարիչ մը, Գրիգոր Պետիկեան, 28 տարեկան, սպաննեց փորագրիչ Սարգիս Նալպանտեանը:

Գրիգոր եւ Սարգիս շատ սիրով էին իրարու հետ, այն աստիճան որ, նկարիչը լայն միջոցներ չունենալով, փորագրիչին տունը կը բնակէր: Եւ ահա սիրահարեցաւ անոր քրոջը, Վերժինի, եւ շատ չանցած անոր ձեռքը ուզեց: Սարգիս հակառակ էր այս ամուսնութեան, աչքի առջեւ ունենալով Գրիգորի աղքատութիւնը եւ բրտօրէն մերժեց: Յունուար 25ին, տեղեկութիւն կը ստանար թէ Գրիգոր աւելի մտերմացած է իր քրոջը հետ: Այս պարագան անպատուութիւն համարելով, տունէն ճամբեց ոչ միայն Գրիգորը, այլեւ քոյրը: Այնքան վրդովուած էր որ, կը սպառնար սպաննել Պետիկեանը: Արդ, փետրուար 2ի կէսօրին, երկու հակառակորդները յանկարծ վէճի մը բռնուեցան Ակադեմի Ժիւլիանի մէջ: Սարգիս Գրիգորի կոկորդին փարած էր: Քանի մը հոգի ի զուր փորձեցին միջամտել: Ճարահատ, Գրիգոր սուր գործիք մը առնելով, մխեց Սարգիսի սրտին: Մահը վայրկենական եղաւ:

Այս սպանութեան դատը տեղի ունեցաւ առջի օր, Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ: Նախագահն էր Պ. Տըվիլ, որ շատ փափկութեամբ վարեց դատը եւ հայրաբար մխիթարեց:

Գրիգոր յայտարարեց թէ կը զղջայ իր արարքին համար, բայց ստիպուած էր ինքնապաշտպանութեան դիմել. եւ յետոյ,— « Կը սիրէի՛, կը սիրեմ իր քոյրը: Եղբայրը լաւ չէր վարուեր անոր հետ »:

Գրիգորի փաստաբաններն էին Պ. Պ. Անրի Ժէռօ եւ Փիէռ Քաստէլ, բայց երկար – բարակ պաշտպանողական խօսելու պէտք չունեցան, որովհետեւ ընդհանուր դատախազին պահանջագիրն ալ շատ մեղմ էր: Գրիգոր պատմեց.

— « Դէպքին օրը կ'ուզէի խօսիլ Սարգիսի հետ: Ըսաւ թէ ջղայնացած է եւ չուզեր լսել: Այն ատեն ըսի.— « Ես նշանուած եմ քրոջդ հետ»: Ի՞նչ պէտք է ընեմ »: Եւ յանկարծ վրաս խոյացաւ »:

Առաջին վկան էր Օր. Վերժին, որ Գրիգորը սիրելով հանդերձ, իբրեւ դատախազ կը ներկայանար եղբօրը համար:

Ատեանը բոլոր մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելով, վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց Գրիգորը, յետաձգման իրաւունքով: Իրականին մէջ, ազատ արձակում կը նշանակէ այս վճիռը, քանի որ ամբաստանեալը բանտարկուած է վեց ամիսէ ի վեր:

»»»··«««

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ հրամայեց կամաւորներ արձանագրել,— առանց թիւը սահմանափակելու — որպէսզի կարելի ըլլայ լեցնել բանակին զինուորներու պակասը:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ՏՈՒՄԵՐԿԻ ՃԱՌԸ

Ներքին խաղաղականութեան մասին

Պ. Տումէրկ արձակուրդի երթալէ առաջ ճառ մը խօսեցաւ երեքշաբթի օր, ձայնասփիւռին առջեւ: Ըսաւ թէ երկիրը շատ աւելի ծանր կացութեան մը մէջ էր քան կ'ենթադրէր ինք, իշխանութեան գալէ առաջ: Ելմտական վիճակը երթալով կը վատթարանար, հողագործը չէր կրնար ծախել իր բերքը, ուտեստի գիները կը բարձրանային, գործազրկութիւնը վրդովիչ համեմատութեան մը հասած էր եւայլն: Յետոյ, բազմաթիւ գայթակղութիւններ կը սպառնային խորհրդարանական եւ սեղանաւորական դրութեան, վիրաւորելով պարկեշտ քաղաքացիներու զգացումները: Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով ալ կացութիւնը բարդացած էր եւ անհրաժեշտ էր անմիջական միջոցներ խորհիլ երկրին ապահովութեան համար: Այս բոլոր հարցերը լուծելու համար, կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացաւ խորհրդարանէն եւ հինգ ամսուան կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ կրցաւ կատարել կարգ մը բարեփոխումներ, կրճատել պետական ծախքերը եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը: Այս քաղաքականութեան շնորհիւ աւելցաւ ազգ. մտաւկին եկամուտը, բարւոքեցաւ դրամական հրապարակը եւ Պանք տը Ֆրանսի պահեստը աւելցաւ 5,500,000,000 ֆրանք:

Այս տեղեկութիւններէն յետոյ, Պ. Տումէրկ հաւաստեց թէ շուտով զգալապէս պիտի բարւոքի տնտեսական կացութիւնը: Կառավարութիւնը արդէն յաջողած է կարեւոր վարկեր տրամադրել հողագործութեան եւ ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց խոշոր ծրագրի մը, որ պիտի պակսեցնէ գործազուրկներու թիւը: Մաքրագործումը պիտի շարունակուի խստօրէն, եւ դատական բարենորոգումներ պիտի կատարուին:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին, վարչապետը շեշտեց թէ Ֆրանսա ջերմապէս փարած է խաղաղութեան դատին, բայց անհրաժեշտ կը գտնէ ապահովել իր սահմանները, որպէսզի ոչ ոք համարձակի բռնաբարել զանոնք: Իբրեւ եզրակացութիւն, ըսաւ,— « Ես եւ նախորդներս համոզուած ենք թէ կրցանք մեծ գործեր կատարել հինգ ամսուան մէջ, բարւոքելու համար երկրին ընդհանուր վիճակը: Բնականաբար սխալներ ալ գործեցինք, շատ մը սխալներ, բայց մենք պատրաստ ենք ընդունելու զանոնք եւ դարմանելու»:

Գործադուլը կը ծաւալի Մ. Նահանգներու մէջ

»»»··«««

ԵՐԿՈՒ ԼԻԱԶՕՐՆԵՐ ՂՐԿՈՒԵՑԱՆ ՍԱՆ ՖՐԱՆՋԻՍԿՕ

Մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացաւ Սան Ֆրանչիսկոյի կացութիւնը: Առջի օր, 36 ժամուան գործադուլէ մը յետոյ, որ շատ կանոնաւոր էր, գործատէրերը յայտնեցին թէ պատրաստ են իրաւարարութեան դիմել, պայմանաւ որ բանուորները անմիջապէս վերսկսին աշխատանքը: Մինչ այս մինչ այն, չափազանց դժուարացած էր ուտելիք, պտուղ, թարմ բանջարեղէն եւ միս ճարել: Գործադուլի կոմիտէն անմիջապէս քննութեան ենթարկեց գործատէրներուն առաջարկը, բայց բանթողները վստահութիւն չունին անոնց անկեղծութեան մասին:

Գործադուլի կոմիտէն որոշեց թոյլ տալ որ ուտելիք փոխադրող կառախումբերը ազատօրէն երեւելին քաղաքին մէջ: Ուրիշ հաշտարար միջոցներ ալ ձեռք առնուած են, որպէսզի ժողովուրդը սպրուստի նեղութենէն չզգուի եւ չխանգարէ գործադուլը, ինչպէս ըրաւ 1919ին:

Կ'ըսուի թէ գործադուլը խանգարելու համար հարիւրաւոր մարդիկ տարուած են շրջականերէն, նոյնիսկ Շիքակոյէն, օդանաւերով, բայց յոյս չկայ որ յաջողին:

Մասնաւոր գնդացիրներ դրուած են նպարեղէնի մթերանոցներուն առջեւ: Հակառակ եղած կարգադրութեանց, անկարելի է անհրաժեշտ պիտոյքները ճարել քաղաքին 3000 ճաշարաններուն: Աննկարագրելի է պարենաւորմանտագնապը: Հազարաւորներ օրը իրիկուն կ'ընեն առանց պատառ մը բան ուտելու: Քաղաքին 23 հիւանդանոցները եւ որբանոցներն ու անկելանոցները մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են, որպէսզի չնեղուին ուտելիքէ, դեղէ եւ վառելանիւթէ: Բազմաթիւ քաղաքացիներ իբրեւ գործադուլ կ'արձանագրուին, որպէսզի կարենան ճաշել: Զօր. Ճօնսըն, նախագահ Րուզվէլթի լիազօրը, Սան Ֆրանչիսկօ հասաւ օդանաւով, ծերակուտականի մը հետ, միջնորդութիւն փորձելու համար: Վախ կայ որ գործադուլը տարածուի ամբողջ Խաղաղականի ափերուն վրայ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հրատարակեց յունիս 30ի դէպքին առթիւ գնդակահարուած կամ սպաննուած երեւելիներու ցանկը, որ կը ներկայացնէ 77 անուն: Կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ ընդհանուր թիւը 3—400ի կը հասնի:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ իտալացի Թօնի Մանչինի, ճաշարանի սպասաւոր մը, որ ամբաստանուած է իբրեւ սպանիչը դերասանուհի Վայօլէթ Քէյի: Ինչպէս յայտնի է, այս կնոջ դիակը կտորներու բաժնուելով, կապոցի վերածուած եւ ղրկուած էր Պրայթընի կայարանը:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Մէզօն – Լաֆիթի մարզարանին մէջ, սպաննելով վեց եւ վիրաւորելով 25 զինուորներ: Մարզանքի ատեն, զինուոր մը գտած էր չարաբաստիկ ռումբը եւ կը ցուցնէր իր 30 ընկերներուն, երբ ձեռքէն վար ձգեց եւ պայթեցաւ: Այս արկածէն յետոյ երկրորդ ռումբ մը եւս գտնուեցաւ: Փարիզի ժողովուրդը յուզման մատնուած է մանաւանդ անոր համար որ, այս մարզարանը միեւնոյն ատեն զբօսավայր մըն է մանուկներու համար...

ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ԲԱԺՆԵԹՈՒՂԹԵՐԸ եւ ուրիշ թուղթեր կեղծուած ըլլալով, քննութիւն բացուած էր: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել կեղծարարները, որոնք իտալացիներ են: Երկուքը ձերբակալուեցան Փարիզի մէջ, ուրիշ չորս հոգի՝ Միլանի մէջ: Կեդրոնը Ֆիօրէնցա է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օր մրցորդները կտրեցին Մարսէյլ – Մօնփէլիէ (172 քիլօմեթր) հանգրուանը (13րդ), որ շատ յոգնեցուցիչ եղաւ կիզիչ արեւին տակ: Ճամբու ընթացքին երկու հակառակորդները պաշտպանուած էին իրենց ընկերներէն: Այս հանգրուանին 15 մրցորդներ, որոնց մէջ երկու հակառակորդները փախուստ կուտան եւ որոշուած կէտը կը հասնին միասին 5 վայրկեան առաջ եւ առաջին կը հանդիսանայ ֆրանսացի Ժօռժ Սփէշէր, իսկ երկրորդ Անթօնին Մանեը:

Անթօնին Մանեը այս հանգրուանին երկրորդ հասնելուն համար 45 երկվայրկեան եւս կը շահի: Հիմա յառաջ անցած է աւելի քան չորս վայրկեան: Իսկ Վիէթթօ որ երրորդ էր այս հանգրուանին, 5 վայրկեան ուշ հասնելով իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԳՐՈՀԸ

9.- ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեր այս քննական համաճեպ պտոյտը եւ վերլուծումի փորձերը բանաձեւելով, կը հասնինք այն եզրակացութեան թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գործունէութեան ընթացքին երբեք պատմական արտայայտութիւն չստացաւ իբրեւ դիկտատուրա:

Ճիշդ է որ Արամ իր քաղաքական յեղափոխական խառնուածքով եւ նկարագրով Դաշնակցութեան ծնունդն է, բայց իր դիկտատուրայի շրջանը աւելի մաս կը կազմէ պաշտօնական–ազգային՝ քան զուտ կուսակցական պատմութեան:

Դաշնակցութիւնը բոլորեց հերոսականութեան եւ հոգեկան դիկտատուրայի շրջան մը երկրի մէջ, անցաւ ընկերվարութեան կամ աւելի ճիշդ ընկերվարականութեան եւ դեռ աւելի ճիշդ «ընկեր»ականութեան շրջանէն, յանգեցաւ լայն ժողովրդապետութեան եւ դարձաւ գաղթական:

1921 Թուականէն յետոյ նոր շրջան մը կը բացուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար:

Գերագանցօրէն գործի, պայքարի, երկրի կուսակցութեան՝ այդ նոր եւ իր նկարագրէն խորթ միջավայրին մէջ, երրորդ անգամ ըլլալով, ընտրութիւն փոխեց, եւ խրեցաւ դէպի բեմի եւ լրագրութեան ասպարէզ, դէպի վիճաբանական ժողովներու սրահները:

Առաջնորդը դարձաւ չարքային, իսկ չարքայինը՝ քաղաքական «բարձր» ծրագիրներ յղացող, փրկութեան վճռական եւ վերջնական գիծին տիրացած՝ չէր իսկ հանդուրժեր որ կասկածի կամ քննադատութեան ենթարկուին իր բանդագուշանքները: Այս վերջին տարիներս կուսակցութեան ծոցին մէջ յայտնուած խլրտումները արդիւնք էին այն օտարոտի եւ գաղթային մթնոլորտին որ կը ձգտէր տիրապետող դառնալ խնամ երկրի ոգիին եւ թուլցնել կուսակցութեան ներքին յարակցութիւնը:

Երկար չտեւեց ներքին անիշխանութիւնը, պահակը ընդոստ արթնցաւ եւ գաղթային ոգին շուտով տեղի տուաւ երկրի ոգիի զարթօնքին առջեւ:

Այսօր, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է որ կուսակցութիւնը վերադառնայ հին աւանդութեան, հրամանի եւ հնազանդութեան ամրակուռ դպրոցին: Պէտք է սորվիլ ունկնդրել՝ քան հակաճառել, գործադրել՝ քան առարկել եւ երբ անձնուէր ու պարտաճանաչ Առաջնորդը (Դաշնակցութիւնը) հրամայէ, գիտնալ խիզախել անկուն դէպի զոհողութիւն եւ պայքար:

Այս հոգեփոխութեան անհրաժեշտութիւնը չեշտելով՝ անդրադառնանք պահ մը, թէ արդի դիկտատուրական մտայնութիւնը կրնա՞յ մեզ շահագրգռել եւ ի՞նչով կրնայ օգտակար հանդիսանալ:

Դարերու ընթացքին, հայ անհատը, ենթակայ կեղեքումի եւ հալածանքի, զրկուած էր հաւաքականութեան–պետութեան թանկագին պաշտպանութենէն, գոյութեան պայքարի մէջ ապաւինած է միայն իր անհատական ոյժերուն եւ այդ կացութեան բերումով Հայուն մէջ անհատապաշտութիւնը հասած է գերզարգացման սահմաններուն, դառնալով տեսակ մը ներքին հոգեկան անիշխանականութիւն եւ նոյն համեմատութեամբ ակարացած է հաւաքական շահի եւ զգացումի հոգեբանութիւնն ու ըմբռնումը:

Այս իրականութեան եւ ամէնօրեայ իրողութեան լոյսին տակ՝ մենք այն համոզումն ունինք որ եթէ Եւրոպան սկսած է ժողովրդապետութիւնը ժամանակավրէպ նկատել եւ անոր երես կը դարձնէ, հայ ժողովուրդին համար, գոնէ պատմաշրջանի մը ընթացքին, վնասակար է ժողովրդապետական վարչաձեւը որ անհատին առջեւ ազատ ասպարէզ բանալով՝ կրնայ նոր մղում տալ մեր արդէն այնքան չեշտուած անհատապաշտութեան եւ եսամոլութեան:

Բայց այժմ, երբեւէ՛ եւ տատանե՛լ, ի՞նչ խօսք գաղթահայկական դիկտատուրայի մասին, քանի որ դիկտատուրա կը նշանակէ պետութիւն, իսկ պետութեան համար պայման է հող, համախումբ ժողովուրդ եւ իշխանութիւն, որոնցմէ զրկուած ենք:

Անկախ սակայն այդ պարագայէն, արեւմտեան դիկտատուրան իբրեւ դասակարգային արտայայտութիւն՝ չի կրնար մեզ խանդավառել: Հայ նոր սերունդը պէտք է աչալուրջ ըլլայ եւ չկապէ ֆաշականութիւնը: Չմոռնանք երբեք անոր ներքին էութիւնը, աւելորդ յոյսեր եւ քաղաքական փրկութեան նոր երազներ չկապենք անոր եւ միշտ անդրադառնանք թէ անիկա դիմակն է այն դրամատիրութեան որ, երէկ, իր տնտեսական շահերու պաշտպանութեան համար օգտագործեց եւ յետոյ զոհեց հայ արիւնը եւ վաղը դարձեալ կը զոհէ:

Սակայն եթէ կը մերժենք այդ դիկտատուրան իբրեւ դասակարգային արտայայտութիւն եւ իբրեւ քաղաքական ելքի ապահով յենարան՝ կ'ընդունինք որ ան իր հետ կը բերէ նոր մտայնութիւն մը, կրթութեան, կեանքի եւ անհատի նոր ըմբռնում եւ իբրեւ հոգեկան ուժերու ձգտում, իբրեւ ներքին ուժականութեան բորբոքում՝ պէտք է մեր ուշադրութեան արժանանայ, որպէս գործելակերպ՝ պէտք է մեզմէ ընդունուի եւ կիրարկուի, բայց միշտ եւ միայն մեր ազգային նպատակներուն ծառայելու եւ սատարելու համար:

Դիկտատուրան ներքին կարգապահութեան, հոգեկան քաոսի կարգաւորման դպրոց մըն է, անհրաժեշտ՝ առաւելապէս մեզի համար: Այս տեսակէտէն դիտելով մենք այն համոզումն ունինք որ եթէ նոյն իսկ դիկտատուրան գոյութիւն չունենար, կ'արժէր ստեղծել Հայուն համար: Ահա մեր պատասխանը բոլոր անոնց որ ափսոսանքով կուրծք կը ծեծեն ի տես ժողովրդապետութեան անկումին:

Դիկտատուրան կը մերժէ հանգստաւէտ կեանքը դարձնել մարդուն միակ իտէալը եւ այն կը նկատէ զայն որ կը խուսափի պայքարէ եւ զոհաբերելու ընդունակ չէ: Դիկտատուրան կը հաստատէ մարդկային հոգեկան թէ ֆիզիքական ուժերը իրենց գերագոյն յարումին հասցնել, կը կռանէ վտանգի դէմ ծառացող, մահը արհամարհող նկարագիրը, կեանքը կը պատկերացնէ իբրեւ շարժում, պայքար եւ նուաճում, իբրեւ ոյժի եւ կամքի յայտնաբերութիւն, իբրեւ խստապահանջ կարգապահութիւն:

Չէ՞ք կարծեր որ գերագանցօրէն դրական եւ օգտակար պիտի ըլլար, եթէ կեանքի այս ըմբռնումով տոգորուէր եւ առաջնորդուէր հայ երիտասարդ սերունդը:

Մեր ազգային ազատութեան պայքարը ամէնէն դժուարինն է եւ այսօր աւելի մեծ խոչընդոտներու առջեւ՝ քան երէկ: Տոկալու համար պէտք է հայ անհատը փոխուի հոգիով եւ մարմնով: Դիկտատուրայի կեանքի եւ կրթութեան ըմբռնումները պէտք է մեզ շահագրգռեն, որովհետեւ կրնան մեղմացնել մեր ընդոծին կեդրոնախոյս ձգտումները եւ օգնել սրբագրելու հայկական վատ անհատականութիւնը փոխարէն հաստատելով եւ զօրացնելով հաւաքական զգացումի գերակայութիւնը:

Միայն այս անկիւնէն դիտելով եւ բոլորովին զերծ կուսակցական որ եւ է մտահոգութենէ, պէտք է ողջունել ամէն շարժում որ կ'աւելցնէ ցեղին ֆիզիքական եւ հոգեկան դիմադրականութիւնը: Հայ արիական շարժումը, մարմնակրթական միութիւնները, ցեղակրօն կամ նման ոգեւորումները պէտք է մեր խանդավառ գուրգուրանքին արժանանան:

Հայ հոգին պէտք է անդրադառնայ, ծալլուի իր անցեալին վրայ, նետէ իր արմատները շատ հեռու, մեր պատմութեան անդունդին մէջ, պեղէ եւ գտնէ յոյզերու եւ յոյսերու նոր ակեր եւ անցեալի խորունկ ընդերքէն ծծէ կենսունակութեան նոր աւիշ՝ վաղուան պայքարին համար:

Գաղթահայի այդ անհրաժեշտ հոգեկան յեղափոխութեան մէջ մեծ պիտի ըլլայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերն ու պարտականութիւնը, որովհետեւ հայ ազատագրութեան այլեւս բիւրեղացած պայքարի – պետականութեան կառուցումի – առաքելութիւնը այսօր դարձեալ իր ուսերուն վրայ կը ծանրանայ:

Աւելի քան անհրաժեշտ է ան այսօր, որովհետեւ միակ ճշմարիտ ընդունարանն է ցեղին հաւատքին եւ պայքարի կամքին: Ցեղին առաքինութիւնները, հալածուած եւ ուրացուած, փախուստ տուեր եւ ճորէն ապաստան գտեր են Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ: Եթէ Դաշնակցութիւնը կարենայ համբերել եւ տոկալ, եթէ կարենայ իրեն աւանդ ձգուած երկրի ոգիով տոգորել հայ զանգուածները եւ աւելցնել անոնց սպասումի ու դիմադրականութեան ուժը, ինքնին քաղաքական–պետական կարեւոր գործ կատարած կ'ըլլայ եւ բաւական՝ ըլլալու թեան դատապարտելու բոլոր այն դատալիքները որ կը կարծեն թէ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այլ եւս անելիք չունի»:

Որքա՜ն անելիք ունի ան...

Աշխարհի լեռներուն մէջ բանտուած՝ հայրենի տարագիր այլ անմեռ ոգին է ան, ոգի նուիրական, ուխտ սրբազան, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն,— որ սպասումի գալարումներու մէջ կը կրծէ իր աքսորականի շղթաները...

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

(Վերջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 10 յուլիս.— Լիբանանն ալ, Մերձաւոր Արեւելքի միւս ժողովուրդներուն հետ՝ բաժնեց դառնութեան բաժակը, երկար ժամանակ թրքական բռնապետական կառավարութեան: Լիբանանը սակայն, բաղդատաբար աւելի շուտ ստացաւ կիսանկախ վիճակ մը 1860ին, շնորհիւ օտար միջամտութեանց: Եւ այդ թուականէն արդէն, Լիբանան կը դառնայ մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքի համար կրթութեան վառարան մը իր երկու համալսարաններով (ֆրանսական եւ ամերիկեան) եւ բարձրագոյն վարժարաններով:

Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ վայելելով շատ աւելի անկախ վիճակ մը, Լիբանանը կը գտնենք օժտուած բազմաթիւ բարձրագոյն վարժարաններով երկու համալսարաններուն կողքին, եւ հանրօգուտ հաստատութիւններով որոնք ժողովուրդին կենցաղը բարւոքելու, ժողովուրդը բարձրացնելու կոչումն ունին:

Պատերազմէն առաջ, Թրքահայութիւնը, Պոլսէն ետք, իր ուսանողութիւնը կը ղրկէր Լիբանան – Պէյրութ մասնագիտական ու բարձր ուսումի համար: Իսկ, պատերազմէն յետոյ Լիբանանը լայնօրէն բացաւ հայութեան բեկորներուն առջեւ ոչ միայն իր կրթական հաստատութեանց դռները, այլեւ գրկաբաց ընդունեց մեր տարագիրները, անոնց հետ բաժնելով իր զաւակներուն հացը:

Հայութիւնը անշուշտ, չմնաց այն վիճակին մէջ ինչպէս որ հասած էր այս հիւրընկալ ափերը: Առաջին օրէն իսկ, Հայը ի գործ դնելով իր բոլոր ջանքերը, ունեցաւ ընտանիքին բաւելու չափով նիւթական անկախ վիճակին զուգահեռ եկեղեցիներ (շատերը տախտակաշէն) եւ անոնց կողքին դպրոցներ:

Դժուար է անշուշտ, թղթակցութիւնով մը պարզել մեծ գաղութի մը ամբողջ պատմութիւնը: Այս անգամ պիտի ջանամ ներկայացնել ամփոփ պատկերը մեր դպրոցներուն, երբ անոնք կը փակեն 1934ի դպրոցական տարեշրջանը:

Լիբանանի գաղութին հետզհետէ ստացած բնականոն վիճակը, ամէն տարի ազգային նախակրթարաններէն դուրս եկող եւ անկէ օտար հաստատութիւններ դիմող աշակերտներուն սպառնացող վտանգը, մտահոգութեան սկսեր էր մատնել մեր ազգային շրջանակները: Իբրեւ մէկ արդիւնքը այդ մտահոգութեան, 1929ին, Պէյրութի մէջ բացուեցաւ Հայ Ճեմարանը Համազգայինի ջանքերով: Մասնաւորաբար մեր գաղութին համար Հայ Ճեմարանը մեծ պահանջ մըն էր եւ է, երբ օտար դպրոցներ իրենց հազարումէկ շլացուցիչ կողմերով դռները բաց աշակերտի կը սպասեն: Պէտք է լաւ ըմբռնենք թէ այդ վարժարանները, սկսած համալսարաններէն մինչեւ յետին դպրոցը այս կամ այն միսիոնարական հաստատութեանց կողմէ բացուած են եւ որոշ նպատակներով: Այս հարկադրանքին տակ, պահանջ մըն էր, կ'ըսենք, Հայ Ճեմարանի մը գոյութիւնը: Եւ ան իրացուեցաւ 1929ին, ղեկավարութեամբ երկու վաստակաւորներու, Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի որոնց շունչին տակ ահա, հինգ տարիներէ ի վեր, հայ տղաք ու աղջիկներ կը դաստիարակուին: Պարզ է որ երկուքը առանձին չեն: Անոնք ունին աշակերտներ ալ, բոլորն ալ երիտասարդ ուժեր, որոնք իրենց կոչումին գիտակցութեամբ կուտան ինչ որ ունին, ինչ որ կրնան:

Այս տարի, Հայ Ճեմարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ յունիս 24ին, Ճեմարանի սրահին մէջ: Ներկայ էր ընտիր բազմութիւն մը:

Պ. Շանթ, Ճեմարանին տնօրէնը, գրաւոր զեկուցում մը տուաւ, ներկայացնելով մանրամասնութեամբ Ճեմարանի ուսուցչական կազմը, պիտանէն, աշակերտական կարգապահութիւնը, անոնց տարուած խնամքը եւն. եւն.:

Զեկոյցէն ետք, բեմ եկաւ Համազգայինի խնամակալ մարմնի նախագահ Պ. Գասպար Իփէքեան որ իր խանդավառ խօսքերով շեշտեց.— Համազգայինը կը մնայ, կ'ապրի, որովհետեւ անոր շուրջ հաւաքուողները բոլորն ալ գաղափարական մարդիկ են: Հոն ոչ ոք նիւթական կը փնտռէ, այլ գաղափար եւ գաղափարի կապը անքակտելի է:

Հանդէսին վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն մը, որուն առարկաները կը բաղկանային տարուան ընթացքին աշակերտուհիներուն պատրաստած ձեռագործներէն:

Մենք այսքանով կը բաւականանք Ճեմարանով, յետագային պատեհ առիթով մը, հանգամանօրէն աւելի գրելու մեր դպրոցին, մեր Ճեմարանին մասին:

Տաղտկալի կը դառնար, մէկ առ մէկ, նկարագրել դպրոցներու ամավերջի հանդէսները որոնց բոլորն ալ առանց բացառութեան միեւնոյն յայտագրով կը կատարուին — տեղեկատուութիւն, բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ, վիճակահանութիւն եւն.: Մենք «Յառաջ»ի յարգելի ընթերցողներուն կուտանք կարելի եղածին չափ վիճակագրական մանրամասնութեամբ մեր երեք յարանուանութեանց դպրոցներու պատկերը: Նախ քան այդ ըսենք թէ Լիբանան ունի շուրջ 800,000 բնակչութիւն որուն 34,000ը Հայ են: Այս թիւերը կը ներկայացնեն միայն քաղաքացիները, օտարահպատակները դուրս ձգուած են:

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ.—

1.— Ս. Նշան վարժարան՝ 9 ուսուցիչ, 6 ուսուցչուհի, նախակրթարանի աշակերտութիւն՝ 110 մանչ, 80 աղջիկ, մանկապարտէզ՝ 65 մանչ, 57 աղջիկ, ընդամէնը՝ 312. տարեկան պիւտճէն 4705 սուրիական ոսկի (մէկ ս. ոսկ. = 20 ֆրանքի):

2.— Սահակեան վարժ. 11 ուսուցիչ, 6 ուսուցչուհի, աշակերտ 147 մանչ, 76 աղջիկ, մանկապարտէզը՝ 115 մանչ, 92 աղջ. ընդամէնը՝ 430:

3.— Մեսրոպեան վարժ. 5 ուսուցիչ, 5 ուսուցչուհի, աշակերտ 100 մանչ, 90 աղջիկ, մանկապարտէզը՝ 57 մանչ, 71 աղջիկ, ընդհ. 318: Տարեկան պիւտճէ 1875 ոսկի:

4.— Էշրէֆիէ, 6 ուսուցիչ, 5 ուսուցչուհի, աշակերտ 100 մանչ, 89 աղջիկ, մանկապարտէզ՝ 57 մանչ, 60 աղջիկ, ընդհ. 306: Տարեկան պիւտճէ՝ 1750:

5.— Հայաշէն՝ 2 ուսուցչուհի, մանկապարտէզ՝ 40 մանչ, 35 աղջ. ընդհ. 75: Տարեկան պիւտճէ՝ 225 ոսկի:

6.— Ռըմէյլ Ռուբինեան՝ 1 ուսուցչուհի, մանկապարտէզ՝ 15 մանչ, 14 աղջիկ, ընդհ. 29: Տարեկան պիւտճէ 236 ոսկի:

7.— Մազրաա, 1 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, նախակրթարան՝ 14 մանչ, 10 աղջ. մանկապարտէզ՝ 8 մանչ, 11 աղջ. ընդհ. 43: Տարեկան պիւտճէ՝ 311:

8.— Սին Էլ Ֆիլ, 1 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, նախակրթ. 10 մանչ, 13 աղջիկ, մանկապարտէզ՝ 12 մանչ, 14 աղջ. ընդհ. 49: Տարեկ. պիւտճէ՝ 245:

9.— Նուպարեան, 3 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, նախակրթ. 65 մանչ, 50 աղջ. մանկապարտէզ՝ 40 մանչ, 30 աղջ. ընդհ. 185: Տարեկան պիւտճէ՝ 955:

10.— Նոր Մարաշ 7 ուսուցիչ, 8 ուսուցչուհի, նախակրթ. 115 մանչ, 95 աղջ. մանկապարտէզ՝ 130 մանչ, 140 աղջ. ընդհ. 480: Տարեկան պիւտճէ՝ 2154:

11.— Նոր Սիս, 2 ուսուցիչ, 3 ուսուցչուհի, աշակերտ. 44 մանչ, 41 աղջ., մանկապարտէզ՝ 63 մանչ, 59 աղջ. ընդհ. 207: Տարեկան պիւտճէ՝ 750:

12.— Թրատի հող, 4 ուսուցիչ, 3 ուսուցչուհի, աշակերտութիւն նախակրթարանի 32 մանչ, 48 աղջիկ, մանկապարտէզ՝ 49 մանչ, 50 աղջիկ, ընդհանուր գումար 179: Տարեկան պիւտճէ 1063ուկէս ս. ոսկի:

13.— Նոր Ատանա, 2 ուսուցչուհի, աշակերտութիւն մանկապարտէզի՝ 26 մանչ, 22 աղջիկ, ընդհ. գումար 48: Տարեկան պիւտճէ՝ 170:

14.— Պաալպէք, 1 ուսուցչուհի, աշակերտութիւն մանկապարտէզի՝ 10 մանչ, 13 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 23:

15.— Ռայաք, 1 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, աշակերտ. նախակրթարանի՝ 8 մանչ, 7 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 16 մանչ, 12 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 43:

16.— Զահլէ, 5 ուսուցիչ, 3 ուսուցչուհի, աշակերտ նախակրթարանի՝ 65 մանչ, 59 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 62 մանչ, 43 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 229: Տարեկան պիւտճէ՝ 1787ուկէս:

17.— Ալէյ, 1 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, աշակերտ. նախակրթարանի՝ 15 մանչ, 10 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 13 մանչ, 14 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 52: Տարեկան պիւտճէ՝ 300:

18.— Պիքֆայա, 1 ուսուցիչ, աշակերտութիւն նախակրթարանի՝ 13 մանչ, 6 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 13 մանչ, 8 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 40: Տարեկան պիւտճէ՝ 266:

19.— Թրիփոլի, 4 ուսուցիչ, 5 ուսուցչուհի, աշակերտութիւն նախակրթարանի՝ 51 մանչ, 27 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 60 մանչ, 40 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 178: Տարեկան պիւտճէ՝ 1324ուկէս:

20.— Ճիպէյլ, 1 ուսուցչուհի, աշակերտ մանկապարտէզի՝ 18 մանչ, 20 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 38: Տարեկան պիւտճէ՝ 218ուկէս:

21.— Ղազիր, 1 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, աշակերտ նախակրթարանի՝ 17 մանչ, 5 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 12 մանչ, 14 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 48: Տարեկան պիւտճէ՝ 300:

22.— Ճունի, 1 ուսուցիչ, 2 ուսուցչուհի, աշակերտ. նախակրթարանի՝ 24 մանչ, 21 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 22 մանչ, 27 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 94: Տարեկան պիւտճէ՝ 457:

23.— Պաթրուն, 1 ուսուցչուհի, աշակերտ նախակրթարանի՝ 6 մանչ, մանկապարտէզի՝ 6 մանչ, 8 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 20: Տարեկան պիւտճէ՝ 115:

24.— Սայտա, 1 ուսուցիչ, 1 ուսուցչուհի, աշակերտ. նախակրթարանի՝ 19 մանչ, 23 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 11 մանչ, 12 աղջիկ, ընդհ. գումար 65: Տարեկան պիւտճէ 348:

25.— Սուր, 1 ուսուցիչ, աշակերտ նախակրթարանի՝ 4 մանչ, 7 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 3 մանչ, 6 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 20: Տարեկան պիւտճէ՝ 90:

26.— Մերճայուն, 1 ուսուցիչ, աշակերտ. մանկապարտէզի՝ 9 մանչ, 6 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 15: Տարեկան պիւտճէ՝ 141:

Գումար՝ 66 ուսուցիչ, 61 ուսուցչուհի, աշակերտ. նախակրթարանի՝ 959 մանչ, 757 աղջիկ, մանկապարտէզի՝ 932 մանչ, 878 աղջիկ, ընդհ. գումար՝ 3226: Տարեկան պիւտճէ՝ 19785 սուրիական ոսկի:

ԿԱԹՈԼԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՆ ԵՆ

1.— Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Էշրէֆիէի թաղամաս, Յիսուսեան հայրերու հսկողութեան տակ, 500 աշակերտ, 8 մնայուն եւ 5 այցելու ուսուցիչներով:

2.— Նոյն վարժարանի աղջկանց բաժինը, Սէնթ Ֆամիյի մայրապետներու հսկողութեան տակ, 560 աշակերտուհի, 10 ուսուցչուհիներով:

3.— Նոր Մարաշ, 200 երկսեռ աշակերտութիւն, 5 ուսուցչուհի:

4.— Ս. Եղիա, քաղաքին մէջ, 80 աշակերտ, 4 ուսուցիչ:

5.— Անարատ յղութեան քոյրերու Հոփիփմեանց երկու վարժարանները քաղաքին մէջ, 250 աշակերտուհիներով:

6.— Մազրաա 45 աշակերտ, 2 ուսուցչուհիներով:

ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

1.— Կեդրոնական վարժարան, Էշրէֆիէ, 610 աշակերտ, 28 ուսուցիչ-ուսուցչուհի: Այս վարժարանի միւս ճիւղերն են.—

Ա. Զէյթունիէ (Հայկաշէն)

Բ. Նոր Մարաշ

Գ. Էյպէզ (Քէմր)

2.— Նոր Հաճըն (Քէրամէնեան):

3.— Հայ Աւետարանական վարժարան, քաղաքին մէջ:

4.— Աւետարանական բարձրագոյն վարժարան քաղաքին մէջ:

Բողոքական համայնքին պատկանող վարժարաններու աշակերտութեան մօտաւոր թիւն է 1100: Ստոյգ թիւը չենք գիտեր, որովհետեւ այս վարժարանները ներկայացնող որ եւ է մարմին գոյութիւն չունի որուն կա[...] րենայինք դիմել մանրամասն տեղե[...] կութիւններու համար:

Այսքանը՝ իբրեւ դպրոցներու ա[...] տաքին պատկեր: Հիմա քննենք ն[եր]քինը: Բացի մէկ–երկու վարժարաններէ, միւսները տախտակաշէն [...] չոր գետիններ երբեմն առանց ն[...] րանի, առանց դասարաններու դա[...] դատ բաժանումներու, բոլոր աշակերտութիւնը կը հաւաքուի մէկ [ս]րահի մէջ, ամէն անկիւն դասա[րան] մը կազմելով: Տնտեսական տագնա[պը] ծանրօրէն կը ճնշէ ժողովուրդը [...] տակէ առաջին անգամ կ'ազդուի դպրոցը որ զրկուած որ եւ է հասու[...] բեր կալուածէ, կառավարական [օ]ժանդակութենէ, բոլորովին կապուած [...] տարեթոշակներու շատ վտիտ եկամուտին: Իսկ այդ եկամուտ ուսու[...] ցիչներուն ամսականներուն կէսը [...] գոցեր, ո՛ւր մնաց շինութիւնն[երու] բարելաւումները... գրեթէ ամէն դպրոց (մեր խօսքը ազգային վարժարաններուն մասին է), հակառա[կ] նպաստ այս կամ վարժարանի ս[...] քուած հանդէսներու, վիճակահա[...] նութեանց, տրուած ներկայացումներու [...] դարձեալ տարուան վերջը կ'ունե[նայ] քանի մը հարիւր սուրիականի [...] մը: Ուսուցիչները առանց վարձատրութեան կը մնան եւ կը սպասեն [...] յաջորդ տարեշրջանին գանձելու [ի]րենց ամսականները:

Կաթոլիկ եւ բողոքական համայ[նք]ներու պիւտճէի խնդիրը չենք կա[ր]ծեր թէ մերինին չափ ծանր է: Անո[նք] այսպէս կամ այնպէս եօլա կ'երթա[ն]:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷ[Ջ]

ՄՈՒՍՈՒԼ.— Իր երկրորդ հանդ[էս]ով որ տեղի ունեցաւ Ազգ. վարժ[ա]րանի շրջափակին մէջ, Հ. Կ. խնամ[ակ]ալութիւնը իր Ա. տարեդարձը տօ[...] նեց յունիս 17ին:

Ժամանակէն առաջ լեցուած էր [...] մակիր բազմութիւն մը: Գրիգոր [...] Հանայ, որուն հանդէսին նախագա[հ]ական բացման խօսքով վեր հանեց Միու[...] թեան օգտակարութիւնը եւ ժողովուրդը հրաւիրեց դէպի համերա[շ]խութիւն եւ եղբայրասիրութիւն: [...] ուագասիրացի օգնութեամբ հանդէ[սը] բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով [...] հանդիսականներու կողմէ ընդու[...] ունեցաւ յոտնկայս:

Նուագախումբի ընկերակցութեա[մբ] մեներգեցին օրիորդներ Արմինէ Կի[...] լիգեան, Ալիս Զօպանեան, Պ. Թո[...] Թուլ Եարմեան: Արտասանութիւ[ն] եղան Պ. Պ. Անդրանիկի, Յակոբի [...] ուրիշներու կողմէ:

Օրուան բանախօսը Տիկին Սի[...] Գանձապետեան, խիստ գեղեց[իկ] ճառով վեր հանելով Հ. Կ. խնամ[ակ]ալութեան օգտակարութիւնը, շե[շ]տեց.— «Մենք մեծահարուստներ[ու] սեղանին փշրանքներուն չէ որ պէ[տք] ունինք, մենք կ'ուզենք այրիին [լու]ման, աղքատին անանն (մանր դրամ[ը]). Մեր ընկերները պէտք է գիտնա[ն] հազար դժուարութիւններով հաւա[ք]ուած այս լումաները դրամատուն[ի] մէջ պահ տրուելու համար չեն, այլ [ա]նոնցմով ուղղակի մեր աչքերու ա[ռջեւ] թափուած աղի արցունքներ պիտ[ի] սրբուին ու թշուառութիւններ պիտ[ի] մեղմացուին»:

Յետոյ յուզիչ դրուագներ բեր[ելով] անցեալէն եւ ըսաւ.— «Միութիւն[ը] որբին, աղքատին, եւ անպաշտպա[ն] հայրը: Մարդ իր այլասիրութեա[ն] եւ զոհողութեան ոգիովն է որ մ[...] ուտող, խմող եւ իրեն պէս բազմաց[ող] անասուններէն կը զանազանուի: Մ[...] խելքով չհպարտանանք, շատ անգա[մ] ներ մարդ իր իմացականութիւն[ը] խելքը ի չարը գործածելով անասու[ն]ներէն աւելի կը ստորնանայ: Ա[...] ամիս 40 ֆրս. տալու համար ոչ[...] չըսեր թէ ես աղքատ եմ, ես կա[...] չեմ: Շատ չնչին զոհողութիւններ[ով] 4ական ֆրս դանձանակի մը մէջ ձ[գե]լով ամսագլխուն արդէն պատր[աստ] կ'ըլլայ ամսավճարը»:

Դաշտային պահուն պաղպաղակ[...] հիւրասիրութիւններ ըլլալէ յետ[ոյ] ներկայացուեցաւ «Քինախնդիր ծ[...] ուան» քրքջալից զաւեշտը:

Հանդէսը վերջացաւ Տոքթ. Գ. Մ[...] հակեանի փակման ճառով եւ «Բ[...] Փորոտան»ով: Այսառթիւ չորք[...] նուէրներ եղան:

Ճիշդ մէկ տարի է որ Հ. Կ. խնա[մ]ակալութիւնը իր կարելին կ'ընէ կա[...] րօտ ընտանիքներուն, չքաւոր աշակերտութեան եւ եկուոր հայրենակից[...] ներուն օգնութեան հասնելով:

⁂ 1931—32էն ի վեր կրթակա[ն] գործը անմխիթար վիճակ մը կը [...]

կայացնէ, իբրեւ հետեւանք ազգ. իշխանութեան եւ հոգաբարձուներու ապիկարութեան եւ կամայականութեան։ Ձեմ ուզեր «Յառաջ»ի սիւնակները լեցնել զզուելի մանրամասնութիւններով։ Ինքնակոչ վարիչները անտեսեցին բոլոր բողոքները մինչեւ այս տարի։ Հետեւա՞նքը.—

Աշակերտութեան թիւը որ կը հասնէր 250ի եւ որ 933—34ին բարձրանալու էր 300—320ի, այժմ իջած է 200—220ի։ Կրթական մակարդակը այս տարի աւելի իջաւ։ Եւմաացոյցը խոշոր բաց մը ունի եւ հոգաբարձուները այժմ ապաւինած են բարեգործական պատահական օգնութեան։

ՋԵՐՄԱՋՈՐՑԻ

ՀԵԼԼԷՆՆԵԻԹՈՒՐՔ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

«Լավօրօ Ֆաշիսթա» իտալական թերթը Սելանիկէն ստացած է հետեւեալ մանրամասնութիւնները Թուրքեւ հելլէն զինակցութեան մասին, զոր տորագրած են զինակից կողմերու սպայակոյտերուն պետերը։

Այսպէս, առաջադրուած է նախ զինուորներ տարածել հելլէն հողին վրայ՝ Սթրումայի երկայնքին, Թուրքիա պիտի ուղարկէ 7 հետեւակազօրքի վաշտեր, 2 թնդանօթաձիգներու գունդեր, եւ 3 օդային խումբեր։ Երկրորդ տարածում հելլէն հողին վրայ՝ Կէվկէլիէն անդին, Վարտարի երկայնքին, դէպի Սելանիկ ուղղութեամբ, Թուրքիա պիտի ուղարկէ 4 հետեւակազօրի վաշտեր, մէկ թնդանօթաձիգներու գունդ եւ 5 օդային խումբեր։ Երրորդ Յունաստան պատրաստ է տրամադրել իր ամբողջ նաւատորմը։ Համաձայն Գ. առաջարկութեան, պէտք է որ հելլէն ընդծովեաները կեդրոնանան Պորոսի՝ Քաոսի ծոցը, իսկ հելլէն մնացեալ տորմիղը՝ Աստալիա եւ Մերսին։ Իզմիրի ծոցը պիտի պաշտպանուի բացառապէս թրքական նաւատորմին կողմէ։

«Լավօրօ Ֆաշիսթա» թերթը, տալէ յետոյ այս տեղեկութիւնները, կ՚աւելցնէ.— Ինչպէս բսած ենք ուրիշ առթիւ ալ, Պալքանեան ուխտին կցուած համաձայնագրի 4րդ յօդուածը կը նախատեսէ որ՝ «դաշնագիր բարձր կողմերը կը պարտաւորուին կնքել համաձայնութիւններ որոնք պիտի համապատասխանեն այս նպատակներուն, որոնց իրագործման կը ձգտի յիշեալ ուխտը»։

Երկրորդ գաղտնի համաձայնագիրը ստորագրուած է Պեկրատ 27 մարտ 1934ին, Գ. Եթխիշի գրասենեակին մէջ, Թուրքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ դեսպաններուն կողմէ ինչպէս եւ ներկայութեանը՝ Եուկոսլաւիոյ բանակին սպայակոյտի պետին եւ Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ սպայակոյտերու ներկայացուցիչներուն, կը նախատեսէ ճշգիւ կատարել այն պարտականութիւնները զորս կողմերը ստորագրած են ուխտերով եւ առաջին համաձայնագրով։

Բնականաբար, պէտք է սպասել որ հերքումը, ըստ սովորութեան պիտի գայ՝ «Օրիէնթ» գործակալութեան տուած այս լուրին։

Հեգնանքը մէկ կողմ։ Հետաքրքրական է հաստատել թէ Ալէքսանդր թագաւորը՝ վաւերացուցած է պալքանեան ուխտը Եուկոսլաւեան սահմանադրութեան 65րդ յօդուածին հիմքով, որ թագաւորը կ՚արտօնէ զանց առնել խորհրդարանը խիստ քաղաքական դաշնագրեր կնքած ատեն։ Աւելցնենք որ այդ ուխտը վաւերացուած է Ռումանիոյ մէջ եւս թագաւորական հրովարտակով։ Իրականին մէջ, Ալէքսանդր թագաւորը ուզած է խույս տալ խորհրդարանին մէջ այդ մասին վիճարանելէ, որումիջոցին, թերեւս երեւան պիտի գային ուխտին բոլոր վտանգաւոր հանգամանքն ու անկանոնութիւնները։ Պուլկարիա կցուած չըլլալով այդ ուխտին, ուխտը արժէք չունի այն նպատակին համար զոր պաշտօնապէս կը հետապնդէ։ Բայց եթէ ենթադրենք որ Պուլկարիա պէտք է միանայ այդ ուխտին, Յունաստան եւ Թուրքիա ուժգնօրէն պիտի ցնցուին, որովհետեւ սլաւեան տարրերը պիտի ուժեղանան պալքաններուն մէջ։ Միւս կողմէ, Թուրքիա զերծ է ամէն տեսակ պարտադրութենէ, այն պարագային, երբ արտապալքանեան պետութիւնը որ պիտի հովանաւորէ որ եւ է պալքանեան պետութիւն մը, պիտի ըլլայ Ռուսիան։ Իսկ Յունաստան որ եւ է յանձնառութենէ զերծ է, երբ արտապալքանեան պետութիւնը ըլլայ Իտալիան։

Սելանիկի մեր թղթակիցը կը գրէ նաեւ թէ — կը շարունակէ «Լավօրօ Ֆաշիսթա»,— կայ անվստահութիւն մը, Յունաստանի մէջ, դէպի Եուկոսլաւիան եւ Պուլկարիան։ Իսկ Թուրքիա նոյն անվստահութիւնը կը տածէ դէպի Միջերկրականեան պետութիւն մը։ Եթէ աշխարհագրական կացութիւնը քննենք, պիտի կարենանք տեսնել որ արդէն իսկ ծանօթ դաշնագրին առաջին առաջադրութիւնը կը ձգտի դէմ դնել պուլկարական հաւանական թափանցման մը՝ Սթրումայի երկայնքին, դէպի Եգէական, մինչ երկրորդ առաջադրութիւնը նըկատի ունի հիւսիսէն գալիք թշնամական հոսանք մը՝ Վարտարի երկայնքին՝ դէպի Սելանիկ։ Նման առաջադրութիւն մը կը շահագրգռէ Եուկոսլաւիան, որ, սակայն, զինակիցն է Յունաստանի հետ Թուրքիոյ՝ պալքանեան ուխտով։ Գալով երրորդ առաջադրութեան, կ՚երեւի թէ թուրք սպայակոյտը կը նախատեսէ անգլիական կամ իտալական յարձակում մը։

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, Ֆրանսայի մէջ սնանկութիւնները տակաւ կ՚աւելնան։ Այս տարուան առաջին վեցամսեակին 7798 սնանկութիւն եղած է, մինչ անցեալ տարի նոյն շրջանին 7215 էր անոնց թիւը։ Ուրեմն անցեալ տարուան վրայ 100ին 40 աւելցած է, ինչ որ անհասկնալի կը թուի, նկատելով որ վերջին ամիսները գործերու մէջ թեթեւ բարւոքում մը կը նշմարուէր։ Ամէնէնաւելի վրնասուողներն եղած են շինուածական գործերը, պանդոկները, ճաշարաններ, հագուստի գործը եւն.։

Մինչ Ֆրանսայի մէջ այսպէս ծանր է կացութիւնը, ընդհակառակն միւս երկիրներու մէջ սնանկութիւնները կը պակսին։ Ֆրանսայի մէջ մարտ ամսուան ընթացքին 200 սնանկ աւելի եղած է, մինչդեռ Անգլիոյ մէջ նոյն ամսուան 486էն իջած է 336ի, Շուէտի մէջ 446էն 271ի, Քանատայի մէջ 190էն 140ի, Հոլանտայի մէջ 480էն 408ի, Գերմանիոյ մէջ 467էն 274ի, Ձեխոսլովաքիոյ մէջ 575էն 281ի Մ. Նահանգներու մէջ 1948էն 1102ի, եւ Իտալիոյ մէջ 1020էն 697ի։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌՋԵՒՈՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ։ Կազմեց՝ Վարդան Գէորգեան։ Տպ. «Հրազդան»։ 1934. Պէյրութ։ 1335էջ։ (Կը պարունակէ նաեւ դիցաբանական եւ յատուկ անուններ, քերականական ծանօթութիւններ եւ այլն)։ Գին 25 ֆր.։ (Լաթակազմ 30 ֆր.)։ Դիմել.— Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban)։

Հանրօգուտ շինութիւններ Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց ծրագրուած նոր շինութեանց մասին.—

Ա.— Պաղտատի գծին երկարումը Թէլ Զիուանէն Իրաքեան սահմանը։

Բ.— Ելեկտրական երկաթուղիի մը ուսումնասիրութիւնը Պէյրութի եւ Դամասկոսի միջեւ։

Գ.— Դամասկոս – Պաղտատ ճամբուն բարւոքումը։

Դ.— Հոմսի փակոցին բարձրացումը։

Ե.— Հալէպի եւ Դամասկոսի օդակայաններու կարգադրութիւնը։

Պաղտատի գծին երկարաձգման աշխատանքները, բաժնուած չորս մասի, յանձնուած են տեղացի յանձնակատարներու, որոնք կը գործածեն 1500 աշխատաւորներ։ Շէնքերու աշխատանքները նմանապէս սկսած են։ Երկաթուղին գետեղումը պիտի սկսի օգոստոս 15ին եւ գնացքները պիտի կրնան անցնիլ դեկտեմբերի վերջը։

Գալով Պէյրութ – Դամասկոս ելեկտրական երկաթուղիին, ուսումնասիրական աշխատանքները հողին վրայ վերջացած են։ Այժմ կը գնահատուի ըլլալիք ծախքը։

Դամասկոս – Պաղտատ ճամբուն աշխատանքները պիտի վերջանան այս աշնան։

Հոմսի փակոցին բարձրացումին աշխատանքները նուազագոյնը պիտի դըրուին օգոստոս 25ին, ոռոգելով 15,000 հէքթար հող։

Հալէպի եւ Դամասկոսի օդակայաններու նախագիծերը այժմ կ՚ուսումնասիրուին եւ վերջանալու վրայ են։ Անոնց գործադրութիւնը կը նախատեսուի օգոստոսի վերջին համար։

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Զատիկեանի եւ Անդրէասեանի վկայութիւնները

(13ՐԴ ՆԻՍՏ, 28 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

—Քեզի հարցում եղա՞ւ թէ Դաշնակ ես։ = Ոչ։ — Այս տեսակ հարցումներ ո՞ւր եղան։ = Այդ տեսակ հարցումներ ոստիկանատան մէջ եղան եւ ոչ թէ դատախազին գրասենեակը։

Գ. Շերիտըն կրկին քննեց Միրիճանեանը եկեղեցւոյ մէջ Թափօրի սկսելու մասին, յիշեց Գավաֆեանը։

— Այդ ատեն դուն զարկի՞ր սրբազանին։ = Ոչ։

— Գավաֆեան կ՚ըսէ թէ ըսներ ես ձեռքէն արգիլելու համար։ = Ոչ։

— Եկեղեցւոյ մէջ որ եւ է մէկուն զարկի՞ր։ = Ոչ։

— Եկեղեցիէն դուրս ո եւ է մէկուն զարկի՞ր։ = Ոչ։

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Եկեղեցիէն դուրս չփախա՞ր։ = Ոչ։ — Դուն չինկա՞ր։ = Սանդուղին վրայ ինկայ եւ ամէն մարդ ինկաւ։

Այսպէս կարծես մրցում մը սկսաւ պաշտպան փաստաբանին եւ դատախազին միջեւ քննելու եւ հարցաքննելու Միրիճանեանը, որ կը թուէր փութկոտ էր իր պատասխաններուն մէջ եւ եկեղեցւոյ թափօրի նկարագրութեամբ պահ մը չփոթութեան մատնեց դատախազը։

ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 29 յունիս.— Երէկ, հինգշաբթի, կէսօրէ առաջ վկայի բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Միհրան Զատիկեան, որ ծերակուտական Շերիտընի հարցումներուն տուաւ սա պատասխանները։

— Անունդ եւ մականունդ։ = Միհրան Զատիկեան։ — Ո՞ւր կը բնակիս։ = Քլիֆթըն, Ն. Ճ.։ — Քանի՞ տարեկան ես։ = 30 տարեկան։ — Քանի՞ տարիէ ի վեր այս երկրին ես։ = 14 տարի։ — Ի՞նչ է զբաղումդ։ = Լուսանկարիչ (ֆօթօ էնկրէյվըր)։ — Ամուսնացա՞ծ ես։ = Այո։

— Զաւակ ունի՞ս։ = Ոչ։ — Ի՞նչ կուսակցութեան կը պատկանիս։ = Դաշնակ եմ։— Ո՞ր կոմիտէին։ = Ֆիթերսընի կոմիտէին։ — 1933 դեկտ. 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցի՞ն էիր։ = Այո։ — Որո՞ւ հետ գացիր։ = Մինակ էի։ — Այս ամբաստանեալներու աթոռներուն վրայ գտնուողներէն ո՞րոնք կը ճանչնայիր։

= Բացի Անդրէասեանէն միւսները չէի ճանչնար։

— Եկեղեցւոյ մէջ ո՞ւր նստած էիր։ = Խորանէն սկսեալ 10րդ նստարանը։ — Այդ օրը տեսա՞ր եկեղեցական թափօրը։ = Տեսայ թափօրին երգչախումբը։ — Լսեցի՞ր հօն թէ կին մը վկայեց քու մասիդ թէ խօսքեր ըսեր ես ամերիկեան եւ հայկական դրօշակներու մասին։ = Լսեցի։

— Ո՞ւր եւ ե՞րբ տեղի ունեցաւ այդ տեսակ խօսակցութիւնը։ = Լէքօփաթեան, Ն. Ճ. Արօ Գաբրիէլեանի ամարանոցը, 1933 օգոստոսին։

— Դուն հակառակ բան մը ըրի՞ր ամերիկեան դրօշակին դէմ։ = Բնաւ երբեք։ — Հապա խօսքը ինչի՞ մասին էր։ = Հայկական եռագոյնի։

— Ո՞ւր տեղի ունեցաւ խօսակցութիւնը։ = Խոհանոցին մէջ։

— Բառերով կամ իմաստով դուն ըսի՞ր «երբ ամերիկեան դրօշը վեր կը բարձրացնես սիրտս դառնօրով կը խոցեն»։ = Ոչ։

—Ըսի՞ր թէ «առաջնորդը ինչո՞ւ թիկնապահ կը պահէ»։ = Չէի գիտեր թէ անիկա թիկնապահ ունէր։

— Անկէ առաջ քանի՞ անգամ տեսած էիր այդ կինը՝ Ճէյմիլի Տէմիրճեանը։

= Մէկ անգամ նոյն տեղը, տարի մը առաջ։

— Ըստ այդ կին վկային դուն ըսի՞ր թէ «եթէ թիկնապահով չպատի պիտի սպաննեմ զինքը»։ = Ես քննադատեցի սրբազանին վերաբերումը դրօշին հանդէպ, բայց ուրիշ խօսք չըսի։

— Ըսէ երդուեալներուն եւ դատաւորին թէ թափօրը սկսելուն ի՞նչ տեսար։

= Երբ թափօրը սկսաւ կանգնած էի, երգչախումբը անցաւ իմ քովէն, երբ յանկարծ աղմուկ մը փրթաւ, որուն հետեւեցաւ հրմշտուք մը։ Ետեւս դարձայ, մէկը զարկաւ ինծի, ես ալ զարկի, եւ ուրիշներ ալ սկսան զարնել։ Մէկը բռնեց օձիքս ։Ինքզինքս ազատելով՝ ուզեցի դուրս ելլել եւ ելայ։

— Դուրս ելլելու ատեն մէկը գաւազանով զարկա՞ւ քեզի։ = Ոչ։

— Գլխուդ վրայ վերք ունէի՞ր։ = Չունէի։ — Ե՞րբ դատախազի գրասենեակը գացիր։ = Յունուար 18ին։

— Հոն յայտարարութիւններ ըրի՞ր։ = Դատախազին ըրի։

— Ինչո՞ւ ըրիր, պատճառ մը ունէի՞ր։ = Վախցայ։

— Ինչո՞ւ վախցար։ = 1934 յունուար 17ին տունս պաշարեցին կէս գիշերին 6 ոստիկաններ եւ գաղտնի ոստիկաններ, ատրճանակներով, երբ փիժամայով էի։ Երկրորդ իմացած էի որ կը ծեծեն։

— Երբ Նիւ Եորքի ոստիկանատունը տարին Նիւ Ճըրզիէն, հոն մնացի՞ր։ = Ոչ։ զիս ազատ ձգեցին յաջորդ օրը ժամը 10ին Գ. Քոհէնի գրասենեակը երթալու համար։ — Ոստիկանատան մէջ ի՞նչ ըրին։ = Ոստիկանատան մէջ Հայեր կային։ — Ի՞նչ ըրին անոնք։ = Ինծի դէմ կ՚ուզէին անպատճառ բան մը գտնել եւ ամբաստանել։

— Այդ պարագան այն ատեն ո եւ է մէկուն ըսի՞ր։ = Ըսի գաղտնի ոստիկան Սըլըվընի։

Գ. Շերիտըն դատարանի մունետիկներէն մէկուն յանձնարարեց դրսէն կանչել գաղտնի ոստիկան Սըլըվընը, որ խսկոյն եկաւ ներկայացաւ իր պարթեւ հասակով, գեղեցիկ կազմով ու դէմքով, ճշմարիտ «գերմարդ» մը։

Գ. Շերիտըն հարցուց ընկ. Զատիկեանի թէ ա՞յս էր իր ըսած մարդը եւ ստացաւ հաստատական պատասխան։

— Ինչո՞ւ եկեղեցի գացիր։

= Իմացայ որ արքեպիսկ.ը պիտի պատարագէր։ — Հետդ դանակ ունէի՞ր։ = Ոչ։

— Դանակ տեսա՞ր եկեղեցիին մէջ։ = Ոչ։ — Տեսա՞ր մէկը որ դանակ զարնէր սրբազանին։ = Ոչ։

— Լսեցի՞ր հոս որ Համփալեան անունով անձը վկայեց թէ «Զատիկեան ձախ կողմն էր, բայց տեսայ որ աջէն զարկաւ»։ — Եկեղեցիին մէջ տեղդ փոխեցի՞ր։ = Ոչ։ — Աջ կամ ձախ կողմէն զարկի՞ր սրբազանին։ = Ոչ։

— Լսեցի՞ր Անդրանիկ Տէստէեանի վկայութիւնը, որուն համաձայն երկու ձեռքերովդ սրբազանին դէմ դրեր ես եղեր։ = Այո։ — Լաւ, այդպէս ըրի՞ր ձեռքերդ սրբազանին դէմ։ = Ոչ։

—Այդ մարդը գաւազանով զարկա՞ւ քեզի։ = Ոչ։ — Գլխուդ վրայ սպի ունի՞ս։ = Ոչ։

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԶԱՏԻԿԵԱՆ

— Դուն ֆօթօ էնկրէյվըրներու միութենէն չաբաթական վճար կը ստանաս, չէ՞։ = Այո։ — Ինչո՞ւ դեկտ. 29ին կինդ ղրկեցիր որ գրասենեակէն առնէ քու շաբաթական վճարդ։

= Ականջս ուռած էր եւ կինս ղրկեցի։ — Երբ Գ. Քոհէնի օֆիսն էիր, որ եւ է մէկը ծեծի սպառնալիք ըրա՞ւ քեզի։ = Ոչ։

— Երբ Նիւ Ճըրզիի ոստիկանատունը գացիր, նեղութիւն մը տուի՞ն քեզի։ = Ոչ։ — Երբ Նիւ Եորքի ոստիկանատունը տարուեցար յունուար 17ին, քեզ ազատ չձգեցի՞ն։ = Ազատ ձգեցին։

— Հապա ինչո՞ւ ստեցիր ոստիկանութեան։ = Մեծէն վախցայ։

— Ինչէ՞ն գիտէիր որ պիտի ծեծեն։ = Կարդացի։

— Ո՞ր թերթին մէջ կարդացիր, կրնա՞ս ըսել։ = Կարծեմ իմացայ։

— Եթէ ոստիկանութենէն վախցար, Գ. Քոհէնէ՞ն ալ վախցար։ = Ոչ։

— Հապա ինչո՞ւ անոր ալ ստեցիր։ = Անգամ մը ոստիկանութեան սուտ խօսելէս ետք, անոր ալ սուտ ըսի։

—Հիմա կը խօսի՞ս ճշմարտութիւնը։ = Այո։ — Համփալեանը եկաւ վկայեց թէ դուն զարկեր ես արքեպիսկոպոսին, ճի՞շդ է։ = Ոչ սուտ է։

— Վկային սուտ խօսիլը լա՞ւ է։ = Գէշ է։ — Դո՞ւն ինչու ստեցիր։

= Երկիւղ կրեցի։

— Երբ վկան կը ստէ՝ գէշ է, երբ դուն կը ստես, արդարանալի է։

Գ. Շերիտըն հոս ոտքի կանգնեցաւ եւ առարկութիւններ ըրաւ թէ ատիկա հարցում չէ, այլ խորհրդածութիւն։

Այնուհետեւ Գ. Քամինսկի կարդաց Զատիկեանի ըրած յայտարարութիւնները թէ ոստիկանատան մէջ եւ թէ Գ. Քոհէնի գրասենեակը։ Զատիկեան խիստ քանշիւր հարց – պատասխանը լսելէ ետք, կը յայտնէր թէ սուտ խօսած է, ծեծի երկիւղի տակ։

Գ. Շերիտըն յայտնեց թէ դատախազին ուղղուած նամակ մը հրատարակուած է թերթի մը մէջ ծեծի մասին, իսկ Գ. Գինթըն յայտնեց թէ ինքն ալ նամակ մը ուղղած է դատախազին նոյն այդ ծեծի եւ ճնշումի նկատմամբ։

Ընկեր Մ. Զատիկեան վկայի աթոռը թողուց աւելի կանուխ քան կ՚ակնկալուէր։

ՅՈՎՀ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Կէս օրէ ետք ժամը 2ն էր երբ վկային աթոռը կանչուեցաւ ինը ամբաստանեալներէն վերջինը, կամ թիւ 9, ընկ. Յովհ. Անդրէասեան, որուն վկայութեան ամփոփումն է հետեւեալը։ Յովհ. Անդրէասեան կը խօսէր հասկնալի, ընթացիկ անգլիերէն մը։

— Անունդ եւ մականո՞ւնդ։

= Յովհ. Անդրէասեան։

— Ո՞ւր կը բնակիս։

= Մանհաթթան (Նիւ Եորք)։

— Ի՞նչ գործ կ՚ընես։

= Հ. Յ. Դ. Նիւ Եորքի ակումբին աշխատաւորն եմ։

— Քանի՞ տարեկան ես։

= 42։

— Քաղաքացի՞ ես։

= Այո։

— Ամուսնացա՞ծ ես։

= Ամուրի։

— Դեկտեմբեր 24, 1933էն առաջ քլըպը կը գործէի՞ր։

= Այո։

— Դաշնա՞կ ես։

= Այո։ 1911էն ի վեր։

— Դեկտեմբեր 24, 1933ին 18րդ փողոցի եկեղեցին գացի՞ր։

= Ոչ։

— Այդ օրը եկեղեցիին դուրսը եղա՞ր։

= Այո։

— Այդ ատեն 186րդի եւ 187րդի միջեւ ճաշարան մը գացի՞ր։

= Այո։

— Ժամը քանի՞ն էր։

= Ժամը 9.30ի ատենը։

— Ինչո՞ւ 187րդ եկեղեցիի կողմերը գացիր այդ առտուն։

= Նոր տարւոյ առթիւ ծանուցումներ տպուած էին, պիտի ցրուէի։

Գ. Շերիտըն մէջտեղ դրաւ այդ ծանուցման օրինակը, անգլիերէն թարգմանութեամբ ուրիշ օրինակով մը, ցոյց տուաւ Անդրէասեանի՝ հաստատել տալու անոր հարազատութիւնը, ապա կարդաց ամբողջ ծանուցման պարունակութիւնը երդուեալներուն եւ ատեանին համար։ Դատախազը ընդունեց ծանուցումը իբր փաստ եւ տրուեցաւ երդուեալներուն աչքէ անցընելու դայն։

— Քանի՞ հատ տպուած ունէիր առտուն։

= Մօտ 300 հատ։

— Եկեղեցիին մօտերը ժամը քանի՞ն գացիր։

= Ժամը մօտ 11ին։

— Առաջին անգամ ե՞րբ ձերբակալուեցար։

= Յունուար 17ին։

— Ժամը քանի՞ն էր։

= Կէսօրէ ետք ժամը 2ին։

— Որո՞նք ձերբակալելու եկան քեզ։

= Գաղտնի ոստիկան Իսկէնտէրեան, որուն հետ էր Կորկոտեան։

— Ո՞ւր տարին քեզ։

= 187րդ եկեղեցիի կողմերը ոստիկանատուն մը։

— Հոն քննուեցա՞ր։

= Հարցեր տրուեցան ինծի եւ պատասխանեցի։

— Ըսի՞ր թէ եկեղեցիին մէջ չէիր։

= Ըսի թէ դեկտեմբեր 24ին ժամէն դուրս կը գտնուէի։

— Ոստիկանատան մէջ չատ Հայեր կայի՞ն։

= Այո։

— Քեզ հարցաքննելէ ետք ի՞նչ ըրին։

= Զիս հարցաքննելէ ետք, գիշերուան ժամը 12ին գաղտնի ոստիկանի մը հետ զիս յղեցին վարի քաղաքը։

— Յետոյ ի՞նչ ըրին։

= Յաջորդ օրը, յունուար 18ին, տարուեցայ դատախազին օֆիսը եւ քննուեցայ։

— Դեկտեմբեր 24ի կիրակին դուն 187րդ փողոցի եկեղեցին չգացի՞ր։

= Չգացի։

— Եկեղեցիէն դուրս Դուրեան արքեպիսկոպոսի թիկնապահին ըսի՞ր «գնայ, յաջորդը դուն պիտի ըլլաս։»

= Ոչ, չըսի։

— Կար. Զատիկեան հոս վկայեց թէ դուն զարկեր ես իրեն, լսեցի՞ր։

= Այո։

— Ճի՞շդ է այդ։

= Ոչ։

— Ո՞ւր տեսար Զատիկեանը։

= Առաջին անգամ ոստիկանատան մէջ։

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ այս ամբաստանեալ աթոռներուն վրայ նստողները (ցոյց կուտայ անունով եւ մէկիկ մէկիկ) կը ճանչնայի՞ր։

= Կը ճանչնայի, բացի Զատիկեանէն որ դէմքով ծանօթ էր։

— Եկեղեցիին դուրսը ըսի՞ր, «փախէք, Դաշնակներ, ինչո՞ւ կեցեր էք, Դուրեան սպաննուեցաւ։»

= Չըսի։

— Այդ առտու նպարավաճառի խանութին առջեւ Զաքրդեանի հանդիպեցա՞ր եւ ըսի՞ր, «փախիր, սրբազանը սպաննուած է։»

= Ոչ։

— Հոս վկայ մը, Մանուկ Յակոբեան վկայեց թէ դեկտեմբեր 24ի կիրակի առտուն դուն անոր աշխատած ճաշարանը գացեր ես, Մր. Էքսին հետ սուրճ խմեր ես, դուն եւ Մր. Էքսը խօսեր էք եւ դուն ըսեր ես Մր. Էքսին. «Տիկին Ահարոնեան դանակը բերաւ, այսօր Սրբազանը չազատիր»։ Ըսի՞ր այս խօսքերը։

= Ոչ։

— Ուրիշ մարդիկ կայի՞ն այդ ճաշարանին մէջ։

= Կին սպասարկող մը եւ ուրիշ մարդիկներ կային։

— Քանի՞ սեղան կար այդ ճաշարանին մէջ։

= 5 — 6 հատ։

— Յետոյ այդ խոհարարը ո՞ւր տեսար։

= Այդ խոհարարը տեսայ յունուար 17ին Ըփ Թաունի ոստիկանատան մէջ։

— Այդ խոհարարը ի՞նչ ըսաւ հոն։

= Այդ խոհարարը հոն ըսաւ բաներ, զոր չըսաւ հօս։

— Դանակի մասին բան մը ըսա՞ւ։

= Ոչ։

— Դուն երբեք ըսե՞ր ես դեկտեմբեր 24ին կամ վերջը թէ այս օրը ուրախառիթ օր մըն է, վասնզի ո՛Դուրեան սպաննուած է։

= Երբեք։

—Քեզի երբեք հարցում եղա՞ծ է թէ «Կորկոտեան յաջորդը դուն պիտի ըլլաս», եւ դուն պատասխաներ ես՝ «իրաւ է», դուն տուե՞ր ես այս պատասխանը։

= Ոչ։

— Կորկոտեան ներկայ եղա՞ւ դատախազի գրասենեակը հարցաքննութեան ատեն։

= Չեմ յիշեր։

— Գիտե՞ս եւ տեսած ես Մամբրէ Պապաեանը։

= Այո։

— Մամբրէ Պապաեան կը վկայէ թէ դուն գացեր ես եկեղեցիին դուրսը Լէյլէկեանը բռնող ոստիկանին եւ ըսեր ես՝ «Թող այդ մարդը»։ Ճի՞շդ է։

= Ոչ։

— Դուն եկեղեցիին դուրսը ոստիկանին ձեռքը տեսա՞ր Լէյլէկեանը։

= Ոչ։

— Կար. Զատիկեան հոս վկայեց թէ դուն զարկեր ես իրեն եկեղեցին առջեւ եւ պատճառ եղեր ես որ անոր բռնած երկու մարդիկը փախին։ Լսեցի՞ր այդ վկայութիւնը։

= Այո։

— Ճի՞շդ է այդ։

= Ոչ։

— Զատիկեան հոս ըսաւ թէ «Անդրէասեան իր ոտքով զարկաւ»։ Ճի՞շդ է այդ։

= Ոչ։

— Յունուար 18ին ուր գացի՞ր։

= Մարդասպանութեան (Homicide) դատարանը։

— Հոն անրաւարար պատո՞ն Դուրեան արքեպ.ի սպանութեան մէջ քեզի դէմ բերուած վկայութիւնները։

= Այո։

— Յունուար 22ին դուն ձերբակալուեցա՞ր Կարապետ Զատիկեանի վըրայ յարձակելու (assault) ամբաստանութեամբ։

= Այո։

— Փետրուար 2ին դատաւոր Քէօնիկ սրափէնսըրտ սէնթէնսի վճիռ չըտուա՞ւ։

= Այո։

(Շար.)

Կախարդական հոտով, բաղդատեցէք եւ դատեցէք ուրիշ տեսակներ.
STAMBOUL, տուփը 10 ֆր.։
SPÉCIAL, տուփը 6 ֆր. 60։

տեղը տուաւ պելճիքացի Ֆելիքսէն Վէրվաէքի։

Մրցորդները երէկ կտրեցին Մոնփէլիէ – Փէրփինեան (177 քիլոմեթր), իսկ այսօր դադար կ՚ընեն, կտրելու համար Պիրէնեան լեռները։

Իտալացի Փասթօրէլլի եւս ձգեց մրցումը, երեքշաբթի առաւօտ հիւանդ ըլլալուն համար։ Ընդամէնը կը մնան 41 հոգի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մուրատ» խումբի ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

«ՎՌԱՄԵԱՆ» խումբի ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին։

«ՄՋՕ» խումբի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին։

ՋԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արղութեան» խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ժողովը, վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

ժողովը, այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեան Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն

ՍԷՆ Թ՚ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երկու խումբերը վաղըՈւրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Դուրեան Գրադարանը։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղըՈւրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն։

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)

29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Նախագահութեամբ՝ **ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ**

Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ։

Դիւրամատչելի ՊԻՒՖԷ եւ պաղ խմիչքներ։

Ճազ ԵՓՐԱՏ եւ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ

Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը։ Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողականներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն 10

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նոր, Լը Րէնսի

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ՃԱԶ ՊԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդկց. Միջոց.— Օթօպիւս Օբէրաէն կամ ժօրէսէն 21AB.: կար տը լ՚էսթէնկարկանի գիծը, իջնել Րէնսի - Բավիյօն։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 Փրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Փր.։

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Damesme, 17 Paris.

Դաշտահանդէս Մառնէյի մէջ

Այս կիրակի, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

իր հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ

մասնակցութեամբ Պուլվ. Օտտօի, Սէն Լուի ենթամասնաճիւղերու

եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Կ՚երգեն՝ Պ. Կ. Դատէհճեան, ընկերներ՝ Սատոեան եւ Փ. Աստուրեան։

Արտասանութիւն՝ Լ. Ստեփանեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Ատանալեան։

Ֆանթէզի՝ ընկ. Յակոբ Թորոսեանի կողմէ։

Կը մասնակցի Զ. Ո. Մ. «Վահագնեան» նուագախումբը։

Կը ներկայացուի Օսեանի ՋԱՎԱԼԸ զաւեշտը ղեկ.թեամբ ընկ. Գ. Թորոսեանի

Գեղարուեստական բաժինէն ետք հայկ. եւ եւրոպական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ Մանուկներու համար 2 Փր.։

Առնել 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Ժիւլիէն։

ԺՈՂՈՎ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի

Կը հրաւիրուին ցարդ արձանագրուած բոլոր անդամուհիներն ու անդամները, ինչպէս եւ բոլոր համակիրները, ներկայ ըլլալու այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Au Petit Robinson, 31, rue Anatole-France։

Մուտք 2 Փրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի կէսօրէն մինչեւ իրիկուն, Շաւիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէի

Ուխտագնացութիւն Շաւիլի գերեզմանատունը, «Խանասորի» արշաւանքի հրամանատարներէն Իշխանի եւ իր Տիկնոջ գերեզմանին։

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ պար։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։ Հայկական նուագախումբ։

Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր ընկերներէն եւ հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի հանդէսին։

Փօն տը Սէվրէն առնել Վէրսայլկամ Շաւիլ գացող 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Շավիլ, Puits sans Vin։ Փարիզի կառ Մոնփառնասէնառնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ։

»»»· ·«««

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէի կողմէ Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձի առթիւ, այս Կիրակի օր, ընկ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի զովասուն պարտէզին մէջ։

Դաշտահանդէս Արժանթէօյի անտառը

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Կազմակերպուած է Ֆրանսայի Տարօն-Տուրուբերանի կեդրոնական վարչութեան եւ Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ։

Կը նախագահէ՝ ՓՐՕՖ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ անակնկալներ՝ մասնակցութեամբ տավուլ զուռնայի։

Ժողովրդական ճոխ պիւֆէ։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40 և կառ Սէն Լազարէն շոգեկառք՝ իջնել կառ տ՚Արժանթէօյ եւ առնել օթօպիւս՝ իջնել Ֆօնթէն Ռօզէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը

Maison Pilou Henri, Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ։ Route des Sabotiers.

(Մէթրօ Շաթօ տիւ Վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու):

Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով։ Երգ, պար, գրաւոր արտասանութիւն եւ մենախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ։ Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ եփրատ նուագախումբի։

Մուտք 5 Փրանք։

Փոքրիկներու մուտքը ազատ է։

Տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը։

Տարեկան Դաշտապարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՍՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10

Robinsonի Chez Fiquet, au Grand Arbre պարտէզին մէջ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալներ

Ճաշը կարելի է միասին բերել։

Դիւրամատչելի պիւֆէ, Մուտք՝ 2 Փրանք։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։

Հաղորդկց միջոց.— Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րօպէնսօն։ Իսկ Կառ Լիւքսէնպուրկէն շոգեկառք։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐ. ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ

Երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»

Կը ղեկավարէ ուսուցիչ գրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Աշակերտներու հայերէնի արագ րնթերցման մրցում

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

Մուտք 2.50 Փրանք։

Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ, առաջնորդներ պիտի սպասեն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Notre Dames des Angesի պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նուագէ Թառիստ Աբգար, կինտօ Ազատեան կը պարէ հայկական եւ լեռնային կովկասեան պարեր։

Ճոխ պիւֆէ, կը հրաւիրուին Օլնի – սու – Պուայի, Պլան – Մէնիլի, Կարկանի եւ Րէնսիի հայրենակիցները։

ՀԱՂՈՐԴԿՑ.— Սէվրանի կայարանը թաքսիներ։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝ **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie.

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

Կ՚ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՖԼՈՍՓՈՐԸ

ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

Եկէ՛ք **JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)**

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12.43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ.

վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր։

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ։

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 Փր.էն սկսեալ։

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ։

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք։

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը՝ եկեղեցիին յարակից շէնքին շինութեան վերջնական կարգադրութեան համար ժողովի կը հրաւիրէ տեղւոյս հայ հասարակութիւնը, վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի եկեղեցիին մէջ։ Հոգաբարձութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Այլ եւս ուշադրութիւն չդարձու – ցին Ճէնիսընին վրայ. անիկա անկիւն մը քաշուեցաւ։ Քաղաքային տարազով երիտասարդը որ գաղտնի ոստի – կանի կը նմանէր եւ կը կոչուէր Ուօ – մըրզլէ, սկսաւ խուզարկել դիակին գրպանները։ Անոնց զարնող բան մը չկար անոնց մէջ. քիչ մը դրամ, ժամացոյց մը եւ շղթայ մը, յուշատետր մը որուն մէջ ամերիկեան թերթերէ առնուած կտրօններ կային՝ տնտե – սական խնդիրներու վերաբերեալ, սիկարէթի տուփ մը, լուցկիի արծաթ պահպանակ մը եւ գմելի մը։

Որ եւ է նամակ կամ որ եւ է հետք չկար մարդուն ինքնութիւնը ստուգե – լու համար։ Բայց յանկարծ գաղտնի ոստիկանը բաճկոնակին գրպանէն հա – նեց ճմռթկուած այցաքարտ մը որ ոստիկանապետին յանձնեց անմիջա – պէս։

— Ասկէ աւելի կարեւոր բան մը չըկայ, բսաւ ու կարդաց — Թոմըս Պրէտմոր, 157 Հընթըր փողոց... Ի՞ր այցաքարտն է թէ ուրիշ մը տուած է իրեն...

— Ամէն պարագայի կը մօտենանք լուծումին, զիտել տուաւ ոստիկանապետը. անգամ մը այդ հասցէին դի – մեցէք...

Գաղտնի ոստիկանը բառ չարտասա – նեց ու մօտեցաւ դրան։ Ճէնիսըն հե – տեւեցաւ անոր։ Գտած էր ինչ որ կը փնտռէր, չէր կրնար այլեւս հրաժա – րիլ այդ արկածախնդրութենէն։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ասարկութիւն չըրին Ճէնիսընի մեկ – նումին։ Անունն ու հասցէն տուած էր ոստիկանապետին եւ պէտք եղած բացատ – րութիւնները փիրաքոյժին բրած ըլլա – լով, այլ եւս չհետաքրքրուեցաւ իր – մով։

Երիտասարդը զգաց սակայն որ ինք անկարեւոր կամ շատ փոքրիկ դեր մը ունէր այդ գործին մէջ. գլուխը կախ՝ գուրս ելաւ շէնքէն ու մօտեցաւ գաղտնի ոստիկանին։

— Կրնա՞մ ձեզի հետ գալ, հարցուց անոր՝ կէս մը վախնալով իր յանդգ – նութեան համար. կ՚ուզեմ ձեզի ընկե – րանալ եթէ թոյլ կուտաք...

Ուօմըրզլի որ չփոթած երեւոյթ մը ունէր, կանգ առաւ ու զարմանքով նայեցաւ երիտասարդին։ Լապտերին լոյսին տակ վերէն վար չափեց զայն ու ժպտեցաւ։

— Օ՛հ, գո՞ւք էիք որ տեսաք այն – պէս չէ՞...

—Այո, ես էի որ տեսայ, ամէն ինչ տեսայ, պատասխանեց Ճէնիսըն։

— Ինչո՞ւ ինծի հետ գալ կ՚ուզէք, հարցուց ոստիկանը։

— Որովհետեւ տեսնողը ես էի, հի – մա կ՚ուզեմ լսել...

Ուօմըրզլի խնդաց։ Դիւային էր այդ խնդուքը բայց ներողամիտ շեշտ մը կար անոր մէջ. գլուխը թօթվելով ճամբան շարունակեց։

— Ինչո՞ւ չէ, կրնաք գալ, արդէն չեմ գիտեր թէ Հընթըր փողոցը ուր է. նորեկ եմ այս թաղին մէջ. երէկ հասայ եւ հիմա այս փորձանքը պա – տահեցաւ։

— Ես գիտեմ Հընթըր փողոցը, պա – տասխանեց Ճէնիսըն օգտակար ըլլա – լու փութկոտութիւնով. երկու վայր – կեան չի տեւեր, Քարթրայթ Կարտըն – սին շատ մօտ է. կրնամ ձեզ առաջնոր – դել։

Քանի մը քայլ յառաջացան ու երբ ճամբուն գլխացի կողմը հասան, Ճէ – նիսըն հարցուց.

— Կարծեմ գաղտնի ոստիկան էք...

— Այո, պատասխանեց Ուօմըրզլի. ոստիկան – տեսուչ եմ Սկոթլընտ Եարտի ոճիրներու քննութեանց բա – ժինէն...

— Շատ հետաքրքրական զբաղում ունիք...

— Երբեմն, ըսաւ ոստիկանը խնդա – լով. երբեմն ալ ընդհակառակն, շատ տափակ զբաղում...

— Բնաւ չէի կարծեր...

— Այո՛, այո՛, չափազանց տափակ, միօրինակ...

Ճէնիսըն որ շնորհիւ իր երեւակա – յութեան բոլորովին տարբեր գաղա – փար ունէր գաղտնի ոստիկաններուն մասին, մտածեց այդ պատասխանին վրայ. տարբեր տեսակէտ ունէր նաեւ գաղտնի ոստիկաններու արտաքին ե – րեւոյթին մասին. Ուօմըրզլին երբեք ոստիկանի չէր նմաներ. սովորական մարդ մըն էր, երիտասարդ մը որուն նմանները ամէն օր կը տեսնէր փո – ղոցին մէջ։ Բայց տարակոյս չունէր որ անիկա իրաւցնէ ոստիկան էր. հետեւաբար սկսաւ ուսումնասիրել զայն։

— Ձեր կարծիքով գաղտնի ոստի – կան մը ի՞նչ կարողութիւն կամ ձիրք պէտք է ունենայ, հարցուց Ճէնիսըն, վարպետի մը ներկայութեան հան – ուած աշակերտի մը շեշտով։

Ուօմըրզլի դարձեալ խնդաց։

— Առողջ դատողութիւն, ըսաւ։

— Ուրի՞շ...

— Եթէ կ՚ուզէք դարձեալ առողջ դատողութիւն, միշտ առողջ դատո – ղութիւն. ի հարկէ չպիտի պարզեմ թէ առողջ դատողութիւնը ինչ է, բայց, կը կրկնեմ, միշտ առողջ դա – տողութիւն... Հընթըր փողոցն ենք, մեր ուզած թիւը 157...

Տունը շատ մօտ էր։Ոստիկանը դան – գակը զարկաւ ու պատուհանէն՝ մու – թին մէջ երեւցաւ մարդու մը գլու – խը։

— Ի՞նչ կայ, ո՞վ է, հարցուց մար – դը։

— Պ. Պրէտմորի տո՞ւնն է ասիկա, հարցուց ոստիկանը. ինքը այստե՞ղ է...

— Ես եմ, պատասխանեց մարդը. ի՞նչ կ՚ուզէք...

Ուօմըրզլի նայեցաւ ամայի փողո – ցին մէկ ծայրէն միւսը. յետոյ վեր նայելով շարունակեց.

— Կը ցաւիմ որ ձեզ անհանգիստ ըրինք Պ. Պրէտմոր. Քարթրայթ Կարտընսի մէջ մէկը յանկարծամահ եղաւ. իր գրպանէն այցաքարտ մը գտանք. կրնա՞ք վար իջնել եւ ըսել թէ կը ճանչնայի՞ք զինքը...

— Սպասեցէք...

Երբ պատուհանը գոցուեցաւ ոստիկանը դարձաւ Ճէնիսընին.

— Պարզուեցաւ. մեռնողը Պրէտմորը չէ. բայց այս մարդը կը ճանչնայ զայն, անիկա պէտք է ստուգել...

Ճէնիսըն ժամանակ չունեցաւ թէ ու դէմ ենթադրութիւններ ընելու։ Դուռին մէջ երեւցաւ Պ. Պրէտմոր գիշերանոցով ու լամբար մը ձեռքը. Բարձրահասակ, միջին տարիքով, հիւծած ու մելամաղձոտ արտայայտութիւնով մէկն էր ան. սպիտակ թելեր կը տեսնուէին իր սեւ մազերուն ու մօրուքին մէջ եւ յայտնի էր թէ տառապանք ու անձկութիւն տեսած էր իր կեանքին մէջ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 20 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2551

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԽՏԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ, "ՄԻՆՏԷՐ„Ի ՎՐԱՅ...

»»»· ·«««

Ի՛նչ խօսք որ, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան ամէնէն տեւական եւ ամուր ազդակներէն մէկն ալ դպրոցն է: «Դպրատունը» — հին օրերու պատկերալից բացատրութեամբ:

Արդ, ի՞նչ վիճակի մէջ են մեր դպրոցները: Ի՞նչ պայմաններու մէջ «ուսում կը ջամբեն ազգային մանկտւոյն»:

Այստեղ չպիտի խօսինք դպրոցներու կրթական մակարդակին վրայ: Ոչ ալ պիտի քրքրենք դասագրքի կամ վարժապետի խնդիրները, որոնք առանձին ուսումնասիրութիւն կը պահանջեն:

Պարզ է մեր հարցումը եւ պիտի ամփոփուինք անոր սահմաններուն մէջ:

Հարիւրաւոր դպրոցներ ունինք ամէն տեղ: Ուր որ հայկական կոկիկ համրանք մը թառած է, անուազն ծաղկոց մը հայերէն հեգել կուտայ:

Բայց, ի՞նչ պայմաններու մէջ:

Երէկ հրատարակեր էինք Պէյրութի մեր թղթակցին խղճամիտ ուսումնասիրութիւնը, Լիբանանի դպրոցներու մասին:

Թղթակիցը կազմած է վիճակագրական պատկերը այդ բազմահայ գաղութին, ուսուցիչներով, աշակերտներով եւ տարեկան ծախքով: Պատկեր մը, որ դժբախտաբար տակէ տակ շարուած է, փոխանակ աղիւսակի ձեւով երեւալու:

Ինչ կ՚ըսեն այս թուանշանները՝ փռուած մէկուկէս սիւնակի վրայ.—

Լիբանանի 34,000 հայութիւնը ունի 26 ազգ. դպրոց կամ մանկապարտէզ, 66 ուսուցիչ, 61 ուսուցչուհի, 959 աշակերտ նախակրթարանի, 757 աշակերտուհի, 932 աշակերտ մանկապարտէզի եւ 878 աշակերտուհի:

Համագումար՝ 3226 աշակերտ: Տարեկան եկամտացոյցը՝ 19,785 սուրիական ոսկի: (Մէկ սուրիական ոսկին քսան ֆրանք է, ուրեմն՝ 395,570 ֆրանք):

Ասոնք՝ «լուսաւորչական» դպրոցներն են:

Կաթոլիկները կը պահեն վեց դպրոցներ, 1635 աշակերտ - աշակերտուհիներով. իսկ բողոքականները՝ չորս դպրոցներ, մօտ 1100 աշակերտներով:

Ուրեմն, 3226 + 1635 + 1100 = համագումար 5961 տղաք եւ աղջիկներ դպրոց կ՚երթան, տարրական կրթութիւն մը ստանալու համար:

Դեռ չենք հաշուեր օտար դպրոցներու հայ աշակերտները, որոնք շօշափելի թիւ մը կը կազմեն:

Կրկնենք հարցումը,— ի՞նչ պայմաններու մէջ կը պահուին այս դպրոցները: Իսկապէս կրթական շէնքե՞ր են ասոնք, թէ գոմեր եւ բակեր, ուր ոչ միայն մանկավարժութիւնը կը խաչուի, այլ եւ աշակերտութիւնը:

Պատասխանը պիտի առնենք Լիբանանի թղթակցութենէն. բայց գիտենք որ պատկերը տարբեր չէ նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ:

— «Բացի մէկ - երկու դպրոցներէ, միւսները տախտակաշէն են, չոր գետիններ, երբեմն առանց նստարանի, առանց դասարաններու զատ - զատ բաժանումներու: Բոլոր աշակերտութիւնը կը հաւաքուի մէկ սրահի մէջ, ամէն անկիւն դասարան մը կազմելով: Դպրոցները զրկուած են որ եւ է հասութաբեր կալուածէ, պետական աջակցութենէ եւ կապուած են տարբերոշակներու փոխ եկամուտին: Իսկ այդ եկամուտը ուսուցիչներու ամսականներուն կէսը չի գոցեր, ո՛ւր մնաց շինութիւնները, բարելաւումները...»:

Այս համառօտ նկարագրութիւնը կրնա՞յ ներկայացնել ամբողջ ողբերգութիւնը:

Ո՛չ: Մենք աւելին գիտենք ոչ միայն Լիբանանի եւ Սուրիոյ, այլ եւ Միջագետքի, Յունաստանի, կամ Պուլկարիոյ մասին:

Մասնաւորապէս նոր գաղութներուն մէջ, ամէն տեղ ալ իրարու գամուած տախտակներ, մթերանոցներ կամ տաղաւարներ են որ դպրոց կը կոչուին (յաճախ ծառայելով իբրեւ եկեղեցի):

Եւ, այո՛, ընդհանրապէս միեւնոյն «սրահ»ին մէջ է որ կը տրուին բոլոր դասերը, առանց դասարանական բաժանումներու: Միաժամանակ չորս կամ վեց ուսուցիչներ դաս կ՚աւանդեն նոյն յարկին տակ, շարք - շարք նստարաններու առջեւ:

Նստարան - գրասեղանն իսկ պերճանք են շատ մը դպրոցներու համար: Անոնց դերը կը կատարէ նախապատմական «մինտէր»ը, ինչպէս Թուրքիոյ «մէտրէսէ»ներուն մէջ:

Ուրեմն, այս նախնական, այս խայտառակ պայմաններուն մէջ է որ կը դաստիարակուի նոր սերունդը, աշխարհի պողոտաներուն վրայ, արեւելքէն մինչեւ արեւմուտք: Եւ այս՝ աւելի քան տասը տարիէ ի վեր:

Ինչո՞ւ համար: Որովհետեւ աղքատ եւ անտո՞ւն ենք:

Մի՛ հաւատաք: Երէկ, երբ տուն - տեղ ունէինք, երէկ ալ այսպէս էինք:

Կրթասէր ենք, ուսումնական ենք, Արեւմուտքի ջահակի՛րներն ենք Արեւելքի մէջ, — բայց, դպրոցը, դպրոցին շէնքը, գրասեղանը, ուսուցիչը, թոշակը, այս բոլորը «ի մէջի այլոց» բաներ են մեզի համար: «Այսպէս ալ կ՚ըլլայ, այնպէս ալ»:

Եւ դուք ամէն տեղ ու ամէն օր կը տեսնէք որ մարդիկ ափերով կը ծախսեն անձնական հաճոյքի, բանկայի, վեղարի կամ շապիկի համար, յոյն կամ ասորի սուրբի մը խղանէրկ պատկերին համար, աւելի շքեղ մոմակալներ եւ բուրվառներ գնելու համար, իսկ երբ կարգը կուգայ դպրոցին, բոլորն ալ անկարողութեան, «քրիզ»ի կը մատնուին...

Կրնա՞ք հաշուել թէ՝ պանդխտութեան տասը տարիներու ընթացքին՝ ի՛նչքան ծախսուած է ժամ շինելու կամ զարդարելու համար, եւ ի՛նչքան բաժին հանուած է կրթարանի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

12 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ԴԷՊԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՋՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սամոսի բացերը, Թրքական ջուրերուն մէջ սպաննուած անգլիացի սպային դիակը գտնելու համար, 12 անգլիական մարտանաւեր խուզարկութիւն կը կատարեն: Օդանաւեր ալ յատկացուած են այս աշխատանքին, որուն կ՚աջակցին Թուրքերը:

Էնկիւրիի անգլիական դեսպանը պահանջեց խառն յանձնաժողով մը կազմել, տեղակալ Րոպինսընի սպանութեան պարագաները լուսաբանելու համար: Այս առթիւ, առաջարկեց որ «Լընտըն» յածանաւը խարիսխ նետէ Գուշ Ատասի (Սքալանովա), որպէսզի անգլիացի սպաներ կարենան տեսակցիլ թրքական իշխանութեանց հետ եւ միասին կատարել քննութիւնները:

Երէկ Սամոս հասաւ «Քուին Էլիզապէթ» զրահաւորը, ծովակալի դրօշով եւ հրամանատարութեամբ Միջերկրականի տորմիղի սպարապետին, ծովակալ Սըր Ուիլեըմ Ֆիշըրի:

Անգլիական կառավարութիւնը շատ ծանր կը նկատէ տեղակալ Րոպինսընի սպանութեան խնդիրը եւ պիտի պնդէ որ խիստ քննութիւն կատարուելով, իրենց արժանի պատիժը ստանան յանցաւորները: Կը պահանջէ նաեւ ներողութիւն եւ տուգանք:

Վերջին լուրերու համաձայն, Թրքական կառավարութիւնը կը դժկամակի հաւանիլ խառն յանձնաժողովի մը կազմութեան: Բայց եւ այնպէս, այս դէպքին հետեւանքով Ըսմէթ փաշա յետաձգեց իր ամառնային արձակուրդը, իսկ պատերազմական գործավարը դէպքին վայրը գնաց:

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ եղան այս դէպքի մասին: Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ՝ «Տըվընշիր» մարտանաւին մակոյկը Թրքական ցամաքէն 100 եարտ հեռու կը գտնուէր, երբ տասը զինուորներ երեւցան եւ հալածեցին: Մակոյկը անմիջապէս հեռացաւ, բայց Թուրք զինուորները կրակ բացին, սպաննելով տեղակալ Րոպինսընը եւ թեթեւապէս վիրաւորելով ուրիշ տեղակալ մը: «Այս լուրերուն վրայ, անմիջապէս խնդրեցի Թրքական դեսպանէն որ գայ զիս տեսնելու եւ պարզելով մանրամասնութիւնները, իր ուշադրութիւնը հրաւիրեցի դէպքին ծանրութեան մասին: Ֆէթհի պէյ յանձն առաւ անմիջապէս հեռագրել իր կառավարութեան: Մեր դեսպանին ալ անհրաժեշտ հրահանգները տուի»:

Ուրիշ դէպք մըն ալ Ամերիկացիներու հետ...

Պոլսէն կը հեռագրեն յուլիս 18 թուականով.—

Երկու Ամերիկացիներ, Փրոֆ. Պորտըն եւ կինը, որոնք մակոյկով ճամբայ ելած էին դէպի Յունաստան, կիրակի օր գերի բռնուեցան եօթը Թուրք զինուորներու կողմէ: Թուրքերը նախատեցին Ամերիկացիները եւ կողոպտեցին անոնց դրամն ու գոյքերը եւ նոյնիսկ Տիկ. Պորտընի հագուստներուն մեծ մասը: Սակայն ուրիշ զինուորական խումբ մը օգնութեան հասնելով, ձերբակալեց յանցաւորները: Տէր եւ Տիկին Պորտըն անմիջապէս խնդիրը հաղորդեցին Պոլսոյ ամերիկեան դեսպանատան, որ միջոցներ ձեռք առաւ: Գոյքերուն մեծ մասը վերադարձուեցաւ: Թուրք զինուորները բանտարկուած են եւ պիտի դատուին:

ԵՐԵՔ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԹԱՌՏԻԷՕ ԾԱՆՐԱՊԷՍ Կ՚ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ՇՕԹԱՆԸ

Չորեքշաբթի օր, Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները, վկայութեան կանչելով երեք նախկին վարչապետներ՝ Պ. Պ. Լավալ, Թառտիէօ եւ Շօթան, ինչպէս եւ ներքին գործերու նախկին նախարար մը, Պ. Մահիէօ:

Ամէնէն ցնցողը Պ. Թառտիէօյի վկայութիւնն էր: Նախկին վարչապետը (որ անպաշտօն նախարար է ներկայ դահլիճին մէջ), տեւեան ներկայացաւ ոչ միայն իբրեւ գանգատող, այլ եւ իբրեւ ամբաստանող: Իրօլաքները մասնաւորապէս ուղղուած էին Պ. Շօթանի դէմ, որ բուռն կերպով բողոքեց, երբ երկու նախկին վարչապետները դէմ դիմաց հանուեցան, բայց Պ. Թառտիէօ պնդեց իր բառերուն վրայ եւ յայտարարեց թէ բառ մը ետ չառներ: Իր գլխաւոր ամբաստանութիւնն այն էր թէ Պ. Շօթան չէր կրնար տեղեակ չըլլալ Սթավիցքիի գործին, թէ իբրեւ փաստաբան եւ թէ իբրեւ նախարար: Գայթակղութեանց գլխաւոր դէպքերը տեղի ունեցած են 1932 մայիս 8էն սեպտեմբեր 15 եւ 1933 դեկտեմբեր 22էն 1934 յունուար 27, երբ կամ ներքին գործերու նախարար եւ կամ վարչապետ էր Պ. Շօթան: Յետոյ յիշեց թէ բազմաթիւ փորձեր կատարուած են գործը խեղդելու համար, իսկ երբ երեւան ելաւ, չուզեցին Սթավիցքին հետապնդել ողջ եղած ատեն: Իր ամէն մէկ խօսքը բացորոշ մեղադրանք մըն էր եւ յանձնաժողովին արմատական անդամները պահանջեցին որ անմիջապէս դէմ դիմաց հանուին երկու նախկին վարչապետները, ինչ որ տեղի ունեցաւ գիշերանց:

Պ. Թառտիէօ միեւնոյն ատեն յայտարարեց թէ խարդախութիւններ կատարուած են Սթավիցքիի չէքերուն վրայ, որոնց մէկը 300,000 ֆրանք, յարմարցուած է իր անունին, զինքը վարկաբեկելու համար: «Այս զարշելի եւ ամարդի զրպարտութիւնը տուն տուաւ մամուլի պայքարի մը որ տեւեց երկու երեք ամիս: Ես պէտք չունիմ ինքզինքս պաշտպանելու, բայց այս Սթավիցքիի ամբողջ գործերը կապ ունին այս մեքենայութեան հետ եւ ես ձեզի կը ներկայանամ ոչ միայն իբրեւ գանգատող, այլեւ իբրեւ ամբաստանող վկայ»: Պ. Թառտիէօ ամբաստանեց նաեւ Ապահովութեան տեսչութիւնը, որ տարիներով անպատիժ ձգելէ յետոյ Սթավիցքին, թոյլ տուաւ որ գաւառ մեկնի եւ անձնասպան ըլլայ: «Սթավիցքի Փարիզէն հեռացաւ դեկտեմբեր 24ին: Ապահովութեան տեսչութիւնը զայն փնտռելու հրաման ստացաւ դեկտեմբեր 25ին, սակայն ձերբակալման հրամանագիրը ապահովութեան տեսչութեան դարակներուն մէջ մնաց 2–3 օր: Եւ հրամանագիրը գործադրուեցաւ յունուար 8ին, դիակի մը վրայ: Սթավիցքի ինչո՞ւ ինքզինքը չսպաննեց Փարիզի մէջ, եթէ անձնասպան ըլլալու միտք ունէր...»:

Գիշերը, երբ երկու նախկին վարչապետները դէմ դիմաց հանուեցան, Պ. Շօթան հերքելով եղած վերագրումները, փաստեր պահանջեց, մասնաւորապէս չէքերու խարդախութեան մասին: Ինչպէս ըսինք, Պ. Թառտիէօ պնդեց իր ամբաստանութիւններուն վրայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԲՌՆԱԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

ԹԷ ԿԸ ՀԵՐՔԷՆ, ԹԷ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵՆ, ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐ ԽՈՍՏԱՆԱԼՈՎ

Յուլիս 14ին, Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը ժողով գումարելով, լսեց ներքին գործավարին քննութեան տեղեկագիրը, եւ զեկոյց մը հրատարակեց: Զեկոյցը կը խոստովանի թէ « վերջերս կարգ մը պարբերաթերթերու հակասեմական հրատարակութիւնները խռոված են Թուրքերու եւ Եահուտիներու յարաբերութիւնները », թէ » կառավարութիւնը յարմար չի դատեր պարզել երկու կողմէն գործավարին ըսուածները», թէ եղած բողոքներուն մէջ կը գտնուի « այն կարծիքը թէ Եահուտիները կը յամառին օտար լեզուի եւ մշակոյթի վրայ մնալ եւ թէ կարգ մը Հրեաներ լրտես եւ ներքին ապահովութեան համար վնասակար են»: Յետոյ կը շարունակէ.—

Յունիսի կէսէն սկսեալ, ժողովուրդին մէջ զրոյց կը շրջի նաեւ թէ կառավարութիւնը կ՚ուզէ Թրակիայէն հեռացնել Հրեաները, մասնաւոր միջոցներով եւ ճնշումներով: Այս պայմաններու մէջ գործերը հաշուեյարդարի ենթարկելու եւ Պոլիս մեկնելու շարժումը Չանաք Գալէի մէջ ծայր տուաւ յունիս 24էն սկսեալ, իսկ Թրակիոյ զանազան մասերուն մէջ Յունիս 30էն ի վեր:

Կեդրոնի կառավարութիւնը, յուլիս 3 — 4ին իմանալով այս իրողութիւնները եւ ձեռնարկները, վճռական հրամաններով միջամտեց, վերջ տալու համար այդ կացութեան: Առաջին լուրերէն եւ բողոքներէն հասկցուեցաւ որ 100ի չափ Հրեաներ Պոլիս մեկնած են տեղական ճնշումներու հետեւանքով: Թէ այս առաջին լուրերուն եւ թէ յուլիս 3—4ին եւ 4ին յանկարծ ընդարձակուող հոսանքին վրայ, կառավարութիւնը յուլիս 4ին ազդու միջոցներու դիմեց եւ վճռապէս կեցուց դէպքերը:

Մինչեւ հիմա տեղի ունեցած դէպքերը այսպէս կարելի է ամփոփել.—

Թրակիոյ եւ Չանաք Գալէի մէջ գտնուող տեղացի եւ օտար 13,000 Եահուտիներէն ընդամէնը 3000 հոգի Պոլիս մեկնած են: Գաւառներու եւ Էտիրնէի մէջ պոյքօթի ձեռնարկներ եղած են: Յուլիս 3 — 4ի գիշերը, կարգ մը աւարառու (չափուլճու) տարրեր Գըրգլար Էլիի մէջ ձեռնարկած են աւարի տալու Եահուտիներու տուները: Շուկային եւ խանութներու վրայ չտարածուած, աւարառութիւնը զսպուած է, եւ այս միջոցին 65 տուներ թալանուած են:

Այս բոլոր դէպքերու ընթացքին, ոստիկան - զինուոր մը նահատակուած եւ Եահուտի մը վիրաւորուած է: Ասկէ դուրս անձի կորուստ կամ վիրաւորման դէպք տեղի ունեցած չէ:

Վերոյիշեալ դէպքերուն վրայ կառավարութիւնը հետեւեալ միջոցները ձեռք առած է.—

Ա. Ամէն կողմ այնպէս կարգադրուած է որ պաշտօնեաները իրենց միտքը ազատեն ամէն տեսակ քարոզութեանց ազդեցութենէն եւ լքօրէն տիրապետեն կացութեան: Իսկ վարչական եւ դատական հետապնդումի ենթարկուած են այն պաշտօնեաները որոնք դէպքերու ընթացքին անբաւական գործունէութիւն մը ունեցած եւ իրենց ընթացքով եւ ձեւերով թոյլատու գտնուած են:

Բ. Բուռն կերպով հետապնդուեցաւ Գըրգլար Էլիի դէպքը եւ հետապնդումը կը շարունակուի: 3 — 4 յուլիսին Եահուտիներու տուներէն գողցուած ապրանքներուն հարիւրին 75էն աւելին մինչեւ հիմա երեւան հանուած եւ տէրերուն վերադարձուած են: Ընդհանուր դատախազութիւնը ձերբակալած է գրգռիչները եւ յարձակողները եւ անոնց յանցանքին համաձայն հետապնդում կը կատարէ: Կը վերադառնան այն եահուտի հայրենակիցները որոնք դէպքին վրայ իրար անցած եւ վախէն հեռացած էին:

Գ. Բոլորին հաղորդուեցաւ եւ կը հաղորդուի թէ վերադարձի ո եւ է արգելք չկայ անոնց համար որոնք ուրիշ կողմերէ հեռացած էին, իրենց գործերը հաշուեյարդարի ենթարկելով եւ կամ վախնալով: Կառավարութիւնը այնպէս կը նկատէ թէ, բացի Գըրգլար Էլիի աւարառութենէն, մնացեալ ամէն տեսակ առուծախի եւ առնելիք - տալիքի գործողութիւնները դատական իշխանութեան կը վերաբերին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇՕԹԱՆԻ ԵՂԲՕՐ ԱՂՋԻԿԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Դըրդալին դէպք մը եւս պատահեցաւ չորեքշաբթի օր: Օ. Ժաքլին Շօթան, նախկին վարչապետին երրորդ եղբօրը աղջիկը, 22 տարեկան, անձնասպան եղաւ իր բնակարանին մէջ, ատրճանակը ուղղելով աջ քունքին: Աղջիկը ջղային էր եւ կը դարմանուէր երկար ատենէ ի վեր, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ Շօթան ընտանիքին դէմ մղուած պայքարն ալ խորապէս ազդած էր իր վրայ: Ուշագրաւ է որ դատական նախարարը յատկապէս քննութիւն կատարել տուաւ յատուկ պաշտօնեաներու միջոցաւ եւ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց: Հայրը, Մօրիս Շօթան, Փարիզի ոստիկանութեան փոխ - վերատեսուչն էր եւ պատերազմին մէջ սպաննուեցաւ 1914ին:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

« Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք (12 յուլիս).—

Ապրիլ 29ին, Նահատակաց սգատօնին միջոցին, եկեղեցիի բակին մէջ պատահած արիւնալի դէպքին առթիւ երկու անմեղ ընկերներ ձերբակալուած էին:

« Միացեալ »ի վատահամբաւ հերոսները ուզելով անպայման մէկ երկուքի վզին փաթթել Գազճեանի վրայ արձակուած գնդակի յանցանքը, ամէն միջոցի դիմեցին: Վիրաւորը ինքը եւ եօթը սուտ վկաներ թէ ոստիկանատան մէջ եւ թէ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ ամբաստանեցին ընկ. Մեսրոպ Սօլաքեանը իբրեւ գնդակ պարպող եւ ընկ. Յարութիւն Գաթրճեանը, իբրեւ դէպքի միջոցին յարձակում գործող: Սակայն կարելի չէ ճշմարտութիւնը ծածկել արեւին տակ: Տասներեք պարկեշտ եւ չէզոք վկաներ հարցաքննիչ դատաւորին ներկայանալով, ժխտեցին եղած զրպարտչական ամբաստանութիւնը: Խառն դատարանի հարցաքննիչ դատաւորը երկու ամիս քննելէ յետոյ խնդիրը, համոզուեցաւ թէ հակասական վկայութիւններու հիման վրայ կարելի չէ ոճրային բնոյթ տալ գործին եւ բանտը պահել ամբաստանուածները: Երկու ընկերները երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուեցան: Վստահ ենք որ դատավարութեան արդիւնքը բացարձակ անպարտութիւն պիտի ըլլայ:

Պատմական վանք մը վառեցաւ

Յուլիս 16ին հրդեհ մը աւերեց Մեղասպելիոն վանքը (Պելոպոնէս, Յունաստան), որ դարաւոր պատմութիւն ունի եւ թանկագին հնութիւններ կը պարունակէ: Այս մենաստանին վանականները 1827ին յաջողութեամբ կռուած են Թուրքերուն դէմ, եւ մինչեւ այսօր կը պահէին վառօդարան մը որ պայթեցաւ աղէտի պահուն: Բազմաթիւ ձեռագիրներ եւ բիւզանդական կայսրերէն մնացած յիշատակներ ու նշխարներ փճացան, ինչպէս եւ գրադարանը որուն կորուստը անդարմանելի է Յունաստանի եկեղեցական պատմու—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԵՆԷՆ ՑԵՏՈՅ ԿԵՂԾԻՔԸ

— օօ —

Թուրքիոյ մէջ, Հրեաներու անակնկալ տեղահանութիւնը բաւական յուզում յառաջ բերած է ոչ միայն հրեայ շրջանակներու, այլ եւ, ընդհանրապէս բոլոր ոչ–Թուրքերու մէջ: Հակառակ կատարուած պաշտօնական յայտարարութեանց, ստոյգ է որ այդ «հանրապետական քաղաքացիները» տեղահան են եղած կեդրոնի հրամանով:

Մարդ չափազանց միամիտ պէտք է ըլլայ, հաւատալու համար թէ, իրապէս, ներքին նախարար Շիւքրի Գայան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Քեազիմը կամ վարչապետ Ըսմէթը այդ տեղահանութեան տեղեկացած են Հրեաներուն Պոլիս գալէն վերջ: Թրակիան Անատոլուի հեռաւոր ծայրը չէ. ոչ ալ՝ երբեմնի օսմ. կայսրութեան մէկ ծայրագաւառը: Պոլսոյ քթին տակ, եւ, հետեւաբար, չափազանց մօտ ըլլալով, անկարելի էր տեղական պաշտօնէութեան ձեռնարկն ըլլայ, ինչպէս կը ճգնին բացատրել Թուրք պաշտօնական անձեր ու թերթեր: Մնաց որ, «Վաքըթ»ի մէկ խմբագիրը գաղթող Հրեայի մը հետ խօսակցութեան պահուն կ'ըսէ արդէն թէ «կուսակալը շատ ազնիւ անձ մըն է» — «Այո, կը պատասխանէ Հրեան, գիշեր ցերեկ մէկտեղ էինք, բայց...»:

Այդ «բայց»ն է, արդէն, ամէն ինչ բացատրողը: Եթէ կ'ուզէք, նոյն իսկ, կարելի է Հրեային ու Թուրք կուսակալին այդ մտերմութիւնը ընդհանրացնել եւ տարածել զայն հրեայ ամբողջ բնակչութեան եւ Թուրք ամբողջ պետական կազմին վրայ: Ու սխա՞լ կ'ըլլար ըսել թէ թէ հրեայ տարրն ու Թուրք պետութիւնը «գիշեր ցերեկ մէկտեղ էին, բայց»...

Ծանրանալէ առաջ այդ «բայց»ին վրայ, դիտել տանք որ Թուրք վարիչները, կատարուածը արդարացնելու իրենց փութկոտութեանը մէջ, ինկած են ուրիշ մեղադրանքի մը տակ: Այսպէս, երբ անոնք միաձայն կ'ըսեն թէ՝ կեդրոնը տեղեակ չէ կատարուածէն, եւ կ'ընդունին որ հազարներով հրեայ քաղաքացիներ քանի մը ժամուան մէջ թողած ու մեկնած են իրենց բնակավայրերը, խոստովանած կ'ըլլան թէ Թուրքիոյ մէջ այսօր ալ կարելի է, ուրեմն, օր ցերեկով ճնշել, նեղել, կողոպտել, քարկոծել ու սպառնալ՝ հակառակ «հանրապետական» բոլոր մեծխօսիկութիւններուն, եւ բազմաթիւ քաղաքացիներ ստիպել որ լեղապատառ փախին իրենց ծննդավայրերէն:

Ընկիւրի, ուրեմն, ինքզինքը դրած է այս երկսայրի սուրին միջեւ ու չի կրնար փրկուիլ: Կամ այն է որ ինք է հրամայած եւ, հետեւաբար, հիմա կը ստէ եղածը վերագրելով տեղական պաշտօնէութեան, եւ կամ իրապէս լուր չունի, որով նոր Թուրքիան ալ՝ մազաչափ չի տարբերիր նէնիչէրական շրջանի Թուրքիայէն:

Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիոյ մէջ, ուր այդքան խիստ մենատիրութիւն մը կայ, որ եւ է պաշտօնեայ չի կրնար ինքնագլուխ կատարել այդպիսի կարգադրութիւն մը:

Արդէն, դէպքերը իրենց բնոյթով ու ծաւալով եւս կը ժխտեն այդպիսի հաւանականութիւն մը: Ընկիւրի ի՞նչ ըսել կ'ուզէ.— Չանաքքալէի, Էտիրնէի, Ռոտոսթոյի, Գըրքըլար – Էլիի, Չորլուի եւ Թրակեան այլ քաղաքներու մէջ միաժամանակ կատարուած այս տեղահանութիւնը եթէ տեղական պաշտօնէութեան գործն է, ապա, ուրեմն բոլոր այդ վայրերուն պաշտօնէութիւնները նոյնին գաղտնի համաձայնութի՞ւն մը գոյացուցած են ամբողջ Թրակիայէն հեռացնելու համար հրեայ բնակիչները: Ասիկա, արդէն, հակապետական կամ հակակառավարական ձեռնարկ մը կ'ըլլայ, որ կը մատնէ թաքուն ծրագիր մը եւ կազմակերպուած գործ մը: Ու եզրակացութիւնը ալ աւելի աննպաստ կ'ըլլայ «հանրապետական» Թուրքիոյ համար:

Կայ եւ ուրիշ պարագայ մը: Այդ տեղահանութեան օրերուն թերթերը տող մը բան չգրեցին, մինչեւ որ Ըսմէթ փաշա յայտարարութիւն մը ըրաւ Ազգ. Ժողովի Գ. նստաշրջանի փակման առթիւ: Ի՞նչ հանելուկ է այս: Պոլիս բազմաթիւ Հրեաներ կը թափուին, ամբողջ բնակչութիւնը կը տեղեկանայ, բայց թերթերը չեն գիտեր...:

Որովհետեւ, կեդրոնէն այդպէս է հրահանգուած:

Մնաց որ, կատարուած տեղահանութեանց պաշտօնական բնոյթը կը հաստատուի նաեւ ակնբախ զուգադիպութեամբ մը:

Այսպէս, ճիշդ այն օրերուն երբ Հրեաները կը տեղահանուէին, թերթերուն մէջ լոյս տեսաւ տեղաւորման «օրէնք»ին պատճէնը: Այդ օրէնքը նոր չէր, ինչպէս գիտել տուաւ Յառաջն ալ իր խմբագրականներով: Ու զայն տառացի հրատարակած էին նոյն թերթերը քրտական ըմբոստութեան զսպումէն վերջ՝ երբ քրտական զանգուածը «լուծելու» ձեռնարկուեցաւ:

Ընկիւրին, որ վարպետ է, ինչպէս ատեն մը՝ Պապը Ալին՝ քօղարկելու բոլոր ձեւի դաւադրութիւնները, այս անգամ ալ փոխանակ լուրը տալու, օրէնքը հրատարակեց...

Ու հիմա, իրար անցեր են: Քննիչ, ստուգիչներ, պաշտօնազրկման խօսքեր: Նոյնիսկ, վերադարձի արտօնութեան հրահանգ:

Պէտք չէ հաւատալ եւ ստոյգ: Ընկիւրի կը հետապնդէ արմատական ծրագիր մը: Ու պիտի իրագործէ զայն: Ոչ մէկ կասկած այս մասին: Նախորդ յօդուածով ալ կ'ըսէի,— ասիկա իրեն համար կենաց եւ մահու խնդիր է: Լինել չլինելու խնդիր մը... Ան վճռած է ապրիլ, ու ապրիլ՝ ամէն գինով: Ու ինչ որ հիմա կ'ընէ՝ արգիլեալ զօտիի եւ զինուորական ձեռնարկներու պատրուակին տակ, խաղաղ ժամանակաշրջանի ծրագիր է: «Զինուորական զօտի»ն առիթ է լոկ:

Որպէսզի փարատած ըլլամ ամէն կասկած, աւելցնեմ որ «վերադարձի արտօնութեան» հրահանգէն վերջ, շարունակուած են տեղահանութիւնները նոյն շրջաններուն մէջ: Պուլկարիա ապաստանած են, 6 յուլիսին եւս, բազմաթիւ Պուլկարներ՝ միշտ նոյն ձեւով,— հեւիհեւ, առանց ծախել ծախծխելու: Աւելին,— Էտիրնէէն միշտ կը հասնին նամակներ, որոնք գրուած են յուլիսի երկրորդ շաբթուն եւ նոյնքան ահաւոր ձեւով կը պատկերացնեն վիճակը:

Այնպէս որ բոլոր ձեւակերպութիւնները կեղծ են, ու եթէ նոյն իսկ վաղը «վերադարձն» գրուի՝ պէտք չէ հաւատք ընծայել: Պիտի հրամայուի ու պիտի գրուի: Անկարելի բան չէ որ Հրեաներու իսկ այդ ուղղութեամբ յայտարարութիւններ ընել տան:

Ընկիւրի գիտէր, անշուշտ, որ խաղաղ ժամանակ մեծ աղմուկ պիտի հանէ այդպիսի ձեռնարկ մը: Ու միակ տարբերութիւնը որ դրաւ հայկականին ու այժմու ոչ–Թուրքերու միջեւ, սա է որ, նախ՝ զանոնք չսպաննեց եւ երկրորդ, Թրակիոյ բոլոր քաղաքներէն միաժամանակ տեղահանեց: Վասնզի, կարգով կատարուելու պարագային, առեղծուելիք աղմուկին հետեւանքով, հնարաւորութիւն չէր ունենար շարունակելու նոյն բանը՝ մնացեալ քաղաքներուն մէջ:

Հիմա, մարդիկը ձեռքէ հաներ են ինչ որ ունէին: Եթէ նոյն իսկ արտօնուին, ի՞նչպէս սիրտ կ'ընեն վերադառնալու: Եթէ չփախչին իսկ, ի՞նչ ընելու եկեր այ: Ոչ տուն մնաց ձեռքը, ոչ ալ խանութ:

Այս առթիւ եղած բոլոր հրատարակութեանց մէջ ուշագրաւ է, սակայն, «Ջամհան»ի խմբագրականը: Այս թերթը որ նախկին «Թասվիրի Էֆքեար»ի խմբագրին կողմէ կը հրատարակուի, ամէնէն անկեղծն է եղած այս խնդրին մէջ:

Այսպէս, Եպու Զիա Զատէն կը գրէ, «Ո՞վ է յանցաւորը» խորագրով.

— «... Նախ ըսենք որ մանաւոր տեղեկութիւն չունէինք(?) Թրակիոյ գաղթի մասին եւ պաշտօնական գեկոյցներէ է որ իմացանք թէ բաւական թիւով հրեայ հայրենակիցներ գաղթած են կամ ստիպուեր են գաղթել: Մեր հրեայ հայրենակիցները հինէն ի վեր միակ տարրն են որ ամէնէն քիչ հոգ պատճառած է երկրին, կամ բնաւ պատճառած չէ: Բայց, Հրեաներն ալ պէտք է խոստովանին որ տնտեսական խնդիրներու մէջ պէտք եղածին չափ չեն յարգած երկրին շահերը (ընդգծումները մեր են. Վ. Ի.): Մեր նպատակը զիրենք վիրաւորել չէ: Կ'ընդունինք նոյնպէս որ պէտք է նկատի ունենան իրենց անձնական շահը: Բայց ստիպուած են հաշուի առնել նաեւ շահերը այն երկիրներուն, ուր կը բնակին: Որովհետեւ անկարելի է միշտ այդ երկիրները յանցաւոր նկատել հակահրէականութեան համար(1): Հրեաները մեզմէ աղէկ գիտեն որ այսօր տնտեսութիւնն է աշխարհի առանցքը: Մեր այս տողերով, որուն իւրաքանչիւր բառը կշռելով կը գրենք՝ խնդրին կարեւորութեան պատճառով, նպատակ ունինք Հրեաներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել այս փափուկ կէտին վրայ: Թուրքին հետ շատ դիւրին է ապրիլ: Թուրքերը աշխարհի ամէնէն վեհանձն ժողովուրդն են: Բայց, Թուրքին այս անձնական առաքինութիւնը պէտք չէ մինչեւ վերջ շահագործել: Որովհետեւ, վերջ ի վերջոյ մենք ենք որ արիւն թափած ենք այս երկրին փրկութեան համար, եւ հետեւաբար մեր իրաւունքն է պահանջել որ թոյլ տրուի մեզի օգտուիլ երկրին բարիքներէն»:

Կը խորհիմ թէ աւելորդ է մեկնաբանել այս տողերը: Մենք կթան կով չենք, ըսել կ'ուզէ Եպու Զիա Զատէն: Ու եթէ կով կը նկատէք մեզ՝ մենք ալ կ'աքացենք...

Ու կը տեսնէք որ տասը տարիէ ի վեր հետապնդուած ծրագիրն է միշտ: Միշտ նոյն տեսակէտը: Միշտ նոյն քաղաքականութիւնը:

Քաղաքականութիւն մը զոր դժբախտաբար դեռ չըմբռնեցին մեզմէ շատեր, հակառակ բազմաթիւ փաստերու: Մեր մէջ կան դեռ այնպիսի միամիտներ, որ կը կարծեն թէ Թուրքը պիտի ստիպուի օր մը ետ կանչել, որովհետեւ... «պէտք ունի քրիստոնեաներուն»: Մինչ ահա «կը գրկուին» նաեւ հրեայ բնակչութենէն:

Ասիկա դաս մը պէտք է ըլլայ մեզի:

Ու միանգամայն անժխտելի վկայութիւն մը թէ՝ մենք եթէ նոյն իսկ Հրեաներու նման ըլլայինք «տարր մը որ ամէնէն քիչ հոգ պատճառած կամ բնաւ պատճառած չըլլայինք» Թուրքիոյ, անպայման պիտի հալածուէինք — թէ երկրի վարիչներէն եւ թէ այդ երկրին մէջ քաղաքական նպատակներ ու շահեր հետապնդող օտար ուժերէն — որովհետեւ մենք երբեք ընդունակ չէինք «ուշադրութիւն դարձնելու փափուկ կէտին վրայ»:

Այսինքն՝ երկրին տնտեսական շահը գերադասելու մերինէն: Մինչ «տնտեսութիւնն է աշխարհի առանցքը»:

Տնտեսական ընդունակութիւններով ժողովուրդ ենք, ինչպէս յաճախ կ'ըսենք, եւ այդ է, ուրիշ կարգ մը ընդունակութիւններուն նման, մեր թշնամին, եթէ կ'ուզէք մեր վերջին դժբախտութեանց պատճառը, եւ ոչ թէ մեր այս կամ այն անկարողութիւնը:

Այս քանի մը տողերը՝ «ըստ կարգի», անշուշտ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(1) Թուրքիոյ մէջ հակասեմականութիւն չկայ, ըսին Ըսմէթն ու Շիւքրի Գայան: Ճիշդ է ասիկա: Բայց բառ ընդ մէջ պէտք է կարդալ այդ յայտարարութիւնը: Այսինքն՝ Հրեաները կը տեղահանուին ոչ թէ որովհետեւ Հրեայ են, այլ որովհետեւ ոչ–Թուրք են: Վ.Ի.

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՅՈՒՇԱԾԱՐԷՍ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ

= օ =

Աղեքսանդրիոյ մէջ փրոֆ. Յովհ. Գայաեանի մահը, մեր մէջ կ'արթնցնէ անցեալի շատ տխուր յիշատակ մը:

Ուրեմն 40 տարի դէպի ետ, դէպի Ընկիւրիի առաջին հայ կախաղանները:

Այն ատեն մատաղատի աշակերտներն էինք մեր գիւղին Թաղային վարժարանին: Շահնազարեանի «Հայրենիք»ները մեզի կը բերէին Ընկիւրիի դատավարութեանց մանրամասնութիւնները: Անոնք առաջի հրապարակային դատավարութիւններն էին հայ անդրանիկ յեղափոխականներու: Այդ դատավարութեանց հետեւանքով կախաղան կը բարձրանային Յովհ. Արգումանեան, չորս «Չէլլօներ», Թորոս, Կիւլպէնկ, Միրիճան, Փանոս եւ ուրիշներ: Փրոֆ. Գայաեան, փրոֆ. Թումաեանի հետ միասին կ'ազատին կախաղանէ, շնորհիւ բրիտանական կառավարութեան ազդու միջամտութեան: Աւելորդ է ըսել թէ կախաղան բարձրացող Հայորդիները՝ խանդավառ եւ գիտակից հայրենասէրներ՝ «կեցցէ Հայաստան» գոչելով կը գոցէին Ընկիւրիի լեռներն ու սարերը: Իրենց հերոսական ոգորումներուն մասին թրքաբարբառ երգեր կը յօրինուէին եւ գաղտագողի կ'երգուէին Փոքր Ասիոյ քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ:

Սեւ փակագիծ մը: Ընդհ. պատերազմի սկզբնաւորութեան, Պայազիտի արիւնաներկ հրապարակին վրայ բարձրացող քսան հնչակեան կախաղաններու մէջէն, Տոքթ. Պէնէէի հետեւեալ հրաշունչ խօսքերը, կը պատկերանան մտքիս մէջ:

— Օր պիտի գայ, որ ամբողջ Թուրքիա իր այս մայրաքաղաք Պոլիսով՝ պիտի ըլլայ առաքուր եւ Հայաստան չքնօրէն պիտի բարձրանայ իր աւերակներուն վրայէն»...

40 տարի առաջ Ընկիւրիի մէջ կը բարձրանային հայ փէտայիներու անդրանիկ կախաղանները: 40 տարի յետոյ, այսօր նորէն Ընկիւրիի մէջ կը դարբնուին հայ նորաստեղծ հանրապետութեան քայքայման հրէշային ծրագիրները:

Աշխարհ ամենայն սրընթաց կ'արշաւէ դէպի պատերազմ: Դէպի քանդում: Դէպի մահացում:

Սրտի սեղմումով մը կը յիշեմ յաւէտ ողբացեալ Ուիլսընի հետեւեալ մարգարէաշունչ խօսքերը արտասանուած ամերիկեան Ծերակոյտին առջեւ՝ իր Եւրոպայէ վերադարձին:

— «Անդրադարձա՞ք Հայաստանի տառապանքներուն վրայ: Հայերուն տառապանքները թեթեւցնելու համար, դուք լայնօրէն բացիք ձեր քսակները: Եւ հիմա ամփոփենք մեր ուժերը, որպէսզի տառապանքը չնորոգուի: Ներկայ խաղաղութեան դաշնագիրները չեն կրնար տեւել սերունդ մը, եթէ անոնք քաղաքակիրթ աշխարհի միացեալ ուժերովը չերաշխաւորենք: Այդ պարագային ի՞նչ հակապատկեր կը պարզուի ձեր աչքերուն առջեւ»:

Արդէն սնանկացած են «քաղաքակիրթ աշխարհի միացեալ ուժերը»: Մահամերձ է Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Աշխարհ կը քալէ դէպի հուր, դէպի սուր:

Աւելի քան երբեք ի պատուի է պատերազմի Մողոքը:

Իսկ մեր Հայաստա՞ն աշխարհը...

Սալին եւ մուրճին միջեւ...

Եւ իր «սիրելի զաւակունք»ը փեգցպաններ...:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Աշխարհագրական ընկերութիւն

օօօօ

Խորհ. Հայաստանի աշխատակիցներէն Յովհաննիսեան յօդուածով մը կը գրէ թէ որոշուած է կազմել Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութիւն մը:

Դեռ մինչեւ վերջերս, Հայաստանի ուսումնասիրութիւնը կը կատարուէր անջատ կերպով,— այսպէս ջրագիտական ուսումնասիրութիւնը կը կատարէր առողջապահական գործավարութիւնը, հողային ուսումնասիրութիւնը՝ պետական յատակագծերու յանձնաժողովը, եւն.: Կամ արտահանրապետական մարմիններ էին, որ կուգային քննել երկիրը:

Անհրաժեշտ էր մարմին մը, երկրին մէջ կազմուած, որ մանրամասն ծանօթանար երկրին:

Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութիւնը, որ կը մտնէ բովանդակ Ռուսիոյ աշխարհագրական նման ընկերութիւններու ցանցին մէջ, նպատակ ունի շաղկապելու երկիրը ուսումնասիրող բոլոր կազմակերպութիւնները:

Այսպէս Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութիւնը իր մէջ պիտի միացնէ՝

Բուսաբանը եւ կենդանաբանը, որոնք կ'ուսումնասիրեն Հայաստանի բուսական եւ կենդանական աշխարհը,

Երկրաբանը, հանքաբանը, ջրագէտն ու օդերեւութային գիտութեանց մասնագէտը, որոնք կ'ուսումնասիրեն Հայաստանի բարձրաւանդակին կազմագիտութիւնը (architectonique), երկրի ընդերքին մէջ պահուած թանկագին հանածոները, կլիմայական գօտիները,

Երկրաբան–քիմիագէտը, երկրաբան–բնագէտը, վերջապէս անտառագէտը, որոնք կ'ուսումնասիրեն ճամբաներու կառուցման, ջուրերու օգտագործման, երկրի արտադրական ուժերու բաշխման հարցերը,

Ջերմախտի եւ մակաբուծային հիւանդութեանց մասնագէտները, որոնք կ'ուսումնասիրեն տեղական հիւանդութիւնները,

Հնագէտը եւ ազգագրագէտը, որոնք կ'ուսումնասիրեն երկրին անցեալն ու փոլքլորը:

Այսպէս Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութիւնը կը դառնայ շատ կարեւոր գործօն մը:

Գրողներու միութիւն

>>>:<<<

Երբ Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը լուծուեցաւ, որոշուեցաւ կազմել Խորհրդային Գրողներու Միութիւն մը: Այժմ Հայաստան եւս ունի Խորհրդային Գրողներու Միութիւն մը, որ վերջերս, Դ. Սիմոնեանի նախագահութեան տակ, քննութեան առաւ բոլոր այն դիմումները, որոնք կատարուած էին անդամ արձանագրուելու համար այդ Միութեան:

Ներկայացած էին 55 հոգի, բայց մերժուեցան 30ը: Անդամ հռչակուեցան՝

Շիրվանզադէ, Դ. Դէմիրճեան, Արազի, Դ. Սիմոնեան, Ալազան, Ե. Չարենց, Ա. Բակունց, Ս. Զօրեան, Ա. Վշտունի, Գ. Մահարի, Ն. Զարեան, Վ. Թոթովենց, Խնկօ Ապէր (Աթաբէկ Խնկոյեան), Վաղարշակ Նորենց, Ջանան, Նորայր Դաբաղեան, Ս. Յակոբեան, Ս. Տարօնցի, Զ. Եսայեան, Գեղամ Սարեան, Մ. Մանուէլեան, Գ. Լեւոնեան, Գուրգէն Վանանդեցի, Յարութիւն Մկրտիչեան, Արտաշէս Ոսկերչեան:

Մշակոյթի տուներ

>>>:<<<

Հայաստանի կառավարութիւնը վաւերացուց ծրագիր մը, որուն համաձայն յառաջիկայ հնգամեակի ընթացքին պիտի հիմնուին մշակոյթի պալատներ եւ ակումբներ:

Երեւանի Մշակոյթի Պալատը պիտի ունենայ 5000 աթոռ, Լէնինականի Մշակոյթի պալատը 2500 աթոռ: Պիտի հիմնուին նաեւ, Հանգստեան եւ մշակոյթի պարտէզին մէջ, ձմեռնային եւ ամառնային թատրոն, մարմնակրթական աւան, մանուկներու աւան, տաղաւար մը Կարմիր Խաչի եւ նման ընկերային կազմակերպութիւններու համար:

Ասկից զատ պիտի վերանորոգուին եւ կահաւորուին կարեւոր շրջաններու ակումբները:

Երեւանի ապակին

օօօօ

Սեւակուճի (պազալթ) գործարանին կից, գործնական հանքաբանութեան բարձրագոյն հաստատութեան ապակեգործութեան փորձերը փայլուն արդիւնք տուին վերջերս: Ապակին կը պատրաստուի տեղական հում նիւթերով,— չէչաքար, եղնգաքար, գաւարդ: Կ'օգտագործուի ելեկտրական հոսանքը: Մինչեւ հիմա եղնգաքարէն եւ գաւարդէն պատրաստուած ապակին մութ էր, պղտոր: Սակայն վերջին փորձերը տուին ապակիի նոր նմոյշներ, որոնք շատ յստակ են եւ թափանցիկ, պատրաստուած են պատուհանի ապակիներ եւ սրուակներ:

Ներկայիս աշխատանք կը թափուի սեւակուճի գործարանին որոշ մէկ մասը վերածելու ապակեգործութեան բաժնի, մինչեւ որ կառուցուի ապակիի գործարան մը:

Այս տարուան վերջին եռամսեակին ընթացքին կը սկսի ապակեգործութիւնը, օրական երկու թոն արդիւնաբերութեամբ: Ապակիի գործարանը պիտի հայթայթէ «Արարատ», Արդնիի, գարեջուրի գործարաններուն ապսպրանքները, ինչպէս նաեւ բնակարանային շինութեանց պահանջները:

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

= օ =

Յուլիս 7ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ քրտագիտական առաջին համաժողովը նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան բարձրագոյն հաստատութեան:

Համաժողովին կը մասնակցէին Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Ազրբէջանի, Վրաստանի, Նախիջեւանի, Հայաստանի, Թուրքմէնիստանի եւ Աջարիստանի քրտագէտները եւ ուսուցիչները, ընդամէնը 80 հոգի:

Օրակարգի նիւթերն էին

1.— Հայաստանի կրթական գործավարութեան զեկոյցը (Լ. Արխեան):

2.— Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան կաճառին քրտական հատուածին գործունէութիւնը (Հաջիէ Ջնդի):

3.— Քրտական բարբառները եւ քրտական գրական լեզու ստեղծելու հարցերը (փրոֆ. Խաչատրեան):

4.— Քրտական գրական լեզուի բակզբունքները (Գ. Սեւակ):

5.— Միասնական ուղղագրութեան մշակումը եւ քրտական գրական լեզուի վերադնահատութիւնը (Ամիրէ Ավդալ):

6.— Քրտական քերականութեան հիմունքը (Ցուկերման եւ Կուրդոեւ):

7.— Քիւրտերու ընկերային – տնտեսական կազմութիւնը եւ արտացոլացումը քրտական լեզուի մէջ (Յ. Մելոյ):

8.— Կաճառին քրտական բաժ… տարազաբանական (terminologique) …խատանքները (Պետոյեան):

Ասկից զատ զեկոյցներ տուին Հա…յաստանի Գրողներու Միութեան …տական հատուածը, Պետական Հ… տարակչականը, քիւրտերէն Ռի… Թազա թերթին խմբագրութ… Մասնաւոր յանձնախումբեր աշխ…տեցան՝ քննելով քրտական լեզ… եւ գրականութեան նուիրուած հա…ցերը:

Համաժողովը բացուած օրը կ… տարուեցաւ քրտական հրատարակ…թիւններու եւ ազգագրական հա… նիւթերու ցուցահանդէս մը: Այդ … թերը հաւաքած էր Հայաստանի Մ… կոյթի Պատմութեան Կաճառը:

Համաժողովը տեւեց 5 օր:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷ…

ՍԱՐՍԷԼԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

>>>:<<<

ՍԱՐՍԷԼ, (Յապաղած).— Հ.Ե… «Հրայր» խումբը որոշած էր Հա… տանի անկախութեան 16րդ … դարձը տօնել իր ժամանակին, … կայն սրահի չգոյութիւնը եւ … մը խաչաձեւումներ պատճառ … որ յետաձգուի յուլիս 8ին, եւ … ուի դաշտահանդէսով մը:

Ուրեմն Վարդավառի կիրակին … սէժուռի պարտէզը կը խայտար … սեւ բազմութիւն մը զուարթ … չերով: «Հրայր»ի ընկերները … չէին խնայած հանդէսին կանոն… րութեան համար:

Ժամանակը կը սահէր անզգա… բար երբ հանդէսի պաշտօնական … ցումը եղաւ եւ յոնկայս երգուե… «Մեր հայրենիք»ը: Ցետոյ Հր… ընկերներէն՝ Խ. Մկրտիչեան մէկ… նի խօսքով պարզեց Մայիս 28… ժէքը եւ մեր հակառակորդներու … տոր պայքարը: Արտասանեց Օր. … մանճեան ողբացեալ ընկ. Վար… դեանի «Հայ հերոսները», երգեց … Ս. Պօղոսեան «Ընդ առեղօք … ափանց», թառի վրայ «Կռունկը» … ւածեց Պ. Գարեգին: Երգեց նոյ… Օր. Հ. Կնեազեան, մէկ երկու … սիրուհիներ: Օրուան բանախ… էր ընկեր Շ. Միսաքեան, որ մօտ … ժամ խօսեցաւ անկախութեան պա… քարի եւ օրուան հարցերու մասին:

Եղան կրկին արտասանութիւ… ընկ. Կ. Օսմանճեանի եւ Պ. Գ. … թարճեանէ: Մէջընդմէջ երգեցին … փան» երգչախումբի ներկայ ան… մուհները իրենց ղեկավար Ս. … կոբեանի առաջնորդութեամբ:

Իրիկուան դէմ Սարսէլցիներու … դէմի բարեկամ եւ հայ կամաւ… րու եւ մարտիկներու Միութեան … խագահ ընկ. Տիգրան Պաղտասա… եան խօսք առնելով, ցաւ յայ… գաղութներու պառակտուած ու … կերպարան վիճակին համար: «Ե… կուսակ մը սպանութիւնը փրոփ… կանոի միջոց ծառայեցուցին … մը անպարկեշտ կազմակերպութ… ներ ու մարդիկ, ոտնակոխ … մեր բոլոր սրբութիւնները: … չքաշուեցան նոյն իսկ բարութ… առաքինութեան տիպար հայ … փողոց նետել ու անպատիւ ըն… մէջ դնել Նիւ Եորքի եւ այլ … րու մէջ: Մեր մօտ Վանայ Շա… գաւառին մէջ, 1915ի աղէտին… պայքարի ճակատ յարդարած … բարբարոս թշնամիին դէմ, ամէն… փառնդաւոր դիրքերուն մէջ … Հայուհին էր որ կը նետուէր … պէտք էր տղամարդոց կեանքը … յել: Մենք այսպէս ճանչցած … Հայ կինը, խսկհիմա ան չէ ինչ որ … Ահա թէ ինչո՞ւ հրապարակ կու… իրրեւ զինուորականներ վերջ … համար բոլոր աղտոտ խաղերու… տեղի կ'ունենան այս բազմաչար… ժողովուրդին ծոցին մէջ: Մենք … ցենք կարգապահութեան վարժ… այս ժողովուրդը»:

Այս ճառէն վերջ Առնուվիլի … մէկ խումբի ընկերներու կողմէ … կայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշա… ւէշտ մը:

Եղան զանազան խաղեր եւ փո… տորոց մրցումի խաղեր: Վիճակա… ղէն շատեր փոքրիկ նուէրներ … ցան:

Իրիկունը ուշ ատեն տակաւին … ուզեր բաժնուիլ հանդիսավայ… Շատեր փափաք կը յայտնէին … Հրայր խումբի ընկերները յաճա… ութիւններ ստեղծեն հասարակութ… համախմբելու:

Օ. Կարապետեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷ…
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ) — Ֆրանսայի Ազգային տօնին օրը տեղի ունեցաւ Հ.Յ.Դ. Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի դաշտահանդէսը հովանաւորութեամբ Շրջ. Կոմիտէին, Ս. Անտրէի գեղեցիկ եւ օդասուն պարտէզի մէջ, նուիրուած Աղբիւր Սերոբի, Հրայրի, Գէորգ Չաւուշի եւ Իշխանի անմահ յիշատակին:

Ժամանակէն առաջ աւելի քան վեց հարիւր հոգի արդէն տեղ գրաւած էին:

Դաշտի մուտքի դրան երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները, իսկ բեմի երկու կողմը դրուած էին մեծ յեղափոխականներու կենդանագիրները, որոնց առջեւ հիացումով կանգ կ'առնէին հայրենակիցները, պատմելով զանազան դրուագներ:

Եւ ի՞նչպէս չհպարտանալ: Անոնք չէի՞ն որ, թեւ առնելով մասնաւորապէս Հ.Յ. Դաշնակցութենէն վերահաստատեցին Հայուն առնական առաքինութիւնները եւ ազատ ու անկախ ապրելու գիտակցութիւնը:

Մենք որ կրեցինք Տէր Զօրի լայնածաւալ անապատին կիզիչ արեւը ու բարբարոսութեան սարսափը, այսօր նոր Արամներ, Տիգրաններ, Թորգոմներ, Վարդաններ կը փնտռենք: Մենք կ'ապրինք, եւ ձեր ոչ-կատարեալ յաջողութիւնը վերջակէտ մը չէ, այլ չարունակելի սրբազան պարտականութիւն մը, անցեալի փառքով եւ վաղուան յոյսով: Քրիստափորն էր որ պատգամեց.

— «Յառաջ կռի՛ւ, միշտ կռի՛ւ, դուցէ երբեմն անյաջող՝ չհասած իր լոյն ծաւալին: Ահա թէ ուր է մեր փրկութիւնը»:

Գիտնալով որ «Յառաջ»ի սիւները շատ խճողուած են, զանց կ'առնեմ օրուան բանախօս ընկերներ Հիւսեանի եւ Սէրէնկիւլեանի հայրենաշունչ ճառերը զորս խօսեցան մեծ խանդավառութեան մէջ:

Հանդէսին առաջին մասէն վերջ գեղեցիկ ակնկալներու առջեւ դրին մեզ Մարսէյլի հայ արենուշները, իրենց հայկական եւ հունգարական պարերով:

Գովելի էր նաեւ Աղբիւր Սերոբ ենթակոմիտէի ընկերներու զոհողութիւնը՝ կարգապահութեան մասին:

Գրե՛լ Աղբիւրներու, Անդրանիկներու, Հրայրներու, Գէորգ Չաւուշներու, Իշխաններու, Վարդաններու, Մուրատներու, Քեռիներու, Եփրեմներու, Պետօներու, Վարդգէսներու, Խեչօներու, Համազասպներու մասին՝ վեր է մեր ուժերէն, եւ հազիւ քանի մը տող մրոտեցի: Արամ Արմաղան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՋԵՌՔ ՋԵՌՔԻ...

ՏԷՍԻՆ, 11 յուլիս, (Յառաջ) — Մօտաւորապէս չորս տարի առաջ, երբ Հ.Յ.Դ. կոմիտէն ձեռնարկեց ակումբի մը հողի գնման եւ շինութեան, մեզ հետ զուգընթաց մեր հողին ճիշդ դէմը, գնուեցաւ հողամաս մը եկեղեցիի համար, Եկեղ. Տիկնանց Միութեան կողմէ, եւ անմիջապէս շինութեան ձեռնարկուեցաւ: Բայց հազիւ կարելի եղաւ չորս պատերը բարձրացնել, ծախսելով 40,000 ֆր.: Ծախսուած է (10,000 ֆր. ալ պարտք մնացած, համաձայն ռամկավար թղթակիցին գրութեան):

Երկու տարի առաջ Տիկնանց կողմէն քանի մը անգամ դիմում եղաւ Տէսինի հարուստ առեւտրականներուն եւ «երեւելի»ներուն, որպէսզի օժանդակեն հանին եւ շինութիւնը աւարտի, բայց անօգուտ: Երկար ձգձգումներէ յետոյ Տիկնանցը վերջապէս խելքի գալով, դրաւոր կը դիմէ բոլոր Միութիւններուն եւ քաղաքական կուսակցութիւններուն խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրելով յուլիս 2ին: Այդ օրը մեծամասնութիւն չգոյանալով ժողովը տեղի ունեցաւ յուլիս 10ին: Մասնակցութիւն բերած էին հրաւիրուած 16 միութիւններէն եւ 13 անհատներէն: Ներկայ էին 19 ներկայացուցիչներ: Լեւոն Վարդան քհյ. Ժամկոչեանը, Տիկնանցի կողմէն բացատրեց ժողովի նպատակը շեշտելով կիսաւարտ մատուռ – մանկապարտէզի շինութեան անհրաժեշտութիւնը եւ խնդրեց որ հրաւիրուած ներկայացուցիչները եւ ազգայինները յայտնեն իրենց տեսակէտները: Բոլորն ալ ըսկզբունքով համաձայն գտնուեցան մատուռ մանկապարտէզին անհրաժեշտութեան եւ խմբովին որոշուեցաւ կազմել գործադիր մարմին մը, շինութիւնը լրացնելու համար: Անդամներն են Պ.Պ. Յ. Գարայեան, Հ. Զիլինկիրեան, Ա. Միրզոյեան, Պ. Կիւլէսեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Ա. Սարգիսեան եւ Մ. Դանիէլեան: Իսկ խորհրդակցական ժողովը ներկայացուցչական ժողով հռչակուելով, ընտրեց Պ.Պ.Մ. Ճիհանեան, Խ. Գարակէօզեան եւ Վ. Եափուճեան: Որոշուեցաւ որ գործադիր մարմինը, անմիջապէս ստանայ Տիկնանց Միութեան քով եղած 6000 ֆր. պատրաստ դրամը եւ հաշիւները (5000 ֆր. բատցած է Էջմիածնի կաթողիկոսէն), եւ օր առաջ շինութեան ձեռնարկէ: Միեւնոյն ատեն պաշտօնական կոչով մը գաղութը պիտի հրաւիրուի մասնակցելու բացուած հանգանակութեան ժապաւէնին մը:

Ահա գեղեցիկ օրինակ մը համագործակցութեան ու համերաշխութեան, ազգային կարեւոր ձեռնարկի մը առթիւ:

Յաջողութիւն եւ կորով գործադիր մարմնին, որպէսզի ժամ առաջ լրացնէ շէնքը: Վեհունի

«ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿԻՆ

«Յառաջ»ի 27 յունիս 2532 թիւին մէջ կարդացի ձեր կոչը:

«Եղերապատում»ը կ'ուզէ սկսիլ Շ. Գարահիսարով եւ պարտք կը դնէք իմ յուշերս գրել սոյն «Վահագն»երու վայրին 1915 յունիս 15ին հայ հերոսամարտին մասնակցելու պատիւը ունենալուս համար:

Ես կտակ ունիմ արդէն:

Շ. Գարահիսարցի քաջ գինուոր յայտնի Ղուկաս Աղբարը կ'ըսէր 19րդ օրը 15 հազարնոց թուրք կանոնաւոր բանակը ճեղքելու խիզախութիւնը ինծի հաղորդելու պահուն, կ'ըսէր.

— Չաւուշ, մէկ հոգի պատենք որ կարենայ պատմել այս բոլորը ապագայ սերունդին:

Զանազան պատճառներով շատ ուշ մնացի, ճիշդը խօսելով չուզեցի մի – այն իմ յուշերովս հրապարակ գալ: Եւ սակայն, ընիկ Շ. Գարահիսարցին անգամ տարեդարձը տօնելէն անդին չանցաւ... Այսօր ազգային հերոսութիւնները արհամարհողնե՞ր ալ կան...

«Եղերապատում»ին համար կը խոստանամ յանուն ուխտիս եւ Շ. Գարահիսարցիին սիրոյն ներկայանալ իր պանծալի եւ յաւէտ անմոռանալի «Հերոսամարտ»ով: Պայքար մը յանուն ինքնապաշտպանութեան, 4500 հայութենէ միայն 200 մարտիկներ ընդդէմ թրքական հրետանիի եւ 15 հազարնոց բանակին, չհաշուելով «պաշը – պօզուքներ»ը: Աւելածասիրտ Շ. Գարահիսարցին ոչխարի հօտ չէր եւ չեղաւ: Փառք ու պատիւ իրեն յաւիտեան: Գրած յուշեր չունիմ, սակայն պիտի ջանամ ձեզի գրել համառօտ պատմութիւն մը, սկսելով կռիւէն երկու ամիս առաջ: Գալով Մարգուանի չըջանին եւ Թօփալ Օսմանի սահմանեցուցիչ կոտորածին, պաշտօնակիցս Պ. Յովսէփ Քիրիշճեան եւ կամ ուրիշ մը կրնան օգտակար ըլլալ:

ՎԱՐԴԱՆ ՉԱՎՈՒՇ

ՄԵԾ-ՆՈՐ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ներկայ տարուան սկիզբը Ալֆորվիլ հաստատուած Մեծ Նորգիւղցիները հիմը դրին Հայր. Միութեան մը որու գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկն է Հայաստանի մէջ Մեծ Նոր գիւղ անունով գիւղակի մը հաստատումը:

Այս գեղեցիկ ծրագրին իրագործման համար հայրենակիցներու համագործակցութիւնը ապահովելու մասնաւորութեամբ, կեդր. վարչութիւնս սկսած է արդէն դրական քայլեր առնել Միութիւնը ընդարձակելու, սկսելով նախ Փարիզի արուարձաններէն, ինչպէս Իթալի, Բիյեանքուր, Պուա – Գոլոմպ եւն., կազմած են սակաւա – թիւ անդամներով մասնաճիւղեր ու – րոնք ամէն յոյս կը ներշնչեն բեղնաւոր գործունէութեամբ մը լաւագոյնս արժեցնելու իրենց գոյութիւնը:

Քաջալերուած մեր պարզ եւ իրագործելի գաղափարին յարուցած խանդավառութենէն եւ համոզուած թէ ոչ մէկ Մեծ Նոր գիւղցի պիտի ուզէ անտարբեր մնալ համագիւղացիներու այս շարժումին մէջ, կեդր. վարչութիւնս կոչ կ'ընէ Ֆրանսա եւ այլուր գտնուող բոլոր Մեծ Նոր գիւղցիներուն բոլորուիլ Միութեանս շուրջ, առանց կուսակցական եւ այլ նկատումներու, անվերապահ եւ բաց սիրտով, առաջնորդուած լոկ հայրենիքի գաղափարին առթած ակնածանքէն եւ մեր սիրելի ծննդավայրին քաղցրիկ յիշատակին հանդէպ անխախտ ամէնուս ունեցած յարգանքի զգացումէն:

Օ՜ն, ուրեմն, գործի հայրենակիցներ, պէտք է ցոյց տանք որ գիտենք զօդել տեղասիրութիւնը հայրենասիրութեան հետ:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչութեան
Ատենապետ՝ Մ. Եանըգեան
Ատենադպիր՝ Ա. Մկրտիչեան

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Զատիկեանի եւ Անդրէասեանի վկայութիւնները

(13ՐԴ ՆԻՍՏ, 28 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)
(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՇԵՐԻՏՑԸՆ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

— Ապրիլ 22ին նորէն ձերբակալուելով դատախազի գրասենեակը չտարուեցա՞ր:

= Այո:

Պ. Շերիտըն հոս սկսաւ կարդալ Անդրէասեանին տրուած հարց – պատասխաններու թուղթը:

— Դուն պատասխանեցի՞ր Պ. Քամինսկիի հարցումներուն:

= Այո, որքան որ կրյիշեմ պատասխանեցի:

— Դեկտեմբեր 24ին դուն ըսի՞ր «Դաշնակներ, փախէք»:

= Ոչ:

— Օժանդակեցի՞ր որ մարդ փախցնես:

= Ոչ:

— Դուն երբեք գացեր՞ր սպաննելու Դուրեան արք.ը: = Երբեք:

— Գիտե՞ս ինչ է դաւը (plot) := Այո:

— Դուն ուրիշներուն հետ երբեք գացեր՞ր սպաննելու Դուրեան արք.ը: = Երբեք:

— Մանուկ Ցակոբեան խոհարարը հոս վկայեց թէ ճաշարանին մէջ դանակի մասին խօսեր ես, եւ երբ իրեն հարցուցի թէ առաջ ինչո՞ւ ըսած չէ, պատասխանեց թէ կը վախնար Դաշնակներէն: = Լսեցի:

— Այդ վկային հետ խօսե՞ր ես, հաղորդակցե՞ր ես, գրե՞ր ես յունուար 17 մինչեւ ապրիլ 22: = Ոչ:

— Արա Կիւրեղեան հոս վկայեց թէ դեկտ. 24ին եկեղեցիին առջեւ դուն ըսեր ես՝ «տղաք, ինչո՞ւ կայներ էք, փախէք»: = Լսեցի:

— Այդ մարդը Սփէշըլ Սէշընսի մէջ նոյն վկայութիւնը չըրաւ, չէ՞: = Ոչ:

Պ. Քամինսկի կ'առարկէ թէ այդ վկայութիւնները, որոնց կծիկը կ'ուզէր քակել Պ. Շերիտըն, կը պատկանի Սփէշըլ Սէշընսի, ուստի հոս թոյլատրելի չէ անդրադառնալ անոնց: Պ. Շերիտըն քանի մը հարցումներ եւս ընելով, վերջացուց Անդրէասեանի ուղղակի քննութիւնը, եւ պարոն դատախազը սկսաւ հարցաքննութեան:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

— Իմ եւ Պ. Քոհէնի հարցումներուն պատասխանեցի՞ր: = Այո:

— Դուն դեկտ. 24ին ուղղակի եկեղեցի գացի՞ր: = Այո:

— Կը հասկնա՞ս ինչ ըսել է ուղղակի բառը: = Այո:

— Ուղղակի կը նշանակէ հոս առանց սեւէ տեղ կենալու տեղ մը երթալ, կը հասկնա՞ս: = Այո:

— Դուն Պ. Քոհէնին չըսի՞ր թէ ուղղակի եկեղեցին գացիր:

= Ես հասկցայ եկեղեցիին մօտ:

— Պ. Քոհէն հարցուց թէ «ուղղակի գացի՞ր», եւ դուն չըսիր թէ 20—30 վայրկեան ճաշարան գացիր ու հոն մնացիր:

= Ես եկեղեցի չգացի, այլ եկեղեցիին մօտ էի:

— Դուն չըսի՞ր թէ ուղղակի եկեղեցի գացիր ժամը 11ի ատենները:

= Ես ծանուցում կը ցրուէի:

— Ճաշարանին մէջ սուրճ խմեցի՞ր:

= Այո:

— Հո՞ն էր խոհարարը:

= Այո եւ կային ուրիշներ ալ:

— Խոհարարը կը ճանչնա՞յ քեզ:

= Ես ալ խոհարարը կը ճանչնամ:

— Եւ Պ. Էքսն ալ հո՞ն էր:

= Կը ճանչնամ դէնքը դէմքով:

— Պ. Էքսը Դաշնա՞կ է:

= Ձեմ գիտեր, գուցէ ուրիշ կոմիտէի մը կը պատկանի: (Քամինսկի առանց Մր. Էքսի անունը արտասանելու ցոյց կուտայ Անդրէասեանի ա – նոր անունը):

— Ձե՞ս գիտեր այդ անունը:

= Ձեմ գիտեր այդ անունը, միայն մարդը քըրը եկած է եւ տակէ գիտեմ:

— Կը ճանչնա՞ս տիկ. Աշարոնեանը:

= Այո: — Լէյլէկեանը կոմիտէի քարտուղարն է: = Այո:

— Խնդրոյ առարկայ ճաշարանը որ եւ է նշանակութիւն չունի՞ քեզի: = Ոչ: — Տեսա՞ր եկեղեցիին առջեւ Լէյլէկեանը ստրիկանի մը ձեռքը: = Այո:

— Լէյլէկեանը ձեր կոմիտէի քարտուղարն էր, չէ՞: = Այո:

— Եւ այդ պահուն դուն բնաւ չհետաքրքրուեցա՞ր թէ ինչու բռնուած էր:

= Հարցուցի շուրջիններուս եւ ըսին թէ եկեղեցիին մէջ կռիւ եղած է:

— Գիտէ՞ր թէ Դուրեան արք. Դաշնակցութեան դէմ է: = Կարդացի:

— Եւ այդ օրը արք.ը պիտի պատարագէր, չէ՞ր գիտեր: = Ոչ:

— Այդ ծանուցումները 27րդ փողոցի եկեղեցւոյ շուրջ, դո՞ւն ցրուեցիր:

= Շատ չեմ յիշեր:

— Ինչո՞ւ 187րդ եկեղեցիին դաւիթը չըրիր այդ ծանուցումները:

= Երբ գացի, եկեղեցիէն դուրս բազմութիւն կար, կռիւ եղած էր, ի՞նչպէս կրնայի ներս մտնել: Եթէ գիտնայի որ կռիւ պիտի ելլէր, կէս ժամ առաջ կ'երթայի:

— Կորկոտեանին հետ չխօսեցա՞ր:

= Ջանացի խօսիլ:

— Ինչ ըրիր որ ջանացիր խօսիլ (ծիծաղ): = Ուզեցի խօսիլ, բայց չխօսեցայ:

— Ա՞յդ է ուրեմն ջանադիր ըլլալդ:

= Մտադրեցի:

— Զալըգեանը չտեսա՞ր Սէնթ Նիքըլս Էվընիւի վրայ: = Ոչ:

— Բայց դուն ինծի տուած յայտարարութեանդ մէջ ըսիր թէ տեսար:

= Կարծեմ տեսայ՝ ըսի:

Պ. Քամինսկի կարդաց ընկեր Անդրէասեանի յայտարարութիւնները, որով ըսած է թէ Սէնթ Նիքըլս Էվընիւի վրայ դեկտ. 24ին տեսեր է Զալըգեանը, որ անսովոր բան մը չունի եղեր բայց ան առանց գլխարկի կը պտտի եղեր սովորաբար եւն.: Այս յայտարարութեանց եւ հիմակուան վկայութեանց մէջ բաւական հակասութիւններ գտնելով, դատախազը խստացուց իր հարցաքննութիւնը:

ՇԵՐԻՏՑԸՆ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

— Կը յիշե՞ս քիչ առաջ Պ. Քամինսկի հարցուց ճաշարան երթալու մասին: = Այո:

— Յունուար 17ին երբ խոհարարը ստրիկանատուն էր, ճաշարանի մասին չհարցուց: Ձէ՞:

= Եթէ հարցնէր, պիտի պատասխանէի:

Պ. Շերիտըն կարդաց Մ. Ցակոբեանի վկայութիւնը: Եւ Անդրէասեանի դառնալով.

— Ի՞նչպէս է յիշողութիւնդ:

= Լաւ է, բայց մարդ ենք, կրնայ ըլլալ որ մոռցած ըլլամ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

— Տեսա՞ր Ահարոն Վարդանեանը ճաշարանին առջեւ: = Ոչ:

Եւ վերջ գտաւ ինը ամբաստանեալներէն վերջինին հարցաքննութիւնը 1934 յունիս 28, կէս օրէ ետք ժամը 3.20ի ատենները:

Քիչ ետքը խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ դատաւորին եւ կողմերուն միջեւ 187րդ եկեղեցին երթալու մասին, ինչպէս գրած էի երէկ:

ՏԻԿ. ՓԱՅԼՈՒՆ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Բացի ամբաստանեալներէն, դրսի առաջին վկան հանդիսացաւ տիկ. Փայլուն Ոսկանեան, որ ժամը 1.45ին աթոռ բարձրանալով, օրինական երդումէն ետք, տուաւ սա ուղղակի վկայութիւնը Պ. Շերիտընի.

— Քու ամուսինդ մեռա՞ւ 26 նոյ. 1933ին: = Այո:

(Դատաւոր Քորրիկըն հոս առարկեց թէ պէտք չկար այդ վկային, բայց Պ. Քամինսկի յայտնեց թէ ինք առարկութիւն չունի):

— Ո՞ւր կը բնակէիր ամուսնոյդ հետ: = Պրոնքս (տեղը եւ փողոցի թիւը կ'ըսէ):

— Նոյ. 26ին տեսա՞ր մէկը քու տանդ մէջ, որ հոս կը գտնուի այժմ:

= Պ. Մ. Լէյլէկեանը (Շերիտընի հրաւէրով ոտքի կ'ելլէ Լէյլէկեան):

— Որքա՞ն մնաց ձեր տունը:

= Կէսօրէ ետքն էր:

— Մինչեւ ժամը քանի՞:

= Յուզուած էի եւ չէի կրնար յիշել, բայց երկար մնաց:

— Ուրիշ Հայեր ալ կայի՞ն հոն:

= Շատ Հայեր կային:

— Մաթէոսը քեզի՞ բարեկամ էր թէ քու ամուսնոյդ: = Ամուսինիս:

— Ազգակա՞ն է:

= Մօտիկ ազգականներ են:

— Ամուսինդ անոր ի՞նչ է:

= Ամուսինս Լէյլէկեանի քեռորդին է:

— Այդ օրը կը յիշե՞ս որ Լէյլէկեան անսովոր բան մը ըրաւ:

= Երբ իմացաւ ամուսինիս, Ներսէս Ոսկանեանի մահը՝ լացաւ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՓԱՅԼՈՒՆ

— Ե՞րբ լացաւ: = Երբ իրեն ըսի թէ Ներսէսը մեռաւ՝ լացաւ:

— Շատ մարդիկ կայի՞ն հոն: = Այո:

×

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, յունիս 29.— Այսօր հազիւ ժամը 10.30ին վերսկսաւ դատավարութիւնը: Առաւօտ լսուեցան Ոսկանեան եւ Սարգիսեան, որոնք վկայեցին թէ 1933 նոյ. 26ին Տիկին Ոսկանեանի տունը տեսած են Մաթ. Լէյլէկեանը:

Կէս օրէն մէկ ժամ առաջ երդուեալները, դատաւորը եւ երկու կողմերը յատուկ պըսով եւ ոստիկաններու ուղեկցութեամբ գացին 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցին՝ քննութեան համար:

Կէս օրէ ետք ժամը 2ին վերսկսաւ դատավարութիւնը եւ լսուեցան չարք մը վկաներ, որոնց մասին կը գրեմ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, յունիս 30.— Ինչպէս գրած էի երէկուան թղթակցութեանս վերջին մասին մէջ, երէկ, ուրբաթ օր, 29 յունիս, Նիւ Եորք քաղաքի Ճենըրըլ Սէշընսի թիւ 5 սենեակին մէջ լսուեցան վեց վկաներ, որոնք հաստատեցին թէ Մաթ. Լէյլէկեան եւ Նշան Սարգիսեան 1933 նոյ. 26, կիրակի օր, Նիւ Եորք կը գտնուէին, հետեւաբար չէին կրնար Պաթըրն եղած ըլլալ, ինչպէս Պաթըրնէն հոս բերուած երկու «երեւակայող» կիներ վկայեցին: Ընկեր Խոսրով Մեղրիկեան, երէկուան եօթներորդ վկան, որ 1933 դեկտ. 24ի դժբախտ օրը ներկայ եղած էր 187րդ եկեղեցին, վկայութիւն տուաւ եկեղեցւոյ մէջ իրադարձութեանց նկատմամբ եւ պատասխանեց դատախազի չարք մը հարցումներուն, որոնց հետ յաճախ կապուեցաւ «Հայրենիք»ի անունը:

Առաւօտուն դատական ատեանի բացումէն կէս ժամ ետք, դատաւորը ուրիշ ընթացիկ դատերու կարճ ունկնդրութիւն եւ կարգադրութիւն ընելէ քիչ ետք, յայտնեց թէ երդուեալները ժամը 11ին պիտի մեկնին 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցին, տեղւոյն վրայ սպանութեան պարագաներու շուրջ աւելի յստակ ու ճշգրիտ գաղափար կազմելու համար: Ուստի դատաւորը ամբաստանեալներուն դիմելով հարցուց թէ կ'ուզե՞ն ներկայանալու համար իրենց իրաւունքները կը փոխանցե՞ն պաշտպան կողմի փաստաբաններուն: Այս հարցումը առաջին անգամ տրուեցաւ ընկեր Մ. Լէյլէկեանի, որ տուաւ իր հաւանութիւնը: Յաջորդաբար միւս ութը ամբաստանեալները դատաւոր Քորրիկընի տուին իրենց հաւանութիւնը:

Օդը սաստիկ տաք էր, մթնոլորտը ծանրաբեռնուած էր խոնաւութեամբ, նեղիչ ու հեղձուցիչ: Ժամը հազիւ 10.35 կար, երբ կանչուեցաւ նոյն օրուան առաջին վկան:

ՀԷՐԻ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Փաստաբան Թամըս Շերիտըն ուղղակի քննեց վկայ Հէրի Ոսկանեանը, որ կը բնակի Պրոնքսին:

— Գիտե՞ս որ 1933 նոյ. 26ին մեռաւ Ներսէս Ոսկանեանը: = Այո:

— Դուն այդ օրը անոր տունը գացի՞ր, 159րդ փողոց, Պրոնքս:

= Այո, առաւօտ կանուխէն:

— Ժամը քանիի՞ն: = Ժամը 9ին:

— Ե՞րբ մեռաւ Ներսէս Ոսկանեան:

= Կէս օրէ ետք ժամը 2ի ատենները:

— Գիտե՞ս Մաթէոս Լէյլէկեանը: = Այո: — Այդ օրը Մաթէոսը հո՞ն էր:

= Այո, 1933 նոյ. 26, կէս օրէ ետք ժամը 2էն քիչ վերջ հոն եկաւ:

— Ուրիշ մարդիկ ալ կայի՞ն եւ խօսեցա՞ք Մաթէոսին հետ:

= Ուրիշ մարդիկ կային եւ խօսակցութիւն ունեցանք Լէյլէկեանի հետ:

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Այո:

ԴԱՏԱԽԱԶ ԵՒ ՎԿԱՅ

— Ժամը քանիի՞ն հոն էր: = Ժամը չուրջ 2ին:

— Դուն ազգական չե՞ս Մ. Լէյլէկեանի: = Ոչ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Մաթէոսը ազգական է Ներսէս Ոսկանեանին եւ դուն չես: (Վկան կը ջանայ բացատրել Մաթէոսի ազգականութեան կապը Ներսէսին հետ եւ դժուարութեան կը մատնուի):

— Դուն ազգական չե՞ս Ներսէս Ոսկանեանին: = Այո:

ՇԵՐԻՏՑԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ներսէս Ոսկանեանին մայրը դուստրը չէ՞ Լէյլէկեան ընտանիքին:

= Այո:

— Ուրեմն այդ չէ՞ նշանակեր թէ Լէյլէկեան եւ Ոսկանեան մօր կողմէ ազգականութիւն ունէին:

= Ճիշդ այդպէս է:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վկան կը բնակի Սէնթ Էնս Էվընիւ, Պրոնքս, եւ Շերիտընի միջոցաւ տուաւ սա վկայութիւնը:

— Ներսէս Ոսկանեան մեռա՞ւ 1933 նոյ. 26ին: = Այո:

— Դուն ի՞նչ գործ կ'ընես, անյդմէ՞ն ես:

= Կրօսըրիի (նպարեղէնի) սէյլզմէն (վաճառորդ) եմ:

— Կը ճանչնայի՞ր Ներսէս Ոսկանեանը: = Երկրէն կը ճանչնայի:

— Ներսէս Ոսկանեանի տո՞ւնն էիր 1933 նոյ. 26ին: = Այո:

— Մեռած օրը ո՞ր ժամուն հոն էիր:

= Ժամը 3ին:

— Տան մէջ որո՞նք կային:

= Մաթէոս Լէյլէկեան, Հէրի Սարգիսեան, Սուրէն Փափազեան եւ Նշան (վկան ուրիշ անուններ կը յիշէ, զոր չլսեցինք յստակօրէն):

— Տեսա՞ր հոն գտնուող մարդիկը ժամը 3—7: = Այո:

— Հո՞ն էր Մաթէոս Լէյլէկեան:

= Մինչեւ մեկնիլս հոն էր:

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Այո:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՅ

— Ի՞նչպէս գիտցար թէ մեռած էր Ներսէս Ոսկանեան: = Աշխէս անոր տունը դրկեցի եւ իմացայ թէ մեռած էր:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ (ՀԷՐԻ) ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վկան կը բնակի Պրոնքս եւ յայտնեց թէ բաւականաչափ անգլիերէն չի խօսիր եւ պատասխանեց Պ. Շերիտընի:

— Ներսէս Ոսկանեանը կը ճանչնայի՞ր: = Այո:

— 1933 նոյ. 26ին Ներսէսին տունը գացի՞ր: = Այո:

— Ժամը քանիի՞ն էր: = Ժամը 4ի ատենները:

— Ներսէս Ոսկանեանին ազգակա՞ն ես: = Ոչ:

— Ուրկէ՞ կը ճանչնայիր զինքը:

= Երկրէն:

— Նոյ. 26էն առաջ գացա՞ծ էիր Ներսէս Ոսկանեանի տունը:

= 8—9 օր առաջ գացած էի:

— Շարաթ գիշեր լսեցի՞ր թէ պիտի մեռնէր: = Այո:

— Կիրակի օր հոն տեսա՞ր Մ. Լէյլէկեանը: = Այո:

— Մինչեւ ե՞րբ հոն մնացիր:

= Մինչեւ ժամը 9ը:

— Լէյլէկեանի հետ ազգակա՞ն ես:

= Ոչ:

— Որքա՞ն ատենէ ի վեր կը ճանչնաս Լէյլէկեանը: = Երկրէն:

— Ի՞նչ գործ կ'ընես:

= Գորգի նորոգութեան գործով կը զբաղիմ:

— Նշան Սարգիսեանի հետ ազգականութիւն ունի՞ս: = Ոչ:

— Դաշնա՞կ ես: = Այո:

ԴԱՏԱԽԱԶ ԵՒ ՎԿԱՅ

— Երբ վերջին անգամ տեսար, ի՞նչ վիճակ ունէր Ներսէս Ոսկանեանը:

= Շատ հիւանդ էր, քիչ կը խօսէր եւ չճանչցաւ զիս:

— Երբ ժամը 4ին մեռելին տունը գացիր, Լէյլէկեանը հո՞ն էր:

= Լէյլէկեանը նստած էր:

— Ո՞ւր նստած էր: = Սենեակը:

— Մեռելի մարմնին քով չէ՞ր:

= Մարմինը սենեակը չէր:

— Մինչեւ ժամը 9ը հոն մնացիր եւ մարմինը չտեսա՞ր: = Չտեսայ:

— Լէյլէկեանը քանի՞ տարիէ ի վեր կը ճանչնաս:

= Մանկութենէս ի վեր:

— Լէյլէկեանը կուսակցութեան մէջ ի՞նչ պաշտօն ունէր:

= Նիւ Եորքի կոմիտէի քարտուղար էր:

— Դուն ալ նոյն կոմիտէին կը պատկանի՞ս: = Պրոնքսի կոմիտէին:

— Պրոնքսի կոմիտէին քարտուղարին անունը ի՞նչ է:

= Անտոնեան: (Պ. Քամինսկի խոյն պահուն Պ. Քոհէնի գրել տուաւ այդ անունը):

Ժամը 11ը հասած ըլլալով, դատաւոր Քորրիկըն յայտնեց թէ ատենը եկած է մեկնելու դէպի 187րդ եկեղեցին: Այս առթիւ բոլոր երդուեալներուն բաժնուեցան Ս. Խաչի յատակագիծ քարտէսները: Ատեանին վերաբացումը յայտարարուեցաւ կէսօրէ ետք ժամը 2ին:

Արդէն դատարանի աթոռները շատ պարապ էին, որովհետեւ շատեր գիտէին թէ երդուեալները ժամը 11ին պիտի երթան 187րդ փողոցի եկեղեցին ծախատականներն ալ թողուցին ցրուած էին, ժողովուրդը հրաւիրելով այդ եկեղեցիին շուրջը, ցոյց ընելու մտադրութեամբ:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Մ. Տէր Աւետիսեանին.— Կը սպասենք Դատեմցիներու նամակին եւ ստորագրութեանց ԲՆԱԳՐԻՆ:

թեան եւ անկախութեան պատերազմի պատմութեան համար: Հինգ վանա–կաններ ծանրապէս վիրաւորուելով, յաջողեցան փրկել Ս. Կոյսին հրաշա–գործ պատկերը, չորս բիւզանդական Աւետարաններ, 8—10 խաչեր եւ կարգ մը բիւզանդական հնութիւններ: Հրդեհը այնքան արագօրէն ծաւալեցաւ որ վանքը եւ շրջակայ անտառները բռնկած էին, երբ գիւղացիները եւ զինուոր–ները օգնութեան հասան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Չորեքշաբթի օր հեծելանուորդները կտրեցին Մօնփէլիէ – Փէրփինեան (177 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ շատ յոգնեցուցիչ եղաւ, որովհետեւ սասկալի տաքը եւ փոշին մէկ ժամ դանդաղեցուցին ճամբորդութիւնը: (Ժամական 27 քիլոմեթր ճամբայ կտրած են): Այս հանգրուանին վրայ տեղի ունեցաւ անա–կնկալ մը որ առաջին անգամ կը տեսնուի 28 տարուան մէջ:

41 հեծելանուորդներ որոշեալ կէտը միասին հասնելով, կազմակերպիչները կ'որոշեն տեղին վրայ առաջինը որոշելու համար նոր մրցում մը կազմակեր–պել: Ուստի «փիստ»ին վրայ արագ դառնալու մրցում մըկատարելայով հեծե–լանուորդներուն, առաջին կը հանդիսանայ Ֆրանսացի Րօժէ Լափէպի, իսկ երկ–րորդ՝ նոյնպէս Ֆրանսացի Լը Կրէվէզ:

Այս առթիւ սարքուեցաւ լեռը բարձրանալու մրցում մը, ուր առաջին հան–դիսացողը պիտի ստանար մեծ նուէր մը: Այս մրցումն ալ չահեցաւ Իտալացի Մարթանօ: Երկու հակառակորդները միշտ իրար կը հետապնդէին, այնպէս որ այս հանգրուանին Մարթանօ կուգայ 8րդ, իսկ Անթօնին Մայնը՝ 16րդ:

Երէկ, հինգշաբթի մրցորդները Փէրփինեանի մէջ հանգիստ րրին, սկսելու համար Պիրէնեան լեռներուն մրցումը: Հոս է որ երկու հակառակորդները ի–րենց ճկունութիւնը ցոյց պիտի տան, «Դեղին շապիկը» չկորսնցնելու կամ խլելու համար: Մրցորդները այսօր կը կտրեն Պիրէնեան լեռներուն առաջին հանգրուանը, ամբողջ լեռնային: Ընդհ. դասաւորման մէջ որեւէ փոփոխու–թիւն չկայ:

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԷՆ հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ գործադուլը վերջացած է, Զօր. Ճօնսընի միջամտութեան վրայ: Հաւանական է որ տագ–նապը լուծուի իրաւարարութեամբ: Սակայն շարժումը կը շարունակուի ու–րիշ նահանգներու մէջ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շա–րունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ ե–րեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը: Շարունակութիւն նախորդ օ–րակարգի:

ԻՍԻԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» խումբի ժողովը այսօր, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին:

ԻՍԻԻ «ՄԶՕ» խումբի ժողովը վաղը շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին:

ՁԱԽԱՐԵԱՆ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արդարութեան» խում–բի բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժո–ղովը այս երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ ե–րեկոյ ժամը 8.30ին Միութեան Դրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երկու խումբերը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Դուրեան Գրա–դարանը: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն եւ ընթացիկ հար–ցեր:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն–կերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 18, Բուր Լաֆայէթի սրճա–րանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. Ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննու–թիւն:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ — ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կը խօսի ընկեր ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Notre Dames des Angesի պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նուագէ Թառիստ Աբգար, կինտօ Ազատեան կը պարէ հայկական եւ լեռնային կովկասեան պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, կը հրաւիրուին Օլնի – սու – Պուայի, Պլան – Մէնիլի, Կար–կանի եւ Բէնսիի հայրենակիցները:

ՀԱՂՈՐԴԻՉ.— Սեւրանի կայարանը Թաքսիներ:

ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽՕՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի կէսօրէն մինչեւ իրիկուն, Շաւիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ ՁԱԽԱՐԵԱՆ կոմիտէի

Ուխտագնացութիւն Շաւիլի գերեզմանատունը, «Խանասորի» արշաւանքի հրամանատարներէն Իշխանի եւ իր Տիկնոջ գերեզմանին:

Կը խօսի ընկեր Լ. ՄԵԼԻՔ ԴԱԴԱԵԱՆ

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հայկական նուագախումբ:

Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջականերու բոլոր ընկերներէն եւ հայրենակից–ներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի հանդէսին:

Փօն տը Սէվրէն առնել Վէրսայլեան Շաւիլ գացող 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Շաւիլ, Puits sans Vin: Փարիզի կառ Մոնփառնասէնառնել շոգեկառք եւ իջնել Շաւիլ:

×

կազմակերպուած՝ «ՎԻՇԱՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՕԳՈՍՏՈՍ 5ին ԱՐԺԱՆԹԷՅՕՅԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

»»» • • «««

ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէի կողմէ Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձի առթիւ, այս կիրակի օր, ընկ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի գովասուն պարտէզին մէջ:

Պաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Այս կիրակի, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ իր հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ

մասնակցութեամբ Պոլիվ. Օտտօի, Սէն Լուի ենթամասնաճիւղերու եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Կ'երգեն՝ Պ. Կ. Դատէհճեան, ընկերներ՝ Աստոեան եւ Փ. Աստուրեան:

Արտասանութիւն՝ Լ. Ստեփանեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Առանալեան:

ֆանթէզի՝ ընկ. Յակոբ Թորոսեանի կողմէ:

Կը մասնակցի Զ. Ո. Մ. «Վահագնեան» նուագախումբը:

Կը ներկայացուի Օսեանի ՋԱՎԱԼԼԸ զաւեշտ դեկ.թեամբ ընկ. Դ. Թորոսեանի

Գեղարուեստական բաժինէն ետք հայկ. եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Մանուկներու համար 2 ֆր.:

Առնել 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Ժիւլիէն:

Պաշտահանդէս Արժանթէօյի անտառը

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Կազմակերպուած է Ֆրանսայի Տարօն–Տուրուբերանի կեդրոնական վար–չութեան եւ Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ:

Կը նախագահէ՝ ՓՐՕՖ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ անակնկալներ՝ մասնակցութեամբ տավուլ զուռնայի:

Ժողովրդական ճոխ պիւֆէ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40 և կառ Սէն Լազա–րէն շոգեկառք՝ իջնել կառ տ'Արժանթէօյ եւ առնել օթօպիւս՝ իջնել Ֆոնթէն Ռօզիէ:

Տարեկան Պաստապարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՍՏՓԱՉԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10

Robinsonի Chez Fiquet, au Grand Arbre պարտէզին մէջ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալներ

ճաշը կարելի է միասին բերել:

Դիւրամատչելի պիւֆէ, Մուտք՝ 2 ֆրանք:

Ընդարձակ պարագայրին գոց սրահ:

Հաղորդակց միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րօպէնսօն: Իսկ կառ Լիւքսէնպուրկէն շոգեկառք:

ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը

Maison Pilou Henri, Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մանուոր սրահին մէջ: Route des Sabotiers.

(Մէթրօ Շաթօ տիւ վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու):

Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով: Երգ, պար, դրաւոր արտասանութիւն եւ մե–նախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ: Եւրոպական պարեր մասնակցու–թեամբ եփրատ նուագախումբի:

Մուտք 5 ֆրանք:

Փոքրիկներու մուտքը ազատ է:

Տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը:

ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի պաշտապարահանդէսը 29 յուլիս կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուես–տական բաժին՝ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զա–ւեշտ մը: Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արիներ, հունգարական պարեր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.

Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի

17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՍԸԼՈՒԲԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանները

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

Կ'ՈՒԻՋՈՒԻ

Կ'ՈՒԻՋՈՒԻ կարող եւ վարժ մօսէյիսթ մը (այր կամ կին): Ստիպողաբար դիմել՝ DARONIANի, 44, rue St-Philippe. Մէթրօ՝ Sentièr.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան վերաբերեալ արագ գործողութիւններ: Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փո–րէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9–16 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Ցուլիսամուտն հասար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նո–րաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավանաւ Յովհաննէսեան փո–խադրած է իր խանութը 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménil-montant 50 — 47 :

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

Մարդը ուշադրութեամբ նայեցաւ երկուքին:

— Ոստիկա՞ն էք, հարցուց Ուօ–մըրզլին:

— Սկոտլընտ Եարտէն, Պ. Պրէտ–մօր, պատասխանեց ոստիկանը եւ գր–պանէն հանելով ճմռթկուած այցա–քարտը լամբարին լոյսին տակ՝ երկն–ցուց մարդուն. ահաւասիկ, ձերն է կարծեմ, այնպէս չէ՞...

Պրէտմօր գլուխը թօթվեց եւ նշան րրաւ որ ներս գան:

Դուռը փակեց եւ այցելուները ա–ռաջնորդեց նրբանցքին աջ կողմը գտ–նուող սենեակ մը, լամբարը սեղանին վրայ դրաւ, աթոռներ հրամցուց ա–նոնց եւ ինքն ալ նստաւ ոստիկանին դիմացը:

— Ի՞նչ տեսակ մարդ էր, հարցուց Պրէտմօր դաղտնի ոստիկանին:

— Բաւական գեղադէմ եւ երիտա–սարդ մարդ մըն էր, Պ. Պրէտմօր, րսաւ ոստիկանը. մօտ երեսունհինգ տարեկան կարծեմ, լաւ հագուած, գրպանը բաւական դրամ կար. որ եւ է նամակ կամ անուն ու հասցէ կրող թուղթ չգտանք բացի ձեր այցա–քարտէն որ բաճկոնակին գրպանին մէջն էր:

— Ցանկարծամահ եղաւ, րսիք, ի՞նչպէս, ինչո՞ւ...

Ոստիկանը գլուխը թօթվեց եւ նա–յեցաւ Ճէնիսընին որ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր խօսակցութիւնը:

— Ատիկա բժիշկը պէտք է ստուգէ, Պ. Պրէտմօր, այս երիտասարդը տե–սաւ ամէն ինչ, մարդը ուրախ զուարթ կը քալէր, յանկարծ ձեռքերով կո–կորդը կը ճանկէ, վար կ'իյնայ ու կը մեռնի...

Պրէտմօր տղուն նայեցաւ, բայց ու–շադրութիւնը դարձեալ կեդրոնացուց ոստիկանին վրայ:

— Ժամը քանի՞ն...

— Ըստ մեր բարեկամին, կէս գի–շերին քառորդ մնացած, պատասխա–նեց ոստիկանը Ճէնիսընի կողմը նայե–լով, կը ճանչնայի՞ք զինքը, Պ. Պրէտ–մօր, այդ է կարեւորը...

— Այո, Ալֆրէտ Ճէքինը ըլլալու է, րսաւ մարդը:

— Իրա՞ւ. ո՞վ էր Ալֆրէտ Ճէքի–նը, ի՞նչ էր...

Պրէտմօր՝ մտածկոտ մօրուքը ձեռ–քին մէջ առաւ ու նայեցաւ ոստիկա–նին:

— Հօլըրն Թաղին ծանօ՞թ էք, լաւ գիտէ՞ք այդ շրջանը...

— Ոչ, պատասխանեց Ուօմըրզլի. ես քաղաքին միւս ծայրը կ'աշխատիմ:

— Այդպէս ալ կը կարծեմ, այլապէս Ճէքին անունը ձեզի ծանօթ պիտի ըլ–լար. երբ վաղ առտու Հօլըրն երթաք, փողոցին անկիւնը պիտի տեսնէք գե–ղարան մը որուն ճակատը գրուած է «Դանիէլ Ճէքին» անունը. ի հարկէ այսօրերջինը մեռած է ու ես եմ իր յա–ջորդը. տարիներով իր տնօրէնը էի ու երբ անցեալ տարի մեռաւ, գործը ին–ծի մնաց. Ալֆրէտ Ճէքինը անոր տը–ղան է, մէկ հատիկ զաւակը արդա–րեւ...

— Այդպէս ուրեմն, րսէք տեսնեմ, ի՞նչ գիտէք Ալֆրէտի մասին, այս հարցին հետ առնչութիւն ունենալու պայմանով, ի՞նչ տեղեկութիւններ ու–նիք իր վրայ...

— Կրնամ ամէն ինչ ըսել ձեզի, պա–տասխանեց Պ. Պրէտմօր, ինչպէս ը–սի, անիկա իր հօրը մէկ հատիկ զա–ւակն էր. պատանեկութեան ու երի–տասարդութեան օրերուն շատ վայ–րագ ու չռայլ տղայ մըն էր, խոշոր փորձանք մը հօրը գլխուն. շատ դրամ վատնեց. տասը տարի առաջ յանկարծ անյայտացաւ եւ որքան գիտեմ — թէեւ բացարձակօրէն վստահ եմ այդ մասին — հայրը մինչեւ իր մահը որ եւ է լուր չստացաւ իրմէ. ես ալ չեմ հանդիպեցայ որ եւ է մէկուն որ իր մասին տեղեկութիւններ ունենար. բայց այս իրիկուն յանկարծ խանութս եկաւ, ժամը ութին քառորդ մնացած:

— Այս իրիկուն...

— Այո. ներս եկաւ, բարեւեց, կար–ծես թէ երէկ ալ միասին էինք, րսաւ որ Ամերիկայէն Լիվըրփուլ վերա–դարձած էր առտուն եւ տեղեկութիւն–ներ ուզեց հօրը մասին. չէր գիտեր թէ անիկա մեռած էր, ըսի. խանու–թիս ետեւի սենեակը առանձնացանք ու ամէն բան պատմեցի իրեն.

— Բնականաբար պատմելիք շատ բաներ ունէիք, գիտեմ տուաւ ոստի–կանը:

— Այո, ի հարկէ. ոչ մէկ բանէ տե–ղեկութիւն ունէր: Որքան որ կրցայ դատել իր արտաքինէն, բարեկեցիկ վիճակ մը ունէր, թէեւ չկրցայ հասկնալ թէ իր տասը տարուան բա–ցակայութեան մեծ մասը ուր անցու–ցած էր. որովհետեւ ոչ միայն իր հօրը մասին բան չէր գիտեր, այլ ընդ–հանրապէս անծանօթ էր վերջին տա–րիներու դէպքերուն...

— Օ՛հ, թերեւս այնպիսի տեղ մըն էր ուր լուր ստանալու կարելիութիւն չկար, ինչ որ է...

— Ամէն պարագայի իրեն պատմեցի իր ընտանեկան խնդիրները եւ յայտ–նեցի թէ հայրը կտակ չէր ձգած...

— Հայրը մեծ հարստութիւն ձգե՞ց...

— Այո, շատ մեծ, լաւ վիճակ ու–նէր. բնականաբար, հիմա ողջ էր եւ այդ հարստութիւնը ինք պիտի ժա–ռանգէր, բայց, ըսի իրեն որ իր ազ–գականները կ'աշխատէին մեռած նը–կատել տալ զինքը իշխանութիւններ–րուն մօտ քանի որ տասը տարիէ ի վեր անյայտացած էր. այդպէսով Դանիէլի հարստութիւնը պիտի ժառանգէին ի–րենք...

— Ուրեմն ազգականներ կան...

— Այո. այրի տիկին Նիքօլա Ճէքի–նը որ Դանիէլի կրտսեր եղբօրը կինն է. ունի երկու չափահաս զաւակներ, տղուն անունը՝ Նիքօլա, իսկ աղջի–կը՝ Պէլինա: Տիկինը իր զաւակներուն հետ կը բնակի իր եղբօրը՝ բժիշկ Պրաունի մօտ. իրենց հասցէն՝ Պրաունզուիք Սքուէր է, մեզի շատ մօտ: Հասկնալի է որ եթէ Ալֆրէտը մեռած ըլլար, Դանիէլի ամբողջ հարստու–թիւնը պիտի ժառանգէին իր եղբօր կինն ու զաւակները: Ուրեմն կ'աշխա–տին հաստատել թէ անիկա արտա–սահմանի մէջ մեռած է: Խանութը ի–րենց եւ դատարանին հաւանութիւնով ինծի փոխանցուած է...

— Այս բոլորը իրեն յայտնեցի՞ք...

— Անշուշտ. անիկա խնդաց եւ ըսաւ թէ ինք տակաւին ողջ է եւ անոնք ա–տեսակ բան չեն կրնար ընել այլ եւս. քիչ մը եւս շարունակեցինք մեր խօ–սակցութիւնը եւ Ալֆրէտ մեկնեցաւ Պրունզուիք Սքուէր՝ իր ազգականներ–րուն մօտ երթալու համար. այնուհետեւ վերջը այլ եւս չտեսայ զինքը:

— Լաւ. քանի մը հարցումներ պիտի ընեմ ձեզի, Պ. Պրէտմօր, նախ եւ առաջ, ժամը քանի՞ին խանութէն մեկնեցաւ...

(Շար.)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԵԽԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 21 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2552

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԱԽՈՅՍ ԱՐՇԱՒԸ

»»»· ·«««

Ինչո՞ւ այսքան թշուառ վիճակի մը մատնուած են մեր դպրոցները, մանկապարտէզ թէ նախակրթարան:

Ինչո՞ւ այդ կրթարանները իբրեւ շէնք՝ ամէն բանի կը նմանին բայց դպրոցէ:

Ինչո՞ւ հազարաւոր հայ աշակերտներ զրկուած կը մնան դասարանէ, գրասեղանէ, նստարանէ, դասագիրքէ, թուղթ – գրիչէ եւ ուրիշ տարրական պիտոյքներէ:

Կարելի էր անվերջ շարել հարցումները: Բայց այսքանը կը բաւէ այսօրուան համար:

Պատճառներուն գլխաւորը այն է՝ որ մենք չափազանց յետամնաց ենք եւ ժլատ՝ այս կարգի պահանջներու հանդէպ:

Սահման չունին մեր «կրթասիրական» յաւակնութիւններն ու անտարբերութիւնները: Նոյն իսկ ասպարէզ կը կարդանք ուրիշներուն:

Բայց,— հոգի հանելով: Դիւրին – դիւրին կը վճարենք հազար ու մէկ պիտանի կամ անպէտ բաներու համար, ցոյցի եւ փառքի համար, անտարբերութեան մրցանիշներ կոտրելու համար: Բայց երբ կարգը կու գայ դպրոցին, գրքին կամ թերթին, կը դառնանք մանրադէտ սեղանաւորներ:

Քիչ մը ամէն տեղ, կրնանք պարծանքով ցոյց տալ մեր եկեղեցիներն ու անոնց թանկագին հարստութիւնները: Սակայն երբ յարակից դպրոցին շէնքը հարցնեն, հազիւ կը համարձակինք դուռն ու պատուհանները ցուցնել:

Յոյներն ու Պուլկարներն ալ արեւելեան ժողովուրդ կը համարուին:

Անոնք ալ տեսան ջարդ, բռնագաղթ, հարստահարութիւն եւ աւար: Ունեցան փլուզումներ եւ դառնութիւններ:

Արդ, հարցուցէք երկու երկիրներէն անցած հայրենակիցներու թէ ի՛նչպէս են դպրոցական շէնքերը— միայն շէնքերը:

Մի՛ աճապարէք առարկելու թէ անոնք հայրենիք եւ պետութիւն ունին:

Յոյն կամ պուլկար ժողովուրդը ինք, համեստ գիւղային բազմաթիւ դպրոցներ է շինած իր նախաձեռնութեամբ, շքեղ, օդաւոր, յարգելով արդի մանկավարժութեան պահանջները:

Մանաւանդ Յունաստանի մէջ, Փոքր Ասիոյ գաղթականները նոր գիւղերու եւ աւաններու մէջ բարձրացուցած են կրթարաններ որոնք ամէն բանէ առաջ դուրգուրանք եւ գիտակցութիւն կ'ապացուցանեն:

Անշուշտ մեր տարագիր եւ աշխատաւոր բազմութիւններն ալ հրաշքներ գործեցին պանդխտութեան տասը տարիներու ընթացքին: Այստեղ եւ ամէն տեղ:

Ինչ որ ունինք, այսօր, իբրեւ մատուռ – մանկապարտէզ կամ իրական դպրոց, կը պարտինք անոնց, այդ խոնարհ խաւերու անսպառ զոհողութեանց:

Եւ այս թերթը առաջինն եղաւ որ օրը օրին արձանագրեց, տարփողեց այդ կազդուրիչ եւ յարատեւ աշխատանքը:

Եւ սակայն, մենք նորէն ետ կը մնանք: Մենք պատահականութեան կամ թշուառութեան մատնած ենք դպրոցը, ոչ թէ նիւթական, այլ հոգեկան թշուառութեամբ:

Մեր քարացած, կոշկոռ կապած հոգեբանութիւնը հազիւ թոյլ կու տայ բան մը աւելցնել եղածին վրայ:

Մարդիկ իրար կ'անցնին եթէ պատկեր մը գունաւոր, վարագոյր մը մաշի կամ աթոռ մը կոտրի ժամուն մէջ:

Միեւնոյն մարդիկը տարիներով կը տեսնեն ախոռ–դպրոցներ, հասարակ տաղաւարներ, առանց նստարանի կամ գրասեղանի դասարաններ, թուղթի, քուրջի, թիթեղի եւ տախտակի կտորներով կազմուած մանկապարտէզներ, «մինտէր»ներու վրայ եւ փոշիներու տակ թաղուած հազարաւոր երեխաներ, ամառը տաքին, ձմեռը ցուրտին չարչարանքներուն մատնուած մատղաշ տունկեր,— կը տեսնեն ու կ'անցնին: Կը տեսնեն եւ ուս կը թօթուեն: Որո՞ւ հոգ: «Պանա՞ նէ, ախպար»:

Եւ այս պատկերը վրդովիչ է, ըմբոստացուցիչ է մանաւանդ անոր համար որ՝ դարմանը վեր չէ մեր կարողութենէն:

Ընդհակառակն: Կրնանք մատիտը ձեռք առնել եւ թուանշաններով ապացուցանել թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ այս կամ այն գաղութին, քաղաքին, գաղթակայանին կարողութիւնը, առանց մասնաւոր նեղութիւն մը կրելու:

X

Պատճառներուն երկրորդը մեր անիշխանական եւ անկերպարան վիճակն է: Կեդրոնախոյս արշաւը, որ կը ծաւալի սանձակոտոր մոլեգնութեամբ, առանց աջ ու ձախ նայելու:

Մէկ տարիէն միւսը, եւ ամէն գաղութի մէջ, արագօրէն կը քակուին կապերը, կեդրոնաձիգ եւ հաւաքական աշխատանքները:

Նոյն իսկ դպրոցը դարձեր է կռուախնձոր, ենթակայ՝ կուսակցական, հայրենակցական, թաղային կամ գիւղային եւ քաղաքական ջերմաչափի ելեւէջներուն:

Նոյն իսկ նոր սերունդին փրկութեան համար մենք չունինք հաւաքական տեսակէտ: Ունինք բազմաթիւ տեսակէտներ, ուսափ եւ բազմաճիւղ ճամբաներ, որոնց ելքը եթէ խորխորատ չէ, առնուազն դարուփոս է:

Այնպէ՛ս թունաւորուած է մթնոլորտը, այնքան շմորած են աչքերը, այնքան կորսնցուցած ենք մեր իրական կացութեան գիտակցութիւնը, որ չենք տեսներ, չենք ուզեր ըմբռնել թէ մենք մեր ձեռքով կը փորենք մեր ինքնապաշտպանութեան հիմերը:

Վերջապէս ո՞վ է բռնած մեր ձեռքէն, տիրաբար վարելու համար մեր ճակատագիրը: Գոնէ ապահովելու համար նոր սերունդին փրկութիւնը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ 450 ՆՈՐ ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՇԻՆԷ

»»»· ·«««

930 ՕԴԱՆԱՒ ԵՐԿՐԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ուրբաթ օր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովը լսեց փոխ – վարչապետ Պ. Պոլտուինի յայտարարութիւնները, նոր օդանաւերու շինութեան մասին: Կառավարութիւնը որոշած է 1934էն սկսելով հինգ տարուան ընթացքին կազմել օդային 41 նոր տորմիղներ, այսինքն շինել 450 նոր օդանաւեր: Այս նոր տորմիղներէն 33ը պիտի յատկացուին ներքին պաշտպանութեան, որ կը բաղկանայ 42 տորմղիկներէ (480 օդանաւ): Ուրեմն, 75 տորմիղ կամ իբր 930 օդանաւեր պիտի յատկացուին երկրին պաշտպանութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիոյ ռազմական օդանաւերուն թիւը հազարէն աւելի չպիտի ըլլայ, եթէ անակնկալ փոփոխութիւն մը չկատարուի միջազգային կացութեան, ուրիշ պետութեանց ծրագիրներուն կամ զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ: Երկուշաբթի օր, կառավարութիւնը մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ նոր օդանաւերու շինութեան ծախքերուն եւ դասաւորման մասին: Այս առթիւ, աշխատաւորական կուսակցութիւնը պարսաւանքի քուէ պիտի առաջարկէ:

Ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ կառավարութիւնը 600 նոր օդանաւ կամ 50 տորմիղ պիտի շինէ, այնպէս որ Պ. Պոլտուինի յայտարարութիւնները յուսախաբութիւն պատճառեցին պահպանողականներուն:

Իրազեկները կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը առ այժմ չափաւոր ծրագիր մը ներկայացնելով եւ զայն բաժնելով հինգ տարուան վրայ, բնել կ'ուզէ թէ մօտաւոր պատերազմի մը վախ չունի եւ պարզապէս սակարկութեան փորձի մը կ'ենթարկէ միւս պետութիւնները:

Պ. ԹԱՌՏԻԷՕՅԻ ԵԼՈՅԹԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Դահլիճը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ

ԱՌ ԱՅԺՄ ՉԻ ՎԱԽՑՈՒԻՐ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԷ ՄԸ

Նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօյի պայթեցուցած ռումբը՝ Սթավիսքիի յանձնաժողովին առջեւ, ընդդէմ Պ. Շօթանի, մեծ իրարանցում պատճառեց կառավարական եւ կուսակցական շրջանակներու մէջ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Պ. Թառտիէօ կ'ամբաստանէ թէ.— 1. Զինքը վարկաբեկելու համար 300,000 ֆրանքի կեղծ չէք մը շինած են.—2.— Շօթան չէր կրնար գիտցած չըլլալ Սթավիսքիի գործը, թէ իբրեւ նախարար եւ թէ խաչագողին փաստաբաններուն հետ ունեցած կապերուն պատճառով.— 3. Շօթանի կառավարութիւնը ուզած է խեղդել գործը եւն.:

Վկայութիւնը տեւեց ամբողջ վեց ժամ, եւ իբրեւ հետեւանք, դահլիճը արտակարգ ժողովի հրաւիրուեցաւ երէկ, նախագահութեամբ դատական նախարար Պ. Շէռոնի: Վարչապետը դեռ նոր արձակուրդ ստացած ըլլալով, չուզեր վերադառնալ օգոստոս 5էն առաջ: Բայց, հաւանական է որ Փարիզ գայ յառաջիկայ շաբթու, եթէ աւելի բարդուի կացութիւնը:

Արմատականները գիտել կու տան թէ Պ. Թառտիէօ խախտած է քաղաքական զինադադարի ուխտը, քանի որ անդամ է ազգ. դահլիճին: Իսկ հակառակորդները կը պատասխանեն թէ խախտում չկայ, որովհետեւ Թառտիէօ երդում ըրած էր Սթավիսքիի յանձնաժողովին առջեւ, եւ պարտաւոր էր յայտնել ամբողջ գիտցածը:

Մինչ այս մինչ այն, Սթավիսքիի յանձնաժողովն ալ արձակուրդ պիտի ընէ չորեքշաբթի օր, առանց որ եւ է որոշում տալու Թառտիէօ–Շօթան միջադէպի մասին: Առ այժմ կարգ մը երկրորդական վկաներ պիտի լսէ, յետաձգելով Թառտիէօյի մատնանշած կարեւոր վկաներուն ունկնդրութիւնը:

Կ'ըսուի թէ ազգ. դահլիճին արմատական նախարարները պիտի հրաժարին, եթէ Պ. Թառտիէօ չքաշուի: Ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը այս առթիւ նորէն կը պահանջէ լուծել երեսփ. ժողովը:

Թառտիէօ – Շօթան միջադէպը մեծ ազդեցութիւն գործեց նաեւ սակարանին մէջ եւ արժեթուղթերը զգալի ելեւէջներ ունեցան, ի նախատեսութիւն նախարարական տագնապի մը: Սեղանաւորական շրջանակներէ եղած հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Տումէրկ յայտարարեց թէ պատճառ չկայ որ հանրային վստահութիւնը խախտի եւ տնտեսական – ելմտական վերականգնումը կանգ առնէ:

Անգլօ-թրքական միջադէպը

Էնկիւրիի անգլիական դեսպանը առջի օրերը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին հետ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ տեսակցութիւնը շատ սիրալիր էր եւ համակուած փոխադարձ վստահութեամբ: Թէվֆիք Րիւշտի ցաւ յայտնեց դէպքին զոհերուն համար եւ յայտարարեց թէ խառն յանձնախումբ մը երեւան պիտի հանէ ճշմարտութիւնը, հաստատելով թէ չարամտութիւն չկար մէկ կամ միւս կողմէն: Թուրքիա չուզեր որ այս միջադէպը որ եւ է դառնութիւն ձգէ երկու երկիրներու նաւատորմին եւ բանակին մէջ:

Սէյֆի փաշա, Թուրքիոյ մաքսային հսկողութեան հրամանատարը, Զէյմէ (Իզմիր) գնաց, քննութիւն կատարելու համար դէպքին մասին:

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը ժողով մը գումարեց որուն ներկայ էր նաեւ Ֆէվզի փաշա՝ սպայակոյտին պետը: Կը կարծուի թէ միջադէպը պիտի փակուի... բարեկամաբար:

Խիստ միջոցներ Մակեդոնացիներուն դէմ

Պուլկարական կառավարութիւնը կը շարունակէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել, վերջնապէս ջնջելու համար մակեդոնական կազմակերպութիւնը: Այժմ կը հետապնդուին կազմակերպութեան նիւթական միջոցները: Ձերբակալուած են կարգ մը ազդեցիկ Մակեդոնացիներ, որոնց մասին կասկած կայ թէ կարեւոր գումարներ պահած են: Ասոնք են Պ. Կոչեւ, կազմակերպութեան քարտուղարը, Մովեւ՝ ծխախոտի ընկերութեան տնօրէնը եւ Փիփերեւսկի՝ առեւտրական Սոֆիայի մէջ: Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը հսկողութեան տակ առաւ Մակեդոնական ազգային դրամատունը, ուր կը կատարուին կազմակերպութեան սեղանաւորական գործողութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՈ ԿԱՄ ՈՉ

»»»· «««

Պուէնոս Այրէսի « Արմենիա »ն 1934 մարտ 24ին կը հրատարակէր ծանր ամբաստանութիւն մը՝ հանգուցեալ Յաքոբ Խիկէնտէրեանի մասին:

Յօդուածագիրը՝ Ս. Յ. Թէրզեան, թուականներով եւ փաստերով կը յայտնէր թէ Յակոբ Խիկէնտէրեան զգուելի դաւաճանութիւններ կատարեց, «հարիւրաւորհայկոյսերու արհամարհանքին երբեք չունեցաւ խղճի խայթ մը», թէ 1918 նոյեմբեր 11ին փախաւ Գահիրէ, յետոյ վերադարձաւ Իսկէնտէրուն, «ուր անծանօթի մը կողմէ իր մեղքերը քաւեց»:

Այս պատմութեան առթիւ, որ արտատպուեցաւ նաեւ « Յառաջ »ի մէջ, բողոքներ ցրուեցին Հնչակեաններն, եւ հատ մըն ալ՝ Գահիրէի լեգէոնականներու միութիւնը:

Այս վերջինը, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, բարի վարուց վկայական կու տար Իսկէնտէրեանի: (Որ եւ է հերքում կամ լուսաբանութիւն ղրկուած չէ « Յառաջ »ի):

Արդ, ո՞ւր է ճշմարտութիւնը:

Իսկէնտէրեան դաւաճան նանչցուած եւ իբրեւ այդպիսին սպաննուա՞ծ է թէ ոչ:

Պարկեշտ իրազեկները ինչո՞ւ վրանապէս մէջտեղ չեն հաներ ճշմարտութիւնը, որպէսզի դադրին բսի – բսաները, թեր կամ դէմ:

« Յառաջ »ի մէջ աշխատակից մը, Թ. Հ. գրեց եւ պնդեց թէ Դատեմի Ահարոն ճահաճան տանկցած, « սաբըխ» փաթթած եւ ազգային գաղտնիքներ մատնած է:

Նոյնիսկ վկաներ ներկայացուց եւ յանձն առաւ դատարան երթալ:

Ճի՞շդ է այս պատմութիւնը:

Տէր Ահարոնը տանկցած, հոնա եղած եւ գաղտնիքներ մատնա՞ծ է:

Ինչո՞ւ պատէ պատ կը զարնուին, աղտո՛տ, աղտո՛տ խօսքեր եւ վերագրումներ գրի կ'առնեն եւ կը տպեն, փոխանակ մէկ անգամէն եւ ՓԱՍՏԱՑԻ ապացուցանելու թէ զրպարտութիւն է եղածը:

«Յառաջ»ը կը հաւատայ իր աշխատակցին: Սո՞ւտ է մեղադրանքը — հաստատեցէք:

Պատասխանեցէք տղամարդու պէս, — Այո կամ ոչ:

Ցետին իժը չի կրնար ապացուցանել թէ « Յառաջ »ը մասնաւոր նկատումներ ունեցած է, այս կամ այն մեռելը սեւցնելու համար:

Այդ մասնագիտութիւնը թող փնտռեն ա՛յն թերթերուն մէջ ուր ամէն զարշահոտութիւն գրաշարին կը յանձնուի յաւելեալ եւ եռխացեալ, ուր ասոր - անոր հայրը, նոյնիսկ ԱՔՍՈՐ ԳԱՑԱԾ ՄԱՅՐԸ բերան կ'առնեն եւ շնական քուրթեանց կ'ենթարկեն:

ՎԱՀԷ

Սուրիոյ մարզպանին նոր կարգադրութիւնները

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Սուրիոյ թերթերը կը հրատարակեն մարզպանին նոր որոշմնագիրը, մարզական միութեանց մասին: Ահաւասիկ անոր ամփոփումը.—

« Համանուարեալ երկիրներուն մէջ մարզական միութիւնները պարտաւոր են նոր խնդրագիրներ ներկայացնել կառավարութեան, արտօնութիւն ստանալու համար: Իւրաքանչիւր մարզական խումբ կամ կազմակերպութիւն պէտք է նշէ իր խնդրագրին մէջ անունն ու նպատակը այդ միութեան: Եթէ կառավարութիւնը, մինչեւ երեք ամիս պատասխանէ յիշեալ դիմումին, միութիւնը կը սկսի գործի, իսկ եթէ անպատասխան մնայ, կը նշանակէ որ լուծուած է եւ խելոյն պէտք է դադրեցնէ իր գոյութիւնը:

Մարզական Միութեանց անդամակցողները 20 տարեկանէն վար պէտք է ըլլան: Քսան տարեկանէն վեր կրնան ըլլալ միայն անոնք, որոնք ղեկավարի դեր ունին միութեան մէջ, պայմանաւ սակայն որ անոնց թիւը միութեան անդամներուն թիւին միայն հարիւրին 5ը կազմէ: Մարզական բոլոր միութիւններն ալ սեխլուած են մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ, եթէ խմբովին ցոյցի ձեւով, երգելով կամ նուագելով կ'ուզեն քաղաքներու մէջ քալել կամ վըրաններ տնկել»:

Մարզական Միութիւններ շատ ազդուած են այս որոշմնագրէն: Իսլամ սկաուտներու պետը դիմում կատարած է Պետական Քարտուղարին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

« ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՈՆԱԼ ՔՈՄԻՒՆԻՍԹ », Գ. Միջազգայինի պաշտօնաթերթը, իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան վրայ 3000 նոր անդամներ աւելցած են փետրուար եւ մարտ ամիսներու ընթացքին: Այս առթիւ, հրահանգներ կը տրուին, աւելի գործօն պայքար մղելու համար փաշականութեան դէմ, միեւնոյն ատեն «պատրաստուելով հակօրինական գործունէութեան համար »:

525 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ հատուցում կը պահանջէ՝ Ռումանիայէն՝ Աւստրիոյ Եօզէֆ արհիդուքսը, որ բանակի մը հրամանատարն էր պատերազմի ատեն եւ տիազին կալուածներ կորսնցուց Թրանսիլվանիոյ մէջ: Թրիանոնի դաշնագրով, Ռումանիա տէրն է Թրանսիլվանիոյ կայսերական բոլոր կալուածներուն, բայց արհիդուքսը չի համոզուիր, 300 միլիոն դրամագլուխ եւ 225 միլիոն տոկոս պահանջելով: Ռումանիոյ փաստաբանն է Պ. Փօլ Պոնքուր, նախկին վարչապետ:

ՓԱՐԻԶԻ «ՍԷՆԹԻԽՈ» երկաթուղին, որ գօտիի մը պէս կապուած է մայրաքաղաքի մէջքին, պիտի դադրի երկուշաբթի օրէն, եւ անոր տեղ պիտի բանին օթօպիւսներ: Պատճառը տնտեսական է: Ընկերութիւնը տարին 12 միլիոն ֆրանք բաց ունի այս երկաթուղին բանեցնելու համար, մինչդեռ օթօպիւսը հազիւ 3 — 4 միլիոն պիտի արժէ: Օթօպիւսն ալ գրեթէ միեւնոյն գծին պիտի հետեւի եւ պիտի արժէ 1 ֆր. 80: (Ա. կարգը՝ 2 ֆր. 10):

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ զանազան մասերուն մէջ գործադուլները կը շարունակուին, բայց բուն քաղաքին մէջ վերջացած է, ինչպէս գրած էինք: Հաշուեղած է թէ 119,000 բանւորներ հինգ միլիոն տոլար շաբաթական կորսնցուցած են գործադուլին հետեւանքով: Սովորական կեանքը հետզհետէ կը վերահաստատուի: Իրաւարար մը, ծերակուտական Վակնըր, կրակի բռնուեցաւ իր ինքնաշարժին մէջ, բայց չվնասուեցաւ:

ԱՂԱ ԽԱՆ, Հնդիկ երեւելին որ գեղանի ֆրանսուհի մը իբրեւ կին առաւ քանի մը տարի առաջ, Սուլթան պիտի հռչակուի Քաշմիրի իսլամական պետութեան, ի վարձ Անգլիոյ մատուցած թանկագին ծառայութեանց: Աղա խան հանրածանօթ է Փարիզի եւ Լոնտոնի ձիարշաւներու եւ խաղարաններու շրջանակին մէջ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ՄԱՍԻՆ, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հետ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, համամտութիւն յայտնելով անգլիական տեսակէտին եւ անհրաժեշտ գտնելով Գերմանիոյ մասնակցութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ՝

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

ԱՐԾԱԹ ԵՒ ՈՍԿԻ

— oo —

Քաղաքական եւ տնտեսական այս աննախընթաց վերիվայրումներուն մէջ, գլխաւոր դեր կը կատարէ ոսկին: Ո՞վ որ շատ ոսկի ունի, ան կը տանի վերջնական բաղձանակը:

Տակաւին շատ երկար տարիներ, ոսկին կոչուած է ըլլալ այն ընտիր մետաղը որ բոլորէն գնահատուած եւ փնտռուած պիտի մնայ, բացի աներեւակայելի պարագաներէ որոնց մասին մտածել եւ կարծիք յայտնել կարելի չէ այս պահուն:

Սակայն տնտեսական տագնապը յարաճուն կերպով կը ծաւալի, մտահոգութիւն կը պատճառէ, ահ ու սարսափ կը մատնէ: Ծանօթ գրագէտ Ժօրժ Տիւհամէլ, մարգարէութիւններ շատ ըրած է, քիչ մը ամէն դէպքերու առթիւ: Տեղ մը, սակայն, ազդուած տիրող միջազգային վիթխարի անգործութեան համաճարակէն, կը գոչէ — «Տնտեսական խնդիրները, հրամայական ձգտում մը ունին իրենք իրենց լուծուելու, ողբերգականօրէն, ի հեճուկս մեծ տնտեսագէտներու երեւակայած լուծումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան գրասենեակներու լռութեան մէջ ...»:

Սպասելով այդ բացառիկ դէպքերու իրականացման, որոնք կրնան տակաւին շատ ուշանալ, վերլուծենք ոսկիին միջազգային յարգն ու արժէքը:

Հին ատեններ դրամ գոյութիւն չունէր: Այդ երջանիկ դարաշրջանին, ապրանք մը ուրիշ ապրանքի մը հետ կը փոխանակուէր, սակայն այդ գործողութիւնը գործնական չէր:

Մարդիկ ստիպուեցան ստեղծել, հասարակաց արժէքներու չափ մը, այդ հասարակաց չափը պահանջ մըն էր, ոչ թէ մաքի քմայք մը: Որովհետեւ թէ ներքին եւ թէ արտաքին առեւտուրին անհրաժեշտ զարգացման նպաստող լաւագոյն ազդակն էր:

Մարդիկ այդ շրջանին երկար խորհեցան, գտնելու համար ապրանք-դրամ մը որ հասարակաց չափի տեղ ծառայէր, եւ ըլլար մնայուն եւ ունենար իր ներքին արժէքը, որուն օգտակարութիւնը բոլորէն գնահատուէր, որ պահանջուէր եւ պահուէր բոլորին կողմէ, եւ մանաւանդ այդ ապրանք-դրամը այնպիսի մետաղէ մը շինուած ըլլար որ բաժանումի ենթարկուէր, կտորուէր եւ որուն պահպանումը յաւիտենական հմայք մը եւ վստահութիւնը ներշնչէր եւ ըլլալ հազուագիւտ: Իսկ ամէնէն կարեւորը, այդ մետաղը իր հազուագիւտ ըլլալուն պատճառաւ ունենար խոշոր տարողութիւն մը իր շատ պզտիկ ծաւալին եւ ծանրութեան տակ, որպէսզի մարդիկ կարենային հսկայ հարստութիւններ փոխադրել շատ հեռու երկիրներ:

Անհագին փնտռտուքներէ վերջ, գտան ոսկին եւ իր սիրուհին՝ արծաթը, իբրեւ ապրանք-դրամ որ կը լրացնեն կատարելապէս վերեւ յիշուած բոլոր պահանջները: Որովհետեւ կապարը ծանր կը կշռէր, ալիւմինիոմը շատ թեթեւ, պղինձը գոյն կը փոխէր, լինոսկին չափազանց հազուագիւտ էր, իսկ ադամանդը շատ դժուար բաժանելի:

Եւ սակայն, արծաթը մասամբ կորսնցուց իր արժէքը, երկու գլխաւոր պատճառներով: Նախ որ պղինձը, զինկը եւ կապարը պատճառ եղան որ արծաթի հանքերը քիչ արտադրեն եւ 65 առ հարիւր պակաս արծաթ ըլլայ շրջաբերութեան համար: Պատերազմէն ի վեր եւ ներկայիս զայն կը նկատեն երկրորդական մետաղ:

Արծաթի նուազելուն անմիջական արդիւնքը այն եղաւ որ շատ մը երկիրներ ինչպէս Չինաստան, Պարսկաստան եւայլն որոնց դրամը արծաթի վրայ հիմնուած էր մեծ մասամբ, լքեն զայն:

Այս է առաջին պատճառը եթէ արծաթը, որ 1914ին կ'արժէր քիլօն 99.60 փրանք (ներկայ դրամով 498 փր.), իջաւ մինչեւ 250 փրանքի եւ տակաւին վար կայ որ աւելի կորսնցնէ իր արժէքը:

Երկրորդ պատճառը.— Ճարտարարուեստը մեծ քանակութեամբ արծաթ կը սպառէ եւ կը հաւաստեն թէ լուսանկարչութեան ճարտարարուեստին մէջ միայն Քոտաք ընկերութիւնը կը սպառէ տարեկան 180,000 քիլօ արծաթ, որով արծաթին գինը փոփոխական դարձած է:

Ընդհակառակն ոսկիին արտադրութիւնը համաչափ եղած է. եւ վաճառականութեան կամ ճարտարարուեստին պահանջները ներդաշնակուած անոր հետ:

Որոշ վիճակագրութեանց համաձայն, 15րդ դարուն մէջ ոսկիին արտադրութիւնը եղած է 5800 քիլօ, իսկ 1930ին 627,000 քիլօ: Ուրեմն թղթադրամ հրապարակ հանող դրամատուններուն հաշիւներուն վրայ յենլով, աւելորդ ոսկի չի մնար, քանի որ Պանք տը Ֆրանսը, օրինակի համար իրաւասութիւն ունի հրապարակ հանելու առանց սահմանափակումի որքան թղթադրամ որ կը փափաքի ոսկի գնելու համար եւ ի հարկին զանոնք փճացնելու:

Ուրիշ կարեւոր պատճառ մը կը նկատուի այն պարագան որ ճարտարարուեստը չի սպառեր չափէն աւելի ոսկի եւ շինուած առարկաները ունին մնայուն արժէք, որով ոսկիին գինը փոփոխութեան չենթարկուիր: Օրինակ, 1930ին 67,000 քիլօ ոսկի արտադրուած է եւ հազիւ 125,000 քիլօն սպառած է եւ ասոր ալ 90 առ հարիւրը ոսկեղէններու միջոցաւ, որով հազիւ 10 առ հարիւրը կորսուած է:

Ոսկին նախ եւ առաջ ապրանք մըն է եւ այդ նկատումով յաւիտենապէս գնորդներ ունի, անսահման չափով, առանց գինի փոփոխութեան:

Ուրեմն ոսկիին գինը օրէնքով չափուած եւ սահմանուած է, եւ ամէն թղթադրամ անոր արժէքին վրայ կը հաշուուի:

Սակայն պէտք հարցնել թէ, ի՞նչ բանի կը ծառայէ դրամատուններու նկուղները լեցուած այսքան ոսկին:

Արդարեւ, ներկայ շրջանին, արագ փոխանակութեան պահանջները նկատի առնելով, ժողովուրդները աւելի դիւրատար եւ թեթեւ բանի մը պէտք զգալով, թղթադրամը ստեղծած են, ինչպէս վաճառականական մուրհակները: Եւ որովհետեւ այդ թղթադրամները ոսկիի դէպի մը տեղ կը գործածուին, դրամատուններ կամ կառավարական հաստատութիւնները պահանջուած ժամանակ, պէտք է որ անոնց փոխարժէքը ունենան, մանաւանդ որ վերջերս եղան պետութիւններ որոնց թղթադրամները կոթնած չըլլալով պահանջուած ոսկիի պահեստին, միջազգային հրապարակը չընդունեց զանոնք եւ իրենց նախնական նիւթերու կամ շինուած ապրանքներու գնման համար ոսկի վճարել ստիպուեցան:

Խաղաղ ժամանակ ոսկին ուղղակի իր պաշտօնը կը կատարէ, մանաւանդ ներքին փոխանակութեան համար, սակայն անվստահութեան շրջանին թուղթը պէտք է կոթնի ոսկիի պահեստին, այլապէս անոնք շուտով հայրենիք կը փոխեն:

Ոսկիին գինը իր նախնական վիճակին մէջ թէ շրջաբերութեան մտած ժամանակ գրեթէ միեւնոյնն է, կորուստ չըներ զայն պահողը:

Այս է պատճառը որ, իբրեւ ապրանք, ամէնէն շատ ոսկիին վրայ դրուած է կեդրոնական արժէքը:

Կը յիշէք անշուշտ որ Ֆրանսական փրանքը մեծ անկում կրեց 1925—1926ին: Ընդհանրապէս պայմանագրութիւնները կը կնքուէին կամ սթերլինով, որովհետեւ այդ դրամները ուղղակի ոսկիի վրայ չափուած էին եւ ունէին ապահով քանակութեամբ ոսկի իրենց երկրին դրամատուններուն նկուղներուն մէջ, մինչդեռ քաղաքական անվստահութեամբ Ֆրանսայէն փախած էին միջազգային ոսկիները եւ խախտուած՝ փրանքին արժէքը:

Անշուշտ Պանք տը Ֆրանսի նկուղները գտնուած ոսկիները պատկանին նաեւ օտար ժողովուրդներու ընկերութեանց կամ անհատներուն եւ կը ներկայացնէ, շնորհիւ Ֆրանսայի ապահով քաղաքականութեան կամ տնտեսութեան, միջազգային հարստութիւն մը պահ տրուած Ֆրանսայի: Այդ հարստութիւնը կրնայ փախչիլ այնքան շուտ որքան եկած է:

Ոսկին համաշխարհային մետաղ մըն է, որովհետեւ որքան ալ հազուագիւտ ըլլայ, քիչ մը ամէն երկիր կ'արտադրէ, օրինակ Թրանսվալ, Մատակասքար, Ամերիկա, Քանատա, Մեքսիկա, Կիւյանա, Գոլոմպիա, Պրազիլիա, Ռուսիա, Հնդկաստան, Չինաստան, Ճափոն, Աւստրալիա, Հունգարիա, նոյնիսկ Ֆրանսա:

Ահաւասիկ գլխաւոր արտադրողները.—

Հիւսիսային Ափրիկէ 53 առ հարիւր ընդհանուր արտադրութեան:

Քանատա 10,4 առ հարիւր ընդհ. րիւր ընդհանուր արտադրութեան:

Ամերիկա 10,4 առ հարիւր ընդհ. արտադրութեան:

Ռուսիա 4,9 առ հարիւր ընդհ. արտադրութեան:

Ոսկի արտադրուած է 16րդ դարէն մինչեւ 1930 թուականը 33 միլիոն քիլօ:

Թղթադրամ հրապարակ հանող դրամատունները կը պահեն 18,397,000 քիլօն, որուն 4,000,000 քիլօն կը գտնուի Պանք տը Ֆրանսի մօտ, որ կը ներկայացնէ 78 միլիառ Ֆրանսական փրանք, ինչ որ կ'արժէ գրեթէ 75 կրամ ոսկի մէկ բնակիչի համեմատութեամբ: Միեւնոյն բնակիչը կը կրէ 5 կրամ շինուած ոսկիէ առարկայ:

Ոսկին մետաղներուն թագաւորն է թէ արժէքի եւ թէ գեղեցկութեան կրկնակ տեսակէտներով: Հին մարդիկ ոսկիէ ապարանջաններ կը գործածէին որոնց վրայէն կը հանէին օղակներ՝ իրենց գնումները կատարելու համար:

Լինոսկին եւ արծաթը այնպիսի գոյն ունին որ կարելի է կեղծել, մինչդեռ ոչ մէկ մետաղ չի կրնար ոսկիին գոյնը կեղծել:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՐՈՒՆԿՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

oooo

Խժալուր ձայները շատցեր են կրկին: Աղմուկ, իրարանցում, ռամբրասանք ու պարսաւ՝ բռնած են հրապարակը, կը դառնան Դաշնակցութեան շուրջը, սպառնալիքներ կ'ըլլան քառասնամեայ կազմակերպութեան մը դէմ, որ ոչինչ ունի վախնալիք, մանաւանդ երբ խնդիրը հարուածի գայ ... Բայց ձայները դեռ կը լսուին, Նիւ Եորքէն մինչեւ Սուրիա, Պալքաններէն մինչեւ Պաղեստին ու հեռաւոր Պարսկաստան:

Մեր հակառակորդները եթէ օրն ի բուն չհայհոյեն ու չլռեն մեղի, կը ճաթին իրենց պարապ գանկերը: Անոնք չեն կրնար լռել, վասնզի լռելու համար պարկեշտութիւն պէտք է որ ունենան: Եւ որովհետեւ զրկուած են այս տարրական առաքինութենէն, պիտի շարունակեն հայհոյել, քսութիւններ թխել, հին ու նոր պատմութիւններ կրկնել, չեղածը եղածի վերածել, եւայլն:

Իրենց սիրտերուն մէջ, թոյն ու կիրք, բերաններուն վրայ՝ ռամբրասանք, լկտի ըսի-ըսաներ, քծաբեր հէքեաթներ ու ինքնահաւան դատողութիւններ,— այս բոլորը թոյլ չեն տար որ թօթվեն իրենց աղտոտ ամլութիւնները:

Տեսէք բոլորը,— Ռամկավարն ու Հնչակը, Հօկն ու երազներու պատրանքին սիրահար աղմկարարները, կեցած են մէկ ճամբու վրայ, ճակատ կը ստեղծեն մեզի դէմ եւ ինչե՜ր, ինչե՜ր կը թխեն:

Մա՜հ Դաշնակցութեան, կոչէ՜ այդ կազմակերպութիւնը,— կը պոռան բոլորը,— երէկի Թրքացած Հայն ու Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ մազեր ճերմկցնող Ռամկավարը, կարծելով թէ Դաշնակցութեան «մահ»ով կը փրկուի հայ ժողովուրդը եւ ռամկավարութիւնը իր թուղթէ օրէնքներով ու «եկեղեցաշէն» գործունէութեամբ լրացուցած կ'ըլլայ իր դերը: Կասկած չէ, որովհետեւ Դաշնակցութեան մահը պահանջող ռամկավարը մինակ չէ, դեռ գոյնզգոյն ու անանուն խմբակներ կան որ նոյն միտքը ունին,— լուծուած Հնչակեան Դաշնակցութիւնը: Ռամկավարներու հոգեբանական այս կապը սակայն կցկցուած չէ միայն հայկական ճակատին վրայ: Ոչ, այդ հոգեկան կապը ձիգը տարած է մինչեւ Պոլիս ու Ենիկիւղ, եւ «Վաքթ»ներն ու «Ագշամ»ները ամէնէն սրտալի զգացումներով է որ դիմաւորեցին «ողջամիտ» Հայերու հակադաշնակցական պայքարը, ու հիմա երբ ինը Դաշնակցականներ Նիւ Եորքի մէջ դատի քաշուած են իբրեւ «ոճրագործ»ներ, ցնծութեան մէջ են ռամկավարները, եւ անոնցմէ ամէնէն խելացի օրիկան,— պատուելի,— Նիւ Եորքէն մինչեւ Լիբանի իր բարեկամին նամակ կը գրէ աւետելով թէ «վերջապէս Դաշնակցականները մահուան պիտի դատապարտուին»...

Չենք զարմանար, որովհետեւ իրենց ուզածն ալ այդ է: Մեր օրերու այս յիմարները կը կարծեն թէ քանի մը Դաշնակցականներու մահով վերջ կը գտնէ Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը եւ հրապարակը կը մնայ ... քատոնեներուն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ ձեզի պէս խառնուրդ մըն է, եւ ոչ ալ ձեր խմբակցութեան նման պատահականօրէն ծնած «կազմակերպութիւն» մը: Դաշնակցութիւնը բնաւ չի խրտչիր որ իր դէմ հակառակորդներ կան, բայց կը գտնէ երբ կը տեսնէ որ քաղաքական համոզումներու տարբերութեամբ բաժնուած հակադաշնակցութիւնը կը գործէ ամէնէն ստոր ու պժգալի ձեւերով,— մատնել, «ժուռնալ»ներ տալ, սուտ վկաներ ճարել, խափշիկներու, Ամերիկացիներու եւ միջազգային «հայմաթլօս»ներու հետ ձեռք ձեռքի՝ Դաշնակցականներուն հանդէսները խանգարել, ցոյցեր կազմակերպել: Այս բոլոր քսութիւններէն յետոյ ալ Դաշնակցութիւնը իր կռունկներուն տակ կը գտնէ բոլորը, որովհետեւ երիտասարդութեան բանակ մը ունի իր թեւին տակ, եւ որ եւ է շնագայլ երբ մօտենայ անոր՝ պիտի փշրուին իր ակռաները:

Ոչ մէկ նահանջ, եւ ոչ իսկ թեթեւ մեղմութիւն մեր կողմէն: Հարուածին հարուած, եւ բոլոր քսութեանց դէմ անողոք պայքար:

Թ. Հ.

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

»»» «««

Այս խորագրին տակ, Թանի Պոլսոյ թղթակիցը, Վալերի, կը ստորագրէ հետեւեալ յօդուածը միշտ հաւատարիմ թրքական մամուլին.—

Լօզանի դաշնագիրը վաւերացուելէն ի վեր, Նեղուցներու համաձայնութիւնը երբեք տեղի չէր տուած վէճի մը որ իրապէս կարեւորութիւն ներկայացնէր, ոչ իսկ բողոքի մը, որ բերէր ամէնէն աւելի չհագրգռուած պետութիւնը,— Թուրքիան:

Սակայն, 1933 մայիսին, Ժընեւի մէջ, Զինաթափութեան յանձնաժողովին խորհրդակցութեանց ընթացքին, յանկարծակի արծարծուեցաւ այս փշոտ հարցը, Նաւարկութիւնը Նեղուցներուն մէջէն, որոնք այնքան կարեւոր դեր մը խաղացին ընդհանուր պատերազմին մէջ:

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, օգտուելով առիթէն, զոր կը ներկայացնէին վիճաբանութիւնները սպառազինութեանց կրճատման մասին, բողոքեց որ կ'արգիլուի գործածել շարժական ծանր հրետանին, արտօնելով միայն ամրացուած հրետանին՝ ծովեզերքի պաշտպանութեան համար: Եւ յարեց թէ ընդունիլ այդ երկու առաջարկները, կը նշանակէր Նեղուցները զրկել պաշտպանութեան միջոցներէն ընդդէմ պատահական յարձակման մը:

Լօզանի դաշնագիրը կ'ընդունի, որ Թուրքիա կրնայ Նեղուցները ամրացնել շարժական հրետանիով, սակայն հակասութիւն մը կը ստեղծուէր Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւններուն եւ Զինաթափութեան յանձնաժողովին տեսակէտներուն միջեւ:

Թուրքիոյ առարկութիւնը կրնանք պարզել հետեւեալ ձեւով.—

Եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը որոշէ արգիլել շարժական ծանր հրետանիին գործածութիւնը, Թուրքիա եւս պիտի ստիպուի վերցնել շարժական ծանր հրետանին, եւ որովհետեւ իրեն պիտի արգիլուի նաեւ Նեղուցներու երկայնքը զետեղել լայնափող ամրացուած թնդանօթներ, անգքը պիտի զրկուի պաշտպանութեան ամէն միջոցէ:

Թուրք հրապարակագիր մը, որ մասնագէտ է ծովային հարցերու, խօսելով թրքական այս առարկութեան մասին, կը պարզէ այն անարդարութիւնը, որ թոյլ կուտայ Անգլիացիներուն փակել Ճիպրալթարի Նեղուցը մեծափող թնդանօթներով, մինչ Տարտանէլ ոչինչով պիտի կրնար պաշտպանուիլ, ընդդէմ ռազմանաւերու: Ինչո՞ւ Թուրքիա կ'արտօնուի իր ծովեզերքները պաշտպանելու 408 մմ. թնդանօթներով, բայց իրեն կ'արգիլուի նոյն թնդանօթներով պաշտպանել նաեւ Տարտանէլը, որ կը կազմէ Պոլսոյ, այսինքն երկրին գլխաւոր եւ ամէնէն կարեւոր քաղաքներէն մէկուն բնական պաշտպանութեան միջոցը:

Թուրքիա կ'առաջարկէ Զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընդունիլ մէկն ու միւսը հետեւեալ երկու առաջարկներէն.—

1.— Վերցնել Նեղուցներու ապազինեալ գօտիներու վրայ դրուած արգելքը:

2.— Արտօնել Թուրքիան, որ բացառապէս իրաւունք ունենայ գործածել շարժական ծանր հրետանի:

Երկրորդ առաջարկը, եթէ երբեք ներկայացուի Ժընեւի, վախ կայ որ մերժուի, որովհետեւ Թուրքիա, ի մնաս իր դրացիներուն, որոնք երբեք պիտի չհանդուրժէին այդ կացութեան, ծանր հրետանիի տեսակէտով գերակայութիւն մը պիտի ստանար այդ արտօնութեամբ:

Թուրքիա, իր այս առաջարկներով, կը խորհի պարզապէս Նեղուցները ապահովել այն ծանր հրետանիով, զոր բոլոր մեծ պետութիւնները կը գործածեն՝ պաշտպանելու համար իրենց ծովեզերքները: Այս ձեւով միայն, կ'ըսեն Թուրքերը, կարելի է ապահովել Նեղուցներու ապահովութիւնը: Արդէն Նեղուցներու համաձայնութիւնը կորսնցուցած է իր գոյութեան իրաւունքը, այն փաստով որ հակառակ է պետութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին:

«Ոչ, կ'ըսէր Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, անցեալ տարի, դաշնագիրներու վերաքննութիւն չէ որ կ'ուզենք, Թուրքիա դէմ է այդ ցանկութեան: Երբ կը պահանջենք Նեղուցներու ապազինեալ գօտիներու վրայ դրուած արգելքը վերցնել, ատիկա չի նշանակեր թէ հողային փոփոխութիւն մը կ'ուզենք, ոչ ալ սահմանային փոփոխութիւն: Խաղաղութեան դաշնագիրները վերաքննուած ըլլալով բազմաթիւ կէտերու մէջ, օրինակի համար գերմանական հատուցումներու հարցին վերաբերեալ մասերը, ինչո՞ւ համար նոյն վերաքննութիւնը չկատարուի մեր մասին, քանի խնդիրը իրաւունքներու հաւասարութեան կը վերաբերի»:

Աւելորդ է յիշեցնել թէ սովետներու ներկայացուցիչները իրենց կատարեալ համաձայնութիւնը յայտնած էին Թուրքերուն՝ այս առաջարկներուն մասին: Նեղուցներու հարցը, այս ձեւով, յառաջ քշուած է բաւական եւ այսօր քիչ չեն այն պետութիւնները որոնք կը կանգնին Թուրքիոյ կողքին:

Այդ պետութիւններուն մէջ կան որ հարցը կը դիտեն այսօր տարբեր քան պատերազմէն առաջ: Յիշենք, այդ պետութիւններէն, միայն մէկը,— Ռուսիան: Պերլինի դաշնագիրը կ'արգիլէր բոլոր ռազմանաւերուն,— բացի թրքական նաւերէն,— անցնիլ Նեղուցներէն: Արդ, Լօզանի դաշնագրին ստեղծած վիճակը ճիշդ ու ճիշդ հակառակն է այն կացութեան զոր կը ստեղծէր Պերլինի դաշնագիրը: Սակայն ճիշդ է որ շա՜տ փոխուած է կացութիւնը անկէց ի վեր: Այսպէս Ռուսիա, եւ իր հետ ուրիշ պետութիւններ, որոնք առաջ կը պահանջէին Նեղուցներու ազատութիւնը, հիմա կ'ընդդիմանան այդ պահանջին: Ռուսիոյ նախապատերազմեան եւ յետպատերազմեան տեսակէտներուն հակասութիւնը թերեւս կարելի ըլլայ բացատրել այն խորունկ փոփոխութիւններով, որոնք յառաջ եկան եւրոպական քաղաքականութեան, այլ մանաւանդ Կեդրոնական Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Նեղուցներու հարցը մնաց պահ մը սառած: Լռութիւն տիրեց ժամանակ մը այս հարցին մասին: Յանկարծ, 1933 Նոյեմբերին, Տէօյչէ Ալկէմայնէ Զայթունկ գրեց թէ, բոլորովին հակառակ պալքանեան պետական մարդոց կատարած այցելութեան, սովետ պատուիրակութեան մը այցելութիւնը, Թրքական Հանրապետութեան տասներորդ տարեդարձին հանդիսութիւններուն առթիւ, երբեք քաղաքական նպատակ չունէր, այլ պարզապէս զինուորական նկարագիր կը կրէր:

«Այդ այցելութեան նպատակն էր, կը գրէ գերմանական թերթը, ապահովել սովետներու գերիշխանութիւնը Սեւ ծովին մէջ:

Հարցը, տարբեր անկիւնէ մը դիտելով, կարելի է ներկայացնել այսպէս.— Թուրքիա ի վիճակի՞ է փակել Նեղուցները ամբողջապէս, երբ ծանրանայ միջազգային քաղաքական կացութիւնը: Սովետներու նաւատորմը ներկայիս ամէնէն զօրաւորն է Սեւ ծովուն մէջ, եւ Մոսկուա կը փափաքի պահել այդտեղ իր նաւային գերիշխանութիւնը: Մինչեւ հիմա քանիցս սովետները դիմած են Թուրքիոյ առաջարկելով ի հարկին իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերել Նեղուցներու պաշտպանութեան մէջ: Սակայն Թուրքիա ամէն անգամ խուսափողական դիրք մը բռնեց: Երբ Թուրքիա դիմեց Ժընեւի՝ խնդրելով որ արտօնուի վերազինել Նեղուցները, հարցը նորէն դրուեցաւ օրակարգի վրայ»:

Գերմանական թերթը, յետոյ ցոյց տալով սովետական պատուիրակութեան կազմութեան ձեւը,— բոլորովին զինուորական պատուիրակութիւն մը, դրուած՝ պատերազմական գործավարին նախագահութեան տակ,— յիշեցնելով զինուորական քննութիւնը, զոր սովետները կատարեցին երկրին ամէնէն կարեւոր ռազմագիտական կէտերուն վրայ, կ'աւելցնէ.—

«Թաքուն նպատակներով կատարուած այս այցելութենէն եւ անմիջապէս յետոյ ապահովաբար շարունակուած բանակցութիւններէն վերջ, հա՜րկ է սպասել, դէթ մօտիկ ապագայի մը մէջ, արդիւնքին: Առայժմ այսքանը միայն կրնանք հաւաստել, որ սովետները պիտի կանգնին Թուրքիոյ կողքին, երբ վէճ մը ծագի Նեղու- ներու հարցին մասին: Երբ նկա- առնենք համաշխարհային արդի կա- ցութիւնը, անմիջապէս կը համո- ուինք թէ վերջապէս կ'իրագործ- մէկ մեծ մասը այն ցանկութիւննե- րուն, զորս ցարիզմը կը սնուցա- երկար ատենէ ի վեր»:

Թրքական թերթ մըն ալ, որ ֆր- սերէն կը հրատարակուի, երկար յ- ուած մը նուիրելով այս հարց- կ'աշխատի ցոյց տալ թէ իրարու չփոթուած են երկու տարբեր խ- դիրներ,— պատերազմական եւ ա- տրական նաւերու անցքը Նեղուցնե- եւ ապազինեալ գօտիներու արգել- ջնջումը: Այս թերթը ընդունելի գտնէ նաւերու ազատ անցքը Նեղ- ներէն, այն վերապահութեամբ չի վտանգեր Պոլսոյ ապահովութ- նը, սակայն կը պահանջէ անպայ- վերցնել Նեղուցներու ապազինեալ գօտիին վրայ դրուած արգելքը: գելքին վերացումը չի վնասեր եր- Նեղուցներու ազատութեան, այլ հակառակն կ'ապահովէ այդ ազատ- թիւնը: Ազգերու Դաշնակցութ- այսօր չի կրնար կատարել այն դ- զոր իրեն տուած է Լօզանի դաշ- գիրը, այնպէս որ Թուրքիոյ կ'իյ- կը գրէ նոյն թերթը, պաշտպանել ղուցներու ազատութիւնը, ինչ որ նշանակէ Պոլսոյ եւ ներքնաշխա- հին ապահովութիւնը:

Թրքական տեսակէտը կարելի է փոփել այս ձեւով.—

Թուրքիա պարտականութիւն հսկելու միջազգային համաձայ- թեանց տրամադրութիւններուն պանման վրայ: Արդ, այս առաջ- թիւնը ամէն բանէ առաջ կը պա- ջէ բաւականաչափ ուժ: Հետեւաբ- ո՛ր կողմէն ալ դիտուի, «Թրքակ- Նեղուցներու» հարցը, իր բոլոր եր- ներով եւ ամէն բանէ առաջ, թրքա- կան հարց մըն է միայն:

ԹՐՔ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂԵՑ- ԹՐԱԿԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴ-

»»» «««

Երէկ հրատարակած էինք ենկի- պաշտօնական զեկոյցը՝ Թրակ- դէպքերու մասին: Թրքական կառ- վարութիւնը միեւնոյն ատեն հրա- րակեց ուղեգիծ մը, յառաջիկա- համար: Կ'արտատպենք իբրեւ պատմութեան համար.—

1.— Կառավարութիւնը արգիլել- տի հանդիսանալ ուեւէ պատճառո- ուեւէ ձեւով կատարուելիք գ- ճնշումներուն եւ պոյքօթի ձեռնար- ներուն:

2.— Արագօրէն արդիւնքի պ- յանգին այն բոլոր միջոցները ձեռք առած է դատական իշխան- թիւնը:

3.— Տեղի չպիտի տրուի որ արգ- ներ յարուցին այն մեկնող Եահ- տիններուն դէմ որոնք կ'ուզեն վեր- դառնալ:

4.— Կառավարութեան համար մէկն կարեւոր խնդիրն է՝ վերահ- տատել ներդաշնակութեան եւ ապ- հովութեան մթնոլորտը, Հայրեն- կիցներու միջեւ: Կառավարութ- համոզուած է թէ պիտի յաղթէ ուարութեանց եւ պիտի յաջողի խնդիրին մէջ որ ենթարկուած է տաքին պատճառներու եւ քարոզ- թեանց: Կացութիւնը արագօրէն բերելու տեսակէտով, կառավար- թիւնը հիմնական ազդակ մը կը տէ այն պարագան որ Թուրքերուն ծամասնութիւնը գաղտնի եւ բա- օգնեց Եահուտի հայրենակիցներ- ջանքեր թափեց Եահուտիները պ- պանելու համար ծայրայեղ Թուր- ւոր քարոզութեանց դէմ, եւ զգ- կը զգայ յարձակման ձեռնարկներ- դէմ:

5.— Կառավարութիւնը չպիտի լարէ Թուրք հայրենակիցներու զ- գրգռութիւնները եւ թշնամական յաղթութիւնները: Կառավարութիւ- նը մտադիր է լսել որ զգ- աչալուրջ գտնուի հայրենակիցներ- միջեւ պատահած առաջ բերել- ինոյթն ունեցող վարակումներու- դէմ:

6.— Պաշտօնեաները իրենց ամբ- ուժը պիտի գործածեն, կառավար- թեան ուղեգիծը գործադրելու հ- մար: Հալք կուսակցութեան քարտուղարութիւնն ալ քննութ- կատարէ այն մասնաճիւղերու որոնք լաւ չեն կատարած իրենց պ- տականութիւնը: Կուսակցութ- հարկ եղածը պիտի ընէ անոնց սին որոնք կուսակցական տեսակէ- չարաչար գործածած են իրենց պ- տօնը: Կուսակցական մարմիններ- կատարելապէս համերաշխ կառավ- րութեան տեսակէտին, իրենց գ- վրայ ամէն կերպով պիտի օգնեն պ- տօնեաներուն:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ի պատասխան խմբագրութեան ուղղուած հարցումներու, եւ հիմնուելով մեր քաղած տեղեկութեան վրայ, մեր հաճոյքն ենք յայտնելու թէ ընկեր Ահարոնեանի առողջական վիճակը զգալապէս բարւոքած է: Կրնայ պտոյտներ կատարել պարտէզին մէջ, թեւէն բռնելով, անուններով կը կանչէ ծանօթները եւ նոր բառեր կ'արտասանէ: Վերջ տրուած է ելեկտրաբուժութեան: Օգոստոս – սեպտեմբերին պիտի դրկուի Մոնփէլիէի հանքային ջուրերը:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՆՊ.— Անիէռ Պուա Քոլոնպի Կ. Խաչի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Արժանթէօյի բարձունքը, նախագահութեամբ Տիկ. Զարուհի Վարդապետեանի: Սեղանապետ ընտրուած էր Պ. Ներս. Սապոնճեան: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի մասնաճիւղէն ալ եկած էին բաւական անդամուհիներ:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որմէ յետոյ խօսեցաւ Կեդր. Վարչութեան անդամուհիներէն Տիկ. Շահլամեան, պարզելով Հ. Կ. Խաչի նպատակն ու հայ կնոջ պարտականութիւնը անոր հանդէպ: Ջերմապէս ծափահարուեցաւ այս ճառը: Յետոյ փոքրիկն Քնարիկ Կուկունեան արտասանեց «Թոփ մոփ մի ծպուռը», պզտիկն Լեւոն Սապոնճեան արտասանեց «Կնիկը»: Խմբական երգերէ վերջ Օր. Սապոնճեան արտասանեց Թումանեանի «Աղթամար»ը, Պ. Գալաճեան թառով նուագեց «Ցառաջ Նահատակ»ը եւ «Լուսին չկար»ը: Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խ. մասնաճիւղէն Տիկին Պարսամեան երգեց «Թագորին գահի վայել գարուն եմ գալը», Օր. Վերոնիկ Զատիկեան պարեց կովկասեան ու հայկական պարեր: Յետոյ ամէնքը մէկ սկսան շուրջպարեր պարել, իսկ Պ. Գալաճեան թառով ամբողջ ատտառը կը թնդացնէր «Լուսին չկար»ով: Խորոված հաւ մը աճուրդի դրուեցաւ եւ 25 փրանք մինուագ յաւելումով հաւը ստացաւ ընկեր Աւետիս Թութճեան: (Աճուրդը բարձրացաւ 185 փրանքի): Պ. Մկրտիչ Մրճոյեան պարեց «Թամզարա»ն. ճոխ պիւֆէ մը պատրաստուած էր որ անընդհատ կը պարպուէր: Օր. Իսկուհի Պէրպէրեան երգեց «Սեւորակ աչեր»ը: Ամէնէն վերջը սկսաւ նուէրներու արձանագրութիւնը Տիկ. Շահլամեանի ու տիկիններ Վարդապետեանի, Սապոնճեանի ու Կուկունեանի ներկայութեամբ: Տասնէ աւելի անդամուհիներ արձանագրուեցան: Պ.Պ. Արտաշէս ու Ներսէս Սապոնճեանները իրենց տիկիններով ու պզտիկներով ամէն աջակցութիւն ընծայեցին հանդէսին յաջողութեան համար: Իրիկուան ժամը 9ին վերջացաւ հանդէսը, լաւ տպաւորութիւն ձգելով եւ կոկիկ շահ մը ապահովելով Կ. Խաչին:

Յակոբ Ադամեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 16 յուլիս.— Լիոնի հայ արիներու թատերական ներկայացումը տեղի ունեցաւ, շաբաթ օր, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահին մէջ: Հակառակ տօնական օր ըլլալուն (յուլիս 14), բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացեր էին քաջալերելու արիները: Ներկայացումը անցաւ բաւականին յաջող: Ներկայացուեցաւ «Աշխարհի դատաստանը», 4 արար: Մասնակցող դերակատարներն էին Լիոնէն՝ Պ.Պ. Հացագործեան, Ժ. Զուլճեան, Մ. Մանուկեան, իսկ Վիէննէն՝ Տէր եւ Տիկին Դաւիթեաններ որոնք, բոլորն ալ յաջողապէս կատարեցին իրենց դերերը: Միջնարարին Լիոնի «գայլիկ»ներու խմբապետը բացատրեց սկաուտական շարժման առաւելութիւնները նոր սերունդին համար ու բարոյական կրթութեան համար: Նոյնպէս յայտնեց թէ որոշած են Տէսինի մէջ եւս կազմել «գայլիկ»ներու խումբ մը: Թատերական ներկայացումէն յետոյ Մարսէյլի «Հայ Արի»ներու կողմէ շարժանկարով ցուցադրուեցան ողբացեալ ընկ. Մ. Վարանդեանի համազգային թաղումը, Մարսէյլի եկեղեցիին ու Պոմօնի մատրան օծումը եւն., ինչպէս եւ դրուագներ 1933ին Հունգարիոյ մէջ կազմակերպուած միջազգային ճամբարէն:

Այրին հայ արիները որ իրենց ազգային գիտակցութեամբ միշտ բարձր կը պահեն հայկական դրօշը— տարագիր եռագոյնը— միւս ազգերու դրօշներու կարգին: Ահա միութիւն մը որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան ու ամէն գնահատանքի, բայց ինչո՞ւ այսպէս անջատ, անջատ... կարելի չէ՞ր համակցութեան մը գալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հետ, գործելով միանաբար մէկ դրօշի շուրջ եւ աւելի արդիւնաւոր աշխատանքով որուն այնքան կարօտ ունի գաղթաշխարհը: Միացէ՛ք տղաք, յանուն ինքնապաշտպանութեան ու միասնականութեան:

Գ. Փօյաճեան

✕

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 18 յուլիս (Յառաջ). — Լիոնի «Հայ Արի» գայլիկներու խումբը կազմակերպած էր ներկայացում մը, «Աշխարհի դատաստանը»: Ժան տ'Արքի սրահը լեցուած էր թատերասէր հասարակութեամբ: Որոշ ժամուն վարագոյրը բացուելով գայլիկներու վեցակապետ փոքրիկն Կիւլպէնկ լաւագոյն յաջողութեամբ արտասանեց «Բարի եկաք»ը, որմէ յետոյ սկսաւ թատերգութիւնը: Դերակատարները, դերասան Ժ. Զուլճեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան, Հացագործեան եւ Մանուկեան կատարեալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը որոնք արժանացան ծափերու: Ներկայացումը լրանալուն Մարսէյլի հայ արիներէն Պ. Սէթեան ցուցադրեց շարժանկարի քանի մը ժապաւէններ, Մարսէյլի հայ արիներու բանակումը, Հունգարիոյ ճամբարը եւ հանգուցեալ ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութիւնը, որոնք խոր տպաւորութիւն գործեցին: Իսկապէս գնահատելի աշխատանք են տարած հայարիները, այս շարժանկարին պատրաստութեան համար: Լիոնի խմբապետ Պ. Գեղամ Յակոբեան կոչ ըրաւ ներկաներուն օգնելու տան հոս եւս կազմակերպելու գայլիկներու խումբ մը:

Հարգանցի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Պէյրութէն կը գրեն.— Յուլիս 8ի կիրակին ժողովրդական տօնախմբութեան օր մը եղաւ: 1500էն աւելի էր այն բազմութիւնը որ եկած էր տեսնելու Էշրէֆիէի ազգ. վարժարանի տարեկան ողիմպիականը եւ այն ֆութպօլի մրցումը, որ տեղի պիտի ունենար Պրիոնի (անգլիական նաւատորմ) եւ Զ. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղին՝ «Վահագն» խումբին միջեւ: Ժամը ճիշդ 4ին, անգլիացի իրաւարարի սուլիչին վրայ երկու խումբերը դաշտ կ'իջնեն եւ միասին նկարուելէ յետոյ, կը սկսի մրցումը: Յարձակման առաջին ազդանշանը կուտայ Պրիոնի, որ քանի մը յաջորդական վայրէջքներով կը սպառնայ «Վահագն»ի բերդին, սակայն անյաջող:

Մրցման 10րդ վայրկեանին կը սկսի «Վահագն»ի յարձակողականը: Պրիոնի բերդին առջեւ գնդակը տարուբերելէ յետոյ, «Վահագն»ի ձախ –բացին մէկ ուժեղ հարուածով կը նշանակուի առաջին կոլը:

Անգլիացիներու բացարձակ պարտութիւնը կ'իշխէ: Անոնք խաղը խաղին համար նշանաբանը նպատակ ունենալով, ամբողջ խաղի ընթացքին կը խաղան խիստ կանոնաւոր, առանց իրարանցումի եւ մանաւանդ առանց յուզումի, գայրոյթի: Մրցումը կը շարունակուի այնպէս ինչպէս որ սկսած էր:

Խաղի 25րդ վայրկեանին «Վահագն»ի կեդրոնի յառաջապահը գնդակը ստանալով, աւելի քան քառասուն քայլէն՝ գնդակը կը ձգէ Անգլիացիներու բերդին մէջ: 5 վայրկեան յետոյ աջ–մէջի մէկ «փաս»ով ձախ–մէջն է որ կը նշանակէ 3րդ կոլը:

Բ. կիսախաղը կ'ըլլայ նուազ հետաքրքրական: «Վահագն»ի տղաքը, ապահով իրենց յաղթանակին, կը խաղան քիչ մը աւելի թոյլ, մինչ Անգլիացիները սկիզբէն մինչեւ վերջը ցոյց կուտան իրենց sportsmenի ոգին: Եւ ահա խաղի 7րդ վայրկեանին Անգլիացիք օգտուելով «Վահագն»ի բերդին առջեւ տիրող խառնումէն, կը նշանակեն իրենց առաջին կոլը: Ասոր վրայ «Վահագն» նոր թափ կ'առնէ եւ 15 վայրկեանի մէջ կը նշանակէ 3 կոլ, եւ այսպէս մրցումը կը վերջանայ «Վահագն»ի 1—6 կոլի յաղթանակով: Գնահատելի էին Անգլիացիք իրենց օրինակելի խաղով, որ Պէյրութի մէջ կը մտցնեն իրական մարզիկի ոգին: Գնահատելի էր նոյնպէս Զ.Ո.Միութեան մարզիկներուն այս յաջողութիւնը: Գնահատելի էր դարձեալ Անգլիացի իրաւարարը, որ գիտցաւ իրական եւ անկողմնակալ ըլլալ:

Յուլիս 15ին, Դամասկոսի Պատ. Միութեան ֆութպոլի խումբը մրցում մը կատարեց «Վահագն»ի հետ, Զ.Ո. Միութեան դաշտին վրայ:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(14րդ ՆԻՍՏ, 29 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 30 յունիս.— Ինչպէս գրած էի, երէկ ատեանը գնաց Ս. Խաչ եկեղեցին:

Մասնաւոր հանրակառք մը, ուղեկցութեամբ ոստիկաններու, մեկնեցաւ դէպի 187րդ փողոցը, ուր հասաւ կէս ժամ ետք: Հանրակառքին վարի յարկը տեղաւորուեցան դատաւորը եւ 14 երդուեալները, իսկ պաշտպան եւ դատախազ կողմերը, պարոններ Փէնթըն, Շերիտըն, Մեղրունի, Ալ. Քամինսկի, Քոհէն եւ ուրիշ երկու հոգի, նաեւ վերի յարկը: Ս. Խաչի մօտերը բազմութիւն մը հաւաքուած էր եւ հայ հոգեւորական մը ընդունեց այցելուները: Դատաւորը յայտնած էր կանխաւ թէ երդուեալներուն հետ ոչ ոքի թոյլատրուած էր խօսիլ: Այդպէս ալ եղաւ: Եւ անհրաժեշտ քննութիւնը կատարելէ ետք բոլորը նոյն պէսով վերադարձան:

Կէս օրէ ետք ժամը 2ին ատեանը վերսկսաւ իր աշխատանքին, բայց այնքան շոգ ու նեղիչ էր, որ բարապաններէն մին եղեգէ հովահարներ ցրուեց երդուեալներուն, դատախազ եւ պաշտպան կողմերուն, որոնք բական քիչ մը զովանալ:

ՍՈՒՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շերիտըն դուրսէն կանչել տուաւ Սուրէն Փափազեանը, որ կը բնակի Ուաշինկթըն Հայթս եւ Ամերիկեան նպարեղէնի խանութ ունի Իսթ 53րդ փողոցը, Նիւ Եորք, անգլիերէն գիտէ եւ 24 տարեկան է:

— 1933 նոյեմբեր 26ին Ներսէս Ոսկանեանի տունը գացի՞ր:

= Այո, կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին:

— Որքա՞ն ատենէ ի վեր կը ճանչնայի՞ր Ներսէս Ոսկանեանը:

= Երկար ատենէ ի վեր:

— Կը ճանչնայի՞ր Մ. Լէյլէկեանը:

= Այո: —Այդ օրը Ներսէսին տան մէջ խօսեցա՞ր հետը:

= Խօսեցայ, Լէյլէկեանէն մահագի համար թուղթ ուզեցի:

— Շատ մարդիկ կայի՞ն հոն:

= Շատ մարդիկ կային:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Դաշնակցական եմ: (Խնդաղ):

— Ե՞րբ Դաշնակ եղար:

= Երբ Փրովիտենս էի:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՅ

Պ. Քամինսկի նախ բռնեց երիտասարդ վկային «Դաշնակցական» խօսքը եւ հարցումներով խոստովանել տուաւ թէ երբ Պ. Շերիտըն «Դաշնա՞կ ես» հարցուց՝ վկան գիտէր թէ «Դաշնակցական» ըսել կ'ուզէ: Դատախազը ըսել կ'ուզէր թէ Դաշնակ բառը այլ եւս Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանող անդամներուն տրուած եւ «սրբագործուած» անուն մըն է, հետեւաբար պէտք չկայ չհասկնալու զարնել ու Դաշնակը՝ փոխնո թարգմանել, քանի որ հիմա հայ լեզուի դաշնակ բառը իմաստով մըն ալ հարստացած կ'ըլլայ:

Գանք դատախազի միւս հարցումներուն:

— Լէյլէկեանը Նիւ Եորքի կոմիտէին քարտուղա՞րն էր:

= Երկու քարտուղարներէն մին էր:

— Առաջինը ո՞վ էր:

= Վահանիկ Փափազեան:

— Երբ հոն գացիր, Լէյլէկեանը դատունը: = Ժամը 2.30ին:

— Երբ հոն գացիր, Լէյլէկեանը դաէր: = Այո:

— Երբ հոն գացր, Լէյլէկեանը գազգին վրայ տեսա՞ր: = Ոչ:

ՃԱՆ (ՎԱՀԱՆ) ԹՂԹԻԿԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Վկան որ Իսթ 73րդ փողոցը ամերիկեան կրօսըրիի խանութ ունի, 42 տարեկան է, ամուսնացած, եւ պատասխանելով Պ. Շերիտընի հարցումներուն՝ ըսաւ.

— Նոյեմբեր 26, 1933ին քու խանութըդ բա՞ց էր: = Այո:

— Դուն ազգականութիւն ունի՞ս հոս գտնուող Նշան Սարգիսեանին հետ: = Այո. Քեռին ենք:

— Նշան Սարգիսեանը 1933ին կ'օգնէ՞ր քու խանութիդ մէջ: = Այո:

— 1933 նոյեմբեր 26ին Նշան Սարգիսեանը քու խանութդ էր: = Այո:

— Ի՞նչ կ'ընէր:

= Պատուէրներ (օրտըրներ) կը յանձնէր:

— Այդ օրը Նշան Սարգիսեանի հետ ճաշեցի՞ք:

= Այո, այդ օրը կինս, քոյրս եւ Նշան Սարգիսեան միասին ճաշեցինք:

—Ուրիշ մէկն ալ հի՞ւր էր:

= Այո, Տիկին Աննա Կարապետեանը: — Ո՞ւր ճաշեցիք:

= Խանութին ետեւը, ուր կը բնակինք:

—Այդ օրը Նշան Սարգիսեան ո՞ր ժամին դուրս ելաւ:

= Ժամը 1ին դուրս ելաւ եւ 6ին վերադարձաւ:

— Երբ վերադարձաւ, բան մը ըսա՞ւ որ մօրքիդ վրայ տպաւորուած ըլլայ: = Ժամը 6ին եկաւ, լուր բերաւ թէ Ներսէս Ոսկանեանը մեռած էր: — Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Դաշնակ չեմ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն Դաշնակ չեմ ըսի՞ր:

= Այո, Դաշնակ չեմ:

— Մինչեւ ե՞րբ գործեց քու քով Նշան Սարգիսեանը:

= Մինչեւ նոյեմբերի վերջերը եւ դեկտեմբերի սկիզբը:

— Ինչո՞ւ այլեւս գործ չտուիր Նշանին: = Ամուսնացայ, ատոր համար: — Ե՞րբ ամուսնացար:

= 1933 նոյեմբեր 5ին:

— Անկէ առաջ քու քով ուրիշ մէկը կը գործէ՞ր:

= Ռիչըրտ անուն պատանի մը:

— Այս Ռիչըրտը պահեցի՞ր Նշանին գալէն ետք:

= Երբ նոյեմբերին Նշանը նորէն եկաւ, Ռիչըրտը հանեցի:

— Տիկին Աննա Կարապետեանի տունը Թէնքսկիվինկի օրը գացի՞ր հնդկահաւ ուտելու: = Այո:

— Ժամը քանի՞ին գացիք: = Ժամը 8ին:

— Հոն քանի՞ հոգի կային: = 25 հոգիի չափ:

— Դուն կ'ըսե՞ս թէ Նշան Սարգիսեան ալ հոն էր այդ օրը: = Այո:

— Նոյ. 26ի կիրակին քեզի հե՞տ էր Նշան Սարգիսեանը: = Այո:

— Ժամը քանի՞ին դուրս ելաւ:

= Ժամը 1ին:

Պ. Շերիտըն քանի մը հարցումներ ուղղեց մասնաւորաբար Նշան Սարգիսեանը նոյ. 26ին Թղթիկեանի խանութը գտնուիլը շեշտող եւ վկան արձակուեցաւ:

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԹՂԹԻԿԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս երիտասարդ տիկինը խօսեցաւ թարգմանի միջոցաւ եւ Պ. Շերիտընին պատասխանեց:

— Նոյ. 5, 1933ին ամուսնացա՞ր Պ. Ճան Թղթիկեանի հետ: = Այո:

— Ո՞ւրկէ Նիւ Եորք եկար:

= Փրովիտէնսէն:

— Նոյ. 5էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Նշան Սարգիսեանը:

= Լսած էի իր մասին եւ անունով կը ճանչնայի:

— 1933 նոյ. 26ին Նշանը ո՞ւր էր:

= Մեր խանութն էր եւ կ'օգնէր:

— Այդ օրը միասին ճաշեցի՞ք:

=Կէս օրուան ճաշը միասին ըրինք:

— Ո՞ւր ճաշեցիք:

= Խանութին ետեւը, ուր կը բնակինք:

— Բան մը կա՞յ որ յատկապէս յիշեցնէ քեզի այդ օրը:

= Այդ օրը կը յիշեմ, վասնզի ամուսինս, գիս եւ Նշանը յաջորդ հինգշաբթի օրուան համար Տիկ. Աննա Կարապետեան հրաւիրեց իր տունը միասին հնդկահաւ ուտելու՝ Թէնքսկիվինկի առթիւ:

— Նոյ. 26ին տեսա՞ր Նշան Սարգիսեանը: = Այո, տեսայ:

— Ժամը քանի՞ին ձգեց խանութը:

= Ժամը մէկին:

— Ե՞րբ վերադարձաւ: = Իրիկուան ժամը 6ին:

— Այն կնոջ տունը ուր հնդկահաւ կերաք քանի մը օր ետք, քանի՞ հոգի կային: = 25 հոգի:

— Որո՞նք էին, մէկ քանին կը յիշե՞ս:

= (Կը մտածէ): Շատերը մեր երկրացիներ չէին, բայց կար հայ արթիստ մը, դերասան, որ շատ ծանօթ ըլլալուն՝ կը յիշեմ. անիկա՝ դերասան Սուրաբեանն է:

ԴԱՏԱԽԱԶ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պ. Քամինսկի երկարօրէն հարցաքննեց տիկին Վերժին Թղթիկեանը այն մասին մանաւանդ թէ Նշան Սարգիսեան ինչպէ՞ս հրաւիրուած էր տիկին Աննա Կարապետեանի տունը, թէ իրենց խանութին մէջ ո՞րքան աշխատած էր Նշանը, ո՞ր ամիսներուն եւն.:

Միակ փոքր հակասութիւնը որ կրցաւ երեւան հանել Պ. դատախազը, այն էր թէ՝ մինչ Պ. Թղթիկեան վկայած էր թէ Նշանը դեկտեմբեր ամսուն իր խանութը չէր գործեր, Տիկ. Թղթիկեան, ընդհակառակն, պնդեց որ Նշան Սարգիսեան դեկտեմբերին մէջ ալ կը գործէր իրենց:

ԸՆԿ. ԽՈՍՐՈՎ ՄԵՂՐԻԿԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ օրուան ամէնէն վերջին վկան եղաւ ընկ. Խոսրով Մեղրիկեան, 34 տարեկան, ամուրի, Դաշնակ եւ նամակադրոշմի ներածող, Նիւ Եորք, Նասօ Սթրիտ եւ 1920էն ի վեր քաղաքացի: Վկայի աթոռէն հետեւեալ պատասխանները տուաւ նախ Պ. Շերիտընի եւ ապա Քամինսկիի:

— 1933 դեկտ. 26ին 187րդ եկեղեցի՞ն էիր: =Այո:

— Ժամը քանի՞ին առաւօտեան:

= Ժամը 10.30—11ին:

— Եղբօ՞րդ հետ գացիր եկեղեցի:

= Այո:

— Քանի՞ տարեկան է եղբայրդ:

= Տասնըութ:

— Եկեղեցիին ո՞ր կողմը նստաք, երբ ներս մտաք:

= Աջ կողմը, երկրորդ նստարանը:

— Հ. Յ. Դ. ո՞ր կոմիտէին կը պատկանիս:

= Հըտսըն Քաունթիի կոմիտէին:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Դաշնակ ես: = 10 տարիէ ի վեր:

— Կը հաճի՞ս պատմել եկեղեցւոյ թափօրին տեսքը այդ առտուն:

= Երբ թափօրը սկսաւ, եկաւ մինչեւ եկեղեցիին կեդրոնը, յանկարծ խռովութիւն մը ծագեցաւ: Այդ պահուն բոլորը ոտքի էին:

— Դուրեան արք. ո՞ւր էր:

= Ետեւն էր:

— Թափօրին առջեւ դպիրներ կայի՞ն: = Այո:

— Սրբազանը ի՞նչ ունէր ձեռքը:

= Մէկ ձեռքը խաչ:

— Երբ կռիւը սկսաւ, ի՞նչ պատահեցաւ:

= Ժողովուրդը դուրս փախաւ:

— Եկեղեցիին մէջ հոս նստողներէն (ամբաստանեալներէն) որո՞նք տեսար:

= Չտեսայ Լէյլէկեանը, չտեսայ Սարգիսեանը, եւ բացի Զատիկեանէն չտեսայ միւսները:

— 1933 դեկտ. 24էն առաջ այդ եկեղեցին գացա՞ծ էիր:

= Երեք ամիս առաջ գացած էի:

— Ինչո՞ւ դեկտ. 24ին այդ եկեղեցին գացիր:

= Լօնկ Պիչ ազգականիս (կարծեմ ըսաւ քրոջս) այցելութեան պիտի երթայի եւ որովհետեւ ճամբուս վրայ էր, Ուաշինկթըն Փրիճէն անցնելուս 187րդ փողոցի եկեղեցին գացի աղօթելու:

— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը հաւատա՞յ ուղղակի գործողութեան եւ տէռորիզմի: = Ոչ:

— (Ցոյց տալով Դաշնակցութեան զինանշանը եւ վրայի սուրը): Այս սուրը տէռօրիզմի խորհրդանի՞շ է:

= Երբեք:

— Երբ արքեպիսկոպոս մը պատարագ կ'ընէ եւ մօտէն կ'անցնի, ի՞նչ կ'ընէք:

= Խաչ կը հանենք (վկան քիչ մը խոնարհելու ձեւը ըրաւ եւ գլուխը ուղիղ պահեց խաչ հանելու ձեւը ցոյց տալու ատեն):

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն կը կարդա՞ս «Հայրենիք»ը:

= Այո:

— Դուն գիտե՞ս թէ «Հայրենիք» առաջին էջին վրայ անգլիերէն լեզուով ինչ գրուած էր Դաշնակներու մասին (Դաշնակս ար քիլըրս: (Դաշնակները սպանող են):

(Պ. Շերիտըն կ'առարկէ):

— «Հայրենիք» Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի ճիւղին պաշտօնական օրկանը չէ՞:

= Այո:

— «Հայրենիք»ի մէջ չկարդացի՞ր որ կը ջատագովէր եւ նուէր կը խոստանար անոր որ «մէջտեղէն վերցնէր» Դուրեան արք.ը: = Ոչ:

— «Հայրենիք»ի մէջ չկարդացի՞ր որ հոս գտնուած ամբաստանեալներէն 2 հոգի ստորագրած են յօդուած մը սրբազանը մէջտեղէն վերցնելու:

= Չեմ կարդացած:

Հոս Պ. Շերիտըն քանիցս առարկեց հարցումի այս ձեւերուն, բայց դատաւոր Քորրիկըն չընդունեց առարկութեան օրինականութիւնը, ըսելով որ դատախազը միայն հարցում կ'ընէ:

— «Հայրենիք»ի մէջ չկարդացի՞ր Եունիըն Սիթիի կռիւի մասին: = Ոչ:

—Ուէստպորոյի կռիւի մասին կարդացի՞ր «Հայրենիք»ի մէջ: = Այո:

— Եւ դուն չէի՞ր գիտեր թէ դեկտ. 24ին Դուրեան արք. պիտի պատարագէր 187րդ փողոցի եկեղեցին:

= Ոչ:

— Ի՞նչպէս 187րդ փողոցի եկեղեցին գացիր: = Ուաշինկթըն Փրիճի վրայէն:

— Ուաշինկթըն Փրիճէն մինչեւ 187րդ փողոցի եկեղեցին դէպի վեր եւ դէպի արեւելք 17 պլաք է. ինչպէ՞ս քու ճամբուդ վրայ կ'ըլլայ:

= Ինքնաշարժով էի եւ Ուաշինկթըն Փրիճէն մինչեւ հոն 10 վայրկեանի խնդիր է:

— Եւ դուն կռիւի ատեն եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

Պ. Քամինսկի հարցուց բաւական երկարօրէն եկեղեցիին մէջ եղած կռիւի մասին: Եւ պահ մը վերջացուց սա հարցումով.

— Եւ դուն կ'ըսե՞ս թէ բան մը չտեսար: = Այո:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Երբ եկեղեցիէն դուրս ելար, ի՞նչ տեսար:

= Ընդհանուր շփոթութիւն կար:

—Հետդ ո՞վ կար: = Եղբայրս կար:

— Դուրսը լսեցի՞ր թէ սրբազանը սպաննուած է դանակով: =Յետոյ լսեցի:

— Հոն տեսա՞ր Անդրէասեանը:

= Չեմ յիշեր:

— Հոն լսեցի՞ր որ ան կ'ըսէր.«Փախէք Դաշնակներ, Դուրեան արք.ը սպաննուած է»:

= Չեմ յիշեր տեսած ըլլալ Անդրէասեանը:

Պ. Շերիտըն այնուհետեւ հարցուց թէ ի՞նչ հարցումներ եղած են ոստիկանատան մէջ ընկ. Խոսրով Մեղրիկեանին:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՄԵՂՐԻԿԵԱՆ

— Երբ հարցուցի քեզի թէ եկեղեցիին մէջ այդ մարդիկը չտեսա՞ր, դուն չըսի՞ր թէ Լէյլէկեանը տեսար:

= Դուք Լէյլէկեանի նկարի մասին խօսեցաք:

— Դուն չըսի՞ր քիչ առաջ ինծի թէ Լէյլէկեանը տեսար:

= Այո, ըսի, բայց կ'ընդունիմ որ փութկոտ պատասխան տուի:

Պ. Քամինսկի այնուհետեւ առաւ ընկ. Խոսրով Մեղրիկեանի տուած վկայութեան թուղթը՝ Դուրեանի սպանութենէն ետքը, եւ տուաւ անոր որ կարդայ. «կարդա՛, կարդա՛, քու բառերդ», ըսաւ. բայց, ընկ. Մեղրիկեան ետ տուաւ թուղթը առարկելով թէ պէտք չունէր կարդալու:

Պ. Շերիտըն բողոքեց Քամինսկիի այս ձեւ հարցաքննութեան դէմ եւ «Փրէյմինկ» բառը քանիցս գործածուեցաւ ընկ. Մեղրիկեանի կողմէ, թէ ծուղակ եղած էր իրեն դէմ:

Դատավարութիւնը պիտի վերսկսի յառաջիկայ երկուշաբթի, 2 յուլիս, առտուան ժամը 10ին:

ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ԱԲԻԿԵԱՆԻ (ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ) ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 2 յուլիս.— Հեղձուցիչ տօթի եւ նեղիչ մթնոլորտի մը մէջ, այսօր ժամը 10.15ին վերսկսաւ դատավարութիւնը Ճէնըրըլ Սէշընսի թիւ 5 սենեակը, 14 երդուեալներու առջեւ, նախագահութեամբ դատաւոր Քորրիկընի: Դատասրահի բոլոր աթոռները գրաւուած էին եւ դեռ դուրսը կը մնային շատեր:

Այսօրուան դատավարութիւնը նշանակելի եղաւ Շիրվանեան ընտանիքին (հայր, մայր եւ դուստր) վկայութեամբ, ինչպէս նաեւ Շահէ Ստեփանեանի, ու Պ. Լեւոն Սէֆէրեանի վկայութիւններով:

Բայց ամէնէն աւելի Տիկին Արաքսի Աբիկեանի վկայութիւնն էր, որ մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ, ինչպէս կ'ենթադրենք, այս դատավարութեան վրայ, որուն հեւի հեւ կը հետեւին թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ արտասահմանի հայ գաղութները:

Տիկ. Աբիկեան, վկայի աթոռէն յայտարարեց թէ դեկտ. 24ի կիրակին, եկեղեցիին մէջ կռիւը սկսելուն, անմիջապէս բռնեց իր 18 տար. որդւոյն Հայկ Վարուժանի ձեռքէն եւ փութաց դէպի խորանին կից պահարանը՝ դուրս ելլելու համար: Պահարանէն դէպի փողոց առաջնորդող անցքին մէջ տեսաւ նետուած եկեղեցական շապիկ մը եւ փախչող մարդու մը ոտքերը: Եկեղեցւոյ երգչախումբին պատկանող աղջիկ մը վերցուց այդ շապիկը: Նմանապէս տիկ. Արաքսի Աբիկեան պնդեց ու անյողդողդ կերպով յայտարարեց թէ դեկտ. 24ի կէսօրէն ետք ոստիկանատան մէջ իրեն վերագրուած հարցում - պատասխանները իրը չէն եւ թէ փախած մարդու եւ շապիկի մասին հոն խօսելու միջոցին Վարդան Տիրատ արգելք հանդիսացաւ:

Ժամը 10.15 անցած վկայի աթոռը հրաւիրուեցաւ ընկեր Մկրտիչ Տէր-Վահանեանը, որ կը բնակի Պոկոթա, Ն. Ճ. եւ լուսանկարիչ է: Պ. Շերիտըն անոր ըրաւ հարցումներ եւ ստացաւ պատասխաններ:

(Շար.)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ինչպէս արդէն գրած էինք, հեծելանուորդները հինգշաբթի օր հանգիստ ըրին Փէրփինեանի մէջ, սկսելու համար Պիրէնեան լեռներու մրցումը որ շատ անակնկալներ կը խոստանայ: Նոյն օրը երկուհակառակորդները իրենցպանդոկին մէջ հանգիստ օր մը անցուցին: Միայն իրիկուան դէմ պտոյտ մը կատարելով վերադարձան պանդոկ: Ժողովուրդը բուռն ծափերով կ'ողջունէր.— կա՛մ Անթօնին Մայնը եւ կա՛մ Մարթանօ:

Երէկ, ուրբաթ, ժամը 9.30ին մրցորդները մեկնեցան կարելու համար Պիրէնեան լեռներու առաջին հանգրուանը (Փէրփինեան – Աքս – լէ – Թէրմ (158 քիլոմէթր), ամբողջ լեռնային: Ֆրանսական թերթերը միաբերան կ'ըսեն թէ այս անգամ պիտի օգտուի խալացի Մարթանօ, որովհետեւ յոգնած երեւոյթ չունի:

Այս լեռներու մրցումէն վերջ է որ յայտնի պիտի ըլլայ թէ ո՛վ յաղթական պիտի ելլէ եւ պատիւը պիտի ունենայ կրելու «Դեղին Շապիկը», որ մեծ տիտղոս մըն է հեծեանուորդներուն համար:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻԻ «ՄՋՕ» խումբի ժողովը այսօր շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին:

ՋԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արղութեան» խումբի բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն

»»»..«««

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

վաղը կիրակի կէսօրէն մինչեւ իրիկուն: Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէի

Ուխտագնացութիւն Շաւիլի գերեզմանատունը, «Խանասորի» արշաւանքի զրահմնատարներէն Իշխանի եւ իր Տիկնոջ գերեզմանին:

Կը խօսի ընկեր Լ. ՄԵԼԻՔ ԴԱԴԱՆԵԱՆ

Ճոխ եւ գինեմատչելի պիւֆէ: Հայկական նուագախումբ:

Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջականներու բոլոր ընկերներէն եւ հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի հանդէսին:

Փօն տը Սէվռէն առնել Վէրսայլկամ Շաւիլ գացող 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Շավիլ, Puits sans Vin: Փարիզի կառ Մոնփառնասէնառնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ:

×

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէի կողմէ Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձի առթիւ, վաղը կիրակի օր, ընկ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի գովասուն պարտէզին մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԷՎՐԱՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Notre Dames des Angesի պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նուագէ թառիստ Աբգար, կինտօ Ազատեան կը պարէ հայկական եւ լեռնային կովկասեան պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, կը հրաւիրուին Օլնի – սու – Պուայի, Պլան – Մէնիլի, Կարկանի եւ Բէնսիի հայրենակիցները:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Սէվրանի կայարանը թաքսիներ:

Հրաւէր Երգնկացիներուն

Փարիզի երզնկայի Հայրենակցական Միութեան խնջոյքը տեղի կ'ունենայ վաղը, կիրակի, Արժանթէօյի անտառին մէջ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ:

Հաղ. միջոց.— Կառ Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք, Փորթ Քլիշիէն 40 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Արժանթէօյ, ուր կը սպասեն առաջնորդներ:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

Վաղը Կիրակի, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

իր հիմնադրութեան տասնամեակին առթիւ

մասնակցութեամբ Պուլվ. Օտտօի, Սէն Լուի ենթամասնաճիւղերու

եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Կ'երգեն՝ Պ. Կ. Գաւէհճեան, ընկերներ՝ Աւտօեան եւ Փ. Ասատուրեան

Արտասանութիւն՝ Լ. Ստեփանեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Ատանալեան

Ֆանթէզի՝ ընկ. Յակոբ Թորոսեանի կողմէ

Կը մասնակցի Ձ. Ո. Մ. «Վահագնեան» նուագախումբ

Կը ներկայացուի Օտեանի ՋԱՎԱԼԼԸ զաւեշտ դեկ.քեամբ ընկ. Գ. Թորոսեանի

Գեղարուեստական բաժինէն ետք հայկ. եւ եւրոպական պարեր

Ճոխ պիւֆէ գինեմատչելի գիներով: Տղաներու համար 2 ֆր.

Առնել 7 եւ 8 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Սէն Ժիւլիէն

ԺՈՂՈՎ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի

Կը հրաւիրուին ցարդ արձանագրուած բոլոր անդամուհիներն ու անդամները, ինչպէս եւ բոլոր համակիրները, ներկայ ըլլալու այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Au Petit Robinson, 31, rue Anatole-France:

Մուտք 2 ֆրանք:

Դաշտահանդէս Արժանթէօյի անտառը

վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

կազմակերպուած է Ֆրանսայի Տարօն–Տուրուբերանի կեդրոնական վարչութեան եւ Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ:

Կը նախագահէ՝ ՓՐՕՖ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ անակնկալներ՝ մասնակցութեամբ տավուլ զուռնայի:

Ժողովրդական ճոխ պիւֆէ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40 և կառ Սէն Լազարէն շոգեկառք՝ իջնել կառ տ'Արժանթէօյ եւ առնել օթօպիւս՝ իջնել Ֆօնթէն Ռօզիէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.

Հովանաւորութեամբ՝ Կեդրոնական վարչութեան

Վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20. Վէնսէնի անտառը

Maison Pilou Henri, Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ: Route des Sabotiers.

(Մէթրօ Շաթօ տիւ վէնսէնէն հինգ վայրկեան հեռու):

Ճաշը կարելի է միասին բերել, իսկ ըմպելի կը հայթայթուի տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով: Երգ, պար, գրաւոր արտասանութիւն եւ մենախօսութիւններ աշակերտներու կողմէ: Եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ եփրատ նուագախումբի:

Մուտք 5 ֆրանք:

փոքրիկներու մուտքը ազատ է:

տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը:

Տարեկան Դաստապարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՍՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10

Robinsonի **Chez Fiquet, au Grand Arbre** պարտէզին մէջ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալներ

ճաշը կարելի է միասին բերել:

Գինեմատչելի պիւֆէ, Մուտք՝ 2 ֆրանք:

Անձրեւի պարագային գոց սրահ:

Հաղորդկց միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Ռօպէնսօն: Իսկ կառ Լիւքսէնպուրկէն շոգեկառք:

Տպարան «ԱՐԱՔՍ»

Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ

70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON

մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի:

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ - Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ թատերական:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ.

Երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»

Կը ղեկավարէ ուսուցիչ գրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Աշակերտներու հայերէնի արագ ընթերցման մրցում

Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ճոխ պիւֆէ գինեմատչելի գիներով

Մուտք 2.50 ֆրանք:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանելօ, առաջնորդներ պիտի սպասեն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յունիս Կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուեստական բաժին՝ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՋԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն պիէս մը: Պ. ՋԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արիներ հունգարական պարեր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը:

= «ՀԱՅ - ԲՈՅԺ»ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է =

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆ.

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆի

17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներ ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզական փ... բէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Ցուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի *13 rue Pierre Curie*, K. Bicêtre Metro: Porte d'Italie

---

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-7.

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱՑՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maitre, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուածու երգուած հին շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նօյնութեամբ թարգմանած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Ժամը ութուկէսին...

— Պրուսնչուիք Սքուէր երթալու համար, այնպէս չէ՞...

— Կարծեմ...

— Ինչո՞ւ իրեն տուիք ձեր այցաքարտը...

— Որովհետեւ բսաւ որ իր քսակին ու զարդերը տեսնելէ յետոյ դարձեալ ինծի պիտի գար. ու քանի որ ես տուն պիտի վերադառնայի, բնակարանիս հասցէով այցաքարտ մը տուի...

— Լոնտոնի մէջ ո՞ւր կը բնակէր...

— Եուսթըն պանդոկը...

— Ուրիշ բան հարցո՞ւց ձեզի, Պ. Պրէտմոր, այսինքն որ եւ է բան որ կրնար օգտակար ըլլալ մեզի. որով – հետեւ պէտք է ըսեմ ձեզի որ ոստիկանութեան վիրաբոյժը որ դիազննութիւնը կատարեց կասկածներ ունի եւ կը կարծէ որ զոհը սպաննուած է եւ բնականաբար պէտք է ամէն ինչ իմանանք. Ալֆրէտ իր հին օրերու բարեկամներուն մասին հարցումներ ըրա՞ւ, կա՞ր մէկը որուն պիտի ուզէր հանդիպիլ...

— Այո, կարծեմ հարցուց Միլի Քրլօվըր անունով աղջկան մը մասին որ ժամանակին դրպրիր եղած էր իր հօրը գեղարանին մէջ. տարիներէ ի վեր լուր չեմ առած այդ աղջկան մասին...

— Ուրի՞շ...

— Ուրիշ ոչինչ, ամէն ինչ պատմեցի արդէն...

Ուօմըրգլի ոտքի ելաւ ու կոճկեց վերարկուին կոճակները:

— Տարօրինակ բան. եւ ըսիք թէ շատ առողջ երեւոյթ ունէր, այնպէս չէ՞...

— Այո, շատ առողջ էր եւ ուրախ – զուարթ տրամադրութիւնով. այո, այո, կենսունակ, մարմնոյն հով մը կար վրան...

— Եւ ըսել թէ մէկ վայրկեանէն խորհրդաւոր պայմաններու մէջ կը մեռնի... ինչ որ է, քննութեան ատեն ձեզ պիտի կանչեն Պ. Պրէտմոր, շուտով հրաւէր կը ստանաք...

— Կը թուի թէ տակաւին շատ պիտի լսենք այս հարցին մասին, ըսաւ Պրէտմոր երբ դէպի դուռը կ'առաջնորդէր երկու այցելուները. ձեր բսածին պէս, իմ մաքէս ալ բան մը կ'անցնի...

— Այսի՞նքն...

— Օ՛հ, ոչ, չեմ կրնար ըսել. կրնայ ըլլալ որ երկուեայներն ալ նոյն եղբայրակցութեան յանդին, տեսնենք ինչ կ'ըլլայ...

Երբ դուռը իրենց վրայ գոցուեցաւ, գաղտնի ոստիկանն ու Ճէնիսըն ճամբայ ինկան մութին մէջէն:

— Տակաւին սկիզբն ենք, բայց լաւ սկիզբ, ըսաւ տուաւ Ուօմըրգլի:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընէք, հարցուց Ճէնիսըն:

— Ոստիկանատուն պիտի երթամ, քանի մը վայրկեան կը մնամ այնտեղ, յետոյ... անկողին, մնացեալ գնաց...

— Ասանկ դէպքէ մը վերջ կրնա՞ք քնանալ...

— Եւ ի՞նչպէս, անշուշտ կը քնանամ, էհ ուրեմն, գիշեր բարի...

Ու բաժնուեցան. Ճէնիսըն ղանդաղ քայլերով յառաջացաւ դէպի Քարթ – րայթ Կարտընս: Քանի մը վայրկեան ետքը հասած էր արդէն այն վայրը ուր Ալֆրէտ Ճէքինը յանկարծամահ եղած էր:

Կեցաւ ու մտածեց: Յանկարծ աչքին զարկաւ ճերմակ թուղթի կտոր մը. վար ծռեցաւ ու վերցուց. ոլորուն թուղթ մըն էր. բացաւ. բաներ մը գրուած էին անոր վրայ. սակայն Ճէնիսընի տեսողութիւնը շատ լաւ չէր. անմիջապէս տուն եկաւ, սենեակը բարձրացաւ եւ վառարանին վրայ կախուած լոյսին տակ կարդաց թղթիկին պարունակութիւնը. աղջկան մը մաքուր ու կանոնաւոր գիրն էր որ կ'ըսէր.—

Կէս ժամէն էնտոլի Կարտընսի առբեւմտեան անկիւնը:

ԳԼՈՒԽ ՅՐԴ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Դէպքերը իրարու կը յաջորդէին Ճէնիսընի գլխուն մէջ, բայց այդ ոլորուն թղթիկը աւելի համապատասխան էր իր ճաշակին քան նախորդ գիշերուան անցուդարձերը:

— Ասիկա շատ աղէկ եղաւ, ըսաւ ինքնիրեն:

Գտած էր հետք մը որուն նմանները յիշուած կ'ըլլային թերթերու կամ վէպերու մէջ: Քանի մը անգամ կարդաց այդ բառերը եւ ինչպէս ուրախացաւ անոնց տակ ծածկուած խորհրդաւո – րութեան համար. չէ՞ որ ինք, միայն ինքն էր որ գտած էր զայն:

Սակայն յանկարծ սարսափելի կասկած մը մթագնեց իր երեւակայու – թիւնը. ի՞նչ ապացոյց կար թէ այդ թուղթի կտորը առնչութիւն ունէր մեռեալին հետ, թերեւս ուրիշ մէկը ձգած էր զայն մայթին վրայ. թերեւս ոչ մէկ կապ չունէր Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան պարագաներուն հետ: Բայց Ճէնիսըն ամէն բան նկատի առնելէ ետք, փարատեց իր կասկածները, թուղթը եւ դիակը իրարու հետ կապ ունէին: Ոչ, ըսաւ ան ինքնիրեն, հաւանաբար Ալֆրէտ Ճէնիսըն անուշադրութեամբ գրպանէն ձգած էր զայն:

Կրնար ըլլալ որ անիկա, ոստիկա – նական բացատրութեամբ, շատ կեն – սական հետք մը նկատուէր:

Ուօմըրգլին ինչ պիտի խորհէր արդեօք եթէ անոր ցոյց տար:

Այդ վայրկեանին, սակայն, տարօ – րինակ փորձութեան մը մատնուե – ցաւ: Ինչո՞ւ այդ հետքին մասին պիտի խօսէր գաղտնի ոստիկանին. չէ՞ ինք անձամբ չպիտի լուծէր խորհրդաւոր հանելուկը. ինչո՞ւ չէ՞:

Ճէնիսըն անկողին մտաւ. դարձաւ, անդին դարձաւ, ... թիւններ հնարեց եւ խորհեցաւ ... նելիքներուն մասին:

Երբ առտուն կանուխ արթնցաւ ... բանի թէ ուրիշ գործ չունենալ... այս հարցով զբաղէր » ըսաւ: ... պիտի ուզէր ոստիկանատուն եր... Ուօմըրգլին գտնելու եւ հա... համար որ մասնակից ըլլար իր ... թիւններուն. թերեւս անոր ցոյ... տի տար թուղթին կտորը:

Բայց այդ մելամաղձոտ ոստ... խեղճուկրակ սրուկ մըն էր, ... Ճէնիսըն:

Ժամը ինինին հասաւ իր գրա... կը. ամբողջ օրը աշխատեցաւ ... թէեւ շատ դէշ կերպով, որով... այլապէս մտադրաղ էր: Իրիկուան ... պանդոկ վերադարձաւ, նորէն ... սուռ մը գզաց: Տանտիրուհին ... երկնցուց պաշտօնական նամակ ...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 22 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2553

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵԼՔԸ

»»»· ·«««

ԽՄԲ.— Իրարու վրայ դիզուած են Նիւ Եորքի դատավարութեան նկարագրութիւնները, ղրկուած՝ մեր մասնաւոր թղթակցին կողմէ:

Երէկ ստացանք վերջին երկու նիստերուն, յուլիս 12ի եւ 13ի նկարագրութիւնը: Կ'անապարենք հրատարակութեան տալ զանոնք, քանի որ երդուեալները իրենց եզրակացութիւնը հաղորդեցին յաջորդ օրը, յուլիս 14, իսկ դատաւորը իրենց վճիռը պիտի արձակուի երեքշաբթի օր, 24 յուլիս: (Գ. էջին մէջ պիտի բանի վճիռը պիտի արձակուի երեքշաբթի օր, 24 յուլիս: (Գ. էջին մէջ պիտի շարունակենք հրատարակել նախընթաց թղթակցութիւնները, ամբողջովին պարզած ըլլալու համար այս պատմական դատավարութեան պատկերը).—

ՊԱՇՏՊԱՆ ԵՒ ԴԱՏԱԽԱԶ ԿՈՂՄԻ ՃԱՌԵՐԸ

Պ. ՇԵՐԻՏԸՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂԱԾ Է

Պ. Քամինսկի խօսեցաւ չորս ժամ

ՄԱՍՆԱՒՈՐԱԲԱՐ ԾԱՆՐԱՆԱԼՈՎ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ՎՐԱՅ

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 12 յուլիս.— Երէկ, չորեքշաբթի առտու, դատարանի բոլոր աթոռները գրաւուած էին չհաշուըղութեան բազմութեամբ մը եւ դրան առջեւ բարապանները հարկադրուած էին խոսութիւններ բանեցնել: Ծարպիկները յաջողած էին աւելի շուտ սպրդիլ ներս եւ գրաւել տեղ մը, իսկ ուրիշներ մնացած էին դուրսը: Լսուած չկայ նման պարագաներու, երբ սրահ մը կրնայ պարփակել ենթադրօրէն 120 հոգի եւ ներս մտնել փափաքողներու բազմութիւնը 200էն աւելի է:

Ժամը 10ին ամբողջ դատասրահը կը սպասէր Պ. Շերիտընի որ չէր երեւեր: Ան էր օրուան մարդը եւ իր շրթունքէն կախուած պիտի մնային բոլորը: Վերջապէս Պ. Շերիտըն սրահ մտաւ եւ գնաց իր սովորական տեղը, դատաւորին ու դատարանի գրագրին առջեւ դրուած սեղանին մօտ: Քանի մը բառեր փոխանակեց Պ. Պէնթընի, իր միւս գործակիցներուն, ինչպէս նաեւ դատախազներուն հետ, թաշկինակով սրբեց քրտինքի կաթիլներ եւ դատաւորի կողմէ երդուեալի մը այցելութեան պատճառի մասին հակիրճ բացատրութեան մը իր հաստատական «այո»ն ըսելէ ետք, ոտքի կանգնեցաւ, իր դէմքը ուղղեց երդուեալներուն ու սկսաւ խօսիլ իր պաշտպանողական ճառը որ տեւեց ճիշդ մէկուկէս ժամ, առտուան ժամը գրեթէ 10էն մինչեւ 11.30:

Պ. Շերիտըն ջուզեց երեք հատոր կազմող դատական արձանագրութեանց մանրամասները վերլուծել, առիկա նկատելով «անարգանք» մը երդուեալներու իմացականութեան համար: Ազգու ներածական մը ըրաւ երդուեալներու սխալմի ծագման, անհրաժեշտութեան եւ պարտականութեան նկատմամբ, յայտնեց թէ ըստ ամերիկեան սահմանադրութեան ամբաստանեալ անձ մը անմեղ կը նկատուի, մինչեւ որ անիկա դատապարտուի օրինականապէս: Անդրադարձաւ նախապաշարումներու, որոնք կը նշմարուին դատախազներու, դատաւորներու եւ ուրիշներու մօտ: Մասնաւորեց ներկայ դատավարութեան հիմը, որ դեկտեմբեր 24ի սպանութիւնն է: Հոգեբանական մերձեցում ունեցաւ կրօնամոլ տիպարներու, ատախօսներու, մոլեռանդներու, սուտ վկաներու: Ըսաւ թէ մարդիկ կան որ կը հաւատան իրենց իսկ ստեղծած սուտերուն:

Մէկիկ մէկիկ վեր առաւ դատախազ կողմին գլխաւոր վկաները եւ անոնց վկայութիւնները, ջանաց ուրուագծել անոնց բարոյական պատկերը: Ցոյց տուաւ կարեւոր նկատուած վկաներու հակասութիւնները դեկտեմբեր 24, 25 եւ 26ի յայտարարութեանց եւ այս դատարանի առջեւ վկայութեանց միջեւ: Խօսեցաւ Պոստոնէն բերուած զոյգ մը չքնաղ վկաներու մասին:

Նորէն շեշտեց Դուրեան արքեպիսկոպոսի կատարած դերը Ամերիկահայոց մէջ իբրեւ «մրրկահաւ»: Անոր վայելած ժողովրդականութիւնը որոշ հաստատեց մը: Դատավարութեան ընթացքին երկու երդուեալներու կողմէ T ստորագրութեամբ ստացուած նամակները, որպէսզի T լատիներէն տառը բացատրուի իբր Դաշնակ եւ ցոյց տրուի այդ կազմակերպութիւնը իբր տեռորիստական: Խօսեցաւ արեւելեան մտածելակերպի (eastern mind) մասին, որով միայն կարելի է բացատրել սպանական նամակներու բուն շարժառիթը:

Շեշտեց թէ ամբաստանեալ Նշան Սարգիսեան ձերբակալուած է եկեղեցիէն դուրս, գիմացի մայթին վրայ: Ցուեցաւ որ ամբաստանեալներէն ամէնէն անբախտը Մաթէոս Լէյլէկեանն է, որուն նստած տեղը քանիցս փոխադրուեցաւ եկեղեցիին մէկէ աւելի նստարանները դատախազ կողմի վկաներէն իսկ: Մասնաւորաբար շեշտեց թէ Դուրեան արք. ի գլխուն եւ մարմնին ուրիշ մասերուն վրայ, բացի դանակի երկու վէրքերէն, ո եւ է նշան չկայ, որ ցոյց տար թէ ան ծեծուած է եւ ամբաստանեալները զարկած են անոր գլխուն, ուսերուն եւն.: Ըսաւ թէ Մատ. Լէյլէկեանի վերարկուն սեւ է, վրան քառանկիւններ չունի, մոխրագոյն չէ, մինչ կարեւոր վկայ մը ըսաւ թէ սրբազանին դէմ յարձակողը երկայնահասակ եւ գորշագոյն կամ մոխրագոյն եւ քառանկիւնի ունեցող վերարկուով մէկն էր: Ո՞ւր են արեան բիծերը Լէյլէկեանի վրայ: Ոչ մէկ բիծ, մինչ մարդասպանի մը վրայ կը ցատքեն արեան հետքեր: Բացատրեց թէ եկեղեցւոյ ընդհանուր կռիւի ընթացքին ինչո՞ւ Լէյլէկեանի վրայ յարձակած են: Գրեթէ անկարելի նկատեց որ 8—10 հոգի կռուին եւ դանակը մնայ Լէյլէկեանի ներքեւ, ինչպէս ջանացին ցոյց տալ ամբաստանող կողմի վկաները:

Զօրեղ շեշտերով նկատեց թէ Յովսէփ եպ. Կարապետեան, որ թափօրին մասնակցած էր եւ կրնար ամէն բան տեսած ըլլալ, չբերուեցաւ իբրեւ վկայ: Յայտարարեց թէ թիւ 3 ամբաստանեալէն մինչեւ թիւ 9 ամբաստանեալը, հիմնուելով դատախազ կողմի վկայութեանց վրայ, դատարան իսկ բերուելու չէին իբր առաջին կարգի մարդասպան կամ մեղսակից Դուրեան արք.ի սպանութեան:

Ի վերջոյ յայտարարեց թէ Պ. Ժիրայր Աբիկեան լաւ բնորոշում մը ըրած է Դաշնակներու հակառակորդ մասին մտայնութեան նկատմամբ թէ «առելութեան հակում մըն էր» բոլոր ցուցմունքները ղեկավարողը: Ըսաւ որ ոչ ոք գիտէ բուն սպանիչը, որ կրնայ ծայրայեղ մը, կրօնամոլ մը եւ կամ ուրիշ մէկը եղած ըլլալ:

Ու Պ. Շերիտըն զօրեղ կոչով մը, զոր պիտի կարդայ ընթերցողը վաւերական բնագրի թարգմանութեան մէջ, երդուեալներէն ակնկալեց արդար վճիռ մը: Խնդրեց որ անպարտ արձակուին 9 ամբաստանեալները:

Երբ աւարտեցաւ Պ. Շերիտընի պաշտպանողականը, կ'ակնկալուէր որ դատախազն ալ խօսի: Բայց դատաւորը այսօրուան յետաձգեց այդ, հակառակ Շերիտընի պահանջին:

Եւ ատեանը ցրուեցաւ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՄԵՂԱԴՐԱԿԱՆ ՃԱՌԸ

Այս առտու, ինչպէս երէկ, մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր դատասրահի դուրսը եւ ներս մտնողներու վրայ խստագոյն հսկողութիւն կը գործադրուէր: Ոստիկաններ եւ բարապաններ կը հսկէին դատասրահի մուտքի դրան առջեւ պահպանելու կարգը: Բացի Հայերէն, որոնց մէջ կը նշմարուէին հակառակորդ կողմի հանրային մարդիկ, եկած էին նաեւ ոչ-Հայեր: Ընդհ. դատախազ Ուիլեըմ Տաճ ներկայ եղաւ, ինչպէս եւ Պ. Քամինսկիի բարեկամներէն մի քանին եւ զաւակները: Դատախազը նոր փողկապ մը դրած էր, բաց գոյն եւ բաճկոնին կուրծքի գրպանին մէջ զարդաթաշկինակ մը կապոյտ եզրով, ցցուն: Պ. Քամինսկի լաւ տրամադրութեան մէջ էր եւ կը խօսակցէր սիրալիր պաշտպան կողմի փաստաբաններէն Պէնթընի եւ Շերիտընի հետ: Պ. Քոհէն ալ կը մասնակցէր եւ երկու կողմերը ժպտելու առիթներ կը ստեղծէին: Ընդհ. դատախազ Պ. Տաճ պահ մը խօսեցաւ դատաւորին հետ:

Այսօր ամբաստանեալ 9 ընկերները բերուեցան սովորական կարգով ու նստան իրենց աթոռներուն վրայ: Ոչ մէկ յուզում եւ ոչ մէկ փոփոխութիւն անոնց դէմքերուն: Լէյլէկեան ամէնէն սառնարիւնն էր եւ Նշան Սարգիսեանը դէմքի մօրթի ամենալաւ գոյնով կը ներկայանար: Միւսները կը պահէին իրենց դիրքը ինչպէս պիտի պահէր ճշմարիտ տղամարդ մը:

Երդուեալները, որոնք լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան երէկ Պ. Շերիտընի ճառին, այսօր ալ նոյն տրամադրութիւնը կը մատնէին:

Եւ Պ. Քամինսկի խօսեցաւ իր մեղադրական ճառը, որ տեւեց ամբողջ չորս ժամ, միայն հինգ վայրկեան դադարի ընդմիջումով եւ այն մանր գիտողութիւններով որոնք եկան դատաւորէն եւ պաշտպան փաստաբանէն:

Պ. Քամինսկիի մեղադրականին յատակագիծը կը թուէր ըլլալ կառուցանել դաւադրութեան շէնք մը եւ պատշաճ տեղեր յատկացնել իւրաքանչիւր ամբաստանեալի: Պ. դատախազը իր մեղադրական շէնքին իբր վէմքար ջանաց ներկայացնել Մաթէոս Լէյլէկեանը, անոր շուրջը գործակից դնելով միւս ամբաստանեալները:

Նախ փաստերու երեք գլխաւոր դէզեր կազմեց, որպէսզի Մաթէոս Լէյլէկեան երեւի Դուրեան Արք.ի բուն սպանիչը, մարդասպանը: Առաջին փաստերու դէզը հայթայթեցին իրեն դատախազին վկաները, որոնք տեսած են Լէյլէկեանը եկեղեցիին մէջ Դուրեան Սրբազանի դէմ յարձակած ժամանակ, ձեռքը «բան» մը, նոյն իսկ դանակը եւ յետոյ անոր ծեծուելէն ետք տակը գտած են դանակը: Փաստերու այս մեծ խորանը կառուցանելէ ետք, Պ. Քամինսկի ջանաց կազմել երկրորդ դէզ մը, աւելի փոքր, բուն իսկ ամբաստանեալներու վկայութիւններէն քաղուած, այսինքն հակասութիւններ, անկապութիւններ եւ տեսակ մը խոստովանութիւններ, ըստ դատախազին: Եւ երրորդ դէզը, երկրորդին հաւասար մեծութեամբ, պաշտպան կողմի վկայութեանց որոշ բեկորներէն կազմուած, ըստ իրեն ցուցմունքներ, որոնք ուժ կուտան Լէյլէկեանի մեղքին:

Այս երեքխորանեան կամ երեքդէզեան մեղադրականը կառուցանելէ ետք, Պ. դատախազը սկսաւ բարձրացնել դաւի շէնքը, ջանաց աղիւս, քար, կիր եւ շինանիւթ բերել եւ չյաջողեցաւ: Այս շէնքին մէջ Սարգիսեանէն սկսեալ մինչեւ Անդրէասեանը՝ իւրաքանչիւրին յատկացուած տեղերը օրինական տեսակէտէն չօշափելի եւ համոզիչ չթուեցան: Առաջին ժամին Պ. Քամինսկիի հռետորութիւնը եւ ամբաստանականը թուեցաւ որ հիմնաւորումի պատեհութիւններ ունի, բայց յաջորդական երեք ժամերը, մանրամասնութենէ մանրամասնութիւն եւ մէջբերումէ մէջբերում անդատարի ընթացքին՝ ինկան բերանքսի վար, բայց ոչ ոտքի վրայ:

Անտարակոյս Պ. Քամինսկի ունի հռետորական ուշագրաւ ձիրքեր եւ ժողովրդական տպաւորութեան առաւելութիւններ: Իբր դատախազ՝ համբերատար որմնադիր մըն է, իրարու վրայ աղիւսներ շարելով շէնք մը կանգնեցնելու համար, բայց անկատար պատ մը՝ երբեք լման պատ չէ եւ անօգուտ քանի մը գերաններով պղուցուած բաց տանիքի մը ներքեւ: Տարակոյս չկայ թէ իր պարտականութիւնը կը կատարէ իր կարողութեան առաւելագոյն թափով:

Եթէ պէտք ըլլար տարբախտ Արք.ի սպանութեան առթիւ նոր դաւի շէնքը թռչնատան կամ հաւնոցի մը նմանցնել, պիտի ըսէի թէ Պ. Քամինսկի հազիւ քանի մը գերաններ իրարու մօտ կրցաւ բերել, քանի մը կտոր քար ու տախտակ, եւ կազմեց բոյն մը, որուն ամէն կողմերէն թռչունները դուրս կը սահէին անարգել՝ օրինական ու փաստական տեսակէտներով:

Չեմ ուզեր աւելի ծանրանալ, բայց իր մեղադրականին երեք չորրորդ մասը մանրուքներու անկարեւոր համադրութիւն մը չեղա՞ւ:

Պ. Դատախազին ճառը, երբ թարգմանաբար ներկայացուի, ընթերցողը պիտի հանէ իր եզրակացութիւնը:

Գաղտնի ոստիկան Փօնի կը սպառնայ գաղտնիքներ պատմել

Առջի օր երկարօրէն հարցաքննուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան գաղտնի ոստիկաններէն Փօնի, որ ամբաստանուած է իբրեւ կաշառակեր: Միեւնոյն ատեն խուզարկուեցաւ իր բնակարանը, որ աչքի կը զարնէր իր շքեղ կահաւորումով: Քննիչները զարմանալի գտան այս պարագան, քանի որ Պ. Փօնիի ամսաթոշակն է միայն 2200 ֆրանք: Հարցաքննութեան ատեն, ըսաւ թէ պետութեան գաղտնի վարկերէն ալ գումարներ ստացած է, քաղաքական պաշտօններ կատարած ըլլալով: Այս առթիւ ազդարարեց թէ պատրաստ է մէջ տեղ հանելու մանրամասնութիւնները: Յետոյ պատմեց թէ իր կնոջը ծնողքը շատ հարուստ են:

Աջակողմեան մամուլը երկար ատենէ ի վեր կ'ամբաստանէ թէ Փօնի գիտակցաբար փորձած է խեղդել Սթավիսքիի գործը, մեծ թատրոնի մը տնօրէնին՝ Օսկար Տիւֆրէնի սպանութեան խնդիրը եւ ուրիշ քաղաքական ոճիրներ: Պ. Թառիէօ եւս իր վկայութեան մէջ ըսաւ թէ Փօնի մտերիմ բարեկամն էր Սթավիսքիի թիկնապահին եւ թէ Պ. Շօթանի հրամանով խարդախած է անոր չէքերը, զինքը վարկաբեկելու համար:

ԴԱՏԱՒՈՐ ՃՈԶԷՖ ՔՈՐԻԿԸՆ ՎՃԻՌԸ ՅԱՆՁՆԵՑ ԵՐԴՈՒԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Մէկ ժամ եւ 20 վայրկ. տեւող բանախօսութեամբ

»»»· ·«««

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 13 ՅՈՒԼԻՍ, ՈՒՐԲԱԹ.— Այս կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 12.23ին վերջ գտաւ Դուրեան Արքեպիսկոպոսի սպանութեամբ ամբաստանուած 9 Դաշնակցական ընկերներու համբաւաւոր դատավարութիւնը եւ 12 երդուեալները քաշուեցան խորհրդակցութեան սենեակը իրենցմէ որոշելու ամբաստանեալներու «մեղքի» կամ «անմեղութեան» մասին: Այս թղթակցութիւնը ձեզի հասնելէ առաջ գուցէ հեռագիրն ուրախօրէն հաղորդեն վճիռը, եւ գուցէ ժամեր տեւեն երդուեալներու խորհրդակցութիւնները: Այս պահուս ամէն ոք սպասողական ակնկալութեան մէջ է:

Դատասրահը այսօր ալ լեցուն էր ունկնդիրներով, բայց դուրսը անցքերուն մէջ երէկի բազմութիւնը չէր նշմարուեր: Պոստոնէն եւ այլ քաղաքներէ նորէն եկած էին բաւական թիւով Հայեր, ոմանք կանուխէն սպասած էին վերջին պատեհութենէն օգտուելու համար:

Հայ մամուլին յատկացուած երկու շարք նստարանները այսօր տրամադրուեցան դատաւոր Քորիկընի ոչ-հայ բարեկամներուն, իսկ հայ թղթակիցները մեծ մասամբ գրաւած նստան ուրիշ աթոռներու վրայ: Դատական այս վերջին նիստի բացումէն առաջ բարապանները կը կատակէին մանաւանդ հայ կիներուն հետ:

Ժամը ճիշդ 10.20ին դատաւոր Քորիկընի ներս գալով պաշտօնապէս բացուեցաւ: Ատեանը նոյն կարգով ու անձերով ինչպէս առաջ:

Առանց բոպէ մը կորսնցնելու դատաւորը յստակ ու հանդարտ շեշտերով սկսաւ կատարել դատին յանձնումը 14 երդուեալներուն: Ըսաւ թէ այս դատը անսովոր կարեւորութիւն ունի եւ անհրաժեշտ է ճշմարտութիւնը երեւան հանել ու արդարութիւն ընել: Անդրադարձաւ երդուեալներու պարտականութեան եւ այն ձեւերուն որոնց միջոցաւ անոնք պիտի մօտենան իրենց յանձնուած դատը լուծելու: Ըսաւ թէ երդուեալներու ճամբուն վրայ «բանաւոր կասկածը — reasonable doubt» միշտ եղած է գայթակղութեան, մոլորման քար, ուստի բացատրեց նախ կասկած եւ ապա բանաւոր բառերուն նշանակութիւնը: Բանաւոր կասկածը պէտք չէ շփոթել աննշան կասկածին հետ:

Այս դատին մէջ զատորոշեց անվիճելի եւ վիճելի կէտերը: Օրինակ Դուրեան արքեպիսկոպոսի մահը բոլոր կողմերուն համար անվիճելի է: Որ ան մահացած է 187րդ եկեղեցիին մէջ՝ անվիճելի է, որ անոր մահը արդիւնք է դանակէ մը գոյացած վէրքերուն՝ անվիճելի է, որ մարդ մը յարձակած ու խրած է դանակը՝ անվիճելի է: Եւայլն: Անդրադարձաւ նաեւ շարք մը վիճելի կէտերու ալ, որոնք երեւան եկան երկու կողմերու վկայութեանց ընթացքին:

Խօսեցաւ ու բացատրեց թէ ի՞նչ է մարդասպանութիւնը, անոր տարբերանները: Առաջին կարգի մարդասպանութիւն եւ երկրորդ կարգի մարդասպանութիւն: Առաջին կարգին այն է երբ անձ մը կամ անձեր կանխամտածուած կերպով եւ յատուկ ծրագրով կ'երթան կը սպաննեն մարդ մը կամ մարդեր: Երկրորդ կարգին այն է՝ երբ անձ մը առանց կանխամտածումի պարագաներու բերումով կը գործէ մարդասպանութիւնը: Առանց նկատմամբ խօսեցաւ յստակօրէն: Անդրադարձաւ նաեւ արդարանալի մարդասպանութեան, երբ մէկը կը սպաննէ ուրիշ մը ինքնապաշտպանութեան համար:

Բացատրեց թէ ի՞նչ է պարագայական վկայութիւնը եւ ի՞նչ է ուղղակի վկայութիւնը եւ կապեց ներկայ դատին հետ:

Շեշտեց դրդապատճառի կարեւորութիւնը եւ թէ «Դաշնակները թշնամութիւն կը սնուցանէին հանդէպ արքեպիսկոպոսին»: Ակնարկութիւններ ըրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Ապա խտացնելով դատին էութիւնը, ըսաւ թէ 1933 դեկտեմբեր 24, կիրակի, առտուան ժամը 10.30ին Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս Դուրեան դանակահար սպաննուեցաւ Նիւ Եորքի քաղաքի 187րդ փողոցին Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ, հանդիսաւոր պատարագ բրած միջոցին: Եւ երկու հոգի ուղղակի կ'ամբաստանուին այդ ոճիրը գործած ըլլալու յանցանքով: Մէկը՝ Մատթէոս Լէյլէկեան, որ դանակը կոխած է երկու անգամ, եւ Նշան Սարգիսեան, որ բռնած է Արքեպիսկոպոսին ձեռքը, իսկ դուրսը՝ Յովհ. Անդրէասեան գործակցած է անոնց: Յայտնեց թէ պաշտպան կողմը կը հերքէ այս վկայութիւնները (allegations), բայց 7 վկաներ կան որոնք կ'ըսեն թէ տեսած են Լէյլէկեանը Դուրեան արքեպիսկոպոսի վրայ յարձակած ատեն:

Այնուհետեւ դատաւորը վեր առաւ իւրաքանչիւր ամբաստանեալի դէմ բերուած վկայութիւնները ու եզրակացնելով կատարեց յանձնումը երդուեալներուն:

Բնականաբար ակնկալելի չէ որ մանրամասնօրէն հոս տամ դատաւորին բառերը: Ձեռքս է ճառին պաշտօնական բնագիրը, բառ առ բառ, ճիշդ այնպէս ինչպէս գրած է դատարանի պաշտօնական դդագիրը: Կը ղրկեմ նաեւ Պ. Քամինսկիի ճառին պաշտօնական բնագիրը:

Դատաւոր Քորիկըն իր յանձնումի խօսքը աւարտեց ժամը 11.40ին եւ պաշտպան փաստաբան Պ. Շերիտըն ոտքի կանգնելով՝ անուղղակիօրէն քննադատեց դատաւորին շարք մը արտայայտութիւնները, որոնք կրնային երդուեալներու կողմէն նկատուիլ իբր դատաւորին կարծիքները:

«Կը խնդրեմ, տէր դատաւոր, յայտնել այս երդուեալներուն թէ ձեր այն խօսքը թէ «Դաշնակ կազմակերպութիւնը հակառակ էր Արքեպիսկոպոսին» ձեր կարծիքը չէ»:

«Կը խնդրեմ, տէր դատաւոր, յանձնել նիւրինին թէ Յովհ. Անդրէասեանի անհատական պարագային նկատի ունենան որ ան յունուար ամսուն մարդասպանական ատեանը տարուած եւ արձակուած է»:

«Կը խնդրեմ»ներու շարքով մը որ տեւեց մօտ 40 վայրկեան, Պ. Շերիտըն կատարեց շատ կարեւոր ուղղումներ: Պաշտպան փաստաբանը ի ձեռին ունենալով երդուեալներու յատուկ հրահանգագիր մը, դատաւորէն խնդրեց որ երդուեալներուն յանձնէ անոր որոշ յօդուածներու տրամադրութիւնները փաստերու, վկայութեանց եւ վկաներու վերաբերմամբ:

Դատաւորը մերժեց Պ. Շերիտընի «խնդրանք»ներէն մէկ քանին եւ Պ. Շերիտընին արձանագրել տուաւ իր առարկութիւնը: Անգամ մը Պ. Պէնթըն եւս ցցեց իր երկար հասակը եւ խօսեցաւ դատաւորին: Պ. Շերիտըն շեշտեց որ երդուեալները նկատի ունենան «Դաշնակներու երկիւղի» այն կէտը զոր դատաւորը

(Կարգին շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԷՊԻ ՊԱՍԹԻՅԼ

— Դէպի Պասթի՜յլ ...

Յուլիս 14ին, այս պատահական աղաղակը բաւական եղաւ, որ գերագոյն ամբոխը Ձինարանէն մեկնի դէպի Պասթիյլ, նախ տարուած վառօդը պահանջելու, յետոյ զինուելու, յետոյ...

Ուրեմն Փարիզի «ժողովուրդ»ը Պասթիյլ չգնաց՝ ազատելու համար բանտարկեալները կամ գրաւելու համար «բռնապետութեան բերդը»:

Ճիշդ է որ Պասթիյլ շատ գէշ համբաւ մը ունէր իբրեւ բանտ, սակայն յուլիսեան օրերուն՝ Պասթիյլ դարձած էր խրտուիլակ մը միայն, — հազիւ հարիւր հոգի կը պաշտպանէին զայն, եւ բանտարկեալները, թիւով նոյնպէս քիչ, աննշան մարդիկ էին, դատապարտուած՝ հասարակ յանցանքներու համար, — այսպէս բանտարկեալներուն մէջ կային կեղծարարներ, գողեր, սատախատաւոր մը, եւ նոյն իսկ երկու ... խենթ:

Պասթիյլի գրաւման տրուած նշանակութիւնը, ուրեմն, հէքեաթ մը չինելու պէս՝ երեւակայութեան գործ է միայն: Ոչ Փարիզի ժողովուրդը խորհեր էր երբեք «կործանել բռնապետութեան այդ բերդը», ոչ ալ Օթէլ-տը-Վիլի օրուան տէրերը մտածեր էին, գիշերային ժողովներով, ապստամբութեան հրաւիրել ժողովուրդը, որ երթայ կործանէ Պասթիյլը: Ընդհակառա՜կն, կը գրէ Լուի Մատըլէն, — Օթէլ-տը Վիլի պուրժուաները դեռ պիտի ուզէին, այդ օրերուն, կանգնել ուրիշ նոր Պասթիյլներ:

Բայց պատահական աղաղակով մը, յետոյ ինքնապաշտպանութեան համար, թերեւս ալ Վէրսայլի դէմ կռուելու նպատակով, յուլիս 14ի առտուն կազմուած ամբոխը, — խառնիճաղա՜նճ մը, որ կը բաղկանար յեղափոխականներէ, փախստականներէ, նախկին դատապարտեալներէ, — գնաց կանգնեցաւ Պասթիյլի առջեւ սպառնական:

Ամբոխը նախ հրամայեց, որ Պասթիյլի բերդին կառավարիչը վերցնել տայ թնդանօթները: Նորագոյն քննութիւնները կը հաստատեն, որ այդ թնդանօթները... զարդ էին պարզապէս: Բերդին մէջ աւանդութիւն էր պահել թնդանօթները՝ անոնց փողը տնկելով քաղաքին դէմ: Անգործածելի զէնքեր պարզապէս: Այսուհանդերձ, Պասթիյլի կառավարիչը, Լօնէ, համակրելի մարդ, ժպտելով կը հրամայէ* վերցնել թնդանօթները, նոյն իսկ ճաշի վար կը դնէ «ապստամբ» ժողովուրդին ներկայացուցիչները: Փարատելու համար ամէն կասկած, ապստամբներուն ներկայացուցիչները կը պտըտցնէ բերդին մէջ, ցոյց կուտայ բերդին պաշտպանութեան յատկացուած զինուորները, հարիւր հոգի, քիչ մը պակաս, քիչ մը աւելի:

«Ապստամբ» ժողովուրդը գոհ չէր տակաւին: Լօնէ հրամայեց բանալ բերդին դուռները, որպէսզի ներս մտնէ ժողովուրդը, բայց վերցնել տուաւ կամուրջը, որ անցք կուտար կառավարչական բաժնին: Երբ ժողովուրդը տեսաւ, որ կը վերցնեն կամուրջը, կարծեց կամ ուզեց տեսնել կռիւի պատրաստութիւն մը: Երկու հոգի յառաջ նետուեցան, կացինով քանդեցին կամուրջին շղթաները, — կամուրջն ինկաւ, շղթան քանդողներէն մէկն ալ հետը: Ժողովուրդը կամուրջին վրայէն անցաւ բակը, — կառավարչութեան բակը: Պահակազօրքը հրամայեց ժողովուրդին, որ դուրս ելլէ: Բայց այնտեղ մարդիկ կային, որ կ'ուզէին «բան մը ընել» վերջապէս:

Եւ կռիւը սկսաւ:

Առաջին գնդակահարութիւնը խուճապ ստեղծեց: Խառնիճաղանճը ցնցուեցաւ, փախող-փախողի: Ապստամբներուն մէջ կային նաեւ զինուորներ, — այսպէս զինուոր մըն էր կամուրջին շղթան քանդողներէն մէկը: Եւ զինուորները դիմադարձեցին: Դուրսէն նոր զինուորներ ալ եկան: Բերդին պահակազօրքը վախցաւ: Ընդհարումը լուրջ համգամանք կը ստանար: Լօնէ հարկ տեսաւ «հաշտութեան բանակցութիւններ» սկսելու: Եւ Պասթիյլ անձնատուր եղաւ՝ պատւոյ խօսք տրուած ըլլալով որ մարդու քիթ պիտի չարինի:

Բայց արինեցա՜ւ, եւ ինչպէ՜ս:

Ապստամբները բարձրացան Լօնէին մօտ: Յարձակեցան Լօնէի վրայ, — քաջ եւ կորովի զինուորական մը, Լօնէ փորձեց պաշտպանել ինքզինք, ու յանձնուեցաւ գնդակներու տակ ծակծկուելէ յետոյ միայն: Խոհանոցի աշկերտ մը, որ շատ կը պարծենար թէ «լաւ միս կը ջարդէ», կտրեց Լօնէին գլուխը, — յետոյ տասը տարի պարծենցաւ այդ «փառքին» համար: Ապստամբները բռնեցին պահակազօրքին մեծերը, մէկը գլխատեցին, երկուքը կախեցին: Եւ դեռ կը պատմուին ուրիշ չպատմուելիք վայրագութիւններ:

Քիչ յետոյ Փարիզի «ապստամբ»ները դուրս կ'ելլէին Պասթիյլէն, իրենց հետ յաղթական տանելով բանտարկեալները, — երկուքը խենթ: Ամբոխը, ցիցերու վրայ տնկելով կտրուած գլուխները, առջեւէն Լօնէի գլուխը, սկսաւ յառաջանալ արիւնով ներկուած եւ արիւնի ծարաւով:

Ահաւա՜ր տեսարան:

Վայրագ բազմութիւն մը, որ սպաննուածներու գլուխները խաղցնելով ձողերու վրայ, պարելով, կանչուըռտելով, սպառնալով, արիւն ցայտեցնելով անցորդներու վրայ, կը յառաջանայ դէպի Օթէլ-տը Վիլ:

— Յաղթութի՜ւն, յաղթութի՜ւն:

Այս աղաղակներով, ապստամբները կը հասնին Օթէլ-տը-Վիլ: Փարիզի օրուան տէրերը կը նային պատուհաններէն, — մարդկային ծով մը հրապարակին վրայ եւ փողոցներուն մէջ, եւ ցիցերու վրայ Լօնէի արիւնոտ դէմքը իր հետեւորդ ... գլուխներով, եւ Պասթիյլի դրօշը, եւ ...կարծես մարդակերութեան չարժանկար մը:

Ապստամբներուն առաջնորդները կը մտնեն Օթէլ-տը Վիլէն ներս:

Քաղաքապետը, Ֆլէսէլ, որ առաւօտուն մերժած էր զէնք տալ այս ամբոխին, կը դողայ, կը տժգունի, կը սառի:

— Դաւաճա՜ն, դո՜ւրս, Լօնէին մեղսակիցն ես դուն, դո՜ւրս, գործ չունիս դուն այստեղ...

Ֆլէսէլ, սարսափահար եւ մեռել դարձած, դուրս կ'ելլէ Օթէլ-տը-Վիլէն: Դուռը չէր հասած դեռ, մէկը կը յարձակի, կը շարժէ սուրը, արիւնի դարձեալ կը ժայթքի...

Եւ գլուխ մըն ալ կ'աւելնայ ձողերուն վրայ, գլուխ մը, որ, արիւնլուայ, քիչ յետոյ կը պտըտի միւսներուն հետ փողոցներուն մէջ:

Ապստամբ ժողովուրդը, փողոցէ փողոց պտըտցնելէ յետոյ այս գլուխները, ի վերջոյ կը մտնէ Փալէ Ռուայեալի պարտէզը: Ձողերը կը տնկեն գետինը, եւ մինչ գլուխները, կիսախուփ կամ սարսափէն լայն բացուած աչքերով, արիւն կը թքնեն վար, ժողովուրդը կը սկսի պարել անոնց շուրջ:

Կին ու երախայ, բոլո՜րը, գինովի նման կը պարեն գլուխներուն տակ, յաճախ կանչելով, — «Ափսո՜ս որ կտրուած գլուխները հազար մը չեղան»:

Յուլիս 14ի առաջին պարն էր այս:

×

Սարսափ: Գարշանք:

«Փարիզի մեծագոյն հոպիտները» կ'անուանէ Միրապօ յուլիս 14ի հերոսները: Ուրիշներ՝ «աւազակ» կը կոչէին պարզապէս: Եւ բոլորը, դատապարտելով այս «արեան տենդը», ոչ մէկ կապ կը տեսնէին յեղափոխութեան եւ յուլիս 14ի միջեւ: «Հին դարու վայրագութիւն» մըն էր ան, որ կը կրկնուէր Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին մէջ, — ժամանակի չփոթութիւն եւ ուրիշ ոչինչ:

Զարմանալի՜ն նայեցէք, — Օթէլ-տը-Վիլի մարդիկը, քաղքենիները, որ դեռ յուլիս 13ի երեկոյեան կը կազմակերպուէին՝ պաշտպանուելու համար անկարգութեանց, աւազակային սպանութեանց եւ կողոպուտներու դէմ, դեռ յուլիս 14ին երեկոյեան իսկ Պասթիյլի գրաւումը կ'անուանէին «աւազակութիւն», ուզեցին յանկարծ փոխել վերածել արիւնոտ դէպքը, երբ յաջորդ օրը իմացան որ Վէրսայլի մարդիկը, երեսփոխանները, «յաղթական գործ» մը կը համարէին զայն: Եւ սարսափը դարձաւ հրճուանք, գարշանքը դարձաւ փառք: Փարիզ ուզեց պարծենալ, քիչ մը զարմացած՝ որ Վէրսայլ կը փառաբանէ զինք: Եւ յուլիս 15ին «աւազակութիւնը» դարձաւ յեղափոխութիւն մը ընդդէմ բռնապետութեան: Զինուորական ջոկատները, զորս կազմակերպեց յուլիս 14ի նախօրեակին՝ զսպելու համար աւազակային յարձակումները Փարիզի վրայ, համարուեցան իբրեւ յատուկ կազմակերպութիւն կռուելու յանուն ազատութեան յեղափոխութեան:

Սուտ մը, հրաշալի եւ ոսկեզօծ, որ կը շինուէր ու կը նետուէր վայրագ եւ աննպատակ դէպքի մը վրայ:

Եւ սակայն այս սուտը կը բանար գեղեցիկ թուական մը:

Յուլիս 14ի իրիկունը, Վէրսայլի մէջ նիստ կը գումարէր տակաւին Ազգային Ժողովը:

Քանի մը մամեր հազիւ կը լուսաւորէին սրահը: Ներս կը մտնեն Փարիզի պատգամաւորները: Կը պատմեն դէպքը: Նախ կը վախնան, որ «աղէտ»ին պատասխանատուութիւնը կը ձգուի Փարիզի ժողովուրդին վրայ, ուստի կ'աշխատին ամբաստանել Լօնէն, պատահած «աղէտ»ին միակ «պատասխանատուն»: Ազգ. Ժողովը, որ արքայական իշխանութեան դէմ ատելութեամբ էր լեցուած, պատրուակ մը կը փնտռէր ամբաստանելու համար նոյն իշխանութեան մարդիկը: Եւ, ի մեծ զարմանս Փարիզի պատգամաւորներուն, Ազգ. Ժողովը արդար կը գտնէ «աղէտ»ը, պանծալի յաղթանակ մը: Ամբողջ գիշերը կը շարունակուի նիստը: Մէկը կը մեկնի Ժողովէն եւ կ'երթայ արթնցնել Թագաւորը, որ ամբողջ Յուլիս 14ին, որսորդութեամբ զբաղած՝ յոգներ էր ու կը քնանար: Երբ կը պատմուի «աղէտը», Թագաւորը կը բացագանչէ.

— Ապստամբութիւն մըն է այս:

— Ո՜չ, Տէր, յեղափոխութիւն է:

Արդարեւ յեղափոխութիւնը ոտքի կը կանգնի, կը սկսի քալել այնուհետեւ, երբեմն նոյն իսկ վազել:

Յաջորդ առաւօտ, Թագաւորը կը ներկայանայ Ազգ. Ժողովին: Ծափահարութիւն: Լուդովիկոս ԺԶ. կը խոստանայ այցելել Փարիզ յաջորդ օրը:

Մինչ այդ՝ Փարիզ տենդի մէջ էր: Շագանակենիի կանանչ տերեւին տեղ, յեղափոխականները իրենց գլխարկին անցուցած էին կարմիր եւ կապոյտ զարդանիշ մը: Քաղքենիները կրցեր էին ոստիկանութիւն մը կազմակերպել, վերջ դնելու համար անկարգութեանց:

Յուլիս 17ին Թագաւորը ճամբայ կ'ելլէ Վէրսայլէն: Իրեն կը հետեւին երեսփոխանները, Թափօր կազմած, առջեւէն ժողովուրդը որ կը պարէր կամ կտրած ճիւղեր կը շարժէր:

Փարիզի դուռներուն առջեւ, քաղաքապետը Թագաւորին կը ներկայացնէ քաղաքին բանալիները.

— Ասոնք նոյն այն բանալիներն են, որ ներկայացուած են Հանրի Դ.ի, ան կրցաւ տիրել իր ժողովուրդին: Այսօր ժողովուրդն է որ կը տիրէ իր Թագաւորին:

Յեղափոխութիւնն էր այլ եւս, որ, տակաւին տարտամ, կը խօսէր Թագաւորին:

— Լսե՞մ թէ չլսեմ այս խօսքերը, կը հարցնէ Թագաւորը իր քովինին, չափազանց զարմացած քաղաքապետին այս համարձակխօսութենէն:

Օթէլ-տը-Վիլի մէջ դիտեց Պասթիյլի դրօշը, կուրծքը զարդարեց ժողովուրդին կարմիր-կապոյտ զարդանիշով, որուն երկու գոյներուն միջեւ աւելցուած էր Թագաւորական գոյնը՝ ճերմակը:

— Մեղմէ է այլ եւս Թագաւորը, կ'ըսէր ժողովուրդը:

Ուրիշ մը, աւելի յանդուգն.

— Տէ՜ր, այս զարդանիշով եւ այս ժողովուրդով՝ դուք կրնաք գրաւել Եւրոպան անգամ:

Ճառեր կ'արտասանուին, եւ ճառախօսները այլ եւս զինք կ'անուանեն միայն Թագաւոր, հետը ուրիշ ոչ մէկ ածական:

Լուդովիկոս ԺԶ. հանդարտ մտիկ ըրաւ այդ բոլորը, եւ նուիրագործելէ յետոյ Յուլիս 14ի «աղէտ»ը, խանդավառ ցոյցերու մէջ հեռացաւ Փարիզէն:

Ժողովուրդը գտած էր իր ազատութիւնը, այնուհետեւ ան պիտի դառնար աւելի ազատ, եւ պիտի մտածէր աւելի համարձակ: Պիտի ստեղծէր մեծ յեղափոխութիւն մը:

Այդ ազատութիւնը, սակայն, առաւ Յուլիս 14ի «աւազակային» «աղէտ»էն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՔԱՂՑՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Հեշտի՜ն է այսպէս լըճի ափունքին
Օրօրուիլ երկար արծաթ տեսիլքէն.
Համբուրուիլ անցնող զեփիւռէն կը-
կին, Շուպէ՜ր ու Շոփէն:

Ալեակներուն հետ զգուել առանձին
Խիճերուն անբաւ նըւաղումներէն.
Եւ փորձել բռնել փախուստն անուր-
ջին, Շուպէ՜ր ու Շոփէն:

Ժայռերու կողքին ստուերո՜վ լեց-
ուիլ,
Յիշել կոյս մ'որ դեռ տժգոյն է սէրէն..
Շուպէ՜ր եւ Շոփէն:

Եւ յետոյ հեծել երկնքին տակ բիլ
Ձեր նըւագներուն հնչիւնն արեգծեր,
Շոփէ՜ն ու Շուպեր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ

ԱՐՄԱՆ ԹՕՔԱԹԵԱՆ
ՄԵՐ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ գաղութը անշուշտ գիտէ թէ Թօքաթեան չորս ամսէ ի վեր Եւրոպա կը գտնուի եւ աննախընթաց փայլով իր արուեստը ցոյց կուտայ ամէն կողմ:

Երիտասարդ երգիչը իր բնակութիւնը Վիէննա հաստատած է երկու տարիէ ի վեր, առանց դադրեցնելու սակայն Ամերիկայի հետ իր յարաբերութիւնները: Ապրիլի վերջերը Աւստրիոյ Նախագահին կնոջ, Տիկին Միքլասի կողմէ հրաւիրուեցաւ երգահանդէս մը տալու: Այդ առթիւ Թօքաթեան վարչապետ Տոլֆուսի եւ անոր կնոջ հետ մտերմիկ ծանօթութիւն մը հաստատեց եւ երկարատեւ խօսակցութիւն մը ունեցաւ:

Այս տարի ինքը բացաւ Լոնտոնի օփերայի եղանակը, նմանապէս ինքը փակեց մայրաքաղաքիս, Վիէննայի օփերայի ամառնային եղանակը: «Tourandot»ը եւ «Bohème»ը չտեսնըւած փայլով ու յաջողութեամբ երգեց եւ — ինչպէս միշտ — ամէնէն բարձր բարոյական ու նիւթական գնահատանքին արժանի եղաւ:

Աւստրիոյ ժողովուրդը գրեթէ կ'աստուածացնէ Թօքաթեանը, որ Աւստրիոյ գլխաւոր քաղաքներուն եւ ջերմուկներուն մէջ տասնէ աւելի երգահանդէսներ պիտի տայ մօտերս:

Հոս յիշեմ որ յուլիս 2ի գիշերուան ժամը 10.30ին Վիէննայի անթելին մէջ երգեց Կոմիտաս վարդապետի «Կռունկ»ը եւ Սրուանձտեանցի «Սիրուհիս» ժողովրդական երգերը, իբրեւ հայ ժողովուրդի կուրծքէն բխած հառաչներ, որոնք աշխարհիս ամէն կողմէն ունկնդրուեցան:

Յուլիս 8ին փակուեցաւ օփերայի ամառնային եղանակը: Այս բարձր պաշտօնը կատարելու հրաւիրուած էր Թօքաթեան: Տոմսակները օրեր առաջ սպառած էին: Ներկայացումը սկսաւ ժամը 7.30ին: Թօքաթեան այդ օրն ինքզինքը գերազանցեց. շատ լաւ տրամադրուած էր եւ բեմի խորէն ունկնդիրներու հոգիներէն ներս մագնիսական հոսանք մը ծաւալեց եւ բազմութիւնը ելեկտրականացուց:

Ի՞նչ բանով կ'ազդէր Թօքաթեան իր ունկնդիրներուն վրայ, որոնք խակապէս դիւթուած էին: Ան մէկէ աւելի յատկութիւններ ունի, որոնցմով եզական դէմք մը կը դառնայ բեմական աշխարհին մէջ: Իր խաղակիցներուն հետ համեմատելով՝ միակն էր, որ ձայնի բարձր կատարելութեան հետ՝ շարժումներու կենդանութիւն, դիմախաղի բնականութիւն եւ զգացումներու հարազատութիւն կը միացնէր: Աւելցուցէք այս ձիրքերուն վրայ իր առնական գեղեցկութիւնը եւ հմայքը, ու կ'ունենաք տիպար երգիչ-դերասան մը:

Մասնագէտներն անհամբերութեամբ կը սպասէին առաջին արարուածի մեներգին, որ բաւական է հաստատելու երգիչի մը տաղանդին չափը: Թօքաթեան նուագախմբի ընկերակցութեամբ սկսաւ դժուարին կտորը. նախ ձայնը ուռեցաւ, յետոյ դաշտացաւ, քանի մը նազանի մագլցումներ եւ գալարումներ կատարեց եւ ճկուն սլացքով մը մինչեւ վերի do բարձրացաւ: Այդ անմատչելի բարձրութեան վրայ բոպէներու տեւողութեամբ դայլայլեց: Կարծես անհատնելի եւ անյուսալի կատարուեցաւ: «Կեցցէ՜, կեցցէ՜ Թօքաթեան» կ'աղաղակէր սրահը եւ անվերջանալի ծափերով կ'ուզէր խլացնել ականջները: Նուագախմբի վարիչը ցուպով նշան ըրաւ, որ ընդհատուած նուագն ու խաղը յառաջ տարուի. սակայն անօգուտ, ծափերն ու կեցցէները չէին դադրեր: Անցան 4—5 վայրկեաններ, սահեցան ուրիշ 10 վայրկեաններ եւ ովսաննաները դեռ չդադրեցան: Վերջապէս Թօքաթեան հասարակութեան դարձաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց:

Նոյն այս փայլով շարունակուեցաւ ամբողջ խաղը:

Թօքաթեան այժմ կը պատրաստուի Եւրոպայի ամէն կողմերը յաղթական արշաւ մը կատարելու: Յուլիս 18ին երգեց Պուտափէշտի մէջ: Խորհրդային իշխանութիւնը յատուկ հրաւէր ղրկած է մեր պանծալի երգչին հետեւեալ քաղաքներուն մէջ երգելու. Մոսկուա (4 անգամ), Լէնինկրատ (4 անգամ), Օտեսա (2 անգամ), Քիէվ (2 անգամ): Ռումանիոյ եւ Եգիպտոսի մէջ ալ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է մեր թէնօրին շուրջ:

Հոս իրաւացի հարցում մը. — Ինչո՞ւ համար Թօքաթեան մինչեւ օրս Ֆրանսահայ գաղութին մէջ չէ երեւցած, կամ աւելի ճիշդ, ինչո՞ւ համար Ֆրանսայի հայ գաղութը շահագրգռութիւն ցոյց չէ տուած մեր աշխարհահռչակ թէնօրին: Համոզուինք միանգամ ընդմիշտ, որ եթէ հայ ժողովուրդն իր անուան փայլ տալ կ'ուզէ Թօքաթեանի անձով, պարտաւոր է զայն ամէն տեսակէտով քաջալերել. Թօքաթեանի բարձրացումը՝ հայ ազգին բարձրացումն է: Ֆրանսայի Հայերը մանաւանդ պարտաւոր են դիւրացնել անոր յաղթական արշաւը՝ իրենց գաղութներէն ներս: Թօքաթեան ամէն տեղ պիտի յաղթանակէ ու պիտի պանծայ եւ իրեն հետ — Հայ ազգը:

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ՎԻՃՏ

Եղբօրս անմոռանալի յիշատակին

Ի՜նչ դժուար է համակերպիլ այս մեկնումիդ վաղաժամ...
Վերջին նամակդ դեռ պայքարի, կեանքի մասին կը խօսէր,
Մինչ օր մ'յետոյ սեւ գոյժն բսաւ — չկա՜յ տղան անձնուէր,
Տե՜ս, շօշափէ՜, խորշակահար բուրաստանէն ես կուգամ...

Անկէ ի վեր պահեր կան երբ այնքան որոշ կ'երեւիս
Վերյիշումիս, որ ամէն բան ժպտիդ լոյսովը բարի
Կ'արեւոտի: Անցեալին մէջ ներկան դժխեմ կը մարի,
Եւ ձեռք-ձեռքի նորէն կ'երթանք շեղ վաղուան մ'յուսալից...

Սակայն կրկին մըշուշէ զերծ նայուածքս ասոնց կը դառնայ, —
Սա երգերուն ու սէրերուն, բաղձանքներուս որ զրկուած
Ուրախ ու զոհ գուրգուրանքէդ՝ մոխիրի պէս են հիմա,

Ու կը մնամ լուռ սգաւոր յիշատակիդ դէմ դիմաց: —
«Ունայնութի՜ւն ունայնութեանց...»: Հոգիիս խոր ծալքերէն
Երբեք այսքան չեմ նախանձած քեզի, եղբայրդ իմ Արսէն...

Փ. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ «ԱԶԳԵՐՈՒ ՏՕՆ»Ը

Քանի մը տարիէ ի վեր «Renaissance Française»ը շատ գեղեցիկ ծրագիրն ունի իրարու քով բերելու Փարիզի զանազան ազգերու ուսանողները, անոնց մէջ զարգացնելու համար եղբայրակցութեան գաղափարը ու ստեղծելու համակրութիւններ ազգերու ապագայ ղեկավարներուն միջեւ: Այս ուսանողները «Ազգերու Տօն»ին առթիւ խմբովին կը ճամբորդեն ազգային տարազներով եւ Ֆրանսայի թէ ուրիշ երկիրներու կարեւոր քաղաքներուն մէջ կը ներկայացնեն իրենց երգերն ու պարերը:

Փարիզի, Նիսի, Մարսիլիոյ, Կրընոպլի ու Լիոնի հայութեան ծանօթ է այն փայլուն յաջողութիւնը զոր ունեցաւ անցեալ տարի հայկական խումբը: Այդ յաջողութեան համար հայ ուսանողները մեծապէս օգտուած էին ներկայութենէն ծանօթ արուեստագէտներու, Տիկիններ Սուրբեանի ու Ժօրժի, Պ. Ժօրժի (Թառ) ու Պարթեւեանի:

Այս տարի Ռընէսանս Ֆրանսէզը որոշած էր կազմակերպել ճամբորդութիւն մը դէպի Պելճիքա: Նիւթական պատճառներով, սակայն, փոխանակ 600 հոգի տանելու միայն 150 ուսանող կ'երթային ու շատ մը ազգեր ջնջուած էին ցանկէն: Հակառակ այս սեղմումին, Հայ Ուս. Միութիւնը կը հրաւիրուէր ղրկել 12 ներկայացուցիչներ:

Ճամբորդութեան գլխաւոր վայրն էր Պելժիքայի ծովեզերեայ քաղաքներուն գեղեցկագոյնը՝ Օսթանտ: Ասիկա առիթ մըն էր սակայն ուրիշ հանդիսութիւններ կազմակերպելու համար:

Կիրակի յուլիս 8ին, մասնաւոր օթօներով կը մեկնէինք դէպի Մէտօն: Հայկական խումբը կը գնահատուէր հոն իր ինքնատիպ յայտագրին ու գեղեցիկ հագուստներուն համար: Նոյն իրիկունը Օթէլ Լիւթէսիայի գեղեցիկ սրահներուն մէջ կը պարէին խումբերը:

Յուլիս 10ին «Մարի Նուպար» շէնքին մէջ, Հայ Ուս. Միութիւնը կազմակերպած էր համեստ հանդէս մը, իր պատւոյ անդամներուն ընդունելութեան առթիւ: Ռընէսանս Ֆրանսէզի նախագահը, Պ. Ամպրուաթըր, հակառակ իր բազմապիսի զբաղումներուն, չէր մերժած Միութեան հրաւէրը: Այցելելէ յետոյ շէնքին զանազան մասերը, ներկաները զմայլանքով հետեւեցին ուսանողներու խումբին երգերուն ու պարերուն: Ընդունելութիւնը վերջացաւ շամփանեայով, միութեան պատւոյ անդամներուն ու միութեան լաւագոյն գործունէութեան համար:

Յաջորդ օրը, յուլիս 11ին, մասնաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ: Խօսք առաւ քաղաքապետական խորհուրդի նախագահը, Պ. Ռընօ, եւ հրաւիրեց մեզ խմել ազգերու եղբայրակցութեան համար:

Յուլիս 14ին, շաբաթ առաւօտ, բոլոր խումբերը կը մեկնէին դէպի Օ... թանտ, բազմաթիւ ընկերներ կայարան եկած էին բարի ճանապարհ... յաջողութիւն մաղթելու հայկական խումբին: Շատ լաւ տրամադրուած էինք բոլորս ալ, թէ օտարներուն... ջեւ Հայերուն բարձրութիւնը հաստատելու եւ թէ միեւնոյն ժամանակ իր... րու հետ հաճոյալի ժամեր անցընելու: Եօթը ժամ տեւեց ճամբորդութի... որու ընթացքին անդադար կը խօսա... ցէինք եւ կ'երգէինք: Ուրիշ խումբ... րէ շատեր կուգային մասնակից ըլ... լու մեր ուրախութեան:

Աւելորդ կը սեպեմ մտնել մեր ժա... մանակացոյցին բոլոր մանրամասնու... թիւններուն մէջ: Ըսեմ միայն թէ... հասած օրը ներկայացանք Casino Ku... saalի հանդիսատեսներուն: Երկրորդ օրը կը մասնակցէինք բացօթեայ հա... դէսի մը որ տեղի ունեցաւ Օսթա... տի գեղեցիկ պարտէզին մէջ: Իսկ եր... րորդ օրը զինուորական հրապարա... կին վրայ կազմակերպուած էր ժող... վրդային պարահանդէս մը: Նախոր... օրերուն մէջ այնքան մեծ եղած... Հայերուն յաջողութիւնը որ այսօր... ուան համար ներկայացումին մ... կազմող վեց խումբերէն մէկն ալ հա... կականն էր: Մեր զգեստները, եր... գերն ու պարերը միւսներէն աւ... ինքնատիպ էին եւ ամէն տեղ ժողո... վուրդը ջերմապէս կը ծափահարէ... Լաւ յաջողութիւն ունեցան նաեւ Հո... գարացիները, Աւստրիացիներն... Լեհերը: Իսկ Թուրքերը մէկ անգա... բեմ ելան միայն ու երբ վար իջան... րարու կը հայհոյէին...

Շատ ուրախ ենք բոլոր մասնակի... ներս ալ. ուրախ նախ անոր համար որ կրցանք արժանապէս ներկայա... ցնել հայութիւնը: Շատ համակր... թիւններ ստեղծուեցան մեր ու... խումբերու անդամներուն միջեւ... հաճելի ժամերը զորս անցուցինք... գեղեցիկ յիշատակներ կը ձգեն ամէն... քով:

Այս առթիւ մեր ջերմ շնորհակա... լութիւնները Պ. Սաքօ Յակոբեան... որ բազմաթիւ ժամեր յատկացուց... գի երգել ու պարել սորվեցնելու... մար եւ Պ. Ռուբէն Աւագեանի որ... թառը շատերուն հիացում պատճա... ռեց: Շնորհակալութիւն նաեւ Ռընէ... սանս Ֆրանսէզի նախագահ Պ. Ամ... պրուաթէրի որ թերեւս գալ... մեզ Լոնտոն առաջնորդէ...

Հայ ուսանողութիւնը, անգամ... եւս, ներքին պայքարներէ վեր կան... նելով, գտած ըլլալ կը թուի իր ճա... րան, տալու համար այն ինչ որ... սպասուի իրմէ: Կը մաղթենք որ... առաջիկայ տարիներուն վերջ գտ... եղբայրասպան կռիւները եւ հայու... թիւնը համախմբուի իր նուիրական... տէալին շուրջը, ուժ տալով երիտա... սարդութեան:

Խ. ԿԱՆԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆ

Յունիսի վերջերը Նորքի մէջ (Եր... ւանի արուարձան), հիւծախտի բա... ժանմունքին կից բացուեցաւ 7—12 տա... րեկան մանուկներու ապաքինարա... մը: Տկարակազմ երախաները ապա... քինարանին մէջ պիտի ապրին մէկ... միս, իսկ հիւանդները՝ մինչեւ առողջանան:

Այս ապաքինարանը պիտի գործ... յուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ա... միսներուն:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Լեզուի հարցը Երեւանի մէջ

Ցունիսի սկիզբը Երեւանի մէջ տեղի ունեցան հետաքրքրական վիճաբանութիւններ գրական լեզուի մասին: Կը թուի թէ լեզուի մտահոգութիւնը վարակած է վերջապէս Երեւանի գրողները:

Ցունիս 8ին, 9ին, 10ին վիճաբանութիւնը կատարուեցաւ բանաստեղծութեան լեզուին մասին, իսկ 11ին, 12ին, եւ 13ին՝ գրական լեզուին մասին:

Վիճաբանութիւնը բացաւ Վ. Թէքէեան, այն պնդումով թէ բանաստեղծութեան լեզուն պէտք է զարգացնել խօսակցական լեզուին նպաստով: Ու կըթելադրէր նոր բառեր չշինել:

Այս պահանջը ընդվզում յառաջ բերաւ, գրողներուն մեծամասնութիւնը այն կարծիքը յայտնեց թէ Թէքէեանի տեսակէտը, լեզուն պարզացնելու պահանջով, կը գռեհկացնէ զայն:

Վ. Նորենց, արտայայտուելով այս առթիւ, ըսաւ որ «մեր դարաշրջանի մեծութիւնը, անոր հարուստ բովանդակութիւնը արտայայտելու համար, անհրաժեշտ է ունենալ ճոխ եւ մշակուած լեզու, եւ ոչ թէ աշխատիլ որ լեզուն գռեհկանայ, նախնական եւ անտաշ նկարագիր ստանայ:

Հայերէնը տիրապետուած ժողովուրդի մը լեզու է, անցեալին մէջ միշտ հալածուած, բազմաթիւ խորթ ազդեցութիւններու ենթարկուած: Հիմա է, որ երբ այլեւս պետական լեզու դարձած է, հայերէնը պիտի կարենայ զարգանալ: Եւ պէտք է զարգացնել, որովհետեւ հարուստ եւ մըշակուած լեզուով միայն կարելի է արտայայտել դարաշրջանը»:

Ն. Զարեան կանգ առաւ ածականներու գործածութեան վրայ, եւ այն կարծիքը յայտնեց թէ ածականներու առատ գործածութիւնը սիրելի է միսթիք եւ ռոմանթիկ գրողներուն, վերջապէս այն գրողներուն, որոնց ըստեղծագործութեան բնորոշ գիծն է տարտամութիւնը, վերացականութիւնը: Խօսելով նոր գրողներուն մասին, առատ ածական կը գործածեն Զարենց, Մահարի եւ Ալազան: Ըստ Զարեանի, ածականները կը բաժնուին երեք խումբերու,— մեռեալ ածականներ, անտեղի ածականներ եւ լաւ տեղաւորուած ածականներ: Ցետոյ փորձեց ընկերային հետեւութիւններ հանել ածականներու գործածութեան եղանակէն:

Գ. Սեւակ ներկայացնելով գրական լեզուի զարգացման զանազան հարցերը, այն եզրակացութեան եկաւ թէ անհրաժեշտ է ունենալ լեզուական բարձր մշակոյթ:

Ս. Տարօնցի նկատել տուաւ, որ առաջին խօսողը չեղեցաւ նիւթէն, եւ իր հետ՝ միւս խօսողներն ալ, ինչպէս սովորութիւն է մեր բոլոր վիճաբանութիւններուն մէջ:

Գ. Սարեան դէմ արտայայտուեցաւ նոր բառեր չշինելու թելադրանքին:

Գ. Վանանդեցի քննադատեց Զարեանի «ածականներու տեսութիւնը», եւ ըսաւ որ եթէ Նարեկացի շատ ածական կը գործածէ, նոյնքան եւս բայ ու գոյական կը գործածէ:

Զարենց եւս խօսելով Զարեանի «ածականներու տեսութեան» մասին, ըսաւ թէ ատիկա փոխ առնուած է հին չինարարական գրական դպրոցէն (constructivisme), զոր ջախջախեց մարքսեան քննադատութիւնը: Ածականներէն ընկերաբանական հետեւութիւններ հանելը ծայրայեղ ձեւապաշտութիւն է: Ածականներու հարցը կապուած է գրական սեռերուն: Ցետոյ դէմ արտայայտուեցաւ լեզուն գռեհկացնելու փորձերուն:

Ս. Զօրեան դիտել տուաւ որ ածականներու շուրջ պայքարով մոռցուեցաւ բուն հարցը: Սխալ համարեց «խօսակցական» լեզուով զարգացնել գրական լեզուն, աւելցնելով որ «խօսակցական» լեզուի հասկացողութիւնը կը տարբերի շրջանէ շրջան: Ցետոյ ըսաւ թէ իսկական գրողը մեծ դեր ունի լեզուն հարստացնելու գործին մէջ:

Մ. Արմէն լեզուի հարցը քննեց իբրեւ ոճի հարց, եւ այս առթիւ յայտնեց թէ պատրաստած է աշխատութիւն մը նոր բանաստեղծներուն լեզուին մասին:

Ս. Ցարութիւնեան կանգ առաւ լեզուին եւ մտածման կապին վրայ, շեշտելով որ լեզուի հարցը բէֆճիֆի հարց չէ, այլ ոճի հարց է: Ցետոյ ակնարկ մը նետեց մեր լեզուին զարգացման շրջաններուն վրայ, աշխատեցաւ պարզել արդի բանաստեղծութեան լեզուին զարգացման ճգտումները: Ըստ որ մասնաւոր ճգտում մը կը մտնէ Ալազանի լեզուն, որուն ակունքը կը կազմէ արեւմտահայ լեզուն, եւ յետոյ ունի ռոմանթիք-յեղափոխական դրոշմ: Ն. Զարեանի լեզուին նկարագիրը կը կազմէ բնապաշտութիւնը: Զարենց իր Գովքով հակում մը ցոյց կուտայ դէպի գրաբարը:

Ա. Բակունցի կարծիքով, լեզուի հարցերը քննութեան առնուած ժամանակ, պէտք է նկատի ունենալ ընթերցողը: (Ա. Բակունց, այս վիճաբանութիւններէն քանի մը օր առաջ, դասախօսութիւն մը տալով Ալազանի լեզուին մասին, ցոյց տուաւ որ Ալազան ուզած է օգտագործել գրաբարը, արեւմտահայերէնը, գաւառաբարբառները, բայց անյաջող):

Այս առաջին վիճաբանութիւններուն ընթացքին, երիտասարդ գրողները, ինչպէս ամէն տեղ, փոխանակ նիւթին մասին խօսելու, տեսնուեցաւ որ իրարու լեզու կը քննադատեն:

Երկրորդ վիճաբանութիւններուն մասնակցեցան վաստակաւոր մտաւորականներ եւ պահ մը նիւթին մասին արտայայտուեցան լուրջ տեսակէտներ:

Նախ խօսեցաւ, երեք ժամ, Դ. Դէմիրճեան: Ներկայացուց գրական լեզուին զարգացման հանգրուանները, կանգ առաւ արդի լեզուին պաշտօնական եւ խօսակցական ձեւերուն վրայ, յետոյ ցոյց տուաւ այն աղբիւրները, որոնցմով պէտք է զարգանայ գրական լեզուն:

Առնելով գրողներու լեզուն, անոնց լեզուին զարգացման ճգտումներուն համաձայն՝ բաժնեց երկու գլխաւոր խումբերու.— Մէկ մասը կ'աշխատի իր լեզուին մէջ դրսեւորել խօսքին ներքին ուժը, ճգտելով հասնիլ գրական լեզուի նոր բարձունքներու: Այս խումբին մէջ աչքի կը զարնեն Զարենց եւ Բակունց, աւելի պակաս չափով՝ Ալազան, Նորենց, Թոթովենց, Զարեան, Սարեան, Տարօնցի:

Երկրորդ խումբին մէջ կը մտնեն այն գրողները, որոնք կը գործածեն օրուան զանգուածի լեզուն,— Ս. Զօրեան, Մահարի, Մ. Արմէն եւ Արազի:

Այնուհետեւ խօսք առին՝

Ա. Շահնազարեան, որ անհրաժեշտ կը գտնէր գրական լեզուն զարգացնել գաւառաբարբառներով, մանաւանդ Արարատեան գաւառաբարբառին ուղղութեամբ: Ռուսերէնէն առնել այն բառերը, որ անհրաժեշտ են: Եւ յետոյ գտնել իգական սեռի յատուկ դերանուն մը:

Գ. Լեւոնեան, որ ըսաւ թէ չկայ լեզու մը, որ օտար բառեր փոխ առած չըլլայ: Գիտական գրականութեան մէջ օտար բառերու փոխառութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, գեղարուեստական գրականութեան մէջ՝ շատ քիչ:

Ալազան, որ քննադատեց արեւմտահայերէնի մասին ցոյց տրուած սխալ ըմբռնումները:

Փրոֆ. Ղափանցեան, որ խօսեցաւ լեզուի դասակարգայնութեան մասին, այնպէս արտայայտուելով որ քանի դեռ մեր զանգուածները չեն իւրացուցած օրուան գրական լեզուն, անհրաժեշտ չէ արհեստական կերպով ուռճացնել զայն եւ հեռացնել զանգուածէն: Իսկ լեզուի զարգացման իբրեւ աղբիւր ցոյց տուաւ գաւառաբարբառները, գրաբարը, արեւմտահայերէնը:

Խ. Սարգիսեան, որ մերժեց այն կարծիքը թէ Զարենցի լեզուն, Գովքի մէջ, գրաբարի կը մօտենայ: Այդ պատրանքը կը ծագի անկէ, որ Զարենց ածականները կը դնէ գոյականներէն վերջ, ինչ որ մասնաւոր հանդիսաւորութիւն մը կուտայ լեզուին:

Մ. Արմէն, որ կը քննադատէ Ն. Զարեանի լեզուն:

Վ. Նորենց, որ կ'արտայայտուի արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի մասին, քննադատելով այն թելադրանքը թէ պէտք չէ օգտագործել արեւմտահայերէնի բառապաշարը: Նորենց կը կարծէ թէ այդ երկու լեզուներն ալ պէտք է իրար լրացնեն, այդ ձեւով միայն կարելի է ունենալ գրական բարձր լեզու: Խօսելով գաւառաբարբառներու մասին, Նորենց անհրաժեշտ կըգտնէ որքան կարելի է արագ քայքայել զանոնք եւ զանգուածին սովրեցնել գրական ընդհանրական լեզուն:

Ն. Զարեան, որ կը պատասխանէ իր լեզուն քննադատողներուն:

Զարենց, որ քննադատեց Ն. Զարեանը եւ դաս մը կուտայ դասականութեան եւ կեղծ-դասականութեան մասին:

Վ. Թոթովենց, որ խօսեցաւ լեզուական հարազատ միջավայրի անհրաժեշտութեան մասին:

Խօսեցան ուրիշներ ալ:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ, ԿՆՈՋԸ ԵՒ ԱՂՋԿԱՆԸ, Շ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ԵՒ Լ. ՍԷՖԷՐԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(14րդ ՆԻՍՏ, 29 ՅՈՒՆԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ « ՅԱՌԱՋ »Ի)

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

— 1933 դեկտեմբեր 24ին 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցին գացի՞ր:

= Այո: — Ինչո՞վ գացիր:

= Պըսով: — Որո՞նք էին քեզի հետ:

= Կինս եւ դուստրս:

— Եկեղեցիին մէջ ո՞ւր նստաք:

= Դէպի խորանը նայելով՝ խորանէն սկսեալ երրորդ նստարանը:

— Դուն եւ կինդ ո՞ւր նստաք:

= Կինս եւ ես նստանք երրորդ նստարանը:

— Դուստրդ ո՞ւր նստաւ:

= Երկրորդ նստարանը՝ մեր առջեւ: — Այդ նստարաններուն վրայ քանի՞ հոգի կրնան նստիլ:

= 5 — 6 հոգի:

— Կարապետեան եպ.ի կողմէ դադար յայտարարուելուն հո՞ն էիր:

= Այո:

— Երբ Թափորը սկսաւ ի՞նչ ըրիր:

= Ոտքի ելայ, երբ օրկանը սկսաւ նուագել:

— Քու լաւագոյն յիշողութեամբ ի՞նչպէս սկսաւ կռիւը եւ ի՞նչ տեսար:

= Թափորը դրան կողմէն սկսաւ գալ դանդաղօրէն, երբ քանի մը նստարան ետեւէն աղմուկ մը սկսաւ:

— Երբ ետեւդ նայեցար ի՞նչ տեսար:

= Տեսայ որ մարդիկ իրար խառնուեր, իրարու կը զարնէին:

— Եկեղեցիին մէջ տեսա՞ր Լէյլէկեանը: = Այո:

— Կռիւէն ետք եկեղեցին մնացի՞ր:

= Այո: — Տեսա՞ր որ եկեղեցիին մէջ կը ծեծէին Լէյլէկեանը, կը քաշէին եւ դուրս կը տանէին: = Այո:

— Այդ եկեղեցին եղա՞ծ ես ասկէ առաջ: = Այո:

— Անգա՞մ ես այդ եկեղեցիին:

= Ոչ: — Ինչո՞ւ այդ օրը գացիր այդ եկեղեցին: = Աղջկանս երիտասարդ բարեկամին հետ ժամադրուած էինք հանդիպիլ հոն:

— Դաշնա՞կ ես: = Այո:

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Լէյլէկեանը:

= Այո:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Դաշնակ ես:

= 23 տարիէ ի վեր:

— Ո՞ր կոմիտէին կը պատկանիս:

= Պոլոթայի կոմիտէին:

— Նիւ Եորքի կոմիտէին ժողովներուն չե՞ս մասնակցիր:

= Նիւ Եորքի կոմիտէի ընկերական հաւաքոյթներուն կ'երթամ, բայց ժողովներուն՝ ոչ:

— Դուն կոմիտէի քարտուղար եղա՞ծ ես: = Այո:

— Կոմիտէները իրարու հետ չե՞ն պահեր հաղորդակցութիւն: = Ոչ:

— Երբ Լէյլէկեանը եկաւ, տեսա՞ր զէնքը: = Ոչ:

— Տեսա՞ր որ իր նստարանէն դուրս կը ծեծուէր: = Այո:

— Տեսա՞ր Սրբազանը:

= Տեսայ անոր չաթալ թագը:

— Թափորին առջեւը ո՞վ տեսար:

= Բուրվառակիրը:

— Ցետո՞յ: = Դպրաց դասը, Կարապետեան Եպիսկոպոսը եւ Դուրեան Արքեպիսկոպոսը:

— Տեսա՞ր կռիւը:

= Ես առջեւն էի:

— Քեզի կը հարցնեմ թէ տեսա՞ր կռիւը: = Առջեւն էի եւ կռիւը սկսաւ ետեւի 4 — 5 նստարաններուն մօտ:

— Տեսա՞ր կռիւը, կը հարցնեմ:

= Չէի կրնար տեսնել:

— Արքեպիսկոպոսին առջեւ ուրիշ մարդ կա՞ր: = Չտեսայ:

— Կռիւը ուրկէ՞ սկսաւ:

= Ետեւէն:

— Կռիւը ետեւէ՞ն սկսաւ:

= Այդպէս եղաւ:

— Գիտէ՞ր որ Սրբազանը երկու վէրք ունի առջեւէն:

= Կարդացի:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դատանի ոստիկաններուն ըսի՞ր թէ ինչ տեսար այդ օրը: = Այո, ըսի:

— (Վար կը կանչէ վկան): Հասակդ որքա՞ն է:

= 5 ոտք 3 ինչէզ:

— Դէպի արքեպիսկոպոսը նստած ատենդ՝ մարդիկ կայի՞ն առջեւդ:

= Շատ մարդիկ կային:

— Եւ դուն միայն Արք.ին թագը ու դէմքը կրնայիր տեսնել, չէ՞: = Այո:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

Պ. Քամինսկի այս անգամ նորէն սկսաւ հարցաքննել ընկեր Մկրտիչ Շիրվանեանը:

— Դուն յայտնի Դաշնա՞կ ես:

= Ի՞նչ ըսել կ'ուզես յայտնի Դաշնակ ըսելով:

— Կոմիտէի մը քարտուղարը ականաւոր մարդ մը չէ՞:

= Կոմիտէին մէջ շատ մարդիկ չէնս կ'առնեն քարտուղար ըլլալու:

— Երբ նայեցար քու նստարանէդ, տեսա՞ր մարդիկ որ նստարաններուն վրայ ելած կը զարնէին Արքեպիսկոպոսին:

= Շատ մարդիկ ոտքի էին նստարաններուն վրայ:

— Դուն չտեսա՞ր որ մարդիկ կը զարնէին Արքեպիսկոպոսին:

= Ամէն կողմէ մարդիկ կը զարնէին իրարու եւ ուշադրութիւն չդարձուցի: — Չտեսա՞ր մէկը որ կը զարնէր Արքեպիսկոպոսին:

= Ոչ: — Քեզի զարկի՞ն: = Ոչ:

— Քեզ չհրեցի՞ն: = Ոչ:

— Քու վրադ չյարձակեցա՞ն:

= Չէին գիտեր թէ Դաշնակ եմ:

Պ. Շերիտըն կողմէ անգամ մը եւս քննուելէ ետք, Պ. Քամինսկի վերջին անգամ սա հարցումով փակեց ընկեր Շիրվանեանի հարցաքննութիւնը:

— Դուն չտեսա՞ր թէ ուրկէ եկաւ Լէյլէկեանը, երբ կը ծեծէին զայն:

= Ոչ:

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Տիկին Արմենուհի, կինը ընկեր Շիրվանեանի, Պ. Շերիտընի հարցումներուն տուաւ սա պատասխանները.

— 1933 դեկտեմբեր 24ին Ս. Խաչ եկեղեցի՞ն էիր:

= Այո:

— Քու ամուսնոյդ եւ աղջկանդ հե՞տ: = Այո:

— Երբ եկեղեցի մտաք խորանին նայելով եւ խորանէն սկսելով ո՞ր կողմը եւ ո՞ւր նստաք:

= Աջ կողմը եւ երրորդ նստարանը:

— Աղջիկդ ո՞ւր նստաւ.

= Առջեւս նստաւ, երկրորդ նստարանը:

(Վար կը կանչէ): — Հասա՞կդ:

= Հինգ ոտք:

— Տեսա՞ր Թափորը: = Այո:

— Ի՞նչ տեսար. (

= Երբ Թափորը սկսաւ շարժիլ, յանկարծ շփոթութիւն մը ծայր տըւաւ, այդ միջոցին վախցայ, ամէն մարդ կը կոչէր: « Դաշնակ, Դաշնակ » կը կոչէին:

— Տեսա՞ր որ մօտակայ նստարանի մը մէջ կը ծեծէին մէկը:

= Այո, տեսայ որ մութ գոյնով վերարկու մը հագած մարդ մը կը ծեծէին նստարանին մէջ:

— Ի՞նչ ըրին այդ մարդը:

= Դէպի խորանը քաշեցին եւ ծեծեցին:

— Դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Մատթէոս Լէյլէկեանը:

= Դէմքով տեսած էի եւ յաջորդ օրուան թերթերուն մէջ կարդացի անոր անունը:

— Ո՞ւր տեսար Լէյլէկեանին ծեծուիլը: = Երկու նստարան ետեւ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

Հարցաքննութիւնը ցած ձայնով կ'ըլլայ եւ շատ դժուար կը լսուին մանաւանդ պատասխանները: Դատախազը կը հարցաքննէ Տիկին Շիրվանեանը Թափորի կարգին, Կարապետ եպ.ի ո՞ւր գտնուելու եւ Թափորինդէպի ո՞ր նստարանները հասնելու մասին:

— Երբ շփոթութիւնը սկսաւ, տեսա՞ր մէկը որ յարձակէր: = Ոչ:

— Դուն կ'ըսես որ շփոթ ետեւը սկսաւ:

= Եպիսկոպոսին շուրջը:

— Դուն կը ճանչնայի՞ր Լէյլէկեանը:

= Դէմքով կը ճանչնայի, անունը չէի գիտեր:

— Ի՞նչէն գիտցար որ Լէյլէկեանը ձերբակալուած է:

= Նկարը տեսայ թերթերուն մէջ:

— Կրնա՞ս ըսել որ թերթերուն մէջ:

= Հրատրնի թերթերուն մէջ:

— Երբ եկեղեցիէն դուրս ելաք, ի՞նչ ըրիք:

= Անեն մը կեցանք դուրսը եւ տեսանք Լէյլէկեանը՝ ոստիկանին ձեռքը:

Պարոններ Շերիտըն եւ Քամինսկի քանիցս փոխն ի փոխ քննեցին, հարցաքննեցին, վերաքննեցին եւ վերհարցաքննեցին Տիկին Արմենուհի Շիրվանեանը: Ի վերջոյ Պ. Շերիտըն հարցուց.

— Ժամը քանի՞ն իմացար թէ Դուրեան Արք.ը դանակահար եղած է:

= Դուրս ելլելէս 10 վայրկեան ետք:

— Ե՞րբ իմացար թէ սպաննուած է:

= Քանի մը բոպէ ետք:

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Օր. Շիրվանեան վկայութեան կանչուեցաւ իր մօրմէն անմիջապէս ետք եւ Պ. Շերիտընի հարցումներուն տըւաւ սա պատասխանները.

— 1933 դեկտ. 24ին Ս. Խաչի եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

— Ամուսնացա՞ծ ես: = Ամուրի:

— Երբ եկեղեցւոյ մէջ Թափորը սկսաւ, հո՞ն էիր: = Այո:

— Ո՞ւր նստած էիր:

= Խորանէն սկսելով եւ այդ կողմը նայելով աջ կողմը, երկրորդ նստարան, պատին կողմը:

— Հասակդ ո՞րքան է:

= Հինգ ոտք բարձր:

— Հայրդ եւ մայրդ ո՞ւր էին:

= Ետեւի նստարանը նստած էին:

— Քու քովդ երիտասարդ մը եկա՞ւ եւ նստա՞ւ:

= Այո, Շահէն անունով իմ երիտասարդ բարեկամս:

— Ո՞ր կողմդ նստաւ: = Ձախ կողմս: — Կրնա՞ս ըսել թէ ինչ տեղի ունեցաւ երբ Թափորը սկսաւ:

= Թափորը սկսաւ շարժիլ, երբ յանկարծ շփոթ մը առաջ եկաւ, կռիւ եւ յուզում կար:

— Երբ ետեւդ դարձար ի՞նչ տեսար:

= Երբ ետեւս դարձայ, տեսայ մէկը որ նստարանին մէջ կը ծեծուէր:

— Կրնա՞ս ցոյց տալ այդ անձը:

= (Վար կ'իջնէ եւ մատով ցոյց կուտայ Լէյլէկեանը, որ ոտքի կ'ելլէ): — Քանի՞ տարեկան ես:

= 18 տարեկան:

— Հո՞ս ծնած ես: = Այո:

— Լէյլէկեանը գիտէի՞ր դեկտեմբեր 24էն առաջ: = Ոչ:

— Կռիւի ատեն չտեսա՞ր Դուրեան Արք.ին վրայ յարձակումը:

= Չտեսայ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՕՐ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

Դատախազին հարցաքննութիւնը կը սկսի շատ մեղմ ձայնով, ուստի դատարանի ետեւի ունկնդիրները հազիւ կը լսէին հարցումներու էութիւնը: Եւ այնչափ ցած տեղի կ'ունենար այս հարցաքննութիւնը, որ պաշտպան գլխաւոր փաստաբան Պ. Պենթըն անգամ առաջ քաշեց իր աթոռը, լսելու համար: Պ. Շերիտըն անգամ մը դիտել տուաւ՝ «բարձր խօսէ »:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Դուն չտեսա՞ր Լէյլէկեանը ետեւէն:

= —:

Հոս Պ. Շերիտըն մէկ կողմէ եւ դատաւորն ու դատախազը միւս կողմէն պայքարեցան հարցաքննութեան ուղիղ ձեւի մասին: Պ. Քամինսկի իվերջոյ փակեց իր հարցաքննութիւնը սա հարցումներով.

— Ե՞րբ իմացար թէ Սրբազանը դանակահար եղած է:

= Դուրս ելած էինք երբ իմացանք:

— Երբ Թափորը եկաւ ո՞ր կողմը կը նայէիր:

= Արքեպիսկոպոսին կողմը կը նայէի եւ շփոթութեան վերջանալէն քանի մը բոպէ ետք դուրս ելանք եկեղեցիէն:

ՇԱՀԷ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շահէ Ստեփանեան վկայի աթոռը նստելով Պ. Շերիտընի ուղղակի հարցումներուն պատասխանեց.

— Քանի՞ տարեկան ես:

= 23 տարեկան:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Ամերիկա եկած ես: = Եօթը տարիէ ի վեր:

— Դեկտեմբեր 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

— Ատկէ առաջ գացա՞ծ էիր այդ եկեղեցին: = Հինգ ամիս առաջ:

— Որո՞ւ հետ գացիր դեկտեմբեր 24ին եկեղեցի: = Մինակս գացի:

— Ո՞ւր նստար:

= Դէմքս դէպի խորանը եւ խորանէն սկսելով երկրորդ նստարան ձախ:

— Դպրաց դասէն առաջ հոն էի՞ր:

= Այո: — Որո՞ւ քով էիր:

= Օր. Վարդուհի Շիրվանեանի քով: — (Պ. Շերիտըն դատասրահի ունկնդիրներէն ոտքի կը հանէ Օր. Շիրվանեանը):

— Ո՞ր կողմը նստած էիք նստարանին մէջ: = Պատին կողմը:

— Ո՞ւր նստած էր Օր. Շիրվանեանը: = Աջ կողմս:

— Թափորի ժամանակ նստա՞ծ էիք:

= Ոտքի էինք:

— Թափորը դէպի ո՞ւր կուգար:

= Դէպի խորանը:

— Այդ ատեն դէպի ո՞ւր կը նայէիր:

= Դէպի խորանը:

— Չտեսա՞ր Արքեպիսկոպոսը:

= Չտեսայ, որովհետեւ կը նայէի խորանին:

— Այդ ատեն ի՞նչ լսեցիր:

= Ցանկարծ լսեցի ճիչեր, եւ շփոթութիւն մը սկսաւ. ետեւս նայելով տեսայ թէ « Դաշնակ » գոչելով մէկը կը ծեծէին նստարանին մէջ:

— Դէպի ո՞ւր կը քաշկռտէին այդ մարդը: = Դէպի խորանը:

— Ո՞վ էր այդ մարդը:

= Լէյլէկեանը:

— Ատկէ առաջ կը ճանչնայի՞ր Լէյլէկեանը: = Դէմքով կը ճանչնայի:

— Հոս նստողներէն որո՞նք կը ճանչնայիր:

= Կը ճանչնայի Զատիկեանը, Զալըրդեանը եւ Անդրէասեանը:

— Դաշնա՞կ ես: = Համակիր եմ:

— Եկեղեցիին մէջ տեսա՞ր Դաշնակներ: = Չտեսայ. կռիւ եւ շփոթութիւն կար:

— Եկեղեցիէն դուրս տեսա՞ր Լէյլէկեանը: = Տեսայ Լէյլէկեանը ոստիկանին ձեռքը:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ Շ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

— Դուն նախ ըսիր թէ քեզմէ հինգ նստարան հեռու տեսար մէկը որ կը ծեծուէր. յետոյ երբ Պ. Շերիտըն հարցուց, նորէն դուն ըսիր խորանէն սկսեալ հինգ նստարան հեռուն:

= Քանի մը նստարան հեռու ըսի:

(Պ. Քամինսկի կը խնդրէ ստենոգրաֆէն կարդալ արձանագրութիւնը եւ ան կը կարդայ):

— Ըսիր թէ համակիր ես Դաշնակցութեան. համակի՞ր ես նաեւ անոր քաղաքականութեան: = Այո:

— Գիտե՞ս որ ըստ Դաշնակցութեան Սովիէթ ռեժիմը « կարմիր ժանգ է Հայաստանի վրայ »:

Պ. Շերիտըն առարկեց այս հարցումին եւ արձանագրութենէն դուրս ձգուեցաւ այս պարբերութիւնը:

— Ի՞նչ կապ ունիս օրիորդ Շիրվանեանի հետ:

= Ատիկա անձնական խնդիր մըն է: (Ժպիտներ):

— Երբ դուն դէպի խորանը կը նայէիր, դէպի ո՞ւր կը նայէր Օր. Շիրվանեան:

= Ես դէպի խորանը կը նայէի եւ չտեսայ Օր. Շիրվանեանի նայուածքին ուղղութիւնը:

— Հայկական սովորութիւն չէ՞ նայիլ արքեպիսկոպոսին Թափորի ատեն:

= Ոչ: — Հասա՞կդ (վար կը կանչէ): = 5 ոտք եւ 8 ինչէզ:

— Տեսա՞ր արքեպիսկոպոսը: = Ոչ:

— Նստարանին վրայ ոտքի ելած մարդիկ չտեսա՞ր: = Ոչ:

— Գիտէի՞ր թէ այդ պահուն նստարանին մէջ ծեծուողը ո՞վ է:

= Չէի գիտեր այդ պահուն:

— Գիտէի՞ր թէ ծեծուելէ առաջ ինչ կ'ընէր Լէյլէկեան:

= Չէի գիտեր:

Պ. ԼԵՒՈՆ ՍԷՖԷՐԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Սէֆէրեան խօսեցաւ թարգմանի միջոցաւ եւ Պ. Շերիտընի հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ Նիւ Եորք կը բնակի, 48 տարեկան է եւ ամուրի:

— Դեկտեմբեր 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

— Խորանէն սկսելով քանի՞ նստարան հեռու էիր:

= 6 — 7 նստարան եւ նստարանին կեդրոնը նստած էի:

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Ոչ:

— Հա՞յ ես: = Այո:

— Թափորը սկսելէ առաջ եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

— Ի՞նչ կ'ընէիր: = Կ'աղօթէի:

— Ըսէ երդուեալներուն թէ ինչ տեսար Թափորի ատեն:

= Երբ Թափորը սկսաւ, աղմուկ մը լսեցի եւ տեսայ որ կռիւ մը սկսած էր: Ուզեցի դուրս ելլել, բայց նստարանին առջեւ մարդիկ լեցուած էին:

— Ուրիշ ի՞նչ տեսար:

= Տեսայ որ երկու նստարան առաջ մէկը կը ծեծէին:

— Ցետոյ ի՞նչ ըրին այդ ծեծուողը:

= Չեմ գիտեր:

— Տեսա՞ր որ մէկը կը յարձակէր Սրբազանին վրայ:

= Շատ բազմութիւն տեսայ, բայց յարձակումը չտեսայ:

— Կռիւէն ետք տեսա՞ր մարդիկ, զոր կը ճանչնաս հոս:

= Կռիւէն ետք շատ մարդիկ տեսայ, բայց հոս եղողներէն մէկը չտեսայ: — Չտեսա՞ր Կորկոտեանը:

= Կորկոտեանը տեսայ երկու դռներուն միջեւ: — Բան մը ունէ՞ր ձեռքը:

= Ատրճանակ ունէր:

(Շար. կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԵՐԿՐԻ ԱՆ.
ԽԱՌՆ ՆԵՐԾՆՋՈՒՄ
ԱՆԲԱՂԴԱՏԵԼԻ
ՍԻԿԱՐԷԹՆԵՐ
«CAIRO»
Տուփը 12 ֆրանք
MATOSSIAN
"La cigarette qui vient d'Egypte"

կարծես ուզեց վերագրել հակասութիւններ բրած ամբաստանեալ կողմի վկաներուն: Յետոյ խնդրեց դատաւորէն որ երդուեալները ճկատի առնեն Պոստոնէն բերուած երկու կին վկաներուն պարագան:

Առնիֆ միայն քանի մը օրինակներ են Շերիտրնի վերջին օրինական դիտողութեանց եւ խնդրանքներուն, որպէսզի ընթերցողին կարենամ տալ գաղափար մը:

Դատաւոր Քորիկըն վերջին անգամ ըլլալով հարցուց պաշտպան փաստաբանին թէ ունի՞ ուրիշ բնելիք մը: Երբ «ոչ»ը լսուեցաւ անկէ, դատաւորը աւելցուց քանի մը խօսք եւս եւ դատը փակուեցաւ:

Երկու բարապաններ արդէն երդում տուած ըլլալով, Ատեանի գրագիրին, հետեւեցան 12 երդուեալներուն, որոնք մասնաւոր անցքէն քաշուեցան իրենց յատկացուած սենեակը: Երկու երդուեալներ, որոնք փոխ-անդամ կը մնային՝ բաժնուեցան 12էն եւ անցան հասարակ մահկանացուներու կողմը: Արձակուած երդուեալ մը սիրալիր ձեռքի սեղմում մը ունեցաւ Պ. Շերիտրնի հետ:

Ժամը 12·23ին «հանդիսականները» ցրուեցան, սակայն մինչեւ իրիկուան այս ժամը, 8·30, երկու կողմէն երկսեռ Հայեր կը մնան դատարանը, ուր երկու սենեակներ յատկացուած են իւրաքանչիւր կողմին: Ոստիկաններու խումբեր կը հսկեն դատարանին մէջ, այն ենթադրութեամբ թէ կրնան բախումներ ծագիլ, եթէ երդուեալները անմեղ հռչակեն բոլոր ամբաստանեալները, կամ ամբաստանեալներու մէկ մասը, որոնց կիները, ազգականները եւ բարեկամները անհամբեր կը սպասեն հոն:

⁂

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Պ. Տումէրկի միջամտութեամբ կը դիմեն

Նախարարական խորհուրդը, որ արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր անցեալ օր, Թառտիէօյի ամբաստանութեանց առթիւ, որոշեց Թունֆիզօ դրկել դատական նախարարը, Պ. Շէռոն, միջամտութիւնը խնդրելու համար: Ուրիշ ելք չի տեսնուիր, դահլիճը տագնապէ մը փրկելու համար: Առեւտրական եւ սեղանաւորական շրջանակներու մէջ կը վախնան որ քաղաքական ցնցումը խախտումը եւ դահլիճի տագնապը խանգարեն տնտեսական վերակազմութեան գործը:

Ժողովին մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ կարելի չէ եղած հարթել տագնապը: Չի գիտցուիր թէ Պ. Թառտիէօ ինչ բացատրութիւններ տուած է եւ ի՛նչ պատասխաններ ստացած: Արմատականները գոհացում կը պահանջեն, ամբողջ կուսակցութիւնը անարգուած համարելով: Կ'ըսուի թէ արտաքին նախարար Պ. Պառթու ծանր գիտութիւններ ուղղած է Պ. Թառտիէօյի: Արմատականներու վարիչ մարմինն ալ, որ ժողով գումարած էր միեւնոյն օրը, գաղտնի կը պահէ իր որոշումները: Կացութիւնը այնպէս է որ, կամ Պ. Թառտիէօ պիտի հրաժարի, կամ արմատական նախարարները: Վերջին պարագան աւելի ծանր է, որովհետեւ արմատականները մեծամասնութիւն կը կազմեն Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Նախարարական խորհուրդին մէջ, դառն խօսքեր փոխանակեցին Պ. Պ. Էռիօ եւ Թառտիէօ: Առաջինը գիտել տուաւ թէ իրաւունք չունէր ամբաստանութեան տակ դնելու արմատական կուսակցութիւնը: Պ. Թառտիէօ պատասխանեց թէ ամբողջ հինգ ամիս համբերեց, հանդուրժելով ամէն անարգանքի, եւ երբ քննիչ յանձնաժողովին ներկայացաւ, ստիպուած էր յայտնել իր գիտցածը, որպէսզի բուն ճշմարտութիւնը երեւան ելլէ: Յայտարարեց թէ ինք չամբաստաներ արմատական կուսակցութիւնը, բայց — հարցուց — Պ. Շօթանը եւ կուսակցութիւնը միեւնոյն բա՞նն են: «Քանի մը ամիս առաջ, Պ. Շօթանի պահանջման վրայ փորձեցին փակել մամուլին բերանը: Այժմ ալ կ'ուզեն վկայութեան ազատութի՞ւնը խեղդել»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օրուան դադարէն վերջ, ուրբաթ օր, հեծելանուորդները կատարեցին Փէրփինեան – Աքս – Լէ Թէրմ (158 քիլոմէթր) Պիրէնեան լեռներուն առաջին հանգրուանը որ շատ տաժանելի եղաւ, արեւին տակ: Այս հանգրուանին երկու հակառակորդները ճշմարիտ մենամարտի մը բռնուած էին: Փուրկ-Լը-Մատամի մէջ, Անթօնին Մաներ եւ պելճիքացի Ֆէլիքսէն Վէրվաէք փախուստ կուտան, բայց Մարթանօ իր ընկերներուն շնորհիւ առիթէ մը օգտուելով կը բռնէ Անթօնինը, որ կը զարմանայ: Ճամբան Մանէրին հեծելանիւը կ'աւրուի, տար վրայ Մարթանօ ալ աւելի ուժ տալով որոշեալ կէտը կը հասնի 15 հոգի: Առաջին կը հանդիսանայ ֆրանսացի Ռօժէ Լափէպի, իսկ երկրորդ՝ իտալացիներ՝ Ճէտրի, Գապուլյուի եւ Մարթանօ: Այս հանգրուանին Մարթանօ 45 երկվ. առաջ հասնելով իր հակառակորդէն ընդհ. դասաւորման իր եւ անոր տարբերութիւնը կ'ըլլայ 2 վայրկ. 55 երկվ.ի մօտ որ մեծ բան մը չէ: Մարզական շրջանակները ուշի ուշով կը սպասեն այսօրուան եւ վաղուան մրցումներուն ելքին:

Ընդհ. դասաւորման մէջ փոքրիկ փոփոխութիւններ եղան: Լափէպի գրաւեց 4րդ տեղը Վիօթրոյի փոխարէն:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

(Վկան ցած ձայնով կը խօսի):
— Դուն ըսի՞ր թէ Դաշնակ չես:
= Չեմ:
— Եկեղեցիին մէջ ո՞ր նստարանը գրաւեցիր: = Յրդը աջ:
— Գիտէի՞ր Լէյլէկեանը: = Այո:
— Ծեծէն առաջ տեսա՞ր զինքը:
= Չտեսայ:
— Ե՞րբ առաջին անգամ եկեղեցիին մէջ տեսար Լէյլէկեանը: = Ծեծի ատեն: — Տեսա՞ր Դուրեան արք.ը:
= Չտեսայ:
— Չտեսա՞ր այդ հսակաւոր եկեղեցականը, ձեռքը խաչը, ձեռքերը վե՛ր նետելը, թաղէն ինկալը:
= Չտեսայ:
— Հապա ի՞նչ տեսար:
= Տեսայ որ բազմութիւնը կը ծեծէր զինքը Դուրեան արք.ին առջեւ:
— Տեսա՞ր արք.ին ինկալը:
= Չտեսայ:
— Ո՞ւր տեսար Լէյլէկեանը:
= Տեսայ. իմ առջեւս էր Լէյլէկեանը:
— Դուրեան արք.ին առջեւը չէ՞ր:
= Ոչ:

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ
Այսօր կիրակի կէսօրէն մինչեւ իրիկուն, Շավիլի անտառին մէջ կազմակերպուած Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբին կողմէ
Հովանաւորութեամբ ՉԱԽԱՐԵԱՆ կոմիտէի
Ուխտագնացութիւն Շաւիլի գերեզմանատունը, «Խանասորի» արշաւանքի ռազմանատարներէն Իշխանի եւ իր Տիկնոջ գերեզմանին:
Կը խօսի ընկեր Լ. ՄԵԼՔԻ ԴԱԴԱԵԱՆ
Փօն տը Սէվռէն առնել Վէրսայլկամ Շաւիլ գացող 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Շավիլ, Puits sans Vin: Փարիզի կառ Մոնփառնասէնատոնել շոգեկառք եւ իջնել Շավիլ:

×

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Կը խօսի՝ ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները աեղւոյն վրայ:

×

Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէի կողմէ Խանասորի Արշաւանքի տարեդարձի առթիւ, այսօր կիրակի օր, ընկ. Լ. Եօթնեղբայրեանի գաւառուն պարտէզին մէջ:

Հ. Յ. Դ.
ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը:
Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն 10
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար սէն Նոր, Լը Ռէնսի
մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՃԱԶ ԲԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Sandrossian and his Boy's:
Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ
Հաղորդկց. Միջոց.— Օթօպիւս Օբէրաէն կամ Ժօրէսէն 21AB.: կար տը լ'էսթէնկարկանի գիծը, իջնել Ռէնսի - Բավիյոն:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)
29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Նախագահութեամբ՝ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆի
Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ:
Դիւրամատչելի ՊՈՒՖԷ եւ պաղ խմիչքներ:
Ճաշ ԵՓՐԱՏ եւ Թառխստ ԳԱՐԵԳԻՆ
Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը: Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողականներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ
Երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»
Կը ղեկավարէ ուսուցիչ դրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Աշակերտներու հայերէնի արագ ընթերցման մրցում
Կը նուագէ Թառխստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:
Մուտք 2.50 ֆրանք:
Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

Տարեկան Դաշտապարահանդէս
Կազմակերպուած ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր կիրակի, առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10
Robinsonի Chez Fiquet, au Grand Arbre պարտէզին մէջ
Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր նուագախումբ եւ անակնկալներ
Ճաշը կարելի է միասին բերել:
Դիւրամատչելի պիւֆէ, Մուտք՝ 2 ֆրանք:
Անձրեւի պարագային գոց սրահ:
Հաղորդկց միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Րօպէնսօն: Իսկ կառ Լիւքսէնպուրկէն շոգեկառք:

Դաշտահանդէս Արժանթէօյի անտառը
Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Կազմակերպուած է Ֆրանսայի Տարօն-Տուրուբերանի կեդրոնական վարչութեան եւ Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ:
Կը նախագահէ՝ ՓՐՕՖ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Ժողովրդական ճոխ պիւֆէ:
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ.— Փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք թիւ 40 և կառ Սէն Լազարէն շոգեկառք՝ իջնել կառ տ'Արժանթէօյ եւ առնել օթօպիւս՝ իջնել Ֆօնթէն Ռօղիէ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու:
Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած՝ «Թնուս գեղի մէջտեղը» եւ «Հոյկ ու վարդան» տիպերը՝ 12 ֆրանք հատը:
Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris(20), և «Սիփան»ի քարտուղար՝ Ն. Ցակառեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux (Seine).

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Գալլոցս սէր Ցիկնանց ընկերութեան վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին, ամավերջին հանդէսին առթիւ.
Հովանաւորութեամբ՝ կեդրոնական վարչութեան
Այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 20, Վէնսէնի անտառը
Maison Pilou Henri, Café et Restaurant de la Cartoucherieի գեղատեսիլ պարտէզին եւ մասնաւոր սրահին մէջ: Route des Sabotiers.
Մուտք 5 ֆրանք:
Փոքրիկներու մուտքը ազատ է:
Տոմսերը կը ծախուին՝ Սէն Միշէլի եւ Պէլվիլի ծանօթ տեղերը:

Etude de Me BERNARD WAHL
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Ընդունելի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝
ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ
Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ
ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանիրներու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
Ամենայն տեսակի պանիրներ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէնիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
Կ'ՈՒԶՈՒԻ կարող եւ վարժ մօտէլիստ մը (այր կամ կին): Ստիպողաբար դիմել՝ DARONIANի, 44, rue St. Philippe. Մէթրօ՝ Sentièr.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաթանթի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ 13
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie. K. Bicètre Metro: Porte d'Italie

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ
Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%:
ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրներու, եւ մարշան ֆորէններու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:
Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS
125, Rue Nationale Bron - Rhône

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ եւ ինքնատիպ կարուհի մը որ կրնայ première mainի դեր կատարել կանացի confectionի աշխատանոցի մէջ:
Դիմել նամակաւ ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

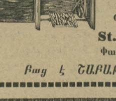
ՔԻՉ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ
եւ
ՄՕԹԷՕՐՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ, ԾԱԽԵԼՈՒ
կամ
ՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ
ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ 5, Rue Marceau
St. Ouen (Seine). (առտք 'rue Brisard Փարիզ (18), Մէթրօ՝ Porte Clignancourt).
Բաց է ՇԱԲԱԹ, ԿԻՐԱԿԻ եւ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ
ԵԿԷ՛Ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)
Hôtel-Restaurant de FRANCE
Ave. Alexandre III. Tél. 12.43
ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ
Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:
Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:
Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր.էն սկսեալ:
Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:
Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:
Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
Անուշավանճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47 :

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameseme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒԼԻՍ — MARDI 24 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2554 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ ՇԱՆԹԻ ՄԸ ՊԷՍ»

Մէկը միւսէն պերճիմաստ լուրեր, միեւնոյն օրուան մէջ.—

1. Օդանաւային ռազմափորձեր Լոնտոնի վերեւ, մասնակցութեամբ 200 ռմբաձիգ օդանաւերու: (Գործողութիւնները սկսան երէկ իրիկուն ժամը 6ին):

2. Օդանաւային ռազմափորձեր Լիոնի մէջ (փոխան Փարիզի), այս շաբթու իսկ, եւ մասնաւորապէս չորեքշաբթի, հինգշաբթի եւ ուրբաթ:

3. Մարաջախտ Փէթէնի ճառը պահեստի սպաներու համագումարին մէջ, ի պաշտպանութիւն «սպառազէն ազգ»ի եւ ռազմական առաքինութեանց:

4. Նախագահ Րուզվէլթի ճառը՝ Մ. Նահանգներու նաւատորմին զօրացման մասին: (Զորս տարի անընդհատ նոր մարտանաւեր պիտի շինուին, լրացնելով միջազգային դաշնագիրներով արտօնուած չափը):

5. Մ. Նահանգներու օդանաւային յատուկ յանձնաժողովին տեղեկագիրը, որ կը յանձնարարէ 2328ի բարձրացնել ռազմական օդանաւերու թիւը, դիւրութիւններ ընծայել գործարաններուն, որպէսզի կարենան բազմապատկել իրենց արտադրութիւնը, պատերազմի պահուն:

6. Թուրքիոյ ակներեւ պատրաստութիւնները, նոր ամրութիւններ շինելու համար Թրակիոյ մէջ:

Անշուշտ կան դեռ բազմաթիւ պերճախօս իրողութիւններ եւ երեւոյթներ, որոնք արձանագրուած են օրը օրին:

Այսօրուան զուգադիպութիւնն ալ՝ պատահական է: Իրարու հանդիպած այս լուրերէն չի հետեւիր թէ քաղաքական կացութիւնը ծանրացած է մէկ շաբթէն միւսը, եւ պատերազմ պիտի ծագի այսօր – վաղը:

Բայց եւ այնպէս, նշանակալից են հրատարակուած լուրերը:

Անոնք աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատեն թէ՝ մարդիկ վստահութիւն չունին ոչ դաշնագիրներուն, ոչ ուխտերուն եւ ոչ ալ խաղաղութեան վրայ:

Ուրեմն, ամէն մէկը իր գլխուն ճարը կը նայի, հետզհետէ աւելի ուժգնութեամբ եւ յարատեւութեամբ կատարելագործելով իր սպառազինութիւնները՝ ցամաքի, ծովու թէ օդի վրայ:

Դեռ անցեալ ուրբաթ էր որ, Անգլիոյ փոխ – վարչապետը Ե. Բալտուին կը հաղորդէր 450 նոր օդանաւերու շինութեան ծրագիրը:

Եւ պայմանաւոր է այս ծրագիրը:

Անգլիա հինգ տարուան մէջ այդքան ռազմական օդանաւ պիտի չինէ ԱՌ ԱՅԺՄ: Սպասելով միւս պետութեանց բանելիք ընթացքին կամ զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքին:

Ուրիշ խօսքով, կրնայ ուզած ատեն կրկնապատկել ծրագրուած օդանաւերուն թիւը:

Մ. Նահանգները միշտ պահելով իրենց գիտողի դիրքը, պէտք չեն զգար կարծիք հարցնելու Եւրոպայի: Կը ծրագրեն, կը վճռեն ու կը շինեն, օգտագործելով զանազան թուղթեր եւ տեսակէտներ:

Այս բոլորին մէջ, յատկապէս աչքի կը զարնէ Ֆրանսայի պատերազմական նախարարին ճառը:

Քանի մը ամսուան մէջ, երկրորդ անգամ է որ մարաջախտ Փէթէն կը յանձնարարէ զինուորական կրթութիւնը սկսիլ դպրոցէն:

Մարտ 25ին, նախկին պատերազմիկներու համագումարին մէջ, նախարարը ուշադրութեան կը յանձնէր Խ. Միութեան, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտակարգ ճիգերը՝ երիտասարդական ճակատին վրայ:

Եւ կը յանձնարարէր.— Ֆրանսայի երիտասարդութեան սրտին մէջ զարգացնել զինուորական գիտելիքներու սէրը եւ գիտութիւնը, «որպէսզի ան պատրաստուի կատարելու ամէնէն նուիրական պարտականութիւնը,— ազգին պաշտպանութիւնը»:

Երեքուկէս միլիոն «նախկին»ներու առջեւ արտայայտուած այս խօսքերը աւելի չեշտակի արտասանուեցան կիրակի օր, պահեստի սպաներուն առջեւ:

Մանի յաղթականը ճարտասանական ձեւերու չդիմեց, պարզելու համար աշխարհի վիճակը:

Իր մէկ նախադասութիւնը տասը ճառ կ՚արժէ.

— «Յառաջիկայ պատերազմը պիտի պայթի շանթի մը պէս»:

Նոյնքան կարուկ էին իր խօսքերը՝ ի փառս մարտական առաքինութեանց: Իբրեւ զինուոր մարդ, մարաջախտը վկայութեան կանչեց նոյն իսկ գրագէտ մը, Անաթոլ Ֆրանսը.

— «Ջնջեցէք զինուորական առաքինութիւնները, եւ ամբողջ մարդկային ընկերութիւնը պիտի փլի»:

Ուրեմն, ոչ միայն յարաճուն սպառազինութիւն, այլ եւ արծարծում զինուորական ուանդութեանց եւ առաքինութեանց:

Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը կ՚ուզէ որ զինուորութեան կրթութիւնը սկսի դպրոցէն, անհրաժեշտ գիտելիքներով, եւ զօրանոցը լրացնէ արհեստագիտական մանրամասնութիւնները:

Միայն այս իրողութիւնը պիտի բաւէր, հաստատելու համար թէ «յառաջիկայ պատերազմը պիտի պայթի շանթի մը պէս»:

Մանաւանդ որ, բանաւոր եւ գրաւոր քարոզութեանց հետ զուգընթաց կը քալէ գործնական գիտելիքը,— կատարելագործուած, ռազմափորձ, պաշտպանութեան միջոցներ՝ կազդրձակ ռումբերու դէմ եւն.: (Լոյս տեսած են ժողովրդական գրքոյկներ՝ կազդրձակ դիմակներու եւ ուրիշ պաշտպանողական միջոցներու գործածութեան համար):

Լիոնի օդանաւային ռազմափորձերը շատ բան կը խօսին, այս մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԵՐԴՈՒԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՎՃԻՌԸ ԻՆԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դիմում վերաքննութեան համար

ՎՃԻՌԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷՆ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 1.30ԻՆ, ԱՐԹՆՑՆԵԼՈՎ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ

»»»··«««

Երէկ Նիւ Եորքի մեր մասնաւոր թղթակիցէն ստացանք հետեւեալ նամակը.—

Նիւ Եորք, 14 ՅՈՒԼԻՍ, շաբաթ.— Այս առտու ժամը 1.27ին, գիշերը, երդուեալները բերին իրենց վճիռը եւ օրինապէս հաղորդեցին Ատեանին առջեւ, ի ներկայութեան ինը ամբաստանեալընկերներուն, որոնք փութով հանուած էին իրենց անկողիններէն եւ քուն ի գլուխ բերուեցան դատարան: Ոստիկանները խիստ հսկողութիւն կը կատարէին, մանաւանդ երբ յայտնի եղաւ թէ վճիռը բոլորովին անպաստ է 9 ամբաստանեալներուն: Դատարանը առնուեցան ամբաստանեալներու հակառակորդ կիներ եւ այրեր, իսկ ամբաստանեալներու բարեկամներէն քիչեր թոյլատրուեցան ներս:

Ատեանի լրիւ գումարումէն եւ բացումէն ետք, երդուեալներու գլխաւոր Պ. Շիլինկէր յանուն նիւթին դատաւորին յանձնեց եւ դատաւորը կարդաց իրենց վճիռները, որոնց համաձայն առաջին կարգի եղեռնագործութեամբ կը դատապարտուին ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեան եւ Նշան Սարգիսեան, իսկ միւս եօթը ընկերները, Ոսկան Երկանեան, Մարթէն Մօզեան, Խուան Զալըզեան, Ճ. Միհրինանեան, Միհրան Զատիկեան եւ Յովհ. Անդրէասեան կը դատապարտուին երկրորդ կարգի մարդասպանութեամբ:

Դատախազ Ալէքսանդր Քամինսկի Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի վճիռին արտասանութենէն ետք՝ երբ կարգը եկաւ միւս 7 ընկերներու վճռին՝ սկսաւ թաշկինակը հանել եւ սրբել քրտինքը: Իսկ Պ. Քոհէն ամբողջ ժպիտ կտրած էր: Դատաւորին տրամադրութեան մասին խօսիլ աւելորդ է:

Բոլոր ամբաստանեալները քաջութեամբ լսեցին իրենց դէմ արձակուած վճիռները: Դատաւոր Քորիկըն յայտարարեց թէ յուլիս 24ին պիտի տայ պատիժները: Թարգման Թէքաքլըեանի միջոցաւ իւրաքանչիւր դատապարտեալի հարցումներ եղան, անունի, տարիքի, ծննդավայրի եւ սովորոյթներու (ծխախոտ կը գործածէ՞, օղի կը խմէ՞ եւայլն) մասին եւ ընկերները տուին պատշաճ պատասխաններ:

Երբ դատապարտեալները դուրս կ՚առաջնորդուէին դէպի բանտը, հայ տիկին մը չհասկնալով կարդացուած վճիռները, անցնող երկու ընկերներուն՝ Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի հարցուց թէ «ի՞նչ եղաւ, տղաք»: Անոնք պատասխանեցին՝ —«Տարբերութիւն չըներ» եւ իրենց ձեռքերը շարժեցին:

Դատաւորը իր սրտին խորէն շնորհակալութիւն յայտնեց երդուեալներուն որոնք քաջութեամբ եւ աներկիւղ տուած էին իրենց վճիռները: Յետոյ իւրաքանչիւր երդուեալի պաշտպանութեան համար յատկացուեցան ոստիկաններ: Եւ բոլոր կողմերը ցրուեցան, ոմանք տխուր, բայց երբեք ընկճուած, իսկ ուրիշներ ցնծութեան մէջ: ԲԱՅԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ՍՈՒՏ է թէ տղաքներէն ոմանք վճիռը լսելէ ետք դեղնած ըլլան:

Դատի վերաքննութեան համար արդէն քայլեր կ՚առնուին, որպէսզի օրինական դիմում կատարուի յուլիս 24ին:

Հրեաներու տեղահանումը կը շարունակուի

——··——

ԱՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՖԻԼԻՊԷ, 19 ՅՈՒԼԻՍ (Յառաջ).— *Ստացուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, յուլիս 7ին Պոլիս հասած են 1000 Հրեաներ եւս,— կին, տղայ, երիկմարդ, բոլորն ալ աննախանձելի վիճակի մէջ: Թուրքիայէն եկող օտար ճամբորդ մը կը պատմէ թէ «Թայմզ»ի յարձակումն ու արտասահմանի Հրեաներու աղմուկն էր որ պարտադրեցին Ըսմէթը՝ Ազգ. Ժողովին առջեւ ընելու այդ յայտարարութիւնը: Արդէն, այն խօսքը թէ «Թուրքիոյ մէջ հակասեմական շարժում չկայ» շատ ճիշդ է, որովհետեւ եղածը հակափոքրամասնական է ու Թրքացումի ծրագրեալ քաղաքականութիւն մը: Իսկ հրատարակուած պաշտօնական դեկոյցը վրան բաց ու «ալաթուրքա» քօղարկում մըն է. մանաւանդ որ նիւթին գործավարին ու վարչապետին կողմէ խմբագրուած ըլլալով հանդերձ, նոյն այդ երկուքին բառերուն ճիշդ հակառակը կ՚ըսէ... հակասեմականութեան վերագրելով:*

Քանի մը օր առաջ կրկին քանի մը պուլկար ընտանիքներ են եկած Պուլկարիա: Խմբինէի ոչ-Թուրքերուն խառնիւ արգիլուած է երթալ նոյն քաղաքի ամրացեալ վայրերը, որոնք այժմ կը քանդուին ու նորեր կը շինուին: Քաղաք հասած են ամրացնող զինուորական նոր ուժեր:

Ուրիշ նամակի մը համաձայն, գրուած Հրեայի մը կողմէ, Խմբինէէն հանոյները կը տարուին այժմ ուրիշ ճամբէ մը, որպէսզի Գարա Աղաճ բնակողները չիմանան:

Հետզհետէ գործէ կը հանեն նաեւ այն ոչ-Թուրքերը որոնք այսպէս կամ այնպէս յաջողեր էին մինչեւ այժմ երկաթուղիի կամ այլ ձեռնարկներու մէջ պաշտօններ պահել՝ իբրեւ մեքենավար եւայլն:

Այսպիսի ճնշումի ենթարկուած է նաեւ Զաթալճայի եւ Չորլուի մօտ գտնուող պուլկար գիւղի մը բնակչութիւնը, որ, հետզհետէ կը հեռանայ իր դարաւոր բնակավայրէն:

Տասը հազար օտարականներ կը հեռանան Թուրքիայէն

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ տասը հազար օտարականներ կը պատրաստուին հեռանալ Թուրքիայէն, քանի որ կառավարութիւնը սկսած է գործադրել արհեստներու նոր օրէնքը: Այս օրէնքին համաձայն, կարգ մը արհեստներ եւ ասպարէզներ արգիլուած են օտարականներուն: Հեռացողներուն մէջ կան բազմաթիւ Յոյներ եւ Պուլկարներ:

Պ. ՏՈՒՄԵՐԿ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԼՈՒԾԵԼ Թառտիէօ-Շօթանի տագնապը

——•——

Լսելէ յետոյ դատական նախարար Պ. Շէրօնի բերանացի զեկուցումը, իր ամարանոցին մէջ, վարչապետ Պ. Տումէրկ որոշեց Փարիզ գալ եւ անձամբ զբաղիլ Թառտիէօ – Շօթան տագնապով: Այսօր կը հասնի եւ նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրած է ժամը 4ին: Բոլորն ալ անհամբեր կը սպասեն երեքին, որովհետեւ խիստպէս ծանր է կացութիւնը: Պ. Տումէրկ մերժեց որ եւ է կարծիք յայտնել: Դատական նախարարին ժամանումէն առաջ ալ, անդադար նամակներ, հեռագիրներ, գրաւոր եւ բանաւոր տեղեկութիւններ կը ստանար վարչապետը, կացութեան մասին: Կ՚ըսուի թէ այնքան զբաղած էր որ չկրցաւ նոյն իսկ իր սիրական պարտէզը մտնել:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Շէրօն բացատրած է վարչապետին՝ թէ Պ. Էռիօ եւ միւս արմատական նախարարները կը մերժեն մնալ դահլիճին մէջ, քանի որ ուրիշ նախարար մը, Պ. Թառտիէօ, հրապարակաւ եւ բացորոշապէս ամբաստանեց իրենց ընկերը՝ Պ. Շօթան: Ասոր վրայ էր որ Պ. Տումէրկ որոշեց ընդհատել իր արձակուրդը եւ Փարիզ գալ: Կ՚ըսուի թէ Պ. Էռիօ կը հաւանի հրաժարիլ, եթէ Պ. Թառտիէօ եւս հրաժարի: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ ոք վաւերական բան մը գիտէ վարչապետին մտադրութեանց մասին:

Հանրապետութեան նախագահն ալ մօտէն կը հետաքրքրուի նոր տագնապով եւ նոյնիսկ ուղղակի ակնարկներ ըրաւ կիրակի օր, Օրլէանքի մէջ, նախագահ Տումէրկի յիշատակարանին բացման առթիւ: Փառաբանելէ յետոյ հանգուցեալ նախագահը, Պ. Լըպրէն խօսեցաւ օրուան կացութեան վրայ եւ գովեց Պ. Տումէրկը, իբրեւ փորձառու եւ խոհեմ առաջնորդ մը: Այս առթիւ շեշտեց.— «Հանրային կարծիքը խիստ պիտի ըլլայ անոնց հանդէպ որոնք ամէն բան չեն ըներ պահպանելու համար նախատեսուած ապագան»: Միեւնոյն ուժգնութեամբ շեշտեց թէ անընդունելի է որ «ընդհատուի վարչապետին բարերար գործունէութիւնը»: Արմատականները ուրախ են որ հանրապետութեան նախագահը այս խօսքերով կը պարսաւէ Պ. Թառտիէօն:

⁂ Պ. Շէրօն, դատական նախարարը, շրջապատուած էր թղթակիցներով, իր ճամբորդութեան ընթացքին: Բայց մերժեց ո՛րեւէ յայտարարութիւն ընել: «Բաւականացէք տեսնելով որ կը ժպտիմ: Աւելին մի՛ սպասէք: Անշուշտ կ՚ըմբռնէք թէ ժամանակը եկած չէ հարցումներ ուղղելու:

«ՅԱՋՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ ՇԱՆԹԻ ՄԸ ՊԷՍ»

»»»··«««

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՓԷԹԷՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԷ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼ ԿԱՆՈՒԽԷՆ

Մարաջախտ Փէթէն, պատերազմական նախարարը, կիրակի օր Սէն Մալոյի մէջ մասնակցելով պահեստի սպաներու համագումարին, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ: Ըսաւ թէ «յաջորդ պատերազմը պիտի պայթի շանթի մը պէս», եւ յանձնարարեց նոր սերունդը կանուխէն վարժեցնել զինուորական մարզանքի: Դիտել տուաւ թէ ծրագրուած էր ուժ տալ զինուորական կրթութեան դպրոցներու մէջ, լրացնելու համար զինուորութեան շրջանի կրճատման (մէկ տարի) պակասը, բայց գոհացուցիչ եղած չէ այս ծրագրին գործադրութիւնը եւ այսօր Ֆրանսայի նորագիր զինուորները իրենց զինուորական ծառայութիւնը կը սկսին առանց նախնական ծանօթութիւններ ունենալու: Ասոր հակառակ, Գերմանիա, Ռուսաստան եւ Իտալիա դպրոցին մէջ կարգապահութիւն եւ զինավարժութիւն կը սորվեցնեն իրենց տղոց, արծարծելով անոնց հայրենասիրութիւնը եւ ռազմական ոգին: «Շատ ազգեր, պատերազմէն առաջ եւ այն իսկ վերջը, կը հետեւէին 19րդ դարու փրուսիական դրութեան, իրենց ազգային պաշտպանութեան գլխաւոր մասը ապահովելով պարտաւորիչ զինուորութեամբ: Իսկ Ֆրանսա վաթսուն տարի սպասեց, պարտաւորիչ զինուորութիւնը պարտադրելու համար, աղէտով մը քաւելէ յետոյ իր անհեռատեսութիւնը (1872): Հաւատարիմ մնալով հանդերձ մեր ինքնայատուկ հանճարին, այլ եւս չուշանանք ամբողջովին սպառազէն ազգի կազմակերպութիւնը.բան մը զոր մեզմէ առաջ իրականացուցած են մեր դրացիները: Ապագայ պատերազմները յղի են աննախընթաց անակնկալներով եւ փայլակութեամբ, եւ վտանգը կը սպառնայ ամբողջ երկրին, մանաւանդ օդային անխուսափելի յարձակումներու պատճառաւ: Մենք կ՚ուզենք արժանաւորութեամբ պահել այն չնաշխար խաղաղութիւնը զոր մեզի շահեցուցին մեր 1,500,000 մեռեալները: Բայց, Հերակլիտի օրերէն ապացուցուած է թէ խաղաղութիւնը ինքնաբերաբար գործել չէ: Ան մարդկային արուեստի հրաշակերտ մըն է, որ յարատեւ ճիգ կը պահանջէ: Ան մեզմէ կը պահանջէ, մեր դժնդակ ժամանակաշրջանին մէջ, պաշտամունքը մեր յաւիտենական առաքինութեանց, որոնց մասին Անաթոլ Ֆրանս կը գրէր.— «Ջնջեցէք զինուորական առաքինութիւնները եւ ամբողջ մարդկային ընկերութիւնը պիտի փլի»:

Մ. Նահանգներն ալ կը բազմապատկեն իրենց ծովային եւ օդային ուժերը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ մասնաւոր յանձնաժողովը պատերազմական նախարարութեան ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը՝ օդային տորմիղի կացութեան մասին: Յանձնաժողովը կը յանձնարարէ.—

1. *Օդային ուժ մը ստեղծել՝ 2328 զինուորական օդանաւերով:*

2. *Օդանաւային լայն քաղաքականութիւն մը մշակել, որպէսզի օդային ուժը աւելնայ արագօրէն:*

3. *Աջակցութիւն ընծայել օդանաւ կառուցանող գործարաններուն, որպէսզի կարենան արագօրէն աւելցնել իրենց արտադրութիւնը, պատերազմի ատեն: Տեղեկագիրը կ՚ըսէ թէ «մեր ազգային պաշտպանութեան քաղաքականու—*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

— •• —

Ի՞նչ պէտք է ըլլայ հիմնական նպատակը կազմակերպուած Հայ Երիտասարդական միութեան։

— Գաղութներու ինքնապաշտպանութիւն, կ՚ազդարարէ «Ցառաջ», իբրեւ հիմնական նշանախօսք, առաջին օրէն իսկ եւ տարիներէ ի վեր։

«ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ ՆԱԽ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՄԱՐ», կը ձայնակցի ընկեր Ակոնայեան, իր յօդուածով։ Միեւնոյն իմաստն ունի մօտաւորապէս ընկ. Թադոյեանի բանաձեւը («Ցառաջ» 17–18 մայիս)։

Քի՞չ մը տարբեր բովանդակութիւն չէ՞ք գտներ ՁՈՄի Փարիզի մասնաճիւղի բանաձեւի մէջ։

Այս տարբերութիւնը նկատելի է ինծի համար, «Ցառաջ»ի տեսակէտներէն անկախ, վերջին երեք բանաձեւումներու մէջ։

Մինչ առաջիններու համար «ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՄԱՐ» կը նկատուի հիմնականը, առանց ժխտելու օրկանական կապը Հայաստանին հետ, վերջին (ՁՈՄի) բանաձեւումով գաղթաշխարհն ու Հայաստանը կը մնան միեւնոյն հիմնական գծին վրայ։

Չեմ ուզեր մեղադրել բանաձեւերու հեղինակները, որովհետեւ գիտեմ թէ բոլորին համար ալ հաւասարապէս արժէք է որքան գաղթաշխարհը նոյնքան եւ Հայաստանը։ Գիտեմ եւ համոզուած եմ թէ «Գաղթաշխարհը գաղթաշխարհի համար» արտայայտութիւնը արդիւնք է մեր իրապէս տարօրինակ եւ դժնդակ պայմաններուն միայն, որ սակայն երբեք չի միտիր գերագնահատել եւ հակադրել այդ գաղափարը Հայաստանի՝ մեր ընդհանուր հայրենիքի գաղափարին։ Եւ արդէն այս առթիւ մեր երկու ընկերներու յօդուածներու մէջ բազմաթիւ արտայայտութիւններ կան, որոնք կը հաստատեն իրենց անվարան հաւատքը հայրենիքի գաղափարի մասին, որ վեր է բոլորէն։

Այսուհանդերձ, անհրաժեշտ է խորացնել խնդիրը, փարատելու համար ամէն թիւրիմացութիւն։

Պարզենք մեր հիմնական դիտողութիւնները, որոշ եզրակացութիւն մը հանելու համար։ Հայրենիքի գոյութեան գաղափարին որքա՞ն կը համապատասխանէ գաղթաշխարհի վրայ տրուած մեր այս վճռական չեշտը։

Հարցին տեսական քննութիւնը բնականաբար սխալ եւ անտեղի պիտի գտնէ ո եւ է ձեւով գաղթաշխարհը պահել կարեւորութեան այն գծին վրայ, ուր դրուած է բուն հայրենիքը, նոյնիսկ անկախ իր ներկայ բովանդակութենէն։ Այսպէս կրնան խորհիլ եւ մտածել բոլոր անոնք, որոնց համար հայկական հարցը լուծուած կը նկատուի արդի Հայաստանի գոյութեամբ։ Ուրիշ խօսքով անոնք, որոնց համար այլեւս ամէն պահանջ վերջ գտած է ի նպաստ մեր ազգային դատին, եւ առհասարակ ամէն տեսակի աշխատանք կը նկատուի աւելորդ եւ անիմաստ։ Բնական է որ այդպիսիներու համար գաղթաշխարհը չի կրնար ունենալ այն իրական նշանակութիւնն ու արժէքը, ինչ որ կը ներկայացնէ գաղութներու առողջ մեծամասնութեան համար։ Առաջիններու համար անշուշտ անհեթեթ պիտի ըլլար գաղթաշխարհի գերագնահատումը։ Եւ ընդհակառակն չափազանց բնական եւ արդար գնահատութիւն պիտի ըլլար վերջիններու համար, ոչ միայն բազմաթիւ գործնական նկատումներով — այլեւ երկու գլխաւոր հիմնաւորումներով.—

ա) Ներկայ Հայաստանի գոյութիւնը չի նշանակեր ամբողջական լուծումը մեր դատին – հայ ազգային դատին։ Ձեռք բերուած այս կարեւոր նուաճումը (Հայաստանի մը գոյութիւնը) ընդունելով հանդերձ իբրեւ մեր դատին գործնական պայքարի ամենակենսական շահը, որ պիտի նպաստէ ամբողջական դատի վերջնական յաղթանակին — այսօր կը մնայ բաւ ամենայնի թերի եւ կիսաւոր։

Այս փաստը կարելի չէ ժխտել, ցորչափ չէ իրականացած մեր հողային եւ քաղաքական պահանջներու նուազագոյնը։

բ) Հայրենիքի սահմաններուն մէջ շուրջ մէկ միլիոն հայութեան բնակութիւնը աննախընթաց իրողութիւն է դարերէ ի վեր։ Այս իրողութիւնը շատ աւելի ազդու եւ վճռական դեր պիտի կատարէ մեր դատի վերջնական լուծման համար, քան ուրիշ որ եւ է ազդակ։ Այս դատումով ալ, մեզի համար աւելի քան վճռական արժէք կը ներկայացնէ մեր ժողովուրդի քանակին բարձրացումը եւ պահպանումը։

Եթէ այս հիմնական տեսակէտէն կը նայինք Հայաստանէն դուրս չորս հովերուն յանձնուած մօտ ութը հարիւր հազար գաղթահայութեան վրայ — միւս կողմէ մեզի համար կայ ուրիշ պահանջ մը որ կը ծնի նոյն այդ գաղթահայ զանգուածի արդար իրաւունքէն։ Օտարութեան մէջ, դրկուած քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային տարրական իրաւունքներէն, գաղութներու ժողովուրդը, հակառակ քաղաքական աշխարհի, եւ իր արդի հայրենիքի ցոյց տուած անտարբեր վերաբերմունքին, չի դադրիր մտածել իր բնական իրաւունքներուն նուաճման մասին։

Գաղթահայը մինչեւ իր դատին նուաճումը կը մնայ իբրեւ բացառիկ արժէք, առանց որուն շատ բան պիտի կորսնցնէին հայ հայրենիքը եւ հայութիւնը։

Գաղթականական սովորական խնդիր մը չէ արտասահմանի հայութեան հարցը — այլ ազգութեան ամբողջացման եւ անոր պահպանման խնդիր։

Այսպէս, ուրեմն, գաղթաշխարհի վրայ դրած մեր բացառիկ չեշտը արդիւնք է մեր բացառիկ պայմաններուն։

Այս տեսակէտով ալ մենք կ՚ըմբռնենք եւ ըմբռնած ենք «Ցառաջ»ի այս առթիւ ըրած բազմաթիւ յայտարարութիւնները, որոնցմէ հետեւեալ քանի մը տողերը խտացումը կարելի է նկատել իր հիմնական տեսակէտին.—

«Անոնք (գաղութները) պէտք է որ վայելեն ամէն հոգածութիւն, ծաղկին ու ամրապնդուին, որպէսզի ոչ միայն ներկայ Հայաստանը զօրանայ, այլեւ մենք ունենանք համրանք եւ կռուան, «Մեծ Տեսիլք»ին համար»։

Այս բոլորէն ետք սակայն, շիտա՞կ է բանաձեւել.— «Գաղթաշխարհը ամէն բանէ առաջ» կամ «Գաղթաշխարհը գաղթաշխարհի համար», զոր նոյնպէս կը գտնենք «Ցառաջ»ի մէջ։

Ինծի համար գոնէ ճիշդ չէ այս բանաձեւը, մանաւանդ երբ անոր շուրջ է որ կ՚ուզենք համախմբել մեր առողջ երիտասարդութիւնը։

Ճիշդ չէ անոր համար, որ ի վերջոյ հայութիւնը նմանօրինակ նշանախօսքի մը առաջադրութեամբ, կարծես թէ կ՚անտեսէ միւս մասը, բուն հայրենիքը իր մէկ միլիոն ժողովուրդով։

Ճիշդ չէ նոյնպէս, եթէ նկատի ունենանք թէ վերջ ի վերջոյ քաղաքական իմաստով Հայաստանն է որ արժէք եւ նշանակութիւն ունի եւ ոչ թէ գաղթաշխարհը։

Ընդունելով այն հիմնական սկզբունքը թէ այսօր հայկական դատը նոյնը չէ, ինչ որ է նախապատերազմին շրջանին, հաստատած կ՚ըլլանք քանի մը իրողութիւններ.—

ա) Համաշխարհային պատերազմին հայութիւնը դուրս եկաւ իբրեւ պետական ազգ, ունենալով իր սեփական հայրենիքը իր հայրենական սահմաններէն մէկ մասի մէջ։

բ) 1918 մայիս 28ի Հայաստանի անկախութեան յայտարարութիւնը, նուիրագործուած հայ զօրքի, հայ ժողովուրդի դիւցազնական պայքարով Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի օրհասական կռիւներուն մէջ, նոյն պատմական մայիսեան օրերուն, հարկադրեց մեր թշնամին հետ նաեւ բոլոր ազգերուն երկու տարուան ընթացքին ընդունիլ Հայաստանի փաստական եւ իրական գոյութիւնը։

գ) Այս յաղթանակին հետ զուգընթաց, մնաց լուծելի հայկական դատին մէկ հիմնական մասը,— հողի եւ հատուցումի պահանջ Թուրք պետութենէն։

Եւ վերջապէս մէկ ուրիշ (Դ.) իրողութիւն որ կը ներկայանայ 1921ի մեր հայրենիքի խորհրդայնացումէն եւ անոր հետեւանքով յառաջ եկած կացութենէն։ Եթէ այս վերջինի ահաւորութիւնը, եկաւ վերջին հաշուով նսեմացնելու առէն առաջ եղած նպաստաւոր դասաւորումները, առաւ աւելի եւս չեշտելով 1915ի արհաւիրքին եւ մեր ներկայ վիճակին ծանրութիւնը, այդ չի նշանակեր թէ այլեւս արժէքէ ինկած են բոլոր նուաճումները, եւ առանց շնորհիւ կատարուած իրողութիւնները։

Որով՝ եթէ կը կարծենք թէ մեր պայքարը կրնանք շարունակել, ամբողջացնելու համար մեր ամբողջական գործը, պէտք է միշտ կենանք ամուր շահուած գետնի վրայ։

Եթէ 1918–20ին մեր հողերու պահանջն ու գաղթահայութեան խնդիրը հետապնդելու համար, հաշուի կ՚առնենք մասնաւորաբար այդ թուականներու ընթացքին յառաջ եկած իրողութիւնները, այսօր ալ նոյն իրողութիւններէն մեկնելով է որ պիտի կարենանք հիմնաւորել մեր պահանջները։

Այս պայքարին մէջ մեր երկրի ներկայ իշխանութեան բռնած դիրքին հարկադրաբար գաղթահայութեան վիճակուած է աւելի ծանր գործ եւ աշխատանք, սակայն այս պարագային իսկ գաղութները չեն կրնար իրենց պայքարին մէջ անտեսել հայրենիքը։

Այս բոլոր նկատումներով, ես կը կարծեմ թէ պէտք է սրբագրուի «գաղթաշխարհը գաղթաշխարհին» նշանախօսքը, իբրեւ նպատակակէտ հայ երիտասարդութեան։

Այս սրբագրութեան մէջ առանց երբեք ստորագնահատելու գաղութներու դերն ու կարեւորութիւնը, մեր հիմնական ձգտումը պիտի ըլլայ հայրենիքի ամբողջացման գաղափարը, հայութեան հաւաքման եւ համախմբման նախապայմանով։

Այս նկատումով ալ, երիտասարդական շարժումը իր քայլերու մէջ մեկնակէտ պիտի ունենայ առողջ եւ ամուր գետին, որպէսզի կարենայ նուաճել այն փշոտ եւ դժուարին ուղիները որ կը տարածուին գաղթաշխարհի եւ հայրենիքին միջեւ։

Այսպէս ան պիտի կրնայ դառնալ իրական ժառանգորդը հայրենիքի համար զոհուած մեր անթիւ մեռելներուն...։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

oooo

«ՄՇԱԿՆ ՈՒ ՎԱՐՁԸ, յոբելենական հրատարակութիւն, ի յիշատակ Ամեն. Դուրեան Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարքին Երուսաղէմի յիսնամեայ քահանայութեան յոբելեանին, 1879–1929»։

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Տպարանէն 1931ին լոյս տեսած այս քառածալ պատկերազարդ հատորին հեղինակին անո՞ւնը կը փնտռէք, սիրելի ընթերցող։ Անօգուտ յոգնութիւն է, որովհետեւ անոր հեղինակը — ամբողջ հայութիւնն է։

Չկայ Հայ մը, չկայ նոյն իսկ օտար մը, որուն ծանօթ չըլլայ Երուսաղէմի նախկին Պատրիարքին փառաւոր անունը։

Մեր գրականութեան հիմնադիր Սահակէն եւ Մեսրոպէն ի վեր՝ առաջին անգամն է որ կ՚ողջունենք երեւումը այս նոր Մեսրոպի, որ իր վրայ կը կեդրոնացնէ բոլոր գիտութիւնները, անդուլ անդադար դասախօսելով, դաստիարակելով, քարոզելով, գրելով, քերթելով եւ սերունդներ կրթելով։

Ուստի՝ երբեք զարմանալու չէ, թերթելով այս 384 երեսներէ բաղկացած ստուար հատորը, որ կը պարունակէ Եղիշէ Դուրեանի յոբելեանին առթիւ ղրկուած ուղերձներն ու անոր անունին նուիրուած յօդուածները, ստորագրուած ամէն դասակարգի և ամէն հոսանքի պատկանող անձերէ, կազմելով այս բուրումնաւէտ ծաղկեփունջը, որուն իրաւամբ արժանի էր հոգելոյս Եղիշէ Սրբազան,— «Զի մշակն արժանի է վարձու իւրոյ» (Ղուկաս, Ժ. 7), ինչպէս որ գրուած է գրքին ճակատը։

VAHAN M. KURKDJIAN, «Sahak and Mesrop, The Illuminators of the Armenian Mind». New York, 1934.

Հայ մտքի Լուսաւորիչներու՝ Սահակի եւ Մեսրոպի յիշատակին նուիրուած այս 40 երեսներէ բաղկացող անգլիերէն պատկերազարդ աշխատութիւնը, որուն սկիզբը գրուած է Հայոց խիստ ճարտարօրէն խտացուած պատմութիւնը, որ պատիւ կը բերէ հեղինակին։

Գրքոյկին վերջը գրուած են նաեւ չորրորդ եւ հինգերորդ դարերու մէջ ապրած հայ նշանաւոր գրողներու մասին համառօտ ծանօթութիւններ, ուր կը գտնենք Ագաթանգեղոսի, Փաւստոսի, Զենոբ Գլակի, Եզնիկի, Կորիւնի, Փարպեցիի, Եղիշէի եւ ուրիշներու անունները, որոնց կարգին Մովսէս Խորենացին որուն պատմութեան համար իրաւամբ կը յայտարարէ, թէ նոր գիտնականներու կարծիքով, իններորդ դարու մէջ կազմուած գործ է։

Շնորհաւորելի է հմուտ հեղինակին այս ազգօգուտ ձեռնարկը, որ կը ձգտի Հայոց պատմութեան կարեւոր մէկ շրջանը ծանօթացնել անգլիախօս հասարակութեան։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՄԵՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

»»»..«««

Վեց հազար համրանք ունեցող Սելանիկի հայ գաղութը 1933—34ի շրջանին հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր, կրթական տեսակէտով.—

ԿԵԴՐՈՆԻ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ.— Ունի 180 աշակերտ։ Ուսուցչական կազմ՝ 9 հոգի։ Տարեկան պիւտճէն 150,000 տրախմի։

ՀԱՐՄԱՆ ԳԻՒՂԻ ԱԶԳ. ԾԱՂԿՈՑ.— 60 աշակերտ, 3 ուսուցչուհի եւ տարեկան 50,000 տրախմի պիւտճէ։

ԹԷՆԷՔԻ ՄԱՀԱԼԻ ԱԶԳ. ԾԱՂԿՈՑ.— 45 աշակերտ, 2 ուսուցիչ եւ 20,000 տրախմի տարեկան պիւտճէ։

ՀԱՑ ԳԻՒՂԻ ԱԶԳ. ԾԱՂԿՈՑ.— 40 աշակերտ, 2 ուսուցչուհի եւ 30,000 տրախմի տարեկան պիւտճէ։

ԽԱՐԻԼԱՕՍԻ ԱԶԳ. ԾԱՂԿՈՑ.— 35 աշակերտ, 2 ուսուցչուհի եւ 30,000 տրախմի տարեկան պիւտճէ։

ԵՆԻՋՈՆԻ ԱԶԳ. ԾԱՂԿՈՑ.— 25 աշակերտ, մէկ ուսուցչուհի եւ 20,000 տրախմի տարեկան պիւտճէ։

Այսպէս, Ազգ. վարժարաններու աշակերտներու ընդհ. թիւն է 385, որոնց կը դասաւանդեն 19 ուսուցիչներ, 325,000 տրախմի տարեկան պիւտճէով։

Այս պիւտճէն հայթայթուած է հետեւեալ ձեւով.—

Կեդրոնի վարժարանի* թոշակներ	40,000
Ազգ. տուրք եւ կառավարական նըպաստ	40,000
Նուիրահաւաքութիւն եւն.	20,000
Կիւլպէնկեան բարերարներէ նըպաստ	10,000
Հ.Բ.Ը.Մ.էն (իր ուսուցչին)	24,000
Հ.Բ.Ը.Մ.էն նպաստ	16,000
Գումար	150,000
Շուէտական Առաքելութեան ներկայացուցիչ Օր. Ալմա Եուհանըսէն	150,000
Ընդհ. գումար	300,000

25,000 տրախմի այստարուան բացը գոյացած է Բարեգործականի պատճառով, որովհետեւ տարուան սկիզբէն, դպրոցական պիւտճէն կարգադրուելէ վերջ, ազգ. վարժարանի գլխուն փաթթած է բոլորովին աւելորդ ուսուցիչ մը։

Ցառաջիկայ տարեշրջանի համար ալ, Բարեգործականի վարչութիւնը ամբարտաւան նամակով մը կը պատասխանէ ազգ. իշխանութեան, պահանջելով լայն իրաւասութիւն վարժարանէն ներս եւ իր տալիք նպաստը պայմանաւորելով գռեհիկ սակարկութեամբ։

Մարդ ուղղակի կը կարմրի երբ նկատի ունենայ որ, օտար բարեսիրական կազմակերպութիւն մը որպիսին է Շուէտական Առաքելութիւնը, յանձին իր ներկայացուցիչ Օր. Եուհանըսէնի, ոչ միայն կրթական գործին կը տրամադրէ 150,000 տրախմի պատկառելի գումար մը, առանց որ եւ է պայմանի, եւ ազգ. իշխանութեան բացարձակ հակակշիռին տակ, այլ եւ տարեկան 100,000 տրախմի ալ յատկացուած է աղքատիկ հայ աշակերտներու ճաշ եւ գրենական պիտոյք հայթայթելու համար։

Սելանիկի գաղութը չունի ցոյց պիտի տայ սակարկող Բարեգործականին արժանի տեղը, երբ այս վերջինը յամառի իր ամբարտաւանութեան մէջ, ու իր նպաստը գործածէ անուն չունեցող չէլ հաշիւներու։

Ազգ. վարժարաններու վեց չէնքերն ալ անյարմար են իբրեւ կրթական յարկ, թէ առողջապահական եւ թէ մանկավարժական տեսակէտներով։

Այս պարագան մտահոգութեան գլխաւոր առարկան կը կազմէ հոգաբարձութեան, որ այս միջոցին լծուած է եռանդուն աշխատանքի մը, Սելանիկի գաղութը օժտելու համար արդիական ազգային վարժարանով մը։

Կիւլպէնկեան վարժարան.— Բարեխնամական այս կարեւոր հաստատութիւնը իր 11րդ տարին բոլորեց, իւրաքանչիւր տարի աւելի բարգաւաճելով եւ լայն օժանդակութիւն ցոյց տալով։

Այս հաստատութեան տեղական հոգաբարձութիւնը, որ կը բաղկանայ տիկ. Վ. Ղազարեանէ, Պ. Գ. Ղազարեանէ եւ Պ. Վ. Փարթամեանէ, իմաստուն կերպով կը վարէ իրենց վստահուած գործը եւ մեծ բծախնդրութեամբ կը հետեւի կրթարանին ներքին ու արտաքին բոլոր անցուդարձերուն։

Կիւլպէնկեան վարժարանը անցնող տարեշրջանին ունեցած է 260 աշակերտ։ Աւելի կարելի չէ եղած ընդունիլ, չէնքի անբաւարարութեան պատճառով։ Ուսուցչական կազմը բաղկացած է 12 մնայուն եւ այցելու ուսուցիչներէ։ 190 աշակերտներ կէսօրուան կանոնաւոր ճաշ ստացած են ամբողջ տարուան ընթացքին եւ 200 աշակերտներու հայթայթուած է գրենական պիտոյք. տկար աշակերտներուն տրուած է ձկան իւղ. ամբողջ աշակերտութիւնը վայելած է բժշկական խնամք, իսկ բոլորովին չքաւորներուն կօշիկը, հագուստը եւ ճերմակեղէնը հոգացուած է, եւ այս բոլորը՝ ձրի։

Կարելի չեղաւ հասկնալ թէ Կիւլպէնկեան կրթարանին տարեկան պիւտճէն որքան է։ Խնամակալութիւնը քրիստոնէական սկզբունքին հաւատարիմ՝ աջ ձեռքով տուածը չուզեր որ ձախը իմանայ։

Այս օգտաշատ վարժարանին չէնքն ալ շատ անյարմար է։ Ամէն տարի կ՚արծարծուի չէնքի այս անյարմարութիւնը, բայց դարման մը տարուած չէ։ Ցուսանք,— մաղթենք որ գոնէ յառաջիկայ տարուան համար Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը օժտուի իր անուան համապատասխան չէնքով մը։

Նէապոլիսի ծաղկոցը.— Հ. Գ. Խաչի նիւթական եւ բարոյական պատասխանատուութեան տակ իր չորրորդ տարին բոլորեց 45 աշակերտով եւ նուիրուած ուսուցչուհիի մը ղեկավարութեան տակ։ Ունի 25,000 տրախմի տարեկան պիւտճէ որ կը հոգացուի Հ. Գ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղին եւ Հ. Կ. Խաչի Ամերիկայի կեդրոնին կողմէ։

Տանիմարքեան նախակրթարան.— Ունի 120 աշակերտ։ Նիւթապէս եւ բարոյապէս կապուած է համանուն կրօնական առաքելութեան։ Այս հաստատութիւնը կը նկատուի կրօնական բոյն մը, եւ հետեւաբար ուծացման օճախ մը եղած է։ Այն բոլոր ջանքերը որ եղած են ազգ. իշխանութեան կողմէ իր հակակշիռին տակ առնելու, եւ ազգային միօրինակ կրթական ծրագրով մը առաջնորդելու զայն, ի դերեւ ելած են։ Հաւանաբար, այս կասկածելի հաստատութիւնը յառաջիկային հաշուեյարդարի ենթարկուի ազգային իշխանութեան կողմէ, քանի որ անոր ներկայ սիստէմը խոտոր կը համեմատի մեր կրթական ծրագրին հետ։ Անշուշտ աշակերտութիւնը պիտի ընդունուի ազգ. հաստատութեանց մէջ։

⁂ Օտար վարժարաններու հայ աշակերտներուն թիւը զգալապէս նուազած է։ Իսկ ամերիկեան Անաթոլիա քոլէճի հայ ուսանողներու թիւը գրեթէ տասնորդուած է։

Կը մասնաւորենք մեր խօսքը այս հաստատութեան վրայ, քանի որ մեր տղաքը հասկնալի հակում մը ցոյց կուտան ամերիկեան կրթարաններուն, մանաւանդ որ այս հաստատութիւնները, հակառակ իրենց կրօնական հանգամանքին՝ ազատ կը դաստիարակեն ուսանողը, անոր կամքին ձգելով բոլոր նախասիրութիւնները, զանազան դիւրութիւններ կը ստեղծեն հայ ուսանողին՝ իր ուսումը շարունակելու համար ու իբրեւ բացառիկ պարագայ, հայերէնի ու Հայոց պատմութեան համար մասնաւոր ուսուցիչ կը պահեն։

Ուրեմն, ի՞նչ է պատճառը որ մեր տղաքը կը խուսափին, հակառակ իրենց փափաքին։

Անցեալի մէջ հայ աշակերտներու թիւը այս հաստատութեան մէջ եղած է մինչեւ 70։ Ցառաջիկայ տարեշրջանին թերեւս 10ը չանցնի անոնց թիւը։ Որովհետեւ նախ տնտեսական տագնապը թոյլ չի տար շատերուն իրենց զաւակները սուղ վարժարան ղրկելու։ Երկրորդ, հայ ուսանողը երբ կը լրացնէ Ամերիկեան քոլէճը, դատապարտուած է Ցունաստանի մէջ անգործ մնալու, որովհետեւ այս միջավայրին մէջ յաջողելու զէնքերը չի տար այս դպրոցը։ Իսկ երրորդ եւ ամէնէն կարեւորը, հայ լեզուի, հայ գրականութեան եւ Հայոց պատմութեան ուսուցման թերի դասաւանդութիւնն է։

Հայ ծնողքը ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէ որ իր տղան լաւ հայերէն գիտնայ, գոնէ երկրորդական վարժարանի մը համապատասխան աստիճանով եւ երբ կը տեսնէ որ վարժարան մը չի գոհացներ իր փափաքը, քիչ մը օտար լեզու սորվելու սիրոյն իր տղուն կորսնցնել չի տար քանի մը տարիներ եւ կը ղրկէ արհեստի մը։ Պաշտպան չունեցող տղաքներն ալ այսպէս կը մտածեն եւ կը նախընտրեն արհեստի մը հետեւիլ, քան թէ 4—5 տարի ուսանիլ ուրիշի հաշւոյն, որովհետեւ գիտ[են] թէ իրենց գիտցած քիչ մը հայերէն ալ վրայ պիտի տան։

Ցաւը հոն է սակայն որ, ամերիկեան այս երկրորդական վարժարանին կը պակսի հայերէնի ուսուցիչ մը, որուն միակ արժէքը կը կայանայ զա[նա]զան ձեւի քաղաքականութեան մէ[ջ] բ[ռ]նելուն մէջ։ Այս մարդը միջոցը գ[տ]ած է Ամերիկացիներուն առջեւ խո[ն]արհելու, իսկ հայ ուսանողներուն խոշոր թիւեր դնելով տարիները ան[ց]ընելու։ Երբեք ջանք չէ թափած [հայ] գիրը սիրցնելու մեր նորահաս տղո[ց], ընդհակառակն քաջալերած է զան[ոնք] որպէսզի վարժուին անտարբեր գ[տն]ուիլ հայ լեզուի մասին, քանի որ գի[տ]են թէ հայերէնի վարժապետը բա[րձ]րագոյն թիւը պահած է բոլորին [հա]մար ալ։

Քանի մը շաբաթ առաջ, երբ [այս] ցաւալի հարցի մասին կը խօսա[կ]ցէինք ուսանողներուն հետ, շրջա[ն]աւարտ հայ տղաքը կարմրելով կ՚ըսէ[ին] թէ պարզ շարադրութիւն մը ընե[լու] անկարող են։ «Ինչպէ՞ս կ՚անցընէ[իք] հայերէնի դասաժամերը», կը հա[ր]ցնէր երիտասարդ մը։ — «Մա... պատմել կուտայինք վարժապետի[ն]» եղաւ պարզ ու ողբերգական պատա[ս]խանը։ Տղաքը խոստովանեցան ն[աեւ] թէ, չէ գտնուած հայ ուսանող [մը] որ ներկայ վարժապետին պաշտօն[ա]վարութեան ամբողջ ընթացքին հա[յե]րէնի դասին մէջ վար ինկած ըլլայ։ Խարդախ քաղաքականութիւն [մըն է] որ ամէնէն առաջ վնասած է մեր ու[սանողութեան]։

Փափաքելի է որ քոլէճի տնօրէն[ու]թիւնը մօտէն հետաքրքրուէր [այս] գայթակղելի հարցով, եւ քանի [որ] կը փափաքի հայ աշակերտներուն [մէջ] հայ ոգին վառ պահել եւ այդ նպա[տա]կով մասնաւոր հայ ուսուցիչ [մը] կը պահէ՝ զայն ուղղակի ծառայեց[նէ] իր նպատակին։ Կը սպասենք [մենք] դարմանին։

ՎԱՀԱԳՆ

Հայ գիտնականի մը շատ կարեւոր գիւտը

••••

Գրած էինք թէ ամերիկահայ գի[տ]նական մը, Լութեր Սիմճեան, Եէյլ[ի հա]մալսարանին բժշկական բաժնի նա[խ]կին լուսանկարիչը, գտած է մեթ[ոտ] մը որուն շնորհիւ կարելի եղաւ լ[ու]սանկարել մարդկային մարմնի ամ[էն]ափոքր հիւսուածները։

Նոր տեղեկութիւններէ կ՚իմանա[նք] թէ Պ. Սիմճեանի գործիքը ոչ մի[այն] ցոյց պիտի տայ կազմն ու խառնուած[քը] այն մասերուն, որոնք ներկայ Ք. ճ[առ]ագայթով կ՚երեւին իբր աղօտ ս[տ]ուերներ, այլ նաեւ իրապէս կը [նուա]զեցնէ այն վտանգները, որոնց ե[ն]թակայ է ենթական։

Ասկէ զատ՝ Սիմճեանի այս գործ[իք]ով կարելի պիտի ըլլայ նաեւ Եռ[...] մէկ հիւանդանոցին մէջ քննուող [...] ձին արեան գնդիկներու, հիւսուած[ք]ներու նկարները նոյն ատեն Չիք[ա]կոյի կամ բազմաթիւ այլ քաղաք[նե]րու հիւանդանոցներու մէջ ցոյց [տալ]։

Սիմճեանի գործիքով մեծապէս [...] զարմանալին Ք. ճառագայթի ներ[կայ] թերութիւնները։ Այսուհետեւ Ք. [ճա]ռագայթով նկարուած մարմնի զա[նա]զան հիւսուածները, փոխանակ ս[տ]ուերով երեւան գալու, պիտի եր[եւ]ին տարբեր գոյներով, եւ վերջ [...] պիտի գնեն այն դերին, որ ձգա[ծ] էր բժիշկներու երեւակայութեան։

Նոյն իսկ թոքերու կիսաթափ[անց] հիւսուածներն ու երակներու նու[րբ] գծերը բնական գոյներով պիտի նկ[արուին], մինչդեռ մինչեւ այժմ Ք. [ճա]ռագայթի ամենազօրաւոր գործի[քը] իսկ չէ կրցած երեւան բերել երակ[այ]ին սիստեմի ցանցը։

Պ. Սիմճեանի կարծիքով իր գի[ւտին] ամէնէն կարեւոր կէտերէն մէկն ա[յն է] որ իր կազմածը կարելի է ենթարկ[ել] հակակշիռի եւ նկար մը հանելու [ժա]մանակ աւելի ցայտուն կերպով կը[նայ երե]ւան բերել այն մասը, որ ամէնէն [ա]ւելի կարեւոր է։ Եւ այս պարագ[ան] պիտի չվնասէ նոյն մասի յար[ակից] հիւսուածներուն։

Պ. Սիմճեան, որ տակաւին 29 [տա]րեկան է, կը յայտարարէ թէ իր [նը]պատակը դրամ շինել չէ, այլ զա[ր]գացնել ներկայ Ք. ճառագայթ[ը եւ] դիւրացնել ախտաճանաչներու [հա]մար մարդկային մարմնի եւ հիւ[սուա]ծութեանց ուսումնասիրութիւնը։

Շնորհիւ նոր գործիքի այս կար[ողու]թեան, այսուհետեւ հիւանդ[ը պի]տի չենթարկուի ճառագայթ[նե]րուն կոծումին, որ կրնար վտա[նգաւոր հե]տեւանքներ ունենալ։

«ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷՔ»

»»» · · «««

Զօր. Թորգոմ հետեւեալ կոչը հրատարակած է Աթէնքի եւ Սելանիկի թերթերուն մէջ, այս խորագրին տակ.—

Բոլոր նախկին կռուողներուն, ազգայնական կազմակերպութիւններուն, հայրենասէր Հայուհիներուն եւ հայրենանուէր երիտասարդներուն.—

Մեր արտասահմանեան գաղութներուն մէջ գոյութիւն ունեցող երկու հոսանքներու միջեւ համաձայնութեան գետին մը գտնելու համար կատարուած փորձերը անցան ապարդիւն:

Մեր պարտուողականներու «Միացեալ ճակատ»ը կը յամառի գաղութները կազմալուծելու իր աշխատանքին մէջ: Բացայայտ կ'երեւի, որ ազգային դատէն ամէն գոյնի եւ աստիճանի դասալիքները կ'ուզեն շարունակել անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր ըսկսած յարձակողականը, պատրուակ բռնելով պատեհապաշտ եպիսկոպոսի մը եւ քանիցս ստրկացած մարդու մը սպանութիւնը:

Համերաշխութեան փորձերու ժամանակաշրջանը անցած է: Կարելի չէ այլ եւս համաձայնութեան մասին խօսիլ բոլշեւիկամիտներու հետ:

Ազգայնականութեան եւ հակազգայնականութեան պայքարը պէտք է շարունակուի մինչեւ հայ ազգայնականութեան վերջնական յաղթանակը:

Մեր սկսած հակայարձակումը, յարգ., պսակուած է արդէն կատարեալ յաջողութեամբ:

Երբեք, ինչպէս այս տարի, հայ գաղութները այնքան զանգուածօրէն ներկայ եղած չէին մեր Ազգային Մեծ Տօնի տարեդարձին եւ այնքան խանդավառօրէն ծափահարած չէին հայկական անկախութեան նուիրական գաղափարը:

Ամերիկեան քաղաքի մը մէջ, տարի մը առաջ, անարժան հայ կղերականի մը ընդվզեցուցիչ յանդգնութեամբ վար առած հայկական եռագոյնը, հոս Սելանիկի Հելլէն Անծանօթ Զինուորի յուշարձանի պատուոյ կայմին վրայ ծածանեցաւ:

Ի ներկայութեան նախկին կռուողներուն եւ գաղութի ներկայացուցիչներուն, յունական բանակը, զինուորական պատիւ ընծայեց մեր ազգային տարազի դրօշին:

Ծիքակոյի նախատինքին վրէժը լուծուեցաւ Յունաստանի մէջ:

Հելլէն հերոսական բանակին կողմէ այս հանդիսաւոր նուիրականացումէն վերջ, եռագոյնի մասին որ եւ է վիճաբանութիւն աւելորդ է:

Կը մնայ այժմ խորտակել մեր ներքին թշնամիներուն ընդդիմութիւնը:

Կոչ կ'ընեմ բոլորին, նախկին կռուողներուն, ազգայնական կազմակերպութեանց, վեհանձն ու հայրենասէր Հայուհիներուն եւ հայրենանուէր երիտասարդութեան, շարքերը սեղմել ամէն գաղութի մէջ:

Վերջնական յաղթանակը ապահովելու համար անհրաժեշտ է վերակազմուիլ ամէն տեղ եւ ձեռք ձեռքի տալ գաղութէ գաղութ: Մեր աշխատանքը կը պահանջէ յարատեւութիւն, պաղարիւն, կարգապահութիւն եւ անխախտ հաւատք:

Ազգային ազատագրական ճամբուն վրայ անհրաժեշտ է ամէն գնով պարտութեան եւ լրութեան մատնել ներքին թշնամին, պարտուողական Հայը:

Մենք չխնայեցինք մեր արիւնը երէկ՝ անկախութեան գաղափարին համար եւ պատրաստ ենք այսօր ալ զոհելու մեր կեանքը միեւնոյն դատի սիրոյն:

Մեր պարտուողականներու «միացեալ ճակատ»ին զաւերը, զրպարտութիւնները, մատնութիւններն ու ըսպառնալիքները պիտի արհամարհենք առանց այլեւայլի:

Զաղատագրուած Հայաստանի սիրոյն համար, կոչ կ'ընեմ բոլորիդ վեհանձնօրէն շարուիլ ու մնալ միշտ պայքարի առաջին գծերուն վրայ:

Թող մեր բոլորին նշանաբանը ըլլայ.—ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՑԷ՛Ք:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԿՈՒՏԱՆ ԻՐԵՆՑ ԳՈՅՆԸ»

Պոլսոյ «Ճիւմհիւրիէթ» լրագիրը այս խորագրին տակ խօսելով թուրք-պուլկար յարաբերութեանց մասին, կը հրատարակէ Սոֆիայի «Նովօ Վրէմէ» թերթին հետեւեալ գրութիւնը.—

Անկէ առաջ, արտատպեցինք Ճիւմհիւրիէթի մէկ յօդուածին այն հատուածը ուր կ'ըսուէր թէ «Թրակիա պիտի վերաշինուի, բնակչութիւնը եւ հարստութիւնը պիտի աւելցուին, եւ էտիրնէն յաւիտենապէս պիտի մընայ իբրեւ Թրքութեան պատուհանը արեւմուտքի վրայ եւ սուլթան Սէլիմի մզկիթն ալ իբրեւ Թրքութեան յիշատակարանը՝ Եւրոպայի վրայ նայող»:

Աւելորդ է ըսել թէ ինչո՞ւ միայն այդ հատուածը արտատպեցինք: Որովհետեւ այսօր Պուլկարիոյ մէջ կան բազմաթիւ Թրակիացի գաղթականներ որոնք արցունքոտ աչքերով կը նային իրենց հայրենիքին որ աւերակի վերածուած է այսօր: Եւ հոս կը մնան, չկարենալով տեսնել իրենց հայրենիքը եւ մէկ մէկ վարդաստանի վերածել իրենց ամայի պարտէզները:

Մենք միայն այս արտատպումը ըրինք, եւ ոչ թէ մեր կողմէ ոեւէ գրութիւն կատարեցինք: Ճիւմհիւրիէթի այս յօդուածը կը ցուցնէ թէ Թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը այլ եւս սկսած է արտաւորուիլ, եւ ատոր համար ցաւ կը զգանք: Մեր Թուրք բարեկամները պարտաւոր են յարգել երկու երկիրներու բարեկամութիւնը: Անոնք գիտէին թէ Թրակիա-պուլկարական նահանգ մըն է որ այսօր կը հեծէ Թրքական գերութեան տակ: Եւ Թրակիա, զրկուած իր մաքուր, արթուն եւ աշխատասէր պուլկար բնակիչներէն, Թրքական աւերակ նահանգի մը վերածուած է այսօր: Ճիւմհիւրիէթ ինչո՞ւ կը բարկանայ, երբ Թրակիոյ ապագայի մասին իր ըսածներուն արձագանգը կը լսուի հոս:

Այսօր Թրակիա բերդի մը կը վերածուի: Էտիրնէն կ'ամրացուի, Թրակիոյ օտար տարրերը կը հեռացուին եւ Թրակիան կը վերածուի Թրքական բոյնի մը: Հիւսիսային սահմանն ալ կ'ամրացուի: Անցեալները, պուլկար լրագրող մը որ Աթէնքէն Սոֆիա կը ճամբորդէր մասնաւոր անցագրով, կ'ուզէ էտիրնէ մնալ եւ հանդչիլ քիչ մը: Գարա Աղաճի Թուրք գին. հրամանատարը շատ խիստ ընթացք մը կը ցուցնէ, հրամայելով շարունակել ճամբան: Ասիկա իրողութիւն է եւ մենք մեր արտաքին նախարարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք:

Թուրքիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները բարեկամական են, եւ ամբողջ պուլկար ազգը անկեղծ զգացումներ ունի նոր Թուրքիոյ եւ անոր նախագահին հանդէպ: Բայց կը տեսնենք որ նորէն ամրացում կը կատարուի, հակառակ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի այն յայտարարութեան թէ «ինչո՞ւ պիտի ամրացնենք էտիրնէն, երբ այնքան լաւ բարեկամ ենք»: Մեզի հանդէպ ցոյց տրուած այս անվստահութիւնը կը զարմացնէ եւ կը վրդովէ մեզ: Այս անվստահութիւնը վնասակար չէ՞ Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան համար:

Թող չմոռնան թէ էտիրնէն, Եւրոպայի վրայ նայող Թրքական պատուհանը կրնայ ըլլալ միայն այնքան ատեն, քանի կը պահպանուի Թուրքեւպուլկար բարեկամութիւնը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԱԾՈՒԽ

Ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութիւնը վերջերս սկսած է ուսումնասիրել հայկական հողածուխը կամ կիզահողը (տորֆ), որ մեծ քանակութեամբ կը գտնուի Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ: Այսպէս, Ազրբայի շրջանին մէջ 1933ին քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ տեղւոյն հողածուխի քանակը կը հասնի մինչեւ 600,000 թոն, Սեւանի լճին արեւմտեան ափին վրայ՝ Բասարգեչարի շըրջանին Գիլլի գիւղին մօտերը կայ 3 միլիոն թոն հողածուխ, Ստեփանաւանի շրջանին մէջ՝ 400,000 թոն, իսկ այլ շրջաններու մէջ, Ախտա, Փաշաքենդէ մօտերը (Էջէկ - Մէյդանէն ոչ շատ հեռու), Ապարանի շրջանը՝ Բըլխերի մօտը, Ղարաքիլիսայի շրջանը՝ Ալաստաֆինկա գետին ուղղութեամբ, Բոզիքենդի եւ Նիկիտինոյի արանքը, Լէնինականի մօտ երեւան հանուած է մեծ քանակութեամբ հողածուխ:

Հայաստանի հողածուխը որակով պակաս արժէք ունի, սակայն իբրեւ վառելանիւթ՝ շատ վար չի մնար: Իր գոլորձակութեամբ բարձր է փայտէն: Եթէ վառելափայտը կուտայ 2,800 գոլ, Ստեփանաւանի հողածուխը կուտայ 3,500 գոլ, Ազրբայի հողածուխը՝ 2500 գոլ:

Հողածուխի արդիւնաբերութեան համար ձեռնարկուած է մեքենաներ բերելու դուրսէն:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

—·—

ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ԱԲԻԿԵԱՆԻ (ՎԱՐՈՒԺԱՆ) ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(15րդ ՆԻՍՏ, 2 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

Պ. Շերիտըն վկայի աթոռը հրաւիրեց տիկ. Արաքսի Աբիկեանը, որ դուրսը կը սպասէր, ինչպէս կանոն է դեռ վկայութիւն չտուած անձերու համար: Ներս գալով երիտասարդ տիկինը առաջնորդուեցաւ դէպի աթոռը եւ օրինական երդումն ընելէ ետք, ըսաւ իր անունը եւ բնակարանի հասցէն: Մաքուր անգլիերէն խօսեցաւ: Միայն երբեմն հարցումը կնճռոտ ըլլալու պարագային դիմեց հայ թարգմանին: Տիկ. Արաքսի Աբիկեան տըւաւ Պ. Շերիտընի հարցումներուն սա պատասխանները, որոնցմով հանդիսացաւ այսօրուան ամենէն կարեւոր եւ ուշագրաւ վկան:

— 1933 դեկտ. 24ին Ս. Խաչ եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

— Այդ օրուան թափօրը կը չահա՞ գրգռե՞ր քեզ:

= Որդիս երգչախումբին կը պատկանի եւ այդ օրուան թափօրին մէջ էր:

— Ո՞ւր նստած էիր:

= Դէպի խորանը նայելով եւ խորանէն սկսելով՝ նստած էի 6 կամ 7րդ նստարանը:

— Նստարանին պատի՞ կողմը թէ անցքին կողմը: = Անցքին եզրը:

— Երբ թափօրը սկսաւ, ի՞նչ ըրիր:

= Ոտքի ելայ:

— Քու լաւագոյն յիշողութեամբդ ըսէ թէ ի՞նչ տեսար թափօրի ատեն:

= Երբ թափօրը սկսաւ եւ երգեցի որդիս եւ տարի դէպի խորանը, որդիս եղաւ, ուստի ելայ նստարանէս տեսնելու որդիս՝ Հայկ Վարուժանը:

— Քանի՞ տարեկան է որդիդ:

= 18 տարեկան է:

— Երբ կռիւը սկսաւ, ո՞ւր գացիր:

= Երբ սկսաւ կռիւը, իսկոյն բռնեցի որդիս եւ տարի դէպի խորանը, որպէսզի մնաս մը չհասնի անոր, յետոյ քովի պահարանը (սենեակ), մատայ աջ կողմը, որպէսզի դուրս ելլենք: Պահարանը դէպի փողոցին առաջնորդող անցքին մէջ (alley) տեսայ ձգուած եկեղեցական շապիկ մը եւ ըստուեր մը (shadow) որ կը փախչէր: Աղջիկ մը վերցուց այդ շապիկը:

— Յետոյ ի՞նչ ըրիր:

= Ինքս դուրս ելայ եւ տուն տարի տղաս:

— Յետոյ վերադարձա՞ր: = Այո:

— Երբ վերադարձար, տեսա՞ր սրբազանը պառկած սենեակին մէջ:

= Այո:

— Գաղտնի ոստիկանները հարցուցի՞ն քեզի թէ ա՞յս է փախած մարդը (Լէյլէկեանը), որ դէպի ափարթմէնթները գացած էր:

= Այո, ըսի թէ այդ մարդը չէր:

— Յետոյ ո՞ւր տեսար Լէյլէկեանը:

= Եկեղեցւոյ դուրսը:

— Քու աջեւեդ նստարանին վրայ կը ծեծէի՞ն մէկը:

= Իմ աջեւս նստարանին մէջ կը ծեծէին գլուխը ճաղատ մէկը եւ «աղտոտ Դաշնակցական» կը գոչէին:

— Ատիկա ո՞ր կողմն էր:

= Դէպի խորանը՝ աջ կողմը:

— Դէմքը տեսա՞ր այդ պահուն:

= Ոչ:

— Գաւիթին մէջ ի՞նչ տեսար:

= Տեսայ դանակը որ թուղթով փաթթուած էր:

— Ուրիշ ո՞վ տեսար:

= Տեսայ Արք.ին թիկնապահ Կորկոտեանը, որուն ձեռքը արձանակ կար, զոր ուզեցի բռնել:

— Այդ ատեն ուրիշ ի՞նչ տեսար:

= Տեսայ որ մարդիկ կը փախչին դէպի ափարթմէնթ մը եւ ուշադրութիւն հրաւիրեցի:

— Ասիկա քու երկրորդ ամուսնութի՞ւնդ է: = Այո:

(Տիկին Արաքսի Աբիկեանի առաջին ամուսինը եղած է արդի հայ գրականութեան ամենէն կարկառուն դէմքերէն ողբացեալ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժան):

—Ո՞վ վերցուց դանակը, Օր. Տաղաւարեա՞նը, որ վկայեց հոս:

= Ոչ, դանակը վերցնողը ուրիշ աղջիկ մըն էր զոր կը ճանչնամ դէմքով:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԻԿ. ԱՐԱՔՍԻ

(Կամաց կը խօսին եւ դժուար կ'իմացուի):

— Պ. Քոհէնը քեզի հարցումներ ըրա՞ւ: = Այո:

— Այդ հարցումներն ընելու ատեն ստենոգրաֆ մը կա՞ր:

= Չեմ յիշեր:

Պ. Քամինսկի կարդաց տիկին Աբիկեանի անունով հարցաքննութեան մը թուղթը, որուն մէջ ըսուած էր ի միջի այլոց թէ Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան տիկնոջ առջեւ բերուած են: Տիկին Արաքսի վճռականօրէն հերքեց այդ պարագան: Հերքեց նաեւ այդ փաստաթղթին մէջ գրուած հարցումներու պատասխանները: Պնդեց թէ այդ կարգի հարցումներ եղած չեն իրեն: Ի վերջոյ տիկ. Աբիկեան պարոն Քամինսկիի դառնալով ըսաւ թէ ինք այսօրուան պէս գիտէ Պ. Քոհէնի իրեն ուղղած հարցումները եւ իր տուած պատասխանները, որոնք հազիւ երեք կամ չորս էին թիւով, ու կարճ: Եւ կրկնեց այդ հարցումները:

Պ. Քամինսկի ճարահատ, հարցուց.

— Լաւ, եթէ քեզի չհարցուց Պ. Քոհէնը, ինչո՞ւ դուն իրեն չըսիր քու տեսածներուդ մասին:

= Խօսեցայ այդ մասին, բայց հոն գտնուող Վարդան Տիրատ, Պ. Քոհէնին ըսաւ. «Այս տիկինը չահեկան չէ — She is not interesting:

— Դուն չըսի՞ր իբր կարեւոր բաներ դանակին ուր գտնուիլը, ստուերի մը (shadow) անցնիլը եւ մարդու մը ծեծուիլը:

= Ըսի, բայց Վարդան Տիրատ արգելք հանդիսացաւ:

Պ. Դատախազը քանիցս տիկին Աբիկեանի ուղղեց խօսքը իբր «մոացի եւ կրթուած տիկնոջ» մը, բայց տիկին Աբիկեան միշտ եւ անդադար պնդեց թէ Պ. Քոհէնի կողմէ իրեն վերագրուած հարցումները հիմ չունէին եւ իրապէս իրեն ուղղուած չէին:

Պ. Քամինսկի պահ մը ստրնեղած՝ նստաւ տեղը:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՏԻԿ. ԱՐԱՔՍԻ

Պ. Շերիտըն ուղեց եւ ստացաւ տիկին Աբիկեանի քննութեան թուղթը եւ նայելով վրան Ատեանին ներկայացուց զայն իբր վկայութիւն (evidence):

Պ. Քամինսկի առարկեց թէ ի՞նչպէս կառավարական կամ դատախազ կողմին պատկանող այդ փաստաթուղթը իբր վկայութիւն կը ներկայացուի պաշտպան կողմէն: Դատաւոր Քորիկըն Դատախազին դառնալով՝ «կ'առարկե՞ս այդ քայլին դէմ ոչ»: Քամինսկի՝ թէ «առարկութիւն չունիմ»: Պատշաճ արձանագրութիւնը կատարել տալէ ետք Պ. Շերիտըն առ Տիկին Արաքսի.

— Գիտե՞ս թէ քու քննութիւնդ 1933 դեկտեմբեր 24ի կէսօրէն ետք ո՞ր ժամին եղած է:

= Ժամը չեմ յիշեր, ժամացոյցի չնայեցայ:

— Տիկին Աբիկեանի այս փաստաթուղթին վրայ գրուած է թէ 1933 դեկտեմբեր 24ին կէսօրէ ետք ժամը 5.10 անց քեզ հարցաքններ եւ ճիշդ ժամը 5.11ին այսինքն մէկ վայրկեան ետք վերջացուցեր են:

= Չեմ յիշեր ժամը, միայն գիտեմ որ քանի մը հարցում ըրին եւ վերջացուցին:

— Դուն յուզուա՞ծ էիր այդ օրը (դատաւորը կ'առարկէ «յուզուած» բառին համար. Պ. Շերիտըն կը յայտնէ դատաւորին թէ պաշտպան կողմը տասը առ հարիւր կը չեղի քննութեան եւ հարցաքննութեան ընդունուած կանոններէն, մինչ դատախազ կողմը կը կատարէ այդ չեղումը 90 առ հարիւր, իսկ դատաւորը միշտ դիտողութիւն կ'ընէ պաշտպան կողմին):

— Տիկին Աբիկեան, դուն յուզուած չէի՞ր այդ օրը:

= Ո՞ր մարդկային էակը պիտի չյուզուէր սպանութեան մը առջեւ:

— Դեկտեմբեր 24ի կէսօրէ ետք ժամը 5.10ի եւ 5.11ի միջեւ անցքին ստուերի մասին չհարցուցի՞ն քեզի ոստիկանատան մէջ:

= Ոչ: — Այդ միջոցին 5 — 6 հարցում ըրի՞ն: = Ոչ:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԻԿ. ԱՐԱՔՍԻ

— Եկեղեցիին մէջ չհասկցա՞ր թէ լուրջ բան մը պատահած է:

= Կռիւ կար:

— Ըսի՞ր թէ մարդու մը ստուերը տեսար որ կ'երթար անցքէն:

= Այո:

— Ի՞նչ կ'ընէր այդ ստուերը:

= Տեսայ որ շապիկը ձգեր կը հեռանար:

— Մարդու ստուեր ըլլալը գիտցա՞ր: = Այո, գիտցայ:

— Ինչո՞ւ այդ բոլորը չըսիր ոստիկանատան մէջ երբ քաղաքցի:

= Ես գացի իմ պարտքս կատարելու իբր քաղաքացի, բայց արգիլուեցայ Վարդան Տիրատէն:

Պ. ԺԻՐԱՅՐ ԱԲԻԿԵԱՆԻ ՑՆՑՈՂ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(16րդ ՆԻՍՏ)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 3 յուլիս.— Տաքութենէն ճշմարիտ փուռի մը վերածուած Նիւ Եորք քաղաքի Ճէնըրըլ Սէշընսի շէնքին թիւ 5 դատասրահին մէջ, ուր 4 շաբաթէ ի վեր տեղի կ'ունենայ Դուրեան արք.ի սպանութեան դատավարութիւնը, այսօր վկայի աթոռը կանչուեցաւ Պ. Ժիրայր Աբիկեան, որուն քննութիւնն ու հարցաքննութիւնը տեւեցին աւելի քան երկու ժամ: Այսքան երկար քննութեան ենթարկուած չէր ցայսօր ոչ մէկ վկայ: Պ. Ժիրայր Աբիկեան համարձակ, սահուն, աներկիւղ եւ անկեղծ չեշտերով, իր ըսածին ու լսածին ամբողջական գիտակցութիւնն ունեցողի մը կեցուածքով տուաւ այնպիսի վկայութիւն մը, որ նշանակելի պիտի մնայ ներկայ դատավարութեան պատմութեան մէջ: Ան ըսաւ թէ ինչպէս կարգ մը մարդիկ ոստիկանատուն գացած էին դեկտեմբեր 24ին եւ 25ին «կուսակցութեան մը դէմ» իրենց վրէժխնդրական ոգիին գոհացում տալու, վկաներու չըսածը ըսել տալու եւ այսպէս մոլորեցնելու արդարութեան հետապնդումները: Պ. Աբիկեան իր աթոռէն սուսերամարտ մը մղեց հարցաքննիչ դատախազին դէմ եւ ամէն պարագայի տակ ինք չէր որ պարտուած կամ վիրաւոր թողուց այդ աթոռը: Իր վկայութիւնը արժեզրկելու համար դատախազին անարդարական բնոյթ կրող հարցումներուն Պ. Ժ. Աբիկեան պատասխանեց բուռն հակազդեցութեամբ մը, երեւան բերելով մոացի մարդու մը կարողութիւնները: Պարոն Քամինսկիի իւրաքանչիւր յարձակումին ան պատասխանեց հակայարձակումով մը, որ նեղը կը դնէր յարձակող կողմը:

Այս օրուան միւս վկաները եղան Տօքթ. Սարգիս Արգարեան, կեանքը տարիներով տեսած ու ապրած անձնաւորութիւն մը, որ հպարտօրէն յայտարարեց թէ 1934 մարտ 28ին յարած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Տօքթ. Արգարեան, որ 20 տարի Նիւ Եորք քաղաքին առողջապահական ճիւղին մէջ ծառայած է, վկայեց թէ երկրորդ անգամ տեսնելուն վկայ Կար. Զատիկեանը, թուղթի վրայ խմացած է անկէ թէ դեկտեմբեր 24ին «եկեղեցիին մէջ բան մը չէ տեսած» Զատիկեան: Տօքթ. Արգարեան նմանապէս հերքեց իրեն վերագրուած այն խօսքը թէ ինք ըսած ըլլայ Յովհ. Անդրէասեանի «պնդէ ծանուցումներու համար 187րդ փողոցի կողմը երթալուդ վրայ»: Տօքթէօրը, ի յաւելումն, լաւ վկայութիւններ տուաւ ամբաստանեալներէն Երկանեանի, Մօզեանի, Սարաֆեանի եւ Անդրէասեանի մասին:

Այսօրուան վերջին վկան եղաւ Պ. Միհրան Ալլահեան, «Պիկ Մայք» անունով ծանօթ, որ վկայեց թէ դեկտեմբեր 24ին եկեղեցի կը գտնուէր եւ իր նստած նստարանին եւեւը տեսած էր Կար. Զատիկեանը, խուչակը աւրուած մարդը, որ երբեք հեռացած չէր իր նստարանէն մինչեւ կռիւը սկսիլը:

Ժամը 10 — 12 անցած Պ. Ժիրայր Աբիկեան վկայի աթոռը կանչուելով Պ. Թոմըս Շերիտընի տուաւ հետեւեալ պատասխանները.

— Պ. Աբիկեան, դուն ամուսինը չե՞ս վերջին անգամ վկայութիւն տըւող Տիկին Արաքսի Աբիկեանի:

= Այո:

— Հիմա բարձր խօսէ, որպէս զի ամէնէն հեռու նստած երդուեալն անգամ կարենայ լսել քեզ:

= Շատ լաւ:

— Քաղաքացի ե՞ս: = Այո:

— Ի՞նչ գործով կը զբաղիս:

= Արտածումի գործով:

— Ո՞ւր է քու օֆիսդ:

= 242 Սաութ Սթ., Նիւ Եորք:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր այս գործին մէջ ես: = 1925էն ի վեր:

— Քիչ մը աւելի բարձր խօսէ:

= Լաւ:

— 1933 դեկտեմբեր 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցի՞ն էիր: = Ոչ:

— Ո՞ւր էիր: = Տունն էի:

— Ձեր տունը որքա՞ն հեռու է այդ եկեղեցիէն: = Երկու պլաք:

— Ո՞վ լուր բերաւ եկեղեցիի կռիւի մասին:

= Կինս բերաւ լուրը. այն պահուն բաղնիքն էի: Ելայ: Կինս առաջ գնաց: Ես ալ ետեւէն գացի:

— Ո՞ւր գացիր:

= Եկեղեցի գացի:

— Կնոջդ հետ խօսակցութիւն ունեցա՞ր:

= Այո. կինս ըսաւ թէ Առաջնորդը զարկին:

— Դուն ի՞նչ ըրիր:

= Անմիջապէս ածիլուեցայ եւ յուզուած վիճակի մէջ գացի եկեղեցւոյ առջեւ:

— Ո՞վ տեսար հոն:

= Նախ տեսայ տղաս, որուն ըսի երթալ ոստիկանատուն եւ ըսել գիտցածը:

— Ուրիշ ի՞նչ ըրիր:

= Երկու փողոցին ծայրերը խումբեր կեցած էին, անոնց մօտեցայ հարցնելու թէ ինչ պատահած էր. տեսայ որ կարեւոր ակնատեսներ կային անոնց մէջ գործուած մարդասպանութեան առթիւ: Անոնց մէջ կար Գաբիկեանը եւ կինը: Ուրիշ խումբերու մէջ տեսայ զանազան ծանօթ մարդիկ:

— Յետոյ ի՞նչ ըրիր:

= Իսկոյն գացի ոստիկանատուն եւ ըսի 183րդ փողոցի ոստիկանապետին թէ վկաներ կան եկեղեցիին առջեւ եւ պէտք է զանոնք կանչել ոստիկանատուն:

— Ոստիկանապետն ի՞նչ ըրաւ:

= Ինծի տուաւ երկու գաղտնի ոստիկան եւ եկանք եկեղեցիին առջեւ, բայց մարդիկ փոխեցին իրենց խօսքերը եւ ոչ ոք կրցանք տանիլ ոստիկանատուն իբր վկայ: Անկէ ետք մընացի ոստիկանատուն:

— Ի՞նչ տեսար ոստիկանատան մէջ, կը հաճի՞ս ըսել:

= Ոստիկանատան մէջ տեսայ եկեղեցւոյ հոգաբարձուները, թաղականները եւայլն:

— Կրնա՞ս յիշել անուններ:

= Այո. Տէմիրճեան, Մաւեան, Մաղաքեան եւ ուրիշներ, զորս կը ճանչնամ դէմքով:

— Հոն տեսա՞ր Կարապետ (Կարօ) Զատիկեանը: = Այո:

— Կը ճանչնայի՞ր զինքը առաջուց:

= Ոչ: — Ի՞նչ կ'ընէր:

= Զարմանալի յուզուած էր, արի կեցուածք ունէր եւ ամէն բան ըսելու պատրաստ էր:

— Երբ ոստիկանատուն գացիք՝ ժամը քանի՞ն էր:

= 12.15ի մօտերը:

— Ի՞նչ ըրիր Զատիկեանի հետ:

= Ոչ ոք կարեւորութիւն կուտար իրեն, ես ալ տեսնելով որ անկարող է խօսելու եւ բան մը կ'ուզէ ըսել՝ մատիտս իրեն տուի եւ իր ըսելիքները գրեց:

— Ի՞նչ գրեց:

= Գրելով կ'ըսէր թէ եկեղեցիին մէջ ուրիշ կասկածելի մարդիկ ալ կային, որոնց հետ կռիւ ըրաւ, բայց ձեռքէն փախցուց զանոնք, թէ կը ճանչնայ այդ փախչողները եւ կ'ուզէ որ բռնուին:

— Զատիկեանի այդ յայտարարութիւնները ի՞նչ ըրիր:

= Այդ յայտարարութիւնները փոխանցեցի լէֆթընըթ (տեղակալ), Տօնէլլի եւ ուրիշներու, որոնք յետոյ զինքը տարին Պ. Քոհէնին քով:

— Դուն իրեն հետ էի՞ր:

= Այո. հարցումները Վարդան Տիրատը կ'ընէր իրեն եւ ինքը՝ Զատիկեան կը գրէր պատասխանները թղթի վրայ. այդ թուղթը ինծի կուտար, ես ալ՝ Տիրատին:

— Կը յիշե՞ս թէ ի՞նչ հարցում ըրաւ Պ. Քոհէնը Զատիկեանին:

= Այո. երկու ամբաստանեալները բերաւ հոն եւ հարցուց. «այս մարդիկը՞ն էին որոնց հետ կռիւ ըրի՞ր (Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան)»: «Այո», պատասխանեց Զատիկեան: «Ի՞նչ կ'ընէին այս մարդիկը» հարցուց Պ. Քոհէն: «Արքեպիսկոպոսին շուրջն էին», պատասխանեց Զատիկեան եւ աւելցուց. «Ուրիշ մարդիկ ալ կային, բայց փախցուցի»: Պ. Քոհէն հարցուց. «Դանակ տեսա՞ր Լէյլէկեանի ձեռքը»: Անմիջապէս որ այս հարցումը եղաւ, Զատիկեան ձեռքի շարժումով եւ կոկորդէն ձայն մը հանելով ժխտական պատասխանեց: Յետոյ ես ինքս իրեն տուի մատիտը եւ թուղթին վրայ գրեց՝ «ոչ»: Վարդան Տիրատ ալ թարգմանեց այս պատասխանը:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այդ օրը Զատիկեանի վկայութեան մէջ ըսուած է թէ վկային դանակի հարցում եղած չէ:

= Սխալ է, այդ հարցումը եղաւ եւ վկան որոշ կերպով պատասխանեց՝ «ոչ», նախ ձեռքով եւ յետոյ գրաւոր:

— Ի՞նչպէ՞ս նստած էր Տիրատը Պ. Քոհէնի յարաբերութեամբ:

= Պ. Քոհէն նստած էր եւ քովընտի նստած էր Վարդան Տիրատը աթոռի վրայ, իսկ ես ոտքի կեցած էի վկային քով. վկան նստած էր:

— Ի՞նչ կ'ընէր Վարդան Տիրատ:

= Իմ տպաւորութիւնս այն էր թէ...

— Տպաւորութիւններ չենք ուզեր, այլ փաստեր, ըսէ փաստեր:

= Տեսայ քանի մը անգամ որ Վարդան Տիրատ Պ. Քոհէնի ականջէն վար հարցումներ կ'առաջարկէր, այս հարցումները ինք կանխաւ կը պատրաստէր թուղթի եւ յետոյ կ'ըսէր անոր ականջին ի վար:

— Իմացա՞ր ո՛վ եւ է հարցում:

(Շար.)

Թիւը յարձակողական միտում չունի որեւէ ազգի դէմ», եւ դիտել կուտայ թէ «առ հասարակ Մ. Նահանգներու օդանաւային ուժը առաջին տեղը կը բռնէ աշխարհի մէջ, իսկ առեւտրական տեսակէտով գերազանց է»։ Ծովային օդանաւորդութիւնը աւելի զօրաւոր է քան ուրիշ որ եւ է պետութեան ուժը։

⁂ Նախագահ Րուզվէլթ ճառ մը խօսելով յածանաւի մը մէջ, խօսքը ուղղեց նաւաստիներուն եւ յայտարարեց թէ Մ. Նահանգներու նաւատորմիղը չորս տարիէն պիտի հասնի դաշնագիրներով արտօնուած առաւելագոյն չափին։ «Ժամանակ չպիտի կորսնցնենք, յառաջ տանելու համար նոր մարտանաւերու շինութեանց ծրագիրը»։

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ Թիւը, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— Յ. Զաւրեան, «Սայեաթ Նովա».— Զօր. Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— Ա. Խոնդկարեան, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— Սամսոն, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրոֆ. Զ. Աւալով, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— ԱՆՑԵԱԼԻՑ (Յ. Քրգօյեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայայեան եւ Սիպիլ).— Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած, Վ. Եպ. Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, Թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine):

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ Թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։

Տարեկան 12 Թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.։

Բաժնեգին, յօդուած եւ Թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»
ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք. փոստի ծախքով, միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 Ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք
Դիմել.— H. Zartarian. 126, Ave. Simon Bolivar. Paris (19):
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000	Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000	Ֆաքթիւր »	50 »
1000	Առեւտրական քարտ	40 »
1000	Պահարան, ճերմակ	40 »
100	Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000	Թռուցիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ.ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին։ Շաբունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32,Avenue des Gobelins սրճարանի վերնայարկը։
Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)
29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Նախագահութեամբ՝ **ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆԻ**
Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ։
Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը եւ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ
Դիւրամատչելի ՊԻՒՖԷ եւ պաղ խմիչքներ։

Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը։ Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողկառուտներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անձրեւի պատճառաւ կէս մնացած ըլլալով՝ յետաձգուած առաջիկայ կիրակիի։ Մուտքը՝ ազատ է։

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած՝ «Հայ կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային» ընկերութեան Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ։
Օգոս. 1ին, ՄԱԼԻՍԱՑԻ գեղատեսիլ անտառին մէջ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Կը նախագահէ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
Կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Խմբերգ փոքրիկներու կողմէ, մեներգ, արտասանութիւն։
Ուղերձ վարչութեան կողմէ։
Դաշտին վրայ որ եւ է վաճառում արգիլուած է։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պիւֆէ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ եւ ինքնատիպ կարուհի մը որ կարենայ première mainի դեր կատարել կանանց confectionի աշխատանոցի մէջ։
Դիմել նամակաւ ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ

Քաղաքական կազմակերպութիւններու, հայրենակցական միութիւններու, Թէյասեղաններու, խնջոյքներու, հարսնիքներու, Նշանտուքներու եւայլնի համար։ Սրահը կը տրամադրուի ամէն օր ուզուած ժամուն (ցերեկ եւ գիշեր), ոչ մէկ արգելք Թաղին ոստիկանութեան կողմէ։ Դիմել՝ Պ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆի, 14, Rue François Garcin, Lyon.

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱՄՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor ափսեներու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէվներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼի նոյնութեամբ նօթագրած եմ։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ
Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni. chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

Տպարան "ԱՐԱՔՍ„
Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ
70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON
մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ

Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ դիմելէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԽԻՍՏ ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի։

Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ - Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ընդհանուր գործակալութիւնը, այս առիթով ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք բոլոր հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ Թատերական։

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝
ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ
Փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով։ Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ։
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կարող եւ վարժ մօտէլիսթ մը (այր կամ կին)։ Ստիպողաբար դիմել՝ DARONIANի, 2. rue St. Philippe. Մէթրօ՝ Sentièr.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։

143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան՝ ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52.73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

FILMS RECOMMANDÉS

ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՈՒՐԲԱԹ 20էն
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ

MARIGNAN.. Poliche (Marie Bell, Constant Remy).
MARIVAUX... Le Scandale (Gaby Morlay, Henry Rollan).
MOULIN ROUGE... Le Train de 8 h. 47 Bach, Fernandel).
IMPERIAL... L'Heure Joyeuse Le «Mickey».
OMNIA CINE INFORMATION... Actualités Mondiales — Consecration Episcopale.
VICTOR HUGO.— Le Baiser devant le miroir (version originale s.t.f.)
ROYAL.— Cloture annuelle.
BARBES.— Le roi des Resquilleurs —Enlevez - moi.
BELLEVILLE.— Le champion du régiment — L'Heritier du bal Tabarin.
CAPITOL.— La 40 chevaux du roi — L'Amazone et son mari.
DEMOURS.— La 40 chevaux du roi — L'Amazon et son mari.
EXCELSIOR.— Cloture annuelle.
FEERIQUE.— Tire au flanc — N'Epouse pas ta fille.
LECOURBE.— L'Ane de Buridan — Au nom de la loi.
LOUXOR.— La 40 chevaux du roi — Garde moi près de toi.
LUTETIA.— Passionnement — L'Aigle et le Vautour.
LYON.— Poil de carotte — Paris Méditerranée.
MAGIQUE.— Le champion du régiment — Les surprises du divorce.
MAINE.— Il etait une fois — Ciboulette
METROPOLE. — Paris Mediterranée — Pour être aimé.
MONTPARNASSE.— Le champion du régiment — L'Heritier du bal Tabarin
MOZART.— Sa meilleure cliente — Les aventures du roi pausole.
PALAIS DES GLACES.—En bordée—L'Heritier du bal Tabarin.
PATHE ORLEANS.— Le coq du régiment — Trois vies et une corde.
RECAMIER.— Cloture annuelle
ROCHECHOUART.— L'Ane de Buridan — Au nom de la loi.
SAINT CHARLES.— Le champion du régiment — N'Epouse pas ta fille
SAINT MARCEL.— La 40 chevaux du roi — L'Amazone et son mari
SELECT.— La chatelaine du Liban — Coquette et sa mére

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ANIERES.— Pécheur d'Islande —La fortune vient en dormant
CASINO DE CLICHY.— Pecheur d'Islande — La fortune vient en dormant
COLOMBES.— Poil de carotte — La fleur d'oranger
KURSAAL AUBERVILLIERS.— Pêcheur d'Islande — La fortune vient en dormant
KURSAAL BOULOGNE.— Bach millionnaire — Sang Viennois
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne) Pecheur d'Islande — La fortune vient en dormant

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Ոստիկան մը բերաւ այս պահարանը, Պ. Ճէնիսըն, ըսաւ կինը. խնդրեց որ ձեզի յանձնեմ զայն անմիջապէս։

Ճէնիսըն նամակին նայեցաւ եւ գլուխը խորախորհուրդ բարձրացուց։

— Այո, Տիկին Քէնպի, այս. դիտնութիւն պիտի կատարուի վաղ առտու եւ ամէնէն գլխաւոր վկան ես եմ կարծեմ, երէկ գիշերուան մարդուն համար է, ձեզի ըսի արդէն...

— Այո ըսիք, Պ. Ճէնիսըն, ըսաւ տանտիրուհին. սիրտս Թունդ ելաւ... Խեղճ մարդը մայթին վրայ մեռնի ու մենք մեր տաքուկ անկողիններուն մէջ պառկինք... ի՜նչ պիտի ըլլայ արդիւնքը...

Ճէնիսըն ի՛նչ գիտնար արդիւնքը. մռայլ ու հանդիսաւոր շարժումով մը գլուխը թօթվեց ու ճաշարան մտաւ. մէկ բան վստահօրէն գիտէր սակայն — յաջորդ օրը ազատ պիտի ըլլար ու գործի չպիտի երթար։ Քննութիւնը պիտի տեւէր քանի մը ժամ։ Ամէն պարագայի մէջ, պաշտօնական հրաւէր ստացած էր եւ բնականաբար պիտի բացակայէր իր ամենօրեայ աշխատանքէն։

Զարմանալի ուրախ էր երբ դրասեղանին առջեւ նստած նամակ մը կը խմբագրէր իր տնօրէնին՝ յայտնելու համար թէ ինչ պատճառով գրասենեակ չպիտի գար յաջորդ օրը։ Այդ իրիկունը Ճէնիսըն փոխանակ բանաստեղծութիւն գրելու, փորձ ըրաւ թէ ինչպէս պիտի տայ իր վկայութիւնը. հայելիին դիմացը անցաւ եւ նստաւ այնպէս ինչպէս պիտի նստէր դատարանին մէջ։

Յաջորդ առտուն երկար ժամանակ վատնեց իր արդուզարդին համար ու երբ դատարան հասաւ որոշեալ ժամէն տասնըհինգ վայրկեան կանուխ, գըժգոհ մնաց տեսնելով որ միւս հրաւիրեալները փոխանակ նոր հագուստներ հագնելու, եկած էին իրենց ամենօրեայ տարազով։ Ամէն ինչ Թափթփած ու մռայլ էր այնտեղ։

Ճէնիսըն առաջին անգամն էր որ կը մտնէր հարցաքննիչ դատաւորի մը առեանը։ Ոչ մէկ մասնաւոր տպաւորութիւն չըրեց։

Դատաւորը գործնական ջիղ ունեցող մարդու մը կը նմանէր։ Երդուեալները՝ տասներկու բարի ու խելօք մարդիկ, իմաստուն արտայայտութիւն չունէին։ Ոստիկանները, օրէնքի ներկայացուցիչները, լրագրողներն ու ժողովուրդը շատ հասարակ ու սովորական մարդոց տպաւորութիւն կը ներշնչէին. մէկ խօսքով «գործի» համար սարքուած հաւաքոյթ մըն էր եւ բոլորովին զուրկ՝ Ճէնիսընի փնտռած խորհրդաւորութենէն։

Հարցաքննութեան սկիզբի մասը շատ անհամ անցաւ, որովհետեւ ինչ որ ըսուեցաւ այնտեղ, արդէն իսկ յայտնի էր Ճէնիսընին։ Օրինակ Պրէտմօրի պատմութիւնը զոր ամբողջութեամբ գիտէր։ Մարդը՝ կրկնեց Ալֆրէտ Ճէքինի ինքնութեան մասին իր գիտցածները։

Նոյնիսկ Ճէնիսընի վկայութիւնը անհամ ու տափակ էր. իր յուսացածին պէս չէր. անիկա կ'ուզէր դղրդագին տպաւորութիւն մը ստեղծել դատարանին մէջ, մինչդեռ հիմա չոր ու ցամաք պատասխաններ կուտար՝ հաստատական կամ ժխտական, ոչ մէկ ցնցում, ոչ մէկ իրարանցում։

Ճէնիսըն տեսաւ որ երբ ինք՝ գլխաւոր վկան, կը պատասխանէր հարցաքննիչ դատաւորին հարցումներուն, ներկայ լրագրողներէն ոմանք բաներ մը կը փսփսային ու կը ծիծաղէին։ Մէկ խօսքով հարցաքննութիւնը շատ անհամ ու ամուլ էր։

Բայց Ճէնիսըն անգամ մը եւս աչքի զարկաւ ներկայ բազմութեան մէջ եւ զգաց որ իր շուրջինները խոր քունէ մը կ'արթննային, երբ վկաներու աթոռին վրայ անցաւ ոստիկանութեան վիրաբոյժը։

Ճէնիսըն ուշադրութեամբ գիտած էր այդ պաշտօնատարը Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան գիշերը եւ հաւատացած էր որ անիկա դէպքին մասին գիտէր այնքան բան որքան ինքը։

Տղան մէկ բան միայն չէր գիտեր. չէր գիտեր թէ մեռելատան հաջճեպ քննութենէն ետքը դիւղննութիւն կատարուած էր, բոլորին ծանօթ էր այդ պարագան՝ հարցաքննիչ դատաւորին, երդուեալներուն, լրագրողներուն եւ օրէնքի մարդոց։

Երկու վայրկեան վերջ Ճէնիսըն ապշած մնաց, երբ դատաւորին յանկարծական մէկ հարցումին նոյնքան յանկարծական պատասխան մը տուաւ վիրաբոյժը։

— Հիմա գանք յետ – մահու կատարուած քննութեան արդիւնքին, ըսաւ դատաւորը. մահուան պատճառներուն մասին կարծիք մը ունի՞ք...

— Այո. հաստատ կերպով համոզուած եմ որ անիկա Թունաւորուած էր։

Դատաւորը երդուեալներուն նայեցաւ. այս վերջինները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին վիրաբոյժին։

— Թունաւորուա՞ծ, կրկնեց դատաւորը. ի՞նչ տեսակ Թոյնով...

— Ձեզ կրնար ճշդել, ատիկա մասնագէտներուն գործն է. արդէն հրաւէր եղած է իրենց. բայց ես համոզուած եմ որ անիկա Թունաւորուած էր։

— Ձեր խօսքերէն կը հասկցուի թէ իրաւունք չունիք ճշդելու Թոյնին տեսակը, այնպէս չէ՞...

— Կրնամ սաչափը ըսել որ մարդը վարակուած էր այն տեսակ Թոյնով մը որուն յատկութիւնները մասին ես, կամ ինծի նման շատ ուրիշ բժիշկներ, մասնագիտական գիտութիւններ չունինք։ Հիմնուելով Ճէնիսընի յայտարարութեան վրայ, կը կարծեմ որ Թոյնը գործածուած է հաւանաբար իր մահէն կու երեք ժամ առաջ եւ անիկա ազդեցութիւնը գործած է աշխոյժ արագութեամբ։

— Այսինքն մահը բայլական էր ըսել կ'ուզէք...

— Այդպէս կը կարծեմ։

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ս. Կէմէճեանի, իր փոքրիկ զաւկին Զ. Կէմէճեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 25 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2555 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍԸ ԴՈՒՌ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿ ՀԱՍՑԷԻ

— Ո՞ւր դիմենք, ո՞րն է մեր ազգային իշխանութիւնը, կը հարցնեն, ամէն օր, անճար բանուորներ: Բերանացի թէ գրաւոր:

Ի՞նչ կը նշանակէ «անճար բանուորներ».—

1. Մարդիկ որ աջ ու ձախ ինկած՝ գործ կը փնտռեն եւ չեն գտներ:

2. Ուրիշներ, որ արժանի են գործադրկութեան նպաստի, բայց կը մերժուին, զանազան պատճառներով:

3. Դեռ ուրիշներ, որ յանցանք մը գործած, օրինական թերութեան մը մէջ բռնուած են եւ իրաւունք չունին աշխատելու:

4. Հարիւրաւորներ, որ տարիներէ ի վեր իրենց գլուխը քարին կը զարնեն, անկանոն թուղթերու պատճառով:

5. Վերջապէս աւելի դժբախտներ, որոնք Ֆրանսայէն հեռանալու հրաման ստացած են:

Մենք յիշեցինք միայն բացառիկ տագնապները: Այլապէս, կարելի էր երկարել շարքը՝ բանուորական հոգերուն:

Իսկապէս, ո՞ւր դիմեն: Ո՞րն է հասցէն կեդրոնական, իրաւասու իշխանութեան մը, որ զբաղէր այս հոգերով:

Չենք ժխտեր. Փարիզի մէջ կան երկու գրասենեակներ՝ մէկը կազմուած՝ Հ. Հ. Պատուիրակութեան (Քլէպէռ), միւսը՝ Գաղթ. Յանձնաժողովին (Եկեղեցի), որոնք վկայականներ կուտան, դիմումներ կը կատարեն եւ կարելի դիւրութիւնները կ՚ընծայեն: Կան նաեւ իրաւագիտական (անհատական) գրասենեակներ կամ շրջուն միջնորդներ, համեստ կամ շողշողուն հաւատարիքներով:

Դժբախտաբար, այս բոլոր դուռները կամ ձեռքերը դարման չեն կացութեան մը, որ կը բարդանայ մէկ օրէն միւսը:

Ահաւասիկ նորէն շշուկներ կը լսուին օտար բանուորներու արձակման մասին: (Ուրնօ):

Տնտեսական տագնապին թեթեւացումը կամ ծանրացումը սերտ կապ ունի քաղաքական կեանքի ելեւէջներուն հետ:

Արդ, Ֆրանսայի ներքին կեանքը անստուգութեան մատնուած է նորէն:

Թառտիէօ — Շօթան միջադէպը անոր մէկ երեսն է միայն, եւ թերեւս կը հարթուի այսօր—վաղը:

Հարցը այն է որ այս տագնապները պատահական չեն, այլ անւական: Երկրին իշխանութիւնն անգամ կապուած է բացառիկ պարագաներու հետ, եւ անընդհատ խմորումներ տեղի կ՚ունենան:

Եթէ աշխատաւորական տարրերը կը յաւակնին արդարութիւն պահանջել բոլոր բանուորներուն համար, առանց ազգի խտրութեան, աջակողմեան տարրերն ալ յայտնապէս կը տրտնջան օտարներու մրցակցութեան դէմ: Մանաւանդ «Հրեղէն Խաչ»ը քարոզութիւններ կը կատարէ այս ուղղութեամբ:

Բուն բանուորական տագնապին չափ ծանր է օտարականներու, եւ մանաւանդ Ռուսերու եւ Հայերու իրաւական կացութիւնը:

Իրականին մէջ, մէկը հետեւանք է միւսին: Եթէ վիճելի չըլլար մեր իրաւական դիրքը, անշուշտ պատճառներ չպիտի ունենայինք մտատանջուելու:

Ճիշդ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ է կազմակերպուած եւ կեդրոնացեալ աշխատանք: Իսկ այդ գործը կարելի չէ կատարել ներկայ պայմաններով:

Եթէ միայն տարագիր Ռուսերուն հետեւէինք, մեծապէս պիտի թեթեւնային մեր հոգերը:

Անոնք ալ բաժնուած են զանազան հոսանքներու, բայց միաբանաբար կը գործեն այսպիսի հարցերու մէջ: Ունին ազգային կազմակերպութիւն եւ կեդրոնական հասցէ: Ունին յատուկ մարդիկ, օրը օրին հետեւելու եւ հետապնդելու համար:

Եւ յաճախ անոնց դիմումներուն շնորհիւ է որ մենք ալ կ՚օգտուինք, որովհետեւ գրեթէ միեւնոյն կացութեան ենթարկուած են երկու «Հայմաթլօս» բազմութիւնները:

Երբ ինքնապաշտպանութեան ազդանշանը կը հնչեցնենք անդադար, նկատի ունինք նաեւ ա՛յս պարագաները:

Չէ՞ որ, Հայկական Արտասահմանի ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմեն աշխատաւոր բազմութիւնները:

Եթէ կարելի չպիտի ըլլայ հաստատել կեդրոնական հասցէ մը— տեսակ մը Առաջնորդարան — այս հոգերով եւ ուրիշ հանրային խնդիրներով զբաղելու համար, պիտի թելադրէինք որ բանուորները իրենք առանձնէին պատասխանատուութիւնը՝ իրենց գլխուն ճարը նայելու:

Քանի որ «ազգ»ը անճրկած է եւ թմբիրած, ինչո՞ւ բանուորը ինք չխորհի կեդրոնական հասցէի մը մասին: Հոգ չէ թէ միայն իրեն յատուկ ըլլայ:

Կը կարծենք թէ դժուար չէ գտնել իրաւական գետինը՝ այդպիսի կազմակերպութեան մը համար:

Քանի որ չունինք փոքրամասնութեան իրաւունք եւ հոգատարութիւն, օրէնքը միեւնոյն աչքով կը նայի մեր բոլոր օրկաններուն եւ դիմումներուն:

Ամէն տեղ ալ, մեր գործը վարչական իշխանութեան հետ է:

Արդ, Ֆրանսայի յետին գաւառապետը կամ քաղաքապետը հաճութեամբ ընդ առաջ կ՚երթայ ո՛ր եւ է օրինաւոր դիմումի, մանաւանդ երբ մօտէն ծանօթանայ մեր բացառիկ եւ անել կացութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, թելադրութիւն մըն է որ կ՚ընենք:

Աւելի լաւ է ունենալ մէկ հասցէ, քան թէ ափ առնել տասը դուռի առջեւ, ամէն մէկը տարբեր բանալիներով:

Արեւելքի յետին գաղութին մէջ այնքան անճրկած չեն, որքան այս պարագաներուն վրայ:

Եւ չափազանց երկար տեւեց սպասումը:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վերաքննութեան զօրաւոր հիմեր կան

«Սուրհանդակ», որ իբրեւ տեղեկատու կը հրատարակուէր Նիւ Եորքի մէջ, Ղեւոնդ արք. ի սպանութեան դատին առթիւ, իր յուլիս 14ի թիւին մէջ ծանուցանելով երդուեալներուն վճիռը, կը գրէ.—

Դատաւոր Քորիկըն, որ վարած էր դատավարութիւնը, երդուեալներու եզրակացութեան համաձայն, դատապարտութեան վճիռը պիտի հաղորդէ յուլիս 24ին: (Երէկ):

Նոյն օրը, պաշտպան փաստաբան Պ. Թամըս Շերիտըն, դատի վերաքննութեան համար առաջարկ պիտի ներկայացնէ: Այդ պարագային դատը պիտի վերաքննուի բարձրագոյն դատարանի մէջ եւ ամենայն հաւանականութեամբ դատապարտեալներուն պատիժները փոփոխութեան պիտի ենթարկուին:

Պաշտպան փաստաբաններուն հեղինակաւոր կարծիքը այն է, որ դատաւոր Քորիկըն նախապաշարուած էր դատավարութեան սկզբնաւորութենէն մինչեւ աւարտիլը եւ ատոր համար ալ, ան բազմաթիւ թեքնիկ սխալներ գործեց եւ չկրցաւ անաչառութիւն եւ անկողմնակալութիւն ցոյց տալ, ինչ որ կը պահանջուէր դատաւորէ մը:

Պաշտպան փաստաբանը զօրաւոր հիմեր ունի դատի վերաքննութեան պահուն ապացուցանելու թէ դատաւոր Քորիկըն նախապաշարեց նիւթին, իր դէմքի արտայայտութիւններով եւ ակնարկութիւններով: Այս եւ ուրիշ պատճառներով, բացարձակապէս վստահ ենք, որ դատի վերաքննութեան ատեն, վճիռը պիտի փոխուի հիմնապէս:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի իրիկուն սկսան օդանաւային ռազմափորձերը՝ Լոնտոնի վրայ: Հարաւային — արեւելեան կողմէն 180 ռմբաձիգ սաւառնակներ թռան դէպի մայրաքաղաք, հարուածելու համար անոր ամէնէն կենսական մասերը, մինչ նոյնքան օդանաւեր պաշտպանութիւն կը փորձէին աջակցութեամբ լուսարձակներու եւ թնդանօթներու:

Օդանաւային ամենամեծ արշաւն էր այս, փորձելու համար Լոնտոնի պաշտպանութիւնը թշնամի յարձակման մը դէմ:

«Պաշտպանը» սկսաւ ժամը 6ին, իրիկունը: «Թշնամի» ստորաբաժին յառաջապահ օդանաւերը անմիջապէս Լոնտոնի վրայ խոյացան եւ քաղաքին կեդրոնը հասնելով, բաժնուեցան երկու մասի, իւրաքանչիւրը 9 սաւառնակով: Իրենց նպատակակէտն էր Կայս. Քիմիական պալատը, իբրեւ կառավարական կեդրոն: Որ եւ է դիմադրութիւն չեղաւ: Բայց որոտում մը լսուեցաւ եւ մուխի ամպ մը բարձրացաւ, օդանաւերու դէմ ուղղուած ռումբ մը պայթելով: Որոտումները բազմացան, երբ թշնամի օդանաւերը յառաջանալով, կը պատրաստուէին ռմբակոծել Լոնտոնի ամէնէն խոցելի կէտերը: Անոնք սաւառնեցան օդանաւային նախարարութեան վրայ եւ յետոյ անհետացան: Յարձակումը տեւեց 45 վայրկեան: Արդիւնքը նպաստաւոր կը համարուի յարձակողներուն համար:

Ճիշդ այն պահուն որ այս ռազմափորձերը կը կատարուէին, երեսփ. ժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը մերժէր աշխատաւորական երեսփոխաններու պարսաւանքի բանաձեւը՝ ընդդէմ 450 նոր օդանաւերու շինութեան:

Ամէն գիշեր փորձերը պիտի շարունակուին երեք մասերով,— առաջինը եւ վերջինը՝ սրընթաց, իսկ երկրորդը՝ ծանր օդանաւերով որոնք յատկապէս զինուած են գիշերային ռմբակոծութեան համար: Պիտի փորձուին պաշտպանութեան այն բոլոր միջոցները որ անվտանգ են քաղաքացիներու համար: Ռազմափորձերու կը մասնակցին նաեւ բազմաթիւ կամաւորներ: Ժողովուրդի բոլոր խաւերէն կազմուած են հետազօտիչներ, որոնց մէկ մասը կը հետապնդէ «թշնամի» օդանաւերը եւ լուր կուտայ կառավարութեան, մէկ մասը ի հարկին թնդանօթներ եւ հրասանդներ կը գործածէ, ուրիշ մաս մը պաշտպանութեան միջոցներ կը ցուցնէ քաղաքացիներուն: Այս կամաւորները դիրք բռնած են դաշտերու մէջ եւ բլուրներու վրայ եւ կապ եւ պատրաստ՝ հեռախօսով հաղորդակցելու կառավարական ուժերուն:

*** Ֆրանսայի օդանաւային ռազմափորձերը կը սկսին այսօր, չորեքշաբթի, Լիոնի մէջ, լայն տարածութեան մը վրայ: Պիտի մասնակցին նաեւ Կրընոպլի եւ Կափի շրջանները: Արդէն իսկ՝ հրահանգ տրուած է բազմաթիւ գործարանատէրներու՝ որպէսզի պակսեցնեն եւ կարգ մը կէտերու վրայ բոլորովին ծածկեն ելեկտրական լոյսը, յարձակման գիշերը:

Այս առթիւ, համայնավարները թռուցիկներ եւ ազդեր ցրուած են, որպէսզի բանուորները չմասնակցին ռազմափորձերուն: Ազգայնական մամուլը կը պահանջէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել համայնավարներուն եւ ընկերվարականներուն դէմ:

Արդի ռմբաձիգ օդանաւերը կրնան 1000 — 2000 լիպրա ծանրութեամբ ռումբ առնել 300 — 600 մղոն հեռաւորութեամբ, ժամը 150 մղոն արագութեամբ: Արդ, Ֆրանսայի որ եւ է մէկ մասը սահմանագլուխէն 200 մղոն մի այն հեռու է, ուրեմն ամբողջ երկիրը վտանգի տակ է: Իսկ միւս կողմէ, տակաւին չկայ միջազգային պայմանագիր մը՝ քաղաքային բնակչութիւնը օդային ռմբակոծութեան դէմ պաշտպանելու համար: Պատերազմի ատեն ամէնէն աւելի վտանգուած են մեծ քաղաքները, գործարանները եւ երկաթուղիի կայարանները:

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՄԻՋԱԴԷՊԸ ԿԸ... ԹԱՂՈՒԻ

Կիրակի օր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Տիփ Պուրնուի առջեւ (Իզմիր), ի յիշատակ այն անգլիացի սպային որ սպաննուած էր թուրք եզերապահներու կողմէ: Կը մասնակցէին երեք անգլիական մարտանաւեր և թրքական թորփիլահալած մը: Թուրքերը ծաղկեպսակ մը նետեցին ծովը, համաձայն ընկալեալ սովորութեանց:

Մարաջախտ Լիօթէ ծանր հիւանդ

Մարաջախտ Լիօթէ, որ տկար էր ատենէ մը ի վեր, թոքատապի բռնուեցաւ յանկարծ: Վիճակը այնքան ծանր էր որ հաղորդութիւն առաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԳԵՑԷ՛Ք, ՏՂԱՔ

Կարդացի՛, կարդացի՛: Եւ երգելով կանչեցի, եօ՛թն անգամ.

Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
Մեր պապիկը ցնդե՛ր է...

Չէ՞ք հաւատար: Մեր եւայլնապատիւ բանաստեղծը շարունակելի նոր յօդուածով մը դարձեալ սկսաւ վերլուծել հայկական քառը, եւ, այս առթիւ, Հալէպի քահանային սպանութեան մասին գրելով, կուզայ աւել ցնել թէ ոճրագործը... Դաշնակցական է:

Երկու փաստ ունի, շա՛տ զօրաւոր.

1.— Հալէպի քահանային սպանութեան օրերուն Դաշնակցականներուն երեսին վրայ տխրութիւն չէ տեսեր ամենայն *Լըվանթէն*ներու բանաստեղծը:

2.— Խենթերու օրկանը այդպէս է գրեր, (չեմ ուզեր անունը տալ այդ թերթին, չուզելով *րէքլամ* ընել այդ փախուկներուն):

Զարմանալի ոչինչ կայ,— ռամկավար բոլոր թերթերն ալ թղթակցութիւններ տպեցին այդ սպանութեան առթիւ, քահանային սպանութեան պատճառները որոշակի ցոյց տուին, (մարդասպանն ալ մէջտեղն է), ամենայն *լըվանթէն*ներու բանաստեղծին այցետոմսային թե՛րթն ալ Հալէպէն դրկուած թղթակցութիւնով մը ոճիրին պատմութիւնը մանրամասն գրեց, բայց մեր ծերուկը չի հաւատար իր թերթին գրածին եւ իրենց բարիծաղիկ թղթակիցներուն, այլ կը հաւատայ փախուկի գրածին, պարզ այն պատճառով որ այդ փափուկին գրածը հակադաշնակցական է: Ահա թէ ին՝չո՛ւ, այս երեւոյթին առջեւ, իմ յիշողութեանս մէջ կը սկսի արձագանգել հին երգ մը.

Մեր պապիկը ունէր մի թոռ,
Նա նրան սիրեց:
Թոռնիկ կերաւ պապիկին լոռ,
Նա նրան սպանեց:
Սպանուածին նա թաղեց,
— Մեր պապիկը ցնդե՛ր է...
Մեր պապիկը ունէր մի թոռ,
Նա նրան սիրեց:
Թոռնիկ կերաւ պապիկին լոռ,
Նա նրան սպանեց:
Սպանուածին նա թաղեց,
Քարի վրէն էլ գրեց.—
Մեր պապիկը ունէր մի թոռ,
Նա նրան սպանեց:
Թոռնիկ կերաւ պապիկին լոռ,
Նա նրան սպաննեց:
Սպանուածին նա թաղեց,
Քարի վրէն էլ գրեց.—
Մեր պապիկը...

Չի՛ վերջանար, սիրելի ընթերցող, չի՛ վերջանար: Այսպէս ալ Ռամկավարներուն պատմութիւնը, կամ ամենայն *լըվանթէն*ներու բանաստեղծին ամբաստանութիւնը թէ՝

Դաշնակցութիւնն է որ կը կատարէ բոլո՛ր բոլո՛ր սպանութիւնները:

Ինչէ՞ն գիտէ, մեծանուն *լըվանթէ*նը.—

Վասնզի Դաշնակները չեն... մամայանար, կեղծաւորի պէս չեն լար ողբար, ինչպէս ռամկավար բանաստեղծները, բարեկամ՝ Հայաստանի եւ... Բարեգործականի, Հօկին ու... բանկային:

Ի՞նչ կը մնայ մեզի ընել, այսպիսի ամբաստանութիւններու առթիւ.

— Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
— Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
— Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,
— Մեր պապիկը ցնդե՛ր է,

ԱՐԱԶ

Լեհաստանի առեղի ողողումները

Վերջին լուրերու համաձայն, Վիսթուլա գետին յորդումը կը շարունակուի, սպառնալով նոյնիսկ Լեհաստանի մայրաքաղաքին՝ Վարշաւայի, որ ունի աւելի քան մէկ միլիոն բնակիչ: Շատ մը արուարձաններ ողողուած են արդէն: Նիւթական կորուստը կը հաւասարի Լեհաստանի պետական ելմտացոյցի գրեթէ կէսին: Միայն արջառի կորուստը կը հաշուեն 250 միլիոն տոլար: Միեւնոյն ատեն անձրեւ կը տեղայ ջրհեղեղի պէս, չափազանց դժուարացնելով օգնութեան գործը:

Օգնութեան համար հերոսական ջանքեր կը թափեն լեհ արիները (սկաուտ), ոստիկանները եւ զինուորները, վտանգելով իրենց կեանքը: Աւելի քան 200,000 հոգի անպատսպար կը մնան: Բազմաթիւ մարդոց հետ խեղդուած են նաեւ 40 մանուկներ, մեծ մասով մանչ եւ աղջիկ հովիւներ որոնք յանկարծակիի եկած էին արեւմտեան Կալիցիոյ լեռներուն մէջ: Վարչապետը անձամբ գնաց աղէտեալ վայրերը, եւ վերադարձին հաղորդեց թէ 50,000 բնտանիքներ զրկուած են ապրուստի միջոցներէ: Հունձքերը եւ անասունները փճացած են հարիւրաւոր քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ: Վարչապետը հանգանակութիւն բացաւ 5000 զլոթիով (1000 տոլար), իսկ կառավարութիւնը 100,000 տոլար յատկացուց անմիջական օգնութեան համար: Մորաթորիոմ հռչակուած է գիւղական շրջաններու մէջ:

Միեւնոյն ատեն անծանօթ համաճարակ մը ծագած է, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԱԼ ՃԱՆՉՑԱՒ Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պուլկարական կառավարութիւնը հաղորդեց Պ. Լիթվինովի թէ Պուլկարիա որոշած է պաշտօնապէս ճանչնալ խորհրդային իշխանութիւնը եւ թէ մօտերս դիւանագիտական ներկայացուցիչ մը պիտի նշանակուի Մոսկուայի համար:

Վարչապետը եւ օրուան տագնապը

Պ. Տումէրկ Փարիզ վերադարձաւ երէկ եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, տագնապը լուծելու համար: Կէս օրին իր քով կանչեց Պ. Թառտիէօն, յետոյ Պ. Էռիօն, իսկ իրիկուան նախագահեց նախարարական խորհուրդին:

256 հոգի մեռան տաքէն

Տաքը զարհուրելի համեմատութիւններ ստացած է Մ. Նահանգներուն մէջ: Արդէն իսկ արեւահար մեռած են 256 հոգի: Մասնագէտներ կը հաւատան թէ այսպիսի տաք տեսնուած չէր 40 տարիէ ի վեր: Բազմաթիւ անասուններ սատկած են անօթութենէն եւ ծարաւէն, իսկ հունձքերը խանձուած՝ ահագին տարածութեան վրայ: Ջերմաչափը 45 աստիճան կը ցուցնէր յուլիս 21ին: Տեղ տեղ 38էն վար չէ իջած, 32 օրէ ի վեր:

«Թիւ 1 ժողովուրդի թշնամին» սպաննուեցաւ

Շիքակոյի ոստիկանութիւնը վերջապէս յաջողեցաւ գտնել եւ սպաննել նշանաւոր չարագործ մը, Ճօն Տիլինկըր, որ ահ ու սարսափ կը տարածէր ատենէ մը ի վեր:

Տիլինկըր իր դաստակերտին յատուկ սենեակ մը գացած էր երեքշաբթի գիշեր: Նախապէս լուր առնուած ըլլալով, 15 ոստիկաններ դիրք բռնած էին սինէմային առջեւ: Չարագործը կը պատրաստուէր ինքնաշարժ նստելու, երբ ի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ՝

ՓԻԵՐ ԼՈԹԻԻ ՀԵՑՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ...

— oo —

Պատկերազարդ պատմութիւն

Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի բազմանդամ պատուիրակութիւնը, հազիւ ոտք դրած Պոլսոյ քարափը, — հոն կը սկսին անխուսափելի հեռագիրները ու յօղուածները, ուղղուած Ֆրանսա. թերթերուն, եւ մասնաւորաբար պաշտպանողական Le Petit Marseillaisի որ ինչպէս նախորդ յօղուածով գրած էի, ժամանակէ մը ի վեր ինքզինքը նուիրած է Թրքանպաստ քարոզչութեան։

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը դիմաւորելու եւ պատուասիրելու համար կազմուած էր մասնաւոր մարմին մը, գլխաւորութեամբ Պոլսոյ Թուրք Առեւտրական Սենեակի նախագահին, քաղաքապետին, նահանգապետին ներկայացուցիչին, Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսին, եւ Թթու քէմալական ու ամբոխավար «Միլլիյէթ»ի խմբագրին։

Կը կազմակերպեն հազար ու մէկ գիշերները յիշեցնող արեւելեան խրախճանքներ, գինարբուք։ Եւ երեւակայեցէք, որ գաղջ հոգեբանութեամբ հինցած Եւրոպացին, որ բացարձակօրէն անհաղորդ է Արեւելքցիի ներքին ապրումներուն, հոգեբանութեան եւ նիստ ու կացին, ինչպիսի՜ տրամադրութիւններով պիտի բաժնուի այդ գինարբուքի սեղանէն, եւ ինչպիսի՜ գրական երեւոյթներով պիտի կաղապարէ իր մտածումը...

Վարպետ են Համիտի թոռները այս գետնի վրայ։ Տեղ մը, երբ պէտք է ռազմավարութիւն ընել, կը սպառնան իշխանաւորի ամբարտաւանութեամբ։ Ուրիշ տեղ մը, երբ մասնաւորապէս ընեն եղած անորակելի աւերումներն ու արեան խրախճանքները, կ'ուրանան ամենայն չնականութեամբ, մէկ բնող բառ չսրբելով երեսին, «ամօթալի...»։ Իսկ երբ տեղ մըն ալ, պէտք է տրամադրութիւններ ստեղծել, սիրտեր շարժել, եւ հեռաւոր նպատակներ հետապնդել, կը կազմակերպեն գինարբուքի սեղաններ եւ առոր հետ անբաժանելի պորտախաղերու ցուցադրութիւնը, որպէսզի եթէ օտարական հիւրը, գրօսաշրջիկը, իր հոգին խորը կը սնուցանէ բացառական տրամադրութիւններ, խեղդէ զայն գինիի փրփուրներուն, եւ բռնազբօսիկ եւ աժան ժպիտներու հեղեղին մէջ։

Այսպէս էին մեր մէհմէտճիկները երէկ, եւ այսպէս են հիմա։ Միայն այն տարբերութեամբ որ ցուցադրուած այս պատկերազարդ խեղկատակութիւնները աւելի նրբացած են եւ աւելի կատարելագործուած։

×

Ուրեմն, Պոլսոյ Թուրք Առեւտրական Սենեակի մէջ կը հիւրասիրուին Ֆրանսական պատգամաւորութեան անդամները։ Խրախճանքին ներկայ կ'ըլլան Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանը, Ֆրանսական գաղութի անդամները, խուժանավար Թուրք մամուլի ներկայացուցիչները, եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։ Բաժակաճառեր կ'արտասանուին, փառաբանելով Թուրք Ֆրանսական «անքակտելի եւ դարաւոր եղբայրակցութիւնը»։ Եւ բնական է չեն մոռնար անխուսափելի «Կապի փաշային» եւ «ճկուն» դիւանագէտ Ըմէթի կենացը եւս պարպել բաժակներ, տաք–տաք խօսքերով։

Յաջորդ օրը Ֆրանսական գաղութը, գլխաւորութեամբ Ֆրանսական դեսպանին, կը փոխադարձէն եղածը, Թօքաթլեանի շքեղ պանդոկին մէջ։

Հիւրերը առաջնորդութեամբ Թուրք գրողի մը, կ'այցելեն «Եալը Եվի»–ները, Տօլմա Պաղչէի պալատը, Այա Սօֆիայի մզկիթը եւ այլ պատմական վայրեր, յաջորդ օրը մեկնելու համար Էնկիւրի։

Եւ Էնկիւրիի մէջ ալ, նոյն չայլ ցուցադրութիւնները կ'ըլլան։ Գինարբուք, նուագ եւ կեր ու խում։ Փոխադարձ պաշտօնական այցելութիւններ։ Ֆրանսական պատգամաւորութեան նախագահը, Պ. Ֆէլիքս Փրաքս կ'այցելէ վարչապետ Ըմէթին, ելեւմտական գործավարութեան, եւ գովքը կը հիւսէ Ֆրանսական հանրապետութեան դասեր՝ Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան չրջահայեաց եւ կորովի նախագահ Կազի Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի»։

Եւ այս առթիւ, Le Petit Marseillaisի մասնաւոր թղթակիցը, Պ. Լէօն Պանքալ, որ մաս կազմած էր այս պատգամաւորութեան, բառ չի գտներ իր հիացումը արտայայտելու համար։ Ակնարկելով զիրենք առաջնորդող Թուրք գրողին, կարծես անակնկալի եկած, չուարած կը գրէ Պոլսէն ղրկուած թղթակցութեան մը մէջ. «Ֆրանսացիի մը համար շատ յուզիչ է տեսնել Թուրքեր, որոնք ֆրանսերէն կը խօսին, ֆրանսերէն խօսիլ կը սիրեն եւ կը ճանչնան Ֆրանսան»։

Ա՜հ, քաղքենի թղթակից, այս ի՜նչ չայլքրանութիւն, այս ի՜նչ ուշացած հիացում ու գնահատանք։ Ո՞ւր էիք, երբ մենք «արեւմտեան քաղաքակրթութեան ջահակիրներս Արեւելքի մէջ» Ֆրանսական կաղապարին վրայ կը ձեւուորէինք մեր ամբողջ գիրն ու գրականութիւնը, երբ դպրոցներու մէջ տիրական տեղ կը գրաւէր ֆրանսերէնը, երբ անդին ազնւ Մէհմէտճիկը, հարիւրէն իննսունն իրենց գիրերն իսկ չէին ճանչնար։

Ա՜հ, չէ՞ս լսեր, չէ՞ս լսեր անուշ ու սեւ աչքերով հայորդիները, որոնք ձեր թերթին խմբագրատան պատերուն տակ ֆրանսերէն կը ճառողեն։

Սակայն ի՜նչ առաքինութեամբ հոն գային, քաղաքական եւ տնտեսական ի՜նչ թաքուն հաշիւներով, դժուար է ըսել, քանի որ եղած այցելութեան մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

Սակայն, չատ բնորոշ են այն յայտարարութիւնները, զորս ըրաւ Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի նախագահ Պ. Ֆէլիքս Փրաքս, Պոլսէն եւ Էնկիւրիէն վերադարձին, իրեն ներկայացող լրագրողներուն։

Եւ աւելի կարեւորն այն է, որ վեց օր, Պոլսէն Էնկիւրի, Էնկիւրիէն Պոլիս, կատարուած երեւելի եւ բանակցութիւնները, իրենց բոլոր մանրամասնութեամբ, հաղորդուեցան Փարիզ, արտաքին նախարարութեան, նոյն ինքն Պ. Ֆէլիքս Փրաքսի բերնով։

Սակայն մօտիկ ընենք Պ. Լէօն Պանքալը, եւ Ֆէլիքս Փրաքսը, իրենց ճամբորդութեան անմիջական նպատակներուն մասին։

Այսպէս, Le Petit Marseillaisի խմբագրութեան ընդհանուր քարտուղար, Պ. Լէօն Պանքալ, վերադարձէն առաջ, Պոլսէն երկար թղթակցութիւն մը ղրկած էր այս ճամբորդութեան անմիջական նպատակներուն եւ հեռանկարներու մասին։ Ցապաւելով բոլոր քաղաքական արտայայտութիւններն եւ ուշացած հիացումները, կ'ամփոփեմ իր միտքերը։

Պարզելէ յետոյ երկու երկիրներու միջեւ յառաջ եկած առեւտրական պաղութիւնը եւ անոր հետեւանքները, վեր կը հանէ Առեւտրական Սենեակի պատգամաւորութեան Պոլիս եւ Էնկիւրի տարած աշխատանքին կարեւորութիւնը, եւ կարգ մը սրտայոյզ թեյադրութիւններէ վերջ, հետեւեալ գուրգուրալից յայտնութիւնները կ'ընէ.

«Թուրքիոյ դէմ տնտեսական պատերազմ յայտարարելու չէ։ Մեր մինչայժմեան բռնած ընթացքը շիտկէ շիտակ հոն կը տանի մեզ»։

«Թուրքիոյ մէջ Ֆրանսայի դիրքը ճշդուած է աւելի քան երբեք։ Զայն ճշդած են պատմութիւնը, մշակոյթը, բարեկամութիւնը»։

«Ֆրանսացիի մը համար, շատ ու շատ յուզիչ է տեսնել Թուրքեր, որոնք ֆրանսերէն կը խօսին, Ֆրանսացիները կը սիրեն, եւ Ֆրանսան կը ճանչնան։

Նոյն իսկ Ֆրանսա չեն եղած, սորված են մեր լեզուն դպրոցներուն մէջ, եւ չեն մոռցած։

Ֆրանսայի համար, բացակայելի երկիր չէ Թուրքիան։

Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակին պատուիրակութիւնը մոռցուց վերջնականօրէն այդ բացակայութիւնը։

Մեր պատուիրակութեան նախագահը, Պ. Ֆէլիքս Փրաքս, իր սիրալիր, չրջահայեաց, եւ տաք խօսքերովը, շատ լաւ եւ մեծ ծառայութիւն մը մատոյց Ֆրանսայի։ Եւ առաւելապէս Մարսէյլ քաղաքի, Թուրքին սրտին խօսող քայլերովը։

Պոլսոյ աղքատներուն համար, Մարսէյլի առեւտրական Սենեակի անունով, կարեւոր գումար մը նուիրեց։ Եւ մէկը Էնկիւրիէն միւսն ալ Պոլսէն երկու աղքատ եւ ուշիմ թուրք տղոց երկ–երկու տարի ուսանելու համար Մարսէյլի առեւտրական բարձրագոյն վարժարանին մէջ, յատկացուց թոշակներ։

Այս ճամբորդութիւնը, ապացոյց մը եղաւ Թուրքերուն համար, թէ Ֆրանսացիները, իրենց սկսած վերաշինական հսկայական գործին հանդէպ անտարբեր չեն եւ կը հետաքրքրուին. նոյն իսկ անոնք պատրաստ են, հաւասարութեան եւ փոխադարձութեան հիմերուն վրայ, ֆրանսական հանրապետութեան եւ իր դուստրին՝ թուրք երիտասարդ հանրապետութեան միջեւ, նոր կապեր հաստատելու։

Սակայն, խեղդելով մեր զգացումները, լսենք նաեւ պատուիրակութեան նախագահ Պ. Ֆէլիքս Փրաքսը.

— «Մեր Թուրքիա ճամբորդութիւնը երկու նպատակով էր. մեր առաջին մտահոգութիւնն էր Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը պատրաստել, եւ երկրորդ առոր զուգընթաց, համակրանքի գետին ստեղծել։

Մեր նպատակն էր նաեւ, երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող թիւրիմացութիւնները հարթել։

Անմիջապէս ըսեմ որ, Պոլիս ըլլայ թէ Էնկիւրի, հանդիպեցանք սիրալիր եւ պատուաւոր արտաքինով, Թուրք վաճառականութեան ներկայացուցիչներուն, եւ անոնց հետ անկեղծօրէն չօչափելով զանազան խնդիրներ, թոյլ տուեցաւ մեզի այլեւայլ կէտեր պարզել անհրաժեշտ յստակութեամբ եւ անկեղծութեամբ։ Կրնամ վստահեցնել ձեզ, որ մեր նշմարած կարգ մը դժուարութիւնները չպիտի կրկնուին։

Բայց կարգադրուելիք ամենամեծ հարցը մեր բաժնեցուցակի (ֆօնթէնժանթըման) չափաւորումն եւ անոր փոխարէն, մեր կարգ մը արտադրութիւններուն վրայ, Թուրքիոյ վրայ դրուած արգելումի հաւասարող մաքսային տուրքին մեղմացումն է։

Այս հարցին չուրջ, Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ, վեց նիստեր ունեցանք, ուր պարզեցի մեր վաճառականներուն ցանկութիւնները։

Շուտով Փարիզ պիտի մեկնիմ արտաքին գործերու եւ Առեւտրական նախարարութիւններու մօտ դիմումներ կատարելու։ Եւ արդէն, այսօր իսկ, անոնց պիտի ղրկեմ մանրամասն տեղեկագիրներ, զորս վեցօրեայ ծովային ճամբորդութեանս ընթացքին պատրաստած եմ։

Թուրքիան լծուած է հիանալի վերակազմութեան մը։ Զայն ղեկավարողը, ինչպէս ամէնուն ալ կարծիքն է, հանճար մըն է։ Զայն չճանչնալ, եւ անոր ծրագրին չօգնել խոշոր սխալ մը պիտի ըլլար։

Առանց Մուսթաֆա Քէմալի որ իր եռանդին եւ կորովին մասնակից ըրաւ իր չուրջինններն ու հայրենակիցները, ի՞նչ պիտի ըլլար այդ երկրին վիճակը։

Այս վերակազմումը իր չօչափելի դժուարութիւնները ունի անշուշտ։ Տնտեսական աղբիւրները այդ երկրին գծած հսկայ ծրագրին չեն համապատասխաներ»։

Բայց անոր կենսատու ուժը կրնանք չափել, երբ կը տեսնենք թէ 20,000 հոգիինց եւ Պոլսէն 15 ժամ հեռաւորութիւն ունեցող գիւղաքաղաք մը, 100,000 հոգիով, պալատներով, լայն պողոտաներով եւ անբացատրելի պարտէզներով, հրաշալի քաղաք մը կը դառնայ։

Թուրքիոյ մեր բարեկամներուն բացատրեցի թէ, քանի որ, այդքան բնական աղբիւրներ գոյութիւն ունին, չատ եւ աւելի խոհեմութիւն պիտի ըլլար, ճիգերը կեդրոնացնել հողին վրայ եւ հողին տակ, փոխանակ իրենց տնտեսութիւնը տկարացնող եւ անոռոչ արտադրութիւններ ունեցող տեղական ճարտարարուեստի զարգացման ուժ տալու։

Բայց այս երեւոյթը, մեր ազգային հպարտութեան ամենամեծ արժանիքներէն մէկն է, կ'ըսեն Թուրքերը ինծի։

Մենք կ'ուզենք ցոյց տալ, կ'ըսեն Թուրքերը, թէ կրնանք մեր պէտքերուն մեծագոյն մասին հասնող ճարտարարուեստական ժողովուրդ մը դառնալ, եւ համաշխարհային շուկային վրայ, մեր ցարդ չճանչցած դիրքերը գրաւել։

Դարերէ ի վեր Պոլսոյ մէջ հաստատուած ֆրանսական գաղութը, այս ձեւափոխութեան մէջ, անձնական չահերու մտավախութիւնը ունի։ Շատ բնական զգացում մըն է, բայց պէտք է նկատի ունենալ որ, այս նոր Թուրքիոյ մէջ, օտար չահեր ալ կան։ Եւ պէտք է որ մենք Թուրքիոյ ժողովուրդին Ֆրանսայի հանդէպ տածած խոր եւ անկեղծ համակրանքին չնորհիւ, դեռ մեր ունեցած նիւթական եւ բարոյական առանցնաշնորհեալ դիրքերը չահինք եւ նոյն իսկ զարգացնենք։

Ահա այս զգացումն է, որ ուզեցինք լաւագոյնս ցոյց տալ»։

Եւ թերթերը, սինակ առ սինակ լեցուցին այս յայտարարութիւնը, իսկ մրցակիցը կոչեց Լը Փըթի Մարսէյէ, եւ իր երեկոյեան տպագրութիւնը՝ Լը Սօլէյ։

Լը Փըթի Մարսէյէ այնքան առաջ գնաց, որ պատկերազարդեց թերթը, Պոլսոյ Միլլիյէթ թերթի կողմէ ղրկուած նկարներով։

Զլրացուցի։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

»»» · «««

Յունիս 16ի նուագահանդէսիս մասին Պ. Ալեմանքի գրած թղթակցութիւնը վիճաբանութեան նիւթ ստեղծեր էր իր եւ Պ. Սուրէն Գալէնտէրեանի միջեւ։

Արուեստագէտի մը անշուշտ անպատշաճ է իր ձեռնարկին պաշտպանութիւնը ստանձնելը, որովհետեւ իր խօսքը բեմին վրայ պէտք է ըլլայ միայն։ Բայց նկատելով որ լուսաբանուելիք կէտերը ընդհանուր բնոյթ ունին եւ կրնան պատշաճիլ բոլոր նուագահանդէս կազմակերպող երգահաններուն, առիթ սեպեցի սոյն գրութեամբ տեսութիւններ պարզելու, որոնցմէ կրնան օգտուիլ նաեւ կարգ մը քննադատներ։

Շեշտեմ որ ամենայետին նպատակն իսկ չունիմ ինքզինքս պաշտպանելու, որուն պէտքը չեմ զգար։ Կ'ուզեմ օգտակար ըլլալ եւ սխալ ըմբռնումները լուսաբանելով սատարել հասարակութեան երաժշտական հասկացողութեան։

Ամփոփ խօսելու համար ճշդեմ Պ. Ալեմանքի եւ իրեն պէս մտածողներու դժգոհութիւն պատճառած հարցերը։

Ա.— Երգահանի մը անցեալ տարուան նուագահանդէսին մէջ նուագած կտորներէն ոմանց կրկնութիւնը այս տարուան նուագահանդէսին մէջ։

Բ.— Իրր առաջին ունկնդրութիւն նուագուած կտորներու թուական անբաւականութիւն։

Գ.— Սխալ գնահատութիւն մասնակցող կարգ մը արուեստագէտներու կարողութեան։

Այս երեք հիմնական հարցերը մանրամասնեմ հիմա։

Պ. Ալեմանք իր մատնանշած առաջին եւ երկրորդ դժգոհութեան մէջտեղ պէտքի իրաւունք ստանայ, հարց կուտայ թէ ես իրր նուագախումբի ղեկավա՞ր նուագահանդէս կը սարքեմ, թէ իբր ստեղծագործող երաժիշտ մը («Յառաջ», յուլիս 6)։ Առաջին պարագային ազատ կը թողու յայտագրի կազմութեան մէջ, իսկ երկրորդ պարագային կ'ուզէ ըլլալ խստապահանջ։

Բացատրութիւն.— Երգահանները առ հասարակ կ'ըլլան նաեւ նուագախումբի ղեկավար, եւ իրենց հնարաւորութեան համաձայն կը կազմակերպեն նուագահանդէս որքան որ կամենան։ Հրապարակ կուգամ անոնց հանգամանքին պէս, իմ կարողութեամբ ամէն համեմատութիւն պահելով։ Albert Doyen, Henri Tomasi, Inghelbrecht, կամ Տիրան Ալէքսանեան երգահան–ղեկավարներ են։ Իրենց կազմած յայտագրին մէջ տեղ ունի իրենց գործերուն քով ուրիշ գործ, իրենց գործերուն թիւը յայտա[...] մէջ որակով և քանակով կախում [...] իրենց տրամադրութիւններէն [...] հնարաւորութիւններէն։ Իմ յայտա[...] գրիս վրայ ըսած չէի թէ իմ գործ[...] րովս նուագահանդէս կուտամ [...] կ'ըսեն Festival, այլ ըսեր էի՝ [...] կան նուագախումբի նուագահանդ[...] Առաջին պարագային իմ բաժնի[...] ւելի պատասխանատու դիրքի [...] պիտի դտնուէի անշուշտ, իսկ եր[...] րորդ պարագային ոեւէ պայման[...] դրութեան տակ չեմ գտնուիր յա[...] տագրի կազմութեան մէջ, եւ այս [...] կզրունքով յառաջիկային արգիլ[...] չէ ինծ նուագահանդէս մը տալ՝ [...] ինծմէ ոչ մէկ կտոր պիտի չգն[...] Հարցը որոշ է եւ փակուած։

Անդրադառնալով անցեալ [...] ունկնդրուած կտորներու կրկնու[...] այս տարի, Պ. Գալէնտէրեան յստա[...] րէն պատասխանած էր «Յառաջ»ի [...] յունիս թիւով։ Եթէ բաւական չէ [...] գած՝ պարզեմ.—

1.— Ունկնդրողներուն կամ Պ. [...] եանքի ճաշակը այնքա՞ն բարձր [...] չուզէ տարի մը առաջ լսուած [...] տորի մը կրկնութիւնը եւ կամ [...] գոյն ըմբռնումի մը համար արդէն [...] տակար չէ՞ այս վերյիշումը, եւ [...] ջապէս նոր ունկնդիրներ չկայի՞ն [...] տարի, որոնց համար նորութի[...] էին անոնք։

2.— Եւ, մենք, հայ երգահաններ[...] երբ կարելիութիւն չունինք ուրի[...] ոխթներով եւ կամ ուրիչ նուագ[...] դէսներու մէջ ալ լսելի ընելու [...] գործերը եւ մեր իսկ միջոցներով [...] միայն որ լսելի պիտի ըլլան անոն[...] մեր չահը չէ՞ պահանջեր որ երկր[...] նուագահանդէսով որ կրկնենք անոն[...] մէ ոմանք, թարմացնելու համար [...] նոնց ունկնդրութիւնը։ Կարծեմ [...] պարզ է։

Անցնիմ հիմա երկրորդ դժգոհ[...] թեան. այն է՝ երբ առաջին ունկ[...] դրութիւն տրուած երկու կտորներ[...] անբաւարարութեան (Իրիկնամուտ[...] Ցայգաթիթեռներու պարը)։

Պ. Ալեմանք իր 6 յուլիսի յօղուա[...] ծին մէջ չհերքեց թէ անոնց նուագ[...] մի պահուն սրահին մէջ չէր. եւ ան[...] ցնեմ որ սրահէն դուրս կը գտնուէր [...] հետեւաբար չէր լսած։

Եւ գտնոք անուանեց «էսքիզ»ներ (ստորագծումը իրն է)։ Հաւանաբար երաժշտութեան մէջ այս բառին [...] մաստն ալ չի գիտեր, եւ գտնոք բ[...] դատութեան դրաւ «գործ»երու հե[...] միչտ այն պատճառաւ որ այս վեր[...] ջինները աւելի երկար են տեւողու[...] թեամբ, բստ որում քննադատին հ[...] մար որակն ու քանակը բնաւ յարաբե[...] րութիւն չունին։ Թող ներուի ինծ [...] դրադառնալ թէ խօսքը Իրիկնա[...] մուտին, Ցայգաթիթեռներու պար[...] եւ ասոնց կարգին հովին համար [...] եւ որոնց յաջողութիւնը կախում [...] միայն իրենց չափաւորեալ տեւողու[...] թենէն։

Օրինակ առնելով Շօփէն ու Վ[...] նէր, առաջինին կտորները անհամե[...] մատօրէն կարճ եւ պարզ են քան եր[...] կրորդինը։ Տարիներու ընթացք[...] սակայն քննադատները չեն որո[...] թէ ո՞րն է մեծ երաժիշտը, երկր[...] ալ գործը մեծ, այլ անբաղդա[...] ըլլալու համար։

Գնահատման այս բաժնին մէջ [...] ցնեմ նաեւ հետեւեալ հիմնական [...] տերը։ Սխալ եւ կողմնակալ [...]

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»» · · «««

ԽՄԲ.— Մեր ընթերցողները ծանօթ են Թուրքիոյ տեղաւորման նոր օրէնքին, որ երեք մասնաւոր շրջաններու կը բաժնէ Թուրքիան, նոր գաղթականներ ընդունելու, ոչ–Թուրքերը տեղափոխելով նօսրացնելու եւ աւելի արագ թրքացնելու առաջադրութեամբ։ Այս օրէնքին գործադրութեան առաջին հետեւանքը եղաւ Թրակիոյ Հրեաներուն եւ Պուլկարներուն տեղահանութիւնը։ Նոյնիսկ վախեր կան Պոլսոյ համար։

Ամէն պարագայի մէջ, օրէնքը ունի բացառիկ նշանակութիւն, եւ անհրաժեշտ կը գտնենք արտատպել նոյնութեամբ, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ։ (Տեղ տեղ ակամայ կը պահենք թրքավարի հայերէնը...)։

Օրէնքը Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ 1934 յունիս 21ին (թիւ 2733).—

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Զետեղման շրջանները

Յօդ. 1.— Թուրքիոյ մէջ Թուրք մշակոյթի (ֆիւլթիւր) յարումի տեսակէտով բնակչութեան նիստուկացը եւ տարածումը (օթուրուշ վէ եաեը–ըշ) այս օրէնքին յարմարցնելով կարգադրելու գործը Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ պատրաստուելիք ծրագրի մը համաձայն՝ յանձնուած է Ներքին գործավարութեան։

Յօդ. 2.— Ներքին գործավարութեան կողմէ պատրաստուելիք եւ Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ վաւերացուելիք քարտէսին համաձայն, Թուրքիա երեք տեսակ չրջաններու կը բաժնուի զետեղման տեսակէտով.

Թիւ 1 ՇՐՋԱՆԸ կը ներկայացնէ այն վայրերը ուր անհրաժեշտ կը համարուի խտացնել Թրքական մշակոյթի տէր բնակչութիւնը։

Թիւ 2 ՇՐՋԱՆԸ կը ներկայացնէ այն վայրերը ուր պիտի փոխադրուին եւ տեղաւորուին Թրքական մշակոյթը իւրացնելու սահմանուած բնակչութիւնը։

Թիւ 3 ՇՐՋԱՆԸ կը ներկայացնէ այն վայրերը որ կրնան պարպուիլ առողջական, տնտեսական, մշակութային, քաղաքական, զինուորական եւ կարգապահական պատճառներով եւ որ արգիլուած են բնակութեան եւ զետեղման համար։

Ժամանակի ընթացքին ծագելիք պէտքին համաձայն, Ներքին գործավարութեան առաջարկին վրայ, վերոյիշեալ զետեղման չրջաններու քարտէսին վրայ կրնան փոփոխութիւններ կատարուիլ Գործավարներու Խորհուրդին որոշմամբ։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Գաղթականներու եւ ապաստանեալներու ընդունելութեան պայմանները

Յօդ. 3.— Թուրքիոյ մէջ հաստատուելու (եէրլէշմէք) նպատակով, արտասահմանէն անհատաբար կամ հաւաքաբար Թուրքիա գալ ուզող Թուրք ցեղէ հաստատուն բնակութեան առակ (մէսքիւն) եւ վաչկատուն կամ վրանաբնակ (կէօչէպէ) անհատները եւ աչիրէթները եւ Թրքական մշակոյթին յատուկ հաստատուն բնակութեան առակ անձերը, այս օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն կ'ընդունուին, Ներքին գործավարութեան հրամանով։ Ասոնց գաղթական (մուհաճիր) կ'ըսուի։ Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով կը ճշդուի թէ որո՞նք եւ ո՞ր երկիրներու ժողովուրդները կրնան Թուրք մշակոյթին յարած նկատուիլ։

Ոչ թէ տեղաւորուելու նպատակով, այլ հարկադրութեան մը բերմամբ առժամաբար բնակելու համար Թուրքիա ապաստանողներուն ապաստանեալ (միւլթէճի) կ'ըսուի։ Գաղթականի գործողութիւն կը կատարուի այն ապաստանեալներու նկատմամբ, որոնք 4րդ յօդուածին մէջ յիշուած հանգամանքները չունին եւ դրուորապէս իրենց գտնուած տեղին կառավարութեան կը յայտնեն թէ կ'ուզեն Թուրքիոյ մէջ հաստատուիլ։ Իսկ միւս ապաստանեալներու համար, հայրենակցութեան օրէնքի (վաթանտաշլըգ գանունը) տրամադրութիւնները կը գործադրուին։

Ներքին գործավարութիւնը գաղթականներուն եւ ապաստանեալներուն ընդունելութեան միջոցները ճշդող հրահանգ մը կը պատրաստէ։

Որո՞նք չեն կրնար ընդունուիլ Թուրքիա իբր գաղթական

Յօդ. 4.— Իբր գաղթական Թուրքիա չեն ընդունիր՝ ա) Թրքական մշակոյթին չյարողները, բ) անիշխանականները, գ) լրտեսները, դ) վաչկատուն գնչուները, ե) երկրէն դուրս հանուածները։

Տարափոխիկ հիւանդութիւններէ վարակուածները ուղղակի կառավարական հիւանդանոցները ղրկուելով, ձրիօրէն կը դարմանուին։

Դաշնագրով Թուրքիա եկողները

Յօդ. 5.— Մասնաւոր դաշինքի մը համաձայն պարտաւորիչ կերպով Թուրքիա եկողները կ'ընդունուին կնքուած դաշնագրին տրամադրութեանց եւ կառավարութեան կողմէ տրուած որոշմանց համաձայն։

Գաղթականի եւ թուրք հայրենակցի յանձնառութեան թուղթ

Յօդ. 6.— Ա. Գաղթականները պարտաւոր են Թուրքիոյ սահմաններէն ներս մտած եւ կամ փոխադրական միջոցներէ դուրս ելած տեղի ամէնէն մեծ քաղաքային պաշտօնէային արձանագրել տալով իրենց ընտանիքին անդամները, «գաղթականի թուղթ» (մուհաճիր ֆեաղըտը) մը առնել, Թուրք հայրենակցութեան մէջ մտնելու յայտարարագիր մը ստորագրել։ Գաղթականի թուղթը առժամեայ նոյնութեան թուղթի տեղ կը բռնէ եւ մէ[...] տարուան պայմանաժամ ունի։

Բ. Իբր գաղթական ընդունուողները, Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով, անմիջապէս կը ճանչցուին իբր հայրենակից։ Պզտիկները իրենց հօրը եւ մօրը կամ ազգականներու կապուած կը նկատուին։ Առանց ծնողքի կամ ազգականի եկած փոքրիկները Թուրք հայրենակցութեան մէջ մարեն մէջ կ'անցուին, նկատի չառնելով իրենց տարիքը։

Յօդ. 7.— Ա. Թուրք ցեղէ այն գաղթականները եւ ապաստանեալները որ գրաւոր կերպով կը յայտնեն թէ կառավարութենէն զետեղման օգնութիւն չեն ուզեր, ազատ կը ձգուին Թուրքիոյ մէջ իրենց ուզած հաստատուելու։ Իսկ անոնք որ կառավարութենէն զետեղման օգնութիւն կ'ուզեն, պարտաւոր են անոր ցուցուցած տեղերը երթալ։

(Շար.)

քննադատի մը համար հասարակութիւնը նախատպաւորել (préjuger) նըւագուած կամ նուագելիք կտորի մը վերլուծումը տալով: Փոքր ծանօթութիւն մը առաջնորդելու համար հասկնալի է, բայց մանրամասնելով պէտք չէ ունկնդիրը ստիպել որ այս կտորին մէջ ան անպատճառ փնտռէ, զգայ եւ ընդունի այն ինչ որ հեղինակը ուզեր է ըսել: Ունկնդիրը ինքնաբերաբար պէտք է զգայ այդ տպաւորութիւնները:

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

ՍԱԽԱՌՆԱԿ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Օսմանեան Ընկերութեան Թրքահայ Օգնութեան Ցանձնաժողովի (Թայյարէ Ճէմիյէթի Թիւրք Էրմէնի Տէրնէկի Հէյեթի) ատենապետ Պ. Սիսակ Աղարթմաճեան եւ անդամներէն Պ.Պ. Վահան Տիգինեան եւ Գէորգ Մալխասեան այցելեցին Քաղ. Ժողովին որ ուրախութեամբ տեղեկանալով թէ Թուրք բանակին սաւառնակ մը նուիրելու ձեռնարկուած է, ջերմապէս շնորհաւորեց եւ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ պատուիրակութեան հետ:

Քաղ. Ժողովը խոստացաւ ամէն կարելի աջակցութիւն իր կողմէ: Որոշեց երկու շրջաբերականներ ղրկել բոլոր թաղերը: Մէկը Պատրիարքը պիտի ուղղէ քարոզիչներուն եւ ատեանական քարոզիչներուն, յանձնարարելով որ եկեղեցիներուն բեմերէն ժողովուրդին յայտնեն թէ ամէն անհատ իր ազգային պարտականութիւնն նկատելու է իր բոլորանուէր մասնակցութիւնը բերել, իսկ Քաղաք. Ժողովին կողմէ շրջաբերականներ պիտի ղրկուին բոլոր թաղային մարմիններուն որպէսզի կարեւորութեամբ նկատի առնեն այս որոշումը եւ ամէն ջանք ի գործ դնեն, արդիւնաւորելու համար զայն:

«ԻՆՉ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ ԿԸ ԽԱՌՆՈՒԻՆ ՄԵՐ ԳՈՐԾԻՆ»

Պատասխանելով Սոֆիայի Նովօ Վրէմէ թերթին, ճիւմհուրիէթի խմբագիրը Ազիտին Տավէր կը գրէ:—

Պուլկար թերթերուն մեր տուած պատասխանը օգտակար եղաւ, որովհետեւ կարգ մը Պուլկարներ վերջապէս բակլան հանեցին իրենց բերնէն, եւ հաստատեցին թէ աչք ունին մեր Թրակիոյ եւ Էտիրնէի վրայ:

Պուլկար մամուլը խիստ գրաքննութեան մը ենթարկուած ըլլալով, պուլկար կառավարութիւնը միայն իր ուզածները գրել կուտայ: Հետեւաբար, շատ ուշագրաւ է որ այդ կառավարութիւնը թոյլատրած է հրատարակութիւնը Նովօ Վրէմէի այդ յարձակումներուն եւ սպառնալիքներուն, որոնց մէջ կ՚ըսուի թէ Թրակիա պուլկարական հող մըն է որ կը հեծէ թրքական գերութեան տակ, եւ թէ Թրակիա այնքան ատեն միայն կրնայ Եւրոպայի վրայ նայող թրքական պատուհանը մնալ, քանի կը տեւէ թուրք եւ պուլկար բարեկամութիւնը:

Մեր արտաքին գործավարութեանը լուրջ ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս կէտին վրայ: Պուլկար կառավարութիւնը որ Թուրքիոյ հանդէպ բարեկամութենէ կը ճառէ, ի՛նչպէս կը թոյլատրէ որ գրուի թէ Թրակիա պուլկարական նահանգ մըն է որ կը հեծէ թրքական լուծին տակ:

Բոլոր ասոնք գրելէ եւ Էտիրնէի ամբարձման նման սուտեր գրելէ յետոյ, Նովօ Վրէմէ այնքան աչքբացութիւն կ՚ընէ, որ կը համարձակի պնդել թէ Ճիւմհուրիէթ կը խանգարէ թուրք եւ պուլկար բարեկամութիւնը: Պատասխանը պարզ է: Այդ թերթին գրածին նայելով, բարեկամութիւն չկայ որ խանգարելու խնդիր ըլլայ:

Մենք կ՚ըսենք թէ Էտիրնէն եւ Թրակիան պիտի վերաշինենք, Էտիրնէն Թրքութեան պատուհանն է Եւրոպայի վրայ նայող, եւ Սուլթան Սէլիմի մըզկիթն ալ յաւիտեան պիտի մնայ իբրեւ Թրքութեան յիշատակարանը Եւրոպայի վրայ նայող:

Իսկ անոնք, կարծես Էտիրնէն եւ Թրակիան Վառնա եւ Փլէվնա ըլլային, կը բորբոքին եւ կը պատասխանեն թէ այդ հարազատ թրքական հողերը պուլկարական են: «Նովօ Վրէմէ» կը մոռնայ թէ դարեր անցած են պուլկար թագաւոր Շիշմանի անկումի շրջանէն ի վեր:

Տարօրինակ է որ ասոնք գրող թերթը տակաւին բարեկամութենէ կը ճառէ: Կ՚երեւի կ՚ուզեն որ յանուն բարեկամութեան ծափահարենք իրենց յարձակողական ցանկութիւնները՝ մեր հողերու մասին: Այս տեսակ բարեկամութիւն կ՚ըլլա՞յ, սակայն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Քէշիշքէնդի

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

օօօօ

Խորհ. Հայաստան կը գրէ (5 յուլիս).—

Քէշիշքէնդի շրջանին մէջ ներկայիս կ՚աշխատին միայն երեք բժիշկ, որոնք չեն կրնար հասնիլ շրջանի կարիքներուն: Քիչ է նաեւ հիւանդապահուհիներու թիւը: Արփայի բուժակայանը, որ կը սպասարկէ շրջակայ գիւղերու ճահճատենդէ վարակուած աշխատաւորութեան, չունի հիւանդապահուհի մը որ կատարէ անհրաժեշտ ներարկումները: Եւ գիւղերէն եկած հիւանդները կը վերադառնան իրենց բնակավայրը բնդունայն:

Երկու տարի առաջ որոշուեցաւ շրջանային կեդրոնին մէջ հիմնել հասարակածային հիւանդութեանց բուժակայան մը,— մինչեւ հիմա կը մնայ ծրագիր: Առողջապահական շրջանային տեսուչ Վաղեան չի հետաքրքրուիր այս ուղղութեամբ: Ինքը կը կատարէ չորս աշխատանք,— հիւանդանոցին բժիշկն է, շրջանի բժիշկ է, ապահովագրական բժիշկ է, առողջապահական տեսուչ է: Իր կինն ալ բատանձնած է քանի մը աշխատանք միաժամանակ,— առողջապահական շրջանային տեսչութեան պաշտօնեայ, հիւանդապահուհի, շրջանի բուժակ:

Երկուքը միասին այսպէս լծուած են շատ մը աշխատանքներու, առանց արդիւնք ցոյց տալու: Այս բոլոր պաշտօններուն համար կը ստանան զատ զատ աշխատավարձ: Մինչ հիւանդանոցը, հիւանդներուն խնամքը ձըգուած են բախտին:

Գիշերները հիւանդներուն մօտ ոչ բժիշկ կայ, ոչ ալ հիւանդապահուհի:

Հիւանդանոցը ունի անհրաժեշտ բոլոր պարէնները,— իւղ, բրինձ, միս, բայց օրինաւոր կերպով չի տրուիր հիւանդներուն: Ճաշը շատ գէշ է: Հիւանդանոցին պատուհանները վարագոյր չունին: Ամբողջ օրը արեւը կ՚այրէ հիւանդները: Հիւանդանոցին 3 սենեակը առողջապահական տեսուչը բնակարանի է վերածած:

Այցելու հիւանդներու բուժակայանը անյարմար շէնքի մէջ կը գտնուի: Զուգի բժիշկին յատուկ մասնախուց: Հիւանդները չեն կրնար շնորհքով քննուիլ: Ձեւական քննութիւն մը միայն: Բժշկուհին օրական 30 հիւանդի փոխարէն կ՚ընդունի 70 — 80 հիւանդ,— այնպէս որ «մի կերպ ճանապարհ է դնում» հիւանդները:

Ալայազի ձորի բուժակայանը, որ պիտի սպասարկէ շրջակայ գիւղերու բնակչութեան, բժիշկ չունի: Ոչ ալ պահարան, լուացարան եւ գործիք: Դեղերը չեն հասնիր ժամանակին:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

═ • ═

Ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան Հայաստանի լիազօր ներկայացուցչութիւնը եւ թեթեւ արդիւնաբերութեան գործավարութեան Հայաստանի լիազօրութեան ներկայացուցչութիւնը, որ միացուած էին նախապէս, որոշուեցաւ անջատել:

Ծանր արդիւնաբերութեան Հայաստանի լիազօր կը մնայ Ա. Ցովսէփեան, իսկ թեթեւ արդիւնաբերութեան լիազօր նշանակուեցաւ Ս. Մէլիք-Ցովսէփեան:

Կրթական գործավար Ներսէս Ստեփանեանի փոխարէն նոյն պաշտօնին կոչուեցաւ Արտաւազդ Եղիազարեան:

ՋՐՄՈՒՂԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ

»»»: «««

Երեւանի ջրմուղի վարչութիւնը կ՚աշխատի ջուր հայթայթել ձգախէժի գործարանին, փայտամշակութեան գործարանին, կայարանին, սեւակուճի գործարանին եւ կարգ մը արդիւնաբերական հաստատութիւններու, այս նպատակով 7,5 քիլոմեթր երկարութեամբ խողովակներ պիտի դետեղուին: Նոր այս գիծերուն հողային աշխատանքները լրացած են արդէն, եւ յոյս կայ որ գիծերը շահագործման յանձնուին նոյեմբերի վերջը:

Ջրատար գիծ մը եւս պիտի հաստատուի Կոնդ թաղամասէն դէպի Արարատ գործարանը, եւ պիտի ունենայ 5 քիլոմեթր երկարութիւն:

Երեւան իր շրջակայքով ներկայիս օրական կը ստանայ 480,000 դոյլ ջուր: Նոր գիծերը զետեղուելէ վերջ օրական կը ստանայ մինչեւ 2,5 միլիոն դոյլ ջուր:

Այս գիծերու շինութեան յատկացուած է 1,500,000 ռուբլի վարկ:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

—•—

ԺԻՐԱՅՐ ԱՐԻԿԵԱՆԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

■■■■■■■■

«ԱՒԵԼԻ ՎՐԷԺԽՆԴՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒ ՄԸՆ ԷՐ, ՔԱՆ ՈՃԻՐԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔ ՄԸ»

»»»• •«««

(15րդ ՆԻՍՏ, 2 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ԱՐԻԿԵԱՆ

— Իմացա՞ր որ եւ է հարցում:

= Ո՛չ, այնքան կամաց կը խօսէր, որ անկարելի էր իմանալ:

— Կը յիշե՞ս որ Զաւրիկեան հոն բռած ըլլայ թէ ինք տեսած է Լէյլէկեանի ձեռքը դանակ մը, որուն կոթը թեզանիքին մէջ եւ ծայրը մատներուն տակ պահած վիճակով է եղեր:

= Ոչ, երբեք:

— Այդ օրը տեսա՞ր Լէյլէկեանի եւ Սարգիսեանի բերումը ոստիկանատուն սրահէն ներս:

= Արդէն անոնք սրահն էին:

— Ուրիշ ի՞նչ տեսար ոստիկանատան մէջ:

= Երբ գացած էի հոն իմ Հայու եւ ամերիկեան քաղաքացիի պարտականութիւնս կատարելու, որպէսզի այս ոճիրին լուծում մը գտնուի, տեսայ որ մարդիկ եկած էին հոն ատելութեան եւ վրէժի զգացումներով՝ հանդէպ որոշ կազմակերպութեան մը, զոր կ՚ուզէին ամբաստանել ի գին ամէն բանի:

—Ո՞ր եւ է փաստ ունի՞ս ատոր համար:

= Ի՞նչպէս փաստ կ՚ուզէք. տեսայ որ մարդիկ կը դաւադրէին այս ուղղութեամբ:

— Շօշափելի օրինակներ կրնա՞ս տալ:

=Երբ կինս հոն տարի, որ ըսէ իր գիտցածը եւ երբ այդ ալ տարի զինքը ներկայացուցի Վարդան Տիրատին եւ Քոհէնին, Տիրատ կարգ մը բաներ ըսաւ Քոհէնին եւ այս վերջինը միայն երկու հարցում ըրաւ կնոջս եւ փակեց ամէն ինչ, ըսելով. «She is not interesting» — շահեկան չէ: Այդ միջոցին եւ յետոյ իմ քովս էր ատամնաբոյժ Կարապետեան: Ցետոյ, ցերեկէն ետք եկան փաստաբան Սմսարեան եւ ուրիշներ: Կրնամ յիշել նաեւ յանուն Խանում Տէօքմէճեանի եղած թելադրութիւնը:

— Ո՞վ ըրաւ այդ թելադրութիւնը:

= Իր շուրջը գտնուած մարդիկ:

— Կրնա՞ս տալ մէկուն անունը:

= Այո, Սարգիս Տէմիրճեան:

— Ի՞նչ ըսաւ Սարգիս Տէմիրճեան:

= Ըսաւ թէ արդէն ամէն ինչ յայտնի է եւ միայն բան մը կը մնայ, եթէ դուն ալ ըսես որ տեսար դանակը Լէյլէկեանի ձեռքը, պիտի վերջանայ խնդիրը (Քամինսկի կ՚առարկէ հոս, Շերիտըն պնդեց իր հարցումին վրայ, պատճառաբանելով հիմքը եւ դատաւորը շնորհեց հարցման ձեւին իրաւունքը):

— Շարունակէ պատասխանդ:

= Ահա այս եւ զանազան պատճառներով տեսայ որ աւելի վրէժխնդրական կռիւ մըն էր կուսակցութեան մը դէմ, քան ոճիրը լուսաբանելու եւ իրական ոճրագործները գտնելու ջանք մը:

— Բողոքեցի՞ր այս բանին համար:

= Այո:

— Որո՞ւ բողոքեցիր:

= Պ. Քոհէնի եւ ետեւ նստած եւ ոստիկանութենէն եկած բարձր պաշտօնատարի մը:

— Գիտե՞ս անունը այդ պաշտօնատարին:

= Ոչ, դժբախտաբար չեմ գիտեր:

Պ. Շերիտըն բարապաններուն հրահանգեց դրսէն ներս կանչել զաղտնի ոստիկաններ Ֆերրիսը եւ տեղական Տոնէլլին, որոնց հարցուց թէ այդ օրը ո՞վ կար նստած Պ. Քոհէնին ետեւը: Ֆերրիս ըսաւ թէ՝ Քէֆթըն Լոկըն էր:

— Ուրիշ մարդու ալ բողոքեցի՞ր:

= Այո, տեղական Տոնէլլին:

— Ի՞նչ ըսիր:

=Ըսի թէ ասոնք հակառակորդ կուսակցութիւններ են, զիրար կ՚ատեն եւ կ՚ուզեն զիրար խողխողել: Ուստի, պէտք է իրր մարդ գործածել անաչառ միտք եւ տեղի չտալ կողմնակալութեան:

—Դեկտ. 24ին եւ 25ին ոստիկանատո՞ւն էիր:

= Այո, ոստիկանատունն էի:

— Ե՞րբ ոստիկանատուն եկաւ Զաքմաքեան հարցաքննուելու:

= Երեկոյեան ժամը 7—8ի ատենները. մենք բոլորս ոտքի էինք եւ մեկնելու կը պատրաստուէինք. Զաքմաքեանը ներս բերին եւ ներկայացուցին իբր նշանաւորագոյն վկայ (սթար ուիթնըս) եւ խնդրեցին Պ. Քոհէնէն հարցաքննել զայն:

— Որո՞նք խնդրեցին:

= Ես ալ միւսներուն հետ խնդրեցի Քոհէնէն որ առնէ վկայութիւնը Զաքմաքեանին:

— Ի՞նչ ըրաւ Քոհէն:

= Զննտաւ, այլ ոտքի վրայ՝ շրջապատուած Տէմիրճեանէ, Մաւեանէ, ինձմէ եւ ուրիշներէ՝ ըրաւ քննութիւնը՝ ոտքի վրայ, յետոյ ոստիկանի մը միջոցաւ կանչեց Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը սրահին անկիւնէն դէպի իրեն եւ ըսաւ Զաքմաքեանին. «Այս մարդիկը տեսա՞ր եկեղեցիին մէջ». Զաքմաքեան ըսաւ. «այո, հոն էին, կուլին մէջ». Հարցուց Զաքմաքեանին թէ «դանակ տեսա՞ր Լէյլէկեանի ձեռքը», Զաքմաքեան պատասխանեց՝ «ոչ»: Երբ իմացանք այս պարագան, այսինքն Զաքմաքեանի «ոչ»ը յուսախաբ եղանք Զաքմաքեանէ իբր նշանաւորագոյն վկայ, քանի որ բոլորս «այո» կը սպասէինք լսել իբր այդ պիտին: Ամէնքս յուսախաբ եղանք, նաեւ Պ. Քոհէն:

— Անկէ ետք ի՞նչ ըրիք:

= Յուսախաբ դուրս ելանք՝ ես, Զաքմաքեանը, կինս, եղբայրս եւ ուրիշ անձ մը՝ խօսակցելով այս նիւթին շուրջ:

— Ի՞նչ խօսեցաք:

= Զաքմաքեան ըսաւ որ «կեանքիս մէջ օր մը կանուխ եկեղեցի ըլլալու էի եւ եղայ շատ ուշ»: Ատոր վրայ կինս ըսաւ թէ կը կասկածի ամէնքէն ալ:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Կեանքիս մէջ որ եւ է հայ քաղաքական կուսակցութեան պատկանած չեմ:

— Զաքմաքեանէ առաջ ուրիշ վկաներ լսուեցա՞ն:

= Այո:

— Ներկայ եղա՞ր Սարգիս Տէմիրճեանի վկայութեան: = Այո:

— Ի՞նչ ըսաւ Տէմիրճեան:

= Ըսաւ թէ տեսաւ այդ մարդիկը (Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան) եկեղեցիին մէջ, բայց երկուքէն ո՛չ մէկուն ձեռքը դանակ տեսաւ:

— Նշան Մինասեանի յայտարարութիւնը լսեցի՞ր:

= Այո. ուշ բերին ան ալ եւ նմանապէս ըսաւ թէ դանակ չէ տեսած:

— Ուրիշ որո՞ւ վկայութիւնը իմացար:

= Իմացայ Մաւեանի վկայութիւնը:

Դատաւոր Քորիկըն առարկեց թէ Մաւեանի մասին հարցում չըլլար: Շերիտըն յայտնեց թէ իր նպատակն է լոյս սփռել ոստիկանատան մէջ այն ատեն տիրող կացութեան վրայ: Բայց յետոյ այս մասը դուրս ձգուեցաւ արձանագրութենէն: Դատաւորը դառնալով երդուեալներուն, ըսաւ որ իրենց միտքերը նախապաշարուելու չեն այն մասին թէ ո՞վ գործեց կամ ոչ ոճիրը, վասնզի Մաւեան վկայ եղած չէ:

ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ԽԻՍՏ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Քամինսկի որ շատ նեղուած կը թուէր Պ. Ժիրայր Արիկեանի տուած այս վկայութենէն եւ յաճախ քննութեան ընթացքին առարկած էր, դառնալէ մը ետք սկսաւ մենամարտիլ վկային հետ:

— Ի՞նչ է անունը այն տան, որուն մէջ կը գործես:

= Ասրմթ Մէրչ. Թրէյտինկ Քոմփընի, Ինք.:

— Առեւտրական ընկերութիւն է:

= Այո, ես նախագահն եմ:

— Դուն նաեւ անդա՞մ ես Իսթըրն Կայտ Թրէյտ Քոմ.ին: = Ոչ:

— Դուն պաշտօնեա՞յ ես Իսթըրն Կայտ Թրէյտ Քոմփընիին: = Ոչ, ես ընկեր եմ:

— Դուն անկէ հինգ տարի առաջ Հար. Ափրիկէի մայրաքաղաքը Տրընսվալ ապրանք ղրկա՞ծ ես:

= Ո՞ր է այդ քաղաքը, չեմ հասկնար:

— Չե՞ս գիտեր Հար. Ափրիկէի մայրաքաղաքը:

= Հար. Ափրիկէն այդ անունով մայրաքաղաք չունի. լաւ է որ նախ հասկնաս թէ ո՛րն է Հար. Ափրիկէի մայրաքաղաքը եւ յետոյ ընես հարցումդ. կարծեմ ըսել կ՚ուզես Տիւրպան, որ Հար. Ափրիկէի մայրաքաղաքը չէ: Հիմա, Պ. Քամինսկի, հասկցա՞ր թէ որ քաղաքի մասին է խօսքը:

— Դուն ապրանք ղրկեցի՞ր հոն եւ այդ ապրանքը գրաւուեցա՞ւ մաքսատան կողմէ:

= Մենք շատ ապրանք կը ղրկենք Հարաւ. Ափրիկէ եւ խնդիր մըն ալ ունեցած ենք 5 տարի առաջ, ապրանքը ծախած ենք հոս, բայց յաճախորդը իր մաքսային դիւրութեան համար այն տեսակ տէֆլէրէյշըն տուած է, որ տեղական իշխանութիւնը գրաւած է ապրանքը: Ատոր ի՞նչ պատասխանատու եմ ես: Հիմա, Պ. դատախազ, գոհ մնացի՞ր իմանալով իրականութիւնը:

Պ. Շերիտըն թէեւ առարկեց այս ձեւ հարցումին, բայց Պ. Արիկեան արդէն արագութեամբ եւ զօրաւոր շեշտով պատասխանած էր:

— Դուն թրքական լրտես եղա՞ծ ես:

= Կը բողոքեմ այդ հարցումին դէմ (Պ. Շերիտըն առարկեց, բայց դատաւորը դառնալով վկային խորհուրդ տուաւ հանդարտօրէն պատասխանել): Ոչ: Իսկ Պ. Քամինսկի՞:

Դատախազը (խնդալով).— Ո՛չ:

— Դուն Պոլիս գացի՞ր եւ տեսա՞ր Մուսթաֆա Քէմալը:

= Կեանքիս մէջ երբեք տեսած չեմ Մուսթաֆա Քէմալը, բայց կը փափաքէի տեսնել:

— Դուն որ կ՚ըսես թէ լաւ ամերիկեան քաղաքացի ես, կ՚երեւի նոյնքան լաւ թրքական քաղաքացի մըն ես:

= 1923էն առաջ թրքական քաղաքացի էի, այս երկիրը գալէս ետք այդպէս չեմ նկատեր ինքզինքս:

— Երբ Պոլիս երթալը արգիլուած էր Հայերու, դուն ի՞նչպէս գացիր:

= Այդ միջոցին ես թրքահպատակ էի եւ ըստ օրինի կրնայի երթալ:

— Ինչո՞ւ գացիր Թուրքիա:

= Գործով եւ պաշտօնով:

— Ի՞նչ էր այդ գործը եւ պաշտօնը:

= Ես իմ ընկերութեանս պաշտօնեան էի եւ անոր գործին համար կ՚երթայի բոլոր օգտակար բաները: Այդ իմ գործս է:

— Չէ՞ որ դուն ոստիկանատուն գացիր, հոն ամէն բան գիտցիր եւ տեսար, վերջն ալ միւս կողմին ծառայեցիր:

(Վկան կը պոռայ) = Ո՛չ. դուն կը սխալիս Պ. Քամինսկի, ես հոն գացի խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ, իմ Հայու եւ Ամերիկացիի պարտականութիւնս կատարելու, բայց երբ տեսայ որ ամէն ինչ տարբեր ու սխալ ճամբով կ՚ընթանար, բողոքեցի եւ մեկնեցայ:

— Դուն ըսել կ՚ուզես, որ Պ. Քոհէնը անպատշա՞ճ կերպով կատարած է քննութիւնը:

= Ինծի այնպէս թուեցաւ:

— Դուն տեսա՞ր որ ան սխալ բաներ կ՚ընէր: = Այո:

— Որո՞ւ բողոքեցիր:

= Բողոքեցի անոնց, որոնց կրնայի խօսիլ:

— Ըսի՞ր բան մը Քոհէնին:

= Ոչ, չըսի:

— Ինչո՞ւ:

= Որովհետեւ կրպակէ վերջացուրեան:

— Դուն կը ճանչնաս Տաճը:

= Այո, իրեն համար քուէարկած եմ:

— Գիտե՞ս որ ան գլխաւորն է Քոհէնին: = Այո, գիտեմ:

— Ինչո՞ւ չբողոքեցիր անոր:

= Բողոքեցի ուրիշներու, բայց հիմա կը խորհիմ թէ պէտք էր որ բողոքէի անոր:

Պ. Քամինսկի վկային տուաւ Տաճին անունը, իսկ Պ. Շերիտըն ամբողջացուց զայն տալով Ուիլըըմ անունն ալ:

— Ուրիշ որո՞ւ բողոքեցիր:

= Գրեցի ոստիկանութեան ընդհ. վերակացու Օ՛ Րայրնին:

— Ունի՞ս այդ նամակին պատճէնը:

= Հոս չունիմ, բայց կրնամ բերել: Եւ ի՞նչ հարկ հոս բերելու, կրնաս ոստիկանութենէն ուզել եւ առնել բնագիրը:

— Դուն Քոհէնին ըսա՞ծ ես, թէ կինդ տեսած է յարձակումը եկեղեցիին մէջ:

= Ճիշդ այդ կերպով չեմ ըսած, այլ ըսած եմ որ կինս եկեղեցին էր եւ ներկայ եղած ըլլալով, կրնար տեսած ըլլալ:

— Ուրեմն դուն Քոհէնին չըսի՞ր թէ կինդ տեսած է յարձակումը: = Ոչ:

— Բայց քու կինդ այդպէս չըսաւ:

= Դուն իմ վկայութի՞ւնս կ՚ուզես թէ կնոջս:

— Արշաւիր Շիրակեանը (Քամինսկի նախ Շիրազեան եւ յետոյ Շիրակեան հնչեց եւ վկան հարցուց թէ երկուքն ալ կը ճանչնայ ու ըսաւ «հիմա այս երկու պարոններէն որո՞ւն համար է հարցումը»), կը ճանչնա՞ս:

= Այո:

— Արշաւիր Շիրակեանը նշանակութիւն մը ունի՞ քեզի:

= Ես ալ քեզի հարցնեմ՝ թէ նշանակութիւն մը ունի՞ քեզի:

— Դուն գիտե՞ս Արշաւիր Շիրակեանի համար թէ ան կասկածելի մարդ է եւ նոյն մեթոտներուն հետեւած է:

= Անիկա խոշոր սուտ մըն է, Պ. Քամինսկի, որքան խոշոր է քու մարմինդ: Բայց գիտեմ թէ որո՛ւ հետ եղաւ այդ խօսակցութիւնը, սակայն ո՛չ ինծի հետ:

— Դուն կ՚ըսե՞ս թէ Պ. Քոհէնը ծուլ եւ անպարկեշտ էր:

= Ոչ, այդպէս չըսի, բայց քննութիւնը այն պատշաճ եղանակով չէր վարեր, որ ես կը մտածէի թէ պէտք էր:

Պ. Քամինսկի ցոյց տուաւ Պ. Կար. Զաւրիկեանի վկայութեան գրաւոր օրինակը եւ տուաւ Արիկեանին որ կարդայ: Պ. Արիկեան զայն կարդալէ ետք ըսաւ դատախազին՝ «սխալստոր է»:

Դատախազը.—Դուն միայն ճիշդ ես, եւ աշխարհի վրայ ամէն բան սխալ է:

Պ. Շերիտըն առարկեց: Իսկ Պ. Արիկեան ուժեղ շեշտով մը. «Պ. Քամինսկի, կը կրկնեմ որ այդ յայտարարութիւնը (Զաւրիկեանի) սխալ է»:

— Դուն ըսիր որ Սարգիս Տէմիրճեանը յանուն տիկ. Խանում Տէօքմէճեանի կ՚ըսէր որ «ըսէ թէ դանակը տեսած է Լէյլէկեանի ձեռքը»: Ինչո՞ւ չբողոքեցիր:

= Ես վիճաբանեցայ Տէմիրճեանի հետ, որ բացատրեց ինծի թէ ինք՝ Տէմիրճեան դէշ նպատակով չըրաւ այդ առաջարկը, այլ միայն կը խորհէր թէ Խանում Տէօքմէճեանը կրնայ տեսած ըլլալ դանակը Լէյլէկեանի ձեռքը, բայց կը վախնայ ըսել: Այս բացատրութիւնը լսելէս վերջ՝ չբողոքեցի:

— Ինչո՞ւ, կը վախնայի՞ր:

= Ես ոչ ոքէ չեմ վախնար:

— Հապա ինչո՞ւ չըսիր, կ՚ուզէի՞ր որ մարդ մը անմեղ տեղը դատապարտուի. ա՞յդ է քու բարոյականութիւնդ (morality):

= Իմ տեսակէտովս՝ այո, վասնզի Խանում Տէօքմէճեան արդէն ժխտած էր դանակ տեսած ըլլալու պարագան:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ԱՐԻԿԵԱՆ

Պաշտպան փաստաբանը այս անգամ ոտքի կանգնելով Պ. Քամինսկիէն ուզեց եւ առաւ Արիկեանի վերագրուած յայտարարութիւնը, ապա ատեանին առաջարկեց զայն իբր վկայաթուղթ (evidence): Պ. Քամինսկի առարկեց: Դատաւորը ուզեց այդ թուղթը եւ կարդաց: Ապա համաձայն գտնուեցաւ Պ. Շերիտընի որպէսզի իբր վկայութիւն ներմուծուի այդ թուղթը: Շերիտըն սկսաւ կարդալ այդ յայտարարութիւնը եւ ընթերցման ատեն Պ. Արիկեան շարունակ կը շարժէր գլուխը ժխտական իմաստով: Պ. Շերիտըն կը հարցնէ.

— Պ. Արիկեան, 1933 դեկտ. 24ին եկեղեցի՞ն էիր: = Ոչ:

— Դուն 1925էն ի վեր դատապարտո՞ւած ես: = Ոչ:

— Ամբաստանուա՞ծ ես: = Ոչ:

— Լրտես եղա՞ծ ես քու ժողովուրդիդ դէմ: = Ոչ:

Այս հարցումներու միջոցին դրսէն թուղթ մը տուին Պ. Քոհէնի, որ իր կարգին դատախազ Քամինսկիի տուաւ զայն: Երբ Շերիտըն աւարտեց իր հարցումները՝

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԱՐԻԿԵԱՆ

— Ի՞նչ էր անունը քու կնոջդ նախկին ամուսնոյն: = Վարուժան:

— Անիկա նշանաւոր Դաշնակ մըն էր, չէ՞:

= Այդ ուղղութեամբ չէր որ ճանչցուած էր. ան Հայերու մէջ կարեւոր մտաւորական մըն էր:

— Բայց Դաշնակ էր, չէ՞:

= Անշո՛ւշտ: Հայ մտաւորականութեան մեծագոյն մասը Դաշնակ է:

— Դուրեանը կը յարգէ՞ր:

= Բոլոր հոգիով եւ աւելի քան դուն եւ ուրիշ ոեւէ մէկը:

Այսպէս վերջացաւ Պ. Ժիրայր Արիկեանի յիշատակելի վկայութիւնը: Յաջորդ անգամ կուտամ Տոքթ. Սարգիս Արզարեանի եւ Միհրան Ասլանեանի վկայութիւնները:

(Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԾԻԾԱՂ

— Ո՞վ կը փափաքիք Լէնինի տեղը:

— Կը փափաքէի որ բոլորն ալ անոր տեղը ըլլային...

** Երբ թաղեցին Ֆրունզէն — պատերազմի նախկին գործավարը — ոմանք հարցուցին.

— Ծա՞ռ դրամ ծախսեցին:

— Ծա՜ռ: Հարիւր հազար...

— Այդքա՞ն սուղ թաղում: Եթէ ինծի առաջարկէին՝ ես ամբողջ Չէկան կը թաղէի այդքան դրամով...

րեն ընկերացող երկու աղջիկներէն մէկը կարմիր թաշկինակ մը ձգեց գետինը։ Երկու ոստիկաններ տնկուեցան ատրճանակը պատրաստ, եւ մէկը փախաւ Տիլինկըրի ականջին։ Ջարագործը ինքնապաշտպանութեան դիմելու վրայ էր, երբ յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններ խոյանալով կրակ տեղացին։45 գնդակներ մխուեցան սրտին մէջ, իսկ երկու հատ ալ ողնայարին։ Վերջացած էր։

Համբաւ չունին Տիլինկըրի չահատակութիւնները — դրամատուն կոխել, ոստիկանականապահականոցներ մտնել՝ զէնք ճարելու համար, բանտերու դուռները խորտակել եւ բանտարկեալներ արձակել, թշնամիներ սպաննել եւն.։ Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին 6 — 8 ոստիկաններ սպաննեց, երբ կը փորձէին ձերբակալել։ Իր գործակիցներէն շատեր սպաննուեցան եւ քանի մը անգամ լուր տարածուեցաւ թէ ինքն ալ սպաննուած է։ Կառավարութիւնը 10,000 տոլար պարգեւ խոստացած էր իր գլուխը բերողին։ Հետագիր մը կ'ըսէ թէ մատնող աղջիկը 228,000 փրանք պարգեւ ստացած է։ Իր ժամացոյցի կափարիչին վրայ գտնուեցաւ ամէնէն աւելի սիրած աղջկան նկարը։ Աստղերական գումարներ կ'առաջարկուին, Տիլինկըրի շապիկին տիրանալու համար։ Մէկը 16,000 փրանք առաջարկած է։Ուրիշ մը՝ 390 փրանք չարագործին արիւնով ներկուած սալայատակի մէկ քարին համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆՈՎ

Շաբաթ օր հեծելանուորդները կտրեցին իրենց ամենադժուարին հանգրուաններէն մէկը՝ —Աքս - լէ - Թէրմ — Լուշօն (165 քիլոմեթր)։ Ամբողջ մրցումի ընթացքին մրցորդները ամէն ճիգ թափեցին գոնէ փոքրիկ տարբերութեամբ մը հասնելու որոշեալ կէտը, բայց ի զուր։ Ճամբան, որ լեռնային էր, շատ յոգնեցուցիչ եղաւ։ Միշտ մագլցելով կը բարձրանային։ Երկու հակառակորդները միշտ իրար կը հետապնդէին, այնպէս որ փախչիլը անկարելի էր։ Մարթանօ վար իջնալով վիրաւորուեցաւ, իսկ իտալացի Ատրիանօ Վինեօլի առիթէն օգտուելով խոյս տուաւ եւ որոշուած կէտը հասաւ 4 վայրկեան առաջ։ Ժամական 30 քիլոմեթր կը կտրէր։ Երկրորդ եղաւ ֆրանսացի Ռօժէ Լափէպի, երրորդ Անթօնէն Մանէր, իսկ Մարթանօ ալ 8րդ։

Կիրակի օր կտրուեցաւ Լուշօն — Թարպ (91 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ ամբողջ լեռնային է եւ ժայռոտ։ Մրցակիցները ճամբայ ելան կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին կիզիչ արեւին տակ։ Ինչպէս գրած էինք, այս լեռնային հանգրուաններուն մէջ շատ մը անակնկալներ կը սպասուէին։ Մարթանօ, որ շաբաթ օր վիրաւորուած էր կզակէն, նորէն իյնալով, այլեւս չկրցաւ հետապնդել Անթօնէն Մանէր։ Այս վերջինը առիթէն օգտուելով փախաւ եւ որոշեալ կէտը հասաւ վեց վայրկեան 31 երկվայրկեան առաջ։ Երկրորդ եղաւ սպանիացի Թրուէպա։ Իսկ Մարթանօ 13 վայրկեան վերջը հասնելով, Մանէր կ'ունենայ 20 վայրկեանի տարբերութիւն մը։ Ուրեմն յաղթանակը տարաւ Անթօնէն Մանէր, ինչ որ անսպասելի էր։

Հեծելանուորդները երկուշաբթի օր կտրեցին Թարպ – Փօ հանգրուանը (172 քիլոմեթր) որ շատ մեծ անակնկալի առջեւ դրաւ մարզական շրջանակները։

Երբ մեկնումի ազդանշանը կը տրուի Մարթանօ (վիրաւոր կզակէն եւ ոտքէն) պանդոկէն դուրս կը խոյանայ եւ հեծելանիւը առնելով կը մասնակցի։ Հազիւ տասը քիլոմեթր ճամբայ կտրած, չի կրնար ցաւին դիմանալ։ Իր ընկերներէն Ճէսթրի եւ Վօլքօ, ամէն ջանք կը թափեն որպէսզի գոնէ կամաց կամաց ճամբորդելով մրցումը չլքէ։ Մարթանօ դղու մը պէս կուլայ։ Հեծելանուորդները իր քովէն կ'անցնին։ Վերջապէս կուգայ իր հակառակորդը՝ Անթօնէն Մանէր, որ «Դեղին Շապիկը» հագած քովէն կ'անցնի։ Ասոր վրայ յանկարծ ոտքի կանգնելով եւ հեծելանիւը ցատկելով կը հասնի անոր եւ չորս վայրկեան ալ յառաջ կ'անցնի։ Մանէր նորէն կը հասնի, ու Մարթանօ ճարահատ կը փախչի։ Լեռներուն վրայ միշտ իրար կը հետապնդեն։ Վերջապէս կը հասնին որոշեալ կէտը, ուր առաջին կը հանդիսանայ Ֆրանսացի Վիէթթօ, երկրորդ՝ Լափէպի ու երրորդ Մարթանօ։ Մանէր կը հասնի 14րդ, 4 վայրկեան 13 երկ – վայրկեան առաջ, այնպէս որ զարմանքի կը մատնէ հանդիսատեսները եւ մարզական շրջանակները եւ ասոր համար զինքը կը կոչեն «անակնկալներու թագաւորը», իսկ Վիէթթօն՝ «լեռներու թագաւոր»։

Թերթերը կ'ըսեն թէ եթէ կիրակի օր այդ դժբախտութիւնը չպատահէր, Մարթանօն էր որ առաջնութիւնը պիտի շահէր։

Երէկ հեծելանուորդները հանգիստ բրին Փօյի մէջ։

Մրցումը ձգեցին երկու հոգի եւս, պելճիքացի տը Քալվէ եւ գերմանացի Գիւս։

ՓԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անձրեւի պատճառաւ կէս մնացած ըլլալով՝ յետաձգուած առաջիկայ կիրակիի։

Մուտքը՝ ազատ է։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆր. կ. Խաչի Տէօինի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. կ. Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Հիւսեանի, Ն. Սապունճեանի, Կ. Պետրոսեանի եւ Մ. Պալեանի, որոնք ամէն ջանք թափեցին դաշտահանդէսի յաջողութեան համար։

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուռ Լաֆայէթի սրճարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Արժ. Տ. Մեսրոպ Աւագ Քհնյ. Տէր Մեսրոպեանի մահուան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ մեր անկեղծ շնորհակալութիւնը կը յայտնենք գեր. Տ. Վռամշապուհ եպսկ. Քիպարեանի, Փարիզի եւ Շրջակայքի քահանայ հայրերուն, Ե. Կ. Խաչի, Գրական Ակումբի, Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութեանց, Յառաջի խմբագրութեան, Դպրոցասէր Տիկնանց Կեդր. Վարչութեան եւ Սանուհիներուն, ինչպէս նաեւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրով ցաւակցութիւն յայտնած էին։

Մեսրոպեան ընտանիք

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)
29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Նախագահութեամբ՝ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆի
Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ։
կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը եւ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ
Դիւրամատչելի ԳԻՆՋԷ եւ պաղ խմիչքներ։
Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը։ Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողականներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ Չէն 10
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նոր, Լը Րենսի
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՃԱԶ ՊԱՆՏ   ՊԱՐ   ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Sandrossian and his Boy's:
Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ
Հաղորդկց. Միջոց.— Սթօպիւս Օբէրաէն կամ Ժօրէսէն 21AB: կար տը լ'Էսթէն կարկանի գիծը. իջնել Րէնսի - Բավիյօն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յուլիս, Կիրակի օր, Իզնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ։ Գեղարուեստական բաժին՝ գերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՋԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը։ Պ. ՋԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արիները հունգարական պարեր։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
կազմակերպուած՝ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
Սօսիէթէ Լիոնեզի սրահին մէջ, Տէսին
կը խօսի Պ. ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ
գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐԱՆՏ- ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ
ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանները
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան։
Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
Կ'ՈՒԶՈՒԻ կարող եւ վարժ մօտէլիստ մը (այր կամ կին)։ Սոխ… բար դիմել՝ DARONIANի, 2, rue St. Philippe. Մէթրօ՝ Sentièr.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ։
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներու ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ։
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20։
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ եւ ինքնատիպ կարուհի մը որ կը… նայ première mainի դեր կատարել կանացի confectionի աշխատանոցի մէջ։
Դիմել նամակաւ ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ
97 Route d'Orléans. Cachan
Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղ…

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ
Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%։
ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ տարբեր ֆօրէններու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ։ ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը գօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու։ Գործերու կարգադրութիւն 24 ժամէն։ Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի։ Բացարձակ գաղտնապահութիւն։
Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS
125, Rue Nationale Bron - Rhône

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)
ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութ…
Տնօրէն – խմբագիր Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը։
"ՀԱՅ – ԲՈՅԺ"ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է
Բաժանորդագրուեցէք այժմէն։
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.
Բաժինեգին, յղուած եւ թղթակցութիւն գրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
17, Rue Damesme, 17 Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. Ֆլէչըր

Թարգմ. Ժ.

Դատաւորը վարանեցաւ քանի մը վայրկեան ու զարձեալ նայեցաւ երդուեալներուն,սպասելով թերեւս որ անոնք ալ հարցում մը ընեն։ Բայց անոնք աչք ու ականջ կտրած կը հետեւէին վիրաբոյժին։

— Ձեր յիշած մանրամասները ե՞րբ պիտի տան իրենց տեղեկագիրը, հարցուց դատաւորը։

— Հաւանաբար ուրբը, տասը օրէն…

— Կրնանք շաբաթ մը յետաձգել մեր քննութիւնները, ըսաւ դատաւորը, բայց երկու վկայ եւս ունինք այս առտու, այնպէս չէ՞։

Հարցաքննիչ դատաւորը բաներ մը փսփսաց իր գրասեղանին մօտիկը նստող ոստիկանապետին ականջին եւ յետոյ աւելցուց.

— Օ՜հ, լա՛ւ, զոհին ազգականն է, հա՞, լաւ…

Ոստիկանութեան վիրաբոյժը ձգեց վկաներու աթոռը։ Ատեանին պաշտօնեաներէն մէկը, ոտքի ելաւ ու բարձրաձայն կանչեց.

— Պէյլիսա Ճէքին…

Մինչեւ այդ վայրկեանը Ճէնիսըն հազիւ ուշադրութիւն դարձուցեր էր իր շուրջ գտնուող բազմութեան վրայ։ Շահագրգռուած էր միայն ինքն իրմով եւ կը խորհէր այն դերին մասին զոր պիտի կատարէր այս գործին մէջ։

Բայց յանկարծ փսփսուք մը լսեց խճողուած սրահին մէջ եւ դարձաւ դէպի բազմութիւնը։ Այնտեղ տեսաւ չորս հոգի, իրարու քով նստած եւ անմիջապէս կռահեց թէ անոնք Ալֆրէտ Ճէքինի ազգականներն էին ո– րոնց մասին Պրէյմօր խօսած էր իրեն եւ գաղտնի ոստիկանին։ Անոնցմէ մէկը բարձրահասակ, տարիքոտ, ալ– պզպեղ մազերով, արծուեռունգն եւ փայլուն աչքերով մարդ մըն էր. բժիշկ Պրաունն է, խորհեցաւ Ճէնիսըն։ Անոր քով նստած էր իրեն նմանող աւելի տպաւորիչ արտայայտութիւնով կին մը որ հին հագուստներ հագած ըլլալով անմիջապէս աչքի կը զարնէր այդ բազմութեան մէջ. անիկա Տիկին Նիքօլա Ճէքինն էր, այսինքն Ալֆրէտի հօրեղբօր կինը։

Տիկինին քով կար երիտասարդ մը լաւ հագուած, սովորական դիմագիծերով մէկը որ անդադար իր ձեռքին մէջ գտնուող գաւազանին գլուխը կը կրծէր ու խոժոռ նայուածքով մը կը դիտէր անցուդարձը. հաւանաբար բարկացած էր ձանձրանալ։ Տիկին Ճէքինին որդին ըլլալու է, մտածեց Ճէնիսըն։ Երիտասարդին կողքին կար մանկամարդ աղջիկ մը որ ահաւասիկ ոտքի ելաւ՝ պաշտօնեային հրաւէրը լսելով. անտարակոյս Պէյլիսա Ճէքինն էր ան։

Ամէն մարդ այդ աղջկան կը նայէր հիմա. եւ իրաւունք ալ ունէին. բնութիւնը շատ ապերախտ եղած էր անոր հանդէպ։ Կոյր էր անիկա եւ հաւանաբար այդպէս ծնած, մէկ սրունքը ալ աւելի կարճ էր քան միւսը. դժուարաւ կը քալէր։ Հանդարտ ու ինքնավստահ էր ան սակայն. բնական սիրուն դիմագիծեր ունէր ինչպէս նաեւ խմաստուն ու կենսունակ նայուածք մը։ Տձեւ էր անոր մարմինը, բայց կարելի էր տեսնել որ շատ խելացի աղջիկ մըն էր։ Ցուցումի ոչ մէկ նշան չկար անոր դէմքին վրայ երբ դատաւորին հարցումներուն կը պատասխանէր. խաղաղութիւն կար իր աչքերուն խորն ու շրթունքներուն վրայ. իր նիհար ու սպիտակ մատները հանդարտօրէն դրած էր բազկաթոռին թեւերուն։

Լուռ էր սրահը ամբողջութեամբ։

Պէյլիսա Ճէքին հաստատական պատասխաններ տուաւ, երբ հարցաքննիչ դատաւորը կարգ մը նախնական հարցումներ ըրաւ անոր ինքնութիւնը ճշդելու համար — ինք աղջիկն էր Տիկին Նիքօլա Ճէքինին, քեռորդին՝ Դանիէլ Ճէքինին եւ զարմուհին Ալֆրէտին։

Յետոյ դատաւորը սկսաւ աւելի կարեւոր հարցումներ ուղղել անոր։

— Կարծեմ դուք ձեր մայրիկին ու եղբօրը հետ կը բնակիք ձեր մօրեղբօր՝ բժիշկ Կօրնիլիուս Պրաունի մօտ, Պրոնզուիք Սքուէր, այնպէս չէ՞…

— Այո…

— Ալֆրէտ Ճէքինը բժիշկ Պրաունի տունը եկա՞ւ երկուշաբթի իրիկուն։

— Այո։

— Ամէնքդ ալ տո՞ւնն էիք…

— Ոչ, միայն ես տունն էի…

— Դո՞ւք ընդունեցիք զինքը…

— Այո.

— Ճանչցա՞ք զինքը.

— Այո. լաւ կը յիշէի. տասը կամ տասնըմէկ տարի էր որ հեռացած էր, բայց ես ալ այն ատեն տասներկու տարեկան էի. այո, անմիջապէս ճանչցայ…

— Ներս եկա՞ւ…

— Նախ մեր տան կից բուժարանը եկաւ. ես այնտեղ դեղեր պատրաստելով զբաղած էի. երբ տեսայ որ եկողը զարմիկս էր, տուն հրաւիրեցի զինքը եւ ճաշասրահը գացինք եւ խօսակցեցանք.

— Ի՞նչ խօսեցաք…

— Աւելի ինք խօսեցաւ քան ես. ըսաւ թէ աշխարհին չորս կողմը ճամբորդեր եւ շատ մը հետաքրքրական վայրեր տեսեր էր. ինծի այնպէս թըուեցաւ թէ շատ քիչ լուր ստացած էր Անգլիոյ կամ ընդհանրապէս Եւրոպայի մասին։ Լեմբըրթոն հասեր էր այդ առտուն եւ Պրէյմօրը տեսնելէն ետքն էր որ իմացեր էր իր հօրը մահը։ Յետոյ ըսաւ որ, ըստ Պրէյմօրին, իր հայրը, այսինքն իմ հօրեղբայրս կը– տակ չունենալով, անոր ամբողջ հարստութիւնը ինք պիտի ժառանգէր. աւելցուց նաեւ որ այդ ժառանգութենէն բաժին պիտի հանէր մօրս, եղբօրս եւ ինծի…

— Շատ բարեկամական էր ուր…

— Այո, շատ, ուրախ զուարթ կատակներ ըրաւ, խնդաց եւ ըսաւ յաջորդ օրն ալ պիտի գար մեզի… ամէնքս ալ տունը գտնուէինք, պիտի խօսէր ընտանեկան խնդիրներու մասին…

— Պատմե՞ց այնպիսի բաներ որ ենթադրել պիտի տային ձեզի թէ բացակայութեան նիւթական յաջողութիններ ունեցած էր…

— Այդ մասին մասնաւոր… մը չըրաւ, բայց կատակելով յայտնեց թէ գրպանները դատարկ չէր բաղարձած…

— Ըսա՞ւ թէ ամուսնացած էր…

— Ոչ, բան մը չըսաւ. իր անձնական խնդիրներուն մասին ուրիշ… է բան չյայտնեց. երկար չմնաց ծի հետ…

— Ժամը քանի՞ին բուժարան եկ…

— Իննին քառորդ մնացած…

— Եւ մեկնեցաւ ժամը քանի՞ն…

— Մօտաւորապէս ինը տասը… ցած…

— Հասցէն տուա՞ւ…

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — 17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ — JEUDI 26 Juillet 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2556 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ՀԱՇՏՈՒԻԼ...

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի, 17 ՅՈՒԼԻՍ)

Նիւ Եորքի դատին ահաւոր ելքը չնմեցուցիչ անակնկալ մը եղաւ մեզի համար։

Զուսպ էինք մեր արտայայտութեանց մէջ, սակայն համոզուած էինք վերջնապէս, որ անխտիր բոլորը անպարտ պիտի արձակուին։

Ամբաստանեալներէն եւ ոչ մէկը բռնուած էր յանցանքի վրայ. անոնցմէ եւ ոչ մէկուն դէմ որեւէ փաստ, իրական եւ անկասկածելի որ եւ է տուեալ գոյութիւն ունէր։ «Փաստ»երը յերիւրուած էին եաքէն. «ականատես» վկաները օրեր ու շաբաթներ վերջ միայն շարան առ շարան ասպարէզ եկած եւ իրենց սորված դասերը թութակած էին՝ խայտառ անմեղ մարդիկ նոխազ դարձնելու համար անարժան կղերականի մը գործած չարիքներուն ի խնդիր, իրենց իսկ գործակցութեամբ։

Համոզուած էին նաեւ իրենք, բուն իսկ վարիչները այս անօրինակ սրիկայութեանց, թէ ինը ամբաստանեալները անպարտ պիտի արձակուին։

Վստահ էին, գրեթէ գիտէին, թէ անկարելի պիտի ըլլար սուտ վկաներով եւ շինծու «փաստ»երով անմեղ մարդիկ դատապարտել։

Երբեք չէին յուսար, թէ պիտի գտնուի դատական ատեան մը, որ այսքան եղերականօրէն զոհ երթայ իրենց գռեհիկ լարախաղութեանց։

Ու ճիշդ այս նախագգացումով, երբ դատը գրեթէ աւարտած եւ արիւնոտ բեմադրութեան մը բոլոր «ականատես» դերակատարները անթերի խաղացած եւ աւարտած են իրենց դերերը, վստահ, որ տանուլ տուած են խաղը, կանխելու համար անոր ելքը եւ անարժէք դարձնելու համար տրուելիք անպարտութեան դատավճիռը, կը գրէին.

— «Բայց երբ արդարութիւն եւ օրէնք կ'ըսենք՝ այդ չի նշանակեր թէ Նիւ Եորքի դատարանը կրնայ անպայման գտնել եւ պատժել բոլոր ոճրագործները, եւ անոնց դրդիչները ու կազմակերպիչները»։ («Հ. Կոչնակ», Նիւ Եորք, 1934 յունիս 30)։

Այս նոյն առիթով ու նոյն մտահոգութիւններէն մղուած՝ միւս լաթը, «Պայքար» (Պոստըն), իր յունիս 26ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

— «Ինչպէս միշտ ըսած ենք, կ'արժէ որ անգամ մըն ալ շեշտենք, թէ ներկայ դատավարութիւնը ի՛նչ ելք որ ալ ունենայ, ատով պիտի չփակուի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ ամբարիշտ եղեռնին խնդիրը՝ հանրային դատաստանին առջեւ»։

Ամբաստանեալները եթէ անպարտ *արձակուէին՝ «Հ. Կոչնակ» պիտի գրէր անպայման.*

—Դատարանը սխալած է, մենք այս մասին գրած էինք արդէն մեր յունիս 30ի խմբագրականին մէջ։

Արձագանգելով «Հ. Կոչնակ»ի՝ միւս լաթը, «Պայքար», անպայման պիտի աղաղակէր.

— Դատավճիռը մեր աչքին արժէք չունի. իրե՛նք են ոճրագործները. մենք այս մասին գրած ենք արդէն մեր յունիս 26ի խմբագրականին մէջ։

Բայց այսօր, երբ դատապարտուած են ինը անմեղներ, մենք իրաւունք չունինք եղեր յայտարարելու.

— *ՈՉ, ԳՈՐԾՈՒԱԾ Է ԾԱՆՐԱԳՈՅՆ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ. ԵՂԵՐԱԿԱՆՕՐԷՆ ՍԽԱԼԱԾ Է ԴԱՏԱՐԱՆԸ. ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՆԵՐ ՉԵՆ ՄԵՐ ԻՆԸ ԸՆՏԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ, ԱՅԼ ԱՐԴԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԱՐԴԱՐԸ, ՈՐՈՆՑ ԱՐԻՒՆԸ ԱՆԿԱՐՈՂ Է ՄԱՐՍԵԼ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԴԱՐԷ ԴԱՐ ԵՒ ՍԵՐՈՒՆԴԷ ՍԵՐՈՒՆԴ։*

Սրիկաներու մէջ ամէնէն կայտառն ու արին, «Բանուոր», բացայայտ ձեւով, առանց բառ ու գործ քօղարկելու, կը խօսէր նշումի *այն միջոցներու մասին, որ պիտի գործադրուին դատարանի վրայ՝ անկէ դատապարտանքի վճիռ կորզելու համար.*

«Անհրաժեշտ է ուժեղ զանգուածային ճնշում,— *կը գրէր Նիւ Եորքի համայնավար լաթը իր յունիս 28ի խմբագրականին մէջ,—* որ արդարութիւնը գործադրուի։ Անհրաժեշտ է բողոքի բանաձեւերով, նամակներով, հեռագիրներով ողողել դատարանը»։

Ու միայն «Բանուոր»ի կողմէ այս ձեւի բողոքաքարտեր ղրկուած են, Ամերիկայի զանազան կողմերը, աւելի քան 52,000 հատ...

Իր յունիս 28ի խմբագրականին մէջ «Հայրենիք» այս առիթով կը նկատէր.

«Ուրեմն, մարդիկ չեն ալ ծածկեր, թէ որոշած են ամէն գնով ճնշում ի գործ դնել դատարանի վրայ, իրենց ուզած դատավճիռը *կորզելու համար դատարանէն։ Կրնա՞ք զարմանալ, եթէ մարդիկ դատաւորի եւ դատախազի վրայ ազդելէ զատ՝ փորձեն ազդել* նաեւ ճիւրիի *վրայ։*

«Բնական չէր որ մարդիկ ամբողջ վեց ամիս ամերիկահայ գաղութը տակնուվրայ ըրին եւ ամենատար տեսակի զրպարտութիւններով ջանացին ամբաստանել այդ ինը անմեղ Դաշնակցականներ։ Այժմ ալ անոնք կանգ չեն առներ որ եւ է միջոցի առջեւ՝ «ճնշում» գործ դնելու դատարանի վրայ, որպէսզի կարենան անկէ կորզել իրենց ուզած դատավճիռը։

«Չէ՞ որ այդ այլասերած, լրվանթէն *հայանուն մարդոց փրկուածը արդարութիւնը եւ ազգին շահը չէ երբեք, այլ որ եւ է գնով ազգին թշնամիներու կողմէ ատուած Դաշնակցականներն ու Դաշնակցութիւնը դատապարտել տալը»։*

Նիւ Եորքի հեռագիրը կը վկայէր, որ պարկեշտ Հայերը ի-րենց այս պարկեշտութեանը մէջ— եւ իրենց այս պարկեշտութեանը հետեւանքով— *դառնօրէն ձախողած են։*

Եւ զարմանալի չէ։ Անհնար է մրցիլ սրիկայի մը հետ, որուն արատները մինչեւ իր օրօրոցը կ'երկարին։

Մարդկային խիղճը, մարդկային բանականութիւնը անկարող են հաշտուիլ — այսօր, վաղը եւ յաւիտենապէս— այն դատավճիռին հետ, որ յուլիս 14ին տրուեցաւ Նիւ Եորքի դատական ատեանին կողմէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՃԻՌԸ

Մահապատիժ՝ Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի

»»»· ·«««

10-20 ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԻՒՍ ԵՕԹԻՆ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն յուլիս 24 թուականով.—

Մատթէոս Լէյլէկեան եւ Նշան Սարգիսեան, որոնք երդուեալներուն կողմէ յանցաւոր հռչակուած էին առաջին աստիճանի եղեռնագործութեամբ, Դուրեան արք. ի սպանութեան առթիւ, դատապարտուեցան մահապատժի, ելեկտրական աթոռի վրայ, իսկ իրենց եօթը մեղսակիցները դատապարտուեցան տասնէն քսան տարի բանտարկութեան։

ԽՄԲ.— Հեռագիրը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր վերաքննութեան աղերսագրի մասին, որ տրուած պիտի ըլլար վճիռը արձակուած պահուն, ինչպէս գրած էինք երէկ։ Կը կարծենք թէ դեռ ամէն յոյս կորսուած չէ։

Պ. ՏՈՒՄԵՐԿ ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ՓՐԿԵԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

»»»· ·«««

ԹԱՌՏԻԷՕ ԵՒ ԷՌԻՕ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆ

Պ. Տումէրկ երեքշաբթի օրուան տեսակցութիւններէն յետոյ, նախագահեց նախարարական խորհուրդին, որ տեւեց երկու ժամ։ Վարչապետը սպառնաց քաշուիլ, եթէ մէկն ու մէկը հրաժարէր, խախտելով քաղաքական զինադուլը։ Յետոյ ազգու կոչ մը ուղղեց բոլորին։ Պ. Թառտիէօ ետ առաւ իր հրաժարականը, Պ. Էռիօ եւս չյնդեց, այնպէս որ դահլիճը նոյնութեամբ կը մնայ։ Միայն թէ արմատականները որոշեցին ամբողջ խնդիրը ներկայացնել իրենց համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբերին։ Վարչապետը իր յաջողութիւնը հաղորդելով հանրապետութեան նախագահին, որոշեցդառնալ Թուրնֆէօյ, իր արձակուրդը լրացնելու համար։ Այս առթիւ, Պ. Տումէրկ յայտարարութիւն մը խմբագրած էր զոր կարդաց ներքին նախարարը։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.

— *«Պ. Թառտիէօ Սթավիսքիի յանձնաժողովին առջեւ պատասխանեց իրեն դէմ եղած զրպարտութեանց։ Ինքզինքը պաշտպանելու բուռն եռանդին մէջ, ան դուրս ելաւ այն սահմանէն որուն մէջ մնալու էր, իմ կարծիքով։ Շատ ցաւեցայ ասոր համար եւ կը ցաւիմ տակաւին, բայց մէկ վայրկեան մտքէս չանցաւ՝ թէ սահմանէն դուրս ելլելով ան կը հպատակէր կանխորոշ ծրագրի մը՝ վտանգելու համար խաղաղեցման դահլիճը որուն կենդանի խորհրդանշանները եւ ամէնէն ամուր նեցուկներն են ինք եւ Պ. Էռիօ, վեց ամիսէ ի վեր։ Ոչ ոք կրնայ անոնց տեղը բռնել իմ քով, նոյնքան հեղինակութեամբ։ Ըլլալով առաջնորդները երկու մեծ կուսակցութեանց որոնք իրարու դէմ ելած են անցեալին մէջ, անոնց սերտ մերձեցման հրաշալի և յուզիչ տեսարանը և վերակազմութեան համար ընծայած աջակցութիւնը ամենամեծ վստահութիւնը կը ներշնչեն երկրին։ Այդ վստահութիւնը աւելի պիտի մեծնայ եթէ, ծագած միջադէպերէն յետոյ, անոնք իմ կողքիս մնան, իրենց կոնակն ունենալով իրենց կուսակցութիւնները։ Այլապէս, վստահութիւնը պիտի անհետանայ, միասին անհետացնելով մեր կառավարութիւնը։ Ես այսպէս կ'ամփոփեմ կացութիւնը, աչքի առջեւ ունենալով միայն եւ միայն ազգային շահը, որ ամէն բանէ վեր է ինծի ինչպէս ձեզի համար։ Եթէ Պ. Թառտիէօ նախարար մնալով կառավարութիւնը պիտի զրկուի արմատականներու աջակցութենէն, զինադուլը կը խզուի, խաղաղեցումը անկարելի կը դառնայ։ Անկարելի կը դառնայ նաեւ դահլիճին գոյութիւնը։*

Եթէ, արմատականներուն աջակցութիւնը ապահովելու համար, պէտք է Պ. Թառտիէօյի հրաժարականը պահանջեմ կամ ընդունիմ—քանի որ ինծի յանձնուած է — իմ վրայ պիտի իյնայ զինադուլի խզման եւ դահլիճին անկման պատասխանատուութիւնը։ Տարակոյս չկայ թէ Պ. Թառտիէօյի բարեկամներն ալ պիտի քաշուին իրեն հետ։ Ուրեմն, ես չեմ կրնար ստանձնել խզման պատասխանատուութիւնը, եթէ խզում պիտի ծագի։

Եզրակացութիւնս կը հասկնաք.— Կա՛մ պահել կառավարութիւնը այնպէս ինչպէս որ կազմուած է, եւ կամ հաւաքական հրաժարական ներկայացնել, ընդունելով հետեւանքները,— ուրիշ դահլիճ մը, ինձմէ տարբեր վարչապետով մը։ Կը դիմեմ բոլոր պաշտօնակիցներուս հայրենասիրութեան, խուսափելու համար այս պատասխանատուութենէն եւ ապահովելու հանդարտութիւնը. որուն այն պէտք ունի Ֆրանսան»։

Այս յայտարարութիւնը կարդալէ յետոյ, ներքին նախարարը աւելցուց.

— Վարչապետին կոչը ընդունուած է. դահլիճը կը շարունակուի։

Նիստէն վերջը, Պ. Էռիօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.

— Երկրին համար ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, ուզելով պատասխանել Պ. վարչապետի կոչին, որպէսզի անհրաժեշտ չդառնայ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, արմատական նախարարները որոշեցին պահել իրենց պաշտօնները, եւ կուսակցութեան համագումարին քննութեան ենթարկել նոր կացութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԵՌԱՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ 23.000 ԵՆ, ՈՉ ԹԷ 10,000

Գրած էինք թէ կարգ մը արհեստներ արգիլուած ըլլալով ոչ-Թուրքերուն, 10,000 օտարականներ սկսած են հեռանալ Թուրքիայէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, հեռանալու դատապարտուած օտարականներուն թիւն է 23,000։ Շաբաթ օրն իսկ, երբ սկսաւ օրէնքին գործադրութիւնը, 5000 հոգի անգործ էին։ Ասոնց մէջ կը գտնուէին 2000 Յոյներ, 1000 Իտալացիներ եւ 200 Մալթացիներ։ Օտար հիւպատոսարանները պաշարուած են բազմաթիւ հպատակներով որոնք ճամբու ծախք եւ օգնութիւն կը պահանջէին, մանաւանդ որ դրամի արտածումն ալ արգիլուած է։

Յունական թերթերը կը գրեն թէ հեռանալու դատապարտուած Յոյներուն թիւն է 7000, իրենց ընտանիքներով՝ 20,000։ Արգիլուած արհեստներն են,— արճարանի սպասեակ (կարսօն), սափրիչ, գլխարկավաճառ, նուագածու, թարգման-առաջնորդ, շարժավար (շոֆէօր), մեքենավար, ակարանի միջնորդ, ատաղձագործ, դռնապան եւն.։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մեր Միութիւնները ալ մրցումի ելած են այս միջոցին,— դէպի դաշտ...

Միայն Փարիզի մէջ, հինգ դաշտահանդէս կազմակերպուած էր անցեալ կիրակի։

Դժբախտաբար, բոլորն ալ վերածուեցան ... Տաշտահանդէսի, կէսօրէն յետոյ անձրեւի բռնուելով։

Փարիզի օդին կրնաս վստահիլ այնքան որքան փողոցէն անցնող աղջկան, որուն ժպիտը ե՛ւ արեւ է ե՛ւ անձրեւ։

Ըսողներ կան թէ տաղտկալի կը դառնան դաշտահանդէսները, իրար հրմշտկելով եւ իրարու նմանելով։

Ես այդ կարծիքէն չեմ։

Ո՛վ որ կը յաջողի քով քովի բերել նոյնիսկ 50—100 Հայ, սրահի մը մէջ կամ ծառաստանի մը տակ, օգտակար գործ կը կատարէ։

Պզտի՞կ բան է կին եւ երախայ հաւաքել, ծախքի տակ մտնել, Փարիզի զանազան անկիւններէն ժամադիր ըլլալ անտառի մը մէջ, իբրեւ հայրենակիցներ կամ ընկերներ, հայերէն խօսիլ, երգել, պարել, յիշել հայրենիքն ու անոր յիշատակները, եւ իրիկունը տուն վերադառնալ կազդուրուած։

Միեւնոյն ատեն օգնելով բարենպատակ ձեռնարկի մը։

Եթէ երեկոյթները ու ցերեկոյթները, բացօթեայ պտոյտները ու դաշտահանդէսները ալ դադրին, կրնաք վստահ ըլլալ թէ նոյնիսկ ազգականներ իրար չպիտի կրնան տեսնել ամիսներով կամ տարիներով։

Լաբիւրինթո՛ս է Փարիզը։

Ժամուն դուռն իսկ, ուր 500—1000 հոգի կը խմբուէին մինչեւ 1927, իրար տեսնելու համար, պարպուած է այսօր։

Սովորական բարեպաշտներու թիւն անգամ իջած է 70—100ի։ Այն ալ կիրակի օրերը...

Կանգ առնելով դաշտահանդէսներու վրայ, եւ խօսքս ուղղելով Հայր. Միութիւններուն, առաջարկ մը, եթէ կը հաճիք։

Լաւ չըլլա՞ր որ հայրենակցական դաշտահանդէսները սարքուին աւելի լայն ծրագրով մը, նահանգային գետնի վրայ։

Օրինակ՝ Բիւթանիան դաշտահանդէս կը կազմակերպէ ամբողջ շրջանին անունով, փոխանակ բաժնուելու Ատափազարի, Պարտիզակի կամ Կէյվէի։

Նոյնպէս կարինը, Վասպուրականը, Սեբաստիան, Խարբերդը, Տարօնը, Սալմաստը, Կիլիկիան։

Աւելի առաջ երթալով, պիտի ըսեմ թէ նոյնիսկ պատճառ չկայ որ անպայման միեւնոյն շրջանին պատկանին։

Անցեալ կիրակի միեւնոյն վայրին մէջ ժամադրուեր էին Տարօնցիները ու Երզնկացիները։ Անշուշտ պատահաբար։

Ի՞նչ վնաս, եթէ պատահականորդարձնեն ծրագրեալ, եւ քով քովի խօսին, երգեն ու պարեն Երզնկացին ու Մշեցին, Տրապիզոնցին եւ Տիգրանակերտցին կամ Բաղէշցին...

ՎԱՀԷ

«ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԿԱՊ ՉՈՒՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ»

Պոլսոյ «Ազգամ» թերթը իր յուլիս 20ի խմբագրականով, փոքր արհեստներու օրէնքին առթիւ Աթէնքի թերթերուն բաց յարձակումներուն պատասխանելով, կ'անդրադառնայ Տեղաւորման նոր օրէնքին եւ կ'ըսէ.

— «Այս առթիւ կ'ուզենք սրբագրել նաեւ կարգ մը անիմաստ եւ անհիմն զրոյցներ, որոնք շրջան կ'ընեն հրապարակին վրայ, Տեղաւորման (*իսքեան*) օրէնքին շուրջ։

Որպէս թէ, հիմնուելով Տեղաւորման նոր օրէնքին վրայ, կառավարութիւնը չպիտի թոյլատրէ եղեր որ փոքրամասնութիւնները կարգ մը շրջաններու մէջ ընդհանուր բնակչութեան թիւին հարիւրին 10էն աւելի ըլլան...

Այս զրոյցները որ եւ է հիմ չունին։ Տեղաւորման օրէնքը կը վերաբերի արտասահմանէն գալիք եւ թուրքերէն չգիտցող գաղթականներու տեղաւորման, եւ որ եւ է կապ չունի ներկայիս մեր երկրին մէջ ապրող զանազան տարրերու հետ»։

Լոնտոնը անպաշտպան՝ օդանաւերու դէմ..

Մինչեւ ուրբաթ պիտի շարունակուին օդանաւային ռազմափորձերը՝ Լոնտոնի մէջ։ Օդանաւային նախարարութեան հրատարակած զեկոյցն ալ կը հաստատէ թէ արդիւնքը նպաստաւոր չէ Լոնտոնի համար։ Զեկոյցը կ'ըսէ.— «Մայրաքաղաքը այս գիշեր 39 անջատ յարձակումներ կրեց, որոնց ինը որեւէ ընդդիմութեան չհանդիպեցան. ռազմագիտական եօթը նպատակակէտներէն չորսը զարնուեցան։ 39 արշաւներու իւրաքանչիւրին ատեն 30ի չափ ռումբեր նետուեցան յարձակողներուն կողմէ, այսինքն համագումար 1170 ռումբեր որոնք մեծ վնասներ պիտի պատճառեն, առանց խօսելու մարդկային զոհերու մասին»։

Զեկոյցը կը խոստովանի թէ թշնամի օդանաւերը պիտի կրնային պատերազմի ատեն ոչնչացնել օդանաւային պաշտօնատունը, որ Լոնտոնի կենսական կեդրոններուն գլխաւորն է։

Կը նշանակէ թէ՝ պատերազմի ատեն կարելի է օդանաւային յարձակումով ահագին աւերներ գործել Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ եւ ամբողջովին կաթուածել անոր կեանքը։ Յարձակումը կը կատարուի ամենավերջին դրութեամբ, բարձունքէն խոյանալով մինչեւ 480 քիլոմէթր արագութեամբ, ինչ որ տեսնուած չէր 1914ին։

Առջի օր օդը աւրուելով, Լոնտոն ծածկուեցաւ 650 մէթր բարձրութեամբ ամպերով եւ «թշնամին» չկրցաւ յարձակիլ. որովհետեւ ամբաձիգ օդանաւերուն արգիլուած է 1650 մէթրէն վար թռչիլ։

*** Երէկ առտու սկսան Ֆրանսայի օդանաւային ռազմափորձերը Լիոնի մէջ, հրամանատարութեամբ Զօր. Տիւշէնի։*

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ ութ ամբաստանեալներ, իբրեւ զինուորական լրտեսներ։ Ուրիշ բազմաթիւ ամբաստանեալներ ալ դատապարտուեցան մինչեւ 25 տարի բանտարկութեան։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դաւադիրները տեղեկութիւններ կը հաւաքէին Ծայր. Արեւելքի զինուորական շարժումներու մասին, ի հաշիւ Մանչուրիոյ (ուրիշ խօսքով՝ Ճափոնի)։

ՏՈՔԹ. ԿԷՕՊԷԼՍ, Գերմանիոյ փրոփականտի նախարարը, նոր լիազօրութիւններ ստացաւ որոնց շնորհիւ պիտի կրնայ լուրեր տալ եւ հանրային կարծիքը վարել ուզածին պէս, իբրեւ դիկտատոր։

ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՄԷՋ ԽԵՆԴԵՆԱԼՈՎ, Քիէվ-Խարքով ճամբուն վրայ, ուղեւոր մը մեքենավարի կոկորդին փարեցաւ։ Միւսները միջամտեցին եւ կրցան ազատել, բայց խելագարը ատրճանակը քաշելով սպաննեց մեքենավարը եւ երեք ճամբորդներ։ Օդանաւը առանց ղեկավարի մնալով, հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց, վար ինկաւ եւ կրակ առաւ։ Միայն հեռագրիչը ողջ մնաց։ Զոհերուն թիւն է տասը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԱԶԱՐԶԱԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

— օօ —

Անցեալները, երգիծաթերթ մը, կազարգել դիմակ մը անցուցած էր «խաղաղութեան հրեշտակ»ին, մէջքն ալ ատրճանակ մը կապելով: Իրաւունք ունէր, որովհետեւ այս օրերս շատ կը խօսուի այն դերին մասին, զոր պիտի կատարեն կազերը յառաջիկայ պատերազմի մը ընթացքին:

Գիտնալով հանդերձ, թէ մարդկութիւնը ցարդ չտեսնուած եւ չերեւակայուած վայրագութիւններու ու տառապանքներու ականատես պիտի ըլլայ, ընդհանուր բռնկումի մը պարագային, նորէն բոլոր երկիրներու գիտական միտքերը կ'աշխատին այնպիսի կազեր արտադրել, որ աւելի մահաբեր ըլլան քան իրենց հակառակորդներունը:

Կը տեսնուի, որ հակառակ կազ չգործածելու տեղատարափ ճառերուն եւ համաձայնութեան ծրագիրներուն, կազերը պիտի գործածուին առանց այլ եւ այլի: Անշուշտ միակ դարմանը... պատերազմ չընելն է, բայց աւելի շատ պարզ! բան է, եւ յետոյ՝ այդ չէ իմ բնելիքս:

Թերթերը գրեցին թէ Փարիզի մէջ փորձեր պիտի կատարուին, կազային յարձակումի մը պահուն պաշտպանուելու համար: Ուրեմն, քիչ մը խօսինք օդէն գալիք վտանգներու մասին:

Այս հարցը չօշափող շատ գիրքեր կան բոլոր լեզուներով: Ես օգտուեցայ գնահատելի գրքոյկէ մը, որ կը պատկանի Պ. Ժ. Վիալի:

Օդային յարձակման զէնքերը բազմաթիւ են, խօսինք միայն հրձիգ ռումբերու եւ կազերու մասին:

Առաջինները, մեծ պատերազմի ժամանակ կը լեցուէին ճերմակ ֆօսֆօրով, եւ դիւրութեամբ կարելի էր մարել, սակայն նորերը, «էլեկտրօն ռումբ» խակապէս սարսափելի են: Մէկ, հինգ, տասը քիլօնոց պայթուցիկները, լեցուած «մանեէզիում»ով, «օքսիտ տը ֆէր»ով հազիւ գետին ինկած կը պայթին եւ կ'այրեն, արտադրելով մինչեւ 2—3000 աստիճան ջերմութիւն եւ սովորական միջոցներով կարելի չէ մարել: 3—4 հազար մէթր բարձրութենէ մը նետուելով, անոնք շէնքերու մէջ կը մտնեն «ինչպէս շիկացած գնդասեղ մը մեղրամոմին մէջ»: Սովորական օդանաւ մը կրնայ տանիլ հազար հատ այս ռումբերէն: Վնասը դուք հաշուեցէք: Ջուր կամ ուրիշ հեղուկով եթէ մարել ուզէք, աւելի կը տարածուին:

Գալով կազերուն, հեղինակը զանոնք կը բաժնէ վեց մասերու.—

1.— Սովորական թոյները, 2.— Հեղձամահ ընողները, 3.— արտասուաբերները, 4.— փռնգտացնողները, 5.— մորթը բշտեցնողները, 6.— ցնորեցուցիչները: Մեզի ծանօթներէն մէկ քանին յիշենք՝ «պռոմիւռ»ը, «քլօռ»ը, «ֆօսժէն»ը, «ասիտ սիանիտրիք»ը եւ այսպէս տասնեակներ տակաւին:

Այս կազերը կը յարձակին ընդհանրապէս թոքերու, ջիղերու, աչքերու, մորթին եւ միւս զգայարանքներու վրայ: Զոհին գլուխը կը դարձնեն, փսխել, արիւն թքնել կուտան, կը թմրեցնեն եւ... կը մեռցնեն: Կան որ հոտ չունին, ուրիշներ ունին, ինչպէս «ֆօսժէն»ը որ չօքօլա կը հոտի; «քլօռ»ը՝ հոտած հաւկիթ, «իփէրի — թ»ը՝ մանանեխ, «սիւռփալիթ»ը՝ փըտած տերեւ:

Բոլորն ալ, ի վերջոյ միեւնոյն արդիւնքին կը յանգին, բայց աւելի կամ նուազ զօրաւորները կան: «Քլօռ»ը մեր շնչած օդին մէջ 1/200,000 խառնուելով, մեր շունչը կը կտրէ, իսկ 1/100,000 խառնուելով թոքերը կը պատռէ: «Պրոմիւռ տը պէնզիլ»ը 1/50,000 խառնուելով մեր օդին՝ կը կուրցնէ եւն.:

Զկարծէք թէ, մասնաւոր գործարաններ պէտք են ասոնք պատրաստելու համար: Այս կազերը ընդհանրապէս կը գործածուին ճարտարարուեստի մէջ, մեզի օգտակար տարրերու շինութեան առեն: «Ասիտ սիանիտրիք»ը եւ «քլօրիտրին»ը կը գործածուին լեղակի պատրաստութեան համար, «պռօմ»ը եւ «ֆօսժէն»ը՝ ներկ շինելու, իսկ «առսէն»ները՝ վեներական հիւանդութեանց դեղեր պատրաստելու կը ծառայեն: Եւ խորհիլ որ՝ «քլօռ»ը մեր սովորական աղը կազմող երկու նիւթերէն մէկն է:

Կազային յարձակումի մը պահուն, պաշտպանուելու գլխաւոր միջոցը դարձեալ կազարգել դիմակներն են, որոնց հիմնական սկզբունքը հետեւեալն է.— Դէմքին վրայ յարմարցուած մասնաւոր գործիքի մը միջոցաւ, զտել շնչուած օդը: Այսպէս էր կուռի սկզբնական շրջանին, բայց յետոյ տեսնուեցաւ, որ գործիքին ծայրը գտնուող զտիչ ամանէն կ'անցնին կարգ մը կազեր: Այս անպատեհութեան առջեւը առնուեցաւ նոր ձեւի դիմակներով:

Ամէնքդ ալ տեսած էք անշուշտ, սինեմաներու կամ թանգարաններու մէջ այն գործիքները, որ մարդուն դէմքին անցուելով՝ գայլի դունչի ձեւը կուտան: Ծայրը, ձգախէժի խողովակով մը միացած է կռնակին վրայ հաստատուած աման մը՝ երկու մասի բաժնուած. մէկուն մէջ կայ թթուածին (օքսիժէն, մաքուր օդին գլխաւոր բաղադրութիւնը) իսկ միւսին մէջ՝ արտաշնչուած բնածխային թթու (կազ գառպօնիք) ծծող մարմին մը:

Այս տեսակ դիմակներու գործածութիւնը աւելի խնամքի կը կարօտի թէեւ՝ բայց ապահովութիւնը շատ մեծ է: Դէմքը բոլորովին անջատուած ըլլալով օդէն, կազերու տեսակը վըտանգ չի սպառնար, գոնէ ցարդ ծանօթ կազերով:

Սակայն, միայն դէմքի միջոցաւ չէ որ կ'ազդեն կազերը: Կան՝ որ մարմինը կը փակեն, կ'այրեն, մորթը բշտիկներով կը ծածկեն, կ'անցնին հագուստներէն իսկ, ինչպէս «իփէրիթ»ը եւ «առսէն»ները, որով, պաշտպանուելու համար, վերէն վար ձգախէժ կամ իւղոտած հագուստներ պէտք է հագնիլ, վերջապէս մարմինին վրայ բացուեղ կամ ծակ պէտք չէ մընայ:

Այս անհատական պաշտպանութեան միջոցէն զատ, պիտի ըլլան նաեւ հաւաքական պաշտպանութեան աշխատանքներ: Պիտի շինուին մասնաւոր պատսպարաններ կամ իրր այդ յարմարցուին եւ գործածուին տուներու նկուղները եւ մառանները: Ցարմար ատենին գիտական կարգադրութիւնները կ'ըլլան անշուշտ:

Ի հարկէ, հակառակ ձեռք առնըւած բոլոր նախազգուշական միջոցներուն, պիտի ըլլան վիրաւորներ՝ որոնց դարմանումը պէտք է համապատասխանէ այն կազին՝ որով թունաւորուած են:

Անմիջական խնամքներու գլխաւորներն են, Ա.— Վիրաւորը մաքուր օդի մէջ հանել շուտ մը՝ եթէ կարելի է, հակառակ պարագային նոր դիմակ մը անցընել, Բ.— Պառկած պահել, պէտք չէ քալէ, Գ.— Հիւանդանոց տանիլ յարմար ատենին: Զափազանց վտանգաւոր են ներսէն կամ դուրսէն ալքօլ գործածելը, աչքերը շփելը, քալելը:

Կազէն վիրաւորուողին արտաքին նշաններն են,— աչքերը կը կարմրին եւ կը յոգնին, քիթը կը վազէ, յաճախ կը փռնգտայ, ձայնը կը մարի, կը հազայ, արիւն կը թքնէ, քիթը եւ բերանը կը փրփրին ու կ'արիւնին, շնչելը կը դժուարանայ, կը խեղդուի, շրթները կը կապուտնան, դժուարաւ կը քալէ, կը նուաղի:

Ինչպէս ըսի, մասնաւոր պատրաստութիւն կ'ուզէ, թէ՛ պաշտպանութեան եւ թէ դարմանումի համար: Կարելի չէ, մէկ-երկու յօդուածով ամբողջը տալ, որ ի հարկին այդ ալ կ'ըլլայ, բայց մաղթենք որ այդ անհրաժեշտութիւնը չզգացուի, որովհետեւ յիմարացած մարդկութիւնը չտեսածը պիտի տեսնէ:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՅԱՂԱԳՍ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

»»» · «««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերադառնալով մեր նիւթին՝ յունիս 6ի «Յառաջ»ի մէջ Պ. Ալեմնաք անուրանական գտնելով երկու կտոր իբր առաջին ունկնդրութիւն՝ կը շարունակէ իր յօդուածին մէջ.— «Մենք անպայման իրաւունք ունինք սպասելու եւ պահանջելու նոր գործ, նոր աշխատանք, նոր նուաճումներու, նոր վերելքներու ապացոյցներ»:

Հանդա՛րտ, հանդա՛րտ, ոչ այդքան արագ...: Եւ ի՛նչ չտես անհամբերութիւն, նշմարել յետոյ մանաւանդ որ նոյ. 1ին համար ալ ծրագրած եմ նըւագահանդէս մը:

Յիշեցնեմ որ 1932ի նուագահանդէսիս տուած էի իբր առաջին ունկնդրութիւն վեց կտոր, 1933ին՝ 5 կտոր, 1934ին 2 կտոր եւ յառաջիկային համար ալ ծրագրած էի 4—5 կտոր: Անոնց քով աւելցնեմ զանազան առիթներով գրուած ուրիշ գործեր խմբական, ձայնական, կամ զանազան գործիքներու յատուկ, որոնք ինչ ինչ պատճառներով ցարդ չեն կրցած տեղ ունենալ յայտագրի մէջ:

Պ. Ալեմնաք կ'ուզէ որ ամէն մէկ տարեկան նուագահանդէսի մէջ հեղինակ մը ունենայ 4—5 նոր գործ, քանի որ առանց այս թիւին վերելքի ապացոյցներ չպիտի ունենայ: Հոս պզտիկ հաշիւ մը:

Առնենք երեսուն տարուան ասպարէզ ունենալիք երաժիշտ մը որ տարեկան մէկ— եւ ինչո՞ւ չէ երկու եթէ կրնայ,— նուագահանդէս տալ ուզէ, իւրաքանչիւրին մէջ եթէ պայման ըլլայ ունենալ հինգ նոր կտոր, իր կեանքի ասպարէզին մէջ պէտք է արտադրէ 150 սէնֆօնիք կտորներ: Աւելցնենք ասոնց վրայ ուրիշ սեռի պատկանող գործեր, մեներգի, դաշնակի եւ այլ նուագարանի համար, որոնց թիւը բնականօրէն աւելի կ'ըլլայ քան նուագախմբային կտորները, կ'ունենանք մօտ 300 կտոր...: Զեմ գիտեր կրկին, թէ որակը ինչ համեմատութիւն պիտի ունենայ այս թիւին հետ: Պ. Ալեմնաք պէտք չէ երաժշտական արտադրութիւնը շփոթէ ուրիշ արտադրութիւններու հետ: Ան ըսած էր «աւելի տասը հունձք» (23 յունիս, «Յառաջ»):

Եւ տեղն է յիշելու որ, արդի ըմբռնումով ժամանակակից ամէնէն բեղուն երաժիշտի մը գործը 70—80ը չանցնիր: Նոյնն է պարագան գրագէտներուն համար, եւ ոչ թէ «ռոմանճի»ներուն, որոնք արտադրութեան մեծ ճիգով մինչեւ 75 սանթիմ ծախուող գիրքերով ողողած են Մէթրօներու եւ կայարաններու գրատունները, նոյնն է պարագան նկարիչներուն համար, որոք պէտք չէ շփոթել պուլվարներու վրայ հարիւրաւոր թաբլօներով ցուցահանդէս կազմակերպող copisteներուն համար:

Եւ ամէն բանէ յետոյ երգահան-ղեկավարի մը համար նուագահանդէս տալը իր անհրաժեշտ գործն է, իսկ նոր կտոր դնելը իր տրամադրութենէն կախուած բան մըն է միայն եւ ոչ թէ պահանջ մը, որուն պարտքը թեամբ գործ չարտադրուիր: Տարբեր հարց թէ ուրեմն այդ բարեպատեհ թիւերը յայտագրի մը մէջ պատուաբեր նօթեր կրնան նկատուիլ:

Նուագահանդէս մը Foire մը չէ ցուցադրելու համար տարեկան բերքը, իսկ երաժշտական բերքն ալ մօտայի հետ կապ չունի որպէսզի տէմօտէ ըլլայ յաջորդ տարին, ըստ Պ. Ալեմնաքի:

Յունիս 6ի յօդուածին մէջ երաժշտական տեսութիւններու վրայ խօսելով նկարչութենէն օրինակներ բերած էր Պ. Ալեմնաք: Թող չկարծէ թէ այն համեմատութեամբ երաժշտութիւն կ'արտադրուի, ինչպէ՞ս կ'առնուի վրձինը, ներկի մէջ թաթխելէ յետոյ գունաւորելու համար պաստառը:

La Musique et les Musiciens անուն գործին մէջ հռչակաւոր դաստիարակ Ալպէռ Լավինեաք բաղդատութիւն մը ընելով այս երկու արուեստներուն մէջ՝ կ'ըսէ ի մէջ այլոց.

—«... Նկարիչն իսկ արուեստի արտայայտութեան համար ունի դրական միջոցներ, ներկ, վրձին եւ պաստառ, իսկ ներշնչման համար ալ տարկայ, եւ ամբողջ բնութիւնը: Իսկ ի՞նչ ունի երաժիշտը, ոչինչ, ձայներ միայն պարապութեան մէջ (néant)»:

Ուրիշ հարց մը.—

Յունիս 6ի յօդուածով Պ. Ալեմնաք խօսքը ուղղելով օտար քննադատներու գրուատալից տողերուն, արհամարհելէ յետոյ զանոնք կ'ըսէ թէ «լաւ կը ճանչնայ օտար խմբագրատան խոհանոցները, ուր կը պատրաստուին այդ ախորժահամ օշարակները...»:

Հակասութիւն մէջ է, ինչպէս յաճախ: Շատ մօտիկ անցեալին մէջ, անցեալ հոկտեմբեր 7ին Սալ Կավոյի մէջ Հայ Մշակոյթի օրը տօնուեցաւ, որ նուիրուած էր հայ երաժշտութեան: Այդ հանդէսի նկարագրութեան մէջ Պ. Ալեմնաք ուրախութեամբ արտատպում մը ըրած էր օտար մամուլին գնահատական մէկյօրուածէն, հանդէպ երաժշտական գործի մը, որ իմս չէր, եւ նուագուեր էր նոյն հանդէսին: («Յառաջ», 12 հոկտ. 1933):

Ուրեմն, օրուան տրամադրութեան համաձայն օտար թերթին պատրաստած օշարակը կը դառնայ ախորժահամ եւ զով...

X

Ընդլայնենք քիչ մըն ալ մեր տեսութիւնները:

Իրաւ է թէ հինգ գլխաւոր արուեստները,— ճարտարապետութիւն, քանդակագործութիւն, նկարչութիւն, գրականութիւն եւ երաժշտութիւն իրարու հետ սերտ կապեր ունին: Բայց անոնք իրարու հակոտնեայ յատկանիշներ ալ ունին: Այս մասին մօտիկ ապագայի մէջ պիտի խօսիմ երկար, դասախօսութեան կամ յօդուածաշարքի ձեւով: Բնական կրնայ նկատուիլ որ արուեստասէր մը ուզէ արտայայտուիլ այդ ճիւղերէն մէկուն մասին, բայց գոնէ երաժշտութեան համար հարցը լայն է եւ տարբեր: Եթէ նկարչութիւն, ճարտարապետութիւն կամ քանդակագործութիւն իբր գնահատման միջոց ԱՉՔԸ ունին, եւ հետեւաբար վայրկենապէս տպաւորիչ են, հարցը նոյնը չէ գրականութեան եւ երաժշտութեան համար, որոնք կապ ունին ականջի եւ մտքի հետ, եւ որոնց գնահատումը կ'ըլլայ ժամանակի ընթացքին: Երաժշտութեան մէջ քննադատ մը եթէ փորձէ շատ մանրամասնել եւ խորացնել, անհրաժեշտ է, որ ունենայ գոնէ անոր տարրական դաստիարակութիւնը, ու քիչ մը ձայնագրութիւն գիտնայ:

Քանի մը խօսք ալ՝ յունիս 16ի նըւագահանդէսիս մասնակցող արուեստագէտներէն Օր. Ղազարոսեանի մասին:

Այս երիտասարդ դաշնակահարուհին նուագեց Պախի concerto en fa mineurը, դաշնակի եւ նուագախումբի համար: Գործ մը որ ամբողջ Փարիզի մէջ տարին մէկ կամ երկու անգամ հազիւ կը նուագուի, եւ վստահ եմ որ Պ. Ալեմնաք բնաւ չէ լսած զայն տարբեր առիթով եւ անկարող է ճշդելու թէ անոր նուագումին մէջ ջիղ եւ կորով պէ՞տք է գործածել, որոնց պակասութեան մասին խօսած էր. (23 յունիս «Յառաջ»):

Կտորին նուագումէն առաջ Օր. Ղազարոսեան իր խաղը (jeu) ցոյց տուած էր Փօլ Ֆոշէի, Լազար Լէվիի եւ այլ անձնաւորութեանց, որոնք Պ. Ալեմնաքէն աստիճան մը աւելի ծանօթ են երաժշտութեան... եւ անկէ յետոյ մասնակցելու որոշում տուաւ նուագահանդէսին:

Դաշնակահարուհին — որ մեր մէջ եզական առաւելութիւնը ունի ուսումնասիրած ըլլալու տեսական երաժշտութիւնն ալ — նուագահանդէսի առաւօտուն մէկ փորձ միայն ունեցաւ նուագախումբին հետ, եւ նոյն իրիկունը նուագեց զոց:

Շեշտել կ'ուզեմ թէ նուագախումբին նուագելիք բաժինն ալ զոց սորված էր, համընթաց նուագելու համար, եւ անհրաժեշտ բանը Պախի նըւագախումբին ժամանակ չափը պահել գիտնալն է: (Հոս պահ մը Պ. Ալեմնաք ինքզինքը դաշնակի աթոռին վըրայ թող զգայ, հանդիսականներու առջեւ, որոնք բոլորը իրեն կը նային):

Եւ կարծեմ Օր. Ղազարոսեան նըւագեց բաւին լայն առումով, եւ առաջին անգամն էր որ հայ քննադատը ներկայ կ'ըլլար concerto pour piano et orchestre մը լսելու հայուհիի մը կողմէ, հայէ մըն ալ ղեկավարուած:

Այս խրողութեան դէմ ահա Պ. Ալեմնաքի ամբողջ տեսածը եւ լսածը. կրկնենք բառ առ բառ.

— «... Օր. Ղազարոսեանի խաղը Պախի concertoին մէջ պիտի կրնա[յ] ուշագրաւ ըլլալ, եթէ հոն չպակսի կորով եւ ջիղ: Ան մնաց տարտամ ջագիծի մը մէջ»: («Յառաջ», 23 յունիս):

Եւ փա՛ռք յաւիտեանս ամէն...

Գիտակից արուեստագէտները սպասեր դրուատալից տեղեկագրութիւններ քննադատներէ, գիտնալով որ անոնք բան մը չեն աւելցներ [...]րեց հետեւելիք գործունէութեան վրայ, բայց չեն ալ ուզեր որ քննադատները ներշնչուած կամ անփոյթ գրութիւններով նախապաշարեն հանրութիւնը, որ միշտ համակիր է եւ գնահատող, սակայն պէտք ունի առաջնորդուելու:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Յ. Գ.— Այս հարցերուն շուրջ [...] եւ է նոր բանավէճ անպատասխան[ի] պիտի մնայ իմ կողմէս: Ա. Պ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

»»» : «««

— Կեցցէ՛ Հայաստա՛ն ...

— Կեցցէ՛ Երզնկա:

Քաղաքէն հեռու, հեռու գործարաններու ծխնելոյզներու մուխով [...] ղողուած Փարիզէն, հայկական ձայներ են որ կը հնչեն Արժանթէօյի [ան]տառէն:

Քայլերս ինքնաբերաբար կ'ուղղուին դէպի ձայները: Խումբ մը ընտանիքներ բոլորուած կերուխումի մէջ են:

Հոգեպէս կը հրճուիմ ու կը խորհիմ ինքնիրենս.— Կա՞յ տեղ մը ուր չ[...]առայ հայ գեղջուկ երգը:

Ոտքի է Պ. Գ. Գույումճեան, օրուան նախագահը որ կը սկսի իր բացման խօսքը.

— Մենք կը տօնենք Զատիկը, Ծնունդը, Համբարձումը, Վարդավառը, Հոգեգալուստը, բայց կը վարանինք տօնելու Վարդանանցի եւ Բարեկենդանի միջեւ գտնուող Տէրնդառաջ կամ Տեառնընդառաջը... Տակաւին շատ յստակ կը յիշեմ Երզնկայի վանքին մեծ դաշտը, ուր կը հաւաքուէին այդ օրը, տօնելու այս մեծ տօնը [...] Բարտիներ էին որ կը վառէին կա[...] մի[ր] բոցերու մէջ, որպէս խարոյկներ [...] Անահիտի օրէն մնացած այս տօնը անշուշտ կարելի չէ տօնել հոս, բայց ես գիտեմ որ այդ օրը, ձեր հոգիներուն մէջ կը վառի այդ անշէջ ջահը: Պէտք է այսպիսի օրերու տէր[...] հրահրել այդ բոցը ինչպէս Եթուա[լի] յաղթական կամարի տակ հանգչող անծանօթ զինուորին անշէջ կրակը:

Եւ յորդորեց քաջալերել այս նորակազմ Հայր. Միութիւնը: Պ. Փ. Մ[...] քայլեան կիթառի ընկերակցութեամբ երգեց նախ «Բամ Փորոտան» որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, [...] Երզնկայի գեղջուկ երգերէն: Յե[տոյ] նախագահը խօսքը տուաւ գաղութի երիցագոյն անդամին՝ Պ. Ասլանեանի որ այս խնջոյքը նմանցուց Երզնկայի երբեմնի կիրակիներուն, երբ գնկացին կ'երթար Եփրատի ափը [...] բի օդը ծծելու, արմէնեան հայր[...] նիքի զուլալ ջուրը խմելու: Եւ վ[...] տահեցուց թէ պիտի գայ այն օրը [...] մենք ալ ճակատաբաց պիտի քալ[ենք] այս ընդարձակ պողոտաներուն վրա[յ]

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՓՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»» · · «««

Առանց արտօնութեան տեղափոխուողները հայրենակցութենէ կը զրկուին

Բ. Թուրք ցեղէ չեղողները եթէ նոյն իսկ օգնութիւն չպահանջեն կառավարութենէն, պարտաւոր են անոր ցոյց տուած տեղին մէջ հաստատել իրենց բնակութիւնը եւ չբաժնուիլ այդ տեղերէն, առանց կառավարութեան արտօնութեան:

Առանց արտօնութեան ուրիշ տեղ գացողները առաջին անգամուան համար իրենց տեղերը կը վերադարձուին: Իսկ կրկնութեան պարագային, Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով, Թուրք հայրենակցութենէ կը զրկուեցուին:

Գ.— Թուրքիա մտնելու թուականէն սկսեալ՝ մինչեւ երկու տարի գետեղում չուզող գաղթականներու գետեղման օգնութիւն չի կրնար ըլլալ:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Երկրին մէջ տեղափոխման, մշակոյթի եւ վարչական միջոցներ, ճահճային եւ տեղերէ փոխադրութիւնները

ՅՕԴ. 8.— Ներքին գործավարը իրաւասու է Թուրքիոյ մէջ հողը անձուկ, յորդում պատահող, ճահճային, անտառային, լեռնային եւ քարոտ տեղերու մէջ բնակած, առողջապահական պայմաններէ զրկուած գիւղերու մէջ մնայուն բնակութիւն հաստատած, կամ վաչկատուն՝ թիւ 3 շրջաններու բնակիչները փոխադրելու, առողջական բաւարար պայմաններ ունեցող տեղերու, տուները աւերին անդին ցրուած գիւղերու բնակչութիւնը աւելի յարմար կեդրոններու մէջ ամփոփելու, գիւղերու մէջէն հիւղակները, ոտանները եւ գոմերը վերցնելու եւ նորեր կառուցանելը արգիլելու:

Որո՞նք սահմանէն դուրս պիտի հանուին

ՅՕԴ. 9.— Ներքին գործավարը իրաւասութիւն ունի Թուրքիոյ հպատակ շրջիկ գնչուները եւ Թուրք մշակոյթին չյարող վաչկատունները, հաւաքաբար չըլլալու պայմանով, գիւղաքաղաքներու, եւ ցրուումի (սէրփիշտիրմէ) ձեւով Թուրք մշակոյթ ունեցող գիւղերու մէջ սփռելու եւ գետեղելու, երբ լրտեսութիւն ընեն՝ սահմանագլուխներէն հեռացնելու, օտարահպատակ շրջիկ գնչուները եւ թրքական մշակոյթին չկապուած վաչկատունները ազգային սահմաններէն դուրս հանելու:

Աշիրէթները իբր քաղաքական անձնաւորութիւն չեն ճանչցուիր

ՅՕԴ. 10.— Ա) Օրէնքը իբր քաղաքական անձնաւորութիւն չընդունիր աշիրէթները: Այս մասին ճանչցուած իրաւունքները ջնջուած են, եթէ նոյն իսկ անոնք հիմնուած ըլլան որ եւ է, օրինական տրամադրութեան, փաստաթուղթի եւ կամ վճռի վրայ: Ջնջուած են նաեւ աշիրէթի պետութիւնը, պէյութիւնը, աղայութիւնը, շէյխութիւնը ե անոնց որ եւ է փաստաթուղթի եւն. վրայ հիմնուած ամէն տեսակ կազմակերպութիւնները:

Աշիրէթներու կալուածները կը բաշխուին

Բ) Այս օրէնքին հրատարակութենէն առաջ, որ եւ է դատական վճիռով, փաստաթուղթով կամ սովորութեամբ աշիրէթներու քաղաքական անձնաւորութեան եւ կամ անոնց անունով իրենց Բէյերուն, Պէյերուն, Աղաներուն եւ Շէյխերուն պատկան ճանչցուած, արձանագրուած կամ չարձանագրուած բոլոր անշարժ գոյքերը պետութեան կ'անցնին:

Այս օրէնքին տրամադրութեանց եւ պետութեան ձեռք առած միջոցներուն համաձայն, այս անշարժ կալուածները գաղթականներուն, ապաստանեալներուն, վրանաբնակ վաչկատուններու (կէօչէպէ), փոխադրուածներու, հողազուրկ կամ քիչ հող ունեցող տեղացի երկրագործներու բաշխուելով՝ թափու (կալուածաթուղթ) կը հանուի: Այս անշարժ գոյքերու սեփականատիրութիւնը կը ճշդուի թափուի պաշտօնատան արձանագրութեանց համաձայն: Եթէ անոնց մէջ որու պատկանելու մասին արձանագրութիւն մը չկայ, կամ եթէ արձանագրութիւնները միայն անձերու անունով ըլլալով՝ Ժողովրդեան մէջ տարաձայնուած է թէ անոնք աշիրէթին կը պատկանին, եւ աշիրէթին անհատներն ալ այս անշարժ կալուածներէն ուրիշ անշարժ գոյք չունին, անոնց սեփականատիրութիւնը կը ճշդուի, յետ քննութեան, այն տեղին վարչական մարմինին որոշումով: Վարչական Ժողովներու կողմէ տըրուած եւ կուսակալներու կողմէ վաւերացուած այս որոշումները վճռական են:

Աշիրէթներու տեղափոխումը

Գ.—Ներքին գործավարը իրաւասու է, Գործավարներու Խորհուրդին որոշմամբ, իրենց ընտանիքներուն հետ մէկտեղ յարմար տեղեր փոխադրելու եւ գետեղելու այս օրէնքին հրատարակութենէն առաջ աշիրէթներու բէյութիւն, պէյութիւն, աղայութիւն եւ շէյխութիւն ընողները եւ ընել ուզողները, ինչպէս նաեւ ամէն անոնք՝ որոնց սահմանագլուխներու երկայնքը բնակութիւնը անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ՝ ապահովութեան եւ անդորրութեան տեսակէտով:

Թուրք մշակոյթը ընդունող կամ չընդունող աշիրէթի անդամները

Դ.— Ներքին գործավարը իրաւասութիւն ունի Թրքահպատակ, բայց Թուրք մշակոյթին չյարած աշիրէթներու անդամները ցրուած վիճակով մէջ եւ թիւ 2 շրջանները, Թրքահպատակ եւ թրքական մշակոյթը բ[ռնող] բացնող վաչկատուն եւ վրանաբնակ աշիրէթներու անդամները առողջական եւ ապրելակերպի բաւարար պայմաններ ունեցող տեղեր փոխադրելու եւ գետեղելու, իսկ ոչ – Թրքահպատակ եւ Թուրք մշակոյթը չիւրացնող վաչկատուն աշիրէթներու անհատներն ալ՝ ի պահանջել հարկին՝ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս հանելու:

Անոնց որոնց մայրենի լեզուն թուրքերէն չէ

Յօր. 11.— Ա. Անոնց որոնց մայրենի լեզուն Թուրքերէն չէ, հաւաքաբար գիւղ եւ թաղ, գործաւորական եւ արհեստաւորական խումբ հաստատելը եւ կամ այս կարգի անձերուն՝ գիւղ մը, թաղ մը, գործ մը կամ արհեստ մը իրենց ցեղակիցներուն միայն փականացնելը արգիլուած է:

(2)

(Շար.)

Պ. Մկրտիչեան կիթառի ընկերակցութեամբ պարեց հայկական պարեր եւ թամարան: Յետոյ տեղի ունեցան պարեր տիկին Լուսին Ժամկոչեանի ղեկավարութեամբ: Եղան արտասանութիւններ, խմբերգներ եւ մեներգներ:

Հաւ մը եւ ձմերուկ մը աճուրդի դրուելով, շահեցաւ Պ. Միսակ Ճգնաւորեան, 350 Ֆր.ի վրայ:

Դժբախտաբար անակնկալ անձրեւը խանգարեց ամէն բան:

Հ. Սինանեան

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

=o=

Կիրակի օր Անժանթէօյի մէջ տեղի ունեցաւ Տարօնցիներու դաշտահանդէսը: Շատերը առտուն եկած էին, գիւղը, իսկ ուրիշներ կէսօրին, կազմելով կոկիկ բազմութիւն մը: «Տավուլ-զուռնա»ն կը թնդացնէր անտառը, ղեկավարութեամբ Մուրատի եւ ծեռունի Ղազարոս Յարութիւնեանի: Իսկ այր ու կին կը պարէին Տարօնի աւանդական պարերը, երգելով «Տնաւեր Գուլանըխ»ը: Ոգեւորութիւնը մեծ էր ժողովուրդին մէջ, բայց ժամը 3ին սկսաւ անձրեւ տեղալ: Ամէն մարդ ապաստան կը փնտռէր անտառին մէջ: Սկսան վրաններ չինել: Անօգուտ: Դաշտը գաղթականական մը երեւոյթը առած էր, կարմիր կանանչ վրաններով: Մէկ կողմէն անձրեւ կուգար, միւս կողմէ «տավուլ-զուռնա»ն անընդհատ կը թնդար: Դժբախտաբար շատ սպասուած չեղաւ անձրեւի պատճառով: Իրիկուան դէմ Պ. Ա. Զաքրեան հանդէսը բացաւ քանի մը խօսքով, իսկ Պ. Սեդրակ Սասունի վերլուծեց Տարօնի անցեալ կեանքը: Պ. Լեւոն Տօնիկեան կարդաց ուղերձ մը Տարօնի մասին ու երգեց «Օրն էր ուրբաթ»ը, իսկ Պ. Պետրոս Վարդանեան շնորհակալութիւն յայտնեց ու յորդորեց համերաշխ գործել, որպէսզի կարենանք այս հանդէսները կատարել ոչ թէ օտար հողի վրայ, այլ մայր հայրենիքին մէջ:

Հանդէսը վերջացաւ «Լօ լօ Սիփանայ սէգ սարի վրայ» երգով, միշտ անձրեւի տակ:

Յակոբ Ադամեան

Պ. ԷՌԻՕ ՖՐԱՆՍԱ ՀՐԱՒԻՐԱԾ Է 150 ԹՈՒՐՔ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ԵՒ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ

»»» «««

Պոլսոյ Կ. Սարայի ուսուցիչներէն եւ սկաուտներէն 150 հոգինոց խումբ մը, ճամբայ ելած է դէպի Ֆրանսա: Թուրք ուսուցիչները Ֆրանսա հրաւիրուած են Պ. Էռիօյի կողմէ եւ ընդունելութիւններ պիտի ըլլան անոնց Մարսիլիոյ, Լիոնի եւ Փարիզի մէջ:

Մեկնողներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Կ. Սարայի հայ ուսուցիչներէն Պ. Պ. Պ. Ատրունի եւ Կ. Քիւրքճեան:

ԱՐԱՔՍԻ Գ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ
(Ֆօթօ Արաքս)

Նոր յաջողութիւն

»»» «««

ՀԱՅ ԱՂՋՆԱԿ ՄԸ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԲՈԼՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Փարիզի բոլոր աղջկանց նախակրթարաններու ընթացաւարտ կարգի յաջողագոյն աշակերտուհիներուն միջեւ մրցում մը տեղի ունեցաւ դպրոցական տարեվերջի առթիւ: Կը մասնակցէին 972 հոգի: Անոնց մէջէն առաջնութիւնը շահած է 14 տարեկան հայ աղջնակ մը՝ Արաքսի Գազազեան, որ ստացած է երկու վկայական (diplôme) եւ մէկ բարձրագոյն վկայագիր (Certificat supérieur) նախնական կրթութեան համար, mention très honorable յիշատակութեամբ: Նաեւ ամենաբարձր մրցանակը (prix d'excellence) եւ ուրիշ մրցանակներ: Դասաւանդութեանց բոլոր ճիւղերուն մէջ ալ անխտիր առաջին հանդիսացած է:

Նոյն հայուհին անցած տարի ալ առաջին եղած էր Փարիզի Զ. թաղամասի բոլոր աշակերտուհիներուն մէջ: Իր քոյրը Օր. Հրանոյշ Գազազեան, որ այժմ Սօրպօնի Սալօնին մէջ սպագրութեան եւ մեքենագրութեան ուսուցչուհի է, ամէն տարի առաջին կը հանդիսանար մրցումներու մէջ, իր փոքրիկ քրոջ պէս եւ «Յառաջ» յաճախ արձանագրած է յաջողութիւնը այս երկու ուշիմ եւ աշխատասէր քոյրերուն:

Ս.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ երիտասարդ գրող մը, Անդրանիկ Ծառուկեան (Վ. Խաժակ) անձնասպանութիւն փորձած է Պէյրութի մէջ, քանի մը շաբաթ առաջ:

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք անձնասպանութեան երկու դէպքեր եւս:

Յուլիս 17ին, նաւահանգիստի առջեւ, երբ բազմաթիւ գործաւորներ աշխատանքի լծուած էին, հեռուէն կը նշմարուի մարդկային մարմինի մը ծովը նետուիլը իր ամբողջ հագուստներով եւ գլխարկով: Իսկոյն կը փութան մարդիկ եւ ծովէն դուրս կը հանեն երիտասարդը, որ լողալ չէր գիտեր:

Յետ քննութեան կը հասկնան որ երիտասարդը կը կոչուի Վահան Մարգար Գասպարեան, բնիկ Խարբերդցի, 18 տարեկան: Իր անձնասպանութեան պատճառը հետեւեալ կերպով բացատրած է ան.—

«Հայրս ու եղբայրներս 1921ին մեռան Խարբերդի մէջ: Ես մօրս ու քրոջս հետ Հալէպ եկայ: Քոյրս ամուսնացաւ Ամերիկա գտնուող երիտասարդի մը հետ: Մայրս ալ ընկերացաւ քրոջս եւ ես մնացի առանձին: Վերջերս նիւթական շատ նեղ դրութեան մը մատնուած էի: Դադրեցաւ նաեւ քրոջս օգնութիւնը: Գործ չկրցայ գտնել: Մնացի անօթի եւ թշուառ եւ ոչ ոք օգնեց ինծի: Անհամբերութեան մէջ էի երբ դարձեալ եկաւ Ամերիկայէն,—մայրս ու քոյրս ինծի չար— ժի արկածի մը պատճառով մեռած են եւ քեռայրս խենթեցած է այդ աղէտին ծանրութեան պատճառաւ: Չափազանց շատ զգածուեցայ եւ որոշեցի մեռնիլ իմ սիրելիներուս»:

Հայկ. այցելուի պատմած դէպքը թղթակից մը ըսաւ եւ կը խնդրէ որ գինքը ազատ ձգեն՝ գործադրելու համար դիտաւորութիւնը:

Վահան ոստիկանութեան կը յանձնուի մարած վիճակի մէջ...:

** Ճիւնի բնակող Խաչիկ Ղազարեան տանէ մը ի վեր մելամաղձոտ վիճակ մը ունէր, ընտանեկան պատճառով մը: Անցեալները, Խաչիկ տեղւոյն քահանային կը դիմէ եւ կը հաղորդուի, առանց բան մը յայտնելու: Կանուխէն տուն կուգայ եւ սովորական ձեւով կ'անցընէ ժամանակը:

Ժամը 9ին իր ընտանեկան պարագաները անկողին կը մտնեն, Խաչիկն ալ դուրս կ'ելլէ եւ անգամ մըն ալ չի վերադառնար: Գիշերը կը լուսնայ, որեւէ կը ծագի, սակայն Խաչօէն լուր չստացուիր: Զրոյցներ կը տարածուին եւ ամէն մարդ կ'ենթադրէ թէ անձնասպան եղած է:

Եւ չորսթ կէսօրին, ալիքները, Ճիւնիի վերի մասին ծովեզերքը կը հանեն մարդկային դիակ մը: Յետ քննութեան յայտնի կ'ըլլայ որ Խաչիկ Ղազարեանի մարմինն է: Կ'ըսուի թէ այս անձնասպանութեան պատճառ եղած է Խաչիկի եւ ուրիշ հայու մը միջեւ ծագած վէճը, որ սկսած է կիներէն եւ փոխանցուած իրենց ամուսիններուն: Հակառակորդը որ Իլիաս կը կոչուէր, քանիցս նախատած է Խաչօն եւ զայն անպատիւ կոչած:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

—•—

ՏՈՔԹ. ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՎԿԱՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»••«««

(16րդ ՆԻՍՏ, 3 ՅՈՒԼԻՍ — Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

Պ. Ժիրայր Արփիկեանի ուշագրաւ վկայութենէն ետք, ժամը 12.30ի առտենները, յուլիս 3, վկայի աթոռը կանչուեցաւ Տոքթ. Սարգիս Աբգարեան, որ կը բնակի Փէլհըմ, Նիւ Եորքի մէկ արուարձանը: Պ. Շերիտըն իր ուղղակի հարցումներուն ստացաւ հետեւեալ պատասխանները՝ Տոքթ. Սարգիս Աբգարեանէ:

—Դուն, Տոքթէօր, 44 տարիէ ի վեր Նիւ Եորքի նահանգի առողջական ճիւղի արտօնագրով բժշկութիւն կ'ընես Նիւ Եորքի մէջ, չէ՞: = Այո:

— Դուն 20 տարի չարունակ ծառայա՞ծ ես Նիւ Եորք քաղաքի Առողջապահական ճիւղին՝ իբր պաշտօնեայ: = Այո:

— Հիմա կը վարե՞ս նոյն պաշտօնը:

= 1917էն սկսեալ հանգստեան կոչուած եմ:

— Քանի՞ տարեկան ես:

= 71րդ տարիս անցուցած եմ եւ կը գտնուիմ 72րդիս մէջ:

— Դուն 27րդ եկեղեցիին անդա՞մ ես: = Այո:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Դաշնակ եղած չէի, բայց 1934 մարտ 28ին Դաշնակ եղայ:

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ եկեղեցին գացի՞ր: = Ոչ:

— 1934 յունուար 17ին Պ. Քոհէնի մօտ գացի՞ր: = Այո:

— Ո՞վ կար հոն:

= Մարդիկ կային:

— Կար. Զատիկեանը տեսա՞ր:

= Այո:

— Ինչո՞ւ չխօսեցար հետը:

= Այդ օրը չթոյլատրեցին:

— Ուրիշ անգամ տեսա՞ր Զատիկեանը:

= Այո: Ինք եկաւ իմ գրասենեակս:

— Որ եւ է խօսք ըսա՞ւ քեզի 187րդ եկեղեցւոյ դէպքի մասին:

= Բնականաբար խօսիլ ուզեցի Կար. Զատիկեանի հետ իր տեսածներու եւ գիտցածներու մասին: Զատիկեան չէր կրնար խօսիլ եւ իմ հարցումներուս պատասխանեց գրաւոր:

— Ի՞նչ գրեց:

= Գրեց թէ դեկտ. 24ին Ս. Խաչ եկեղեցին էր. հոն մարդիկ կը կռուէին, բայց ինք բան մը չտեսաւ:

— Դուն բան մը ըսի՞ր Պ. Քոհէնին ոստիկանատան մէջ:

= Այո, ըսի թէ ինք քննութիւնը սխալ ճամբու մէջ դրած է:

— Հոս ամբաստանեալներէն որո՞նք կը ճանչնաս:

= Կը ճանչնամ Ոսկան Երկանեան, Մարթին Մօղեան, Հէրի Սարաֆեան, եւ Յովհ. Անդրէասեան:

Եւ Տոքթ. Աբգարեան վկայութիւնները տուաւ իւրաքանչիւրի նկարագրի մասին:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏՈՔԹ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

Դատախազը սկսաւ իր հարցաքննութեան:

— Յունուար 17ին դուն չըսի՞ր ոստիկանատան մէջ Յովհ. Անդրէասեանին՝ «Մանուցումի պատմութենէդ մի չեղիր» stick to your story of circulars):

= Միակ առթիը, որ տեսայ Յովհ. Անդրէասեանը յունուար 17ին ոստիկանատան մէջ էր, ուր ըսի անոր որ այնպիսի բաներ չըսէ որ հակասէ ինքնիրեն:

— Ի՞նչ ըսիր:

= Ըսի՝ «մի հակասեր դուն քեզի»:

— Քոհէնին ի՞նչ ըսիր:

= Ըսի թէ այս քննութեան մէջ հաւանօրէն սխալ ճամբու վրայ է:

— Դուն ըսի՞ր թէ Կար. Զատիկեան գրեց թէ «բան մը չտեսայ»:

= Այո:

— Զատիկեան չըսա՞ւ տակաւ, ոստիկանատան պրիժը բոլորովին անհամ խնդիրը յանձնած էր ոստիկանութեան եւ պէտք չունէր խօսելու:

= Անոր պարագան տարբեր էր, երբ ոստիկանատան մէջ հանդիպեցայ, ինծի արգիլեցին խօսիլ Զատիկեանի հետ, վասնզի ան վկայութիւն տալու կը պատրաստուէր, սակայն իմ գրասենեակիս մէջ ո եւ է ճնշում կամ պատճառ չունէր չըսելու ճշմարտութիւնը, մանաւանդ որ իր վկայութիւնն ալ տուած էր:

ՄԻՀՐԱՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը 12.45ն էր, ուրեմն 15 վայրկեան կար դատական նիստը փակելու, երբ աթոռ կանչուեցաւ օրուան վերջին վկան՝ ընկ. Միհրան Ասլանեանը, այլ կոչումով «Պիկ Մայք»: Ընկ. Ասլանեան Պ. Շերիտընի հարցումներուն պատասխանեց իրեն յատուկ հանդարտութեամբ:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր կը գտնուիս այս երկիրը:

= 1896էն ի վեր կը գտնուիմ Ամերիկա:

— Ե՞րբ քաղաքացի եղար: = 1914ին:

— Ի՞նչ գործ կ'ընես:

= Մաքրումի եւ ներկումի գործարան ունիմ Նիւ Ճըրզիի մէջ:

— Դաշնա՞կ ես:

= 1918էն ասդին կը պատկանիմ այդ կուսակցութեան:

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցի՞ն էիր: = Այո:

— Դէպի խորանը նայելով եւ ետեւէն սկսելով ո՞ր կողմը նստած էիր:

= Ձախ կողմը, երկրորդ նստարանը:

— Նստարանին ներսի՞ կողմը նստեր էիր թէ անցքին կողմը:

= Անցքին կողմը:

— Նկատեցի՞ր բան մը, որ ուշադրութիւն գրաւէր:

= Ետեւս տեսայ մէկը, որ կոկորդի անհանգստութիւն ունէր եւ կը յիշեցնէր նման անհանգստութիւն ունեցող Քիւրտ մը, զոր կը ճանչնայի երկրէն:

— Տեսա՞ր այդ մարդը:

= Որովհետեւ շատ կը հազար, յաճախ ետեւս կը նայէի եւ տեսայ որ Կարապետ Զատիկեանն է:

— Երբ Թափօրը եկաւ, ի՞նչ ըրիր:

= Ոտքի ելայ:

— Կարապետ Զատիկեանն ալ ոտքի ելա՞ւ: = Այո:

— Տեսա՞ր որ Կար. Զատիկեանը ձգէր իր նստարանը եւ երթար:

= Ոչ. Կար. Զատիկեան մնաց իր տեղը, անկէ չհեռացաւ:

— Երբ կռիւր սկսաւ, ի՞նչ տեսար:

= Ամէն մարդ իրարու խառնուեցաւ: Իմ ետեւս նստարանի մը մէջ մէկը կը ծեծուէր:

— Առջեւդ տեսա՞ր մէկը

= Տեսայ դերձակ Արմէն Փիրանեանը, որ կը ծեծկուէր:

— Անոր հետ խօսք ունեցա՞ր:

= Արմէն Փիրանեան ինծի ըսաւ. «Դուն ի՞նչ գործ ունիս հոս, Նիւ Ճըրզիէն եկեր ես»: Ես ալ ըսի. «Դո՞ւն ինչ գործ ունիս հոս, դուն ալ եկեր ես Նիւ Ճըրզիէն»:

— Յարձակումը տեսա՞ր:

= Չտեսայ:

— Երբ դուրս ելար, ի՞նչ տեսար:

= Տեսայ մարդ մը ոստիկանին ձեռքը:

— Դուն քանի՞ տարեկան ես:

= 47 տարեկան:

— Քեզ ի՞նչպէս ոստիկանատուն կանչեցին:

= Նախ Նիւ Ճըրզիի ոստիկանատունէն հեռախօսուեցաւ տունս, իսկ ես 1933 դեկտեմբեր 26ին գացի Նիւ Եորք 183րդ փողոցի ոստիկանատունը, ուր մնացի ժամը 3էն մինչեւ 12:

— Հոն ո՞վ կար:

= Փաստաբան Սմսարեանը կար:

— Հոն հարցումներ ըրի՞ն:

= Այո:

— Քոհէնը հո՞ն էր:

= Հոն չէր:

— Դեկտ. 24ին Լէյլէկեանը ո՞ւր տեսար:

= Եկեղեցիէն դուրս ոստիկանին ձեռքը:

— Հոս գտնուողներէն ո՞վ կը ճանչնաս:

(Վկան կը նայի ամբաստանեալներուն): = Կը ճանչնամ Միհրան Զատիկեանը:

— Հասակը ո՞րչափ է:

= 5 ոտք եւ 10 ինչէզ:

— Թափօրն ի՞նչպէս կազմուած էր, կրնա՞ս յիշել:

= Առջեւը բուրվառակիրը, Թափօրը, Կարապետեան եպիսկ. ը պատարագիչ արք. ը եւ ետեւը մարդ չտեսայ:

— Զտեսա՞ր մէկը որ 3րդ կամ 5րդ նստարանէն գարնէր: = Ոչ:

— Կռիւը ի՞նչպէս սկսաւ:

= Յանկարծ կռիւը փրթաւ, չեմ գիտեր ինչպէս:

Պ. Քամինսկի քանի մը հարցումներ միայն ուղղեց ընկեր Միհրան Ասլանեանի, որ իսկոյն ձգեց վկայի աթոռը:

Պ. ՎԱՐԴԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ՏԻՐԱՆ ԱՐԷԼԵԱՆ ՎԿԱՅԵՑԻՆ ԹԷ ԶԱԳՄԱՔԵԱՆ ԻՆՉՊԷ՛Ս ՓՈԽԵՑ ԻՐ «ՏԵՍԱԾՆԵՐԸ»

■■■■■■■■■

«ՊԻՏԻ ԽՈՐՏԱԿԵՆՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ» ԸՍԱԾ Է ԶԱԳՄԱՔԵԱՆ

(17րդ ՆԻՍՏ, 9 ՅՈՒԼԻՍ)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 9 յուլիս.— Այսօր վերսկսաւ Դուրեան արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուած 9 Դաշնակցականներու դատավարութիւնը, որ յուլիս 4էն մինչեւ այս առտու դադրած էր ամերիկեան անկախութեան տօնին առթիւ, դատաւոր Քորրիկընի կարգադրութեամբ: Դատասրահի բոլոր աթոռները գրաւուած էին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կին ունկնդիրներէ, այսինքն հայուհիներէ: Օդը տաքնցի էր, զով քամի մը կը փչէր դատասրահէն ներս եւ քրտնած դէմքեր չէին նշմարուեր:

Ժամը 10էն 10 անց վկայի աթոռը կանչուեցաւ Պ. Վարդան Կարապետեան, որ հետեւեալ ուղղակի քննութիւնը տուաւ պաշտպան գլխաւոր փաստաբաններէն Պ. Թոմաս Շերիտընի:

— Բարձր խօսէ, եթէ կը հաճիս, որպէսզի որդուեալներն ու ամբողջ դատասրահը լսէ քեզ: = Լաւ:

— Ո՞ւր կը բնակիս:

= Ռիչֆիլըտ Փարք, Ն. Ճ.

— Ո՞ւրկէ ընթացաւարտ եղած ես վերջին անգամ:

= Քորնէլի համալսարանէն, Իթաքէ, Ն. Ե.:

— Ի՞նչ գործ կ'ընես այժմ:

= Արեւելեան եւ ամերիկեան գորգի գործով կը զբաղիմ:

— Կը ճանչնա՞ս Տիգրան Զաքմաքեանը: (Այս անձը Այնթապցիներէն կը ճանչցուի Զաքմաքճեան անունով, բայց դատարանին մէջ իր անունը տուաւ Զաքմաքեան, առանց ճի, ուստի ես կը գործածեմ պաշտօնապէս տուած եւ հնչած անունը):

= Կը ճանչնամ:

— Քեզի հետ գործա՞ծ է:

= Ինծի գործած է իբր interior decorator — տուներու կամ հաւաքավայրերու ներքին զարդարանքներու մասնագէտ:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Դաշնակներու համակիր եմ:

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ եկեղեցին գացի՞ր: = Ոչ:

— Զաքմաքեանը քեզի կը գործէ՞ր դեկտ. 24էն մինչեւ 2—3 շաբաթ ետք:

= Այո:

— Այդ թուականէն առաջ ալ գործա՞ծ է քեզի: = Այո:

— Դուրեան արք.ի սպանութեան մասին խօսակցութիւններ ունեցա՞ր հետը:

= Այո:

—Խօսակցութեան ատեն ուրիշ մարդիկ կայի՞ն ներկայ:

= Այո, իմ մօտս գործող երկու հոգի եւս:

— Ի՞նչ ըսաւ Զաքմաքեան եկեղեցիին մէջ դեկտ. 24ի կռիւի եւ սպանութեան նկատմամբ:

= Ըսաւ թէ «կռիւը սկսաւ յանկարծ եւ այնքան արագ, որ չգիտցայ թէ ինչպէս եղաւ եւ ինչպէս սկսաւ»:

— Քանի մը օր ետք Զաքմաքեանի հետ 187րդ եկեղեցին գացի՞ր:

= 2—3 օր ետք 187րդ եկեղեցին գացի Զաքմաքեանի հետ, երեկոյեան ժամը 8.30ի առտենները:

— Ո՞վ ներկայ էր հոն:

= Լուսարարը եւ Սարգիս Տէմիրճեանը: (Պ. Շերիտըն ունկնդիրներու աթոռէ մը ոտքի հանեց Պ. Սարգիս Տէմիրճեանը եւ վկային ցուցնելով) — Այս ա՞նձն էր: = Այո:

— Բան մը հարցուցի՞ր Տէմիրճեանի:

= Երբ հարցուցի Տէմիրճեանին թէ ինչպէս տեղի ունեցած էր սպանութիւնը, ուսերը վեր առաւ ժխտական իմաստով:

— Բան մը չըսա՞ւ:

= Ըսաւ. «այնքա՛ն արագ եղաւ սպանութիւնը, որ ոչ ոք գիտցաւ թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ»:

— Շաբաթ մը ետք Դուրեան կոմիտէի մասին խօսք չունեցա՞ք Զաքմաքեանի հետ: = Չեմ յիշեր:

— Կը ճանչնա՞ս Միհրան Զատիկեանը: = Այո:

— Ի՞նչ համբաւ ունի:

= Շատ լաւ մարդ է:

— Դեկտ. 24էն երեք շաբաթ ետք Զաքմաքեան ձգեց քեզ եւ խանո՞ւթ բացաւ մօտդ: = Այո:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

— Խանութ բացած ըլլալուն համար վշտացած չե՞ս (sore): = Ոչ:

— Ի՞նչպէս թէ վշտացած չես:

= Երբ մէկը կուգայ քովդ երբ մրցորդ փաստաբանի գրասենեակ կը բանայ, ի՞նչ կը զգաս: Ցաւ չե՞ս ըզգար: Բայց մրցումը ազատ է Ամերիկայի մէջ: (Ծիծաղ դատաւորէն եւ երդուեալներէն):

— Ո՞րչափ ժամանակէ ի վեր ճանչնաս Միհր. Զատիկեանը:

= Երկար ատենէ ի վեր:

— Դուն ըսիր թէ շատ լաւ մարդ է Միհ. Զատիկեանը, չէ՞: = Այո, ըսի:

— Երբ քեզի ըսեմ որ ան գնաց ոստիկանատուն եւ դատախազի գրասենեակը եւ երկու տեղերն ալ սուտ խօսեցաւ թէ եկեղեցի գացած չէ, ի՞նչ կարծիք կը կազմես իր մասին:

= Պէտք է պարագաները մանրամասնօրէն իմանամ կարծիքս փոխելու համար:

— Ըսիր թէ երբ Ս. Տէմիրճեանի հարցուցիր արք.ի սպանութեան մասին, ուսերը վեր առաւ: Այդ ի՞նչ կը նշանակէ:

= Ժխտական պատասխան է:

— Յետոյ ըսի՞ր թէ ան բան մը չէ տեսած:

= Ես հոս կ'ըսեմ ինչ որ ինծի ըսին Զաքմաքեան եւ Տէմիրճեան:

— Դուն գիտէի՞ր որ ուսերը վեր առնելով Տէմիրճեան ըսել կ'ուզէր թէ դատախազութենէն հրահանգ ունէր այդ մասին չխօսելու:

= Չեմ գիտեր, բայց ուսերը թօթուելէն զատ խօսեցաւ ալ:

— Զաքմաքեանը խանութէն հանեցի՞ր: = Ինք ելաւ:

— Ինչո՞ւ:

= Իրեն հետ վիճաբանութիւն ունեցանք, երբ սկսաւ տարբեր պատմութիւն պատմել եւ 2—3 շաբաթ վերջ ձգեց:

— Եւ դուն տարբեր պատմութիւն պատմելէն 2—3 շաբաթ ետք ալ զայն պահեցիր քու ծառայութեանդ մէջ:

= Այո:

— Երբ յետոյ փոխեց պատմութիւնը, ի՞նչ ըսաւ:

= Ըսաւ թէ Դաշնակները զարկին արք.ը եւ անուններ թուեց:

— Ըսէ տեսնենք Դաշնակներէն այն մէկ քանիին անունները զոր տուաւ Զաքմաքեան: = Չեմ յիշեր:

— Դուն հիմա չըսի՞ր թէ Զաքմաքեան անուններ թուեց: = Այո:

— Ուրեմն ինչո՞ւ չես ըսեր:

= Արդէն ըսուած անուններ են:

— Դուն հոս գալու համար դատական կոչնագիր ստացա՞ր: = Ոչ:

— Դուն ինքնիրե՞նդ եկար: = Այո:

— (Դատախազ) That is all.

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն իմ գրասենեակս եկար անցեալ ուրբաթ օր, չէ՞: = Այո:

Եւ այս հարցումով վերջ գտաւ Պ. Վարդան Կարապետեանի քննութիւնն ու հարցաքննութիւնը:

ԸՆԿԵՐ ՏԻՐԱՆ ԱՐԷԼԵԱՆԻ ՇԱՀԵԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Անմիջապէս ետքը վկայի աթոռը կանչուեցաւ ընկեր Տիրան Արէլեան, որ Պ. Շերիտընի տուաւ հետեւեալ ուղղակի քննութիւնը:

— Դեկտ. 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցի՞ն էիր: = Ոչ:

— Տարիքդ քանի՞ է:

= 39 տարեկան:

— Քանի՞ տարի կ'ընէ այս երկիրն ես: = 14 տարի:

— Ո՞ւր ծնած ես:

= Սուրիա (վկան բնիկ Քէսապցի է, ծանօթ. թղթ.):

— Ամուսնացա՞ծ ես թէ ամուրի:

= Ամուրի:

— Կը ճանչնա՞ս Տիգ. Զաքմաքեանը: = Այո:

— 1933 դեկտ 24էն ետք տեսա՞ր Զաքմաքեանը: = Այո:

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Այո, Դաշնակ եմ:

— Զաքմաքեանի հետ խօսակցութիւն ունեցա՞ր Դուրեան արք.ի սպանութեան նկատմամբ: = Այո:

— Կը հաճի՞ս պատմել այդ խօսակցութիւնը որպէսզի դատախազը եւ երդուեալները լսեն:

= Երբ իր խանութին մէջ տեսայ, Զաքմաքեան խօսեցաւ Դուրեան Արք.ի սպանութեան մասին, իրեն ըսի թէ այդ ուղղութեամբ թող կառավարութիւնը խորհի: Զաքմաքեան ըսաւ. «Մենք պիտի խորտակենք Դաշնակցութիւնը»: Ինչո՞ւ, հարցուցի իրեն, ըսաւ. «Դուրեան Արք.ը Դաշնակները սպաննեցին»: Հարցուցի թէ ո՞վ ըսաւ այդ իրեն. պատասխանեց՝ «հայ թերթերը չե՞ս կարդար»: Ըսի թէ հայկական թերթերուն կարեւորութիւն չեմ տար եւ Ամերիկեան թերթերը այդ մասին վճռական բան մը ըսած չեն: Զաքմաքեան ըսաւ՝ «ես եկեղեցին էի այդ օրը»: Հարցուցի՝

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Պիրէնեան լեռներուն յոգնեցուցիչ եւ տաժանելի մրցումէն վերջ, հեծելանուորդները երեքշաբթի օր հանգստացան Փոյի պանդոկին մէջ, միայն իրիկուան դէմ փողոց ելլելով: Մարթանօ ինքզինքը գտած է, այնպէս որ նոյն եռանդով պիտի շարունակէ մրցումը մինչեւ Փարիզ: Ասկէց վերջ հիտակ ճամբաներու մէջ է որ պիտի մրցին:

Հեծելանուորդները երէկ, չորեքշաբթի կտրեցին Փօ-Պորտօ հանգրուանը (215 քիլոմէթր): Իսկ այսօր, հինգշաբթի պիտի կտրեն Պորտօ – Լառօշէլ (183 քիլոմէթր): Այս մրցումը շատ աւելի հետաքրքրական է, որովհետեւ ամէն մրցորդ գատ – գատ ճամբայ ելլելով արագ քշողը եւ վայրկեանով առաջ հասնողը կը հռչակուի յաղթական:

Մրցորդները ճամբայ ելած էին 62 հոգիով, բայց մնացած են միայն 39 հոգի:

տեսա՞ր որ Դաշնակները սպաննեցին Արք.ը: Պատասխանեց՝ «ոչ, չտեսայ, այնքան արագ սպաննուեցաւ եւ յանկարծակի, որ ոչ մէկ բան տեսայ, երբ շուրջս նայեցայ, բազմութիւնը մը կար որ իրարու կը զարնէր»: Իրեն ըսի՝ Տիգրան, դու կ'ըսես թէ եկեղեցին գտնուած ես, չես տեսեր Դաշնակներու սպանիչը եւ նորէն կ'ըսես թէ պիտի խորտակենք Դաշնակցութիւնը: Զագմաքեան ըսաւ. «Այո, շատ տեսնողներ կան ինչ որ պատահած է, Դուրեան կոմիտէն 60,000 տոլար հաւաքած է եւ տասը փաստաբաններ վարձած է Դաշնակցութեան անդամները պրպտելու համար:» Ըսի իրեն՝ աշխարհի բոլոր բախտը քեզի կը մաղթեմ: (Շար.)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէ՛ք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.: Բաժինեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Մարկրիթի (Մարսէյլ) Համազգային Միութեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Կարապետ Մութաֆեանի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Գործի առթող

Անոնք որ իսկապէս occasion եւ solde ապրանքներ ունին մարզէններու եւ ֆուարներու համար՝ թող հաճին գրել եւ եթէ կարելի է ղրկել նմոյշները ճշտեալ հասցէին.—

G. Monzerian, 19, Rue Grand Madier La Ciotat (B. du R.):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՌՋԵՒՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
Կազմեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
1135 ԷՋ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ
ՕԳՏԱԿԱՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ
գին թղթակազմ 25, լաթակազմ 30 ֆր.
Դիմել՝ Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban).

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշակաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménil-montant 50 — 47:

Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ
ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ
ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՄԱԼԽԱՍԻ ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ՁԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ — ՁԱՐԹՕՆՔ, Գ. հատոր 263 էջ
» Բ. » 317 » — » Դ. » 250 »
ՁԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր — ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Բ. հատոր

Անոնք որ կորսնցուցած են հեղինակին ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astrr Sta. Boston, Mass.

Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլ Գրատունը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ եւ ինքնատիպ կարուհի մը որ կարենայ première mainի դեր կատարել կանանց confectionի աշխատանոցի մէջ:

Դիմել Նամակաւ ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme. PARIS (13e)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուռ Լաֆայէթի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԽԱԶԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)
29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Նախագահութեամբ՝ **ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆԻ**
Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ:
կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը եւ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ
Դիւրամատչելի ՊՈՒՖԷ եւ պաղ խմիչքներ:

Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը: Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողականներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յուլիս, կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուեստական բաժին՝ ղեկավար ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՋԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը: Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արիները հունգարական պարեր:

Դաշտահանդէս Վալանսի մէջ

կազմակերպուած՝ «Հայ կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային» ընկերութեան Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ:
Օգոս. 15ին, ՄԱԼԻՍԱՑԻ գեղատեսիլ անտառին մէջ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
կը նախագահէ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
խմբերգ փոքրիկներու կողմէ, մեներգ, արտասանութիւն:
ճոխ սեղան վարչութեան կողմէ:
դաշտին վրայ որ եւ է վաճառում արգիլուած է:
գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ պիւֆէ:

ՊԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ
երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», ԵՒ «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»
կը ղեկավարէ ուսուցիչ դրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Մուտքը՝ ազատ է:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
կազմակերպուած՝ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
Սօսիէթէ Լիոնեզի սրահին մէջ. Տէսին
կը խօսի Պ. ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ
գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊՕՄՕՆԻ

Պօմօն-Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի ամավերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ:
Կը նախագահէ Գեր. Գրիգորիս եպսկ. Պալաքեան
Երգ, արտասանութիւն, մանկական թատերգութիւն, չինական պար եւ մարզանք: Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:
Մուտք 4 ֆրանք:
Այս առթիւ Թաղականութիւնը պիտի կարդայ իր զեկոյցը: (կնիք)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նոր, Լը Ռէնսի
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՃԱԶ ՊԱՆՏ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Sandrossian and his Boy's:
Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ
Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս Օբէրվէն կամ Ժօրէսէն 21AB.: կամ Լ'էսթէնկարկանի գիծը, իջնել Ռէնսի-Բավիյոն:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝
ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ
փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Etude de Me BERNARD WAHL
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ
ԵԿԷ՛Ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)
Hôtel-Restaurant de FRANCE
Ave. Alexandre III. Tél. 12-43
ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ
ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:
Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:
Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր.էն սկսեալ:
Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:
Օգտուեցէ՛ք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:
Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կարող եւ վարժ մօտէլիսթ մը (այր կամ կին): Սախպորաբար դիմել՝ DARONIANի. 2, rue St. Philippe. Մէթրօ՝ Sentièr.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարզան փոխելու եւ արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Այո. ըսաւ թէ Նուսթըն պանդոկը կը բնակէր եւ այնտեղ պիտի մնար մէկ, երկու շաբաթ...

— Որ եւ է մէկուն հետ ժամադի՞ր էր այդ իրիկունը, այդ մասին խօսեցա՞ւ...

— Ոչ. միայն ըսաւ թէ յաջորդ օրը պիտի գար եւ աւելի երկար պիտի մնար...

Ուրիշ հարցում չեղաւ Պէլինա Ճէքինին: Իրեն յաջորդեց ուրիշ վկայ մը՝ Նուսթըն պանդոկին ծառաներէն մէկը որ Ալֆրէտի դիակը տեսած ըլլալով ճանչցած էր զայն: Պանդոկին ճաշարանը տեսած է զինք երկուշաբթի իրիկուն ժամը 6.30էն 7, յետոյ ծխարանին մէջ:

— Ժամը քանի՞ին, հարցուց դատաւորը...

— Այդ պարոնը ծխարան գնաց ժամը իննուկէսին տասնեակը. իրեն ուիսքի մը բերի. առանձին նստած էր. մասնաւոր երեւոյթ մը ուշադրութիւնս գրաւեց:

— Այսի՞նքն...

— Անհանգիստ կ'երեւար. մէկ բազկաթոռէն միւսը կ'անցնէր շարունակ. սրահին մէջ կը քալէր ու բաներ մը կը խօսէր ինքնիրեն. ժամը տասնին ատենները գրպանէն թուղթ մը հանեց ու կարդաց...

— Յետո՞յ...

— Յետոյ յանկարծ ետ դարձաւ եւ արագ արագ սրահէն դուրս գնաց. անկէ վերջ ալ զինք չտեսայ...

ԳԼՈՒԽ 4ՐԴ.

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ

Հարցաքննիչ դատաւորը յետաձգեց քննութիւնները եւ յայտնեց երդուեալներուն թէ դարձեալ պիտի հրաւիրուին: Յետոյ զգուշացուց զանոնք որ – պէտք չնախապաշարուին դուրսի ըսուածներէն եւ ականջ չկախեն թերթերուն մէջ այդ դէպքին մասին գրուածներուն: Բազմութիւնը հեռղհեռեւ ցրուեցաւ. ոմանք դժգոհ մնացին որ քննութիւնը այդքան անհամ եղած էր: Ճէնիսըն ալ խառնուեցաւ այդ բազմութեան: Անիկա հիմա համոզուած էր թէ պանդոկին ծառային յիշածը այն թուղթն էր զոր ինք գտած էր մայթին վրայ: Տակաւին որոշած չէր թէ ցոյց պիտի տար զայն դատաւորին: Զօրս կողմը նայեցաւ, անոր ընկերանալու համար:

Ուօմըրզլի հրջապատուած էր լրագրողներով որոնք զանազան հարցումներ կ'ուղղէին անոր: Ճէնիսըն մօտեցաւ անոնց:

— Տղաք, ձեզի ըսեմ այնքան որքան կրնաք հրատարակել ձեր թերթերուն մէջ, կ'ըսէր ոստիկանը հետաքրքիր լրաբերներուն— Ալֆրէտ Ճէքին Նուսթըն պանդոկը կը հասնի երկուշաբթի օր, իրիկուան դէմ եւ սենեակ մը կը վարձէ, կ'ընթրէ պանդոկին ճաշարանը եւ յետոյ դուրս կ'ելլէ. արդէն լսեցիք իր շարժումներուն մասին. գիտենք թէ ուր էր ան ժամը ութէն մինչեւ տասը: Նախ կ'երթայ Պրէտմօրի գեղարանը. յետոյ կը հանդիպի օրորդ Պէլինա Ճէքինին՝ Պրունզուիք Սքուէրի տան մէջ: Պանդոկին ծխարանը կը մնայ մօտ մէկ ժամ: Հիմա կարեւոր է գիտնալ թէ ո՞ւր էր ան ժամը տասնէն — երբ կը մեկնի պանդոկէն — մինչեւ 11.45, այսինքն այն վայրկեանը երբ վկայ Ճէնիսըն մեռած կը գտնէ զայն Քարթրայթ Կարտընի մայթին վրայ. որ եւ է մէկուն հանդիպեցա՞ւ. եթէ այո, որո՞ւն... եթէ թունաւորուեցաւ — եւ պէտք է ըսել թէ բժիշկը ապահովէ այդ մասին — ո՞վ թունաւորեց զայն. թոյնով անձնասպա՞ն եղաւ. ատիկա հաւանական չէ. եթէ թունաւորուեցաւ ուրիշի մը կողմէ, ուրեմն ոճիր մը գործուած է, ինչո՞ւ. այսքան. աւելի ձեր ուզածին չափ մանրամասնութիւն...

— Շարունակեցէք, ըսաւ լրագրողներէն մէկը. աւելին գիտնալու էք, Ուօմըրզլի... ի հարկէ իր սենեակը խուզարկեցինք...

— Այո, իրաւունք ունիք, պատասխանեց ոստիկանը. իր սենեակը գտանք երկու պայուսակներ՝ հագուստով ու ճերմակեղէնով լեցուն. կարեւոր թուղթեր կամ անձնական նամակներ չկային, բացի ամերիկեան դրամատան մը Լոնտոնի մասնաճիւղին վրայ քաշուած տասը հազար տոլարնոց չէքէ մը զոր թղթապանակին մէջ պահած էր: Իր գրպանները վերաբերեալ ոչ մէկ հետք, ոչ մէկ հասցէ: Սակայն պայուսակներէն մէկուն մէջ կային նաեւ նորք առնուած կարգ մը նոր լուսանկարներէն որոնցմէ երկու հատ կրնամ ձեզի տալ, եթէ կ'ուզէք կրնաք հրատարակել. թերեւս ճանչցող մը մէջտեղ ելլէ. ուրիշ ըսելիք չունիմ, տղաք....

Լրագրողները յափշտակեցին լուսանկարները: Ուօմըրզլի ձեռքերը գրպանը նետեց ու հեռացաւ, Ճէնիսըն հետեւեցաւ անոր:

— Ինծի... ինծի պէտք ունի՞ս, հարցուց կամացուկ. ես...

— Ձեր կարծեր, բարեկամս, պատասխանեց ոստիկանը՝ հագիւ տղուն նայելով. դուն դերդ կատարեցիր արդէն...

Ուօմըրզլի ճամբան շարունակեց. Ճէնիսըն զգաց ոստիկանին ցոյց տուած արհամարհանքը, վիրաւորուած մը ունեցաւ. վիրաւորուած էր, եւ, ետ քաշուեցաւ: Այդ վայրկեանին լրագրողներէն ամէնէն երիտասարդը մօտեցաւ իրեն եւ զանազան հարցումներ ըրաւ: Գարեջրատուն հրաւիրեց զայն:

Այնտեղ՝ գարեջուրին ազդեցութեան տակ, Ճէնիսընի բերանը թուլցաւ: Մանրամասնօրէն պատմեց իր տեսածները եւ — խօսակցին բառով – միմոսական ձեւերով նկարագրեց թէ ինչպէս գտած էր զոհը: Լրագրողը երիտասարդ ու եռանդուն տղայ մը որ դղրդագին լուրեր հայթայթող թերթի մը ներկայացուցիչն էր, ... աւելի գոհ մնաց այդ հանդիպումին համար: Բայց Ճէնիսըն յոգնեցաւ կամ աւելի ճիշդ է ըսել, չուզեց շարունակել իր պատմութիւնը:

— Զարմանալի դէպք մըն է, ըսաւ լրագրողը. կարծեմ խոշոր հանելուկ մը պիտի վերածուի այս խնդիրը. թունաւորո՞ւմ, էհ, խմբագիր ըսաւ ... ի վեր սանկ կարեւոր սպանութիւն հանդիպած չէի...

— Կը կարծէ՞ք որ թունաւորում է, հարցուց Ճէնիսըն: (Շար.)

ՅՈՒՇԱՑԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Տան ներքնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 27 Juillet 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2557

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀՐԱԲՈՒԽ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Քիչ անդին պիտի կարդաք Աւստրիոյ նոր փոթորիկին մանրամասնութիւնները,— Հիթլերականները կը գրաւեն Վիեննայի անթելի կեդրոնը, յետոյ կը մտնեն վարչապետարան, գերի կը բռնեն նախարարները, կը սպաննեն վարչապետը, եւ ի վերջոյ անձնատուր կ'ըլլան:

Որքան ալ ձախողած համարուի դաւը, ծանր է կացութիւնը:

Աւստրիա նստած է հրաբուխի մը վրայ, որ պարբերաբար կը բորբոքի, կը մարի, բայց երբեք չի հանդարտանար:

Ճիշդ ասոր համար ալ, Աւստրիոյ չափ մտահոգ են դրացի երկիրներն ու մեծ պետութիւնները:

Այս երկիրը, Աւստրիա, որ պատերազմէն առաջ Հունգարիոյ հետ կը կազմէր միացեալ կայսրութիւն մը, 56 միլիոն բնակիչով, այսօր հազիւ վեց միլիոն կը հաշուէ, եւ անբնական գոյութիւն մըն է որ կը քաշքշէ:

Հաշտութեան դաշնագիրները կտրեցին իր թեւերն ու ոտքերը: Աւստրիան կանգուն կը մնայ շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան նպաստին եւ մեծ պետութեանց խնամակալութեան: Այս վերջինները կ'ուզեն ամէն գնով պահել իր անջատ գոյութիւնը, մինչ Գերմանիան, որ ցեղակից է եւ սահմանակից, իր եւ Աւստրիոյ փրկութիւնը կը տեսնէ միացման մէջ:

Մինչեւ 1932, խոր արմատներ ձգած եւ ծաւալած էր միացման գաղափարը (անշլուս): Նոյն իսկ ընկերվարականները, որ տէր – տիրական էին Վիեննայի եւ ունէին 100,000 զինուոր, կը խրախուսէին այս ձգտումը:

Խնամակալները իրենց յոյսը դրին Տոլֆուսի վրայ, շոյեցին, շողոքորթեցին զայն, զօրացուցին անոր թեւերը, եւ կրակը նետեցին յանուն Աւստրիոյ անկախութեան... Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիան դարձաւ հիթլերական, Աւստրիոյ մէջ ալ կազմուեցան հիթլերական կորիզներ, եւ այժմ այս ճամբով կը փորձեն եթէ ոչ միացում ձեռք բերել, գոնէ հիթլերական թաթին ենթարկել երկիրը: (Այսպէս չէ՞ր հայ բոլշեւիկներն ալ, յետոյ ըսելու համար թէ Հայաստանի բանուորներն ու գիւղացիները խորհրդային իշխանութիւն կ'ուզեն...):

Ամէն պարագայի մէջ, թանձր ամպեր կուտակուած են Աւստրիոյ գլխուն եւ դժուար է նախատեսել ապագան, որ սերտ կապ ունի Եւրոպայի խաղաղութեան հետ:

×

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլերականները գրաւեցին Վիեննայի անթելի կեդրոնը եւ վարչապետութեան պաշտօնատունը

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈԼՖՈՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ծանր այլ ոչ անակնկալ դէպք մը պատահեցաւ չորեքշաբթի օր, 25 յուլիս, Վիեննայի մէջ:

Նացիները (հիթլերական), որոնք անվերջ դաւադրութիւններ կը սարքեն, հակառակ բոլոր խստութեանց եւ մահապատիժներու, 144 հաւատարիմներու ոստիկանի եւ զինուորի համազգեստ հագցնելով, ղրկեցին վարչապետարան: Դաւադիրները յաջողեցան ներս մտնել կէս օրին, գրաւել ամբողջ շէնքը, գերի բռնել նախարարները որոնք ժողովի մէջ էին, եւ սպաննել վարչապետը, Պ. Տոլֆուս: Դէպքը տեղի ունեցաւ կայծակի արագութեամբ, այնպէս որ պահակները չկրցան դիմադրել: Դաւադիրներուն հասնելէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը զարնուեցաւ գլուխին ետեւէն, եւ երեքուկէս ժամ տառապելէ յետոյ մեռաւ:

Մինչ այս գործողութիւնը տեղի կ'ունենար, նացիներու երկրորդ խումբ մը գրաւեց Վիեննայի անթելի կեդրոնը, «Ռավակ», սպաննելով երկու պահակներ եւ անմիջապէս հեռաձայնով սուտ լուր տարածելով.

— «Կառավարութիւնը հրաժարած է: Վարչապետ նշանակուած է Անտոն Ռինթըլէն, Վատիկանի աւստրիական դեսպանը»:

Լուրը հաղորդուեցաւ նաեւ գաւառական կեդրոններուն:

Դաւադրութիւնը երեւան հանուելէ յետոյ, կառավարութիւնը անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակեց: Բոլոր հեռագրական հաղորդակցութիւնները դադրեցան: Կառավարութիւնը ետ առաւ անթելի կեդրոնը եւ վարչապետարանը, բանակցելով 144 դաւադիրներուն հետ եւ արտօնելով որ ազատօրէն անցնին գերմանական սահմանը: Կրթական նախարար Տոքթ. Շուշնիկ ժամանակաւոր վարչապետ նշանակուեցաւ հանրապետութեան նախագահին կողմէ:

Ի՞նչպէս պատահեցաւ դէպքը

Նոր կառավարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական դեկոյցը հրատարակեց.

— «Այսօր կէսէն յետոյ, ժամը 1էն քիչ առաջ, նացիներու ուժեղ զօրամաս մը, զինուորական համազգեստով եւ ինքնաշարժ նստած՝ մտաւ վարչապետարան, պահակ զինուորներու թիւը զօրացնելու պատրուակով: Շէնքին մէջ մտնելէ յետոյ, դաւադիրները յարձակեցան պահակներուն վրայ եւ իրենց գրասենեակներուն մէջ արգելափակեցին կառավարութեան ներկայ անդամները եւ պաշտօնատարները: Արգելափակուած նախարարներուն մէջ կը գտնուէին վարչապետ Տոլֆուս, փոխ – վարչապետ Ֆէյ եւ նախարար Կարվինսքի: Կարելի չէր ուժեղ գործողութիւն մը կատարել, որովհետեւ նացիներուն ձեռքն էր շատ մը մարդոց կեանքը. ահաբեկիչները վրէժ պիտի լուծէին գերիներէն եթէ միջամտութիւն կատարուէր զինու զօրութեամբ: Ուստի հարկ եղաւ բանակցութեանց դիմել: Բանակցութիւնները նախ ձախողեցան եւ պայմանաժամ տրուեցաւ դաւադիրներուն, միեւնոյն ատեն ստուարաթիւ զինուորներ փոխադրուեցան վարչապետարանին առջեւ, որպէսզի յարձակումով գրաւուի շէնքը, եթէ դաւադիրները անձնատուր չըլլային: Վերջապէս պաշարեալները որոշեցին անձնատուր ըլլալ, երբ երաշխիք տրուեցաւ թէ անպատիժ պիտի մնան եւ գերմանական սահմանագլուխը պիտի առաջնորդուին: Անձնատրութիւնը տեղի ունեցաւ իրիկուան ժամը 8ին: Վարչապետական պալատը անմիջապէս գրաւուեցաւ բանակին եւ ոստիկանութեան կողմէ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Փոխ-վարչապետը կը պատմէ եւ կուլայ

Փոխ – վարչապետ Ֆէյ գերութենէն հազիւ ազատած, անթելին գլուխն անցաւ եւ ժողովուրդին հաղորդեց դէպքին մանրամասնութիւնները, գրեթէ լալով: Ահա իր պատմութիւնը.

— «Դաւադիրները ներս մտած էին ատրճանակները բռնած եւ կը ստիպէին պաշտօնատարները անշարժ մնալ, սպառնալով սպաննել: Երբ լուրը վարչապետին ականջը հասաւ, ան փոխեց սենեակը: Ես ալ ուրիշ սենեակ մը գացի: Վարչապետը յայտնեց թէ կ'ուզէ խօսիլ հետս: Գացի տեսայ որ պառկած է բազմոցի մը վրայ: Վարչապետը խնդրեց հոգ տանիլ ընտանիքիս, եթէ անդարմանելի դժբախտութիւն մը պատահէր ինծի: Խնդրեց խնայել որ եւ է արիւնահեղութիւն եւ բարեւները հաղորդել միւս նախարարներուն: Այդպէս ալ բրի: Յետոյ առաջնորդուեցայ հասարակաց սենեակը, ուր քանի մը անախորժ ժամեր անցուցի, ատրճանակներու եւ հրացաններու սպառնալիքին տակ»:

Այսպէս վարչապետարանը դաւադիրներուն բացարձակ տիրապետութեան տակ մնաց կէս օրէն մինչեւ իրիկուն, թէեւ բազմաթիւ զինուորներ կը գտնուէին հանդիպակաց շէնքին մէջ: Զինուորական հրամանատարը վերջնագիր մը ուղղեց, բայց դաւադիրները ետ ղրկեցին: Զինուորները չհամարձակեցան կրակ ընել, երբ լրացաւ պայմանաժամը, որովհետեւ դաւադիրները կը սպառնային սպաննել բոլոր գերիները, նախարար թէ պաշտօնատար:

Կառավարութեան հրաժարումը ծանուցանող սուտ լուրին վրայ, գաւառներու մէջ անգամ հիթլերական դրօշներ պարզուեցան եւ յարձակումներ կատարուեցան:

Կ'ըսուի թէ անձնատուութեան բանակցութիւնները կատարած է Վիէննայի գերմանական դեսպանը, որ իր պաշտօնը լրացնելէ անմիջապէս վերջը Պերլին գնաց: (Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ետ կանչուած է):

Տագնապը սահմանակից երկիրներու մէջ

Վիէննայի դէպքը մեծ խռովութիւն պատճառեց սահմանակից երկիրներու մէջ: Կ'ըսուի թէ Չեխոսլովաքիա եւ Իտալիա զինուոր համախմբած են սահմանին վրայ: Գերմանական սահմանագլուխը փակուած է: Խաղաղութիւնը վերահաստատուած ըլլալով հանդերձ, յուզումը կը տիրէ ամէն կողմ: Շատեր կը վախնան որ այս դէպքն ալ Սէրայէվոյի սպանութեան հետեւանքները ունենայ (պատերազմ), եթէ Գերմանիա ուզէ առիթէն օգտուիլ, Աւստրիան կցելու համար: Հիթլերականներուն նշանակած վարչապետը, Ռինթըլէն, սկիզբէն ի վեր կը յանձնարարէր հաշտ երթալ նացիներուն հետ: Իր արձակուրդը կ'անցընէր իտալական սահմանագլուխին վրայ եւ Վիէննա հասաւ դէպքէն քանի մը ժամ առաջ, ինչ որ կասկածիլ կուտայ թէ գիտէր ամէն բան եւ ազդանշանի կը սպասէր:

Մինչ այս մինչ այն, զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն մեծ քաղաքներու մէջ: Կ'ըսուի թէ 3000 Աւստրիացի հիթլերականներ պատրաստ կը սպասեն գերմանական սահմանին վրայ, Աւստրիա մտնելու համար: Բազմաթիւ զինուորական կառքեր կը բանին սահմանին վրայ եւ անսովոր շարժումներ կը տեսնուին Միւնիխի զօրանոցներուն մէջ:

Իտալական կառավարութիւնը շատ ծանր կը նկատէ կացութիւնը: Պ. Մուսոլինի շարունակ հեռախօսով տեղեկութիւններ կը հարցնէ Վիէննայի դեսպանէն: Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց նաեւ Հունգարիոյ մէջ:

Փարիզ, Լոնտոն, Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն եւս լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին:

Ո՞վ էր Տոլֆուս

Սպաննեալ վարչապետը, որ կը յաւակնէր միահեծան իշխանութեամբ վարել Աւստրիան, գիւղացի մըն էր, ծնած՝ 1892ին: Իր եղբայրը տակաւին հողագործութեամբ կը զբաղի: Իր ազգականները միշտ կը մերժեն յայտնել հօրը անունը: Պատանութիւնը անցուց անընդհատ պայքարով, մինչեւ որ յաջողեցաւ մտնել Վիէննայի իրաւագիտական համալսարանը: Յետոյ գնաց Պերլին, ուսումը կատարելագործելու: Պատերազմին զինուոր գրուեցաւ իբրեւ լեռնագնաց հրացանակիր եւ տեղակալի աստիճան ստացաւ, ինչ որ զարմանք պատճառեց կայսերական բանակի սպայակոյտական տարրերուն: Պատերազմէն յետոյ, նորէն դասի գնաց եւ ինքզինք նուիրեց երկաթուղիներու շինութեան: Այս գործունէութեան շնորհիւ 1930ին դարձաւ նախագահ Աւստրիոյ երկաթուղիներու վարչութեան: Յետոյ նետուեցաւ քաղաքական ասպարէզը, եւ եղաւ երկրագործական նախարար: 1932ին Պուրէշի դահլիճը իյնալով, հանրապետութեան նախագահը իրեն առաջարկեց վարչապետութիւնը: Տոլֆուս պատասխան չտուաւ, եկեղեցի գնաց, աղօթեց, եւ ամբողջ գիշերը հոն անցուց: Առտուն գնաց տուն, բաղնիք մտաւ, ածիլուեցաւ, իր սիրական ապուրը կերաւ եւ պատասխանեց թէ կ'ընդունի: Իր առաջին դահլիճը կազմեց 1932 մայիս 19ին, եւ այդ օրէն մինչեւ իր մահը կը վարէր Եւրոպայի ամէնէն խռովեալ մէկ պետութեան գործերը: Յամառ էր եւ ինքնավստահ: Այնպէս որ, բացէ ի բաց պայքար բացաւ հիթլերական շարժման դէմ: Ինքն էր որ փակեց խորհրդարանը, ասպարէզէն քշեց ընկերվարականները եւ անցեալ փետրուարին արեան մէջ խեղդեց Վիէննայի աշխատաւորական ըմբոստութիւնը, իր փոխանորդին՝ Ֆէյի գործօն աջակցութեամբ: Օրուան հզօրները իր վրայ դրած էին իրենց յոյսը, թէ ընկերվարութեան, թէ հիթլերականութեան եւ թէ Գերմանիոյ հետ միացման դէմ կռուելու համար: Իր համոզումն այն էր թէ Աւստրիան պէտք է անկախ մնայ: Այս առթիւ, յատկանշական է հետեւեալ դէպքը.— 1933 փետր.ին, Իտալիա 50,000 հրացան եւ 200 գնդացիր կը ղրկէր «նորոգուելու համար» Վիէննայի մօտակայ գործարանի մը մէջ: Ֆրանսա եւ Անգլիա երեւան հանեցին թէ զէնքերը սահմանուած են Հունգարիոյ եւ պահանջեցին Տոլֆուսէն որ կա՛մ ետ ղրկէ եւ կամ փճացնէ: Տոլֆուս խնդրեց ետ առնել ծանուցագիրները: Անոնք մերժեցին: Ասոր վրայ Տոլֆուս նիստի հրաւիրեց խորհրդարանը, կանչեց օտար թերթերու թղթակիցներն ալ եւ կարդաց իր ստացած ծանուցագիրները: Յետոյ անդին նետեց թուղթը, յայտարարելով թէ Աւստրիան անկախ երկիր է եւ չի կրնար պատասխանել այսպիսի ծանուցագիրներու:

Ջերմեռանդ կաթոլիկ էր եւ կը հաւատար թէ ինք ուղղակի ներշնչուած է Աստուծմէ: Պաշտօն ստանձնած օրէն իսկ, իրեն գործակից ընտրեց երկու նշանաւոր մարդիկ, իշխան Շթարէմպէրկ՝ հայրենասէրներու ընկերակցութեան նախագահը եւ հազարապետ Ֆէյ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՕԹԻ «ՓԱՇԱԶԱՏԷ»ՆԵՐԸ ...

Դամասկոսի թերթերը կը գրեն.—

Իզզէտտին անուն Թուրք մը խնդրագիր տալով քաղաքապետութեան, յայտներ է թէ ինք Թալէաթ փաշայի տղան է եւ «վերջին ծայր թշուառ վիճակ մը ունի»: Քաղաքապետութիւնը որոշեր է քննութիւն կատարել:

Այս լուրը իրա՞ւ է թէ սուտ,— չեմ գիտեր:

Բայց չպիտի զարմանամ, եթէ ըստուգուի որ Իզզէտտին իսկապէս շանսատակ Թալէաթին տղան է եւ անօթի:

Հազարաւոր պէյեր եւ փաշաներ, «պէյզատէ»ներ կամ «փաշազատէ»ներ նոյն վիճակը չունի՞ն այսօր, անհամար հարստութիւններ յափշտակելէ եւ մսխելէ յետոյ:

Նոյնիսկ Անատոլուն անօթի չէ՞ այսօր, հայկական եւ յունական անհամար հարստութիւնները աւարի տալէ յետոյ:

«Խանէտանը Ալ Օսման»ի որդիներն ու թոռները, իշխան թէ իշխանուհի հազիւ երկրէն վտարուած, արդէն թշուառութեան մատնուեցան, որովհետեւ ոչ աւար կար, ոչ ալ Հայ:

Չլսեցի՞ք պատմութիւնները Համիտի որդիներէն մէկուն, որ խայտառակօրէն սրճարան մը ինկաւ Փէշթայի մէջ, կամ այն «իշխանուհի» աղջկան, որ Հայ մը փնտռեց, իր նակատագիրը անոր հետ կապելու եւ ապրելու համար:

Տասը տարուան ընթացքին, ամբողջ սուլթանական գերդաստանը... անօթութեան դրուեցաւ, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Թուրքերը ներքին գործերու նախարար մը ունէին, Ճէմալ պէյ, որ քիչ մը խելօք – խորամանկ – մարդ ըլլալուն համար... հայասէր կոչուած էր:

Ջինաղադարին, այս մարդը խոստովանած եղաւ թէ ի՛ր ցեղակիցները 800,000 Հայ ջարդեցին:

Երբ Քէմալականները յառաջ խաղացին, այս պէյն ալ շունչը առաւ Սօֆիա:

Պահպանողական հայ տպագիրներ՝ — անոնք որ նորէն Պոլիս վերադառնալու յոյս ունէին — կը պատմէին թէ նախկին նախարարը այնքան խեղճութեան մատնուած է որ, ամէն առտու հայ «վաթանտաշ»ներ կը փնտռէ, սուրճ մը մուրալու համար:

Ի վերջոյ, անօթութեան չդիմանալով, մեղայագիր մը գրեց եւ շունչը կայարան առաւ լալահառաչ, Պոլիս վերադառնալու համար:

Դեռ այսպէս քանի՜ նախկին կուսակալներ, նախարարներ, զօրավարներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ հինգ փրանքի կարօտ մնացեր են եւ կը հառաչեն անդադար...

Իսկ իրենց սարքած ջարդերուն եւ աւարներուն վերջին մնացորդը, «կեավուր» եւ «միւզիր» Հայերուն յետին անճարակը, գիւղացին կամ բանուորը, ամէն բան կորսնցնելէ, գաղթէ գաղթ նետուելէ վերջն ալ, ոչ միայն իր նակտինքրտինքովը կ'ապրի, այլ կրնայ բազմաթիւ 5 փրանքներ, հինգ հարիւրներ կամ հազարներ տալ ամէնէն կոկոզավիզ փաշազատէին:

Ինչո՞ւ կը զարմանաք որ քշեցին եւ ջարդեցին, եւ դեռ մնացորդին մղձաւանջը կը խանգարէ իրենց քունը...

Վ.ԱՀԷ

Օդային ռազմափորձերը Լիոնի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի առտու ժամը 6ին սկսան Ֆրանսայի օդանաւային ռազմափորձերը, Լիոնի շրջանին մէջ: Ժողովուրդը ոչ թնդանօթի ձայն լսեց, ոչ ալ ահազանգ, բայց լարուած վիճակի մէջ էր: Զինուորներ կ'անցնէին փողոցներէն: «Թշնամի» օդանաւերը պիտի ռմբակոծէին ռազմագիտական կէտերը: Միւս կողմէ, ընկերվարականներն ու համայնավարները թռուցիկներով ողողած էին հրապարակը,— «խափանեցէք ռազմափորձերը: Մի՛ ապաստանիք մառաններ: Ընդհակառակն, համախմբուեցէք հրապարակներուն եւ քարափներուն վրայ, վառեցէք լոյսերը փոխանակ մարելու եւ բողոքի ցոյցեր կազմակերպեցէք»:

Առտուան ժամը 6ին, «թշնամութիւնները» սկսած էին: Զանազան կէտերէ ճամբայ ելած օդանաւեր սկսան սաւառնիլ որոշ կէտերու վրայ: Հեռախօսը անդադար կը բանէր: Վտանգի նշանը տրուած էր եւ պաշտպան ուժերը անկարելին կը փորձէին, որպէսզի թշնամին չյաջողի հասնիլ մինչեւ քաղաքը: Պաշտպանութեան շրջանը կը ներկայացնէր 17,177 հեքթար տարածութիւն, 775,640 բնակիչներով: Կէսօրին, յարձակումը աւելի սաստկացաւ: Արեւելքէն եւ հարաւ – արեւմուտքէն եկած օդային տորմիղներ կը փորձէին հասնիլ քաղաքին, բայց կը ձախողէին: Կը նշանակէ թէ պաշտպանութիւնը լա՞ւ կազմակերպուած էր: Դեռ կարելի չէ հաստատական պատասխան տալ:

Հռչակաւոր Քօթիի մահը

ԻՐ ԿԱՏԱՂԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԷՄ

Ֆրանսուա Քօթի, անուշահոտութեանց գործարանատէրը որ միլիոններ դիզած է, մեռաւ անցեալ օր, թոքատապի հետեւանքով: Ծնած էր Քորսիքա, 1874ին: Գործի սկսաւ իբրեւ անուշահոտութեանց գործարանատէր եւ շատ չանցած համաշխարհային հռչակ ստացաւ, ահագին հարստութիւն դիզելով: 1929ին 35 միլիոն տոլար կը հաշուէին իր հարստութիւնը (այն օրուան սակով՝ 875 միլիոն ֆրանք): Նոյնքան նշանաւոր եղաւ իր գործունէութիւնը՝ քաղաքական եւ լրագրական ասպարէզին մէջ: Ատեն մը փորձեց Քորսիքայի ծերակուտական դառնալ, բայց անվաւեր հռչակուեցաւ իր ընտրութիւնը: Քանի մը տարի առաջ գնեց «Ֆիկառօ»ն եւ «Կօլուա»ն, ազգայնական գաղափարները տարածելու եւ համայնավարութեան դէմ պայքարելու համար: Իր հարստութեան շնորհիւ, լաւագոյն մելանն ու թուղթը կը գործածէր: 1928ին ժողովրդական օրաթերթ մը հրատարակեց, «Լ'Ամի տիւ Փէօփլը», գինը նշանակելով տասը սանթիմ, մինչ միւս բոլոր թերթերը կը ծախուէին 25 սանթիմի: Գիտէր որ չպիտի կրնայ ծախքը հանել եւ պատրաստ էր հոգալու տարեկան բացը, 12 միլիոն ֆրանք: Լրագիրներու Դաշնակցութիւնը բողոքելով այս ապօրէն մրցման դէմ, համոզեց Հաշէթը եւ միւս գործակալութիւնները որ չծախեն նոր թերթը: Ծանուցումի գործակալութիւններն ալ պոյքոթ հռչակեցին: Քօթի կառուցելով 50 միլիոն ծախսեց եւ իրեն յատուկ գործակալութիւն մը հաստատեց, բաշխումի եւ ծանուցումի համար: 1928ին իրիկուան տպագրութիւն մըն ալ հանեց: Յետոյ դատ բացաւ Լրագիրներու Դաշնակցութեան, Հաշէթի եւ ուրիշ հաստատութեանց դէմ, եւ 1929ին 1,160,000 ֆրանք հատուցում ստացաւ, ինչպէս եւ յառաջիկային որոշուելիք գումար մը՝ եթէ նոր վնաս պատճառէին: Պայքարը շարունակուեցաւ եւ Քօթի սպառեց մինչեւ որ իր վնասները օրէ օր աւելցան: 1930ին վերջը, 200 միլիոնի հասած էր իր վնասներուն գումարը, եւ Քօթի նորէն գործի սկսաւ:

Վաղը կը շարունակենք պատմութեան մնացեալ մասը:

Թուրքերը իտալացի նաւազ մըն ալ սպաննեցին

Թուրք եզերապահները Փոքր Ասիոյ դիմացը, Քալամարիայի ծոցին մէջ սպաննեցին իտալացի նաւորդ մը, երբ անոնց մակոյկը ապաստան կը փնտռէր փոթորիկին դէմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— oo —

Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի պատուիրակութեան տարած աշխատանքները Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ՝ սկսան իրենց պտուղները տալ Մարսէյլի մէջ։ Մնաց որ, Թուրքերը, ամէն տեղ ուր պաշտօնական ու անպաշտօն ներկայացուցիչներ ունին, լծուած են խլրդային աշխատանքի, քիչ մը վարկ եւ բարեացակամ տրամադրութիւններ կորզելու համար։

Եւ քար դնելով մեր սրտերուն վրայ, չենք տեսներ թէ կը յաջողի իրենց առաքելութիւնը լիովին։ Ահա ձեզի Մարսէյլը, որ դարձած է օջախ մը Թրքանպաստ տրամադրութեանց։

«Լը Փըթի Մարսէյէ» քանի մը շաբաթ առաջ, խոշոր խորագիրներու տակ, կ'աւետէր թէ, Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսը, Քուարէթ պէյ կը վերադառնայ Մարսէյլ։ Եւ այս առթիւ, ողջունելու համար հիւպատոսը, Թուրք-ֆրանսական պատուիրակութիւն մը գացած էր քարափ։ Թուրք հիւպատոսը պատասխանելով ֆրանսացի լրագրողներուն՝ ըսած է․

— «Պէտք է շնորհաւորել, Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի պատուիրակութիւնը, եւ իր նախագահը, որ լաւագոյն միտքը ունեցան այցելելու մեր երկիրը։ Ոչ միայն տեսնելու համար մեր երկիրը, այլ եւ տեսնելու հսկայական աշխատանքը Թուրք ժողովուրդին։ Ամէն բանէ առաջ, բարոյական արգասիք մըն էր այդ առաքելութիւնը։ Այսպիսով, Թուրք ժողովուրդը, կրցաւ հասկնալ թէ, Ֆրանսան լաւագոյն տրամադրութիւններով օժտուած ազգ մըն է հանդէպ Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան։ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի Առեւտրական Սենեակի նախագահները, եւ Թուրք առեւտրականները, իրապէս յափշտակուեցան ձեր պատուիրակութեան նախագահ Պ. Ֆէլիքս Փրաքսի այնքան ջերմ եւ անկեղծ հաւաստիացումներէն, որոնք ամէն բանէ առաջ կը փաստեն թէ, պէտք է առեւտրական լաւագոյն դաշնագիրը պատրաստել երկու երկիրներու միջեւ, զարկ տալու համար վաճառականութեան եւ արդիւնաբերութեան։ Ֆրանսական պատուիրակութեան ճամբորդութիւնը, դէպի Էնկիւրի եւ Պոլիս, պատրաստեց այնպիսի գետին մը, որ շուտով պիտի փոխուի պաշտօնական ձեւի։ Երբեք չեմ ծածկեր, թէ Թուրք եւ ֆրանսական գործակցութեան ամէնէն ջերմ ջատագովներէն մէկն եմ, քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ»։

Այս յայտարարութիւնը հրատարակող «Լը Փըթի Մարսէյէ», եւ իր երեկոյեան տպագրութիւնը «Լը Սօլէյ» գուրգուրանքով մը կը շեշտեն Լուի Սալարէնի ստորագրութեամբ․

— «Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ փոխուած բան մը կայ։ Եւ լրացած չէ տակաւին, յուսանք։ Մեր պատուիրակութեան տարած աշխատանքները սկսան տալ իրենց պտուղները։ Եւ այս կը պարտինք մեր պատուիրակութեան նախագահին, սպասելով Թուրք Առեւտրական Սենեակի պատուիրակութեան այցելութեան»։

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ, որոշուած է Մարսէյլի մէջ բանալ Թուրք Առեւտրական Սենեակ մը, զարկ տալու համար առեւտուրի եւ նաւագնացութեան։ Եւ նոյն ժամանակ կը շեշտէ թէ, Մարսէյլի մէջ բացուելիք համաշխարհային ցուցահանդէսին, Թուրքիան եւս պիտի մասնակցի իր բազմապիսի եւ բազմազան արտադրութիւններով։

×

Թուրք հիւպատոսին վերադարձէն վերջ, Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի մէջ, մեծ հաւաքոյթ մը տրուեցաւ ի ներկայութեան վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներուն։

Պատուոյ սեղանին շուրջ շարուած էին — ինչպէս կը ցուցնեն թերթերուն մէջ դրուած նկարները — Պ. Պ. Խաւար Տավիտ եւ Անրիէն Արթօ, առեւտրական սենեակի պատուոյ նախագահները, նախագահ Ֆէլիքս Փրաքս, Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսը, եւ առեւտրական դատարանի նախագահը Պ. Լավիր եւ ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

Զեկոյց մըն էր որ կը տրուէր պատուիրակութեան կողմէ։ Եւ մթնոլորտը այդ հաւաքոյթին, իսկապէս Թրքանպաստ էր։

Այսպէս, Ֆրանսական պատուիրակութեան քարտուղարը, Պ. Քամիլ Կրան Տիֆայ, բեմ կ'ելլէ մանրամասնօրէն բացատրելու համար այս ճամբորդութեան նպատակը, եւ ձեռք բերուած արդիւնքները։

Ան կը շեշտէ․ — «Դարերէ ի վեր, Ֆրանսան, եւ մասնաւորաբար Մարսէյլ քաղաքը, առեւտրական յարաբերութիւններ ունեցած են Թուրքիոյ հետ։ Իր նոր վարչաձեւին մէջ, Թուրքիան որքան գործունէութեան, նոյնքան եւ յիշատակի երկիր մըն է։ Եւ թող զարմանալի չթուի, եթէ մենք՝ ճշգրտօրէն կը վերյիշենք այդ հին հին յիշատակները, որոնք հանգոյցներ են Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

«Ամէն պարագայի տակ, Ֆրանսայի եւ մասնաւորաբար Մարսէյլ քաղաքի արտադրութիւնները, կամայ ակամայ մեր աչքերը դարձուցին դէպի արեւելք, դէպի Թուրքիա։ Մարսէյլի նաւամատոյցէն զրկելով բեռնաւորուած նաւեր, զանազան ֆրանսական արտադրութիւններով դէպի Թուրքիա, եւ նոյն ժամանակ վերադարձին բեռնաւորուելով Թրքական ապրանքներով, մեծագոյն առեւտրական գործն է որ կը կատարենք, այսպէս անդադար նաւագնացութեան գիծ մը հաստատելով երկու երկիրներու միջեւ։ Մարսէյլ քաղաքը, ամենայն հոգածութեամբ, ստանալով Թրքական բազմապիսի արտադրութիւնները, զանոնք կը տարածէ ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն մէջ։

«Ֆրանսան կ'ուզէ իր դարաւոր եւ պատմական առաքելութիւնը ի գլուխ հանել արեւելքի մէջ, եւ այս էր պատճառը որ մեր պատուիրակութեան նախագահը, յանուն Առեւտրական Սենեակի, ուզեց երթալ Թուրքիա տեղին վրայ քննութիւն բանալու եւ խօսելու համար մեր Թուրք բարեկամներու հետ, որպէսզի վերահաստատուի մաքսային, առեւտրական եւ քաղաքական դարաւոր բարեկամութիւնը, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ»։

Խօսք կ'առնեն զանազան մարդիկ, միշտ փառաբանելով Թուրքն ու Թուրքիան, իր Մուսթաֆա Քէմալով, Ըսմէթով եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյով։

Ապա, Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսը Քուարէթ պէյ, ոտքի կանգնելով փառաբանութիւնը կ'ընէ, «հերոսական Թուրք ժողովուրդին բնածին աշխատասիրութեան»։ Եւ փառաբանելով, Ֆրանսական պատուիրակութեան եւ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի առեւտրականսենեակներու նախագահներու հետ կատարուած աշխատանքները եւ արդիւնքները կ'ըսէ․

— Երկու դաս կայ առնելիք։ Առաջինը այն է թէ մէկ ճամբորդութիւն մը չի բաւեր, ճանչնալու համար Թուրք ժողովուրդը, եւ երկրորդ Մարսէյլ քաղաքը պէտք եղած ուշադրութեամբ չէ հետեւած ուրիշ ազգերու հետ մեր ունեցած առեւտրական դաշնագիրներուն»։

Եւ կը յանձնարարէ արքագրել զանոնք։

Կը խօսին նաեւ Պ. Փրաքս, Անրիէն Արթօ, եւ գործատէրերու սէնտիքայի կողմէ՝ Պ. Կոյեէ։

Եւ այսպէս երկու ժամ, ազատական երկրի մը մէկ պաշտօնական հաստատութեան մէջ, կը փառաբանուի Թուրքը, նոյն այդ ազատականութեան անհաղորդ եւ արիւնարբու Մէհմէտճիկը...

Եւրոպա՛, Եւրոպա՛, ափսոս որ քեզ ճանչցեր էինք թերթերով եւ գիրքերով միայն։

×

Ինչպէս գրեցի քիչ վերը, Ֆրանսական պատուիրակութեան տարած աշխատանքները սկսան տալ իրենց պտուղները։

Անցեալ շաբթուան տեղական թերթերը եւ մասնաւորաբար «Լը Փըթի Մարսէյէ», «Թուրքիոյ մեր բարեկամները» խորագրով, կ'իմացնէր Լուի Սալարէնի ստորագրութեամբ թէ «Թուրք բարձր անձնաւորութիւն մը, Ն. Վսեմութիւն Րէշիտ Սաֆֆէթ պէյ, երեսփոխան Թուրք Ազգ. Մեծ Ժողովի, խմբագրապետ Պոլսոյ ֆրանսերէն L'Economiste d'Orient թերթին եւ նախագահ Թուրքիոյ զբօսաշրջիկներու ակումբին, հասած է Մարսէյլ, մասնաւոր առաքելութեամբ մը»։

Եւ բնական է, տեսակցութիւն մը պիտի սարքուէր խմբագիրներու համար։

Եւ ահա հոն են, մեծ պանդոկի մը սպասման սրահը, ընկերակցութեամբ Թուրք հիւպատոսին։

Կը հարցնեն թէ ի՞նչ է իր առաքելութեան նպատակը։

Րէշիտ Սաֆֆէթ կը պատասխանէ․

— «Իմ առաքելութեանս առաջին նպատակն է Մարսէյլ քաղաքին մէջ հաստատել ֆրանքեւթրքական զբօսաշրջիկներու ընկերութիւն մը։ Արդէն Ֆրանսայի զանազան տեղերը ունինք նման հաստատութիւններ, ինչպէս Նիսի, Մաթօի, Էքս - Լէ -Պէնի եւ Վիշիի մէջ։ Պիտի տեսակցիմ Պ. քաղաքապետին, նահանգապետին եւ այլ անձնաւորութեանց հետ, խնդրելով անոնցմէ բարեացակամ տրամադրութիւնները դիւրացնելու համար իմ գործս։ Որպէսզի, երբ յաջողութեամբ պսակուի, Ֆրանսացի մեր բարեկամ ազգը կարելիութիւնը ունենայ, երթալ ուղղակի Թուրքիա աչքերով տեսնել հրաշալի յեղափոխութեան արդիւնքները»։

Փաղաքշական արտայայտութիւններէ վերջ, Ֆրանսացի լրագրողները, հարցումներու տեղատարափ մը կ'իջեցնեն, որոնց պատասխանելով, կ'ըսէ Սաֆֆէթ պէյ․

— «Շնորհակալութիւն ֆրանսական պատուիրակութեան եւ իր նախագահին որ Պոլիս եւ Էնկիւրի այցելելով, կրցաւ մօտէն ուսումնասիրել մեր երկիրը։ Յառաջիկայ սեպտեմբերին, բազմանդամ Թուրք պատուիրակութիւն մը պիտի այցելէ Ֆրանսա, եւ առաւելապէս Մարսէյլ քաղաքը։ Ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի Թուրք մարտանաւով մը։ Պիտի մեկնիմ անմիջապէս Փարիզ, տեսակցելու համար Մէսաժըրի Մարիթիմի տնօրէնին հետ, կարգադրելու համար Մարսէյլ-Թուրքիա նաւագնացութեան վերաբերեալ զանազան խնդիրներ։ Զմոռնամ ըսել, թէ Պուտափէշտի մէջ, անցեալ շաբաթ կատարեցի հրապարակային մեծ դասախօսութիւն մը, Թուրքիոյ անցեալի եւ ներկայի մասին։ Փարիզ հասնելէ անմիջապէս վերջ, Սօրպոնի մէջ, պիտի կրկնեմ զայն, աւելի ընդարձակուած եւ աւելի խնամուած»։

Ուրեմն, Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակի բազմանդամ պատուիրակութեան Պոլիս եւ Էնկիւրի այցելութենէն վերջ, իսկապէս բան մը կայ փոխուած Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մէջ, ինչպէս կը գրէր ֆրանսացի լրագրող մը։

Իրապէս եղած պատկերազարդ ցուցադրութիւնները այդ միայն կ'ապացուցանեն։

Մարսէյլ քաղաքը, իր քաղաքական եւ տնտեսական դէմքերով, Թրքանպաստ քարոզչութեան ասպարէզին մէջ, կը փայլի առաջին գիծին վրայ։

Յաջորդով՝ Լէօն Պանքալի «Պալքանները 1934» յօդուածաշարքի մասին։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ս. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ծանօթ նկարիչ Պ. Սարգիս Խաչատուրեանի պարսկական որմանկարներու ցուցահանդէսը տեղի ունեցաւ յունիս 28էն յուլիս 19՝ Լէսթըր (ոչ թէ Լէյչէսթըր) Կէլըրիի սրահներուն մէջ։ Դժբախտաբար սրահին տարածութիւնը անբաւական էր՝ ամբողջութեամբ ցոյց տալու համար հայ արուեստագէտին վերջին քանի մը տարիներու գործերը։

Եւ սակայն իր յիսունի չափ նկարները մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին մասնաւորապէս այն շրջանակներուն մէջ որոնց մատչելի է արեւելքի արուեստը։ Երկու կարեւոր ընկերակցութիւններ հովանաւորած էին ցուցահանդէսը, որուն մասին խանդավառ կերպով արտայայտուեցաւ տեղական մամուլը։

Սրահին վարչութեան կողմէ հրատարակուած գրքոյկին մէջ, ծանօթ պարսկագէտ՝ Սըր Տէնիսըն Ռօս, հետեւեալ յառաջաբանը ստորագրած է․

1931ի պարսկական ցուցահանդէսը եզական պատեհութիւն ստեղծեց պարսիկ արուեստը ուսումնասիրելու տեսակէտէն. ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւեցին մանրանկարները։ Այս վերջիններուն մաս կը կազմեն նաեւ այն որմանկարները որոնց մէջ Պարսիկները կը գերազանցէին՝ իսլամութենէն առաջ։ Այդ որմանկարներէն շատ քիչերը զերծ մնացած են խաթարումէ։ Անոնց ոճը Սաֆավիներու շրջանէն է եւ շատ նման՝ մանրանկարներուն եւ այդ է պատճառը որ Պ. Խաչատուրեան յաջողած է տալ անոնց՝ իսկական նկարագիրը գոյնի եւ ձեւի տեսակէտէն, համբերատար ու խղճամիտ աշխատանքով, այնքան որքան մարդկօրէն կարելի էր անշուշտ։ Պ. Խաչատուրեանի գործերը վերարտադրութիւններ են պարզապէս, բայց կարծեմ բոլոր արուեստի սիրահարները երախտապարտ պիտի ըլլան հայ արուեստագէտին որ պայծառօրէն իրենց կը հրամցնէ պարսկական արուեստին այդ ճիւղը որուն նմոյշներէն շատ քիչ բան մնացած է ու հետեւաբար շատ քիչ բան գիտենք անոր մասին»։

«Բարձր արուեստի մը ապացոյցը չտալով հանդերձ — կարելի չէ զանոնք բաղդատել չինական ու հնդկական նկարչութեանց հետ— հայ արուեստագէտ Պ. Ս. Խաչատուրեանի որմանկարները սքանչելի նմոյշներ են արեւելեան նկարչութեան այն շրջանին մասին, որուն շատ քիչ թիւով եւրոպացիներ ծանօթ են» կը գրէ «Թայմզ»ի աշխատակիցը։ «Այս որմանկարները, որոնցմէ յիսունը հինգ հատի չափ ցուցադրուած են՝ Շահ Աբբասեան շրջանէն են (1587—1629)։ Վարդագոյնն ու կապոյտը կը տիրապետեն անոնց մէջ։ Նիւթերը ընդհանրապէս սիրային դրուագներ կը ներկայացնեն, լեցուն՝ տարփոտ խորհրդապաշտութիւնով մը, թէեւ ոմանք կրած են արեւմուտքի ազդեցութիւնը»։

«Մօրնինկ Փօսթի» քննադատը կը գրէ թէ «շնորհիւ հայ արուեստագէտ Սարգիս Խաչատուրեանի գիտական կարողութեանց եւ տաղանդին՝ պարսիկ որմանկարներու սքանչելի ցուցահանդէս մը կը հրամցուի մեզի»։ Իսկականներուն վերանորոգումը անկարելի ըլլալով, արուեստագէտը դժուարին աշխատանք մը ստանձնած է՝ պահելու համար անոնց ընդհանուր նկարագիրն ու ոգին եւ անշուշտ օգտուած է հին մանրանկարներէն։ Հայ նկարիչին գիծերը չափազանց գեղեցիկ են։ Եւրոպական ազդեցութիւն մը կայ անոնց մէջ, որովհետեւ նկատի պէտք է առնել որ պարսիկ նկարիչները Իտալիա կ'ուսանէին ու Շահ Աբբաս եւրոպացի նկարիչներ ունէր իր պալատին մէջ։ Մանաւանդ ուշագրաւ են գիծերու հրապուրիչ ներդաշնակութիւնն ու գոյներու գեղեցկութիւնը։ Ու թերթին աշխատակիցը կը յիշէ հայ նկարիչին բառերը․— «Երկու դարերու քունէն արթնցուցի սիրոյ ու հաճոյքի աստուածները, որպէսզի անոնք հիմնեն այն հրաշալի շրջանին վրայ զոր պարսիկ ժողովուրդը կ'ապրի Փահլաւիներու օրով»։

Նոյնքան խանդավառ տողեր նուիրուած են «Օպզըրվըր», «Թրութհ», «Իլլըսթրէյթէտ Լընտըն Նիուզ» եւ «Քօնոյսօր» շաբաթաթերթը։

Պիտի հարցնէք թէ Լոնտոնի հայ գաղութը ո՞ր աստիճան հետաքրքրուեցաւ այս ցուցահանդէսով։ Հազիւ քանի մը մեծ-ազգեր բարեհաճեցան իրենց ճամբէն շեղիլ, հայ արուեստագէտի մը գործը ծափահարելու համար։ Այսպէ՛ս ենք մենք ամէն տեղ՝ անտարբեր ու անհոգ... Մինչեւ հայ արուեստագէտները իրենց առաջին քաջալերութիւնն ու ծափը պիտի ստանային մեզմէ՝ իրենց հայրենակիցներէն։

ԺԻՐԱՅՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞նչ կ'ըսէ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

»»» «««

Խորհ. Հայաստան, որուն խմբագիրը, Աղոյեան, անձայն անշշուկ վերջերս փոխուեցաւ՝ տեղը տալով Ա. Բզնունիի, երբեմն արդի հրապարակագրութեան ձեւերը իւրացնելով հետաքրքրական հարցարաններ կը բանայ եւ պրպտումներ կը կատարէ — վերջապէս պահ մը թողլով անհամ ճառերն ու ճուռերը, կը պատկերացնէ երկրին կեանքը։

Այդպիսի փորձ մըն է յուլիս 10ի թիւով բացուած հարցարանը, ուր կը խօսին չորս փրոֆէսօրներ՝ իրենց կատարած եւ ծրագրած աշխատանքներուն մասին։ Այդ փրոֆէսօրներն են Թամանեան (ճարտարապետ), [illegible] Յովհաննիսեան (բժշկական վարժարանի տնօրէն), Ա. Խաչատրեան (պատմագէտ), Արշ. Ցակոբեան ([illegible]նարուժական բարձրագոյն հաստատութեան տնօրէն)։

Այսօր կու տանք միայն ակադեմական Թամանեանի խօսքերը․—

Ներկայիս իմ առջեւ դրուած են երկու գլխաւոր խնդիրներ։ Առաջին Երեւանի յատակագծումն է։ Վաղուց կազմուած նախագիծը այժմ կ'աշխատուի իրականացնել արագ թափով։

Երեւանի յատակագիծը շարունակ փոփոխութեան կ'ենթարկուի։ Ընդարձակուած եւ ճոխացուած են քաղաքային պարտէզները եւ պուրակները։ Մեծ ուշադրութիւն ցոյց կը տրուի փողոցներու գեղարուեստական տեսքին։ Անընդհատ զարգացնելով Երեւանի յատակագիծը, խորապէս մշակելով մանրամասնութիւնները, շատ մը նորութիւններ կը կատարուին,— այսպէս շինութիւնները կը կատարուին թաղաձեւ, մինչդեռ առաջ՝ տրուած հողամասերուն վրայ շինութիւնները կը կատարուէին առանձին առանձին շէնքերով։ Այսպէս քաղաքին կը տրուի աւելի ռացիոնալ ձեւ մը եւ կը պահպանուի քաղաքին գեղարուեստական ձեւաւորման ամբողջականութիւնը։ Ամէն նոր թաղաշէնք պիտի դրուի հարիւրին 25 համեմատութեամբ հողամասի, մնացեալը պիտի դրուին պուրակներ, մարմնակրթական հրապարակներ։ Թաղաշէնքին մէջ բնակիչներու կենցաղական սպասարկութեան յատուկ պիտի կառուցուին ամէն տեսակ յարմարութիւններ, — ակումբ, մանկամսուրներ.։

Երեւանի վերակառուցման աշխատանքներուն կէսէն աւելին կը կազմէ քաղաքին կանաչազարդութիւնը, որուն ձեռնարկուած է արդէն իսկ։

Այս ամէնուն հետ ներկայիս զիս կը զբաղեցնէ առանձին մեծ շէնքերու կառուցումը։ Այդ շէնքերն են Կառավարութեան Տունը, բարձրագոյն գիտատնտեսական վարժարանը, եւն.։

Իմ առջեւ դրուած մեծ խնդիրներէն մէկն է Ժողովրդային Տան կառուցումը։ Վերջերս այդ շէնքին նախագիծը ենթարկուեցաւ որոշ փոփոխութիւններու։ Այժմ մեր Ժողովրդային Տունը աւելի հոյակապ եւ գեղատեսիլ շէնք մը պիտի դառնայ։ Շէնքին վերեւը պիտի բարձրացուի Լէնինի հսկայ արձանը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»» • • «««

Բ.— Ներքին գործավարը պարտաւոր է Գործավարներու Խորհուրդին որոշմամբ, մշակութային, զինուորական, քաղաքական, ընկերային ու կարգապահական պատճառներով, պէտք տեսնուած միջոցները ձեռք առնելու Թուրք մշակոյթը չիւրացնողներու եւ կամ այդ մշակոյթը թէեւ իւրացուցած, բայց Թուրքերէնէ տարբեր լեզու խօսողներու մասին։ Այդ միջոցներու կարգին կը գտնուին, ի մէջ այլոց, այդ անձերու ուրիշ տեղ փոխադրութիւնը (հաւաքաբար չըլլալու պայմանով) եւ զանոնք հայրենակցութեան իրաւունքէ զրկելը։

Քաղաքներու օտար բնակչութեան թիւը

Գ.— Գիւղաքաղաքներու եւ քաղաքներու մէջ հաստատուած օտարահպատակներու թիւը՝ թաղապետութեան սահմաններուն մէջ գտնուած ամբողջ բնակչութեան 100էն10ը չըկրնար անցնիլ եւ անոնք չեն կրնար իրենց յատուկ զատ թաղամաս կազմել։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԵՏԵՂՈՒՄ

Թիւ 1 շրջանին մէջ զետեղուելիքները

Յօդ. 12.— Ա. Արտօնութիւն չի կրնար տրուիլ որ ի նորոյ ոչ մէկ աշիրէթ կամ վաչկատուն մտնէ թիւ 1 շրջաններու մէջ, Թուրք մշակոյթը չիւրացնող ոչ մէկ անհատ դարձեալ հաստատուի այդ տեղերու մէջ, եւ Թուրք մշակոյթին չյարող ոչ մէկ անձ կրնայ վերադառնալ այդ տեղերը, եթէ նոյն իսկ այդ շրջաններու բնիկներէն ըլլայ։

Բ.— Այս շրջաններուն մէջ, Թուրք ցեղէ սերելով հանդերձ, իրենց լեզուն մոռցած կամ անոր ուսման անհոգ գտնուած գիւղացիները եւ աշիրէթներու անդամները Թրքական մշակոյթը իւրացուցած գիւղերու, գիւղախումբերու, գաւառակի եւ կուսակալութեան կեդրոններու շրջակաները կը զետեղուին։

Գ.— 1914էն առաջ այս շրջաններուն մէջ հաստատուած եւ իրենց մայրենի լեզուն Թուրքերէն եւ ընդհ. կամ ազգային պայքարի միջոցին այս շրջաններէն դուրս գտնուած նահանգները եկած եւ մինչեւ այս օրէնքին գործադրութեան թուականը զետեղման որ եւ է օժանդակութիւն չստացողներուն՝ իրենց նախկին բոյները գալը եւ հոն զետեղուիլը կ'ապահովուի։

Դ.— Արտասահմանէն գալիք Թրքական մշակոյթի տէր գաղթականները կ'ընդունուին ու կը զետեղուին այս թիւ 1 շրջաններուն մէջ, նկատի առնուելով կլիմայի եւ կեանքի պայմաններու յարմարութիւնը։

Ե.— Թիւ 3 շրջաններու ժողովուրդէն եւ կամ թիւ 1 շրջաններէ դուրս հաստատուածներէն Թուրք մշակոյթը իւրացուցած հայրենակիցները, իրենց ընտանիքներով միասին, կ'առնուին եւ կը զետեղուին թիւ 1 շրջաններուն մէջ, կլիմայական եւ կեանքի յարմարութեան պայմանները նկատի առնուելով։

Զ.— Թիւ 1 շրջաններէն դուրս գտնուած նահանգներու բնակիչներէն ըլլալով, իրենց ընտանիքներուն հետ միասին այս շրջանները հաստատուիլ ուզող եւ Թուրք ցեղէ ու մշակոյթէ հանդատեան կոչուած զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ անոնք որ այս նահանգներու բնակիչներէն եւ Թուրք ցեղէ ըլլալով՝ այդ շրջաններուն մէջ զինուորութիւն ըրած են, եթէ իրենց արձակուելէն վերջ իրենց ընտանիքները բերելով եւ ամուրիներն ալ ամուսնանալով տեղաւորուիլ ուզեն, 17րդ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն կը զետեղուին։

Թիւ 1 շրջանին մէջ որո՞նք պիտի բնակին

Յօդ. 13.— Հետեւեալները ներքին գործավարութեան կողմէ այս շրջանին մէջ յարմար տեսած վայրերը պիտի տեղաւորուին։

Ա.— Արտասահմանէն եկած գաղթականները եւ ապաստանողները։

Բ.— Այս շրջանի աշիրէթները։

Գ.— Թիւ 1 եւ 2 շրջաններէն տեղափոխուածները։

Դ.— Անոնք որ թիւ 1 եւ 2 շրջանի բնակիչներ ըլլալով իրենց զինուորական ծառայութիւնը աւարտելէ վերջ ամուսնանալով, կը փափաքին հոն մնալ։

Ե.— Անոնք որ առաջին շրջանին մէջ բնակելով, Թուրք ցեղին չեն պատկանիր եւ կը փափաքին գալ հաստատուիլ այս շրջանին մէջ։

2.— Հետեւեալները Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով այս շրջանին մէջ կրնան փոխադրուիլ եւ տեղաւորուիլ։

Ա.— Հողազուրկ կամ քիչ հողի տէր երկրագործները։

Բ.— Հողի կքումի կամ ողողումի ենթարկուած աղէտներու հանդիպածները։

Գ.— Անբեր, անջրդի, ճախճախուտ կամ վտանգաւոր եւ կամ զինուորական տեսակէտով արգիլեալ հողերու բնակիչները։

Դ.— Այն անձերը որոնց տեղափոխութեան պէտք կը տեսնուի մշակութային, քաղաքական, վարչական, ընկերային, զինուորական եւ կարգապահական պատճառներով, թիւ 1 կամ 2 շրջանները կը տեղափոխուին եւ կը տեղաւորուին կլիմայի, ապրուստի պայմաններու եւ ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն։ Առանց Գործավարներու Խորհուրդին որոշման՝ ոչ մէկուն արտօնութիւն կը տրուի թիւ 3 շրջանը վերադառնալու՝ հոն բնակելու համար։

Յօդ. 15.— Պետական, քաղաքային եւ ծովային փոխադրական միջոցներով ձրի պիտի փոխադրուին գաղթականներն ու ապաստանողները եւ անոնց մաքսատուրքէ զերծ գոյքերը եւ կենդանիները, նոյնպէս կառավարական որոշումով տեղափոխուած անձերը եւ անոնց գոյքերը եւ կենդանիները, մինչեւ անոնց հաստատուելիք տեղը կամ տեղաւորման վայրին ամէնէն մօտ կայարանը կամ նաւահանգիստը։

Առանձնաշնորհումներէ օգտուող փոխադրական եւ բեռնաւորման ընկերութիւնները նուազագոյն սակացոյցը պիտի գործադրեն այս անձերը, գոյքերը եւ կենդանիները փոխադրելու համար։

2.— 8էն 14րդ յօդուածներուն համաձայն, տեղափոխուած անձերէն եւ արտասահմանէն կամովին եկած գաղթականներէն եւ ապաստանողներէն անոնք որ կարօտ են․

Ա.— Տեղաւորումի կ'ենթարկուին։

Բ.— Պետութեան ծախքով կը փոխադրուին անոնց անձնական, տնական, արհեստի եւ առեւտուրի առարկաները, ինչպէս նաեւ իրենց գործիքները եւ մեքենաները, ուտելիքները, հնտացուները, կենդանիները եւ մաքսատուրքէ զերծ բոլոր գոյքերը, իրենց տեղափոխուած տեղէն կամ սահմանէն մինչեւ տեղաւորման տեղը։

(3)

(Շար.)

Անկէց զատ կը պատրաստուին մասնակցելու միջազգային ճարտա-րապետական ցուցահանդէսին, որ կը կազմակերպուի Մոսկուայի մէջ, Հոկ-տեմբերեան տօներուն առթիւ :

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

0000

Ռուսիոյ մէջ հիմնուած է քիմիա-կան ընկերութիւն մը, որ կը կոչուի ռուս քիմիագէտին՝ Մենդելէեւի ա-նունով : Մենդելէեւ, որու ծննդեան հարիւրամեակը լրացաւ այս տարի, ծանօթ է ոչ միայն իր զուտ քիմիա-կան տեսութիւններով, այլ եւ բանական ճարտարագործական քիմիաբանու-թեան աշխատութիւններով :

Մենդելէեւի անունով կը կոչուի նաեւ քիմիական այն ընկերութիւնը, որ հիմնուեցաւ վերջերս Հայաստանի մէջ : Աւելի ճիշդ,— ինչպէս Հայաս-տանի, նոյնպէս Ռուսիոյ կապուած միւս բոլոր հանրապետութիւններուն մէջ, հիմնուած են քիմիաբանական ընկերութեան մասնաճիւղեր :

Հայաստանի քիմիաբանական ընկե-րութեան վարչութիւնը կը բաղկա-նայ հետեւեալ գիտնականներէն.— Յակոբ Յովհաննիսեան (նախագահ), փրոֆէսօրներ Ս. Ղամբարեան, Լ. Ռոտինեան, Պ. Քալանթարեան, Գ. Գուրգէնեան :

Յունիս ամսուն, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ քիմիական այս ընկերութեան ժողովը, որուն կը մասնակցէին Հա-յաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ վարժարաններու, ինչպէս նաեւ երկ-րին զանազան արդիւնաբերութեանց եւ ճարտարագործութեանց մէջ աշ-խատող քիմիագէտները : Փրոֆ. Դ. Ջաւրեան կարեւոր զեկոյց մը կար-դաց Մենդելէեւի գիտական գործու-նէութեան մասին :

Դեղցի Գեղարդ

»»» · «««

Քանիցս գրեցինք թէ ամառուան այս եղանակին զբօսաշրջուներ կը կա-տարուին դէպի Գեղարդայ աւերակ-ները, Գառնիի ձորը, որ սիրական վայրն էր Տրդատ թագաւորին : Կա-տարուած զբօսաշրջուները միեւժա-մանակ նպատակ ունէին ուսումնա-սիրելու Գեղարդն ու Գառնին երկրա-բանական, հնագիտական, կենդանա-բանական, աշխարհագրական, բու-սաբանական տեսակէտով :

Խումբը հաւաքեց բուսաբանական բազմաթիւ նիւթեր,— մօտաւորապէս 200 տեսակ բոյս, որոնց մէջ՝ դեղա-բոյսեր, մեղրաբոյսեր եւ հազուա-գիւտ բոյսեր :

Մասնաւորապէս ուշադրաւ էին հի-րիկը եւ լերկածաղիկը, որոնք կը կազմեն ալպեան բուսականութեան գեղեցիկ նմոյշները : Լերկածաղիկին շուրջ հիւսուած են բազմաթիւ աւան-դութիւններ, այնպէս որ ունի բազմա-թիւ անուններ : Կը կոչուի աղբիւրանց արիւն, խօրն աղբօր արիւն եւն. : Ժա-մանակին այս ծաղիկը գործածուած է իբրեւ դեղաբոյս :

Խումբը հաւաքած է նաեւ 1000 տե-սակ միջատներ, օձի, մողէսներու, սարդերու նմոյշներ :

ԵՐԿՈՒ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՀԱՆՔԵՐ

0000

Մէկը կը կոչուի ծովափրփուր կամ մագնիսեան քար (magnésite), միւսը անկիզաքար (asbeste) :

Առաջինը արժէքաւոր հանք է, 1916—17ին Ռուսիոյ մէջ մէկ փութը կ'արժէր 8 րուբլի ոսկի : Ծովափր-փուրով կը պատրաստուի այնպիսի շաղախ մը, որ փայտի թեփին հետ խառնուելով՝ կը կարծրանայ,— այս-պէս ընդարձակ գետիններ կը շին-ուին : Փայտի մազմզուկներուն հետ խառնելով, կը շինուին գերաններ, սիւներ, շրջանակներ : Գաւարգի փշ-րանքներուն հետ խառնելով՝ կը շին-ուին ֆրանսական թանկարժէք աղօ-րիքներ : Այս հանքով կը շինուի նաեւ բարձր ջերմութեան դիմացող աղեր, որոնք կը գործածուին մետաղաձու-լութեան մէջ : Մագնիսեան քարով կը հիմնուին զարձեալ օդագնացութեան կայարաններու հարթ գետինները :

Առաջին անգամ 1923ին էր, որ գր-ուեցաւ թէ մագնիսեան քարի հանքեր կան Հայաստանի մէջ : Դժբախտա-բար ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ : Վեր-ջերս ծանր արդիւնաբերութեան Հա-յաստանի լիազօր Յովսէփեան հրա-հանգ տուաւ երկրաբան Բ. Վարդա-պետեանի քննել ծովափրփուրի հան-քերը :

Միւս թանկարժէք հանքն է անկի-զաքարը, որ լայն գործածութիւններ ունի : Ընդհանրապէս դուրսէն կ'ար-տածուի :

Թէ ծովափրփուրին եւ թէ անկիզա-քարին հանքերը ուսումնասիրութեան ենթարկուեցան վերջերս : Այսպէս ծո-վափրփուրի հանքավայրեր են Ջիլի, Արմտուխ ձորը, Բաքաջան, Եաալի-դաղ, իսկ անկիզաքարի հանքավայր է Կոչ-Կրանը : Մեծ քանակութեամբ ծովափրփուրի հանքեր կան նաեւ Շամխուրի, Սամաղ-աղայի, Սասա-նախաչի, Դենդարայի ձորերուն մէջ : Հաւանաբար ծովափրփուր գտնուի նաեւ Լոռի-Փամբակի եւ Ազրաբայի մէջ :

ՏԱՐՎԻՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ

— o —

Մոսկուայի բժշկագիտական պե-տական հրատարակչական մարմինը ձեռնարկեց Տարվինի երկերու լրիւ ժողովածուին հրատարակութեան :

Մինչեւ այժմ թարգմանուած գոր-ծերը լրիւ չէն, այս պատճառով հիմ-նական աշխատանք կը կատարուի,— թարգմանուածները կը բաղդատուին բնագրին հետ : Եւ ամբողջական գոր-ծերուն կէսն ալ դեռ նոր պիտի թարգ-մանուին :

Երեւանի Պետական Հրատարակչա-կանն ալ իր կարգին ձեռնարկեց Տար-վինի գործերուն թարգմանութեան : Արդէն թարգմանուած է Տեսակներու ծագումը հատորը :

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Յունիսի վերջերը Երեւանի մէջ տե-ղի ունեցան թենիսի հետաքրքրական մրցումներ : Մրցումներուն կը մաս-նակցէին 6 Երեւանցիներ : Խաղը կը ղեկավարէր թենիսի վարպետ (ռուս-սական չափով) Յովհաննիսեան, որ յատկապէս Մոսկուայէն եկած էր Ե-րեւան : Մրցումները տեղի ունեցան ոչ թէ ոլիմպիականի ատենդութեամբ, այլ ամերիկեան ձեւով,— ոչ թէ յաղ-թականի մը ընտրութեան համար, այլ թենիսի բոլոր մարզիկներուն խաղար-կութեան ցուցանիշը արձանագրելու համար :

⁂ Բարձրագոյն վարժարաններու յաջողակ ուսանողներէն, անոնք որ տկար են ֆիզիքապէս, 1158 հոգի, ղրկուած են ապաքինարան կամ գիւ-ղադնացութեան, զարմանուելու կամ կազդուրուելու :

⁂ Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ բամպակազտիչ գործարաններու մր-ցում մը, առաջնութիւնը շահեցաւ Սարդարապատի (Հայաստան) բամ-պակազտիչ գործարանը, որ իբրեւ պարգեւ կը ստանայ 16,800 րուբլի,— այս պարգեւը պիտի բաշխուի գոր-ծարանին լաւագոյն աշխատաւորնե-րուն :

ԿՈԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր ծաղկոցին հանդէսը

»»» :«««

ՎԷՆՍԷՆ.— Դպրոցասէրի Վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզին ամա-վերջի հանդէսը, ոգեւորութեամբ, տեղի ունեցաւ այս կիրակի Հանրի Փիլուի պարտէզի սրահին մէջ : Եր-կու հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ իրենց ուտելիքներով եկած տեղաւոր-ուած էին, եւ այս առիթով դաշտա-պարահանդէս մը սարքուած էր : Ու-րախ ենք որ յաջողութեամբ պսակ-ուեցան անդամուհիներու ջանքերը : Կարելի չէ՞ շրջանիս մէջ ալ ունենալ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը, տե-ղական ճիգերը բազմապատկելու հա-մար...

Փոքրիկներու արտասանութիւն-ներէն եւ երգերէն յետոյ, Պայծառ Փափազեան արտասանեց Մաքս Ժա-կօպի «Հայաստան»ը (ֆրանսերէն) իսկ Մելինէ Հատրմեան «Կարօտի եր-գ»ը (երկուքն ալ «Յառաջ»էն փրցը-ւած) : Զարաճնի Վահանիկը «Տօք-թէօր Հոգէտանեան եւ Անափառով» : Փոքրիկները իրենց խմբերգ եւ ար-տասանութիւններով խանդավառե-ցին հանդիսականները, որոնց մէջ կա-յին օտար հիւրեր եւս :

Յառաջիկայ (չորրորդ) շրջանի վի-բաժուտին աշակերտները պիտի կար-դան ազգային պատմութիւն եւ քերա-կանութիւն : Սոյն յառաջդիմութեան առթիւ շնորհաւորելի է Դպրոցասէ-րի շրջանաւարտուհիներէն Օր. Մայ-տա Ծօշկունեանը, որ ջանք չի խնա-յեր մանուկներուն բան մը աւելի սոր-վեցնելու համար :

Միջնարարին տեղի ունեցաւ վիճա-կախաղ մը որուն սիրուն առարկանե-րը անդամուհիները նուիրած էին : Ա-պահովուեցաւ համեստ գումար մը : Խորին շնորհակալութիւններ հանդի-սականներուն՝ մասնաւորապէս Պ. Սահակեանի որ թարմ պտուղներ նը-ւիրած էր եւ «Ափրատ» նուագախում-բին որ հայկական եղանակներով ո-գեւորեց հանդէսը, պահ մը մեզի յի-շեցնելով հայրենի ուխտագնացու-թիւնները :

Կարօտն ունիմ ես, իմ հայրենիքին,
Անմահ ճիւղերուն, արեւին, հողին...
Կապոյտ երկնքին, զուլալ ջուրերուն,
Ծաղկաւէտ դաշտին, կայտառ հօտե-
րուն...
Ես կարօտն ունիմ իմ անո՜յշ երկրին :

Այս առթիւ կը փութամ յայտարա-րել թէ յառաջիկայ վերամուտէն ըս-կսեալ, մանկապարտէզին համար «անհատական» պատասխանատուու-թիւնս յանձնուած է մասնաճիւղին, հետեւաբար լաւ է հասկացողութեան գալ անոր վարչութեան հետ :

Գրիգոր Հանըմեան

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Շարք մը նպաստաւոր վկայութիւններ

»»»··«««

«ՔԵԶԻ ԴՐԱՄ ԿՈՒՏԱՆՔ, ԴՈՒՆ ՄԷԿ ԿՈՂՄ ՔԱՇՈՒԷ»

»»»··«««

(17րդ ՆԻՍՏ, 9 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ԱՐԷԼԵԱՆ

— Առկէ զատ ուրիշ խօսակցութիւն չունեցա՞ր Զաքմաքեանի հետ :

= Ի՞նչպէս չէ :

— Ուրեմն շարունակէ :

= Զաքմաքեան ինծի հարցուց. «Տօքթ. Արէլեանը քու ի՞նչդ է» : Ըսի՝ իմ հօրեղբօրս որդին է : Հարցուց՝ «Հայրենիք»ի մէջ կը գրէ՞ : Պատաս-խանեցի՝ այո : «Ուրեմն, ըսաւ Զաք-մաքեան, դուք Արէլեաններդ ամէնքդ Դաշնակ էք» : Ըսի՝ ի՛նչ կ'ըլլայ որ. պատասխանեց՝ «այն ատեն դուն կաս-կածելի ես». ես ալ իրեն ըսի՝ «Տիգ-րան, կը ճանչնամ քու նկարագիրդ, ո՛վ ըլլալդ եւ ինչ ըլլալդ, դուն չէի՞ր որ խալամացար : Դուն չէի՞ր որ հայ քահանաները ապտակեցիր երբ անոնք կը մերժէին խալամանալ : Դուն չէի՞ր որ անմեղ հայ աղջիկներ ծախեցիր թուրք սպաներուն, անոնց հարէմը ղրկելով զանոնք : Դուն չէի՞ր որ դը-րօշէն փոխուեցար քու անբարոյա-կան ընթացքիդ համար» : Այս խօսքե-րուս վրայ սպառնաց ինծի եւ ըսաւ. «Այս խառնակութեան մէջ մի մտներ : Այլապէս կը ցաւիս վերջը» : Ես ալ ըսի իրեն՝ «Գնա ըրէ ինչ որ կրնաս, բայց մի մոռնար որ այժմ Ամերիկա կը գտ-նուինք եւ ոչ Թուրքիա. եւ քու ա-նունդ ալ Մէհմէտ Ճէմիլ չէ» :

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ վերջին բառը զոր հիմա արտասանեցիր :

= Առիկա Տիգրան Զաքմաքեանի խալամական անունն է :

Շերիտըն դառնալով դատախազին — հիմա ձեր վկան է, հարցաքննեցէք :

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԻՐԱՆ ԱՐԷԼԵԱՆ

— Ճի՞շդ են այդ պատմութիւննե-րը : = Այո :

— Եթէ այդպիսի նկարագիր ունե-ցող մէկն էր Տիգրան Զաքմաքեան, ինչո՞ւ խօսեցար հետը :

= Ինք խօսեցաւ ինծի հետ :

— Բայց դուն ինչո՞ւ խօսեցար :

= Ինք ներս կանչեց զիս խանու-թէն :

— Եւ դուն նե՞րս մտար խանութէն ու խօսեցար հետը :

= Քովը վարձու խանութ մը կար, անոր վարձքի մասին հարցուցի, բայց ան վար իջաւ չարժական սանդուղ-ներէն եւ սկսաւ պատմել իր պատմու-թիւնը :

— Օ՛, օ՛, ինք պատմեց իր պատ-մութիւնը, հա՞ :

= Այո, ինք պատմեց :

— Եւ այդ մարդը քահանաներ ապ-տակած, իր կրօնը ուրացած, հայ ան-մեղ աղջիկներ ծախած մարդ է, չէ՞ :

= Այո, այդպէս է :

— Դուն բարկացար անոր դէմ, ին-չու որ ըսաւ Դաշնակները զարկին արք. ը, իսկ դուն ալ Դաշնակ ես :

= Անոր համար չբարկացայ, այլ բարկացայ երբ ըսաւ. «դուն ալ կաս-կածելի ես» : Այդ ատեն անոր երեսին տուի բոլոր անցեալը :

— Եւ անիկա ուրացո՞ղ մըն էր :

= Այո :

— Ի՞նչ է քու յարաբերութիւնդ Դաշնակներուն հետ :

= Ես Դաշնակ եմ :

Քամինսկի՝ that is all, Mr. Sheridan, thank you Diran Apelian!

ՏԻԳՐԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Տիրան Արէլեանէն ետք վկայի ա-թոռը կանչուեցաւ ընկեր Տիգրան Յակոբեան, որուն տուած վկայութիւ-նը հետեւեալն է.

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ո՞ւր կը բնակիս : = Ճերզի սի-թի, Ն. Ճ. :

— Քանի՞ տարեկան ես :

= 39 տարեկան :

— Բարձր խօսէ որ լսենք, եթէ կը հաճիս : = Լաւ :

— Քանի՞ տարիէ ի վեր այս երկիրը կը գտնուիս : = 1913էն ի վեր :

— Ի՞նչ գործ կ'ընես :

= Մաքրումի եւ ներկումի սեփա-կան գործ ունիմ :

— Դաշնա՞կ ես : = Այո :

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցին գացի՞ր : = Այո :

— Ժամը քանիի՞ն գացիր :

= Ժամը 10.30—11ին :

— Ինչո՞ւ այդ եկեղեցին գացիր :

= Որովհետեւ, որ Քալը Էվընիւ աղ-գականիս այցելութեան կ'երթայի, ճամբուս վրայ եկեղեցի մտայ աղօ-թելու :

— Եկեղեցիին մէջ դէմքդ դէպի խո-րանը ո՞ր կողմը նստար :

= Վերջին նստարանը, ձախ :

— Եկեղեցիին մէջ ո՞վ տեսար :

= Տեսայ Միհրան Ասլանեանը, Պիկ Մայքը, երրորդ նստարանին վը-րայ :

— Պատին կո՞ղմը նստած էիր թէ անցքին : = Անցքին քովը :

— Տեսա՞ր թափօրը : = Այո, տե-սայ :

— Դուն ո՞ւր առած ես կրթութիւ-նըդ :

= Նախ կըէմէր սէօուլ գացած եմ, եւ ապա աւարտած եմ Սփրինկ Ֆիլըլ-տի ինթէրնէշընըլ քոլէճը :

— Պատմէ տեսնենք թէ ի՛նչպէս տե-սար թափօրը :

= Այդ օրը երբ թափօրը ներս եկ-կաւ երգեցիկ խումբով եւ չուքով՝ 4րդ կամ 5րդ նստարաններուն մօտե-ցաւ, արք. ին եւեւ քշոցահարներէն առաջ երկու աղջիկներ կային : Եւ յանկարծ սկսաւ կռիւը :

— Դուն տեսա՞ր մէկը որ դանա-կահարէր սրբազանը : = Ոչ :

— Տեսա՞ր մէկը որ զարնէր սրբա-զանին : = Ոչ :

— Կռիւը երբ սկսաւ ի՞նչ տեսար :

= Տեսայ մէկը որ ատրճանակ ու-նէր ձեռքը, իրեն ըսի. «ինչո՞ւ ատր-ճանակ հաներ ես» . ըսաւ՝ «ես Դուր-եան արք. ին թիկնապահն եմ» :

— Ճերզի սիթիի մէջ հայկական եկեղեցի կա՞յ : = Ոչ :

— Ի՞նչ գծով գացիր :

= Որոսով գացի եւ անցայ Ուաշինկ-թըն Պրիճէն :

— Միհ. Զատիկեանը կը ճանչնա՞ս :

= Այո :

— Յովհ. Անդրէասեանը կը ճանչ-նա՞ս : = Կը ճանչնամ իբր քըրքի ծառայող :

— Անդրէասեանը ո՞ւր տեսար դեկ-տեմբեր 24ի օրը :

= Եկեղեցիին դիմացը տեսայ եւ ձեռքն ունէր թուղթի ծրար մը :

— Գիտէի՞ր արք. ին դանակահա-րումը երբ եկեղեցիէն դուրս ելար :

= Իմացայ Նիւ Ճերզիի մէջ «Նիւ Եորք Նիւզ» թերթէն իրիկուան ժա-մը 9.30ին :

— Ի՞նչ համբաւ ունի Միհ. Զատիկ-եան : = Շատ լաւ մարդ է :

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԻԳ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

— Դուն ըսի՞ր թէ Դաշնակ կոմի-տէին քարտուղար եղած ես :

= Այո, եղած եմ :

— Անդրէասեանը կը ճանչնա՞ս :

= Այո :

— Չէի՞ր գիտեր թէ արք. ին դէմ գէշ զգացումներ կային : = Ոչ :

— Չէի՞ր գիտեր թէ Ունապորօ, Մաս. անոր դէմ յարձակում եղած էր : = Ոչ :

— Դուն չկարդացի՞ր «Հայրենիք»ի մէջ : = Ոչ :

— Դուն չէի՞ր գիտեր թէ Դաշնակ-ցութիւնը գէշ զգացումներ ունի հան-դէպ Դուրեան արք. ին : = Ոչ :

— Միհրան Զատիկեանը պեխ ու-նէ՞ր :

= Երբեմն պեխ կը թողուր, երբեմն կ'ածիլէր :

— Դուն տեսա՞ր արք. ը : = Այո :

— Դուն տեսա՞ր անոր չաթալ թա-գը :

= Այո, հեռուէն տեսայ, երբ դէպի խորանը կ'երթար :

— Երբ եկեղեցիէն դուրս ելար, չէի՞ր գիտեր թէ յարձակում գործը-ւած է անոր դէմ : = Ոչ :

— Չէի՞ր գիտեր թէ դանակահար եղած է :

= Ոչ :

ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ԵՒ ԴԱՏԱՒՈՐԻՆ ԴԻՐՔԸ ՀԱՆԴԷՊ ՎԿԱՆԵՐՈՒՆ

Հազիւ թէ յաջորդ վկան, ընկ. Ճօն Գասապեան վկայի աթոռը բարձրա-ցած եւ Պ. Շերիտընի քանի մը հար-ցումներուն պատասխանած էր, երբ դատախազ Պ. Ալ. Քամինսկի «կ'ա-ռարկեմ» ըսելով ուղեց ցոյց մը ընել եւ յայտարարեց թէ վկայ Տիգրան Յակոբեանի վկայութիւնը արժանա-գրութենէն դուրս ձգուի՝ իբր անար-ժէք : Պ. Շերիտըն բողոքեց դատա-խազի կողմէ վկաներու մասին բռն-բոշումին դէմ եւ դիմեց դատաւորին, որ նախապաշարում առաջ բերող յայ-տարարութիւն մը ըրաւ : Պ. Շերի-տըն խնդրեց դատաւորէն չընել նման յայտարարութիւններ : Տիգրան Յա-կոբեանի վկայութիւնը պահուեցաւ եւ Պ. Շերիտըն ըսաւ թէ այդ կէտը կը մնայ ճիւրիի իրաւասութեան ներ-քեւ եւ ոչ դատաւորին :

ԸՆԿ. ՃՕՆ ԳԱՍԱՊԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Շերիտըն քննեց ընկ. Ճ. Գա-սապեանը, որ տուաւ սա կարճ վկա-յութիւնը :

— Ո՞ւր կը բնակիս :

= Ուէստ Նիւ Եորք, Ն. Ճ.

— Քանի՞ տարեկան ես :

= 39 տարեկան :

— Ամուսնացա՞ծ ես : = Ամուրի :

— Դաշնա՞կ ես : = Այո :

— 1933 դեկտեմբեր 24ին 187րդ ե-կեղեցի՞ն էիր : = Այո : (Հոս էր որ Պ. Քամինսկի ընդմիջեց քննութիւնը եւ ցոյց բրաւ Տիգրան Յակոբեանի վը-կայութեան մասին, ինչպէս գրեցի վերը :)

— Ո՞ր ժամին եկեղեցի գացիր :

= Ժամը 11ի մօտիկ էր :

— Ներս մտա՞ր : = Ոչ, չմտայ :

— Դուրսը ո՞վ տեսար :

= Տեսայ Միհրան Անդրէասեանը, որ ձեռքն ունէր թուղթի ծրար մը :

— Ո՞ր կողմը կեցած էր :

= Դիմացի կողմը կեցած էր :

— Որո՞ւ հետ գացիր ժամ :

= Մինակս գացի :

— Կը ճանչնա՞ս Հէրի Սարաֆեանը :

= Կը ճանչնամ 7—8 տարիէ ի վեր : Միասին թատերական դեր խաղացած ենք, լաւ տղայ է :

— Կը ճանչնա՞ս Միհ. Զատիկեա-նը : = Կը ճանչնամ 10—12 տարիէ ի վեր :

— Ի՞նչպէս է Զատիկեանի համբա-ւը : = Շատ լաւ է :

— Գիտէի՞ր Արք. ին պատարագելը :

= Այո :

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

— Երբ Զատիկեանը կը ճանչնայիր, պեխ ունէ՞ր : = Այո :

— That is all.

Հոս վերջացաւ Ճօն Գասապեանի վը-կայութիւնը : Վկան վար իջաւ եւ փո-խանակ ունկնդիրներու կողմը երթա-լու՝ գնաց այն նեղ անցքը ուրկէ ամ-բաստանեալները բանտ կ'երթան կամ բանտէն կուգան : Այս սխալանքը քիչ մը զուարճութիւն պատճառեց հանդի-սատեսներուն :

ՅՈՒԼԱԿ ԽՍՐԱՅԷԼԵԱՆԻ (ԱՐՄԷՆ ՅՈՒԼԱԿ) ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ընկեր Յուլակ սա պատասխանները տուաւ Պ. Շերիտընի :

— Դուն հա՞յ ես : = Այո :

— Քանի՞ տարիէ ի վեր այս երկիրն ես : = 1923էն ի վեր :

— Դուն Դաշնա՞կ ես : = Այո :

— Ի՞նչ պաշտօն ունէիր Հ. Յ. Դ. երրորդ Էվընիւի քլըպին մէջ :

= Ես քարտուղարն էի քլըպի վար-չութեան :

Պ. Շերիտըն ցոյց տուաւ ընկեր Յու-լակի այն ծանուցումը եւ սաոր թարգ-մանութիւնը զոր ընկ. Յովհ. Անդ-րէասեան 1933 դեկտեմբեր 24ին տա-րած էր ցրուելու Նիւ Եորքի վերին քաղաքամասը, ուր կը գտնուի 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցին : Ընկ. Յուլակ ստուգեց զանոնք եւ գտաւ որ ճիշդ իր գրած ծանուցումներն են :

Շերիտըն.— Այս ծանուցումները (circulars) որո՞ւ տուիր դեկտեմբեր 24ին ցրուելու համար :

= Այդ ծանուցումները տուի Յովհ. Անդրէասեանի, որպէսզի ցրուէ զա-նոնք վերին քաղաքամասի ճաշարան-ներուն, խանութներուն, սրճարաննե-րուն եւայլն :

Ընկ. Յուլակի դիտողութիւն եղաւ թէ «Յովհաննէս» ինչ ըսել է : Պա-տասխանեց թէ «Ճօն»ին հայերէնը «Յովհաննէս» է :

Պ. Քամինսկի պէտք չտեսաւ հար-ցաքննելու վկան :

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Տիկին Սիրանոյշ, որ կինն է ամ-բաստանեալ Հէրի Սարաֆեանի, տը-ւաւ սա վկայութիւնը պաշտպան փաս-տաբան Շերիտընի :

— 1933 դեկտեմբեր 24ին քու ամու-սինդ Հէրի Սարաֆեան ժամը քանիի՞ն գնաց ճաշարանէն :

= Առտուան 8.30ին :

— Ե՞րբ վերադարձաւ :

= Ժամը 11.30ին :

— Այդ օրը Խուան Քօնզալէզ Զալըզ-եանը եկա՞ւ ձեր ճաշարանը : = Ոչ :

— Երբ ամուսինդ եկաւ, խոհանոց գնա՞ց : = Ոչ, չգնաց. բաժանում մը կայ խոհանոցին եւ ճաշարանին մի-ջեւ, ամուսինս գնաց վերարկուն հա-նեց եւ որովհետեւ շատ յաճախորդ-ներ կային՝ սկսաւ սպասարկել :

— Ինչո՞ւ չխօսեցա՞ւ 187րդ եկեղե-ցիի մասին քեզի :

= Ինծի ըսաւ թէ կռիւ եղաւ, եւ թէ չի գիտեր ինչ պատահած է :

— Ե՞րբ բռնեցին ամուսինդ :

= Երեք օր ետք բռնեցին :

— Դո՞ւն հանեցիր գործէն խոհարար Պետրոս Դարբինեանը : = Այո :

— Ինչո՞ւ հանեցիր :

= Իբր խոհարար իր պարտակա-նութիւնը չէր կատարեր :

— Այդ խոհարարը քեզի ո եւ է բան ըսա՞ւ քու ամուսնոյդ նկատմամբ :

= Երկու շաբաթ ետք խոհարար Պետրոս Դարբինեան սկսաւ խօսիլ Հէրիի մասին, ըսաւ. «քու ամուսինդ ալ բանտէն չելլեր, 20 տարի բանտ կը մնայ. մենք քեզի դրամ կուտանք, դուն մէկ կողմ քաշուէ եւ քու գլխուդ ճարը նայէ» : Ես ալ ըսի՝ «ոչ, ես կը սպասեմ, ես դրամ չեմ ուզեր» :

— Որո՞ւ անունէն կը խօսէր այդ խոհարարը :

= Դաշնակներու հակառակորդնե-րու անունով, եւ շարունակ այդպիսի խօսքեր կ'ընէր, ես ալ տեսնելով որ խոհարարը միշտ կը նեղէ զիս (bother), ճամբեցի :

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

— Երբ ամուսինդ ժամը 11.30ին ե-կաւ, ի՞նչ ըսաւ :

= Ըսաւ թէ եկեղեցիին մէջ կռիւ ե-ղաւ :

— Դուն ըսի՞ր թէ խոհարարը դրամ առաջարկեց քեզի Դուրեան Արք. ի հիացողներէն : = Այո, հակառակորդ կողմէն :

— Դուն գիտէի՞ր որ քու ամուսինը առաջին կարգի մարզասպանութեամբ ձերբակալուած էր :

= Այո : (Քամինսկի՝ that is all! եւ Տիկին Սարաֆեան վերջացուց իր վը-կայութիւնը :

ՎԿԱՆԵՐՈՒ ՊԱԿԱՍ

Պ. Շերիտըն դատաւորին յայտնեց թէ այդ պահուն իր միւս վկաները ներկայ չեն : Ըսաւ թէ յուլիս ամսուն, ուր դատական նիստերը կը սկսին ժամը 10ին եւ կը վերջանան կէսօրէ ետք ժամը 1ին, սովորաբար 4—5 վկաներ հազիւ կը քննուին եւ կը հար-ցաքննուին, մինչ այսօր արդէն ըն-թացան վկայութիւնները,, ուստի խնդրեց յետաձգել նիստը յաջորդ օ-րուան : Ժամը այդ պահուն 11.40 էր, ատեանը : Դատախազը առարկեց եւ դատաւորը նման վերաբերում ցոյց տուաւ : Պ. Շերիտըն ըսաւ թէ ինք ուղղակի յարաբերութիւն չունի հայ վկաներու հետ, ոչ ալ իր օգնական Մր. Բէյնը, այլ ներկայ հայ փաստա-բան Պ. Արմէն Մեղրունին կը պահէ այդ կապերը, իսկ ինքը՝ Պ. Մեղրունի միայն 5—6 վկայ բերեր է, հաշուե-լով որ ատոնք պիտի բաւեն այդ օրը : Դատաւոր Քորրիկըն այս պատճառաւ ժամը 1ի յետաձգեց նիստը :

ԸՆԿ. ՏՕՔԹ. Գ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը 1ին վկայի աթոռը կանչուե-ցաւ ընկ. Տօքթ. Գ. Աճէմեան որ ե-ղաւ այսօրուան նկարագիրներու մա-սին վկայողներէն մին)character witness) : Պ. Շերիտընի պատասխանեց :

— Հաճէ բարձր խօսիլ որ լսուին քու խօսքերը : = Լաւ. (բայց հակա-ռակ այս խոստումին ընկեր Տօքթօրը շարք մը հարցումներու շատ կամաց պատասխանեց) :

— Դուն բժշկութիւն կ'ընե՞ս Նիւ Եորք նահանգի, արտօնութեամբ :

= Այո : — Ո՞ր համալսարանը ա-ւարտած ես : = Զուիցերիոյ Ժընեւ քաղաքի բժշկական համալսարանը :

Քանի՞ տարիէ ի վեր այս երկիրն ես : = 12 տարի :

— Քանի՞ տարիէ ի վեր բժշկութիւն կ'ընես հոս : = 11 տարի :

— Ո՞ւր ծնած ես : = Թուրքիա :

— Հա՞յ ես : = Այո :

— Ամերիկեան քաղաքացի՞ ես :

= Այո :

— Կը ճանչնա՞ս Ճօն Անդրէասեանը :

= Տասը տարիէ ի վեր :

— Կը ճանչնա՞ս Միհրան Զատիկ-եանը : = Այո :

— Ի՞նչ համբաւ ունի Անդրէասեա-նը : = Շատ լաւ համբաւ ունի :

— Զատիկեա՞նը : = Նմանապէս, կը ճանչնամ Զատիկեանի քոյրերը եւ քե-ռայրը :

— Կը ճանչնա՞ս Միրիճանեանը :

= Այո, կը ճանչնամ անոր եղբայր-ներն ալ :

(Շար.)

25 միլիոն ֆրանքի եղերին վառած

Քանի մը օրէ ի վեր, զարհուրելի հրդեհ մը կը լափէ Տօմի եղեւինի ան-տառները: Թուլոնէն կը հեռագրեն թէ վնասը արդէն հասած է 25 միլիոն ֆր-րանքի եւ հրդեհը կը շարունակուի տակաւին, սպառնալով մինչեւ Մարսէյլի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Չորեքշաբթի օր հեծելանուորդները կտրեցին Փօ–Պորտօ (215 քիլոմէթր) հանգրուանը: Մրցումը շատ հետաքրքրական եղաւ: Հեծելանուորդները փոյէն մեկնեցան ժամը 11ին: Ամէն ոք այն կարծիքը ունէր թէ այս հանգրուանը պի-տի շահի Պորտոցի Բօժէ Լափէպի, բայց ճիշդ հակառակը եղաւ: Առաջին վայր-կեանէն մինչեւ վերջը խումբին գլուխը կը գտնուէին իտալացի հեծելանուորդ-ները եւ խումբը առաջ կը տանէին: Ճամբու ընթացքին հազարաւոր հանդի-սատեսներ կը քաջալերէին իրենց հայրենակիցը, բայց ի զուր: 39 հեծելան-ուորդները միասին հասնելով Պորտօ, առաջին հանդիսացաւ իտալացի էթթօրէ Մէիինի, երկրորդ՝ պելճիքացի Կիսժէլ, երրորդ՝ ֆրանսացի Լուվինին իսկ չոր-րորդ Մարթանօ: Իր հակառակորդը՝ Մանեը կուգայ 15րդ:

Էթթօրէ Մէինի երկրորդական ու իր հաշւոյն վազող մը ըլլալով, ցոյցերու արժանացաւ: Ժողովուրդին փափաքին վրայ կազմակերպողները շրջան մը ը-նել տուին, գոնէ անգամ մըն ալ տեսնելու համար: Այս հեծելանուորդն էր որ Նիսի հանգրուանն ալ պիտի շահէր, բայց սխալ ազդանշանի մը զոհ երթալով կորսնցուց:

Հեծելանուորդները երէկ, հինգշաբթի պիտի կտրէին Պորտօ – Լառոշէլ հանգրուանը (183 քիլոմեթր):

Ահա՛ դասաւորումը.— Անթօնէն Մանեը՝ 118 ժամ 54 վայրկ. 4 երկվ., Մարթանօ՝ 119 ժ. 9 վ. 38 երկվ., Վիէթթօ՝ 119 ժ. 37 վ. 9 երկվ., Վէրվաէք՝ 119 ժ. 41 վ. 52 երկվ., Լափէպի՝ 119 ժ. 43 վ. 28 երկվ., եւն.: Այնպէս որ խնդիրը այս հինգին վրայ կը դառնայ: Հինգն ալ ամէն ջանք կը թափեն իրար-մէ առաջ անցնելու համար, բայց օր չմնաց:

Ց.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շա-բունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երե-կոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերներըայսօրՈւրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուռ Լաֆայէթի սրճա-րանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքա-տեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ եւ ինքնատիպ կարուհի մը որ կարե-նայ première mainի դեր կատարել կանանց confectionի աշխատանոցի մէջ:
Դիմել նամակաւ ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրարներ »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՅԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ անտառին մէջ
կը Նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ'երգեն Տիկին Ա. Խաչատրեան, Օրիորդներ՝ Ն. Կնեազեան, Վ. եւ Բ. Յակոբ-եաններ, Մ. Օսմանեան եւ Պ. Կ. Կորճիկեան:
Կ'արտասանեն՝ ընկերներ Օ. Կարապետեան եւ Կ. Օսմանեան
Եւրոպ. եւ հայկ. պարեր, մրցումներ նուէրներով եւ անակնկալներ:
Պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտքը ազատ է:
Ջազ՝ JEAN Թառիստ՝ ԱԲԳԱՐ
Շոգեկառքը կը մեկնի կառ. տիւ Նօրէն ժամը 12.09, 13.17 եւ 15.27.

✕

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի Ցիւկրատուի Պաղ Աղբիւրին մօտ
կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց պարագաներով:
Ճաշը միասին բերել:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 29 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2էն 10
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար տիւ Նօր, Լը Ռէնսի
Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
ՃԱԶ ՊԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Sandrossian and his Boy's:
Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակց. Միջոց.— Օթօպիւս Օբէրաէն կամ Ժօրէսէն 21AB.: կար տը լ'էսթէնկարկանի գիծը, իջնել Ռէնսի - Բավիյօն:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ

Երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», ԵՒ «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»
Կը ղեկավարէ ուսուցիչ գրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:
Մուտքը՝ ազատ է: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:
Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
կազմակերպուած՝ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին
Սօսիէթէ Լիօննէզի սրահին մէջ. Տէսին
Պատուոյ նախագահութեամբ ՀԱՅՐ Կ. ԴԷՐՄՈՅԵԱՆի
կը խօսի Պ. ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maitre, Colombia ու Polidor տիսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՌՈՒՆՑ ՍԽԱԼի նոյնութեամբ նօ-թագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ
Դիմել Agop Arslanianի, (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կարող եւ վարժ mosէlիsp մը (այր կամ կին): Ստիպողա-բար դիմել՝ DARONIANի, 2, rue St. Philippe. Մէթրօ՝ Sentièr.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարաանձագի Երի-տասարդաց Միութեան «Արաքս» Մարզական խումբի պարգեւաբաշ-խութիւնը տեղի ունեցաւ 21 Յուլի-սին եւ շահեցան հետեւեալ թիւե-րը.— 744, 1085, 992, 901, 1055, 1108, 812, 773, 826, 834, 865, 549: Նուէր-ները ստանալու համար դիմել Կ. Կարապետեանի, 21 Bld. Beaumont, St. Julien, Marseille: Մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամ, անկից վերջ եղած դիմումները նկատի չեն առ-նուիր:

Մարսէյլ, 23 յուլիս 1934

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գոնսէփսիոն հիւան-դանոցի հիւանդները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Պ. Գույումճեանի որ 200 ֆրանք նուիրեց մեզ Հ. Կ. Խաչի միջոցաւ, նմանապէս շնորհակալութիւն Հ. Կ. Խաչի որ ինք ալ իր կողմանէ ըրաւ փոքրիկ օժանդակութիւն մը:

Հիւանդներ

Մարսէյլ. 18 յուլիս 1934

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոյ 216 էջնոց հատոր մը:

“ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿն է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.
Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Ծ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յուլիս կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուես-տական բաժին՝ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՉԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը: Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արեւելեան հունգարական պարեր:

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանններու
36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
Ամենայաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:
Հայ մարշէճիներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐՁՈՒ Է յարկաբաժին մը՝ երկու սենեակ, խոհանոց Métro Poissonnièreի դիմացը:
Տարեկան վարձք 2000 ֆրանք:
Դիմել՝ Պ. ՇԷՐՊԷԹՃԵԱՆի, 94, rue Lafayette, Paris:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՁԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ
97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նո-րաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փո-րէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ
Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք:
Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. Ֆլէչըր Թարգմ. Ժ.

— Այնպէս կ'ենթադրեմ, չէ՞ որ բժիշկը այդպէս ըսաւ. անիկա այն տեսակ մարդ է որ պարապ տեղը չի խօսիր. ինծի կը թուի թէ ինք եւ այն միւս բժիշկը արդէն իսկ վստահ են թէ մարդը թունաւորուած է, բայց կ'ուզեն ստանալ միւսներուն — թու-նաբաններուն — կարծիքն ալ. ահա՛, գին նիւթ կայ թունաւորումի առաջ-նակարգ հանելուկ մը ստեղծելու հա-մար, սիրելիս. բարեկամներէս մէկը, որ բժշկական ուսանող է, կը պատմէ թէ այնպիսի թոյներ կան որոնց ազ-դեցութիւնը ժամերով երեւան չելլեր, թունաւորուած մարդը կայտառ եւ ու-ժեղ կը քալէ, յետոյ յանկարծ կ'իյնայ, յանկարծ...

— Երեւի այդ տեսակ բան մը պա-տահած է այս մարդուն ալ. բայց թոյնը ո՞վ տուաւ...

— Հարցը այդ է, սիրելիս, ստոյ-կանութիւնը պիտի լուծէ անիկա մա-մուլը իր ձեռքէն եկածը պիտի ընէ. մամուլ եւ ստոյկանութիւն, ահաւա-սիկ սքանչելի միութիւն մը... Է՛հ, յաջողութիւն, սիրելիս, երթամ յօդ-ուածս գրեմ...

Լրագրողը աճապարանօք հեռացաւ: Ճէնիսըն գնաց այն ճաշարանը ուր սովորաբար կը ճաշէր. ազատ էր ամբողջ օրը: Ճաշի ընթացքին երկար մտածեց դէպքին մասին: Ընդունելով որ Ալֆրէտ Ճէքինի մահը հետեւանք էր թունաւորումի մը, զարմանալի ու յատկանշական ենթադրութիւն մը գրաւեց անոր ուշադրութիւնը:

Այն բոլոր անձերը որոնց հետ գործ չփում ունեցած էր այդ գիշերը, իրենց արհեստին բերումով կրնային թոյն ունենալ իրենց տրամադրութեան տակ:

Ահաւասիկ Պրէսմորը, դեղագործ. առանց թոյնի դեղարան կա՞յ: Ահա-ւասիկ օրիորդ Պէլինա Ճէքինը, իսկ աղջիկը, չէ՞ որ անիկա կը պատրաս-տէր իր մօրեղբօր դեղերը. ի հարկէ թոյնը անպակաս էր բժիշկ Պրատնի բուժարանին մէջ: Բայց ի՞նչ պատ-ճառ կար որ Պրէսմորը թունաւորէր Ալֆրէտ Ճէքինը, ոչ մէկ պատճառ ոչ մէկ:

Սակայն օրիորդ Պէլինա Ճէքինը... Համաձայն Պրէսմորի տեղեկութիւն-ներուն, Նիքօլա Ճէքինի պարագաներ-ը, այս դէպքէն անմիջապէս առաջ, Ալֆրէտի մահը կատարուած իրողու-թիւն մը համարելով, միջոցներ ձեռք կ'առնէին ժառանգելու համար Դա-նիէլ Ճէքինի հարստութիւնը. Ալֆրէ-տի յանկարծական յայտնութիւնը պի-տի խանգարէր անոնց ծրագիրները. հետեւաբար... հետեւաբար... աղջի-կը տեսնելով որ զարմիկը արգելք մը պիտի ըլլար իր ընտանիքին եւ հօրեղ-բօրը հարստութեան միջեւ, յարմար առիթը գտաւ եւ, զայն թունաւորեց. չէ՞ կրնար ըլլալ ... Թերեւս օրիորդը մասնագէտ էր թոյներու գործածու-թեան մէջ եւ... վերջապէս ամէն բան կարելի էր...

Այդ վայրկեանին պայծառ ենթա-դրութիւն մը լուսաւորեց Ճէնիսընի միտքը: Հարցաքննիչ դատաւորը կամ ստոյկանութիւնը ի՞նչ ապացոյցներ ունէին օրիորդ Պէլինա Ճէքինի վկա-յութիւններուն ճշմարտութեան մա-սին: Անիկա ըսած էր թէ ինք առան-ձին էր Ալֆրէտի հետ, Պրունզուիք Սքուէրի տան մէջ. իրա՞ւ էր. մարդ չէր գիտեր քանի թէ Ալֆրէտը չկար այլեւս. թերեւս օրիորդին վկայու-թիւնը չինծու էր եւ պատրաստուած էր իր ընտանիքին կողմէ: Ճէնիսըն տղէտ տղայ մը չէր եւ գիտէր թէ բը-ժիշկ մը իր բուժարանը կ'ըլլար իրի-կունները, ամէն պարագայի մէջ, այն-տեղ կը գտնուէր ժամը եօթէն ինը: Ուրեմն եթէ Ալֆրէտ Ճէքինը բժիշ-կին եւ իր զարմուհիին ձեռքը ինկաւ... չէ՞ կրնար ըլլալ... եւ այդ բժիշկ Պրատնը... տարօրինակ արտայայ-տութիւն մը ունէր. անոր աչքերը լապտերի կը նմանէին եւ ինչպէս կը նայէր... տարօրինակ մարդ, խելապէս մարդ մը որ կրնար թունաւորել իր ճամբուն վրայ եկող ու իր ծրագիրնե-րը խանգարող որ եւ է մէկը...

Ու նաեւ անոր քոյրը, Տիկին Նիքօ-լա Ճէքինը, արտասովոր դէմք մըն ալ ան. վարագահուի չէ՞ր նմաներ... մէկ խօսքով ամէնքն ալ տարօրինակ, այդ Ճէքին – Պրատն ընտանիքը, շատ տարօրինակ խելապէս...

Ճէնիսըն վճռեց գործի սկսիլ եւ խորհեցաւ թէ ինչպէս Պրունզուիք Սքուէր կրնար երթալ՝ մօտէն տեսնե-լու համար այդ մարդիկը: Ճաշը չոյեց ու մտածեց: Յանկարծ պատր-ուակ մը միտքը ինկաւ: Ձախ աչքին վրայ փոքրիկ ուռեցք մը ունէր որ սկսեր էր հետզհետէ մեծնալ. իր պաշ-տօնակիցներէն մէկը վախցուցեր էր զինքը, վիրաբոյժի մը խորհուրդ պէտք է հարցնէր:

Այդ ուռեցքը ահաւասիկ կրնար ըս-քանչելի պատրուակ մը ըլլալ բժիշկ Պրատնին այցելութիւն մը տալու հա-մար: Ոտքի ելաւ ու ճամբայ ինկաւ դէպի Պրունզուիք Սքուէր:

Բժիշկին բնակարանին քով նեղ անցք մը կար: Դրան վանդակորմին վրայ կարդաց բուժարանին ազդը —

Բաց է առտուն՝ 9էն – 10.30
իրիկունը՝ 6.30էն 9

Ճէնիսըն վերէն վար չափեց տունը. պատուհանները ծանր կերպով վարա-գուրուած էին. խորհրդաւոր բան մը կար այդ տունին վրայ:

Ժամը եօթին քառորդ մնացած Ճէ-նիսըն բուժարանէն ներս մտաւ ճիշդ այն վայրկեանին երբ բժիշկը ուրիշ հիւանդ մը ճամբու կը դնէր:

Բժիշկ Պրատն, որ սպիտակ շրջազ-գեստ մը հագած էր, նայեցաւ իր այ-ցելուին եւ ժպտեցաւ: Անմեկնելի էր այդ ժպիտը, խորհեցաւ Ճէնիսըն, հա-նելուկ մը...

— Բարեւ ձեզ, ըսաւ բժիշկը. առ-տուօտ ալ ձեզ տեսայ, վկան էք Պ. Ճէնիսընը, այնպէս չէ՞...

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրա-ւիրէ բոլոր անդամուհիները վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկերուհի Մ. Սարաֆեանի բնակա-րանը, 61, Րիւ Կրամ, Պուա-Քոլոմպ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ստոյգ ժամուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Մարկրիթի (Մար-սէյլ) «Համազասպ» Ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները իրենց ցաւակցու-թիւնը կը յայտնեն Պ. Կարօ Մա-թաֆեանի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկին դառնաղէտ մահուան առ-թիւ:

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԹԻՒՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ՅՈՒԼԻՍ

SAMEDI 28 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2558

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԵՄՆ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ...

Կարգ մը երեւոյթներ ու դէպքեր ուելորդ անգամ մըն ալ եւ վճռապէս կը հաստատեն թէ՝ մեր կարմրուկ տղաները կանգ չպիտի առնեն որ եւ է միջոցի առջեւ, անվերջ խառնելու համար գաղութներու խաղաղութիւնը:

Ո՞ր մէկ փաստը յիշել:

Անոնք արդէն բոյն դրած են կարգ մը Հայրենակցականներու մէջ, երեւութապէս վերաշինութեան պատրուակով, բայց իրականին մէջ պանոնք խմորաճիկներու վերածելու համար:

Այսպէս, անոնց խաղերուն զոհ գացին Տիգրանակերտի, Մալաթիոյ, Սեբաստիոյ եւն. Հայր. Միութիւնները, խոր պառակտումներով:

Վերջերս Քղիի Հայր. Միութիւնն ալ (Ամերիկա) կը պատմէր պաշտօնական յայտարարութեամբ մը զոր պիտի հրատարակենք ամբողջութեամբ.

— «Այս ատարառուները, որոնք ֆանդումէ զատ ուրիշ բանի չեն հաւատար, հիմակ ալ հրապարակ իջած են «համաֆղեցիական» Միութիւն անունով եւ Նոր Քղի մը շինելու հրապուրանքով: Առանց Քղեցի ըսելով կը հասկնան միմիայն բոլշեւիկեան թմբկահարները»:

«Հայրենիք»ի վերջին թիւերէն կ'իմանանք թէ՝ Այնթապի Հայր. Միութիւնն ալ մատնուած է տխուր մարզանքներու:

— «Այնթապի Հայր. Միութեան Պոսթընի մասնաճիւղը ասպարէզ դարձած է ազգադաւ էնթրիկներու եւ մեքենայութեանց, պարզելով բարքերու չափազանց տխուր պատկեր մը:

Կ'երեւի թէ ներքին Թուրքերու քիւքը բոյն դրած է եւ Այնթապի Հայրենակցականին մէջ ու կ'աշխատի զայն ամբողջովին իր ձեռքն առնել՝ խտրութիւն չդնելով միջոցներու մէջ: Այդ քիւքը, օգտուելով այն պարագայէն, որ իրմէ մէկը Պոսթընի մասնաճիւղին ատենապետուհին է, չէ ամչցած ոստիկաններ ալ բերելու Պոսթընի մասնաճիւղի վերջին ժողովին եւ ոստիկաններու ուժով ժողովասրահէն դուրս քշելու սպառնալիքին տակ լռեցուցած է հակառակորդները ու ժողովներու երբեք չմասնակցող կիներու եւ ծերերու ձայներով, ինչպէս եւ բացականերէն բերած քուէներով ու զանազան կեղծիքներով ընտրել տուած է իր մարդիկը՝ Այնթապի Հայր. Միութեան առաջիկայ պատգամաւորական ժողովին մասնակցելու համար»: (14 յուլիս):

Եւ ահա զաղտնի շրջաբերական մը, յանուն «Խ. Հայաստանի բարեկամ – Հակադաշնակ ժողովրդական մարմնի առժամեայ կեդր. Վարչութեան»: (Տես Բ. եւ Գ. էջ):

Ի՞նչ կը թելադրէ այդ չնաշխարհիկ շրջաբերականը, որ գրկուած է Նիւ Եորքի դատավարութեան երրորդ շաբթուն.—

1.— Մենք շարունակ ըսած ենք եւ պիտի կրկնենք որ՝ եթէ հայ զանգուածներու ննջումին ազդեցութեան տակ այդ ինը մարդասպանները պատժուին իսկ, մեր գործը լրացած չըլլար:

2.— Խ. Հայաստանի բարեկամ – հակադաշնակ Մարմինը տասնեակ հազարներով քարտեր հրապարակ հանած է... Այս քարտերէն ձեզի կը ղրկենք հազար օրինակ, որոնցմով պէտք է ողողէք դատարանը:

3.— Պէտք է ամէն տեղ սարքուին բողոքի հրապարակային բացատրական ժողովներ, այս բացատրական ժողովներուն նպատակը պիտի ըլլայ Ա. քուէարկել Հակադաշնակ բանաձեւեր եւ հեռագիրներ՝ ուղղուած Նիւ Եորքի դատարանին. Բ. կարելի եղածին չափ մեծ թիւով ցրուել այս քարտերէն:

4.— Ամառուան եղանակին կարելի է կազմակերպել դաշտահանդէսներ, որոնք կրնան մեր պայքարի միջոցները դիւրացնել թէ նիւթական եւ թէ մեր հակադաշնակ պայքարը աւելի ժողովրդականացնելու տեսակէտէն: Ժողովրդական դատավարութիւնները եւս լաւագոյն միջոցներ են դրամական եկամուտ ապահովելու համար:

5.— Պոյքօթ Դաշնակ բոլոր հրատարակութիւններուն եւ հաստատութիւններուն դէմ:

Եւ, իբրեւ թագ ու պսակը այս բոլորին, «համագաղութային համագումար» մը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի պարզեն յառաջիկային:

Համագումարը ծրագրուած է աշնան համար. իսկ մինչեւ այդ, «բոլոր այն գաղութներուն մէջ ուր Հակադաշնակ Ցանձնախումբեր չկան, հաւաքական աշխատանքով պէտք է ստեղծել այդ մարմինները»:

Ապսպրուած ժողովներէն մէկուն պատմութիւնը կարդացինք «Բանուոր»ի մէջ (29 յունիս):

Սովորական հէքեաթներէն վերջը, քուէարկուեր է բանաձեւ մը, որ ոչ միայն կը պահանջէ «ամենախիստ պատիժ՝ Դուրեանի սպանիչներուն», այլ եւ կը տրամադրէ «վերջ տալ Դաշնակցութեան», հետեւաբար մղել «անվերջ պայքար» եւ «ժողովրդական պոյքօթ»:

Ինչպէս ըսինք, չափազանց շատ են փաստերը՝ այս զարշելի եւ խելագար խաչակրութեան, եւ մենք պատահաբար յիշեցինք մէկ – երկու օրինակներ, պարզապէս յիշողութիւնները թարմացնելու համար:

Ուրեմն, մարդիկ ոչ միայն զղջալու տրամադրութիւն չունին, այլ եւ կը շարունակեն ճակատ յարդարել, խրամներ փորել, հրավառ նիւթեր հաւաքել եւ սպառնա՛լ:

Կրնա՞յ՛ք նախատեսել այս միջնադարեան «քէլլէկէօզութեան» հետեւանքները:

Կրնա՞յ՛ք ո՛ր եւ է բարիք սպասել, նոյն իսկ խորհրդային իշխանութեան սեւ աչքերուն համար:

Երբ ճակատը կը յարդարուի այսքան մերկապարանոց լրբութեամբ ու սանձարձակ մոլեգնութեամբ, անշուշտ քրիստոնէական համբերութիւնը չպիտի ըլլայ Դաշնակցութեան բաժինը:

Եւ սակայն, պէտք է մնալ պաղարիւն: Ինքնավստահ արհամարհանքն եւ սառնիկեան քրքիջը իսկ եւ իսկ դաշնակցական առաքինութիւններ են, եւ ամէնէն հատու զէնքերը՝ այսպիսի պարագաներու մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Կռիւներ կը շարունակուին գաւառներու մէջ

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆՇԱՆԱԿԱԾ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

0.0

ԻՏԱԼԻԱ 32,000 ԶՕՐՔ ԿԸ ԿԵԴՐՈՆԱՑՆԷ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս գրած էինք, Վիէննայի դաւադրութիւնը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Փարիզի, Լոնտոնի, Հռոմի, Փրակայի, Փէշթայի, Պելկրատի եւ ուրիշ գլխաւոր կեդրոններու մէջ, մինչեւ Ամերիկա: Սակարաններն ալ իրարանցում մը մատնուեցան: Փարիզի մէջ կառավարական շրջանակները գիշերը ցերեկին խառնած՝ լուրի կը սպասէին, հրահանգներ կուտային, խորհրդակցութիւններ կը կատարէին: Հեռագիրը անդադար կը բանի Փարիզի, Պերլինի, Հռոմի, Լոնտոնի եւ Փրակայի միջեւ: Պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Իտալիա զինուոր համախմբած է աւստրիական սահմանին վրայ: Հռոմի հեռագրական գործակալութիւնը յուլիս 26 թուակիր հեռագրով մը կը հաղորդէր թէ նկատի առնելով հաւանական բարդութիւնները, հրահանգներ տրուած են ցամաքային եւ օդային ուժերու տեղափոխութեան մասին: «Այս ուժերը ղրկուած են Պրէննէրի եւ Քարինթիոյ սահմանագլուխը եւ բաւական են ամէն պատահականութեան հանդէպ»:

Երկրորդ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ սահմանագլուխ փոխադրուած զինուորները կը բաղկանան չորս զօրաբաժինէ, այսինքն առնուազն 32,000 զինուոր: Իտալիա կ'ուզէ պատրաստ գտնուիլ որ եւ է պատահականութեան առջեւ, որովհետեւ բոլորովին հակառակ է որ եւ է օտար միջամտութեան եւ կ'ուզէ ամէն գնով պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը: Մուսոլինի յատկապէս կը շեշտէ այս պարագան, նոր վարչապետ իշխան Շթարէմպէրկի ուղղուած հեռագրին մէջ: Իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնելով Տոլֆուսի սպանութեան առթիւ, Իտալիոյ վարչապետը կը յայտարարէ.

— «Անձնական բարեկամութեան յարաբերութիւններ եւ քաղաքական համանման տեսակէտներ ողբացեալ Տոլֆուսի կը կապէին զիս: Ես միշտ հիացած եմ անոր պետական մարդու բարեմասնութեանց, իր պարզութեան եւ մեծ քաջութեան վրայ: Աւստրիոյ անկախութիւնը, որուն համար ինկաւ ան, սկզբունք մըն է որ պաշտպանուած էր Իտալիոյ կողմէ եւ աւելի կատաղօրէն պիտի պաշտպանուի ներկայ բացառապէս դժուարին ժամանակներուն մէջ: Վարչապետ Տոլֆուս ժողովուրդի զաւակ էր եւ անոր ծառայեց բացարձակ անշահախնդրութեամբ, արհամարհելով վտանգը: Անոր յիշատակը պիտի մեծարուի ոչ միայն Աւստրիոյ, այլ եւ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ, որ արդէն իր բարոյական դատապարտութեամբ ,ծանկեց ուղղակի կամ հեռաւոր պատասխանատուները»:

Նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիա նշանակուած թիւէն շատ աւելի զինուորներ համախմբած է սահմանագլուխը: Ընդամէնը տասը զօրաբաժիններ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն սահմանին վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Վարչապետ Տումէրկ ամարանոց վերադառնալէ առաջ, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ եւ յետոյ գնաց Հանրապետութեան նախագահին պալատը: Տեսակցեցաւ նաեւ օդանաւային նախարարին հետ: Այս տեսակցութիւններէն յետոյ Էլիզէի պալատը կանչուեցաւ ծերակոյտին զին. յանձնաժողովին նախագահը: Արտաքին նախարարը երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ աւստրիական գործակատարին հետ, կրկնելով թէ Ֆրանսա պիտի աջակցի Աւստրիոյ, անկախութեան պայքարին յաջողութեան համար: Պ. Տումէրկ ալ այս պարագան շեշտեց իր ցաւակցական հեռագրին մէջ:

Ֆրանսա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերուն, առ այժմ անհրաժեշտ չգտնելով դիմել բացառիկ միջոցներու: Արտաքին նախարարը կը ջանայ համոզել Անգլիան եւ Իտալիան թէ ժամանակը եկած է դիւանագիտական կոռովի ձեռնարկ մը կատարելու, ի հարկին վերջնագիր մը ուղղելով Գերմանիոյ, որ պատասխանատու կը համարուի դաւադրութեան համար: Փարիզի մէջ կը վախնան որ եթէ մեծ պետութիւնները վճռական դիրք չբռնեն, Աւստրիոյ հիթլէրականները կրնան վտանգաւոր ազդեցութիւն մը ի գործ դնել նոր կառավարութեան վրայ, օրինաւոր միջոցներով: Իշխան Շթարէմպէրկ վստահութիւն չի ներշնչեր եւ անհաւանական չէ որ հիթլէրականներուն ալ քանի մը աթոռ տրամադրէ նոր դահլիճին մէջ: Կը վախցուի նաեւ որ, եթէ մեծ պետութիւնները անմիջապէս գործի չձեռնարկեն, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները կրնան անջատ գործողութիւններ կատարել, աւելի բարդացնելով կացութիւնը:

Գալով մամուլին, Փարիզի թերթերը պատահած դէպքերուն եւ Տոլֆուսի սպանութեան բարոյական պատասխանատու կը հռչակեն Հիթլէրը: Բոլորն ալ կը շեշտեն թէ Աւստրիոյ անկախութիւնը պիտի պահպանուի եւ թոյլ չպիտի տրուի որ Գերմանիա նոր անակնկալներ ստեղծէ: Կիսապաշտօնական «Թան»ը գիտել կուտայ թէ « Տոլֆուսի եղերական վախճանով, նոր կացութիւն կը բացուի Աւստրիոյ եւ թերեւս Եւրոպայի մէջ. բան մը որ ամենամեծ արթնութիւն կը պահանջէ ժողովուրդներէն եւ կառավարութիւններէն »: Կը հաստատուի թէ Պերլինի մէջ առաջին առթիւ ուրախ լուրեր տարածուեցան, Վիէննայի դաւադրութեան պահուն եւ թէ դաւադիրներուն գործածած ռումբերը Գերմանիոյ մէջ շինուած են: « Իւմանիթէ », Ֆրանսայի համայնավարներուն պաշտօնաթերթը, Վիէննայի դաւադրութիւնը կը նմանցնէ Սէրայէվոյի դէպքին, «տասնով բազմապատկուած»:

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Դաւադրութիւնը զսպուեցաւ Վիէննայի մէջ, բայց մինչեւ երէկ ընդհարումները կը շարունակուէին գաւառական կեդրոններու մէջ: Բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան: Կատաղի կռիւ մը տեղի ունեցաւ Փոնթի կիրճին մէջ, Քարինթիա, Աւստրիոյ զինուորներուն եւ հիթլէրականներուն միջեւ, ծանր կորուստներ պատճառելով երկու կողմերուն ալ: Աննապիլի մէջ նացիները (հիթլէրական) գնդացիրի բռնուեցան: Ինը հոգի սպաննուեցան եւ միւսները փախան: Ռատքէրսպուրկի մէջ (Սերպիոյ սահմանին վրայ), բազմաթիւ նացիներ սպաննուեցան: Հայլէյնի երկաթուղին ապստամբներուն ձեռքը մնացած ըլլալով, երկու վաշտ զինուոր ղրկուեցաւ Վիէննայէն: Ապստամբները կատաղօրէն կռուեցան նաեւ Պատէնի ջերմուկներուն եւ Լէօպէնի ճարտարարուեստական կեդրոնին մէջ, որ համայնավարական կեդրոն մը կը համարուի: Հայտէնվալտէն քաղաքը (Սերպիոյ սահմանին վրայ), կը դիմադրէ տակաւին: Հիթլէրական ահաբեկիչները օդը հանեցին Քլակէնֆուրթի եւ Մարպուրկի երկաթուղին եւ կրակի տուին շրջակայ անտառները:

Մէկ խօսքով, խաղաղութիւնը չէ վերահաստատուած տակաւին: Տասը հազար հայրենասէր կամաւորներ ղրկուեցան խռովեալ վայրերը: Ըմբոստներն ալ բազմաթիւ կամաւորական խումբեր կը կազմեն գերմանական սահմանին վրայ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

Վարչապետարանի յարձակումը կազմակերպող 144 նացիներէն 33ը բանտարկուեցան, զրկուելով ամէն հաղորդակցութենէ: Հսկողութեան տակ առնուած են բոլոր կասկածելիները: Դաւադիրները անձնատուր եղած էին ազատօրէն Գերմանիա երթալու պայմանով, բայց երբ հաստատուեցաւ Տոլֆուսի սպանութիւնը, կառավարութիւնը չեղեալ համարեց այս կարգադրութիւնը եւ բանտերը լեցուեցան հարիւրաւոր դաւադիրներով եւ կասկածելիներով: Առաջին օրը 600 հոգի ձերբակալուած էին Վիէննայի, իսկ 900 հոգի Տիրոլի մէջ: Ձերբակալուեցաւ նաեւ Ռինթըլէն, Վատիկանի աւստրիական դեսպանը, որ իբրեւ վարչապետ առաջարկուած էր հիթլէրականներուն կողմէ: Կ'ըսուի թէ քով ատրճանակ մը դրուած էր, որպէսզի իր ձեռքով քակէ իր մեղքը: Եւ դեսպանը, որ նախարար ալ եղած է, ատրճանակը պարպեց գլխուն: Յուսահատական վիճակի մէջ փոխադրեցին հիւանդանոց, ուր մեռաւ քիչ յետոյ:

Ձերբակալուեցան նաեւ ծանօթ զօրավար մը, Վակնէր, որ Ռինթըլէնի մտերիմ բարեկամն էր, ինչպէս եւ անձնապահ դեսպանին քարտուղարն ու անձնակազմը:

Ձերբակալուած 144 դաւադիրներուն համար մասնաւոր ատեան մը պիտի կազմուի: Արդէն իսկ մահապարտ կը համարուին 12 հոգի որոնք բռնուած էին այն սենեակին մէջ ուր զարնուեցաւ Տոլֆուս:

ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՏՈԼՖՈՒՍ

Տոլֆուսի ծերուկ սպասաւորը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ սպանութեան մասին.— Երբ ըմբոստները կոխեցին վարչապետարանը, Տոլֆուս եւ ինք փորձեցին փախչիլ գաղտնի դուռնէ մը. բայց երբ կ'անցնէին այն եռչակաւոր դահլիճէն ուր գումարուած է Վիէննայի վեհաժողովը, դուռներէն մէկը խորտակուեցաւ եւ տասը սպառազէն մարդիկ իրենց դիմացն ելան: Վարչապետը ձեռքերը դէմքին տարաւ, ինքնապաշտպանութեան բնազդական շարժումով եւ այդ պահուն չորս զնդակներ պարպուեցան, որոնց մէկը վիրաւորեց վիզէն, միւսը՝ թեւէն: Տոլֆուս կռնակի վրայ ինկաւ հառաչելով: Սպասաւորը ստիպուեցաւ պատին կռթնիլ տասը վայրկեան, յետոյ նամբուեցաւ: Ժամը 2ին պահակները Տոլֆուսի քով բերին երկու հոգի: Վարչապետը ուշաթափ ինկած էր պատուհանին առջեւ եւ առատ արիւն կը հոսէր կոկորդէն: Երկու նորեկները նախնական դարմանները ըրին եւ պառկեցուցին բազմոցի մը վրայ: Իր խնդրանքի վրայ կանչուեցաւ օգնականը, հազարապետ Ֆէյ, որուն պատմութիւնը հրատարակած էինք երէկ: Այնուհետեւ երկու ժամ արիւն հոսելով, Տոլֆուս աւանդեց հոգին: Կ'ըսուի թէ ապստամբները թոյլ չեն տըւած որ բժիշկ, դեղ եւ քահանայ բերուի, այլապէս կրնար փրկուիլ:

Սպանութեան լուրը տիկին Տոլֆուսի հաղորդելու փափուկ պաշտօնը ստանձնեց Մուսոլինի, միեւնոյն ատեն անոր տրամադրութեան տակ դնելով իր անձնական օդանաւը, որպէսզի վերադառնայ Իտալիայէն ուր օդափոխութեան գացած էր: Տիկինը Վիեննա հասնելով, անմիջապէս գնաց վարչապետարան, երկար ատեն նստաւ դիակին քով եւ մարելու վրայ էր, երբ դուրս ելաւ եւ դուն փոխադրուեցաւ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի երկուշաբթի, Ս. Ստեփանոսի մայր եկեղեցին, եւ Տոլֆուս առժամապէս պիտի թաղուի նախկին վարչապետ գերապայծառ Զայփէլի դամբարանին քով, յետոյ իր ծնած գիւղը փոխադրուելու համար:

⁂ Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ փոխ – վարչապետը, Վիեննա ղրկուեցաւ իբրեւ արտակարգ դեսպան:

ՊԱՏՐԱՄԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դէպքէն անմիջապէս վերջը պաշարման վիճակ հրատարակուած ըլլալով, ժամը 8էն յետոյ բոլոր ըմպելարանները, ճաշարանները, սրճարանները, թատրոնները, սինէմաները եւն. փակ մնացին: Արգիլուած է որ եւ է համախմբում հրապարակներու վրայ: Անհնազանդները խստիւ պիտի պատժուին:

Աւստրիոյ Հայրենասիրական ճակատը հետեւեալ պահանջները ներկայացուց կառավարութեան.— Անմիջապէս պատերազմական ատեանի առջեւ դատել դաւադիրները, ձերբակալել բոլոր հիթլէրական եւ համայնավար գործիչները եւ պետութեան քննամիները, անխնայ մաքրագործել պետական պաշտօնէութիւնը, կազմել մարտական խումբեր, դահլիճին եւ գաւառական վարչութեանց մէջ տեղ տալ Հայրենասիրական ճակատի թեկնածուներուն եւն.:

Խստութիւններ Յուլիս 29ի, 31ի եւ Օգոստոս 1ի ցոյցերուն առթիւ

0.0

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ, ԵԹԷ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Ներքին գործերու նախարարութիւնը կարգ մը հրահանգներ ուղղած է, յուլիս 29, 31ի եւ օգոստոս 1ի ցոյցերուն առթիւ, որոնք ծրագրուած են Ժորէսի սպանութեան եւ մեծ պատերազմի տարեդարձներուն առթիւ:

Յուլիս 31ի ցոյցը սարքուած է իրիկուան ժամը 6ին, Մոնմարթրի փողոցին մէջ: Նախարարութիւնը կ'ազդարարէ թէ այդ ցոյցը արգիլուած է եւ միայն պատուիրակութեան մը արտօնութիւն պիտի տրուի դափնի մը դնելու այն հաստատութեան մէջ ուր մեռաւ Ժորէս: Յուլիս 29ի (կիրակի) օրուան ցոյցը կրնայ կատարուիլ համաձայն 1932ի եւ 1933ի կարգադրութեանց: Համախմբումը տեղի պիտի ունենայ Սէն Ժաք փողոցին մէջ, Սուֆլօ փողոցին անկիւ –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՍԵՄԻՆ»

— oo —

Այս վերնագիրը կը կրէ վերջերս լոյս տեսած գիրք մը։ Հեղինակը Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Փօլ Ֆօռն է, որուն անխոնջ ջանքերուն շատ բան կը պարտի այսօրուան զօրաւոր կուսակցութիւնը։

Գիրքը գրուած է չափազանց պարզ լեզուով, եւ կարելի է մէկ շունչով կարդալ առանց յօրանջելու, ինչ որ ընդհանրապէս կը պատահի, ընկերային հարցեր շօշափող գիրքերու ընթերցման առեն։ Իր յառաջաբանին մէջ արդէն, համեստաբար կ'ըսէ, թէ քարոզիչ մըն է ինքը եւ անտարբեր՝ այն ածականներուն, զորս ուրիշները կը շռայլեն իրեն։

Հասկնալի ըլլալու իր փափաքին մէջ օրինակ կ'առնէ Ամերիկայի ներկայ նախագահ՝ Ռուզվէլթէն, որ, օր մը պատգամագիր մըհրատարակելէ առաջ կը կանչէ քանի մը հասարակ բանուորներ եւ անոնց առջեւ կը կարդայ զայն, պատուիրելով որ, եթէ չհասկցած բառի մը հանդիպին, անմիջապէս զինքը կեցնեն, եւ աւելի պարզ բառ մը դնէ, որպէսզի բոլորն ալ հասկնան։

Նիւթը՝ յետպատերազմեան եւ մասնաւորաբար վերջին քանի մը տարիներու տնտեսական եւ քաղաքական տագնապն է։ Այն ծաւալուն անտառութիւնը, որ իջած է միլիոնաւոր բազմութիւններու գլխին, —բանուոր, մտաւորական, — եւ որուն վախճանը ոչ ոք գիտէ։

Հեղինակը երեւոյթները կը քննէ, առանց տեսական խնդիրներու վերացական մանրամասնութեանց մէջ մտնելու։ Զատ–զատ գլուխներու տակ կը վերլուծէ տագնապին զանազան երեսները, ցոյց կուտայ քաղքենի դրամատիրական կարգերու այլ եւս հինցած եւ սխալ սկզբունքները, փաստերու լոյսին տակ մէջտեղ կը հանէ, ցոյց տրուած դարմաններու կեղծաւորութիւնը եւ անոնց կը հակադրէ ընկերվարական նոր ձեւերը։

Իր համոզկեր շեշտը կը պարտի մանաւանդ այն ջախջախիչ փաստերուն զորս կ'առնէ նոյնինքն քաղքենի դասակարգերու ներկայացուցիչներու գրուածքներէն։ Ոչ մէկ աշխատաւորական աղբիւր ամբողջ բոլորքներու ընթացքին։ «Անկարելի է գիրքը գոցել առանց ընկերվարական ըլլալու», բսին նուիրուած գրախօսականները. անշուշտ առանց տատամսելու աւելու այս խօսքը։

Թուանշաններով, վիճակագրութիւններով լեցուն է գիրքը եւ մասնաւոր նպատակով մը այդքան տեղ տրուած է անոնց։ Կ'ըսէ. «Խօսքերը ուղղակի զգայարանքներուն կը դառնան, երբեմն կը գիւթեն, նուագի մը պէս կը սքանչացնեն, իսկ թիւը, տրամաբանութեան, իմացականութեան կը դիմէ. խօսքերու մտահոգութիւնը չունի. լեզուն կարուկ է, բիրտ եւ անվիճարանելի»։

Դժբախտաբար կարելի չէ օրաթերթի մը էջերով հանրութեան մատչելի դարձնել շատ մը հետաքրքրական մասեր, որոնք, որքան ալ անմիջականօրէն մեզի չհետաքրքրեն, կրնան նըպաստել մեր ընդհանուր զարգացման, մտածելու մղելով մեզ։ Ստիպուած ընդհանուր ակնարկ մը պիտի նետենք։

Հեղինակը նախ եւ առաջ կը յիշէ, զանազան պետական մարմիններու պաշտօնական տեղեկագիրները, որոնց մէջ, տնտեսական տագնապին պատճառները քննելու եւ դարման մը բերելու պաշտօն ունեցող մասնագէտները կը խոստովանին իրենց անկարողութիւնը։ Իբր աղբիւր ունի 1933ի Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական յանձնախումբի զեկոյցը, Լոնտոնի 1933ի տնտեսական եւ դրամական խորհրդաժողովին մէջ արտասանուած ճառերը, Տալատիէ, Քօրտըլ Հըլ, Մաքտօնըլտ, որոնք կ'ընդունին, թէ ներկայիս 35 միլիոն անգործներ կան աշխարհի վրայ, առանց հաշուելու ընտանիքները, եւ որոնք սպառնալիք մը պէս կախուած են դրամատիրական կարգերու գլխին։

Կը քննէ մարդկային գործունէութեան բոլոր ճիւղերու վիճակը, երկաթէն մինչեւ ցորենը եւ այն հսկայական փոփոխութիւնները որ յառաջ եկած են մեքենականութեան զարգացման պատճառաւ։ Շատ մը ճիւղերու մէջ արտադրութիւնը 30–40 անգամ բարձրացած է շնորհիւ մեքենաներուն եւ պարզ է որ, անգործներու թիւն ալ շատցած։ Եթէ քաղքենի դասակարգերու մտնետիկները, մեղքը կը փաթթեն գիտութեան եւ յառաջդիմութեան վզին ու կը կարծեն անգործութեան դարմանը գտնել գիտական յառաջդիմութեան թափը կեցնելով, հեղինակը ցոյց կուտայ այդպիսի գաղափարի մը անհեթեթութիւնը։

Հին դարերուն կը վերադառնանք, երբ աշխատաւորները կոտրեցին առաջին մեքենաները, կարծելով թէ իրենց հացը առնելու կուգար։

«Իր շահերը պահպանելու եւ իր կառուցուածքը փրկելու համար, դրամատիրութիւնը, որ մարդկային յառաջդիմութեան հանգրուաններէն մէկն եղաւ, յետաշրջման տարր մը ըլլալ սկսած է եւ գիտութիւնը կեցնել կ'ուզէ. կարծես թէ ժամացոյցի մը սլաքները կեցնելով կարելի է ժամանակը կեցնել»։

Ֆօռ, յոռետես է ներկայ տագնապի տեւողութեան եւ ելքի մասին։ Կը գիտէ որ նախկիններու պարբերական հանգամանքը չունի։ Մէկ ճիւղ չէ, այլ ամբողջ ճիւղեր ազդուած են, եւ իր յոռետեսութիւնը կը բացատրէ միշտ հակառակորդներու տուած թուանշաններով։

« Եթէ նոյնիսկ 1929ի գործերը բացուին, նոյն կատարելագործումներու շնորհիւ նոյն աշխատանքը պիտի ըլլայ, աւելի քիչ բանուորներով» եւ կուտայ ամերիկեան կառավարութեան մէկ վիճակագրութիւնը, որ կը վերաբերի ամբողջ Հիւս. Ամերիկային.—

	1929	1934
Ձուլարաններ	28,000	3000
Երկաթ	292,000	45,000
Ածուխ	750,000	420,000
Կօշիկ	200,000	81,000
	1,270,000	549,000

Այսպէս, ուրեմն ներկայիս 549 հազար բանուորներ պիտի կարենան, 1929ին աշխատող 1,270,000 բանուորներուն գործը տեսնել, անշուշտ ... եթէ գործերը բացուին։ Նոյն բանը նաեւ երկրագործութեան մէջ։ 3,500–000 հողագործներ ներկայիս կրնան արտադրել այնքան՝ որքան 8,100,000 հողագործներ՝ 1929ին։

Արդ, անգործներու այս յարաճուն բանակը չի կրնար մեռնիլ կամ լաւատես խօսքերով ապրիլ։ Պէտք է կերակրել, հագուեցնել։ Բնութիւնը չէ որ ժլատ է, այլ ընկերային կարգն ու սարքը։ Պրազիլիոյ մէջ, 2–3 տարուան ընթացքին 25 միլիոն պարկ (ուշադրութիւն ըրէք, քիլօ չէ) սուրճ ծովը կը թափեն։ Շատ երկիրներու մէջ ցորենը կը վառեն ածուխի տեղ, կամ կանանչ–կանանչ կը քաղեն իբրեւ խոտ։ Հազարաւոր մացու կենդանիներ կը մորթեն պարտէզներու աղբ չինելու համար։ Կը վառեն բամպակը, շաքարը, իսկ միւս կողմէ ... զայն արտադրող աշխատաւորները կը մեռնին անօթի, մերկ եւ բոպիկ։ Ահաւասիկ յառաջդիմութեան բարիքները եսասէր դասակարգի մը ձեռքերուն մէջ, եւ հեղինակին հետ՝ ընթերցողն ալ կ'ընդվզի այսքա՜ն անիրաւութեանց հանդէպ։

Հեգնանքով կը յիշէ հին Յունաստանի քաղաքացիներէն Անդիպարոսի խօսքերը որոնցմով կ'ողջունէր ջուրերուն վրայ երեցող առաջին ջրաղացքը. «Հանգչեցուցէք աղօրիները դարձնող ձեր ձեռքերը, ո՛վ ջաղացպաններ եւ քնացէք հանգիստ... Ապրինք մեր հայրերու կեանքով եւ վայելենք աստուածներու մեզի տուած բարիքները»։

Կը յիշէ նաեւ Արիստոտէլի խօսքերը.

— «Եթէ կկոցները առանձին աշխատէին, գերութեան կողմնակից չպիտի ըլլայի ես»։

Ներկայիս հարցը այս է.— Ո՞վ պիտի խլէ «Անդիպարոսի ջրաղացք»ին, կ'ըսէ Փօլ Ֆօռ։

Դրամատիրութեան ձեռքերուն մէջ գիտութիւնը ստրկացման, թշուառութեան, անիշխանականութեան եւ պատերազմի գործիք մըն է, իսկ ընկերվարութեան ձեռքերուն մէջ, քաղաքակրթութեան դռները պիտի բացուին բարօրութեան, ժամանցի, ապրելու հաճոյքին եւ մարդկային խաղաղութեան վրայ։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Հայ ուսանողի մը յաջողութիւնը

= o =

Պ. Վրէժ Գէորգեան փայլուն յաջողութեամբ աւարտեց Սէն – Նիքոլա քոլէճը, արժանանալով քննիչ մարմնին մասնաւոր գնահատութեան։ Իրեն տրուած է նաեւ գեղեցիկ շքանշան մը, պրէվէ սիւփէրիօր բօմէր–սիալ քննութեանց յաջողութեան առթիւ։ Այս օժտուած երիտասարդը քոլէճին մէջ գնահատուած է նոյնպէս իր գերասանական շնորհով եւ արտասանութիւններով, գրեթէ միշտ իրեն կը տրուէին գլխաւոր դերերը այն ներկայացումներուն ընթացքին, որ կը կատարուէին քոլէճին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՌԸՆՕՆ ԱԼ ՍԿՍԱՒ ՃԱՄԲԵԼ

»»»։ «««

Ձնայած տնտեսական ընդհանուր տագնապին, Ռընոյի գործարանը այս տարի եւս աշխատեց աւելի ուժգին թափով, շարունակաբար աւելացնելով գործաւորների թիւը միմիայն տեղացիներով։ Աշխատանքի ժամերն ալ չկրճատուեց եւ շատերը անցած տարիներ պէս աշխատեցան 10 — 12 եւ երբեմն էլ աւելի ժամեր։

Վերջերս է որ աշխատանքի ժամերը զգալապէս կրճատեցին եւ մի քանի օր է ինչ սկսել են գործաւորների թիւը կրճատել։

Անցած տարուան վերջերին էր որ Ռընոյի գործարանից ճամբեցին բաւական թիւով օտարականներ, որոնց կարգին եւ 25ից աւելի հայ գործաւորներ։ Այս առթիւ հայ եւ ռուս գաղթականական մարմինների ներկայացուցիչների կողմից եղաւ հարկ եղած դիմումը եւ թերեւս այդ էր պատճառը որ մնացած օտարական գործաւորներին ճամբելու հարցը դադրեցրին աւելի ճիշդ՝ յետաձգեցին։

Այն ժամանակ, հաւանաբար ըստ վերին հրահանգի, շէֆերը խորհուրդ տուեցին ոչ – շատ տարիքաւոր օտարական գործաւորներին Ֆրանսական հպատակութիւն ընդունել, որպէսզի չհեռացնեն գործարանից։ Եւ եղան բաւական թիւով հայ եւ ռուս գործաւորներ, որոնք անմիջապէս դիմեցին հարկ եղած ձեւակերպութիւններին։

Երկար ամիսներ են անցել, բայց դեռ հպատակութիւն ընդունել – չընդունելու հարցը չի վերջացել։

Ընդհանրապէս օտարականները ֆրանսահպատակութեան կարող են ընդունուել մինչեւ 29 տարեկանը։ Բայց քիչ չեն եղել դէպքեր վերջին ժամանակներս, որ 35 — 40 եւ աւելի տարիք ունեցող օտարականների եւս ընդունել են։ Նոյնպէս քիչ չեն եղել դէպքեր երբ նոյնիսկ 29ից պակաս տարիք ունեցողներին մերժել են, մերժել են նոյնիսկ այնպիսիներին, որոնց զաւակները Ֆրանսայի մէջ ծնուած լինելով, օրէնքով, քաղաքացի են համարւած, ուրեմն մնում էր սրանց ծնողներին եւս ընդունէին, բայց ինչ – ինչ պատճառաբանութեամբ սմանց մերժել են։

Վերջին ամիսներս օտարականներս բաժանւում էինք երկու մասի,— Ֆրանսահպատակութեան դիմողների եւ չդիմողների։

Հիմա որ նորից են սկսել գործաւորների թիւը կրճատել, այս անգամ առաջնորդւում են օտարականներին հանդէպ միմիայն հպատակութեան խնդրի տեսակէտով։ Ինչպէս երեւում է օտարականներից հարիւրին տասը համեմատութիւնը, որ մեր միակ յոյսն էր, նոյնպէս թողուած է։

Համաձայն կառավարութեան հրամանագրի, Ռընօն բացի ոչ մի օտարական գործաւոր եւ պաշտօնեայ չընդունուեց, եղածներն ալ ամէն մի յարմար առիթով մաղում էր։ Պահել է այնպիսի օտարականների, որոնք իրենց ընդունակութեամբ վարքով ու բարքով շատ տեղացիներից աւելի բարձր են։ Այս անգամ սկսել է ճամբել տեղացիների հետ միասին նաեւ օտարականներս, որոնք չեն դիմել ֆրանսահպատակութիւն ընդունելու համար։

Ձենք դիմել շատերս, որովհետեւ համոզուած ենք որ չեն ընդունիր, առարկելով տարիքը, ֆրանսերէնի անբաւականութիւնը եւ ուրիշ պատճառներ։

Ռընոյի գործաւորների մեծ մասը մեր հայրենակիցներից, ապրում է Իսի – լէ – Մուլինոյում, որտեղ մի մասը տարիներ առաջ իրենց համար տուն են շինել, մեծ մասը պարտքով, մի մասն էլ ստիպուած է Իսի – լէ – Մուլինոյի մէջ ապրել բնակարանի առժանութեան համար։

Ինչպէս յայտնի է, Իսի–լէ–Մուլինոյի քաղաքապետը հայ եւ ռուս անգործներին նպաստ չի տալիս, որով բոլորովին անել վիճակի են մատնուած հետզհետէ անգործների թիւը շատցող մեր հայրենակիցները։

Դեռ դիւրին է սեփական տուն չունեցողներին տեղափոխուել այնպիսի վայրեր, ուր պետական նպաստ են վճարում։

Աւելի ցաւալի է վիճակը նրանց, ովքեր դառն քրտինքով տնտեսած իրենց ամբողջ դրամով մի կերպ իրենց ապրելու համար հազիւ կարողացել են սեփական տուն շինել եւ չնախատեսելով այն վերջին տարիների աշխարհասասան տագնապը, բաւականին պարտքի տակ են մտել, դրամ փոխ առնելով դրամատներից եւ կամ իրենց հայրենակիցներից։ Այժմ իբրեւ հետեւանք տիրող ծանր կացութեան, ոչ իրենց պարտքը վճարելու ի վիճակի են եւ ոչ ալ տունը յարմար գնով ծախելու, ուրեմն ստիպուած են իրենց տեղում մնալ անշարժ, շատերը զուրկ իրենց հացը վաստակելու հնարաւորութիւնից։

Ռընոյի խոշոր գործարանը, որ հարիւրաւոր հայ ընտանիքների ապրուստի միակ աղբիւրն էր, տարէց տարի շատերի համար ցամքելով, շատ քիչերը միայն պիտի կրնան տակաւին օգտուիլ, եթէ յաջողին հպատակ դառնալ։

Զափազանց ցաւալի է, որ Ֆրանսայի պէս քաղաքակիրթ երկրում, որ համարւում է վառարանը բարձր գաղափարների եւ յղացումների, իւրաքանչիւր գործարանատէր առանց որ եւ արգելքի իր ուզած բոպէին կարող է փողոց շպրտել երկար տարիներ աշխատող իր գործաւորներին եւ պաշտօնեաներին, վճարելով միայն իրենց հասնելիք աշխատավարձքը, ոչ նախազգուշացում եւ ոչ ալ մի որոշ ժամանակուան համար հաշուեյարդարի վճարում (լիքիտասիոն)։

ԲԵՆՕ

ԾԻԾԱՂ

ՔԱՈՍ

Սալոնի մը մէջ երեք հոգի կը վիճին իրենց ասպարէզին հնութեան մասին.

— Իմ ասպարէզս, կ'ըսէ վիրաբոյժը, ամէնէն հինն է։ Երբ Եհովա Ադամին կողը առնելով ստեղծեց Եւան, պէտք ունեցաւ անշուշտ վիրաբոյժի մը։

— Ոչ, ըսաւ ճարտարապետը, Ադամէն ու Եւայէն առաջ էր որ Աստուած կառոյց երկիրը, ուրեմն ճարտարապետի մը պէտք ունեցաւ ամէնէն առաջ։

— Ամենեւի՛ն, պատասխանեց լրագրող մը, Ադամ եւ Եւայէն առաջ, աշխարհի ստեղծումէն առաջ, քաո՛ս մըն էր միջոցը։ Կը նշանակէ թէ այդ քաոսը ստեղծեր էին ... լրագրողները։

ԱՆԺՈՌՆԻ ԴԱՒԵՐ

= o =

(ԳԱՂՑՆԻ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ)

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կը հրատարակենք հետեւեալ շրջաբերականը, որ, «Խ. Հայաստանի Բարեկամ Հակադաշնակ – ժողովրդական Մարմնի Առժամեայ Վարչութեան» կողմէ կ... կուած է իր մասնաճիւղերուն եւ բա... մաքի անհատներու, հրահանգելով զանոնք որ անմիջապէս ժողով... գումարեն, նամակ, հեռագիր եւ ... տեր ուղարկեն դատաւճռի, ... ի գործ դնելու համար Նիւ Եօրքի ... տարանին վրայ՝ ամբաստանեալ ... Դաշնակցականներու դատավարու... թեան առթիւ.—

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ Թիւ 2

Բոլոր Խ. Հայաստանի Բարեկամ Հակադաշնակ – ժողովրդական Յանձ... նախումբերուն, Խ. Հայաստանի բա... րեկամ այլ կազմակերպութիւններու եւ անհատներուն։

Յարգելի քաղաքացիներ,

Դուրեանի սպանութեան կապակ... ցութեամբ Դաշնակներու դատավա... րութիւնը, ինչպէս գիտէք, երկ... շաբաթներէ ի վեր կը շարունակուի. Թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ դատարանի վ... ճիռը, մեր կարծիքով դատավարու... թեան ընթացքը նկատի ունենալ... այնքան ալ յոյսեր կապելու չէ ան...

Այո, պէտք է մարդասպանները ի... րենց պատիժը ստանան, ապագա... մարդասպաններուն դաս մը ըլլալ... տեսակէտէն, բայց այդ աւելի շա... կախուած է մեր Խ. Հայաստանի Բա... րեկամ Հակադաշնակ Յանձնախում... բերու ղեկավարութեամբ կազմակեր... պուած զանգուածային մարտակա... գործունէութենէն։

Մենք շարունակ ըսած ենք եւ պիտ... կրկնենք որ եթէ հայ զանգուածնե... րու ճնշումի ազդեցութեան տակ ... ինը մարդասպանները պատժուին ... մեր գործը լրացած չըլլար, ընդհակ... ռակն մեր գործի սահմանները աւել... կ'ընդարձակուին, քանի կայ, գոյու... թիւն ունի կազմակերպուած Դաշն... քաղաքական մեքենան, տակաւին ... ճիրները պիտի շարունակուին ... հասարակական շարիք եղող խմբակ... ցութեան կողմէ։ Ոճիրներ կազմա... կերպող մեքենան պէտք է ջախջախ... եւ այդ կը յաջողուի միայն այն ... տեն, երբ Խ. Հայաստանի բոլոր ... կեղծ բարեկամները հրապարակ կո... գան կազմակերպուած ուժեղ գործ... նէութեամբ, Խ. Հայաստանի Բարե... կամներու Հակադաշնակ ժողովրդ... կան Յանձնախումբերու առաջնոր... դութեամբ։

Երեւակայեցէք, Նիւ Եօրքի չէզ... նային դատախազի օգնական Ալ. Ֆ... մինկի, որ Դուրեանի դատը կը ... պաշտպանէ, իր բացման ճառով ը... գունեց թէ Դուրեանի սպանութեան ... հիմքը, Հայաստանի հակառակ կա... մակերպութեան կողմէ, խնդրա... քաղաքական է, բայց միաժամանակ ... կը յայտարարէ որ դատը այդ ... դութեամբ չպիտի շարունակուի, ... միայն ինը ամբաստանեալները դ... տելն է իր գործը, այսպէսով Դաշ... նակցութիւնը կը մնայ վարագ... ետեւ, որպէս գործուած ոճիրին ... կապակցութիւն չունեցող կազմակեր... պութիւն։ Դատարանը շատ հետեւ... ղական կերպով փաստեց Քամինսկի ... բասծները. օրինակի համար, ... վկաները իրենց վկայութեան ընթաց...

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»» . . «««

Գ.— Անոնց տեղափոխութենէն կամ սահմանագլուխը անցնելէն մինչեւ տեղաւորման օրը անցնող ժամանակամիջոցին, եւ անկէ վերջ ալ մինչեւ մէկ տարի,— կառավարութիւնը ձրիաբար պիտի ապահովէ անոնց բնակարանը, սնունդը, ջեռուցումը եւ դարմանումը։

Դ.— Ասոնցմէ շատ աղքատները մէկ անգամուան համար պետութենէն ձրի հագուստ ալ կրնան ստանալ։

3.— Կառավարութեան կողմէ տեղափոխուածներէն եւ ինքնաբերաբար եկած գաղթականներէն եւ ապաստանողներէն անոնք որ կարօտ չեն, եւ այս վերջին երկու հանգամանքը ունեցողներէն անոնք որ ազատ բնակութեան կը փափաքին, կառավարական նպաստ չեն ստանար։ Բայց այն վայրերուն մէջ ուր կարելիութիւն կայ՝ անոնց հող, բնակարանի գետին եւ այգի ու պտղատու ծառերու պարտէզի հող կը տրուի։

Կառավարութիւնը անոնց կ'ապահովէ փոխադրութեան միջոցներ, պառկելու տեղ, ուտելիք եւ վառելանիւթ, պայմանաւ որ փոխարժէքը իրենք վճարեն։

4.— Այն գաղթականները որոնք կառավարութեան որոշումով կը բերուին, կարօտ ըլլան թէ ոչ, կ'օգտուին այս յօդուածին երկրորդ հատուածէն, եւ իրենց մեկնած վայրէն մինչեւ սահմանագլուխ, երկրորդ հատուածին Բ. պարբերութեան համաձայն, փոխադրական, օթեւանի, սնունդի, ջեռուցումի եւ դարմանումի ծախքերը պետութեան կողմէ կը հոգացուին։

5.— Ներքին գործավարութիւնը ազատ բնակութիւն կրնայ արտօնել այն անձերուն, որոնք իրենց յատկացուած վայրը թողլով ազատ բնակութեան կը փափաքին, պայմանաւ որ կանխիկ վերադարձնեն իրենց տրուած շէնքերը, հողերը եւ եղած ծախքերը։

6.— Ներքին գործավարութիւնը ճշդելու համար կարօտները կամ անկարօտները, « կարօտութեան սանդղացուցակ » մը պիտի պատրաստէ։

ՅՕԴ.— 16.— ա) Այր եւ կին իբր մէկ ընտանիք կը տեղաւորուին։

բ) Չամուսնացած զաւակները, անզաւակ եւ այրիացած այրերն ու կիները, իրենց մօր եւ հօր հետ եւ կամ ասոնցմէ ողջ մնացողներուն հետ կը տեղաւորուին։

գ) Այն տղաքը, որոնք հայր մայր չունին, իրենց մեծ հօր եւ մեծ մօր եւ կամ ասոնցմէ ողջ մնացողին հետ կը տեղաւորուին, բայց թոռներուն բաժինը թափուի մէջ իրենց անունով կ'արձանագրուի։

դ) Անհայր կամ անմայր զաւակները իրենց հետ գտնուող եւ ապրող ազգականներէն մէկուն հետ կը տեղաւորուին, իսկ եթէ ազգական չունին՝ առանձին։ Ասոնց բաժիններն ալ թափուի մէջ իրենց անունին կ'արձանագրուին։

ե) Ամուսնացած զաւակները կամ թոռները իբրեւ առանձին ընտանիք կը տեղաւորուին։ Ասկէ զատ, ասոնց համար խնամակալ կը կարգուի։

զ) Գ. հատուածի մէջ յիշատակուած թոռներուն, Դ. եւ Ե. հատուածներու մէջ յիշատակուած տղոց, խորթ կամ որդեգիր զաւակներուն բաժինները՝ մինչեւ իրենց ամուսնութեան թուականը՝ որ եւ է կերպով չեն կրնար ծախուիլ, նուիրուիլ եւ գրաւի տակ առնուիլ։

է) Թուրք գաղթականներ եւ ապաստանողները իրենց ազգականներուն գտնուած տեղերը կը տեղաւորուին։

Տեղաւորումը ի՛նչպէս կ'ըլլայ

ՅՕԴ. 17.— Տեղաւորումը կը կատարուի հետեւեալ պայմաններուն մէջ.

1. Ընտանիքի մը անդամներուն թիւին եւ պէտքերուն համաձայն բնակարան մը եւ կամ բնակարանի գետին մը տալով։

2. Արհեստաւորներուն եւ վաճառականներուն, ասոնցմէ զատ, ապրուստի միջոց ծառայելիք խանութ կամ վաճառատուն եւ կամ այս տեսակ շէնք մը եւ կամ շէնքի գետին մը եւ չարժուն դրամագլուխ մը տալով։

3. Երկրագործներուն, ասոնցմէ զատ, բաւականաչափ հող, լծկան կենդանի, գործիք, սերմնցու, ախոռ եւ յարդանոց եւ կամ ասոնց համար գետին մը տալով։

Գիւղերու եւ գիւղաքաղաքներու մէջ խանութէն զատ, կէս բաժին հող կը տրուի արհեստաւորներուն։

Ա.— Հողերը հետեւեալ կերպով կը բաժնուին.

1. Երկու անդամէ բաղկացած ընտանիքի մը՝ հողին տեսակին համաձայն՝ 36էն 50 տեքար (մօտաւորապէս մէկ արտավար, մէկ տեքարը 1000 քառակուսի մեթր է)։

2. Երկու անդամէ աւելի ընտանիքի մը իւրաքանչիւր նոր անդամի համար 10 — 30 տեքար։

Բ.— Պարտէզներու բաժանում, գիւղաքաղաքներու եւ քաղաքներու մէջ։ Արդի նարինջի կամ «Թուրունճ»ի պարտէզ, ձիթաստան, թթաստան, եւ առ հասարակ ամէն տեսակ պտղատու պարտէզ,— երկու անդամէ բաղկացած ընտանիքի մը 6էն 15 տեքար։ Իսկ աւելորդ ամէն մէկ անդամի համար 2 տեքար աւելի։ Ասոնցմէ զատ, փափաքողներուն նոր այգի կամ պտղաստան տնկելու համար 2 — 5 տեքար հող կը տրուի, պայմանաւ որ երեք տարուան մէջ հասցնեն։

Տեղաւորուելիք անձերէն Թուրք ցեղին պատկանող եւ բարձր ուսում ըստացած անձերուն իրենց բաժինին մէկ անգամը եւս, իսկ լիսէի շրջանաւարտներուն 2/3 եւ միջնակարգը աւարտածներուն 1/3 բաժին աւելի կը տրուի։

ՅՕԴ. 18.— Բնակարանի շինութեան համար պետութիւնը պիտոյք կամ դրամ կը տրամադրէ։ Բնակարանի շինութեան մէջ տեղաւորուելիք անձերն ալ կրնան աշխատցուիլ։

Կարելի է պետական անտառներէն ձրի ատաղձ տալ, եւ բնակարանի շինութեան համար զինուոր եւ կառավարական պաշտօնեաներ եւ միջոցներ գործածել։

ՅՕԴ. 19.— Նոր կազմուած կամ վերակազմուած գիւղերու մէջ, ձրիօրէն պիտի տրամադրուին դպրոց, մզկիթ, օթեւան, պահականոց, շուկայ, կալ եւ գերեզմանի գետին, մարգագետին, անտառ, եւայլն, իբր ընդհ. սեփականութիւն՝ բնակչութեան թիւին համաձայն։

Կառավարութիւնը կրնայ ապահովել նաեւ աղբիւր, ջուրի ճամբայ, կամ նորոգել տալ հոր, ջրամբար եւ ոռոգման միջոցներ։

ՅՕԴ. 20.— Թիւ 1 շրջանը տեղաւորուելիք անձերուն կանխիկ դրամ եւ իրենց բաժինին կրկինը հող կրնայ տրուիլ, 1914էն առաջ արձանագրուած թափուի կամ տուրքի արժէքներու հիման վրայ։ (4)

(Շար.)

քին պաշտօնական Դաշնակցութիւնը մէջտեղ բերին, որպէս ոճիրը կազմակերպող, դատարանը մերժեց լսել տրուած վկայութիւնը։

Դատավարութեան ուշի ուշով հետեւող մը աւելի եւս կը համոզուի թէ հակադաշնակ ժողովրդական յանձնախումբերը, Ն. Հայաստանի բարեկամ այլ կազմակերպութիւնները եւ անհատներն են, որ ոճիրներ կազմակերպող Դաշնակ մեքենան պիտի քանդեն. ուստի ճանչնանք մեր դերն ու պարտականութիւնը եւ գործի անցնինք։

Ն. Հայաստանի Բարեկամ Հակադաշնակ Ժողովրդական Յանձնախումբերու Առժամեայ Կեդրոնական Մարմնոյ տասնեակ հազարներով քարտեր հրապարակ հանած է. այս քարտերը պիտի արժեն մէկական սէնթ, որոնց փոխարժէքը պէտք է անմիջապէս ղրկուի կեդրոն. Հոս չմոռնանք ըսելու թէ իւրաքանչիւրին վրայ պէտք է փակցուի մէկ սէնթ նամակադրոշմ։

Այս քարտերէն ձեզի կը ղրկենք հազար օրինակ, որոնցմով պէտք է ողողել դատարանը։ Մենք մեր նախորդ շրջաբերականով չեշտած էինք թէ երբ դատավարութիւնը կը սկսի, պէտք է ամէն տեղ սարքուին բողոքի հրապարակային ժողովներ ու քուէարկուին բանաձեւեր եւ հեռագիրներ, այսօր մենք այդ իրականութեան առջեւ կը գտնուինք, ուստի բոլոր Ն. Հայաստանի Բարեկամ Հակադաշնակ Ժողովրդական Յանձնախումբերը պէտք է իրենց տեղւոյն վրայ սարքեն հրապարակային ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ժողովներ. այս բացատրական ժողովներու նպատակը պիտի ըլլայ ա) քուէարկել հակադաշնակ բանաձեւեր եւ հեռագիրներ, ուղղուած Նիւ Եորքի դատարանին. բ) կարելի եղածին չափ մեծ թիւով ցրուել այս քարտերէն. Հոս յիշենք որ պէտք չէ գոհանալ իւրաքանչիւրի մէկ մէկ քարտ վերցնելէն, այլ պէտք է ամէն անհատի տալ այնքան որ կրնայ ժողովէն դուրս սպառել. քարտերու փոխարժէքը պէտք է գանձել կանխիկ։ Գաւառի խօսողներուն, այն տեղերը ուր տեղական ուժերով չեն գոհանար, պէտք է գրեն կեդրոն, որ մենք ալ ատոր համաձայն կարգադրութիւններ ընենք։

ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ ՀԱՆԴԷՊ ԴԱՇՆԱԿ ՇԱՐՔԱՅԻՆՆԵՐՈՒՆ

Դաշնակցութիւնը կազմակերպական քանդելու միջոցներէն մէկն ալ անոր շարքայիններուն մօտենալն է եւ այս պիտի ըլլայ անոնց հետ մօտիկ յարաբերութիւն ստեղծելով, մտերմական խօսակցութիւններով եւ համբերատար բացատրութիւններով. բացատրել Դաշնակցութեան ոճրային քաղաքականութեան նպատակն ու հետեւանքները, նոյնպէս եւ բացատրել Ն. Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող հսկայական վերելքի մասին. վերջապէս ամէն կերպ աշխատիլ այդ տարրերը Դաշնակցութեան դէմ պայքարող եւ Ն. Հայաստանի բարեկամ բանակին միացնել։

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Ամառուան եղանակին կարելի է կազմակերպել զբօսահանդէսներ, որոնք կրնան մեր պայքարի միջոցները զինւորացնել թէ նիւթական եւ թէ մեր հակադաշնակ պայքարը աւելի ժողովրդականացնելու տեսակէտէն։ Ժողովրդական դատավարութիւնները եւս լաւագոյն միջոցներն են դրամական եկամուտ ապահովելու եւ Դաշնակցութիւնը լաւագոյն կերպով մերկացնելու համար իր գործած բոլոր ոճիրներով։

Եզրակացնելով ըսենք. հրապարակային ժողովներու, ժողովրդական դատավարութիւններու, զբօսահանդէսներու եւ այլ ձեռնարկներու մէջ չեշտել Դաշնակ բոլոր հրատարակութիւններուն եւ հաստատութիւններուն դէմ ժողովրդական պոյքօթի անհրաժեշտութիւնը։ Վերջապէս հակադաշնակ պայքարի ոգին զանգուածներուն մէջ վառ պահելու համար դէպի գործ։

Մեր յաջորդ շրջաբերականով պիտի խօսինք համագաղութային համագումարի մասին, որ ծրագրուած է ու նենալ յառաջիկայ աշնան։ Մինչ այդ սակայն, կ'ուզենք աւելցնել որ բոլոր այն գաղութներուն մէջ ուր Հակադաշնակ Յանձնախումբեր չկան, հասարակական աշխատանքով պէտք է ստեղծել այդ մարմինները։ Անոպայ մանօրէն հաստատել սերտ կապ կեդրոնի հետ, հակադաշնակ պայքարը ալ աւելի ծրագրուածօրէն յառաջ տանելու համար։

Լաւագոյն բարեւներով,
Ն. Հայաստանի Բարեկամ – Հակադաշնակ – Ժողովրդական Մարմնի Առժամեայ Կ. Վարչութեան
Քարտուղար
Ն. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՌԱՆՑ ՄԱՆՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԵԾ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ

»»» : «««

Պոլսոյ «Ջաման» թերթը վերջի խոչագրով հետեւեալ խմբագրականը ունի (15 յուլիս) .—

Երկրին բարձրացումը, տնտեսութեան ուժեղացումը կախուած է ճարտարարուեստի բարգաւաճումէն։ Այս ու ասոր նման խօսքեր կան որոնք ամէն ատեն ու ամէն տեղ կը կրկնուին։ Մանաւանդ հիմա՝ այս ձեւի խորհրդածութիւններն ու գրութիւնները բոլորովին նորոյթ դարձեր են։ Եւ սակայն, եթէ չհաշուենք մեծ ճարտարարուեստը, կը տեսնուի որ փոքր ճարտարարուեստը երկրին մէջ հաստատելու մասին ոչ մէկ իրական ճիգ կը թափուի։

Տեղեակ չենք երկրին միւս վայրերուն։ Բայց, երբեք ականատես չեղանք, Պոլսոյ մէջ, իրական ու հիմնական ճիգի մը որ հանրութիւնը վարժեցնէր փոքր ճարտարարուեստին։ Ասիկա փաստ է որ դեռ եւս չենք ըմբռնած փոքր ճարտարարուեստին արժէքը, եւ անոր ազդեցութիւնը՝ երկրի մը բարգաւաճման մէջ։ Եւ սակայն մեծ ճարտարարուեստին հիմը բացարձակօրէն կը կազմէ փոքր ճարտարարուեստը։ Նոր նոր ու մեծ մեծ գործարաններ կը շինենք։ Այս գործարաններուն համար Եւրոպայէն բազմաթիւ մեքենաներ, գործիքներ ու նիւթեր ինչպէս նաեւ մասնագէտներ կը բերենք։ Բայց, ընաւ չենք անդրադառնար թէ ինչպէս պիտի պատրաստուին մեր այն վարպետներն ու բանուորները որոնք այդ գործարաններուն մէջ պիտի աշխատին։ Այդ վարպետները զորս կը բերենք Եւրոպայէն եւ Ռուսիայէն՝ մեր այս գործատուներուն համար, չեն կրնար պատրաստել այնպիսի վարպետներ եւ բանուորներ որոնք ատակ ըլլան լաւագոյնս վարելու այդ գործատուները։

Միշտ զատապարտուած է պակաս մնալու ծանօթութիւնը այն բանուորներուն որոնք պիտի աշխատին անոնց հսկողութեան տակ։ Որովհետեւ, այդ ծանօթութիւններն ու կիրարկումները սահմանափակ են։ Ու կը վերաբերին, շատ շատ, մեքենայի մը կամ գործատունի մը աշխատելու կերպէն միայն։ Եւ սակայն, որպէսզի մեր գործատուները Թուրքերու կողմէ աշխատցուին անհրաժեշտ է որ հոն աշխատողները տեղեակ ըլլան ընդհանրապէս արհեստագիտութեան եւ փորձառականութեան։ Փոքր արհեստները մեծ ճարտարարուեստին այբբէն գիմն են, կամ՝ նախակրթարանը... Իրողութիւն է որ այս ճշմարտութիւնը խոյս տուած է մեր տեսողութենէն։ Մենք միշտ մեծ երեւակայութեանց, մեծ երազներու ետեւէն վազել կը սիրենք շատ ատեն, առանց կոխած ըլլալու սանդուղին առաջին աստիճաններուն, կը ցանկանք վերջին աստիճաններուն բարձրանալ։ Ասիկա, թերեւս, միայն մեզի յատուկ թերութիւն մը չէ ու կը վերաբերի նաեւ բոլոր այն ժողովուրդներուն որոնք յեղափոխութիւն մը կ'անցընեն։ Մենք այնքան շատ թերիներ ունինք, ու շատ մը գործերու մէջ Եւրոպացիներէն այնքան ետ ենք մնացած որ, երբ մեր ու անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող մեծ տարբերութիւնը կը տեսնենք կը տագնապինք եւ, ուզելով այդ տարբերութիւնը մէկ ոստումով կտրել, կը բաղձանք անոնց աստիճանին հասնիլ։ Մինչդեռ ասիկա անկարելի է։ Գաղափարական եւ ընկերային հարցերու մէջ հիմա շատ նորոյթ է ըսել՝ «արագ հարուածներ»։ Կրնանք այդպիսի արագ հարուածներ ցոյց տալ, արդէն ցոյց կուտանք։ Բայց, նիւթական, գիտական եւ իմաստասիրական գետնի վրայ՝ կարելի չէ կատարը հասնիլ, առանց կոխելու աստիճաններուն վրայ։ Եթէ չխորհինք այս մասին ու եթէ ջանանք մէկ հարուածով մեր երկիրը ներմուծել գիտութեան վերջին փորձառկութիւններ, շատ պարզ է որ ի վերջոյ անյաջողութեան պիտի մատնուինք։

Ատենօք, արհեստագիտական վարժարաններ ունէինք։ Ջանանք հիմնած է Հանդուցեալ Միտհատ փաշան։ Ան ոչ մեծ հանճար մըն էր, ոչ ալ քաղաքագէտ մը։ Բայց, պէտք սա գոհունակութեամբ խոստովանինք թէ՝ Միտհատ փաշա Թուրքիոյ որ կողմը որ գնաց ու որ կողմը որ գործ մը ըրաւ՝ անպայման յաջողեցաւ։ Այնքան որ՝ անոր թողած բազմաթիւ գործերը մինչեւ այսօր կ'օգտագործուին։ Օրինակ, Պոլսոյ «էմնիէթ Սանտըղը»ն ան հիմնած է։ Իր գործերէն մին ալ արհեստագիտական վարժարաններն են։ Չենք գիտեր թէ՝ այդ վարժարանը դեռ գոյութիւն ունի՞։ Մեր պարտականութիւնն է ոչ թէ մարել այդ վարժարանը, այլ անոր նման դեռ եւս 3-4 վարժարաններ եւս հիմնել է։

Ինչպէս վերն ալ ըսինք, փոքր ճարտարարուեստը մեծ ճարտարարուեստին հիմն է։ Այնքան ատեն որ փոքր ճարտարարուեստը երկրին մէջ չընդհանրանար, անկարելի բան է որ մեծ ճարտարարուեստը ամբողջովին ամրանայ։ Այս հարցերը ամենամեծ լրջութեամբ կը յանձնենք վարչապետ փաշային եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարին ուշադրութեանը։ Մինչեւ այժմ շատ ժամանակ կորսնցուցինք։ Բայց, կարելի է դարմանել այդ կորուստը։ Խնդիրը կը կայանայ զոր ձը գնահատելու եւ առաջին քայլը նետելուն մէջ։

Յառաջ.— Յաջորդ օրուան Հապէր թերթը կը գրէ թէ «Ջաման»ի այս խմբագրականը շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց էնկիւրիի պետական շրջանակներուն մէջ, որովհետեւ Ջամանն իր այդ գրութեամբ դէմ կ'երթայ որդեգրուած քաղաքականութեան։ Հաքիմիէթը Միլլիէ եւս անդրադարձած է ատոր եւ կը գրէ թէ «հնգամեայ ծրագիրը նոյն իսկ երեք տարիէն կրնանք իրականացնել»։ Ասոր վրայ, էպուզզիա Զատէ Զամանի մէջ երկրորդ խմբագրականով մը կը նահանջէ, չըմեղանքներ կը փնտռէ ու թիւրիմացութեան մը կը վերագրէ՝ երկչոտ ու զգուշաւոր լեզուով մը...

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Բազմաթիւ նոր վկայութիւններ

»»»· ·«««

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԾՐԱԳՐԻ ԵՒ ԲՈՒՌՆ ՎԷՃԵՐ

»»»· ·«««

(17րդ ՆԻՍՏ, 9 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ « ՅԱՌԱՋ »Ի)

— Ի՞նչ համբաւ ունի Միրիճանեան։

= Հանդարտաբարոյ, լաւ մարդ մըն է։

— Հէրի Սարաֆեա՞նը։

= Սարաֆեանը կը ճանչնամ ամբողջ ընտանիքով, խաղաղ ու հանդարտ եփրտասարդ մըն է։

— Կը ճանչնա՞ս Խուան Զալըգեանը։ = Իր գործած տեղէն կը ճանչնամ, լաւ համբաւի տէր մէկն է։

— Մօզեանը կը ճանչնա՞ս։

= 27րդ եկեղեցին կուգար եւ լաւ մարդ է, խաղաղ ու հանդարտ։

— Երկաթեանը կը ճանչնա՞ս։

= Դէմքով կը ճանչնամ։

— Սարգիսեա՞նը։ = Դէմքով միայն։ — Լէյլէկեա՞նը։

= Լէյլէկեանը դէմքով տեսած էի, անունը չէի գիտեր, յետոյ թերթերէն իմացայ անունն ալ։

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏՈՔԹ. ԱՃԷՄԵԱՆ

— Դուն քու յաճախորդներուդ համբաւը կ'արձանագրես եւ վկայութի՞ւն կուտաս։

= Երբեմն կուտամ, երբեմն կը լռեմ։

— Սարաֆեանի լաւ համբաւը ի՞նչէն գիտես։

= Լաւ թղթակից էր, երբ հայ զուիցերիական միութեան ատենապետ էր, կուգար եւ տեղեկութիւններ կ'առնէր, լաւ տղայ է։

— Անդրէասեանը կը ճանչնա՞ս։

= 8–10 տարիէ ի վեր կը ճանչնամ զինքը, ատկէ առաջ ալ սափրիչ էր։

— Եւ դուն հիմա եկած ես վկայելու անոնց համբաւի մասին։ = Այո։

— Պ. Քոհէնին ալ նոյն բաները չըսի՞ր ասկէ առաջ։ = Այո։

— Զատիկեանն ու Անդրէասեանը ո՞ւր տեսած ես յաճախ։

= Հրապարակային ժողովներու մէջ։

— Կուսակցական (քլըպ) ժողովի մէջ տեսա՞ծ չես միասին։ = Ոչ։

— Միրիճանեանն ալ լաւ տղայ է, չէ՞։ = Այո։ Եւ շատ մօտէն ծանօթ եմ։

— Դուն Դաշնա՞կ ես։

= Այո, Դաշնակ եմ։

— Բոլոր Դաշնակցականները լաւ տղաներ են, չէ՞։

= Այո։ (Ծիծաղ) :Բայց ամէն Դաշնակի համար լաւ վկայութիւն տալու հարկին ներքեւ չեմ։

Ժամը 1.40 էր, երբ վերջացաւ դատական նիստը, վաղը վերսկսելու համար ժամը առաւօտեան 10ին։

Պաշտպան կողմը յայտարարեց թէ ամէն կարելի միջոց ի գործ կը դնէ օր առաջ իր աշխատանքները աւարտելու։

(18ՐԴ ՆԻՍՏ, 10 ՅՈՒԼԻՍ)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— Դուրեան արք.ի սպանութեամբ ամբաստանուած ինը Դաշնակցականներու դատավարութիւնը այսօր մեծ քայլերով առաջ ընթացաւ եւ մինչեւ կէսօրէ ետք ժամը 4 լսուեցան պաշտպան կողմէն ինը եւ դատախազ կողմէն 6 վկաներ, որոնք լարուած ուշադրութեան ներքեւ պահեցին ամբողջ դատասրահը։ Թէպէտ սովորութիւն է յուլիս ամսին մինչեւ ժամը 1 վարել դատերը, բայց դատաւոր Քորրիկըն այսօր մինչեւ ժամը 4 շարունակեց այս դատը։ Պաշտպան եւ դատախազ կողմերը այսօր արտայայտեցին իրենց վերջին ճիգերը եւ առաւօտեան նիստին պահ մը երկու կողմերը մենամարտ ունեցան Հ. Յ. Դ. անվաւեր ծրագրի մը ընթերցանութեան առթիւ ծագած վէճին մէջ։ Այդ պահուն վկայի աթոռը նստած էր Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի նախկին քարտուղարներէն ընկ. Ս. Բախտիկեան, որուն ուղղած հարցումները դադրեցնելով պարոններ Քամինսկի եւ Քոհէն փոխն ի փոխ կարդացին Դաշնակցութեան ծրագրի ներածական մասը, որ կը խօսի մարդկային ընկերութեան զանազան չերտաւորումներու, ընկերվարական սկզբունքներու եւ մարդիկ իբր դասակարգ մէկզմէկ չահագործման չենթարկելու սկսեմի նկատմամբ։ (Ընկերներ Ս. Բախտիկեան եւ Տոքթ. Լ. Տաղեան հերքեցին այն վարկածը թէ Հ.Յ.Դ. Ամերիկայի շրջանին մէջ երբեւիցէ «ուղղակի գործողութեան» եւ «տեռոր»ի գաղտնի գործունէութիւն կայ Դաշնակցութեան ծրագիր – կանոնագրէն բխող։ Ըսին թէ կուսակցութիւնը իբր այդպիսին ունի ներքին գաղտնիքներ, բայց երբեք գաղտնի կազմակերպութիւն մը եղած չէ այս երկրին մէջ։

Ընկեր Մեսրոպ Ասիլեան վկայեց թէ դատախազ կողմի վկաներէն Պ. Սարգիս Տէմիրճեան, իր քենակալն է, իր տան մէջ իրեն յայտարարած է որ դեկտ. 24ի կիրակին Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ կռիւի ընթացքին իրական բան մը տեսած չէ, բացի ընդհանուր կռիւէն, եւ թէ ինքը՝ Տէմիրճեան մասնակցած է Լէյլէկեանը ծեծողներու աշխատանքին։

Դեղագործ Նշան Սմսարեան, 27րդ եկեղեցիի հոգեւ. Տէր Նշան քահանայ Փափազեան, պարոն Արամ Մովէլ, որ կարեւոր պաշտօն վարած է պարբիկ կառավարութեան մօտ եւ աւարտած է Իլլինոյի նահանգին համալսարանի ելեկտր. ճարտարագիտութեան ճիւղը, ընկերներ Համբար Ամպրուքեան եւ Արամ Բրուտեան, որոնք գորգի սեփական գործով կը զբաղին եւ Փրովիտէնսէն Տոքթ. Եզնուպ Թուղճեան վկայեցին ինը ամբաստանեալներու մասին իբր բարեհամբաւ, խաղաղասէր, ընտիր անձեր, որոնց նկատմամբ ոչ մէկ աննպաստ բան չէ լսուած եւ ընդհակառակն անոնք ճանչցուած են իբրեւ պարկեշտ քաղաքացիներ ու Հայեր։

Դատախազութիւնը այսօր աշխատեցաւ հակավկայութիւններ բերել այն մասին թէ թիւ 1 ամբաստանեալ Մատթէոս Լէյլէկեան 1933 նոյ. 26ի կիրակին եղած չէ նոյն օրը մնացած իր ազգական Ոսկանեանին տունը։ Այս երկու վկաներն էին երկու Զալզներ, մէկը՝ Զարեհ Սարգիսեան, միւսը՝ Զարեհ Կարապետեան։ Եթէ թոյլ կուտաք որ իբր թղթակից փոքր խորհրդածութիւն մը ընեմ, պէտք է յայտնեմ թէ ձախողեցան այս հակավկայութիւնները։ Թիւ մէկ Զալզ նախ վկայեց «չեմ յիշեր տեսած ըլլալ» Լէյլէկեանը. եւ շատ մը պնդումներու վրայ հազիւ պ. դատախազին տրուաւ «ոչ, չտեսայ» պատասխանը մը։ Թիւ երկու Զալզը էապէս տարբեր չէր իր անուանակիցէն։

Դատախազ կողմի այսօրուան հակավկաներէն քըցահար Պ. Ճորճ Գազանճեան, որ կը թուի թէ բացատաբար ճշմարտասէր անձ մըն է, եկաւ վկայեց մեկին, աներկիւղ եւ վճռական եղանակաւ թէ դեկտ. 24ին ինք եկեղեցիէն դուրս ելած է եւ իր չապիկը ձգած է մուտքի դրան սանդուղներուն վրայ։ Դատախազութիւնը վկայի աթոռը կանչած էր Պ. Ճորճ Գազանճեանը յայտնապէս այն մտքով որ անոր վկայութիւնը պիտի հակակշռէ ու լուսաբանէ տիկին Արաքսի Աբիկեանի վկայութիւնը եկեղեցւոյ պահարանի գծով փախած եւ դպիրի չապիկը գէպի յարկաբաժիններ տանող անցքին մէջ նետուած խորհրդաւոր անձի մը մասին։ Քըցահար դպիրը Պ. Շերիտընի եւ Քամինսկիի հրաւէրով եկեղեցւոյ քարտէսին վրայ սեփական ձեռքով նշան դրաւ թէ ո՛ւր թողած է այդ չապիկը։

Միւսը՝ Առաջնորդարանի քարտուղար Պ. Վարդան Տիրատ վկայեց թէ ճիշդ թարգմանութիւններ կատարած է, հայերէն լեզուի մէջ ընաւ չունի թերութիւն եւ թէ ինք անդամ է «Դուրեան յանձնախումբ»ին։

Գաղտնի ոստիկանութեան բաժնէն տեղական Տոնէլլի եւ դատախազ Պ. Ալ. Քամինսկիի օգնականներէն Պ. Քոհէն եւան վկայեցին թէ ոստիկատնատան մէջ 1933 դեկտ. 24–26 քննութիւնները կանոնաւոր եղած են եւ թէ իրենց որ եւ է դիտողութիւն եղած չէ Պ. Ժիրայր Աբիկեանի կողմէ։ Պ. դատախազը իր գրասենեակի լաւ համբաւին համար բնականաբար կ'ուզէր՝ վկայի աթոռը հանել թէ տեղակալ Տոնէլլին եւ թէ Պ. Քոհէնը։

Այս բոլորէն ետք, Պ. Քամինսկի յայտարարեց թէ դատախազ կողմը վերջացուցած է իր աշխատանքի հակավկայութեան մասը եւ կողմերուն կը մնայ ընել ամփոփումը աւելի քան չորս չաբաթ տեւող դատավարութեան։ Դատաւորին եւ կողմերուն միջեւ կարճ խորհրդակցութենէ մը ետք, որոշուած է որ վաղը պաշտպան կողմէն Պ. Շերիտըն խօսի իր պաշտպանողական եզրակացութիւնը, իսկ յաջորդ օրը, հինգշաբթի, դատախազ Պ. Ալ. Քամինսկի պիտի խօսի իր ամբաստանական եզրակացութիւնը։ Հաւանօրէն ուրբաթ օր դատաւոր Քորրիկըն տայ իր հրահանգները երդուեալներուն, որոնք պիտի քաշուին առանձնանան իրարու միջեւ համաձայնելու եւ բերելու իրենց վճիռը ինը ամբաստանեալներու «մեղք»ի կամ «անմեղութեան» մասին։

Երդուեալները մինչեւ այսօր ազատ ու անկաշկանդ կ'երթային իրենց բնակարանները եւ կը վերադառնային յաջորդ առտու դատարան։ Նիւ Եորքի նահանգի օրէնքն կը բխի այս ազատութիւնը, տարբեր Մասաչու–սէցի կամ այլ նահանգներու խիստ օրէնքներէն, սակայն երբ դատաւորը անոնց յանձնէ վճիռ մը կայացնելու գործը, Նիւ Եորքի երդուեալները պիտի մնան մեկուսի եւ անհաղորդ դրսի աշխարհին հետ, մինչեւ որ հասնին եզրակացութեան մը։

Նշենք եւ այն որ դատավարութիւնը տակաւին կը պահէ իր մեծ հետաքրքրութիւնը հայ շրջանակներու մէջ։ Այսօր բազմաթիւ հետաքրքիրներ եկած էին Փրովիտէնսէն, Պոստընէն, Շիքակոյէն եւ այլ քաղաքներէ։ Եւ քանի դատավարութիւնը կը մօտենայ իր վախճանին կարծես աւելի կը սկսի չահագրգռողներու տրամադրութիւնը անգամ մը անպատճառ տեսնելու դատասրահը, դատաւորը, դատախազը եւ պաշտպան կողմերը, երդուեալները եւ վերջապէս ամբաստանեալները։

Հիմա տանք մանրամասնութիւնները այսօրուան դատավարութեան։

ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱՔ ԲԱԽՏԻԿԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը առաւօտեան 10.05ն էր, երբ վկայի աթոռը կանչուեցաւ ընկ. Ս. Բախտիկեան, որ նախ Պ. Շերիտընի տուաւ սա պատասխանը։

— Ի՞նչ գործով կը զբաղիս։

= Գորգի սեփական գործ ունիմ Նիւ Ճըրզիի մէջ։

— Քանի՞ տարեկան ես։

= 45 տարեկան։

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Ամերիկա կը գտնուիս։

= 23 տարիէ ի վեր։

— Դաշնա՞կ ես։

= Այո, Դաշնակ եմ։

— Դուն քարտուղար եղա՞ծ ես Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին։

= Երկու տարի, 1920–22 շրջանին եղած եմ Հ.Յ.Դ. Ամերիկայի Կ.Կ.ի քարտուղար։

Պ. Շերիտըն ծրագիր – կանոնագիր մը եւ անոր անգլիերէն թարգմանութիւնը տուաւ ընկ. Ս. Բախտիկեանի, որ կը ստուգէ զանոնք, կուտայ իր հաւանութիւնը եւ Պ. Շերիտըն իբր փաստաթուղթ կը ներկայացնէ Ատեանին առ ի արձանագրութիւն։

— Դաշնակցութեան ծրագիր – կանոնագրին մէջ «ուղղակի գործողութեան» համար մասնաւոր մարմին կազմելու տրամադրութիւն կա՞յ։

= Ոչ։

— Ահաբեկչութեան համար որ եւ է յօդուած կա՞յ։ = Ոչ։

— Երբ դուն Ամերիկայի շրջանակին ընդհ. քարտուղար էիր, ուղղակի գործողութեան կամ տէռորի մասին որ եւ է յօդուած կամ տրամադրութիւն տեսա՞ր ծրագիր – կանոնագրին մէջ։ = Ոչ։

Պ. Քամինսկի ուզեց օրինակ մը ծրագիր–կանոնագրին (1925 թ.) եւ անոր անգլիերէն թարգմանութենէն եւ ստացաւ։

— Գիտե՞ս Մատթէոս Լէյլէկեանը։

= Ոչ։

— Որո՞նք կը ճանչնաս այս ամբաստանեալներէն։

= Լաւ կը ճանչնամ Միհրան Զատիկեանը. Միրիճանեանը իմ քաղաքացիս է եւ շատ աղէկ գիտեմ զինքը։ Անդրէասեանը կը ճանչնամ, Մօզեանը՝ դէմքով։ Զալըգեանը կարծեմ տեսած եմ։

— Զատիկեանի եւ Անդրէասեանի համբաւը ի՞նչպէս են։

= Երկուքն ալ լաւ համբաւ ունին։

— Գիտե՞ս ուրիշներ ալ որ լաւ ճանչնան զանոնք։ = Այո։

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

— Ամերիկայի Դաշնակ կազմակերպութիւնը ենթակայ չէ՞ աւելի մեծ մարմնի մը, որ կը նստի Ժընեւ։

= Փարիզ։

— Գաղտնի չէ՞ այդ կեդրոնը։

= Ոչ։

— Դուք մասնաճիւղը չէ՞ք աւելի մեծ կեդրոնի մը։ = Այո։

— Դուք գաղտնի հրահանգներ կը ստանա՞ք կեդրոնէն եւ յանձնառու եղած չէ՞ք գաղտնի պահելու այդ հրահանգները։

= Որոշ հրահանգներ կը ստանանք եւ բնականաբար ամէն հրահանգ հրապարակելու պէտք չունինք։

— Ձեր պատակները գաղտնի չէ՞ն։

= Ընդհ. նպատակները գաղտնի չեն, յայտնի են։

— Դուն կ'ըսես թէ Դաշնակցութիւնը գաղտնիք չունի՞։ = Այո։

Պ. Քամինսկի կարդաց Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի կանոնագրէն հատուած մը ուր ըսուած է, ի միջի այլոց, թէ Դաշնակցական մը պէտք չէ կուսակցական գաղտնիքները հրապարակէ։

— Դուն չըսի՞ր թէ Դաշնակցութիւնը «գաղտնիք» չունի, հապա ի՞նչ են այս գաղտնիքները։

= Ատոնք ներքին կուսակցական են։

— Դուք կը հետապնդէք Հայաստանի անկախութի՞ւնը։ = Այո։

— Ուստի կ'ուզէք ձեր կապերը խզե՞լ Խորհրդ. միութեան հետ։

= Ճիշդ է այդ։

— Բնականաբար չէք ուզեր ձեր գաղտնիքները յայտնել ձեր թշնամիներուն։ Չէ՞։

= Մեր հակառակորդներուն։

— Դուն լսած չե՞ս քաղաքական սպանութեանց մասին որ կապուած ըլլան այս քաղաքականութեան հետ։

= Ոչ։ — Վերջերս լսած չե՞ս որ այդպիսի սպանութիւններ գործուած են Դաշնակցութեան հակառակորդներուն դէմ։ = Ոչ։— Ո՞չ։

Պ. Քամինսկի բացաւ գրքոյկ մը եւ սկսաւ կարդալ թէ Սելանիկի մէջ Յունաստան, սպաննուած է Ռամկավարներէն Պետրոս Աղամեան...։

Պ. Շերիտըն խիստ ուժի կանգնելով առարկեց այդպիսի ընթերցանութեան մը դէմ։ Դատաւոր Քորրիկըն միջամտեց։ Եւ պայքար մը սկսաւ մէկ կողմէ Շերիտընի եւ միւս կողմէ դատաւորին ու դատախազին միջեւ։ Շերիտըն պնդեց թէ հեռաւոր Սելանիկի մէջ կամ այլուր պատահած դէպքեր, որոնց բնոյթը ստուգել վեր է այս ատեանի կարողութենէն եւ հնարաւորութենէն, չեն կրնար կարդացուիլ։ Դատաւորը համաձայնեցաւ եւ Քամինսկի դադրեցուց իր ընթերցումը, բայց դատախազը առաջարկեց իբր փաստաթուղթ (exhibit) Հ. Յ. Դ. այն ծրագիրը զոր ինք ունի իրարամադրութեան ներքեւ։ Շերիտըն առարկեց թէ որեւէ իր ալ կը ցուցուի իբր փաստաթուղթ, պէտք է կանխաւ քննուի իր կողմէ։ Պ. Քամինսկի ընկ. Բախտիկեանին տուաւ այդ ծրագիրը որ կարդայ եւ ըսէ թէ Հ. Յ. Դ. կը վերաբերի՞։ Ընկ. Բախտիկեան առաւ, կարդաց մաս մը եւ աչքէ անցընելէ ետք ըսաւ «այո»։ Բայց Պ. Շերիտըն նորէն պնդեց իր տեսակէտին եւ իրաւունքին վրայ։ Այս բոլորին ընթացքին դատաւոր Քորրիկըն յաճախ կը բախէր Պ. Շերիտընի հետ եւ քանի մը անգամ ըսաւ անոր «նստէ՛, նստէ՛» : Պաշտպան փաստաբանը բոլոր մը իսկ չհրաժարեցաւ իր պնդումներէն եւ այն պարագային ուր դատաւորին խօսքը կտրել էր, արձանագրել տուաւ իր առարկութիւնը։

(Շար.)

նը եւ մասնակցողները Պանթէոնի շրջանը կատարելէ յետոյ, պիտի բաժնուին: Արգիլուած է որ եւ է թափոր կազմել: Օգոստոս 1ի ցոյցերուն համար ալ անցեալ տարուան հրահանգները տրուած են թէ Սէնի նահանգին եւ գաւառի համար: Այսինքն, որ եւ է թափոր չպիտի թոյլատրուի. բոլոր հրապարակային ցոյցերը, աշխատանքի ազատութեան դէմ եղած խափանումները, բոլոր բռնութիւնները անմիջապէս պիտի զսպուին: Ցանցառները պիտի յանձնուին ընդհ. դատախազութեան եւ մասնակցող օտարականներու արտաքսումը պիտի պահանջուի անյապաղ:

Այս առթիւ, լայն խորհրդակցութիւն մը կատարեցին ներքին նախարար Պ. Սառօ, պատերազմական նախարար մարաջախտ Փէթէն, Ոստիկանութեան վերատեսուչը, Փարիզի զինուորական հրամանատարը, Սէնի նահանգապետը եւն.: Ոստիկանութեան վերատեսուչը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ, տրուած որոշումները գործադրելու համար: Ներքին նախարարը շատոնց մասնաւոր հրահանգներ ղրկած էր գաւառական իշխանութեանց, օգոստոս 1ի ցոյցերուն առթիւ:

ԱՆՏԱՌԻ ՀՐԴԵՀԸ ՄԱՐԵՑԱՒ 20,000 ՀԷՔԹԱՐ ՓՃԱՑՆԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

Հինգշաբթի օր կարելի եղաւ մարել Միջերկրականի ափերուն վրայ, Սէն Ռաֆայէլի եւ Թուլօնի միջեւ ծագած հրդեհը, որ աՀռելի աւերներ գործեց երկուքուկէս օրուան ընթացքին: Արդէն իսկ փճացած են 20,000 հէքթար տարածութեամբ ծառեր: Նիւթական վնասը՝ 40 միլիոն ֆրանք (կարգ մը թերթեր մինչեւ 80 միլիոն կը հաշուեն):

Հրդեհը ճշմարիտ աղէտի մը հանգամանքն ստացաւ: Ծովակալ Տիւպուա, Միջերկրականի ֆրանսական նաւատորմին հրամանատարը, Լավանտուի ծոցը փութացուցած էր բոլոր տրամադրելի նաւերը, որպէսզի ազատեն հազարաւոր փախստականներ: Պատերազմի դաշտի մը վերածուած էր հրդեհին վայրը: Հազարաւոր զինուորներ գիշեր ցերեկ յամառօրէն կը կռուէին բոցերուն դէմ, որոնք անխնայ կը լափէին փոքր գիւղեր, ագարակներ եւ ծառաստաններ, միեւնոյն ատեն խափանելով հաղորդակցութեան միջոցները: Ծխով պատերազմի օրերուն պէս, գիւղացիներ աջ ու ձախ ինկած կը փախչէին, սայլերու մէջ լեցուցած՝ իրենց անհրաժեշտ պիտոյքները: Ոստիկաններ եւ զինուորներ գիրք բռնած էին ճամբաներուն վրայ: Մարդկային զոհեր ալ կան: Հետզհետէ երեւան կը հանուին ածխացած դիակներ:

■■■■■■■■■

ՅՄԱՀ ՏԱԺԱՆԱԿԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ, ի բացակայութեան, Հայ մը, Աբրահամ Յակոբով, որ 1933 սեպտեմբեր 10ին սպաննած էր կին մը, Ալեքսանտրա Քուտրեվայէ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օր հեծելանուորդները կարեցին Պորտօ - Լա - Ռօշէլ հանգր - ւանը (183 քիլոմեդր): Ամբողջ ճամբու ընթացքին հեծելանուորդները իրարու օձիք չձգեցին եւ միշտ մէկզմէկ հետապնդեցին, բայց որոշեալ ժամէն մէկ ժամ ուշ հասան Լա - Ռօշէլ, որովհետեւ չափազանց տաք էր:

Այս հանգրուանին ալ մրցորդները միասին հասնելով, առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Ժորժ Սփէշէր եւ երկրորդ նոյնպէս ֆրանսացի Լը Կրէվէզ: Միայն հեծելանուորդներէն Ֆրանցիլ երեք վայրկեան ուշ հասաւ: Կէս ճամբան խալացի Կազուլանիի հեծելանիւր կոտրելով, քառորդ ժամ ուշ կը մնայ, բայց կը նորոգէ եւ նորէն կը հասնի, ապշութեան մատնելով հեծելանուորդները եւ հանդիսատեսները:

Երէկ, ուրբաթ, անհամբեր մրցումի նկքին կը սպասէին մարդկան շրջանակները: Մրցորդները ժամացոյցի հաշուով եւ արագ քշելու ճգնեցան, ընդհանուր դասաւորման մէջ հիմնական փոփոխութիւն յառաջ բերելու համար:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ Գաւառականներ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշանի ծանօթ հաւաքատեղին: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ԽՍՋԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ընկերուհի Մ. Սարաֆեանի բնակարանը, 61, Րիւ Կրամ, Պուա-Քոլոմպ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարսանճագի Երիտասարդաց Միութեան «Արաքս» Մարզական խումբի պարգեւաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ 21 Յուլիսին եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 744, 1085, 992, 901, 1055, 1108, 812, 773, 826, 834, 865, 549: Նուէրները ստանալու համար դիմել Կ. Կարապետեանի, 21 Bld. Beaumont, St. Julien, Marseille: Մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամ, անկից վերջ եղած դիմումները նկատի չեն առնուիր:

Մարսէյլ, 23 յուլիս 1934

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ անտառին մէջ

կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ'երգեն տիկին Ս. Խաչատրեան, Օրիորդներ՝ Ն. Կնեազեան, Վ. եւ Ռ. Տավառեաններ, Մ. Թումանեան եւ Պ. Կ. Կոլճիկեան:

Կ'արտասանեն՝ ընկերներ Օ. Կարապետեան եւ Կ. Թումանեան

եւրոպ. եւ հայկ. պարեր, մրցումներ նուէրներով եւ անակնկալներ:

պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտքը ազատ է:

ճազ՝ JEAN թառիստ՝ ԱԲԳԱՐ

Շոգեկառքը կը մեկնի կառ. տիւ Նորէն ժամը 12.09, 13.17 եւ 15.27:

✕

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի Ֆիւկրատոնի Պաղ Աղբիւրին մօտ

կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց պարագաներով:

ճաշը միասին բերել:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)

29 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ա. ԸՍՏԱՀԼՅԵԱՆԻ

Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ:

կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը եւ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ

Դիւրամատչելի ՊԻՒՖԷ եւ պաղ խմիչքներ:

Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը: Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողականներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յուլիս, կիրակի օր, Իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուեստական բաժին՝ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՋԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը: Պ. ՋԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արիները հանդարական պարեր:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ

Երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», ԵՒ «ՍՈՊԱՍԱՒՈՐԸ»

կը ղեկավարէ ուսուցիչ դրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մուտքը՝ ազատ է: ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88'թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

ՄԳԱՀԱՆԴԷՍ

ի յիշատակ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

կազմակերպուած՝ Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէշինի Մասնաճիւղին կողմէ

վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Սօսիէթէ Լիոնեզի սրահին մէջ, Տէսին

Պատուոյ նախագահութեամբ ՀԱՅՐ Կ. ԴԷՐՄՈՅԵԱՆԻ

կը խօսի Պ. ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն - խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ - ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԻՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ.

ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Société PEUREUX

12, Boulevard des Vignes, 12 MARSEILLE Tél. Colbert 58—10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐՁՈՒ է յարկաբաժին մը՝ երկու սենեակ, խոհանոց Մ... Poissonnièreի դիմացը:

Տարեկան վարձք 2000 ֆրանք:

Դիմել՝ Պ. ՇԷՐՊԷԹՃԵԱՆԻ, 94, rue Lafayette, Paris:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան ֆորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— Յ. Զաւրեան, «Սայեաթ Նովա».— Գ. Ղարդանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— Ա. Խոնդկարեան, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— Սամսոն, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրոֆ. Զ. Աւալով, «...Թումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հայաստ. վեհաժողովից».— ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայանեան այլք).— Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած, Վ. ... Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Այո, պատասխանեց երիտասարդը. այդ պատճառով ալ ձեզի եկայ, այսինքն ոչ թէ դէպքին համար, այլ կ'ուզէի բժշկական խորհուրդ մը հարցնել. ձեր մասին լսեցի ու քանի որ դրացի ենք... կեանքիս մէջ բժիշկ չեմ ունեցած...

— Բախտաւոր էք, ուրեմն, ըսաւ բժիշկը, ի՞նչ ունիք...

Ճէնիսըն լոյսին տակ կեցաւ եւ ցոյց տուաւ աչքին ուռեցքը:

— Ի՞նչ է սակայն, հարցուց.

— Բշտիկ մըն է, սիրելիս, այսինքն ուռեցք մը որուն մէջ հեղուկ կայ, ճարպային հիւթ մը...

— Կը մեծնա՞յ...

— Ի հարկէ, ընկոյզի մը չափ կը մեծնայ, թերեւս աւելի, կրնամ ըսել ձեր գլխուն չափ...

— Ի՞նչ պէտք է ընել, բժիշկ...

— Պէտք է կտրենք եւ կարելի եղածին չափ շուտ, անգամ մը որ արմատը հանենք, կը զարմանուի... հիմա կը կտրեմ, եթէ կ'ուզէք...

Բայց Ճէնիսըն չուզեց. վիրահատ գործիքներուն տեսքը հաճելի չթուեցաւ իրեն:

— Յառաջիկայ կիրակի առաւօտ կուգամ, կ'ըլլա՞յ...

— Անշուշտ, ժամը 10.30ին եկէք, երկար չի տեւեր, ցաւ ալ չէք զգար դրեթէ...

— Պաշտօնեայ եմ, դիտել տուաւ Ճէնիսըն, քանի մը օրուան արձակուրդ առնե՞մ...

— Պէտք չկայ, բայց քանի մը օր պիտի կապէք ձեր աչքը...

Ճէնիսըն որոշեց ութ օրուան արձակուրդ մը առնել, թերեւս տասնըհինգ օրուան: Գլխարկը վերցուց եւ ըսաւ.

— Ուրեմն կիրակի առտու կուգամ. վստահ էի թէ ժամը 10.30ին ձեզի յարմար պիտի ըլլար, բարեկամ մը ըսաւ... գիշեր բարի, բժիշկ... կ'ենթադրեմ որ նորութիւն մը չունիք այս առտուան գործին մասին...

— Ոչինչ, տղաս, ոչինչ, ըսաւ բժիշկը որ բաներ մը կ'արձանագրէր տոմարին մէջ, երբ այդ պատասխանը տուաւ:

— Տարօրինակ գործ է, այնպէս չէ՞...

— Շատ ազդուեցայ շիտակը, ըսաւ Ճէնիսըն հանդիսաւոր կերպով. այս տեսակ փորձառութիւն ունեցած չէի... ողջ առողջ մարդ մը որ յանկարծ կը մեռնի...

— Իսկապէս...

— Ապշեցուցիչ... գաղտնի ոստիկանը կ'ըսէր թէ պանդոկին սենեակը խուզարկեր են եւ գտեր են միայն տասը հազար տոլարնոց չէք մը, ինչպէս նաեւ վերջերս հանուած լուսանկարներ...

— Օ՛հ, իրա՞ւ... կարծեմ դեռ շատ ու շատ բաներ երեւան պիտի ելլեն... միշտ այսպէս կ'ըլլայ այս տեսակ գործերու մէջ.

— Կը կարծէ՞ք որ թունաւորուած էր...

— Կրնայ ըլլալ, ինչո՞ւ չէ. ոստիկանութեան բժիշկը այդ կարծիքը ունի... շիտակը ես չեմ գիտեր... դիտողութեան ներկայ չէի... մէջտեղ կ'ելլէ շուտով:

Բժիշկը վայրկեան մը վարանեցաւ, յետոյ երիտասարդին նայելով շարունակեց.

— Ալֆրէտ Ճէքինին հետեւող մէկը տեսա՞ք ըսաւ, փողոցին անկիւնը կամ...

Այդ հարցումը զարմացուց երիտասարդը:

— Ե՞ս, Աստուած իմ, ոչ, կրնամ այդ մասին երդում ընել որ մարդ մարդասանք չկար... ինչո՞ւ կը կարծէք թէ հետեւող մը կար...

Բժիշկ Պրաուն դեղեր բաղադրելով զբաղած էր. Ճէնիսըն դիտեց անոր շարժումները. իր նիհար ու սպիտակ մատներով դեղերուն հետ կը խաղար ան:

— Կը կարծէ՞ք որ... կրկնեց Ճէնիսըն զարմնալ:

Բժիշկը ջուր լեցուց սրուակի մը մէջ ու սկսաւ թօթվել: Սրուակին պարունակութիւնը գորշ գոյն մը ստացաւ հետզհետէ:

— Զպիտի զարմանայի շիտակը, ըսաւ վերջապէս. անտարակոյս անոր հետ մէկը չտեսաք... շատ մութ, շատ խորհրդաւոր գաղտնիք, տղաս, եր - կար պիտի տեւէ լուծումը... Ուրեմն կիրակի առտու 10.30ին...

Ճէնիսըն հասկցաւ որ ճամբու կը դրուէր ու մեկնեցաւ: Հրապարակին ծայրը հասնելուն, երեկոյեան թերթ մը առաւ, այն թերթը որուն լրաբերին հետ տեսակցած էր առտուն: Հպարտութեամբ ունեցաւ, երբ կարդաց Քարթրայթ Կարտընսի խնդիրը. իր անունն ալ այնտեղ էր՝ մեծատառ, ինչպէս նաեւ իր տեսակցութիւնը եւ Ալֆրէտ Ճէքինի լուսանկարները եւ տակաւին ինչե՛ր, ինչե՛ր...

Ճէնիսըն չնչասպառ վազեց Նուսթըն փողոցի քովընտի ճամբաներէն մէկուն մէջ գտնուող գինետուն մը ուր սովորաբար կը յաճախէր իրիկունները՝ բաժակ մը գարեջուր խմելու եւ սպասուհի Քրիսի Ուօքըրին հետ շատախօսելու համար: Լրագիրը երկնցուց աղջկան եւ ցոյց տուաւ իր անունը: Քրիսին վավռուն, չէնչող աղջիկ մըն էր: Ալֆրէտ Ճէքինի լուսանկարը տեսնելուն պէս, վեր ցատկեց:

— Մեղա՛յ Աստուծոյ, ճչաց ան. այս մարդը երկուշաբթի իրիկուն հոս եկաւ, հետը միասին կին մը կար...

»»» : «««

ԳԼՈՒԽ 5րդ

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹԸ

Վերջին քանի մը օրերուն Ճէնիսըն սկսեր էր կամաց կամաց սորվիլ ... ներ հետախուզելու արուեստն ու ... տութիւնը: Սորված էր թէ արդիւնաւոր աշխատանք կատարելու համար մարդ պէտք չէր շուտով զարմանալ կամ ապշիլ: Սորված էր նոյնպէս ... բաղ խորհիլ: Այնպէս որ երբ Քրիսի Ուօքըր իր խօսքը աւարտեց, Ճէնիսըն անմիջապէս յիշեց թէ այդ գինետունը մօտիկ էր Էնտըլի Կարտընսի, այսինքն Թուղթին մէջ նշանակուած ժամադրավայրին ու այդ երկու ... ցէները հեռու չէին Նուսթըն պանդոկէն:

Երիտասարդը պարզապէս յօնքերը բարձրացուց՝ առանց բացարձակ ... տարբերութիւն ցոյց տալու եւ ըսաւ.

— Օ՛հ, այդպէս, ուրեմն ճանչցար գինքը...

— Անշուշտ ճանչցայ, պատասխանեց աղջիկը. գեղադէմ մարդ մըն էր. Այո, սխալ չի կրնար ըլլալ, լուսանկարը տեսնելուս պէս հասկցայ ... ան է...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 29 Juillet 1934

Խմբագիր՝ ՇԱւԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2559

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱԶՄԱԽԱՂ՝ ՍԵՒ-ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերջացա՜ն օդանաւային ռազմափորձերը՝ Լոնտոնի եւ Լիոնի մէջ: Երկուքն ալ կազմակերպուած՝ միեւնոյն առաջադրութեամբ,— ստուգել պաշտպանութեան միջոցները, օդային ռմբակոծութեան ատեն:

Արդիւ՞նքը,— յաղթանակ՝ Լոնտոնի, իսկ յուսախաբութիւն Լիոնի մէջ:

Ուրիշ խօսքով, Անգլիոյ մտահոգութիւնները չեն փարատած իր մայրաքաղաքին պաշտպանութեան մասին. իսկ Ֆրանսա ինքզինքը բաղդատաբար ապահով կը զգայ Լիոնի շրջանին մէջ: (Թերեւս փորձեր կատարուին նաեւ Փարիզի համար):

Անգլիոյ ռազմափորձերուն վերջինը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, համեմատաբար յաջող արդիւնքով: Պատերազմական նախարարութեան պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ պաշտպանող օդանաւերը կրցան ետ մղել բոլոր յարձակումները: Ինը «թշնամի» օդանաւերէն եօթին ճամբան կտրուեցաւ, երբ դեռ իրենց նպատակին չէին հասած:

Մինչդեռ, առաջին փորձին (գիշեր), Լոնտոն 39 անջատ յարձակումներ կրեց, որոնց ինը որ եւ է ընդդիմութեան չհանդիպեցան, եւ ռազմագիտական եօթը նպատակակէտներէն չորսը զարնուեցան:

Ռազմափորձերը տեւեցին չորս օր չորս գիշեր, մասնակցութեամբ 300է աւելի օդանաւերու, որոնք օժտուած էին ամենավերջին կատարելագործութիւններով: Ռմբաձիգ օդանաւ կար որ կը սուրար ժամը 480 քիլոմէթր արագութեամբ: Գործողութիւնները տեղի կ'ունենային 5000 մէթր բարձրութեան վրայ, իբրեւ նպատակէտ ունենալով պետական եւ հանրային հաստատութիւնները, զինարանները, զինուորական մթերանոցները, հաղորդակցութեան միջոցները եւն.:

Վերջին օրուան բարենշան արդիւնքը չկրցաւ փարատել տիրող յոռետեսութիւնը:

Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն է թէ՝ Լոնտոն կրնայ եթէ ոչ փճանալ, գոնէ ահագին կորուստներ կրել պատերազմի ատեն, օդային ռմբակոծութեամբ:

Երեւի կառավարութիւնը շատոնց գիտէր այս պարագան, երբ որոշեց 450 նոր օդանաւեր շինել հինգ տարուան ընթացքին, առանց սպասելու զինաթափութեան խորհրդաժողովի ելքին:

Ապահովաբար այս ռազմափորձերը սարքուած էին իբրեւ պատասխան ընկերվարականներուն եւ ազատականներուն, որոնք վերջերս բողոքեցին օդանաւային ծախքերու յաւելման դէմ:

Ինչ կը վերաբերի Լիոնի ռազմափորձերուն, տեղական մամուլը սփոփանքի կանչեր կ'արձակէ, հիմնուելով պաշտօնական տեղեկութեանց վրայ:

Այստեղ ալ, «թշնամի» օդանաւերուն գլխաւոր նպատակակէտներն էին երկաթուղիները, (կայարան), գլխաւոր գործարանները, օդանաւային կայարանները եւ ռազմագիտական դիրքեր: Պաշտպանութեան շրջանը կը ներկայացնէր 17,200 հեքթարի տարածութիւն մը, 775,650 բնակչութեամբ:

Բուն մանրամասնութիւնները գաղտնի պահելով հանդերձ, պատասխանատու անձեր չեն ծածկեր իրենց գոհունակութիւնը:

Այսպէս, Ռոնի նահանգապետը՝ հիմնուելով երեք օրուան փորձերուն վրայ, կ'եզրակացնէ թէ «Լիոնը ամէնէն լաւ պաշտպանուած քաղաքն է»:

Իր կարծիքով, երբ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խանգարուին եւ զօրաշարժ կատարուի, կարելի է ապահովել քաղաքի բնակչութեան երկու երրորդին պաշտպանութիւնը:

Ձեռք բերուած արդիւնքէն գոհ են նաեւ Զօր. Տէնէն՝ օդանաւային նախարարը եւ Զօր. Տիւշէն՝ ռազմափորձերուն հրամանատարը:

Թէ՛ Լոնտոնի եւ թէ՛ Փարիզի մէջ մխիթարութեան պատճառ մը կը համարուի այն որ, իրական պատերազմի ատեն, պաշտպանողական ուժերն ալ վճռական եւ յարձակողական դիրք պիտի բռնեն եւ անակնկալներ պիտի ստեղծեն, մինչդեռ ներկայ ռազմափորձերուն առթիւ պարզապէս կրաւորական պաշտպանութիւն մը կը կատարէին:

×

Ուրեմն, մինչ «խաղաղասիրական» հաւատքները գետերու պէս կը հոսին եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին, մարդիկ արդէն համակերպած են նոր պատերազմի մը փորձանքներուն:

Այդ պատերազմը կրնա՞յ պայթիլ թէ ոչ,— տարբեր խնդիր է:

Բուն հարցը այն է որ, մարդիկ անխուսափելի կը նկատեն օդանաւային յարձակումները, որ եւ է միջազգային [illegible]տեն:

Աւելի բաց խօսելով, անոնք այլ եւս չեն հաւատար թէ կարելի է պատերազմիլ առանց օդային ռմբակոծութեան եւ քիմիական կազերու:

Կը նշանակէ թէ՝ չեն հաւատար նաեւ սպառազինութեանց կրճատման բանաձեւերուն, որոնք հրաշքներ պիտի գործէին:

Հետեւաբար, կը դիմեն պաշտպանողական միջոցներու, ոչ միայն իրարու ետեւէ օդանաւեր շինելով եւ կազերու տեսակներ բազմացնելով, այլ եւ կեղծ պատերազմներ սարքելով: Ռազմափորձեր սեւ մութ ամպերու տակ:

Իրականին մէջ, օրուան քաղաքական կացութիւնը ի՞նչ տարբերութիւն կը ներկայացնէ Լոնտոնի կամ Լիոնի երկինքի սեւ-մութ ամպերէն, որոնք ենթարկուեցան զինուորական գիտութեան նորագոյն մարզանքներուն:

Այդ ամպե՞րն են աւելի վտանգաւոր, թէ անոնց վերեւ պայթելիք օդանաւերը, իրենց կրակներով եւ կազերով···

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ

Միացեալ ճակատի դաշինքը

Ուրբաթ օր, 27 յուլիս, Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց լիազօրները ժողով գումարելով, կնքեցին դաշինք մը, որուն համաձայն միասնաբար պիտի պայքարին Ֆաշականութեան դէմ: Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն.—

1.— Միասնաբար կազմակերպել պայքար մը ամբողջ երկրին մէջ, շարժման մէջ դնելով իրենց բոլոր միջոցները (կազմակերպութիւն, մամուլ, գործիչներ, երեսփոխաններ եւայլն): Այս միացեալ գործունէութեան նպատակը պիտի ըլլայ.— Ա. Շարժման մէջ դնել ամբողջ աշխատաւոր ժողովուրդը ընդդէմ Ֆաշական կազմակերպութեանց, անոնց զինաթափութեան եւ լուծման համար.— Բ. Ժողովրդապետական ազատութեանց պաշտպանութեան, համեմատական ընտրութեան եւ երեսփ. ժողովի լուծման համար.— Գ. Պատերազմի պատրաստութեան դէմ.— Դ. Հրամանագիր օրէնքներուն դէմ.— Ե. Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ֆաշական ահու սարսափին դէմ, Թալմանի եւ Կարլ Զայցի եւ բոլոր բանտարկեալ հակաֆաշականներու ազատման համար:

2.— Այս պայքարը պիտի մղուի հաւաքական միթինկներով՝ կարելի եղածին չափ շատ վայրերու եւ գործարաններու մէջ՝ հրապարակային ցոյցերով եւ հակացոյցերով, ապահովելով բանուորական ժողովներու, ցոյցերու, կազմակերպութեանց եւ անոնց գործիչներուն ինքնապաշտպանութիւնը, միշտ ուշադրութիւն ընելով որ հոգեբանական, նիւթական եւ բարոյական պայմանները միանան, որպէսզի կարելի ըլլայ աւելիագոյն չափով ծաւալ եւ ուժ տալ անոնց: Հրամանագիր օրէնքներուն դէմ պայքարն ալ պիտի տարուի միեւնոյն միջոցներով (միթինկ եւ ցոյց), բայց նաեւ օգտագործելով խորհրդարանական մեթոտները:

Եթէ, այս հաւաքական գործունէութեան ընթացքին, մէկ կամ միւս կուսակցութեան անդամները կռուի բռնուին Ֆաշական հակառակորդներու դէմ, միւս կողմի կուսակիցները օգնութեան պիտի հասնին:

3.— Այս հաւաքական գործունէութեան ընթացքին, երկու կողմերը փոխադարձաբար ետ պիտի կենան յարձակումներէ եւ քննադատութիւններէ՝ այն կազմակերպութեանց եւ գործիչներուն դէմ որոնք ուղղամտօրէն կը մասնակցին աշխատանքին: Սակայն, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն, այս հաւաքական գործունէութենէն դուրս, պիտի պահէ իր կատարեալ անկախութիւնը՝ յառաջ բերելու համար իր քարոզութիւնը անդամներ հաւաքելու համար, առանց վիրաւորանք կամ թշնամանք ուղղելու միւս կողմին: Ինչ կը վերաբերի միացեալ գործունէութեան արտայայտութեանց, անոնք պէտք է նուիրուին միայն եւ միայն հաւաքական նպատակին եւ չվերածուին հակաճառութեանց՝ երկու կուսակցութիւններու վարդապետութեան եւ գործելակերպի մասին:

4.— Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն յանձն կ'առնէ զսպել իր կազմակերպութեան ծոցին մէջ ծագելիք վրիպումները եւ թերացումները՝ հաւաքական գործունէութեան մասին:

Երկու կողմերու եօթնական պատուիրակներէն բաղկացեալ յանձնախումբ մը պիտի կազմէ գործունէութեան եւ ցոյցերու ծրագիրը եւ պիտի հարթէ վէճերը:

«Փոփիւլէռ» եւ «Իւմանիթէ», երկու կուսակցութեանց պաշտօնաթերթերը, հրատարակելով այս դաշինքը, ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնեն հաստատուած գործակցութեան համար:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ

—— o.o ——

ԿԱՅԱՐԱՆԱՊԵՏ ՄԸ ՄԵՌԱՒ, ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐ

Ուրբաթ իրիկուն ժամը 4ին Մեթրոյի (ստորերկրեայ երկաթուղի) թիւ 4 գծին ստուգիչը Ա. կարգի պարապ վակոնի մէկ նստարանին տակ ծրար մը գտնելով, Մոնփառնաս իջաւ եւ յանձնեց կայարանապետին: Կը կարծէր թէ ճամբորդ մը մոռցած է զայն: Կայարանապետը փորձեց բանալ, ստուգելու համար պարունակութիւնը: Ծրարին մէջ կար երկրորդ տուփ մը: Հազիւ թէ քակելու վրայ էր, երբ ահռելի պայթիւն մը լսուեցաւ: Կայարանապետը ծանրապէս վիրաւորուելով գետին փռուեցաւ, ստուգիչն ալ վիրաւորուեցաւ եւ ահռելի խուճապ մը ծագեցաւ ուղեւորներուն մէջ: Ընդամէնը հինգ հոգի վիրաւորուեցան, իսկ դժբախտ կայարանապետը շարաչար յօշոտուած ըլլալով, մեռաւ հիւանդանոցի ճամբուն վրայ: Ոստիկանութեան վերատեսուչը անմիջապէս դէպքին վայրը գնաց եւ քննութիւն բացաւ, բայց կարելի չեղաւ որ եւ է հետք գտնել:

Յուլիս 14ի տօնէն մէկ օր առաջ ալ, այսպիսի ռումբ մը գտնուած էր Պանթէոնի կողմը, փողոցի լապտերի մը ձողին մէջ: Մեթրոյին մէջ պայթածը իսկապէս դժոխային մեքենայ մըն էր եւ կը բաղկանար երկու անջատ մասերէ: Կը կարծուի թէ անծանօթը զայն լարած է այն հաշուով որ կը պայթի կառախումբին մէջ, եւ կամ ուրիշ տեղ մը պիտի տանէր, բայց վակոնին մէջ մոռցաւ: Հանրային կարծիքը չափազանց գրգռուած է եւ խիստ քննութիւն կը պահանջէ, մանաւանդ որ վերջերս թղթատարական ցրուիչներն ալ կարգ մը ռումբեր բռնեցին, ծրարներ քննած ատեն: Ոստիկանութիւնը երկու խենդեր ձերբակալեց Մոնփառնասի կայարանին մէջ, իրիկուան ժամը 8ին: Մէկը անհասկնալի բաներ կը գրէր պատին վրայ, իսկ միւսը, որ ութ տարի յիմարանոց մնացած է, կը փորձէր գործի խառնուիլ··· իբրեւ Ապահովութեան պաշտօնեայ:

Պահեստի սպաները, Հայերը եւ Արաբները

Մեզի ղրկուած զեկոյցէ մը կ'իմանանք թէ հարիւրապետ Զ. Խանդամեան ալ ներկայ եղած է Ֆրանսայի պահեստի սպաներու համագումարին, Սէն Մալոյի մէջ: Յուլիս 21ի նիստին մէջ, Պ. Խանդամեան պարզած է Ֆրանսայի դերը Արեւելքի մէջ եւ արաբ ազնիւ ժողովուրդին բարեացակամութիւնը հայ գաղթականութեան հանդէպ: Յետոյ առաջարկած է ուսումնասիրական պտոյտ մը սարքել Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Այս առաջարկը ընդունուած է մասնակցող 850 սպաներու միաձայնութեամբ:

—— o.o ——

70,000 ՀՐԵԱՆԵՐ ԳԱՂԹԱԾ ԵՆ Գերմանիայէն, հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Գաղթը կը շարունակուի: Գերմանիոյ Հրեաներուն թիւն է 564,000:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԾԻՒ ԸԼԼԱՄ ՈՒ ԹՌՉԻՄ···

— Տէ՛ր, ո՛վ տէր, դուն որ գեղեցկութիւն տուիր Սիդոնեային եւ կիրք՝ Բաբելոնին, Տէ՛ր, դուն որ ներշնչում տուիր հեթանոս հոգւոյս, տո՛ւր որ, այսօր, չանձրեւէ՛···

Այսպէ՛ս կ'աղօթէր, այս առաւօտ, բանաստեղծ Նշան Պէշիկթաշլեան, կապոյտ աչքերը յառած Աստուծոյ կապոյտին:

Ջերմեռանդ հաւատացեալի մը պէս, մեր Պէշիկթաշին կ'աղօթէր Ալլահին, կ'աղօթէր սրտին խորքէն ու ջիղերուն մէջէն, կը պրկուէ՛ր, կը գալարուէ՛ր, խո՛ւնկ էր դարձած համօրէն:

— Հեթանո՛ս, ըսի ականջէն բռնելով, ի՞նչ խաղ է այս:

— Քո՛ւզում, Արա՛զ, արգ ըրէ Ալլահին, որ արգելք չըրէ այսօր···

Եւ սկսաւ լալ:

— Նշա՛ն, չեմ հասկնար, նոր Սիդոնեա՞ մը գտար, նոր սիրահարութի՞ւն մը սկսար, ի՞նչ կը նշանակեն այս արցունքները, այս աղօթքները, այս աղաչանքները, ո՞ր գեղուհիին սիրոյն, ո՞ր աստուածուհիին համար···

— Աղբարի՛կս, սիրահարութիւն չկայ, այսօր սիրտ չունիմ հովուերգութեան, ոչ ալ բարբերգութեան, առտուընէ ի վեր կ'աղօթեմ որ անձրեւ չգայ, խոյլերնո՛ւս սիրոյն···: Գիտես որ հիմա հովիւ եմ գառնուկներու, անոնց կը սորվեցնեմ ճարակիլ Մեսրոպի տառերը, մայել մեծաքանչ լեզուն: Հանդէս ենք սարքեր Պանթէոյի եզերը, օդասուն պարտէզի մը մէջ,—սակայն Հրէից Եհովան բարկացեր է Հիթլէրի դէմ, որ Հրեաները կը հալածէ, եւ շաբաթէ մը ի վեր կ'որոտայ, ամպերը ամպերուն կը զարնէ Սինայի լերան վրայ: Ես ի՞նչպէս հանդէս ընեմ անձրեւոտ օրով···:

Հասկցայ:

Ու, թէեւ երբեք բարեկամութիւն մը չունէի Աստուծոյ հետ, յանձն առի··· բան մը ընել վերջապէս:

— Նշա՛ն, ըսի, ժամանակէ մը ի վեր ամէն յարաբերութիւն խզած եմ Աստուծոյ եւ··· Ռամկավարներուն հետ, սակայն չեմ դիմանար արցունքիդ, որ կը պղտորէ կապոյտ աչքերուդ մէջ: Խօսք կուտամ օժանդակել քեզի: Ես խնդրել, աղաչել, պաղատիլ չեմ գիտեր, քանի որ Ռամկավար չեմ: Աստուծմէ ալ շնորհ չեմ կրնար սպասել, քանի որ հաւատացեալ չեմ: Հընարք մը գիտեմ, ան պիտի գործադրեմ:

Առեղծ, ըստ հայկական աւանդութեան, Հայոց երկնքին մէջ կը սաւառնէր արծիւ մը, որ իր թեւերով կը պաշտպանէր Հայաստանի մանուկ իշխանազունը,— երբ բարկ արեւ ըլլար՝ արծիւը թեւերով շուք կ'ընէր իշխանազունին վրայ, երբ անձրեւ գար՝ արծիւը թեւերով հովանոց կ'ըլլար իշխանազունին վրայ:

Արծիւի պէս պիտի թռիմ այսօր երկինքն ի վեր, թեւերս պիտի բանամ ու տարածեմ, որպէսզի երբ անձրեւ գայ՝ չթրջին գառնուկներդ, ու շատ բուռնակեն երգել եւ արտասանել, կանչել ու ծիծաղիլ:

Արծիւ մը ըլլամ, այսօր, նախշ առնեմ երկնքին մէջ, թեւերովս արգիլեմ անձրեւը, որպէսզի հայ ժողովուրդը Փարիզէն, Պուա-Քոլոմպէն, Սէվրանէն, Ալֆորվիլէն, Պիյեանքուրէն յորդահոս ժողվուի Պանթէօ, գառնուկներուդ բերնէն այբ-բեն-գիմ լսելու···:

Այսքան ժողովուրդի համար տեղ ունի՞ս, Նշա՛ն:

ԱՐԱԶ

Յ. Գ.— Ձեռագիրս հազիւ յանձնած էի, խմբագիրը փրթմնջեց.

— Արազ, արդար եղիր եւ մի՛ մոռնար որ այսօր, 29 յուլիս, դաշտահանդէս ունին նաեւ

1. Ֆր. Կ. Խաչը՝ Սէն Քլուի անտառին մէջ:

2. Հ. Յ. Դ. «Վարդան» կոմիտէն՝ Առնուվիլի անտառին մէջ:

3. Դպրոցասէրը՝ իր պարտէզին մէջ:

4. Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը՝ Թրուա Լիւֆի մէջ:

Անոնք ալ ազգ չե՞ն: Անոնք ալ արեւի կարօտ չե՞ն···

— Թո՛յլ տուէք որ արծիւ դառնամ, որ թռելով, ճախրելով հասնիմ ամէն տեղ, Առնուվիլէն մինչեւ... Մարսէյլ:

Ա.

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

«ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻՆՔ ՄԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ»

»»»· ·«««

ԲՈԼՈՐ ԱՉՔԵՐԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՎՐԱՅ

Առ այժմ հանդարտութիւն կը տիրէ Վիեննայի մէջ, բայց կռիւները կը շարունակուին Շթիրիոյ եւ Քարինթիոյ նահանգներուն մէջ, աւստրիական բանակին եւ նացիներու միջեւ: Իշխան Շթարէմպէրկ, առժամեայ վարչապետը, անթելին գլուխն անցնելով, ուժգին ճառ մը խօսեցաւ, որ մասնաւորապէս ուղղուած կը նկատուի Գերմանիոյ դէմ: Ահա ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Աւստրիա Եւրոպայի պատնէշն է միջազգային համայնավարութեան եւ 20րդ դարու բարբարոսութեան դէմ: Մենք չենք որ կռիւ յարուցինք Գերմանիոյ հետ: Մենք միշտ պատրաստ եղած ենք հաշտարար կարգադրութեան մը: Հաստատապէս վճռած ենք մէկ նշանախեց չզիջիլ Տոլֆուսի ծրագրէն, սակարկելու համար մեր անկախութիւնը ազգային-ընկերվարութեան հետ: Մենք չպիտի թոյլատրենք որ եւ է օտար միջամտութիւն մեր երկրին գործերուն մէջ: Աւստրիա ամէն բանէ վեր, որովհետեւ Տոլֆուս մեռաւ անոր համար»:

Այս յայտարարութիւնը կ'ապացուցանէ թէ նոր կառավարութիւնը պիտի հետեւի միջին ճամբաներու: Յայտարարութիւնը միեւնոյն ատեն գոհացում կուտայ արտասահմանի հանրային կարծիքին:

*** Ինչպէս գրած էինք երէկ, Հիթլէր որոշած է Վիեննա ղրկել իր փոխանորդը, Ֆոն Փափէն, իբրեւ արտակարգ դեսպան: Այս կարգադրութիւնն ալ բարենշան կը համարուի, մանաւանդ որ միեւնոյն ատեն ետ կանչուած է նացիներու հռչակաւոր գործիչը, Հապիհթ: Կը նշանակէ թէ Հիթլէր չուզեր իւղ լեցնել կրակին վրայ, եւ պիտի փորձէ սիրաշահիլ Աւստրիան, դիւանագիտական բանակցութիւններով: Այս պարագան եւ ուրիշ իրողութիւններ մեղմացուցին յուզումը Փարիզի, Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ:

Կացութեան բարւոքման նպաստեց նաեւ Իտալիոյ բռնած վճռական դիրքը: Մինչեւ 50,000 զինուոր կեդրոնացնելով սահմանին վրայ, Մուսոլինի հասկցուց թէ չպիտի հանդուրժէ որ եւ է արտաքին միջամտութեան եւ ի հարկին զինու զօրութեամբ պիտի պաշտպանէ Աւստրիոյ անկախութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, այլեւս աւելորդ կը համարուի հաւաքական ծանուցագիր մը ուղղել Գերմանիոյ: Մնաց որ, Անգլիա հակառակ է այդպիսի ձեռնարկի մը: Լոնտոնի մէջ կը հաւատան թէ Աւստրիա կրնայ իր գլխուն ճարը նայիլ ներկայ վարիչներով, եւ Իտալիոյ ինչպէս եւ [illegible] մըն ալ Չեխոսլովաքիոյ ձեռք առած միջոցները բաւական են համոզելու հիթլէրականները թէ նոր արկածախնդրութիւն մը աղէտի պիտի յանգի: Ֆրանսան ալ, որ նախապէս անհամբերութիւն կը ցուցնէր, այժմ եկած է այս եզրակացութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՑԵՂԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Հէտարն կը տարբերի Տօքթ. Մոնթանտոնէն այն տեսակէտով, որ կը սիրէ քրքրել ցեղային աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնը։

Այսպէս է որ կ'ուսումնասիրէ Փոքր Ասիոյ(*) ցեղապատմութիւնը։

Պատմութեան արշալոյսին, կը գրէ, Փոքր Ասիոյ ծովեզերքներուն եւ հարաւային դաշտագետիններու վրայ ապահովաբար կ'ապրէր Միջերկրականեան ցեղ մը կամ այս ցեղին խումբի զանգուած մը։ Իսկ Անատոլուի եւ Հայաստանի մէջ, նոր-քարային դարաշրջանին, կ'ապրէին արեւմտեան կարճագլուխներ,— Հայակերպերը։ Այս ցեղը, որ ծանօթ է Հիթիթ անունին տակ, այնքան հզօր էր որ չարունակ կ'ասպատակէր, կը կողոպտէր Բաբելոնը, եւ վերջապէս կը կործանէր Համմուրապիներու թագաւորութիւնը Քրիստոսէ 1926 տարի առաջ։ Այս ցեղը գաղութներ ունէր նաեւ հարաւային Սուրիոյ մէջ եւ Եգիպտոսի սահմաններուն վրայ։ Որ Հիթիթները միատարր ժողովուրդ մը չէին, ապացոյցները չեն պակսիր ա[illegible]կուէն այսօր։ Ապահովաբար շատ կանուխ անոնք կրած էին նախահիւսիսային ցեղերու ազդեցութիւնը, կամ նախահիւսիսային ցեղերու խումբի կարճագլուխներու դրոշմը։ Փոքր Ասիոյ պատմութիւնն իսկ ցոյց կու տայ թէ ոչ միայն Հիթիթները, այլ եւ Քիւրտիստանի, Պաղեստինի, Սուրիոյ ժողովուրդները իրար խառնուած են յաճախ, կամ դուրսէն արիւն ստացած երբեմն։

Քիւրտիստան, լեռնային այս հողամասը, կ'իյնայ Հայաստանի լեռներուն հարաւ-արեւելեան կողմը։ Քիւրտերը, սակայն, համախմբուած չեն միայն այս հողամասին վրայ, այլ եւ ցրուած կ'ապրին սահմանակից շրջաններու մէջ։ Արեւմտեան Քիւրտերը երկարագլուխ են, գանկանիշը 75, աւելին՝ 50 առ հարիւր համեմատութեամբ չէկ են եւ կապոյտ աչքեր ունին։ Հետզհետէ անոնց գլուխը դարձած է կարճ եւ աւելի լայն, մազերը եւ աչքերը աւելի մութ, քանի ցեղախառնումը իրենց արեան բերաւ թրքական եւ հայկական արիւն։ Արեւելեան Քիւրտերը համեմատաբար աւելի գունաւոր մազեր ունին, եւ համեմատաբար աւելի կարճագլուխ են։ Դիտելով Քիւրտերը, դիւրին է սխալիլ՝ զանոնք համարելով սերունդը տափաստաններու նախահիւսիսային ժողովուրդներուն, որոնք իրենց ցեղային դիմագիծն ու լեզուն անխաթար պահեցին աւելի քան 3000 տարի։

Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ եւս ապրեր են այլացեղ ժողովուրդներ, հին ժամանակներէ ի վեր։ Սեմական առաջին ասպատակութիւն մը կատարուեցաւ Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ,— անոնք կոխեցին անցան ամբողջ Պաղեստինն ու Սուրիան։ Սեմական երկրորդ գաղթաշարժ մը տեղի ունեցաւ Քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ։ Ժողովուրդներու այս երկու ճամբորդութիւններն ալ իրենց հետքը ձգեցին Փղշտացիներուն վրայ։ Երրորդ ցեղաշարժ մը եւս կատարուեցաւ 1675 թուականներուն (Քրիստոսէ առաջ),— Եգիպտոսին նուաճող նոյն այն սեմական ժողովուրդը, զոր Միտաննիները (ատրին Հայաստանի նախորդները) քշած հեռացած էին Սուրիէն։ (Բոլոր այս ցեղաշարժերը տեղի կ'ունենային երաշտի հետեւանքով)։

Փոքր Ասիոյ ցեղապատմութիւնը կը խառնշտկի դարձ ալ 750 թուականներուն՝ Քրիստոսէ առաջ,— կիմմերեան ժողովուրդները եւ Սկիւթացիները, գալով արեւելքէն, կը խուժեն դէպի հարաւ։ Սարգոն եւս կը վանէ զանոնք 720 թուականին։ Ասպատակ ցեղերը կը քշուին դէպի արեւմուտք եւ կը մտնեն Փոքր Ասիա, ուր սարսափ կը տարածեն ժամանակ մը։ Ե. դարու վերջը կ'անհետանան ամբողջովին։ Կարգ մը հեղինակներ կ'ընդունին, որ Կիմմերացիները, Մարերը, ինչպէս եւ իրենց արդի ներկայացուցիչները՝ Քիւրտերը, Պախթիարները կը պատկանին մէկ ցեղի, որ ապահովաբար արիական լեզու մը կը խօսէր։

Փոքր Ասիոյ ցեղապատմութեան մէջ կարեւոր դեր մը խաղցած է նաեւ սեմական տարրը, որ, այստեղ, բեմ կու գայ 5000 թուականներուն, Քրիստոսէ առաջ։ Սեմական ցեղերը, ժամանակ մը, հարաւ կ'իջնեն, կ'երթան մինչեւ Եգիպտոս, յետոյ կը վտարուին, կը վերադառնան Պաղեստին, կը ձուլուին Ամոհրացիներու եւ Հիթիթներու հետ։ Առաջինները կը ներկայացնէին արդէն սեմական տարր մը եւ Հապիրուներէն (փաչկատուն սեմական ցեղախումբ մը) կարելի չէր զանազանել արտաքնապէս։ Իսկ երկրորդ ցեղը, Հիթիթները ունէին ղեկավար դասակարգ մը, որուն ներկայացուցիչներն են, այսօր, Հայերը։ Վերջին դարերուն, Իսրայէլացիները, որոնք այսօր կը ներկայացնեն սեմական եւ հայակերպ տարրերու խառնուրդ ժողովուրդ մը, ձուլեցին իրենց մէջ Փղշտացիներն ալ։ Ահա թէ ինչո՛ւ հայակերպ տարրն է որ, իր կլոր դէմքով, կը յատկանշէ արդի Հրեաները, սակայն երբ հայակերպ Հրեաներն ու արեւմտեան Եւրոպացիները միաձուլուին, այս վերջիններն են որ կը յատկանշեն ցեղը։

Հիմա քանի մը ծանօթութիւններ Փոքր Ասիոյ մշակութային պատմութեան մասին, իբրեւ վկայութիւն ցեղապատմութեան։

Փոքր Ասիոյ մէջ նոր-քարային դարաշրջանի քաղաքակրթութեան առաջնորդը կը համարուի կարճագլուխ ցեղ մը,— այս տեսակէտը կը հաստատուի այն ծանօթութիւններով, զորս պատմութիւնը կ'աւանդէ մետաղներու վաճառականութեան, անասնապահութեան, հողագործութեան մասին։ Այդ քաղաքակրթութիւնը արեւմտեան Ասիայէն անցաւ Եւրոպա եւ Եգիպտոս։ Կ'ենթադրուի նաեւ որ Փոքր Ասիոյ բնակչութիւնը կը բաղկանար նախապէս միջերկրականեան տարրէ, որոնք նուիրուած էին որսորդութեան, յետոյ կարճագլուխ ցեղ մը Պաղեստինէն եկաւ ներմուծեց հողագործութիւնը։ Աւելի վերջերը, Միջագետքէն եկաւ ուրիշ ժողովուրդ մը, ապահովաբար կարճագլուխ, որ աւելի բարձր քաղաքակրթութիւն մը բերաւ եւ մետաղներու մասին լայն ծանօթութիւններ։ Իսկ հայակերպ ցեղը, այսինքն Հիթիթեան տարրը, որ կը յատկանշուի իր ածիլուած մօրուքով, ուղղահայեաց գանկածայրով (occiput) եւ մեծ, ցցուն ու կոր քիթով՝ որ իր կիսադէմքին կու տայ թռչունի գլխու ձեւ, սովրեցուց ներկել կաւեղէն անօթները, բանիլ մետաղներու վրայ։

Քրիստոսէ առաջ 22—21րդ դարերուն, արիական ցեղերու գաղթը վերջ դրաւ [illegible] եւ մետաղներու վաճառականութեան, որ կը կատարուէր Խոտանի եւ արեւմտեան Ասիոյ միջեւ։ Միտաննիներու յաղթութիւնները բաժնեցին Բաբելոնը Ասորիքէն՝ վաճառականութեան ճամբան այսպէս շեղելով դէպի Կարմիր ծով։ Միտաննիները, որոնք հաւանաբար հայակերպեր էին, բայց ոչ արիական, գրաւեցին այն երկիրը, որ կը տարածուի Պելիխի եւ Խապուրի երկայնքին (գետեր որ Եփրատ կը թափին)։ Միտաննիներու ազնուապետական դասակարգը կազմուած էր Խարրիներէ, որոնք արիական էին(**)։

Փոքր Ասիոյ ցեղախառնութեան աւազանէն ժամանակ առ ժամանակ հայկական տարրը կը յորդէր ու կը հոսէր դէպի զանազան կողմեր։

Այսպէս նախ մինչեւ Պարսկաստան։ Այս մասին ոչ մէկ շփոթութիւն։ Աշխարհագրական պատմութիւնն ու ցեղային պատմութիւնը (տնտեսական թէ քաղաքական պատճառներով) ամէն վկայութիւն կու տան այս մասին։

Հայակերպ տարրերու գաղթ մը եւս տեղի ունեցած է դէպի Եգիպտոս։ Մարդաբանական քննութիւնները կու գան հաստատել պատմութեան աւանդութիւնը։ Հայակերպերը, Եգիպտոս մտնելով, ստեղծեցին ազնուապետութիւն մը,— նախ քիչ էին անոնք, բայց յետոյ բազմացան այս եկուորները։

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ «ծովագնաց Հայակերպերը», որոնք գաղութներ հաստատեցին Ափրիկէի հիւսիսային ծովեզերքներուն վրայ(***)։

Վերջապէս Հայակերպերու շարժեր տեղի ունեցան նաեւ դէպի Եգէական եւ դէպի Միջերկրական։

X

Հէտարնի այս աշխատութիւնը, ինչպէս գրեցի յօդուածիս սկիզբը, թարգմանուած է Ա. Վան Ժէննէփի կողմէ։ Ժէննէփի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը աւելի հարուստ է նիւթի եւ պատկերազարդումի տեսակէտով, որովհետեւ թարգմանիչը օգտուած է Հէտարնի բոլոր գործերէն եւ մարդաբանական թանգարաններէն։

Այս առթիւ քանի մը խօսքով ներկայացնենք թարգմանիչն ալ.—

Բազմահմուտ (érudit) մասուրական մը, որ զարմացուցիչ խորութեամբ ծանօթութիւններ ունի արուեստի եւ գիտութեան մասին եւ տարօրինակ հետաքրքրութիւն մը հանդէպ սեռաբանական, ցեղագրական աշխատութիւններու եւ Ֆոլքլորի։ Տնօրէնն է La revue d'Ethnographieի։ Իր գործերէն յիշենք Հոմերոսի հարցը եւ Աւանդավէպերու կազմութիւնը, Ֆոլքլորը, թանկագին աղբիւրներ այս ճիւղի մասնագէտներուն համար, ինչպէս նաեւ թարգմանութիւններէն Էվլոք Էլլիսի սքանչելի գործը Սեռային հոգեբանութիւնը եւ սեռաբանական միւս աշխատութիւնները աւելի քան տասը հատոր, եւ վերջապէս Ֆոլքլորը հին կտակարանի մէջ ստուար գործը, կարեւոր հատորներ մասուրականի գրադարաններու համար եւ թանկագին աղբիւրներ նման գիտական աշխատութեանց համար։

Վան Ժէննէփ մէկն է արդի ժամանակներու ամենամեծ մասուրականներէն։

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այս յօդուածին մէջ Փոքր Ասիա բացատրութեամբ պէտք է հասկնալ արեւմտեան Ասիա մինչեւ հայկական բարձրաւանդակ խորութեամբ մը։

(**) Փրոֆ. Ա. Խաչատրեան շատ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը ունի այս ժողովուրդին, Խարրի-Միտաննիներու կամ Մատիէններու մասին, որոնցմէ կը կարծէ թէ կը սերին քանի մը նշանաւոր հայ նախարարութիւններ, Մուրացան, Մարդպետութիւն, Ամատունի, Մանդակունի եւ Արծրունի տոհմային տուները։ Կարդալ «Տեղեկագիր Գիտութեան եւ արուեստի Ինստիտուտի», 1926 թիւ 1, էջ 125-154, «Միտանի-Խարրի ժողովուրդը, նրա հայրենիքը եւ պատմական հնութիւնը», դարձեալ նոյն պարբերականին մէջ 1930, թիւ 4, էջ 3-38, «Արիական խաւը նախաուրարտեան Հայաստանում»։

Այս առթիւ յիշատակեմ որ քանի մը ամիս առաջ Փարիզի մէջ լոյս տեսաւ ֆրանսերէն աշխատութիւն մըն ալ Միտաննիներու պատմութեան մասին քիչ մը տարբեր խմբագրութեամբ փրոֆ. Խաչատրեանի տեսակէտներէն. (Dr. Contenau,— La civilisation des Hittites et des Mitanniens, Edit. Payot)։

(***) Ֆրանսերէն երաժշտագիտական հանրագիտարանի մը մէջ կարդացեր եմ (այսօր չեմ յիշեր գրքին անունը) թէ Մաւրիտանացիները ծնունդ են Հիւսիս. Ափրիկէի նախաբնիկներու հետ այնտեղ հաստատուած Հայերուն միջցեղային ամուսնութեանց(?)։

ՆՄՈՅՇ ՄԸ ՍԻՊԻԼԻ ԱՐՁԱԿԷՆ

ԱՆԾԱՆՕԹ ԾԱՂԻԿԸ...

Ապրիլի սկիզբն ենք տակաւին. տատուն անձրեւ եկած է, եւ սաղարթներուն դալարին վրայ ջրային վճիտ մշուշ մը կը ցոլայ, ինչպէս երկնքի կապոյտին վրայ ամպին ճերմակ բեհեզը։ Դեռ թաց խիճերուն վրայէն կը յառաջանանք փոքրիկ Ասրինէին հետ՝ ընդարձակ պարտէզին ծառուղիին մէջ, մինչդեռ երկուստեք պուրակներու ուռճալից լայն թեւերը մեր գլխուն վրայ զիրար կը գրկեն։ Զողարարձ տունկեր ծածանուած կը սողոսկին դալարուն օձերու պէս, փաթթուելով կաղնիներու, շոճիներու հաստ բուներն ի վեր իրենց ցցուն, նիհար բազուկներով. ծլարձակ նուրբ բարտիներ իրենց ճապուկ հասակով վեր կը բռնեն օդին մէջ ցցունք մը ցանցառ տերեւներուն որ մթնոլորտին տամկութեան մէջ կը կապուտնայ կարծես իր կանանչէն ալ, անոր լուրթ երանգապնակին մէջ զմրուխտի կաթիլ մը սրսկելով։

Մեր շուրջը, ամէն տեղ, մարմանդներուն վրայ, հոծ եւ կենսալից շունչ մը կը ծաւալի. լեռնային առոյգ ու մաքուր հովն է որ ծառերու փարսաղեղ գլուխները կը դողացնէ, ադամանդներ թափթփելով անոնց սլացիկ թեւերն ի վար։ Եւ կանանչին տիրապետութիւնն է ամէն կողմ, կանանչ ծիրանի գօտի մը, կարելի է ըսել, հակայ իր ծաւալին մէջ. ստեղնաշարը վառվռուն երանգներու այդ լուռ երաժշտութեան, տօ մաժէօրէն մինչեւ տօ մինէօրը կանանչին, բաց յափուկի անդուլէ թարմ կանանչէն մինչեւ սիրամարգի փետրաստուեր ջերմիկ կանանչը մամուռին, ուր հաւկիթներ կը դնէ տարագնաց հաւիկը՝ իր պանդուխտի ուղեւորութենէն ետքը։ Բարձրաբերձ ծառերու կատարէն մագի նման բարակ շիւղեր եւ առագաստի նման լայնածաւալ տերեւներ, ժանեկաւոր եւ միակտուր հեղեղի մը ջուրերուն պէս կը դահավիժեն իրենց փրփրոտ ալիքները մարգերուն որոշ ու կակուղ գորգին վրայ, ուր կը ծլի գարունը՝ իր կոկոններուն մէջ պահուըտած մէջկոտ ծաղիկներուն կուսական, անբեւոյթ եւ անծանօթ թովչութեամբը։ Արձակ հորիզոններու մեզ շրջաբերող այդ առոյգ բեղմնաւորութեան մէջտեղը, սքանչացա՛ծ, հրապուրուա՛ծ, երանգ կ'առնեմ, եւ սիրտս գարունին թարմ բողբոջումին մէջ յանկարծ կորսուած մտերմութիւն մը գտնելու զգացումով կը բաբախէ. «ի՞նչ աղուոր է» կը գոչեմ։

— Ի՞նչ աղուոր պիտի ըլլայ, երբ բոլոր ծաղիկները բացուին, կը պատասխանէ Ասրինէ եռանդով։

Ու այս մանկական միամիտ բացագանչութեան մէջ կը գտնեմ ամբողջ մարդկային կեանքը։

... Այսպէս չէ՞ կեանքն ալ. ամբողջ զայն լեցնող յոյսերը, դալար, թարմ ու կենսայորդ այս սաղարթներուն նման՝ երազել կու տան մեզ անծանօթ ծաղիկը, որ ապագայ ծոցէն պիտի ծլի. ու ակնապիշ սպասենք անոր՝ մեր աղուոր օրերուն մէջ, անտեսելով մեր շուրջը փթթող երանութիւնը, երիտասարդութեան ու անհոգութեան դալար օրերը՝ որոնց տեւողութենէն կը ձանձրանանք ու կ'երազենք, կ'երազե՛նք մինչեւ հասնինք անոր՝ որ այդ աղուոր ծաղիկը պիտի ըլլայ, անոր նման հազուագիւտ, եւ խուսափուկ անոր նման։ Բայց, այդ վայրկեա՛նը պիտի ապրինք կեանքը։

ԶԱՊԷԼ ԱՍԱՏՈՒՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՐՈՖ. Մ. ԱԲԵՂԵԱՆ

Փրոֆ. Մ. Աբեղեան, «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրին պատասխանելով, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ վերջերս իր նոր աշխատութիւններուն մասին.

— Պետական Հրատարակչական առաջարկով, ներկայիս կը խմբագրեմ ժողովրդական բանահիւսութեան մասը կազմող ժողովրդական վէ (դիւցազներգութեան) հաւաքածոյ։ Գրքին առաջին հատորն արդէն պատրաստ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ։ Երկրորդ մասը նոյնպէս կազմուած եւ ի մօտոյ կ'աւարտի։ Երկու հա... ը միասին կ'ունենան 100 պրակ։ Գրքին մէջ զետեղուած են վէպի բնագիրները՝ 43 փոփոխակ։ Այս գործին կ'աշխատակցի Կարապետ Մելիք-Օհանջանեան։

Վերջերս մշակոյթի պատմութեան հիմնարկութեան հետ պայմանա... ունեցանք՝ պատրաստելու համար ու... րիչ աշխատութիւն մը։ Հայկական վիպական բանահիւսութիւնը չէ ու... սումնասիրուած։ Այժմ ես զբաղ... եմ հայ վիպական բանահիւսութեան ուսումնասիրութեամբ, եւ այդ աշ... խատութեամբ իմ կատարած աշխատանք... ներուս դասաւորումով, արդիւնքներ... ամփոփելով։

Աւատապետական դարաշրջանի բ... բանաստեղծ վիպական բանահիւսութեան... բաժինը պիտի ունենայ երեք շրջան... Այս աշխատութիւնը մնայուն գործ մը պիտի հանդիսանայ ժողովրդական բանահիւսութեան մասին։ Բիւզանդացիի, Խորենացիի եւ միւս պատմիչներու թողած աշխատութիւններուն մէջ պատմական փաստերը յա... ճախ կը զուգակցին ժողովրդական բանահիւսութեան հետ։ Իմ ներկայ ուսումնասիրութիւնը կ'օժանդակէ պատմական փաստերն ու վիպական բանահիւսութեան տարրերն իրարմէ անջատելու, պատմիչներու տուեալները ճշդելու գործին։

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՐՈՖ. Ա. ԽԱՉԱՏՐԵ...

Փրոֆ. Խաչատրեան եւս պատասխանելով նոյն խմբագրին, կը յայտարարէ.

— Ներկայիս զիս կը զբաղեցնէ արդէն լոյս տեսած Հայաստանի սեպա...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՀԸ ԵՒ ԷՏԻՍԸՆ

Գրեց՝ ՔԱՐԷԼ ՄՈՒՁԻՔ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

18 Հոկտեմբեր 1931, առտուան ժամը 3։ Մահամերձ Էտիսընի սենեակին մէջ։ Մութին մէջ կը լսուի քայլերու թեթեւ աղմուկ։

ԷՏԻՍԸՆ.— Ո՞վ է այստեղ (կրկին ոտնաձայն)։ Մէ՞կը կայ այստեղ։

ՄԱՀԸ.— Ոչ, ոչ ոք կայ այստեղ. կենդանի ոչ ոք կայ։

Է.— Ո՞ւր են, ուրեմն, միւսները։ Ինչո՞ւ առանձին թողուցին զիս այստեղ։

Մ.— Տեսնելով որ կը քնանաս՝ իրենց մատներուն վրայ կոխելով անշշուկ դուրս ելան որպէսզի չխանգարեն քունդ։ Հիմա անոնք քովի սենեակն են ու կը սպասեն արթննալուդ։ Բայց, մի կանչեր զանոնք։ Ոչ ոք կանչէ։ Ես քեզի հետ եմ։

Է.— Ի՞նչ մութ է այստեղ։ Չեմ տեսներ դէմքդ ու չեմ կրնար ճանչնալ ձայնդ։ Ո՞վ ես դուն։

Մ.— Ես մահն եմ, քու վերջին բարեկամդ։

Է.— Մա՞հը։ Ուրեմն, դուն արդէն իսկ եկած ես։ Երբեք չեմ խորհած այն վայրկեանի մասին, երբ քեզ պիտի դիմաւորեմ։ Չէի գիտեր թէ այդ վայրկեանը պիտի գայ այսքան... արագ։ Ո՞վ կանչեց քեզ իմ տունս։ Ո՞վ հրաւիրեց քեզ։

Մ.— Ժամանակը։

Է.— Ախ, ես որքան կը սիրէի ժամանակը։ Ան իմ գործիս հոգածու պահապանն էր, ան իմ ամենալաւ օգնականս էր։ Պահուըտած ժամացոյցի մէջ՝ ան կը չափէր իմ քայլերս, կ'ընդհատէր քունս, անողոքաբար զիս կը մղէր՝ սկսուած ստեղծագործութիւնը լրացնելու։ Ան կը կառավարէր իմ կեանքս, կը հրամայէր սրտիս, զիս կ'առաջնորդէր դէպի իմ երազներուս իրականացումը։ Այդ պատճառով՝ ես կը վստահէի ու կը հնազանդէի իրեն։ Ի՞նչ կ'ուզէ ինծմէ այժմ՝ երբ այսքան յոգնաբեկ եմ։

Մ.— Հողին վերադարձնել այն ինչ որ մահկանացու է մէջդ։ Երկար ապրեցար ու շատ աշխատեցար։ Դուն քու կեանքիդ մէջ գրեթէ գերմարդկային էիր ու կարծես քեզի համար գոյութիւն չունէին բնութեան օրէնքները։ Ու հիմա միայն, որպէս մահամերձ, միւսներուն կը նմանիս։

Է.— Այսպէս պիտի վերջ գտնէ ժամանակին բարեկամութիւնը։ Կամքն ու ուժը, միտքն ու սիրտը — այս բոլորը կ'անհետին ու կ'անցնին՝ կ'երթան։ Անկարելի է յագենալու աստիճան դիտել աշխարհի գեղեցկութիւնները, առտուան արեւին խաղաղ հրաշքը։ Գիտեմ թէ պէտք եմ երթալ։ Ժամանակը անողոք է։ Բայց, եթէ ատակ ըլլայի զայն խաբելու, կը խաբէի ու կը մնայի։

Մ.— Դուն պիտի չազատիս մարդկային ճակատագրէն։ Ցարդ ոչ ոք ազատած է անկէ։

Է.— Իրաւունք ունիս։ Ոչ ոք ազատած է անկէ։ Ամէն ոք ենթարկուած է նիւթի յաւիտենական հոլովման անհաւոր ձեւափոխումին։ Մահը զտիչ հուրն է, որմէ նոր կեանք ու նոր ձեւ երեւան կու գայ։ Եւ սակայն, մարդիկ որքան ջերմօրէն կը սիրեն կարճատեւ, անփառունակ եւ ապերջանիկ կեանքը, որ լեցուն է ցաւերով, խոչընդոտներով ու վիշտերով։ Ի՞նչպէս կը պաշտպանուին ամէն մէկ վտանգէ։ Եւ ո՛րքան կը վախնան մահէն։

Մ.— Յուսախաբութիւն ու աղօթք,— ամէն ինչ ընդունայն է, երբ ժամանակը նախանշանը կու տայ ու ժամը կը մերձենայ։ Չկայ հարստութիւն մը որուն չտիրանայի, եթէ վաճառքի դնէի ինքզինքս։ Բայց, մահը հարստութեան չի ծառայեր։ Որքան մարդիկ կան, որ յանդգնօրէն եւ հերոսաբար կը մեռնին։

Է.— Աշխարհի մէջ ա՞յդքան քիչ հերոսութիւն կայ, որ մեռնողները պէտք է նկատի ունենալ։

Մ.— Կեանքի հերոսութիւնը կը տարբերի մահուան հերոսութենէն։ Ան՝ կեանքին մէջ՝ պայքար կը նշանակէ, իսկ մահուան մէջ՝ միայն համակերպութիւն։

Է.— Ինչպէս՝ խորտակում։ Որովհետեւ դուն պէտք է յաջողիս։ Դուն անպարտելի ես։ Դուն եկար ու ես քեզ չհրաւիրեցի, բայց եւ կը խոնարհիմ քու առջեւ։ Քանի մը րոպէ վերջ՝ դուն պիտի կատարես քու պարտականութիւնդ, իսկ աշխարհը պիտի կորսնցնէ՞ բան մը։

Մ.— Ոչ։ Այն ինչ որ դուն ընդունակ էիր անոր տալու, տուիր։ Դուն պիտի մեկնիս նման տիրակալի մը, որպէս Աստուած մը, հանդարտ, լուռ, վսեմ։ Այսպէս կը մեռնին բոլոր անոնք, որ ոչ թէ իրենց համար միայն են ապրած, այլ եւ ուրիշներու։ Քու մահդ պիտի հաղորդեն ամբողջ աշխարհի եկեղեցիներուն կոչնակները։

Է.— Ատիկա չի շահագրգռեր զիս։ Այլեւս ոչինչ կը շահագրգռէ զիս, երբ պէտք է թողում իմ աշխատասենեակս։ Ինչքան դառն տարակուսանքներ ու որքան կարեւոր րոպէներ եմ ապրեր հոն։

Ես պայքարեցայ նիւթին դէմ՝ իր թաքուն խորհուրդներով։ Գործեցի հրաշքներ որոնք գաղտնի մնացած էին, ու հրճուեցայ ամէն մէկ յաջողութենէն։ Այս էր աշխարհը։ Այս չորս պատերը, որոնց միջեւ փնտռեցի ու գտայ՝ կեանք, գեղեցկութիւն եւ ուժ։

Մ.— Գոհար եւ փառք։

Է.— Գտայ, բայց չփնտռեցի։ Ես ոչ հարստութիւն ցանկացի եւ ոչ ալ փառք։ Ես ուզեցի աշխատիլ ու միայն աշխատիլ։ Մանկութեանս՝ յաճախ հացի միջուկն իսկ չէի գտներ՝ ուտելու համար. թիապարտէ մը աւելի դէժ ապրեցայ եւ սակայն հարստութիւն չցանկացի։ Տեսայ թէ մարդիկ կ'աշխատին։ Տեսայ թէ ինչպէս անոնք, իրենց անձը ապահովելու համար, կը տրամադրեն իրենց ուժը, յաճախ ալ՝ իրենց կեանքը ու այն ատեն տեսայ նաեւ այն ճամբան որ իմ առջեւս էր եւ որմէ պիտի ընթանայի։

Օգնել մարդկութեան։ Օգտակար ըլլալ անոր։ Գիտնալ թէ իմ ու աշխատաւորներուս ձեռքերը թանկ են աշխարհի համար,— ի՛նչ երջանկութիւն էր այդ։ Ոչ մէկ բան կրնայ փոխարինել աշխատանքէն, փորձերէն եւ արդիւնքներէն իմ զգացած երջանկութիւնս։

Մ.— Այո, քու կեանքդ հարուստ էր եւ արդիւնաբեր։ Ան հարուստ էր՝ թէեւ չէր պատկաներ քեզի։ Ան արդիւնաբեր էր ուրիշներուն համար։ Այժմ քու տունէդ թելեր կ'երկարին աշխարհի ամէն կողմերը՝ ուր անձկութեամբ պիտի սպասեն մինչեւ որ...

Է.— Մինչե՞ւ որ...

Մ.— Մինչեւ որ վերջանայ մեր գիշերային երկխօսութիւնը։ Միայն այն ատեն մարդիկ պիտի հասկնան թէ դուն մահկանացու էիր իրենց նման. ու այն ատեն թելերն պիտի դադրին հաւաստել Մէնթ Հանրապարտէզի կախարդին գերբնականութեան։ Վերջ պիտի գտնէ 20րդ դարու կախարդանքը, որ մարդոց ուրիշ կեանք տուաւ, թմրեցուց ու թեթեւ սարսափեցուց զանոնք։ Դուն մահուան միջոցով կրկին մարդ պիտի դառնաս, իսկ ես ապագօրէն պիտի չնչեմ։

Է.— Քեզի համար ա՞յդքան պարտադիր է՝ ազազուն եւ յոգնաբեկ ծերունի մը տանիլը։

Մ.— Ոչ։ Բայց, ի վերջոյ պիտի դադրիմ վախնալէ։

Է.— Ի՞նչ բանէ։ Մահը ի՞նչ կրնայ վախնալ։ Ինք որ աշխարհի միակ տիրակալն է։ Միակն ու անմահը։

Մ.— Քեզմէ։

Է.— Կը հեգնե՞ս զիս։

Մ.— Այո, ես վախցայ քեզմէ։ Միայն քեզմէ։ Լսէ, եկայ Ֆա... քով, ու ծիծաղեցայ՝ անմահութեան մասին անոր ահաւոր ցանկութեան վրայ, միջնադարեան տարրաբաններուն շունչը ես կտրեցի ճիշդ այն րոպէին երբ անոնք կեանքի համար յաւիտենական ըմպելի կը պատրաստէին. անվախ մարեցի Նափոլէոնի կեանքը, ու բեք չվախցայ՝ երբ պարտականութիւնս կատարելու եկայ։ Միայն այսօր, քովդ գալէ առաջ, վարանեցայ ու երկարօրէն կանգ առի դրանդ առջեւ։

Է.— Ես չեմ ուզեր պայքարիլ քեզի հետ։

Մ.— Այս րոպէին թերեւս չես ուզեր։ Եւ սակայն, ես վախցայ քեզմէ։ Սարսափած՝ կը սպասէի այն նախանշանին զոր որպէս հրաման պիտի տար ժամանակը՝ քու քովդ գալու համար։ Դիտեցի քու բոլոր ըրածներդ։ Տեսայ ու դուն արեւ ստեղծեցիր։ Սարսափով հասկցայ, խորհեցայ որ քու կախարդական արուեստդ ձեռք պիտի զարնէ ն'ւ ինծի, ու դուն մար... ոց պիտի վերադարձնես յաւիտենա... կան երիտասարդութիւնը։ Աշխատա... նոցիդ մէկ անկիւնը պիտի գարձնե... քօնտաքը, ու մարդկութեան մօտ ... ունեցած փառքս պիտի ոչնչացնես։

Է.— Ցաւալի՛ վախմութիւն։ Դուն եւս որ եւ է պատրանք ունեցա՞ծ ես հաւատալով որ եւ է հրաշքի։

Մ.— Ո՛չ։ Դուն կրնայիր ընել այդ բանը, գիտե՛մ։ Սկիզբը դուն ըրիր։ Տեղեակ չէիր, բայց զիս վիրաւորե... ցիր։ Զիս ինչի՞ պիտի վերածէիր, թէ ցանկայիր պայքարիլ ինծի հետ։

Է.— Ես ի՞նչ եմ ըրած քեզի։ Ոչի...

գրական շրջանի քննական պատմու-թիւնը գործիս շարունակութիւնը:

Գրքին հրատարակուած մասը կ'ընդգրկէ Հայաստանի պատմութիւ-նը 3000էն մինչեւ 1000 թուականը Քրիստոսէ առաջ:

Գրքին երկրորդ մասը, որու վրայ կ'աշխատիմ ներկայիս, պիտի ընդգր-կէ 1000 թուականէն մինչեւ 6րդ դար Քրիստոսէ առաջ,— այսինքն Ուրար-տուներու պատմութիւնը: Այս գրքով կը լրացնեմ սեպագրական շրջանի պատմութիւնը:

Այնուհետեւ նպատակ ունիմ խմբա-գրելու բուն Արմէններու պատմու-թիւնը, այսինքն հայ տարրին տիրա-պետութեան պատմութիւնը Արմե-նիոյ կամ Հայաստանի մէջ: Գիրքը պիտի ընդգրկէ 6րդ դարէն (Քրիստո-սէ առաջ) մինչեւ 3րդ դար (Քրիս-տոսէ վերջ):

Պատրաստած եմ եւ հրատարակու-թեան համար յանձնած Մշակոյթի պատմութեան հիմնարկութեան Առև-տրական եւ ռազմական ճանապարհնե-րը հին Հայաստանում աշխատու-թիւնս: Այս բոլորէն զատ, կը ղեկա-վարեմ Մշակոյթի պատմութեան հիմնարկութեան քրտագիտական մա-սը: Իմ երկրորդ աշխատանքս է քր-տագիտութիւնը: Արդէն պատրաստած եմ հրատարակութեան համար քրտա-կան ժողովրդական բանահիւսութեան հաւաքածոն:

Քրտական լեզուն բաւական հա-րուստ է իր բարբառներով: Քրտա-կան լեզուի հարստութիւնը կարելի է հաստատել նաեւ այն նմոյշներով, ո-րոնք հասեր են մեզի: Օրինակ, 12րդ դարէն ծանօթ են քիւրտ հեղինակ Շէյխ Ահմէտ Մալլահի Ջէզիրի Դի-ւանները երգերը: Այս երգերը գրուած են արաբական տառերով, մենք վերա-ծեցինք լատինականի: 16րդ դարէն ծանօթ է Ահմէտ Խանի Մամոզին գոր-ծը, գրուած դարձեալ արաբական տառերով, լատինականի վերածուած մեր կողմէ: Կան նաեւ ուրիշ հեղի-նակներու գործեր, որոնք հաւաքած ենք եւ զետեղած մեր ժողովածուին մէջ: Այդ ստեղծագործութիւնները զուրկ չեն գեղարուեստական արժա-նիքէ: Իմ օգնականիս Հաջիէ Ջնդիի հետ երեք ամիս է արդէն աւարտած ենք քրտական լեզուի քերականու-թեան գիրքը, որուն հրատարակու-թիւնը կը ձգձգուի Պետհրատի կող-մէ:

Հաւաքելով քիւրտ ժողովուրդին բերնէն իր Ֆոլքլորը, մենք կրնանք հիմ առնել կորմանջի բարբառը եւ տալ քիւրտ ժողովուրդին մշակութա-յին այնպիսի լեզու մը, որ հասկնալի ըլլայ բոլոր Քիւրտերուն:

Այս բոլորին մասին զեկոյց մը տը-ւած եմ քրտագիտական համաժողո-վին, որ գումարուեցաւ վերջերս Ե-րեւանի մէջ:

«ԸՆՁԵՆԱՒՈՐ»Ի ՄԱՍԻՆ

Վրացի գրող Շոթա Ռուսթավէլիի այս գործին մասին խօսուած է Յա-ռաջի մէջ:

Ընձենաւորէն մինչեւ այժմ հայե-րէնի թարգմանուած էին միայն հա-տընտիր էջեր, վերջերս Գ. Մուրատ-եան հայերէնի թարգմանեց ամբող-ջական գործը, կցելով նաեւ ուսում-նասիրութիւն մը: Այս առթիւ կ'ու-զէ «նոր ստուգաբանութեամբ» գր-քին տալ Վագրենաւոր անունը,— ին-չո՞ւ: Ռուսթավէլիի այս գործին մա-սին երբ ֆրանսական գրականութեան մէջ յիշատակութիւն կ'ըլլայ, կը գր-ուի Peau de léopard եւ ոչ թէ de tigre, արդեօք վրացերէնի մէջ բառը վագ-րի՞ մորթ կը նշանակէր եւ առաջին թարգմանիչները սխալած էին «վագ-րի մորթ»ի տեղ գրելով «ընձառիւ-ծի մորթ»: Թող որ այս անունը այ-լաբանական ձեւով ընտրուած խորա-գիր մըն է:

Հարցը այս չէ, սակայն: Բանա-սէրներու մէջ երկար բանակռիւի նիւթ է դարձած այն հարցը թէ ո՞ր շրջանի գործ է Ընձենաւորը եւ ուր-կէ՞ց առնուած է նիւթը: Փրոֆ. Մառ եւ Ռուսթավէլիի գործին մասնագէտ Ինգորաշա կը կարծէին թէ արեւել-եան հէքեաթային բանաստեղծու-թիւն մըն է այդ: Ուրիշներ կը դնէին Թամար թագուհիին դարաշրջանին մէջ, եւ կ'աւելցնէին թէ նոյն իսկ Ռուսթավէլին սիրահարն էր Թամար թագուհիին: Ոմանք ալ կը պնդէին թէ Ռուսթավէլին ԺԳ. դարու վերջի գը-րող է եւ Թամարն ալ այդ դարուն մէջ ապրող Թամար Ցրիէրն է: Զար-մանալին այն է որ ամբողջ բանաս-տեղծութեան մէջ չկայ կովկասեան ազգագրական որ եւ է փաստ, ոչ ալ աշխարհագրական որ եւ է անուն: Բա-նաստեղծութեան մէջ չկայ նաեւ քը-րիստոնէական շունչ: Ընդհակառակն այդ գործին մէջ կը ծաղրուի կրօնքը:

Ռուսթավէլիի այս գործին թարգ-մանիչը, Գ. Մուրատեան կը կարծէ լուծել այս հարցը,— ճշդած Ընձե-նաւորի ծագումը, բոլոր գործող ան-ձերու անուններով, նկարագիրով, կեանքով, զարդ ու զարդարանքով: Մուրատեան Ընձենաւորի պատմա-կան ողնաշարը կը գտնէ Ասուրբանի-պալի եւ Թէլ – էլ – Ամառնայի գը-րութեանց մէջ, ուր գործող անձերը կը կազմեն բնութեան ուժերը: Պոէ-ման հիւսուած է նախապատմական եօթնամեայ երաշտի եւ այդ աղէտին յաջորդող սովին ու կոտորածին շուրջ:

Մուրատեան իր այս տեսակէտը վերջերս պարզեց երկու դասախօսու-թեամբ Թիֆլիզի արուեստի պալա-տին մէջ, վրացի բանասէրներու եւ փրոֆէսէօրներու առջեւ: Ժողովրդա-կան բանահիւսութեան փրոֆէսէօր Կոտեաշվիլի եւ հանգուցեալ փրոֆ. Խունդաձէ գնահատեցին Մուրատեա-նի ուսումնասիրութիւնը եւ յայտա-րարեցին հարցը վերջնապէս պարզը-ւած: Վերջին դասախօսութեան առ-թիւ, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլին, Թիֆլիզի վրացական մամուլը գովես-տով կը խօսի Մուրատեանի աշխա-տութեան մասին եւ փափաք կը յայտ-նէ, որ շուտով հրատարակութեան տայ:

Մուրատեան իր ուսումնասիրու-թիւնը պատրաստած է արդէն երեք լեզուներով,— հայերէն, վրացերէն եւ ռուսերէն: Շուտով կը յանձնուի հրատարակութեան:

Մուրատեանի ուսումնասիրու-թենէն կարելի է եզրակացնել, որ Ռուսթավէլի ապրած է Դաւիթ Շինո-ղի ժամանակ, 11րդ դարու վերջերը եւ 12րդ դարու սկիզբը:

ՃԱՏՐԱԿ ԵՒ.. ԱՐՈՒԵՍՏ

Ճատրակը հին խաղ մըն է, որով տարուած են նոյն իսկ գիտնականներ, փիլիսոփաներ եւ արուեստագէտներ: Այսպէս, իրենց ազատ ժամերուն, ճատրակ կը խաղային Տիւրրօ, Ժ.Ժ. Ռուսօ, Թուրկէնիեւ, Չերնիշեւսկի, Թոլսթոյ, Կարլ Մարքս, Էնգէլս, Լէ-նին:

Ճատրակի մասին յիշատակութիւն-ներ ունին Շէյքսփիր, Կէօթէ: Ըստ Կէօթէի, ճատրակը «մարդկային մտ-քի մէկ անկիւնաքարն է»: Այս խո-րունկ խաղը, որ այնքան կը զրաղե-ցնէ միտքերը, ծնունդ առնելով արե-ւելքի մէջ, նիւթ դարձած է հիացու-մի եւ երգի: Այսպէս է որ Ֆերդուսի պարսիկ մեծ բանաստեղծը քերթուած մը նուիրած է ճատրակին: Այդ քեր-թուածէն հատուած մը ահա.—

Իմաստունը կազմակերպեց մարտի
դաշտը, եւ ահա
Ռազմադաշտի միջին տեղը արքային
է տալիս նա:
Աջեւահեակ դասաւորեց իր զօրքերը
հրաթեւ,
Հետեւազօրը կանգնած է արագընթաց
ու թեթեւ:
Իսկ Շահի հետ ուսուցիչն է կանգնել
այնտեղ կողք–կողքի,
Ծանրածանր մարտերի մէջ հրամա –
նատար փաշայի,
Երկու կողմից՝ աջ ու ձախից՝ երկու
փիղեր մարտական,
Երկնապատեւ պատերազմի զրկանքնե-
րից անսասան:
Ահա հզօր փիղերի մօտ նոյն շարքէ –
րում յաղթական
Ձիեր հեծած նայում են արդ երկու
մարտիկ առնական:
Իսկ աջ կողմից, նաեւ ձախից, ծայ–
րամասում երկու Ռուխ
Տեղ են գրաւել ահ ու սարսափ, մահ
թշնամեաց տարածող:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԱՍԻՆ

Les Artistes d'Aujourd'hui գեղար-ուեստական ամսաթերթը իր յուլիսի թիւին մէջ հետեւեալ կը գրէ Պար-թեւեանի վերջին նուագահանդէսին առթիւ.

— «Հայ երգահան Արայ Պարթեւ-եան, որու մասին ուրիշ առթիւ խօ-սած ենք, յունիս 16ին գեղեցիկ նը-ւագահանդէս մը տուաւ Կավոյի սը-րահին մէջ, լարական նուագախում-բով:

Ճաշակաւոր յայտագիր մը, որ կը պարունակէր Մոցարթի, Վիվալտիի, Ռոյնէքի կտորները, ինչպէս եւ Շու-պէրթի գեղեցիկ ռոմանսներէն մէկ քանին, երգուած Ռիշար Ցիմմէրմանի կողմէ:

Լսեցինք յետոյ երկու կտոր հեղի-նակէն, իբր առաջին ունկնդրութիւն, — Իրիկնամուտ, բանաստեղծական կտոր մը, լայն եւ գրաւիչ դաշնա-ւորումով, որոնք ցոյց կուտան խղ-ճամիտ եւ թէքնիք ուսումնասիրու-թեան լաւագոյն հաւասարքը, համե-մատօրէն հազուագիւտ առաւելու-թիւններ ներկայ երաժշտական յեղա-շրջման մէջ:

Ցայգաթիթեռներու պարը, որ կրկնութեան արժանացաւ, ցոյց կուտայ նուագախմբագրութեան մեծ թէքնիք, ուր ջութակները վճիտ կեր-պով կրնան թարգմանել թեւաւոր մի-ջատներուն թռիչքը, կտոր մը որ հեղինակին կողմէ զուարճութեան մը ձեւով յօրինուած ըլլալ կը թուի:

Երկրորդ բաժնին մէջ տրուեցաւ Պախի concertoն, նուագուած Օր. Ղա-զարոսեանի կողմէ: Ցետոյ լսեցինք Վերափոխման շարական մը, կրօնա-կան ներշնչմամբ, ինչպէս եւ ալէլու-իա մը՝ համեմատաբար աւելի սա-հուն :Variation sur deux chants populaires arméniens անունով կտոր մը ճարտա-րօրէն ընդլայնուած:

Մասնաւորաբար յիշատակենք ջու-թակի համար գրուած եւ Լիւսիէն Բուաթրօքէի կողմէ նուագուած եր-կու կտոր, Եղերերգ եւ Հովը, զորեղ կերպով պատկերալից, զոր հասա-րակութիւնը խանդավառօրէն կրկին անգամ պահանջեց, ինչպէս եւ իրՄա-նողի երգը:

Ուրիշ առթիւ մատնանշած ենք հոս իր ղեկավարելու կարողութեան եւ գովելի ճշտութեան մասին, գնահա-տելի մանաւանդ իր ժուժկալ եւ պար-զութեամբ տիրապետող ձիրքերը: Այս գեղեցիկ նուագահանդէսը մեզի յոյս կուտայ թէ մօտաւոր ապագայի մէջ, սինֆոնիք մեծ գործերու արտադրու-թեամբ՝ ան պիտի արժանանայ մեծ համբաւի մը»:

Թերթը խօսելով նաեւ Օր. Ղա-զարոսեանի մասին կը շարունակէ.

— «Գեղեցիկ մեքենականութեամբ մը այս դաշնակահարուհին նուագեց Պախի concertoն: Ճարտար խաղար-կութեան մը կը միացնէ նաեւ տպա-ւորիչ եւ երաժշտականօրէն վստահ հասկացողութեան մը ապացոյցը: Պարթեւեանի Իրիկնամուտին մէջ ալ իր դաշնակի բաժինը կատարեց շատ մտացի եւ զուսպ(?)... գունաւորեալ ձեւով:

Անկեղծօրէն շնորհաւորենք Լազար Լէվիի այս փայլուն աշակերտուհին»:

Խօսելով քիչ մըն ալ երգիչ Ցիմմէր-մանի մասին, կ'եզրակացնէ.

— «Շուպէրթի մեղեդիներուն մէջ ան ի յայտ բերաւ շատ մեծ ճաշակ եւ հասկացողութիւն: Արդարեւ ո՞վ կը-նայ լաւագոյնս արտայայտել Աւս-տրիացի այս հեղինակին գործերը՝ քան Վիէննացի, նոյն խմորին պատ-կանող երգիչ մը: Ներկաներու խան-դավառութեան վրայ Ցիմմէրման ըս-տիպուեցաւ յայտագրէն դուրս կը-տոր մըն ալ երգել»:

գիտեմ, ոչինչ...

Մ.— (Արագօրէն) Դուն ինձմէ յա-փշտակեցիր մարդուն ձայնը: Այն ինչ որ միշտ ինծ հետ կը տանէի, առիր զայն ու անմահացուցիր: Ես այլ եւս տէրը չեմ ամբողջ մարդուն: Իր ձայ-նը, կախարդուած մեղրամոմէ բոլո-րակի վրայ, յաւիտենապէս պիտի ապրի: Ի՞նչ բան կը պակսէր քեզի:

Է.— Կարելի՞ էր միթէ: Ես միայն կեանքի մասին մտածած եմ: Կարելի՞ էր չլթայել եւ քեզ: Սպասէ րոպէ մը, պիտի մտածեմ: Աշխատանոց պիտի երթամ: Պիտի փորձեմ: Ա՛հ, այո, ես երբեք չէի մտածած քեզի յաղթելու մասին...:

Մ.— Մի՛ եկեր: Շատ ուշ է այլ եւս: Երջանիկ եմ որ շատ ուշ է: Դուն այլ եւս ոչինչ պիտի ըլլաս: Կանգնած եմ վերեւդ ու ձեռքի շարժումով մը պի-տի մարեմ կեանքդ: Որքա՜ն երջա-նիկ եմ, որ յաղթեցի այս անգամ: Մահը յաղթեց Էտիսոնի: Ի՛նչ յաղ-թանակ: Կը վախնայի, բայց, այլ եւս չեմ վախնար: Եկայ ճիշդ ատենին: Դուն խոնջած ես ու հեռու ես աշխա-տանոցէդ. դուն իմ իշխանութեանս տակ ես:

Է.— Պիտի երթամ:

Մ.— Մի՛ եկեր:

Է.— Մարդկութիւնը թերեւս մէկ հատիկ գործ եւս կը սպասէ ինձմէ: Ազատ ձգէ զիս:

Մ.— Ո՛չ: Հիմա շատ ուշ է այլեւս: Ես կը դողայի սարսափէս թէ դուն աւելի առաջ մտածեր ես իմ մասիս: Հիմա վերստին ուժեղ եմ: Բաւական է որքան ապրեցար:

Է.— Սպասէ... րոպէ մըն ալ...

Մ.— (Ցած) Մեծագոյն գործը կա-տարուած է: Հէ՛յ, դո՛ւք, կրնաք սը-նարին մօտենալ: Մահը յաղթեց Է-տիսոնի: Բայց ձեզմէ միայն ա՛ն կը-նար պարտութեան մատնել մահը:

Բժիշկը.— Ան մեռաւ: Գնաց՝ հան-դարտ ու անաղմուկ:

Ձայն մը.— Էտիսոնը մեռա՛ծ: Սարսափելի՛ բան...

Ուրիշ ձայն մը.— Ա՛խ, անդարձօ-րէն մեկնեցաւ,ան մեռած է, մեռա՛ծ:

Ձայն մը.— Կարծես կը ննջէ: Զի՞ քնանար արդեօք: Տոքթէօր, լաւ նա-յէ, քնացած չըլլա՞յ:

Բժիշկը.— Ո՛չ, մեռած է: Բայց ան մեռաւ հանդարտօրէն. չպայքարեցաւ մահուան հետ, ու այդ է պատճառը որ քնացածի երեւոյթ ունի:

Ուրիշ ձայն մը.—Ինչո՞ւ մեկնեցաւ, ինչո՞ւ մեկնեցաւ:

ՄԱՀ.— Մի՛ լաք, միամիտներ: Դուք անոր պիտի հանդիպիք ամէն մէկ քայլափոխի: Աշխարհի բոլոր ճամբաներուն վրայ, ուր ալ պիտի կոխէք, պիտի տեսնէք զայն: Ամէն, ամէն տեղ է Էտիսոնը: Անոր նման ոչ մէկ մարդ այսպէս անմահ է եղած: Երբե՛ք: Անիկա բոյսը է՛ս եմ, Մա-հը: Որքան թշուառօրէն ու որքան անփառունակ յաղթանակեցի ես: Եթէ կ'ուզէք լացէք անոր անկենդան մարմ-նին վրայ՝ եթէ ձեզի հետ է մնացած իր հոգին: Կը լսէ՞ք գործիքներու թա-փահարումը: Կը լսէ՞ք ձայնալարը: Էտիսոնը կը խօսի՛: Մի՛ լաք: Այս մարդը մեռած չէ՛:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ԾՐԱԳՐԻ ԵՒ ՏՈՔԹ. Լ. ՏԱՂԼԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»» • • «««

(18րդ ՆԻՍՏ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

Դատաւոր Քորրիկըն թերեւս այս բախումներուն իբր արդիւնք փութա-ցուց տալ դադար մը: Երդուեալները դուրս ելան: Իսկ Պէնթըն, Շերիտըն, օգնական Քէյն, Արմէն Մեղրունի, Սեդ. Բախտիկեան եւ ցրուէն հրաւիր-ուած Տոքթ. Լեւոն Տաղլեան պահ մը խորհրդակցեցան պաշտպան կողմի սեղանին առջեւ, որուն մէկ մասին շուրջը բոլորուած կը նստին ամբաս-տանեալ ինը ընկերները: Բացայայ-տօրէն խորհրդակցութիւնը տեղի կ'ու-նենար դատախազ Քամինսկիի մու-ծած եւ Հ. Յ. Դ. վերագրուած «ծը-րագիր»ի շուրջ: Երբ ժամը 10.40 հա-սաւ, դատաւորը ներս եկաւ եւ երդ-ուեալները դրսէն հրաւիրուեցան ի-րենց տեղերը: Տոքթ. Լ. Տաղլեան Պ. Պէնթընի թելադրութեամբ եկաւ դուրս, որպէսզի իբր վկայ յետոյ գը-րաւէ աթոռը:

Երբ ատեանը սատացաւ իր օրինա-կան ձեւը, Պ. Շերիտըն յայտնեց թէ Պ. Քամինսկի իբր փաստաթուղթ ներ-մուծել ուզած է Հ. Յ. Դ. վերագր-ուած ծրագիրը, որ կողք չունի, թը-ւական չունի եւ հետեւաբար չի կր-նար վաւերական նկատել:

Պ. Քամինսկի հարցաքննելով ընկ. Բախտիկեանը առաջարկեց կարդալ անկողք ծրագրին առաջին վերնագի-րը եւ պարբերութիւն մը: Ընկեր վո-կան կարդաց եւ թարգմանեց առա-ջին պարբերութիւնը, ապա աւելցուց.

— Իմ Ամերիկա գտնուած ամ-բողջ ժամանակիս ընթացքին ես եր-բեք տեսած չեմ այսպիսի ծրագիր-կանոնագիր մը:

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ Հ. Յ. Դ. ԾՐԱԳՐԻ ՆԵՐԱԾԱԿԱՆԻՆ

Հակառակ Պ. Շերիտընի կրկնակի առարկութեանց, որոնց համաձայն չգտնուեցաւ դատաւոր Քորրիկըն, դատախազ Պ. Քամինսկի երդուեալ-ներուն դառնալով սկսաւ կարդալ են-թադրօրէն 1925ին ժընեւ տպագր-ուած Հ. Յ. Դ. ծրագրի ներածական մասին անգլիերէն թարգմանութիւ-նը, որուն մէկ օրինակը ի ձեռին ու-նէր Պ. Շերիտըն եւ կը հետեւէր ըն-թերցանութեան, երբեմն ընելով կա-րեւոր ուղղումներ, ինչպէս էվոլուշըն (յեղաշրջում) բառը, զոր անշուշտ սխալմամբ րէվոլիուշըն կարդաց դա-տախազը եւ սակայն կարեւոր էր խո-կոյն ուղղել:

Պ. Քամինսկի երկու էջ կարդալէ ետք յոգնեցաւ եւ հրաւիրեց Պ. Քո-հէնը շարունակել ընթերցումը: Այս վերջինն ալ պահ մը ետք յոգնելով տուաւ Պ. Քամինսկիի, շարունակելու ընթերցումը: Դատաւորը անմիջապէս բացագանչեց. «Եւ ենթադրօրէն ա-տիկա Դաշնակներու ծրագիրն է (ֆօնըթիքուշըն)»: Արդէն ընթերցու-մի միջոցին Պ. Քամինսկի անդրա-դարձած էր իր սխալին եւ կ'ուզէր դադրեցնել ընթերցումը, բայց Պ. Շե-րիտըն նկատեց.«Քանի որ դուն սկսար հիմա շարունակէ եւ վերջացուր»: Բայց դատաւոր Քորիկընի յիշեալ նը-կատողութեան ի լուր, խկոյն ոտքի կանգնեցաւ եւ բսաւ. «Տէր դատաւոր, ձեր այդ նկատողութիւնը Հ. Յ. Դ. ծրագրի մասին նախապաշարում կ'ա-ռաջացնէ, արդէն ես կանխաւ եւ ըն-թերցումի միջոցին ըսի թէ ատիկա նախաբան մըն է եւ ոչ ծրագիր (ֆօնըթիքուշըն), հիմա կ'առարկեմ ձեր դիմային արտայայտութեանց եւ ը-րած նկատողութեան դէմ: Ես ունիմ ծրագիր – կանոնագիր մը, զոր կրնայ կարդալ Պ. դատախազը եթէ այս Ա-տեանը ուզէ»:

Եւ շարունակեց դատախազը իր ըն-թերցումը, մինչեւ որ աւարտեցաւ: Ընթերցումի ատեն ճիւղին ուշի ու-շով կ'ունկնդրէր իւրաքանչիւր պար-բերութեանը, թէպէտ այդ միջոցին դատաւոր Քորիկըն քանիցս իր առջեւ բացաւ Տիը Նիւ Եորք Լօ Ճըրնըլը:

Դատաւոր.— Ատիկա աւելի փլաթ-ֆորմ է:

Շերիտըն.— Ես ծրագիրը կը ներ-կայացնեմ:

Ժամը ճիշդ 11.30 էր երբ աւարտե-ցաւ ընթերցումը:

Քամինսկի.— Ասիկա Դաշնակ կու-սակցութեան ընկերվարական յայ-տարարութիւնն է:

Շերիտըն.— Շիտակ չէ քննադա-տել այդ ծրագիրը որ կազմուած է օտար երկրի մը մէջ: Հոն ալ կրնան մեր երկրի մէջ կազմուած ծրագիր-ներն առնել եւ քննադատել: Ես ունիմ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի ծրագիր – կա-նոնագիրը:

Այս վիճաբանութեանց ընթացքին ընկեր Բախտիկեան աթոռին վրայ նստած կը լսէր կողմերու նկատո-ղութիւնները: Պ. Քամինսկի դառնա-լով անոր:

— Հիմա ձեր իսկ ներկայացուցած կանոնագրին մէջ հատուած մը կայ ուր կ'ըսէ թէ վերին մարմնի պատ-կանող անհատ մը չի կրնար պատ-ժուիլ ստորադաս մարմնի մը կողմէ, կրնա՞ս բացատրել ատոր նշանակու-թիւնը:

= Կը նշանակէ թէ ով որ վերին մարմնի մը կ'անդամակցի, չի կրնար պատժուիլ վարի մարմնի մը կողմէ:

Պ. Քամինսկի լրիւ գոհացում չս-տացաւ այս պատասխանէն եւ քա-նիցս կրկնեց զայն այլազան ձեւերով:

— Դաշնակցութեան նպատակը չէ՞ Հայաստանը փրկել սովետ բէժիմէն:

= Ճիշդ այդպէս:

— Կեդր. Կոմիտէն հրահանգ չի՞ ստանար Փարիզի Կեդրոնէն:

= Այո:

— Ձեր կանոնագրին մէջ խօսք կայ շրջաբերականներու մասին, այդ շր-ջաբերականները կոմիտէներու ղրկը-ւելէ ետք պէ՞տք է ջնջուին թէ ոչ, ղրկուին:

= Ետ կը ղրկուին Կ.Կ.ին:

— Եւ դուն կ'ըսե՞ս թէ Դաշնակ-ցութիւնը գաղտնի կազմակերպու-թիւն չէ:

= Ես տակաւին կը պնդեմ թէ Դաշնակցութիւնը գաղտնի կազմա-կերպութիւն չէ Ամերիկայի մէջ:

— Կեդր. Կոմիտէն կը ներկայա-ցնէ՞ Ամերիկայի բոլոր կոմիտէներու գործադիր իշխանութիւնը (կը կար-դայ կանոնագրէն հատուած մը):

= Այո:

— Հոս «գաղտնիք»ի մասին խօսք կայ, մինչ դուն կ'ըսես թէ Դաշնակ-ցութիւնը գաղտնի կազմակերպու-թիւն չէ եւ ա՞յդ է քու պատասխանդ:

= Այո:

— Էյլէկեանի հետ կապ կը պա-հէ՞ր քարտուղար եղած ատենդ:

= Ես քարտուղար էի 1920—22 թը-ւականին:

— Օ՛, օ՛, 1920–22ին...

Վկայի աթոռին քով կանչուեցաւ պաշտօնական թարգման Պ. Թէքաթ-լեան, որուն յանձնուելով Պ. Շերի-տընի կողմէ մուծուած ծրագիրը, խնդրուեցաւ իրմէ որ անգլիերէնի թարգմանէ զայն: Պ. Թէքաթլեան ծրագիր բառը թարգմանեց փրօկրամ, մինչ պաշտպան կողմի թարգմանու-թեան մէջ ֆօնըթիքուշըն էնտ էյմս ներկայացուած էր:

Ապա Պ. Շերիտըն ընկ. Բախտիկ-եանի կարգ մը հարցումներ ըրաւ ծը-րագիր – կանոնագրի մասին եւ վեր-ջացուց սա հարցումով.

— Դուն Դաշնակ ես եւ Պ. Քամինս-կիի մուծած ծրագիրը տեսա՞ծ ես երբեք:

= 26 տարիէ ի վեր Դաշնակ եմ, 23 տարի ալ կը գտնուիմ Ամերիկա, բայց այդպիսի ծրագիր երբեք տե-սած չեմ:

Հոս աւարտեցաւ վկային քննութիւ-նը եւ իջաւ աթոռէն: Դատաւոր, դա-տախազ եւ պաշտպան կողմը խօսք ու-նեցան վաւերական ծրագիր – կանո-նագրի պաշտօնական թարգմանու-թեան մասին: Ընկ. Արմէն Մեղրունի բսաւ դատաւորին թէ «հայերէն ծը-րագիր բառը լայն իմաստով կը նշա-նակէ անգլիերէն ֆօնըթիքուշըն»:

Կարճ դադար մը:

ԸՆԿ. ՏՈՔԹ. ԼԵՒՈՆ ՏԱՂԼԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամը կէսօր, 12.08 էր, երբ վկայի աթոռը կանչուեցաւ ընկ. Տոքթ. Լե-ւոն Տաղլեան, որ յատկապէս եկած էր Պոսթընէն: Պ. Շերիտընի հար-ցումներուն տուաւ հետեւեալ պա-տասխանները:

— Դուն բժի՞շկ ես:

= Ատամնաբոյժ եմ:

— Քանի՞ տարեկան ես:

= 40 տարեկան:

— Հարվըրտի մէջ ուսուցի՞չ ես (ինսթրըքթըր): = Այո:

— Ո՞ւր աւարտած ես ատամնաբու-ժական ուսումդ:

= Հարվըրտ համալսարանը:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր ուսուցիչ ես Հարվըրտի մէջ:

= Աւելի քան 4 տարիէ ի վեր:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր ատենա-պետ ես Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի: = Մէկ տարի:

— Քանի՞ տարի է Ամերիկա ես:

= 13 տարի:

— Հայերէն ծրագիր բառը անգլիե-րէն ֆօնըթիքուշըն բառին համար – մէ՞ք է:

= Չեմ գիտեր անգլիերէն ճիշդ բառ մը որ համապատասխանէ հայերէն ծրագիր բառին, որ կը նշանակէ փը-լաթֆորմ (նուագագոյն պահանջներ), ներածութիւն եւ նպատակ միասին:

— Ծրագրէն զատ դուք ունի՞ք ու-րիշ կանոնագրութիւն մը:

= Այո, ունինք մեր կանոնագիրը (պայ լօս):

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Դաշնակ ես:

= 24 տարիէ ի վեր:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Ամերիկա եմ ըսիր: = 23 տարի:

— Այս ամբողջ ժամանակամիջոցին Դաշնակցութեան մէջ տեռօր լսած կամ խմացա՞ծ ես: = Երբեք:

— Ի՞նչ է Դաշնակցութեան նպա-տակը:

= Ազատագրել Հայաստանը թրքա-կան լուծէն:

Շերիտըն.— Վկան ձերն է Պ. Քա-մինսկի:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏՈՔԹ. ՏԱՂԼԵԱՆ

— Թրքական լուծէն ետք ձեր վե-րաբերումը փոխադրեցիք սովետ Հա-յաստան չէ՞:

= Մենք արդէն հոն էինք:

— Թրքական Հայաստանի խնդի-րը ունի՞ք դեռ:

= Առկէ հրաժարած չենք:

— Ի՞նչ կը նշանակէ Դաշնակցու-թեան զինանշանին սուրը:

= Խորհրդանիշ է ուժի:

— Եթէ ըսեմ որ ուրիշ Դաշնակ մը վկայեց թէ այդ սուրը կը նշանակէ կիներն ու աղջիկները, իրաւունքներն ու ինչքերը պաշտպանել, նոյն կար-ծիքը պիտի պահե՞ս:

=Նորէն ուժի խորհրդանիշ կ'ըսեմ:

— Կը ճանչնա՞ք Հ. Յ. Դ. Փարի-զի կեդրոնը: = Այո:

— Ի՞նչ կը ներկայացնէ Կեդր. Կո-միտէն:

= Կը ներկայացնէ Ամերիկայի շր-ջանի բոլոր կոմիտէները:

— Ի՞նչ է Կ.Կ.ի դերը:

= Հսկել կոմիտէներու գործունէու-թեան վրայ եւ փոխադարձ կապ պահ-պանել կազմակերպական գործերու մէջ:

— Ձեր կանոնագրի համաձայն շր-ջաբերականները ետ պիտի վերադար-ձուին կոմիտէներու մէջ՝ ընթերցու-մէ ետք, ուրիշ ի՞նչ բաներ պէտք է վերադարձուին:

= Ուրիշ բան չկայ:

— Հապա թղթակցութիւննե՞րը:

= Ատոնք ոչ:

(Շար.)

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԷՆ

ՍԻՍԼԻՍԹՐԷ, Խ. Եզանեան.— Ձեր նամակին պատասխանած ենք աւելի քան մէկ ամիս առաջ:

ՊԼԻՏԱ, Անշէն Որբուկ.— Վարդան չավուշ իր գրութիւնը յանձնած ատեն ձեր հասցէն տուաւ, ուղղակի գրելու համար:

Վիէն, Հայր. Միութիւն Եզգեանի —Ձեր ուզած հասցէն՝ Առաջնորդա-րան Հայոց, Թաւրիզ:

Դաշը սարքուած էր ամիսներ առաջ

Բանտարկեալ դաւադիրները, որոնք պիտի դատուին երկուշաբթի օր, սկսած են խոստովանութիւններ ընել: Տոլֆուսի բուն սպանիչը կը համարուի նախկին զինուոր մը, Օթթօ Փանէթթա, 35 տարեկան: Երկուշաբթի օր առաջին անթիւ պիտի դատուին 30 գլխաւոր ամբաստանեալներ, որոնց բոլորին ալ կը սպառնայ մահապատիժը: Հազարաւոր հիթլէրականներ ալ կարգի կը սպասեն, դատուելու համար:

Գլխաւոր ամբաստանեալները կը խոստովանին թէ դաւադրութիւնը սարքուած էր ամիսներ առաջ: Ատոր ծրագրին մասին վերջին պահուն ձախողեցան: Շարժման ղեկավարն է Կարլ Հոլցվէպէր, նախկին լիւտենանտ մը, որ իր յոյսը դրած էր գործադուլներու վրայ: Վճռական պահուն, գերմանական զէնքերով զինուած նացիներ պիտի տապալէին իշխանութիւնը: Զինուորական համագործակցութիւններ նախապէս մթերուած էին Վիեննայի շրջակաները: Ցոյց դրուած ... կանոնաւոր դաշնակցութեան վրայ: Դաւադիրները համախմբուեցան մասնաւոր շէնքի մը մէջ, հագան համազգեստները եւ ինքնաշարժներու մէջ նստելով, ... վարչապետարան: Ուրիշ կառքեր ալ պատրաստ կը սպասէին ... թով: Մնացեալը յայտնի է:

* Ամբողջ Աւստրիան սուգի մէջ է այսօր, Տոլֆուսի յուղարկաւորութեան առթիւ: Բոլոր եկեղեցիներու կոչնակները պիտի ղօղանջեն ... պիտի պարզուին, մոմեր պիտի վառին պատուհաններէն եւ կրակներ՝ լեռներու վրայ: Ցուլիս 25ի գէպքէն ի վեր, քաղաքը ամայացած եւ թախծոտ երեւոյթ մը ունի: Փշաթելերու ցանցեր կազմուած են անթիւ կայանին շուրջը, պատերազմական նախապատրաստութեան մօտ, եւ բոլոր փողոցներուն մէջ սաղաւարտաւոր ոստիկաններ խիստ հսկողութիւն կը կատարեն, կազմ ու պատրաստ յարձակելու:

* Վերջին յուզերու համաձայն, արդէն խել 2—300 հոգի սպաննուած են դատարաններու մէջ, կռիւներու ...:

Մարաջախտ Լիոթէ մեռաւ

Հայորդուեր եւ ճանի ... խաբուսիկ բարւոքում մը ցուց — նելէ յետոյ, ուրբաթ օր մեռաւ մարաջախտ Լիոթէ, որ ծանօթ է իբրեւ «Աֆրիկեցին», իր ամէնէն գործօն աշխատանքը նուիրած ըլլալով Մարոքի նը — ւաճման: Ծնած էր 1854ին, ազնուապետական ընտանիքէ մը: Նախապէս արքայական էր, ծառայած ըլլալով Նափոլէոն Գ.ի շրջանին, բայց հետզհետէ դարձաւ հանրապետական: Ծառայած է Ալժերիոյ մէջ 1880 – 82ին, եւ 1907ին, Հնդկաչինի եւ Մատակասքարի մէջ, եղած է հրամանատար եւ 1912ին փոխադրուած Մարոք՝ իբրեւ մարզպան. պաշտօն մը որ հաւասար էր վեհապետի մը իշխանութեան: Այստեղ էր որ շինեց իր համբաւը. 1916ին եղաւ պատերազմական նախարար, բայց իր խառնուածքը չէր յարմարեր խորհրդարանական դրութեան: 1917ին, երբ ճառ կը խօսէր Երեսփ. ժողովին մէջ, առաջին դիտողութեան առաւ քալեց եւ ճառը կէս ձգելով հրաժարեցաւ: 1923–24ին նորէն Մարոք ղրկուեցաւ, զսպելու համար ապստամբութիւնը:

Հանգուցեալ միեւնոյն ատեն հեղինակ էր զինուորական երկերու եւ ակադեմական: 1891ին էր որ շինեց հեղինակի համբաւը, անստորագիր ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելով պարբերականի մը մէջ: Մեծ աղմուկ հանեց այդ յօդուածը,— «Սպային ընկերային դերը»— որովհետեւ Լիոթէ ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը, կ'ըսէր թէ սպան լաւագոյն տարրն է քաղաքացիական կեանքը վարելու եւ ազգը առաջնորդելու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ.

Ուրբաթ օր հեծելանուորդները կտրեցին Լա – Ռօշէլ – Նանթ հանգրուանը: Այս անգամ մրցումը երկու մասի բաժնուած էր, առաջինը՝ Լա – Ռօշէլ – Սէբլ Տօն, ուր հեծելանուորդները պիտի մեկնէին խմբովին, իսկ երկրորդը՝ Սէբլ Տօն – Նանթ զատ – զատ: Առաջինին բոլոր հեծելանուորդները միասին հասնելով առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Ռընէ Լը Կրէվէզ, իսկ երկրորդ նոյնպէս ֆրանսացի Պօնտուէլ:

Երկրորդ մրցումը որ ժամացոյցով արագ քշելու յատկացուած էր շատ հետաքրքրական եղած է, որովհետեւ մրցորդները 2ական վայրկեան տարբերութեամբ մեկնած են: Այս հանգրուանին երկայնութիւնն էր 90 քիլոմեթր: Առաջին հանդիսացաւ Անթօնէն Մանեը 90 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 2 ժամ 32 վայրկ. 5 երկվայրկ. (ժամական 35 քիլոմեթր 685), երկրորդ՝ Ռօժէ Լա – փէպի, երրորդ գերմանացի Կէյէր, չորրորդ՝ պելճիքացի Մաէս, հինգերորդ՝ իտալացի Մարթանօ: Այս վերջինը առաջինէն 8 վայրկեան տարբերութեամբ հասաւ, այնպէս որ այլեւս վերջնական յաղթանակը կը տանի Անթօնէն Մանեը, որովհետեւ ընդհ. դասաւորման մէջ իրենց տարբերութիւնն է 26 վայրկեան: Իսկ Վիէթթօ որ երրորդ կարգն է անցած, եղաւ չորրորդ՝ որովհետեւ 9 վայրկեան ուշ հասնելով իր տեղը տուաւ Լափէպին:

Հեծելանուորդները երէկ շաբաթ պիտի կտրէին Նանթ – Քան (275 քիլոմեթր): Իսկ այսօր՝ կիրակի տեղի կ'ունենայ վերջին մրցումը Քան – Փարիզ (221 քիլոմեթր), ուր իրենց վերջին կայանը պիտի ըլլայ Փարք տէ Փրէնս:

— o·o —

ՏԱՔԷՆ ՄԵՌՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ, Մ. Նահանգներուն մէջ, հասած է 1368ի, ինչ որ չէր տեսնուած տարիներէ ի վեր:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ ՇԻՆ 10

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1. Պուլվար սէն Նոր, Լը Բէնսի

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

ՃԱԶ ՊԱՆՏ ՊԱՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Sandrossian and his Boy's.

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակց. միջոց.— Օթօպիւս Օբէրաէն կամ Հօրէսէն 21AB: կար որ լ'էսթէն կարկամի գիծը, իջնել Բէնսի - Բավիյօն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտապարահանդէսը 29 յուլիս, կիրակի օր, Իզնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ: Գեղարուեստական բաժին՝ դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՈՒՇ, ՕՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Պ. Պ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՔԷՋԷՃԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ կը ներկայացնեն զաւեշտ մը: Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), ՕՐ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (երգ), Հայ Արեւները հունգարական պարեր:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի, ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ անտառին մէջ

կը նախագահէ՝ ընկեր ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ'երգեն Տիկին Ս. Խաչատրեան, Օրիորդներ՝ Ն. Կնեազեան, Վ. եւ Բ. Տակառեաններ, Մ. Օսմանեան եւ Պ. Կ. Կորճիկեան:

Կ'արտասանեն՝ ընկերներ Օ. Կարապետեան եւ Կ. Օսմանեան

եւրոպ. եւ հայկ. պարեր, մրցումներ նուէրներով եւ անակնկալներ:

պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտքը ազատ է:

ճազ՝ JEAN Թառիստ՝ ԱԲԳԱՐ

Շոգեկառքը կը մեկնի կառ տիւ Նորէն ժամը 12.09, 13.17 եւ 15.27:

✕

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի Տիւկրաոուի Պաղ Աղբիւրին մօտ

կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց պարագաներով:

ճաշը միասին բերել:

Ց. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

St CLOUDի օդասուն անտառին մէջ (Passage à Niveau)

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ս. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

Նուագ, պար, երգ, խաղեր ու սիրուն անակնկալներ:

կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը եւ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ

Դիւրամատչելի ՊԻՒՖԷ եւ պաղ խմիչքներ:

Հաղ. միջոց.- հանրակառք 25, 18 եւ 2, Սէն Լազարէն շոգեկառք եւ իջնել Փօն Սէն Քլու, Մէթրօ՝ Սէվրը: Մինչեւ ժամը 3.30 առաջնորդողականուներ պիտի սպասեն առաջնորդելու համար:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐ. ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգ, պար, խաղ ու կանչեր, ինչպէս նաեւ

երկու ներկայացում՝ «ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ», եւ «ՍՊԱՍԱՒՈՐԸ»

կը ղեկավարէ ուսուցիչ գրագէտ Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ

Մուտքը՝ ազատ է: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանէէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Տ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

“ՀԱՅ – ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.: Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Տ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի, 17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՍԻՓԱՆ» Երգչախումբէն յիշատակ մը երգասէր հայրենակիցներու: Հրապարակ ելան եւ կը ծախուին «Սիփան»ի կողմէ երգուած «Անուշ գեղի մէջ ջուերը» եւ «Հայկ ու վարդան» տետրերը՝ 12 ֆրանք հատը: Դիմել՝ Արթինեանի, 26 rue Lesage, Paris (20), և «Սիփան»ի փարտուղար՝ Ն. Տակառեանի՝ 9bis rue Mme Curie Bagneux (Seine).

Salle Réfrigérée. Շարունակական ներկայացում ժամը 14էն մինչեւ գիշերուան ժամը 1ը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

»»» :«««

Անուշաւանեան Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47:

ՍՏԵՓԱՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

30, Rue Stephenson,

Métro: Chapelle

կը վաճառէ եւ կը նորոգէ ամէն տեսակ ժամացոյցներ:

Չափաւոր գին:

Ֆրանսայի մէջ շատոնց վաւերացուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փորձեցէ՛ք գոնէ կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԾՈՎԱՍԱՐ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին stagiaire Փարիզի հիւանդանոցներուն

եւ տնօրէն Նէօյիի Ատամնաբուժական Հաստատութեան

Հասցէն.— 139, Rue Lafayette (Gare du Nordի եւ Gare de l'Estի մօտիկը)

Կ'ընդունի ժամը 9էն 12 եւ 2էն 8:

ՀԱՅ ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ եւ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

ՔԱՆԱՐԻԻ, ՈՒԱՏԸԼՈՒՔԻ, ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ եւ ՔՕՆԱՔՐԻԻ պանանները

36, Rue Delerue, Parc St. Maur (Seine). Tél. Gravelle 04-27

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՕՆՆԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ամենալաւ տեսակի պանաններ՝ հրապարակի գինէն աժան:

Հայ մարշէներ, վստահութեամբ կրնաք դիմել մեզի:

Etude de Me BERNARD WAHL

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67 - 69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ Է ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

3bis Rue Blanqui, Paris (13):

Յարմար ամէն գործի: Դիմել՝ եղբարք ԷՔԻՆՃԵԱՆներու, 18 Av. de la Porte d'Italie, Paris (13):

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN

ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:

Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քարտերի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:

Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:

143, Rue Saint Martin, PARIS

Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaireի յարկաբաժինին մէջ)

Հայերու ժամադրավայրը

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԴՐԱՄԻ ՊԷՏՔ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Դրամական փոխառութիւն՝ յուրջ անհատներու, նուազագոյն 3000 ֆրանքով 4%:

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— Առեւտրականներու, գործարանատէրերու, եւ առեւտրական ֆոնէներու, տուն շինողներու եւ գործի ձեռնարկել փափաքողներու: ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ.— Նոյնիսկ lotissementներու վրայ: ԱՌՈՒԾԱԽ.— Ֆօն տը զօմէրսի, հողի, տան եւ վիլլաներու: Գործերու բակարգադրութիւն 24 ժամէն: Խորհրդակցութիւն եւ études ձրի: Բացարձակ գաղտնապահութիւն:

Դիմել կամ գրել.— CRÉDIT FINANCIER LYONNAIS

125, Rue Nationale Bron - Rhône

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 31 Juillet 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2560

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՇՈՒՐ-ՓՇՈՒՐ ԿԸ ՔԱԿՈՒԻՆ...

— o.o —

Կրնա՞ք համրել ներքին կազմալուծման փաստերը...

Քանի մը անգամ յիշեցուցինք Հայր. Միութեանց պարագան:

Տարիներով գալուած խլրտումները յանգեցան խոշոր հերձըւածներու, մանաւանդ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Կարմիր — կանանչ դաւադիրներ բոյն դնելով ամէնէն ամուր Միութիւններու ծոցին մէջ, այս տարի նետեցին իրենց դիմակները եւ չէզոքացուցին «հակահայաստանեան» տարրերը: Այսինքն Միութեանց եթէ ոչ հիմնադիրները, գէթ ամէնէն գործօն եւ նըւիրեալ անդամները:

Ահա վերջին իրողութիւնը,— պառակտում Քղիի Հայր. Միութեան մէջ եւ ստեղծում նոր ընկերակցութեան մը:

Տարակոյս չկայ որ այս «չերտաւորումը» պիտի վարակէ նաեւ ուրիշ գաղութներ, մանաւանդ Ֆրանսան: Արդէն կասկածելի հոտեր կուգան Մարսէյլէն, Լիոնէն, Վալանսէն, Տէսինէն:

Բայց միայն Հայր. Միութիւննե՞րն են որ տագնապի մատնուեր են:

Միայն անո՞նց մէջ է որ հեթանոսի եւ հաւատացեալի վէճեր կը մղուին, փշուր-փշուր քակելով կազմակերպութեանց հիմերը:

Եթէ Հայր. Միութեանց անունն եղած է իբրեւ անմխարան, գոնէ առո՞ղջ են միւսները,— այն բազմազան կազմակերպութիւնները որ կը յաւակնին դեր մը կատարել գաղութներու ինքնապաշտպանութեան ճակատին վրայ:

Դժբախտաբար ոչ: Եւ ոչ՝ ամէն ուղղութեամբ: Մարզական — մարտականէն մինչեւ կրթականն ու պատանեկանը:

Այսպէս, ունինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի նոր տագնապ մը:

Մէկդի դնելով մանրամասնութիւնները, երկու բառով ըսենք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած խմբակցութիւնը ըմբոստանալով կեդրոնին դէմ, ինքն իր գլխուն... փութթոլ կը խաղայ: (Փոխաբերաբար):

Այս առթիւ, կնիք մըն ալ չինած է, անդամներ կը հաւաքէ եւ բողոքներ գրել կուտայ: (Հատ մըն ալ մենք ստացանք, — ճաշի հրաւէրի մը հետ...):

Մի պահանջէք որ բացատրենք այս պառակտումին պատճառները: Հարցուցէք, միայն, թէ երբ խումբ մը անդամներ կ'ըմբոստանան կազմակերպութեան մը վարչութեան եւ ժողովներուն դէմ, եւ իրենց գլուխը կ'առնեն կ'երթան, այլ եւս իրաւունք ունի՞ն գործածելու այդ միութեան անունն ու կնիքը:

Ո՞ւր կը հասնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը, եթէ ամէն դժգոհ խմբապետ կամ խմբակ ինք իր գլխուն անկախութիւն հռչակէ, իբրեւ միակ «օրինաւոր ժառանգորդը»:

Տարիներ առաջ ալ, թեւ մը բաժնուելով այս Միութեան ծոցէն, հիմնեց Հ.Մ.Մ.ը: Ցեղոյ տեսանք Հայ Արիներու անջատումը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, հակառակ միացման բոլոր ճիգերուն:

Նոյն պատմութիւնը՝ մարտական գետնի վրայ:

Միայն Փարիզի մէջ, ճիշդ չորս Միութիւններ տապալբէդ նետուած են, իբրեւ նախկին պատերազմիկներ, մարտիկներ, սպաներ կամ կամաւորներ:

Մարսէյլն ալ ունի լեգէոնականներու Միութիւն մը:

Նոյն առաջադրութեամբ եւ տարբեր անուններով խմբակցութիւններ ձայն կուտան Պուքրէշէն, Աթէնքէն, Եգիպտոսէն, Ամերիկայէն:

Ուրեմն, հայկական աւանդութիւնը կը շարունակուի նա՛եւ այս ճակատին վրայ,— կեդրոնախոյս ձգտում, այս կամ այն պատրուակով:

Ցիշէ՞նք, տակաւին, պառակտումները երիտասարդական եւ կրթական ճակատներու վրայ: Անվերջ «Ուսումնասիրաց»ները, «Կրթասիրաց»ները, լսարանականները: Նոյն իսկ ազրիլեան սեռունդի հերձուածը՝ անջատ գլուխներով եւ անուններով: Եւ «Տիկնանց» ճակատները, միեւնոյն հոգերով, բայց կոնակ դարձուցած իրարու...

Արդ, ի՞նչպէս կը յաւակնինք ապահովել գաղութներու ինքնապաշտպանութիւնը, երբ այսպէս փշուր-փշուր կը քակուին, անջատ եւ անզօր մասերու կը բաժնուին անոր բազմաթիւ թեւերը:

Ի՞նչպէս կրնանք զօրացնել մեր դիմադրական կորովը — քանի որ դիմանալու պայքար է— երբ իրար չենք հասկնար ամէնէն տարրական բաներուն մէջ:

Երբ այս եւ այն նահանգի, քաղաքի եւ գիւղի մնացորդներն անգամ կ'անջատուին եւ նոր միութիւններ կը կազմեն,

Երբ 50-100 հոգի հաւաքողը մարզական Միութիւն կը հաստատէ,

Երբ այս ու այն ռազմաճակատէն ողջ մնացող «նախկին»ներ ոչ իսկ իրարու կը հաւատան,

Կազմակերպութիւն, վերակազմութիւն, ուժերու եւ ճիգերու կեդրոնացում եւ բազմապատկութի՞ւն է որ տեղի կ'ունենայ, թէ կազմալուծում: Մէկ խօսքով՝ արշաւ դէպի անտառութիւն:

Ամէն անգամ որ ուշադրութեան կը յանձնենք այս վրդովիչ երեւոյթը— բուն բառով՝ խելագարութիւն— մարդիկ պատասխանատուութիւնը կը նետեն կուսակցութեանց, եւ մանաւանդ Դաշնակցութեան վրայ:

Կը կարծենք թէ համր փախուստ այս յանկերգին:

Ո՛ր եւ է Միութիւն երբ չի կրնար կարգի դնել իր տունը, երբ չունի հիմնական դաւանանք եւ նուիրեալ գործունէութիւն, միշտ ալ պատրուակներ պիտի փնտռէ:

Արդ, պատրուակները, քմայքներն ու պերճանքները չեն կրնար աւելի ծանր կշռել, քան գաղութներու ներկայ վիճակը, որ կատարեալ ողբերգութիւն է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՑՏՈՒՑԳ ՎԻՃԱԿ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՎԱԽ՝ ՆՈՐ ԴԱՒԵՐԷ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐԷ

Կիրակի օր կրկին ամենախիստ հսկողութեան տակ առնուեցան Վիէննայի հանրային հաստատութիւնները, լուր առնուած ըլլալով թէ նոր դաւադրութիւն մը սարքուած է, այս անգամ հայրենասէրներու կազմակերպութեան կողմէ: Կրթական նախարար Քուրթ Շուշնիկ, որ միապետական հակումներ ունի, առժամեայ վարչապետ նշանակուեցաւ, իշխան Շթարէմպէրկ՝ փոխ – վարչապետ, իսկ հազարապետ Ֆէյ՝ ներքին նախարար: Դաւադրութեան զրոյցները հաստատուեցան, բայց կացութիւնը անստոյգ է միշտ, եւ այս պատճառով իտալական կառավարութիւնը որոշած է չհեռացնել սահմանին վրայ համախմբուած զինուորները:

Գաւառներու մէջ ալ ծանր է կացութիւնը, թէեւ կռիւները հետզհետէ կը դադրին: Բազմաթիւ նացիներ յուսահատական դիմադրութիւն մը կը փորձեն: Գերմանական սահմանը նորէն փակուած է: Հունգարական կառավարութիւնն ալ փակած է ճամբաները, որպէսզի ըմբոստները իր երկիրը չապաստանին: Հունգարիա զօրք համախմբած չէ առ այժմ, եւ կը գոհանայ ոստիկանութեան ուժերով: Խիստ միջոցներ ձեռք առած է նաեւ Եուկոսլավիա:

Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը գլուխը աջ ու ձախ կը դարնէ, ամուր կառավարութիւն մը հաստատելու համար:

Երէկ, երկուշաբթի, սկսաւ 144 հիթլէրական դաւադիրներուն դատավարութիւնը: Գլխաւորները, 30 հոգի, որոնք սարքած էին վարչապետարանի յարձակումը, պիտի դատուին նորակազմ զինուորական ատեանին առջեւ: Այս ատեանը կը բաղկանայ 30 բարձրաստիճան սպաներէ եւ մէկ քաղաքային դատաւորէ: Միւսները պիտի դատուին ուրիշ ատեանի մը առջեւ: Ամբողջ երկիրը անձկութեամբ կը սպասէ դատավարութեան ելքին:

Կ'ըսուի թէ նոր կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան, ճշդելու համար Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը յուլիս 25ի դաւադրութեան մէջ: Տոլֆուս, հանգուցեալ վարչապետը, անցեալ յունուարին թղթածրար մը պատրաստած էր, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացնելու համար, բայց մեծերը յանձնարարեցին յետաձգել:

Մինչ այս մինչ այն, կ'ըսուի թէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը նէր – կայացած է Օթոն իշխանին, առաջարկելու համար Աւստրիոյ գահը: Օրուան գլխաւոր դէմքը, իշխան Շթարէմպէրկ (Հայրենասէրներու կազմակերպութեան նախագահը), համոզուած միապետական է եւ ուժ կուտայ այս շարժման: Այս ձեռնարկը, եթէ յաջողի, կրնայ նոր անակնկալներ պատճառել, որովհետեւ Աւստրիոյ դրացիները, ինչպէս եւ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա բոլորովին հակառակ են Հապսպուրկեան գերդաստանին վերահաստատման:

⁂ *Իտալական եւ գերմանական թերթերը սկիզբէն ի վեր սլաքներ կ'արձակեն իրարու դէմ, Աւստրիոյ դէպքերուն առթիւ: Այս փոխադարձ մենամարտը բուռն ձեւեր առած է քանի մը օրէ ի վեր: Հիթլէրական պաշտօնաթերթը «չփացած տղաքներ» կոչած ըլլալով Իտալիոյ Փաշականները, իտալական թերթ մը կը գրէ.*

— «Այո՛, մենք մանուկներ ենք: Իսկ ի՞նչ են նացիները,— մարդասպաններու եւ միասեռականներու հրոսախումբ մը, ուրիշ ոչինչ»:

Ուրիշ իտալական թերթ մը բազմաթիւ փաստեր յիշելով, «խաթար – ուած բարոյականի» կը վերագրէ Աւստրիոյ դէմ սարքուած դաւերը: «Իլ Փոփոլօ տի Ռոմա» կը ծաղրէ այն հաւաստիքը թէ Հիթլէր բան մը չէր գիտեր Տոլֆուսի ծրագրեալ սպանութեան մասին: Այս առթիւ, իտալական թերթերը կը փառաբանեն Մուսոլինին որ անմիջապէս կտրուկ միջոցներ ձեռք առաւ, զօրք համախմբելով Աւստրիոյ սահմանին վրայ: Իսկ Պերլինի թերթերը դիտել կուտան,— «Ո՞վ է որ կը միջամտէ Աւստրիոյ ներքին գործերուն: Ի՞նչ պիտի ըսէին մեզի, եթէ մենք այդպիսի միջոցներ ձեռք առնէինք, թնդանօթ մը ուղղելով Աւստրիոյ կուրծքին»:

Տոլֆուսի յուղարկաւորութիւնը

Շաբաթ օր մեծ շուքով կատարուեցաւ սպանեալ վարչապետին յուղարկաւորութիւնը: Եղերական զուգադիպութեամբ մը, յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենար Մեծ Պատերազմի 20ամեակին օրը եւ Տոլֆուս կը թաղուէր Աւստրիոյ ընդհ. սպայակոյտի նախագահին՝ Զօր. Հէցէնտորֆի քով: Շատ մը թղթակիցներ կը գրեն թէ մէկ միլիոն մարդ կը հետեւէր դագաղին, իսկ ուրիշներ հազիւ 250,000 կը հաշուեն: Դամբանականներ խօսեցան հանրապետութեան նախագահը, իշխան Շթարէմպէրկ, Վիէննայի արքեպիսկոպոսը եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձեր: Արարողութիւնը կատարուեցաւ Ս. Ստեփաննոս մայր-եկեղեցիին մէջ: Ամբողջ քաղաքը ծածկուած էր ծաղիկներով եւ սուգի դրօշներով: Հանրապետութեան նախագահը շեշտեց թէ Տոլֆուս մեռաւ ոճրագործներու ձեռքով, թէ ոճիրը ուղղուած էր Աւստրիոյ դէմ եւ Տոլֆուս զոհ գնաց իր հայրենիքին համար: Իսկ իշխան Շթարէմպէրկ ըսաւ.—«Մենք գլուխ պիտի հանենք քու սկսած գործդ: Քու մահդ կեանք տուաւ մեզի»: Ինը զինուորական կառքեր կը կրէին ծաղկեպսակները: Տոլֆուս թաղուեցաւ առժամեայ դամբարանի մը մէջ: Երեք ամիս վերջը պիտի փոխադրուի Նախկին վարչապետ դեր. Զայփէլի նուիրուած եկեղեցին, անոր քով թաղուելու համար: Հայրենասէրներու ճակատին բոլոր անդամները սուգ պիտի պահեն ամբողջ երեք ամիս: Յուղարկաւորութեան առթիւ, սովորական խառնութիւններու կարգին, գնդացիրներ դրուած էին փողոցներու անկիւնները: Թափօրի անցքին վրայ բոլոր պատուհանները փակուած էին: Աւստրիոյ բոլոր կառախումբերը եւ հանրակառքերը ամէն երթեւեկ դադրեցուցին երկու վայրկեանի համար:

«Եթէ չհամաձայնեցանք, առիւն պիտի հոսէր»

Պ. Էսիօ, արմատական – ընկերվարականներու նախագահը, կիրակի օր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Լիոնի մասնաճիւղին առջեւ, ներքին գործերու մասին: Խօսելով դաշինքի տագնապի մասին, ըսաւ.— Երկու ելք ունէի,— կա՛մ տապալել կառավարութիւնը, եւ կամ գտնել միջոց մը՝ յետաձգելու համար տագնապը մինչեւ արձակուրդ: Պ. Տումէրկ բոլոր բողոքները լսութեան դատապարտած էր, ինքնահոս գրիչը հանելով եւ սպառնալով իր հրաժարականը գրել: Ստիպուած էի անմիջապէս որոշում տալ: Կը չափէի մերժումի մը հետեւանքները: Ոչ միայն կը վախնայինք փողոցային ցոյցերէ, այլ եւ հարուածներէ եւ զոհերէ: Ծանր դէպքեր պիտի պատահէին»: Ցետոյ շեշտեց ազգ. միութեան պահանջը: Ժողովը միաձայնութեամբ իր «խանդակաթ վստահութիւնը» յայտնեց Պ. Էսիօյի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

●●●●

Յաճախ կը խօսինք անոր մասին, բայց չենք տար բնորոշ սահմանում մը: Չենք ըսեր թէ ո՛րն է հայ գաղութին մէջ «*երիտասարդ*» կոչուած դասը:

Մեր մէջ, ամէն ազգի մօտ ընդունուածին պէս չենք կրնար սահմանել այս բառը: Գերմանական «եուկէնտ»ը չէ, ո՛չ ալ ֆրանսական «ժէօնէս»ը: Մեր ազգային, քաղաքական, ընկերային եւ թուական դիրքն ու համեմատութիւնը այնպէս է որ պէտք ունինք հայ երիտասարդութիւն բառին տակ ընդունելու բացառիկ խաւ մը: Եթէ պէտք ըլլար պիտի կոչէինք, հայ երիտասարդութիւնը =ՆՈՐ-ՀԱՅԵՐ: Այսինքն ո՛չ մէկ խտիր տարիքի, սեռի, կրօնքի եւ նոյնիսկ լեզուի: Եւ նկատի պիտի ունենայինք միմիայն հայկական ոգին, անոր արիական ըմբռնումը, անոր սովորոյթներն ու բարքը:

Ճիշդ է որ 18էն մինչեւ 35 տարեկանը կարելի է երիտասարդ համարել, բայց միթէ՞ այս տարիքէն աւելի կամ պակաս զարուններ հայ կեանքի դառն մրուրը ճաշակողներ «հայ երիտասարդութեան» կամ «նոր Հայերու» մաս չե՞ն կրնար կազմել:

Մենք ունինք աշխոյժ եւ կենսունակ տարր մը, որուն մէջ միս եւ ոսկոր դարձած է ազգի եւ հայրենիքի անհեղդ նուիրումը:

Մեր ամէնէն զօրաւոր, էն շատ զրկանքի դիմացող, տաք – պաղ գլխէն անցած, բայց անվհատ ապրած, իր գոգ սորված գրաբարախառն երգերով ներշնչուած եւ ներշնչող հայրենասէրներն են անոնք որ ողջ մնացին ընդհ. պատերազմէն (որմէ առաջ արդէն նորածիլ երիտասարդութիւն մը կը կազմէին):

Տոկուն ինչպէս Արարատը եւ յաւիտենական երիտասարդներ, անոնք եթէ տարիքով մեծ ալ են, տարտղնըւած եւ թիւով քիչ, սրտով եւ գործով երիտասարդ են եւ յառաջամարտիկներ:

Ինչ կը վերաբերի տարիքով աւելի փոքր, պատանեկան նոր սերունդին, պէտք է նշենք որ Հայը կանուխ կ'արթննայ: Մենք կրնանք թուել 12-14 տարեկան պատանիներ որոնք տուն կը պահեն... Եթէ զարգացում եւ հայ երիտասարդական կեանքի շրջանակ չունին, յանցանքը իրե՞նցն է: Եթէ յաւ հայերէն իսկ չեն կրնար խօսիլ կամ գրել եւ իրենց գտնուած տեղին կամ շրջապատին ձեւը առնելու ստիպուած են, մեղքը իրե՞նցն է:

— Ո՛չ եւ ոչ: Պատասխանատուն եղեռնական եւ այսօրուան յաւակնոտ այլ անցնող սերունդն է, որ հարեւանցի մօտեցած է ամէն հարցի եւ համապատասխան շրջանակ չէ ստեղծած անոնց համար:

Արդ, ո՞րոնք են ոչ – երիտասարդները.

— Անոնք որ «ուր հաց, անդ կաց» կը հոլովեն անդադար եւ ամէն վինակէ գոհ կ'ըլլան, մէկ մը այս մէկ մը այն ձեռքը համբուրելով, փոր մը հացի կամ չխըլիկի (քսակ) համար: Անոնք որ տաղը անուն եւ գոյն կը փոխեն օրուան մէջ եւ ոչ ազգ ունին, ո՛չ հայրենիք: Վերջապէս անոնք որ «ըլվանթէ»ն են, հոգիով եւ մարմնով:

Ուրեմն, հայ երիտասարդութիւնը այն է որուն համար հայ ժողովուրդն ու հայրենիքը ամէն բանէ վեր են, որ ցեղի ոգին անաղարտ ու բարձր պահելու համար պատրաստ է զոհաբերելու իր կարելին եւ անկարելին:

Ահա այս երիտասարդութեան համար է որ կը խօսուի եւ անորն է ապագան, եթէ գիտնայ ներքնապէս կազմակերպուիլ եւ իր հուժկու ձայնը բարձրացնել, պատնէշին վրայ կանգնելով:

ՍԼԱՔ

ԴԻՄՈՒՄ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— o.o —

«Հայրենիք»ի վերջին թիւէն կ'իմանանք թէ Նիւ Եորքի դատավարութեան վերջին օրը, վճիռը արտասանուած ատեն, Բարձրագոյն Ատեանին դիմուած է, ինը դատապարտեալներու դատին վերանկատման համար:

Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը կը գրէ յուլիս 18ի խմբագրականով.—

«Վերջին տեղեկութիւնները Նիւ Եորքէն մեծ վստահութիւն կը ներշնչեն մեզի, որ բազմաթիւ օրինական հիմերու վրայ կարելի պիտի ըլլայ նոր դատավարութեամբ մը վերաքննել, բարեփոխել եւ նոյն իսկ ջնջել տալ այնքա՛ն անարդար դատավճիռը մեր ինը ընկերներու վերաբերմամբ:

Մենք համոզուած ենք, որ մեր դատապարտուած ընկերները պիտի յաջողին իրենց անմեղութիւնը ապացուցանել նոր դատավարութեան մը միջոցով»:

50000 աշխատաւորներ կը մեծարեն Ժոռէսի յիշատակը

— o·o —

Կիրակի օր, ընկերվարականներն ու համայնավարները միասնաբար յարգանքի ցոյց մը կատարեցին ի յիշատակ Ժոռէսի, Պանթէոնի առջեւ: Ոչ եւ է անկարգութիւն չպատահեցաւ: Նախընթաց տարիներուն, երկու կուսակցութեանց անդամները կ'անջատուէին իրարմէ, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին: Այս անգամ երկու կողմերն ալ ուրախ էին որ համերաշխութիւն հաստատուած է: Օրուան բանախօսները պանծացնելով Ժոռէսը, բողոքեցին պատերազմի պատրաստութեանց դէմ: Բազմաթիւ նշանաբանակներու վրայ արձանագրուած էին հետեւեալ խօսքերը.— «Անկցի՛ պատերազմը», «Անկցի՛ ֆաշականութիւնը». «Ֆաշականութիւնը կը սպառնայ բոցավառել Եւրոպան»: Թափօրը տեւեց երկու ժամ:

Մ. Նահանգներու օդային ուժերը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ վերջնապէս ճշդուած են օդանաւային ուժերի վերակազմութեան պայմանները: Նոր ծրագրին համաձայն, Մ. Նահանգները մրցակից չպիտի ունենան օդանաւային ճակատին վրայ: Երկիրը այժմ ունի 1500 զինուորական օդանաւ: Կէսէն աւելին անպէտ կը համարուի: Նոր ծրագիրը կը տրամադրէ առնուազն 2320 արդիական օդանաւ, որոնց 460ը պիտի գնուին եւ յանձնուին այս տարուան ընթացքին:

Տեղեկանա՞ն թէ Տեղեկադրիս...

«Փառի Սուար»ի մէջ կը կարդանք.— Այս գիշեր, շրջուն ոստիկան Ռուվէռ եւ երկու պահակներ քննութիւն կը կատարէին հեծելանիւով, երբ Պուլվառ Մաժէնթայի վրայ ազդարարութիւն ուղղեցին հինգնաշարժի մը որ լոյսերը մարած էր: Կառապանը կեցուց կառքը եւ երեք երիտասարդներ սկսան փախ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

— o·o —

Վերջապէս, տարիներու բուռն եւ հետեւողական պայքարներէ վերջ, շնորհիւ ազնիւ աշխատանքներու եւ բարի կամեցողութիւններու, կարելի եղաւ գլուխ հանել Թեմական երեսփ. ժողովի ընտրութիւնը։

Թէեւ այս ընտրութիւնը շատ ու շատ ուշ կատարուեցաւ, սակայն տեղին էր եւ ժամանակի պահանջներուն համապատասխան։

Որովհետեւ, Մարսէյլի գաղութը, ժամանակէ մը ի վեր, իր կրթական եւ ազգային գործերով, հասած էր տեղ մը, ուրկէ անդին կ'երեւար անխուսափելի անդունդը։

Ուրեմն, այս ընտրութիւնը, օրհնութիւն մը եղաւ կրկնակի տեսակէտներով։

Նախ անոր համար, որ Թեմական երեսփ. ժողովէն ընտրուելիք ազգային կեդր. իշխանութիւնը պիտի վարէ մեր բազմանդամ գաղութին ազգային եւ կրթական գործերը, իսկ երկրորդ, անոր համար, որ տէր ու տիրական պիտի կանգնի, մեր երեսուն հազարնոց պատկառելի գաղութին, որուն անդորրութիւնն եւ խաղաղ շինարարական աշխատանքը խանգարելու նպատակով, զանազան մարդիկ փորձ ըրած էին։

Հակառակ Առաջնորդարանի, կեդրոնական ընտրողական յանձնախումբի, եւ օրացաւ ու պարկեշտ հայրենակիցներու դիմումներուն եւ հաշտարար առաջարկութիւններուն, կարելի չեղաւ լեզու գտնել այդ տարրերուն հետ, Մարսէյլը եւ իր արուարձանները օժտելու համար ազգային զօրաւոր իշխանութեամբ մը։

Եւ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ կարելի ըլլայ լեզու գտնել, երբ մարդիկ, կուրցած առաւելապէս անձնական եւ հատուածական կիրքերէ, պարզապէս երեսիդ կը պոռան թէ «մեզի պէտք չէ կեդրոնական մարմին, եւ ոչ ալ իր հեղինակութիւնը, եւ ոչ ալ մատուռ — մանկապարտէզներ» իրենց բազմապիսի եւ բազմազան պահանջներով։

Սակայն որո՞նք են այս մարդիկը։

Մանրամասնութիւններ ընելու հարկ չըկայ։

Ամէն տեղ են անոնք, եւ տեղին ու շրջապատին համաձայն գոյն եւ ուղղութիւն կը փոխեն։ Մասնաւորելով մեր խօսքը Մարսէյլի համար, կրնանք առանց այլեւայլի շեշտել թէ, մեր գաղութին գլխաւոր խառնակիչները եղան «Հայ Սիրտ» եւ Ընկ. եւ Թթուած Ռամկավարները, իրենց հետ ունենալով առանցքը կորսնցուցած Հնչակեանները։

Սակայն լաւ է որ չքրքրենք այս Թարախոտ հարցը։

Կեդր. ընտրական յանձնախումբը եւ Առաջնորդարանը, նախքան ընտրութեանց ձեռնարկելը, կոչ-նամակ մը ուղղած էին քաղաքական կազմակերպութեանց, հրաւիրելով զանոնք, որպէսզի մասնակցին ընտրութեանց։ Այս առթիւ, կը խնդրէին որ քաղաքական կազմակերպութիւնները իրենց պայմանները, դիտողութիւններն ու թելադրութիւնները յայտնեն, յանուն ազգային անյետաձգելի պահանջներու։

— Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըլլար։ Օրէն մէկը իր առանցքը կորսնցուցած սա բազմակեդրոն «Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը» կը գրէ կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին նախագահին, Պալաքեան եպիսկոպոսին, «Թէ մենք կ'ուզենք մասնակցիլ ընտրութեանց, թէ կ'ուզենք օժտել Մարսէյլը ազգ. իշխանութեամբ, սակայն ..ժամանակները աննպաստ են» եւն.։ Եւ շարք մը «թէ» երով եւ «եթէ»ներով կազմուած խառնակոյտ մը։

Փարիզի հնչակեան օրկանն ալ լրացուց պակասը, տալը կեղծ տորրագրութեանց ապաւինած զառանցանքներով։

Իսկ ի՞նչ պատասխանեցին, պիտի հարցնէք, մեր պատուական ռամկավարները...

Համբերութի՛ւն, ընթերցող, պիտի կարդաս տորեւ անոնց համբաւաւոր նամակէն հատուած մը միայն։ (Ամբողջական եւ ճշգրիտ ընդօրինակութիւնը քովս է)։

Կարդա եւ դատէ։ Եթէ ես դատէի եւ խորհրդածութիւն մը կատարէի, պիտի հայհոյէի անպայման լիարերան եւ լիաթոք։ Նամակին թուականն է՝ 7 ապրիլ 1934, ուղղուած «կեդրոնական ընտրողական յանձնախումբի նախագահ Պալաքեան եպիսկոպոսին»։

— «Այժմ նկատի ունենալով Պալաքեան սրբազանի եւ իր համախոհներու հետապնդած նպատակը, որ է՝ ինչպէս անցեալին, նմանապէս ներկային, իրենց բռնատիրական միահեծան իշխանութիւնը ձեռք բերելու ձգտումը, ցոյց տուած անձնական ու հատուածական շահախնդրութիւնն ու փառասիրութիւնը, արհամարհելով ու մերժելով իրենցմէ դուրս գտնուող հոսանքներն ու անոնց ճշմարտապէս օգտակար տեսակէտները, եւ իրենց անձնական ու խմբակցական շահերը աւելի գերադաս համարելով հաւաքականութեան ընդհ. շահերէն, ու մեր հայ կեանքի ներքնապէս բաժանուած հատուածներն ու հոսանքները մէկ երկու կողմ ստեղծելու դատապարտելի արարքներուն ուղղակի եւ անուղղակի քաջալերող հանդիսանալը, մեզ կը հասցնէ այն յստակ եզրակացութեան թէ՝ ներկայի տուեալ պայմաններու տակ, ոչ մէկ կերպով կարելի չէ անկեղծ գործակցութիւն մը ստեղծել, վերոյիշեալ նպատակներով եւ գործելակերպերով անշեղօրէն առաջնորդուած անձերու եւ հոսանքներու հետ։

«Բացարձակ ինքնախաբէութիւն է խօսիլ շրջաններու մատուռներու եւ դպրոցներու անունով։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ցոյց տուաւ թէ՝ աւելի լաւ ընդունակ է իր տեղական գործերը ինքն իրեն վարելու քան թէ «կեդրոն — գլուխով» մը, եւ կրնայ յետայսու ալ վարել, եթէ կրկին, արհեստականօրէն ստեղծուած անուանական «կեդրոն — գլուխը», անտեղի միջամտութիւններով չփորձուի խանգարել անոնց ցոյց տուած նիւթական աշխատութիւնները։

«Կազմուելիք կեդրոնական մարմինը, ոչ պիտի կրնայ շրջաններուն մատուռ — մանկապարտէզներուն նիւթական օժանդակութիւն ընել, եւ ոչ ալ կրնայ անոնցմէ նման օժանդակութիւն մը ակնկալել, քանի որ անոնք պիտի մերժեն այդ, պարզ այն պատճառաւ որ իրենց տեղական ստիպողական կարիքներուն հազիւ հազ պիտի կարենան գոհացում տալ։

«Ստեղծուելիք կեդրոնը, իր մէջ ունենալով նաեւ այն տարրերը որոնք նորաշէն Փրատոյի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հետ ոչ միայն բարեկամական բարիօք այլ նոյնիսկ թշնամական վերաբերում ունին, որով միանգամընդմիշտ հասկնալի կը դառնայ թէ՝ այդ «կեդրոն — գլուխ» մարմինը կազմուելէն մէկ օր ետքն իսկ, բուռն պայքարի մը պիտի լծուի թէ շրջաններու եւ թէ Փրատոյի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հետ, եւ յանուն 30.000 հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչ մը հանգամանք տալով իրեն եւ իր հեղինակութիւնն պարտադրելու դիտումով, մշտնջենական անախորժութիւններու դուռ պիտի բանայ։

«Եթէ կան մարդիկ ու հոսանքներ, որոնք դեռ չեն ուզեր հասկնալ թէ՝ այսօրուան պայմանները, հանգամանքները այն չեն՝ ինչ որ էր ասկէ 7—8 տարիներ առաջ, եւ կ'ուզեն դարձեալ իրենց հին յանկերգը երգել յամառութեամբ, ահաւասիկ այդպիսիներու կը պատասխանենք «արիւն ձեր, ի գլուխ ձեր եղիցի»։

Ի դիմաց Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան Մարսէյլի Ակումբի
(կնիք)

Հասկցա՞ր հիմա, ընթերցող, թէ ո՞ւր թաղուած է շան գլուխը։

Մարդոց նպատակը ոչ 30,000նոց գաղութին կազմակերպութեան հոգն է եւ ոչ ալ արուարձաններուն մատուռ — մանկապարտէզներու ողբալի վիճակը։

Մարդիկ, ի ծնէ բուրվառ շարժող տարրեր բան մը չէին կրնար ընել։ Մարդիկ կը սարսափին «կեդրոն — գլուխ» մարմինին մէջ տեսնել այն տարրերը, որոնք իրենց պէս չեն մտածեր։

Ահա այսպէս, այս պայմաններուն տակ, երբ կարգ մը հոսանքներ կիրքի յորձանքներուն մէջ նետուած կը նահանջէին, մէջտեղ կուգայ ժողովուրդը, գիտակից, պարտաճանաչ իր կոչումին, արժեցնելու համար իր ձայնն ու իրաւունքները, աջակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Պէ՞տք էր Մարսէյլի հոծ գաղութը ձգուէր բախտին եւ զանազան բախտախնդիրներու քմահաճոյքին, որպէսզի ամէն բան քայքայուէր, ինչպէս կը հետեւի ռամկավարներու նամակէն։

Ոչ եւ ոչ։

Ահա այս գիտակցութեամբ եւ այս տուեալներով էր որ ձեռնարկուեցաւ նոր ընտրութիւններուն յուլիս 22ին կիրակի օր, առաւօտէ մինչեւ երեկոյ րիւ Տօմինիքէնի քաղաքապետական հակայ շէնքին մէջ։ Պէտք է ըսել, որ ընտրութիւնները կատարուեցան շատ կանոնաւոր, խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ։

Նորընտիր Թեմական ժողովը պիտի ունենայ 31 անդամ։ 9 անդամը Մարսէյլ քաղաքէն, իսկ մնացեալները արուարձաններէն։

Այսպէս.—

Մարսէյլ 9 երեսփոխան, Բամբ.Ֆրըէզ 1, Պօմօն — Սէն Ժիւլիէն, Լէ Ք'Օլիվ 4, Սէն Լու, Վալլոպրեկ 3, Սէնթ Անթուան 2, Պուլվար Օտտօ 3, Սէն Ժէրօմ 2, Սէն Մարկրիթ 1, Կարտան 1, Թուլօն 1, Էքս 1, Տրակինեան, Փիւրժէ եւ Սիւր Արժան 1, Նիս 1, Լասիօթա 1, ընդհ. գումար 31 ընտրելի։

Մայիս 30էն ի վեր, մասնաւոր մարդիկ, Առաջնորդարանի արտօնութեամբ եւ գործակցութեամբ ընտրողական կեդրոնական մարմինը, Տօմինիքէնի մէջ, կ'արձանագրէին այն հայրենակիցները, որոնք կը փափաքէին մասնակցիլ ընտրութեան, վերջ տալու համար տիրող անիշխանութեան։

Մինչեւ ընտրութեան օրը, արձանագրուողներու թիւը հասած էր մինչեւ 530ի։

530 հոգիէն, քուէարկութեան մասնակցեցան 441 հոգի, ոմանք բացակայած ըլլալով քաղաքէն, իսկ ուրիշներ ալ հիւանդ։

Եռապատիկ ցանկ մը կազմուած էր, շատ բարեխղճութեամբ, հայրենակցական միութեանց ներկայացուցիչներէն, գիտակից եւ անշահախնդիր չէզոքներէն, առեւտրականներէ Դաշնակցականներէ եւ նոյնիսկ քանի մը Ռամկավարներէ որոնք վերջերս անջատուեցան իրենց կեդրոնէն առաւելապէս այս ընտրութեանց առթիւ։

Ներկայացուած եռապատիկ ցանկէն (27 հոգի) ընտրուեցան հետեւեալ երեսփոխանները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ.—

Տօքթ. Մելքոնեան 434 քուէ, Պօղոս Հիւսեան 418, Սուրէն Արզումանեան 416, Վրթանէս Բաղարեան 408, Յակոբ Պալիկեան 404, Յարութիւն Շալճեան 404, Գրիգոր Պաղտասարեան 397, Պօղոսեան Զօհրապ 391, Ջիլճեան Բարունակ 381։

Ուրեմն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ Դաշնակցական ցանկը, իր հետ ունենալով լուրջ եւ գիտակից չէզոքներ, ինչպէս Տօքթ. Մելքոնեան, Սուրէն Արզումանեան, Բարունակ Ջիլճեան եւայլն։

Իսկ արուարձաններու ընտրութիւնները կը կատարուին մայիս 29էն բռնեալ։

Ինչպէս, շնորհաւորելի է ընթացքը կեդրոնական ընտրողական յանձնախումբի, եւ Պալաքեան եպիսկոպոսի որ լրջօրէն աշխատեցան այս ընտրութիւնները յառաջ տանելու համար։

Կը մաղթենք որ, նորընտիր երեսփ. ժողովը, իր աջակուրջ եւ կարուկ գործունէութեամբ տէր ու տիրական կանգնելով մեր գաղութին, հետզհետէ դարմանէ բազմազան վէրքեր, որոնք ծնունդ առած էին վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԿՈՉՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Տաղանդաւոր արուեստագէտ Յակոբ Կոջոյեանի մասին գրած ենք ժամանակին։ Վեչերնայա Մոսկվա թերթը, «Անդրկովկասի լաւագոյն փորագրիչը» խորագրին տակ, գովեստով կը խօսի այս արուեստագէտին մասին, որ վերջերս Մոսկուա գնաց ցուցահանդէս մը տալու։

«Շատ անբնական երեւոյթ է, որ մինչեւ հիմա մեզի անծանօթ կը մնար Հայաստանի մեծ նկարիչը, Անդրկովկասի լաւագոյն փորագրիչը Յակոբ Կոջոյեան, որուն անունը արդար է որ գիտնան բոլորը ամբողջ Ռուսիոյ մէջ»։ Յետոյ թերթը փափաք կը յայտնէ, որ Մոսկուայի նկարիչները ուշադրութեամբ դիտեն իրենց հիւրին գործերը.—«Մենք կը խօսինք արուեստներու վարպետներու ակումբին մէջ նկարիչին նուիրուած ստեղծագործական երեկոյի կազմակերպութեան մասին, ուսումնասիրելու համար Կոջոյեանի արուեստը եւ բազմակողմանի ստեղծագործութիւնները»։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

— o·o —

Անցնելով բուն հարցին, ըսենք թէ «գաւառ»ն ու խոնարհ խաւերը մտահոգութեան մատնուած են, թէ՛ քաղաքական եւ թէ՛ ազգային տեսակէտով։
(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅԱՌԱՋ»ի)

Աւելի քան տարի մը առաջ, երիտասարդական շարժման շուրջ յօդուած մը ստորագրեր էի։ Արիւնոտ սրտի մը սիրոյ եւ եղբայրութեան աղաղակն էր, ուղղուած հայ երիտասարդութեան։ «Յառաջ»ը պատիւ ըրաւ եւ զբաղեցաւ արտայայտուած մտքերով։

Հիմա, տարի մը յետոյ, ահաւասիկ մենք մեր գաղութին մէջ այլ եւս իրականացուցած ենք երիտասարդական շարժման առաջին կորիզը։

Ցարդ անհամար յօդուածներ գրուեցան այս շարժման շուրջ, բայց ոչ մէկ աշխատակից մէջտեղ դրաւ կանոնագիր մը որ ծառայէր իբրեւ ուղեցոյց եւ առիթ տար արտասահմանի ցրուած նոնագիր մը ունենալը, որ կարենայ գալու եւ կազմակերպուելու։

Նորէն գաւառն է որ կատարեց այդ աշխատանքը։ Եւ սկսաւ գործի։ Պատրաստուած կանոնագիրը կասկած չկայ որ ունի շատ մը թերութիւններ, որոնք հետզհետէ կրնան սրբագրուիլ, եւ ուղղուիլ։ Անհրաժեշտը շունչն ու ոգին է եւ, այսպէս կամ այնպէս, կանոնագիր մը ունենալը, որ կարենայ երիտասարդները համախմբել իր շուրջ։

Հայ երիտասարդներու Ազգայնական Միութեան կանոնագիրը պատրաստուեցաւ առանց նմուշի։ Հոգատարուեցաւ մեր պահանջներուն համաձայն, եւ ցարդ արտայայտուած մտքերուն ներդաշնակ, ուղղութիւն մը ընդգրկել։ Արդարեւ, հետեւեցանք ոչ միայն երիտասարդներու յօդուածներուն, այլ նաեւ օտար երիտասարդութիւններու մասին գրուած եւ թարգմանուած յօդուածաշարքերուն։

Օտար երիտասարդական կազմակերպութիւնները իրենց էութեամբ կը ձգտէին երկու բանի.—

Ա. Ըլլալ պատրաստ եւ արթուն ամէն վտանգի առջեւ։

Բ. Ծառայել ժողովուրդի եւ հայրենիքի շահերուն։

Հայ երիտասարդութիւնը, չունենալով սեփական հող իր ոտքին տակ, կասկած չկայ որ աւելի պէտք ունէր կազմակերպուելու թէ՛ իր, թէ՛ ժողովուրդի, թէ՛ հայրենիքի բարիքին համար։

Ուրեմն, երիտասարդներու միութեան համար պատրաստուած կանոնագիրը, ամէն բանէ առաջ, գոհացում կուտայ իրենց գլխաւոր մտահոգութիւններուն եւ ձգտումներուն։ Մենք կասկած չունինք թէ պիտի գտնուին մարդիկ որ— ինչպէս ամէն բարի ձեռնարկի — արգելք պիտի ուզեն ըլլալ, անդադար խծբծելով եւ քննադատելով այս շարժումը։ Բայց կասկած չունինք նաեւ որ, հայ երիտասարդութիւնը պիտի գիտնայ արհամարհել բոլոր խոչընդոտները, շարունակելով իր ուղիղ ճամբան, առանց ազդուելու աջէն ու ձախէն լսուած վայրահաչութիւններէն։

Գիտենք որ իրենք զիրենք «ազգայնական» յորջորջող կուսակցութիւններ, ամէնէն առաջ դէմ պիտի ըլլան այս ազգայնական կազմակերպութեան։ Գիտենք որ դաւ ու յետին միտք պիտի նկատեն այս շարժման մէջ։ Բայց հայ ազգայնական երիտասարդութիւնը այլ եւս պիտի չմոլորի, այլ եւս պիտի չդեղեւի, եւ պիտի ձեռնարկէ գործի։

Այլ եւս հայ երիտասարդները չեն կրնար արտայայտել իրենց անկարելի վիճակը, այս կանոնագրի հրատարակութենէն յետոյ։ Լաւ կամ վատ ուղեցոյց մըն է որ հրապարակ դրուած է։ Ինչպէս կանոնագրի 50րդ յօդուածն ալ կը թելադրէ, կարելի է յաջորդիւ բարեփոխել եւ ձեւափոխել զայն։ Եթէ մինչեւ այսօր գրուած յօդուածները սուտ ու կեղծ չէին, եթէ մինչեւ այսօր սրտացաւօրէն եւ գիտակցաբար մօտեցանք այս խնդրին, գործի ուրեմն։ Դէպի կազմակերպութիւն հայ երիտասարդներ։

Անշուշտ չենք կրնար անտեսել ժամանակը։ Ամրան ամիսներուն, երբ ամէն մէկ միութիւն հանգիստ կ'ընէ, ինչպէս որ կանոնաւոր գործի սկսելու համար, աշունին ենք մնացած։ Բայց կարելի է այժմէն խմորել շարժումը եւ աշնան կազմակերպուած ասպարէզ իջնել։

Ռուանի մէջ այդպէս ենք որոշած։ Տեղի պիտի ունենան քանի մը դասախօսութիւններ ուր պիտի բացատրուին երիտասարդներուն՝ երիտասարդական շարժման շարժառիթները։ Յետոյ պիտի կարդացուի կանոնագիրը։ Այս նախնական աշխատանքէն յետոյ, իւրաքանչիւր երիտասարդ մինչեւ սեպտեմբեր, պիտի աշխատի նոր երիտասարդներ կապել ազգայնական շարժման։

Ռուանի մէջ, այժմէն պատրաստ են արդէն 15 երիտասարդներ։ Մի յոյս կայ որ, այս թիւը յառաջիկային պիտի բարձրանայ առնուազն 40ի։ Մեծամասնութիւնը չէզոք է։ Կան նաեւ ազգայնական, հնչակեան եւ դաշ... ձի եկած «ձախ» տղաք։ Այս երեւոյթ ոչ միայն մխիթարական է գործի յաջողութեան տեսակէտով, այլեւ փաստ է որ «գաւառ»ը կրնայ օրինակ ծառայել ոստաններուն, ուր մեր երիտասարդութիւնը իրար չի բարեւեր։

Ուրեմն, միութեան դուռը լայն բացուած է անկուսակցական երիտասարդութեան համար։

Մեզի համար նպատակն է կարեւոր եւ ոչ թէ միջոցը։ Այսուամենայնիւ երիտասարդական կազմակերպութիւն է, եւ հետզհետէ բոլորը պիտի համախմբուին մեր եռագոյն դրօշի շուրջ։

Մեր նպատակը պիտի ըլլայ ... մնացած եւ կուսակցութիւններէն խորշող երիտասարդութիւնը հաւաքել, անշուշտ, պէտք եղած տրամադրելով մեր ուժերը, եւ աշխատելով գործի յաջողութեան համար։

Ճիշդ է որ, դարձեալ պիտի գան...

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՀՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»»··«««

Ի՞նչպիսի հողեր կը բաշխուին տեղաւորուելիք անձերուն

ՅՕԴ. 21.— Տեղաւորուած գաղթականներուն, ապաստանեալներուն, վաչկատուններուն, տեղափոխուած երկրագործներուն եւ արհեստաւորներուն հետեւեալ տեսակի հողեր կը բաշխուին։

Ա.— Ծագումը եւ տեսակը ինչ որ ալ եղած ըլլայ, պետական հողեր։

Բ.— Հանրութեան վերաբերեալ արօտավայր, անմշակ եւ խոպան հողերէն կառավարութեան պէտքէն աւելի եղածները։

Գ.— Քաղաքներու, գիւղացիներու եւ գիւղերու սահմաններէն դուրս գտնուած եւ անտէր չեղող պարապ հողեր։

Դ.— Գործավարներու Խորհուրդին որոշումով կարգ մը անտառներու մէկ մասը։

Ե.— Պետութեան գնած եւ կամ պարտաւորիչ կերպով գնելիք (իսթիմլաք) հողերը եւ ագարակները։

Այս բնակարանները եւ հողերը որու ձեռք ալ գտնուին, կը պարպուին եւ տեղափոխուածներուն կը տրամադրուին։ Եթէ ընդդիմանան, ոստիկանութեան միջոցաւ կը պարպուին։

ՅՕԴ. 22.— Տեղափոխուածներուն տեղաւորման յատկացուած բնակարան, շէնք եւ հողերը որու ձեռք ալ գտնուին, կուսակալին կամ գայմագամին գրաւոր հրամանին վրայ, ոստիկանութեան միջոցաւ կը պարպուին եւ անոնց կը յանձնուին։

ՅՕԴ. 23.— Կուսակալները եւ գայմագամները տեղափոխուածներուն բաշխուելիք շէնքերուն կամ հողերուն սեփականացումը կը կատարեն։ Այս մասին բռնուած տոմարները անոնց կողմէ կը ստորագրուին եւ կը վաւերացուին։

ՅՕԴ. — Մինչեւ որ տեղափոխուածները եւն. իրենց սեփական տունը չունենան եւ կամ պետութիւնը անոնց տուները չընէ, անոնք պիտի պատսպարուին պետական շէնքերու եւ կամ ժողովուրդին բնակարաններուն մէջ, պայմանաւ որ հին տանտէրներուն բնակութեան արգելք չըլլայ եւ այս ժամանակաւոր բնակութիւնը մէկ տարիէն աւելի չտեւէ։

Բնակարանը պարպուած անձերուն՝ պետութիւնը յարմար վարձք մը կը վճարէ։

Տեղափոխուածներուն, գաղթականաց եւ ապաստանեալներուն բնակելիք վայրերուն մէջ, ժամանակաւոր օթեւանի յատկացուած շէնքերուն պարպումը մէկ շաբաթէն աւելի չպիտի տեւէ։

ՅՕԴ. 25.— Տեղափոխուած եւն. անձերուն տեղաւորուելէն եւ տեղայի ըլլալէն երկու տարի վերջ, ներքին գործավարութիւնը նոյն շրջանին մէջ տեղաւորման նոր վայրեր կրնայ պատրաստել։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Պարտաւորութիւններ, հաշուեյարդար եւ իրաւունքի հաստատագիր

— o —

Գոյքերու փոխադրութիւն, կալուածներու պետականացում փոխարժէքով

ՅՕԴ. 26.— Երրորդ շրջանէն պարտաւորիչ կերպով տեղափոխուածները իրենց շարժուն գոյքերը կրնան միասին տանիլ. անոնց ձգելիք անշարժ կալուածները պետութեան սեփականութիւնը կը դառնան։ Այն կալուածները որոնց համար սեփականութեան վաւերագիրներ գոյութիւն ունին, 1914ի տուրքի արժէքին քառապատիկ արժէքով կը գնահատուին եւ այդ փոխարժէքով տեղական վարչական ժողովին կողմէ հաստատագիր (իստիհգագ մազպաթասը) կը տրուի սեփականատէրերուն։

Մէկ տարուան մէջ հաշուեյարդար

ՅՕԴ. 27.— Կառավարութեան կողմէ կամ իրենց փափաքով տեղափոխուած անձերը պարտաւոր են մէկ տարուան մէջ հաշուեյարդարն ընել իրենց հին բնակավայրին մէջ ունեցած շարժուն եւ անշարժ կալուածներուն։ Եթէ անոնք մէկ տարուան մէջ հաշուեյարդար չկատարեն, պետութիւնը կը կատարէ հաշուեյարդարը։ Անոնք, եթէ կը փափաքին, իրենց անշարժ կալուածներուն համար պետութենէն հաստատագիր կրնան առնել։ Այդ պարագային՝ անոնց սեփականութիւնը ուղղակի պետութեան կը փոխանցուի։

Հաստատագիրներու հաշուակցութիւն

ՅՕԴ. 28.— Հաստատագիրներու փոխարժէքով նախ կը հաշուակցուին նոր բնակավայրին մէջ տեղափոխուածներուն տրուած շարժուն եւ անշարժ գոյքերը, մնացորդը իբրեւ կանխիկ դրամ կ'ընդունուի պետական կալուածներու աճուրդով վաճառման համար։ Բայց անոնց փոխարժէքով ընտանիք մը իր օրինական բաժինէն մէկ անգամէն աւելի հող չի կրնար գնել։ Հաստատագիրները անունի կը տրուին եւ նօտարի միջոցաւ կրնան ուրիշի փոխանցուիլ։ Օրէնքով ապահովուած են ժառանգորդներուն իրաւունքները։

Բնակութեան պարտաւորիչ պայմանաժամ

ՅՕԴ. 29.— Ա. Գաղթականները, ապաստանեալները, վաչկատունները եւ թիւ 1 շրջանի մէջ տեղափոխուածները իրենց տեղաւորուած վայրին մէջ առնուազն տասը տարի բնակելու պարտաւոր են։ Առանց առանց ներքին գործավարութեան հրամանին, չեն կրնար ուրիշ տեղերու մէջ բնակավայր հաստատել։ Եթէ առանց հրամանի ուրիշ տեղ երթան հաստատուին, իրենց տեղերը կը վերադարձուին։

Բ.—Թիւ 1 եւ 3 շրջաններէն թիւ 2 շրջան փոխադրուածները, ինչպէս նաեւ գնչուները, աշիրէթները եւ Թուրքերէն չխօսող տեղափոխուածները, տասը տարի վերջ եւս չեն կրնար ուրիշ տեղ հաստատուիլ, առանց Գործավարներու Խորհուրդին որոշման։

Կալուածները տասը տարի անօտարելի

ՅՕԴ. 30.— Թիւ 1 եւ 2 շրջաններուն տեղափոխուածներուն տրուած անշարժ կալուածները մինչեւ 10 տարի չեն կրնար ծախուիլ, նուիրուիլ, գրաւ դրուիլ եւ կամ պարտքի փոխարէն արգելքի տակ առնուիլ։ Թափուի յատուկ արձանագրութիւն կ'ըլլայ այս մասին։ Կառավարութեան արտօնութեամբ միայն կրնան երկրագործական դրամատան գրաւ դրուիլ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

31 — 35րդ յօդուածները կը յիշատակեն գաղթականներու գոյքերը մաքսատուրքէ զերծ ըլլալու տրամադրութիւնները։

36րդ յօդուածը՝ գաղթականները դրոշմաթուղթի եւ անցագիրի տուրքէ զերծ ըլլալը։

(6)

(Շար.)

ւին մարդիկ, եւ հակառակ մեր այս բծախնդրութիւններուն, կանոնագրի «Յառաջ»ին մէջ տպուիլը պիտի նկատեն մեծ մեղք եւ կուսակցականութիւն: Բայց, երիտասարդական շարժման համար ոչ մէկ հայ թերթ այնքան չունիչ սպասեց եւ այնքան անկեղծօրէն աշխատեցաւ, որքան «Յառաջ»ը: Երիտասարդութիւնը, եթէ վաղը կազմակերպուի եւ բանակ կազմած ասպարէզ իջնէ, առաջին բարեւն ու յարգանքը պէտք է «Յառաջ»ին տայ:

Բռունցքը առայժմ, իր կորիզով կազմակերպական առաջին ողջոյնը կուտայ գաղթաշխարհի հայ երիտասարդութեան, եւ՛ կարօտով, եւ յուսադրով կը սպասէ թէ արձագանգը ողջոյնին, ուրկէ՞ պիտի լսէ:

Հայ երիտասարդներ, նոր ճամբայ բանանք, նոր գործ տանք հայ ժողովուրդին...

Դէպի կազմակերպութիւն:

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.

ԲԱՆԱԿՈՒՄ - ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ

Առողջապահութիւնը, բարոյական, մտաւորական ու ազգային կրթութիւնը հիմք ունենալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտական կազմը, ըստ սովորութեան այս տարի եւս կազմակերպած է ամառնային բանակում - օդափոխութիւն մէկ ամսուան համար, Հօթ Սավուա, Անէսիի լճին ափը, գալարագեղ Ալպեան լեռնաշղթային ստորոտը:

Բանակավայրը օժտուած սկաուտական արդի պիտոյքներով, կը պատկանի «Էքլէրէօր տը Ֆրանս»ի տեղական ճիւղին, որուն նախագահն է Սէն Ժօրիոզի քաղաքապետ եւ Փարիզի հայ սկաուտներու կնքահայր Պ. Նայլէն, իսկ տեղւոյն Ֆր. սկաուտներու աւագ խմբապետ փրոֆ. Ժիւժ, որ միեւնոյն ատեն մեր պատուակալ խմբապետն է, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներու անցեալ տարուան թողած կարգապահ, մաքուր ու ժրաջան յիշատակներով խանդավառ՝ սիրով կը սպասէ անոնց:

Բանակումի ընդհ. ղեկավարութեան գործը կրկին յանձնուած է Ֆրանսայի Շրջ. հայ սկաուտներու պետ եղբ. Ժիրայր Մինթանճեանի, որուն ժրաջան գործունէութիւնը ծանօթ է միութեանս ղեկավար մարմիններուն:

Երկու խումբեր կը մեկնին, առաջինը օգոստ. 4ին, երկրորդը օգոստ. 15ին:

Առաջին խումբի արձանագրութիւնը արդէն վերջացած է. կը խնդրուի ազգ. կազմակերպութիւններէն ու ծնողքներէն, երկրորդ խումբի մեկնումի մանրամասնութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէին.—

Haï Scouts, «Colonie de vacances» 39 rue de Maubeuge, Paris:

Երկրորդ մեկնումի արձանագրութիւնները կը փակուին օգոստ. 3, ուրբաթ կէս օրին: Երկրորդ խումբի մասնակցութեան ծախքն է, ճամբորդութիւն եւ սնունդ, 250 ֆրանք:

Բանակավայրի հասցէն.— Scouts Arméniens, camp des Eclaireurs de France St. Jorioz (Hte Savoie):

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆր. Շրջ. Խորհուրդ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Քղեցի հայրենասէր ժողովուրդին

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 17 յուլիս.— Հայրենակիցներ, ընդունուած իրողութիւն մըն է, որ չափազանց ներողամտութիւնը յաճախ փորձանքի առիթ կը դառնայ:

Այդպէս է որ, քանի մը անարժան Քղեցիներ կը համարձակին աղարտել առողջ հայրենասիրութիւնը:

Այս անարժանները որ իրենց ծնողքն ու ծննդավայրը վաղուց ուրացած են եւ Քղեցի ու Հայ կոչուիլը նուաստութիւն կը համարէին, այս կարմիր աքլորները, խորհրդային Հայաստանի մէջ «Նոր Քղի» մը շինելու առաջին հրապուրանքով, եւ բոլշեւիկեան բարքերով կը փորձեն Քղեցին Քղեցիին թշնամացնել, եղբայր եղբօր դէմ, քոյրը քրոջ դէմ, զաւակը ծնողքին դէմ, բարեկամը բարեկամին դէմ լարել եւ ընտանեկան յարկերը քանդել:

Այս չփացածներու սանձարձակութեան հետեւանքով է որ գիւղացիական միութիւններ քանդուեցան:

Ասոնք էին որ աւազակներու պէս քաղաքի Միութեան գանձը փախցուցին, քաղաքացիները անակնկալի բերելով: Նոյնպէս նաեւ Դարմանի Միութիւնը աւարառութեան ենթարկեցին:

Այս լրբութիւններէն զայրացած, նոյն քաղաքացիները, Դարմանցիները, Զանախոյցիները, Առեցիները, Հետաֆցիները, եւ Քղիի մնացեալ 31 հայ գիւղերը, անհրաժեշտ համարեցին ընդհանուր քղեցիական Միութիւն մը կազմելու ձեռնարկը, որուն տասը տարիէ ի վեր արգելք եղած են նոյն ակերախտները, վնասելով մեր ծննդավայրին մէջ մնացած ու աշխարհի չորս կողմերը ցրուած 22,000ի չափ հայրենակիցներու:

Այժմ կազմուած է խմբական Քղիի Հայրենակցական Միութիւնը 1934 յունիս 10ին: Ամերիկայի եւ արտասահմանի մէջ կազմուած են եւ կը կազմուին մասնաճիւղեր, եւ շուտով կը հրատարակուի ծրագիր - կանոնագիրը, մինչեւ ընդհանուր պատգամաւորական ժողովը:

Ուստի ամէն շրջանի Քղեցի Հայեր քով քովի գալու են իրենց շրջանի պայմաններուն համաձայն մասնաճիւղեր կազմելով, որպէսզի մեր մէկ ծրագիր - կանոնագիր ստանան եւ պատգ. ժողովին մասնակցին իրենց ներկայացուցիչով կամ ձայնով, աջակցելով հայրենասիրական ու մարդկային պարտականութեան փառաց Քղեցիներուն:

Թղթակցութեան համար դիմել.— Patriotic Society of Kghi, 440 So. Green Ave. Detroit Mich. U. S. A.

Տիթրոյիթի մասնաճիւղ
Ատենապետ՝ Վ. Յ. Հայրապետեան
Ատենադպիր՝ Հ. Մուսոյեան

''ՀԱՅԵՐԸ ԻՆՁՈՒ ԸՄԲՈՍՏԱՑԱՆ,,

oooo

Պոլսոյ «Ճիւմհիւրիէթ» լրագիրը իր յուլիս 24ի թիւին մէջ կը հրատարակէ Միւնիր փաշայի մէկ յօդուածաշարքը այս խորագրին տակ: Կը հրատարակենք էական մասերը, իբրեւ նիւթ պատմութեան համար.—

— «1890ին Էրզրումի, եւ անկէ վերջ մինչեւ 1896, Անատոլուի զանազան մասերուն եւ Պոլսոյ մէջ, Հնչակ եւ Դրօշակ կոմիտէներուն խաբկանքէն շլացած Հայեր ըմբոստութեան դիմեցին եւ այս առիթով տեղի տուին արիւնոտ կռիւներու եւ ջարդերու:

Պերլինի դաշնագրով, 1878էն սկսեալ Անգլիա եւ իրեն համամիտ ուրիշ մեծ պետութիւններ, կ'ուզէին Անատոլուի մէջ մեզ պարտադրել կատարելու բարենորոգումներ որոնք ոչ մէկ կերպով կը յարմարէին մեր հաշիւներուն: Աւելի վերջ, այն պատրուակով թէ չեն գործադրուիր պէտք եղած տրամադրութիւնները եւ թէ այս առիթով արիւնահեղութեան տեղի կը տրուի մեր կողմէ, դիմեցին Պապը Ալի եւ ներկայացուցին յուշագիր մը որով կը պահանջուէր ինքնավարութիւն տալ վեց մեծ նահանգներուն ուր շատ Հայեր կային: Այս դիմումէն վերջ, երեւակայած էին նաեւ իրենց հսկողութիւնը ունենալ մեր վրայ, արժեցնել տալ իրենց պաշտօնեաներու խօսքը, եւ դիմած էին նոյն իսկ թնդանօթի միջոցաւ սպառնալու Երլտըզին եւ գրաւելու Անատոլուի կարգ մը մասերը»:

Խօսելէ վերջ այս բոլոր անցքերու մասին, ամփոփ կերպով պիտի անդրադառնամ Հայերուն, եւ պիտի բացատրեմ թէ Թուրքիոյ եւ Թուրքերու հետ մտերմութեամբ ապրող տարր մը դարեր վերջ ինչպէ՞ս խռովութեան դիմեց:

Սալիհ փաշա, քանի մը խօսքով պատմականը ընելէ վերջ հայ ազգի կազմութեան, կը հասնի եւ կը ծանրանայ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի շրջանին: Ու կը շարունակէ.—

«Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտն էր որ առաջին անգամ շնորհ եւ զուրգուրանք ունեցաւ Հայերուն հանդէպ: Հաւաքեց երիտասարդ Հայեր եւ համայնքի մը ձեւին տակ դրաւ: Անոնց մէջ ճարտար եւ արհեստագէտ մարդիկ կային: Յոյներու տրուած բոլոր իրաւասութիւնները տուաւ նաեւ Հայերուն եւ պատրիարքութեան կոչեց Պրուսացի Յովակիմ եպիսկոպոսը: Սամաթիոյ մէջ անկախ եկեղեցի մը տուաւ: Դարերէ ի վեր երջանկութենէ զուրկ մնացած Հայերը, այս նոր շրջանին աշխատեցան, եւ հնազանդ, ժուժկալ ու գործունեայ տարր մը ըլլալով, առեւտրական, արհեստաւորական եւ վաճառականական գործերու միջոցաւ տիրացան հարստութեան:

Արեւելեան եւ ասիական ժողովուրդ հասկացողութեան եկան Թուրք տարրին հետ եւ խմբուելով անոր շուրջ, սկսան քաղցրութեամբ ու երջանկութեամբ ապրիլ: Թուրքերու համակրութիւնն ու վստահութիւնը շահեցան: Որդեգրեցին Թուրքիոյ սովորութիւնները ու տարազի ձեւերը եւ որոշ ժամանակէ մը վերջ երկու տարրերուն միջեւ կապ մը հաստատուեցաւ: Այս ընթացքով, Հայերը, Թուրքիոյ ամէնէն հարազատ եւ հաւատարիմ հպատակները նկատուեցան: Հայերու այս հաւատարմութեան փոխարէն, Թագաւորները լայն իրաւասութիւններ եւ կրօնական առանձնաշնորհումներ տուին: 17րդ դարու վերջերը երբ Ֆրանսացի կաթոլիկ միսիոնարները քարոզութիւն փորձեցին Հայ համայնքին մէջ դաւանափոխութիւններ ձեռք ձգելու համար, Թագաւորը հրովարտակով մը իրաւունք տուաւ պատրիարքին թիապարտութեան պատիժ անօրինել դաւանափոխներուն:

Եփրեմ պատրիարքի յաջորդը՝ Աւետիք, փակել տուաւ ճիզուիթ վարժարանները եւ կրօնականները աքսորել տուաւ Պարսկաստան (1702): Իսկ Աւետիք պատրիարք եւ յաջորդը՝ Յովհաննէս պատրիարք աւելի սաստիկ պայքար բացաւ: Բանտարկել տուաւ հայ կաթոլիկները եւ փակեց ֆրանս. կաթոլիկներու տպարանը, որ Հայերու դէմ բուռն հրատարակութիւններ կ'ընէր: Հայութենէ կաթոլիկութեան նետուած եւ այդ ուղղութեամբ քարոզութիւն կատարող Կոմիտաս վրդ.ը ձերբակալեց եւ գլխատել տուաւ ուրիշ երկու վարդապետներու հետ, որոնք կը վայելէին Ֆրանսայի պաշտպանութիւնը:

Ծնունդով Հայ, եւ սակայն փոքր հասակէն Ենիչէրիներու կազմակերպութեան մէջ մեծցող մարդիկ, էնտէրոնի մէջ առնուելով մարզուեցան եւ կրթութիւն ստանալով տիրացան մեծ դիրքերու: Աչք-բաց եւ աշխատող Հայերը, Պոլսոյ մէջ ունեցան նաեւ մեծ անհատականութիւններ որոնք վաճառականական եւ ճարտարպետական համբաւի տիրացան, եւ այնքան հարստացան, որ հարկ եղած պարագային պետական գանձին որոշ գումարներ տրամադրեցին: Աւելի վերջ, 19րդ դարու սկիզբը, հայ հարուստներու եւ ծանօթ դէմքերու տրուեցան Փողերանոցի վարչութեան, վառօդապետութեան, ճարտարապետութեան, կառուցագործութեան, խաղախորդարաններու հիմնարկութեան, մետաղահնութեան եւ շոգենաւային ընկերութիւններու իրաւասութիւնները:

Փողերանոցի տնօրէն նշանաւոր Գազազ Արթին որ Սուլթան Մահմուտ Բ.ի հաւատարմատարն ու արքունի համարակալն էր, Թագաւորին, ազգին ու հայրենիքին արժէքաւոր ծառայութիւններ ըրած է:

Այսպէս, Գազազ Արթին, Էտիրնէի դաշինքէն վերջ, Ռուսիոյ տրուելիք հատուցման գումարը, մեր այնքան նեղ մէկ ժամանակին մէջ, պայմանաժամէն առաջ վճարելու միջոցը գտաւ, եւ այս կերպով Րումէլիի կարեւոր մասերը թշնամիի գրաւումէն ազատեց»:

Այս առիթով Ճիւմհիւրիէթ կը հրատարակէ Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի (Գազազ Արթին) լուսանկարը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ՆՇԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԵՒ ՆՈՐ ՎԿԱՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»»..«««

(18րդ ՆԻՍՏ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

Քամինսկի կանոնագրէն կարդաց հատուած մը, ուր ըսուած է թէ տարին անգամ մը թղթակցութիւնները, գրոշները եւայլն պէտք է վերադարձուին Կ.Կ.ին:— Դուն որ Կ.Կ.ի ատենապետն ես, ի՞նչպէս չես գիտեր թղթակցութեանց վերադարձումի տրամադրութեան մասին:

= Ատիկա գրուած է, այդ կէտին վրայ շատ չենք պնդեր:

— Դուք գաղտնիքներ ունի՞ք:

= Այն իմաստով որ գաղտնիք (սիքրէթ) բառը կ'իմացուի անգլիերէն լեզուով՝ գաղտնիք չունինք. այդ իմաստով չենք առներ, այլ իբր ներքին կազմակերպական գաղտնիք:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՏԱՂԼԵԱՆ

— 13 տարի Ամերիկա ես, դուն կը պատկանի՞ս ոչ-հայ կազմակերպութեանց: = Այո:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ի՞նչ կազմակերպութեան կը պատկանիս:

= Մէյսըն եմ (Ազատ որմնադիր):

— Մէյսընները գաղտնի շրջաբերականներ ունի՞ն:

= Չեմ գիտեր:

(Պ. Շերիտըն առարկեց):

— Դուն տեսա՞ծ ես Դաշնակցութեան ընդհ. ծրագիրը: = Այո:

— Այս ծրագիրը կը ճանչնա՞ս (Քամինսկի ընկ. Տօքթ. Տաղլեանին տուաւ իր ձեռք բերած «ծրագիր»ը):

= (Կը նայի եւ ետ կուտայ):

— Դուն չես ուզեր նայիլ անոր վրայ:

= Նայեցայ. կողք չունի, թուական չունի, յայտնի չէ ո՛ւր տպուած է:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Վերջին 13 տարուան մէջ այդպիսի ծրագիր տեսա՞ծ ես: = Ոչ:

— Դուն գիտե՞ս ձեր կանոնները (րուլս էնտ րէկուլէյշընս): = Այո:

— Պ. Քամինսկիի ցոյց տուած ծրագիրը տեսա՞ծ ես երբեք:

= Չեմ տեսած:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԱՂԼԵԱՆ

— Որեւէ բժշկական գիրք որ կողք չունի, չե՞ս ուզեր ծանօթանալ եւ օգտուիլ:

= Պատեհութիւն ունեցած չեմ առանց կողքի գիրքերէ ուսանելու հարկադրանքին տակ գտնուելու:

Պ. Քամինսկի Տօքթ. Տաղլեանի տուաւ նարնջագոյն տետրակ մը եւ առաջարկեց որ կարդայ անոր վերնագիրը: Տօքթ. Տաղլեան կարդաց. «Ժամանակաւոր կանոնագիր Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի կոմիտէներուն»: Եւ աւելցուց. «Չեմ տեսած այս գրքոյկը»:

Տօքթ. Տաղլեանի քննութիւնն ու հարցաքննութիւնը աւարտած ըլլալով կանչուեցաւ յաջորդ վկան:

ԴԵՂԱԳՈՐԾ ՆՇԱՆ Յ. ՍՄՍԱՐԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Այս վկան Պ. Շերիտընի տուաւ սա պատասխանները:

— Ո՞ւր կը բնակիս:

= Ուէսթ Նիւ Եորք, Ն. Ճ.:

— Կը ճանչնա՞ս Մատ. Լէյլէկեանը:

= Դէմքով:

— Կը ճանչնա՞ս Միհրան Զաւիկեանը:

= 10 տարիէ ի վեր, իսկ անոր ընտանիքը կը ճանչնամ երկրէն:

— Ոսկան Երկանեա՞նը:

= Կը ճանչնամ 6—7 տարիէ ի վեր:

— Ի՞նչ համբաւ ունի Զաւիկեան:

= Տասը տարիէ ի վեր կը ճանչնամ զինքը, յարգելի եւ պարկեշտ անձ մըն է:

— Երկանեանի՞ համբաւը:

= Շատ լաւ մէկն է:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Ե՞րբ տեսար Զաւիկեանը 1933 դեկտ. 24էն առաջ:

= Որոշ թուական չեմ կրնար ըսել:

— Պեխ ունէ՞ր:

= Այո, բայց երբեմն կ'ածիլէ, երբեմն կը թողու:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 11 յուլիս.— Ներկայ գրութիւնս մանրամասնութիւնն է երէկ երեկոյ ժամը 9էն առաջ եւ յետոյ 12էն քիչ վերջ ղրկած թղթակցութեանս նախարանի ամփոփումին:

Տ. ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Դեղագործ Պ. Նշան Սմսարեանէն ետք, վկայի աթոռը հրաւիրուեցաւ Տ. Նշան քհնյ. Փափազեան, որ ուզեց խօսիլ թարգմանի միջոցաւ եւ Պ. Շերիտընի տուաւ սա պատասխանները.

— Դուք, Տէր Հայր, իբրեւ հոգեւորական կը պաշտօնավարէ՞ք 221 Իսթ 27րդ փողոցի եկեղեցին, Նիւ Եորք:

= Այո:

— 1933 դեկտ. 24ին կը պաշտօնավարէի՞ք այդ եկեղեցիին մէջ: = Այո:

— Ե՞րբ պաշտօնի անցաք:

= 9 հոկտ. 1933ին, երբ նախկին հովիւը հրաժարեցաւ եւ ես հրաւիրուեցայ անցնիլ անոր տեղը:

— Որքա՞ն ժամանակ է որ այդ եկեղեցիին մէջ կը պաշտօնավարէք:

= Մօտաւորապէս մէկ տարի, իսկ անկէ առաջ երբ տարի մը անպաշտօն մնացի, կը յաճախէի այդ եկեղեցին, որ այս քաղաքի Հայոց Մայր եկեղեցին է:

— Դուք, Տէր Հայր, քանի՞ տարիէ ի վեր իբր հոգեւորական կը գործէք:

= Աւագ սարկաւագութիւն եւ քահանայութիւն 22 տարիէ ի վեր:

— Այս նահանգին մէջ քանի՞ տարի է կը պաշտօնավարէք:

= Նիւ Եորք քաղաքին մէջ պաշտօնավարած եմ երկու տարի, երեք տարի ալ պաշտօնավարած եմ Թրոյ:

— 27րդ փողոցի եկեղեցիէն զատ 187րդ փողոցի Ս. Խաչ եկեղեցիի մասին գաղափար ունի՞ք:

= Այո, քանի մը անգամ հրաւիրուած եմ Յովսէփ եպ. Կարապետեանէ, մասնակցելու եկեղեցական արարողութեանց:

— Հայ եկեղեցւոյ արարողութիւնները երկար կ'ըլլա՞ն:

= Սովորաբար ժամը 8.30էն մինչեւ մէկ կը տեւեն, իսկ եթէ արք.ը պատարագէ հանդիսաւորապէս՝ կը տեւէ մինչեւ 2—3՝ կէս օրէ ետք:

— Տէր Հայր, կը ճանչնա՞ս այս ամբաստանեալները:

= Այո:

— Ասոնցմէ ո՞րը աւելի մօտէն կը ճանչնաս:

= Յովհ. Միրիճանեանը շատ մօտէն կը ճանչնամ 1925 նոյեմբերէն ասդին:

— Ուրիշներ կը ճանչնա՞ս: = Այո:

— Ասոնցմէ ո՞րը անդամ է 27րդ փողոցի եկեղեցիին:

= Յովհ. Միրիճանեանը:

— Ի՞նչ է Յովհ. Միրիճանեանի համբաւը:

= Պատուաւոր ընտանիքի զաւակ է եւ ինքն ալ պատուաւոր մարդ է:

— Մատ. Լէյլէկեանը կը ճանչնա՞ս:

= Դէմքով կը ճանչնայի, բայց հետը մօտիկ կապ ունեցած չեմ, որքան կը յիշեմ անգամ մը մեր եկեղեցին տեսայ:

— Կը ճանչնա՞ս Սարգիսեանը եւ Երկանեանը:

= Այո, երկուքն ալ լաւ մարդիկ են:

— Մարթին Մօղեա՞նը:

= Մօղեանը շատ հաւատացեալ անձ մըն է եւ ամէն կիրակի եկեղեցին տեսած եմ: Շատ պատուաւոր անձ մըն է:

— Զալըդեանը եկեղեցի կուգա՞ր:

= Այո, կուգար:

— Կը ճանչնա՞ս Հէրի Սարաֆեանն ալ:

= Սարաֆեանը կնքահայր եղաւ բարեկամի մը երախային եւ անկէ ետք աւելի լաւ ճանչցայ զինքը, ունի մէկ զաւակ եւ կին մը, համեստաբարոյ մարդ է:

— Զաւիկեանի համար կրնա՞ս ըսել թէ կը ճանչնաս:

= Միհրան Զաւիկեան յաճախ եկեղեցի եկած է, իսկ երբ եկեղեցական արարողութեան համար Փէթըրսըն գացած եմ, աւելի մօտէն ճանչցած եմ զինքը: Պատուաւոր երիտասարդ է:

— Գիտէ՞ս Յովհ. Անդրէասեանը:

= Այո, գիտեմ զինքը, լաւ մարդ է:

ԱԼ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՏԷՐ ՆՇԱՆ ՀԱՅՐ

— Հայ եկեղեցին տարին քանի՞ անգամ Ծնունդը կը տօնէ:

= Մէկ անգամ:

— Ամերիկեան թուականով տարուան ո՞ր ժամանակը:

= Յունուար 6ին յաջորդող կիրակին:

— Ուրեմն դեկտ. 24ին դուք Ծնունդ չունի՞ք: = Ոչ:

— Դուրեան Ղեւոնդ արք.ը կը ճանչնայի՞ք: = Շատ լաւ:

— Դուք ըսիք թէ 27րդ եկեղեցիի քահանան էք, ո՞վ կարգեց ձեզ կամ ո՞վ ղրկեց ձեզ հոն պաշտօնավարելու: Արքեպիսկոպոսի իրաւասութեա՞մբ:

= Առաջնորդի իրաւասութիւնը չէ այդ, այլ սահմանադրապէս եկեղեցւոյ հոգաբարձուները եւ անդամները կ'ընտրեն իրենց հովիւը եւ ան ի գիտութիւն կը հաղորդեն Առաջնորդին:

— Դուք Դաշնա՞կ էք:

= Ոչ երբեք. բնաւ պատկանած չեմ քաղաքական կուսակցութեանց: Եւ արդէն եկեղեցական մը պէտք չէ պատկանի որ եւ է կուսակցութեան, որովհետեւ մեր հովուած ժողովուրդին մէջ ամէն տեսակ քաղաքական կուսակցութեան պատկանող անհատներ կան, ուստի անոնց պէտք է նայինք հաւասար աչքով: Երբ եկեղեցական մը կը պատկանի որոշ կուսակցութեան մը, չի կրնար պէտք եղած կերպով կառավարել ժողովուրդը եւ ծառայել անոր:

— Դուք լսած չէ՞ք որ հայ հոգեւորականներ կուսակցական ըլլան:

= Ինչպէս ես կուսակցական չեմ, իր կոչումին գիտակից ո եւ է հոգեւորական պէտք չէ պատկանի կուսակցութեան:

— Գիտէ՞ք որ Ղեւոնդ Դուրեան արք. ամբաստանուած էր իբր կողմնակից Սովետ Միութեան:

= Այդ հարցումին կրնամ պատասխանել բացատրութեամբ եւ երկու պատասխան ունիմ:

— Դուք պատասխանեցէք իմ հարցումիս «այո» կամ «ոչ»ով:

= Քանի որ չէք ուզեր լսել իմ բացատրութիւնը, պատասխանս է երկու ոչ եւ մէկ այո:

Կէս օրուան ճաշի համար դադար մէկ ժամ:

ԸՆԿ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՏԻՇԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Կէս օրէ ետք ժամը 2.15, յուլիս 10, երեքշաբթի, ատեանը գումարուելով, Պ. Շերիտըն վկայի աթոռը հրաւիրեց ընկ. Մեսրոպ Ատիշեանը, որ տուաւ հետեւեալ պատասխանները.

— 1933 դեկտ. 24ին 187րդ փողոցի եկեղեցին գացի՞ր: = Ոչ:

— Քանի՞ տարեկան ես:

= 39 տարեկան:

— Ամուսնացա՞ծ ես: = Այո:

— Ի՞նչ գործով կը զբաղիս:

= Ներկումի եւ մաքրումի սեփական գործ ունիմ:

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Ամերիկա ես:

= 20 տարիէ ի վեր:

— Կը ճանչնա՞ս Սարգիս Տէմիրճեանը:

= Իմ քենակալս է:

— Խօսակցութիւն ունեցա՞ծ ես Տէմիրճեանի հետ դեկտ. 24ի սպանութեան նկատմամբ:

= Այո:

— Ի՞նչ ըսաւ քեզի քու քենակալդ:

= Այդ օրը միասին ճաշեցինք եւ ան պատմեց թէ «եկեղեցւոյ դէպքը այնքան արագ ու յանկարծական եղաւ, որ բան չտեսայ, իսկ երբ Լէյլէկեանը կը ծեծէին, ես ալ մասնակցեցայ ծեծին»:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= Այո, Դաշնակ եմ:

ԴԱՏԱԽԱԶ ԵՒ ԱՏԻՇԵԱՆ

— Դուն ըսիր թէ Սարգիս Տէմիրճեանը քու տունդ եկաւ եւ միասին ճաշեցի՞ք: = Այո:

— Եւ այդ խօսակցութիւնը տեղի ունեցա՞ւ: = Այո:

— Որ եւ է մէկուն ըսի՞ր այդ խօսակցութիւնդ:

= Ըսի փաստաբան Մեղրունիին, երբ կարդացի իմ քենեկալիս տուած սխալ վկայութիւնը:

— Երբ կարդացիր անոր տուած սխալ վկայութիւնը, ինչո՞ւ դատախազին չգացիր ըսելու:

= Ես փաստաբան չեմ որ գիտնամ այդ նրբութիւնները, միայն գացի ըսի փաստաբան Մեղրունիին:

— Ուրիշ ի՞նչ ըսաւ Ս. Տէմիրճեան:

= Ասոնք ըսաւ եւ դա...:

— Օ՛, դանակի մասին ալ խօսեցաւ, հա՞, ըսէ տեսնեմ ինչ խօսեցաւ:

= Ըսաւ թէ դանակը խորանին մօտերը գտնուեցաւ:

(Քամինսկի վերջացուց):

Շերիտըն.— Պ. Ատիշեան, դանակի մասին ի՞նչ ըսաւ քու քենեկալդ՝ Սարգիս Տէմիրճեան:

= Ըսաւ թէ խորանին մօտը գտնուեցաւ դանակը:

ԸՆԿԵՐ ՀԱՄԲԱՐ ԱՄՊՐՈՒՔԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդ վկան եղաւ ընկեր Համբար Ամպրուքեան, որ սա պատասխանները տուաւ պաշտպան փաստաբանի հարցումներուն.

— Ի՞նչ գործ կ'ընես Պ. Ամպրուքեան:

= Արեւելեան գորգի ներածումով կը զբաղիմ (հասցէն կուտայ Նիւ Եորք):

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Ամերիկա ես: = 30 տարի:

— Դաշնա՞կ ես: = Այո:

— Լէյլէկեանը կը ճանչնա՞ս:

= Կը ճանչնամ մէկ տարիէն աւելի:

— Ի՞նչ է Լէյլէկեանի համբաւը:

= Լաւ մարդ է:

— Որ եւ է յոռի բան լսա՞ծ ես իր մասին:

= Որ եւ է գէշ բան լսած չեմ:

— Մարթին Մօղեանը կը ճանչնա՞ս:

= Տասը տարիէ ի վեր կը ճանչնամ եւ կուգանք միեւնոյն քաղաքէն: Լաւ մարդ է:

— Երկանեա՞նը:

= Նոյնքան լաւ կը ճանչնամ Երկանեանն ալ, շատ լաւ մարդ է:

— Հէրի Սարաֆեա՞նը:

= Կը ճանչնամ, լաւ երիտասարդ է:— Անդրէասեա՞նը:

= Շատ լաւ մարդ է, կը ճանչնամ:

Պ. Քամինսկի հարցաքննելով ընկեր Ամպրուքեանը, ըսաւ թէ Պ. Քոհէնին ուրիշ յայտարարութիւններ ըրած է եւ կարդաց մէկ երկու հարցումներու պատասխանները, զորս կրկին ու կրկին ժխտեց ընկ. Ամպրուքեան, թէ Քամինսկիի եւ թէ Շերիտընի հարցումներուն պատասխանելով:

(Շար.)

չիլ իրենց բոլոր ուժով: Կարելի չեղաւ բռնել: Սակայն կառավարը ձերբակալուելով պահականոց առաջնորդուեցաւ, ուր յայտնեց թէ անունն է Անտոէ Տէրմինարեան (Տէր Մինասեան?), 21 տարեկան, գործազուրկ եւ կը բնակի Վիներ փողոցը, 24 թիւ: Կառքին մէջ գտնուեցան լեցուն «փարապէլլում» մը, ատրճանակ մը փամփուշտ, խոշոր բիրեր եւ գաւազաններ: Ոստիկանութեան տեսուչը վար դրաւ այս վտանգաւոր գիշերաշրջիկը: Կը կարծուի թէ Տէրմինարեան եւ երեք երիտասարդները անդամ են քաղաքական խմբակցութեան մը եւ կը խորհէին այս գիշեր յարձակիլ հակառակորդ կուսակցութեանց պատի ազդ փակցնողներուն վրայ:

Ուրիշ թերթեր ալ միեւնոյն ձեւով կը պատմեն դէպքը, անունն ալ՝ նոյն ուղղագրութեամբ, եւ կ'ենթադրեն թէ փաշականներու կողմէ սարքուած դաւ մըն է: Ուրեմն, կապ չի կրնար ունենալ Հայու հետ: Թերեւս ինքնաշարժի վարիչը միայն Հայ է, եւ պատահաբար վարձուած:

»»»· ·«««

30,000 ԱՆՏԷՐ ԿԱՏՈՒՆԵՐ կը թափառին Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, անտէր-անտիրական: Քաղաքապետութիւնը անելի մատնուած է: Կը խորհուի այս թշուառները ալ թունաւորել եւ անհետացնել, ինչպէս եղան շուները:

ԾԱՆՐ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ Սպարթայի մէջ (Անատոլու): Բազմաթիւ տուներ կործանեցան: Վնասը շատ մեծ է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Հեծելանուորդները շաբաթ օր կտրեցին Նանթ – Բօռ (275 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ շատ յոգնեցուցիչ եղաւ, որովհետեւ մրցորդները ամէն ջանք թափեցին մէկզմէկ կտրելու համար: Այս հանգրուանին առաջին հանդիսացաւ ֆրանսացի Ռէյմոն Լուվիօ, որ գասալիք ըլլալով մէկ վայրկեան առաջ մտաւ որոշուած կէտը: Եւ անկէց վերջ 11 մրցորդներ միասին հասնելով երկրորդ հանդիսացաւ նոյնպէս ֆրանսացի Լը Կրէվէզ: Այս մրցումին ամէնէն վերջ հասած էին 2 Գերմանացիներ՝ Քիւթսաշ եւ Շթօփէլ՝ առաջինէն 13 վ. ուշ:

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ 23րդ եւ վերջին հանգրուանը՝ Բօռ – Փարիզ (221 քիլոմեթր): Մրցորդները մեկնեցան Բօռէն առտուան ժամը 9ին, այնպէս որ առտուն կանուխէն Փարիզի ժողովուրդը մրցորդները դիտելու համար գացած էր մինչեւ Սէն – Ժէրմէն – ան – Լէ, որ Փարք տէ Փրէնսէն 23 քիլոմեթր հեռու է: Իսկ Փարք – տէ – Փրէնսի մարզադաշտը որ 50,000 հոգի կ'առնէ, արդէն ժամը ճիշդ 1ին լեցուած էր, այնպէս որ անկարելի էր երթալ: Անախորժ դէպքերու տեղի չտալու համար Սթատին վարչութիւնը դռները փակած էր: Ճամբաներու վրայ կը հսկէին հանրապետական ձիաւոր պահակները: Մարզարանին մէջ ճայնարձակները վայրկեանէ վայրկեան կը հաղորդէին մրցումներու ընթացքը: Ժամը ճիշդ 4.30ին լուր տրուեցաւ թէ հեծելանուորդները մօտեցած են Փարք տէ Փրէնսի: Առաջին անգամ ներս մտաւ պելճիքացի Սիլվէր Մաէս, 221 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ 11 վայրկեան 41 երկվայրկեանէն (ժամական 30 քիլոմեթր 716): Այս հեծելանուորդն ալ երկրորդական ու իրեն հաչւոյն վազող մը ըլլալով, ապշութեան մատնեց հանդիսատեսները: Վայրկեան մը ուշ հասան երկրորդը՝ Ֆրանսացի Լափէպի, գերմանացի Քիւրթ Շթօփէլ: Անթօնէն Մանեը հասաւ 7րդ, իսկ Մարթանօ 27րդ, այնպէս որ, երբ դաշտ մտաւ երեսը ամբողջ արիւնլուայ էր, որովհետեւ ճամբան ինկած եւ վիրաւորուած էր: Երբ ամբողջ հեծելանուորդները հասան, ֆրանսացի, իտալացի եւ պելճիքացի պատուիրակները երկու յաղթականները իրար համբուրել եւ պատւոյ շրջան կատարել տուին, այնպէս որ խելայեղ ցոյցերու առարկայ եղան, եւ ստացան ծաղկեփունջեր:

Մարզարանին մէջ առանձին տեղ մը յատկացուած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

Ահա դասաւորումը.— Անթօնէն Մանեը՝ 147 ժ. 13 վ. 58 երկվ., Մարթանօ՝ 147 ժ. 41 վ. 29 երկվ., Ռօժէ Լափէպի՝ 148 ժ. 6 վ. 13 երկվ., Վէրվաէք՝ 148 ժ. 11 վ. 38 երկվ., Վիէթթօ՝ 148 ժ. 13 վ., իտալացի Մօրէլլի՝ 148 ժ. 26 վ.:

Իսկ միջազգային փաղանգի դասաւորումն ալ հետեւեալն է.— Ֆրանսա՝ 443 ժամ, 42 վ. 41 երկվ., Իտալիա՝ 446 ժ. 52 վ. 32 երկվ., Սպանիա – Զուիցերիա՝ 447 ժ. 26 վ. 52 երկվ. Գերմանիա 451 ժ. 42վ. 36 երկվ. եւ Պելժիա՝ 457 ժ. 10 վ. 14 երկվ.:

⁂ Ուրեմն 1934ի շրջանը կը շահի ֆրանսացի Անթօնէն Մանեը, որ նոյնպէս շահած էր 1931ին: Իսկ Մարթանօ որ երկու տարի է սկսած է Ֆրանսայի շրջանը ընել, 1933ին երրորդ, իսկ այս տարի երկրորդ եղած է:

Հրանտ Սրապեան

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ «ՎԻՇԱՊ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ օդասուն անտառին մէջ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ (Hay-Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ* Հոկտեմբեր *1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 *էջնոց հատոր մը:*

"ՀԱՅ _ ԲՈՅԺ,,ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է
Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.: Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»
ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ
գին *15* ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ *16* ֆր.
Արտասահման՝ *17* ֆրանք:
դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
կը ծախուի նաեւ *ՅԱՌԱՋ*ի խմբագրատունը:

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—
Դրօ, «Մի հատուած յուշերից».— *Յ. Զաւրեան*, «Ոպյեալ նովա».— *Զօր. Գ. Ղորղանեան*, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— *Ա. Խոնդկարեան*, «Օպոզիցիան Հանր. Հայաստանում».— *Սամսոն*, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— *Պրոֆ. Ջ. Աւալով*, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պաշտօնական ... վերաժողովից».— *ԱՆՑԵԱԼԷՆ*՝ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայաեան եւ այլք).— *Հին Թուղթեր, Կեանք* եւ *Մշակոյթ* (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— *Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Յաւելուած*, Վ. Եպ. Մանկունի.— *Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը.— Նկարներ:*
Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:
*ՎԷՄ*ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—
S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծրար »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	40 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թուղթիկ – ծանուցում	35 »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾԵՐ
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ
ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 *ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ ԿԱԶՄՈՒԱԾ*
Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

Գործի մարդոց
Անոնք որ իսկապէս occasion եւ solde ապրանքներ ունին *մարշէ*ներու եւ *ֆուար*ներու համար՝ թող հաճին գրել եւ եթէ կարելի է ղրկել նմոյշները հետեւեալ հասցէին.—
G. Monzerian, 19, Rue Grand Madier. La Ciotat (B. du R.):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԱՌՁԵՌՆ ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
Կազմեց՝ *ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ*
1135 ԷՋ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕԳՏԱԿԱՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ
գին թղթակազմ 25, լաթակազմ *30* ֆր.
Դիմել՝ Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban).

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝
ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՍՐԱՍ ՕՂԻՆ
փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:
ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEÜREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ԾԱԽՈՒԻ Է ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ
3bis Rue Blanqui, Paris (13):
Յարմար ամէն գործի: Դիմել՝ Եղբարք ԷՔԻՆՃԵՍԵՆՆերու, 18 Av. de la Porte d'Italie, Paris (13):

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
CONTENTIEUX GÉNÉRAL ARMÉNIEN
ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Գրասենեակս կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական եւ վարչական գործեր փորձառու եւ խղճամիտ մասնագէտներու գործակցութեամբ, ինչպէս նաեւ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ արագ գործողութիւններ:
Ֆրանսա մուտքի եւ բնակութեան իրաւունքներու օրինական միջոցներով ստացումի, ինչպէս նաեւ հպատակութեան, քաղաքի եւ մարշան փորէնի արտօնագրի վերաբերեալ խորհրդակցութիւններ:
Ամէն օր բացի կիրակի եւ տօնական օրերէ ժամը 9 – 12 եւ 14–20:
143, Rue Saint Martin, PARIS
*Métro: Etienne Marcel (Centre Dentaire*ի յարկաբաժինին մէջ)

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia *ու* Polidor *ընկերութեանց վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիներ, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նօթաները թագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*
Դիմել Agop Arslanian, (Kanouni. chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris

Հայերու ճաշարանը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* Danton: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 6
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն. ամէն տեսակ գրքեր
Արդիական կազմատուն: *Տպագրական գործեր*
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Տպարան "ԱՐԱՔՍ,,
Ս. ՓՈՂՀԱՐԵԱՆ
70, RUE PAUL - BERT, 70, LYON
մտնել Սինէմայի ճիշդ քովի դռնէն բակին մէջ
Տպագրութեան վերաբերեալ ձեր բոլոր գործերու համար ուրիշ տեղ չմեկնէ առաջ, այցելեցէ՛ք միայն մէկ անգամ տպարան «Արաքս», Ս. Փողհարեանի, որ բարեխղճօրէն կը ստանձնէ ձեր բոլոր տպագրական գործերը, ԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:
Գաւառներէն եկած ապսպրանքներուն փութով ընթացք կը տրուի:
Վերջերս ստանձնեցինք Հրանտ - Սամուէլ գրատան՝ (Պալենց) Լիոնի ... հանուր գործակալութիւնը, այս առթիւ ուրեմն մեր քով պիտի գտնէք ... հեղինակներու գիրքերը ազգային գրական, վիպական, դպրոցական եւ ... տեսական:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Երկուշաբթի գիշե՞ր եկաւ, հարցուց Ճէնիսըն:

— Այո, երկուշաբթի գիշեր, ինչպէս ըսի. հետը կին մը կար. նախ կամացուկ մը դուռէն ներս նայեցաւ եւ տեսնելով որ բազմութիւն չկար — այդ ժամուն ընդհանրապէս յաճախորդ չենք ունենար — կինն ալ ներս բերաւ ու միասին սա անկիւնը նստան այո...

— Ժամը քանի՞ն էր, հարցուց Ճէնիսըն:

— Ժամը տասնէն քիչ մը եաքը, այսինքն այն ատեն երբ կը սկսիմ յոբանջել... հինգ կամ տասը անցած...

— Երկար մնացի՞ն...

— Մօտ քսան վայրկեան, պատասխանեց գինետան աղջիկը. ինք երկու բաժակ ուիսքի խմեց, կինը գաւաթ մը գինի ապսպրեց բայց գրեթէ չի դպաւ անոր, ուշադրութիւն ըրի, անդադար կը խօսէին... մտերմական խօսակցութիւն մը, փսփսուք մը, կրնամ ըսել... զարմացայ թէ գինետուն եկած էին խօսելու համար... միայն մարդը բաներ մը կը բացատրէր, ամէնէն աւելի խօսողը ան էր...

— Իրարու հետ բարեկամի պէ՞ս էին...

— Որքան որ կրցայ նշմարել, այո. ինծի թուեցաւ թէ գործի մը մասին կը խօսէին. ի հարկէ ոչ մէկ բառ չի լսեցի... բայց, նորէն կ'ըսեմ, ճիշդ ու ճիշդ այս մարդն էր...

— Հետաքրքրական է, ըսաւ Ճէնիսըն. գիտելու կարողութիւնդ խիստ պէս լաւ է... ինչպէ՞ս էր կինը...

— Ըսեմ, սիրուն աղջիկ մըն էր, երեսուն տարեկան կամ քիչ մը աւելի. սեւ մազեր, սեւ ու բաւական աղուորիկ աչքեր. երկար ու միագոյն վերարկուի մը մէջ փաթթուած էր ան եւ գէմքին վրայ կար քօղ մը... սակայն ուշադրութիւնս գրաւեց ուրիշ բան մը... անիկա վերարկուին քակեց թաշկինակ մը կամ անուշահոտութեան սրուակ մը հանելու համար ու այդ վայրկեանին նշմարեցի որ շատ գեղեցիկ երեկոյեան շրջազգեստ մը հագած էր, սանկ մը տեսայ, անշուշտ, բայց տեսայ...

— Օ՛հ, իրա՞ւ...

— Մարդը երեկոյեան հագուստ չէր հագած, շարունակեց Քրիսի. գոց կապոյտ հագուստ մը ունէր. խորհեցայ որ տիկինը մեր մօտիկները գտնուող պանդոկներէն մէկուն մէջ ճաշելու ատեն հանդիպած ըլլալու էր այդ մարդուն եւ երկուքը մէկ առանձին մնալու համար այստեղ եկած էին... բայց զարմանալի բան է... ուրեմն իմ տեսնելէս մէկ երկու ժամ վերջը մեռեր է...

— Կեանքը շատ անստոյգ է, գիտես, ըսաւ Ճէնիսըն՝ առաջին անգամ ըլլալով հանդիսաւոր ճշմարտութիւն մը բաց մէկու մը չեշտով... այո շատ շատ անստոյգ... ինչ որ է մարդու բան մի ըսեր, Քրիսի. գինետանէն դուրս չելլես պահէ, հասկցա՞ր...

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց աղջիկը:

— Եթէ կ'ուզես ինծի հաճոյք պատճառելու համար. մարդու մի ըսեր թէ Ալֆրէտ Ճէքինը տեսար այստեղ, կամ գոնէ մի ըսեր առանց նախապէս ինծի յայտնելու. այսինքն ես քեզի կ'ըսեմ թէ որու հետ պէտք է խօսիս այս մասին...

— Ինչո՞ւ, քեզի՞ ինչ, դուն ի՞նչ ես այս գործին մէջ...

Ճէնիսըն ցոյց տուաւ անոր թերթը, ուրուն մէջ իր անունը կար՝ մեծատառ:

— Այս դէպքին միակ եւ գլխաւոր վկան ես ըլլալով իրաւունք ունիմ խառնուելու, ըսաւ Ճէնիսըն խորախորհուրդ. բայց խօսքը մեր մէջ, ուրիշ խնդիրներ ալ կան. ես իմ ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ հանելուկը լուծելու համար, քու կարծածէդ շատ աւելի խորհրդաւոր է այդ հանելուկը. ինչ որ ըսիր ինծի պիտի պահեմ...

— Լաւ, արդէն չեմ կարծեր որ այստեղ գան հարցափորձ ընելու համար, ըսաւ աղջիկը, ուրեմն դո՞ւն ալ քննութեան սկսած ես...

— Աւելի ուշ կ'իմանաս, պատասխանեց Ճէնիսըն, առայժմ բարի աղջիկ մը եղիր եւ մարդու բան մի ըսեր. այս տեսակ խնդիրներու մէջ լռութիւնը խոշոր դեր կը կատարէ...

Ճէնիսըն պարպեց գարեջուրին բաժակը եւ դուրս ելաւ քիչ մը խորհելու համար: Այսպէս ուրեմն, Ալֆրէտ Ճէքին գինետան անկիւնը առանձնացեր է կնոջ մը հետ ժամը տասնէն տասնուհինգ՝ իր մահուան գիշերը. շատ լաւ, յաւելում մը եւս իր գիտցածներուն վրայ: Անտարակոյս այդ կինը իր գտած նամակին հեղինակն է, այն նամակին որուն մէջ յիշուած էր էնտուլի Կարտընսի ժամադրութիւնը: Հետեւաբար իրարու հանդիպեր են եւ գինետուն գացեր են խօսելու համար: Ժամադրավայրը, գինետունը եւ Եուսթըն պանդոկը իրարու շատ մօտ են: Պանդոկին ծառան ալ ըսեր էր թէ Ալֆրէտ Ճէքին ծխարանէն մեկնելէ առաջ նամակ մը կը կարդար, այսինքն ժամը 10ին առտուները:

Լաւ. պանդոկէն մինչեւ էնտուլի Կարտընս քալելով կը տեւէ երկու, երեք վայրկեան, ուրեմն... Հարցը հետզհետէ կը լուծուէր, հետզհետէ կապ մը կը հաստատուէր այդ անցուդարձերուն միջեւ. ահաւասիկ հետք մը:

Ճէնիսըն այդ հետքը աւելի ուժեղ կերպով հետապնդելու համար, կտրեց Եուսթըն փողոցը, անցաւ կայարանին խոշոր ու մռայլ դուռէն ներս եւ պանդոկը մտնելով յառաջացաւ դէպի ծխարանը:

Ընդարձակ սրահ մըն էր այս վերջինը. գրեթէ մարդ չկար այնտեղ, երկու ծերունիներ նստած էին անկիւն մը, իսկ երիտասարդ մէկը գրասեղանին առջեւ նստած նամակ կը գրէր:

Ճէնիսըն ամէնէն աւելի հետաքրքրուեցաւ սրահին մէջ հոս ու հոն դրուած գրասեղաններով: Մօտեցաւ անոնցմէ մէկուն. գրպանէն յուշատետրը հանեց Քարթրայթ կարգի մայթին վրայ գտած թղթիկը եւ զայն բաղդատեց պանդոկին նամակի թուղթերուն հետ: Ակնարկ մը բաւական էր տեսնելու համար որ այս խորհրդաւոր թուղթը իր տեսակով, ծանրութեամբ ու գոյնով յար եւ նման էր պանդոկին թուղթերուն, այլեւս կասկած չկար որ անիկա կէսն էր թերթերէն մէկուն:

Ճէնիսըն զարձեալ յուշատետրին մէջ դրաւ իր խորհրդաւոր թղթիկը, ինչպէս նաեւ թերթ մը պանդոկին թուղթերէն եւ սրահին անկիւնը կաթսայի մը մէջ նետուելով ելեկտրական զանգակին կոճակը՝ բանի թէ վկայութիւն տուող ծառայ մը... գար, ըսաւ ինքնիրեն. իրաւ ալ անկէ եկողը:

Ծառան անմիջապէս ճանչցաւ Ճէնիսընը եւ անսովոր հետաքրքրութիւն մը անոր նայեցաւ:

(Շար.)